Digitized by Google

4°
rt. gr. b.
786

Aristoteles

LIber Collegii Societatis IESV Monachii Catalogo inſcriptus. Anno 15

Digitized by Google

<36622070680017

<36622070680017

Bayer. Staatsbibliothek

33

Digitized by Google

Fl. Gr. ~~[illegible]~~.

Amt. Gr. Vet. 80. p. 463.
Arist. 26.

Digitized by Google

COMMENTARIORVM

P. FONSECAE
D. THEOLOGI
SOCIETATIS IESV,

IN LIBROS METAPHYSICORVM ARISTOTELIS STAGIRITAE.

Collegij Soc. Jesu Monachij. A.

Tomus primus.

Continet hic Tomus quatuor primorum Librorum explicationem.

LVGDVNI,
SVMPTIBVS SIB. A PORTA.

M. D. LXXXV.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Digitized by Google

INVICTISSIMO LVSITANIÆ REGI SEBASTIANO.

PETRVS FONSECA S. P.

CVM omnia excelsi animi, ac verè regij ornamenta in te pręclara sint, & omnium admiratione digna, Rex inuictissime, tum illud in primis & eximiũ est, & maiestatis tuæ penè proprium, quòd in ea fortunę (vt sic dicam) felicitate natus, vt nunquam te Regem non fuisse memineris; ita tamen præceptoris disciplinã, quę priuato etiam cuique molesta esse solet, adamasti, vt nõ modò maiores omnes tuos, quos regia maiestas à communi hominum viuẽdi ratione seiunxit, sed plurimos etiam eorum, qui se totos literarum studijs consecrarunt, eruditione viceris. Et quidem vel hoc vnũ mihi satis foret, vt tibi has primę Philosophiæ lucubrationes dicarem; pręsertim cùm intelligam, dialecticas Institutiones nostras eo tempore, quo tibi eius

artis initia tradebantur,nõ modò placuiſſe, ſed etiã vſui fuiſſe.Verũ alia me ratio,vt id facerẽ propriè inuitauit, atque omnino impulit. Nam cùm hæc ſcribendi opera, quam in publicam vtilitatem confero, ea præcipuè de cauſa mihi pridem iniuncta ſit, vt nobiliſsimis duabus Academijs Conimbricenſi,& Eborenſi(quarum illa à ſuperioribus Regibus fundata, à te magnificè aucta,& nobilitata eſt,hęc à Sereniſſimo Patruo tuo Henrico Cardinali ampliſſimo prę-clarè inſtituta,atque in tuum patrocinium, tutelámque recepta)præter id laboris, quod olim in earum cultu poſui, hac quoque ratione prodeſſem : mei ſanè officij immemor eſſem, niſi tuæ maieſtati ſuſceptum, confectúmque opus nuncuparem. Sed quid ego huius rei priuatas cauſas quæro,cùm Regia iſta Domus nos omnes ſempiternis ſibi beneficijs deuinctos,atque obſtrictos habeat? Namque ea naſcentem Societatem noſtram prima excepit; natam,& per ſeſe vix dum cohærentem benignè fouit; adultamque nouis in dies beneficijs ornare, & amplificare non deſiſtit.Vix enim primi huius inſtituti noſtri cultores,& quaſi parentes in vnam familiam,Sedis Apoſtolicę auctoritate, coaluerant,cùm fœliciſſimæ memoriæ auus tuus Ioãnes tertius, vt erat Religionis amplificãdæ ſtudioſiſſimus, primùm omnes in Luſitaniam ex Vrbe accerſiuit, atque omnino pertrahere conatus eſt.Deinde quoniã Dei prouidentia conſtitutum

ſtitutum erat, vt paruus ille manipulus in alias quoque orbis plagas diuideretur; cùm duos tãtùm obtinuiſſet, alterum in latiſſimas Indiæ regiones, tanquàm ad bellum miſit; alterum apud ſe retinuit, qui & rebus Luſitaniæ magis ad pietatem promouendis operam ſuam impẽderet, & nouas ſubinde militum copias in Prouincias illas ab orbe noſtro remotiſſimas mittendas curaret. Qua ex re quanta non ſolùm minimæ huic Societati, ſed vniuerſæ etiam Chriſtianæ Reipub. acceſſio facta ſit, haud obſcurum eſt. Nam & illius opera propè innumerabilis Indorum, & Iaponiorum multitudo Chriſto nomen dedit; & huius induſtria eſt perfectum, vt ampla operariorum vineæ Chriſti ſeminaria inſtituerentur: è quibus illa extant præcipua, Conimbricenſe vnum, quod vt eſt origine in tota Societate primum, ita omnium longè maximum; alterum Eborenſe nulli cæterorum, ſiue magnitudine, ſiue ſtudiorum nobilitate ſecundum. Quibus apud Societatem noſtrã collocatis beneficijs, quantum Rex optimus, & gratiæ, & præſidij adiunxerit; quotque alia, & quanta ſtudij in nos ſui, monimenta reliquerit; teſtes ſunt vel externæ nationes, quas illius pietas non exemplo ſolùm, ſed commendatione etiam ad notitiam, & amorem noſtræ huius familiæ allexit. Tu verò illius ſceptrum pari pietate cùm accepiſſes, non modò hæc omnia mirificè auxiſti, & amplificaſti, ſed in te etiam ip-

ſo(quod longè maius eſt)abūdè declaraſti quã-
ti in ijs,quæ inſtituti noſtri ſunt,noſtrorum ho-
minum ſtudium,& operam ęſtimares:quę om-
nia quia nota ſunt, & peruulgata, nihil attinet
pluribus commemorare. Accipe igitur pari be-
nignitate,Rex inuictiſſime, hoc qualecumque
ex me munuſculum;quod etſi tenue eſt,& ma-
ieſtate tua indignum;eſt tamẽ & tibi debitum,
& ex grato animo,tuæque in nos munificentiæ
(& quod eſt maximum) ſingularis beneuolẽtiæ
memoria profectum,nec vltimum meę,vt ſpe-
ro,in Maieſtatem tuã obſeruantiæ, & in Luſita-
niam noſtram debiti amoris teſtimoniũ. Quod
reliquum eſt,Deum Opt.Max.precabor, vt cã-
dorem fidei,religionísque integritatem, quæ in
Regnis tuis illuſtria ſunt, perpetuò conſeruet;
fœda vitiorum monſtra à Repub.iſta Chriſtia-
nis moribus inſigni longiſſimè auertat; bonas
litteras, quæ virtutem non parum conciliant,
contra rudem barbariem, ac imperitorum ho-
minum importunitatem foueat; id denique ef-
ficiat,vt iacta in te,& fœliciter alta,atque aucta
præclariſſimarum virtutum ſemina tanto rectè
factorum cumulo regium iſtud pectus com-
pleãt,vt & integerrimę vitæ ſingulari exemplo,
& vigilantiſſima regnorũ tuorum adminiſtra-
tione verè populorum paſtor(quo nomine Re-
gem appellãdum ſapientiſsimi viri cenſuerũt)
meritò & dici,& haberi poſſis. Vale. Romæ x.
Kal.Septemb.An.Domini.M. D. LXXVII.

HANC

ADMONITIO LECTORIS.

HANC de Philoſophia ſcribendi prouinciã Lector optime, quę nobis nõ ſponte ſuſcepta eſt, ſed ab ijs dudũ impoſita, quibus repugnare nefas erat, ita demum vtiliter nos obituros exiſtimauimus, ſi duo in primis obſeruaremus. Alterum, vt in vnius Ariſtotelis explanationem conferremus omnia, quæ in Philoſophia, potiſſimum probanda eſſe iudicaremus. Nã etſi facilius nobis foret, res ipſas per ſeſe, ac ſeorſum tractare, & multis etiã fortaſſe gratius, idcircò tamen eam ſcribendi rationem ſecuti non ſumus, quòd neſcio quo pacto Philoſophiæ ſtudioſos à lectione Ariſtotelis auertat, quem tamen qui familiarẽ non habet, haud magnos vnquam in Philoſophia progreſſus faciet. Alterum, vt in explanatione eorum librorum, quibus inferiores diſciplinæ continentur, quòd ſint quaſi claſſici, & certo ac definito temporis ſpatio in ſcholis explicari ſoleant, ab ijs difficultatibus diſcutiendis abſtineremus, quæ propriæ eſſent primi Philoſophi, aut maiori auditorum intelligentia, longioríue diſputatione indigerent; quarum multas cernimus ætate noſtra, vel in ipſo Philoſophiæ aditu, non ſine magno iuuentutis detrimento à pleriſque tractari. Eas enim cùm alibi attingere opus eſſet (quod non rarò vſu venit) in hoc opus reijciendas, & in eo accuratè explicandas eſſe iudicabamus.

Hoc conſilio cùm à libro categoriarum Ariſtotelis, eiúsque Porphyriana Iſagoge ordiremur, inſtitutæque breuitati ſtudentes, difficile eſſe experiremur, paucis rebus, ac facilibus (id eſt proprijs eius loci) ijs ſatisfacere, qui & multa, & difficilia de ijſdẽ libris audire ſoliti eſſent, niſi lectores reijceremus ad ea, quæ iam fuſiùs à nobis ſcripta eſſent; conuerſo curſu ab explanatione horũ librorũ denuò inchoandum exiſtimauimus. Intelleximus enim fore, vt, ſi primùm in hoc opere de totius Philoſophiæ principiis fusè diſputatum eſſet, non modò eam ſcribendi formam, quam in libris illis optimam credimus, ęquis lectoribus ſeruare; ſed etiam omnibus Philoſophiæ partibus maiorẽ

lucem afferre poſſemus. Nam ſi in cuiuſque rei principio ſtatuendo (quod Socrates apud Platonem docet) multa diſſerenda ſunt, diligentiſſiméque conſiderãdum, recténe, an ſecus conſituatur, quòd eo ſtabilito facilè cætera cohæreant; quanto id magis faciendum eſt ei, qui de Philoſophia ſcripturus eſt, omniaque via, & ratione traditurus? Ita hoc opere magna ex parte confecto, primum hunc eius tomum typis tradendum curauimus, reliquos Dei ope non ita multò poſt in lucem emiſſuri. Atque hæc de tota ſcriptione.

Quod verò ad hoc opus attinet, quoniã præcipua pars hæc Philoſophiæ à Philoſophis penè deſerta erat, à Theologis autem in ipſis Theologiæ commentariis obiter carptimque explicabatur, illud primùm efficere conati ſumus, vt contextum Ariſtotelicum & ſyncerè ad veritatem, & commodè ad vſum verteremus. Namque interpretationes ad verbum, quæ circumferuntur, dum fidẽ ſeruare volunt, non intelliguntur plurimis in locis; &, cùm Græcè Latinis verbis loquantur, nonnunquam aliam ſententiam pro alia ſubijciunt. In ijs autem, quæ magis ſunt tractabiles, & ſi maior intelligentia, minor tamen fides cernitur; in ijs præſertim, quarum auctores plus ſtudij in poliendo ſermone (quod Philoſophus non valdè curat) quàm in vero ſenſu eruendo, & reddendo ponunt. Deinde in explanatione eorum, quæ ab Ariſtotele dicũtur, dedimus operam, vt præcipuis quibúsque auctoribus vteremur, ipſo præſertim Ariſtotele, ſicubi ſui interpres nobis fuiſſe viſus eſt: quod ita tamen fecimus, vt non tam exponeremus quid ille ſentire debuerit, quàm quid re vera ſenſerit; quæ ſola eſt germana explanandi ratio. Iam quæ maioris momenti erant, plenioribus commentarijs, reliqua breuioribus ſcholijs, & annotationibus explicauimus: qua in re, cùm partim declinaremus moleſtam Latinorum Scholaſticorũ diligentiam, qua contextum ſuorum auctorum crebris diuiſionibus & ſubdiuiſionibus concidunt; partim Græcorũ diſſolutiorem enarrandi formam, ob quam doctrinæ ordo

non

non ſatis ex eorum commentarijs intelligitur; eum explanationis curſum tenuimus, vt facile cuique ſit omnem doctrinæ ſeriem opere toto perſpicere. Denique in tractandis quæſtionibus, quas ipſa occaſio lectionis obtulit (quod totum erat noſtri iuris) planè liberi fuimus; nec alios auctores tantùm, ſed ipſum quoque Ariſtotelem nonnunquam deſeruimus, aut excuſauimus, aut quoquo modo cum eo, quod verius nobis viſum eſt, conciliauimus, ne aut doctrinæ fidei, in qua error nullus eſſe poteſt, aut rationi, communique hominum ſenſui aduerſaremur. Cæterùm, vt in nullius verba doctoris, cùm de rebus philoſophicis agitur, iurandum putauimus, ita nullius vel inferioris notæ Philoſophi ſentẽtiam reiecimus, quæ nobis cum vero maximè conſentire videretur; agnoſcentes planè, veritatem, à quocunque dicatur, à prima veritate profectam eſſe. Quin neque noſtra placita ita amplexi ſumus, vt nõ quemuis melius ſentientem etiam nunc ſequi parati ſimus. Intelligimus enim, quàm præclarè, ac ſapienter illud dictum ſit, Bonum eſſe à veritate vinci, & illud, Par eſſe vt quiſque à veritate ſuperari velit, à qua vel inuitus ſuperandus ſit. Quod ſi è tota Philoſophorũ, & Theologorũ ſchola vnus à nobis D. Thomas in hoc opere præcipuè colitur; non immeritò id factum iudicabit, qui præclarum Sanctiſſimi Viri ingenium, prꝙſtantißimum iudicium, ab omni peruerſo affectu liberum animum, lectionis magnitudinem, & varietatem cum ſummo veritatis inueniendæ ſtudio coniunctam perpenderit: quæ adeò conſpicua in eo ſunt, vt hac in re vix vlla excuſatione opus ſit.

Si quis autem nobis obijciat, quòd in ipſis per ſe quæſtionibus tractandis, de pleriſque rebus diſputemus, quæ Theologorum, Phyſicorum, aliorumque Artificũ propriæ videantur; is primùm, quoniam hoc opus omnibus diſciplinis commune eſt, veniam dabit, ſi in eo aliquantulum exſpatiemur, vt pluribus prodeſſe poſſimus. Deinde cùm animaduerterit, plurima eſſe, quę, cùm huius ſcientiæ ſint propria, ab alijs tamen artificibus quaſi propria vſurpen-

tur;alia item,quæ etſi propria ſunt aliarum artium,adiũctis tamen principiis primę Philoſophiæ meliùs tractẽtur, & accuratiùs;non modò nobis non ſuccenſebit, ſed benè etiam vtcumque meritos de omnibus diſciplinis iudicabit,quòd & noſtra nobis vendicemus,& quacumq; in re aliis noſtrã operã præſtare poſſumus:non prętermittamus. Quòd ſi inferiores ſcientiæ vix tractari poſſunt, quin ſæpe earum artifices aliorum perſonã induti:pleraq; explicent, quæ aliena quidem ſunt à proprio inſtituto, ſed tamen nõ parũ conducunt ad rem propoſitam intelligendam;quis erit tam iniquus rerum æſtimator qui primo Philoſopho id negandũ cenſeat;præſertim cùm prima Philoſophia, vt eſt omnium humanarum diſciplinarũ Regina, ita iure ſuo poſſit inferiores diſciplinarũ cauſas ad ſe reuocare, easq; adhibitis propriis principiis diligẽtiùs excutere? Denique etſi Sacra Theologia longè ſuperior eſt omni humana doctrina,quia tamẽ plura continet,quę naturalibũ rationũ vi oſtendi poſſunt;non eſt cur quiſquam exiſtimet,proprios à nobis fines tranſiliri, ſi in hoc genere tractando immoremur:noſtra enim planè,nõ aliena agimus.Sed neque à primi Philoſophi cura alienum eſt, ea, quæ ſolis orthodoxæ fidei principiis innitũtur,cõtra Ethnicos defendere.Nam cũ id Theologus facere nequeat,niſi oſtẽdens, fidei principia nihil cõtinere,quod pugnet cũ primis,ac per ſe notiſſimis pronũciatis;quis nã quęſo alius artifex propriis,ac peculiaribus argumentis, quã primus Philoſophus, id perficiat? Ita ne tum quidem aliena curauimus, cùm propria etiã quædã fidei dogmata ab Ethnicorum calũnia defendimus.Quanquam horum nonnulla in ſequentium librorũ potiùs,quàm in quatuor primorũ explanatione fecimus. Hæc habuimus,ſtudioſe Lector,quæ initio huius operis de inſtituto noſtro diceremus.Tu pro ea humanitate, quæ decet veræ ſapientię amatorem,omnia boni conſules,noſtroque hoc qualicunque labore candidè, atque ad Chriſti Domini gloriam vteris.Vale. Romæ X. Kal. Septembris Anno Domini. M. D. LXXVII.

SVMMA

SVMMA CAPITA EORVM, QVÆ IN HOC volumine tractantur.

IN PRIMI LIBRI *Proœmio.*

DE Aristotelis genere, institutione, & reliquo vitæ progressu. 1
De libris Aristotelis. 2
De ingenio Aristotelis. 3
De ratione philosophandi Aristotelis. 4
Cur prisci Ecclesiæ Doctores Academiæ veteris, & Stoicam doctrinam Peripateticæ anteposuerint. 5
De instituto Aristotelis in hoc opere, ipsiusq; operis necessitate, & subiecto. 6
De dignitate, & vtilitate huius scientiæ. 7
De inscriptione, & partitione huius operis. 8

CAP. PRIMO.

Commendatio huius scientię ex naturali sciendi appetitu, & varij cognitionum gradus.
Appetant ne omnes homines naturaliter scientiam sciendi causa. *Quæs. 1.*
Quibus argumentis non omnes videantur hoc pacto scientiam appetere. *sect. 1.*
Refutatio sententię quorundam. 2
De appetitu innato. 3
De appetitu elicito. 4

De appe-

5 De appetitu naturali, & non naturali.
6 Omnes homines naturaliter appetere ſcientiam non modo appetitu innato, ſed etiam elicito.
7 Dilutio argumentorum oppoſitæ partis.
Quæſt. 2. Appetat ne homo naturaliter intuitiuam naturę diuinę cognitionem.
Sect. 1. Opinio eorum, qui partem affirmatiuam approbant.
2 Vera quæſtionis explicatio.
3 Dilutio argumentorum aduerſæ partis.
Quæſt. 3. Num aſpectus nobis ſit carior cęteris ſenſibus, & ad cognitionem aptior.
Sect. 1. Non videri nobis cariorem, nec cæteris certiorem & qui latius pateat.
2 Veram eſſe Ariſtotelis ſententiam, nec alibi eum oppoſitum docuiſſe.
3 Dilutio argumentorum partis negatiuę.
Quæſt. 4. Num artes omnes, & ſcientiæ experimento gignantur.
Sect. 1. Ambiguitas quęſtionis.
2 Non eſſe negandum verè in nobis generari artes omnes, & ſcientias.
3 Nullam in nobis generari ſcientiam ſine experimento ſaltem principiorum.
4 Examen ſecundę concluſionis.
5 Solutio ambiguitatum, quæ initio propoſitę ſunt.
Quæſt. 5. Sint ne omnes actiones ſingularium.
Sect. 1. Argumenta pro vtraque parte.
2 Exponitur pronunciatum Ariſtotelis.
3 Vera explicatio quæſtionis.
4 Dilutio argumentorum partis negatiuæ.

CAP. SECVNDO.

Sex ſapientis conditiones, & quæ ſit huius ſcientię natura.
Quæſt. 1. Pertineat ne ad Metaphyſicum naturarum omnium, qui-

quiditatúmue diſtincta cognitio.
Argumenta pro parte affirmatiua. Sect. 1.
Approbatio negatiuæ partis. 2
Diſſoluuntur argumenta initio propoſita. 3
Sint ne maximè vniuerſalia cognitu difficillima. Quæſt. 2.
De quo genere vniuerſalium ſit ſermo, & de duplici cognitione, ſiue notitia. Sect. 1.
Qua in re pręcipuè poſita ſit huius quæſtionis difficultas. 2
Sententiæ D. Thomæ, & Scoti. 3
Qua ratione minus vniuerſalia ſint nobis notiora. 4
Diluitur obiectio, confirmatur concluſio ex Ariſtotele, & agitur de modo abſtrahendi vniuerſalia. 5
Qua ratione vniuerſaliora ſint notiora nobis, & vtra ſint nobis ſimpliciter, & abſolutè notiora, magis ne, an minus vniuerſalia. 6
Argumenta tria contra quartam concluſionem, & reſponſio quorundam ad primum. 7
Solutio argumentorum, quę contra quartam concluſionem propoſita ſunt. 8
An ſingularia faciliùs à nobis, quam vniuerſalia intelligantur. Quæſt. 3.
Quòd ſingularia ſenſibilia non ſolùm non videantur faciliùs intelligi, ſed ne intelligi quidem. Sect. 1.
Singularia non per accidens ſolùm, & vt in vniuerſalibus continentur, ſed per ſe etiam percipi à nobis ipſâ potentia intellectiua. 2
Refellitur quorundam ſententia de conceptibus ſingularium. 3
Quibus argumentis oſtendi videatur dari in nobis proprias ſpecies intelligibiles rerum ſingularium. 4
Non dari in nobis ſpecies intelligibiles, quę propriè ſint rerum ſingularium. 5
Dilutio argumentorum, quibus ſpecies intelligibiles rerum ſingularium aſſerebantur. 6

Faciliùs

7 Faciliùs à nobis ſingularia, quã vniuerſalia intelligi.
8 Quo pacto ſpecies intelligibiles,& conceptus in nobis gignantur; itemq; ſolutio argumentorũ partis oppoſitæ.
9 Diſſoluuntur argumenta initio propoſita.

CAP. TERTIO.

Cauſarum diuiſio,& Thaletis, Anaximenis, Diogenis Apolloniatis,Hippaſi,Heracliti, Empedoclis, & Anaxagorę de rerum naturalium principijs opiniones.

CAP. QVARTO.

Eorundem Leucippiq́ue, & Democriti ſententiæ.

CAP. QVINTO.

Opinio Pythagoreorum, Xenophanis, Parmenidis, ac Meliſſi; & ſumma eorum, quę relata erant ex Veteribus.

CAP. SEXTO.

Platonis Philoſophia, & omniũ expoſitarum opinionum epilogus.

CAP. SEPTIMO.

Confutatio opinionum,quę ab Antiquis traditę ſunt de rerum cauſis ,ac principijs.
Quæſt.1. Quot ſint cauſarum genera.
Sect.1. Genera cauſarũ partim videri plura, partim pauciora,quàm quę ab Ariſtotele traduntur.
2 Ad ſolum Metaphyſicum ſpectare tractationem de cauſis.

cauſis.
Quid ſit cauſa,& qua ratione ſpectetur,cùm Philoſophi agunt de cauſis, vt cauſæ ſunt. 3
Quatuor eſſe cauſarum genera,non plura, paucioraúe. 4
Solutio argumentorum, quibus oſtendi videbatur, plura eſſe cauſarum genera, quàm quatuor. 5
Solutio argumentorũ,quibus oſtendi videbatur,nullum ex traditis cauſarum generibus, eſſe veram cauſam;aut certè pauciora eſſe,quàm quatuor vulgata. 6
Sit ne re vera in rebus naturalibus materia prima. Quæſt. 2.
Qua ratione nulla ſit difficultas in ea aſſerenda. Sect. 1.
Quid ſenſerint de prima materia ij, qui vnum tãtum ſubſtantiale principium,aut nullum poſuerunt. 2
Sententia eorum, qui vnum potiùs eſſe omnia,quàm vno ſubſtantiali principio conſtare crediderunt. 3
Opiniones eorum,qui plura principia materialia inducunt. 4
Quid nam Pythagorici, & Platonici materiam primam eſſe putauerint. 5
Sint ne inter materiam primam,& accidentia ponendæ formæ ſubſtantiales. Quæſt. 3.
Quibus argum.non videantur ponendę. Sect. 1.
Formarum ſubſtantialium aſſertio ex ipſa rerum naturalium conſtitutione. 2
Ex vnitate cuiuſq; rei naturalis. 3
Ex naturali conſeruatione rerum naturalium. 4
Ex actione rerum naturalium. 5
Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt. 6
Ex forma ſubſtantiali colligi, materiam primam eſſe puram potentiam. 7
Ariſtotelem, & Platonem re vera exiſtimaſſe materiam primam eſſe puram potentiam. 8
Redditur ratio multorum, quæ de materia,& forma dici ſolent. 9

IN

SVMMA CAPITA
IN SECVNDI LIBRI
proœmio.

QVis ſit ordo huius libri ad reliquos. Ariſtotelis, & de quibus rebus in eo agatur.

CAP. PRIMO.

Veritatis cognitionem partim facilem, partim difficilem eſſe; eamq; maximè ad primum Philoſophum ſpectare.

Queſt.1. In rebus ne, an in nobis potiùs ſit cauſa eius difficultatis, quę in cognitione veritatis accidit.

Sect.1. Duæ extremę ſententię in hac quęſtione.

2 Approbatio mediæ ſententię, & quędam ad eius explicationem vtilia.

3 Vera quæſtionis explicatio.

4 Soluuntur argumenta oppoſitarum opinionum.

Queſt.2. Poſſimus ne in hac vita ſubſtantias ſeparatas quiditatiuè intelligere.

Sect.1. Quęſtionis explanatio.

2 Quibus potiſſimùm argumentis pars affirmatiua videatur vera, & quibus auctoribus ea placuerit.

3 Quo pacto Deus cognoſci à nobis poſſit.

4 De ſignificatione nominum, quæ Deo ſunt propria.

5 Quo pacto cæterę ſubſtantiæ ſeparatæ à nobis cognoſcantur.

6 Dilutio quorundam obiectorum contra tertiam concluſionem.

7 Solutio Argumentorum affirmatiuę partis.

CAP. SECVNDO.

Non dari progreſſum cauſarum infinitum, tam in eodem, quàm in diuerſis generibus.

Queſt.1. Num eiuſdem rei dari poſſint infinitæ cauſæ.

Quibus

Quibus rationibus videãtur dari poſſe in ſingulis cau ſarum generibus. Sect. 1.
De Cauſis per ſe,& per accidens,itemq; de eſſentialiter,& accidentaliter ſubordinatis. 2
In quibus cauſis poſſit dari infinitio, in quibus non item. 3
Probatur ſecunda aſſertio in ſingulis cauſarum generibus ſpeciatim,& additur tertia. 4
Dilutio eorum,quæ pro infinitate efficientium propoſita ſunt. 5
Dilutio eorũ, quæ adducta ſunt pro infinitione cauſarum materialium. 6
Dilutio argumẽtorum, quibus finalium cauſarum infinitio oſtendi videbatur. 7
Dilutio eorum, quæ infinitionem formarum dari poſſe contendebant. 8
Num infinita tempore finito cognoſci poſſint. Quæſ. 2.
Qua in re præcipuè poſita ſit huius quæſtionis difficultas. Sect. 1.
Quibus argumentis videantur infinita in tempore finito poſſe cognoſci. 2
Quo pacto infinita in alio cognoſci poſſint. 3
Solutio argumentorum, quibus infinita in ſe ipſis finito tempore videbantur poſſe cognoſci. 4

CAP. TERTIO.

Quínam modus tenendus ſit in inueſtigatione veritatis.
Num Dialectica ſit ſcientia nec ne? Quæſ. 1.
Quibus arg. non videatur ſcientia. Sect. 1
De proprio, & peculiari fine Dialecticę, eiusque nominibus,& natura. 2
Ens rationis non eſſe ſubiectum Dialecticę. 3
Nec demonſtrationem, nec modum ſciendi propriè ſumptum,nec deniq; argumentationem, aut ſyllogiſmum,

giſmum, ſi Dialectica in ſe ſpectetur.
5 Modum diſſerendi, ſiue ſciendi latè ſumptũ, eſſe ſubiectum Dialecticæ.
16 Dialecticam rectè deſtingui in docentem, & vtentem
7 Dialecticam docentem, ſiue à rebus auulſam, eſſe veram ſcientiam.
8 Diſſoluuntur argumenta initio propoſita.
Quæſ. 2. Sit ne Dialectica contemplatiua, an practica.
ſect. 1. Neceſſariò dicendam eſſe practicam vel contemplatiuam.
2 Non rectè á pleriſque probari contemplatiuam eſſe.
3 Nonnulla de diſcrimine contemplatiuæ ſcientiæ, ac practicæ.
4 Dialecticam eſſe ſcientiam practicam; non tamen effectiuam, ſed actiuam.
5 Generalis diuiſio ſcientiarum.
Quæſ. 3. Sit ne Dialectica pars Philoſophiæ, an ſolùm inſtrumentum.
ſect. 1. Quib. arg. non videatur pars Philoſophiæ.
2 Varię Philoſophorum ſententiæ in hac quæſtione, quidque ſit Philoſophia.
3 Dialecticam eſſe partem Philoſophię.
4 Soluuntur argumenta initio propoſita.
Quæſ. 4. Sit ne Dialectica neceſſaria ad cæteras ſcientias capeſſendas.
ſect. 1. Quib. rationib. non videatur neceſſaria.
2 Qua ratione ſit neceſſaria.
3 Diſſoluuntur argumenta initio propoſita.
Quæſ. 5. Vtrum naturalis Philoſophia, & Mathematicę, doctrinæ ordine Metaphyſicam antecedant.
ſect. 1. Argumenta pro vtraque parte.
2 Sententia eorum, qui putant libros Phyſicorum pertinere ad Metaphyſicam, & eius refutatio.
3 Diſſoluuntur argumenta impugnatæ opinionis.
4 Phyſicã, & Mathematicas ordine doctrinę eſſe ſimpliciter & abſolutè priores Metaphyſica.

Qui

Qui nam sit ordo inter Physicam & Mathematicas. 5

IN TERTII LIBRI *proœmio.*

QVod sit Aristotelis institutũ in hoc libro, & eius Epitome.

CAP. PRIMO.

Quàm vtile sit de propositis rebus dubitare; proponunturque sexdecim quæstiones agitandæ.

CAP. SECVNDO.

Disputatio quinque priorum quęstionum.

CAP. TERTIO.

Disputatio quęstionis septimæ prætermissa sexta, & eius difficultas eadem sit, atque superioris.

CAP. QVARTO.

Disputatio quæstionis octauę, nonæ, decimę, vndecimæ, & duodecimæ.

CAP. QVINTO.

Disputatur decima sexta, Vtrum entia mathematica sint substantiæ rerum.

CAP. SEXTO.

Disputatio reliquarum quæstionum.

SVMMA CAPITA
IN QVARTI LIBRI
proœmio.

OPtimum ordinem ſeruari ab Ariſtotele in hoc libro, eiusque breuis ſumma.

CAP. PRIMO.

De ſubiecto Metaphyſicæ.

Quæſt. 1. Vtrum ens, quatenus eſt commune Deo, & creaturis, ſit Metaphyſicæ ſubiectum.

Sect. 1. Referuntur quatuor ſententiæ pro parte negatiua.

2 Concluditur pars affirmatiua.

3 Reuocatio ſuperiorum ſentẽtiarum ad verũ ſenſum, & explicatio præcipuæ concluſionis.

4 Cur Metaphyſica diſtincta nõ fuerit antequam eius ſubiectum traderetur.

5 Solutio argumentorum primæ opinionis.

6 Solutio argumentorum ſecundæ.

7 Solutio argumentorum tertię.

8 Solutio argumentorum quartæ.

Quæſt. 2. Sint ne cæteræ omnes ſcientiæ huic ſcientiæ ſubalternatæ.

Sect. 1. Quibus argumentis videantur eſſe ſubalternatæ.

2 Quot modis vna ſcientia dicatur alteri ſubalternata.

3 Cæteras ſcientias nõ ſubalternari Metaphyſicæ, ſaltem ſubalternatione totali, niſi impropriè & ſecundùm quid.

4 Solutio argumentorum partis affirmatiuæ.

CAP. SECVNDO.

De partibus entis & vnius ijsque, quæ ad vnum & multa reuocantur; & nũ de his agat primus Philoſophus.

Quæſt. 1. Vtrum ens, qua ratione eſt ens, ſit analogum.

Sexten

Sententia eorum,qui dicunt eſſe prorſus æquiuocum. Sect.1.
Sententia eorum,qui affirmant eſſe vniuocum. 2
Ens non eſſe omnino æquiuocum. 3
Neque item vniuocum. 4
Eſſe analogum. 5
De varijs analogię modis,& eorum diſcrimine. 6
Qualis ſit analogia entis. 7
Qualis ſit conceptus entis. Quæſt.2.
De conceptu formali,& obiectiuo. Sect.1.
Tres opiniones de conceptu entis. 2
Vera explicatio conceptus entis. 3
De conceptu entis obiectiuo. 4
De formali conceptu entis. 5
Solutio argumentorum,quibus vtuntur ij,qui ponũt conceptum formalem entis vnũ,ac præciſum ſimpliciter. 6
Solutio,eorum,quæ pro præciſione conceptus obiectiui entis propoſita ſunt. 7
Num cõceptus vnus, ac præciſus à multis poſſit eſſe analogus reſpectu illorum. 8
Solutio,argumentorũ,quibus vtebantur illi, qui ponunt conceptum entis eſſe vnum vnitate diſiunctionis. 9
Solutio eorum, quæ initio ſuperioris quæſtionis pro pura entis æquiuocatione propoſita ſunt. 10
Solutio argumentorum Scoti,quę pro vniuocatione entis allata ſunt. 11
Cenſura de Scoti opinione,& ſolutio argumentorũ, quę illius argumentis addita ſunt. 12
Vtrum ens prædicetur in quæſtione Quid eſt de omnibus rebus,& de omnibus earũ differentijs, propriiſque ipſius paſſionibus. Quæſt.3.
Variæ opiniones in hac quæſtione. Sect.1.
Veræ ſententiæ explicatio. 2
Solutio argumentorum oppoſitarum opinionum. 3
Vtrum exiſtentia rerum diſtinguatur ab eſſentia. Quæſ.4.

SVMMA CAPITA

Sect.1. Trium opinionum enumeratio,primæque explicatio & impugnatio.

2 Secundæ opinionis impugnatio.

3 Approbatio tertię ſententię,& refutatio trium quorundam ſenſuum illius.

4 Vera explicatio tertiæ ſententiæ.

5 Solutio argumentorum primæ opinionis.

Quæſ.5. Sit ne vnum vera paſſio entis.

Sect.1. Quibus arg.non videatur vera paſſio entis.

2 Num omnia quinque tranſcendentia, quæ enti addi ſolent,ſint veræ illius paſsiones.

3 Quid Scotus, & alij ſcholaſtici ſentiant de formali ſignificatione vnius.

4 Quid vnum & reliquæ ſimplices paſſiones poſſint addere enti.

5 Quid vnum formaliter ſignificet.

6 Vnum eſſe veram paſſionem entis, & quo pacto ſit.

7 Solutio argumentorum,quę initio propoſita ſunt.

Quæſ.6. Sit ne verum paſſio entis propria.

Sect.1. Quibus argumentis non videatur propria entis paſſio.

2 Quid verum addat enti, quídque ſit totum eius formale ſignificatum.

3 Variæ ſententię de veritate.

4 Non omnem veritatem conſiſtere in compoſitione, & diuiſione;& aduerſariorum argumenta.

5 Diſſoluuntur argumenta propoſita contra ſecundam concluſionem.

6 Num veritas complexa ſit cõformitas inter res enũciatiuè conceptas, & conceptus apprehenſiuos, an iudicatiuos.

7 Veritatem ſimplicem poſſe cerni tam in cõformitate rerum,quàm intellectus,argumentáque aduerſariorum.

8 Explicatur vulgata veritatis definitio.

9 Solutio eorum, quæ contra tertiam cõcluſionem obiecta

iecta ſunt.
Veritatem,de qua eſt ſermo,eſſe conformitatem rerum cum intellectu diuino. 10
Quibus argumentis impugnari poſsit propoſita concluſio. 11
Solutio eorum,quæ proximè obiecta ſunt. 12
Concluſio quæſtionis,& ſolutio argumentorum initio quæſtionis propoſitorum. 13
Diluuntur duæ quædam obiectiones contra ſolutionem quárti argumenti,& completur ſolutio. 14
Sit ne bonum propria entis affectio. Quæſt. 7.
Quibus arg. non videatur propria entis affectio. Sect. 1.
Refutatio opinionis Heruei de formali ſignificatione boni. 2
Refutatio opinionis Durandi. 3
Refutatio quarundam aliarum opinionum. 4
Vera ſentẽtia de formali ſignificatione boni,& præcipua quæſtionis concluſio. 5
Solutio primi argumenti partis negatiuæ initio propoſiti. 6
Solutio eiuſdem argumenti,quod attinet ad relationes,& ea,quę dicuntur mala. 7
Solutio ſecundi,& tertij. 8
Solutio argumentorum Heruei,Durandi,& aliorum. 9

CAP. TERTIO.

Primi Philoſophi eſſe de primis principijs cõplexis agere;& quod nam ſit omnium firmiſſimum.
Vtrum hoc principium Impoſſibile eſt idẽ ſimul eſſe, & non eſſe,ſit omnium primum. Quæſt. 1.
Quibus rationibus non videatur primum. Sect. 1.
Refutatio duarum opinionum,quæ negatiuam partẽ quęſtionis amplectuntur. 2
Affirmatiuæ partis approbatio. 3
Solutio argumentorum,quæ initio propoſita ſunt. 4

SVM. CAP. HVIVS VOLV.

CAP. QVARTO.

Aggreditur refutationem eorũ, qui primum principium negabant; primúmque contra totũ hoc Philoſophorum genus communiter diſputat.

CAP. QVINTO.

Speciatim refellit eos, qui rationibus fallacibus ſeducti primum principium non admittebant.

CAP. SEXTO.

Diſputat priuatim contra eos, qui propterea primum principium negabant, quòd omnia, quę apparent, vera eſſe crederent.

CAP. SEPTIMO.

Defenſo primo principio quod negatiuũ eſt, defenditur affirmatiuum illud, Neceſſe eſſe, vt quodlibet ſit vel non ſit, idque docendo, non dari mediũ inter contradicentia.

CAP. OCTAVO.

Refutantur duo quædam, quæ impugnatas ſentẽtias ſequuntur. Vnum eſt, non dari in rebus diſcrimen veri, & falſi: alterum, tolli de medio diſtinctionem motus, & quietis.

FINIS.

COMMENTARII
PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS IESV
IN PRIMVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

De Aristotelis genere, institutione, & reliquo vitæ progressu.

CAP. I.

VONIAM ex commentariis, quos in Aristotelem meditamur, hos primos in lucem emittere decreuimus; rationi consentaneum est, vt antequàm exponamus ea, quæ propriè initio huius operis præfari oportet; nonnulla de auctore ipso, eiusque libris, ingenij præstantia, & philosophandi ratione dicamus.

Quæ ante dicta sint in priore parte proœmij.

Laertius, & Suidas in Aristotele.

Ex prioribus est Laertius Suidé, & Apollodorus in chronicis: Ex posterioribus Gellius li. 17. cap. 21

Auctor huius operis omnium consensu fuit Aristoteles Nicomachi, ac Phæstiadis filius; genere Macedo, patria Stagirites. Aiunt illum ab Aesculapio, quem antiquitas ob insignem Medicinæ peritiam in diuorum numerum retulit, originem duxisse. Natum ferunt, alij anno primo nonagesimæ nonæ olympiadis; alij tertio eiusdem, hoc est octogesimo primo supra trecentesimũ ante Virgineum partum. Discipulu Socratis tres annos integros fuisse perhibẽt, eóq; mortuo ad Platonem decimo septimo ætatis suæ anno se cõtulisse, atque in eius schola viginti annos assiduũ auditorẽ fuisse.

Aristotelis genus.

Quo anno natus.

Quandiu Socratẽ, & Platonẽ audierit.

A Quo

Quàm fuerit lectioni deditus.

Quo tempore adeò inexplebilis fuit in legendis Philosophorum libris,& in omni scriptorum genere excutiendo,vt Plato eius ædes Lectoris domum appellare consueuerit:adeò veri indagandi cupidus,vt ab illo nunc Mens,nunc Veritatis Philosophus fuerit appellatus.Ferunt enim aliquando Platonem, cùm scholam esset ingressus,Aristotelémque abesse intellexisset,succlamasse , Abest Mens; & iterum aliàs,Abest Veritatis Philosophus.

Augustin. 8.de ciui. Dei c.12. Cic. de nat. Deorũ, Laer. in Arist. Apollodorus in chronicis. Celius ex aliis l.17.lect. antiq.ca. 17.& li. 29.ca.8.

Præceptor Alexandri deligitur.

Ita factum est,vt & præceptoris egregia doctrina, & suo incredibili sapientiæ studio,cùm discipulus adhuc esset,præclara fama excelleret,& à Philippo [a]Macedonum rege vnus ex omnibus,qui tũc erant, egregiis Philosophis Alexandro filio præceptor deligeretur. Extant [b] literæ Philippi ad Aristotelem,in quibus habet Diis gratiam,non tam quòd Alexander natus sit , quàm quòd eo tempore cùm nasci contigerit,quo ab illo institui possit. Itaque Aristoteles, dum eruditur Alexander,& Regis gratia , & magno doctrinæ incremento euectus,non obscuram in se aliorum Philosophorũ inuidiam concitauit.Quin & Platonem ipsum,hominem alioqui modestissimum,infensiorem illi factum fuisse asserunt , quòd iam tum à se multis in rebus dissentiret.Vnde illud traditur à Platone dictum, Aristoteles in nos recalcitrat,nõ secus atque in matrem pulli,quos peperit.Quod tamen Aristoteles se non arrogantiæ,aut contentionis causa,sed veritatis studio fecisse declarat primo de moribus libro.Alioqui tanta beneuolentia,& grati animi significatione Platonem prosecutus est,vt ei aram construxerit , statuamque dicarit, in qua descriptum erat;illum esse,quem probi omnes meritò deberent & imitari,& commendare.

a D.Hieronym. ad Lætã, Plutarc. in Ale. Laertius in Arist. & 4. apoph. nu. 22. Ci. 3. de Orat re. Quint l.Inst t. crat.li.1. cap.1.

Platoni infensus.

Eius in Platonẽ animus.

Quandiu Alexandrum erudiuit.

Postquam verò Alexandrum per quinquennium literarum studiis satis institutũ existimauit, Athenas petiit,in quam vrbem cùm venisset,& in Academia Xenocratem suum condiscipulum docentem vidisset, decreuit etiam ipse gymnasium aperire , & publicè Philosophiam profiteri. Quod fecit in Lyceo , vbi tredecim annis docens sectam Peripateticorum instituit, quæ hoc nomine appellata est,quòd ipse deambulando disputare consueuisset. Tradebat autem simul cum Philosophia Oratoriam,vt intelligendi,dicendique simul magisterio non solùm doctos,sed disertos etiam , & eloquentes discipulos efficeret.

b Apud Gellium li.9. c.3. & alios. Laertius in Aristotele, & alij.

Quandiu in Lyceo docuit.

Alexandri in Aristotelem pietas.

Magna porrò fuit Alexãdri in Aristotelẽ pietatis testificatio.Nã & Stagirã [a] eius patriã,quæ solo æquata fuerat, de integro cõdidit, & crebris vsurpabat sermonibus.Nõ [b]minus seAristotelẽ,quàm genitorẽ amare:ab hoc enim viuẽdi , ab illo bene viuendi rationẽ assecutu.Quantam verò adhibuerit diligẽtiam, pecuniamque erogauerit,nihil vt Aristoteli deesset,quod ad perucstigãdas rerũ naturas esset opportunũ,Plinius his verbis declarat:Alexadro Magno Rege inflam-

Expensæ Alexandri,ac quid desit Aristotelis ad philosophandum.

1. Ethicorũ ad Nicomachũ cap.6. Crinitus ex aliis & 24.de Honesta disciplina cap.1. Iustin. Hist.lib 12. Cicero 1. de nat. Deor: & in 1.Acad.2.editionis,Laert & Augu.eisdẽ lecis. a Plutarc.in Alexãdro.Plin.li.7.c.29.Laert.in Arist. b Laer.in Ari.& li. 4.apoph.nu.41.Plinius li.8.c.16.

inflãmato cupidine animaliũ naturas pernoſcẽdi,delegataq́ue commentatione Ariſtoteli ſummo in omni ſcientia viro, aliquot millia in totius Aſiæ,Græciæq́ue tractu parere iuſſa:omniũ,quos venatus, aucupia,piſcatusq́ue alebant, quibusq́ue viuaria, armenta, alucaria, piſcinæ,auiaria in cura erant;ne quid vſquam gentium ignoraretur ab eo:quos percontando quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus condidit. Sunt qui dicant impendiſſe Alexandrum in huius operis confectionẽ octingenta talenta, hoc eſt,quadringenta,& octoginta millia noſtrorum aureorum , quod Budæus in libris de aſſe colligit.Ita factũm eſt,vt viuente Alexandro, facilè Ariſtoteles eius præſidio æmulorum inuidiam ſuperarit.

Apud Athenæũ 9. li. Diogẽ. cap. 20. Budæus de aſſe lib. 2.

Verùm Alexandro vita defuncto,qui eum oderant,venenum aliquantulum repreſſum peſtilentiùs euomuerunt. Nam in iudicium vocatus & crimine impietatis accuſatus,quòd eſſet ἀθεος καὶ ἀσεβὴς hoc eſt,quòd Deos,eorumq́ue cultũ aſpernaretur, cauſam tum primùm pro ſe egit,quam ſolam dixit toto vitæ tempore. Deinde Atheniẽſium iudicium veritus Chalcidem, quæ in Eubœa inſula eſt, ſe contulit.Vnde cùm literis amicorum reuocaretur, reſpondit ſe Athenas reliquiſſe,ne in Philoſophiam bis delinquerent Atheniẽſes:verebatur enim, ne ſi Athenas reuerteretur, extremo (quemadmodùm Socrates)ſupplicio afficeretur. Itaque Chalcide deinceps verſatus,ſiue quòd aſſidua meditatione quæſtionẽ de admiranda vi, & natura Euripi ſepties die,ac nocte reciprocãtis explicare nõ poſſet,viribus deſtitutus,vt ſcribunt Iuſtinus martyr , & Nazianzenus Gregorius, ſiue alia de cauſa morbo correptus ab omni ſectatorũ cohorte,quę inuiſendi gratia cõfluxerat,rogatus eſt,vt ipſe ſibi gymnaſij,& magiſterij ſucceſſorẽ deligeret: Erant autẽ duo ex omnibus longè nobiliſſimi diſcipuli,de quibus ambigi poſſet, vter eſſet gymnaſio præficiendus,Theophraſtus Lesbius,& Menedemus Rhodius.Tũ ille petitis,delibatiſq́ue duobus vini poculis, altero Lesbio, altero Rhodio:firmum, & iucundum eſſe Rhodium dixit, ſed Lesbium iucundius. Quod cùm dixiſſet,nemini dubium fuit,quin lepidè ſimul , & verecundè Theophraſtum illa voce Menedemo prętuliſſet.

Senec. de vita beata ca. 32. Crinit. ex Origine lib. 2. ca. 3. & Cælius ex aliis lib. 2. cap. 2. & 17. cap. 14. Iuſtinus in Paræneſi ad Gentes. Nazianzenus Oratione prima cõtra Iulianum. Cælius ex aliis lib. 29. cap. 3. Gellius lib. 13. ca. 5. & alij.

Inuidiæ æmulorũ in iudicium vocatur Chalcidẽ ſe cõfert.

Theophraſtum ſucceſſorẽ deligit.

Itaque Ariſtoteles ſucceſſore hunc in modum deſignato,cùm extrema iam miſtae intelleꝛiſſet,atque,vt nonnulli a referunt, dolore ſimul,ac ſpe in lachrymas amplius profuſus primæ cauſæ miſericordiam intentius imploraſſet,deceſſit è vita expleto b fermè tertio, & ſexageſimo ætatis anno ſub id tempus,quo Demoſthenes orator in Calabria Thraciæ hauſto veneno vitam finiunt.

a Cælius ex aliis lib. 16. cap. 2. b Laert. in Ariſt. & alij plerique.

Quo anno moritur.

Alia nonnulla feruntur de Ariſtotele,quæ cùm ab æmulis, quos ille & doctrinæ, & fortunæ cauſa plurimos habuit , partim videantur conficta,partim in deteriorem ſenſum acceptamon ideo fidem merentur,quòd a quibuſdam ſcriptoribus referantur.

De libris Aristotelis. CAP. II.

Quàm multos libros Aristoteles scripserit.

SCRIPSIT porrò Aristoteles ingentem librorum copiã, in quibus maxima rerum cognitio, & incredibilis in omni disciplinarum genere exercitatio elucet. Laërtius ad quadringentos enumerat. Qui nunc extant centũ viginti summam non excedunt. Eorum alios vocat Aristoteles tum ἐξωτερικοὺς, tum etiam ἐν κοινῷ λόγους, hoc est populares, & communes, quòd dentur multitudini, & populari sensui sint accommodati; cuiusmodi sunt ij, quos scripsit de Rhetorica, Poësi, de Animalium historia: in quibus ij etiam numerandi sunt, quos appellat τὰ ἐγκύκλια φιλοσοφήματα, quasi vulgares de philosophia quæstiones, & quæ coràm, circumfusáque multitudine disputabantur. Alios vocat ἀκροαματικοὺς, id est auscultatorios, quòd præceptoris opera, attentisque, & ingeniosis auditoribus indigeant, cuiusmodi sunt libri, quos vocant Physicorum, qui ab hoc subtiliori docendi genere Physicæ, siue naturalis auscultationis nomen acceperant; tùm libri logici, præsertim Analytici, libri de Cælo, & Mundo, ac similes alij, in quibus præcipuè numerandi sunt ij, quos in manibus habemus, quòd & reconditissimam philosophiam contineant, & graui admodum docendi genere conscripti sint. Atque hanc esse causam, cur hoc librorum genus auscultatorium sit appellatum, ipse Aristoteles non obscurè significauit, cùm Magno Alexandro per literas expostulanti, quòd res philosophicas, quibus ab illo institutus fuerat, auscultatoriis libris editis euulgasset, hunc in modum rescripsit. Auscultatorias disputationes, quas editas quereris, iudicans debuisse in arcanis seruari; scito neque editas esse, neque non editas: ab iis enim solis, qui nos audierunt, intelligi poterunt. Quibus literis etsi alij dicunt significari hos ipsos libros Primæ Philosophiæ: alij eos, qui de Naturali auscultatione inscripti sunt: crediderim a tamen eos omnes intelligendos, qui auscultatorium, & accuratum dicendi genus continent. eos præsertim, qui ad Philosophiam naturalem, & diuinam pertinent. Itaque Aristoteles, etsi ad mitigandam Regis indignationem præter modum locutus est (non pauci enim auscultatorios libros assidua lectione, ac meditatione per sese & intellexerunt, & cõmentarijs illustrarut) significauit tamen difficilè admodum hoc librorũ genus sine præceptore posse intelligi, nec id nisi ingeniosissimis, & in toto hoc scriptorum genere euoluendo, & excutiendo exercitatissimis contingere.

Libri exoterici. 2.

Auscultatorij.

Literæ Alexandri ad Arist. & Aristotelis ad Alexand.

Alberti sententia de inscriptione librorũ de Physica auscultatione.

Sunt tamẽ qui aliter intelligãt auscultationis nomẽ, cùm de inscriptione librorũ Physicę auscultationis agitur. Albertus enim asserit significationẽ eius tituli hãc esse; De iis, quę in rebus naturalibus potius audiuntur tanquam principia, quàm demonstrẽtur: quasi velit Aristoteles significare, eos libros esse de principiis rerũ naturaliũ, & quæ in Philosophia naturali non demonstrentur, sed supponantur.

Auerroes

Laertius in Aristotele. Vt 1. Ethic. cap. 12. & 1. de Moribus ad Eudemũ cap. 5. & 1. de Anima ca. 4. tex. 54. Vt 1. de Cælo ca. 9 tex. 100. Vt in epistola ad Alexandrũ de qua Gell. lib. 20. ca. 4. & Plutarchus in Alex. Vide Gellium in loco proximè citato, & Plutarc. in Alex. Ex prioribus est Plutarc. in Alex. Ex posterioribus Simplicius initio Phys. & alij.

a Hoc idem innuit Them. initio physicorum.

Albert. initio Phy tra 1. c. 4. Idẽ sentit Aegidius Rom. in proœmio Physic.

Auerr. & Philoponus in proœmio Physicorum.

Auerroës autem nihil aliud ea inscriptione significari vult, quàm si Aristoteles diceret: De doctrina rerum naturalium, siue de rebus naturalibus, translatis nimirum verbis significantibus doctrinã, quæ auditu percipitur, ad res, de quibus est sermo. In qua eadem sententia videtur esse Philoponus eodem loco. Horũ tamen sententia pugnat non solùm cum iis, quæ dicta sunt; sed etiam cum omnium pene Græcorum sententia. Quapropter Alberto respondendu est, doctrinam eorum librorum non versari tantùm, aut etiam maximè in principiis physicarum demonstrationũ tradẽdis, sed esse planè demonstratiuã, vt ex plerisque locis eius operis perspicuũ est: tametsi non esset hæc vsq; adeò absurda sentẽtia, nisi faceret vim in verbo, Auscultationis, quòd principia potius audita approbẽtur, quàm demonstrentur. Nam & libri Elementorũ Euclidis demonstratiui planè sunt, cùm tamen dicantur Elementorum, quòd eorũ conclusiones in reliquis libris Mathematicis, quasi principia sumantur. Auerroi autem dicendum, etsi Aristoteles nonnunquã, veluti 2. lib. huius operis cap. 3. auscultationis nomen latè accipit pro quauis doctrina; tamen in proposita librorum distinctione in auscultatorios, & exotericos, nullo pacto illud in ea significatione accipere potuisse. Omnes enim libri, quos ex Aristotele habemus, planè ad doctrinã pertinent: nisi doctrinæ nomine accuratã docendi rationem intelligamus, quo pacto iam Auerroës idem, quod nos, sentiret.

Auerroes quid de ea re.

In his fuit Ammonius in Prædicc. Simplicius, & Themistius in Phy.

Refutatio.

rex. 14.

Non desunt quoque ex recentioribus, qui existiment nomine ἐξωτερικῶν, non significari libros populariter scriptos, sed eos omnes, qui ex alio opere citantur; quæ citandi formula apud Iuris põtificij peritos passim est in vsu. Id vero ex eo probãt, quia Aristoteles primo libro Ethicorum ad Nicomachum, cùm significat libros de Anima; & primo de Moribus ad Eudemum, cùm innuit eos, in quibus nunc versamur, opera sanè reconditissimæ philosophiæ, & difficilis admodũ intelligentiæ; non eos vocat auscultatorios, sed exotericos. Ita fictam esse hanc exoterici, & auscultatorij generum distinctionem, seu potius publicum errorem, si nomine exoterici generis intelligantur ij, qui sunt leuioris operæ; auscultatorij autem, qui sunt subtilis, ac limatæ. Sed quantùm hi à verò absint, non modò cõtraria tot grauissimorum auctorum sententia, quos ipsi in ea esse non negant, abundè ostendit; sed etiam iidem loci, quos potissimùm in suæ sententiæ confirmationem afferunt. Nam cùm in loco citato primi de Moribus dictum esset, Necessariam esse ciuili artifici animæ cognitionem, non accuratam tamen, vt quæ ad altiorem difficilioremque disciplinam pertineat; hæc subiicit Aristoteles; λεγόμεθα δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἐνίοτε, καὶ χρηστέον αὐτοῖς, εἶον τὸ μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶδος, τὸ δὲ λόγον ἔχον: Hoc est; dicuntur autem de ea in exotericis etiam disputationibus nonnulla quatenus satis est, iisque vtendum, quale est illud: Aliam eius partem esse rationis expertem; aliam, quæ ratione prædita sit; & cæt. quibus verbis

Genesius Sepulueda in 3. Polit. ad c. 4. Cap. 13. Cap. 5.

Sepulueda de sententia de Exotericis lib.

planè opponit Aristoteles exotericam animæ tractationem accuratioribus de eadem commentariis. Primo autem lib. de Moribus ad Eudemum, cùm sermo incidisset in Ideas Platonis, hæc ab Aristole adiecta sunt; ἐπὶ πολλοῖς περὶ αὐτῆς τρόποις, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις, καὶ ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν, hoc est; Actum est autem multis modis de ea opinione, & in popularibus disputationibus, & in philosophicis, id est, accuratioribus, & philosophico more traditis. Quo nihil clariùs in nostram sententiam dici potuit.

Omnes Veteres Philosophiam ratione aliqua occultasse.

Auscultatorios igitur libros, cur Aristoteles eo stylo conscripserit, non difficile est intelligere. Omnes enim veteres in ea sententia fuerunt, vt nefas esse iudicarent naturæ arcana in vulgus palã proferre, qua de causa alij fabularum integumentis, vt prisci theologi, in quibus Orpheus & Musæus numerantur; alij ænigmatibus, vt Pythagorici, & Platonici quidam; alij dictionis obscuritate, vt Heraclitus, qui ob eam causam σκοτεινὸς, quasi tenebricosus appellatus est, alijque eius sectatores res philosophicas occultabant. Verùm Aristoteles, etsi eorum institutum approbandum censuit; longè tamen aliam occultandæ Philosophiæ rationem excogitauit. Improbatis enim fabularum inuolucris, ænigmatum integumẽtis, dictionisque obscuritate, quòd facilè in errorem inducant (erat enim ea res ab officio veri Philosophi alienissima) tanta dexteritate verbis alioqui propriis, communique stylo, & vulgato Philosophiam auscultatoriis libris tradidit, vt facilè assecutus sit, quod homo prudẽtissimus optabat, vt tarda ingenia, & profanos homines, desidesque veritatis perscrutatores à se repellat, atque ad alia studia reiiciat, in quibus vtiliùs operam collocent; ingeniosos verò, & indefessos sapientiæ amatores mira quadam voluptate ad se trahat, nullaque illis data erroris ansa paulatim optata veritatis cognitione imbuat: vt apertissimum sit non Alexãdri modò: sed communis etiam vtilitatis causa temperasse Aristotelem in hoc librorum genere suum illud, vel Cicerone iudice, aureum orationis flumen, quo alibi sæpe vsus est. Atque hoc ipsum in causa fuit, vt ille antemeridianum tẽpus, quod grauioribus studiis aptius est, auscultatoriæ doctrinæ tribueret, pomeridianum exotericæ, ac populari. In vtroque tamen genere tam grauiter, tam doctè, tam copiosè etiam, pro rerum, & instituti ratione scripsit Aristoteles, vt nemo penè cum eo videatur conferendus; multi quoque magni nominis Philosophi longè retro relinquantur; sed & plerique insignes viri in eo propè vno legẽdo, & explanando benè collocatum vitæ cursum putauerint, non immeritò persuasi omnem ætatem in eo inuenire quod discat, omne ingeniũ, in quo se proficere posse non dubitet. Quòd si Aristoteles pleraq; tradidit, quæ explicatiùs, politiùs, & omnino meliùs scribere potuisset, condonandum id facile est. Vt enim primus erat, partim in inueniẽdis, partim in disponẽdis, & ad sua initia redigendis rebus; ita nõ satis potuit omnia eo cultu orationis scribere, quo solẽt ij, q cùm ea

Quo pacto id fecit Aristoteles.

Quos lectores suorum operum optarit Arist.

Cur obscurè scripserit.

Eius scriptorum præstantia.

Cur scripta sua non poliuerit.

Lege Philonẽ in li. q inscri. Quod omnis probus sit liber, Laer. in Pytha. & in Pl. Cice. 1. de nat. Deo. Macrob. in somniũ Scip. c. 2. Bessar. li. 1. in calumniatorẽ Pla. c. 2. Ammonius in Prædic. Gale. in frag. de subst. nat. facultatũ Gell. lib. 20. ca. 4. Vtriusq; generis librorum Aristotelis meminit Clemens Alexandrinus 5. Stro. Cic. 5. de fin. quem etiam lege 4. ad Atticum epist. 15. Gal. de subst. nat. facul. Gellius lib. 20. c. 4. Ammoni in præfatione in prædicamẽta. Sic ibidẽ, & initio Ph. & alij plurimi.

ea tractent,quæ planè comperta habent, ad ſolam ſcribendi rationem attendunt.

At ſæpe Ariſtoteles ambiguus eſt,lubricus, & quem neſcias qua parte teneas:ſæpius etiam vafer,& in reprehendendis Veteribus calumniator,vt qui non ſenſum,ſed verba referat,atque vt ſonant,reprehendat,quod ſcribendi genus iniurium eſt.Fateor equidem Ariſtotelem ſæpè obſcurè,aut ambiguè locutum, ſed iis tantum locis id feciſſe,in quibus non ſatis compertum habebat, quid ſtatuendum eſſet,quidve ijs,quæ ipſi contrà occurrebant, reſpondendum videretur.Quod ideò videtur feciſſe,vt occaſionem alijs daret eiuſmodi res meliùs diſcutiendi,ſimulque eorum reprehenſionem declinaret, quam homo cautus,& minimè contemptor gloriæ metuebat. Nec verò calumniæ vitio notari debet Ariſtoteles,quòd ſæpe nō ad ſenſum aliorum,ſed ad verba argumentetur.id enim facit,quia illorum philoſophandi rationem non probat,qui ſibi ſolis loquūtur, vt ipſe ſcribit libro 3.huius operis,a& fabularum,ænigmatúmve integumētis,aut dictionis obſcuritate,& inſolentia, vt paulò antè dictum eſt, Philoſophiæ veritatem occultant.quod tribus de cauſis nō videtur faciendum. Vna,quia Philoſophiæ munus eſt quærere cauſas patentium effectorum, vt ipſe docebit primo libro huius operis; b vnde fit,vt quemadmodum effecta ſunt manifeſta, ita etiam cauſæ manifeſtè tradēdæ ſint. Altera,quia in Philoſophia nō alia veritas quæritur,quàm quæ per ſe nota eſt,aut ex per ſe notis deducitur,ſiquidē in his poſita eſt omnis perfecta cognitio, ad quam naturale ſciendi deſideriū aſpirat.Tertia,quia occultatio veritatis ſub ænigmātis fabularū,& ænigmatū,dictionisque obſcuritate nihil aliud eſt, quàm occaſio errorū aliter,atque aliter interpretantium, quæ præberi nō debet à Philoſopho,cuius finis eſt veri cognitio,& boni adeptio.His de cauſis conſueuit Ariſtoteles refellere multorum Philoſophorum dicta,non quòd in ſententias eorum inuehatur,quæ magna ex parte fuerunt ſanæ, aut ſaltem longè probabiliores, quàm vt ipſe eas interpretatur:ſed quia,vt ipſi diſplicet ea philoſophandi ratio, ſic operæpretium ducit illam è Philoſophorum ſcholis explodere.

Qua de cauſa ſæpe ambiguè loquatur.

Eustrat.1. Ethic.c.6. & D. Thom. 3. Metaph. lect. 11. & 1. de Cœlo lect. 22. & 1. de Anima. lect. 8. & alibi ſæpe.

Cur ſæpe ad verba, nō ad ſenſum argumentatur.

Philoſophiæ officium.

In philoſophia quænam veritas quæratur.

a cap.4. tex.15.

b cap.7. tex.44.

Philoſophiæ finis.

1. Meta. ca. . tex. 3.Cic.2.de Finib.

Illud vnum cùm in reliquis libris, tum maximè in hoc opere fortaſſe vereatur aliquis,ne multa offendat corrupta, & deprauata, & quæ videantur ab Ariſtotelis ſententia longè aliena. Nam vt plerique hiſtoriæ ſcriptores referunt, Ariſtoteles libros ſuos cum ſchola ipſa Theophraſto diſcipulo legauit. eos Theophraſtus Neleo Sceptio Coriſci filio cum ijs ſimul, quos ipſe conſcripſerat, teſtamento reliquit, qui Neleus diſcipulus & ipſe Ariſtotelis fuerat. Neleus totam bibliothecam Scepſim,hoc eſt,in patriam ſuam comportatam poſteris reliquit,hominibus ſanè imperitis, & quos nulla Philoſophiæ, aut dignitatis cura tangebat; quæ Ariſtotelicos libros negligenter primùm ſeruarunt; deinde metuentes ne ſibi ab Attalicis regibus, qui ad inſtruendam Pergami bibliothecam ſtu-

Libri Ariſtotelis quo pacto ſeruati ſint.

Vt Plut. in Sylla. Strabo 13. lib. Geogra. & alij.

diosissimè varia volumina vndique conquirebant,ciperentur, terræ infossos occuluerunt. Postremò situ,& carie (quod erat necesse)multis locis labefactatos,ac corrosos Appelliconi Teio magno pretio tradiderunt,qui vt erat pecuniæ, quàm sapientiæ studiosior, corrosionibus inconsultè,& pro arbitrio suppletis,multis erroribus respersit: quod quidem si cæteris libris accidisse meritò creditur, verisimile est hos ipsos,quibus profundior,& minus cognita Philosophia continetur, multò corruptiores è manibus Appelliconis exisse. Verùm non est quòd de hac re magnoperè simus soliciti. Nam,vt iidem auctores scribunt,libri Aristotelici, etsi ab Appellicone deprauati sunt, semper tamen eo viuente in eius bibliotheca Athenis delituerunt;quo mortuo,& Athenis à Lucio Sylla dictatore subactis, iussu eiusdem Syllæ Romam translati à Tyrannione Grammatico primùm,homine ea ætate doctissimo, eiusque pene æquali Andronico Rhodio,deinde ab aliis posterioribus diligentissimè correcti,& emẽdati,atque adeò explanati sunt. Vulgatis enim iis libris adeò solertes,& diligentes enarratores nactus est Aristoteles(quod aliorum magnorum Philosophorum contigit nemini) vt facilè eis fuerit non solùm corrupta, & contaminata ex aliis locis ipsius auctoris restituere(præsertim,cùm sibi ipse fuerit vbique similis)sed etiam doctissimis explanationibus illustrare. In quibus sanè prima gloria debetur Alexandro Aphrodisiensi, qui sub tempora Alexandri Seueri Cæsaris primus omnium omnia penè Aristotelis præcipua volumina plenis cõmentariis explicauit. Ita paucis quibusdam verbis exceptis,de quibus haud magnoperè pugnãdum est,nihil penè cùm in aliis,tum in hoc etiam volumine reperias,quod ex aliis eiusdem Philosophi locis confirmari non possit.

Qua ratione deprauati.

A quibus correcti.

Alexandri Aphrod. gloria in enarrando Arist.

Cur de quibusdã libris Aristotelis dubitari possit.

Multæ porrò sunt causæ,propter quas ambigi possit de quibusdam libris,qui feruntur Aristotelis, sint ne ab Aristotele cõscripti. Plures enim philosophi nomine Aristotelis vocati sunt, multi etiã eius discipuli de eisdem argumentis,de quibus præceptor,libros cõposuerunt,qui propter doctrinæ cognationem ab Aristotele editi videri possunt.Denique Ptolemæus,Philadelphus magna vi pecuniæ libros Aristotelis,aliorumque philosophorum conquisiuit, ad quem multi lucri causa libros ab Aristotele minimè conscriptos pro Aristotelicis afferre potuerũt. De iis tamen, quos nunc enarrãdos suscepimus,tanta est cùm veterum,tùm recentiorum consensio,vt omnes auctores totum opus Aristoteli Stagiritæ ascribant. Id,quod etiam apertè testantur stylus planè Aristotelicus, plena rerum breuitas, & sententiarum cùm profunditas,tùm etiam cum reliqua Philosophi doctrina conuenientia,atque consensus. Sed iam de Aristotelis ingenio dicendum.

Laer. in Ar. Plutarch. in Plat. Ammo. in Prædicam.

De

De ingenio Aristotelis. CAP. III.

Plin. lib. 7. c. 29. lib. 17. c. 5. lib. 25. ca. 2. Idē Laer. li. 4. in poph. nu. 53.

SVnt qui Homerum ingeniorum fontem, & doctrinarum parentem appellent, in eaque sententia videantur esse, vt putent illum mortalium omnium ingeniosissimum fuisse, eamque ob causam meritò Magnum Alexandrum, cùm vnguentorum scrinium, quod erat auro, gemmisque pretiosum, inter spolia Darij Persarum Regis inuenissent, varioque eius vsus amici demonstrarent, librorum potius Homeri custodiæ deputasse; nempè vt pretiosissimum humani animi opus quam maximè diuiti opere seruaretur. Fauet ei sententiæ, quòd Homerus, etsi obscuritate generis, ac nominis, dum viueret, ignotus fuit: adeò tamen ingeniosum opus reliquisse iudicatus est, vt post eius obitum septem clarissimæ vrbes magna contentione de eo sibi vendicando inter se certarent. Verum ea ingenij laus non vt in hominem Philosophum cõuenit, sed vt in Poëtam omnium (saltem quos Græcia vidit) ingeniosissimum. Qua de causa Aristoteles nunc illum oculatissimum, nunc præcipua laude dignum, nunc etiam præ cæteris diuinum appellat. Quanquam enim plurima Philosophiæ semina per totum suum opus sparsit, eo tamen nomine præcipuè celebratur, quòd in omnibus Poëticæ artis partibus excelluerit. Quo circa Plato, cùm sæpe alibi Homerum miris laudibus extulisset, in decimo tandem libro de Republica planè asserit, atque adeò latè confirmat, illum nec diuina, nec humana docuisse, sed esse modò Poëtarum omnium qui Tragœdiam scripserunt, caput, & principium. Atque id sensisse eos, qui Homerum videntur omnibus præferre, ex eo constat, quòd alias Aristotelem summum in omni scientia virum, alias virum immensæ subtilitatis appellent.

Homeri ingenium.

Eius prima laus in posse.

Vti in Theateto, & in Ione.

Iud. eiũ Platonis de Homero.

Plinius lib. 8 ca. 16. & li. 18. ca. 34.

Alij forsitan dixerint primas ingenij partes tribuendas esse Hippocrati Coo, idque tanquam Philosopho, quòd eius dogmata adeò firma, & certa sint, vt cùm singula penè verba philosophicum aliquod mysterium contineant, à nemine tamen totis iam bis mille annis, vel minima ex parte conuelli, aut erroris argui potuerit. Sed Hippocrates, etsi egregiè philosophatus est, atque in iis rebus, de quibus disseruit, nullus Philosophorum aut verius, aut breuius, aut grauius scripsit: ea tamen sola tractauit, quæ ad Medicinam pertinent. Cùm verò omnia Veterum de ea re scripta, & vulgatas multorum sententias mirabili iudicio, delectuque collegerit, & plurima, vtilissimaque humano generi per se ipse inuenerit, atque obseruauerit, denique Medicinam ab aliis minus perfectè traditam, à se autem optimè constitutam, & digestam, ad Aristotelem transmiserit: non dubium est, quin ea in re Aristoteli sit anteponendus. At nos quærimus ingenium omnium Philosophorum in tota Philosophia præstantissimum, quale Aristotelicum fuisse contendimus.

Hippocratis ingenium.

De eius scriptis iudicium.

2 Laer. in Socra. & Plat.

Atqui Socrates, qui Platonis, Aristotelis, multorumque aliorũ insignium

Socratis ingenium.

gnium Philoſophorũ præceptor extitit, & in Philoſophia penè parens, iure ſibi primas ingenij partes videtur vendicare. Nanque multiplex illius ratio diſputandi, vt Ciceronis [b] verbis vtar, rerum item varietas, & ingenij magnitudo Platonis memoria, & literis cõſecrata plura genera effecit diſſentiẽtiũ Philoſophorũ; A Socrate [c] enim, quòd ex illius variis, & in omnẽ partẽ diffuſis diſputationibus alius aliud apprehenderat proſeminatæ ſunt, quaſi familiæ diſſentientes inter ſe, & multùm diſiunctæ, & diſpares, cùm tamen omnes ſe Philoſophi Socraticos & dici vellent, & eſſe arbitrarentur. Hinc Plato quicquid ſcit, Socrati videtur attribuere, nec ferè vſquam ſententiã ſuam, niſi Socratis ore, profert: tametſi Socraticæ modeſtiæ cauſa, & muæ obſeruantiæ, qua Socrates fuit in verum, rarò admodũ illum aliquid aſſerentem inducit. Hinc Ariſtoteles affirmat vſque ad Socratem rudem fuiſſe Philoſophiã, eumque primum vniuerſalia inueniſſe, res definire cœpiſſe, & Moralẽ Philoſophiã tradidiſſe. Quòd ſr Delphicis oraculis, quæ erant totius Græciæ celeberrima, fides aliqua habenda eſt (ſæpe enim cacodæmones, vt fidem apud homines cõciliarent, vera nonnulla prædicebant) quis neſciat Socratem Pythiæ oraculo numerosè pronunciatum

Platonẽ vbique induere perſonam Socratis.

Vſque ad Socratem rudẽ fuiſſe Philoſophiam.

Socratem omniũ ſapientiſſimum iudicatum.

Ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατον;

Ita nõ immerito videtur Cicero modò illum Philoſophiæ parentem appellare, modò Philoſophorum principem, aliàs eum, qui primus Philoſophiã è cœlo deuocauit, & in vrbibus collocauit. Sed vt demus Socratem ingenij acumine omnibus Philoſophis, qui ad eius ætatẽ Philoſophiam tradiderunt, excelluiſſe (quod Plato, & Ariſtoteles videntur iudicaſſe) certè quòd ſapiẽtiſſimus Philoſophorum, & habitus, & vocatus eſt, non ad ingenium, ſed ad vitam, & ſtudia videtur referẽdum. Socrates enim vel quia in naturalium, diuinarumque rerum cognitione parum ſe profecturum ſperabat, vel quia in vita, & moribus multò plus operæ, ac præſidij, quàm in cognitione rerũ à noſtris ſenſibus remotarũ, ponendum eſſe cenſebat; relictis ſtudijs naturalis, ac diuinæ Philoſophiæ totum ſe ad morum doctrinam conuertit, quam vſque ad eam ætatem nullus Philoſophorum pro dignitate coluerat. Atque hæc ipſa eſt Philoſophia, cuius ille parẽs dictus eſt, & in qua Philoſophorum princeps iudicatus. Id, quod non tam dictum crediderim, quòd omnium optimè morũ ſcientiã tradiderit (ſæpius enim, quàm alij plerique lapſus eſt in ea re Socrates) quàm quòd eam primus inueniſſe cenſeatur, eique primus ſe totum cõſecrauerit, & omnium ſtudioſiſſimè vitam, & mores ad eius normam accommodauerit; parumque fore ratus ſi ſe ipſum meliorem redderet, paſſim per vicos, & porticus mortales omnes ad virtutum cognitionem, & amorem publicis diſputationibus, priuatiſque colloquiis, ac vitæ exemplo inflammare non deſiterit. Deniq; hac de cauſa dicitur ille Philoſophiam de cœlo deuocaſſe, & in vrbibus collocaſſe. Nam quòd ex eius vario, & multiplici diſputandi

Qua ratione.

Cur ad Moralem ſcientiã ſe cõtulerit.

vſu

Au. 8. de ciuit. Dei cap. 3. & 4. Cic. in dialogo de Amicit. & in 1. Academ. quæſt. & in 3. 4. 5. Tuſcul.

b Cic. 5. Tuſcul. quæſt.

c Cic. 3. de Orat. ad Quintum fratrem. Aug. 8. de Ciuit. Dei c. 4. & Lact. in Socrat. & Lact. lib. 3. c. 19. 1. Meta. cap. 6. à tex. 5. & 13. c. 4. & 1. de partibus animal. ca. 1. Laert. in Socr. Cic. 1. Acad. 2. edit. & de amicitia. Plin. li. 7. c. 31. & li. 34. c. 6. Lact. lib. 2. cap. 15. & ſequent. Ariſt. 13. Meta. ca. 4. Aug. 8 de ciui. Dei. cap. 3. Lact. lib. 3. cap. 13.

vsu variis, ac dissentientibus Philosophorum sectis auctor fuit, non tam in laudibus ingenij, quàm in studio veri inueniendi ponendum est, quo ille ductus nullam in partem se non flectebat disputando. Quin etiam ea philosophandi ratio non nihil imminuit laudes ingenij, simulque ansam prębet insimulandi arrogantię eos omnes, qui illam amplexi sunt, quasi veriti sint, ne si aliquid assererent, multos inuenirent, à quibus ipsorum sententiæ refutarentur. Vt enim magni ingenij non est in quauis re hærere, ac vacillare, sed potiùs certis positis principiis tramitem veritatis, quæ vna est, & sibi vbique consentiens, studiosè persequi: ita non est satis modesti animi id vereri affirmare, quasi suum, de quo tanquam de propria sententia reprehendi possit: tametsi Socrates apud Platonem veri inueniēdi causa passim optat, vt ab ijs, cum quibus disputat, coarguatur, omnibusque suadet, vt eundem animum induant.

Eius ratio philosophandi nō admodum probatur.

Socratis modestia.

Itaque de solo Platone, & Aristotele reliqua nobis videtur cōtrouersia. Latini enim haud difficilè veteribus Græcis ingenij gloriā concedēt. Ac Platonem quidē hac in causa Aristoteli esse præferendum ex eo contendūt plerique, quòd dubiū non sit, quin Plato multò acutiùs videatur perspexisse res longè positas à nostris sensibus, ad quas Aristotelici intellectus acies non satis pertingebat. Multò enim plura scripsit Plato de diuinis rebus; vnde hic Diuini, ille Dæmonij cognomen inuenit. Deinde nequaquā Aristoteles viginti annos Platonē audiuisset, nisi ab eius ingenio suparari suum perspicuè cognouisset. Iam Plato, quòd Græciæ ingeniis non satiaretur, longissimè peregrinatus est: Aristoteles vnicū Platonis ingeniū satis esse putauit, vt ex eo proficeret. Deniq; ornamenta illa ingenij, quæ in orationis splēdore, & eruditione posita sunt, in Platone magis, quàm in Aristotele enituisse, nemo, inquiunt, dubitauerit; ita omnia sunt plena lectione antiquitatis, ita ornata, & polita, vt non sine causa de Platone dictū sit, Iouē, si græcè loquatur, non alio quàm Platonico sermone vsurū. His penè, atq; aliis argumentis adduci potuerūt duo præcipua, vt pleriq; iudicant. Latinorum ingenia Marcus Tullius, & D. Augustinus, vt Platonē Aristoteli vbique pręferant, ita enim Aristotelem admirantur, vt Platonem semper excipiant.

Comparatio Aristotelis cū Plat.

Cœlius refert lib. 17. ca. 17. Hierony. epistola 1. ad Paulinū. Aug. 8. de ciu. 1. Deiæ. 4. Laert. in Plat. Cic. in Catone, & 4. Tusc. Cicero de claris Orat. dictū refert.

Platonis peregrinatio discendi causa.

Eius eloquentia.

Præfertur ingeniū Aristotelis Platonico.

Hęc tamen nihil obstāt, quominus Aristotelis ingeniū Platonico anteponamus. Vt enim mittamus reprehensionē illam nihil asserētium (æquè enim in Platonē, atq; in Socratē conuenit, tametsi vterque pauca quędā se scire professus est) quænā, quæso, non dico pars Philosophiæ, sed ars: ingenua extat, quæ à Platone omnibus partibus absoluta sit. Enituit quidem in illo (quod negari nō potest) magna multarū rerū scientia, liberaliumq; artium insignis quędā exercitatio, & peritia: sed quam scientiā, aut artem ipse in suis libris perfectè tradat, omnibusque numeris absoluat, quē instituat, ac via & ratione in sciētia vlla promoueat, demonstrare nemo potest. Quòd si sciētię signū est, docere posse, quę noueris (quod pronunciatum Plato ipse

Cicer. 1. Acad. 2. edit. & 1. Tuscul. q. August. lib. cit.

Scientis signum.

in

in priori Alcibiade,& Aristoteles initio huius operis vsurpant) summiq; ingenij,quodque omnia Philosopho digna pro humano captu sit assecutum optima ratione tradere, conijcere hinc possumus Platonem præstantis admodum ingenij fuisse,quippe qui aliis plurima Philosophiæ secreta egregiè tradiderit:at vt summi Philosophi,primiq; ingenij titulum meritus sit,omniaque ita docuerit,vt à primis initiis orsus ipsam naturam facientem in vnaquaque re tradēda imitari visus sit, id quidem Aristoteli iure tribuimus; Platoni autē concedere nec debemus,nec possumus.Quid enim Aristoteles non multò absolutiùs,quàm Plato tradidit? Nam vt omittam quæ ab illo iacta sunt Mechanicarum artiū præclara fundamenta; Poëticæ item,quæ penè vulgaris res est,grauissimam explicationē,certè Oratoriæ artis naturam,partes omnes,præcepta,ac vsum omniū, qui vnquam scripserunt,ingeniosissimè tradidit. In Dialectica verò arte etiā inductiones,& quædam definitionum initia Socrati,ac Platoni tribuuntur; totā tamen ratiocinandi disciplinam, qua in parte tota penè vis,ac difficultas artis posita est, adiuncta etiam locorum doctrina,ipse primus & inuenit, & ita persecutus est, vt nemo post eum quicquam,quod alicuius momenti sit, adijcere potuerit.Philosophia verò de moribus, quam multi inuentam à Socrate, à Platone excultā asserunt,ab vtro,quæso,verius,castius, ingeniosius, & ad vsum accommodatius tradita est? vtram vtiliorem iudicauit Christiana Respublica, quæ diuino numine edocta sinceriſſimam de vita,ac moribus doctrinam profitetur? Iam in Naturali Philosophia, nemo est,qui Platonem longè inferiorem fuisse non fateatur: tanta enim est, tamque profunda in omni rerum naturalium genere Aristotelica doctrina; vt quod nobis natura inuidisse,ac occeluisse videri potest,ipse vnus inuenisse,& aperuisse videatur.

1. Metaphy. cap. 1.

Quàm accuratè Aristoteles omnes disciplinas tradiderit.

1. Metaphy. cap. 6. text. 5. & 13. Meta. cap. 9 2. Elenc. cap. vlt. Laert. in Pla. Aug. de ciuit. Dei c. 4.

Ac concedamus(inquiunt)Aristoteli naturæ cognitionem, certè Plato de diuinis rebus (quod erat primum contrariæ opinionis caput)plura scripsit,& reconditiora.Verùm si haberemus omnia Aristotelis volumina, id forsitan concedendum non esset. Namque Laërtius refert scripsisse Aristotelem tres libros de Philosophia,qui ad nos non peruenerunt.Cicero in primo libro de Natura Deorum quædam de diuinis rebus citat ex Aristotele in 3. libr. de Philosophia nomine tertij,quæ in hoc opere non habentur. In 2. etiam lib. vtitur argumento Aristotelis ad diuinam prouidētiam confirmandam,quod in libris,qui extant,non legitur. Eusebius quoque Cæsariensis libro 11.& 14. de prēparatione euangelica inserit quædam fragmenta libri 7.& 8.de Philosophia Aristotelis,& alia alibi ex eodem auctore citat,quæ etsi ad primæ Philosophiæ doctrinam pertinent,non tamen reperiuntur in hoc opere.Taceo librum de Mundo ad Alexandrum, qui si ab Aristotele editus est, vt quidam boni auctores existimant, satis indicat Aristotelem multa de diuina natura,de beatis mentibus, de prouidentia, de animorum immortalitate,

Plereſque libros de diuinis rebus ab Arist. cō scriptos ad nos nō peruenisse.

Laërt. in Arist.

Euseb. lib. 11. cap. 1. & li. 14. cap. 7.

Aristotelis liber de Mūdo ad Alexandrum.

In his est Iustinus Martyr in Orat. paraenet. ad Gētes.

talitate,& aliis huiuſmodi rebus fuſiùs ſcripſiſſe, quæ in illud quaſi compendium faciliori,& gratiori ſtylo prætermiſſa etiam diſputationum moleſtia in gratiam Regis collegit. Non deſunt quoque ex Recentioribus, qui veriſimile putent libros quatuordecim, qui De ſecretiori parte diuinæ ſapientię ſecundū Aegyptios inſcripti ſunt, & ex Græco in Arabicum primò conuerſi tempore Leonis 10. in bibliotheca Damaſcena inuenti referuntur, Ariſtoteli eſſe aſcribēdos: qui ſi ab eo conſcripti ſunt, nihil iam reperiri poſſe exiſtimāt apud Platonem ex Philoſophia externorum deſumptū, quod accuratiùs etiam ab Ariſtotele traditum non ſit. Atque hos libros ſuſpicantur ijdem ſignificaſſe D. Thomam in Opuſculo de vnitate intellectus cōtra Auerroēm, cùm teſtatur ſe vidiſſe quatuordecim libros Ariſtotelis de ſubſtantiis ſeparatis nondum in latinum conuerſos, qui continerent explicationem multarum quęſtionū de Deo, & anima rationis participe, quę in Phyſicis, ac Metaphyſicis nō ſatis videbantur explicatę. Nos tamen, quibus hoc veriſimile non videtur, libenter quidem concedimus Platonicis plura de diuinis rebus Platonem ſcripſiſſe: verùm illud adiungimus, dubium non eſſe, quin Plato plura etiam in eo genere peccauerit, vt propriis locis facile erit intelligere. At præſtat, vt ipſe in Theæteto ait, pauca benè, quàm multa malè definire. Qua in re ingenij Ariſtotelici præſtantia iuſtiùs commendari poteſt, quòd ea pauca, quæ ſcripſit de diuina natura, cęteriſque ſubſtantiis à materia ſeparatis, adeò egregia ſunt pene omnia, vt nullum propè dogma de ijs rebus à Theologis vſurpetur (ſi tamen naturali lumine compertum ſit) quod illi è libris Ariſtotelicis non hauſerint. Itaque parùm refert, quòd Platonē eius ſectatores Diuinum, Ariſtotelem verò Dæmonium, quaſi medij cuiuſdā ingenij inter diuinum, & humanum appellauerint. Nec enim id rectè ex eo colligas, quòd ille plura de rebus diuinis, quàm Ariſtoteles ſcripta reliquerit; niſi verius, & acutiùs de ijs rebus ſcripſiſſe confirmes.

Quòd verò Ariſtoteles Platonis ingenio contentus fuit, Plato autem plura cognoſcendi cauſa multas regiones peragrauit ad ſciendi ſtudium potiùs, quàm ad ingenium referēdum eſt. Quum ſi Plato ex tam longa peregrinatione tantam externæ Philoſophiæ cognitionem in Gręciam reportauit, quid opus erat Ariſtoteli, vt Philoſophiæ cauſa peregrinaretur, relicta Platonis Academia, & aliorum inſignium Philoſophorum Socratis olim diſcipulorum familiaritate, eo præſertim tempore, quo magis, quàm vnquam aliàs Athenę Philoſophię ſtudijs floruerunt.

Ad id verò, quod extremo loco pro Platone afferebatur, nō negamus dandā eſſe Platoni palmā eloquētię, quòd is in ea re magis ſe exercuerit: Ariſtoteles verò, etſi mirabili proprietate, ac grauitate verborū vſus eſt, tamē intelligētię rerū ſtudioſiùs incubuerit. Id, qđ ipſe Ariſtoteles nō obſcurè ſignificat 2. Politicorū libro. Socratis, inquit, ſermones (hoc eſt, Platonis vbiq; Socratē inducētis) nimis elaborati

Carpentarius eoſdem lib.

Libri de diuina ſapientia ſecūdū Aegyptios.

D. Tho. Opuſculo. 16. Sectione 1.

Etſi Plato de diuinis rebus plura ſcripſit, plura tamen peccaſſe.

Quare Ariſtoteles diſcēdi gratia peregrinatus nō ſit.

Deferitur Platoni eloquentiæ palma.

2 Polit. cap. 4.

borati sunt, & compti, & qui rerum nouarum tum inquirendi studium præseferāt: sed difficile fortasse est rectè omnia præstare; quasi dicat, adeò studiosè consectanti orationis splendorem difficile esse rerum etiam perfectam cognitionem consequi. Quod verò attinet ad ea lumina orationis, quę in eruditione posita sunt, nemo inferiorem fecerit Aristotelem, qui eius scripta perlegat, nisi quòd enitet magis eruditio, & varia multarum rerum notitia Platonici sermonis lepore condita. Id, quod in causa est, vt non pauciores humanarū literarum professores, quàm Philosophi sibi quasi iure suo Platonis lectionem vendicent.

Cur Plato à non Philosophis etiā legatur.

Deniquę cùm Cicero, & D. Augustinus Platonem excipiunt, nisi alia loca inuenirentur, quæ magis Platoni fauerēt, dici posset, id eos non iudicij faciendi de vtroq;, sed potius declinādi causa dixisse, vt qui nullam de Platonis ingenio sententiā ferre voluerint, cùm Aristotelem omnibus anteponebant; quicquid omninò de eorū comparatione dicendum videretur. Verùm cùm illi quibusdam aliis locis perspicuo iudicio Platonē Aristoteli præferant; respondendum est, non mirum id esse, cùm ambo Platonem, non solùm doctrinæ causa, sed magis forsitan eloquentiæ ab ineunte ætate velut præceptorē summo studio coluerint; Aristotelē verò seriùs, ac leuiùs, & solius cognitionis rerū causa legerint: quanquā vix causa hæc ad D. Augustinum deferri potest, qui parū admodū in lectione Aristotelis versatus fuit. Itaque non est, cur Platonis ingenium propter eorū iudicium Aristotelico anteponendum sit, præsertim cùm reliqua fermè Philosophorum schola reclamet, eorū præcipuè, qui vtrunque Philosophum diligenter, & consideratè euoluerūt. Satis nobis sit, quòd Cicero Platoni addictissimus nūc maximè admiretur Aristotelem, nunc illum dicat virum singulari ingenio, dicendi etiā copia & suauitate incredibili; aliàs nihil eo fuisse acutius, nihil neruosius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius. Quibus eisdem penè titulis illum insignem facit plerisque locis Augustinus Platonici nominis non minùs studiosus. Satis igitur videtur confirmatum esse, ingenium Aristotelis cæterorum omnium Philosophorum iugeniis esse præferendum.

Cur Aug. & Cic. Platonē Aristoteli anteposuerint.

Quo loco Aristoteles à Cicerone sit habitus.

Quo ab August.

Quin etiā addiderim, nō deesse magnæ auctoritatis viros, qui Aristotelē ingenij causa præter modum laudibus efferāt. Nam, vt alios omittā, Philoponus egregius auctor nō solum asserit Aristotelem nullā partē Philosophię imperfectā sua explicatione reliquisse, propriaq; fretū solertia vniuersam castigasse, optimisque pręceptis instruxisse; sed etiā in ea humanū captū excessisse. Auerroës item, qui ab eius diligenti explanatione cōmentatoris cognomine appellatus est, operū Aristotelis pręstātiā admiratus, nō dubitat hoc elogio Philosophū cōmendare; vnū esse Aristotelē, qui credi debeat regula, & exēplar à natura exhibitū, in quo sūma perfectio, quę homini in mortali vita degēti naturaliter cōtingere potest, eluceat, ac demō stretur

A Philiopono.

Ab Auerroe.

Philop. in vita Arist.

Auerr. in proœmio Phy. 3. metaphys. nō lōgè à fine 3. de anima cōm. 14. & aliis locis.

ſtretur,tantam ingenij vim miraculum quoddam eſſe; cúmque, qui hac mentis felicitate prædítus eſt,diuinum magis,quàm humanum appellandum eſſe.Quæ laudes etſi modum excedunt,vt præfati ſumus,eò tamen à nobis cõmemoratæ ſunt,vt intelligas quantum Veteres Ariſtotelis ingenio tribuerint.Sed iam quæ fuerit Ariſtotelica ratio Philoſophandi videamus.

a Cic.2. Offic.

b Aug. 8. de Ciuit. Dei ca.2. Cic. 5.Tuſcul.

De ratione philoſophandi Ariſtotelis.
CAP. IIII.

PHiloſophia,ſi vim[a] nominis ſpectes, nihil eſt aliud, quàm amor,ſtudiúmve ſapientiæ:ſi verò rem,cui,[b]auctore Pythagora,hoc nomen inditum eſt,idem eſt quod ſapientia. Itaque Philoſophia non eſt actus,habitúsve vóluntatis,vt nomen præfert,ſed intellectus.Quem habitum,cùm Pythagoras in ſe imperfectum eſſe experiretur,[c]rogatus à Leontio Phliaſiorum principe qua maximè in re ſapiens eſſet,reſpõdiſſe fertur ſe non eſſe σοφὸν,id eſt,ſapientem, ſed φιλόσοφον,hoc eſt ſapientiæ ſtudioſum. Hinc nomen ſapientis , quo plerique ſuperiorum ad inanem gloriam , aut quæſtum abutebantur,in nomen Philoſophi mutatum eſt, & ſapiẽtiæ in Philoſophiæ.Itaque differt Philoſophia à ſapientia non aliter, quàm ſapientia inchoata à perfecta,& abſoluta , propter quam nominum cognationem ſæpe alterum vocabulum pro altero vſurpatur.Ita fit, vt nomine Philoſophorum nonnunquam ſignificentur ij,qui nondum perfectam rerum cognitionem ſunt aſſecuti,vt cùm Ariſtoteles primo huius operis libro ait cognitionem effectorum, & ignorationem cauſarum impuliſſe homines,vt philoſopharẽtur, hoc eſt,vt cauſas rerum inueſtigarent : & cùm Plato in conuiuio ſcribit,nec ſapientes,nec prorſus ignorantes eſſe philoſophos , ſed eos,qui medio quodammodo ſe habent. Aliàs autem ſignificantur ij,qui perfectam rerum intelligentiam ſunt conſecuti,vt cùm Ariſtoteles Philoſophum à Dialectico diſtinguit , & Philoſophiam in varias ſcientias diſtribuit; quo pacto Philoſophia, vt Ammonius ex Platone colligit,eſt cognitio rerum,vt ſunt,ſeu quod eodem redit, perfecta earum intelligentia. Nam definitio illa,qua Stoici dicunt Philoſophiam eſſe rerum diuinarum, humanarúmque ſcientiam, non conuenit in quamlibet partem Philoſophiæ , ſed in omnes ſimul,vt nomine humanarum rerum intelligamus inferiores, nobíſque familiares,nomine autem diuinarum,ſuperiores,& ab humano conſortio remotiores.

Philoſophiæ etymologia.

Pythagoras non ſe ſapientẽ , ſed Philoſophum nominat.

Quid differant ſapientia & Philoſophia.

Philoſophia deſumpta ex Platone. Ex Stoicis.

Poſtquã igitur rudis adhuc illa Priſcorũ &(vt Ariſtoteles vocat) balbutiés Philoſophia expreſſiorẽ in Socrate formã accepit,tria præcipua Philoſophorũ genera ex Ionica familia orta ſunt;tametſi ante Socratẽ quædam eorũ ſemina,aut etiam,quod ad rem attinet , non

Philoſophorũ ſecta ex Ionica familia.

parua

parua incrementa præcesserunt; Academicorum, inquam, Stoicorum, & Peripateticorum. Nam Epicurei, etsi quartum genus quoddam Philosophorum constituunt, non ab Ionica tamen, sed ab Italica familia prodiisse censentur: & cùm omnia ad voluptatem retulerint; digni sunt, qui è Philosophorum choro eiiciantur. Ionicam familiam eam vocant, cuius caput fuit Thales, à Mileto Ioniæ vrbe clarissima Milesius appellatus, cui ex ordine successerũt Anaximãder, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaus, Socrates. [a] Italicam eam appellant, cuius auctor fuit Pythagoras, qui etsi Samius fuit patria, vt plerique volunt, quia tamẽ in ea parte Italiæ, quæ nunc Calabria, olim Magna Græcia dicebatur, Philosophiam professus est, Italicæ familiæ princeps fuit appellatus: cui successit Thelauges filius, ei Xenophanes, huic Parmenides, Parmenidi Zeno Eleates, Zenoni Leucippus, ei Democritus, quem audiuit Nausiphanes Epicuri præceptor.

Epicurei reiiciuntur.

Italicæ familiæ caput Pythagoras.

Aug. de ciuit. Dei li. ca. 2. Laert. in præf. vitarũ. Eusob. Cæsar. 14. de præpar. Euãg. ca. 2. & alij multi.

a Augu. & Laer. locis cit. & in Pythag. Hierony. in libello cõtra Iouinianũ.

Atque Academicis quidẽ Gymnasium Platonis nomen dedit, ipse verò Plato philosophandi normam, & auctoritatem. Docuit enim Plato in Academia nemoroso quodã Athenarũ suburbano, quod ab Heroë Academo nomen accepit, vt Laërtius scribit, atque ea ratione docuit, vt more Socratis nihil asserendo, totus in inquisitionem veritatis incumberet; quæ fuit Academicorum propria philosophãdi ratio. Placuit enim Platoni Socratis ironia, qua scientiam dissimulans in omnem partem se vertebat disserendo, nihilque ex se, sed aliorum confessione concludebat; quod plerique eius sectatores factum ideo putarunt, quia de rebus omnibus dubitasset; tametsi qui illi in Academia vsque ad Arcesilam successerunt (quorum primus fuit Speusippus eius ex sorore nepos, secundus Xenocrates, 3. Polemon, 4. Crates Arcesilæ præceptor) dissimulationi potiùs scientiæ, quàm dubitationi id tribuerũt. Arcesilas verò, cùm Pyrrhonis Sceptici nihil approbantis sententiam amplexus esset (si vlla tamẽ sententia esse potest nihil approbantis) primus omnium in Academia docere cœpit, nihil esse κατάληπτον, id est, comprehẽsibile, sed omnia incerta, & quæ percipi nullo modo possent, idque Platonem ex persona Socratis docere voluisse, cùm nihil ex se, sed ex aliorum confessione scriptũ reliquisset. Cui philosophandi rationi qui addictiores fuerunt, σκεπτικοὶ, & ἐφεκτικοὶ, hoc est, consideratores, & (vt sic dicam) cohibitores dicti sunt, quia metuentes ne quid falsum admitterent, de rebus omnibus hæsitabãt, & à quauis assertione assensum cohibebãt; quo titulo illi à Dogmaticis distincti sunt, qui certa dogmata in Philosophia sequebantur. Hinc orta est distinctio Academiæ in veterẽ, & nouam ab ijs vsurpari cœpta, qui contendebãt mirabilem hanc ἀκαταληψίαν ab Arcesila inductam superioribus Academicis non placuisse. Itaq; Arcesilas renouato more illo disserendi Platonico, quẽ superiores Academici reliquerãt, caput nouæ Academiæ haberi cœpit, cui successit Lacydes Euãdri præceptor, Euãdro

Academicorum princeps Plato.

Socratis ironia.

Arcesilas.

Pyrrho.

Sceptici, & Ephectici.

Dogmatici.

Academiæ veteris & nouæ distinctio.

Aug. 8. de ciuit. Dei cap. 12. Laert. in Plat. & in præfa. vitarum Cic. Acad. 1. & lib. 2. & alijs locis.

Laert. in Platone, Arcesila, & alijs locis.

Idem in præf. vitarũ, & Augu. de ciuit. Dei ca. 12. Lege Lactã. li. 3. ca. 6. Lact. li. 3. ca. 4. Cic. Acad. 1. edi. lib. 2.

Egesimus,

Eusebius loco cit. Egesimus, cuius auditor fuit Carneades, à quo 3. Academia propterea dicitur instituta, quòd & Academi cum disputandi morem languentem excitauerit, & ἀκαταληψίαν, ita retinuerit, vt dixerit tamen aliquid esse certi, & quod approbari possit. Esse enim aliquid probabile non impeditum, cui sapiens sine temeritatis, aut leuitatis nota assentiatur. Quam sectam retinuerunt Clitomachus Carneadis auditor, & Philo huius discipulus, in quo ferè apud Græcos Academia desiit. Ac referunt quidem Academici originem suæ Philosophiæ nō modò ad Platonem, & Socratem, sed ad veteres etiam illos Empedoclem, Anaxagoram, Parmenidem, & Xenophanem, quòd nonnunquam dicant abstrusa esse omnia, nihilque omnino, quale sit, percipi posse. Sed quanta calumnia id faciant Academici, quamque absurda sit eorum philosophandi ratio, alio loco ostendemus. Nunc satis sit nosse hoc genus Philosophorum, Arcesilam præsertim, eiusque sectatores, non secus commouisse, ac concitasse bene constitutam Philosophiam, quàm à Tyberio Graccho (vt Ciceronis exemplo vtar) Romanæ Reip. otium perturbatum est. Desperata enim perceptione, siue comprehensione veri, nihil est, quod quisquā sapiētiæ, quæ nulla futura sit, dare operam debeat; inane fuerit Philosophorum, non solùm studium, sed etiam nomen; nec secus facient, qui verum inuenire enitentur, quàm si volantia (vt ait Aristoteles) insequantur: quod & cum naturali sciendi desiderio, quod nō frustrà datum est, & cum euidentissimis experimētis apertè pugnat. Illud etiam absurdissimum ex hac philosophandi ratione sequitur, nihil esse, quod quisquam natura sua laudandum, aut reprehendendum possit dicere, sed solis legum statutis virtutes, & vitia metienda esse; quo quid indignius humana natura, quid etiam seditiosius dici potest? Denique in hoc maximè Philosophorum genus conuenit illa Diui Pauli reprehensio; Euanuerunt in cogitationibus suis. Cùmque plurimæ hæreses in peruersam aliquam pholosophandi rationem referri possint, quàm multa opinionum monstra ex hac mentis incōstantia, affectúsque libertate prodierint, satis intelliget, qui superiora secula percurrerit: certè nostra ætate in hanc ferè desinit licentia Lutherana, vnde Adiaphori, & qui specioso nomine libertatis conscientiæ se protegunt, denique Gentilitas, & Atheismus.

3. Acad. caput Carneades.

Cic. eodē loco.

Academici ad quos referāt originem suæ Philosophiæ.

Incommoda Academicæ sectæ.

Eodem loco.

4. Metaphy. cap. 5. tex. 11.

Paul. ad Roma. 1. Tertull. aduersus Hermogenem.

Quàm multæ hæreses ad Academiam referri possint.

Laer. in Zenone Cittico, & in præfat. vitarum. Euseb. loco cit. in Acad. & alij.

Stoici ἀπὸ τῆς στοᾶς id est, porticu nomen acceperunt. Docuit enim Zeno Citticus Stoicorū princeps in quadā Athenarū porticu, quæ ποικίλη (quod latinè est varia) à picturę varietate dicebatur, cuius philosophādi ratio, etsi in aliis præcessit, in eo tamen excelluit. Nā cum Antisthenes Socratis auditor magis amasset in præceptore cōstātiā vitæ, ac morū, quàm liberā illam in quamcunque partē disputandi cōsuetudinē, quę Platoni placuit; eò rigoris, ac inhumanitatis processit in Philosophia, vt durā, ac rigidam Cynicorū sectam à mordēdi, reprehendendi ve consuetudine caninā appellatā instituerit. Anti-

Stoicorū princeps Zeno Citticus.

Antisthenes Cynicæ sectæ parens.

stheni ex ordine successerunt Cynicus Diogenes,& Crates Thebanus,qui rationem eandem philosophandi, non modò retinuerunt, sed etiam auxerunt.Hanc duritiem, & seueritatem cùm magna ex parte approbasset Zeno Citticus Cratetis discipulus, simúlque disputandi ambitione commotus assiduè ἀνατάληψιαν, Arcesilæ condiscipuli euertere conaretur(audiuit enim & Polemonem,cuius discipulus fuit Arcesilas)Cynica Philosophia ad humaniorem formā reducta,sectam peculiarem inuexit,contrariam omnino Academicorum Philosophiæ. Nam cùm Academici, quod ad cognitionem attinet,nihil percipi posse assererent; quod verò ad affectum, nihil suapte natura honestum,aut turpe,sed humano duntaxat instituto & voluntate dicerent;& in res etiam,quæ supra nos sunt(de quibus eadem ratione ambigebant)impij,& iniuriosi essent: Stoici contrà tam multa vt certa,& indubitata admittebant, vt somniis etiam fidem habendam dicerēt;tanta seueritate turpia ab honestis,& omnino mala a bonis discernebant, vt quoduis delictum nefarium scelus esse contenderent;peccata quippe omnia, quia contra rationem essent,paria esse,nec minus peccare eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non esset,suffocaret, quàm qui patrem occideret;nminē præditum esse virtute, qui affectu aliquo etiam misericordiæ, aut clementiæ, aut gratiæ vel minima ex parte moueretur. Denique adeò humana diuinis subiecta esse asserebant, vt in extremam superstitionem inciderent.Omnia enim fati necessitate fieri asseuerabant.& vsque eò insaniebant,vt vitia etiam quantumuis grauia ab hominibus patrata Deo tribuerent. Quorum peruersa ratio philosophandi,quam aliis locis impugnabimus, occasionem dedit hæresibus quamplurimis,cuiusmodi fuit Manichæorum, & nostra ætate Lutheranoru, in quorum sectā cōfluxit omnium errorū colluuies.

Quo pacto Zeno Stoicorū sectā inuexit.

Academicorum dogmata.

Stoicorū.

At Peripatetici,quorum origo suprà exposita est,vt auctore Aristotele mediam quandam viam ingressi sunt vtraque extrema declinata,ita veram, & germanam philosophandi rationem inuenerunt.Aristoteles enim summo ingenio, atque iudicio quasi arbiter sedens inter dissentientes suæ ætatis Philosophos,Academicos præsertim & Stoicorum parentes Cynicos, eam Philosophandi normā tradidit,qua,& effrenatam aliorum licentiam coërceret,& aliorum duritiem,& pertinaciam retunderet. Docuit enim plurima esse ex se certissima,& indubitata,quæ vocauit per se nota;alia verò, quæ eorum perspicuitate certa essent,& quæ conuelli nullo modo possent, in quibus artium omnium, & scientiarum præcipua dogmata consisterent;alia deinde,quę etsi certa essent natura sua,possent tamen admittere aliunde inconstantiam,quod etiam genus reru Philosophorum curæ subiectum esse voluit. Denique alia vtranque in partem ex æquo posse cadere, de quibus iam vt nulla esset certitudo;ita neque sciētia,aut ars vlla.Atque vt in doctrina veri inueniēdi rectissimam,& tutissimam viam docuit;ita & in morum disciplina.

Peripatetici.

Ratio philosophādi Aristotelica.

cap. 1.

Arist. in Analyticis, Topicis, 4. Metaph. & alibi sæpe.

Coniun-

Aristot. 2. Eth. ad Nicho-machum & alibi.

Coniunxit enim virtuti affectus ad mediocritatem redactos, quòd essent officiorum exercitationi nō parum vtiles, multarúmque insignium actionum instrumenta à natura tributa. Denique de diuina natura multa præclarè docuit. Quanquam enim non attigit penitus interiora illa, quæ diuina reuelatione nobis nota sunt; & in iis, quæ humano sensu intelligi possunt, nonnulla peccauit; in impietatem tamen, aut superstitionem Academicorum, & Stoicorum non est prolapsus. Ita factum est, vt cùm Peripatetica disciplina cæteras Philosophorum sectas summa auctoritate correxerit; à sola penè doctrina fidei, christianáque Philosophia emendata sit. Nec verò in iis tantùm artibus, quæ in rebus versantur, principatum obtinet doctrina Peripatetica, sed in dicendi etiam, differendique tradendis facultatibus. Nam etsi ipse dicendi vsus maior fuit in Academia, è cuius spatiis Cicero sè oratorē extitisse gloriatur; ad Philosophum tamen, quatenus Philosophus est, non dicendi vsus, sed constitutio artis dicendi spectat, quæ à nullo Philosophorum accuratiùs, quàm ab Aristotele tradita est. In differendi autem facultate, etsi plerique sunt, qui Stoicis primas deferant, quòd differendi formas omnium diligentissimè sint persecuti; id tamen magis ob præceptorū multitudinem, & subtilitatem, seu, vt verius dicam, tenuitatem, quàm propter doctrinæ præstantiam dictum crediderim. Tradidit enim Chrysippus Stoicorū in hac re princeps plurima, & exquisitissima differendi præcepta, quorum causa sæpe Stoici apud Ciceronē Peripateticis insultant, eósque quasi tardos in arte differendi contemnunt. Sed primùm facile eis fuit multis, ac precipuis differēdi præceptis ab Aristotele traditis multa etiam addere, seu potiùs ex Aristotelicis quasi fontibus diducere. Deinde Stoici sola iudicandi parte assumpta totam inueniendi rationem reliquerunt; Aristoteles nō solùm inueniendi methodum primus inuenit, sed totam etiam iudicandi rationem ita emendauit, auxit, atque fundauit, vt eius quoque auctor meritò & dici, & haberi debeat. Postremò aliud est, grauiter, moderatè, & accommodatè ad vsum differendi præcepta tradere, quod fecit Aristoteles; aliud nullo pōdere rerum, nulla habita ratione vtilitatis per infinitas concludendi formulas, quas vsus nescit, expatiari; quod vt nulli acutiùs, quàm Stoici, fecerūt, ita nulli spinosiùs & vtiliùs. Quocirca parum refert, quòd illi Peripateticos quasi tardos in differendi ratione irrideant, cùm magis ipsi ridendi è toto terrarum orbis theatro cū tota penè ingēti illa Chrysippi bibliotheca multis iā seculis eiecti sint, solāque Aristotelis Dialectica teratur manibus, sola in Philosophorū scholis audiatur. Quapropter cùm ratio philosophandi Aristotelis tanto interuallo cæteras anteierit; mirandum non est, si Peripatetica doctrina morte Aristotelis, Theophrastiq; eius successoris, & Academicorum auctoritate (quæ eo tēpore ingēs erat) longo annorum spatio suppressa, & penè sepulta, inuētis tādē, ac cognitis libris Aristotelis tāta sese luce extulerit, vt breui dis-

Præfertur cæteris Peripatetica doctrina.

Vt Au. tūra Cre scen. cap. 19. Cic. de Clar. Orat.

Cur primæ partes in Dialectica Stoicis deferantur à quibusdam.

Vtz. de finib.

Cic. in Top. ad Trebat.

Inuentiendi methodum præterisse ab Stoicis.

2. Elenc. c. vltimo.

Cic. de Orat. ad Brut.

Auctoritas doctrinæ Aristotelicæ quanta.

iectis Academicorum,& Stoicorum tenebris omnes totius Orbis ſcholas obtinuerit,cúmque locum in Chriſtiana Republica (quod maximæ auctoritatis argumentum eſt)ſit cõſecuta,vt eius tantùm alumni inſignibus Doctorum Philoſophiæ ornandi iudicentur.

Cur priſci Eccleſiæ Doctores Academiæ veteris,& Stoicam doctrinam Peripateticæ antepoſuerint.

CAP. V.

Platonis doctrinã anteponi ab Aug.

NON eſt tamẽ ſilentio prætereundum hoc loco,quantò aliter priſci Eccleſiæ Doctores de Ariſtotelica doctrina videantur ſenſiſſe, ne cauſa huius rei non cognita verioris Philoſophiæ Magiſtris repugnare videamur. Etenim Auguſt. clariſſimum Eccleſiæ Occidẽtalis lumen(ab eo enim,quaſi recentiori potiſſimùm exordiar)Platonis doctrinam non modo ingenij cauſa, de qua re antè dictum eſt;ſed veritatis,& ſoliditatis doctrinæ,qua de nunc agimus, ita cæterorum omnium doctrinis prætulit, vt ſæpe dixerit,Platonicæ familiæ Philoſophos facillimè omnium, paucisque mutatis poſſe fieri Chriſtianos,quòd eorum diſciplina cu Chriſtiana maximè conſentiat. Hieronymus verò ſummæ eruditionis, *Stoicorũ ab Hier.* ac præcipuæ auctoritatis Doctor videtur Stoicos cæteris præferre, quòd in pleriſque cum noſtra,id eſt,cæleſti diſciplina concordent. Eius præceptor Gregorius Nazianzenus, cui ſingularis diuinarum literarum cognitio Theologi cognomen peperit,vſque adeò Ariſtotelis doctrinam deprimit, vt theologum hominem inſtruens in hæc verba prorumpat; Nimis humana,atque abiecta huius viri dogmata confuta,& c. Epiphanius libro 2.contra hęreſes ſcribit,nouos *Carpitur Ariſtot.* quoſdam Ariſtotelicos à præceptore ſuo Ariſtotele veneni iaculationem ſibi ipſis affricuiſſe,& Spiritus ſancti innocentiam,ac manſuetudinem perdidiſſe.Et li. 3. doctrinam Ariſtotelicam fabulamẽtum appellat;Hæc,inquit, tollunt totum ſyllogiſticum verborum tuorum,ô Aëti,fabulamentum;& fieri non poteſt,vt nos impellas, vt diſcipuli fiamus præceptoris tui Ariſtotelis. Tertullianus multò his antiquior, & D. Cypriano iudice Latinorum ſcriptorum optimus,miſerum vocat Ariſtotelem doctrinæ cauſa,aliiſque huiuſmodi conuitiis,vt hominem in philoſophandi ratione infelicem, ſæpe exagitat. Denique Iuſtinus Martyr primitiuæ Eccleſiæ egregius Philoſophus,in ipſa prima Chriſtianæ familiæ inſtitutione,non cõtra Platonem,non contra Stoicos peculiarem librum ſcribendum putauit;ſed contra vnum Ariſtotelem, vt eius dogmata reſelleret. Hęc fortaſſe non immeritò dicat aliquis noſtro inſtitutò aduerſari.

Verùm is ſi maturè rem expẽdat,apertè intelliget nõ eſſe noſtrũ ſeu potiùs totius Orbis hac ætate iudiciũ Patrũ iudicio contrariũ.

8. de Ciu. Dei per multa capita.

Vt in ep. ad Dioſcorum, quæ eſt 56.& in li. de vera relig. c. 4.

Hieron. in Iſaiã ad c. 11.

In Oratione 1. de Theolo. contra Eunomianos. Hæreſi 69. Har. 76

Tertul. li. de præſcript. aduerſus hæretic.

Liber inſcribitur de quorũdam Ariſtotelis decretorũ reprehenſione.

Nam

Nam si Aristotelis dogmata prima quidē specie spectentur,& cum veteris Academiæ,ac Stoicorum decretis conferantur, nulla magis videbuntur abhorrere à Christi Seruatoris nostri doctrina. *Quàm vt deatur Aristotelica doctrina aliena à nostra disciplina.*

Si enim de vita,& moribus sit quęstio,nemo dubitabit Stoicorū disciplinam similiorem videri nostræ. Aristoteles enim eum solum dicit beatum,qui cum actione virtutum,satis bonorum corporis,& fortunæ possideat: Stoici verò bonum virum beatum esse pronunciant, etiam si in Phalaridis tauro concremetur, quod planè cum doctrina Christi videtur consentire, qui beatos esse docet eos, qui labores, & ærumnas propter virtutis cultum perferunt. Quòcirca Enchiridion Epicteti nobilissimi Stoici, vt eum appellat Augustinus,Institutio quædam videri potest hominis Christiani ad veram felicitatem contendentis,quòd sola animi bona curare doceat.

Nazian. ad Philagrium.

9. De Ciuit Dei. cap. 5.

Si verò quæstio sit de Mundi origine,de Animorum immortalitate,de bonorum præmio,& pœna malorum,atque omnino de vniuersa Dei prouidentia, quæ sunt Christianæ religionis præcipua fundamenta: nemo nō putabit,si modò prima quasi superficie rem considereret, Platonicam doctrinam plurimùm cum nostra conuenire; Aristotelicam à nostra valde alienam esse. Docet enim Plato, quemadmodum & fides orthodoxa,Mundū initium habuisse,quem tamen Aristoteles ab omni æternitate fuisse non solum affirmat, sed etiam fortitan se demonstrasse putat. Asserit nobiscum Plato animos immortales esse; at de ea re Aristoteles ambiguè,& inconstanter videtur loqui.Ponit Plato bonorum præmia,& malorū supplicia,atque ad omnia omnino Dei prouidentiam extendit, quemadmodū & nos:Aristoteles verò nec de præmio aut supplicio quicquam perspicuè scribit,nec peculiarem Dei prouidētiam in rebus, quæ gignuntur,& intereunt, videtur agnoscere.

In Timæo.

In Phædone, & sæpe alibi.

Denique si controuersia sit de ijs, quæ sunt supra humanum captum,soláque diuina reuelatione nota esse possunt,legimus in Platone productionem diuini Verbi, quod est arcanorum orthodoxæ fidei maximum,& alia pleraque eius generis mysteria,quæ in sacris voluminibus habentur:ea tamen Aristoteles non solùm non attigit,sed doctrina etiam sua videtur impugnare.

In Timæo.

Hac de causa,etsi ab exordio nascētis Ecclesiæ omnibus Philosophis repugnarūt catholicæ fidei Doctores,stultā esse docētes omnē sapientiā,quæ doctrinæ Christi aduersaretur; in id tamen præcipuè incubuerunt,vt Peripateticæ doctrinæ auctoritatē eleuarēt.Didicerāt quidē ex Christo Seruatore nostro Philosophos omnes fures fuisse,& latrones,quòd nō essent ingressi per ostiū fidei, diuinæq; reuelationis,quæ per illum cōpleta est,quòd multas Dei veritates in iniustitia detinerēt; quòd plurimos errores pro veritatibus vēditarēt. Didicerāt quoque ex Paulo cauendū esse,ne fideles deciperētur per Philosophiā,& inanem fallaciam secūdum traditionem hominum, secundum elementa Mundi,& non secundū Christum.Verùm quia

Cur prisci doctores magis instīti sint Aristotelem.

Ioan 10.

Ad Rom. 1.

Ad Coloss. 2.

Philosophorum animi.

cæteri Philosophi fermè auctoritate humana, & traditione pugnabant: Peripatetici rationibus ijs, quas putabant ab ipsa rerum natura, earumque principijs, & elementis duci (quæ machina vehementiùs ciuitatis Dei muros quatiebat) quia item Platonici multa fidei dogmata nostris cõcedebant, Stoici vita, & moribus cum Christiana disciplina haud parum concordabãt; vnus verò Aristoteles videbatur alumnis fidei, & rerum humanarum contemptionem (quæ propria est Christiani pectoris) & Christum ipsum eripere; meritò quotquot ea ætate doctrinæ laude floruerunt, in vnius potissimum Aristotelicæ doctrinæ euersionem conspirarunt. Hinc factum est, vt quanquã in omnes Philosophos multæ à nostris edebantur apologiæ, multæ etiam ingeminabantur reprehensiones, & iustæ indignationis verba proferebantur; cuius generis fuit illa Tertulliani sententia, Philosophos esse Hæreticorum patriarchas; & illa Gregorij Theologi, in Ecclesiam, velut quasdam plagas Aegyptiacas perniciosè irrepsisse Philosophos; & descriptio illa à Tertulliano cœptã, ab Hieronymo tradita, Philosophus est gloriæ animal, & populatis auræ vile mancipium: in vnum tamen præcipuè Aristotelem, eiusque sectatores hæc omnia, & libentiùs, & acriùs, & multò sæpiùs prodirent. At verò si Philosophorum placita attentiùs considerentur, plànè perspicitur, in ijs ipsis, in quibus Aristoteles disciplinæ fidei repugnat, turpiùs lapsos esse cæteros; & nonnunquam illu videri errasse, vbi, si rectè intelligatur, neque hallucinatus omnino est, nec veræ doctrinæ aduersatur.

Reprehẽduntur in genere Philosophi.

Tertulli. aduersus Hermog.

Nazian. in Orat. de mode. in disput. seruanda.

Hieronym. in epist. ad Iulianum, post Tertul. li. de Anima.

Aristotelẽ minus errasse, quam cæteros.

Nam quod attinet ad sententiã de beatitudine, meliùs quidẽ sensissent Stoici, si quæstio esset de beatitudine in spe, de qua Christus Seruator noster loquitur, cùm beatos eos esse asserit, qui multa propter iustitiam patiuntur, non autẽ de beatitudine in re, vt dici solet, hoc est de ipsa beatitudine in se ipsa, de qua omnes Philosophi loquebantur. Hoc enim pacto, cùm omnes quærerent, quibus in rebus posita esset huius vitæ beatitudo, meliùs loquutus est Aristoteles; præsertim cùm nõ crediderit ipsam humanæ beatitudinis essentiam constitui ex bonis corporis, aut fortunæ, sed hęc ad exercitium multarum virtutum, in quibus illa consisteret, necessaria esse; quo pacto dicimus necessarias esse homini manus, non vt homo sit, qui abscissis manibus homo est, sed vt sit perfectus, atq; intelligat, omnésque humanas operationes exercere possit. Estque huiusmodi Aristotelis opinio nostrorum Theologorum sententiæ planè cõsentanea, qui in supernaturali etiã hominis beatitudine bona corporis, & externa, vt accidentariã partem, requiri dicunt, qua parte Christus Seruator noster apud nos carere voluit, vt pro salute nostra sanguinem effunderet. Quocirca cùm humana omnia in hac vita tam sint obnoxia mutationi, & incõstantiæ; sapiẽter adiecit Aristoteles, eos, qui fruerẽtur beatitudine ea, quam tradiderat, nõ beatas esse mentes, sed beatos homines, hoc est, vt fert humana conditio, & natura.

Matt. 5.

Sententia de beatitudine.

In 1. sent. d. 49.

1. Eth. ca. 10.

Quod

Quod verò attinet ad controuarsiam de Mundi origine, grauiter quidē in ea errauit Aristoteles, non solùm quia non fuit ex æternitate, sed etiam, quia neque forsitan totus in hunc modū esse potuit, quo à Deo conditus est, quod lib. 12. patebit; verùm grauiùs errauit Plato, si illum ex elementis, quæ ab omni æternitate confuso quodā motu agitata extitissent (quemadmodum scriptum reliquit) in temporis aliquo initio factum esse voluit. Quocirca pleriq; eius sectatores de absurditate huius sententiæ conuicti, nec luce Orthodoxæ fidei illustrati, ad Aristotelis sententiam confugiūt; nec aliud Platonem, quàm Aristotelem in ea re sensisse dicunt; sed tantùm vt fabrica Mundi ex æternitate conditi intelligeretur, præmissam à Platone fuisse elementorum confusionem, quasi non ordinē temporis, sed naturæ, & cogitationis, quo partes priores sunt toto, in ea fabrica significauerit.

De Mūdi origine.

In Timæo. Alcinous in Inst. ad Doct. Platonis c. 12. Simpli. 1. de cælo. & alij plerique.

In quæstione verò de animæ humanæ immortalitate clariùs quidem, quàm Aristoteles, locutus est Plato, etsi vterque immortalem esse docuit. Verùm si error fuit, vel potiùs culpa, obscuriùs de ea re loqui, quàm res tanta postulabat: apertiùs errauit Plato, qui omnes omnium hominum animas vel ex æternitate, vel initio tēporis productas affirmat, easq; ex aliis corporibus in alia circuitu quodā migrare facit, nec veras formas existimat, sed quanque esse in suo, vt in naui gubernatorem: cùm tamen Aristoteles verissimè doceat veras esse formas, & perfectiones humani corporis, neque animā v. g. Socratis priùs extitisse in natura rerum, quàm corpus Socratis informaret, vt docet libro huius operis duodecimo.

De animæ immortalitate.

In Menone, Phædone, & sæpe alibi.

ca. 3. tex. 87.

Porrò in quæstione de vniuersa Dei prouidentia, non negamus Aristotelem pauca admodum, cursimque duntaxat, & quasi aliud agentem tetigisse; quidque sentiret de peculiari cura, & administratione rerum, quæ gignuntur, & intereunt, non satis explicasse, quòd fortasse nondum compertum haberet, quid in ea re dictaret naturalis ratio, quam vnam sibi ducem proposuerat: tametsi in libro de Mundo ad Alexandrum apertè loquitur nō modò de peculiari cura, quam Deus habet de rebus omnibus, quæ sunt apud nos, sed planè etiam de vindice eius iustitia in flagitiosos, & beneuolentia, ac fauore, quo prosequitur bonos, & qui bene, beateque viuere studēt: à quibus nō abhorrent ea, quæ ab eo dicuntur extremo decimo de Moribus ad Nicomachum. At Plato etsi in eadē re multa scripsit, satisque suam sententiam aperuit: in multis tamen aduersatur veritati non solùm Catholicæ fidei, sed etiā rationis naturalis, cuiusmodi est Pythagorica fabula de expiandis criminibus anteactæ vitæ in corporibus bestiarum, & his similia.

De prouidentia diuina.

Ad finē.

cap. 8.

Deniq; concedimus nihil Aristotelē scripsisse de productione diuini Verbi, quod tamē nō erroris, sed puræ ignorationi tribuēdū est. At Plato ita eā malè intellectā ex diuinis literis in Timæū trāstulit, vt fons Arianorū meritò haberi possit, quo eodē nomine D. Tho-

Derebus, quæ supe rant humanam captum.

mas [a] Origenem appellat, Platonicæ doctrinæ studiosissimũ. Equidem crediderim verum esse, quod plerique [b] auctores asserũt, hausisse Platonem ex Sacris voluminibus in Aegypto cognitionẽ diuinæ legis, librorumque Salomonis, & Prophetarum, quam eius scripta plerisque locis redolent. Verùm homo ethnicus humano sensu omnia intelligens, & fortasse corrigere ausus, occasio fuit quàm plurimis nostrorum, vt in varios errores inciderẽt, quorum ille de productione diuini Verbi maximè insignis fuit. Quocirca Tertullianus, alioqui Platonis studiosus, considerans cunctas hæreses ad eã vsque diem ex illius doctrina vel ortas esse, vel auctas, & corroboratas, omnes ad illum, quasi ad caput retulit his verbis: Doleo, inquit, bona fide, Platonem omniũ hæreticorum condimentarium factũ. At Aristoteles, quia in humanam Philosophiam nihil admittendum cẽsuit, quod probare humanis rationibus non posset; maluitque in rebus diuinis tractandis citrà consistere, quàm diuina oracula proprio iudicio interpretari; nullam ille quidem vel adumbratam Christi cognitionem tradidit; sed tamen eius philosophandi ratio & paucos admodum, aut propè nullos hæreticos peperit, & tam multa, tamque præclara documenta naturali lumine cognita posteritati reliquit, vt nulli ex hostibus suis Ecclesia Christi tam ampla, & pretiosa spolia detraxerit.

Platonẽ hausisse multa ex sacris literis.

Platonẽ hæreticorum cõdimẽtariũ.

a 1. φ. q. 3. 4. ar. 1. b Aug. 8. de ciuit. Dei. c. 11. Iustinus Martyr in Paræniſi ad gẽtes. Cyrillus cõtra Iulianũ, & alij plurimi. In libro de Anima.

Hæc cùm procedente tẽpore Ecclesiæ doctores apertiùs intelligerent, viderentque Orthodoxã Christi fidẽ non humanæ sapiẽtiæ verbis, sed virtute spiritus paulatim deiecisse omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiã Dei; nihilque iam esse, cur tantopere à Philosophis timendum videretur; tùm demum cogitantes, quà ratione effici posset, vt illorum disciplinæ fidei obsequio, multisque fidelium cõmodis seruirent; quasi mutata velificatione Peripateticam doctrinam præferre; Academicam veterẽ, & Stoicã (de noua enim Academia, quia satis per se absurda erat, parum curatum est à nostris) in inferiorẽ locum, id est, suum cogere cœperunt. Videbant enim Aristotelis errores perspicuos esse, & qui neminem laterent; cætera, quæ ab eo tradebantur, egregia esse, & quæ mirũ in modum pijs iuuandis, & hæreticis, ac Gentilibus coarguẽdis conducerent: contrà verò Academiæ veteris, & Stoicorũ placita specie religionis, & pietatis plurimos incautos decepisse, & in varia hæresum barathra præcipites dedisse. Ita sensim curarunt, vt permissu, & auctoritate vniuersalis Ecclesiæ (quæ in dies & cognitione rerũ proficit, & fideliũ ruinis fit cautior) solus penè Aristoteles in scholis audiretur; solus in Philosophia leges, & præcepta daret. Qua ex re illud est consecutũ, vt Aristotelica doctrina sacræ fidei regulis correcta, & emendata, adeò benè merita sit de Christiana Republica, vt tota propemodũ Philosophia stet hodie Aristotelis vnius institutis seruãdis, & quasi vestigiis persequẽdis. Ita perspicuũ arbitror neminẽ, qui temporũ rationem habeat, institutumque priscorũ Patrum apud se perpen-

Quà ratione cœpit Aristoteles præferri cæteris.

perpendat,iudicaturum, contra eorum ſententiam feciſſe nos, qui Ariſtolicam philoſophandi rationem cæteris antepoſuerimus.

Nunc vt ad ea veniamus,quæ propriè hoc opus attingunt, ſeptē quaſi capita explicabimus,quibus totius tractationis ſumma continetur,auctoris inſtitutum,ipſius operis neceſſitatem,ſubiectum,dignitatem,vtilitatem,inſcriptionem,& partitionem.

De inſtituto Ariſtotelis in hoc opere, ipſiuſque operis neceſſitate, & ſubiecto.

CAP. VI.

Inſtitutū Ariſtotelis in hoc opere.

INſtituit Ariſtoteles tradere in hoc opere cognitionem rerum earum,quæ nec materia conſtant,nec in materia exiſtunt, omniúmque attributorum, quæ illis cum cæteris rebus ſunt cōmunia. Quod vt aggrederetur duabus cauſis adductus eſt. Vna, quia res, quæ ab omni materiæ concretione ſunt liberæ,peculiari indigebant tractatione,eóque magis, quòd earum natura à noſtris ſenſibus remotiſſima eſt, multóque à cæteris diſiunctior,quàm quæ diuerſis aliis ſcientiis explicātur. Altera,quia cōmunia rerum omnium attributa in nulla cæterarum diſciplinarū tradebantur. Cùm enim quæque certum aliquod genus rerū ſibi tractādū aſſumpſiſſet, quod inductione cernere facile eſt; reliquum fuit,vt inſtitueda neceſſariò eſſet alia tractatio,in qua traderentur omnia quæ cunctis rebus cōmuniter cōueniret.Nec enim res,quæ in cæteris ſcientiis explicantur,ſola nominum ſocietate inter ſe cōueniunt;ſed rationis etiā,& naturæ cognatione.Cur autem in ea potiùs ſciētia,quæ ageret de rebus materiæ expertibus, agendum fuit de cōmunibus attributis rerum omnium,duplex eſt ratio. Vna,quia quæ communiter omnibus cōueniunt, cùm analoga ſint, priùs natura de rebus materiæ expertibus dicūtur,quàm de iis,quæ habent aliquam cum materia coniunctionem.Altera,quia cùm dicantur de vtriſque, nullam prorſus in ſuis rationibus materiam includit,vt hac ex parte in cæteris ſciētiis, quarum omnis cura eſt de rebus materiatis agere,tractari non poſſint.Et quidem, ſi nullæ res eſſent materiæ expertes, vt rudis quorundam priſcorū Philoſophia putauit, communia hæc attributa à naturali Philoſopho tractanda forent,ipſáque Philoſophia naturalis prima eſſet Philoſophia,vt Ariſtoteles lib.6.huius operis doctè animaduertit. De iis enim rebus duntaxat communia illa dicerentur, quæ materiam in ſuis rationibus iucluderent, quo fieret, vt nec ipſa quoque ſine materia explicari poſſent;quo pacto, quia res omnes naturales materia conſtant, ipſa etiam rerum naturalium communis ratio materiæ expers non eſt. Nunc autem, cùm naturalis Philoſophia viam aperuerit, vt res

4. Metaph.cap. 2.tex.2.

Cur in hac ſcientia de cōmunibus rerum omniū attributis agēdum.

Sublatis rebus materiæ expertibus tolli Metaphyſicā

6.Metap. c.1. tex.3.

vt res materiæ expertes in rerum natura necessariò esse fateremur eadem ratione communium attributorum tractatio cœpit aliena intellgi à Philosophi naturalis disputatione, & qui antè sapientes, primique Philosophi credebantur, iure,ac meritò suo nomine cœperunt dici Naturales, quòd vltra res materiæ participes non processissent.

Cur hæc scientia necessaria. Philosophia.

Inuento igitur harum rerum genere,non fuit illud à Philosophis vlla ratione prætermittendum.Primùm,ne earum rerum, à quibus cæterarum cùm existentia,,tũ perfecta cognitio pendet,nulla apud nos foret scientia,vanumque esset Philosophiæ nomen, quod notione sua diuinarum,& humanarum rerum, summarumque causarum veram cognitionem pollicetur. Deinde,ne homo, qui partim rerum corporearum, partim incorporearum naturæ particeps est (qua de causa ab aliis Nexus Dei,& Mundi:ab aliis rerum materialium,& immaterialium Horizon appellatus est)cognitione earum, cum quibus inferiore sui parte communicat, edoctus ea ignoraret, cum quibus præstantiore portione conuenit; quod esset ab hominis dignitate alienissimum. Postremò ne id,in quo præcipuè posita est humana felicitas(posita est autem potissimùm in cognitione rerum præstantissimarum, vt idem auctor extremo de Moribus ad Nicomachum libro docet)minimè omnium ab homine curaretur; cúmque tam multis in rebus humana industria desudet, hãc vnam, cuius præcipuo desiderio ducuntur homines,quasi ad se non pertinentem relinqueret.

Homo.

Lege Philon. Iud. lib.de opificio Mũdi.

Humana felicitas.

Arist.10 Eth. ad Nicom. cap.7.

Metaphysicæ subiectum Ens.

Ex his,quodnã sit operis subiectum, facilè intelliges. Cùm enim subiectum cuiusque scientiæ id sit, quod & vnum est,& ea omnia complectitur,quæ illius curæ præcipuè subijciuntur,& quorum illa naturam,& affectiones se tenere profitetur; nemini dubium erit, quin id,quod est,siue Ens,qua ratione est Ens,sit huius tractationis subiectum,quippè cùm Ens,& suo modo sit vnũ quippiã, & omnia complectatur,quæ sine materia,aut omnino existant, aut certè intelliguntur,quorum hæc scientia & naturas nosse,& affectiones intelligere præcipuè studet. Sed hæc cùm ab ipso auctore initio libri 4.tradantur,fusiùs à nobis eo loco explicanda sunt.

4. Meta. c.1.tex.1. & lib.6. c.1.tex.2.

De dignitate,& vtilitate huius scientiæ.

CAP. VII.

Cur cæteris scientiis nobilior Metaphysica. Obiectionis dilutio.

SIT etiam perspicuum ex dictis, hanc scientiam esse omnium Philosophiæ partium longè nobilissimam, cùm eius subiectum res eas complectatur, quæ sunt omnium præstantissimę; substantias,inquam,omnes corporis expertes,atque adeò Deum ipsum Op.Max. Quòd siquis obijciat eas scientias esse prestantiores, quę accurationibus vtuntur in probando rationibus

tionibus, proindè longè præstantiores esse Mathematicas, quæ ex accuratissima demonstrandi ratione disciplinarum nomen inuenerunt; hoc pacto respōdendum est. Primùm quidem: etsi hæc scientia, vt à nobis in hac vita participatur, longè minùs certum, & accuratum sibi vendicet demōstrandi modū, propterea quòd res, in quibus versatur, longissimè distant à nostris sensibus: si tamen ea absolutè, ac simpliciter spectetur, etiam Mathematicas sciētias demonstrandi certitudine, ac perfectione superare. Versatur enim in rebus nō modò simplicissimis, & suapte natura notissimis; sed etiam maximè omnium stabilibus, vt potè omnis materiæ, ac mutationis expertibus. Qua de causa Aristoteles in præfatione huius operis ait, hanc scientiam non esse humanam possessionē; & rursus, eam à solo Deo, aut maximè possideri. Deinde verò, etsi dignitas sciētiarum, tam ex certitudine demonstrandi, quàm ex præstantia subiectorum sumi potest, vt auctor sæpe docet; tamen nisi cætera sint paria, non esse eam simpliciter, & absolutè colligendā ex gradibus certitudinis (alioqui certissima, & exquisitissima scientia rei nullius momenti esset nobilissima, quod nemo dixerit) sed ex pręstātia subiectorum, vt idem docet 11. huius operis, cùm iudicat præstātiorem, atque deteriorem sciētiam ex suo quanque subiecto appellandam, nulla interim facta mentione de ea nobilitate, quæ ex ratione demonstrādi ducitur. Hinc illud est natum, quod idem primo de partibus animalium in hanc sententiam scriptum reliquit: Res illas superiores etsi leuiter attingere possumus; tamen ob eius generis excellētiam nos ampliùs oblectari, quàm cùm hæc nobis iuncta omnia tenemus.

Mathematicas nobis esse certiores.

Suapte natura minùs certas.

Cap. 2.

Vnde sciētiarum dignitas colligenda.

Veluti 8. Top. cap. 2. & 1. de Anima c. 1. tex. 1. 11. Metaphy. ca. 6. & 6. Metaph. c. 1. tex. 2. 1. de Partibus animaliū ca. 5.

At vtilitas huius scientiæ, aut nulla fortasse, aut perexigua alicui videatur. Auocat enim à ciuilibus actionibus necessaria quadam mentis abstractione, sine qua Philosophi in hoc rerum genere nullum progressum facere possunt. Deinde, cùm polliceatur magnarum, & sublimium rerum cognitionem, eámque post longa admodum studia pro dignitate non tradat, fallere videtur sectatores suos. Postremò, breue vitæ spatium, quod in alijs scientijs humanæ vitæ necessarijs ponendum esset, haud parum imminuit propter rerum difficultatem, cùm tamen ipsa minimè omnium sit necessaria, vt ipse Aristoteles docet in præfatione huius operis. Hinc fit, vt priscos illos Philosophos Thaletem, Anaxagorā, & similes, qui primis causis rerum inuestigandis, contemplandisque intimis rerum naturis sē totos consecrarunt, sapientes appellandos esse, prudentes verò minimè censeant quidam apud eundem 6. Ethicorum libro, quòd admiranda quidem, sed inutilia humanæ vitæ exquirerent: cui sententiæ ipse Aristoteles eo loco minimè repugnat.

Cur hæc scientia inutilis videri possit.

Cap. 1.

6. Ethic. ad Nicomachum cap. 7.

Verū siquis æquo animo attēdat, planè intelliget, hāc disciplinā non solùm vtilē, sed in primis etiam vtilē humano generi dicenda esse; modò vtilitatē nō metiamur solis pecuniarū, aliarúmve terrenarum facultatum lucris, quod faciunt profani homines. Et quidem

Metaphysicæ vtilitas.

Stoici

De vtili, & honesto diuersæ sententiæ.

Stoici, qui nihil vtile, nisi quod honestum est, & quia honestum est, esse putauerũt; quam vtiliorem scientiam ea censuissent, quæ est omnium honestissima? Peripatetici verò etsi bona quædam, quæ ex se honesta non sunt, vtilia esse volunt; an non ipsi vtiliora iudicabunt, quæ sunt homine digniora? Quid verò homine dignius, quàm ad diuinarum rerum cognitionem aspirare? Certè vera vtilitas rerũ ex supremo fine æstimanda est, vt quæ ad illum magis conferunt, verè vtiliora meritò censeri debeant. Quænam verò humana scientia magis ducat hominem ad altissimarum rerum contemplationẽ, in qua præcipuè humana felicitas consistit; quàm ea, cuius illud est præcipuum munus, & officium, vt earum cognitionem exquirat?

Vnde vtilitas metienda.

Quæ vtilitas ab hac scientia in cæteras redundet.

Mitto vtilitatem, quæ ex illa eius functione manat, qua cæteras omnes artes constituit, ac communit, quòd eam apertè agnoscant cæteri artifices, qui initia suarum scientiarum considerant, quique accuratiùs aliquid tractandum suscipiunt. Dicant ij, an sine primæ Philosophiæ præsidio aliquid magni momenti ad prima vsq; principia persequi possint. Iam Theologi quid non defendunt contra Ethnicos, & sæpe etiam contra hæreticos primæ Philosophiæ principijs, & doctrina muniti? Certè si alij artifices aliena à proprijs æquo iudicio distinxissent, dubium non esset, quin magnam suæ doctrinæ partem primæ Philosophiæ acceptã retulissent. Nunc autẽ, cùm plus æquo in primæ Philosophiæ terminos irruperint; pleriq; sunt, qui eius opes, quas velut proprias possidẽt, illi deberi nõ agnoscant. Denique vel vnum illud ad eius vtilitatem cõmendandã satis esset, quòd maximum eius capessendæ appetitũ naturæ Auctor hominibus indiderit, à qua sentẽtia Aristotele; hoc ipsũ opus exorditurneque enim frustrà, sed maximi potiùs alicuius emolumẽti causa ea propensio humanæ naturæ ingenita est. Denique qui hanc disciplinã vtilem non esse cõtenderet, insignis ne ignorãtiæ nomine, an impietatis crimine notandus esset, non facilè quiuis iudicauerit.

Diluũtur rationes cõtra vtilitatẽ Metaphysicæ propositæ.

Ad id verò, quod obijciebatur, auocare eius studium à ciuilibus actionibus, respondendum est, tãtùm abesse, vt id inutile sit humano generi, vt maximè etiam sit necessarium. Est enim necesse, vt in Republica bene cõstituta, alij diuinis rebus vacent; alij ab illis instructi actiones ciuiles ad earundem rerum cognitionem accõmodent. Si qui verò sunt, qui vtrunq; præstare possint, ij excellentes viri, & verè regij haberi debent. Quòd verò multi se quasi deceptos cõqueruntur, quòd post longum tempus exiguam quandã diuinarum rerum cognitionis particulam sint assecuti, vitio eorum ascribendum est; vel quia exiguum existiment, quod maximũ habet momentum; vel ꝙ Dedalæa temeritate (vt ita loqui liceat) altiùs sperarint se posse conscendere, quàm humana conditio in mortali hac vita ferat. Id enim non pollicetur humana Philosophia, sed malè coërcita sciendi cupiditas, quæ tamen intra modũ, vt cætera humana, cõtinenda est. Ex quibus satis intelligitur, quàm parũ habeat virium extremũ cõ-

ra

ra huius ſcientiæ vtilitatem argumentum. Nam, quod Ariſtoteles ait, cæteras omnes diſciplinas magis eſſe neceſſarias, de ea neceſſitate intelligendum eſt, quæ ad victum, & cætera corporis emolumenta refertur.

De inſcriptione, & partitione huius operis.

CAP. VIII.

INſcripti porrò ſunt hi libri ſiue ab Ariſtotele, ſiue à Theophraſto, qui eius opera magna ex parte in ordinem digeſſit, nomine rerum, de quibus agunt, τὰ μετὰ τὰ φυσικά, hoc eſt, Poſt naturalia; qua in oratione verbum, Poſt, non ad naturæ ordinem, ſed inuentionis referendum eſt. Nam, etſi hæc tractatio continet ſcientiam eorum, quæ natura ſunt prima; ea tamen poſt cognitionem rerum naturalium inuenta ſunt. Quia verò Philoſophi in inueſtigandis rebus, de quibus hæc ſcientia differit, ab inferioribus ad ſuperiora progreſſi ſunt, nō abs re multi eandem inſcriptionem ſic explicant, quaſi dicas, Supra naturalia, ſiue quæ ſupra naturam ſunt, quo pacto Natura definita eſt initio 2. lib. de naturali auſcultatione, ſeu quod idem eſt, Quæ ſunt in altiſſimo rerum gradu poſita. Hinc factum eſt, vt ſcientia ipſa quæ his libris traditur, ſimplici nomine appellari ſoleat à Recentioribus Metaphyſica, quaſi Poſtnaturalium, aut Supranaturalium ſcientia, cùm ab Ariſtotele ſæpe appelletur prima Philoſophia; aliàs abſolutè Philoſophia, quaſi præcipua pars Philoſophiæ, vt 4. lib. huius operis cap. 2. & 3. & lib. 1. Phyſicorum extremis penè verbis; aliàs Theologia, quòd de diuinis rebus differat, vt libro 6. capite 1. & lib. 11. cap. 6. aliàs Sapientia, quòd primas rerum cauſas teneat, vt in ipſa huius operis præfatione, & cap. 2. lib. 3. aliàs Domina, & princeps reliquarum, & cui cæteras contradicere nefas ſit, veluti duobus proximè citatis locis, & 1. Poſt. cap. 7. vt quæ omnium principia confirmet, ac ſtabiliat.

A quo libri inſcripti ſint.

2. *Phy. c* 1. *tex.* 3.

Quibus nominib⁹ hæc ſcientia appellatur.

Lib. 4. *Metaph. tex.* 5. *&* 8. *lib.* 1. *Phy. tex.* 83. *& lib.* 6. *Metaph. tex.* 2. 1. *Metap. cap.* 2.

Diuiditur verò totū opus in præfationem, & tractationem. Præfatio, quæ primis duobus capitibus continetur, tota ad cōmendationē huius ſcientiæ confertur. In tractatione verò hæc continentur. Primùm in reliqua parte primi libri referūtur, & magna ex parte refutā tur Philoſophorū placita de cauſis. In 2. agitur de modo inueſtigandæ veritatis. In 3. proponuntur, & pro vtraque parte diſputātur plurimæ quæſtiones in reliquis libris diſſoluēdæ. In 4. cōſtituitur huius ſcientiæ ſubiectū, eiuſque affectiones declarātur, & maximè cōmunia principia traduntur. In 5. diſtinguitur ambiguitas multorum ad hanc ſcientiam pertinentium, & eorū minùs præcipua membra ad prima quaſi capita reuocātur, omniáq; cōgruis explicationibus declarantur. In 6. traditur, quo pacto Metaphyſicus de ente diſſerat, & quædam

3. *Metap. tex.* 3. *tex.* 70.

Diuiſio huius operis.

Primus lib.

Secūdus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus

quædam entis significata ab huius scientiæ propria consideratione reijciuntur. In 7. agit Aristoteles de Ente per se, ac reali, quod in decem prædicamenta diuiditur; potissimùm verò de substantia materiali. In 8. de principijs constituentibus huiusmodi substãtiam, materia videlicet, ac forma. In 9. de Ente, vt diuiditur per potentiam, & actum. In 10. de Vno, tum per se sumpto, tum etiam, vt cum multis confertur. In 11. & priore parte duodecimi multa repetit, quę in hoc opere, & in libris Physicis scripserat, vt ex ijs gradum faciat ad substãtias separatas, de quibus tandem agit in posteriori parte libri duodecimi, ac præcipuè de prima omnium rerum causa. Denique in 13. & 14. lib. disputat contra Platonem ad euertendas Ideas, & Mathematica separata, quæ ab illo inducta sunt: quæ disputatio cùm à multis seculis parùm vtilitatis afferat, & ex dictis vtcunque intelligi possit, ferè ab huius operis enarratoribus prærermittitur.

Septimus
Octauus
Nonus.
Decimus.
Vndecimus.
Duodecimus.
Duo extremi.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ
ἄλφα τὸ μεῖζον.

Κεφ. Α'.

Ἅπαντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει. σημεῖον δ' ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀγάπησις. καὶ γὰρ χωρὶς

Quòd igitur ad primum librũ attinet, multa Aristoteles propter rerum tractandarum magnitudinem initio præfatur. Primùm enim ex appetitu sciendi hominibus à natura dato, ex quo non vtilitas modò, sed necessitas etiam huius scientiæ colligitur, obiter se insinuat in gratiam eorum, qui eius studium carpebant. Deinde longo ductu aperit quæ sit natura huius disciplinæ. Tertio loco tradit illius dignitatem, & præstantiam. Postremò docet, quis sit eius scopus, ac terminus, hoc est, qua in re eius perfectio, & absolutio cõsistat. Quibus rebus tractãdis ingeniosè explicat quatuor quæstiones illas, An sit? Quid sit? Qualis? & Propter quid? quas ipse tradiderat 2. lib. de Posteriori resolutione, vt in quibus cuiusq; rei propositæ tractatio cõsisteret. Aggressus autem ad tractationem rerum, quæ sub hanc scientiã cadunt, quoniã ea primùm respicit primas causas, eásque pro virili parte inuenire, ac tradere conatur; repetit principio quadripartitam causarum diuisionem à se traditam 2. Physicorum libro, vt ea proposita expendat, cæteri ne, an ipse melius de rerum causis senserit. Deinde refert ex ordine ea de re placita Philosophorum, qui ipsum præcesserunt, orsus ab antiquioribus, ijsq; qui ab inquisitione infimæ causæ cœperunt philosophari. Postremò aliorum sententias partim refutat, partim ad suæ confirmationem assumit.

Primus lib.

Cap. 3.

Cap. 3. tex. 27.

Capitis

Capitis primi explanatio.

Causæ, ob quas hæc scientia impugnatur.

OMnes [a] *homines* } Plerique Aristotelis ætate duabus potissimùm de causis inuidiam conflabāt huius scientiæ studiosis. Vna, quòd frustra tentarēt eam assequi doctrinam, quæ humanum captum superaret. Altera, quòd inaniter sectarentur disciplinam, quæ nec necessaria humanæ vitæ, nec vtilis esse videretur. Ac prior quidem reprehensio quæ primùm profecta videtur à Simonide Cœo Poëta Lyrico, cuius meminit Aristoteles, tum apertè hoc ipso libro cap. 2. tum tacito nomine 10. Ethic. cap. 7. scientiam hanc nullam apud nos esse contendit. Posterior verò (cui pro se etiam de diuinis rebus scribere incipiente respondet Cicero initio operis de natura Deorum) scientiam quidem ipsam non inficiatur; verùm nihil eam emolumenti humano generi afferre putat. Quæ sane insectatio, siquis animum aduertat, eodem reuoluitur. Aut enim hæc scientia ab Auctore naturæ hominibus negata est; aut inutilis non est. Quamobrem Aristoteles hoc loco partim vt quæstionem, An est, de hac scientia explicaret (tunc enim illa non videtur prætereunda, cùm de rei existentia dubitatur) partim vt obtrectatoribus occurreret; sapienter orsus est ab hoc generali pronunciato, quo asserit appetitū sciendi ipsius scientiæ causam esse omnibus hominibus naturalē. Nam cùm nomine scientiæ intelligatur perfecta rei cognitio, illud primum ex hoc pronunciato sequitur; appetitum huius scientiæ, quæ tota hac præfatione Sapientiæ nomine appellatur, esse hominibus maximè naturalem. Est enim sapientia, perfectissima rerum cognitio, quam omnes audito sapientiæ vocabulo communiter concipiūt. Sequitur deinde, hanc scientiam neque esse impossibilem, neque inutilem, proinde nec laborem, qui in eam impenditur, esse reprehendendum. Neque enim naturæ Auctor, qui (vt scribit Aristoteles) nihil frustra molitur, dedisset hominibus adeò naturalem appetitum huius sciētiæ, nisi illa & aliquo modo ab hominibus obtineri posset, & humano generi magnopere conduceret.

Cur Arist. ordiatur ab appetitu sciēdi hominibus indito.

Quando quæstio, An est tractāda. Sapiētia.

1. de Cælo cap. 4. tex. 31. & 2. de Cælo c. 8. text. 5. & ca. 11. tex. 59. & 3. de Anima c. 12. text. 60. & c. 9. tex. 45. & alibi tex. 21. text. 28. text. 23.

Hoc loco illud animaduertendum est, sciendi verbo, seu perfectè cognoscendi, in hoc pronunciato intelligendam esse certam, & euidentem rerum notitiam tum diuisiuam tum definitiuam, tum etiam demonstratiuam, siue ex ea fiat demonstratio, quæ est notitia principiorum, siue per demonstrationem comparetur, quæ est notitia conclusionum. Omnis enim huiusmodi notitia solet vulgò appellari scientia, tametsi Aristoteles nonnunquam solam tertiam, & quartam scientiæ nomine complectitur, vt in 1. Poster. cap. 3. alias definitiuam etiam adiungit, vt capite vltimo huius lib. diuisiuam verò, non scientiam, sed cognoscendi modum nuncupat vt 2. Post. cap. 5.

Quid hoc loco scientiæ nomine intelligatur.

Illud etiam animaduertendum est, etsi eodem verbo sæpe intelligitur sciendi habitus, hoc tamen loco potiùs intelligendum esse actum sciendi: habitus enim, qui ad actū eliciendum à natura institutus est, propter ipsum actum expetitur, quo fit, vt naturalis appetitus, quo scientiam appetimus, magis in actū sciendi, quam in habitum feratur. Hoc idem confirmari potest argumento sensuum, quod Aristoteles subiicit, in quo nomen sensus non pro ipsa potētia, sed pro actu sentiendi sumitur, vt paulò pòst patebit.

Appetitum sciendi in actū magis, quam in habitum ferri.

b *Cuius rei signum est* } Cōfirmat id, quod dixerat, argumento a minore. Expe-

rimur

rimur enim appeti à nobis ipsa natura impellente cognitionem sensitiuā, non solùm alterius emolumēti causa, sed etiā per sese, & sui tantùm gratia. Hinc enim fit, vt aspectus carior nobis sit cæterorū sensuū perceptionibus nō modò, quia certior est, sed etiam quia multarum rerū differētias ostendit, atque adeo pluriū, quā cæterorū omniū sensuū actibus cognoscantur. Quòd si nobis huiusmodi appetitus naturalis est, potiori ratione appetitus perfectæ cognitionis naturalis censeri debet, cū imperfectæ sēsuū notitia à qua omnis nostra cognitio incipit, ad perfectā suapte natura dirigatur.

Cur nobis carior visus, quàm reliqui sensus.

ρὶς [c] τῆς χρείας ἀγαπῶνται δι' ἑαυτάς, καὶ [d] μάλιστα τῶν ἄλλων ἡ διὰ τῶν ὀμμάτων. οὐ [e] γὰρ μόνον ἵνα πράττωμεν, ἀλλὰ καὶ μηθὲν μέλλοντες πράττειν τὸ ὁρᾶν αἱρούμεθα ἀντὶ πάντων, ὡς [f] εἰπεῖν, τῶν ἄλλων. αἴτιον δ' ὅτι μάλιστα ποιεῖ γνωρίζειν τι ἡμᾶς αὕτη τῶν αἰσθήσεων, καὶ πολλὰς δηλοῖ διαφοράς. φύσει [g] μὲν οὖν αἴσθησιν ἔχοντα γίνεται τὰ ζῶα. ἐκ [h] δὲ τῆς αἰσθήσεως,

Duplex sensuum vtilitas.

c *Remota vtilitate*] Duabus de causis datus est hominibus sensuū vsus, quod Aristoteles docet in libro de sensu, & sensili. Vna, salutis, & incolumitatis, cæterorūq. vitæ cōmodorū gratia, vt, cùm eorum ministerio necessaria, aut cōmoda ad vitam degendā cognoscerēt, ea quærerent; incommoda verò, & exitialia fugerēt. Atq; hæc sensuū vtilitas cōmunis est homini cum cæteris animātibus. Altera, ipsius cognitionis sēsitiuæ in se spectatæ causa, non quatenus refertur ad vitæ tutelā, aliáve corporis emolumēta: quæ vtilitas propterea est homini propria, ꝙ cognitio sensitiua hoc pacto sumpta suapte natura dirigitur ad intellectiuā, quæ cæteris animātibus negata est. Hinc fit, vt cæteræ animātes (quod Albertus doctè annotauit) nō ducātur cupiditate vidēdi, audiēdive quicquā, nisi alicuius rei ad vitā necessariæ, aut cōmodæ quærēdæ, aut incōmodæ fugiēdæ causa, homo verò solius cognitionis studio ad plurima videnda, & audiēda moueatur, etiā cum id corpori nocet, multáque affert vitæ incōmoda. Cùm igitur Aristoteles ait [Remota, siue exclusa, & prætermissa vtilitate] non excludit eā vtilitatē quæ sequitur ipsam per se cognitionē sensitiuā speculatiuè, vt ita loquar, spectatam, sed reliquas omnes vtilitates, quæ ex sensibus proueniūt, præsertim cùm exclusiuæ dictiones, vt aiunt Dialectici, non excludant concomitantia. Quare non excluditur his verbis ea vtilitas, quam intellectus percipit ex ministerio sensuum: quin potius ex hac ipsa vim habet argumētum hoc loco ab Aristotele propositum. Itaque locus hunc in modum intelligēdus est [Remota quauis alia vtilitate ipsi per se cari sunt] vt fere exponi solet. Eodem pacto Aristoteles capite sequenti ostendens scientiā hanc esse liberam, & sui solius gratia, nō excludit eas vtilitates, quæ metaphysicā cognitionem consequuntur, in quibus numerā a est voluptas, quæ percipitur ex primarum causarū consideratione: sed potiùs hunc in modū aperte scribit [Vnde patet, eam à nobis nullius alterius vtilitatis causa perquiri] innuens habere illā peculiarem vtilitatē, & quidem tātam, vt ipsa sola suis opibus cōtenta videatur.

Hoc loco tract. 1. c. 4.

Dialecticorum regula.

d *Is maximè, qui sit per oculos*] Hinc patet verbum, sensus non pro facultate, sed pro actu accipi hoc loco. Neque enim sentiendi facultas, sed actus sentiendi fit per oculos. Idem patet ex periodo proximè sequenti, in qua non de videndi facultate, sed de actu sermo est. Aduerte tamē rariùs apud Latinos vsurpari nomen, sensus, pro sentiendi actu, quàm apud Græcos.

Quid nomine sensus significetur hoc loco.

e *Non enim vt agamus solum*] Hoc etiā loco plerique subaudiunt verba [Aliquid aliud] vt sit sensus: Non enim solum, vt aliquid aliud agamus, & cæt. Quod propterea addunt, quia ipsum etiā cognoscere per sensum, videtur esse quoddā agere. Verum non est necesse quicquam adiungere. Neque enim Agere quod Græce est, πράττειν, vnde Praxis nomē etiā à Latinis vsurpatur, propriè cōuenit in

Agere propriè, quid.

mota [c] *vtilitate ipsi per se cari sunt,* [d] *maximè, qui fit per oculos. Non* [e] *enim vt agamus solùm, sed nihil etiam acturi ipsum videre omnibus,* [f] *vt ita dicam; alijs anteponimus. Causa verò est, quòd hic sensus vnus ex omnibus maximam nobis rerum cognitionem afferat, multasque differentias ostendat.*

Natura [g] *igitur animalia ab ortu sensum habent: ex* [h] *sensu autem in*

Adeaput h. nit in actum cognoscendi purè contemplatiuum, & ad nihil aliud relatum, vt lib. 6. patebit. Itaque Agendi verbū non sumitur hoc loco, quatenus significat actionem latè acceptam, sed quatenus opponitur verbo, contemplandi, siue cognoscendi solius cognitionis causa, seu quod idem est, quatenus significat actionem, vt opponitur puræ contemplationi.

f *Omnibus, vt ita dicam, alijs*) Verbū (omnibus) non potest vllo modo referri ad actus sentiendi, quatenus nomine αἰσθήσεως significantur: dicendū enim foret Græcè πασῶν ἄλλων, nō πάντων ἄλλων, cùm nomen αἴσθησις fœminini sit generis. Dicet fortasse aliquis, referendum esse ad res omnes, vt sententia ita concludatur, (ipsum videre omnibus alijs rebus anteponimus) quo pacto per hyperbolen dicere solemus, nihil nobis esse carius lumine oculorum, etiam si vita ipsa longè nobis sit carior. Addet quoque verba (vt ita dicam) inserta esse, vt significaretur, figuratam esse locutionem, nec simpliciter veram. Sed plane obstat sequens periodus, in qua non redditur causa, cur aspectum cæteris rebus omnibus anteponamus, sed cur cæteris sensibus. Dicendum est igitur, verbum (omnibus) ad sensus, siue actus sentiendi referendum esse; non tamen, vt nomine αἰσθήσεως significātur, sed quatenus significantur verbis infinitis videndi, audiendi, & cæteris, quale est græcè τὸ ὁρᾶν, latinè, ipsum videre, quod præcedit. Verba autē (vt ita dicam) propterea adiecta sunt, quia dubium esse potest, num carior nobis sit videndi actus, etiam solius cognitionis causa (quo pacto de sensibus hoc loco sermo est.) quàm cæterorum omnium sensuum cognitiones; sed tum si coniunctim accipiantur: quanquam, etsi diuisim sumantur, non satis perspicua res est propter auditum, quem multi cognitionis causa aspectui præferrent, si alterutro priuandi essent.

Notandum.

g *Natura igitur animalia*) Hoc loco docere incipit, quænam sit natura huius artis, hoc est, in quarum rerum consideratione versetur. quod pertinet ad quæstionem Quid est. Id autem vt cōmodius faciat, multa tradit de gradibus cognitionis. Atque in primis ait, sensitiuam cognitionem omnibus animalibus naturaliter esse communem. Omnia enim necessariò prædita sunt duobus sensibus, gustus, & tactus, vt ipse docet libro de sensu, & sensili: tactu quidem, vt cognoscant ea, ex quibus constant; gustu verò, ex quibus alantur.

Aristot. lib. 1. de sensu, & c. 2. & 3. de Anima c. 12. text. 82. 83. 84

h *Ex sensu autem*) Tradit tres gradus cognitionis brutorum animalium. Primus, ac infimus est eorum, quæ non cognoscunt res sensibiles, nisi cum illæ adsunt. Secundus, siue medius eorum est, quæ possunt etiam illarum in absentia meminisse, non tamen adeò eleuatum modum cognoscēdi habent, vt possint ab alio doceri. Tertius, ac supremus ad ea pertinet, quæ non tantùm possunt in absentia illarum meminisse; sed etiam suo modo doceri.

Tres brutorum animalium gradus ex cognitione sumpti.

Primus cernitur in cōchylijs, & alijs quibusdam animalibus aquaticis, quæ marinis scopulis adhærescūt, & vt vno verbo dicam, in iis omnibus, quæ progredi ex loco in locum non possunt, hæc enim non indigent sensibus, quibus res distantes cognoscant, cum ad illas proficisci nequeant; qua ratione fit, vt solis duobus antedictis gustus, & tactus, quos omnibus animalibus necessariò esse diximus, prædita sint. Quoniam verò eadem ratio est, vt non indigeant memoria, (siquidem memoria ideò præcipuè data est brutis animantibus, vt certo petere possint locum absentem ante cognitum, alicuius rei quærendæ aut fugiēdæ causa) efficitur, vt huiusmodi animalia nec sint disciplinæ capacia,

Cur memoria data sit animantibus.

quia carent auditu, nec item prudẽtia, quia carent memoria. Vt enim disciplina auditu indiget, sic etiam prudentia eget memoria. Prudens enim ex memoria præteritorum disponit præsentia & prospicit futuris; Videntur quoque nonnulla animalia, quæ locum mutant, carere memoria. vt quidam vermes humi repentes imperfectæ admodum formæ, qui non reuertuntur ad certa loca sed semper vagantur, & quoquo versus errant, nisi quòd ea petunt frequentius, vnde vel aëre propitiori, aut solo aptiori inuitantur. Quo fit, vt non rectè videatur dictum à quibusdam, ideò datam esse animalibus memoriam, vt possint continuare motum progressiuum, nisi subaudiant (ad quærendum locum antè cognitum) id, quod etiam ex eo confirmatur, quia pleraque animalia ex iis, quæ memoria prædita sunt, simulatque in lucem prodierunt, mouentur ex loco in locum, cùm interim nullius rei antè cognitæ memoria ducantur. Secundus gradus cognoscendi cernitur in apibus, & aliis, si quæ sunt, quæ cùm memoria prædita sint, auditu tamen carent. His enim concedit Aristoteles prudentiam, quia ex rebus, quas meminerunt, possunt aliquod vitæ regimen accipere: negat tamen disciplinam, quia carent auditu. Quanquam illud intelligendum est, non omnia bruta animantia, quæ memoria prædita sunt, esse prudentia, sed quædam ex iis esse stolida, vt ea, quæ facilè capiuntur. Tertius denique gradus cernitur in cane, elephãto, & aliis omnibus, quæ præter memoriam, sensum quoque auditus habent: atque hæc ab Aristotele dicũtur non tolùm prudentiæ, sed etiam disciplinæ capacia.

Non omnia animalia, quæ locũ mutent, memoriã habere.

In hũc est D. Tho. hoc loco lect. 1. parte 3.

Non semper in bestijs cum memoria prudentiã coniunctam.

Sunt tamen nonnulla, quæ contra hæc obiici possint. Primum, quòd non rectè dictum sit in explicando primo genere animalium, ideò præcipuè datam esse brutis animalibus memoriam, vt petere possint locum absentem antè cognitum. Muscæ enim mouentur ex loco in locum antè cognitum, & tamen Magnus Albertus hoc loco ea ratione ostendit eas carere memoria, quòd flabello repulsæ idemtidem se ingerant, immemores plagæ acceptæ.

1 *Obiecta cõtra ea, quæ Aristoteles docet.*

Hoc loco tract. 1. c. 6.

Secũdum, quòd non rectè negauerit Aristoteles prudentiam in primo genere animalium, eandémque concesserit in secundo, & tertio. Nam, si prudẽtia propriè sumatur, vt est habitus agendi recta cum ratione, quo pacto definitur 6. Ethic. in nullo genere brutorum animalium concedenda fuit: si verò sumatur per translationem, eáque omnia dicantur prudentia, quæ id faciunt, quod facerent, si prudentiam haberent; nó solùm in secundo, & tertio genere, sed etiam in primo concedenda erat; siquidem animalia primi generis, etsi nõ mouentur ex loco in locũ (qui motus dicitur progressiuus) mouentur tamẽ motu dilatationis, & constrictionis ad amplectenda ea, quæ sibi conducunt, & refutanda contraria; quæ sanè opera similia sunt operibus prudentiæ.

2 *Alberti sñia de muscis, & careant memoria.*

Cap. 5.

3 Tertium, quòd non rectè putauerit requiri memoriam in apibus, vt prudẽtes dicerentur, siquidem apes recens natæ, cùm adhuc non sint expertæ hyemem, vt ex illius memoria cibum futuræ hyemi quærant; iam inde tamen prudentissimè id faciunt.

4 Quartum, quòd non rectè dixerit apes non habere auditum; manifesto enim experimento constat, eas conuocari ad noua aluearia leui sõno, & deterreri contrario.

5 Quintum, quòd nec illud etiam rectè dixerit, omnia quæ memoriam, & auditum habent, esse disciplinæ capacia. Nam, si hæc affectio propriè accipiatur, in solis hominibus reperitur: si verò translatitiè, non est cur negetur apibus, cùm illæ in ratione viuendi præseferant disciplinam optimè constitutæ Reipublicæ. Quòd si illa hoc loco dicuntur disciplinæ capacia, quæ docilia sunt, & voce hominis quasi docentis assuescunt ad aliquid faciendum; ne hoc quidem modo rectè videtur dictum, omnia, quæ memoriã, & auditum habent, esse disciplinæ capacia. Serpẽtes enim, & quamplurimæ feræ, & si memoriam, & auditum habent: nulla tamen hominis quasi doctrina instituí possunt, vt aliquid agant.

Obiectorũ dilutio

Sed haud difficilè hæc omnia dissoluuntur. Ad primum enim respondẽdum est,

est,eiusmodi animalia stabello repulsa,non ideo idemtidem se ingerere,quia careant memoria,sed quia stolida sunt:alioqui liceret colligere,pleraque alia, quæ manifestiùs omnes sensus habent, carere aspectu, & auditu,quòd petita iaculis valde propè ferientibus,sæpe non moueantur loco;quod in ranis,& cuniculis accidere videmus. Quare, vt in his animalibus non defectus visus, & auditus,sed stoliditas quædam in causa est,cur non statim se loco moueant,sic illa,non quia careant memoria sed quia stolida sunt, continuò in eum locum reuertuntur,vnde sunt repulsa. Accedit, quòd nimius etiam appetitus horum animalium in causa esse potest,cur ab obiecto præsenti non facilè arceri possint. Ita patet argumentum Alberti nihil efficere Quin etiam eodem probari potest,eiusmodi animalia prædita esse memoria: siquidem repulsa ex re, qua delectantur,mox ad eandem reuertuntur;quod facere non possent adeo certo itinere,nisi memoria retinerent locum ex quo eiiciuntur. *Alberti sententiæ refutatio.*

Ad 2. respondendum est, prudentiam hoc loco non accipi propriè, sed per translationem, nempe pro quadam sagacitate, quæ in suis effectibus veram prudentiam imitatur. Non est tamen illa primo generi brutorum animalium à nobis proposito ascribenda, quia nullius animalis sagacitas plenè imitatur prudentiam,nisi quæ ex cognitione præteriti potest futura prouidere. *Prudẽtia duplicitèr sumi.*

Hinc patet solutio tertii. Illa enim sagacitas, qua apes ante cognitionem præteriti in futurum sibi prospiciunt,non est plena imitatio prudentiæ Quapropter,nisi illæ ex memoria alicuius rei moueantur ad aliquid faciendum, vt cùm ad propria aluearia reuertuntur,non vtique prudentes dici debent quod rectè hoc loco Albertus,Alensis Scotus,& Aegidius annotarunt. Hoc tamen interest inter veram hominis prudentiam, & brutorum animalium(vt alia omittam discrimina) quòd homo ex memoria præteriti adhibito rationis discursu,concludit hoc, vel illud esse faciendum; bruta verò animantia ex memoria præteriti instinctu quodam naturæ ad id impelluntur. *Discrimẽ inter hominis,& animantium prudentiam.*

Ad quartum respondet D. Thomas hoc loco, apes non sentire sonum, sed aerem,qui commouetur,cùm editur sonus, cuius commotio tam vehemẽs est in tonitruis,vt possit etiam animalia occidere atque adeò æneas campanas frangere. Magnus tamen Albertus respondet,auditum non accipi hoc loco ab Aristotele, vt est perceptiuus soni & naturalis significationis illius(hoc enim pacto apes auditum habent) sed quatenus est perceptiuus soni per modum sermonis quo pacto canes,elephanti,simiæ,iumenta etiam,armenta & alia quædam animalia auditu prædita sunt, cùm propriis nominibus appellata accurrãt,auditis verò aliis,atq; aliis vocibus ex instituto significantibus, aliter atq; aliter moueãtur, aut quiescant,& quædã opera similia operibus artis faciant, quod cernere est in canibus, qui certis verbis prouocati humanam salutationem imitantur Et visus est nostra ætate in Lusitania insignis quidam canis Eduardi Principis,qui naturæ sagacitati consuetudine audiendi adiuncta,nomina propria quorundam ex familiarum ita distinguebat, vt eorum quem mitteret ab illo vocatum,quæreret & dentibus veste apprehensa ad vocantem duceret. Quam docilitatem, & humani ingenii imitationem ipso mortis genere confirmauit;siquidem mortuo Principe, & constantissimè cibum repudiauit, & desiderii affectu cruciatus interiit. Hoc igitur modo ait Albertus, sensisse Aristotelem non esse in apibus auditum, quo etiam pacto constat non esse in aliis quàm plurimis animalibus, quæ eadem de causa nulla hominum institutione doceri possunt. *Hoc loco vacat. ca. 6.* *Sententia D. Thomæ de apibus.* *Sententia Alberti cõtraria.* *Mirũ canis exemplum.* *Dubitat Arist. de auditu apum.*

Cæterũ de auditu,vt est perceptiuus soni dubitat Aristoteles ix. de historia animalium cap.xl.num re vera sit in apibus.vt,si hoc pacto auditus nomen hic accipit,non asseueranter,sed exempli causa locutus videatur Gaudere,inquit, plausu, atque sonitu apes videtur,quapropter tinnitu æris,aut fictilis conuocari eas in alueum aiunt,quanquam incertum est, an audiant, & voluptate ne an formidine ita faciant. Plinius tamen lib xi naturalis historiæ affirmat habere auditum:quæ sententia videtur vera. Primùm, quia si conuocantur certo quo- *Plinij sententia de auditu apũ approbatur.* *cap.20.*

dam sono, non autē contrario non dubiū videtur, quin percipiant differentias sonorum quare, & sonum qua ratione sonus est. Deinde quia, si non sentiunt sonum ipsum, sed motū aëris quo ipsæ pulsantur, cùm sonus editur (perueniētibus ad ea circuitionibus aëris moti à corporibus efficientibus sonum) acutior sanè est earum tactus, quàm humanus tactus; quod negat Aristoteles 2. de Anima, cùm homini tribuit tactum omniū optimum: vix enim sentimus eiusmodi motū aëris, etiā si vehemēs sit sonus, nōsque vehementer afficiat. Tum etiam, quia vix aliter respōderi potest ad experimenta illa quæ Aristoteles narrat eodē loco. Cum vero, inquit, migrādum est, vox solitaria, & peculiaris quædam aliquot antè diebus intus mittitur. Et infra: Tempore matutino omnes silēt, donec vna gemino, aut triplici bombo excitet omnes, tum vniuersæ ad opus prouolant, cúmque redierint, primùm itē tumultuāt, paulatimque, minùs subinde strepunt, dum vna circumuolitando susurret quasi dormiendum præcipiat, tū repente omnes cōticescunt Hæc, & alia quæ de apibus narrat Aristoteles, si ad commotionem aëris cùm bombo factā, non ad bombum ipsū referantur, eadem ratione dici poterit, non percipi sonum à cæteris animātibus, quæ omnium consensu auditum habent, sed tātùm aëris motionem cum sono factā. Nec satisfaciet, qui occurrerit in iis, quæ dicuntur habere auditū, manifesta esse audiēdi organa parū enim refert, quòd ea in tam paruis animalibus nō discernamus Adde, nō esse verisimile, apes qualibet parte corporis discernere differentias sonorū, quomodocunque eas percipiant, sed certa aliqua, & determinata, quæ sit in capite, etiam si nobis ignota sit. Quòd si ea parte nō per potentiam audiendi, sed tangendi, discernunt prædictas sonorum differentias, idem dici poterit de cæteris animalibus, negata in auribus quauis alia potentia sensitiua præter quàm tactus.

De apib. nonnulla.

σεώς, τοῖς μὲν αὐτῶν οὐκ ἐγγίνεται μνήμη, τοῖς δὲ γίγνεται. καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν * φρόνιμα, τὰ δὲ μαθηματικώτερα τῶν μὴ δυναμένων μνημονεύειν ἐστίν. φρόνιμα μὲν ἄνευ τοῦ μανθάνειν, ὅσα μὴ δυνατὰ τῶν ψόφων ἀκούειν, οἷον μέλιττα, καὶ εἴ τι τοιοῦτο ἄλλο γένος ζώων ἐστί. μανθάνειν δ', ὅσα πρὸς τῇ μνήμῃ καὶ ταύτην ἔχει τὴν ἄσθησιν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα ταῖς φαντασίαις ζῇ, καὶ ταῖς μνή-

* *Alias* φρονιμώτερα.

Quintum denique argumentum perspicuè dissoluitur iuxta Alberti sententiam: quod tamen ex D. Thomæ opinione haud facilè dissolues.

i *Hinc fit vt quædam.*} Nō colligit his verbis Aristoteles alterā adæquatā diuisionē animaliū in prudentia, & docilia. Nā vt alia mittā, quibus hæc diuisio impugnari potest, certe animalia, quæ carēt memoria, nec prudētia sūt, nec docilia, vt ipse mox apertè docebit. Nō desūt, qui ob id suppleāt hoc loco opposita membra, duásque diuisiones hic colligi existiment, quasi dicat Aristoteles, Hinc fit, vt alia prudētia sint, alia non prudētia: alia disciplinæ capacia, alia nō item. Sed obstat inter alia, quòd hæc supplēdi licētia videatur nimia & nō necessaria. Quocirca dicendū videtur, non tradi hoc loco vllā generalē diuisionē animalium, sed quandā subdiuisionē posterioris mēbri præcedētis diuisionis, cum quadā subintellecta exclusiua particula ad alterū membrum. Quasi dicat Aristoteles, Ex eo, quòd dātur animalia, quæ memoriā habeāt, effici, vt eorū quædā sint prudētia dūtaxat (quatenus hac particula docilitas excluditur) alia nō solū prudētia sed etiā docilia. Quæ enim ita memoriā habēt, vt humanam vocē percipere nequeāt, ita prudētia sunt, vt doceri nō possint, quæ antē vocē quasi præceptoris memoria retinēt, ea doceri possunt. Sed obstat adhuc, quòd Aristoteles nō ait [disciplinæ capacia] sed [disciplinæ capaciora &c.] quibus verbis omnia animalia videtur facere docilia. Ac si contextus Aristotelicus ita haberet,

Apta explicatio.

haberet, vt Argyropylus vertit (sic.n. habet [alia prudentia sunt, alia magis discere possũt] missis cæteris verbis, quæ sequuntur) nihil esset difficultatis, sumpto tamen verbo Magis, pro, etiam aut insuper, vt sensus esset, Alia prudentia sunt, alia non modò prudẽtia, sed etiam docilia. Verùm quia omnes græci codices quotquot viderim, addunt verba illa, τῶν μὴ δύω μνήμονεύειν, hoc est, iis, quæ meminisse nequeunt. quod idem cæteræ omnes latinæ versiones testantur, nec verbũ μαθηματικώτερα aptè redditur latinè, si exponatur, vt dictũ est: crediderim approbandam esse lectionem Alexandri, qui pro verbo φρόνιμα legit φρονιμώτερα, id est prudẽtiora, quo pacto hunc in modum habebit contextus [Hinc fit, vt quædam prudẽtiora sint, alia disciplinæ capaciora iis, quæ meminisse nequeũt] sensus autem erit, Quia vero quædam animalia memoria prædita sunt, ex quibus alia humanam vocem memoria non tenent, alia tenent, ideo quædã prudentiora sunt iis quæ meminisse nequeũt, alia non solum prudentiora, sed etiã dociliora eisdem, vt vtrũque comparatiuũ referatur ad ea quæ carent memoria. Ait autẽ Aristoteles quædam esse prudentiora iis quæ memoria carent, alia dociliora etiam non quia putat ea, quæ memoria carerent prudentia esse, aut docilia & memoria prædita magis prudentia, magisque docilia (apertè enim negat prudentiam, & docilitatem plerisque animalibus; sed quia inter memoria prædita reperiuntur & prudentia, & docilia, quæ tamen non inueniuntur inter ea quæ carent memoria: quo pacto dicimus cætera elementa esse leuiora terra, non quòd omnia elemẽta sint leuia, & terra minus leuis, sed quia inter cætera reperiuntur elementa leuia ipsa autem terra leuis non est. Alia quoque ratio esse potest, cur Aristoteles comparatiuis potiùs quàm positiuis nominibus vsus sit, nempe vt significaret bruta animalia non esse reuera, ac propriè prudentia aut docilia, sed quodam modo, & alia comparatione aliorum, quo pacto dicimus ferrum esse leuius plũbo, nõ quòd reuera, ac propriè leue sit, sed cõparatiuè tãtùm, vt dici solet. Nec obstat, quòd Aristoteles mox vtitur positiuis nominibus: satis enim fuit semel significasse non propriè id accipiendum esse, si cui verò Alexãdri lectio nõ placebit (quæ tamen nobis videtur & verior & aptior) hoc certè ex dictis habebit, quò pacto verbũ Dociliora exponere debeat. Quãquã verò Alexãdri lectio placet, expositio tamẽ non placet. Nã primùm cõfundit verbum Dociliora cũ verbo Prudẽtiora. Deinde putat verbũ Dociliora accipi posse pro aptioribus ad cognoscendũ. Postremò hoc ipsum ex eo probat quia apprehẽsio per sensũ disciplina quædam sit, quæ sane haud congruunt cũ iis, quæ ab Aristotele dicũtur.

in alijs memoria non gignitur, in alijs gignitur Hinc [i] *sit, vt quædam* * *prudentia sunt, alia disciplinæ capaciora iis quæ meminisse nequeunt. Ac prudentiam quidem sine docilitate habent quæcunque sonos audire non possunt, vt apes, & si quod est tale aliud genus animalium: discunt autem ea omnia, quæ cum memoria hunc quoque sensum habent. Cætera* [k] *igitur imaginationibus, ac memo-*

* *Alias prudentiora.*

Cur Aristoteles cõparatiuis nominib⁹ vtatur.

Qua operatione vnũquodq; viuere dicitur.

k *Cætera igitur*] Transitum facit à tribus iã dictis gradibus cognitionis brutorũ animaliũ ad alios tres gradus cognitionis humanæ. Quia verò vnũquodque ea operatione naturaliter dicitur viuere, quæ in ipso est præstãtissima (secus est, cùm naturæ status peruertitur, vt in hominibus vitiosis) ait Aristoteles bruta animalia partim viuere phãtasiis sine imaginationib⁹. partim memoria, partim vero imperfecta quadam experiẽtia. Ac imaginationibus quidẽ viuũt animalia primi generis, quæ solis sensibus gustus & tactus prædita sunt: sensus enim, imaginatio, & appetitus omnib. animãtibus cõmunia sunt, vt patet ex 3. de Anima. Illorũ tamẽ imaginatio imperfecta est, & quæ fungi suo munere nõ potest, nisi cùm sensus exterior rem eandem percipit. Memoria autem viuunt animalia secundi generis, quæ habent memoriam absque auditu. Experientia vero imperfecta, quæ & memoriam, & auditum habent, doctrina enim imper-

Quæ animantes imaginatione viuant.

Quæ memoria.

Quæ experimento.

Cap. 9. lex. 56.

fecta seu potius translatitia imperfecto experimento acquiritur, quemadmodũ perfecta doctrina perfecto experimento. At verò genus humanum tribus aliis gradibus cognitionis viuit, ratione, experientia, & arte. Aristoteles tamẽ, cùm ait [genus autem hominum & arte viuit, & ratione] nominibus extremorum graduum, medium innuit.

Tres gradus humanæ cognitionis.

Quo loco aduerte vitam humanã, quæ ratione sola regitur, esse in infimo gradu, qualis est vita multorum qui penitus in otio degunt, nec vlli disciplinæ dant operam: quæ autem regitur experientia, esse in gradu medio, siquidem experientia & si nõ omnino, quodammodo tamẽ rationem perficit, & ad artem disponit: quæ deniq; regitur arte, esse in supremo, quãdequidẽ ratio arte omnino perficitur. Quod tamẽ dictũ intellige de perfectionibus, quas homo viribus naturæ cõparare potest, ne regimen sacræ fidei excludatur, quod superi' est eo, qd'ab arte ꝓficiscitur.

Tres artium gradus.

Illud etiam aduerte vitã, quæ arte regitur, in totidẽ gradus diuidi posse, aut enim regitur arte practica subministrãte, aut practica imperãte, aut omnino contẽplãte, quos gradus Aristoteles in ꝓgressu huius capitis distinguit.

Propriè dicta experientia.

Denique illud aduerte, in experientia propriè dicta duo spectari, vnum est multi habitus memorandi præterita ex multis recordationibus geniti, quod est quasi materiale, alterum collatio rerum, siue euentorum, quæ his habitib. memoria tenẽtur, quod est quasi formale. Cùm igitur audis in brutis animãtibus esse imperfectam experientiã, in homine autẽ perfectã, id propterea dictũ intellige, quia in homine cernitur vtrũque, in brutis autẽ id tãtum, quod materiale est. Quod enim in homine facit collatio vnius rei cũ alia, id facit in brutis animantibus instinctus, siue vis naturæ.

Quid intersit inter experientiam hominũ, & cæterorũ animalium.

μνήμαις, ἐμπειρίας δὲ μετέχει μικρὸν, τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος καὶ τέχνῃ, καὶ λογισμοῖς. γίγνεται δ' [l] ἐκ τῆς μνήμης ἐμπειρία τοῖς ἀνθρώποις· αἱ γὰρ πολλαὶ μνῆμαι τοῦ αὐτοῦ πράγματος μιᾶς ἐμπειρίας δύναμιν ἀποτελοῦσι. καὶ δοκεῖ σχεδὸν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ ὅμοιον εἶναι ἡ ἐμπειρία. ἀποβαίνει δ' ἐπιστήμη καὶ τέχνη διὰ [m] τῆς ἐμπειρέας τοῖς ἀνθρώποις. ἡ μὲν γὰρ ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ὥς φησι Πῶλος, ὀρθῶς λέγων, ἡ δ' ἀπειρία τύχην. γίνεται [n] δὲ τέχνη ὅταν ἐκ πολλῶν τῆς ἐμπειρίας ἐννοημάτων, καθόλου μία γένηται περὶ τῶν ὁμοίων ὑπόληψις. τὸ μὲν γὰρ ἔχειν ὑπόληψιν ὅτι καλλίᾳ κάμνοντι τήνδε τὴν νόσον τοδὶ συνήνεγκε, καὶ Σωκράτῃ, καὶ καθέκαστον οὕτω πολλοῖς, ἐμπειρίας ἐστί. τὸ δ' ὅτι πᾶσι τοῖς τοιοῖς δὲ κατ' εἶδος ἐν ἀφορισθεῖσι, κάμνουσι τήνδε τὴν νόσον, συνήνεγκε, οἷον τοῖς φλεγματώδεσιν, ἢ χολώδεσιν, ἢ πυρέττουσι καύσῳ, τέχνης. πρὸς

Quo pacto gignatur.

l *Fit autem ex memoria.* } Quoniam experientia, & ars non à natura hominibus sunt insitæ, docet Aristoteles quonam modo gignãtur. Ait ergo, experiẽtiam gigni ex multis recordationibus eiusdem rei hoc est, eiusdem attributi obseruati in pluribus indiuiduis similib' inter se. Si quis enim recordetur hoc, vel illud medicamentũ Calliæ profuisse, itemque Socrati, & aliis eodẽ morbo laborantibus, eaque euenta in icem conferat, is consequetur propriè dictam experientiã eius medicamenti. Cùm verò Aristoteles ait scientiæ, & arti fere similẽ esse experientiã, accipit nomina scientiæ, & artis pro eodẽ habitu, vt sæpè hoc capite. Quo autem pacto experientia sit similis arti, paulò post docebit. Denique vsi sumus hoc loco verbo [Recordationes] pro verbo μνήμα, ꝙ Memoriæ

moriæ vocabulum vix vſurpetur in numero multitudinis, & iam hoc loco ſit ſermo de memoria humana, cui ſoli ſi aptè loquendum eſt, accommodatur rē cordationis verbū. non quòd idē omnino ſit recordatio atque reminiſcentia, quæ ſoli homini cōuenit (reminiſcētia. n. ſemper eſt cū diſcurrēte ex iis, quæ nouit, ad ea in mētē reuocāda, quæ memoriæ nō occurrūt, recordatio autē dicitur de quouis memorādi actu, etiā ſimplici & ſine diſcurſu) ſed quia recordationis nomē præſe videtur ferre liberam quādā præteriti recognitionē, quæ non eſt in brutis animantibus.

Non idē omnino recordatio quod reminiſcentia.

memoria viuunt, paúmque experientiæ participant: genus autem hominum & arte viuit, & ratione. Fit l *autem hominibus ex memoria experientia. Multæ enim rei eiuſdē recordationes vnius experientiæ vim perficiūt. Videturque experientia ſcientiæ, ac arti ferè ſimilis. Per experientiam* m *autem ars & ſcientia hominibus proueniunt. Experientia enim, vt rectè Polus ait, artem genuit; inexperientia fortunam. Fit* n *porrò ars, cùm ex multis experientiæ notionibus vna de ſimilibus exiſtimatio in vniuerſum oritur. Etenim cōpertum habere Calliæ hoc morbo laboranti hoc profuiſſe, itémque Socrati, ac eodem modo pluribus ſingulatim; experiētiæ eſt: profuiſſe autem ijs omnibus, qui vna ſpecie definiti certo morbo laborent, vt ijs, qui pituita, aut bili, aut febri ex æſtu afflictentur, idiam artis eſt.*

Artem experimentis gigni.

l *Per experientiam autem*] Docet artem gigni experientia. Qua in re approbat ſententiā Poli, qui apud Platonem in Gorgia Chærephonti pro Gorgia reſpondens, hanc ipſam ſententiā vſurpat. Etſi autem non deſunt qui hoc loco [illegible] Imperitiā interpretētur, nos tamen, cū aliis maluimus, Inexperientiā, quia Imperitiæ vocabulum paſſim pro inſcitia ſumitur, ſúntque multi inexperti, qui ſcientia præditi ſint, vt hoc ipſo capite docet Ariſt. Dicitur autē inexperiētia genuiſſe fortunā, ſeu vt Polus loquitur [p fortunā circūuagari] quia cū aliquid aggredimur inexperti rerū ſimiliū, etſi cōſultō id facim', caſui tamē, & fortunæ rē cōmittere videmur. Vnde fit, vt ſi quādo ea ex aīo cedit, temere, ac fortuitò benè ceſsiſſe nō imeritò dici poſſit.

m *Per experientiam autem*] Docet artem gigni experientia. Qua in re approbat ſententiā Poli, qui apud Platonem in Gorgia Chærephonti pro Gorgia reſpondens, hanc ipſam ſententiā vſurpat. Etſi autem non deſunt qui hoc loco [illegible] Imperitiā interpretētur, nos tamen, cū aliis maluimus, Inexperientiā, quia Imperitiæ vocabulum paſſim pro inſcitia ſumitur, ſúntque multi inexperti, qui ſcientia præditi ſint, vt hoc ipſo capite docet Ariſt. Dicitur autē inexperiētia genuiſſe fortunā, ſeu vt Polus loquitur [p fortunā circūuagari] quia cū aliquid aggredimur inexperti rerū ſimiliū, etſi cōſultō id facim', caſui tamē, & fortunæ rē cōmittere videmur. Vnde fit, vt ſi quādo ea ex aīo cedit, temere, ac fortuitò benè ceſsiſſe nō imeritò dici poſſit.

Quo pacto gignatur.

n *Fit porrò ars*] Exponit modū, quo ars p experientiā gignatur, aitq. tū fieri cùm ex multis experiētiæ notionibus vna de ſimilibus oritur vniuerſalis exiſtimatio, ex qua habitus quidā relinquitur, quo idē de omnibus ſimilib. vniuerſē iudicamus, vt ſi quis ex lōga obſeruatione curationis eū habitū cōparet, quo iudicet omnibus certa ſpecie morbi affectis certā ſpeciē medicamēti cōferre. De qua re latiùs agendū eſt ad finē capitis. Illud interim aduerte nō ſine cauſa dixiſſe Ariſt. fieri artē ex multis experiētiæ notionibus, potiùs quàm ex multis experiētiis. Nec enim neceſſe eſt, vt ad generationē artis cōcurrāt multæ experientiæ habituales, quæ ſemper feruntur in res diuerſarū ſpecierū, ſed multa experimēta, ſiue actus experiēdi, qui poſſunt ferri in individua eiuſdem ſpeciei infimæ. Vocat. n Ariſt hoc loco artē nō modò habitū eū, qui fertur in res diuerſarū ſpecierū, quatenus inter ſe ſunt ſimiles in genere, ſed etiā eū. qui fertur in idiuidua ſolo numero differētia, vt in ægrotos eadē ſpecie morbi laborātes. Q ſi Ars acciperetur ſolū p cōiūctione multarū cōcluſionū, tū dixiſſet Ariſt. gigni eā ex multis experiētiis. Illud etiā aduerte verbū Profuiſſe nō eſſe accipiēdu in poſteriori loco, quatenus aſtringitur ad ſolā præteriti ſignificationē. Ars n. nō pnūciat q equā de ſolo præterito, ſed de omni tēporis differētia, ſeu potiùs abſolutè, ac ſimpliciter. Vtitur tamē in hac re Ariſt. verbo præteriti tēporis, q a familiare eſt Græcis vti hac tēporis differētia ad ſignificādū, quid in vniuerſū fieri ſoleat, vt cū p nulò antè dictū eſt, Experiētia artē genuit, &c. hoc eſt generare ſolet. Quod in prouerbiis, vulgatiſq. ſentētiis viſitatius eſt, vt apud Iſocratē in Paræneſi ad Dæmonicū, Καλὸς μὲν, inquit, ὁ χρόνος ἀπέρχεται καὶ ὅσος ἐμπίπτει, h.e. pulchritudo aut tēpore cōſumpta eſt, aut morbo emarcuit, pro eo quod eſt cōſumi ſolet aut marceſcere. Quod idē nōnūq obſeruare licet apud Latinos, vt

Non idē omnino recordatio quod reminiſcentia.

Artem experimentis gigni.

Quo pacto gignatur.

Cur non dixerit Ex multis experientiis.

Verba præteriti ſæpe comprehēdere omnē temporis differētiam.

in eo prouerbio, Multas amicitias silentium diremit quo eodē vtuntur Græci a & apud Virgilium, b Cùm duo conuersis inimica in prælia tauri frontibus incurrunt, pauidi cessere magistri. causa huius loquendi formæ ea videtur esse, quia ex obseruatione præteriti intelligitur quid de futuro, omnique tempore iudicandum sit.

Experius cum arte confertur.

o *Atque ad agendum quidem.* Vt artem experiētiæ anteponat, confert experientiam cum arte, primúmque, quoad actionem, cùm ait, Experientiā, si sola actio spectetur, nō esse inferiorē arte, sed potiùs superiorem, quòd experti minùs aberrent ab scopo, finémve actionis, quàm qui arte præditi sunt absque rerum experiētia. Causam verò huius discriminis eam esse ait, quia experiētia est rerum singularū, in quibus per se versantur actiones: ars autem vniuersalium, in quibus illæ versantur per accidēs. ac ratione singularium, quibus accidunt, hoc est cōueniunt res vniuersales. illud enim hoc loco dicitur accidere, quod ita conuenit subiecto, vt aliquo modo à subiecto distinguatur, quo pacto res vniuersales conueniunt singularibus. Eodē modo sumitur accidēdi verbum ab Auctore in captione

Experiētiam esse singularium, artē vniuersalium.

χνης πρὸς ο μὲν οὖν τὸ πράττειν ἐμπειρία τέχνης οὐδὲν δοκεῖ διαφέρειν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτυγχάνοντας ὁρῶμεν τοὺς ἐμπείρους τῶν ἄνευ τῆς ἐμπειρίας λόγον ἐχόντων. αἴτιον δ' ὅτι ἡ μὲν ἐμπειρία τῶν καθέκαστά ἐστι γνῶσις, ἡ δὲ τέχνη τῶν καθόλου. αἱ δὲ πράξεις, καὶ αἱ γενέσεις πᾶσαι, περὶ τὸ καθέκαστόν εἰσιν. οὐ γὰρ ἄνθρωπον ὑγιάζει ὁ ἰατρεύων, πλὴν ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλὰ Καλλίαν, ἢ Σωκράτη, ἢ τῶν ἄλλων τινὰ ὕτω λεγομένων, ᾧ συμβέβηκεν ἄνθρωπῳ εἶναι. ἐὰν οὖν ἄνευ τῆς ἐμπειρίας ἔχῃ τις τὸν λόγον καὶ τὸ καθόλου μὲν γνωρίζῃ, τὸ δ' ἐν αὐτῷ καθέκαστον ἀγνοῇ, πολλάκις διαμαρτήσεται τῆς θεραπείας. θεραπευτὸν γὰρ τὸ καθέκαστον μᾶλλον. a 8. Eth. c. 5. b Aeneid. 12.

8. Inst. c. 10.

Ἀλλ' ῥᾴμως τό γε εἰδέναι, καὶ τὸ ἐπαίειν τῇ τέχνῃ τῆς ἐμπειρίας ὑπάρχειν οἰόμεθα μᾶλλον, καὶ σοφωτέρους τὰς τεχνίτας τῶν ἐμπείρων ὑπολαμβάνομεν, ὡς κατὰ τὸ εἰδέναι μᾶλλον ἀπολουθοῦντας τῷ σοφίαν πᾶσι. τοῦτο δ' ἐστὶ διότι οἱ μὲν τὸ αἰτίαν ἴσασιν, οἱ δ' οὔ. οἱ μὲν γὰρ ἔμπειροι τὸ ὅτι μὲν ἴσασι, διότι δ' οὐκ ἴσασιν. οἱ δὲ τὸ διότι, καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζουσι. διὸ καὶ τοὺς ἀρχιτέκτονας περὶ ἕκαστον τιμιωτέρους, καὶ μᾶλλον εἰδέναι νομίζομεν τῶν χειροτέχνων, καὶ σοφωτέρους, ὅτι τὰς αἰτίας τῶν ποιουμένων ἴσασι. οἱ δ' ὥσπερ καὶ τῶν ἀψύχων ἔνια, ποιεῖ μέν, οὐκ εἰδότα δὲ ποιεῖ, οἷον καίει τὸ πῦρ. τὰ μὲν οὖν ἄψυχα φύσει τινὶ ποιεῖν τούτων ἕκαστον, τοὺς δὲ χειροτέχνας διὰ ἔθος, ὡς διὰ κατὰ τὸ πρακτικοὺς εἶναι σοφωτέρους ὄντας, ἀλλὰ κατὰ τὸ λόγον ἔχειν αὐτοὺς, καὶ τὰς αἰτίας γνωρίζειν, ὅλως τε σημεῖον τὸ εἰδότος καὶ τὸ δύνασθαι διδάσκειν ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τέχνην τῆς ἐμπειρίας οἰόμεθα μᾶλλον ἐπιστήμην

Atque ad agendum quidem nihil ab arte differre videtur experientia; quin etiam expertos magis, quàm eos, qui rationem sine experientia tenet propositum finem assequi videmus. Quod ea de causa accidit, quia experientia est rerum singularium cognitio; ars vniuersalium: actiones verò, generationésque omnes in singularibus versantur. Neque enim hominem curat Medicus, nisi per accidens; sed Callian, aut Socratem, aut quempiã aliorũ, qui ita dicantur, cui accidit vt homo sit. Si quis igitur sine experientia rationem teneat, & quod vniuersale est, cognoscat, singulare autem, quod in eo est ignoret; is à curatione persæpe aberrabit. id enim, quod singulare est, magis sub curationem cadit.

Sed tamen scientiam, atque intelligentiam in arte magis, quàm in experientia inesse existimamus; artificésque ijs, qui experientia rerum valent, sapientiores esse arbitramur, quòd omnes ratione potiùs scientiæ sapientes esse censeantur. Id quod ex eo accidit, quòd illi causam sciunt, hi non item. Experti enim rem quidem sciũt, propter quid autem nesciunt; illi verò propter quid sit, causámque cognoscunt. Vnde fit, vt Architectos in vnaquaque re maiori dignos honore, doctiores, sapientioréque opifice illis esse existimemus, quòd teneant causas rerum, quæ fiunt; illi verò perinde se habeant, ac res quædam inanimæ, quæ faciunt illæ quidem, sed nulla cognitione faciunt, quo pacto ignis comburit: ac res quidem inanimes naturæ quadam singula facere; opifices autem consuetudine: vt non ex eo sapientiores sint homines, quòd idonei sint ad agendum, sed quia rationem teneant, causámque cognoscant. Omninóque scientiæ signum esse posse docere, atque hac ratione artem magis, quàm experientiam scientiam esse putamus,

prione accidentis 1. Elench. cap. 4. vt 8. libro Dialect. Institutionum diximus. Hãc igitur ob causam fieri potest, vt is, qui arte præditus est, rerum singulariũ circunstantias ignoret, quæ regulas vniuersales mutare solent, atque ita sæpius aberret à fine proposito, quod tamen non ita facile committet, qui habet rerum vsum, & experientiam. *Cur artifex sæp. aberret ab scopo.*

p *Sed tamen scientiam.*] Cõfert experiẽtiam cum arte quoad cognitionẽ, atque ratione cognitionis lõge præstare artem experientia, artificésque omniũ sententia iis, qui solo vsu, & experientia rerum valẽt, sapiẽtiores iudicari, eo q̃ iis omnibus magis accommodetur nomen sapientiæ, qui accuratiùs rem cognoscunt. *Præstantiorẽ esse artificis cognitionem.*

q *Id quod &c.*] Tribus argumẽtis probat artem præferendam esse experientiæ ratione cognitionis. Primum est, Quoniã artifices cognoscunt causas rerũ, qui autẽ solã experientiam habent, etsi rẽ esse cognoscunt, nõ tamẽ rei causam intelligũt. Vnde fit, vt architecti in maiori pretio habeantur, sapientioresque esse iudicentur, quàm qui manus arti adhibent, ad opus conficiendum, quòd illi causas operis intelligãt, hi verò veluti res inanimæ quædam, quæ nulla cognitione in efficiendo vtuntur, ea efficiãt, quorũ causas ignorẽt. *Cur plurimi fiant architecti, quàm opifices.*

r *Omninóque.*] Alterum argumentũ est, Quia qui arte præditi sunt, docere possunt, hoc est, res, quas nouerũt, via, & ratione demõstrare, per causas scilicet quas norũt. qui autẽ solã experientiã habẽt, id facere nequeũt, quòd causas non teneant.

Quo loco dicet fortasse aliquis Nomine χειροτεχνῶν nõ significari eos, qui arte simul, & manibus, vt verbum sonat, opus artis conficient, sed meros operarios, cuiusmodi sunt ii, qui iussu artificum funes trahant, aut machinas applicant. Quid enim aliud significat Aristoteles, cùm ait, τοὺς χειροτέχνας esse similes rebus inanimis, quæ non cognoscunt id, quod faciunt, tametsi eo superiores sint in agendo, quòd illæ agunt naturæ impulsu, ipsi verò consuetudine? Addet etiam; *Quos nomine τῶν χειροτεχνῶν significet Arist.*

non

non esse hanc vsurpationem alienam à vi nominis. hi enim etsi non operantur arte, quam non habent, ministerio tamen suo opus artificiosum cõficiunt. Verùm obstat, quòd Aristoteles ad finẽ capitis colligens gradatim ea, quæ dixerat, complectitur nomine artificum τὰς χειροτέχνας: quo fit, vt non significet hoc vocabulo meros operarios, sed eos, qui ex arte operantur, cuiusmodi sunt fabri, elementarii, & alii huiusmodi artifices. Hac de causa non diximus simpliciter [Qui manibus operantur] sed [Opifices]. Quanquã enim ne hoc quidem vocabulũ exprimit vim Græci nominis, pro iis tamen solis accipitur, qui operãtur ex arte. Quòd autẽ Aristoteles eos confert cum rebus inanimis, soláque cõsuetudine agere docet, eò pertinet, vt intelligamus discrimẽ eorũ ab architectis non quidem in simplici cognitione eorum, quæ faciũt (ex arte enim operantur) sed in cognitione causæ suorum effectorũ. Architecti enim cùm causas rerũ teneãt, demonstratiuam cognitionem habent, & ex habitu scientiæ operantur: illi verò, cũ causas ignorent, solo habitu ex consuetudine certa quadam ratione agendi acquisito opus artis efficiunt. Vnde collige, cùm Aristoteles hoc loco tribuit artificibus cognitionẽ causæ, non vniuersẽ intelligendum esse de omnibus artificibus, sed indefinitè, vt verum sit in iis, qui sũt quasi principes in quaquè arte, quos architectos vocat

[*Præterea nullum.*] Tertiũ argumentum est, quia ex notitiis sensitiuis in quibus numeratur experiẽtia, nulla omnino est, quæ possit appellari sapiẽtia, cùm interim intellectiuæ cognitiones, in quibus numeratur ars, nó sint ĩdignæ hoc nomine. Ratio discriminis est, quia etsi sensus propiùs attingũt res singulares sensibiles, quæ nobis sunt familiares, nullus tamẽ est sensus, qui ex se causam sui obiecti cognoscat, saltem sub ratione causæ, quod tamen intellectus facere potest. Addidi [Ex se] quia Ratio particularis, seu cogitatiua facultas, quæ potẽtia sensitiua est, videtur posse attingere causam particularem, vt causa est, tametsi id habet, quatenus est proxima intellectus ministra. Ex dictis patet, artẽ simpliciter, & absolutè esse anteponendam experientiæ. Nam etsi ab ea superatur ratione actionis, est tamẽ

Sensum vi sua nõ posse attingere sui obiecti causam, vt causa est.

μᾶλλον εἶναι. δύνανται γὰρ, ὁ ἰδὲ οὐ δύνανται διδάσκειν. ἔτι δὲ τῶν αἰσθήσεων ἡδεμίαν ἡγούμεθα εἶναι σοφίαν. καίτοι κυριώταται γέ εἰσιν αὗται τῶν καθόλου γνώσεις. ἀλλ' οὐ λέγουσι τὸ διὰ τί περὶ οὐδένος. οἷον, διὰ τί θερμὸν τὸ πῦρ, ἀλλὰ μόνον ὅτι θερμόν.

Τὸν μὲν οὖν πρῶτον εἰκὸς τὸν ὁποιανῶν εὑρόντα τέχνην παρὰ τὰς κοινὰς αἰσθήσεις θαυμάζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον διὰ τὸ χρήσιμον εἶναί τι τῶν εὑρεθέντων, ἀλλ' ὡς σοφὸν καὶ διαφέροντα τῶν ἄλλων. πλειόνων δὲ εὑρισκομένων τεχνῶν, καὶ τῶν μὲν πρὸς τὰναγκαῖα, τῶν δὲ πρὸς διαγωγὴν ὑπαρχουσῶν, ἀεὶ σοφωτέρους τοὺς τοιούτους ἐκείνων ὑπολαμβάνομεν, διὰ τὸ μὴ πρὸς χρῆσιν εἶναι τὰς ἐπιστήμας αὐτῶν. ὅθεν ἤδη πάντων τῶν τοιούτων κατεσκευασμένων, αἱ μὴ πρὸς ἡδονὴν, μηδὲ πρὸς τὰναγκαῖα τῶν ἐπιστημῶν εὑρέθησαν, καὶ πρῶτον τούτοις τοῖς τόποις ὑπερέσχόλασαν. διὸ περὶ Αἴγυπτον αἱ μαθηματικὴ πρῶτον τέχναι συνέστησαν. ἐκεῖ γὰρ ἐφείθη σχολάζειν τὸ τῶν ἱερέων ἔθνος. εἴρηται μὲν οὖν ἐν τοῖς ἠθικοῖς,

τίς

superior ratione cognitionis, ex qua homines iudicantur sapiētes, nō ex actione. Quin etiā addit Albertus eū errorē, qui in actione ab experto cōmittitur, ipsi experimento ascribendum esse, quod non rectè sit sumptum, eum verò, qui cōmittitur ab artifice, nō arti, quæ de vniuersalibus, & ex vera causa recte iudicat, sed varietati, & inconstātiæ rerum singularium, in quibus actio versatur.

Tract. 1. cap. 7.

Vtri ascribēdus sit error, qui in agendo cōmittitur.

mus, quòd illi docere possunt, hi non possint. Præterea [t] nullum sensum sapientiam esse existimamus. quāquam enim hæ maximè propriæ sunt singularium cognitiones, de nullo tamen dicunt propter quid, vt propter quid ignis calidus sit, sed tantum quòd sit calidus.

Ac [t] verisimile quidem est eum, qui primus præter cōmunem sensum, quamlibet artem inuenit, admirationi hominibus fuisse, non solùm quia id vtile esset, quod inuenisset, sed quia sapiēs esset cæterisque antecelleret. Cùm autem plures artes inuenirentur, quarū aliæ ad res necessarias, aliæ ad cultum vitæ conferrent, semper tales cæteris sapiētiores fuisse putamus, quòd eorum scientiæ nō ad vsum referantur. Quocirca omnibus iam huiusmodi rebus comparatis, eæ scientiæ repertæ sunt, quæ nec ad voluptatem, nec ad vsus necessarios conducunt, ac primùm ijs in locis, vbi homines in otio vitā agebāt. Hinc Mathematicæ artes in AEgypto primū cōstitutæ sunt, quòd ibi cōcessum sit, vt Sacerdotes otio fruātur. Ac [u] dictum est in libris de moribus, quid

cap. 47.

Aug. 18. de ciuit. Dei cap. 39.

Antepōnitur arti practicæ contēplatiua.

A quib' artes contemplatiuæ inuentæ fuerint.

t *Ac verisimile quidem est.* } Prætermissa experientia, cùm ars, siue sciētia in Practicā, & Theoreticā, siue cōtemplatiuā diuidatur, eas inter se cōfert Aristoteles, ac Theoreticā Practicæ anteponit, ꝙ dignior sit nomine sapiētiæ. Id autē hac ratione probat. Qui primi artē quālibet supra cōmunem sensum inuenerunt, hi vt verisimile est, habiti sunt cæteris sapientiores, non solùm quia rē fortasse vtilē humanæ vitæ attulissent, sed multò etiā magis quia intelligētia, & cognitione rerū cæteris præstarēt: atqui ars theoretica cognitione, ac intelligentia superat practicam: est igitur dignior nomine sapiētiæ. Propositionem ex eo probat Arist. quia inuētis iam omnibus artibus, tum ad necessarios vitæ vsus, tum ad iucundè viuendum, & alia cōmoda comparanda, ii sapientiores iudicati sunt, qui sciētias eas inuenissent, quæ ad nullū vitæ vsum, sed ad solam rerū cognitionē pertinerent. Assumptionem, euentus confirmat. artes enim Theoreticæ inuētæ sunt post practicas, atque ab iis, qui in otio vitam agebāt, vt Mathematicæ a sacerdotibus Aegyptiis, quibus omnia ex publico cùm necessaria, tū vtilia ad degendā vitam abundè suppetebāt, quod ex sacris etiam literis in libro Genesis perspicuum est. Ex qua re patet maiore opus esse intelligentia in Theoreticis, quā in practicis, cum illæ lōge maiore otio indiguerint vt inuenirentur. Vnde colligit Alexander, quemadmodum hæ artes ab otiosis inuentæ sunt sic etiam vsum earum otium requirere. Cùm audis Mathematicas scientias inuentas esse ab Aegyptiis, intellige potissimū Astrologiam, ad cuius inuētionem, quæ longa indiguit astrorum obseruatione, nō tātum otio necessaria, sed libero quoque, & sereno cœlo (id quod in ea regione perenne est) vtebantur sacerdotes.

Hoc loco prætereūdū nō est, meritò Arist. distinxisse scientias contēplatiuas ab iis, quæ inuētæ sunt voluptatis causa. Nā, etsi voluptas est finis multarū artiū, quæ ad vita degendā tuēdamque quæsitæ sunt, vt citharistarū, tibicinū (indigent.n. mortales alterna laborū requie, iucundaque molestiarū intermissione) nō est tamē finis contemplantium, siquidem iucunditas, quæ ex contēplatione percipitur, nō est finis contēplationis, sed comes, & assecla, vt rectè annotauit Alexāder, nōsque alibi ostēdemus. Vnde patet felicitatē nō in voluptate quidē illa pura & syncera contēplationis positā esse, sed in ipsa cōtēplatione, quā ea voluptas sequitur.

Contemplatiuæ ... voluptatis ... sint

u *Ac dictū est.* } Quoniā hactenus sine discrimine vsus fuit nominibus artis, &

scientiæ, quòd ad rem præsentem nihil earum distinctio faceret, ne quis hinc colligat nihil interesse inter hos habitus, docet iã à se in libris de Moribus traditũ esse eorũ, aliorúmque similiũ discrimen. Docuerat enim 6. Ethic. ad Nicomachum quinque esse habitus, quibus anima semper verum dicit, intellectũ, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artẽ: qui hac ratione distinguũtur, vt patet ex iis, quæ deinceps in eodem libro dicuntur. Intellectus est habitus principiorum, scientia cõclusionum per causas inferiores, Sapientia, per causas supremas, Prudentia est recta ratio eorum quæ agimus, quatenus ad bene, beatéque videndũ pertinẽt. Ars denique est recta ratio eorum, quæ fiunt, hoc est humanarum actionum, quatenus in externam materiam prodeunt.

Habitus, quibus anima semper verũ dicit.

τίς διαφορὰ τέχνης, καὶ ἐπιστήμης, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμογενῶν. Cap. 3.

Οὗ δ' ἕνεκα νῦν ποιούμεθα τὸν λόγον, τοῦτ' ἔστιν, ὅτι τὴν ὀνομαζομένην σοφίαν περὶ τὰ πρῶτα αἴτια, καὶ τὰς ἀρχὰς ὑπολαμβάνουσι πάντες. ὥστε, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ὅτι ὁ μὲν ἔμπειρος τῶν ὁποιανοῦν ἐχόντων αἴσθησιν εἶναι δοκεῖ σοφώτερος, ὁ δὲ τεχνίτης τῶν ἐμπείρων, χειροτέχνου δὲ ἀρχιτέκτων, αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν ποιητικῶν μᾶλλον. ὅτι μὲν οὖν ἡ σοφία περί τινας αἰτίας, καὶ ἀρχάς ἐστιν ἐπιστήμη, δῆλον.

x *Id autem cuius causa.*} Docet quorsum tam multa hactenus de gradibus cognitionis dixerit, aitque hæc omnia eò tẽdere, vt pateat eam scientiam, quæ sapiẽtia appellatur, in primarum causarum, & principiorum consideratione versari, quam ait esse omnium communem, vulgatámque sentẽtiam. Quanquam ve-

Sapiẽtia primas causas cõsiderari.

APPETANT NE OMNES HOmines naturaliter scientiam sciendi causa.

QVAESTIO I.

Quibus argumentis non omnes videantur hoc pacto scientiam appetere.

SECTIO PRIMA.

1 EX ijs, quæ hoc capite ab Arist. asserta sunt, illud imprimis non cãret cõtrouersia, appetant ne omnes homines naturaliter scientiam, ipsius scientiæ causa. Primùm, quia, cùm multi sint, qui scientiam nõ assequantur, non videtur omnibus à natura datus appetitus sciendi; alioqui frustrà esset concessus, quod tamen dicendum non est, cùm Deus, & natura, quæ ab illo dirigitur, nihil frustrà efficiant, vt est omnium Philosophorum sententia.

2 Deinde, quia nemo potest velle oppositum eius rei, quã naturaliter appetit, hinc enim fit, vt nemo appetat miseriam, quia omnes naturaliter appetimus felicitatẽ) latis autẽ patet multos esse, qui ignoratio-

nem

rò id iam ex dictis vtcumque posset ostẽdere, tamen hoc solùm colligit vsque ad finem capitis, eam scientiam, quæ sapientia dicitur, versari circa causas & principia. Ratio est hæc. Expertus sapiẽtior habetur (seu potius magis accedens ad rationẽ sapiẽtis) eo, qui simpliciter rẽ sensu percipit artifex autẽ, experto, atque inter artifices architectus opifice, theoreticus autẽ practico, hoc est contemplator actore, & effectore, vt patet ex iis, quæ per totum ferè caput diffusè tradita sunt: at ex his semper posteriores dicuntur sapiẽtiores, ad plenamúe rationem sapientis magis accedentes, quòd propiores sint causarum & principiorum considerationi, aut magis eam attingant: ergo sapiens, & (quod hinc sequitur) sciẽtia, quæ sapientia dicitur, versatur circa causas. Græci codices hoc loco habent αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν πρακτικῶν, hoc est contemplatiuæ actuis, quod refertur ad artes. Crediderim tamen locũ esse corruptũ pro αἱ δὲ & ἀρχιτεκτονικοὶ, & cæt. vt referatur ad artifices: tametsi parũ interest vtro modo res habeat, cùm sensus eodem redeat, omnésque interpretes membra omnia ad artifices referant.

quid interſit inter artem, & ſcientiam, ac cætera eiuſdem generis.

Id autem, cuius cauſa nunc ſermonẽ inſtituimus, illud eſt, eam, quæ ſapientia nominatur, circa primas cauſas, & principia omnium ſentẽtia verſari. Itaque quemadmodum priùs dictum eſt, expertus quidem ijs, qui quemuis ſenſum habent; artifex verò, expertiũ architectus, opifices; qui autem in contemplatione verſantur, ijs, qui in actione ſapientiores videntur eſſe. Quòd igitur ſapientia ſcientia ſit, quæ circa cauſas quaſdam, principiaque verſetur, perſpicuum eſt.

tionem appetant, ſiue affectent; vnde apud Morales Philoſophos ſpecies quædam ignorationis affectata ignorantia dici ſolet, quo
Pſal. 35. vitio laborant ij, qui iuxta Prophetam nolunt intelligere, vt bene agant.

3 Tertiò, quia cùm Ariſtoteles affirmatiuam partem huius quæſtionis aſſeruit, aut nomine ſcientiæ intellexit aliquam ſcientiam indefinitè, aut omnem omnino ſcientiam, ſiquidem de nulla certa, & deſignata videtur loquutus: at primum non eſt dandum, quia non conſtaret inde, omnes homines ſuapte natura appetere hanc ipſam ſciẽtiam de qua agimus, quod tamen Ariſtoteles colligendum eſſe vult, vt in explicatione contextus diximus: nec item ſecundum, quia falſum eſt. vt enim nemo eſt, qui poſſit omnem omnino ſcientiam aſſequi, ita nemo habet appetitum naturalem ad omnes omnino capeſſendas: alioqui natura inclinaret ad ea, quæ fieri nequeunt.

4 Quartò, quia ſi appetitus ſciendi eſſet omnibus hominibus naturalis, nemo eſſet, qui ſublatis impedimentis literarum ſtudia nõ coleret. hac enim ratione dicimus appetitum lapidis ad deſcendẽdum eſſe naturalem, quia remotis ijs, quæ illum in aëre detinent cõtinuò deſcendit. Nunc autem contrà accidere videmus. Plurimi enim eorum, qui maiore rerum neceſſariarum copia abundant, liberioſque otio fruuntur, à literarum ſtudijs abhorrent.

5 Quintò, quia ſi omnes homines naturaliter appeterent ſcientiam,

ipſius

scientiæ, quòd ad rem præsentem nihil earum distinctio faceret, ne quis hinc colligat nihil interesse inter hos habitus, docet iã à se in libris de Moribus traditũ esse eorũ, aliorúmque similiũ discrimen. Docuerat enim 6. Ethic. ad Nicomachum quinque esse habitus, quibus anima semper verum dicit, intellectũ, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artẽ: qui hac ratione distinguũtur, vt patet ex iis, quæ deinceps in eodem libro dicuntur. Intellectus est habitus principiorum, scientia cõclusionum per causas inferiores, Sapientia, per causas supremas, Prudentia est recta ratio eorum quæ agimus, quatenus ad bene, beatèque videndũ pertinẽt. Ars denique est recta ratio eorum, quæ fiunt, hoc est humanarum actionum, quatenus in externam materiam prodeunt.

Habitus, quibus anima semper verũ dicit.

τίς διαφορὰ τέχνης, καὶ ἐπιστήμης, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμογενῶν. Cap. 3.

Οὗ δ' ἕνεκα νῦν ποιούμεθα τὸν λόγον, τοῦτ' ἔστιν, ὅτι τὴν ὀνομαζομένην σοφίαν περὶ τὰ πρῶτα αἴτια, καὶ τὰς ἀρχὰς ὑπολαμβάνουσι πάντες. ὥστε, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ὅτι ὁ μὲν ἔμπειρος τῶν ὁποιανοῦν ἐχόντων αἴσθησιν εἶναι δοκεῖ σοφώτερος, ὁ δὲ τεχνίτης τῶν ἐμπείρων, χειροτέχνου δὲ ἀρχιτέκτων, αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν ποιητικῶν μᾶλλον. ὅτι μὲν οὖν ἡ σοφία περί τινας αἰτίας, καὶ ἀρχάς ἐστιν ἐπιστήμη, δῆλον.

x *Id autem cuius causa.*] Docet quorsum tam multa hactenus de gradibus cognitionis dixerit, aitque hæc omnia eò tẽdere, vt pateat eam scientiam, quæ sapiẽtia appellatur, in primarum causarum, & principiorum consideratione versari, quam ait esse omnium communem, vulgatámque sentẽtiam. Quanquam ve-

Sapiẽtiã primas causas cõtemplari.

APPETANT NE OMNES HOMINES naturaliter scientiam sciendi causa.

QVAESTIO I.

Quibus argumentis non omnes videantur hoc pacto scientiam appetere.

SECTIO PRIMA.

1 EX iis, quæ hoc capite ab Arist. asserta sunt, illud imprimis non caret controuersia, appetant ne omnes homines naturaliter scientiam, ipsius scientiæ causa. Primùm, quia, cùm multi sint, qui scientiam nõ assequantur, non videtur omnibus à natura datus appetitus sciendi; alioqui frustrà esset concessus, quod tamen dicendum non est, cùm Deus, & natura, quæ ab illo dirigitur, nihil frustrà efficiant, vt est omnium Philosophorum sententia.

2 Deinde, quia nemo potest velle oppositum eius rei, quã naturaliter appetit (hinc enim fit, vt nemo appetat miseriam, quia omnes naturaliter appetimus felicitatẽ) satis autẽ patet multos esse, qui ignoratio-

nem

rò id iam ex dictis vtcumque posset ostẽdere, tamen hoc solùm colligit vsque ad finem capitis, eam scientiam, quæ sapientia dicitur, versari circa causas & principia. Ratio est hæc. Expertus sapiẽtior habetur (seu potius magis accedens ad rationẽ sapiẽtis) eo, qui simpliciter rẽ sensu percipit artifex autẽ, experto, atque inter artifices architectus opifice, theoreticus autẽ practico, hoc est contemplator actore, & effectore. vt patet ex iis, quæ per totum ferè caput diffusè tradita sunt: at ex his semper posteriores dicuntur sapiẽtiores, ad plenamúe rationem sapientis magis accedentes, quòd propiores sint causarum & principiorum considerationi, aut magis eam attingant: ergo sapiens, & (quod hinc sequitur) sciẽtia, quæ sapientia dicitur, versatur circa causas. Græci codices hoc loco habent αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν πρακτικῶν, hoc est contemplatiuæ actiuis, quod refertur ad artes. Crediderim tamen locũ esse corruptũ pro εἱ δὲ θ πρακτικοὶ, & cæt. vt referatur ad artifices: tametsi parũ interest vtro modo res habeat, cùm sensus eodem redeat, omnésque interpretes membra omnia ad artifices referant.

quid interſit inter artem, & ſcientiam, ac cætera eiuſdem generis.

Id autem, cuius cauſa nunc ſermonẽ inſtituimus, illud eſt, eam quæ ſapientia nominatur, circa primas cauſas, & principia omnium ſentẽtia verſari. Itaque quemadmodum priùs dictum eſt, expertus quidem ijs, qui quemuis ſenſum habent; artifex verò, expertis; architectus, opifice; qui autem in contemplatione verſantur, ijs, qui in actione ſapientiores videntur eſſe. Quòd igitur ſapientia ſcientia ſit, quæ circa cauſas quaſdam, principiaque verſetur, perſpicuum eſt.

tionem appetant, ſiue affectent; vnde apud Morales Philoſophos ſpecies quædam ignorationis affectata ignorantia dici ſolet, quo
Pſal. 35. vitio laborant ij, qui iuxta Prophetam nolunt intelligere, vt bene agant.

3 Tertiò, quia cùm Ariſtoteles affirmatiuam partem huius quæſtionis aſſeruit, aut nomine ſcientiæ intellexit aliquam ſcientiam indefinitè, aut omnem omnino ſcientiam, ſiquidem de nulla certa, & deſignata videtur loquutus: at primum non eſt dandum, quia non conſtaret inde, omnes homines ſuapte natura appetere hanc ipſam ſciẽtiam de qua agimus, quod tamen Ariſtoteles colligendum eſſe vult, vt in explicatione contextus diximus: nec item ſecundum, quia falſum eſt. vt enim nemo eſt, qui poſſit omnem omnino ſcientiam aſſequi, ita nemo habet appetitum naturalem ad omnes omnino capeſſendas: alioqui natura inclinaret ad ea, quæ fieri nequeunt.

4 Quartò, quia ſi appetitus ſciendi eſſet omnibus hominibus naturalis, nemo eſſet, qui ſublatis impedimentis literarum ſtudia nõ coleret. hac enim ratione dicimus appetitum lapidis ad deſcendẽdum eſſe naturalem, quia remotis ijs, quæ illum in aëre detinent cõtinuò deſcendit. Nunc autem contrà accidere videmus. Plurimi enim eorum, qui maiore rerum neceſſariarum copia abundant, liberiorſque otio fruuntur, à literarum ſtudijs abhorrent.

5 Quintò, quia ſi omnes homines naturaliter appeterent ſcientiam, ipſius

ipſius ſcientiæ cauſa, maximè appeterent ſcientias contemplatiuas; practicæ enim non propter ſe, ſed propter opus expetuntur; conſtat autem practicas magis expeti, quàm contemplatiuas, cùm lõgè plures practicis dent operam.

6 Poſtremò, quia ſi homines naturaliter appeterent ſcientiam ſciẽdi cauſa, maximè naturaliter appeterent apertam, & euidentem diuinæ eſſentiæ cognitionem; ea enim eſt omnium digniſſima, quæ propter ſe expetatur: hoc autẽ non videtur vlla ratione dici poſſe. Nam cùm cognitio illa ſit ſupra naturam, vt quæ non per cauſſas naturales, ſed ſola Dei gratia, & munere obtineri poteſt; fieri profecto nequit, vt appetitus, quo illam appetimus, ſit naturalis: ſemper enim appetitus naturalis, perfectionis propriæ fundatur in potentia naturali paſſiua, quæ ſit receptiua eiuſmodi perfectionis; omni autẽ potẽtiæ naturali paſſiuæ reſpondet naturalis actiua, vt Ariſtoteles docet in 3. de Anima cap. 5. ex quo loco, quo ex natura intellectus patientis colligit dandũ eſſe intellectũ agentem. Cùm igitur nulla ſit actiua naturalis, cuius actione conſequi poſſimus eiuſmodi cognitionem; nulla quoq; in nobis paſſiua naturalis erit, quare neq; appetitus naturalis, quo illam expetamus. *tex. 17. & 18.*

Refutatio ſententiæ quorundam.

SECT. II.

Sententia quorundã de ſcienti. appetitu.

PLerique ſunt, qui putent aſſertionem Ariſt. veram eſſe, ſi in ea appetitus naturalis ſumatur pro naturæ propẽſione, non autem pro actu appetendi. Quòd enim prior ſenſus ſit verus, ea ratione oſtẽdunt, quia omnes homines habent inclinationem naturalem ad ſcientiam ratione intellectus, qui eſt naturaliter ad illam propẽſus. Quòd verò poſterior ſit falſus, ex eo probant, quia omnis actus quo appetimus ſcientiam, eſt liber, ac proinde non naturalis. *Scot. hoc loco. Ant. And. q. 2. Lanellus q. 3. Flander & alij.*

Refutatio Eorum tamen ſentẽtia facilè refellitur. Primùm, quia Ariſtoteles, à quo illi in hac re nolunt diſcedere, planiùs videtur loqui de actu appetendi, vt patet ex probatione propoſiti pronunciati: vtitur enim in ea verbo Amoris, amor autem actus appetendi eſt. Deinde, quia vt actus appetendi ſit naturalis, non eſt neceſſe, vt non ſit liber, quod patebit ex ſequentibus. Denique, quia amor, quo proſequimur ſenſus, cùm ſit actus humanus, eſt liber; & tamen Ariſt. cenſet illum nobis eſſe naturalem. Nec enim eo argumento rectè probaret homines diligere naturaliter ſcientiam, quia diligant ſenſus, niſi loqueretur de naturali dilectione, qua ſenſus diligimus, alioqui rectè etiam probari poſſet, eos, qui ſibi mortem conſciſcunt, habere appetitum naturalem, vt ſibi vim inferant, quia videlicet id facere cupiant. *Cai t. 1. q. 78. art. 1. & q.*

Verior de eadem re ſententia. Magis ſanè placet eorũ ſentẽtia, qui putant pronunciatum Ariſtotelicum

Pt. ar. 1. & 1.2.q. 10. a. 1. Ferrar. 1. cōtra gētes c. 4. ex D. Th. 1. 2. loco cit. & 2.2.q. 166. ar. 2. Alensis hoc loco & Aegidius q. 4.

telicum verum esse, non modò sumpto appetitu naturali pro naturali inclinatione, sed etiam pro actu appetendi.

De appetitu innato. SECT. III.

VT ergo planiùs id intelligatur, illud primo loco animaduertendum est, duplicem esse appetitum, vnum innatum, alterum elicitum. Appetitus innatus est inclinatio ab auctore naturæ indita, qua vnaquæque res absque vlla præuia cognitione sua in bonum propensa est. Huiusmodi est appetitus terræ ad locum infimum, materiæ ad formam, & omnium omnino potentiarum ad propria obiecta. Estque is aut impropriè dictus, aut propriè.

Quid innatus appetitus.

Impropriè dictus est, quo res propensæ sunt in bonum materialiter, hoc est, in id, quod bonum est, siue conueniens, non tamen sub ratione boni, siue conuenientis. Hoc pacto propensi sunt sensus, & intellectus in sua obiecta. Sensus enim non fertur in sensibilia, vt sunt bona sentientibus (id enim propriè est appetitus sensitiui) sed vt sensibilia duntaxat: nec intellectus fertur in intelligibilia, vt sunt bona intelligentibus (est enim id voluntatis proprium) sed tantum vt intelligibilia sunt.

Innatus impropriè dictus.

Propriè dictus, est, quo res propēsæ sunt in bonum formaliter, hoc est, in bonum sub ratione boni, quo pacto respiciunt sua obiecta solùm appetitus sensitiuus, qui cōcupiscibilem, & irascibilem complectitur, & intellectiuus, qui appellatur voluntas; ille quidem, quia respicit sensibilia, vt sunt bona sentiētibus, hic autem quia respicit intelligibilia vt sunt bona intelligentibus.

Propriè dictus.

Ex hac distinctione patet, cùm dicimus terram appetere locum infimum, aut materiam appetere formam, aut sensus sensibilia, aut intellectum intelligibilia, id non esse verum nisi per translationem. huiusmodi enim res, cùm non appetant ista, vt bona sunt, ea sola ratione ea appetere dicuntur, quia perinde feruntur in illa, ac si verum, & propriè dictum appetitum haberent. Id quod Aristo. innuit 1. lib. Rhetoricæ ad Theodectē, cùm inter bona enumerat illud, quod omnia appeterent, si intellectum haberent.

Cap. 6.

Patet etiam inter appetitus innatos solum sensitiuum, & intellectiuum esse qualitates earum rerum, quarū sunt appetitus. Nam nec appetitus grauitatis, qua terra propensa est in locū infimū, nec appetitus materię, aut sensuū, aut intellectus est aliqua eorū qualitas, quippe cùm hę res ex se ipsis, & detracta omni alia qualitate eiusmodi appetitus habeant; sed omnia huiusmodi denominātur appetētia similitudine ea, qua habent cū rebus, quæ verè, ac propriè dicto appetitu præditæ sunt. Quòd si quis obiiciat, grauitatem esse appetitum terrę, leuitatémq; appetitum ignis, & tamen esse qualitates terræ ac ignis; negan-

Quinam appetitus innati sint qualitates additæ rebus appetentibus.

Occurritur obiectioni.

neganda est prior propositio. Nam si grauitas, & leuitas essent appetitus terræ, ac ignis, earum actus essent actus appetẽdi, quemadmodum actus appetitus sensitiui & intellectiui: at descensus, & ascensus, quos quasi eliciunt eæ qualitates, non sunt actus appetendi, cùm ob alias causas, tum verò quia numerantur in actionibus transeuntibus. Nec refert, quòd per eas qualitates ferantur terra, & ignis in sua loca naturalia: non enim per eas feruntur tanquam per facultates appetendi, sed solùm vt per instrumenta; quo pacto animalia pedibus, aut alis, alijsve instrumentis à natura datis hunc aut illum locum petunt.

Solutio argumenti.

Patet denique ex ea distinctione facilè dissolui hoc argumentum, quo multi vexantur; intellectus respicit suum obiectum sub ratione veri, seu intelligibilis; ergo non appetit illud naturaliter; alioqui respiceret quoque illud sub ratione boni, quod est formale obiectum appetitus, & ex consequenti darẽtur in eo duæ entitates, siue essentiæ; vna intellectus, altera appetitus, quod nõ est dicendum. nulla enim potentia indiget entitate alia, vt proprium obiectum appetat, cùm per se primò in illud propẽsa sit. Neganda est igitur consequutio, & id, quod assumitur ad eius probationẽ. Nam quæ non habent appetitũ propriè dictum, non appetunt bonum, vt bonum est, sed habent se more appetentium, vt patet ex dictis.

De appetitu elicito. SECT. IIII.

Quid appetitus elicitus.

APpetitus elicitus est actus appetendi, quo res cognitionis participes, præuia aliqua cognitione sua, feruntur in bonum, aut quod bonum esse videatur. Huiusmodi est amor, desiderium, & similes animi affectiones, quæ in nobis ex cognitione rerum excitãtur. Est autem is appetitus aut omnino liber, aut omnino necessarius, aut partim liber, partim necessarius.

Quotuplex appetitus elicitus.

Omnino liber est, qui & quoad speciem actus (quod vocant quoad specificationem) & quoad exercitium eius est liber. Is dicitur liber quoad speciem actus, quo ita rem propositam amplectimur, vt eandem reijcere possimus, aut ita reiicimus, vt eandẽ possimus amplecti. Is verò dicitur liber quoad exercitium, qui ita elicitur, vt permanente eadem notitia obiecti possit non elici. Vtroque modo sunt liberi actus voluntatis, quos elicimus circa ea omnia, quæ in sua ratione imperfectionem aliquam includũt: cuius generis sunt deambulare, loqui, & cætera id genus, quæ appellãtur perfectiones in certo genere, nec ponuntur in Deo nisi virtute, aut translatitiè. Nam præter quàm quòd nullum actum voluntatis necessariò elicimus circa res huiusmodi, nullam quoque earum ita amplectimur, vt eandem, quatenus talis est, repudiare non possimus, idque propter imperfectionem, quam omnes ex ratione sua sibi vendicant.

Perfectiones in certo genere omnino liberè à nobis appeti.

Omnino

Omnino necessarius est, qui & quoad speciẽ actus, & quoad exercitium est necessarius. Vtroque modo est necessarius appetitus brutorum animantium: ita enim necessitantur ab obiecto, & dispositione potentiæ ad eliciendum actum appetitus sensitiui, vt permanente eadem notitia obiecti, eadémque dispositione potentiæ, sublatisque impedimentis, nec possint illum non elicere, nec etiam quod amplectuntur refutare, aut amplecti, quod refutant. Hoc etiam pacto, iuxta probabiliorem D. Tho. sententiam, est necessarius actus amoris, quo beati diligunt diuinam essentiam clarè cõspectam: ita enim eius contemplatione rapiuntur, vt nullam interim habeant libertatem ad continendum, siue cohibendum eiusmodi actum. Nõ potest tamen dari in voluntate actus odij, qui hoc eodem pacto sit necessarius, quia cùm dari nequeat in rerum natura summum malum, vt probant Theologi, nihil omnino esse potest, cuius clara cognitio voluntatem necessitare valeat, vt actum odij eliciat. Atque hic appetitus meritò dicitur nullo modo liber, quia nec est liber libertate contrarietatis, nec contradictionis, vt patet ex dictis.

Appetitum brutorũ animantium omni libertate carere.

Actum amoris Dei, qui est in Beatis, esse omnino necessarium.

Quid de actu odij.

D. Tho. 1. p. q. 82. ar. 2. & 1. 2. q. 5. ar. 4. & 3. contr. gẽt. c. 62. Caie. & Ferr. eisdem locis Capr. in 1. d. 1 q. 3 Dur. in 4. d. 49. q. 8. Ma. ibid. q. 8.

Partim verò liber, & partim necessarius is est, qui est liber quoad exercitium, & necessarius quoad speciem; neque enim vllus reperitur, qui sit liber quoad speciem, & necessarius quoad exercitium. Huius generis est actus voluntatis erga bonum, & malum in commune, siquidem circa neutrum necessariò elicimus actum amplectendi, aut repudiandi, cùm possit voluntas nostra vtrumque cohibere, vt experientia constat; sed tamẽ bonum, vt bonum est, sic amplectimur, vt illud reiicere non possimus; malum verò, vt malũ est, sic reiicimus, vt illud amplecti nequeamus; quicquid nonnulli sentiant credentes posse voluntatem nostram experiendæ suæ libertatis causa bonum, vt bonum est, repudiare, & malum, vt malum est, amplecti. Eodem modo se habet actus voluntatis nostræ erga felicitatem, & miseriam sub communi ratione felicitatis, & miseriẹ cõceptas, & omnino erga ea omnia, quæ in sua ratione nullam imperfectionem includunt, huiusmodi sunt esse, viuere, cognoscere, intelligere, scire, prudentem esse, iustum; & vt vno verbo dicam, omnia, quæ à Theologis dicuntur perfectiones simpliciter, & Deo formaliter attribuuntur, eorúmque opposita. Atque hic appetitus meritò dicitur liber sola libertate contradictionis, quia est liber quoad solum exercitium, vt ex dictis apertum est.

Quo pacto affecta sit voluntas ad bonũ & malũ in commune.

Quo pacto ad felicitatẽ & miseriam.

Nominales, vt Okam in 1. d. 1. q. 6. Gabr. ib. d. Hieronymus Angest. lib. 1. Moral. c. 2.

De appetitu naturali, & non naturali. SECT. V.

SI quis igitur attendat, planè intelliget ex duplici genere appetituum, quos explicauimus, omnes innatos esse naturales, quia naturam ipsam necessariò comitantur, & ex ea quasi profluunt, id quod ipsum quoque nomen innatorum indicat; ex elicitis autem quosdam esse naturales, alios non naturales.

Omnes appetitus innatos esse naturales, elicitos non omnes.

Elicitorũ naturaliũ triplex genus.

Eliciti naturales ſunt in triplici genere. Primi generis ſunt ij, quos diximus eſſe neceſſarios tam ratione exercitij, quàm ſpeciei. Secundi verò ij, quos diximus neceſſarios ratione ſpeciei. Meritò autem vtrique dicuntur naturales, quia quidquid eſt neceſſarium, qua ratione neceſſarium eſt, naturale dici poteſt, niſi neceſſitas pro vi accipiatur, qua ratione violentum à neceſſario diſtinguimus. In tertio ij ponendi ſunt, ad quos natura rei ex ſua ratione inclinat, quo pacto dicimus naturale eſſe homini viuere in ſocietate; non naturale autem, hoc eſt ſupra, aut infra humanam conditionẽ ſolitariam vitam ducere; item naturale eſſe homini recto corpore incedere, non naturale autẽ more quadrupedis pedibus, ac manibus ingredi.

Eliciti nõ naturales.

Eliciti nõ naturales ſunt ij omnes, qui nec ſunt vlla ex parte neceſſarij, nec in eos natura rei propenſa eſt, quorũ exẽpla ex dictis patẽt.

Tribus modis actum voluntatis dici poſſe naturalẽ.

Hinc colliges ordine inuerſo, actum appetendi voluntatis humanæ tribus modis poſſe appellari naturalem; communiter, propriè, & maximè propriè: communiter, ſi in illum natura humana ex ſua ratione inclinet; propriè, ſi ſit neceſſarius quoad ſpeciem tantùm; maximè autem propriè, ſi ſit neceſſarius quoad ſpeciem, & exercitium. Iam enim dictum eſt ſuperiùs nullum eſſe poſſe neceſſarium quoad exercitium tantúm.

Omnes homines naturaliter appetere ſcientiam, non modò appetitu innato, ſed etiam elicito.

SECTIO VI.

1. conclu.

His ita expoſitis ſit prima huius Quæſtionis concluſio; Omnes homines naturaliter appetere ſcientiam appetitu innato, non ſolùm impropriè dicto, ſed etiam propriè. Prior pars ex eo probatur; Quia omnes potentiæ ex natura ſua habẽt naturalem propenſionem ad proprias operationes, maximè verò ad perfectas; ſcientia autem eſt perfecta intellectus operatio, cùm ſit certa, atque euidens cognitio; ſatíſque perſpicuum eſt ex dictis, propenſionem intellectus ad ſuas operationes impropriè dici appetitũ.

Naturalis perfectio intellectus noſtri.

Deinde, Quia intellectus noſter eſt naturaliter imperfectus, cùm ſit ex ſe velut tabula, in qua nihil eſt depictum, & perinde ſe habeat ad notitias rerum, vt materia ad formas, quod Ariſt. docet tertio de Anima cap. 4. ad autem, quod naturaliter eſt imperfectum, naturaliter appetit perfectionem; nullaque notitia magis perficit intellectum, quàm ſciẽtia: appetit igitur intellectus noſter naturaliter ſciẽtiam, nec minùs quàm materia formam. at hic appetitus præcedit omnem cognitionem intellectus, quemadmodum & ipſa imperfectio intellectus; appetit igitur intellectus ſcientiã innato appetitu. *tex. 14.*

Præterea appetitus elicitus ſciẽdi omnib⁹ hominibus naturalis eſt, vt patebit; ergo magis naturalis eſt innatus, cùm elicitu præcedat,

& à

& à natura ſeparari nō poſſit. Hoc poſteriori argumēto vtitur Cicero in 2. de finibus. Natura, inquit, cupiditatem ingenuit homini veri inueniendi, quod facillimè apparet, cùm vacui curis etiam quid in cælo fiat, ſcire auemus: quaſi dicat, Id quod facillimè colligimus ex naturali appetendi actu, quem auidè exercemus, cùm alijs rebus non impedimur. Poſterior pars cōcluſionis ex eo probatur, quia voluntas humana, quam eſſe propriè, & formaliter appetitum diximus, ſuapte natura propenſa eſt ad omnia humana bona, quorum præcipuum ex ſuo genere eſt ſcientia.

Cicer. de finib.

Secunda concluſio ſit: Omnes homines appetere ſcientiam appetitu elicito communiter, & propriè naturali, non tamen propriiſſimè. Nam quòd omnes appetamus ſciētiam appetitu elicito (quod intelligendum eſt ſublatis impedimentis) vel ex ea ēxperientia perſpicuum eſt, ex qua, vt paulò antè diximus, Cicero innatum appetitum colligit. Itaque etſi liberè elicimus actum appetendi ſcientiam, ſi tamen nihil obſtaret, nec ex parte rerum externarum, nec ex moleſtia corporis, nec ex prauo aliquo animi affectu, nemo eſſet qui perfectæ cognitionis, ſi non frequēter, certè aliquando appetitū nō eliceret: atq; hoc pacto intelligimus in hac cōcluſione omnes homines appetitu elicito ſcientiā appetere. Quòd autē is appetitus ſit naturalis cōmuniter, ex eo patet, quia natura noſtra, quatenus rationalis, propēſa eſt in perfectā rerū intelligentiā, quaſi in prēcipuā operationē, & (quod hinc ſequitur) in appetitū elicitū, quo ſcientiā expetimus. Quòd verò ſit etiam naturalis propriè, ea ratione probatur, quia eſt neceſſarius quoad ſpecificationē. Ita enim homines appetut ſcientiā, vt eam, quatenus ſciētia eſt, nullo modo reiicere poſſint. Eſt enim ſciētia perfectio ſimpliciter, in cuius ratione nulla omninō imperfectio includitur, ob quam voluntas eam repudiare poſſit. Dixi [Quatenus ſcientia eſt] quia ſi ſecundūm ſpecialem rationē ſumatur, vt quatenus diſcurſiua, aut experimento cōparatur, poteſt haud dubiè refutari. Quòd denique non ſit naturalis propriiſſimè, manifeſtū eſt. Nec enim eſt neceſſarius quoad exercitium actus, vt cōſtat experiētia.

2. concluſio.

Quo pacto ſcientiam refutare non poſſimus.

Tertia concluſio ſit, Omnes homines naturaliter appetere ſcientiam ipſius ſcientiæ cauſa. Hæc concluſio non eſt intelligenda de ſcientia practica, ſed de contemplatiua, de qua ſola Ariſt. in propoſito pronunciato loquitur; practica enim nō propter ſe, ſed propter opus expetitur. Eam verò optimè probat Ariſt. ex amore, quo a nobis naturaliter cognitio ſenſitiua propter ſe ipſam diligitur. quod argumentum ea ratione dicitur ſignum, quia ab euidenti effectu cauſæ finalis ducitur: dirigitur enim cognitio ſenſitiua ad intellectiuam, tanquam medium ad finem, & diſpoſitio ad perfectam formam. Ex cauſa tamen hunc in modum poteſt concluſio confirmari. Si qua eſt operatio humana, quæ propter ſe naturaliter ſit expetenda (ſunt autem aliquæ concedendæ neceſſariò, ne voluntas noſtra ſemper temerè vagetur; nullúmque in finem intendat) maxi-

3. concluſio.

mè eſt operatio intellectus;hæc enim eſt præſtantiſſima animæ potentia:at operatio intellectus eſt cognitio;practica autem cognitio non propter ſe expetitur;ergo non dubium eſt,quin cognitio contẽplatiua naturaliter propter ſe ipſam expetatur à nobis;& inter cõ tẽplatiuas ea,quæ eſt perfecta,quã hic nomine ſciẽtię intelligimus.

Locus Ciceronis notandus in confirmationẽ conclusionis.

Hanc ipſam Ariſt. concluſionem copioſè tractat Cicero quinto libro de Finibus.[Tãtus,inquit, eſt innatus in omnibus cognitionis amor,& ſcientiæ,vt nemo dubitare poſſit, quin ad eas res hominũ natura nullo emolumento inuitata rapiatur.videmúſne vt pueri ne verberibus quidem à contemplandis rebus, perquirẽdíſque deterreantur?vt pulſi requirant,& aliquid ſcire ſe gaudeant? vt aliis narrare geſtiant?vt pompa,ludis, atque huiuſmodi ſpectaculis teneantúr,ob eámque rem vel famem,& ſitim perferant?quid verò,qui ingenuis ſtudis,atque artibus delectantur?nonne videmus eos nec valetudinis,nec rei familiaris habere rationem?omniáque perpeti ipſa cognitione,& ſcientia captos?& cum maximis curis, & laboribus compenſare eam,quam ex diſcendo capiant,voluptatem?mihi quidem Homerus huiuſmodi quiddam vidiſſe videtur in iis, quæ de Syrenum cantibus finxerit:neque enim vocum ſuauitate videntur, aut nouitate quadam,& varietate cantandi reuocare eos ſolitæ, qui præteruehebantur; ſed quia multa ſe ſcire profitebantur, vt homines ad earum ſaxa diſcendi cupiditate adhæreſcerẽt.]Et paulò pòſt. [Quem ardorem ſtudij cenſetis fuiſſe in Archimede, qui dum in puluere quædam deſcribit attentiùs, ne patriam quidem captam eſſe ſenſerit?quantum Ariſtoxeni ingeninm conſumptum videmus in Muſicis?quo ſtudio Ariſtophanem putamus ętatem in literis duxiſſe?quid de Pythagora,quid de Platone,aut Democrito loquar, à quibus propter diſcendi cupiditatem videmus vltimas terras eſſe peragratas? quæ qui non vident,nihil vnquam magna cognitione dignum amauerunt.Atque hoc loco,qui propter animi voluptates coli dicunt ea ſtudia,quæ dixi, non intelligunt iccirco eſſe ea propter ſe expetenda, quòd nulla vtilitate obiecta delectentur animi, atque ipſa ſcientia,etiã ſi incommoda datura ſit,gaudeant.Sed quid attinet de rebus tam apertis plura requirere? ipſi enim quæramus à nobis ſtellarum motus,contemplationéſque rerum cæleſtium,corúmque omniũ,quæ naturæ obſcuritate occultantur, cognitiones quemadmodum nos moueant,& quid hiſtoria delectet,quam ſolemus perſequivſque ad extremum,prætermiſſa repetimus,inchoata perſequimur.Nec verò ſum inſcius eſſe vtilitatem in hiſtoria, non modò voluptatem. quid cùm fictas fabulas,è quibus vtilitas nulla duci poteſt,cũ voluptate legimus? quid cùm volumus nomina eorum,qui quid geſſerint,nota nobis eſſe,parentes,patriã, multa præterea minimè neceſſaria?quid quòd homines infima fortuna, nulla ſpe rerum gerendarum,opifices denique delectentur hiſtoria?maximéq; eos videre poſſumus,res geſtas audire,& legere velle,qui à ſpe gerendi

Cicero 5. de finib.

gerẽdi abſunt confecti ſenectute. Quocirca intelligi neceſſe eſt in ipſis rebus,quæ diſcuntur,& cognoſcuntur, inuitamenta ineſſe,quibus ad diſcendum,cognoſcendúmque moueamur. Ac veteres quidem Philoſophi in beatorum inſulis fingunt, qualis natura ſit vita ſapiẽtium,quos cura omni liberatos nullum neceſſarium vitæ cultum,aut paratum requirentes,nihil aliud eſſe acturos putant,niſi vt omne tempus in quærendo,ac diſcendo in naturę cognitione conſumant.nos autẽ non ſolùm beatæ vitæ iſtam oblectationem videmus,ſed etiam leuamentum miſeriarum.itaque multi cùm in poteſtate eſſent hoſtium,aut tyrãnorum,multi in cuſtodia, multi in exilio dolorem ſuũ doctrinæ ſtudiis leuauerunt. Princeps huius ciuitatis Phalereus Demetrius,cùm patria pulſus eſſet iniuria,ad Ptolemæũ ſe Regẽ Alexandriã contulit,qui cùm in hac ipſa Philoſophia, ad quã te hortamur,excelleret,Theophraſtique eſſet auditor,multa præclara in illo calamitoſo otio ſcripſit, non ad vſum aliquem ſuũ, quo erat orbatus,ſed animi cultus ille erat ei quidã humanitatis cibus.]Hũc totũ locũ exCicerone trãſtulimus,quòd ex eo nõ pauca argumẽta ad propoſitam concluſionẽ cõfirmandã deſumi poſſint.

Quarta concluſio ſit ; Nihil magis appeti ab hominibus , quàm ſcientiam contemplatiuam. Hæc concluſio facilè probatur. Primùm, quia , vt luce eſt clarius , vnaquæque res id maximè appetit naturaliter,propter quod maximè eſt ; ſunt autẽ res omnes propter ſuas operationes , vt ait Ariſt.2.de Cælo cap.3. & maximè propter eam,quæ eſt præſtantiſſima; quod intellige dictum de iis , propter quas res ſunt,tanquam propter fines internos.Cùm igitur contemplatiua cognitio ſit præſtantiſſima hominis operatio;efficitur,vt ea à nobis maximè naturaliter appetatur. 4. concl. Lex. 17.

Deinde,quia id rationi conſentaneum eſt, hominem magis appetere naturaliter,quo maximè & excellit brutis animantibus,& participat conditionem diuinarum ſubſtantiarum, quod nemo negauerit eſſe ſcientiam contemplatiuam.

Poſtremò, quia felicitas humana præcipuè conſiſtit in contemplatione,vt 10.lib.Ethicorum oſtenditur;nullum verò actum magis expetunt homines, quã felicitatem.Dixi autem[præcipuè conſiſtit]quia alia ratio eſt de felicitate,quæ in hac vita obtineri poteſt, alia de felicitate ſimpliciter.Nam etſi eſſentia felicitatis ſimpliciter in ſola intuitiua diuinæ eſſentiæ cognitione conſiſtere poteſt, quòd hæc vna ſecum neceſſariò afferat perfectum , & conſtantem virtutum omnium ſtatum;tamẽ fieri nequit,vt felicitas,quæ in hac vita haberi poteſt, conſiſtat ſecundum eſſentiam in ſola diuinæ naturæ cognitione, quòd eam non neceſſariò comitentur virtutes morales,cùm poſſit reperiri cum vitiis, ac reuera in iis reperta ſit, de quibus Paulus ait,Qui cùm Deum cognouiſſent, non ſicut Deũ glorificauerunt. Sine virtutibus autem moralibus nemo poteſt dici felix etiam in hac vita. Quocirca ſapientiſſimè tradidit Ariſt. Cap. 7. Ad Rom. 1 10. Eth. c. 7. & 8

Felicitatẽ huius vitæ non conſiſtere in ſola Dei cognitione.

duas temporalis felicitatis partes,quę quaſi eſſentiam illius conſtituerent,vnam perfectæ virtutis moralis, alteram perfectæ virtutis intellectiuæ,hoc eſt ſapientiæ; tametſi meritò cenſuit præſtantiorem partem eſſe virtutis intellectiuæ.Hæc enim etſi in hac mortali vita non neceſſariò efficit bonum eum,qui illa præditus eſt, vti diximus;eſt tamen virtus altioris ordinis, & ex ſuo genere ſufficiens ad beandum.Cæterùm vtilior eſt in hac vita pars altera felicitatis, quæ in perfectione virtutis moralis conſiſtit, plúſque affert animo quietis,& tranquillitatis.

Eodem modo appetit naturaliter ab homine virtutem moralē, quo appetitur ſcientia.

Hinc colliges, quemadmodum appetitus ſcientiæ eſt naturalis homini,ita & virtutis moralis eſſe naturalem, non modò ſi loquamur de innato,ſed etiam de elicito;nec tantùm de naturali communiter dicto,ſed etiam de eo,qui propriè naturalis eſt.Tanta eſt enim pulchritudo virtutis,vt etiam in hoſte poſita,quod dici ſolet, quatenus virtus eſt,odio haberi non poſſit.

Dilutio argumentorum oppoſitæ partis. SECTIO VII.

Quo pacto dicit appetitus fruſtrà à natura datus.

AD primum igitur argumentum negatiuæ partis dicendũ eſt, non ex eo negandum eſſe in omnibus hominibus naturalem appetitum ſciendi,quòd non omnes ſcientiam aſſequantur.Appetitus enim,qui ratione ſpeciei ineſt indiuiduis, non ideo dicitur illis fruſtra datus,quia nòn expleatur in omnibus; ſed tum demum diceretur fruſtra inditus,ſi in nullo ſatiaretur, aut certè indiuidua,non haberent inſtrumenta, quibus eiuſmodi appetitũ ſatiare poſſent.Nunc autem ſecus res habet. Nam permulti ſunt, qui ſcientiam aſſequantur,nec vllus omnino eſt (modo in eo natura ſit integra,& minimè læſa) cui deſint inſtrumenta ad ſcientiam comparandam. Quòd ſi quis opponat Ariſtotelem 5. Politicorum *Cap.12.* libro dicentem fieri poſſe,vt aliqui ſint,quos eruditi,& bonos viros fieri ſit impoſſibile; ergo pari ratione poſſe reperiri aliquos, atque adeò multò plures, qui contemplatiuis ſcientiis inſtitui non valeant:reſpondendum eſt,id non à natura proficiſci, quæ in omnibus eiuſdem rationis eſt,ſed à complexione corporis peculiari,quę in aliquibus inepta eſt ad exercenda naturæ opera, quæ ineptitudo ſiue ex defectu,exceſſúve materiæ proueniat,ſiue ex malitia, vt ita dicam,alicuius qualitatis,ad læſionem naturæ referenda eſt. Quanquam verbum illud[impoſſibile]quod ad virtutem attinet,videtur ſumi pro,difficile: nemo enim adeò ineptus eſt,vt bonus fieri non poſſit,niſi bonitatis nomine intelligas habitumvirtutis perfectum, quem fortè nonnulli naturaliter acquirere non poſſunt ob prauam admodum,& extraordinariam corporis cònſtitutionem; quod potiori ratione dicendum eſt de habitu ſcientiæ contemplatiuæ.

Ad ſecundũ dicẽdũ eſt,ſi de appetitu naturali cõmuniter dicto ſit ſermo,falſã eſſe maiorẽ.poſſumus enim appetere oppoſitũ eius rei,

quam

quam appetitu naturali communiter tãtùm dicto expetimus, cùm eiusmodi appetitus sit omnino liber: si verò sit sermo de appetitu naturali propriè dicto, veram esse maiorẽ, sed falsam minorẽ. Scientia enim, & cæteræ omnes res, quas diximus non includere in suis rationibus imperfectionem, etsi per se, & quatenus tales sunt, refutari non possunt; tamen per accidens, hoc est quatenus difficilè acquiruntur, aut conseruãtur, vel certè quatenus re alia, quam diligimus, nos priuant, aut alicui labori addicunt, possunt repudiari: quo pacto multi non solùm eliciunt actum nolendi scientiam, vt perspicuum est, sed & beatitudinem, quam exoptant, atq; adeo vitã ipsam, qua fruuntur, vt patet in iis, qui sibi manus afferũt. Verùm hoc non tam est nolle ista, quàm ea, quæ his coniuncta sunt. nec huiusmodi actus est omni ex parte voluntarius, sed aliquid habet inuoluntarij; quo pacto qui tempestate iactantur, etsi omnibus cõsideratis sponte proijciunt merces in mare: id tamen non tam faciunt, quia illis carere velint, quàm quòd nolint earum causa perire.

Ita Caiet. 1. 1. q. 10. Aliter forsan respondebit aliquis, rarò videlicet cõtingere, vt homines eliciant actũ nolendi scientiam, idque non efficere, quo minus actus illam appetendi sit naturalis; quo pacto non ideo negamus naturale esse homini habere quinque digitos, quia vnus, aut alter non habeat ab ortu nisi quatuor. Verùm hæc responsio non satisfacit. Nam præter quàm quòd non rarò contingit, vt homines eliciant actum nolendi scientiam (quod vtinam non ita multi facerent) id certum est, nihil rarò contingere in rebus contra ordinem naturalem, nisi per accidens, veluti propter defectum materiæ, aut impedimentum aliquod. quo fit, vt necesse sit redire ad priorem solutionem, & eò magis, quòd appetitus scientiæ non solùm est naturalis communiter, sed etiam propriè. *Solutio quorundã reijcitur.*

Ad tertium dicendũ est Arist. nomine sciẽtiæ intellexisse omnem scientiam, maximè verò eam, quæ præstãtissima est, & latissimè patet, falsumq; esse, neminem habere appetitum ad omnes capessendas. Nam vt materia prima cum qua sæpe Arist. confert humanum intellectũ, habet naturalẽ appetitum ad omnes formas, sic intellectus humanus habet naturalem appetitum ad omnes scientias. Nec obest, quòd nemo possit omnes simul cõsequi naturaliter, satis est enim si possit diuisim. Nam neque materia potest simul informari omnibus formis, sed diuisim. Quanquã in hoc dispar est ratio in materia, atq; in intellectu, quòd eadẽ materia numero nullas vnquam duas simul formas substantiales habere potest, vt 8. lib. ostẽdemus; idem autẽ numero intellectus potest simul perfici multis scientiis; nec alia est causa, cur non possit in hac vita simul perfici omnibus naturaliter, nisi quia, vt Hippocrates ait, vita breuis est, ars longa. *Cõparatio intellectus cum materia prima.* *Non eodẽ modo se habere appetitũ naturalẽ in natura libera, quo in cæteris*

Aphor. 1. Ad quartũ dicendu est, appetitũ naturalẽ insitũ aliter in natura libera, aliter in ea, quæ ad vnũ determinata est, exire in actum. In hac enim, sublatis impedimẽtis, cõtinuò exeat necesse est, qa impetu na-

turæ fertur,vt in lapide:in illa verò non est necesse. potest enim libertas cohibere appetendi actum,nisi summum bonum præsens,& intuitiuè illi proponatur. Itaque posito homine in summo otio,sublatisque omnibus impedimentis,etiam ex parte appetitus; non est necesse,vt continuò philosophetur.

Ad quintum dicendū est, indigentiæ quidem causa magis expeti practicas scientias,quàm contemplatiuas,atque adeo à pluribus : at gratia solius cognitionis non solùm nō magis expeti practicas, sed ne expeti quidem.Id enim proprium est contemplantium. nisi quis quodammodo abutatur practicis,contētus earum cognitione,quæ suapte natura ad praxim refertur,

Sexti argumēti solutio propriam per se postulat disputationem, quæ iam à nobis paucis expedienda est.

APPETAT NE HOMO NATVRAliter intuitiuam Diuinæ naturæ cognitionem?

QVAESTIO II.

Opinio eorum,qui partem affirmatiuam approbant.

SECTIO PRIMA.

Sensus quæstionis.

IN hac quæstione non est controuersia de appetitu elicito,sed de innato tantùm ; non quòd nemo possit elicere actum appetendi propositam cognitionem, nisi suppositā fide, vt quidam dicunt (id enim falsum esse ex eo cōstat, quia vt aliquis actu elicito eam desideret,non est necesse, vt fidem orthodoxam habeat, cum satis sit, si opinetur se posse illam consequi, idque siue per se,siue ope alterius) sed quia perspicuum est talem appetitum elicitum non posse dici naturalem propriè,sed forsitan communiter,idque si natura in eam cognitionem propensa sit.Itaque de solo appetitu innato in hac quæstione agendum est.

Sententia quorundam.

1 Sunt igitur,qui putent inditum esse homini à natura huiusmodi appetitum. Primùm, quia vt se habet materia ad formas reales,ita intellectus noster de formas intelligibiles:materia autem ex se habet inclinationem non solùm ad formas, quibus actione causarum naturalium informatur,sed etiam ad eas, quas diuina virtus præter naturæ ordinē in illam introducit:est igitur intellectus noster ex se propensus non solùm ad omnem cognitionem, quam iuribus suis consequi potest, sed etiam ad eam omnem, quam potest obtinere ope diuina.Propositio huius argumētationis ex ea similitudine,quā Aristoteles tertio libro de Anima inter intellectum nostrū, & materiam

teriam primam constituit, perspicua est. Assumptio ex eo constat, quia non minùs appetebat materia formas primorum parentum, quæ non sunt introductæ more naturali, quàm eorum, quos ipsi genuerunt. Atque hac penè argumentatione vtitur hoc loco Alexander Alensis.

2 Deinde, quia intellectus noster perficitur per intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem. neque enim ea cognitio illi repugnat, aut indifferenter se habet ad illum, sed potius est illi consentanea, atque adeò maximè. Cùm igitur omnis potentia appetitu à natura insito appetat suam perfectionem, & maximè maximam; efficitur vt intellectus hoc pacto appetat intuitiuam, siue claram Dei cognitionem. quæ ratio est Scoti. 4. sentent. dist. 4. q. 10.

3 Tertiò, quia homo (vt idem auctor eodē loco argumētatur) appetit naturaliter veram beatitudinē innato appetitu; natura autē non appetit aliquid in vniuersali, sed in particulari, quo duntaxat modo dari potest in rerū natura: cùm igitur vera beatitudo nulla sit prēter eam, quæ consistit in clara Dei visione, aut eam consequitur; efficitur vt clara Dei cognitio ab homine appetatur innato appetitu.

4 Quartò, quia experientia constat, appetitum hominis non satiari vllo eorum bonorum, quæ in hac vita consequi possumus, aut vlla eorum cōiunctione, sed semper ad altius aliquid aspirare, quod quidem nihil aliud esse potest, quàm possessio summi boni, hoc est solius Dei: Deus autem aliter possideri nequit, nisi per claram, & intimam cognitionem, ac familiaritatem; vnde est illud Augustini initio suarum confessionum, Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Hoc etiam argumentum est Scoti, quemadmodum & quod sequitur,

1. Confess. cap. 1.

5 Quintò, quia cùm certiores facti per diuinam reuelationē de futuro illo statu, naturaliter illū appetamus; non dubium est, quin lateat in nobis iam inde ab ortu naturalis propensio ad eam cognitionem diuinæ naturæ. Nec enim reuelatio diuina, fideíve prædicatio illam nobis infundit propensionem, sed potiùs latētem, & quasi dormientem excitat, & in actum appetendi prodire facit.

2 Alēsis hoc libro. Scot. in prolog. sent. q. 1. & in 4. d. 49. q. 10. Dur. ibid. q. 8. Mai. q. 6. Scot. q. 2. ar. 1. & li. 1. de natura & gratia c. 4. & alij.

Sextò, quia (vt argumentatur D. Thomas) naturale est homini cognito effectu desiderare perfectam causæ cognitionem; adde etiam, si placet, quatenus possibile est (ad hoc enim planè inclinat natura ipsa rationalis, qua homines sumus) Deus autem est prima, & suprema causa cuiusque rei; ergo cognitio cuiusuis effectus Dei naturaliter mouet hominis desiderium ad perfectam, & perspicuam diuinæ naturæ cognitionem, quantùm humano intellectui possibile est. Cùm igitur possibile sit homini videre Deum per essentiam, vt fides docet, perspicuum efficitur dari in nobis ad eum videndum naturalem propensionem. Hanc 2 sententiā post Alensem sequitur Scotus, & Durandus, & quorundam recentiorum Thomistarū sententia, D. Thomas; id quod hac vltima ratione colligunt, quæ est

Auctores huius sententiæ.

in

in 1.parte Summæ theologicæ q.12.& aliis plerisque locis,tũ etiam ex quæſtione vltima in Boëtium de Trinitate, quo loco ait hominem naturaliter ferri in finem vltimum, nec tamen naturaliter illum poſſe aſſequi,ſed per gratiam tantùm. 1.q.p.12. ar.1. q.vlt. ar. vlt. ad vltimum.

Vera quæſtionis explicatio. SECT. II.

Oppoſita ſententia magis probatur.

NObis tamen oppoſita ſententia magis placet. Primùm argumento vltimo ſuperioris quæſtionis,cuius ſoluendi cauſa hanc diſputationem adiunximus. Appetitus enim naturalis propriæ perfectionis ſupponit potẽtiam naturalem paſſiuam, ſiue receptiuam illius:in nobis autẽ nulla eſt talis potentia ad actus ex genere ſuo ſupernaturales, ſicut eſt clara Dei viſio, vt omnes Theologi fatentur,atque ex diuinis oraculis oſtendunt.Nec occurras,appetitum naturalem poſſe fundari in ſola potentia obediẽtiali, ſiue non repugnantia naturæ. Hoc enim qui dixerit,neceſſariò contra omnem communem ſenſum fatebitur aquam habere appetitum naturalem, vt ſit calida, atque adeo ad ſui corruptionem. Quanquam enim in aqua ſit naturalis appetitus caloris, is tamen non eſt appetitus aquæ,ſed materiæ. Fatebitur etiã corpus habere naturalem appetitum, vt non occupet ſpatium, & accidens vt ſine ſubiecto exiſtat,& panem vt cõuertatur in corpus Domini,quòd iſta fieri extraordinaria Dei virtute nihil repugnet; quæ quidem dici nullo modo poſſunt. Quòd autem abſurdum ſit ponere in nobis potentiam naturalem paſſiuam ad actus ſupranaturales,non ſolùm ex eo colligitur,quia vt argumentabamur ex Ariſtotele 3.de Anima cap. 5. omni potentiæ naturali paſſiuæ reſpondet aliqua naturalis actiua (quam tamen omnes ea ratione meritò negant reſpectu actuum ſupranaturalium, quia alioqui huiuſmodi actus non eſſent ſupernaturales) ſed etiam duobus aliis argumentis oſtendi poteſt. Vno, quia, vt Ariſtot. docet 5. & 9. libro huius operis, potentia paſſiua dicitur ab actiua, vnde fit, vt ſi actiua non eſt naturalis, nec paſſiua naturalis ſit. Altero, quia cognita eſſentia cuiusque rei, cognoſci, ac demonſtrari ex ea poſſunt omnes eius proprietates,& potentiæ naturales,vt patet ex libris de poſter. reſolut. & ex 4. phyſ. cap. 4. vnde fit, vt ſi in homine eſſet potentia naturalis ad claram Dei viſionem, naturaliter cognoſci poſſet hominem eſſe aliquando beandum illa viſione, ne fruſtrà indita eſſet eiuſmodi potentia; quod tamen diuina oracula negant.

Non dari in nobis potẽtiam naturalẽ paſſiuam ad actus ſupernaturales.

Cur nẽgetur potentia naturalis paſſiua ad actus ſupranaturales.

Hanc ſequitur Caiet.1.p.q.1.ar.1.& q.12. ar.1. Ferra. 1. contr. gent cap. 5. & li.3. ca.51. & alij. Ligr Caiet.3.tom. Opuſcul. tract.2.q.2. Capr. in prologo ſent. q.1. ad argumẽta contra 6. concl. Ferra. 1. contra gent.ca.3. q.1.ſect. 1.

5. Meta. c. 2. tex. 17. & li. 9.cap. 1. tex.2. tex.31.

Diuinæ naturæ contẽplatio finis noſter.

Secundò probatur eadem ſententia,quia,cùm clara diuinę naturę cõtẽplatio ſit finis noſter,ſi illa appeteretur à nobisnaturaliter,eſſet haud dubiè finis noſter naturalis, quod omnes Scoti ſectatores, & nõnulli D.Thomæ libenter admittũt. Nõ eſſe verò eã finẽ noſtrum naturalẽ,duo argumenta ſatis oſtendunt. Vnũ eſt, quia finis & me-

dia,

dia debent inter sese proportionem habere: media autem ad huiusmodi finem, cùm non sint naturalia, sed ex sola Dei gratia vim habeant, nullam cum finibus naturalibus proportionem habent. At dicunt, finem, vt finis est, duobus modis spectari posse: vno, vt confertur cum appetitu; altero, cum medijs, quibus acquiritur; prioriq; modo claram Dei cognitionem esse finem naturalem humanæ naturæ; posteriori, non esse naturalem. Sed hæc responsio excogitata magis declinandi huius argumenti causa est, quàm dissoluendi. finis enim etsi, quatenus quiddam bonum est, appetitum respicit; tamen quatenus est finis, non ad appetitum, sed ad media refertur; vnde fit, vt proposita distinctio non soluat argumentum, quippe cùm clara Dei cognitio, quatenus confertur cum medijs, non sit finis naturalis, vt etiam ipsi fatentur. Alterum argumentum est, quia ex cognitione essentiæ cuiusque rei habentis finem colligitur naturalis finis illius, siquidem naturalis finis est causa per se eius rei, cuius est finis; ex effectu autem per se potest à posteriori colligi causa per se. Cùm ergo naturaliter cognosci nequeat clara Dei visionem esse naturalem homini, vt paulò antè ostendimus; efficitur vt non sit naturalis finis humanæ naturæ. Scotus hoc argumento pressus, & eo, quo vltimo loco probauimus, non esse in nobis naturalem potentiam passiuam actuum supernaturalium, respondet naturam humanam non posse à nobis naturaliter cognosci sub ratione illa propria, & speciali, sub qua ordinatur ad talem finem. Et paulò pòst; non posse à nobis naturaliter cognosci pro statu isto, nisi quoad prædicata, quæ abstrahuntur à sensibilibus. Proinde non mirum esse, si naturaliter cognosci non possit finis ille naturalis. Verùm hæc responsio nec satis sibi constat, nec dissolut argumentum. Nam in priori parte videtur absolutè intelligenda, in posteriori autem planè loquitur de cognitione, quam habemus in hac mortali vita, quorum neutrum est ad rem. Etenim nihil refert, si à nobis natura humana nec in hoc statu, nec cùm anima fuerit à corpore separata, perfectè intelligi possit naturaliter. Satis est enim, si possit ab alia substantia creata. cùm idem omnino incommodum sequatur. Mitto falsum esse, naturam nostram non posse à nobis perfectè intelligi, saltem cùm anima fuerit à corpore seiuncta.

Aduersæ partis responsio.

Dilutio.

Scoti responsio.

Refutatio

Tertiò ea ratione probatur principalis conclusio, quia si natura dedisset homini naturalem propensionem ad claram diuinæ naturæ contemplationem, dedisset quoque ei instrumenta, omniaq; alia necessaria, & sufficientia ad illius consecutionem: nec frustrà eiusmodi propensionem tribuisset. cùm igitur hæc nō dederit, ne illam quidē iudidisse concludendū est. Haud dissimili argumēto vtitur Aristoteles secundo lib. de Cælo cap. 8. vt ostendat astra non moueri ex sese, hoc est progressiuo motu, seu (quod potiùs ille colligere voluit) nō habere naturalē propensionē, vt eo motu moueantur. Aut. n. absurdū esse naturā, quæ nihil temere facit, nullū illis ad eū motū instrumen-

rex. 50.

tum

tum dediſſe:cúmq; ea in re prouidiſſet animalibus,adeò præſtantes naturas neglexiſſe.Mitto hic argumẽta omnino Theologica,quale eſt illud; Si in nobis eſt inſitus appetitus naturalis intuitiuæ cognitionis naturæ diuinę,&(quod ex eo ſequitur)potẽtia naturalis ad claram illius contemplationem,fore, vt ij, qui in vteris maternis diem clauſerunt,pœnam ſenſus patiantur, quòd cognoſcant ſe à naturali fine aberraſſe, fruſtráque ſibi ad eum finem acquirendũ datam fuiſſe naturalem propenſionem.Et illud:Fore, vt beati nõn egeant lumine gloriæ,quo eorum intellectus ad actum illius contemplationis eleuetur:quæ argumenta non pertinent ad Metaphyſicum. Ita patet non eſſe in nobis innatum appetitum intuitiuæ cognitionis diuinæ naturæ.Quam ſententiam crediderim eſſe omnino D.Tho. quemadmodum Caietanus,Capreolus,Ferrarienſis, & præſtantiſſimi quique Thomiſtarum exiſtimant,nec id negabit, qui perpenderit ea,quæ ille ſcribit prima par.q.1.ar.1.& q.23.ar.1.& 1.2.q.109. art. 5.& 4.ſent.diſt.49.q.1.art.3.maximè verò, quæ docet in quæſtionibus de Veritate,q.22.art.7.& q.27. ar.2. quibus locis diſertis verbis ait,priori quidem, Hominem non appetere naturaliter viſionem Dei,in qua eius vera beatitudo conſiſtit:in poſteriori autem, Dari homini Dei munere non ſolùm,vt actu operetur propter futuram illam beatitudinem,ſed etiam vt habeat inclinationem ad eam acquirendam;quo nihil clarius dici potuit.

Quid D. Thomas in hac re.

Dilutio argumentorum aduerſæ partis. SECTIO III.

AD primum igitur argumentum aduerſæ partis reſpondendum eſt, duobus modis aliquid fieri præter ordinem naturæ.Vno,ſi ſolus modus faciendi non ſit naturalis, quo pacto primi parentes facti ſunt à Deo,& multi mortui ad vitam reuocati,& cæci videndi facultatem conſecuti.Cùm enim hæc fiunt, ſolus modus eſt ſupra naturam,cùm huiuſmodi formæ ſint naturales perfectiones materiæ,& in eam alioqui naturaliter introduci ſoleant. Altero, ſi formæ ipſæ ſint ſupernaturales,hoc eſt non poſſint naturaliter introduci.huiuſmodi ſunt gratia,charitas,& lumen gloriæ,quæ quidem vt ex genere ſuo ſupernaturales ſunt,ita ad eas acquirendas non datur in ſubiecto naturalis inclinatio. Atque hoc pacto materia rerum corruptibilium non habet naturalem inclinationem ad formam cæleſtem, quia forma cæleſtis eſt ſuaptè natura inſeparabilis; ſed ſolùm ad formas rerum caducarum, quæ naturaliter ſeparari poſſunt, ac proinde per motum induci,& expelli. Eodémque modo intellectus noſter non habet naturalem propenſionem ad lumen gloriæ,ſed ſolùm ad ea, quæ naturaliter conſequi poteſt. Hoc autem modo intelligenda eſt ſimilitudo, quam Ariſtoteles inter materiam primam,& intellectum humanum conſtituit.

Dupliciter aliquid fieri præter ordinem naturæ.

Ad quam formam propẽſionem habeat materia inferiorũ.

Ad

Ad ſecundum dicendum eſt, eſſe quidem cognitionem illam perfectionem intellectus noſtri, ſed tamen, quia non eſt perfectio naturalis, non rectè ex ea colligi potentiam naturalem receptiuam illius, ſed ſolam obedientialem. Quo pacto intelligendus eſt D. Auguſtinus in libro de Prædeſt. Sanctorum, cùm ait, poſſe habere fidē, & charitatem naturæ eſſe hominum; habere autem, gratiæ eſſe fidelium. Aliud eſt enim dicere, Naturale eſſe homini poſſe habere fidem, & charitatem, quod ille non aſſerit; aliud, Naturæ eſſe hominum, vt ait, hoc eſt inueniri in natura hominum: inuenitur enim in homine potentia obedientialis, ſiue non repugnantia ad claram Dei viſionem, quæ non inuenitur in cæteris animantibus.

Cap. 5.

Locus Auguſtini explicatur.

Ad tertium reſpondet D. Tho. in quæſtionibus de Veritate, hominem non habere naturalem inclinationem ad particularem aliquam beatitudinem, ſed ad beatitudinem in commune, ſiue quatenus eſt ſtatus omnium bonorum coniunctione perfectus. Quod eius ſectatorum nonnulli hac ſimilitudine declarāt. Quia, inquiunt, materia prima inferiorum eodē modo eſt naturaliter affecta ad formas ſubſtantiales. ita enim appetit naturaliter formam in cōmune, vt nullam certæ ſpeciei naturaliter appetat. Verùm iſta non placent. Nam vt in eorum exemplo perſiſtamus, quemadmodum ſi nulla ſpecialis forma poſſet naturaliter acquiri, ne in ipſam quidem formam in commune naturaliter propenſa eſſet materia (alioqui fruſtrà illi data eſſet eiuſmodi propenſio) ita ſi nulla beatitudo poſſet ab homine obtineri naturaliter, nec ſanè in ipſam beatitudinem in cōmune propenſa eſſet naturaliter humana natura. Nunc autē, cùm naturaliter propenſa ſit in cōmunem beatitudinis rationem, non dubium eſt, quin aliquam particularem naturaliter obtinere poſſit, ſaltem indeterminatè, ad quam proinde iam propenſa erit naturaliter, quemadmodum re vera materia inferiorum naturaliter propenſa eſt ad omnes ſpeciales formas ſubſtantiales, quæ per motum induci poſſunt. At natura humana non eſt propenſa naturaliter in cœleſtem illam, quam ſperamus, beatitudinem, vt ipſi quoque fatentur; nec verò confugiendum ad beatitudinem naturalem animæ ſeparatæ, quia qualiſcunque ea eſſe poteſt, non eſt tamen ea torius hominis beatitudo: igitur aliqua eſt huius vitæ beatitudo, ad quam homo naturaliter propenſus ſit, ac re vera ea, quam poſuit Ariſtoteles in perfecto ſtatu virtutis, tum moralis, tum intellectualis, adiunctis etiam bonis corporis, & fortunæ ſufficientibus ad virtutis vſum. Atque hanc habuerunt primi parentes in breui illo temporis ſpatio, quo fuerunt in ſtatu innocentiæ, totúmque humanum genus habere potuiſſet, ſi in eo permanſiſſet.

9. 22. art. 7. & in 4. d. 49. q. 1. art. 3. In iis eſt Caiet. 1. p. q. 8. ar. 1.

Solutio de mente D. Thomæ.

Reiectio.

Ad quā felicitatē ſit homo natura propēſus.

1. Eth. ca. 7. & lib. 10. cap. 6. 7. 8.

Eam primos parentes in ſtatu innocentiæ habuiſſe.

At dicet aliquis beatitudinem illam non fuiſſe naturalē. Nam, vt alia omittā, ſubiectio ea, qua appetitus ſumma facilitate obediebat rationi, ex ſupranaturali Dei dono, quod Theologi originalē iuſtitiā vocant, naſcebatur; beatitudinem autē naturalem, ſi qua dari poteſt, eam,

Obiectio.

eam tradendam esse à Philosopho, quæ humanę naturæ in puris naturalibus cōtingere potuisset, quę sanè nulla videtur esse. Nec enim nunc minùs potens est humana natura, quàm si ab initio in puris naturalibus condita fuisset, & tamen difficillimum nunc esse cernimus, vt vnus vel alter, atque adeò ad breue tempus eo felici statu bonorum internorum, & externorum fruatur; cùm interim vita beata nec breue tempus, nec paruam amicorum, similiúmque societatem postulet. Respondendum est tamen, vt hominis beatitudo dicatur naturalis, & à nobis naturaliter appetatur, satis esse, si virtutes intellectuales, & morales, ac bona corporis externa, in quibus ea consistit, naturaliter haberi, aut acquiri possint; tametsi difficilè obtineri valeant, & difficiliùs conseruari longo tempore. Quòd igitur facillimâ illa subiectio appetitus primorum parentum ex supranaturali Dei dono nascebatur, non est satis, vt putemus beatitudinem ipsam non fuisse naturalem. Nec enim originalis Iustitia donata est humano generi in primis parentibus, vt appetitus humanus, alioqui nequaquam rationi subiectus, rationi pareret (est enim illi naturaliter obediens, si non quatenus natura humana sensitiua est, certè quatenus rationalis) sed vt ei semper sine vlla difficultate subiiceretur, qui alioqui trahente deorsum sensitiua parte, & ad vitia inclinante difficilè admodum rationi obedit, longo præsertim tempore.

Notanda considera tio.

Illud vnum hic licet aduertere, ex hac ipsa difficultate acquirēdi, & conseruandi statum naturalem vitæ felicis colligi posse, genus humanum, etiam vt plenè perficiatur in naturalibus, & stabili possessione consequatur ea bona, in quibus naturalis beatitudo posita est, indigere extraordinario aliquo dono, quo inferiores partes superioribus facili subiectione pareant, & peculiari etiam prouidentia diuina, qua ei nunquam desint cætera bona tam corporis, quàm externa; quibus omnibus præsidiis Deus Opt. Max. initio humanam naturam muniuit. Nunquam tamen defuerunt, nec deerunt naturæ lapsæ ea, quæ necessaria sunt ad longè meliorem illam cælestem beatitudinem consequendam; quia iis omnibus, qui quatenus possunt bene vsi fuerint naturalibus, dabuntur cætera, quibus illā obtinere valeāt, & nōnullis tot dona cùm interna, tum etiā externa, vt in hac vita naturali felicitate fruantur; quorū tamē exēpla rarissima sunt, vt in sanctissimo Iob post insignem illā probationē.

Quomodo intelligendum illud axioma, Omnipotentia passiuæ naturali respōdet actiua naturalis.

Ex his colligę quò pacto intelligēda sit Aristotelica illa propositio sæpius cōmemorata, Omni passiuæ potentiæ naturali respōdere aliquā actiuā naturalē. Nec n. ita intelligenda est, quasi omni passiuæ potentię naturali respōdeat aliqua actiua naturalis, quę per se sit sufficiens ad formā facile etiam, & perfectè introducēdā; satis est n. si eā vtcūque introducere possit, etiam si ad perfectam introductionē indigeat adminiculo superioris agentis, cuius ope impedimēta remoueantur. Quin etiā quædā sunt formæ, ad quas cùm re vera detur naturalis potētia passiua, nōdatur tamē potētia actiua naturalis,

quæ

quę illas etiam imperfectè possit introducere, sine concursu agentis suo quodam modo supra naturam, cuius generis sunt forma panis, vini, multarúmque aliarum rerum, quas natura non nisi ab arte adiuta efficit. Neque enim eiusmodi formæ introduci vllo pacto possunt, nisi naturales causæ actiuæ arte, & voluntate, quæ suo modo supra naturam sunt, passiuis applicentur. Id quod in conseruatione plurimarum eodem modo accidit. Itaquè vt Deus Opt. Max. per humanam prouidentiam huiusmodi rerum generationi, & conseruationi consuluit, ita suæ reseruauit auxilium, quo perfectè, ac facilè homines proprium finem naturalem consequi possent, vt vel sic intelligerent quantum diuina gratia indigeant.

Notanda consideratio diuinæ prouidentiæ.

Ad quartum dicendum est, si homines naturali felicitate fruerentur, nec fide tenerent supernaturalem beatitudinem, futurum vt nihil amplius absolutè desiderarent. esset enim eiusmodi desiderium inordinatum in eo, qui iudicaret naturaliter id esse impossibile: ab actibus autem inordinatis abstinent non modò sapientes, quales necesse est concedamus esse homines felices, sed etiam omnes prudentes. Dixi [absolutè desiderarent] quia conditionato desiderio, quod est non voluntas, sed potiùs velleitas quædam, non est negandum, posse felicem aliquid eiusmodi optare, vt si vellet nunquam mori, aut intelligere more angelico, & sine discursu, aut intueri diuinam essentiam. Id tamen nec inordinatum esset, vt perspicuum est, nec vllam inquietudinem eius animo afferret: iudicaret enim esse impossibile naturaliter: quæ autem non alia ratione possibilia iudicantur esse, nisi quia contradictionem non implicant, ea prudens si non habeat, nihil molestè ferit. Id verò, quod Augustinus in loco citato scribit, vox est hominis credentis futuram alterius vitæ beatitudinem, qua cognitione edoctus ipsam quoque naturalem felicitatē imperfectā inuenit, nec spei suæ satiandæ sufficientē, atque idcirco inquietū cor habet, donec supernaturalē consequatur. Ita patet solutio argumenti. Accedit, quod tota argumentatio loquitur de appetitu elicito, cùm tamen quæstio instituta sit de solo innato, nec elicitus sit naturalis, nisi cum innato congruit, vt initio quæstionis diximus.

Conditionato desiderio posse felicem appetere id quod fieri nequit.

Exponitur Augustinus.

Ad quintum dicendum est, desiderium felicitatis æternę, quā ex reuelatione futuræ vitæ cōcipimus, non posse dici naturale nobis simpliciter, sed secundum quid, nempe ratione fidei, qua illā beatitudinem credimus: quo pacto aqua, quæ est calida, non dicitur simpliciter calefacere naturaliter, sed quatenus calida; atque eā inclinationē nobis attulit fidei prædicatio, quod mirum est, cur neget Scotus. Quare quemadmodū nō rectè colligas ex calefactione, qua aqua calida manum calefacit, additam fuisse aquæ in ipsa generatione naturalē propēsionē ad calefaciendū: ita ex desiderio hoc pacto naturali, quo fideles exoptant intueri diuinā essentiā, nō rectè colligitur, ingenitā illis fuisse ab ortu inclinationem ad illā intuitiuè cognoscēdam.

Beatitudinis æternæ desiderium esse hominis naturale secundum quid.

Ad

Ad ſextum dicendum eſt, naturale eſſe homini, hoc eſt conſentaneu inclinationi naturali, cognito effectu, velle cauſam perfectè cognoſcere, quatenus naturaliter illam cognoſcere poteſt; non autem quatenus poteſt abſolutè, ſiue quatenus id non implicat contradictionem. Quòd ſi Angeli antequam eſſent beati ſupernaturali beatitudine, contemplatione ſuarum eſſentiarum naturaliter excitabantur ad deſiderandam diuinæ eſſentiæ contemplationem, vt D. Tho. ſentit tertio lib. contra gentes, id propterea accidebat, quòd nouerant poteſtatem ordinariam, quam habebant illam obtinendi, certiores facti per fidem de diuina voluntate, vt eam ſui cognitionem communicaret: alioqui cùm eſſent beati naturali beatitudine, nihil amplius deſideraſſent, ne deſiderium de re incerta aliquid ipſis de ſtatu beatitudinis detraheret.

Angelos ex ſui contemplatione diuinã expetimſe.

Cap. 50.

Ad poſtremum argumentum concedendum eſt quidem, eſſe in loco citato ſermonem de appetitu naturali indito viuentibus: ſed tamen addendum, non dici ab Ariſtotele ſimpliciter, & abſolutè viuentia appetere, vt ſint ſemper, ſed vt ſint ſemper, quatenus poſſũt, & vti p'e paulò antè his verbis dixerat, Vt ſint ſemper in ſuis ſimilibus, ſeu (quod idem eſt) ſecundum ſpeciem; quod vtique poſſunt per cauſas naturales.

In quo ſenſu intelligat Ariſtoteles viuentia appetere, vt ſint ſemper.

Ad locum verò illum D. Tho. ex prima parte, & ad alia ſimilia (ſi quis eius ſententiam exponere inſtituat) dicendum eſt, D. Thomam intelligendum eſſe de homine, cui per fidem iam innotuit, velle Deum claram ſuę eſſentiæ contemplationem humano generi communicare, ad quam abſolutè deſiderandam excitatur appetitus ex cognitione diuinorum effectorum, præſertim excellentium, & quæ magis diuinæ eſſentiæ ſublimitatem indicant. Quod verò ait in Boëtium de Trinitate ſic accipiendum videtur, quaſi dicat hominẽ fidelem, vt fidelis eſt, propendere naturaliter in ſuam beatitudinem ſupernaturalem, ſub communi ratione beatitudinis, ſiue ſtatus perfectiſ; ſed tamen non poſſe eam obtinere naturaliter: quæ ſunt veriſſima, nec pugnant cùm ijs, quæ dicta ſunt.

D. Thomæ ſentẽtia explicatur.

Habes ex hac Quæſtione pronuntiatum Ariſtotelicum non comprehendere appetitum humanum reſpectu intuitiuæ ſcientiæ Dei. Habes item, hæc tria neganda eſſe; Dari in nobis appetitum naturalem iuſtum reſpectu illius contemplationis; Illam cõtemplationem eſſe finem naturalem noſtrum; Dari in nobis potentiam naturalem receptiuam illius. Quæ omnia negat D. Thom. cum præcipuis ſuæ doctrinæ ſectatoribus; affirmat Scotus: ex Thomiſtis autem alij [a] primum tantùm cum Scoto aſſerunt; alij [b] primum, & ſecundum.

Summa totius quæſtionis.

[a] *Vt Sylueſt. in cõpend. 1. p. q. 12. ar. 1. & Victoria ibid.*

[b] *Vt Scot. lib. 1. de natura & gratia c. 4. & in 4. d. 49. art. 1. & alij recentiores.*

NVM

NVM ASPECTVS NOBIS SIT carior cæteris sensibus, & ad cognitionem aptior?

QVAESTIO III.

Non videri nobis cariorem, nec cæteris certiorem, & qui latiùs pateat.

SECTIO PRIMA.

ILLVD etiam non videtur probandum, quòd Aristoteles in primo huius libri pronuncíato confirmando asserit, cariorem nobis esse aspectum cæteris sensibus, idque, quia certior sit in cognoscendo, & latiùs pateat. Primùm enim is sensus 1
nobis est carior, cuius priuatio est molestior, iuxta illam communem sententiã, Id expetibilius est, quo priuari grauiùs dolemus, vt habes 2. Top. c. 2. atqui molestius nobis esset carere tactu, quàm aspectu; siquidem priuatio aspectus non affert secũ priuationem aliorum sensuum, amisso autẽ tactu, & reliqui omnes sensus, & vita etiam ipsa amittitur; carior igitur nobis est tactus, quàm visus.

Item, tactus adhiberi solet ad certò cognoscendas res eas, quas 2
aspectus non certò cognoscit; vt si quis manu tentet cognoscere in aqua, num remus sit rectus, quem aspectu infractum esse iudicat; qua etiam ratione B. Thomas vt certior fieret de veritate resurre-
Ioan. 20. ctionis Domini, non satis esse putabat, si videret corpus, quod cruci affixum fuerat, nisi etiam loca clauorum tangeret. Si ergo tactus adhibetur iudex in iis, in quibus non creditur aspectui; perspicuum est aptiorem esse tactum ad cognitionem.

Præterea, tactus percipit duas contrariorum coniugationes, cali- 3
dum, & frigidum; humidum, & siccum: vt docet Arist. 2. de Anima
tex. 107. cap. 11. aspectus autem vnam tantùm, album scilicet, & nigrum: ergo plures rerum differentias ostendit tactus, quàm aspectus.

Adhæc, auditus aptior est ad disciplinas capessendas, quàm aspec- 4
Cap. 1. tus, vt idem scribit in libro de sensu, & sensili: & meritò quidem, cùm omnium omnino rerum notitiam afferat, atque adeò earum quæ aspectu cognosci nequeunt: fallitur ergo Aristoteles hoc loco, cùm docet aptiorem esse aspectum ad cognitionem.

Veram esse Aristotelis sententiam, nec alibi eum oppositum docuisse.

SECTIO II.

Quo pacto, & quibus rationibus aspectus nobis sit carior cæteris sensibus.

DIcendum est tamen, veram esse, quod hic ait Aristoteles, neque eum alibi oppositum sensisse. Quod enim hoc loco ait, aspectum cariorem nobis esse, de aspectu sola eius cognitione spectata, non autem quatenus ad necessitatem, & alia vitæ commoda refertur, intelligendum est. Est enim, vt ait, ad cognoscendas res aptior, pluréfque earum differentias nobis declarat.

Quòd autem sit ad cognitionem aptior, his potissimùm argumentis patet. Primùm, quia ex multo longiori distantia, quàm cæteri sensus, suum obiectum attingit. Deinde, quia simulatque res illi obiecta est, continuò eam percipit; cùm tamen auditus, & odoratus, qui soli inter cæteros sensus rem eminus percipiunt, non continuò, sed interdum aliquo temporis interuallo interposito rem obiectam sentiant. Tertiò, quia solus aspectus percipit res more intellectus, qui nullam realem immutationem accipit ab obiecto, sed solam notionalem. Nec enim oculi re ipsa fiunt albi à re alba, quam aspiciunt, nec atri ab atra, sed solas earum imagines accipiunt; cùm ex cæteris sensibus alij semper, alij nonnunquam reali immutatione afficiantur à rebus obiectis. tactus enim, & gustatus semper calefiunt à re calida, & à frigida frigefiunt; odoratus verò penè semper ipso odore perfunditur; denique auditus nonnunquam sono ipso, seu potius sonante aëre pulsatur: huiusmodi autem realis immutatio nonnunquam impedit verum iudicium sensus. Quartò, quia medium, quo aspectus percipit, est lõgè nobilius, & purius, nẽpe actu perspicuum, & interdum incorruptibile. Quintò, quia cùm percipit vnum contrariũ, non impeditur à percipiendo perfectè altero, quod tamen ferè accidit in cæteris sensibus, & planiùs in iis, qui realiter immutantur ab obiecto, alioqui simul mouerentur organa motibus contrariis, quod fieri nequit. Sextò, quia magis mouet imaginationem, quàm cæteri sensus, id quod ex impressione relicta in memoria, & ex insomniis perspicuum est: qua ex re factum videtur, vt imaginationis opera dicantur visa, & phantasmata, quæ vocabula ab obiecto visus accepta sunt. Quin etiam ipsum imaginationis nomen ab imagine dicitur, quæ præcipuè ad aspectum pertinet. Postremo, quia nullus est sensus, qui ita perfectè percipiat figuras, & actiones corporum, vt aspectus: hæc autem sunt certissima signa ex omnibus, quibus ad cognoscẽdas rerũ species vti possumus.

Aspectus percipit res more intellectus.

Non impeditur ab vno cõtrario in perceptione alterius.

Quòd denique aspectus plures rerum differentias nobis declaret, ex eo perspicuum est, quia eius obiectum res omnes corporatas non solùm, quæ gignuntur, & intereunt, complectitur; sed etiam quæ interire nequeunt: cùm tamen obiecta cæterorum sensuum in solis rebus caducis reperiantur. Itaque cælestium rerum soli oculi nobis notitiam attulerunt. His, & aliis rationibus prouida natura ducta hunc nobis sensum, quasi magis perspicacem, & aptiorem intellectus ministrum, in ea parte corporis locauit, in qua velut ex specula lustraret omnia, & ad sensum communem, quasi ad primum vestibulum intellectus, breuissimo itinere rerum notitiam mitteret.

Rerum cælestiũ cognitio oculis accepta refertur

Cur locum altissimum obtineat aspectus.

Dilutio

Dilutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum pro parte oppoſita dicendum eſt, omnibus quidē inſpectis, falſam eſſe propoſitionem. Nam etſi commune illud pronūciatum abſolutè verum eſt, cùm è duobus expetibilibus, quæ inter ſe cōferuntur, neutrum in altero includitur, quo pacto ſe habent aſpectus, & odoratus; tamen cùm alterum in altero includitur, ſiue ab altero ſuppōnitur, fieri poteſt, vt illud nobis ſit carius, cuius priuatio non ſit molestior, quo pacto ſe habent viuere, & iucundè viuere: ſiquidem iucundè viuere carius eſt, quàm viuere ſimpliciter, & tamen acerbius eſt ſimpliciter priuari vita, quàm priuari iucunda vita, ſeu vitæ iucunditate. quod ex eo accidit, quia vitā includitur in iucunda vita. Sic autem res habet in aſpectu, & tactu, ſi ambo inter ſe omnibus conſideratis conferantur. Aſpectus enim includit, ſeu potiùs ſupponit tactum, qui eſt fundamentum cæterorum ſenſuum, ſine quo etiam nullum animal viuit, vt Auctor ait 3. de Anima cap. 12. & 13. & 1. de ſenſu & ſenſibili cap. 1. Quapropter non mirum eſt, ſi cùm aſpectus nobis ſit carior, grauius tamen feremus, ſi priuaremur tactu. Si vero aſpectus, & tactus, quoad ſolam cognitionem, inter ſe conferantur, quo pacto hoc loco de ſenſibus eſt ſermo; vera eſt propoſitio, ſed aſſumptio falſa. Vt enim ratione cognitionis carior nobis eſt aſpectus, ſic eadem ratione eius priuatio molestior.

Quomodo intelligendum Ariſtotelis axioma.

Ita Ar. 3. Topic. cap. 4.

3. lib. de Anima tex. 62. 63. 64. & 66.

Ad ſecundum neganda eſt conſequentia. Multò enim ſæpius adhiberi ſolet aſpectus ad cognoſcendas res, quas tactus non certò cognoſcit. Itaque ſenſus ſe inuicē iuuant ad plenam rerum cognitionē, quia nullus per ſe, ac certò poteſt obiecta aliorum percipere; ad quam rem tamen ſæpius vocari ſolet aſpectus, quàm quiuis alius.

Senſus ſe inuicem iuuant in cognitione rerum.

Ad tertiū neganda etiam eſt conſequentia. Aliud eſt enim plura contraria percipere, quod facit tactus, aliud plures differentias rerū cognoſcere, q̄ facit aſpectus, cū cæleſtia ſimul, & terrena percipiat.

Ad quartum dicendum eſt, neutro in loco Ariſtotelem falſum aſſerere. Quod enim hoc loco ait, aſpectum eſſe aptiorem ad rerum cognitionem, verum eſt per ſe, hoc eſt habita ratione ipſorum ſenſuum, & naturalium obiectorum cuiuſque dumtaxat. Quod autem ait loco citato, auditum eſſe aptiorem aſpectu ad capeſſendas diſciplinas, nihil priori pronunciato repugnat. Nam quod pro ratione adducebatur, auditum afferre omnium omnino rerum cognitionem, atque adeo plurium, quàm aſpectum, non per ſe, ſed ex accidente verum eſt, hoc eſt ratione ſignificationis, quam homines indiderunt vocibus. diffunditur enim nominum ſignificatio ad omnia rerum genera. Atque hæc ſolutio eſt ipſius Auctoris in loco citato; ex qua efficit, vt ex iis, qui altero horum ſenſuum ab ortu priuati ſunt, ſapientiores, & prudentiores euadant cæci quàm ſurdi, nec immeritò; nam aſpectus plus conducit ad inuentionem, auditus

Quo pacto auditus ad cognoſcēdum aptior aſpectu.

ad doctrinam;per doctrinam verò multò plura cognoscũtur,quàm per inuentionem, atque adeo longè citiùs,& minori cum labore. Quòd si quis obiiciat, ergo cariorem nobis esse auditum cognitionis causa, quàm aspectum, cuius oppositum docuit Arist. hunc in modum occurrendum est;Quia carior nobis est notitia, quam assequimur per inuentionem,ea,quam per doctrinam comparamus,cariorem adhuc nobis esse simpliciter aspectum, plus enim aspectus, quàm auditus ad inuentionem valet.

Obiectio.

Dilutio.

NVM ARTES OMNES, AC scientiæ experimento gignantur? QVÆST. IIII.

Ambiguitas Quæstionis.

SECTIO I.

NOn videtur quoque Aristoteles sibi constare in iis, quæ de generatione artis hoc capite docet. Nam cùm ait[Per experientiã autem ars,& scientia hominibus proueniũt] planè videtur docere, omnes artes, & scientias experimento comparari;cùm verò paulò inferiùs subdit[Quin etiam expertos magis,quàm eos,qui rationem,hoc est artem sine experientia tenent,rem attingere videmus]perspicuè significat posse haberi artem absque experientia.

Ratione quoque non minùs ambigua efficitur hæc quæstio. Nã quòd omnes artes,& scientiæ experimento gignantur,ex eo probatur,quia principia omnium inductione fiunt nota, vt perspicuum videtur,& ipse etiam auctor docet primo Prior. ca.vigesimo tertio, & primo Poster.cap.14.& secũdo Posteriorum cap.18.inductio autem aut idem est,quod experimentum, aut parum ab experimento differt.Quòdverò non omnes experimento gignantur,ex eo patet, quia multi fiunt Medici, antequàm habeant experientiam earum rerum,quas didicerunt,vt qui ex Academiis exactis studiis prodeũt. Pueri quoque perfectè discunt Mathematicas scientias, præsertim Arithmeticam,& Geometriam,antequàmvllam rerum experientiã habeant. Denique Astrologi ostendunt motum propriũ noni orbis esse triginta sex millium annorum,quod sub experientiã non cadit.

1.Post.te. 33.2.Post. tex.27.

Non esse negandum verè in nobis generari artes omnes,& scientias.

SECTIO II.

Temeritas eorũ. qui ponũt vnũ numero intellectũ in omnibus hominib.

ANte omnia posito, ac constituto, posse multa ab hominibus certò sciri, quod noua Academia negauit, & alibi à nobis ostendetur; mittenda est primùm hoc loco temeritas quorundam Ethnicorum, qui sibi in mentem inducere potuerunt, vnum, atque eundem numero esse intellectum

Vt The. & Auc. 3.de Anima ad cap.3.

lectum omnium hominũ,cui nulla noua ſcientia accederet,ſed per eum ſcientijs omnibus plenum tum demum homines ſcire aliquid dicerentur, cùm is,alioqui ſeparatus,illis copularetur:id quod tunc fieret,cùm aptè diſponeretur eorum cogitatiua facultas per phantaſmata rerum ad hanc,vel illam ſcientiam pertinentium.

Vt in Phædro, Phædone, & 10. de Repub.

Platonis de reminiſcentia cõmentum.

Mittẽda deinde eſt fictio illa Platonis,qua putat in Menone,aliiſq; locis neminem acquirere nouam ſcientiam, ſed antè habitæ reminiſci,quod Socrates puero in medium adducto, & ordine interrogato conatur oſtendere. Ita enim aptè reſpondet puer,cùm nihil didiciſſet,vt ex ijs,quæ tunc planè cognoſcebat, videretur recordari eorũ,quæ aliquando nouerat,antequàm animus in eo eſſet corpore. Ad eius ſententiæ confirmationẽ valere etiam videtur ſolutio, quã Socrates adhibendã vult captioni Menonis concludentis,neminem poſſe nouã cognitionẽ vllius rei conſequi.Si quis enim rem propoſitã nouit,nõ eſt,cur eius cognitionẽ quęrat:ſi non nouit,quo pacto de ea loquitur,aut eius peculiarem notitiã inquirit:aut ſi in eius cognitionem incidat,quo pacto ſciet ſe inueniſſe?Itaq; huic fallaci argumentationi hoc pacto reſiſtendum putat eo loco Socrates;poſſe nos quærere notitiã rei non cognitæ actu,ſi tamen illa cognoſcatur habitu:ſic enim nec prorſus ignorabimus,quod noſſe volumus,nec omnino illud cognitum habebimus; ſimúlque,cùm in cognitionẽ quæſitã inciderimus,intelligere poterimus per habitũ incitũ, inueniſſe nos,quod quærebamus;quod quidẽ nihil eſt aliud, quã reminiſci.Ac ſi hæc quidem commenta vera eſſent,nihil opus eſſet agere de generatione artis, ſcientiæve; ſiquidẽ nulla in nobis gigneretur.

Refutatur priorũ error.

Verùm iſta præter quàm quòd ſanctiſſimæ fidei dogmatis damnata ſunt,nullo etiam negotio refelli poſſunt.Nam quod ad errorem priorum attinet,cùm nec videre poſſimus,nec audire,nec aliud opus vitale,quod ad corpus pertineat, exercere per facultatem in alio exiſtentem, quonam modo fieri poteſt,vt ipſi intelligamus per facultatem intellectus ſeparati, præſertim cùm intelligere ſit opus maximè vitale? Quòd ſi aliquod opus vitale à nobis exercetur per aliquid aliud,veluti inceſſus (ingreditur enim claudus pede altero ligneo,aut etiam vtroque) nunquam tamen id fit,niſi cùm illud extrinſecum mouetur à potentia intrinſeca,quę in nobis ſit:intellectus autem ille, quem fingunt,ſi eſſet, non moueretur à nobis,vt etiam ijdem concedunt. Deinde actus intelligendi eſt actus immanens;& ex immanentibus omnium intimus.Actus enim voluntatis etſi ſunt intimi,per eos tamen quodammodo egreditur animus ad res,quas expetit, cùm interim per actus intelligendi res alioqui diſtantiſſimæ ad intelligentem trahantur,& idem quodammodo fiãt cum intellectu,vt docent Philoſophi: exiſtit ergo actus intelligẽdi in ipſo intelligente: ſi autem intellectus omnium hominum eſſet ſeparatus à ſingulis,iã actus intelligẽdi in nobis nõ eſſet:nõ igitur per eiuſmodi intellectum intelligeremus, nec nobis prodeſſent il-

Occurritur obiectioni.

lius scientię, quarum nunquam possemus habere actum sciendi. Sed contra hanc scientiam, quæ est omnium, quę à philosophis excogitatæ vnquam fuerunt, propè dixerim absurdissima, alibi dabitur fusiùs differendi locus: cuius auctores, quoniam intellectu eo, in quo sunt scientiæ, expertes se esse voluerunt, dignissimi videntur, quos in ea ferenda intellectu, scientiáque caruisse concedamus.

Figmentum Platonis refellitur.

Somnium verò illud Platonicum de obliuione, & reminiscentia facilè refellitur. Nam siue animi nostri propter cõiunctionem cum his corporibus obliuiscerentur scientiarum, quas antè exercuissent; siue quia non sunt nobis ab ipso ortu congenita phantasmata, sine quibus actum sciendi habere non possumus; idem dicendum esset de habitibus primorum principiorum: vtrunque enim genus habituũ ponit Plato in animis nostris, antequàm hæc corpora ingrediatur, certúmq; est neutrũ exerceri posse in corpore sine phantasmatibus: at Plato nõ existimat obliuionem cadere in habitus primorũ principiorũ: ergo nec in scientias, quæ sunt habitus conclusionum.

In Menone, Phædro, Phædone, & 10. de Rep.

Plato nõ ponit obliuionem primorũ principiorum.

Deinde, vt animi nostri reminiscantur scientiarum, quas eius sententia antequàm essent in his corporibus, exercuerunt: non satis esset, si res eadem iterum cognoscerent; sed necesse præterea esset, vt recordarentur se habuisse olim eiusmodi scientiarum vsum: at nullus omnino recordatur eiusmodi antiqui vius: nec verò demonstrationes, quibus animi nostri secundum Platonem excitantur ad vsum scientiarum, concludunt habuisse illos quondam cognitionẽ eorum, quæ demonstrantur; sed simpliciter ostendunt hoc, vel illud esse, vel non esse, & ob hanc, aut illam causam: non est igitur nostrũ scire idem, quod reminisci.

Ad hæc, aut scientia est reminiscentia eorum, quæ animus nouit extra corpus; aut eorum tantum, quæ nouit in alio corpore. Si eorum tantùm, quæ nouit in alio corpore: igitur cognitio ea, quam habent Inuentores artium, non est reminiscentia, quòd in alis hominibus non præcesserit. Ita cognitio multarum artium effectiuarum, quæ nostro etiam seculo inuentæ sunt, non est reminiscentia in ipsarum Inuentoribus; nec item quadratio circuli, si tandem inueniatur, erit reminiscentia in eo, à quo tandem fuerit reperta; creditque Augustinus duodecimo libro de Trinitate (quo loco sententiam hanc refellit) dari posse secundum Platonem animum Geometræ, qui in nullo alio corpore Geometriæ vsum habuerit, quod tũ demum facillimè colligitur, si Plato (quod verisimilius est) non posuit reuera Mundum ab omni æternitate. Quòd si in Inuentoribus artiũ noua cognitio non est reminiscentia, sed vera scientiæ acquisitio: potest vtique scientia acquiri: quo fit, vt scire nostrũ nõ omnino idẽ sit quod reminisci. Si verò scientia est reminiscentia eorũ, quę animus nouit extra corpus, cur nõ meminit omnium scientiarũ, quas Platonis sententia accepit, atque exercuit, antequàm vllum corpus ingrederetur, idque ex participatione Idearum: Na Plato in decimo

Cap. vlt.

Sub finẽ.

de

de Republica ſcribit, Erim Armenium, qui in prælio occubuerat, poſtquàm reuixiſſet, narraſſe omnia, quæ ipſius animus à corpore ſeparatus apud inferos vidiſſet. Quòd ſi animus recordari poteſt eorum, quæ contingenter vidit extra corpus, cur non magis meminiſſe poterit præclariſſimæ illius cognitionis omnium rerũ, quæ ſibi auctore Platone naturaliter initio indita eſt? At præſtantiſſimæ illius cognitionis non modò non recordatur quiſquã, ſed ne ipſius quidem priſtinæ exiſtentiæ, quam Plato autumat habuiſſe animum extra corpus, cùm ea ſcientia fruebatur.

Vtrãque reminiſcẽtiã ponit Plato, ſed præcipuè ſcientiarũ inditarũ.

Verùm quia ex reminiſcentiis, quæ à Platone ponuntur, præcipua eſt ea, qua animus dicitur recordari perfectæ illius cognitionis, quã antequàm vllum informaret corpus, naturaliter habuiſſe ponitur; & in eius ſola reminiſcentia ſcientiæ noſtræ vſus conſiſtere cenſetur; eam priuatim impugnemus.

Primùm, Si animis noſtris impreſſæ hoc pacto eſſent præclaræ illæ omniũm rerum ſcientiæ, neutiquã nos laterent (quò enim ſcientiæ ſunt certiores, & euidentiores, eò minùs nos latere poſſunt) at nemo experitur habere ſe eiuſmodi ſcientias.

Deinde, Si quis ab ortu cæcus eſſet, aut ſurdus, haberet etiam is ſcientiam rerum, quæ aſpectu, vel auditu percipiuntur: at hoc planè falſum eſſe ipſa experientia docet. Atque his duabus rationibus vti-
tex. 49. tur Ariſtoteles extremo capite huius libri.

Reſponſio pro Platone.

Reſpondeat fortaſſe Plato, non mirum eſſe, ſi habitus eiuſmodi ſcientiarum nos lateant, dum eorũ vſum nõ habemus: proinde eos, qui ab ortu priuati ſunt ſenſu aliquo, etſi omniũ ſcientiarum habitibus ſunt prędditi, tamẽ vt nequeunt habere phantaſmata eorũ ſenſibiliũ, quæ eo ſenſu percipiũtur, ita vſum eiuſmodi habituũ habere non poſſe. Sed in primis illud certum eſt, etiam poſt vſum ſciẽdi latere nos præclaras illas ſcientias inditas: nemo enim ex vſu ſciendi colligit congenitas illas ſibi eſſe, ſed potiùs, cùm primùm quiſque demonſtratiuè aliquid percepit, tum primùm putat ſe nouã ſcientiam conſecutum. Deinde, ad actus ſciendi ſatis ſunt duo hæc, ſenſuum miniſteriũ, & ipſa vis intelligendi, remoto quouis habitu. Ad hæc, cùm ex actu ſciendi, quem hoc modo poſſumus elicere, generari poſſit habitus ſcientiæ; ſuperuacanei planè ſunt ij, qui ponuntur à natura inſiti. Poſtremò, ſi ſcire reminiſci eſt, vt Plato ait, cùm per ſenſibilia vnius ſenſus reminiſci poſſimus ſenſibilium alterius, quo pacto aſpectu mellis, aut lactis reminiſcimur dulcedinis, & pater audita voce filij, aut alterius, qui filij vocẽ referat, reminiſcitur vultus, & habitus corporis filij; poterit is, qui ab ortu cęcus, aut ſurdus eſt, per ſenſibilia eorũ ſenſuũm, quos habet, reminiſci colorum, aut ſonorum, actumq; ſcientiæ colorum, aut ſonorum habere, quod tamẽ nunquam fit. Quòd ſi Plato reſpondeat, non poſſe animũ cæci, aut ſurdi nati reminiſci eiuſmodi qualitatum, quòd eas nunquam perceperit per ſenſus eius corporis, in quo tunc eſt; iam fatebitur remi-

Refutatio.

Occurritur reſpõſioni.

niscentiam meam non esse, nisi eorum, quæ animus meus in corpore meo per hosce sensus percepit. Non igitur constabit sibi Plato, cùm dixerit eum, qui putat se nouam scientiam consequi, nullam nouam acquirere, sed reminisci tum primùm earum rerũ, quas eius animus nouit, antequàm in vllo esset corpore. Ita nulla est responsio ad duo Aristotelis argumenta proposita contra scientiam inditam ex participatione Idearum.

Vt virtutes nõ insunt à natura, ita nec scientiæ.

Præterea, Quemadmodum si virtutes nobis essent naturaliter inditæ, etsi possemus earum actus non exercere, quòd forsitan nobis deesset materia, aut occasio, aut denique quia non adijceremus tunc animum ad agendum, nemo tamen posset fieri vitiosus (quod Aristoteles 2. Ethicorum libro sapienter docet exemplo lapidis, qui propter pondus à natura insitum, etsi millies proijciatur sursum, nunquam tamen consuescet ascendere per sese) ita si nobis insitæ essent à natura scientiæ omnes, quanquam possemus earum vsum non habere, quia non occurrerent termini, in quibus illæ exerceri possent, aut quia animus alijs rebus esset occupatus; nemini tamen posset vllus erroris habitus adhærere: at videmus multos esse, qui grauissimis erroribus laborent, quos planè errores esse, docti, ac sapientes homines ostendunt: non sunt igitur nobis scientiæ naturaliter inditæ. *Cap. 1.*

Ad hæc, Si animis nostris à natura inditæ essent omnes sciẽtiæ ex participatione Idearum, eadẽ ratione inditæ essent virtutes omnes (neque enim animus rationis particeps minùs capax virtutum est, quam scientiarum: nec virtutes minùs congruunt cum natura rationali, quàm scientiæ; & ipsis quoque scientiis, præsertim tam præclaris, quàm illæ ponebantur, quàm maximè consentaneæ sunt virtutes) at virtutes non sunt nobis à natura inditæ, cùm maxima hominum pars vitiis seruiat; ergo nec scientiæ.

Postremò, Si omnes scientiæ essent naturà inditæ animis nostris, antequam corpora ingrederentur, non esset cur earum obliuiscerentur propter coniunctionem cum corporibus: est enim generatio humana non violenta, & contra naturam, sed naturalis coniunctio formæ cum materia; nulláque forma detrimentũ accipit ex coniunctione cũ propria, & naturali materia: at obliuiscuntur omnium secundum Platonem: non sunt igitur eis à natura inditæ. Sed hæc ratio cum aliis nonnullis, quæ desumi possunt ex naturali respectu, affectuque formæ ad materiam, suo loco diligentiùs tractabitur. Interim lege ea, quæ de hac re à D. Thoma luculenter scripta sunt secundo libro [a] contra gentes, & in prima parte [b] summæ theologicæ, adiunctis (si placet) ijs, quæ fusè scripsit Tertullianus [c] in libro de Anima.

Nihil detrimenti accipit forma ex cõiunctione cum propria materia.

a *Cap. 83.* b *1. p. q. 84. art. 3.* c *Tomo. 2. cap.*

Ad priorem rationem pro Platone.

Argumentis verò Platonis, quæ pro cõmento hoc proposita sunt ex Menone, hunc in modum occurrendum est. Priori quidẽ, Nihil cõsequẽtiæ habere illud Socratis, Hic puer ordine interrogatus, & à nemine

[Primò quidẽ obliuionis] & sequentibus.

nemine edoctus incipit exercere actum scientiæ: ergo non est consecutus nouam scientiam,sed remini'citur eorum,quę antè sciebat. Quid enim interest,si ordine interroges, an ordine doceas? an non semper is,qui audit,consulit mentem suam, nihilque concedit, nisi quod per se notu esse perspicit,aut ex per se notis, & à se concessis iam videt esse demonstratum? Si id concedit, quod per se notum esse videt; non acquirit sanè nouam scientiam.Sin autem assentitur pronunciato,quod non iudicat per se notum, sed tamen iam ex per se notis demonstratum esse cernit; nō dubium est,quin verè discat, scientiamque verè consequatur,siue rogatus sit tantùm,siue ab alio edoctus,siue etiam à seipso menteque sua ductus.

Ad posteriorem.

Posteriori verò occurrendum, Eam solutionem, quam Socrates captioni Menonis adhibendam censet,nullam vim habere.Nā cùm scire aliquid cupimus,non necesse est prænosse illud habitu scientiæ, præsertim perfectæ, & absolutæ, quam existimat Plato esse in anima ab ipsa eius productione, satis est enim si præcedat cognitio actualis imperfecta,quasi,quod perfectè scire cupimus,imperfectè concipiamus;hac enim de causa eius perfectam cognitionem consequi enitimur,quia imperfectè id intelligimus: imò verò superuacanea,& inutilis est ad eam rem eiusmodi habitualis cognitio, cùm ponatur more dormientis per oblitionem contractam ex ingressu animæ in corpus.Vt verò iudicemus,num tandē inuenerimus,quod quærebamus, satis est iudicium intellectus remoto quouis alio habitu. Itaque cùm scire aliquid cupimus, neque id quærimus, quod prorsus ignoramus;neque quod omnino scimus,siue actu,siue habitu;sed id contendimus,vt quod actu confusè,& imperfectè cognoscimus, distinctè, & perfectè intelligamus. Cognoscimus autem omnia imperfectè,& quasi in radice fructus,cùm sola principia tenemus;perfectè autem, atq; distinctè, cùm singula ex principiis demonstramus. Atq; hæc longè meliùs,& sapientiùs docet Aristoteles initio libro'i de Posteriori resolutione; vt verū in hac etiam re sit, quemadmodū in aliis quam plurimis id,quod D.Augustinus de suo Platone ait in libro de vera religione; suauiùs illum ad legendum, quàm potentius ad persuadendum scripsisse.Ita patet,posse in nobis scientias generari,quod hæc quæstio vt certissimum ponit; idque intelligi debet non solùm quoad conclusiones,sed etiā quoad principia,cùm intellectus à principio sit velut tabula,in qua nihil est depictum, quemadmodum & sensus,antequàm quicquam percipiat.

Quam notitiā habeamus eorum, quæ scire cupimus.

tex.4.

Cap.2.

Augustinus quid de suo Platone.

3 de Anima c. 4. tex.14.

Nullam

Nullam in nobis generari scientiam sine experimento, saltem principiorum.

SECTIO III.

Quo pacto artis & scientiæ nomina hoc loco vsurpẽtur.

VT igitur proposita quæstio explicetur, illud animaduertendum est, artis, & scientiæ vocabula accipi hoc loco, quemadmodum & in toto capite, promiscuè, & absque discrimine pro quauis scientia, siue ea effectiua sit, quæ propriè dicitur Ars; siue actiua, aut contemplatiua, quę non tam dicuntur artes, quàm scientiæ. Deinde animaduertendum est, in artibus, & scientiis duo esse habituum genera, de quorum generatione quæstiõ intelligi possit. Alij dicuntur apprehensiui, quod iis apprehendantur extrema, ex quibus constant earum pronunciata; alij iudicatiui, quòd illis de extremorum connexione iudicemus. Denique animaduertendum est, habitus iudicatiuos propter diuersam iudicandi rationem de principiis, & conclusionibus, quibus omnia scientiarum pronunciata comprehenduntur, diuidi posse in iudicatiuos principiorum, & conclusionũ. His positis iuxta hæc tria habituum genera tribus conclusionibus respondendum est.

Duo habituum genera in scientijs.

Prima cõclusio.

Prima conclusio. Vt generentur habitus apprehensiui terminorum, & per modum habitus insint, non opus est experimento, sed aliqua sensus apprehensione duntaxat, eaque multiplicata. Prima pars probatur. Primùm, quia experimentum est iudicium quoddã, seu potiùs multa simul iudicia partis sensitiuæ: habitus autem apprehensiuus intellectus non pendet ex vllo iudicio, siue intellectus, siue sensus; siquidẽ apprehẽsio intellectus, ex qua generatur habitus apprehẽsiuus, potest præcedere omne iudiciũ sensus, cùm ad illam satis sit apprehensio sensitiua saltem multiplicata, vt patebit. Deinde, quia si ad id aliquo experimento opus esset, maximè opus esset experimento connexionis extremorum in rebus singularibus, quod tamen necessarium non esse ex eo constat, quia multi apprehendunt terminos vniuersalium propositionum, qui nullũ vnquam tulerunt experimentale iudicium de eorum connexione in singularibus, vt patet in ijs, qui audiunt huiusmodi propositionẽ, Omnis crocodilus mouet superiorem mandibulam, nec tamen vnquã crocodilum viderũt. Postremò, quia multæ quæstiones sunt, de quibus neutram in partem iudicamus, veluti, Sintne stellæ pares, an impares, & eæ omnes, pro quarum vtraque parte paria sunt momenta rationum; quarum cùm habeamus habitus apprehensiuos, tãẽ quam tamen experientiam habuimus.

Habitũ apprehensiuum nõ pẽdere ex iudicatiuo.

Quo pacto nihil sit in intellectu, qđ non prius fuerit in sensu.

Secũda pars probatur, quia nihil est intellectu apprehẽsum, quod nõ aliquo modo priùs fuerit sensu cognitũ, vt omnes Philosophi affirmat. Quod ita intelligendũ est, vt vel per se fuerit sensu perceptũ, veluti colores; vel per suas partes, vt vrbs aurea, & cætera, quæ fingimus; vel per sua effecta, vt Deus Opt. Max. substantiæ separatæ, & virtutes

virtutes rerũ naturalium noſtris ſenſibus occultę,vel per aliquid ſibi ſimile,vt abſentes,& vita defuncti per depictas ipſorũ imagines, aut per oppoſita,vt aſpera per læuia, tenebræ per lumen, non calidum per calidum:vel per ſua fundamenta, vt ſecundæ intentiones per res ſubſtratas,ſeu denominatas;vel aliquo alio modo.

Quando nã ſcientia ſit in intellectu per modũ ſcientiæ.

Tertia pars ex eo probari poteſt, quia nunquam ſcientia dicitur eſſe in intellectu per modũ ſcientiæ,niſi quando ea poſſumus vti, cùm volumus: non poſſumus autem vti habitibus apprehenſiuis terminorum ſcientiæ,cùm volumus,niſi quando in memoria ſenſitiua extat per modum habitus notitia alicuius individui, aut pluriũ:vt verò aliquid imprimatur memoriæ ſenſitiuæ per modum habitus,non ſatis eſt ſemel,ac ſubitò rem apprehendiſſe, vt experientia didicimus.

Illud tamen animaduertendum eſt,adeo vehementem, tamdiuve continuatã eſſe poſſe vnam apprehenſionem ſenſus, vt quam brẽuiſſimo temporis ſpatio relinquere poſſit in memoria ſenſitiua habitualem notitiam. Verùm de hac perinde iudicandum eſt, atque de multiplicata,cùm de ijs,quæ idem valent,eadem ſit ratio.

In hi eſt Ant. Andr. hoc lib. q. 5.

Cõtra nõnullos.

Ex his patet non rectè loqui quoſdã Scoti ſectatores, qui dicunt ad comparandos habitus apprehenſiuos terminorum cuiuſq; ſcientiæ opus eſſe experimento. Nam etſi experimenti nomine intelligunt ſæpius iteratam ſenſus apprehenſionem; abutuntur tamẽ vocabulis,cùm experimentum non ſit notitia apprehenſiua, ſed iudicatiua,vt dictum eſt.

Secunda concluſio.

Secunda concluſio. Vt generentur habitus iudicatiui, quibus intellectus ſine temeritatis vitio principiis aſſentiatur,opus eſt experimẽto eorũ in ſingularibus. Hæc concluſio plane traditur ab Ariſt.

Arg. 1.

in locis initio quæſtionis adductis,in quibus perſpicuum eſt eum loqui vniuerſè,& ſine vlla exceptione. Nam 2. Priorum cap. 23. ſic dicitur. Omnia enim aut ſyllogiſmo,aut inductione approbamus. Pri

tex. 16.

mo autem poſter. cap. 14. hoc pacto, Fieri autem non poteſt, vt vniuerſalia percipiantur,niſi per inductionem. Loquitur autem de vniuerſalib. propoſitionibus,quas inductione vel mediatè,vel immedia-

tex. 15.

tè cognoſci vult. Deinde 2. poſt. cap. vltimo ſic ſcriptũ eſt; Neceſſe eſt igitur ipſa prima (nempe principia) inductione cognoſcere. Demũ; hoc intelligendum eſſe in omnibus omnino ſcientiis & artibus

tex. 31.

declarat Ariſtoteles in 1. lib. Prioris analyticæ cap. 31. his verbis, διὸ τὰς μὲν ἀρχὰς τὰς περὶ ἑκάστου, ἐμπειρίας ἐστὶ παραδοῦναι. λέγω δ' οἷον τὴν ἀστρολογικὴν μὲν ἐπιστήμην τὰς ἀστρολογικὰς ἐποιήσαν. ληφθέντων γὰρ ἱκανῶς τῶν φαινομένων οὕτως ἐφάνησαν αἱ ἀστρολογικαὶ ἀπόδειξις. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἄλλου οὑτινοῦν ἔχει τέχνη τε καὶ ἐπιστήμη. Id eſt, Quocirca cuiuſq; principia tradere, experientiæ eſt. Dico autem,exempli cauſa, aſtrologicam experientiam, Aſtrologorum ſcientiæ eſſe. Sumptis enim, & longo vſu obſeruatis ijs, quæ apparent, tum demum inuentæ ſunt Aſtrologorum demonſtrationes: quod

idem,

idem,in qualicunque alia,siue arte,siue scientia eodē modo habet. Hæc attulerim loca propter nonnullos, qui existimant hanc conclusionem non fuisse assertam ab Aristotele vniuersè,sed indefinitè,quasi senserit non omnium principiorum habitus inductione generari. Atque hanc eandem,quam nos dicimus esse Aristotelis sententiam,asserunt Alexander,Themistius,Philoponus,D.Tho. Auerroës,& alij plerique. *In locis citatis.*

Probatur autem conclusio primùm inductione ipsa, siue experimento. Nemo enim assentitur proposito principio, nisi illud priùs in multis indiuiduis verum esse expertus sit,& in nullo reperiat instantiam,aut certè cùm proponitur,priùs illud cōferat apud se cum multis singularibus,quorum meminit,videátque num ita res habeat in singulis,an verò aliqua ipsi occurrat instantia. Et quidem in principiis communibus satis aperta res est. Ecquis enim assentitur his principijs,Omne totum est maius sua parte, Si ab æqualibus æqualia demas,quæ remanent sunt æqualia, & similibus, qui nō millies ea,cùm puer esset, expertus sit in rebus singularibus? In principijs autem propriis,sicuti est definitio naturę,definitio motus,& similia, ipse labor ea inueniendi,& examinandi satis apertè indicat, quanta priùs experientia opus sit,cùm à posteriori(vt dicitur)& lōgo effectorum experimento,ac inductione colligi soleant.

Secundo probatur, Quia cùm naturaliter non fiat transitus ab vno extremo in alterum,nisi per medium;fieri non potest,vt homines cōsueto naturæ modo assentiantur principiis, antequàm eorum habeant experientiam in plerisque singularibus. Nam inter iudiciū vnius singularis propositionis,& iudicium vniuersalis principij medium est experimentum. Etenim iudicium singularis propositionis vni tantùm singulari addictum est;iudicium verò vniuersalis ad infinita diffunditur:at experimentum nec est vnius tantùm rei singularis,nec omnium,sed quorundam.

Notanda expositio. Cur quidam Philosophi se ipsos hallucinati. Tertia ratio est, Quia certitudo cognitionis abstractiuæ, qualis est cognitio vniuersalium, indiget examine intuitiuæ, quæ in hac vita sine sensu haberi non potest. Quod quidem examen quia Plato plerumque prætermisit,nimium credens intellectui,qui solus,ac per se sæpe numero hallucinatur; non mirum est, si sæpe etiam lapsus sit. Exempli causa. Si Plato trutina experimenti suum illud principium ponderasset,Quidquid percipitur,ita existit, vt percipitur, animaduertisset́que quemadmodum candor lactis percipitur sine dulcore,nec tamen sine dulcore existit,ita quoque euenire posse,vt naturæ vniuersales sine differentijs indiuiduantibus intelligerentur, nec tamen sine eis existerent; nunquam tantam fidem habuisset proposito pronunciato, vt ex eo naturas rerum separatas à differētijs indiuiduātibus existere collegisset. Nec verò Zeno Eleates tanti fecisset rationes eas, quibus motum non esse concludebat, nisi nimium intellectui credendum putasset. Proinde eas rationes *D. Tho. passim.*

Simpl.li. 6.phy.cō. 53.& lib. 8.conſ.25. nes cùm Cynicus Diogenes aliquando in publica diſputatione audiſſet,ſapiēter ſimul,& facetè ſurrexit, ſoláque deambulatione reſpondit,vt ſignificaret non tanti æſtimandas eſſe rationes,quas intellectus apud ſe excogitat,& prætermiſſo experimento ex ipſis quaſi penetralibus mentis depromit,vt earum cauſa reganda ſint ea,quæ ſenſibus per ſe nota ſunt.Pro qua re lege Ariſtotelem 8. li- *tex. 22. & 26.* bro Phy.ad initium ferme,ac finem tertij capitis.

Factum, & doctrina grigia Diogenis.

Tertia concluſio,Non omnes habitus concluſionum indigent experimento ipſarum proprio,ſed quidam tantùm.Probatur prior pars concluſionis.Primùm, quia ad comparandum habitum concluſionis ſatis eſt aſſenſus principiorum,& conſequentiæ, omnes autem habitus,quibus concluſiones ſciuntur ſimpliciter, hoc eſt ſcientia propter quid,habentur ex principiis; ergo huiuſmodi habitus non indigent experimento ipſarum proprio,ſed ſuorum principiorum tantùm.Deinde,quia Geometræ pauciſſimis poſitis principiis acquirunt ſcientiam multarum concluſionum Geometriæ, quarum connexiones nunquam experti erant in rebus. Poſterior pars probatur,quia habitus, quibus concluſiones ſciuntur ſecundum quid,ſeu ſcientia ea,qua quòd res ſit duntaxat intelligitur, acquiri,nequeunt ſine experimento ipſarum proprio. Niam ſcientia, qua tantùm ſcimus ita rem habere, vt concluſio ſignificat, aut comparatur ex effectis,aut ex cauſis remotis: vtroque autem modo neceſſaria eſt experientia concluſionis,vt inductione patet.Sciētia enim,quam Medici à poſteriori habēt de rheubarbaro,quòd ad bilem purgandam ſit idoneum,non aliter comparari potuit, quàm ex frequenti effectorum obſeruatione in multis individuis. Item ſcientia, quam olim Aſtrologi habebant de Lunæ defectu, antequàm eius cauſa proxima eſſet inuenta,non habebatur ex proxima ſeu immediata,quæ eſt interpoſitio terræ,ſed ex remota, hoc eſt, ex perfecta eius oppoſitione; nunc autem videmus eam non aliter comparari potuiſſe ex huiuſmodi cauſa,niſi quia frequenter obſeruatum eſt,cùm Sol,& Luna perfectè opponerentur,id eſt per mundi diametrum,Lunam deficere;eodémq; modo res habet in cæteris,

Tertia cō cluſio.

Quomodo ſit demōſtratio Quia.

Examen ſecundæ concluſionis.

SECT. IIII.

nx.6. SED contra ſecundam concluſionem,in qua tota difficultas huius quæſtionis poſita eſt,ſic licet obiicere. Vt aſſentiamur principiis,ſatis eſt ſola terminorum,extremorúmve cognitio; ergo non opus eſt experimento. Antecedens ſæpe traditur ab Ariſt. vt 1. Poſter. cap. 3. vbi ſic dicitur; Principium ſcientiæ quoddam eſſe aſſerimus,quo,ſeu (vt alij vertunt) quatenus terminos cognoſcimus. Et 1. Topicorum cap. 1. vbi de principiis ſcriptum eſt.Prima ſunt,quæ non per alia,ſed per ſe ipſa fidem habens

Primum argum. contra 2. concluſionem.

bent,id est sola terminorum cognitione approbantur.

2 Deinde,si Arist.crederet omnia principia inductione cognosci, non dixisset 1.Eth.cap.7.Principiorum alia inductione, alia sensu, alia assuetudine,alia alio modo perspici:cùm ergo distinxerit inductionem ab aliis modis cognoscendi principia, satis patet non putasse illum omnia principia cognosci inductione,neque, quod hinc sequitur,experimento.

3 Præterea definitiones geometricæ,quæ ante theoremata ponuntur,vt quid sit linea,quid triangulus, sunt quædam principia; hæc autem non indigent experimento,cùm iis propositis nemo sit, qui non statim assentiatur; igitur non omnia principia propria indigent experimento.Quinetiam non satis videtur esse id,quod de cõmunibus paulò antè dictum est,Neminẽ illis assentiri,qui non millies ea expertus sit in rebus singulis.id enim ex accidenti videtur euenire.Nam etsi nunquam præcessisset in nobis eiusmodi experientia,simul tamen atque illa proponerentur, eorúmque termini perciperentur,nemo esset,qui non illis assentiretur.

4 Deinde,Id,quod incertum est,ac fallax,& minùs latè patet, non potest esse causa eius,quod est certissimum,ac verissimum, & latissimè patens:experimentum autem est incertu,& fallax,vt Hippocrates ait,nec immeritò,cùm pendeat ex sensibus,qui sæpe falluntur;& versatur in paucis quibusdam individuis: habitus verò principiorũ sunt certissimi,ac verissimi,multóque veriores,ac certiores, quàm habitus conclusionum; cúmque sint de vniuersalibus, infinita complectuntur individua:non est igitur necessarium experimentum,vt generetur habitus principiorum,Quibus penè argumentis persuasus Albertus,& post eum Anton. Andr. oppositam conclusionem statuunt;Non omnes habitus principiorum experimento indigere, sed sola principia earum artium,quæ propriè hoc nomine appellantur,itemque Philosophiæ naturalis,moralis, & Metaphysicæ. *Aphor.2.* *Albert. hoc loco tract.1.c. 6. Anto. And.q.5.*

Neminem tamen hæc mouere debent,vt à proposita conclusione recedat.Primum namque argumentum facilè dissoluetur, si dicas,cùm Arist.docet vt assentiamur principiis, satis esse solam terminorum cognitionem,non sic intelligendum, quasi excludat experimentum,quippe cùm sæpe alibi necessarium esse sentiat;sed ita vt excludat medium terminum à priori,quo principia demonstrari possint. *Ad principiorum cognitionem num satis sit cognitio terminorum.* *Locis citatis pro 2. conclusione.*

Ad secundum dicendũ est,inductionis nomen in loco citato non posse accipi,vt cõplectitur omnes inductiones, cùm multæ sensuũ ministerio,multæ etiã assuetudinis obseruatione fiãt; sed accipi pro iis tantùm,quæ fiunt in rebus Mathematicis,quæ, vt tales sunt, extremis sensibus non subiacẽt;vt sequẽtibus verbis significẽtur inductiones ad sensum factæ,quæ vtiq; sunt in rebus naturalibus, quæq; morũ obseruatione colliguntur,et si quæ sunt alia eiusmodi.Itaq; nõ negat Arist.ijs verbis omnia principia inductione cognosci,quod alijs *Locus primi Ethicorũ expositus.*

locis

apertè asseruerat, sed solùm docet non omnia cognosci eodem inductionis modo.

Ad tertium, quod attinet ad principia propria, dicendum est, conclusionem nostram non esse intelligendā de ijs propriis principiis, quæ sunt meræ positiones, hoc est, quæ solùm præmittuntur ad explicanda nomina, quibus in demonstrationibus vtendum est, quales sunt definitiones, quæ initio Geometriæ ponuntur. Nec enim præmittuntur ad declarandas rerum essentias, sed vt is, cui fit demonstratio, intelligat, quid Geometra significare velit vocabulo lineæ, trianguli, & cæteris, ne demonstrator in ipso demonstrationis cursu cogatur ea explicare. Quo fit, vt nihilo minus Geometra demonstret sua theoremata, si definitiones, quas posuit, non explicent essentias rerum, modò per eas constet, quid vocabulis, quibus inter ipsos disseritur, significetur. Hac autem de causa appellauerim huiusmodi definitiones meras positiones, quia sunt velut conuentiones quædam inter eos, qui disserunt, quasi dicant, ponamus, nomine lineæ significari longitudinem sine latitudine, & profunditate; nomine trianguli figuram planam tribus lineis contentam; & ita in cæteris. Cùm ergo hęc principia cōuentione sola cōstent, satis perspicuum est nullo opus esse experimento, vt illis assentiamur. Alia ratio est de ijs principijs proprijs, quæ ad explicādas essentias rerum adhibentur, cuius generis sunt definitio naturæ, motus, animæ, & similes. egent enim longa experientia, nec Philosophi ita eas tradunt, quasi dicāt, ponamus nomine naturæ significari id, quod est principium motus, & quietis, quicquid illud sit; sed posito, naturā esse, quia res naturales sensu ipso existere cernantur; ex longa tādem motus, & quietis obseruatione, docent quid ea sit, eodémque modo res habet in cæteris. Quod verò attinet ad principia communia, dicēdum est, nō euenire per accidēs, vt prius ea experiamur in rebus singulis, quàm assensum adhibeamus. Esset enim temerarius assensus, si prętermisso examine experientiæ illa admitteremus, vt patet ex dictis.

Quorsum positiones in sciētijs præmittātur.

Lex. 58. Atque hac ratione Arist. priori lib. de Gener. cap. 8. meritò inuehitur in quosdam, quòd prętermisso examine sensus solam rationem ducem sequerentur. Quòd si quis obiiciat, satis esse vnicum iudicium sensus ad examen primorum principiorum, quod videtur pueri experiri cùm illa à præceptoribus subiecto vnico sensibili exemplo proponuntur: respondendum est, vnicū exemplum, si quādo videtur rē conficere, non id facere virtute tantùm sua, sed præcedentiū, quæ tum in memoriam reuocantur, quo pacto fuso exercitu si miles vnus pedem referat, deinde alius, atque alius se adiungat, is, qui primus globo facto hostem aggreditur, non vi sua, sed virtute commilitonum redintegrat bellum. Quo exemplo eadem penè ratione vtitur Aristoteles extremo secundo posterioris Analyticæ, cùm agit de modo, quo gignūtur habitus principiorū. Itaq; semper necessarium est multorū singulariu examen, vt principiis tanquām prin-

Obiectio.

Diluitur.

Extremis penè verbis.

principiis & velut firmis ſcientiæ fundamentis inhæreamus. Verá-
Afranij ſententia. que omnino eſt ſententia illa Sapientiæ de ſe loquentis, quam ex Afranio citat Gellius[Vſus me genuit,mater peperit memoria;Sophiam vocant me Graij, vos Sapientiam] quo loco nomine vſus experientia ſignificatur. *Li.13.c.8. Caiet. 2a Poſt ad cap.18.*

Caietani ſententia. Ad quartum,ſi Caietani ſententia probanda eſſet, dicendum foret,experimentũ eſſe neceſſariũ ad iungendos aptè terminos. Quãquàm enim teneas rationem totius & partis;ſi tamen totum,& partem non iungas in formam huius pronuntiati,Omne totũ eſt maius ſua parte,nunquam eius principij habitum comparabis;nunquã autem id videtur fieri poſſe in vniuerſalibus,niſi priùs fiat in ſingularibus.Sed primùm;Si ob hanc cauſam experimentum adhibendũ eſt,ſatis erit præceptoris opera,qui aptè proponat terminos.Deinde ſatis erit,ſi quiſque ſemel aptè illos cõiungat.Poſtremò,habitis terminis vniuerſalibus, non neceſſe re vera eſt,vt priùs illi iungãtur in ſingularibus,quàm inter ſeſe.Dicẽdum eſt igitur,Veram & propriã cauſam habituum principiorum eſſe lumen intellectus,quo cernimus prædicata eſſe immediata ſubiectis;neque experimentum eſſe neceſſarium vt veram,& per ſe cauſam illorum ; neque item vt id, ſine quo termini aptè coniungi non poſſint; ſed iccirco eſſe neceſſariũ,quia,vt diximus,nemo abſque erroris periculo principiis aſſentitur,niſi illa expertus ſit in aliquibus ſingularibus, nullámque reperiat inſtantiam.Quo circà rectè ait Auerroes 8.Phyſicorum libro; Experimentum verorum ſermonum eſſe vt conueniant cum iis, quæ ſenſibus percepta ſunt;non autẽ vt hæc cum illis congruant. *Refutatio.* *Com.21.*

Obiectio. Quòd ſi quis hunc in modum vrgeat,Cùm intellectus noſter videt prædicata eſſe immediata ſubiectis, non eſſe cur debeat cohibere aſſenſum,dum experientiam eius rei capiat , præſertim cùm ea ſæpe fallat:Occurrendum eſt , & experimentum per ſe aliquando fallere,& intellectum nonnunquã in ea re hallucinari.Verum cùm ambo conueniunt,tunc haberi omnem certitudinem,quæ naturaliter haberi poteſt.Dico autem,naturaliter,quia aliquando etiã hæc ambo ſimul iuncta non omnino veritatem attingunt, vt fidei doctrina docet.Nam etſi intellectus noſter remota doctrina fidei,nõ temerè aſſentiebatur huic pronunciato,quaſi primo principio;Quę ſunt re ipſa eadem vni,& eidem tertio , ſunt re ipſa eadem inter ſe (ſiquidem & intellectus lumine ſuo iudicabat illud eſſe veriſſimũ & experientia in rebus omnibus,in quibus à nobis capi poteſt , ita eſſe docebat) poſtquam tamen altiſſimũ ſanctiſſimę Trinitatis myſterium reuelatum eſt,non ita latè illi aſſentiri debet.Etenim diuinæ perſonæ ſunt eædem re ipſa cum diuina eſſentia,quæ vna , atque eadem numero eſt in illis omnibus,& tamen illæ non ſunt eędem re ipſa inter ſe. *Dilutio.*

Quàm ſit certa cognitio principio rũ naturaliter ac quiſita.

Solutio

Solutio ambiguitatum, quæ initio propoſitæ ſunt.

SEC. V.

HIs ita explicatis, nullius negotij eſt ambiguitates initio propoſitas diſſoluere. Ad priorem enim dicendum eſt, non eſſe pugnantia ea, quæ ab Ariſtotele hoc cap. dicuntur, etiam ſi (vt equidem exiſtimo) de concluſionum experientia præcipuè loquatur. Nam quod ait, artem, & ſcientiam per experientiam hominibus prouenire, verum eſt vniuerſè de omnibus artibus, quoad earum inuentionem, ſumpta fermè experientia pro experientia concluſionum. Is enim ferè eſt modus procedendi noſter, cùm abſque præceptore ſcietiam comparamus, vt ab effectis ad cauſas, & à cauſis remotis ad proximas progrediamur, quod non fit abſque experimento ipſarum concluſionum proprio. Namque ex cognitione effectorum, & ignoratione cauſæ cœperunt homines philoſophari, vt Ariſt. ait cap. ſequenti, id quod non ſolùm in rebus naturalibus, & iis, quæ ad mores pertinent, ſed in Mathematicis etiam, in quibus principia demonſtrationum propter quid promptiora ſunt, ferme videmus accidiſſe. Priùs enim Mathematici (Ariſtotele eodem loco teſte) cognouerunt ex effectu ſolē reuerti ex tropicis, diametrúmque quadrati non eſſe commenſurabilem lateri, quàm earum rerū cauſas inuenirent: quod idem in pleriſque aliis concluſionibus, quibus Geometria, cæteraque artes Mathematicæ celebrari cœperūt, euenisſe argumento eſt illud Pythagoræ factum, qui cùm antè experientia cognouiſſet trianguli orthogonij ſubiectum latus tantūdem valere, quantum quæ rectum angulum continent (quod eſt theorema 33. apud Euclidem in 1. Element.) eiúſque rei demonſtrationem diu quæſitam inueniſſet, tantam ex ea re voluptatem cepit, vt Muſis, auctore Proclo, in gratiarum actionem bouem obtulerit, vel vt refert Laërtius ex Apollodoro, Hecatomben, quod erat centum victimarum eiuſdem generis, veluti centum ouiū, hædorum, aliorúmve animalium ſacrificium. Ita patet id, quod Ariſt. docet in verbis citatis huius cap. omnes artes experientia comparari, verū eſſe quoad earum inuentionem, quæ ferè cœpit ab experimento concluſionum, quarum cauſæ, ac principia temporis progreſſu quæſita ſunt; tametſi multæ concluſiones ex principiis experientia compertis deductæ ſunt à primis Inuētoribus, antequàm concluſionum experientia haberetur. Non tamen iccirco falſum eſt id, quod poſtea ſubdit, quoſdam artifices carere experiētia. Poſſunt enim carere experientia concluſionum propria, quicunque ſiue doctrina (quod commune eſt) ſiue inuentione (quod multò paucioribus accidit) per principia ſcientiam aſſequuntur.

Concilia tur duo Ariſtotelis loca.

Modus ſcientiæ comparā dæ per inuentionē.

Pythag. ſacrificiū

Proclus in 1. Euclidis. li. 2. Laert. in Pyth.

Quo primo loco primus locus ſit intelligendus.

Quo pacto ſecundus.

Ad poſteriorē ambiguitatē dicendum eſt, omnes artes, quæ prin-

cipiis innituntur, comparari experimẽto principiorum: non tamen omnes experimento conclusionum, vt rectè probant argumenta pro vtraque parte; quæ proinde non pugnãt inter se. Nec verò Medicis scholasticis, aut pueris Arithmeticis, aut Geometris, qui à priori edocti sunt, deest experientia eorum principiorum, quibus præceptores in demonstrando vsi sunt, vt patet ex dictis. Quod verò attinet ad motum noni orbis, qui à posteriori cognitus est; dicito, satis fuisse inductionem effectorum per partes, hoc est per motus astrorum, quæ ad motum proprium illius orbis mouentur, centum videlicet annis gradu vno, quod tamen multorum sibi succedentium Astrologorum obseruatione, quæ pro vnius experimento haberi potest, cognitum est.

Quæstionis summa. Habes ex hac quæstione quo pacto omnes artes, ac scientiæ experimento gignantur, siue per inuentionem acquirantur, siue per doctrinam, quæ tandem ad inuentionem alicuius præceptoris reducitur. Quo autem pacto à principiis ad conclusiones procedatur, & vtrum necesse sit prius assentiri vtrique sumptioni, quàm conclusioni: an verò eodem momento, quo assumptioni assentimur, sequatur assensus, quo conclusionem approbamus, & num præcedere quoque debeat assensus tertius, quo approbetur consecutio, & quo pacto, tempore, an natura; & vtrum assensus adhibitus conclusioni demonstratæ cadat etiam in principia, & consecutionem; suo loco, id est, ad initium Posterioris Analyticæ explicandum est. *ad Ca. 2.*

SINT NE OMNES ACTIONES singularium?

QVAEST. V.

Argumenta pro vtraque parte. SECTIO I.

Triplex quæstionis sensus. TRibus modis intelligere possumus actiones esse singularium. Vno, quia oriantur à singularibus tanquam ab agentibus, quo pacto dicimus, Domini esse præcipere, serui autem mandata exequi. Altero, quia recipiantur, siue exerceantur in singularibus, quo modo dicimus, Animalium esse sanari, & ægrotare. Tertio, quia terminentur ad singularia, in quo sensu dicimus, primam generationem humanam fuisse Caini, & primam creationem Regis in populo Israëlitico, Saulis.

Quo sensu Arist. hoc loco affirmatiuam partẽ asseruerit. d. 12. q. 3. ad 2. Ac Aristoteles quidem in hoc capite affirmatiuam quæstionis partem in secundo tantùm, & tertio sensu asseruit iis verbis [Actiones verò, generationésque omnes in singularibus versantur] Quocirca meritò Scotus in quartum Sententiarum librum reprehendit eos, qui hoc loco affirmatiuam partem in primo sensu tradi existimant. Tractanda tamen est à nobis quæstio etiam in primo, non solùm

quia

quia præcipuus est, & statim proposita quæstione occurrit; sed etiã quia eius tractatio coniuncta est cum cæterorum tractatione, ad eámque non parum conducit, vt patebit.

Affirmatiuã igitur partem in omnibus sensibus veram esse, si verba quidem ipsa spectemus, hac ratione perspicuè videtur colligi; Quia cùm sola singularia existant in rerum natura, nemini dubium esse debet, quin ea sola possint cùm agere, tum etiã recipere, ac terminare actionẽ. Item hac; Quia cùm omnis actio sit determinata, & quæ designari possit; necesse est vt à designata aliqua re proficiscatur, & in designatũ subiectũ recipiatur, & ad designatũ aliquid terminetur: quicquid autẽ designari potest, singulare procul dubio est. *Quo pacto quæstio sit facilis.*

Si verò nomine singulariũ (quod plerique Theologi volunt) intelligamus supposita, quæ definiri solẽt. Singularia per se existẽtia cõpleta, & incõmunicabilia, vt est Socrates, Plato, Callias, nõ leuia occurrũt argumẽta, quibus potiùs negatiua pars videatur amplectẽda.

Nam quod attinet ad primum sensum, non videntur omnes actiones oriri à suppositis, vt à causis agentibus. Primùm, quia calefactio oritur à calore, vt à causa agente, eodémque modo frigefactio à frigore; calor autem, & frigus, cùm per se non existant, supposita dici non possunt. Deinde, quia omnes potentiæ, seu facultates, quæ sunt proprietates naturarum communium, oriuntur ab ipsis naturis cõmunibus, vt à causis agentibus, veluti facultas ridendi à natura humana; & tamen naturæ communes, nec singularia sunt, nec omnino per se existunt, vt supposita dici possint. Quin etiam ex eadem priori propositione videtur colligi, ipsos etiam potentiarum actus oriri a naturis communibus, vt à causis agentibus, veluti actum ridendi ab eadem humana natura. Eius enim est actus, cuius est potentia, vt Arist. ait in li. de Somno, & Vigilia, id est, ab eo oritur actus, à quo oritur potentia. Postremò, quia diuinæ operationes, quæ exercentur in creaturis (quas Theologi vocant operationes ad extra) proficiscuntur a Deo, vt est communis tribus diuinis personis, tanquã à causa agente, cùm tamen dicendum non sit, Deum, vt est communis tribus hypostasibus, esse suppositum. *Primum arg. cõtra primum sensum.* 1 2 3 *Cap. 1.*

Quod verò attinet ad secundum sensum, non videntur etiam omnes actiones recipi in suppositis. Primò, quia multæ recipi possunt in anima separata, quæ tamen cùm non sit substantia completa, sed suapte natura pars humanæ naturæ, non est prima substantia ac proinde nec suppositum. Secundò, quia generatio substantialis est actio quędam, & tamen subiectum, in quo recipitur, vt Arist. docet 5. Phys. cap. 1. & 1. de Gener. cap. 4. est materia prima, quæ cùm nõ possit per se naturaliter existere, suppositum esse nequit. Tertiò, quia multæ actiones sunt in natura humana, quæ assumpta est à Verbo diuino, cùm tamen illa non sit suppositum, vt ex sacrę Fidei doctrina ostendunt Theologi. *Primum arg. cõtra secundũ sensum.* 1 2 *text. 7.* *text. 24.*

Quod denique attinet ad tertium, non videtur quoque actiones

Primum arg. contra tertium ſen ſum. omnes terminari ad ſuppoſita. Primò, quia actiones intellectus, quibus vniuerſalia concipiuntur, terminantur ad naturas communes, ſeu vniuerſales. Secundò, quia omnes motus ſunt actiones quædã; motuum autem (vt Ariſtoteles docet 5. Phyſ. cap. 1. & 2.) alij terminantur ad quantitatem, alij ad qualitatem, alij ad locum; quæ quia ſunt accidentia, ſuppoſita dici nequeunt. Tertiò, quia cauſis vniuerſalibus reſpondent effecta vniuerſalia, vt patet ex 2. Phyſ. ca. 3. v. g. proprius effectus ſtatuarij non eſt hæc ſtatua, ſed ſtatua in commune, nec effectus proprius, ſiue adæquatus Artificis eſt hoc artefactũ, ſed artefactum in commune. Non terminatur igitur actio cauſarũ vniuerſalium ad ſingularia, ſed ad vniuerſalia. Quare neque ad ſuppoſita. *tex. 8.* *tex. 18.* *tex. 127.*

Reſpõſio. Quòd ſi quis dicat, cauſas vniuerſales non eſſe cauſas per ſe ſuorum effectorum, ſed per accidens, quòd nihil efficiant niſi per ſingularia: in hac autem quęſtione non eſſe ſermonem de cauſis per accidens: obijci contrà poteſt, falſum eſſe id, quod aſſumitur; tum quia effecta vniuerſalia demonſtrantur per cauſas vniuerſales, cùm tamen nullus effectus demonſtrari poſſit per cauſam per accidens; tum etiam quia effecta vniuerſalia expetuntur, & vt dici ſolet, intẽduntur per ſe à cauſis vniuerſalibus; effecta autem per ſe intenta nõ ſunt effecta per accidens. Quòd autẽ intendantur, per ſe à cauſis vniuerſalibus, inductione patet. Ignis enim per ſe intendit ignem ſecundum ſpeciem, & equus equum, eodémque modo res habet in cæteris. Atque hoc eſt, quod Auicenna ſcribit in 1. li. ſufficientiæ, ſpecies eſſe per ſe intentas à natura, non indiuidua.

Cõtra reſponſionẽ.

Cap. 1.

Exponitur pronunciatum Ariſtotelis.

SECTIO II.

Quas actiones intelligat Ariſtot. cum ait Actiones &c. verſari in ſingul. Quorunda opinio

QVæſtio hæc ea ratione explicabitur rectè, ſi expoſuerimus quas actiones intelligat Ariſtoteles, cùm ait, Actiones, generationéſque omnes in ſingularibus, ſiue circa ſingularia verſari; pro quibus item rebus ſingularium nomen accipiat; ac demum quo pacto totum pronunciatum intelligendum velit.

Sunt qui dicãt, nomine actionum intelligi eo loco ab Ariſt. ſolas actiones trãſeuntes; aliiq; addunt non omnes tranſeuntes, ſed eas tãtùm, quibus aliquid extra ipſum agens poſt actionem confectũ relinquitur, cuius generis eſt curatio ægroti, quæ in exẽplum affertur. Quo pacto dicendu eſſet, verba illa [Generationéſq;] explicationis gratia adiecta fuiſſe, quòd Generationis vocabulũ etiã latè ſumptũ ijs tãtùm actionibus accõmodetur, quibus agẽs ex materia externa aliquid conficit. Verùm hæc ſentẽtia non eſt probanda, non ſolùm quia anguſtè admodu loquitur de actione, ſed etiã quia multæ ſunt practicæ ſciẽtiæ, quæ nihil extrà cõfectũ relinquũt, vt Cithariſtarũ, & Tibicinũ artes, & nonnullæ etiam, quæ in actibus immanẽtibus

præcipuè

præcipuè versantur, vt Scientia de moribus; quas tamē omnes eo pronunciato probat Aristoteles inferiores experimento esse in agēdo.

Quid alij dicant, Actiones intentionales, quæ.

Alij dicunt intelligēdas esse actiones reales, non intentionales, vt vocant. Dicuntur autem intentionales eæ omnes, quibus agentia assimilant sibi id, quod patitur, non secundum esse reale eiusdē speciei, sed secundum aliquam similitudinem, per quam sensus, aut intellectus in ea possit intendere, quo pacto color agit in oculos, & in aërem interiectum. Sed neque huiusmodi sententia probāda est, tum quia actus intelligendi est actio realis, & tamen nō semper versatur circa singularia obiecta, sed sæpe circa vniuersalia, vt abstracta sunt à singularibus; tum etiam quia actiones intentionales sunt actiones transeuntes, ac verè generationes accidētariæ, quæ omnes comprehenduntur nomine generationum latè accepto, quo pacto in proposito pronunciato sumendum est.

Auctoris sententia.

Crediderim in toto pronunciato intelligendas esse actiones, vt distinguuntur à toto genere cognitionum, nō quòd cognitiones sensitiuæ, & plurimæ intellectiuæ non versentur circa singularia, sed quia cognitio ex suo genere potest versari completè circa vniuersalia, vt abstracta sunt, & quasi seiūcta à singularibus, cæterę autem actiones ex suo genere nunquā completè versantur circa vniuersalia sic accepta; quod ex ijs, quæ dicenda sunt, patebit. Estque pronunciatum Aristotelicū hoc modo explicatum non parum ad rem: comparat enim Aristoteles eo loco artē cum experientia quoad actionē, vt opponitur cognitioni, atq; cōcludit artē, quod ad actionem attinet, esse inferiorē experientia, propterea quòd actiones, generationesq; omnes versantur circa singularia, quæ magis cadunt sub experientiā, quàm sub scientiam; quod verò attinet ad cognitionem, esse superiorē, eo quòd ars, siue scientia in vniuersalibus versetur, quæ non attinguntur ab experientia, nisi per accidens. Dixi [in toto pronunciato] quia etsi nomen Actionis, siue Praxeos, quo Aristoteles vtitur, nō significat nisi actiones liberas, tamē adiecta verba illa [generationesq; omnes] complectuntur cæteras. Itaque pronunciatum comprehendit omnes actiones, quæ non sunt cognitiones à quibuscunq; agentibus illæ prodeant, estque admodum generale, & ad pleraque etiam alia probanda vim habet.

Nomine singularium non esse intelligenda sola suppositа.

Nomine autē singularium volunt plerique Theologi intelligenda esse suppositа, eo quòd esse primò cōueniat suppositis; actiones autem primò versentur circa ea, quibus primò esse cōuenit. Cùm autē eis obijcitur anima separata, circa quam multæ actiones versari possunt, & natura itē diuina, vt est communis tribus diuinis suppositis; dicunt animā separatam, & naturam diuinam, etsi non propriè, & completè: certè incompletè posse dici suppositа. atque vt loquātur propriè, cōcludunt, actiones omnes versari circa singularia per se existentia, quod potiùs dicendum est, vt patebit ex sequentibus.

Quot modis actio dicatur versari circa alia quid.

Deniq; omnes actiones versari circa singularia (quæ est totius pro-

nunciati ſententia) pluribus modis intelligi poteſt; vel per ſe, vel per accidens; itémque aut vt circa ſubiecta, aut vt circa terminos, obiectáve; dicimus enim ſtatuarij actionem verſari per ſe circa ſtatuam, per accidens circa album aut nigrum: itémque circa lignum vt circa ſubiectum, materiámve, in qua recipitur; circa ſtatuam verò, vt circa terminum ſuum, obiectúmque artis, quod etiam nonnunquam vocatur materia circa quam; non quòd in eo ars, aut potentia aliquid agat, ſed quòd in eius conſideratione verſetur, aut ſaltem in illud intendat. Quod igitur ad ſenſum totius propoſitionis attinet, planè docet Ariſtoteles velle ſe vt verbum [verſari] intelligatur per ſe, & non per accidens, cùm ait [Neque enim hominem curat Medicus, niſi per accidens, ſed Calliam] & paulò pòſt [Id enim, quod ſingulare eſt, magis ſub curationem cadit] quia nimirum cadat per ſe, vniuerſale autem per accidens, & ratione ſingularis. Atque ex eodem exemplo colliges verbum [Circa] ita ſumendum eſſe, vt ſenſus ſit, verſari omnes actiones circa ſingularia, & vt circa ſubiecta, & vt circa terminos, obiectáve. verſatur enim actio Medici circa Calliam, vt circa ſubiectum curationis; circa Calliam verò ſanum, vt circa curationis terminum, obiectúmque artis in agendo. *7. Inſtit. Diac. 9.*

Explicationis ſuma. Ita perſpicuum eſt, pronunciatum Ariſtotelis intelligendum eſſe de actionibus, quæ non ſunt cognitiones; quas omnes ait verſari per ſe circa ſingularia per ſe exiſtentia; idque non modò tanquam circa ſubiecta, ſed etiam tanquam circa terminos, & obiecta. Adde, proficiſci etiam eas omnes à ſingularibus per ſe exiſtentibus, tanquam à per ſe agentibus; quod etſi Ariſtoteles eo pronunciato non declarat, alibi tamen planè docet, vt mox patebit. Hæc igitur ſi vera ſunt, perſpicuum eſt affirmatiuè reſpondendum eſſe ad quæſtionem propoſitam in omnibus tribus ſenſibus. Sint ne autem vera, & qua ratione, nonnullis aſſertionibus explicandum eſt.

Amplificatur pronunciatum.

Vera explicatio quæſtionis. SECTIO III.

Prima aſſertio. PRima Aſſertio ſit, Omnes actiones proficiſci per ſe ab agentibus ſingularibus per ſe exiſtentibus. Quæ hunc in modum probatur. Actio ſupponit exiſtentiam rei agentis, ſaltem in principio actionis (quod addiderim propter motum proiectorum à proiicientibus, & grauium, ac leuium à generantibus) ergo nihil per ſe agit, niſi quod per ſe exiſtit; nihil autem omnino per ſe exiſtit, niſi ſingulare, cùm vniuerſalia omnia per ſua ſingularia exiſtant: omnes igitur actiones proficiſcuntur per ſe à ſingularibus per ſe exiſtentibus. Deinde, Vnaquæque res eſt propter ſuam operationem, alioquin otioſa eſſet in rerum natura: igitur ſi quid ſuaptè natura idoneum eſt ad agendum per ſeſe, id tale ſit neceſſe, vt poſſit exiſtere per ſeſe. *2. de Cælo cap. 3. tex. 17.*

Ad

Adhæc;pręcipua ratio,qua præſtantiſſimi quique Philoſophi probant animam humanã poſſe per ſe exiſtere poſt hominis diſſolutionem,eſt,Quia poteſt habere operationẽ per ſeſe,& non cõcurrente ad eam corpore;operationẽ,inquã,intellectus, & voluntatis,ad quas per accidens cõcurrit corpus:ſentiunt igitur, quicquid per ſe agere poteſt,poſſe exiſtere per ſe:quicquid ergo per ſe agit,per ſe exiſtit: at nihil exiſtit omnino per ſe,niſi ſingulare,vt iam oſtenſum eſt:igitur omnis actio proficiſcitur per ſe à ſingulari per ſe exiſtente. *Ratio præcipua pro animæ ſeparatione.*

Atque hæc aſſertio,etſi non continetur in propoſitione Ariſtotelica paulò antè expoſita,colligi tamen poteſt ex ijs, quæ Ariſtoteles ſcribit 1.libro de Anima cap.4.cùm ſic ait;Dicere autem animam iraſci,vel timere,ſimile eſt, atq; ſi quis dicat,animã texere,vel ædificare.Nam melius eſt fortaſſe dicere, non animam, ſed hominem anima miſereri,vel diſcere,vel ratiocinari.Quibus verbis docet,non attribui actionem parti tanquam agenti,ſed toti ,tametſi totũ agat per partem;quod nõ alia de cauſa dictum eſt, niſi quia pars,dum eſt in toto,non omnino exiſtit per ſe.Dico autem,Non omnino exiſtit per ſe,Quia & ſi anima humana,dum eſt in corpore,ea ratione dici poteſt exiſtere per ſe,quia habet exiſtentiam non pendentẽ ab vllo corpore;tamen non omnino exiſtit per ſe,quia exiſtit vt pars conſtituens hominem. Itaque hinc colligendum eſſe vult Ariſtoteles, actiones omnes proficiſci per ſe à ſingularibus per ſe exiſtentibus; quod præſtantiores Theologi ex eo loco colligunt, non ex hoc, in quo nunc verſamur. *Vbi nam Ariſt. propoſitã aſſertionem tradiderit*

text.64.

Secunda aſſertio ſit;Omnes actiones recipi per ſe in ſingularibus per ſe exiſtentibus.Quæ aſſertio primùm in actionibus immanentibus perſpicuè colligitur ex ſuperiori.In hoc enim genere actionum idem eſt agens & quod patitur, ſiue quod actionem recipit. Eadem quoque manifeſtè colligitur ex ſuperiori in ijs actionibus, quæ recipiuntur in patientibus diuerſis ab agentibus, ſi illis per actionem reſiſtant. Vniuersè autem hũc in modum probari poteſt, Recipere per ſe actionem nihil aliud eſt, quàm illam in ſe non ratione alterius ſuſtinere;hoc autẽ præſtari non poteſt,niſi ab ijs,quæ per ſe exiſtunt,quandoquidem alia omnia indigent aliquo,vt ſuſtineantur:nihil igitur per ſe recipit actionem,niſi ſit ſingulare per ſe exiſtens. Exempli cauſa, frigus aquæ non recipit per ſe actionem, qua intenditur,aut remittitur,quia ſuſtinetur ab aqua; ſed aqua eſt, quæ eiuſmodi alterationem patitur,ac ſuſtinet.Præterea,Ratio cur primæ ſubſtantiæ ſubijciuntur cæteris omnibus,quæ per ſe ponuntur in prædicamẽtis(vt Ariſtoteles ait in Categoriarum libro,& eſt communis Philoſophorum ſententia)non alia dici poteſt,niſi quia inter ea omnia ſolæ primæ ſubſtantiæ exiſtunt omnino per ſeſe:igitur vt res per ſe ſubijciũtur actionibus agentium,oportet vt omnino per ſe exiſtant,ſiue completę illæ ſint, vt Socrates;ſiue incõpletæ,vt anima ſeparata Socratis. *Secunda aſſertio.* *Recipere actionem quo pacto hic ſumatur.* *Locus Prædicamentorũ explicatur.*

Cap. de Subſtan.

Obiectio. Sed contra hanc assertionem opponet aliquis, Materiam primam nunquã per se existere,& tamẽ per se recipere actionẽ,qua introducitur forma substantialis;ergo non quicquid per se recipit actionẽ, esse singulare per se existens.probabitq; antecedẽs ex eo, quia quod corrũpitur,non recipit per se formam eius,quod generatur;alioqui maneret per se in compositione rei genitæ, neq; verò id,quod generatur,quia isto modo iam id,quod generatur, ex se ipso cõstaret.

Solutio. Huic obiectioni respondendũ est,ipsam momentaneã introductionem formæ substantialis nõ esse actionem,sed actionis terminum, vt alibi docebimus;actionẽ autẽ præcedentem,quæ terminatur ad cõiunctionẽ formæ geniti cum materia corrupti,recipi in eo,quod corrumpitur, camq; actionem esse propriè generationẽ, quatenus terminatur ad formã substantialẽ,quæ in fine actionis in materia resultat,seu potiùs ad compositũ substantiale,quod resultat ex materia & eiusmodi forma.Qua de causa sæpe ab Aristotele scriptũ est; Id,quod generatur, cùm generatur, nondũ esse, quod falsum planè esset,si ipsam momentaneã introductionem formæ,generationem appellasset.Verùm de hac re libro 8.luculentiùs,quo loco expendemus,quo pacto formæ incipiant esse:& qui fieri possit,vt omnes resultent in materia vi generationum præcedentium, & tamen humana incipiat esse per creationem,quæ est actio non physica.

Momẽtanea formæ substantialis introductionẽ nõ esse actionem, sed actionis terminũ.

Quàm late pateãt 1. & 2. assertiones. Atq; hæ duæ assertiones veræ sunt in omnibus omnino actionib. etiã in iis,quæ sunt cognitiones, quod perspicuũ est ex ipsa earum probatione; ob idq; nullã restrictionẽ Actionũ verbo adhibuimus.

Tertia assertio. Tertia assertio sit;Omnes actiones,quæ cognitiones nõ sunt,versari per se circa singularia per se existentia. Quæ assertio primùm probatur in actionibus transeuntibus.Siue enim per eas fiat aliquid simpliciter,vt per generationẽ aquæ,siue secũdum quid, vt per calefactionem eiusdẽ;semper id,quod fit, est cõpositum per se existẽs, quod vel incipit existere per sese,vel incipit esse tale,aut tantũ, &c. Namq; per generationẽ nec fit subiectũ,quod iã erat; nec verò ipsa forma per sese, cuius nulla pars antè existebat;sed ipsum cõpositum quod ex vtroque conficitur,vt Aristoteles accuratè docet septimo libro huius operis capite 8.In actionibus autẽ immanentibus, quæ non sunt cognitiones,ex eo probatur assertio,quia eiusmodi actiones non aliæ sunt,quàm operationes appetitus,siue sensitiui,siue intellectiui,quos non versari per se,nisi circa singularia per se existẽtia, perfacilè primum intelligi potest in ijs,quæ sunt appetitus sensitiui.Nam cùm sensus non versetur nisi circa singularia per se existentia;necessariò efficitur,vt appetitus quoq; sensitiuus,qui sequitur sensum,circa eadẽ versetur;sensum autẽ per se versari circa singularia per se existẽtia ex eo patet,quia idẽ est,quod agit in sensum, & quod terminat sentiendi actum;patet autem ex prima assertione sola singularia per se existentia agere per se se.Deinde,ea appetuntur per se ab appetitu sensitiuo,quæ sunt ad salutẽ animalis necessaria

Tex. 26. & 27.

Circa quæ obiect. versẽtur sensus, & appetitus sensitiuus.

ſaria,aut cõmoda;hæc autẽ non ſunt qualitates ipſæ ſenſibiles duntaxat,ſed ſubſtantiæ his,aut illis qualitatibus affectæ.vnde neq; alimur,neq; augemur qualitatibus,aliiſve accidentibus, ſed rebus per ſe exiſtẽtibus,quæ iis effectę ſunt;neq; accidentia ſola quærimus ad vitam tuendã,ſed res,in quibus ea inueniuntur;verbi cauſa,nõ quærimus caloré cibi,ſed cibu calidũ,non frigus aquæ,ſed aquã frigidã, atq; ita in cæteris. Poſtremò, Qualitates ſenſibiles no ſunt agentia ipſa per ſe,ſed tantùm rationes agendi;ergo nec ſunt ipſa appetibilia per ſe,ſed rationes appetendi. Neque enim ratio eſt vlla,cur illæ ſuapte natura maiorem vim habeant vt appetantur,quàm vt agant.

Appetitio intellectiuus poſſe verſari circa vniuerſalia.

De appetitu autem intellectiuo non parua eſt difficultas. Nã cùm is appetitus ſequatur intellectũ; operatio autem intellectus verſari poſſit circa vniuerſalia; non dubium videtur, quin id facere poſſit appetitus intellectiuus.Accedit,quòd appetimus bonum in cõmune,vt bonum eſt,beatitudinem in commune,vt beatitudo eſt,quod in prima quæſtione diximus;eodémq; modo malum,& miſeriã, vt talia ſunt,refutamus,& vt Ariſtoteles ait in 2.lib.Rhet.ad Theodectem[Ita quidem ſemper aduerſus ſingularia eſt,vt Calliam,aut Socratem;odium verò etiam aduerſus genera:odio enim quiſque habet furem, ac ſycophãtem] quæ ſi vera ſunt,non dubium videtur, quin appetitus intellectiuus verſetur circa vniuerſalia. Poſtremò, quicquid intellectus ſeorſim apprehendit,ac iudicat eſſe bonũ, aut malum, poteſt appetitus intellectiuus amplecti,aut reijcere; poteſt autem intellectus apprehendere & vniuerſalia,quaſi ſeiuncta à ſingularibus, & accidentia, quaſi ſeparatá à ſubiectis,vt ipſum per ſe dulcorem,aut ſaporem,aut concentum,aut denique virtutẽ,& ſcientiam;igitur hæc omnia poteſt amplecti intellectiuus appetitus,cùm tamen hæc non ſint ſingularia.

Sect. 4.

Cap. De amore & odio.

Appetitum non verſari cõpletè, & vltimatè, niſi circa ſingularia.

Si quis tamen rem accuratiùs expendat, haud difficilè intelliget, actus appetendi,qui verſantur circa vniuerſalia,aut circa accidentia quaſi à ſubiectis ſeparata(neq; enim negari poſſunt huiuſmodi appetitiones,& refutationes,vt rectè probatum eſt)eſſe incompletos, & non vltimatos.Nam quemadmodum hæc vt ſeiuncta à ſingularibus per ſe exiſtentibus, aut omnino, aut naturaliter exiſtere non poſſunt; ita circa ea non omnino completè, & vltimatè verſatur actus appetendi,aut repudiandi.Neque enim abſoluta, completaq; volũtas verſatur circa ea,quæ apprehendũtur, vt impoſſibilia. Hinc eſt,quod prudentia,& reliquæ morales virtutes, quibus actus appetendi diriguntur in obiecta conuenientia,non dicuntur verſari circa vniuerſalia,ſed circa ſingularia.Hinc etiam ſcientię purè Mathematicæ dicuntur non agere de bono, vt Ariſtoteles ait, ac proinde nec de appetibili;quia non agunt de rebus, vt eſſe poſſunt;bonum enim non eſt bonũ completè,& abſolutè, nec completè & abſolutè mouet appetitum,niſi vt eſſe poteſt in rerum natura.Denique hinc intellectus dicitur quodammodo trahere res ad ſe, caſque in ſeipſo conſide-

Lib.3.c.2. tex.3.

Diſcrimẽ actuũ voluntatis ab actibus intellectus, & appetitus ſenſitiui.

telligunt,quasi velit actiones omnes esse suppositorum, non parũ facessere argumentum negotii. Coguntur .n.fateri Deum,vt communis est tribus diuinis personis,modo aliquo esse suppositum, & quod euidẽtiùs absurdum est,personam; cumque simpliciter id dici non possit,adhibent eã moderationẽ,vt fateantur esse suppositũ incompletum,& personam incompletã,quia cùm sit singulare quoddam naturæ intellectiuæ per se existens, imo res singularissima,& ipsa etiã per se existentia;sola incommunicabilitas ei deest ad rationem suppositi,& personæ.Sed neq; ea moderatio satis est,vt Theologus sine iusta reprehensione appellet Deum, vt tribus personis communis est, siue suppositum,siue personã, nec nobis quicquam difficultatis exhibet argumentum, qui dicimus in pronunciato Aristotelis,siue hoc loco, siue in 1. de Anima cap. 4. non esse intelligẽda suppositа, sed singularia per se existentia.

Sententia quorundã reijcitur.

C. 1et.3 p. q.2.art.2

Κεφ. Β'.

Περὶ δὲ ταύτῃ τῇ ἐπιστήμῃ ζητοῦμεν, τοῦτ' ἂν εἴη σκεπτέον, περὶ ποίας αἰτίας καὶ περὶ ποίας ἀρχὰς ἐπιστήμη, σοφία ἐστίν. εἰ δὴ λάβοι τις τὰς ὑπολήψεις ἃς εἴχομεν περὶ τῆς σοφοῦ, τάχ' ἂν ἐκ τούτου φανερὸν γένοιτο μᾶλλον. ὑπολαμβάνομεν δὴ, πρῶτον μὲν ἐπίστασθαι μάλιστα πάντα τὸν σοφὸν ὡς ἐνδέχεται, μὴ καθ' ἕκαστον ἔχοντα ἐπιστήμην

text.64.

Ad primum verò corũ,quæ contra secundũ sensum obiecta sunt, eodem modo respondendum esse perspicuũ est ex dictis.Ad secundum dicendum,actionem,qua introducitur forma substantialis,recipi per se primò in eo,quod corrumpitur,vt iam diximus; quandoquidem ab eo per se primò sustinetur; tametsi forsitan per se primò inhæreat materiæ rei,quæ corrumpitur. Sed & ipsam momentaneam formæ introductionem,si actio dicenda est,& non potiùs actionis terminus,in ipso etiam composito per se primò recipi; non in eo tamen,quod corrumpitur,sed in eo,quod generatur. Recipere enim per se primò actionem,nihil est aliud, quàm illam per se primò sustinere,vt dictum est,quod vtique materia per se ipsam præstare non potest,cùm ipsa nõ solùm existat,vt pars; sed etiam,vt simpliciter existat,indigeat suapte natura alterius,vt ita dicam, sustentaculo.Ad tertium dicendum,Christi Domini humanam naturam,vt non est res singularis per se omnino existens, sed existẽs in Verbo diuino à quo sustinetur;ita non esse id,quod per se primò sustinet actiones humanas,sed Verbum ipsum; tametsi illæ in natura eius humana inhæreant.Hinc .n.fit,vt verius dicamus Verbũ diuinũ videre,audire,loqui,& similia, quàm humauam Christi naturam.

Soluuntur obiecta cõtra secundum sensum.

Soluuntur obiecta cõtra tertiũ sensum.

Ad primum denique eorum,quæ contra tertiu sensum proposita sunt

sunt,ex dictis patet responsio. Ad secundum dicendum est, duo esse genera terminorum in actionibus,quibus aliquid efficitur.alios esse quibus res complentur,siue absoluuntur,qui termini in actionibus, quibus fiunt composita substantialia,sunt formæ substantiales;in iis autem,quibus fiunt composita accidentalia,accidentales; atque de huiusmodi terminis intelligendũ esse locum citatum : alios verò esse res ipsas, quæ fiunt, composita,inquam,substantialia,ad quę terminantur generationes substantiales;aut accidẽtalia,ad quæ accidentales; atq; de his terminis,qui & præcipui sunt,& à prioribus distingui possunt vt totales à partialibus , intelligendam esse hanc quæstionem,de quibus etiam loquitur Arist.lib.7. huius operis cap.8.Ad tertium dicendum est,propria,adæquata;& per se effecta causarum vniuersaliũ esse vniuersalia,vt rectè probatũ est;sed tamen illa effici per accidens,non modò à causis particularibus,siue singularibus,sed etiam ab vniuersalib.Ratio huius rei est, quia actiones per singularia & procedunt ab vniuersalibus , & ad vniuersalia terminantur.Nam quemadmodum vis agendi conuenit singularibus per vniuersalia,ita actio,siue inchoatiuè, siue terminatiuè conuenit vniuersalibus per singularia,vt ex dictis patet. Quare non pugnant ista inter se; Statua in commune sumpta est effectus per se; Statua in commune sumpta fit per accidens : in priori enim pronunciato confertur natura effectus cum vi agendi, quæ primò conueniunt naturis cõmunibus:in posteriori autem confertur terminatio actionis cũ actione ipsa,quæ primò cõueniunt singularib.

Duplex actionum terminus.

Effecta per se,siue vniuersalia sint, effici per accidens.

CAPVT II.

QVoniam [a] autem hanc scientiã quærimus , hoc vtique considerandum erit, quarum causarum, principiorũmque scientia,sit sapiẽtia. Si quis igitur eas opiniones repetat, quas de sapiente accepimus; hinc forsitã id magis perspicuũ fiet. Ac primùm quidẽ existimamus sapiẽtem maximè scire omnia,quoad fieri potest; non ita tamen,vt ea singulatim scientia

tex.27.

Capitis secundi Explanatio.

QVONIAM [a] autem)Cùm Aristot.ad finem superioris capitis collegisset eam scientiam , quæ sapientia dicitur , versari circa causas & principia; asserit primùm initio huius se quærere , ac velle tradere huiusmodi scientiam. Deinde docet circa quas causas , & principia versetur,id quod in prima parte huius capitis exequitur,ostendens ex ratione sapientis versari illum circa primas,& maximè vniuersales causas , & principia.Huius rei gratia profert in medium sex communes sententias de ratione sapientis; nempe,Eum maximè haberi sapientem,qui scit omnia, quoad eius fieri potest,& Eum,qui scit res non vulgares,& cuique obuias,sed difficiles,& à communi sensu remotas;item Eum qui ea,quæ nouit , certiori cognitione, quam cæteri comprehendit,&,Qui aptior est ad docendum, causásque rerum tradendas,&,Qui ea scientia præditus est,quæ propter se,hoc est,solius cognitionis causa digna est,quæ expetatur;denique Eum,qui inter omnes artifices principa-

Sex sapiẽtis attributa.

principatum obtinet.

b *Ac horum quidem*} Accõmodat ea, quæ dicta sunt, ei, qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas, & principia, primúmque primam sententiam ea ratione. Quia is solus scit omnia quoad fieri potest, qui habet sciẽtiam maximè vniuersalem, eiusmodi autem est qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas ac principia.

Quid hic intelligatur nomine rerum subiectarum.

Aduerte in contextu nomine rerum subiectarum intelligenda esse non solùm subiecta maximè vniuersaliũ prædicatorũ, sed etiã effecta maximè vniuersaliũ causarũ. Nã vt prædicata maximè vniuersalia continẽt omnia particularia ambitu suæ prædicationis: sic maximè vniuersales causæ continent omnia effecta ambitu suæ virtutis.

c *Ferè etiam*} Ex eo ostẽdit secundam sententiam cõuenire ei, qui prædictas causas, & principia cõsiderat, Quia maximè vniuersalia sunt nobis difficillima cognitu. Quo loco aduerte non dixisse Aristotelem, maximè vniuersalia esse simpliciter difficillima cognitu, sed hominib⁹, quia reuerà sunt cognitu facillima subtilãtiis separatis, quæ nõ indigent sensuũ adminiculo. Addit autem particulã [ferè] quia multa etiã particularia sunt, quæ difficillimè à nobis cognoscuntur, vt materia prima, quæ longo tẽporis progressu cognita est a Philosophis, & quadratura circuli, in qua inuenienda cùm à plurimis Mathematicis desudatum sit, nondũ tamen est inuenta. Hoc loco nomine maximè vniuersalium intelligũt plerique solas causas maximè vniuersales, quæ cùm sint à materia separatæ, longissimè absunt à nostris sensibus. Dicendũ est tamen cũ Diuo Thoma complexum fuisse Aristotelẽ iis verbis, & causas maximè vniuersales, & maximè vniuersalia prædicata, quæ & ipsa remotissima sunt ab iis quæ primò cadunt sub sensum, ac proinde ab ipsis sensibus. Quin etiam addiderim, præcipuè intelligenda

Quibus maximè vniuersalia sint difficillima cognitu.

Quid hoc loco nomine vniuersaliũ intelligatur.

σήμειω αὐτῶν. εἶτα, τὸν χαλεπὰ γνῶναι δυνάμενον, καὶ μὴ ῥᾴδια ἀνθρώπῳ γινώσκειν, τοῦτον σοφόν. τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι, πάντων κοινόν. διὸ ῥᾴδιον καὶ οὐδὲν σοφόν. ἔτι τὸν ἀκριβέστερον, καὶ τὸν διδασκαλικώτερον τῶν αἰτίων, σοφώτερον εἶναι περὶ πᾶσαν ἐπιστήμην. καὶ τῶν ἐπιστημῶν δὲ τὴν αὐτῆς ἕνεκεν, καὶ τοῦ εἰδέναι χάριν αἱρετὴν οὖσαν, μᾶλλον εἶναι σοφίαν, ἢ τὴν τῶν ἀποβαινόντων ἕνεκεν. καὶ τὴν ἀρχικωτέραν τῆς ὑπηρετούσης μᾶλλον εἶναι σοφίαν, οὐ γὰρ δεῖν ἐπιτάττεσθαι τὸν σοφὸν, ἀλλ' ἐπιτάττειν, καὶ οὐ τοῦτον ἑτέρῳ πείθεσθαι, ἀλλὰ τούτῳ τὸν ἧττον σοφόν. τὰς μὲν οὖν ὑπολήψεις, τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἔχομεν περὶ τῆς σοφίας καὶ τῶν σοφῶν.

Τούτων b δὲ τὸ μὲν πάντα ἐπίστασθαι τῷ μάλιστα ἔχοντι τὴν καθόλου ἐπιστήμην ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. οὗτος γὰρ οἶδέ πως πάντα τὰ ὑποκείμενα. σχεδὸν c δὲ καὶ χαλεπώτατα γνωρίζειν τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ τὰ μάλιστα καθόλου. πορρωτάτω γὰρ τῶν αἰσθήσεών ἐστι. ἀκριβέστατα d δὲ τῶν ἐπιστημῶν, αἱ μάλιστα τῶν πρώτων εἰσίν. αἱ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων ἀκριβέστεραι τῶν ἐκ προσθέσεως λεγομένων, οἷον ἀριθμητικὴ γεωμετρίας. ἀλλὰ μὴν c καὶ διδασκαλικὴ γε ἡ τῶν αἰτιῶν θεωρητικὴ μᾶλλον. οὗτοι γὰρ διδάσκουσιν οἱ τὰς αἰτίας λέγοντες περὶ ἕκαστον.

tia teneat. Deinde eum putamus sapientem, qui difficilia, & quæ ab homine haud leui opera cognoscuntur, tenere potest. Sensu enim aliquid percipere omnibus commune est, proinde facile, nec sapientiæ quicquã habens. Præterea eum, qui est accuratior, quique rerum causas melius tradere docendo potest, sapientiorem in quauis scientia esse iudicamus. Scientiarum quoque eam, quæ sui causa, sciendique gratia expetenda est, magis esse sapientiã, quàm quæ eorũ, quæ ab illa proueniũt. Et eam, quæ præest, quàm quæ ministrat. Neque enim sapiens præceptis subijci, sed præcipere; neque idem alterius sententiam, sed minùs sapiens sententiam illius sequi debet. Tot igitur, ac tales de sapientia, & sapientibus opiniones habemus.

Ac [b] *horum quidem illud, Omnia scientia tenere, in eo insit necesse est, qui maximè præditus est scientia vniuersalis enim quodammodo nouit subiecta omnia. Ferè* [c] *etiam ea sunt hominibus cognitu difficillima, quæ sunt maximè vniuersalia. longissime enim absunt à sensibus. Scientiarũ* [d] *quoq; ea sunt accuratissimæ, quæ in ijs quæ prima sũt, maximè versantur. Quæ enim ex paucioribus sẽ cõficiunt, accuratiores sunt ijs, quæ ex additione appellãtur; vt Arithmetica, quàm Geometria. Sed* [e] *& ea aptior est ad docendũ, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur. Ii enim docẽt, qui causam cuiusque rei afferunt.*

intelligenda esse maximè vniuersalia prædicata, non solùm quia quatenus vniuersaliora sunt, difficiliùs cognoscuntur, quàm substantiæ separatæ, cùm ab eis abstrahantur, sed etiam quia nomine vniuersalium præcipuè significantur res vniuersales: substantiæ autẽ separatæ, etsi sunt causæ vniuersales, non tamen simpliciter dicũtur res vniuersales, cùm singulares sint sed res in causãdo vniuersales, quod haud dubiè nihil est aliud, q̃ ꝙ sint vniuersales secũdũ quid.

Vnde scientiæ certitudo colligatur.

d *Scientiarum quoque ea sunt*] Tertiã sententiã hac ratione in hãc scientiã cõuenire docet. Quoniam, vt inquit, eò alíqua scientia est suapte natura accuratior, ac certior, quò in rebus suaptè natura priorib. versatur. Ex paucioribus.n. principiis rẽ demõstrat eius modi scientia: quo pacto Arithmetica certior est q̃ Geometria, cùm illa agat de numeris, qui absq. situ partiũ intelligũtur, hæc verò de magnitudinib', quæ sine partiũ situ intelligi nõ possunt. hinc enim fit, vt Geometra arithmeticis demõstrationib. vtatur, vt q̃is indigeat ad suarũ cõfirmationẽ, Arithmetici nõ itẽ geometricis. Cùm igitur ea quæ sunt maximè vniuersalia, sint prima, & simplicissima, efficitur vt scientia, quæ in eorũ cõsideratione versatur, sit suapte natura certissima, vt quæ paucissimis & simplicissimis principiis rẽ demõstret. Sic multò facilius phamus aliq̃d existere, q̃ ꝙ le existere, aut in alio existere, ꝙ existere sit priùs, & simplicius q̃ existere per se, aut existere in alio.

Geometria Arithmetica indigere, non è contrario hanc illa.

Hoc loco Græci codices impressi typographorũ vitio habẽt τὰ δὲ ἀκριβέστατα pro τὰ ἀκριβέστερα, quemadmodum paulò inferiùs Ἀρχικὰ τὰ ἐξ ὧν ὅτι ἐστὶ, pro Ἀρχικὰ τὰ ἐξ ὧν ὅτι ἐστὶν, &c. & capite superiori, τὰ τὸ τί ἐστιν ἀποδεικτὰ, pro τὰ τὸ τί ἐστιν ἀποδεικτὰ &c. Quæ vt alia plurima correximus ex veteribus manuscriptis. Nec deinceps minutiora hæc annotabimus, ꝙ ea indocti non curent, docti verò facilè intelligant corrigi debuisse.

Aliorum interpretatio.

e *Sed & ea*] Vetus interpres iungit hoc loco verbũ μᾶλλον cũ verbo ἐπιστητὸν, vt sensus, sit [Sed & ea apta est ad docẽdũ, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur] Bessario, & Perionius cũ nomine δὲ καὶ τοῦτο, vt hæc sit sententia [Sed & ea aptior est ad docẽdum, quæ in causarũ cõsideratione versatur] Argyropylus vtrũq; verbũ affici putat ea cõparationis particula, vt ea scientia hoc loco aptior ad docẽdũ dicatur, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur. Quæ interpretatio nobis eò magis placuit, ꝙ cõueniat cũ posteriori Alexãdri explicatione, magisque cõgruat cũ probatione, quæ mox ab Aristotele subiicitur.

Quiſnã verè docet.

ſubiicitur. Nã quia ij ſoli verè docent, qui cauſas rerũ afferunt, vt capite etiam ſuperiori explicatũ erat, inde fit, vt ea ſciẽtia ſit ad docendũ aptior, quæ magis verſatur in cauſarum conſideratione: verſatur autẽ magis in cõſideratione cauſarũ, quæ cõſiderat ea, quæ magis ſunt cauſæ. Accedit, ꝙ ſuperiùs quoq. cũ vtroq. verbo iuncta eſt cõparatio, vbi dictum eſt, eum eſſe ſapiẽtiorem, qui cauſas meliùs tradere docẽdo poteſt. Quòd ſi verborum ſyntaxis cõiunctionem aduerbii cum vtroque nomine nõ patitur, ſatis eſt quod ſentẽtiã ab Ariſtotele inſtitutã reddiderimus. Adaptat igitur Ariſt. quartã ſententiam, hoc argumento: Quia cùm is ſolus verè doceat, qui cauſas rerũ tradit, is magis erit aptus ad docẽdũ, qui magis verſabitur in cauſarũ conſideratione, & maximè aptus, qui maximè verſabitur: at hũc nemo negauerit eſſe eum, qui tradit primas cauſas, ad quas fit vltima reſolutio ſimpliciter.

ἕκαστον. τὸ δ' εἰδέναι, [f] καὶ τὸ ἐπίστασθαι αὐτῶν ἕνεκα, μάλιστ' ὑπάρχει τῇ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ ἐπιστήμῃ. ὁ γὰρ τὸ ἐπίστασθαι δι' ἑαυτὸ αἱρούμενος, τὴν μάλιστα ἐπιστήμην μάλιστα αἱρήσεται. τοιαύτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ. μάλιστα δὲ ἐπιστητὰ τὰ πρῶτα καὶ τὰ αἴτια. διὰ γὰρ ταῦτα, καὶ ἐκ τούτων τἆλλα γνωρίζεται, ἀλλ' οὐ ταῦτα διὰ τῶν ὑποκειμένων. ἀρχικωτάτη δὲ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ μᾶλλον ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ὑπηρετούσης, ἡ γνωρίζουσα τίνος ἕνεκέν ἐστι πρακτέον ἕκαστον. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν ἑκάστου. ὅλως δὲ τὸ ἄριστον ἐν τῇ φύσει πάσῃ. ἐξ [h] ἁπάντων δὴ τῶν εἰρημένων ἐπὶ τοσοῦτο αὐτῷ ἐπιστημῶν πίπτει τὸ ζητούμενον ὄνομα. δεῖ γὰρ ταύτην τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικήν. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἐν τῶν αἰτίων ἐστίν. ὅτι

Quenam ſcientia maximè expetẽda.

f *Cognoſcere aut meminiſſe* } Quòd quinta eidẽ cõgruat, hac ratiocinatione oſtẽdit. Ea ſcientia eſt maximè expetenda propter ſe, quæ verſatur in conſideratione rerum digniſſimarum, quæ ſciantur, eiuſmodi autẽ eſt ea, quæ verſatur in cõſideratione primorum principiorum & cauſarum, eſt igitur hæc maximè propter ſe expetenda. Vtraque ſumptio perſpicuè probatur in contextu.

Quæ ceterarũ princeps.

g *Ea vero ſcientia maximè princeps* } Sextam denique in eundẽ conuenire hac argumentatione cõcludit. Ea ſcientia obtinet principatũ inter omnes, quæ verſatur in cõſideratione ſupremi finis, ſiue ſummi boni: artifices enim, qui verſantur in conſideratione finium ſuperiorum, imperant iis, qui verſantur in conſideratione inferiorum finium) ſcientia autem, quæ de primis cauſis diſſerit, verſatur in conſideratione ſupremi finis (prima enim cauſa, cuius gratia omnia fiunt, eſt ſummum bonũ, ac proinde ſupremus finis) ergo hæc eſt, quæ inter omnes principatum obtinet. Nomine ſummi boni intelligit hoc loco Ariſt. tum ordinẽ vniuerſi, quod eſt ſummum bonum formale vniuerſi, tum præcipuè Deum Opt. Max. quod dicitur ſummum bonum ſeparatum, de qua re cum ipſo auctore agendum eſt vltimo capite libri duodecimi.

Quid nomine ſummi boni hoc loco intelligatur.

Græci codices impreſſi habent hoc loco, μᾶλλον καὶ ἀρχικὴ hoc eſt, magis principium. Nos magis probauimus lectionem duorum veterum manu ſcriptorum, qui habent, μᾶλλον ἀρχιτεκτονικὴ, quod eſt [magis princeps] ſuperiórve.

h *Ergo ex iis omnibus, quæ* } Iã colligit inſtitutũ quaſi hac ratiocinatione, Sapientia verſatur circa primas cauſas, & principia, hæc ſcientia, quam aggredimur, eſt ſapientia, verſatur igitur circa primas cauſas, & principia. Maior, quæ perſpicua ponitur hoc loco, probata eſt hactenus accõmodatione attributorũ ſapientiæ

sapientis ad eum, qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas, & principia. Id solum hoc loco repetit, summum bonum, & id, cuius gratia omnia fiunt, esse vnam ex causis. id, quod ea ratione facit, quia bonũ siue finis non credebatur esse causa, saltem ab aliis distincta, vt ipse inferiùs docebit. Minor habetur ex primis verbis huius capitis. Conclusio autẽ illis verbis continetur [Id nomen, quod quæritur in eandem sciẽtiam cadere] quorum hic est sensus; In eam sciẽtiam, quæ versatur circa primas causas, & principia, cadere nomen scientiæ, quæ in hoc opere quæritur; seu (quod idem valet) eam scientiam, cui in hoc opere sub nomine sapientiæ datur opera, versari circa primas causas, & principia. Patet igitur, id quod secundo loco ab Aristotele in hac præfatione explicandum diximus, Quid nam sit natura huius artis, siue in quarum rerum consideratione ea versetur. Natura enim cuiusque habitus ex rebus, circa quas versatur, intelligitur.

runt. Cognoscere [f] autem, ac scire ipsius cognitionis, ac scientiæ causa, in ea scientia maximè cernitur, quæ versatur in re maximè scibili. Qui enim scientiam sciendi causa eligit, is eam amplectetur maximè, quæ est sciẽtiæ nomine dignissima: huiusmodi verò est, quæ in ea re versatur, quæ aptissima est, vt sciatur. Sunt autem aptissima, vt sciãtur ea, quæ prima sunt, & causæ, cùm propter hæc, atque ex his cætera cognoscantur, non hæc propter ea, quæ subiecta sunt. Ea [g] verò scientia maximè princeps est, Ministrantique præponitur, quæ nouit cuius causa, quidque agendum sit: hoc autem est cuiusque rei bonum, & omnino quod in omni natura est optimum. Ergo [h] ex iis omnibus, quæ dicta sunt intelligitur, id nomen, quod quæritur, in eandem scientiam cadere. Eam enim necesse est primorum principiorum, atque causarum esse contemplatricem. Namque & bonum, & cuius gratia, causarum vna est.

Cap. 6. lex. 9.

Eam

Ex iis, quæ in hac parte capitis dicta sunt, intelligi potest quantò rectiùs Aristoteles tradita sapientis attributa Metaphysico accommodauerit, quàm alii sibi ascribant. Sapientis, inquam, non in certo rerũ genere dumtaxat (hoc enim cuique profecto artifici concedi potest) sed simpliciter, cæterorum omnium comparatione.

Quàm rectè Aristoteles Sapientis attributa intellexerit.

Ac primum quidem attributum, quod est, Omnia scire, à plerisque olim sic intelligebatur, vt putarent, neminem esse sapientem, nisi qui sciret omnia singulatim, hoc est, ad infimas vsque rerum species, quæ sunt indiuidua scientiarum subiecta. Quocirca cùm eorum multi sapientes haberi vellent, necesse erat, vt omnia speciatim se scire profiterentur, & (quod erat consequens) nullam quæstionem detrectarent, de quacunque andem re ea proponeretur. Verùm hi cum sæpe exagitati essent à Socrate, Platone, & aliis eius ætatis philosophis contendentibus fieri non posse, vt vllus mortalium hoc pacto rerum omnium scientiam consequeretur; proinde eam cognitionem, quam illi sibi arrogabant, non esse veram, & germanã sapientiam, sed fucatam, & apparentem, non solidam & expressam scientiam, sed scientiæ opinionem; nomine Sophistarũ, quod ante ipsis erat honorificũ, contemptui & Iudibrio cæteris Philosophis esse cœperunt, & quia verborũ præstigiis, quibus in disserendo vtebantur, incautis illudebãt, ei parti Dialecticæ quæ de Sophistarum redargutionibus inscribitur, suo vitio nomen dederũt. His exactis successerunt Grãmatici, qui nõ theatralibus disputationibus, vt Sophistæ sed priuatis scriptionibus, propter orationis cum rebus cõiunctionem omnia se scire profitentur, dũ omnia examinãt, & suo, quasi omniũ rerum peritorum, sapientiumq; iudicio, vel dãnant, vel approbant. Quorũ plurimos hodie reperire licet, in quos coueniat illud Homeri in Margitẽ, Multa quidẽ nouerat, sed ma-

Peruersus sensus primi attributi.

Sophistarũ nomen ex quo tẽpore contemptui habitum.

Grammaticorũ quorundã insolentia.

Lege Platonem in Sophista, Protagora, Euthydemo, & Gorgia.

Plato in 2. Alcibiade refert.

considerare etiam eo pacto, quo esse non possunt in rerum natura: at appetitus dicitur quodammodo egredi ad res, quas appetit, vt eas amplectatur, qua ratione non potest in eas completè ferri, nisi vt in rerum natura esse possunt. Vnde est illud Arist. sexto libro huius operis, Verum, & falsum esse in intellectu; bonum, & malum in rebus. Itaq; actus volendi hoc differunt hac ex parte ab actibus intelligendi, quòd actus intelligendi possunt cōpletè, & absolutè versari circa vniuersalia, vt vniuersalia sunt, seu (quod idem est) cum præcisione particularium; actus autem appetendi incompletè tantùm, & imperfectè. Ab actibus autē appetitus sensitiui duobus modis. Vno, quatenus hi nec completè, nec incompletè versari possint circa vniuersalia præcisè sumpta, quemadmodū neq; actus sentiēdi. Altero, quia etsi vtriq; completè, & absolutè versantur circa singularia: tamen actus voluntatis potest ferri vno actu in omnia indiuidua cuiuscunq; speciei, aut generis collectiuè sumpta, etiam si infinita sint, quo pacto magis crediderim intelligendum esse illud Aristotelis, Odio haberi à nobis genus latronum; actus autē appetitus sensitiui nō potest ferri in omnia collectiuè sumpta, sed solùm absolutè, & cum conditione indefinitæ singularitatis: fertur enim appetitus sensitiuus in dulce cum conditione huius, vel illius singularitatis, quod alibi fusiùs docebimus. Et quia nullum singulare in rerum natura esse potest, nisi per se existat, aut habeat existentiā in aliquo, quod per se existat; perspicuum relinquitur ex dictis, omnes actiones versari per se circa singularia per se existentia. c. 2. tex. 8.

Obiectio. Quòd si quis ita obiiciat. Cùm appeto mihi scientiā, virtutem, aut ipsam etiam beatitudinem appetitu concupiscentiæ, nō appeto aliquid singulare per se existens. Respondendum est, illum non appetere ista sibi, nisi quia appetit se scientem, probum aut beatū; quod iam est appetere per se aliquid singulare per se existens, si non vt sit, certè, vt tale sit. Omnis enim appetitus concupiscentiæ fundatur in aliquo appetitu amicitiæ, quo quisq; secūdum Deum, si rectè amat, seipsum amat. Ita patet quomodo sit verum vniuersè, omnes actiones esse singularium siue vt à quibus oriuntur, siue vt in quibus recipiuntur, siue vt ad quæ primò, ac per se terminantur.

Dilut. o.

Appetitus concupiscentiæ fundatur in appetitu amicitiæ.

Dilutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO IIII.

Soluūtur obiect. a cōtra primum sensum.

AD primum igitur argumentum contra affirmatiuam partem in primo sensu dicendum est, calefactionem nōn proficisci à calore, nec frigefactionem à frigore, tanquam à causis agentibus, sed tanquam à formis, quibus agentia agunt, seu (quod idem est) tanquam à rationibus agendi. Nec obijcias, accidentia, quæ sunt in sacra Eucharistia, agere ipsa per se. Primùm enim dicimus, non loqui nos de actione accidentium, quæ supernatura-

Obiectio. Prima soluti.

turaliter conſeruantur, ſed de actione eorum, quæ naturaliter exiſtunt. Deinde, eiuſmodi accidentia eſſe virtute diuina ſingularia per ſe exiſtentia, non ꝙ virtute diuina facta ſint ſubſtantiæ, aut eis (vt quidã exiſtimant) communicata ſit exiſtentia ſubſtantiæ, ſed quia exiſtunt more ſubſtantiæ, ſua tamen ipſorum exiſtẽtia. Poſtremò, quicquid ea accidentia agunt, non eis tanquam agentibus, ſed ſubſtantiæ, in qua fuerunt, & cuius virtute agunt, attribuendũ eſſe; de qua re alibi fuſiùs dicendum. Quòd ſi quis obiiciat, calorem exiſtere in aqua calida naturaliter, hoc eſt, ſine miraculo; & tamen ei ſoli attribuendã eſſe calefactionem manus, tanquam agẽti per ſe, ꝙ non poſſit attribui aquæ, niſi per accidens, cùm aqua ſit calida. Occurrendũ eſt, eſſe quidẽ calorem principium, & rationem formalem calefaciendi, ſed tamen ipſam aquam eſſe id, quod per ſe calefacit, non quidem ſecundum formam aquæ, aut aliud accidens, quod eam conſequatur, ſed ſecundum formam caloris. Vnde nec dicimus calorem per ſe calefacere, neque aquam abſolutè ſumptam, ſed aquam calidam. Qua ſolutione multa dubia in hac materia diſſolues. Ad ſecundum dicendum eſt, potentias, quæ ſunt proprietates naturarum communium, non oriri ab illis per aliquam verã actionem, ſed per quandam naturalem cõſecutionem. Quo fit, vt ſi de veris actionibus ſit ſermo (de quibus hæc quæſtio intelligenda eſt) neceſſariò dicendum ſit, huiuſmodi potentias non aliis actionibus generari, quàm quibus ipſæ naturæ communes generantur; & ideo cùm naturæ communes non generentur, niſi à ſingularibus per ſe exiſtentibus (vt humana natura à Socrate, aut à Platone) atque adeo per accidens, quatenus includuntur in eiuſmodi ſingularibus, quæ generantur per ſe, efficitur, vt nec ipſæ potentiæ generentur, niſi ab iis ſingularibus, & per accidens. Quod autem ad finem argumenti additur de actibus potentiarum, et ſi iam ex dictis ſatis refutatum relinquitur, tamen doctrinæ cauſa ſic refellendum eſt. Id, quod Ariſt. ait, Eius eſſe actum, cuius eſt potentia (quod de potentiis, & actibus immanentibus intelligitur) ſic accipiendũ eſſe, quaſi dicat, Ab eadem re oriri actũ, à qua oritur potentia, licet non ab eadẽ re ſub eadem entitate, & perfectione ſumpta. Minus enim perfectionis, & entitatis requiritur in re, vt ab ea oriatur potentia, quàm vt oriatur actus. Nunc autẽ, ita res ſe habet, vt potentiæ, quæ ſunt proprietates naturarũ communium, oriantur per modum cuiuſdam naturalis conſecutionis ab ipſis naturis communibus, cùm ipſæ naturę communes generantur in ſuis indiuiduis, in quibus includuntur; actus autem potentiarum non oriantur à ſolis naturis communibus, ſed ab earum indiuiduis, quæ licet ſint idem re cum naturis communibus, tamen plus entitatis, & perfectionis includunt. Atque hæc eſt cauſa, cur potentiæ communicentur indiuiduis per naturas communes; actus autem naturis communibus per indiuidua. Ad tertium dicendum eſt, iis quidem, qui pronunciatum Ariſtotelis ita intelligunt,

vt Caiet. 3. p. q. 77 ar. 1. 2. & 3.

Alia obiectio.

Solutio.

Quo pacto potentiæ à naturis communibus emanent.

A quo verè generentur.

Locus Ariſtotelis exponitur.

telligunt, quasi velit actiones omnes esse suppositorum, non parũ facessere argumentum negotii. Coguntur .n. fateri Deum, vt communis est tribus diuinis personis, modo aliquo esse suppositum, & quod euidẽtiùs absurdum est, personam; cumque simpliciter id dici non possit, adhibent eã moderationẽ, vt fateantur esse suppositũ incompletum, & personam incompletã, quia cùm sit singulare quoddam naturæ intellectiuæ per se existens, imo res singularissima, & ipsa etiã per se existentia; sola incommunicabilitas ei deest ad rationem suppositi, & personæ. Sed neq; ea moderatio satis est, vt Theologus sine iusta reprehensione appellet Deum, vt tribus personis communis est, siue suppositum, siue personã, nec nobis quicquam difficultatis exhibet argumentum, qui dicimus in pronunciato Aristotelis, siue hoc loco, siue in 1. de Anima cap. 4. non esse intelligẽda supposita, sed singularia per se existentia.

Sententia quorundã reijcitur.

C. iet. 3. p. q. 2. art. 2

Κεφ. Β'.

Ἐπεὶ δὲ ταύτην τὴν ἐπιστήμην ζητοῦμεν, τοῦτ' ἂν εἴη σκεπτέον, περὶ ποίας αἰτίας καὶ περὶ ποίας ἀρχὰς ἐπιστήμη, σοφία ἐστίν. εἰ δὴ λάβοι τις τὰς ὑπολήψεις ἃς εἴχομεν περὶ τοῦ σοφοῦ, τάχ' ἂν ἐκ τούτου φανερὸν γένοιτο μᾶλλον. ὑπολαμβάνομεν δὴ, πρῶτων μὲν ἐπίστασθαι μάλιστα πάντα τὸν σοφὸν ὡς ἐνδέχεται, μὴ καθέκαστον ἔχοντα ἐπιστήμην

tex. 64.

Ad primum verò eorũ, quæ contra secundũ sensum obiecta sunt, eodem modo respondendum esse perspicuũ est ex dictis. Ad secundum dicendum, actionem, qua introducitur forma substantialis, recipi per se primò in eo, quod corrumpitur, vt iam diximus; quandoquidem ab eo per se primò sustinetur; tametsi forsitan per se primò inhæreat materiæ rei, quæ corrumpitur. Sed & ipsam momentaneam formæ introductionem, si actio dicenda est, & non potiùs actionis terminus, in ipso etiam composito per se primò recipi; non in eo tamen, quod corrumpitur, sed in eo, quod generatur. Recipere enim per se primò actionem, nihil est aliud, quàm illam per se primò sustinere, vt dictum est, quod vtique materia per se ipsam præstare non potest, cùm ipsa nõ solùm existat, vt pars; sed etiam, vt simpliciter existat, indigeat suapte natura alterius, vt ita dicam, sustentaculo. Ad tertium dicendum, Christi Domini humanam naturam, vt non est res singularis per se omnino existens, sed existẽs in Verbo diuino à quo sustinetur; ita non esse id, quod per se primò sustinet actiones humanas, sed Verbum ipsum; tametsi illæ in natura eius humana inhæreant. Hinc .n. fit, vt veriùs dicamus Verbũ diuinũ videre, audire, loqui, & similia, quàm humauam Christi naturam.

Soluuntur obiecta cõtra secundum sensum.

Soluuntur obiecta cõtra tertiũ sensum.

Ad primum denique eorum, quæ contra tertiu sensum proposita sunt

sunt,ex dictis patet responsio. Ad secundum dicendum est, duo esse genera terminorum in actionibus,quibus aliquid efficitur.alios esse quibus res complentur,siue absoluuntur,qui termini in actionibus, quibus fiunt composita substantialia,sunt formæ substantiales;in iis autem,quibus fiunt composita,accidentalia,accidentales; atque de huiusmodi terminis intelligendũ esse locum citatum : alios verò esse res ipsas, quæ fiunt, composita,inquam,substantialia,ad quę terminantur generationes substantiales;aut accidẽtalia,ad quæ accidentales; atq; de his terminis,qui & præcipui sunt,& à prioribus distingui possunt vt totales à partialibus , intelligendam esse hanc quæstionem,de quibus etiam loquitur Arist.lib.7. huius operis cap.8.Ad tertium dicendum est,propria,adæquata;&per se effecta causarum vniuersaliũ esse vniuersalia,vt rectè probatũ est;sed tamen illa effici per accidens,non modò à causis particularibus,siue singularibus,sed etiam ab vniuersalib.Ratio huius rei est, quia actiones per singularia & procedunt ab vniuersalibus , & ad vniuersalia terminantur.Nam quemadmodum vis agendi conuenit singularibus per vniuersalia,ita actio,siue inchoatiuè, siue terminatiuè conuenit vniuersalibus per singularia,vt ex dictis patet. Quare non pugnant ista inter se; Statua in commune sumpta est effectus per se; Statua in commune sumpta fit per accidens : in priori enim pronunciato confertur natura effectus cum vi agendi, quæ primò conueniunt naturis cõmunibus:in posteriori autem confertur terminatio actionis cũ actione ipsa,quæ primò cõueniunt singularib.

Duplex actionum terminus.

Effecta per se sint vniuersalia, effici per accidens.

CAPVT II.

QVoniam[a] autem hanc scientiã quærimus, hoc vtique considerandum erit, quarum causarum, principiorúmque scientia, sit sapiẽtia. Si quis igitur eas opiniones repetat, quas de sapiente accepimus; hinc forsitã id magis perspicuũ fiet. Ac primùm quidẽ existimamus sapiẽtem maximè scire omnia, quoad fieri potest; non ita tamen, vt ea singulatim scientia

tex.27.

Sex sapiẽtis attributa.

Capitis secundi Explanatio.

QVoniam[a] autem)Cùm Aristot. ad finem superioris capitis collegisset eam scientiam, quæ sapientia dicitur, versari circa causas & principia; asserit primùm initio huius se quærere, ac velle tradere huiusmodi scientiam. Deinde docet circa quas causas, & principia versetur,id quod in prima parte huius capitis exequitur,ostendens ex ratione sapientis versari illum circa primas,& maximè vniuersales causas, & principia.Huius rei gratia profert in medium sex communes sententias de ratione sapientis; nempe,Eum maximè haberi sapientem,qui scit omnia, quoad eius fieri potest,& Eum qui scit res non vulgares,& cuique obuias,sed difficiles,& à communi sensu remotas;item Eum qui ea,quæ nouit, certiori cognitione, quàm cæteri comprehendit,&,Qui aptior est ad docendum, causasque rerum tradendas,&,Qui ea scientia præditus est,quæ propter se,hoc est,solius cognitionis causa digna est,quæ expetatur;denique Eum, qui inter omnes artifices principa-

principatum obtinet.

b *Achorum quidem*} Accõmodat ea, quæ dicta sunt, ei, qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas, & principia, primúmque primam sententiam ea ratione. Quia is solus scit omnia quoad fieri potest, qui habet sciẽtiam maximè vniuersalem, eiusmodi autem est qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas ac principia.

Quid hic intelligatur nomine rerum subiectarum.

Aduerte in contextu nomine rerum subiectarum intelligenda esse non solùm subiecta maximè vniuersaliũ prædicatorũ, sed etiã effecta maximè vniuersaliũ causarũ. Nã vt prædicata maximè vniuersalia continẽt omnia particularia ambitu suæ prædicationis: sic maximè vniuersales causæ contineut omnia effecta ambitu suæ virtutis.

c *Feretiam*} Ex eo ostẽdit secundam sententiam cõuenire ei, qui prædictas causas, & principia cõsiderat, Quia maximè vniuersalia sunt nobis difficillima cognitu. Quo loco aduerte non dixisse Aristotelem, maxime vniuersalia esse simpliciter difficillima cognitu, sed hominib⁹, quia reuerà sunt cognitu facillima sublatãtis separatis, quæ nõ indigent sensuũ adminiculo. Addit autem particulã [fere] quia multa etiã particularia sunt, quæ difficillime à nobis cognoscuntur, vt materia prima, quæ longo tẽporis progressu cognita est a Philosophis, & quadratura circuli, in qua inuenienda cùm à plurimis Mathematicis desudatum sit, nondũ tamen est inuenta. Hoc loco nomine maximè vniuersalium intelligũt plerique solas causas maximè vniuersales, quæ cùm sint à materia separatæ, longissimè absunt à nostris sensibus. Dicendũ est tamen cũ Diuo Thoma complexum fuisse Aristotelẽ iis verbis, & causas maximè vniuersales, & maximè vniuersalia prædicata, quæ & ipsa remotissima sunt ab iis, quæ primò cadunt sub sensum, ac proinde ab ipsis sensibus. Quin etiam addiderim, præcipuè

Quibus maximè vniuersalia sint difficillima cognitu.

Quid hoc loco nomine vniuersaliũ intelligatur.

σημείων αὐτῶν. εἶτα, τὸν χαλεπὰ γνῶναι δυνάμενον, καὶ μὴ ῥᾴδια ἀνθρώπῳ γινώσκειν, τοῦτον σοφόν. τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι, πάντων κοινόν. διὸ ῥᾴδιον καὶ οὐδὲν σοφόν. ἔτι τὸν ἀκριβέστερον, καὶ τὸν διδασκαλικώτερον τῶν αἰτίων, σοφώτερον εἶναι περὶ πᾶσαν ἐπιστήμην. καὶ τῶν ἐπιστημῶν δὲ τὴν αὐτῆς ἕνεκεν, καὶ τὴν εἰδέναι χάριν αἱρετὴν οὖσαν, μᾶλλον εἶναι σοφίαν, ἢ τὴν τῶν ἀποβαινόντων ἕνεκεν. καὶ τὴν ἀρχικωτέραν τῆς ὑπηρετούσης μᾶλλον εἶναι σοφίαν, οὐ γὰρ δεῖν ἐπιτάττεσθαι τὸν σοφὸν, ἀλλ' ἐπιτάττειν, καὶ οὐ τοῦτον ἑτέρῳ πείθεσθαι, ἀλλὰ τοῦτῳ τὸν ἧττον σοφόν. τοσαύτας μὲν οὖν ὑπολήψεις, τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἔχομεν περὶ τῆς σοφίας καὶ τῶν σοφῶν.

Τούτων [b] δὲ τὸ μὲν πάντα ἐπίστασθαι τῷ μάλιστα ἔχοντι τὴν καθόλου ἐπιστήμην ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. οὗτος γὰρ οἶδέ πως πάντα τὰ ὑποκείμενα. σχεδὸν [c] δὲ καὶ χαλεπώτατα γνωρίζειν τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ τὰ μάλιστα καθόλου. πορρωτάτω γὰρ τῶν αἰσθήσεών ἐστι. ἀκριβέστατα [d] δὲ τῶν ἐπιστημῶν, αἱ μάλιστα τῶν πρώτων εἰσίν. αἱ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων ἀκριβέστεραι τῶν ἐκ προσθέσεως λεγομένων, οἷον ἀριθμητικὴ γεωμετρίας. ἀλλὰ μὴν [c] καὶ διδασκαλικὴ γε τῶν αἰτιῶν θεωρητικὴ μᾶλλον. οὗτοι γὰρ διδάσκουσιν οἱ τὰς αἰτίας λέγοντες περὶ ἕκαστον.

intelligenda

tia teneat. Deinde eum putamus sapientem, qui difficilia, & quæ ab homine haud leui opera cognoscuntur, tenere potest. Sensu enim aliquid percipere omnibus commune est, proinde facile, nec sapientiæ quicquã habens. Præterea eum, qui est accuratior, quique rerum causas melius tradere docendo potest, sapientiorem in quauis scientia esse iudicamus. Scientiarum quoque eam, quæ sui causa, sciendique gratia expetenda est, magis esse sapientiã, quàm quæ eorũ, quæ ab illa proueniũt. Et eam, quæ præest, quàm quæ ministrat. Neque enim sapiens præceptis subijci, sed præcipere; neque idem alterius sententiam, sed minùs sapiens sententiam illius sequi debet. Tot igitur, ac tales de sapientia, & sapientibus opiniones habemus.

Ac b horum quidem illud, Omnia scientia tenere, in eo insit necesse est, qui maximè præditus est scientia vniuersali. is enim quodammodo nouit subiecta omnia. Ferè c etiam ea sunt hominibus cognitu difficillima, quæ sunt maximè vniuersalia. longissimè enim absunt à sensibus. Scientiarũ d quoq; ea sunt accuratissimæ, quæ in ijs quæ prima sũt maximè versantur. Quæ enim ex paucioribus rẽ cõficiunt, accuratiores sunt ijs, quæ ex additione appellãtur; vt Arithmetica, quàm Geometria. Sed e & ea aptior est ad docendũ, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur. Is enim docẽt, qui causam cuiusque rei afferunt.

intelligenda esse maximè vniuersalia prædicata, non solùm quia quatenus vniuersaliora sunt, difficiliùs cognoscuntur, quàm substantiæ separatæ, cùm ab eis abstrahantur, sed etiam quia nomine vniuersalium præcipuè significantur res vniuersales: substantiæ autẽ separatæ, etsi sunt causæ vniuersales, non tamen simpliciter dicũtur res vniuersales, cùm singulares sint sed res in causãdo vniuersales, quod haud dubiè nihil est aliud, q̃ ꝑ sint vniuersales secũdũ quid.

Vnde scientiæ certitudo colligatur.

d *Scientiarum quoque ea sunt*} Tertiã sententiã hac ratione in hãc scientiã cõuenire docet. Quoniam, vt inquit, eò alĩqua scientia est suapte natura accuratior, ac certior, quò in rebus suaptè natura priorib. versatur. Ex paucioribus.n. principiis rẽ demõstrat eiusmodi scientia: quo pacto Arithmetica certior est q̃ Geometria, cùm illa agat de numeris, qui absq. situ partiũ intelligũtur, hæc verò de magnitudinib⁹, quæ sine partiũ situ intelligi nõ possunt. hinc enim fit, vt Geometra arithmeticis demõstrationib. vtatur, vt q̃ is indigeat ad suarũ cõfirmationẽ, Arithmeticus nõ itẽ geometricis. Cùm igitur ea quæ sunt maximè vniuersalia, sint prima, & simplicissima, efficitur vt scientia, quæ in eorũ cõsideratione versatur, sit suapte natura certissima, vt quæ paucissimis & simplicissimis principiis rẽ demõstret. Sic multò facilius ꝓbamus aliq̃d existere, q̃ ꝓ le existere, aut in alio existere, ꝙ existere sit priùs, & simplicius q̃ existere per se, aut existere in alio.

Geometria Arithmetica indigere, non è contrario hanc illa.

Hoc loco Græci codices impressi typographorũ vitio habẽt τὸ ἁπλοῦν pro τὸ ἀπλοῦν, quemadmodum paulò inferiùs Ἀρχικώτατα δὲ τῶν ὄντων, pro Ἀρχιτεκτονικώτατα, &c. & capite superiori, περὶ τὰς νοητὰς διαθέσεις, pro περὶ τὰς &c. Quæ vt alia plurima correximus ex vetustis manuscriptis. Nec deinceps minutiora hæc annotabimus, ꝙ ea indocti non curent, docti verò facilè intelligant corrigi debuisse.

Aliorum interpretatio.

e *Sed & ea*} Vetus interpres iungit hoc loco verbũ μᾶλλον cũ verbo τιμιώτερον, vt sensus, sit [Sed & ea apta est ad docẽdũ, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur] Bessario, & Perionius cũ nomine δι' ἀκριβείας, vt hæc sit sententia [Sed & ea aptior est ad docẽdum, quæ in causarũ cõsideratione versatur] Argyropylus vtrũq. verbũ affici putat ea cõparationis particula, vt ea scientia hoc loco aptior ad docẽdũ dicatur, quæ magis in causarũ cõsideratione versatur. Quæ interpretatio nobis eò magis placuit, ꝙ cõueniat cũ posteriori Alexãdri explicatione, magisque cõgruat cũ probatione, quæ mox ab Aristotele subiicitur.

Quisnã verè docet.

ſubiicitur. Nã quia ij ſoli verè docent, qui cauſas rerũ afferunt, vt capite etiam ſuperiori explicatũ erat, inde fit, vt ea ſciẽtia ſit ad docendũ aptior, quæ magis verſatur in cauſarum conſideratione: verſatur autẽ magis in cõſideratione cauſarũ, quæ cõſiderat ea, quæ magis ſunt cauſæ. Accedit, ꝙ ſuperiùs quoq. cũ vtroq. verbo iuncta eſt cõparatio, vbi dictum eſt, eum eſſe ſapiẽtiorem, qui cauſas meliùs tradere docẽdo poteſt. Quòd ſi verborum ſyntaxis cõiunctionem aduerbii cum vtroque nomine nõ patitur, ſatis eſt quod ſentẽtiã ab Ariſtotele inſtitutã reddiderimus. Adaptat igitur Ariſt. quartã ſententiam, hoc argumento: Quia cùm is ſolus verè doceat, qui cauſas rerũ tradit, is magis erit aptus ad docẽdũ, qui magis verſabitur in cauſarũ conſideratione, & maximè aptus, qui maximè verſabitur: at hũc nemo negauerit eſſe eum, qui tradit primas cauſas, ad quas fit vltima reſolutio ſimpliciter.

ἕκαστον. τὸ δ' εἰδέναι, [f] καὶ τὸ ἐπίστασθαι αὐτῶν ἕνεκα, μάλιστ' ὑπάρχει τῇ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ ἐπιστήμῃ. ὁ γὰρ τὸ ἐπίστασθαι δι' ἑαυτὸ αἱρούμενος, τὴν μάλιστα ἐπιστήμην μάλιστα αἱρήσεται. τοιαύτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ. μάλιστα δὲ ἐπιστητὰ τὰ πρῶτα καὶ τὰ αἴτια. διὰ γὰρ ταῦτα, καὶ ἐκ τούτων τἆλλα γνωρίζεται, ἀλλ' οὐ ταῦτα διὰ τῶν ὑποκειμένων. ἀρχικωτάτη δὲ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ μᾶλλον ἀρχικὴ τῆς ὑπηρετούσης, ἡ γνωρίζουσα τίνος ἕνεκέν ἐστι πρακτέον ἕκαστον. τοῦτο δ' ἐστὶ τἀγαθὸν ἑκάστου. ὅλως δὲ τὸ ἄριστον ἐν τῇ φύσει πάσῃ. ἐξ [h] ἁπάντων οὖν τῶν εἰρημένων ἐπὶ τοσοῦτον αὐτῷ ἐπιστημῶν πίπτει τὸ ζητούμενον ὄνομα. δεῖ γὰρ ταύτῃ τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικήν. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἐν τῶν αἰτίων ἐστίν. ὅτι

f *Cognoſcere aut maximè ſcire* } Quòd quinta eidẽ cõgruat, hac ratiocinatione oſtẽdit. Ea ſcientia eſt maximè experenda propter ſe, quæ verſatur in conſideratione rerum digniſſimarum, quæ ſciantur, eiuſmodi autẽ eſt ea, quæ verſatur in cõſideratione primorum principiorum & cauſarum, eſt igitur hæc maximè propter ſe expetenda. Vtraque ſumptio perſpicuè probatur in contextu.

Quænam ſcientia maximè expetẽda.

g *Ea verò ſcientia maximè princeps* } Sextam denique in eundẽ conuenire hac argumentatione cõcludit. Ea ſcientia obtinet principatũ inter omnes, quæ verſatur in cõſideratione ſupremi finis, ſiue ſummi boni: artifices enim, qui verſantur in conſideratione finium ſuperiorum, imperant iis, qui verſantur in conſideratione inferiorum finium) ſcientia autem, quæ de primis cauſis differit, verſatur in conſideratione ſupremi finis (prima enim cauſa, cuius gratia omnia fiunt, eſt ſummum bonũ, ac proinde ſupremus finis) ergo hæc eſt, quæ inter omnes principatum obtinet. Nomine ſummi boni intelligit hoc loco Ariſt. tum ordinẽ vniuerſi, quod eſt ſummum bonum formale vniuerſi, tum præcipuè Deum Opt. Max. quod dicitur ſummum bonum ſeparatum, de qua re cum ipſo auctore agendum eſt vltimo capite libri duodecimi.

Quæ cæterarũ princeps.

Quid ſummi boni hoc loco intelligatur.

Græci codices impreſſi habent hoc loco, μᾶλλον ἀρχικὴ hoc eſt, magis principium. Nos magis probauimus lectionem duorum veterum manu ſcriptorum, qui habent, μᾶλλον ἀρχιτεκτονικὴ, quod eſt [magis princeps] ſuperiórve.

h *Ergo ex iis omnibus, quæ* } Iã colligit inſtitutũ quaſi hac ratiocinatione, Sapientia verſatur circa primas cauſas, & principia, hæc ſcientia, quam aggredimur, eſt ſapientia, verſatur igitur circa primas cauſas, & principia. Maior, quæ præſpicuè ponitur hoc loco, probata eſt hactenus accõmodatione attributorũ

ſapientiæ

sapientis ad eum, qui versatur circa primas, & maximè vniuersales causas, & principia. Id solum hoc loco repetit, summum bonum, & id, cuius gratia omnia fiunt, esse vnam ex causis. id, quod ea ratione facit, quia bonũ siue finis non credebatur esse causa, saltem ab aliis distincta, vt ipse inferiùs docebit. Minor habetur ex primis verbis huius capitis. Conclusio autẽ illis verbis continetur [id nomen, quod quæritur in eandem scientiam cadere] quorum hic est sensus; In eam scientiam, quæ versatur circa primas causas, & principia, cadere nomen scientiæ, quæ in hoc opere quæritur; seu (quod idem valet) eam scientiam, cui in hoc opere sub nomine sapientiæ datur opera, versari circa primas causas, & principia. Patet igitur, id quod secundo loco ab Aristotele in hac præfatione explicandum diximus, Quid nam sit natura huius artis, siue in quarum rerum consideratione ea versetur. Natura enim cuiusque habitus ex rebus, circa quas versatur, intelligitur.

runt. Cognoscere [l] autem, ac scire ipsius cognitionis, ac scientiæ causa, in ea scientia maximè cernitur, quæ versatur in re maximè scibili. Qui enim scientiam sciendi causa eligit, is eam amplectetur maximè, quæ est scientiæ nomine dignissima. huiusmodi verò est, quæ in ea re versatur, quæ aptissima est, vt sciatur. Sunt autem aptissima, vt sciãtur ea, quæ prima sunt, & causæ, cùm propter hæc, atque ex his cætera cognoscantur, non hæc propter ea, quæ subiecta sunt. Ea [5] verò scientia maximè princeps est, Ministrantique præponitur, quæ novit cuius causa, quidque agendum sit: hoc autem est cuiusque rei bonum, & omnino quod in omni natura est optimum. Ergo [h] ex iis omnibus, quæ dicta sunt intelligitur, id nomen, quod quæritur, in eandem scientiam cadere. Eam enim necesse est primorum principiorum, atque causarum esse contemplatricem. Nam quæ & bonum, & cuius gratia, causarum vna est.

Cap. 6. lib. 9.

Ex iis, quæ in hac parte capitis dicta sunt, intelligi potest quantò rectius Aristoteles tradita sapientis attributa Metaphysico accommodaueris, quam alii sibi ascribant. Sapientis, inquam, non in certo rerũ genere dumtaxat (hoc enim cuique profecto artifici concedi potest) sed simpliciter, cæterorum omnium comparatione.

Quàm recte Aristoteles Sapientis attributa intellexerit.

Ac primum quidem attributum, quod est, Omnia scire, à plerisque olim sic intelligebatur, vt putarent, neminem esse sapientem, nisi qui sciret omnia singulatim, hoc est, ad infimas vsque rerum species, quæ sunt individua scientiarum subiecta. Quocirca cùm eorum multi sapientes haberi vellent, necesse erat, vt omnia speciatim se scire profiterentur, & (quod erat consequens) nullam quæstionem detrectarent, de quacunque eadem re ea proponeretur. Verùm hi cum sæpe exagitati essent à Socrate, Platone, & aliis eius ætatis philosophis contendentibus fieri non posse, vt vllus mortalium hoc patto rerum omnium scientiam consequeretur, proinde eam cognitionem, quam illi sibi arrogabant, non esse veram, & germanã sapientiam, sed fucatam, & apparentem, non solidam & expressam scientiam, sed scientiæ opinionem; nomine Sophistarũ, quod ante ipsis erat honorificũ, contemptui & ludibrio cæteris Philosophis esse cœperunt, & quia verborũ præstigiis, quibus in disserendo vtebantur, incautis illudebãt, ei parti Dialecticæ quæ de Sophistarum redargutionibus inscribitur, suo vitio nomen dederũt. His exactis successerunt Grãmatici, qui non theatralibus disputationibus, vt Sophistæ sed priuatis scriptionibus, propter orationis cum rebus cõiunctionem omnia se scire profitentur, dũ omnia examinãt, & suo, quasi omniũ rerum peritorum, sapientiumq; iudicio, vel dãnant, vel approbant. Quorũ plurimos hodie reperire licet, in quos conueniat illud Homeri in Margite, Multa quidẽ nouerat, sed ma-

Perueršæ sensus primi attributi.

Legi Platonem in Sophista, Protagora, Euthydemo, & Gorgia.

Sophistarũ nomen ex quo tẽpore contemptui habitum.

Plato in 2. Alcibiade refert.

Grammaticorũ quorundã insolentia.

Critici qui olim dicti.

lè nouerat omnia; quique sint longè dissimiles iis veteribus Grammaticis, quibus cum Criticorum nomine iure concessa erat auctoritas de omnium scriptis iudicandi, quòd non modò in literis humanioribus essent doctissimi, sed in omnibus Philosophiæ partibus cum laude versati. Qui morbus eò magis grassatur nostra ætate in iis regionibus, in quibus tantā videmus factam Religionis inclinationem, quòd in illis vnum literarum humaniorū studium pro tota penè sit & humana, & diuina Philosophia. Hos itaque dānat Aristoteles cùm ait; Sapientis esse scire omnia nō singulatim, sed quoad fieri potest; potest autē fieri quoad primos sciēdi fontes quæ est primarū causarū & principiorū cognitio, quā qui tenet de rebus omnibus tanquā omniū architectus iudicare potest.

Quo pacto omnia scire possimus.

Secundi attributi peruersus sensus.

Secundū attributum erat, Scire non quæuis, sed homini difficilia. Quod cùm sibi sumant Genethliaci, qui ex natali cuiusque de tota hominis futura vita iudicant; & cæteri Iudiciarii, qui ex astrorū aspectibus libera hominū opera vaticinantur; ac denique Magi, qui rerum absentiū, quæq; secretò fiunt, multorūq; operū supra humanas vires scientiam profitentur (hæc enim rerum cognitio difficillima iudicatur omnium, quæ apud nos sunt) eam scientiæ opinionē sibi conciliarunt apud barbaros, & imperitos, vt soli apud eos sapiētes habeantur. Ac mirū sane est, quòd adhuc in parte vlla Christiani orbis in pretio sint, præsertim post tam multas in hoc hominum genus, & Patrum reprehensiones, & sacrorum Canonum decreta. Neque enim difficilia homini profitentur, sed planè impossibilia humanæ facultati, vt perspicuū sit eos impostores esse, cùm libera hominum facta certò futura prædicunt, & Cacodæmonū admonitione doceri cùm de iis, quæ alibi aguntur, certi aliquid renunciant, aut quicquam præter cōmunem naturæ ordinem faciunt. Neque enim à bonis spiritibus docentur, qui huiusmodi artibus ad suam, aliorūmque perniciē vtuntur. At Aristoteles ea tantùm difficilia, quæ humana opera, & industria percipi possint, sapientem facere huius attributi explicatione docet, & quoniam primarum causarum & principiorum cognitio est hoc pacto omnium difficillima, meritò colligit ex hoc attributo scientiā hāc versari circa primas causas; & principia.

Difficiliū nomine quæ nam intelligat Arist.

Tertium attributū qui non rectè sibi tribuant.

Tertium porrò, quod in accurata demonstrandi ratione positū est, sibi proprium faciunt purè Mathematici, Arithmetici nimirū, & Geometræ, quòd penes se tantùm accuratam demonstrandi rationē esse credant. Ita cùm nihil sapienter dictum esse iudicent, nisi quod tanta perspicuitate percipiatur, quanta ipsi theoremata sua perspecta faciūt; se solos sapientes esse pronunciāt, apertum est enim, nullam esse disciplinā, quæ apud nos tanta perspicuitate demonstret, quanta eorum scientiæ. Sed fallūtur planè. Primū enim nō desunt qui has sciētias, ne scientiarū quidē nomine dignas censeant, quòd nō ex veris causis demonstrare videātur. Deinde, vt hos interim mittamus, perspicuitas doctrinæ, etiā maxima, ipsa per sese nō facit sapientē, nisi accedat nobilitas rerū de quibus agitur, quæ si maxima sit, satis erit, vt scientia, quæ circa id genus versetur, ipsa secundū se Sapiētia dicatur, tametsi à nobis minùs perfectè participetur. Quocirca Aristoteles, eiusque præcipuus interpres Aphrodisiensis Alexāder, aliquādo huiusmodi Mathematicas propter rerum, in quibus versantur, ignobilitatem, in Philosophiæ partibus numerādas non cēsent. Postremò. Accurata demonstrandi ratio, quam hoc loco Aristoteles Sapienti attribuit, non ad perspicuitatem, non etiam ad rerum dignitatē, quæ potiùs ad secundū attributū pertinet, sed ad independentiam principiorum referēda est, tametsi cum independentia principiorum coniuncta est rerum non solū nobilitas maxima, sed etiā sūma ex natura rei perspicuitas. At principia Mathematicarū ex principiis Metaphysicæ pendent, eāque supponunt. Nā & simplicia hæc, Punctus, Linea, superficies, & similia includunt cōmunissima rerū prædicata, de quibus solus Metaphysicus agit, & cōplexa illa insigniora, & priora, quibus vtuntur, Omne totum est maius sua parte, Si ab æqualibus æqualia demas &c. Metaphysica sunt planè, si non sumantur contracta ad quantitatem. Quòd si sumantur contracta, iam supponunt alia priora, seu potius aliam sui priorem minúsque dependentem

Arist. lib. 4. c. 2. tex. 4 Alex. ad initium Prioris Analyticæ.

Accurata demonstrandi ratione quid hoc loco intelligatur.

pendentem considerationem, quæ pertinet ad eam accuratiorem demonstrandi rationem, quæ in hoc attributo Metaphysicæ tribuitur.

7. de Repub. 5. de Repub.

Quartum attributum, hoc est maximam ad docendum aptitudinē, videtur Plato Dialecticæ tribuere, quòd ea sola reuocare videatur omnia ad prima vsque principia, & causas. Vnde fit vt eam solā faciat scientiā simpliciter, cæteras verò, quas dicimus scientias, non sciētias esse dicat, sed opiniones, nec cæteros artifices Philosophos, siue sapiētiæ studiosos, sed φιλοδόξους hoc est opinionis amatores. Verùm Plato eandē dicitur iudicasse disciplinā Dialecticā, & Metaphysicā, nisi quòd in vna & eadem scientia tres quosdā quasi gradus animaduertit, quibus illa in Logicā, Dialecticā, & Metaphysicā distingui possit, vt quidā volunt, de qua re ad librum secundū agendū est. Quòd si quis hoc sapientis attributū, ea ratione Dialecticæ cōuenire velit, quòd ea sola doceat, quo pacto docēdū sit (nulla enim aptior videtur ad docēdū dari posse, quàm quæ doceat, quo pacto sit docendum) is sciat in docendo potiorē locū habere principia, ex quibus docemus, quàm modū docēdi, sine quo non docemus, aptitudinē verò ad docendum, quæ in hoc attributo traditur, propter cognitionem principiorum, non propter cognitionem modi docendi tribui sapienti. Id, quod Aristoteles apertè explicat, cùm ait, eam scientiam aptiorem esse ad doceudum, quæ magis versatur in causarum consideratione, hoc est in causis, quæ magis sunt causæ, seu, quod eodem redit, in causis naturā prioribus.

Quartū attributum qui haud recte percipiant.

In docendo potiora esse principia quàm docendi formam.

Quintum ea forsitan ratione videatur Astrologiæ tribuendū, ꝙ Principes eam penè solam, aut maxime studio suo dignā ducant. Ea enim videtur per se studio dignissima, quæ est digna studio maximè liberorum hominū, quales cēsentur Principes. Verū nec Principes sunt maximè liberi, nisi quemadmodum cæteris hominibus, ita etiā proprus affectibus dominētur, & omnia, quæ vani, & effœminati in pretio habent, pro nihilo ducant, nec Astrologia est maximè liberorum hominū studio dignissima. Nā etsi inter Mathematicas, imò etiam inter omnes liberales artes, nulla est scitu dignior, quòd ea sola de rebus cœlestibus disserat: dignior tamē est ea, quæ ipsam cœlestiū rerū naturā, causasque considerat: hæc verò est Philosophia naturalis, siquidē Astrologia non agit de natura cœlestū corporū, sed de eorum numero, magnitudine, & quātitate motus. Hac ipsa ratione concedebatur olim attributū hoc Naturali Philosophiæ, & qui in ea versabantur primi Philosophi, Sapientésque habebantur, quòd eorum disciplina in ipsa rerū natura indaganda posita esset, quòd nihil videretur scitu dignius. Sed non rectè ijs tribuebatur nomen sapientium simpliciter, cùm sit aliud quoddam genus rerum superius, quod illi aut nō agnoscebāt, aut minimè tractabāt, rerum, inquam, omnis materiæ, ac mutationis expertium, quæ sunt omnium cognitu dignissimæ. Quæ omnia præclarè explicat Aristoteles cap. 3. libri 4. his verbis [At cùm aliquis adhuc Naturali sit superior (Natura enim vnum quoddam genus est Entis) eius qui vniuersalis est, & ad quem primæ substantiæ contemplatio pertinet, horum quoque fuerit tractatio. Naturalis autem disciplina est quidem & ipsa sapientia quædam, sed non prima] Quo loco primæ substantiæ nomine significat materiæ expertē substantiam.

Quinti attributi peruersa attributio.

Cur Naturalis Philosophia non sit sapientia simpliciter.

tex. 7.

Sextū denique, quod est, Omnibus præcipere, putant cōuenire Politiæ Philosophi Morales, ꝙ præcipere sit actus practicus, Politica verò sit suprema inter practicas, eadēmque imperet contēplatiuis: ad scientiā enim de Reipublicæ administratione pertinet præscribere sciētias, etiā contēplatiuas, quibus sit dāda opera, eisque modum imponere, & ad cōmune bonum dirigere. Hinc Lycurgus, Solon, & cæteri primi legum conditores Sapientes dicti sunt, Socrates etiam apud Platonē in dialogo de Philosophia cū coarguisset quendā iuuenē, qui Philosophiā, Sapiētiamúe multarū rerum specialem cognitionē esse putabat (quemadmodū Sophistæ, de quibus in primo attributo dictū est) plane cōcludit, In morū disciplinis positā esse sapientiam, quarum principem esse Politicam, nemini dubiū est. Denique de hac Philosophia videtur dictum ab eodē Socrate Felices fore Respublicas, si aut Reges Philosophētur, aut Philoso-

Sexti attributi nō recta accōmodatio.

Qui etiā Amatores inscribitur.

5. de Repub.

Platonis sententia

phi Reipublicã administrẽt, in idémq. ciuilis potentia, & Philosophia conueniant. Falluntur tamen & hi. Oportet enim superiorẽ aliam scientiã concedere, cuius sit vltimum finem quærere, ac tradere. Politica enim nõ illud tradit, sed supponit, atque ad eum omnes humanas actiones practicè dirigit. Itaque illa superior præcipit Politicæ, non practicè tamen, sed cõtemplatiue, quæ est præceptio minimè omnium negotiosa, & vt de primo motore canit Boëtius, Stabilisq. manẽs das cuncta moueri, ita scientia hæc ea ratione cæteris imperat, eásq. quodãmodo mouet, quatenus pura contemplatione propria omnium cõmunem finem ostendit: de qua re plura dicemus libro quarto, cùm diiquiremus, nũ cæteræ scientiæ subalternẽtur Metaphysicæ. Atque Aristotelem significasse hoc loco præceptionem hanc, quæ propria est sapiẽtiæ, cõtemplatiuæ intelligendã esse, non practicè, ipse apertè innuit in tradendo superiori attributo. Si enim in hoc sexto de præceptione practica loqueretur, nõ docuisset quinto, scientiam hanc contemplatiuã esse, & sui sosius gratia quod idem in secunda parte capitis latiùs docebit.

Quo pacto Metaphysica cæteris scientijs præcipiat

Quanquã verò Politica dirigit homines quoad vsum omniũ scientiarum etiam contemplantium, dum illum quibusdã cõcedit, aliis negat, & interdum præfigit terminũ, quẽ transilire, siue in tradendis scientiis contemplatiuis, siue in capessendis non licet, ipsas tamen scientias cõtemplatiuas dirigere non potest, cũ hæ ab illa non pendeant, potissimũ verò Metaphysica. Quòd denique legum conditores Sapientes habiti sunt, & Socrates censet sapientiam in scientiis Moralibus positam esse, atq optat, vt aut Philosophi regnẽt, aut Reges philosophentur, de Philosophia nõ prima simpliciter, sed de Philosophia practica, potissimũ verò de prima in practicis, quã Politicã esse cõstat, dictũ esse intelligẽdũ est: quãquã si fieri etiã posset, vt hac prima Philosophia essent imbuti, rerũq diuinarũ perfectã cognitionẽ haberẽt ij, q Reip. præsunt, id etiã videtur eo dẽ loco Socrates optare q maximè.

Qua ratione Politica cõtemplatiuis etiam scientijs præsit.

Habes hoc loco, quemadmodũ intelligere debeas traditas Veterũ sentẽtias de sapiẽte simpliciter, cuius disciplinã in his libris tradere instituit Aristoteles. Quanquam verò earum singulæ pro singulis descriptionibus Sapientis haberi possunt, ex omnibus tamen multò luculentiorẽ illius explicationem colligere poteris. Qua in digressione eo diutiùs immorati sumus, quòd videamus ad Metaphysicum ex officio pertinere, vt sapientis rationem præscribat. Statuere enim

Digressionis Epilogus.

Ὅτι δ' ἡ ποιητικὴ, δῆλον ἐκ τῶν πρώτων φιλοσοφησάντων. διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν, καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ πρόχειρα τῶν ἀπόρων θαυμάσαντες, εἶτα κατὰ μικρὸν οὕτω προϊόντες, καὶ περὶ τῶν μειζόνων διαπορήσαντες. οἷον περί τε τῶν τῆς σελήνης παθημάτων, καὶ τῶν περὶ τὸν ἥλιον, καὶ ἄστρα, καὶ περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως. ὁ δ' ἀπορῶν καὶ θαυμάζων, οἴεται ἀγνοεῖν. διὸ καὶ φιλόμυθος ὁ φιλόσοφός πως ἐστιν. ὁ γὰρ μῦθος συνέστηται ἐκ θαυμασίων. ὥς' εἴπερ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἄγνοιαν ἐφιλοσόφησαν, φανερὸν ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον, καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἕνεκεν. μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ συμβεβηκός. σχεδὸν γὰρ πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων καὶ πρὸς ῥᾳστώνην καὶ διαγωγὴν, οὐ τοιαύτη φρόνησις ἤρξατο ζητεῖσθαι. δῆλον οὖν ὡς δι' οὐδεμίαν αὐτὴν ζητοῦμεν χρείαν ἑτέραν, ἀλλ'

enim quid ſit ſapiẽs, vt Ciceronis verbis vtar, vel maximè videtur eſſe ſapiẽtis.

Dignitas huius ſciẽtiæ.

i *Eam verò non eſſe effectricem*} Explicata vtcumq. natura huius artis, docet quæ ſit eius dignitas, quod tertio loco in hac præfatione explicãdũ erat. Huius rei gratia tradit Ariſt. quatuor eius attributa, quorũ primũ eſt, Nõ eſſe practicã, ſed cõtẽplatiuã, ipſáq. cognitione rerũ cõtentã. Quod duob argumẽtis probat, vno ex cauſa, quæ hoĩes ad philoſophandũ impulit, altero ex euẽtu Cauſa, ob quã philoſophari cœperunt, ipſumq. philoſophiæ ſtudiũ ad altiſſimarũ vſque cauſarũ inquiſitionẽ perſecuti ſũt, fuit admiratio, quæ nata eſt ex ignoratione earũ cauſarũ, quarũ effecta nota erant. Cùm n. principio minùs difficilia quædã mirarentur homines, eorumq; cauſis inuẽtis difficilioribus quæſtionibus explicãdis operã darent; eò tandẽ progreſſi ſunt, vt ſummas rerũ cauſas inquirerẽt, à quibus totũ vniuerſum pẽdet, quas cauſas ad hãc ſcientiã ſpectare tã oſtenſũ eſt. Quare ſi fugiendæ ignorationis gratia hæc ſciẽtia inuẽta eſt; perſpicuũ eſt eam nõ propter actionẽ, ſed propter ipſã cognitionẽ quæri, cùm ignorationi, vt ait Alexãder, nõ actio, ſed cognitio medeatur; nemóq; fugiat vnũ oppoſitorũ, quia tale eſt, niſi quia alterũ appetit. Vnde ſequitur nõ eſſe illam in practicis, ſed in theoreticis numerandam.

Eam[i] *verò non eſſe effectricem, ex ijs, qui primi philoſophati ſunt, perſpicuum eſt. Etenim propter admirationem, & nunc, & olim cœperunt homines philoſophari; principio quidẽ res minùs difficiles admirati; deinde paulatim ita progreſſi de maioribus etiam quærẽtes, veluti de Lunæ, Solis, ac ſtellarũ affectionibus, de ortu etiam vniuerſi. Qui autem dubitat, & admiratur, planè ſe ignorare exiſtimat. Hinc*[k] *fit, vt Philoſophus quodammodo ſit fabularum ſtudioſus. ex miranda enim rebus conſtat fabula. Quare ſi illi, vt ignorationem fugerent, philoſophati ſunt, non dubium eſt, quin ſcientiam propter cognitionem, non vſus cuiuſquam gratia ſint perſecuti. Id*[l] *autem euentus ipſe teſtatur. Ferè enim cùm omnia neceſſaria ſuppeterẽt, quæque ad facilẽ viuendi rationẽ, cultumq; conferrent, hæc prudentia quæri cœpta eſt. Vnde patet eam à nobis nullius alterius vtilitatis cauſa perquiri; ſed*

Cur homines philoſophari cœperint.

Hoc loco id, quod Græce eſt, τὰ προχειρα τῶν ἀπόρων θαυμάσαντες, reddimus Latinè [Res minùs difficiles admirati] quia cum τὰ ἄπορα ſint res explicatu difficiles, πρόχειρα verò ea, quæ facilia ſunt, & in promptu; nihil aliud ſignificat horum repugnantium verborum cõiunctio, quàm res explicatu minùs difficiles. Porrò hæc, quæ hoc loco de admiratione tradit Ariſtoteles, ferè ſunt apud Platonem, cùm Socrates Theætetum collaudat, quòd dicat ſe admirari res philoſophicas, interdúmq; in ſpiciẽdis tenebris offundi [Theodorus (inquit Socrates) ô amice, non malè de tuo ingenio coniectaſſe videtur. Maximè enim Philoſophis hoc vſu venit, vt admirentur. Neque enim aliud, præter hoc, eſt Philoſophiæ principium. Et, qui Irim Thaumantis, quaſi admirationis filiam eſſe tradidit, non abſurdè originem eius explicauit]

Cur Philoſophus quodammodo fabularum ſtudioſus dicatur.

In Theætẽto ſiue de Scientia.

k *Hinc fit, vt Philoſophus*} Non dicitur Philoſophus ſimpliciter fabularum ſtudioſus, ſed quodammodo, quia cum à Philoſophi ſtudio longè abeſſe debeant Poëtarum figmenta, tamen admiranda quædam, quæ ab illis narrantur, Philoſophum excitant ad quærendas abditas rerum cauſas. Ea enim cùm audit, ad ſe pertinere putat diſquirere, num illa fieri, & qua ratione potuerint.

l *Id autem euentus ipſe*} Probat ex euentu ſcientiam hanc nõ eſſe practicam, ſed theoreticam. Probatio ex eo ducitur, quia comparatis rebus neceſſariis & cõmodis ad vitam degendam, tum demum hæc ſcientia (quam per Catachreſim prudentiam appellat) exquiri cœpit, quemadmodum & aliæ contemplatiuæ. Ex qua re patet eam non ob aliquid aliud, ſed propter ſe quæſitam eſſe, æque eò magis, quòd cæteræ ad hanc quaſi ad apicem omnium dirigantur.

Solã primã Philosophiã esse liberã, & sui gratia.

m *Sed vt cum hominem*] Tradit secundum attributũ huius scientiæ, quod ex superiori colligitur, nempe, Eam solã esse liberã, hoc est sui gratia, quo pacto dicimus eũ hominẽ esse liberũ qui nulli seruit sed sui iuris est. Quòd si quis obiiciat, alias etiã scientias contẽplatiuas esse liberas, & sui gratia, occurri potest, esse quidẽ simpliciter Liberas & sui gratia, quòd earũ cognitio nõ dirigatur ad opus: Sed tamẽ nõ omnino liberas, quo pacto hic videbitur intelligendũ, Solã hãc scientiã esse liberã.

Obiectionis diluuio.

Quòd autem nõ omnes aliæ sint omnino liberæ, ex eo primũ patet, quia cognitio rerũ materialiũ, quæ in aliis cõtẽplatiuis traditur, suapte natura est via, & quasi manuductio quædã ad cognitionẽ immaterialiũ, quæ propria est huius scientiæ. Deinde, quia fines aliarũ artiũ subiiciuntur fini huius, qui quidẽ est cognitio summi boni, in qua felicitas humana cõsistit. Postremò, quia principia cæterarũ principiis huius firmãtur, & stabiliuntur. Quòd si quis sibi persuaserit, satis probari ex his, cæteras contẽplatiuas nõ esse simpliciter liberas facile dicet, etsi earũ cognitio nõ refertur ad opus, referri tamen ad altiorẽ cognitionẽ, eiq. subdi, atque ab ea suapte natura & pẽdẽre, & stabiliri, proinde satis hæc esse vt nõ sint liberæ simpliciter. Ex quibus colliges quãtũ intersit inter scientiã liberã, & liberalẽ. Liberalis enim est, quæ est digna homine libero, & opponitur Mechanicæ, seu sordidæ, nonnullásque practicas cõplectitur, vt Rhetoricam, & Dialecticam: libera autem est, quæ est sui gratia, hoc est, quæ non refertur ad opus, aut si mauis, nec ad aliam superiorem.

Inter liberã, & liberalem scientiam quid intersit.

ἀλλ' m ὥσπερ ἄνθρωπός, φαμεν, ἐλεύθερος ὁ αὑτῷ ἕνεκα, καὶ μὴ ἄλλῳ, οὕτως καὶ αὕτη μόνη ἐλευθέρα τῶν ἐπιστημῶν. μόνη γὰρ αὕτη αὐτῆς ἕνεκέν ἐστι. διὸ n καὶ δικαίως ἂν δόξειε ἀνθρωπίνη νομίζοιτο αὐτῆς ἡ κτῆσις. πολλαχῇ γὰρ ἡ φύσις δούλη τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. ὥστε ο καλὰ Σιμωνίδῃ, θεὸς ἂν μόνος τοῦτο ἔχοι τὸ γέρας. ἄνδρα δ' οὐκ ἄξιον μὴ ζητεῖν τὸ καθ' αὑτὸν ἐπιστήμην. εἰ p δὲ λέγουσί τι οἱ ποιηταὶ, καὶ πέφυκε φθονεῖν τὸ θεῖον, ἐπὶ τούτου συμβήναι μάλιστα εἰκὸς, καὶ δυστυχεῖς εἶναι πάντας τοὺς q περιττούς. ἀλλ' ὅτε τὸ θεῖον

Possessionem primæ Philosophiæ non esse humanam.

n *Quocirca merito*] Tradit tertiũ attributũ quòd eius possessio nõ sit humana, sed alterius superioris naturæ, Quod ex eo probat, quia cũ homo cõpluribus vitæ necessitatibus seruire cogatur hæc autẽ scientia intellectũ omnino liberum, omnibúsque curis vacuũ requirat, fieri nõ potest, vt ille hãc scientiã possideat, seu quod idẽ est, perfectè obtineat eaq; cùm libuerit, vtatur, hoc enim est rem quieto iure possidere. Nõ esse autẽ humanã sapiẽtiæ possessionẽ, significauit Solõ vnus ex Græciæ sapientibus facto illo celebri, & peruulgato apud Ethnicos, cũ tripodẽ aureũ à Milesiis piscatoribus iactu retis inuẽtũ, & Apollinis oraculo Sapienti adiudicatũ, sibiq; tandem vt Sapienti oblatũ, ipsi Apollini remisit.

Laert. in Thalete.

Refutat. o sententiæ Simonidis.

o *Itaque vt Simonidi placet*] Adeo cõpertũ est hanc scientiã non esse humanam possessionem, vt inde sumpserit Simonides poëta sui erroris occasionem. Monebat enim iis tantùm scientiis dandam esse hominibus operam, quæ cum mortali vita congruerent: proinde hanc scientiam, quæ de diuinis rebus instituitur, relinquendam esse Deo, diuinisque substantiis, quòd sit supra humanum captum. Cui inepto consilio, & virilis animi magnitudine indigno respondet Aristoteles, Non decere virum eã scientiã negligere, quæ maximè intellectui cõgruat: neq; enim est putanda aliena ab humana natura, cuius præcipua pars est mẽs ipsa. Meliùs dixisset [Nõ debere] cũ cognitio rerũ diuinarũ ad humanã felicitatẽ pertineat. Hoc idem molle, & effœminatum consilium eadẽ respõsione refutat Arist. 10. Eth. vbi de hominis felicitate ex instituto disserit. [Neque verò

Cap. 7.

verò nos (inquit) oportet humana sapere, vt quidam monent, cùm simus homines, neque mortalia, cùm mortales: sed nos ipsos, quoad fieri potest, à mortalitate vindicare, atque omnia facere vt ei nostri parti, quæ in nobis est optima, conueniẽter viuamus] & post pauca. [Nam quod cuiusque propriũ est natura, idem & optimum cuique est, & iucundissimum: ergo & homini optima ea vita est, quæ menti conuenienter traducitur, siquidem hæc pars homo est maximé.] Adde id, quod Albertus in 2. huius operis librum ex Ptolemæo contra hoc hominum genus affert, Si qua est scientia, quæ partim à nobis obtineri possit, partim non possit, stultissimũ fore eum, qui desperatione eius partis, quã assequi non potest, illã quoque reiiciat, quam assequi potest. hoc enim pacto omnes scientias non immeritò negligeret, cùm nulla sit, quam omni ex parte cõsequi in hac vita possimus: at plurima esse in hac scientia, quæ ab homine planè ac perspicuè percipi possint.

Egregia Aristotelis sententia.

Cap. 1 *sed[m] vt eum hominem liberum dicimus, qui sui ipsius, & non alterius gratia est, ita hæc sola ex omnibus scientijs libera est, quòd sola sit sui gratia. Quocircã [n] meritò, eius possessio non humana existimari potest. Multis enim in rebus serua natura hominum est. Itaque, [o] vt Simonidi placet, solus Deus hunc sibi honorem vendicat. At non decet virum eam scientiam, quæ sibi congruit, non quærere. Quòd [p] si aliquid Poetæ dicunt, & in naturam diuinam cadit inuidia; verisimile est hac in re id maximè accidere, & infelices esse eos omnes; qui [q] cæteris excellunt. Sed neque diuinitas*

p *Quòd si aliquid poëtæ dicunt*) Diceret aliquis, nõ ea de causa omittendũ esse huius scientiæ studium, quòd ea sit omnino supra humanum captum, sed quia Deus hac potissimũ vult excellere mortalibus, nec sinit inultum eũ, qui sibi hunc honorem detrahit. Huic stultæ, atque impiæ sententiæ respondet Arist. Si in Deum inuidia caderet, vt quidam Poëtarum dixerunt, in hac quidẽ re maximè id accideret, infelicésque ii forent, qui huic scientiæ operam darent, quòd certissimũ haberent Deum sibi aduersarium, & diuini honoris vltorem. Verum neque in naturam diuinam posse cadere inuidiam, nec in hac re quemadmodũ in aliis plerisque credendũ este Poëtis, qui iuxta prouerbiũ, Multa mẽtiuntur. Quòd autem inuidia in Deum cadere non possit ex eo patet, quia inuidia est dolor de aliena prosperitate, qua propria minui creditur, in Deum autem nec potest cadere dolor, cùm nulli malo sit obnoxius, nec verò existimatio de propriæ prosperitatis imminutione ob alterius excellẽtiam, cùm ipse sit fons & origo omniũ bonorũ. Vnde est illud Platonis ab Alexandro relatũ, Inuidẽtia procul est à choro diuino. Qua sentẽtia videtur inuidiã negare nõ tãtùm in Deo, sed in cæteris etiam substantiis separatis, quæ Deo fruuntur. Nec dissimile est id, quod scribit Arist. decimo Ethicorum [Qui verò, inquit, munerib. fungitur mẽti cõsentaneis, & hãc colit, éstq; optimè animo affectus, is Deo carissimus videtur esse. Nã si dii curã habent rerũ humanarũ, vt habere videntur, fuerit etiã rationi consentaneũ eos re optima, sibiq. maximè cognata gaudere (hæc autẽ est mẽs) & eos remunerari, qui hãc maximè diligũt, & honore prosequũtur, vt qui ea, quæ ipsis cara sunt, studiosè curẽt, rectásq; atq; honestas actiones obeant] Quo loco deos vocat totũ genus substantiarũ separatarũ, ꝙ earum natura nullã cum matera cognationẽ habeat.

Obiectio.

Dilutio.

Mentiũtur multa poetæ.

Cur in Deũ non cadat inuidentia.

Cap. 8.

Græci excusi habent hoc loco δυστυχεῖς εἰς πάντων id est, infelices omnium, seu potiùs, omnium infelicissimos. Nos sequuti sumus antiquum manuscriptum, qui habet πάντας, vt sensus sit, Omnes eos infelices esse, qui cæteris excellunt, quem sensum omnes interpretes exprimũt, præter vnum Perioniũ, qui & legit πάντων & illud iungit non cũ præcedentibus, sed cũ sequentibus, vertitq; hoc modo [Eosq; miseros esse, qui rerũ omniũ abũdãtia excellũt.

q *Qui cæteris excellunt*] Referũtur hæc verba nõ solũ ad excellẽtiã in hac arte,

te, sed etiã in quauis alia re, quasi omnis excellentia mortaliũ iuxta Poëtarum carmina inuidiã in diuina natura excitare possit. Bessario tamẽ vertit [Qui altiora se quærunt] Argyropylus [Qui hæc superflua quærũt] quæ quidẽ ad hãc tãtùm artẽ referũtur, ꝙ ea videatur Poëtis aut supra humanũ captum: aut certè superuacanea, & quæ nihil vtilitatis humanæ vitæ afferat. Sed harũ duarum interpretationũ melior est Bessarionis, magisque ad rem, licet verbũ, τοὺς πρεπτοὺς, vtramque patiatur.

Quibus rebus deferendus honor.

r *Neque tali scientia*) Tradit quartum attributum huius sciẽtiæ, ꝙ sit omnium præstantissima, seu, vt eius verbo vtar, honorabilissima, quod emphasim habet, honor enim, si propriè loquendũ est, iis tantum rebus tribuitur, quæ maximæ sunt, & propter se expetuntur, vt patet ex 1. Ethicorum libro. Quòd autem ea sit maximè honorabilis, ex eo probat Arist. quia est maximè diuina. Esse autem maximè diuinam duabus rationibus confirmat, vna, quia maximè à Deo habetur (solus enim se ipse comprehendit, & ea omnia, quæ ad hanc scientiã spectãt) altera, quia in rebꝰ maximè diuinis versatur, in ipsa videlicet diuina natura cognoscenda, quæ est omnium rerũ causa, & principium. Quo argumento obiter hic probat Alex. eã meritò appellari Theologiam, quasi sciẽtiam de Deo, vt ipse interpretatur; tametsi ab aliis dicitur Theologia, quasi scientia de diuinis rebus.

Cur hæc scientia maximè diuina sit.

Cur Theologia dicatur.

Mos Aristotelicus.

s *Principium quoddam esse videatur*} Consueuit Arist. antequã de re quapiã ex instituto disserat, vti verbis quæ dubitationẽ significent, id quod hoc loco facit, quia disputatio de hac re in librum 12. differtur.

t *Ea igitur magis necessaria sunt cæteræ*} Ad vitæ nimirum conseruationẽ, & ciuile regimen, vt exponit Albert. Nam ad vitæ perfectionem non dubium est, quin hæc sit magis necessaria, quàm aliæ complures.

Huius scientiæ vtilitas.

u *Oportet autem*} Hæc est quarta, atque extrema præfationis pars, in qua Arist. tradit scopũ, siue terminũ, in quẽ dirigẽda est intẽtio eius, qui huic disciplinæ dat operã. Ait igitur terminũ, in quẽ tẽdit Metaphysicæ inquisitio, oportere esse cõtrariũ ei, à quo incipit. Nã cũ hæc scientia nõ sit hominib. congenita, vt substãtiis separatis, sed quodã motu ac discursu intellectus acquiratur, in omni autẽ motu terminus ad quẽ sit cõtrarius termino à quo, necesse est, vt omnis Philosophorũ inquisitio, quæ incipit ab ignoratione causarum, ex qua nascitur admiratio effectorum terminetur ad causarum notitiam, ex qua nascatur admiratio eorum, quæ effectibus opponuntur.

Huius scientiæ Scopus.

τὸ θεῖον φθονερὸν ἐνδέχεται εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν, πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοὶ, οὔτε [r] τῆς τοιαύτης ἄλλην χρὴ νομίζειν τιμιωτέραν. ἡ γὰρ θειοτάτη, καὶ τιμιωτάτη. τοιαύτη δὲ διχῶς ἂν εἴη μόνη. ἥν τε γὰρ μάλιστ' ἂν ὁ θεὸς ἔχοι, θεία τῶν ἐπιστημῶν ἐστι, κἂν εἴ τις τῶν θείων εἴη. μόνη δ' ἀντὶ τούτων ἀμφοτέρων τετύχηκεν. ὅ τε γὰρ θεὸς, δοκεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶναι καὶ [s] ἀρχή τις, καὶ τὴν τοιαύτην ἢ μόνος, ἢ μάλιστ' ἂν ἔχοι ὁ θεός. ἀναγκαιότεραι [t] μὲν οὖν πᾶσαι αὐτῆς, ἀμείνων δ' οὐδεμία.

Cap. 12.

Δεῖ [u] μέν τοί πως καταστῆναι τὴν τάξιν αὐτῆς εἰς τοὐναντίον ἡμῖν τῶν ἐξ ἀρχῆς ζητήσεων. ἄρχονται μὲν γὰρ, ὥσπερ εἴπομεν, ἀπὸ τοῦ θαυμάζειν πάντες εἰ οὕτως ἔχει, καθάπερ [x] τῶν θαυμάτων ταυτόματα τοῖς μὴ τεθεωρηκόσι τὴν αἰτίαν, ἢ περὶ τὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς, ἢ τὴν τῆς διαμέτρου ἀσυμμετρίαν. θαυμαστὸν γὰρ εἶναι δοκεῖ πᾶσιν, εἴ τι τῶν οὐκ ἐλαχίστων μὴ μετρεῖται. δεῖ δὲ εἰς τοὐναντίον, καὶ

tract. 2. c. 9.

epponuntur. V. g. miratur quis cur ſol attingens ſolſtitium boreale continuò reuertatur ad Auſtrum, & attingens Auſtrale, mox reuertatur ad Boream. Verùm cùm nouerit cauſam eſſe, quia in punctis ſimilibus circulis Zodiaci, in quo ſol mouetur, nihil magis mirabitur, quam ſi quis dicat, non eſſe, cur Sol ex iis punctis reuertatur. Præterea miratur quis, cur diameter quadrati non ſit commenſurabilis lateri, hoc eſt, cur nulla reperiatur mẽſura diametri, quæ illi cum menſura lateris communis ſit, vt dicunt Geometræ, præſertim cum non detur minima linea, ſed omnes quotquot ſunt parte aliqua ſua menſurari poſſint, quo pacto omnis numerus menſuratur vnitate. Verùm cùm Geometrarum demonſtratione intellexerit cauſam eius rei eſſe, quia proportio quadrati quod fit ex diametro, ad quadratum, quod fit ex latere, non eſt vt proportio numeri ad numerũ, quo pacto duntaxat commenſurari poſſent, ſed vt proportio numeri ad vnitatem, quæ cùm menſuram nõ habeat, cum nulla re eam communem menſuram habere poteſt, potiùs mirabitur, ſiquis ſibi perſuaſerit diametrũ & latus quadrati eſſe cõmenſurabilia inter ſe. Aliter ſic. Si quis miretur cur diameter quadrati non cõmenſuretur lateri, & omnino quæuis linea cuiuis lineæ, tum demum mirari deſinet, cùm intellexerit nõ dari minimũ in partibus lineæ, vt datur in partibus numeri. hac enim ratione duntaxat neceſſe eſſet cõcedere omnes lineas eſſe cõmenſurabiles inter ſeſe, quẽadmodum omnes numeri ſunt inuicem commenſurabiles. Cùm ergo Metaphyſica indagatio incipiat ab ignoratione cauſarum totius entis, ex qua admiratio maximorũ effectorũ naſcitur, efficitur vt tum demum finienda ſit, cùm cognitis primis cauſis, ac principiis totius vniuerſi, illud è cõtrario Metaphyſicus miretur, ſi quis ſibi perſuadeat oppoſita effectorũ, quæ antè mirabatur. Aduerte autẽ ignorationẽ, à qua incipit diſcurſus philoſophicus, nõ eſſe ignorationẽ puræ priuationis, ſed quodammodo inchoatæ formæ. Qui enim nouit effectum, quodammodo incipit cauſam cognoſcere, alioqui non illam quæreret, nec inuentam, vt cauſam cognoſceret, vt ſupra dictum eſt

A qua ignoratione incipiat Philoſophicus diſcurſus.

diuinitas inuida eſſe poteſt multaq; (vt eſt in prouerbio) mẽtiuntur Poetæ; neque tali ſcientia præſtantior alia exiſtimanda eſt. Quæ enim maximè diuina eſt, eadem & præſtantiſſima. Atque hæc ſola duobus modis talis eſſe poteſt. Nam & ea maximè diuina ſcientia eſt quã Deum maximè habere par eſt; & ſi quæ eſt, quæ in rebus diuinis verſetur. Hæc autem ſola vtrumque ſibi vendicat; quippe cùm Deus, & rerum omnium cauſa ac principiũ quoddam eſſe videatur; & eum aut ſolus ipſe, aut maximè habeat. Ea igitur magis neceſſariæ ſunt cæteræ omnes; ſed tamen nulla melior.

Oportet autem quodammodo eius ordinẽ contrà, quàm initio quærimus conſtituere. Omnes enim, vt diximus, ab admiratione incipiunt, num ita res ſe habeat quemadmodum accidit in rebus quibuſdam mirandis, quæ per ſe mouentur. cauſa nondum perſpecta, aut in ſolſtitijs, aut in diametri incommenſurabilitate. Mirum enim videtur omnibus, ſi quid eorum, quæ minima non ſunt, menſuram non admittat. Sed opus eſt in

x *Quemadmodum accidit*] Beſſario eundẽ ſenſum exprimit hoc pacto; ſicut de præſtigioſis, quæ per ſe ipſa mouẽtur. quẽ locũ ſic exponit Alex. [Admirabilia eſſe dicit pegmata, quæ per ſe ac ſpõte moueri videtur. dũ a rerũ admirandarũ artificibus oſtẽtatur.] Crediderim exẽplũ hoc ideo in rebus artefactis allatũ eſſe ab Ariſt. vt naturale, & Mathematicũ quæ propoſita ſunt, facilius intelligerẽtur. Nã vt is q̃ miratur ligneos homũculos depugnãtes. aut ſaltãtes detectis præſtigiatorũ machinis, nihil iã effecta illa miratur, ſed potius eos, quibus illa mirabilia videtur, ſic in propoſitis exẽplis ſeſe res habet. Ita, verba illa Per ſe mouẽtur, idẽ valẽt, ac per ſe ipſa moueri videntur, nẽpe iudicio ſpectatorũ.

Alij

Aliorũ interpretatio.

Alii tamen intelligunt hoc loco nomine τερατωμάτων ea, quæ casu aut euẽniunt, aut euenire videntur (quæ est prima huius verbi significatio) cuius generis, præcipuè sunt ea, quæ præter communem ordinem contingunt, vt nouus ille cometes, siue stella, vt quidam putant, quæ anno Domini 1572. Sub initium Nouembris in Cassiopëia visa est, nec ante mensẽ Februarium anni 1574. aut omnino euanuit, aut se prorsus oculis mortalium subtraxit, mirabile sanè ostentum, quódque & ratione situs, & loci ad aspectum relati, & æquabilitatis motus, & figuræ, & fulgoris, & diuturnitatis multorum adhuc vexat ingenia. cũ interim nondum constet, quid de eius natura dicendum sit.

Mirabilis stella, seu vera, seu earũ, quæ crinitæ dicuntur.

καὶ τὸ ἄμεινον (κατὰ τὴν παροιμίαν) ἀποτελευτῆσαι, καθάπερ καὶ ἐν τούτοις, ὅταν μάθωσιν· οὐδὲν γὰρ ἂν θαυμάσειεν ὅτως ἀνὴρ γεωμετρικὸς, ὡς εἰ γένοιτο ἡ διάμετρος μετρητή. τίς μὲν οὖν ἡ φύσις τῆς ζητουμένης ἐπιστήμης, εἴρηται, καὶ τίς ὁ σκοπὸς, οὗ δεῖ τυγχάνειν τὴν ζήτησιν, καὶ τὴν ἄλλην μέθοδον.

Posteriora melioria.

Vt prouerbio dicitur] Alludere videtur ad prouerbium illud, Secundis melioribus, vt ait Alex. seu vt alii loquuntur, Posterioribus melioribus, quo significatur, ea, quæ prima experientia parum bene succedunt, secunda nonnũquam corrigi, & emendari. Eodem vtitur

PERTINEATNE AD METAphysicum naturarum omnium, quiditatúmve distincta cognitio?

QVAESTIO I.

Argumenta pro parte affirmatiua. SECTIO I.

Metaphysicum omnia ratione aliqua intelligere.

NON vocauimus in dubiũ, pertineátne ad Metaphysicum res omnes ratione aliqua intelligere, quia id certius est, quàm vt de eo disputari debeat. agit enim de ente, quatenus ens est; quare aliquo etiam modo de omnibus entibus. Sed quæsitum est, vtrum intelligat omnium entium naturas, siue essentias sub propriis & distinctis conceptibus; quod etsi Arist. negat, cùm ait [Primùm existimamus sapientẽ maximè scire omnia, non ita tamen vt ea singulatim scientia teneat] his tamen argumẽtis abundè videtur probari.

Quid de hac quæstione senserit Aristoteles.

Primùm, quia si Metaphysicus non aliter cognosceret omnes rerum naturas, nisi sub quibusdam conceptibus generalibus, vt entis, substantiæ, accidentis, & similium, imperfectius haud dubiè intelligeret ea quæ ad se pertinent, quàm cæteri artifices ea, de quibus agunt; siquidem alii intelligunt sua propriis, & peculiaribus cuiusque rei conceptibus. At cognitio, quam Metaphysicus habet de rebus, est perfectior, & accuratior, quàm cæterorum, vt patet ex tertia conditione

1

Plato quarto de legib. [Quare, iterum, inquit, vt ludentes aiunt, meliora à principio secunda resumamus] & Cicero in Philippicis, Posteriores cogitationes, vt aiunt, sapientiores esse solent.

Philip. 11.

in contrarium, atque (vt [y] *proverbio dicitur) in id, quod melius est, desinere, quemadmodũ & in ijs, quæ dicta sunt, cùm quisque didicerit. Nihil enim tam mirabitur vir Geometra, quàm si diameter fiat commensurabilis. Quæ* [z] *nam igitur natura sit eius scientiæ, quam quærimus, quæq; sit res proposita, quam disputatio hæc, totáque tractatio assequi debet, hactenus dictum est.*

Horat. in Ar. Poe.

Hoc loco verbum ἀποτελεῖσθαι non potuit vnico reddi melius, quàm Desinendi verbo, tametsi ne hoc quidẽ planè vim Græci assequitur. Pluribus dici posset [Re confecta, siue absoluta desinere.] Verti quoque posset [Rem absoluere, aut perficere] nisi obstaret præpositio, In, quæ hoc loco motum, & progressum quendam significat. Itaque dicimus [In id, quod melius est desinere] eadem pene significatione, qua Poëta scribit, Desinat in piscem, &c.

Totius præfationis summa.

2 *Quænam igitur natura*] Colligit in summam, quæ in hac præfatione dixerat. Cùm autem quatuor in ea explicata sint, ideo fortasse Aristoteles in hoc epilogo non meminit primi, quia breuiter, & insinuationis more illud transegit. Tertium verò, quod in tradenda dignitate huius scientiæ positum erat, ad secundum reuocari potest, siquidem tota dignitas huius artis ex eo nascitur, quòd versetur in primarum causarum, & principiorum consideratione.

tione sapientis in hoc cap. posita.

Secundò, quia tam latè patet subiectum Metaphysicæ, quàm obiectum intellectus, vtrumque enim est ens, qua ratione est ens; Intellectus autem intelligit omne ens speciatim, & distinctè; non est igitur negãdum cognoscere Metaphysicum distinctè omnium rerum naturas. Id quod ex eo iam confirmatur, quia ita se habet scientia ad subiectum, vt potentia ad obiectum; potentia autem nõ solùm versatur circa obiectum in genere, sed etiam secundum speciem, vt visus non tantùm circa colorem, sed etiam circa album, nigrum, & alios speciales colores. 2

Tertiò, quia vt de rebus naturalibus potissimùm loquamur, si qua esset ratio, ob quam earum distincta cognitio huic scientiæ negaretur, ea esset maximè, quia res naturales non possunt concipi absque mobilitate, quæ est ratio formalis, sub qua à naturali Philosopho considerantur (hac enim maximè ratione vtuntur negatiuæ partis auctores) atqui res naturales possunt considerari sine mobilitate, cùm mobilitas sit propria affectio, siue passio rerum naturalium, atque iccirco posterior, tum natura, tum etiam cognitione, quàm rerum naturalium essentiæ; ergo non est negãda huic scientiæ distincta cognitio rerum naturalium. 3

Quartò, quia intellectus per habitũ alicuius sciẽtiæ demõstrat hominẽ distingui à magnitudine mathematica; nõ potest autẽ id facere per habitum vllius sciẽtiæ particularis (siquidem homo pertinet ad Philosophiam naturalem, magnitudo autem Mathematica ad Geometriam, cùm tamen scientia, quæ id demonstrat, vtrũque conclusionis 4

cluſionis extremum diſtinctè cognoſcere debeat) ergo per habitum alicuius generalis ſcientiæ id demõſtrat, quæ ſanè nulla eſſe poteſt, niſi Metaphyſica. Quòd ſi Metaphyſica diſtinctè intelligit hominis, ac Magnitudinis, Mathematicæ naturas: non eſt cur negetur ſpeciatim, ac diſtinctè intelligere cæterarum rerum eſſentias.

5 Quintò, quia Ariſt. adeo ſibi videtur perſuadere omnes rerum eſſentias ad diſtinctam Methaphyſici conſiderationem pertinere, vt eam 4. libro cap. 2. vſque ad indiuidua materialia extendat. (Ipſius, inquit, Philoſophi (hoc eſt Metaphyſici) eſt, poſſe de omnibus contemplari) Deinde adiungit (Nam ſi non ad Philoſophum id ipſum pertineat, quis nam erit quæſo, qui conſiderabit, num idem ſit Socrates, & Socrates ſedens.) *tex. 5.*

6 Sextò, quia Metaphyſica differit de quacumque re propoſita: qua in re ſæpe illam æquat Ariſtoteles Dialecticæ, niſi quòd Dialectica ex probabilibus, Metaphyſica ex neceſſarijs agit. cùm igitur omnes diſputationes, quibus tractantur neceſſarijs argumentis, ſint demonſtratiuæ, demonſtrationes autem procedant ex definitionibus rerum, de quibus agitur, definitionibus verò diſtinctè explicentur eſſentiæ eorum, quæ definiuntur; efficitur, vt Metaphyſicus diſtinctè intelligat omnes rerum naturas, & eſſentias. *Loco proximè cita to & alibi.*

7 Poſtremò, non eſt negandum ſcientiæ ſuperiori comparatione inferioris, quod conceditur potentiæ ſuperiori reſpectu inferioris, potẽtia autem ſuperior cognoſcit omnia, quæ cognoſcuntur ab inferiori, & aliquid vltra, quo pacto ſe habet phantaſia reſpectu viſus, & intellectus reſpectu phantaſiæ; ergo quidquid cognoſcũt ſcientiæ particulares, cognoſcit etiam Metaphyſica, & aliquid vltra; quare cùm ſcientiæ particulares intelligant quiditates rerum ſpeciales, efficitur vt eaſdem intelligat Metaphyſica.

Approbatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

Dicendum eſt tamen negatiuam partem huius quæſtionis, quam Ariſt. amplexus eſt, veram eſſe, atque approbandam, id quod nonnullis concluſionibus explicandum eſt.

Prima concluſio, quæ directò quæſtioni reſpondet huiuſmodi ſit; Non pertinere ad Metaphyſicum diſtinctam naturarum omnium cognitionem. Hæc concluſio probatur primùm ex ijs quæ de hac ſcientia ſcripta reperiuntur. Nec enim videmus Metaphyſicos in ſuis libris perſequi naturas rerum materialiũ ſpeciatim, veluti animaliũ, plantarum, & ſimilium, vt fieri ſolet apud Phyſicos, & alios artifices, ſed totum huius ſcientiæ negotiũ conſumere in explicanda natura entis, ſubſtantiæ, accidentis, & aliorum omnium attributorum, cauſarúmque, & proprietatum generalium; niſi quòd deſcenditur ad explicandam naturam primæ cauſæ, & aliarum ſubſtantiarum corporis

De quibus Metaphyſici differant.

ris expertium. Ex his autem non habetur distincta cognitio naturarum omnium.

Deinde probatur ex ratione formali, sub qua subiectum huius scientiæ distinguitur à subiectis aliarum. Distinguitur enim quatenus non includit vllam materiam in suo conceptu, vnde cùm multæ sint species rerum, in quarum conceptu includitur materia; necessariò dicendum est eas non cognosci speciatim à Metaphysico, ac multò etiam minùs, distinctè. Nullus enim artifex cognoscit ea, quæ sub rationem formalem sui subiecti non cadunt. quemadmodum nulla potentia attingit rem, quæ non induit rationem formalem sui obiecti. *Ratio formalis subiecti huius scientiæ.*

Tertiò probatur ex scientiarum multitudine: Nam si Metaphysicus cognosceret speciatim, ac distinctè omnes rerum naturas, superuacaneæ forent reliquæ omnes scientiæ, hoc autem est contra omnium Philosophorum sententiam (ponitur enim ab omnibus distinctio scientiarum quemadmodum & virtutum, vt alia circa hanc materiam, alia circa illam versetur) nō intelligit ergo distinctè Metaphysicus omnium rerum essentias. Nec occurras, scientias solere distingui inter se, non tam vt diuersas, quàm vt partes vnius, hoc est Metaphysicæ. Nam præterquam quòd nō idem dices de virtutibus, in quibus tamen par est ratio (vt nimirum omnes sint partes vnius virtutis) necessariò cogeris dicere aliquid esse proprium eius partis, quam nos Metaphysicam vocamus; neque enim cæteræ partes de eisdem agunt. Quòd si dederis, nihil aliud volumus: id enim nihil erit aliud, quàm vt cōsideret rerum immaterialium & communium prædicatorum essentias, & relinquat cæteras speciales; ex quo fit, vt ea pars non cognoscat omnes rerum naturas, quod nos contendimus ostendere de Metaphysica, vt de scientia quadam per se. *Obiectionis dilutio.*

Postremò probatur conclusio ex inuentione Metaphysicæ. Etenim antequàm ea esset inuenta, iam aliæ scientiæ in particularibus quibusdam naturis cognoscendis versabantur: non est igitur inuenta Metaphysica, vt omnes rerū essentias speciatim intelligeret; sed eas tantùm ad quarum intelligentiam cæterarum facultas non satis erat. *Vltimo loco fuisse inuentam Metaphysicam.*

Respondebit fortasse aliquis, numquam ante Metaphysicæ inuentionem, cognitam fuisse vllius rei essentiam, proinde distinctā naturarum cognitionem propriā esse Metaphysicę Sed quid? nunquid non essent hoc pacto superuacaneæ cæteræ scientiæ, vt paulò antè dicebatur? Negant nonnulli consequentiam, quòd credant solū Metaphysicum rerum essentias considerare, cæteros autem artifices demonstrare earū proprietates, id quod Arist. planè videtur docere initio lib. 6 cap. 1. cùm ait à nulla alia scientia considerari quod quid est rerū (hoc est essentias earum) sed eo partim facto dilucido per sensum, partim suppositione sumpto, ea, quę per se suis subiectis conueniunt, aut accuratiùs, aut leuiùs à cæteris demonstrari. Eorum tamen sententia non est audienda. Nam si Metaphysicus cognosceret distin- *Occurritur respōsioni.* *Alia responsio.* *tex. 1.*

Refutatio. distinctè omnes rerum essentias,nõ dubium est,quin solus ipse posset demonstrare omnes rerum proprietates.

Alia responsio. Sunt qui respondeant dicentes proprietates rerum aliter demonstrari à Metaphysico,aliter ab ijs artificibus,ad quos ipsæ res propriè pertinent;à Metaphysico enim demostrãtur per principia communia;à proprijs autem artificibus per principia propria. Nec esse incõmodum alio,atque alio medio eandem conclusionem demonstrari à diuersis artificibus:sic enim demostrant Physicus,& Mathematicus terram esse rotundam,hic ex rotũditate vmbræ, quæ fit in Luna obiectu terræ,ille ex æquali motu grauium ad centrum.Sed nec huiusmodi responsio satisfacit.Nam præter quàm quòd ad demonstrandas proprietates non satis sunt principia communia, sed necesse est, vt propria adhibeantur;illud profectò negari nullo modo potest,cùm definitiones,quibus essentiæ declarãtur, sint propria demonstrationum principia, fore vt si Metaphysicus omnium rerum essentias distinctè cognoscat,possit ex proprijs etiam principijs omnium rerum proprietates demõstrare; quo fit vt cæteræ scientiæ sint omnino superuacaneę.Locus verò adductus ex lib.6.sic intelligendus est,Nullã aliam scientiam agere de essentia,vt essentia est,quemadmodũ nulla alia differit de ente, vt ens est, sed vnamquãque artem declaratis vtcunque essentijs rerũ,de quibus agit (neq; enim essentiæ quatenus essentiæ sunt,demonstrari possunt,vt ex 1.Post.c.3. & sequentib.perspicuum est)per eas demonstrare accidentia,quæ per se rebus cõueniunt.Quibus sanè verbis non negat Arist. particulares scientias cognoscere essentias rerum,de quibus aliquid demonstrant:sed potiùs id planè concedit,cùm nemo possit demõstrare proprietates per definitiones subiectorum,quin subiectorũ essentias distinctè intelligat.

Refutatio.

Explicatur Aristotelis locus.

Secunda conclusio sit,Omnes,ac solas essentias, quæ in suis conceptibus nullam includũt materiam;, distinctè intelligi à Metaphysico, quatenus est particularis quidam artifex. Quæ conclusio præterquam quòd inductione satis liquet, hac vna ratione apertè confirmatur.Quia ea omnia,ac sola distinctè intelliguntur ab vno quoque artifice,quibus accommodatur ratio formalis, sub qua eius subiectum à subiectis aliarum scientiarum distinguitur: ratio autem formalis, sub qua subiectum Metaphysicæ distinguitur à subiectis aliarum scientiarum,est esse abstractum ab omni materia,si non re ipsa,saltem ratione,& cõsideratione.Cur autẽ in cõclusione dixerim, Quatenus est particularis quidam artifex, ex tertia conclusione patebit.

Quæ sit formalis ratio subiecti Metaphisicæ.

Interim ex hac cõclusione perspicuũ est entia,quæ re ipsa sunt immaterialia,vt substantię separatæ,intelligi distinctè à Metaphysico secundũ omnes conceptus,tã generales,quã speciales;quę autem sunt re ipsa materialia,vt entia naturalia,nõ intelligi distinctè à Metaphysico,nisi quoad conceptus generales,quibus cũ immaterialibus conueniunt,vt quoad cõceptũ entis,substantiæ,& similium.Metaphysicus

eus enim non intelligit distinctè, nisi abstracta ab omni materia; ergo quo pacto entia sunt abstracta ab omni materia, sic etiam ab illo distinctè intelliguntur: at immaterialia sunt abstracta non solùm secundum conceptus generales, sed etiam speciales, materialia autem secundum quosdam generales duntaxat; ergo illa quoad omnes, hęc quoad communes vtrisque tantùm distinctè intelliguntur à Metaphysico, quatenus est particularis artifex.

Obiectionis dilutio.

Quòd si quis contra hanc conclusionem obiiciat, substantias separatas non posse à nobis quiditatiuè cognosci in hac vita, vt lib. 2. patebit, ergo earum essentias non intelligi distinctè à Metaphysico: occurrendum est, aliud esse loqui de Metaphysica absolutè; aliud quatenus in hac vita haberi potest. Quamuis ergo substantiarum separatarum essentiæ non possint à nobis distinctè intelligi in hac vita, possunt tamen à Metaphysico, siue sapiente. Possumus tamen nos, etiam dum in hac vita sumus, substantias separatas, atque adeo Deum Opt. Max. intelligere propriis conceptibus, quique aliis rebus accommodari non possint, quo pacto concipimus Deum conceptu entis infiniti, actus puri, summi boni, & similibus.

Discrimẽ inter nostram, & absolutè sumptam Metaphysicam.

Quàm late pateat cognitio Metaphysici, vt communis artifex est.

Tertia conclusio sit, Metaphysicum, quatenus est communis artifex, cæteríque artificibus præsidet, multa non solùm posse, sed etiam debere intelligere, quæ in suis conceptibus materiam includunt.

Quam conclusionem vt intelligas, aduerte inter omnes artifices solum Metaphysicum, & Dialecticum hoc sibi vendicare, vt non solùm sint particulares artifices, sed etiam communes. Sunt enim particulares, quatenus circa propriam, peculiarémque sibi materiam versantur, quemadmodum cæteri: communes verò, quatenus modo aliquo possunt de rebus omnibus disserere, quod alijs artificibus non est concessum. Potest enim Dialecticus id præstare ex probabilibus, propter facultatem, quam habet vtramque in partem disserẽdi; Metaphysicus autem ex necessarijs, ex primis inquam causis, ac principijs, quorum tractatio ipsi est propria, & peculiaris. Qua ratione Arist. primo Post. cap. 7. vocat Metaphysicam omnium scientiarum dominam, Dialecticam vero 1. Phys. cap. 2. communem omnium facultatem, quia vi ex probabilibus disserit, ita possit vtramque in partem de quauis re proposita disputare; hinc patet, etsi Dialecticus, quemadmodum & Metaphysicus, dici potest communis artifex; solum tamen Metaphysicum præsidere cæteris artificibus, cùm demonstratiuè in rebus aliarum omnium scientiarum versari non solùm possit, sed etiam debeat necessariò; quæ est ipsa conclusio à nobis iam probanda.

Quo pacto Metaphysicus, & Dialecticus de omnibus rebus disserant.

text. 27. text. 8.

Cur solus Metaphysicus cæteris artificibus præsit.

Cur solus Metaphysicus cæteris scientijs subiecta distribuat.

Quòd igitur ea sit vera, his argumentis ostenditur. Aliquis artifex præscribere debet vnicuique scientiæ propriũ ac peculiare subiectũ; is autẽ nullus alius esse potest, nisi Metaphysicus, tum quia solus ipse est sapiens simpliciter, tũ quia solus versatur circa ea, ex quorũ dif-

sic ne

sione distinctio subiectorum colligitur,(quod etiam Aristoteles facit sexto libro, vt subiectum Metaphysicæ à subiectis aliarum scientiarum distinguat)subiectum autem naturalis Philosophiæ includit materiam sensibilem, Mathematicæ autem materiam intelligibilem ergo Metaphysicus,quatenus cæteris artificibus præsidet.non solùm versari potest,sed etiam debet circa res, quæ in suis rationibus materiam includunt.

Cur definitiones subiectorum à cæteris artificibus colligi nequeant.

Præterea, subiecta aliarum scientiarum intelliguntur distinctè à propriis earum scientiarum artificibus,vt patet:siquidem illi per definitiones suorum subiectorum demonstrant proprias illorum affectiones: ergo eorũ subiectorum definitiones ab aliquo artifice colliguntur;non possunt autem colligi à propriis illarũ artificibus, quia illi non possunt ascendere supra subiecta suarum scientiarum,vt per diuisionem superiorum generum eorum definitiones nanciscantur neque verò à Dialectico.nisi verisimiliter ; ergo solus Metaphysicus est, qui vt communis artifex per diuisiones superiorum generũ eorum definitiones certò colligere non solùm possit, sed etiã debeat. quo fit vt necessariò eorum essentias distinctè intelligat,etiam si illa in suis rationibus materiam includat.

Metaphysica reliquarum scientiarũ iudex.

Dialectica ministra.

Ad hæc,cùm particulares scientiæ de propriis quasi finibus, & omnino de re qualibus inter se contendunt,ad superiorem aliquam scientiam tanquam ad iudicem deferenda est disceptatio; nulla autem ex humanis est superior, & quæ iudex esse possit earum causarũ,nisi Metaphysica,siquidem Dialectica, quatenus est communis facultas, potius ministræ munus gerit,quàm præsidis ; ad Metaphysicã igitur deferendæ sunt earum controuersiæ,vt dirimantur:iudex autẽ non potest controuersiam dirimere,nisi probè intelligat res,de quibus est disceptatio:necesse igitur est vt Metaphysica intelligat ea,de quibus scientiæ particulares inter se contendut,atque adeo res materiæ participes.Simili argumento probat Aristoteles 3. lib.de anima sensum communem percipere sensibilia omnia exteriorum sensuũ, quippe ad quem pertineat iudicare de eorum discrimine, quod nullus sensus exterior facere potest. 3.*lib. de Anima cap.2.vel lib.2.tex.* 145. & 146.

Postremò, Metaphysicus,vt est communis artifex,debet cognoscere perfectè potentiam passiuam.alioquí non nosset primum eius significatum, neque inter omnia potentiarum genera posset discrimen constituere:at primum,præcipuumque potentiæ passiuę significatum est pura potentia, quemadmodum id,quod præcipuè significatur nomine actus,est actus purus:cognoscere igitur debet Metaphysicus,vt communis artifex, puram potentiam.seu(quod idẽ est) materiam ipsam,nedum ea,quæ materiam includunt.

Obiectio 1.

Sed cõtra hanc cõclusionẽ sic licet obijcere; Nihil intelligitur distinctè ab artifice,nisi cui accõmodatur ratio formalis,sub qua subiectum proprię artis à subiectis aliarũ distinguitur,vt paulò antè dictũ est ; ratio autem formalis subiecti Metaphysicę non potest subiectis aliarum

aliarum scientiarum accommodari; non possunt igitur illa distinctè cognosci à Metaphysico. Præterea si illa distinctè cognoscerẽtur à Metaphysico, pari ratione possent ab eo distinctè cognosci omnia, quæ sub illis continentur, nec enim plus hoc repugnat, quàm illud: at iam probatum est, non omnia distinctè à Metaphysico intelligi. Postremò ad inuestiganda, & distinguẽda subiecta cæterarũ scientiarum, earúmque controuersias dirimenda, satis est ipsa facultas intellectus; ergo nõ opus est ad eam rẽ, vt Metaphysicus tradat fines sui subiecti; & in tractãdis rebus materialibus aliarũ scientiarũ officium vsurpet; præsertim cùm cõstitutio subiecti Metaphysicæ, et si quæ sunt controuersiæ, quæ inter eam, & particulares scientias oriãtur, necessariò ad facultatẽ intellectus, quæ omnibus humanis scientiis præest, deferri debeant, cùm non sit æquũ, vt vlla scientia suũ subiectu cõstituat, & quę cu alia cõtendit, in propria causa sit iudex.

Non est tamen propter hæc à proposita conclusione recedendum, sed potiùs occurrendum primæ obiectioni pronunciatũ, quod assumitur, cum sola moderatione secundæ conclusionis concedendum esse, nempè si intelligatur de artifice, quatenus est particularis artifex, non communis. Ad secundam dicendum est, non esse parem rationem. Constituto enim subiecto vniuscuiusque scientiæ à Metaphysico, ac tradito proprio artifici, nihil est, cur Metaphysicus ampliùs circa illud versari debeat, siue demonstrando, siue diuidendo, & partium subiectarum definiones colligendo, cùm hæc omnia proprius artifex præstare possit. Ad tertiam dicendum est, facultatem intellectus posse ex se, & sine habitu efficere, quidquid efficit instructa habitibus scientiarum, cùm ipsi habitus gignantur per actus similes iis, ad quos exercendos sunt idonei; non tamen æquè facilè, atque postquàm habitum sciendi comparauit. Hinc fit, vt quidquid facilè fit ab homine intellectus opera, id totum alicui scientiæ tribuendum sit, & (quod hinc sequitur) facilis, ac perfecta constitutio, & defensio particularium scientiarum, controuersiarúmque, quæ inter eas oriuntur, compositio. Ita patet solutio argumenti. De confirmatione maior est dubitatio, eò quòd iniustum videatur, vt hæc scientia sibi proprium subiectum, suæque quasi regionis fines præscribat, & suis in causis sit iudex. Dicendum est tamen, id non esse iniustum, cùm prima Philosophia non habeat in actibus humanis superiorem. Dialectica enim, vt iam dictum est, etsi est altera communis ars, non habet tamen hac ratione firmum, & irrefragabile iudicium, vt eo prima Philosophiæ standum sit. Quo fit, vt ipsa tandem sibi debeat esse lex: quod idem accidit in eo, qui in Republica supremam habet potestatem. Quòd si quis vrgeat, fieri nõ posse, vt ipsa sibi constituat subiectu, cùm antequàm subiectum habeat, scientia non sit; occurrendu est, semper Metaphysicã habere subiectum, circa quod versari possit, cùm ex natura sua sibi propriũ vendicet; sed tamen illud, nec semper, nec ab omnibus co-

Diluitur 1.

Diluitur 2.

Diluitur 3.

Quid habitus intellectus conferat.

Metaphysica sibi subiectũ constituere.

Obiectio.

Dilutio.

gnoſci. Quapropter intellectus opera exquiri oportere, & poſtquã quæſitum eſt,& inuentum,atque habitu firmæ cognitionis perſpectum,eam cognitionem,quoniam ab habitu proficiſcitur, habitui ipſius Metaphyſicæ tribuendam.

Diſſoluuntur argumenta initio propoſita. SECTIO III.

AD primum igitur argumentum,quo pars affirmatiua quæſtionis concludi videbatur, dicendum eſt falſum eſſe id, quod in maiori propoſitione ſupponitur, eos, qui negatiuam partem tuentur, exiſtimare Metaphyſicum non aliter agere de naturis rerum, niſi ſub conceptibus generalibus. Exiſtimant enim,quod & veriſſimum eſt,agere illum de omnibus immaterialibus ſub ſpecialibus conceptibus; de materialibus verò ſub generalibus,vt dictum eſt.In vtriſque autem intelligendis perfectiori modo cognoſcendi vtitur Metaphyſicus, quàm cæteri artifices in iis, de quibus diſſerunt. Nullus enim cæterorum artificum intelligit omnino diſtinctè naturas rerum, de quibus agit, ſiquidem nullus eorum reſoluit definitiones ſuas vſque ad ſuprema prædicata,quod tamen facit Metaphyſicus in omnibus eſſentiis rerum, quas conſiderat. Eſt etiam cognitio Metaphyſici hac ratione præſtantior, quia complectitur res omnes etiam quoad conceptus ſpecificos, ſaltem confuſè,cùm tamen aliorum cognitio nec diſtinctè,nec cõfuſè ſe extendat ad omnia,ſed ſola ea complectatur,quæ ad certum aliquod genus rerum pertinent.

Quo pacto res à Metaphyſico intelligantur.

Ad ſecundum dicendum eſt,tam latè patere ſubiectum Metaphyſicæ,vt res eſt,quàm patet obiectum intellectus,non tamen vt ſubiectum eſt,hoc eſt,vt cadit ſub conſiderationẽ Metaphyſicæ. obiectum enim intellectus complectitur omnia entia, ſub quauis ratione entis,at ſubiectum Metaphyſicæ,vt ſubiectum eſt,non complectitur omnia entia,niſi quatenus abſque omni materia concipiuntur.Nec mirũ.id enim,circa quod verſatur habitus, limitatius eſſe debet,quàm id, circa quod verſatur potentia. alioqui vnus tantum habitus ſufficeret vni potentiæ. Atque ex his diſſolui poteſt confirmatio argumenti.Quod enim dici ſolet,ita ſe habere ſcientiã ad ſubiectum, vt potentiam ad obiectum,intelligendum eſt de ſubiecto,& obiecto, non vt res ſunt,ſed de ſubiecto,vt ſubiectum eſt, & de obiecto,vt obiectum eſt, hoc eſt,quatenus hoc à potentia, & illud à ſcientia attingitur. Quare quemadmodum potentia verſatur circa omnia,quæ cadunt ſub rationem formalem ſui obiecti,vt tale eſt, quantumcunque illa ſint ſpecialia ſecundum rationem rei, veluti viſus circa omnes qualitates viſibiles, ita ſcientia hæc verſatur circa omnia entia,quatenus ſine materia intelligi poſſunt, quãtumcunque ſecundum ſpeciales rationes ſumantur, cùm ens, quatenus ſine materia intelligitur,tractetur à Metaphyſico.

Quàm latè patear ſubiectũ Metaphyſicæ.

Quàm latè obi ectũ intellectus.

Exponitur commune quoddam pronunciatum.

Ad

Ad tertiũ dicendũ eſt, mobilitatis nomẽ duobus modis ſumi poſſe, vno pro cõſtitutione ex primis principiis motus, quę ſũt materia, & forma, vt mobile nihil aliud ſit, quàm cõſtãs naturis: altero pro aptitudine ad motũ, quæ eſt proprietas rerum naturaliũ: vtrouis autem modo mobilitas in argumento ſumatur, nihil conficitur. Nã ſi ſumatur priori modo, negãda eſt minor; ſi autem poſteriori, maior. *Duplex mobilitas.*

Ad quartum dicendum eſt, intellectum diſtinguere hominem à magnitudine mathematica per habitum Metaphyſicæ: diſtinctio enim ex ratione propria non includit materiam in ſuo conceptu, cùm in rebus etiam materiæ expertibus reperiatur. Quocirca animaduertendum eſt, ſiue extrema concluſionis propoſitæ pertineãt ad ſcientias remotas, vt homo, & magnitudo mathematica; ſiue ad propinquas, vt numerus, & magnitudo, veluti ſi quis quærat ſit ne numerus à magnitudine diſtinctus; ſiue ad vnam, & eandem, vt ſi quis roget, ſit ne lupus ſpecie diſtinctus à cane; ſemper demonſtrationem, quę ad eam probandam affertur, pertinere ad eam ſcientiã, ex qua ſumitur medium ad demonſtrandum, quemadmodũ ſi media ſint diuerſa, & ex diuerſis ſcientiis deſumpta; demonſtrationes, quæ ex iis procedent, pertinebunt ad diuerſas ſcientias, licet concluſio ſit vna, & eadem; veluti terram eſſe in medio mundi, quam Phyſicus demonſtrat ex ſumma eius grauitate, Mathematicus verò, ex eo quòd vbique dimidium cœli apparet ſupra horizontem. Quare parum refert, pertineat ne diſtincta cognitio extremorũ ad vnam, & eandem ſcientiam, an verò ad diuerſas; itémque ad eam, ex qua deſumitur probatio, an ad aliam, aut alias. Si enim non pertinuerint ad eam, ex qua ſumitur probatio, ſatis erit ſi demonſtrator mutuetur cognitionem eorum ab aliis artificibus, in eiſque cognoſcendis illorum perſonam induat. Ad argumentum igitur vt in forma reſpondeatur, concedenda eſt vtraque propoſitio, ſed tamen dicendum, poſteriorem non rectè probari. Nec enim ob id ſcientiæ particulares non poſſunt demonſtrare diſtingui hominem à magnitudine mathematica, quia quæ diſtinctè cognoſcit vnum extremum, non cognoſcit alterum (poſſet enim vna mutuò accipere ab altera cognitionem alterius) ſed quia ratio diſtinctionis non traditur ab vlla ſcientia particulari, ſed à ſola Metaphyſica. *Ad eam ſcientiam pertinet demõſtratiõnẽ, ex qua medium ad demonſtrandum ſumitur.* *Ad quã pertinet demonſtratio diſtinctionis rerũ.*

Ad quintum dicendũ eſt, ex eo loco non eſſe colligendũ Ariſtotelẽ diciſſe cognitionẽ omnium rerum, etiam ſingulariũ, ad Metaphyſicũ ſpectare, cùm paulò antè dixerit, contẽplari ſpecies entis eſſe ſpecierũ Philoſophię, hoc eſt, naturas rerum, quæ habẽt ſpecialem cognoſcibilitatis modũ, ad ſpeciales Philoſophiæ partes ſpectare, & ſępiſſimè docuerit, nullã ſcientiã de ſingularibus diſſerere. Senſus ergo eius loci eſt, agere de identitate, & diuerſitate rerũ non ad aliũ, quàm ad Metaphyſicũ pertinere. id enim ſignificãt verba illa [Quis enim quæſo erit, qui cõſiderabit, ſi idẽſit Socrates, & Socrates ſedẽs.] Ratio vero eſt, quia identitas, & diuerſitas, quẽadmodũ in ſuperioris *Exponitur locus Ari.*

Eodẽ lib. & cap. text. 4.

Vide Po. c. 7. text. 19. & 20 & 7. Met. c. 15. text. 35. & alibi.

argumenti ſolutione de diſtinctione diximus, ſunt affectiones communes rerum materialium, & immaterialium, & ideo in ſuis conceptibus nullã includunt materiã, accepit autem Ariſt. Socratem, & Socratẽ ſedentem gratia exempli pro extremis vniuerſalibus, vel certè pro ſingularibus vagè, quo etiam pacto ſcientiæ differunt de ſingularibus.

Quæ ratione differat Metaphyſicus à Dialectico.

Ad ſextum concedendum quidem eſt, Metaphyſicum hoc differre à Dialectico in diſſerendo de quacumque re propoſita extra propriam materiam, quòd Dialecticus diſſerat ex veriſimilibus, Metaphyſicus autem ex neceſſariis, ſiue demonſtratiuè; ſed tamen addendum, demõſtrationes Metaphyſicas, cùm alienæ materiæ applicantur, non inniti definitionibus rerum, de quibus diſſeritur: neque enim procedunt ex propriis particularium ſcientiarum, ſed ex communibus, quæ ſunt Metaphyſici propria.

Ad vltimum argumentum ſunt qui dent manus, fateantúrque eo vel maximè oſtendi, Metaphyſicã diſtinctè intelligere omnes ſpeciales quidditates rerum, in quorum numero eſt Ægidius Roma- 9.22.
nus hoc loco, & initio librorum de poſteriori reſolutione. Dicendum eſt tamen, longè maiorem eſſe vim potentiarum, quàm habituum. Omnes enim potentiæ cognitiuæ ſuperiores, quæ nimirum poſſunt cognoſcere altiora, & cõmuniora obiecta, poſſunt cognoſcere inferiora, magiſque particularia, eo quòd ad totum genus ſui obiecti propenſæ ſint: habitus autem, cùm ſint propenſi ad eos tãtùm actus, qui ſunt ſimiles iis, ex quibus ſunt geniti, quandocunque generantur ex actibus, qui verſantur circa ſuperiora, & vniuerſaliora, non poſſunt eſſe idonei ad plenam cognitionem inferiorũ. vnde accidit, vt ſæpe ſciamus rẽ in vniuerſali, quam tamen in particulari per eandẽ ſcientiam ſcire non poſſimus. Poteſt quoque hoc modo reſponderi: Quidquid cognoſcitur à potẽtia inferiori, cognoſci etiã à ſuperiori, ſed tamen alio modo, quo pacto obiecta ſenſibilia, quæ cognoſcuntur intuitiuè à ſenſibus exterioribus, nõ intuitiuè (vt eſt quorundã ſententia) ſed abſtractiuè cognoſcuntur ab interioribus. Hac igitur ratione concedi poteſt, quidquid cognoſcitur habitibus particularium ſcientiarum, cognoſci habitu Metaphyſicæ, non tamen materiali modo, ſed immateriali, hoc eſt ſecundum prædicata, quæ materiam non includunt. Quòd ſi quis obiiciat, intellectũ non ſolùm cognoſcere res vniuerſaliter, ſed etiam ſingulariter, quo pacto à ſenſibus percipiuntur, ergo & Metaphyſicã nõ ſolùm cognoſcere res materiales ingenere, ſed etiã in ſpecie, quo pacto à particularibus ſcientiis cognoſcuntur: occurrendum eſt, ſimilitudinẽ quæ conceditur inter Metaphyſicã, & intellectum comparatione aliarũ ſcientiarum, & ſenſuum, non eſſe in omnibus quærendam (iam enim idẽ eſſent) ſed in eo poſitã eſſe, vt quẽadmodũ intellectus plura intelligit, quàm omnes ſenſus ſimul, ita Metaphyſica plura cognoſcat ſub cõceptu aliquo, quã omnes ſcientię particulares ſimul iuctę.

Cur maior ſit potentiarũ, quàm habituum vis.

Altera ſolutio argumenti.

Obiectio.

Diluitio.

SINT

SINT NE MAXIME VNIVERSALIA cognitu difficillima?

QVAEST. II.

De quo genere vniuersalium sit sermo, & de duplici cognitione, siue notitia.

SECTIO I.

NON sumimus in hac quæstione nomen maximè vniuersalium pro maximè vniuersalibus causis, sed pro maximè vniuersalibus prædicatis, tametsi Arist. in hoc cap. de illo etiam priori genere vniuersalium intelligi potest. Id quod duabus de causis facimus; vna, quia vniuersales causæ, cùm res singulares sint, non simpliciter dicuntur res vniuersales, vt diximus in expositione contextus: altera, quia in causis maximè vniuersalibus nulla est huius quæstionis difficultas, vt eius explicādæ gratia disputatio institui debeat. Itaque de solis vniuersalibus, quæ dicuntur in prædicando, differendum est hoc loco. *Cur de solis Vniuersalibus in prædicando hoc loco differatur.*

Vt igitur pateat qua in re præcipuè posita sit huius disputationis ambiguitas, animaduertēdum est, duplicem esse cognitionem, siue notitiam; confusam vnam, alteram distinctam. Nolumus autem hoc loco agere de ea cognitione confusa, qua res vna dicitur cognosci, cùm illa percipitur, in qua ipsa modo aliquo continetur, quo pacto dicimus causam confusè cognosci in effectu, & vicissim effectum in causa, & genus in specie, & speciem in genere, & alia aliis modis; cui cōfusæ cognitioni opponitur ea distincta, qua res in se ipsa concipitur, etiam si partium eius distinctio non perspiciatur, quo pacto dicimus hominem confusè concipi, cùm animal concipitur, distinctè autem, cùm ipse proprio conceptu apprehenditur, etiam nō distinctè perceptis eius partibus: sed agimus de ea sola cognitione, qua res in se ipsa concipitur, siue particulatim concipiātur ea, quæ continet, siue non concipiantur. *Duplex cognitio.* *Confusa.*

Cognitio igitur distincta sit ea, qua totum aliquid cognoscitur perspectis particulatim omnibus, quæ in eo cōtinentur, vt cùm videmus totum ædificium lustratis omnibus eius partibus, nō solùm exterioribus, sed etiam interioribus. Confusa verò, qua cognoscitur non perspectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur, vt si ædificium à longè videamus. Quo loco aduerte, non opus esse, vt distincta cognitio fiat per plures conceptus, potest enim totum aliquid, omnesque eius partes vno intuitu à nobis perspici, si partes non multæ sint, nec admodum inter se distent, vt ternarius columnarum parum distantium, aut hominum propè sedentium, quod quemadmodum in sensu accidit, ita & in intellectu, magisq; in Angelico, quam in humano, & in hoc magis, cùm est perspicacior. *Distincta*

Duplex totum. Duplex cognitio distincta & cõfusa.

Cùm autem totum, quod ad præsentem disputationem attinet, duplex sit, vnum essentiale, quod refertur ad partes essentiales, cùm illas habet, alterum vniuersale, quod semper refertur ad partes subiectas; duplex quoque erit cognitio distincta rei vniuersalis, altera vt totius essentialis, altera vt totius vniuersalis, totidémque modis dicetur cognitio confusa eiusdem. Dixi [cùm illas habet] quia genera summa, & differentiæ non habent partes essentiales, & tamen dicũtur tota quædam essentialia, vt hoc loco totum essentiale sumimus. Volumus enim vt sumatur pro integro, siue perfecto in sua natura, cui opponitur mutilum, siue imperfectum, vt 5. libro dicitur. *Cap. 16. tex. 21.*

Distincta totius essentialis.

Cognitio distincta totius essentialis est, cùm omnia essentialia illius particulatim cognoscũtur, seu (quod idem esse volumus) cùm nihil est essentiæ illius, quod particulatim non perspiciatur, veluti cùm species intelligitur cognito genere summo illius, & omnibus differentiis, quibus constat. Quanquam verò hæc explicatio pertinet ad cognitionem omnino distinctam; dicere tamen consueuimus quamlibet speciem distinctè cognosci, cùm proximum illius genus, & proxima differentia percipiuntur. Hinc colliges

Etiamna turas simplices distinctè percipi posse.

naturas simpliciter simplices, vt à Scoto appellantur, cuiusmodi sunt Deus Opt. Max. genera summa, & differentiæ omnes, siue specificæ, siue indiuiduantes, et si quæ sunt alia, quæ ex diuersis entitatibus non constent, posse hoc pacto distinctè cognosci, vt tota quędam essentialia: tunc enim vt tota essentialia distinctè cognoscẽtur, cùm eorũ simplices essentiæ fuerint apprehensæ. Nã qui simplex aliquid apprehendit, nihil essentiale in eo relinquit, quod particulatim nõ cognoscat, id quod ex eo etiam confirmare poteris, quod attinet ad genera summa, & differentias, quia nemo dicitur omnino distinctè speciem cognoscere, nisi distinctè teneat omnia essentialia illius prædicata. Si ergo illa distinctè percipienda est, necesse est, vt genus summum, & differentiæ interiectæ distinctè cognoscantur.

Confusa totius essentialis. Num simplices naturæ hac ratione confusè concipi possint.

Cognitio confusa totius essentialis est, cùm totum ipsum essentiale secundum se apprehenditur, sed tamen ea, quæ ad illius essentiam pertinent, non particulatim percipiuntur, veluti cùm species secundum se apprehenditur, sed tamen genus, aut differentia illius ignoratur. Hoc tamen modo non cognoscuntur genera suprema, nec differentiæ, nec denique naturæ vllæ simpliciter simplices, vt patet ex dictis; nisi velis huiusmodi entia dictinctè percipi, vt tota essentialia, cùm percipitur ens, & modus essendi peculiaris eorum per modum generis, & differentiæ: confusè autem, cùm sine distinctione concipiuntur; tametsi ens, & modus essendi, quo illud ad prima membra diuidentia contrahitur, longè dissimilia sunt generi, & differentiæ, eo quòd non sint distinctæ entitates, vt patebit lib. 4. Atque hunc improprium modum confusè intelligẽdi genera summa vsurpabimus paulò pòst, cùm genera omnia eiusdem seriei, vt sunt tota essentialia, penes cognitionem confusam inter se conferentur.

In 1. sent. d. 3. q. 1. & dist. 8. q. 2.

ferẽtur. Quòd ſi ens vniuocum eſſet, vt Scotus exiſtimat, cùm illud etiam ſit ſimpliciter ſimplex, hoc eſt ex diuerſis entitatibus nõ conſtitutum, nec verò quicquam eo ſit ſuperius, nullo iam modo confusè concipi poſſet, vt totum eſſentiale. Nũc autem cùm re vera ſit analogum, tum dices illud modo aliquo confusè concipi, vt totum eſſentiale, cùm eius conceptus adeo imperfectus erit, vt per illũ nulla certa entitas ex iis, quę immediatè nomine entis ſignificãtur, percipiatur; tum verò diſtinctè, cùm percipientur omnia. Quare ſolus Deus habere poteſt diſtinctam cognitionem entis, cùm nomẽ entis infinitas rerum differentias immediatè ſignificet, vt eodem libro patebit. Quanquam ens cõpletum, finitum, quod ſola prima decem genera ſignificat, diſtinctè à nobis percipi poteſt.

Quæ ſit cõfuſa Entis cognitio.

Quæ diſtincta.

Cognitio diſtincta totius vniuerſalis tunc habetur, cùm eius cõmunitas, & amplitudo per omnia illius inferiora cognoſcitur, vt ſi quis intelligeret communitatem animalis per omnes illius ſpecies, & indiuidua. Quo loco aduerte, etſi homo poteſt viribus ſuis omnino diſtinctè intelligere rem vniuerſalem, vt totum eſſentiale eſt, (neque enim eſſentialia prædicata ſunt infinita) non poſſe tamẽ illam diſtinctè intelligere, vt eſt totum vniuerſale. Nam etſi ſpecies finitæ ſint (eæ ſaltem, quæ per ſolas cauſas naturales in rerum natura eſſe poſſunt) indiuidua tamen ſunt infinita. Poteſt nihilominus illã intelligere diſtinctè, quoad mẽbra diuidẽtia immediata, ſi ſint finita; aut quoad actu exiſtentia in rerum natura, quæ nunquam infinita erunt; & omnino quoad ea, quæ cadunt ſub artẽ. reſpuit enim ars infinitatem.

Cognitio diſtincta totius Vniuerſalis.

Num totũ Vniuerſale poſſit à nobis hoc cognitionis genere percipi.

Cognitio confuſa totius vniuerſalis tunc habetur, cùm illud quidem in ſe concipitur, ſed tamen eius inferiora ignorantur, veluti ſi quis colorem cognoſcat, & ſpecies colorum non teneat.

Cõfuſa totius Vniuerſalis.

Animaduertendum eſt autem hoc loco, etſi nulla res vniuerſalis poteſt eodem conceptu diſtinctè ſimul & cõfusè cognoſci ſub eadem ratione totius; poſſe tamen diſtinctè cognoſci, vt totum eſſentiale, & confusè, vt totum vniuerſale, aut contrà confusè, vt totũ eſſentiale, & diſtinctè, vt totum vniuerſale. Si quis enim animalis definitionem teneat, eiúſq; ſpecies ignoret, cognoſcet illud diſtinctè, vt totum eſſentiale, & confusè, vt totum vniuerſale; ſi autem ſpecies animalis, ſaltem immediatas, cognoſcat, & illius definitionem non teneat, cognoſcet illud diſtinctè, vt totum vniuerſale, & confusè, vt totum eſſentiale.

Illud etiã animaduertendũ eſt, totũ eſſentiale appellari à plerisq; in hac cõtrouerſia totũ actuale, quia actu conſtat partibus eſſentialibus; totũ autẽ vniuerſale, totum potentiale, quia non conſtat actu partibus ſubiectis, ſed eas cõtinet potẽtia duntaxat, nec multò ſecus ad illas ſe habet, atque materia ſe habet ad omnia, quæ ex ipſa fieri poſſunt. Vocãt quoq; ijdẽ cognitionẽ totius actualis, notitiã actualem, & totius potentialis, potentialẽ. Tribus tamen de cauſis viſum

Variè vtrumque appellari.

Abstinendum à nominibus totius actualis, & potentialis.

est nobis abstinendum hoc loco ab huiusmodi vocabulis. Primùm, quia sunt aliquantò obscuriora,& minùs familiaria, quàm ea,quibus vsi sumus.Deinde,quia nomina totius actualis,& potentialis latiùs patent,quàm totius essentialis,& vniuersalis,vt perspicuum est. Postremò, quia impropriè vocari solet cognitio totius potentialis notitia potentialis,cum re vera sit actualis,& exercita notitia, præsertim cùm est distincta.Hæc de generibus cognitionum, siue notitiarum,quod ad præsentem difficultatem attinet,sint satis.

Qua in re præcipuè posita sit huius quæstionis difficultas.

SECTIO SECVNDA.

Quorum magis vniuersalium cũ minus vniuersalibus fiat cõparatio hoc loco.

QVm igitur in hac quęstione vniuersalia cum minùs vniuersalibus conferuntur,illud in primis perspicuum sit,nõ conferri magis vniuersalia vnius seriei cum minùs vniuersalibus alterius,vel vti genus summum vnius prædicamenti cum genere subalterno alterius prædicamenti;aut genus subalternum vnius cum specie infima eiusdem, quæ tamen eidem subalterno generi subiecta non sit.Satis enim patet aliquando vniuersaliora isto facto esse notiora,aliquando minùs vniuersalia,quod exemplis facillimum est intelligere.Itaq; collatio,quam Aristoteles hoc loco facit, in iis est intelligenda,quorũ alia sunt superiora, alia inferiora in eadem serie;voco autem seriem,rectum ordinem superiorum,& inferiorum.Quanquam in differentiis etiam magis vniuersalium,& minus vniuersalium,etsi aliæ non sunt aliis essentialiter subiectæ, vt lib.7.patebit,eadem quæstio reductitiè intelligi potest.

Vniuersaliora cognitione distincta tot us essentialis esse notiora. Distincta verò totius vniuersalis minus nota.

Iam si quæstio in eo sensu sumatur, vt dubitetur sint ne magis vniuersalia minùs nota nobis cognitione distincta;nihil est in ea difficultatis.Nà cùm distincta cognitio habentis partes per partes ipsas haberi debeat;satis apertum est si vniuersalia sumãtur,vt tota essentialia,vniuersaliora esse nobis notiora:si verò sumantur, vt tota vniuersalia,notiora esse minùs vniuersalia. Vt enim magis vniuersalia sunt partes essentiales minùs vniuersaliũ,ita minùs vniuersalia sunt partes subiectæ magis vniuersalium ; quo fit,vt si minùs vniuersalium essentia distinctè intelligenda est,necesse sit illam per distinctam magis vniuersalium cognitionem cõparare; contráq; si magis vniuersaliu ambitus percipiendus est, opus sit illum per distinctam minùs vniuersalium explicationẽ patefacere, neq; contrà vnquam accidet.quæ tamen dicta intellige de cognitione omnino distincta: alioqui fieri potest,vt minùs vniuersalia notiora sint, quatenus tota essentialia, & è contrario magis vniuersalia sint notiora, quatenus tota vniuersalia. Nec enim definitiones solùm colliguntur ex diuisione superiorum, sed etiam ex comparatione inferiorum inter se, vt Aristoteles docet 2.post.cap.14.quod posterius cùm sit, prius in-

Duplex modus definitiones colligẽdi.

text. 19. 20. & 21.

telligimus

telligimus quid sit homo, quàm quid animal, & ita in cæteris: nonnunquam etiam intelliget quis adæquatam diuisionem alicuius generis summi in species immediatas, qui ignorabit adæquatam diuisionem specierum eius generis in sua inferiora. Satis autem patet, has cognitiones non esse omnino distinctas,

Quæstionis difficultas.

Est igitur tota difficultas in eo posita, sint ne magis vniuersalia cognitione confusa minùs nota nobis, quàm minùs vniuersalia, quæ comparatio est prior ea, qua magis vniuersalia cum minùs vniuersalibus cõferuntur quoad cognitionẽ distinctam. Vnaquæque enim res, si more nostro in ea cognoscenda procedamus, priùs cõcipitur confusè, quã distinctè, vt Arist. initio Physicorum luculenter docet, quo pacto Anatomici priùs cognouerunt corpus humanum, quàm membra omnia, & partes membrorũ notarent; & incolæ Occidẽtalis Indiæ, cùm primùm viderũt equitẽ ex equo pugnantẽ, priùs vtrumque esse vnum animal more centauri putauerunt, quàm alterũ ab altero, vt diuersa animalia, distinguerent; & apud philosophos multis antè annis creditum est materiam primã, & formã substantialem esse vnũ quid, quàm earum distinctio intelligeretur. Quanquã autem res vniuersales, & vt tota quædã essentialia, & vt tota vniuersalia confusè cognosci possunt, satis tamen erit, si de sola priori consideratione differamus. cognitio enim cõfusa totius vniuersalis semper incidit in alterã cognitionẽ totius essentialis, cõfusam scilicet, aut distinctã, nisi quòd eatenus hæ dicentur cõfusæ totius vniuersalis, quatenus cõiunctæ erunt cum ignoratione partiũ subiectarum.

Cap. 1. tex. 2.

Rem eam dẽ priùs confusè, quàm distinctè cognosci.

Sententiæ D. Thomæ, & Scoti. SECTIO III.

In libell. de ente & essentia in præfatione 1. p. q. 85. ar. 3. & hoc loco lect. 2. & alibi.

QVantum autem in hoc sensu sit difficultatis; declarant oppositæ, vt dici, ac credi solent, Scoti & D. Tho. sententiæ. Diuus enim Tho. in libello de ente & essentia, in 1. parte summæ Theologiæ, & alijs plerisque locis asserit, primũ cognitum ab intellectu hoc genere cognitionis esse ens, cæteraque deinde prædicata minùs vniuersalia, quò sunt vniuersaliora, eò nobis esse eodem genere cognitionis notiora.

Sententia D. Thomæ.

Id quod primùm ipse, eiusque sectatores ex eo probãt, quia in ijs, quæ reducuntur ex potentia in actum, semper natura progreditur ab imperfectioribus ad perfectiora, quo pacto fœtus in vtero matris primò viuit vita stirpis, deinde animalis, postremò hominis, vt Arist. docet 2. de generatione animalium: intellectus verò noster, vt intelligat, progreditur à nuda potentia ad actum perfectum: est enim à principio tãquam tabula, in qua nihil est depictum, vt idem docet 3. lib. de Anima. cùm igitur conceptus entis sit omnium imperfectissimus, & ex cæteris quò quisque est vniuersalior, eò sit imperfectior, non dubium est, quin vniuersaliora sint priora cognitu, atque adeo cognitu faciliora.

Cap. 3.

Cap. 4. tex. 14.

Deinde

Deinde,quia eo ordine progreditur intellectus in cognitione vniuerſalium,quo ſenſus in cognitione ſingularium ; ſenſus autē priùs cognoſcit ſingularia magis vniuerſalium, quàm minùs vniuerſalium;priùs enim cognoſcimus Socratem à longè venientem eſſe hoc corpus,quàm hoc animal;& hoc animal,quàm hunc hominem (vt Auicenna primo ſuæ Metaphyſicæ annotauit)igitur priùs,ac facilius intelligimus res ſub conceptibus magis vniuerſalium, quàm minùs vniuerſalium. *Cap.5.*

Tertiò,quia notitia,quam potentia primò elicit, eſt ſui adæquati obiecti,quo pacto prima notitia aſpectus eſt coloris. Cùm igitur adæquatum obiectum intellectus ſit ens, vt Ariſtoteles innuit nono libro huius operis; efficitur vt ens primò cognoſcatur ab intellectu,ac proinde ſit cognitu facillimum, & (quod hinc pari ratione ſequitur)quò cætera ſunt vniuerſaliora,eò ſint notiora. *Cap.11. tex.20.*

Scoti ſententia. Scotus verò 1.Sent.diſt.3.q.2.aſſerit, primum cognitum ab intellectu eſſe ſpeciem infimam,atque adeo quò vniuerſalia communiora ſunt,eò eſſe cognitu difficiliora. Probat autem id primùm hac ratione. Cauſa naturalis non impedita efficit perfectiſſimum effectum eorum, quæ efficere poteſt ; agit enim ſecundum vltimum potentiæ,vt dici ſolet ; omnia autem, quæ concurrunt ad primum actum intelligendi,cùm præcedant omnem actum voluntatis,ſunt cauſæ naturales ; igitur ſi non impediantur, producent effectum perfectiſſimum ; is autem eſt conceptus ſpeciei infimæ, cùm ſit notitia perfectiſſimę naturę in ſua ſerie;igitur primus,ac facillimus conceptus rei vniuerſalis eſt cōceptus ſpeciei infimæ, &(quod hinc ſequitur)quò res fuerint vniuerſaliores,eò erūt cognitu difficiliores.

Deinde hunc in modum:Metaphyſica ordine doctrinę eſt vltima ſcientia,vt aduertit Auicenna primo ſuæ Metaphyſicæ; ergo principia,ac termini cæterarum ſcientiarum poſſunt percipi,antequàm percipiantur principia,ac termini Metaphyſices : ſunt igitur minùs vniuerſalia cognitu priora,atque adeo faciliora. *Cap.3.*

Tertiò,hac ratione;Si magis vniuerſalia eſſent cognitu priora,nō poſſent minùs vniuerſalia concipi,niſi priùs illa conciperētur; quare propoſito ſingulari, quod actu moueret ſenſum, & intellectu exiſtente ſoluto,ac non impedito, longo admodum tempore opus eſſet, vt ſpecies infima conciperetur. oportet enim omnia magis vniuerſalia antè percipere.hoc autem pugnat cum experientia;non igitur vniuerſaliora,ſed minùs vniuerſalia ſunt nobis notioria.

Quartò cōfirmari poteſt Scoti aſſertio ex iis,quæ ille eo loco ſcribit,hunc in modū;Illud vniuerſale eſt nobis notius, cuius indiuiduū fortiùs mouet ſenſum;indiuiduū autē ſpeciei infimæ fortiùs mouet ſenſum,quam indiuidua cæterorū vniuerſaliū,& inter indiuidua cęterorū ea,quæ ſunt minùs vniuerſaliū , quàm quæ ſunt magis vniuerſaliu(ſunt enim magis ſenſibilia,vt hic homo,quàm hoc animal,

& hoc

& hoc animal,quàm hoc viuens,& sic cætera deinceps) igitur inter omnia vniuersalia species infima est nobis notissima:& quò cætera vniuersalia sunt communiora,eò sunt cognitu difficiliora.

Qua ratione minùs vniuersalia sint nobis notiora.

SECTIO IIII.

QVid igitur in hac difficultate dicendum videatur, nonnullis assertionibus exponendu est;in quibus sanè non videntur dissentire prædicti auctores, si rectè eorum sententiæ expendantur,vt ostendimus,cùm proœmium Physicorum exponeremus;quod idem nobis eò magis nunc placet,quò plures videmus in eandem sententiam iuisse. *Scotum & D. Thomã nõ diss sentire.*

Prima igitur cõclusio sit,Positis aptè ijs omnibus,quæ ad cognitionem concurrunt,remotisq; impedimentis,species infima est cognitu facillima,& quò res sunt vniuersaliores,eo sunt cognitu difficiliores.In qua conclusione iccirco non est nobis sermo de cognitione intellectiua singulariũ,quia hoc loco non fit comparatio, nisi inter vniuersalia:hæc enim sola per se cadũt sub scientiã,nisi sit singulare,quod omnia vniuersalia eminenter cõplectitur, cuiusmodi est solus Deus Opt.Max.tametsi propter rerũ affinitatem absoluta hac quæst. de cõparatione singulariũ cum vniuersalibus agemus. Probatur autẽ cõclusio hunc in modũ;Ea vniuersalia, quorum species intelligibiles priùs imprimuntur in intellectũ, sunt nobis cognitu faciliora;positis autẽ aptè ijs omnibus,quæ ad cognitionẽ requiruntur,remotisq;impedimentis,prima species intelligibilis,quæ imprimitur,est speciei infimę,& quò necessaria minùs aptè ponuntur,aut impedimenta minùs remouẽtur,eò magis vniuersalis naturæ species imprimitur;igitur species infima est cognitu facillima,si nihil necessariorũ desit,aut impedientium obsit,& quò res vniuersaliores sunt,eò sunt cognitu difficiliores. Maior propositio perspicua est. ponimus enim nihil à nobis cognosci in hac vita, nisi per speciẽ aliquã,similitudinémve. loquimur itẽ de specieb.intelligibilibus,quatenus primò,& immediatè repręsentant naturas vniuersales:neq; enim species intelligibilis naturæ humanæ cẽsetur hoc loco species intelligibilis animalis, aut vllius superioris generis, eo quòd superiora per illã nõ repręsententur primò,& immediatè,sed quatenus includũtur in natura humana, quæ primò, & immediatè repręsentatur.Dixi[Ea vniuersalia]& non,Ea, absolutè, quia etsi in intellectũ nostrũ nõ imprimatur species rei singularis,tamẽ singularia faciliùs à nobis intelligũtur,q̃ quęuis vniuersalia, cuius rei ratio sequẽtiquęstione patebit.Prior pars minoris primo argumẽto Scoti aliquãtũ iminutato ꝓbari põt.cõcludit enim rectè primã speciẽ intelligibilẽ,quę eo pacto generatur,esse speciẽinfimę,si in intellectu nostro

Quo pacto species infima sit omniũ cognitu facillima.

Cuius rei speciẽ primò intellectus recipiat.

Sect.7.

noſtro non datur ſpecies intelligibilis rerum ſingulariũ,vt ille ſupponit eo loco.Poſterior autem pars ex eo probatur,quia qua ratione poſitis omnibus neceſſariis, & remotis omnibus impedimentis gignitur perfectiſſima ſpecies,eadem,ſi illa minùs aptè ponantur, & hæc minùs remoueãtur,minùs perfecta ſpecies gignetur:ſi enim affirmatio eſt cauſa affirmationis,& negatio negationis erit.

Minùs vniuerſalia faciliùs abſtrahi.

Comprobatur experimẽto.

Præterea,Vniuerſalia,qnæ faciliùs abſtrahuntur, faciliùs quoque cognoſcuntur.cognitio.n.vniuerſalium non fit niſi per abſtractionẽ à particularibus.at minùs vniuerſalia faciliùs abſtrahuntur poſitis aptè omnibus neceſſariis, & remotis impedimentis, tum quia à paucioribus differentiis liberãtur, & quaſi exuuntur,tum quia maiorẽ vnitatẽ habent,cùm magis accedant ad indiuidua,quibus vnitas primò,& præcipuè conuenit;ergo faciliùs cognoſcuntur minùs vniuerſalia.Conſentit autẽ mirificè cum hac ratione experientia.Si enim ante oculos ponatur indiuiduũ,vt verbi gratia,hic equus, aut hæc albedo;nullã ſanè naturam vniuerſalẽ faciliùs ab eo abſtrahes, & cognitione ſeparabis,quàm ſpeciem infimam.Id quod accidit,tũ quia hic equus ſolam vnã differentiam addit naturæ equi,cùm plures addat animali,& ſuperioribus generibus; tum etiã quia ipſa natura equi magis eſt vna,quàm animalis,ſuperiorúmq; generum, vt in eam meliùs defigi poſſit acies intellectus;idémque euenit in abſtrahendis ab hac albedine naturis communibus, quæ in ea continentur.Atque ad hanc rationem reuocari poteſt ſecundum argumentum Scoti.Cauſa .n.cur Metaphyſica ſit vltima ordine doctrinæ eſt,quia ea,quæ per ſe cadũt ſub inferiores ſcientias,minori abſtractione indigent, vt cognoſcantur.Vnde factum eſt,vt Metaphyſica poſt cæteras omnes ſcientias inuenta ſit, & tunc primùm cœperit diſtingui à Philoſophia naturali,cùm inuentæ ſunt ſubſtantiæ corporis expertes,& ab eis,atque à corporatis abſtrahi potuit cõmunis ratio entis,& ſubſtãtiæ materiã nõ includẽtis,vt initio diximus.

Cur Metaphyſica vltima ſit doctrinæ ordine.

Ad hęc:Si poſitis aptè omnibus iis,quę ad cognitionẽ requirũtur, & remotis impedimẽtis,ideo faciliora ſunt cognitu magis vniuerſalia,qp neceſſariò intelligãtur,ante minùs vniuerſalia,vt aduerſæ partis auctores exiſtimãt; certè poſita re ante oculos,exẽpli cauſa,hoc equo,& intellectu exiſtente libero,nullãq; rõe impedito, vt Scotus tertio loco argumẽtabatur;lõgo admodũ tẽpore opus eſſet,vt ſpecies infima apprehenderetur;oporteret.n.oĩa magis vniuerſalia ante percipere:hoc autẽ pugnat cũ ipſa experiẽtia; nõ ſunt igitur magis vniuerſalia notiora,ſi oĩa ſint rectè diſpoſita,nec qdq̃ impediat.

Quorundam reſponſio.

Caietanus in lib. de Ente & Eſſ. q. 1. & alij nonnulli.

Reſpõdẽt corũ nõnulli,ſolũ ens ante percipiendũ eſſe neceſſariò, reliqua inferiora poſſe pręteriri,vt veniatur ad ſpeciẽ infimã;atq; id breuiſſimo tẽporis ſpatio,& vix ꝑceptibili fieri poſſe.Sed in primis nõ videt,ſe hoc pacto nẽ ſolùm reſpuere primũ & ſecudũ argumẽtũ ſui auctoris(faciũt.n.argumẽta illa quęlibet vniuerſaliora minùs vniuerſalib.notiora)ſed etiã relinquere q̃ſtionẽ ambiguã in omnib⁹

Riſutatio

vniuer-

vniuerſalibus, quæ ſub ente continentur, quæ tamen multò verius ſunt vniuerſalia, quàm ens. neque enim conſtat ex hac reſponſione, quænã eorũ ſint cognitu faciliora, quod tamen maximè quærimus. Non eſt item cur dicant neceſſariò conceptũ entis antecedere debere quemlibet aliũ concepta. Primùm enim non videmur hoc in nobis experiri. Deinde ſi id neceſſarium eſt, quia ens eſt adæquatum obiectum intellectus, cur poſita hac albedine ante oculos non priùs aſpectus percipit, eam eſſe hunc colorem, quàm hanc albedinẽ, cùm color ſit adæquatum obiectũ aſpectus, de quo non dubitamus, quin poſſit priùs percipere ſingularia generũ, quàm ſingularia ſpecierũ, vt cùm animalia ex remotis locis ad nos paulatim appropinquant? quod idem dici poteſt de cæteris potentijs cognitiuis. Cur etiã iſto modo non fatebuntur cõtra experientiam, priùs nos velle cibum vt bonum, quàm vt bonum guſtatui, cùm bonum ſit adæquatũ voluntatis obiectum? immo etiam contra rationẽ, cùm inde ſequatur nõ poſſe voluntatem in eo momento, quo res obijcitur, eam vt talis eſt amplecti, aut reijcere? Iam ſi idcirco id neceſſariũ eſt, quia proprietates entis ſunt omniũ patentiſſimæ, vt quidã aiunt, id planè negamus. Vix enim à Metaphyſicis intelliguntur, & explicantur. Quin etiã D. Tho. cuius illi doctrinam profitentur, planè credit hoc loco, proprietates ſuperiorũ colligi ex proprietatibus inferiorũ. Sin autẽ dicãt, ſatis eſſe perſpicere ſenſibus quælibet accidentia Entis, vt Ens continuò percipiatur, cur nõ itẽ ſatis erit percipere quæuis accidentia equi, vt continuò eliciatur conceptus equi? Si verò id neceſſariũ eſt, quia conceptus entis eſt imperfectiſſimus; ſanè quo inferiorum conceptus perfectiores fuerint in eadem ſerie, eo erunt neceſſariò priores origine; & , vt ſimilitudini quorundam eorum inſiſtamus, quemadmodu forma perfectiſſima introduci nequit, niſi priùs imperfectiores omnes, quæ illi ſubordinatæ ſunt introducatur; ita non poterit elici conceptus ſpeciei infimæ, qui eſt perfectiſſimus eorum, quibus naturæ vniuerſales percipiuntur, niſi prius eliciantur conceptus ſuperiorum omnium, quæ illam ſpeciem conſtituunt. Si denique id eſt neceſſarium, quia ens eſt maximè vniuerſale; quo cætera inferiora vniuerſalia communiora fuerint, eò priùs neceſſariò cõcipientur: ſicque longo admodum tempore opus erit, vt ſpecies infima apprehendatur, quemadmodum colligebamus.

Hoc loco Lect. 2.

Quòd ſi quis eandem argumentationem conuerſis verbis in nos retorqueat, dicátque, eodem modo apud nos opus fore longo tempore, vt poſito ante oculos equo, intellectúque nequaquam impedito conceptus entis, aut ſubſtantiæ ab equo eliciatur; in prõptu eſt, quod reſpondeamus. Primùm, experiẽtiam eſſe teſtem, quantũ temporis intercedere ſoleat inter conceptum ſpeciei, quem dicimus poſitis eo pacto rebus eſſe facillimum, & cõceptum alicuius remoti generis, ſi modo tũc primùm ſuperiorũ generum notitiã comparemus; quótq; ſecula præterierint, antequã conceptus ſubſtantiæ non

Occurritur obiectioni.

includens

includens materiã,atque adeo entis communissimè accepti elice-
Notanda conclusionis expositio. retur.Deinde,non ideo à nobis dici speciem infimam esse facillimã cognitu,& omnino minùs vniuersalia faciliora, quòd putemus omnia minùs vniuersalia, ante magis vniuersalia necessariò percipienda esse,aut eorum aliqua.Nam ne conceptum quidem speciei infimæ dicimus necessariò præcedere conceptum superiorum generum; sed ea ratione asserimus infimam speciem esse cognitu facillimam,quia species intelligibilis,quæ rebus ita constitutis,vti diximus,primò in intellectum imprimitur,est speciei infimæ:per speciem autem propriam,& peculiarem speciei infimæ multò faciliùs concipitur ipsa natura specifica,quàm vlla ex generibus,quæ implicitè per eandem speciem repręsentantur.Hoc tamẽ dato integrum adhuc est intellectui,quamcunque aliam superiorem naturam per eandem speciem concipere.Itaque & si ob hanc rationem, & alias, quæ sequuntur, credimus minùs vniuersalia esse cognitu faciliora; non tamen putamus ea omnia,aut eorum aliqua necessariò ante magis vninersalia percipienda esse.

Præterea;Quæ sunt sensibus propinquiora, ea omnia sunt intellectui nostro cognitu faciliora,cùm intellectus noster nihil percipiat,nisi quod modo aliquo fuerit in sensu,quod pronũciatum quo *q.4.sect.3* pacto intelligẽdum sit,superiori capite explicatum est:atqui minùs vniuersalia sunt sensibus propinquiora,cùm magis accedant ad indiuidua,quæ primò,& per se percipiuntur sensu; idque non solùm propinquitate constitutionis,sed etiam perfectionis(hinc.n.fit tan-
Cur species substãtiæ sint magis substantiæ, quàm genera. dem,vt Arist.in Prædicamentis dicat,species substantiæ esse magis *Cap.de Substan.* substantias,quàm genera)sunt igitur minùs vniuersalia cognitu faciliora.Ad hanc rationem reuocari potest quartum argumẽtum, qp ex Scoto elicuimus.Nam quòd hic homo sit magis sensibile quid-
Sect.2. dam,quàm hoc animal,& hoc animal,quàm hoc viuẽs,& hoc,quàm cætera superiorum iudiuidua,ex eo patet,quia etsi omnia hæc nihil differunt inter sese quoad differentiam indiuiduantem, quæ significatur pronomine demonstratiuo præfixo:tamen homo differt ab animali,vt magis sensibile à minùs sensibili, cùm sit compositior, plurésque sibi vendicet sensibiles qualitates;eodémq; modo se habet animal respectu viuentis,& ita cætera deinceps: immò etiam veniendũ est ad substantiã,quæ iam non numeratur in sensibilibus.

Diluitur obiectio, confirmatur conclusio ex Aristotele, & agitur de modo abstrahendi vniuersalia. SECTIO. V.

Obiectio. AT obijciunt; Indiuidua magis vniuersalium videntur ex loco remotiori, vt animaduertit Auicenna; sunt *1.Suæ Metaph. c.5.* igitur magis sensibilia. Huic obiectioni occurrendum
Dilutio. est, indiuidua,quæ agunt in aspectum nostrum, cùm à longè videtur,non esse sola indiuidua magis vniuersalium:sed semper id,quod agit ex quouis loco,esse totum indiuiduum specificũ;

quod

quod tamen cùm adhuc est in loco remoto, nec potest ex eo perfectam sui similitudinem producere, producit imperfectam & qua res imperfectè cognoscatur; atque iccirco Socratem ex remotiori cognosci tantùm vt animal; ex propinquiori, vt hominem; denique ex propinquo, vt hunc designatum hominem; non autem, quia non totus Socrates agat in aspectū videntis. Simile quid accidit in actione ignis, qui ex loco remoto vnum tantùm, exempli causa, gradum caloris introducit; ex minus remoto, duos, deinde verò plures, quousquè venias ad locum immediatum, in quo tantum inducit, quantum habet; cùm interim luce sit clarius, illū non agere ex loco remoto per vnum tantùm caloris gradum, & ex minùs remoto per duos, & sic deinceps, sed ex omnibus locis per omnes gradus, quos habet. Vnus enim gradus caloris non est aptus ad producendum vnū integrum, nisi ex loco immediato, quemadmodum nec totus calor ignis alium æqualem calorem introducit, nisi ex proximo. Ita fit, vt non concludat obiectio, indiuidua superiorum esse magis sensibilia, quia ex distantiori loco videantur.

Eandem esse Aristotelis sententiã.

Hæc porrò Conclusio planè est Aristotelis hoc loco, cùm ait, maximè vniuersalia esse cognitu difficillima; quam ex eo probat, quia longissimè distant à sensibus; quo nihil apertius. Eandem sententiam
text. 5. scribit, probationémque innuit 1. Post. cap. 2. his verbis [voco ad nos priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui, simpliciter autem priora, & notiora, quæ remotiora, suntq; remotissima, quæ maximè
text. 22. vniuersalia sunt; proxima verò, quæ singularia] Et cap. 15. lib. 2. ait facilius esse singulare, id est infimam speciem, quàm vniuersale, hoc est subalternam definire; definitione videlicet per proximum genus tradita; atque iccirco à singularibus ad vniuersalia progrediendum
text. 27. esse. Et cap. 18. his penè verbis; Cùm indifferentium vnum constiterit (hoc est vna ex infimis speciebus) tum primum vniuersale in anima habetur. Rursus verò in his statur, donec ad ea veniatur, quæ partibus vacant, hoc est ad vniuersalia prima, & simplicissima in hoc vel illo rerum genere, veluti ab homine ad animal commune, quod est primum vniuersale in genere animalium; vel ad substantiam communem, quæ est simpliciter primum, supremúmque vniuersale in genere substantiarum. Eandem hanc esse Aristotelis sententiam planè asserunt Ammonius in Porphyrium, Philoponus, & Themistius in 1. Physicorum, & in libros Posteriorum. Quibus assentitur Auerroes xij. huius operis libro, & quod magis mirari aliquis possit, D. Thom. ad finem 2. Post. vbi docet cum Aristotele, in concipiendis naturis communibus à singularibus ad vniuersalia, & à minùs vniuersalibus ad magis vniuersalia progrediendum.

Ammo. præfa. in Porphy. Philop. & Themist. ad fin. Post. & initiũ Phys. Auer. 12. metaph. ca. 4.

Duplex medius abstrahẽdi Vniuersalia.

Vt tamẽ cõclusio nostra melius intelligatur, animaduertendũ est, duobus modis abstrahi posse vniuersalia à singularib⁹ & magis vniuersalia à minùs vniuersalib. Vno, cõparatis inter se partib. subiectis; altero, absque earũ cõparatione. Absque comparatione quidẽ, cùm conceptus

conceptus superioris ab vno dũtaxat inferiori elicitur, vt à solo Socrate conceptus hominis, relicta eius differentia individuante, peculiaribúsq; accidentibus; & ex homine sic cõcepto, conceptus animalis, relicta vltima differentia cõstitutiua hominis; atque ita deinceps, quoad veniatur ad conceptum simplicem, qui in alios resolui non possit. Comparatis autem inter se partibus subiectis, tum fit, cùm in pluribus inferioribus relinquuntur ea, in quibus differũt, & formatur conceptus eorum, in quibus conueniunt, vt si ex Socrate & Platone relinquãtur ea, quibus Socrates est hic, & Plato ille, ac formetur cõceptus naturæ humanæ, in qua nõ differunt; aut ex homine, & equo relinquantur differentiæ, quibus inter se distinguuntur, & formetur conceptus animalis, in quo conueniunt, atque ita deinceps.

Quaratione inter se ambo conueniant.

Hi verò modi abstrahẽdi partim conueniunt inter se, partim differunt. Conueniunt quidem, quatenus in vtroq; vel propter incuriã abstrahentium, vel quia proprietates immediatorum generum nõnunquam minùs perspicuæ sunt, quàm mediatorum, aliquando mediata pro immediatis abstrahuntur; quo pacto Veteres à corpore animato & inanimato abstrahebant corpus, siue substantiam corpoream, quæ tamen mediatum genus est corporis animati: diuiditur enim necessariò corpus in corruptibile, & incorruptibile, tum corruptibile in simplex & mixtum, & proximè diuiditur in animatũ & inanimatũ. Eodémq; modo si sola pyrus ex omnibus plantis apud nos esset, & in exquirendis eius generibus primùm incideremus in conceptum viuentis (quod facile esset non cognitis aliis stirpium generibus) crederemus forsitan viuens, seu corpus animatum esse proximum genus pyri, quemadmodum & animalis, cùm tamen arbor, & planta sint interiecta inter pyrum, & corpus animatum. Vnde fit vt sæpe species, & genera remota nominata sint, immediata verò nomine careant, quemadmodum immediatum genus equi, & asini, vt Aristoteles ait 7. libro huius operis cap 8. *text.28.*

Qua ratione differant.

Differũt autem duabus potissimùm rationibus. Vna, quatenus abstractio ab vna tantum parte subiecta est prior, quàm abstractio à pluribus. Nunquam enim colligimus naturam superiorem ex comparatione inferiorum inter se, nisi cùm de qualibet natura inferiori duos saltem conceptus formauimus, quorum alter re vera latiùs, alter minùs latè pateat: hoc enim pacto possumus alterum assumere, alterum relinquere. Altera, quatenus abstractio, quę fit ex comparatione inferiorum inter se, satis est vt intelligamus, naturam, quam abstrahimus, esse superiorem; quæ autem fit ex vno duntaxat, non est satis. Nam si ex omnibus plantis solam pyrum cognosceremus, vti diximus, notatisque eius proprietatibus, & quatenus arbor est, & quatenus planta, eandem tum vt arborem præcisè, tum etiam vt plantam conciperemus; crederemus sanè ea attributa cum pyro reciprocari. Quo pacto Veteres ij qui nullam substantiam corporis expertem esse putauerũt, etsi forsitan formabant purum conceptum

Veterum error in substãtia abstrahenda.

entis

entis per se existentis, quod re vera genus est substantiæ corporeæ; tamen putabant ens per se subsistens, & substantiam corpoream prorsus idem esse, aut certè corporeum esse proprietatem entis per se. Vnde efficitur, vt is solùm abstrahendi modus, qui comparatione partium subiectarum completur, perfectus sit, & quem penè vnum Philosophi agnoscant, ac scriptis suis commendent.

Modum abstrahēdi per cōparationē perfectiorem esse.

Atque hæc ideo adiecta sint hoc loco, vt planiùs intelligatur, quo pacto omnibus ad cognitionem aptè dispositis, remotisque impedimētis, minùs vniuersalia sint faciliora cognitu; & qua ratione eorum cognitio magis vniuersalium cognitionem antecedat.

Qua ratione vniuersaliora sint notiora nobis, & vtra sint nobis simpliciter, & absolutè notiora, magisne, an minùs vniuersalia?

SECTIO VI.

SEcunda conclusio hęc esto: Cùm res non sunt in debita distantia, aut in potētia, medióve est aliquod impedimentum, notiora nobis sunt magis vniuersalia, quàm minùs vniuersalia. Hæc conclusio probatur aptè rationibus adductis pro sententia Diui Thomæ; proinde dubiū non est, quin ipse eam in hoc sensu asseruerit. In eadem quoque conclusione apertè conuenit Scotus in loco superiùs citato. Postquam enim suā proposuit conclusionem, quæ fuit prima huius quæstionis, mox adiecit hæc verba [Et hoc supposito, quòd singulare sit in debita proportione præsens sensui: vnde si ponas aliquem casum, in quo sensus non primò sentit naturam specificam (hoc est indiuiduum speciei infimæ) ibi non statim patet, si est rubeus, vel viridis color, & per consequens intellectus per illam sensationem nō statim apprehendet naturam specificam, propter indebitam proportionem singularis ad sensum] addítque hanc improportionem accidere, vel propter imperfectionem virtutis potentiæ, quam excedit visibilitas naturæ obiectæ, vel propter defectum luminis in medio, aut aliquid huiusmodi, vel propter nimiam distantiam. Ex qua additione, quam dicunt Scotū ipsum adhibuisse, vt suū originale corrigeret, satis patet nō solùm expositio primæ nostræ conclusionis, sed etiā assertio secundæ ex sentētia Scoti.

Conclusio 2.

Sect. 3.

Concluditur sentētiæ D. Tho. & Scoti.

Citato in eadē sectione.

Scotus suum prōtotypum emendauit.

Prima igitur ratio D. Tho. rectè probat, vniuersaliora esse nōtiora nobis, cùm propter distātiā obiecti, aut aliud impedimentū necesse est paulatim procedere a pūra negatione cognitionis rei propositę ad perfecta eius notitiā. Oportet enim prius rē eiusmodi imperfectè apprehendere, hoc est secundum aliqua imperfectā entitatē, quàm tota eius natura percipiatur; alioqui nec argumētatio quidquā colligit, nec propositio illa, quæ initio sumitur, vera est, Sēper naturā ab imperfectioribꝰ ad perfectiora procedere. Nā etsi sol ab ortu ad meridiem

Primæ rationis D. Thomæ explicatio.

ridiem paulatim intendit apud nos lumẽ;propterea quòd paulatim appropinquat ad noſtrum meridianum; tamen ſemper æquale producit prope ſe,producit enim tam perfectum,quàm poteſt.Præterea, etſi agentia naturalia in diſponenda materia per qualitates paulatim ab imperfectis ad perfectiora pergunt, propter reſiſtentiam contrariarum; cùm primùm tamen materia diſpoſita eſt, tantum abeſt,vt ſeruent ordinem illum procedendi ab imperfectioribus ad perfectiora, vt potiùs progrediantur à perfectioribus ad imperfectiora,priùs enim natura introducunt ſubſtantiales formas, quàm accidentia,quæ illas comitantur.Eſt etiam natura comparatum in demonſtrando, vt quemadmodum propter imperfectionem intellectus noſtri per effectus oſtendimus cauſas,ita cùm intellectus maiores habet vires,per cauſas effecta demonſtremus.Ita igitur intellectus ſe habet in rebus percipiendis, vt quanquam propter diſtantiam obiecti,aut infirmitatem ſenſus,aut indiſpoſitionem medij,faciliùs percipiat colorem,quàm hanc vel illam ſpeciem coloris; tamen cùm res conuenienti diſtantia præſens eſt,nec quidquã aliud aut deeſt,aut obeſt,nihil proclíniùs percipiat,quàm ſpeciem infimã.

Secunda. Secunda quoque ratio,quam ex D.Tho.eliciunt Thomiſtæ, adeo perſpicuè probat noſtram concluſionem,vt explicatione nõ egeat. Eſt enim perſpicuum nõ eſſe veram aſſumptionẽ,niſi propter diſtãtiã obiecti,aut imperfectionem potentiæ,aut indiſpoſitionẽ medij.

Tertia. Tertia denique ratio,quæ pro D.Tho. proponi ſolet,vel accommodatè ad noſtram concluſionem intelligenda eſt, vel nihil efficit. Si enim ſenſus propoſitionis eſt;nonnunquam, quia aliquid deeſt, aut obeſt,nihil priùs, ac faciliùs percipi à potentia quàm quòd res propoſita cadat ſub eius obiectum, quemadmodum nonnunquam accidit in ſenſibus,vt ob aliquã eiuſmodi cauſam,nihil faciliùs percipiat aſpectus,quàm quòd res obiecta colorem habeat,non percepta interim certa coloris ſpecie; perſpicuè noſtram concluſionem confirmat.Si verò propoſitio ſignificat, neceſſariò quamlibet potentiam cognoſcentem priùs elicere actum cognoſcendi rem ſub communi ratione obiecti adæquati, quàm cognoſcat actu partes ſubiectas illius ſub rationibus ſpecialibus, falſa eſt.neque enim opus eſt, vt aſpectus priùs cognoſcat,rem ob oculos poſitam colorẽ habere,quàm habere colorẽ cæruleum,vt ſi cæruleus color ſit indebita diſtantia,nihílque aliud deſit,aut obſtet ad expeditè videndũ.

Concluſio 3. Tertia concluſio ſit huiuſmodi.Poſtquã acquiſiuimus ſpecies,quibus habitu cognoſcimus multa vniuerſalia eiuſdẽ ſeriei,neq; quicquã obeſt;ęquè facilè nobis eſt quodlibet eorum actu cognoſcere, niſi quòd ea facilius concipiemus,ad quæ cõcipienda magis aſſueti fuerimus,ſiue illa ſuperiora ſint,ſiue inferiora. Hæc cõcluſio ex eo patet,quia ſpecies intelligibiles ſunt habitus quidã;omnis autẽ habitus confert potentiæ,cui ineſt,facilitatem ad vſum,ſiue actũ, & eò maiorem,quò eſt intenſior:at ſpecies intenditur vſu,ergo &c.

Omnis habitus potentiã facilioré reddit.

Hinc

Hinc patet quoad vſum ſpecierum, quas iam impreſſas in mente habemus, notiora nobis dici poſſe magis vniuerſalia, quàm minùs vniuerſalia. Ad ea enim magis aſſueti ſumus, quæ in pluribus rebus inuenimus, & ſæpius tractamus; huiuſmodi autem eſſe magis vniuerſalia, nemo dubitauerit. Nam quòd vniuerſaliora in pluribus rebus inueniantur, vel ipſum vniuerſalioris nomẽ declarat. Quòd autem ea ſæpius à nobis tractentur, ex eo patet, quia paſſim & docti, & indocti reddunt rationem minùs communium ex magis cõmunibus, quod ex conſuetudine ratiocinandi tum Philoſophorum, tũ etiam vulgi perſpicuum eſt. Quò enim prædicata cõmuniora ſunt, eò ſæpiùs in illa incidimus, eorúmque nomina vſurpamus. Sed hoc intereſt inter Philoſophos, & non Philoſophos, quòd Philoſophi (ſi modò verè philoſophentur) intelligunt auditis his nominibus naturas vniuerſales, vt diſtinctas à particularibus; cæteri verò ſola particularia, quaſi nomine animalis nihil aliud immediatè ſignificetur, quàm ſingula animalia, & nomine hominis ſinguli homines. Neque enim abſtrahit vulgus naturas cõmunes à particularibus, quemadmodum neque ij Philoſophi, qui Nominales appellantur, ſed ea ratione diſtinguũt nomina vniuerſaliora à minùs vniuerſalibus, quòd vniuerſaliora ſignificent immediatè omnia ſingularia, quæ ſignificantur nominibus omnium minùs vniuerſalium, vt nomen animalis non ſolùm omnes homines particulares, ſed etiã omnes equos, boues, & cætera animalium indiuidua.

Ad vniuerſaliora concipienda eſſe nos magis aſſuetos.

Quid Philoſophi, & Philoſophiæ ignari cõcipiant auditis nominib. communibus.

Alio quoque modo dici poteſt, vniuerſaliora, poſtquam eorũ notitiam aſſecuti ſumus, notiora nobis eſſe, quàm minùs vniuerſalia, nempe quoad affirmationem de rebus propoſitis. Cùm enim à ſuperioribus ad inferiora non reciprocetur eſſendi conſequentia (neque enim vt ex ſpecie propoſita colligitur genus, ſic viciſſim ex genere colligitur ſpecies) ſæpiſſimè fit, vt affirmemus ſuperiora de pleriſque rebus, de quibus non continuò inferiora affirmare poſſumus. id quod non ſolùm ex dictis perſpicuum eſt, ſed etiã hac ratione patet. Nam cùm omnia accidentia propria inferiorum ſint etiã propria ſuperiorum, non autem vice verſa, quo pacto riſus, qui ſoli homini accidit, in ſolo etiam animali cernitur, ſenſus autem, qui ſoli animali conuenit, non in ſolo homine reperitur, (ſumimus enim hoc loco proprium pro eo, quod ſoli conuenit) hinc fit, vt ex quocunque accidente colligimus naturam inferiorem, ex eodem intrepidè colligamus ſuperiorem, quam nouimus; non contrà, ex quo ſuperiorem, continuò inferiorem. Ita fit, vt certiores ſimus de re propoſita, quòd ſit ens, quàm quòd ſubſtantia, aut accidẽs determinatè; quòd ſubſtantia, quàm quòd corpus; quòd corpus, quàm quòd interitus capax; & ita deorſum verſus. Atque his duobus modis ſæpe dicunt Philoſõphi, vniuerſaliora eſſe nobis notiora.

Quo alio modo vniuerſaliora nobis notiora ſint.

Quæ accidentia propria ſint inferiorũ ſuperiorũ quoque eſſe propria, non contrà.

Verùm hæc cõcluſio obiter propoſita ſit, cùm ſupponat cõparatã iam à nobis eſſe cognitionẽ ſuperiorum, nóſq; directò in hac quæ-

ſtione loquamur de ordine, quo primùm cognitionem rerum vniuerſalium acquirimus.

Concluſio 4. Quarta concluſio hæc eſto; Simpliciter, & abſolutè faciliora cognitu nobis ſunt minùs vniuerſalia. Hęc concluſio ex eo patet, quia vnaquæque res facilior cognitu nobis eſt cognitione cõfuſa, quàm diſtincta, vt ſuprà diximus; confuſa autem cognitione, ſimpliciter, & abſolutè faciliora nobis ſunt cognitu minùs vniuerſalia, cùm ea poſitis iis omnibus, quæ ad cognitionem requiruntur, & remotis impedimentis faciliùs percipiamus, vt patet ex prima concluſione. Sæpe enim hæ particulæ more Philoſophorum intelliguntur in diſciplinis, cùm ſimpliciter, & abſolutè de re propoſita eſt ſermo. Atque hac de cauſa credendum eſt, Ariſt. hoc loco ſimpliciter, & abſolutè dixiſſe, maximè vniuerſalia eſſe cognitu difficillima. *Sect. 2.*

Argumenta tria contra quartam concluſionem, & reſponſio quorundam ad primum.

SECTIO VII.

Primum argumentum contra quartam concluſionẽ. SEd contra hanc cõcluſionem, locúmque citatum tria potiſſimùm occurrunt argumenta. Primum eſt, quòd Ariſtoteles initio Phyſicorum ſimpliciter, & abſolutè dixerit, vniuerſaliora eſſe nobis notiora, idque non leuibus argumentis confirmauerit.

2 Alterum, quòd docuerit eodem loco, & aliis pleriſque, non eadẽ eſſe nobis nota, & ſimpliciter, ſiue natura nota, ſeu (quod inde ſequitur) non eadem eſſe notiora nobis, & natura notiora, cùm interim conſtet minùs vniuerſalia, vt ſunt perfectiora, ita quoque eſſe natura notiora, nec enim legendum eſt in loco citato, Naturæ, vt quidã vertunt, ſed Natura. Cùm ergo ſimpliciter, & abſolutè dicẽdum ſit, ea, quæ ſunt minùs vniuerſalia, eſſe notiora natura; ſatis apertum relinquitur, vniuerſaliora ſimpliciter, & abſolutè eſſe nobis notiora. *Vtt. poſt. c. 2. tex. 5. & 1. Eth. c. 4.*

3 Tertium eſt, quòd prima, & vniuerſaliſſima principia (hoc eſt, quę ex maximè vniuerſalibus attributis conſtant) ſint ſimpliciter, & abſolutè nobis notiſſima: iccirco enim eorum cognitio antecedit omnem demonſtrationem, vt Ariſt. docet priori libro de Poſteriori reſolutione cap. 2. qua de cauſa, vt multi eliciunt ex iis, quæ dicuntur initio ſecundi libri huius operis, idem auctor cenſet, eſſe ea veluti oſtia domorum, quæ ab omnibus cernuntur, & per quæ neceſſe eſt tranſeat, quiſquis ad interiora penetrare velit. *tex. 5. D. Tho. Auerr. Arb. Mag. Iã dunus q. 2. & alij.*

Non idẽ eſſe ſimpliciter notius, quod cognitu faciliùs. Ad hæc omnia, ſi nihil aliud obſtaret, breuiſſimè reſpõderi poſſet, aliud eſſe aſſerere, vniuerſaliora eſſe nobis ſimpliciter, & abſolutè notiora, idq; probari propoſitis argumẽtis; aliud, cognitu faciliora, quod quarta cõcluſione refutatum eſt. Multa enim difficilè cognoſcimus, quæ tamen poſtquàm didicimus, notiora nobis ſunt, quàm quæ faciliùs nouimus, vt patet in cognitione cauſarum, quas longa inue-

inuestigatione quæsiuimus. Nam etsi faciliùs effecta, quàm causas nouimus; postquam tamen causarum cognitionem assecuti sumus, notiores nobis sunt causę, quàm effecta, cùm effecta per causas demonstremus. Sed obstat, quòd Aristoteles in locis citatis nó solùm ait, vniuersaliora esse nobis notiora, sed etiam priùs nota: ex quibus verbis perspicuum est, illum sensisse, vniuersaliora esse nobis non modò notiora, sed etiam cognitu faciliora. quæ enim priùs cognoscere possumus, ea nobis faciliora cognitu iudicanda sunt.

Sunt, qui ad primum argumentum respondeant, Aristotelem initio Physicorum agere de vniuersalibus in prædicando, hoc autem loco de vniuersalibus in causando, atque vtrunque verum esse, & quòd vniuersaliora prædicata sint nobis notiora, & quod causæ maximè vniuersales sint nobis cognitu difficillimæ. Verùm hæc respõsio, quæ conclusionem propositam labefactaret, si vitio careret, ex iis quæ dicta sunt, facilè refutari potest. Primùm, quia nomine vniuersalium simpliciter, & absolutè intelliguntur vniuersalia in prædicando, non in causando, vt initio quæstionis diximus. Deinde, quia id ipsum, quod hic ait Aristoteles, ex iis, quæ aliis pleriſque locis asserit, planè concluditur de vniuersalibus in prædicando, vt patet ex iis, quæ ad primæ conclusionis confirmationem adducta sunt.

Responsio quorũdã.

Refutatio.

Quidam recentiores.

Non desunt, qui velint Aristotelem vtroque loco intelligendum esse de Vniuersalibus in prædicando, quatenus sunt tota vniuersalia; atque initio Physicorum docuisse, Vniuersaliora, vt tota vniuersalia sunt, esse notiora nobis cognitione confusa; hoc autem loco esse minùs nota nobis cognitione distincta; quorum vtrunque verissimum est. Faciliùs enim nouimus animal, vt confusè complectitur omnes species animalium, quàm vt distinctè; atque ita res habet in cæteris. Sed horum sententia nullo negotio refellitur. Nam, vt priorem locum mitttamus, illud luce clarius est, Aristotelem in hoc capite non agere de distincta cognitione vniuersalium, quatenus tota vniuersalia sunt, cùm disertis verbis neget, Sapiẽtis esse scire omnia singulatim, siue speciatim, quod tamẽ necesse foret, si ad eum pertineret distincta cognitio maximè vniuersalium, quatenus tota vniuersalia sunt. Accedit, quòd maximè vniuersalium cognitio, non ideo dicitur hoc loco difficillima, quia difficillimũ sit partes omnes subiectas eorum percurrere (tametsi verissimum id sit) sed quia sunt à sensibus remotissima; quod haud dubiè de ipsa natura maximè vniuersalium in se spectata intelligitur, non vt est in suis partibus subiectis: neque enim ea hoc pacto est à sensibus remotissima. Necessariò igitur intelligendus est locus de naturis rerum vniuersaliũ in se spectatis, seu vt sunt tota quædam essentialia, quo pacto in hac quæstione de vniuersalium cognitione disserendum diximus.

Aliorum responsio.

Sect. 4.

Refutatio.

D. Thom. hoc loco alia distinctione vtitur. Ait enim vniuersaliora, quoad simplicem quidem apprehensionẽ, esse notiora nobis, idq; doceri initio Physicorũ: at verò quoad causarũ, & proprietatũ inue-

Cur non placeat distinctio

stigationem esse cognitu difficiliora, quod ait significari hoc loco. Sed neque ista videntur bene cohærere. Nam si magis vniuersalia sunt faciliora cognitu, quoad eam simplicem apprehensionem, qua eorum natura concipitur; ergo & quoad causarum, & proprietatum inuestigationem. Nam cuius natura faciliùs concipitur, eius quoque causæ, & proprietates faciliùs inuestigantur. Si verò causæ, & proprietates magis vniuersalium difficiliùs cognoscuntur; ergo & naturæ; præsertim cùm cognitio naturæ cuiusque rei ex proprietatibus colligi soleat. Quòd si quis respondeat, D. Thomã nomine simplicis apprehensionis non intellexisse apprehensionem naturæ rei, sed rudem quendam eius conceptum, quem vel idiotæ habẽt (quis enim est, qui non vtcumque concipiat maximè vniuersalia, cùm de iis sermo inciditi) faciet ille quidẽ, vt magis vniuersalia quoad simplicem apprehensionẽ nõtiora nobis esse cõcedamus, quàm quoad ipsam veram, & intimam naturæ notionem: sed tamen non efficiet vt admittamus esse illa eo pacto cognitu faciliora, quàm minus vniuersalia. Nam cùm facilius sit pauciora, quàm plura intelligere; Vulgus autem vt intelligat significationem nominum magis vniuersalium, plura necessariò intelligere debeat, quàm vt teneat significationem minùs vniuersalium; planè concluditur, simplici etiam ipsa, siue rudi nominum significatione spectata, faciliora nobis cognitu esse minùs vniuersalia, quàm magis vniuersalia.

Occurritur interpretationi sententiæ D. T.

Aliorum responsio.

Alij denique volunt, Aristotelem intelligendum esse initio Physicorũ de vniuersalioribus, quatenus de suis particularibus dicũtur, quo pacto illa notiora nobis esse dicunt, quàm minùs vniuersalia, cùm in pluribus reperiantur; hoc autem loco de vniuersalioribus, quatenus abstracta sunt, & præcisa à suis particularibus, qua ratione fatentur nemini dubium esse, quin difficiliora sint cognitu, cùm à pluribus abstrahantur. Verùmnec responsio hæc satisfacit. Primùm, quia Physicus & Metaphysicus agunt de rebus absolutè sumptis, non quatenus de particularibus dicuntur, siue in eis insunt, aut quatenus ab illis abstrahuntur; nisi forsitan secundaria consideratione, quo pacto non est credendum loqui Aristotelem de cognitione vniuersaliũ in ijs locis. Deinde, quia si apud eos idem est, naturas cõmunes considerari, vt dicuntur de suis particularibus, atque absolutè spectari, præterquàm quòd locutio impropria est, eandẽ considerationẽ vtroque loco intelligere debuerat; quæ tamẽ falsa erit, si priori loco accõmodetur. Neque enim absoluta consideratio magis vniuersalium facilior est, quemadmodũ nec prior, vt patet ex prima cõclusione, adiuncta quarta. Postremò, quia nunquam naturæ cõmunes absolutè considerantur, nisi cùm abstrahũtur à particularibus. nã si animal exẽpli causa consideretur vt hoc animal, aut vt rationale animal, aliáve adiuncta differentia; iam non absolutè cõsiderabitur, sed cõtractè; eodémq. modo res habet in cæteris. Quare si magis vniuersalia difficiliùs abstrahuntur, vt ipsi etiã fatẽtur, difficiliùs

Plerique recentiores.

Refutatio.

quoque

quoque absoluta consideratione cognoscentur. Quo fit, vt non solum Aristoteli, sed sibi etiam eiusmodi explicatione repugnent.

Solutio argumentorum, quæ contra quartam conclusionem proposita sunt.

SECTIO VIII.

DVobus igitur modis ex ijs, quæ dicta sunt, intelligi potest, qua ratione Arist. initio Physicorum dixerit, vniuersalia esse nobis cognitu faciliora, salua, ac inconcussa conclusione nostra, seu potiùs Aristotelica: vno, quoad vsum specierum, quas iam comparauimus iuxta præscriptum tertiæ conclusionis: altero, iuxta ordinem doctrinæ auscultatoriæ, de qua eo loco sermo est. Quod vt intelligas aduerte, duplicem esse ordinem in disciplinis; vnũ inuentionis, quem artiũ inuentores sequũtur, incipientes ab ijs, quæ sunt sensibus propinquiora, & magis familiaria; altero auscultationis, siue accuratæ doctrinæ, quæ cùm tradatur à præceptore, vt ab eo, qui iam omnia, quæ docet, perfectè assecutus est, semper procedit ab ijs, à quibus cætera pendent, vt ex principiis, & causis demonstret effecta. Ita fit, vt ordine inuentionis procedatur à cõpositis ad simplicia, & à minùs vniuersalibus ad magis vniuersalia, qui modi procedendi dicuntur resolutionis, & collectionis; contrà verò ordine auscultationis, perfectæq; doctrinæ à simplicibus ad cõposita, & à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia, quos procedendi modos vocant compositionis, & diuisionis, accepto propriissimè diuisionis nomine, quo pacto sola diuisio totius vniuersalis, diuisio appellatur: de qua re, fusiùs egimus septimo libro Dialecticarũ Institutionum. Aristoteles igitur cùm initio librorũ de Physica auscultatione tradat ordinem procedendi auscultatorium, accuratæq; doctrinæ, sapienter docet progrediendũ esse à principiis ad ea, quę ex principiis pendent, & à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia, tanquã ab ijs, quæ iuxta eum procedendi modũ sunt priùs nota nobis. Verùm quia totus ordo auscultatoriæ doctrinæ posterior est ordine inuentionis (inde enim incipit accurata præceptoris doctrina, vbi eius inuẽtio desijt) firma adhuc stat nostra cõclusio, qua asseruim⁹, minùs vniuersalia simpliciter, & absolutè esse nobis notiora, siue priùs nota. intelligenda est enim iuxta ordinem inuentionis, vt patet ex ijs, quæ in tota quæstione dicta sunt: difficultas autẽ, & facilitas cognitionis penes inuentionem simpliciter, & absolutè spectãda est, cùm inuẽtio auscultationẽ origine præcedat. Itaq; Aristoteles initio Physicorũ, quia de peculiari modo procedẽdi auscultatoriæ doctrinæ loquebatur, non simpliciter, sed secundũ materiam subiectã, vt dici solet, intelligendus est: hoc autẽ loco, cùm de certo procedendi modo non agat, simpliciter, & absolutè intelligi debet. Atq: hunc sensum forsitan innuit D. Thomas, cùm dixit minùs

Duplex in vero sensu expositio Aristotelis.

Duplex ordo in disciplinis.

Cap. 39.

De quo ordine intelligenda sit proposita conclusio.

Exponitur D. Thomæ sentẽtia.

vniuersalia esse notiora nobis quoad proprietatum, & causarum inuestigationem, quæ haud dubiè ad inuentionem essentiæ rei pertinet; minùs autem nota quoad simplicem apprehensionem; si nomine simplicis apprehensionis intellexit puram, & distinctã essentiæ cognitionem: vt simplicitas non excludat complexionem conceptus, sed adiunctionem cuiusuis accidentarij attributi.

Occurritur obiectioni. Si quis autem obijciat, cùm ordo auscultatorius seruatur, oportere procedere à superioribus distinctè cognitis ad inferiora distinctè cognoscenda, alioqui non esset is ordo accuratæ disciplinæ; Aristotelem autem planè docere in loco citato, procedẽdum esse à magis vniuersalibus confusè cognitis, vt patet ex similitudine totius tum sensibilis, tum diffinibilis, & ex modo cognoscendi puerorum, quibus argumentis eam conclusionem confirmat: ergo non propterea illum dixisse, progrediendum esse à magis vniuersalibus, quia sint notiora ordine auscultationis: occurrẽdum est, vtrunq; verum esse, & ab Aristotele assertum. Nam quòd procedendum sit eo doctrinæ ordine ab vniuersalioribus distinctè cognitis ad minùs vniuersalia distinctè intelligenda; & verum est sumptis vniuersalioribus, vt sunt tota essentialia; & ab Arist. proximè traditum erat, cùm dixit, à principiis ad ea, quæ ex principijs pendent, procedendum esse: tũc enim vniuersaliora distinctè cognoscuntur, cùm eorum intrinseca principia, si illa habent, percipiuntur, vt patet ex iis, quæ suprà diximus. Quòd item procedendum sit ab vniuersalioribus confusè cognitis ad eadem distinctè cognoscenda, & verum est sumptis vniuersalibus, vt sunt tota quædam vniuersalia; & ab Aristot. perspicuè dicitur, & confirmatur, vt obiectio concludit. Qua in re ingeniosè docuit Arist. ad duplicem cognitionem distinctam procedere eũ, qui ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia descendit ad distinctã inferiorum, quatenus sunt tota essentialia; & ad distinctam ipsorum superiorum, quatenus sunt tota vniuersalia; simulq; sapienter explicauit, quot modis à notioribus nobis procedamus, cùm auscultatorium, accuratumque ordinem sequimur.

Explicatur locus Aristotelis ex proœmio Physicorum.

Sect. 1.

Qui ab vniuersalioribus progreditur, duplicem cognitionem distinctam assequi.

Duplicitèr aliquid dici notius, & prius natura.

Ad secundum argumentum vt respondeamus, animaduertẽdum est, duobus modis aliquid dici natura notius, quemadmodũ & prius natura. Vno, generationis ordine; altero, perfectionis, siue intentionis. Priora, & notiora natura ordine generationis ea sunt, quę ab aliis supponuntur, & à quibus alia pendẽt, quo pacto initia, & partes priores, & notiores sunt toto (hac enim ratione dici solet, Naturam progredi ab imperfectioribus ad perfectiora) & causæ item suis effectis. Priora, & notiora naturà ordine perfectionis, siue intentionis sunt ea, quæ magis intendũtur à natura; quo pacto perfectiora sunt priora, & notiora minùs perfectis, & fines ijs, quæ suapte natura diriguntur in finem. Qua ratione effecta dici possunt priora, & notiora, non solum suis causis materialibus, & formalibus, vt totum viuens anima, & corpore; sed etiam efficientibus instrumentarijs, quo pacto

scriptura

ſcriptura eſt prior,ac notior ſtylo,quo ſcribitur,& ſpecies intelligibilis ſenſibili,à qua vt inſtrumento gignitur,vt eſt multorum grauium Auctorum ſententia.Atq; hoc pacto intelleximus,id quod citato Inſtitutionum Dialecticarum loco diximus,eũ, qui ab effectis ad cauſas progreditur,ordinem perfectionis,ſiue intentionis ſequi.

Locus Ariſtotelis eiuſdẽ proxime explicatur.

Hinc patet ſolutio argumenti.Nam cùm Ariſt.docet,non eadem eſſe nobis,& natura notiora (quod ordine accuratæ diſciplinæ intelligendum diximus)non eſt id exponendum de notioribus natura ordine generationis,ſiquidem vniuerſaliora,vt ſunt hoc pacto natura priora,ita etiam ſunt natura notiora ; ſed ordine perfectionis, & intentionis.Etenim minùs vniuerſalia quemadmodu perfectiora ſunt,vt quæ vniuerſaliora continent, & aliquid amplius perfectionis,ita ſunt magis intenta à natura.

Fuſior eiuſdem loci expoſitio.

Verùm pro explicatione citati loci aduerte.ſi abſolutè loquẽdum eſt,non eſſe verum vniuersè id,quod Ariſt.ait,nõ eadem eſſe nobis, & natura notiora,etiam modo expoſito.Pleræque enim cauſæ ſunt notiores natura ordine perfectionis,quàm effecta,vt qualitates ſenſibiles,quàm ſpecies, quas in ſenſus noſtros imprimunt ; & tamen eẽdẽ ſunt nobis notiores accuratæ doctrinæ ordine,vt perſpicuum eſt.Quod etſi multos malè vexat,atq; eo adducit , vt credant Ariſt. non vti hoc loco vniuerſali propoſitione,ſed particulari; dicendum eſt tamẽ propoſitionem eſſe vniuerſalem , alioqui non eſſet ad rem: cæterum non eſſe vniuerſalẽ abſolutè,ſed tantùm in materia ſubiecta,hoc eſt in magis,& minùs vniuerſalibus , de quorum comparatione ibi agitur.

Cur maxime vniuerſalia principia dicantur omniũ notiſſima.

Ad tertium dicendum eſt,prima, & maximè vniuerſalia illa principia,Quodlibet eſt,aut nõ eſt:Impoſſibile eſt idẽ ſimul eſſe , & non eſſe,non ideo dici omniũ notiſſima,quia ordine inuentionis,de quo nobis ſermo eſt,ſint cognitu faciliora ijs omnibus , quæ ſub illis directò continentur,quale eſt hoc,Socrates aut ambulat, aut nõ ambulat,Impoſſibile eſt Socratem ambulare,& nõ ambulare, cùm illa ex his,& aliis ſimilibus procedente ætate à nobis colligantur: ſed dici omniũ notiſſima,quia cõtinent notiſſimã veritatẽ , & in quam amplectandã magis inclinat intellectus, quàm in veritatẽ aliorum omniũ,quæ ſub eis nõ continentur,qualia ſunt,Totũ eſſe maius ſua parte, Ex nihilo nihil gigni,& ſimilia . vnde fit, vt nihil abſurdius nos colligere poſſe putemus cõtra eos , qui veri quicquam negant, quàm ſi ex eorũ negatione oſtẽdamus effici aliquid , quod primis illis duobus principijs repugnet.Quod autẽ Ariſt.docet, eorum cognitionẽ antecedere omnẽ demonſtrationẽ, non ita intelligendum eſt,quaſi illa,quatenus cõmuniſſimis illis verbis concipiuntur, nota eſſe debeant ante omnẽ demonſtrationem;ſed quia priùs cognita eſſe debent,quatenus cõſtant verbis ijs,quæ ad propoſitã demonſtrationem conficiendã aſſumuntur: vt ſi demonſtrandũ ſit, hominem eſſe diſciplinæ capacẽ,ex eo,quia ſit animal rationale, neceſſe

Quomodo eorum cognitio omnẽ demonſtrationẽ antecedat.

eſt

est antè nosse hominē aut esse animal rationale, aut non esse; item, non posse simul esse animal rationale, & non esse; eodémq; modo res habet in propositione, & conclusione; alioqui, neq; quid sumatur ad demonstrandū, neq; quid demonstrandū sit, certò intelligetur. Atq; hac de causa ait Arist. 1. Poster. cap. 8. principiū illud, necesse esse vt quilibet aut sit, aut non sit, seu vt ipse accōmodatè ad Logicam scribit, In quacunque re affirmationem aut negationem veram esse, non assumi in demonstratione ducente ad incommodum sub his generalibus verbis, sed quatenus ad id genus, in quo demōstratio facienda est, traducitur. Eadémque ratione dici solet, prima hæc principia ingredi omnem demonstrationē, aut formaliter, aut virtute, hoc est, aut per se ipsa, aut per ea, quæ illis sunt directò, & essentialiter suppositā. Quanquam hoc ea etiam ratione dictum esse intelligi potest, quia veritas cæterorum omnium pronunciatorum veritati horum, tanquā omnium suapte natura notissimæ innititur & in eam resoluitur demonstratione ducēte ad impossibile: ex quo tamen nō colligitur, esse ea priùs nota nobis inuentionis ordine, sed tantū accuratæ disciplinæ. Videntur tamen hæc duo principia priùs inueniri per ea, quæ sub illis directò cōtinētur, quàm reliqua omnia principia; eo quòd intellectus, quemadmodum diximus, propensior est vt illis assentiatur, quàm cæterorum vlli.

tex. 26.

Quomodo ingrediātur omnē demōstrationem.

AN SINGVLARIA FACILIVS A nobis, quàm vniuersalia intelligantur.

QVAEST. III.

Quòd singularia sensibilia non solùm non videantur facilius intelligi à nobis, sed ne intelligi quidem.

SECTIO I.

DIsputationem hanc nō solùm propter rerum affinitatem, sed etiam vt ea, quæ superiori quæstione dicta sunt, planiora fiant, adiungendā putauimus. In qua illud primùm occurrit, singularia sensibilia (hæc enim sunt de quibus præcipuè dubitant Philosophi) non solùm non faciliùs intelligi à nobis, sed ne intelligi quidem.

Primùm, quia quo pacto Aristoteles 1. Physicorum c. 5. & quinto huius operis c. 11. ait vniuersalia esse notiora ratione, eodē asserit singularia esse notiora sensu; non ideo autē docet vniuersalia esse notiora ratione, quasi credat ea sensu etiam cognosci (est enim id planè falsum, & contra eius sententiam) igitur non ea ratione ait singularia esse notiora sensu, quasi existimet, illa intellectu etiam cognosci.

1. Phys. tex. 49. & 5. Metaph. tex. 16.

Deinde,

Deinde,quia priori loco cùm reddit rationem eorum,quæ dixe- 2
rat,ita ſcribit[Ratio enim ipſius vniuerſalis eſt ; ſenſus autem, ſingularis,]quaſi dicat;Obiectum enim rationis,ſiue intellectus, vniuerſale eſt;ſenſus autem,ſingulare.Vnde iam licet hunc in modum argumentari;Vt vniuerſale eſt obiectum intellectus, ita ſingulare eſt obiectum ſenſus;at ſenſus non percipit vniuerſale ; ergo nec intellectus ſingulare:vel ſic;Vt ſe habet intellectus ad vniuerſalia, ita ſenſus ad ſingularia;ergo à commutata proportione , quo pacto ſe habet ad vniuerſalia ſenſus , eodem ſe habet ad ſingularia intellectus;atqui ſenſus non percipit vniuerſalia ; ergo nec intellectus ſingularia.

Tertiò,quia inter potentiam,& obiectum debet eſſe proportio: 3
hac enim de cauſa non quęuis potentia quoduis obiectum attingit; cùm igitur intellectus ſit omnino immaterialis,vt qui nullam materiam ſiue ſenſibilem , ſiue intelligibilē includit;ſingularia autem ſenſibilia ſint omnino materialia,vt perſpicuum eſt,efficitur , vt ea ab intellectu non percipiantur.Alia ratio eſt de vniuerſalibus , quæ ea ex parte numerari poſſunt inter immaterialia,quòd loco,& tempori ſubiecta non ſint.

Quartò,quia id nequaquā intellectu percipitur,quod eſt in cau- 4
ſa,vt vniuerſalia ipſa non intelligantur , iuxta illud cōmune proloquium,Illud eſt magis tale,propter quod vnumquodque tale eſt:at ſingularia ſenſibilia ſunt in cauſa,vt vniuerſalia, quādiu ab eis abſtracta non ſunt, non intelligantur(ſunt enim eo pacto vniuerſalia intelligibilia poteſtate tantùm,non actu,vt Ariſt.ait tertio de Anima cap.4.)non percipiuntur ergo ſingularia intellectu.Nec occurras,ea tū percipi poſſe,cùm abſtrahentur à materia ſingulari,quemadmodum de vniuerſalibus dicitur.Eſt enim luce clarius, ſingularia à ſingulari materia nulla ratione abſtrahi poſſe.

tex.16.

Quintò,quia ſi ſingularia ſenſibilia intelligerentur à nobis , non 5
eſſet cur ſenſibus indigeremus , quemadmodum illis non indigent ſubſtātiæ ſeparatæ;cùm igitur ſenſus natura nobis tributi ſint; non videtur dubitandum ea ratione eſſe datos , vt perciperemus ſingularia ſenſibilia,quæ alioqui non cognoſceremus.

Sextò,quia ſi intelligeremus ſingularia ſenſibilia,non nobis eſſet 6
opus intellectu agēte,quippe cùm ea ratione ſola dicāt Philoſophi intellectū agentē eſſe neceſſariū, vt abſtrahat ſpecies rerū vniuerſaliū à phātaſmatibus.Nam ſi à nobis ſingularia ſenſibilia intelligi poſſent,quid iā opus eſſet agente intellectu ad huiuſmodi ſpecies à phātaſmatibusabſtrahēdas?Ipſe enim intellectus poſſibilis,cuius ſolius eſt intelligēdi munus , abſtrahere poſſet ſpecies vniuerſalia ab ſpeciebus ſingularium,quas in ſe haberet.At Ariſtotelē ea de cauſa, quā diximus,induxiſſe intellectū agentē ex tertio de anima c.5.perſpicuū eſt,vbi ea ratione cenſet illū eſſe neceſſariū, vt naturas rerū, quę in ſingularib.ſūt potētia intelligibiles,faciat actu intelligibiles,

tex. 18.

id eſt,

id est, earum ſpecies, per quas intelligi poſſint, in intellectum poſſibilem imprimat.

Septimò, quia non alia ratione colligit Ariſt. eodem libro, opus eſſe vno quodam ſenſu communi, qui obiecta omnia externorum ſenſuum percipiat, niſi quia illa ſunt ſenſibilia (vt ipſe planè ait) nec omnia ab vllo ex quinque ſenſibus externis percipi poſſunt. Quòd ſi intellectus noſter ſenſibilia percipere poſſet, nihil profectò ea ratio concluderet. Ita videtur perſpicuum, non intelligi à nobis ſingularia ſenſibilia, niſi fortè per accidens, hoc eſt, quatenus in vniuerſalibus quodammodo continentur; quo etiam pacto, & forſitan veriùs, vniuerſalia dici poſſent percipi ſenſibus, quòd actu, ac propriè contineantur in ſingularibus; vt hac ratione ſit intelligendum id, quod primo loco citatum eſt ex Ariſtotele, Vniuerſalia eſſe notiora intellectu; ſingularia autem ſenſu. 3. de Anima cap. 2 vel 2. lib. tex. 145.

Singularia non per accidens ſolùm, & vt in vniuerſalibus continentur, ſed per ſe etiam percipi à nobis ipſa potentia intellectiua.

SECTIO SECVNDA.

Totius quæſtionis ſumma.

VT igitur id, quod præcipuè quæritur, totáque materia hæc intelligatur, quatuor à nobis explicanda ſunt. Primùm, ſingularia verè, ac per ſe à nobis intelligi. Deinde, id fieri per proprios eorum conceptus. Tertio loco, non dari in intellectu proprias eorum ſpecies intelligibiles. Poſtremo, id non obſtare quo minùs ſingularia facilius à nobis percipiantur per intellectum, quàm vniuerſalia.

Oſtenditur concluſio ex vi ſingularium natura.

Quòd igitur ſingularia verè, ac per ſe à nobis intelligantur, nec ea ratione duntaxat, qua in vniuerſalibus continentur, his rationibus oſtenditur. Primùm, quia ſingularia ipſa, ſiue ſenſibilia ſint, ſiue intelligibilia, ante ſunt vt per ſe intelligantur, alioqui non intelligerentur per ſe à Deo Optimo Maximo, cæteriſque ſubſtantiis ſeparatis. In nobis autem, etſi aliquid impedit, quominùs eorum aliqua poſſimus quidditatiuè cognoſcere, vt patebit libro ſequenti, nihil tamen impedit, quominùs omnia intelligamus eſſe. Omnia enim per diſcurſum cognoſci poſſunt, ſaltem ex effectis, cùm hoc pacto Deum quoque ipſum, qui maximè ſingularis eſt, intelligamus.

Ex obiecto intellectus noſtri.

Secundò, quia intellectus noſter fertur per ſe in ens; quare in omne, quod ſub ente continetur. Nec reſpondeas, conſequentiam hãc eſſe vitioſam, q̃ ſæpenumero perfectio rei obiectæ ſit in cauſa, vt quamquam illa cõtineatur ſub obiecto, nõ percipiatur tamẽ à potẽtia; quo pacto lux ſolis non poteſt à nobis directò cerni. Reſpondeo enim non habet in hac re locũ cùm nõ loquamur de perfecta cognitione ſingularium, quã negamus de quibuſdam in hac vita haberi poſſe; ſed

de cognitione an est,quam non impedit maior perfectio rei.Accedit,quòd rationes,ob quas singularia quædam videri possunt non percipi à nobis,nisi per accidens,& in suis vniuersalibus, non desumuntur ex eorum perfectione,sed potiùs ex imperfectione, siue vt ita dicam maiori materialitate,vt patet ex iis,quæ paulò antè dicta sunt. *Section. 1*

Tertiò,quia si intellectus noster non intelligeret singularia per se,non illis imponeret propria, & distincta nomina; hoc enim non pertinet ad sensum,sed ad intellectum. *Ex impositione nominum.*

Quartò,quia vniuersalia,vt vniuersalia sunt, non intelliguntur à nobis,nisi per abstractionem à singularibus: quo autem pacto potest intellectus abstrahere vnum ab altero,nisi id cognoscat, à quo alterum abstrahit,& quasi separat,nec tantùm id intelligat, quatenus est idem cum illo,sed quatenus distinctum, & propria ratione circumscriptum? Atq; hoc argumentum euidentius est in speciebus infimis,quam in generibus: tametsi eandem vim habet in vtrisque, cùm genera mediatè abstrahantur ab individuis. *Ex vniuersalium abstractione.*

Quintò ex secunda operatione intellectus,quæ apud Arist. dicitur compositio,& diuisio,siue affirmatio,& negatio vnius de altero.Affirmamus enim passim,& negamus pleraque de rebus singularibus,nec id temere facimus;nemo autem sine temeritate affirmat vnum de altero,nisi vtrunque cognoscat:quanquam ne temere quidem alterum de altero affirmare, aut negare possumus, nisi ambo cognoscamus,quatenus inter se distincta sunt; alioqui non crederemus nos affirmare,aut negare alterum de altero, sed idem de eodem,quod est contra hypothesim. *Ex secundâ intellectus operatione.*

Sextò,ex quibusdam argumentationum generibus, quæ ad tertiam intellectus operationem pertinent,veluti ex iis inductionibus & syllogisinis expositoriis,quæ ex singularibus colligunt vniuersalia.Nam cùm vnaquæque argumentatio sit vnus quidam discursus,ac motus;necessariò efficitur,vt discurrens,siue quod mouetur, sit vnum quiddam,non duo:sensus autem non potest ex singularibus ad vniuersalia discurrere,cùm vniuersalia cognoscere non possit;ergo id facit intellectus,ac proinde intelligit singularia. *Ex inductione, & syllogismo expositorio.* *Hac ratione vtuntur Themist. Philop. Auer. Albert. D Thom. & innumeri in explicatione tex. 9. lib. 3. de Anima. Vid. lib. 2. tex. 145 & 146.*

Septimò,ex ipsa iudicandi ratione,quæ secundam, & tertiã operationẽ intellectus cõplectitur.Cùm enim intellectus aliquid affirmat,aut negat,nihil aliud,quàm iudiciũ fert de cõnexione prædicati cum subiecto.Eodémque modo cùm specie quauis,siue consequẽtiæ,siue argumentationis vtitur,nihil aliud iudicat,quàm de connexione consequentis cum antecedente. Cùm igitur iudex ea cognoscere debeat necessariò,de quibus fert iudicium; sæpe autem intellectus affirmet aliquid,aut neget de singularibus,& ex singularibus aliquid concludat;necessariò efficitur, vt intellectus intelligat singularia. Atque hac ratione vtitur Arist.3.lib.de Anima cap.2.vt probet dandum esse necessariò sensum communem, vt de differentia sensibilium: *Ex iudicandi ratione.*

sensibilium ad diuersos sensus pertinentium iudicet, quòd nullus ex quinque particularibus id facere possit.

Quorũdã responsio. Quòd si quis occurrat; Vt intellectus ferat iudiciũ de cõnexione prædicati cum subiecto singulari, & cõsequentis cũ antecedente ex vna, aut pluribus singularibus propositionibus cõstituto, satis esse, si & subiectum singulare, & singularem propositionem confusè cognoscat; is primùm contradicentia admittet; videlicet propositionẽ externam singularem non esse singularem. Nam si intellectus non concipit rem singularem determinatè, iam mentalis propositio singularis non est. Quare cùm ea, quæ sunt in voce, & scripto sint eorũ, quæ sunt in mente, non erit etiam singularis externa propositio. Potiùs igitur dicendum est, quemadmodum externa propositio singularis subiecto singulari constat, ita ab intellectu rem singularem percipi. Deinde concedet, posse consequens distinctè percipi; cuius antecedens confusè intelligatur, quod est absurdissimum.

Refutatio.

Aliorum responsio. Sunt, qui hoc pacto existiment, se vim propositæ rationis effugere. Dicunt, non intellectum, sed hominem ipsum esse eum, qui iudicat de huiusmodi connexionibus, & omnino de conuenientia, & discrimine singularium, & vniuersalium; & rectè quidem hactenus. Deinde addunt, optimè, illum id posse facere per duas potentias, q̃ per cogitatiuam cognoscat singularia, per intellectum vniuersalia. Sed quo pacto eorum responsio eludenda sit, ipse Arist. docet loco citato [Fieri, inquit, non potest, vt separatis discernatur, dulce diuersum esse ab albo; sed vni cuipiam ambo nota esse oportet: illo enim modo perspicuum esset, illa inter se differre, etiam si alterum ego, alterum tu sentires.] Præterea, aliud est, quòd per cogitatiuam cognoscãtur singularia, & per intellectum vniuersalia, aliud, quòd homo per alteram huiusmodi potentiarum de eorum discrimine, & conuenientia iudicet. Quæro enim per vtram earum potentiarum fiat eiusmodi iudicium. neque enim iudicium de duobus est duplex actus, sed vnus, neque item potentia iudicare potest de iis, quæ non nouit. Aut igitur huiusmodi iudicium pertinebit ad cogitatiuam, aut ad intellectum. Si ad cogitatiuam, igitur sensitiua potẽtia, qualis est cogitatiua, percipit vniuersalia, quod omnes negant: si ad intellectum, iam intellectus per se percipit singularia, quod volumus. Ita patet, nihil esse ad rem dicere hominem ipsum esse eum, qui iudicat, cùm nulla potentia, siue facultas dari possit, per quam huiusmodi iudicium ferat, si intellectus singularia non percipit, non solùm confusè, & per accidens, sed etiam quatenus ab vniuersalibus distinguuntur.

Refutatio

Iudicium ab vna tãtùm potentia posse fieri.

In his videtur esse Capre. 1. sentent. d. 35. q. 2. conclus. 4. Planè autem id asserit Ant. Mirand. lib. 32. de singul. certã. Sectio 7. 3. lib. de Anima cap. 2. vel lib. 2. tex 145. & 146

Ex artiũ & virtutum actibus. Eadem conclusio probari potest ex actibus artiũ, & virtutũ siue pertinentium ad intellectum, siue ad appetitum. Artes .n. quæ propriè hoc nomine cẽsentur, in singularibus quoad actionẽ versantur, cum in externam materiam transeant. Quo autem pacto artifex accommodare possit regulas vniuersales ad singularia, nisi singularia ipsa

Artes propriè dictæ.

ipsa intelligat? Prudentia quoque cùm sit de iis,quæ sub consultationem cadunt,singularium intelligẽtiam necessariò continet. Sed & iustitia,& cæteræ virtutes,quæ ad appetitum pertinent,ad singularia terminantur:neque enim appetimus completè nisi singularia, vt quæ sola consequi possumus,versari autem non possunt virtutes in singularibus,nisi præeunte intellectu,siue ratione,quæ est omniũ humanarum virtutum dux,& quasi parens.

Cur sola singularia completè appetantur.

Præterea, nullus sensus reflectitur in se, nempe vt suum actum cognoscat,quæ est communis omnium Philosophorum sententia: igitur actus cogitatiuæ nostræ non potest ab vllo sensu cognosci;at cognoscitur(sæpe enim aduertimus nos cogitare)& est singulare quiddam:cognoscit igitur intellectus singularia.

Ex reflexione potentiæ in actum.

Item,Quidquid potest potentia inferior,potest & superior,& aliquid vltrà,quemadmodum sensus communis non solùm percipit obiectum visus,sed etiam aliorum particularium sensuũ;sensus autem omnes versantur circa siugularia,& sunt inferiores intellectu, eiq; subiecti,& subordinati:cognoscit igitur intellectus singularia.

Ex ordine ipsarum potentiarum inter se.

Obiectio.

Quòd si quis obiiciat,non admodum firmam esse huiusmodi rationem,quia non necesse est,vt potentia superior percipiat ea,quæ ab inferiori percipiuntur eodem modo,quo cognoscuntur ab inferiori;id,quod prima quæstione huius Capitis admisimus: proinde non rectè sequi,Intellectus cognoscit ea,quæ sensibus percipiũtur, ergo per se,& in particulari, quemadmodum percipiuntur à sensibus:occurrendum est,satis nobis esse ad propositum concludendum,si id,quod cognoscitur ab inferiori,possit cognosci à superiori,licet modus alioqui sit diuersus.Nam si sensus cognoscit discrimen Socratis à Platone,vel huius albedinis ab illa, necesse erit per rationem propositam,vt idem discrimen ab intellectu cognoscatur,quo autem pacto intellectus cognoscat discrimen huius rei ab illa,nisi vtranque per se & in particulari apprehendat? Alioqui si vt cognoscam discrimen huius rei ab illa,satis est si cognoscam discrimen in commune, hoc est quatenus discrimen est tantùm; is sanè dici poterit cognoscere discrimen rerum omnium, quæ sunt apud Indos,qui quid sit discrimen percipit, quod ridiculum planè est.

Dilutio.

Ex proportione sensus & intellectus.

Ad hæc,vt sensibilia percipiuntur à sensu; ita phantasmata ab intellectu,quod Arist.docet 3.de Anima cap. 7. Phantasmata autem sunt singularia & in repræsentando, & in essendo; percipit igitur singularia intellectus.

Philop.3. de Anima in tex 9.

Ex correctione sensus ab intellectu.

Postremò, Intellectus sæpe sensum corrigit,veluti in iudicio de magnitudine solis,quem oculi iudicant esse paruæ admodum quantitatis:ponit item discrimen inter obiecta sensuum, & sensus ipsos: hæc autem facere non posset, nisi cognosceret obiecta sensuum, quæ sunt singularia:cognoscit igitur singularia.

Atq; hæc ratio,& omnes pene superiores ostẽdũt, intellectũ ipsa etiam

etiam sensibilia singularia percipere, quod superiùs fieri non posse videbatur. Potest igitur intellectus percipere omnia singularia, non modò quatenus in vniuersalibus continentur, sed per se etiam, siue quatenus & inter se, & à suis vniuersalibus distinguuntur. *Sectionis 1.*

Refellitur quorundam sententia de conceptibus singularium.

SECTIO TERTIA.

Sententia Caietani, & Capreoli.

CAietanus tamen in primam partem Diui Thomæ, ad quæstionem octogesimam sextam, & Capreolus in primũ sententiarum, ad distinctionem trigesimam quintam existimãt non dari in nobis vllum proprium, & peculiarem conceptũ rerum singularium materialium, tametsi concedunt dari immaterialium. *Caiet. 1. p. q. 86. art. 1. Capr. 1. Sen. d. 35. c. 2. concl. 4.*

Ratio Caietani.

Ac Caietanus quidem ex eo suam sententiam probat, quia putat intellectum nostrum non alia ratione concipere rem singularem materialem, nisi quia intelligens naturam communem non existere separatam, colligit eam existere coniunctam cum aliqua differentia indiuiduante, tametsi certam differentiam indiuiduantem rei materialis non cognoscat. Capreolus verò, quia existimat satis esse cogitatiuam potentiam ad percipienda indiuidua materialia.

Ratio Capreoli.

Refutatio propositæ sententiæ.

Verùm hæc sententia nulla ratione admittenda est. Primùm, quia proprius conceptus rei nihil est aliud, quàm proprium verbum mẽtis, siue nomen mentale, quo intellectus ipse secum quasi loquitur, siue illud sit productum per actum intelligendi, vt D. Thom. existimat, siue sit ipse actus intelligendi, vt plerique volunt; intellectus autem nõ tantùm ratiocinatur de vniuersalibus, sed etiam de singularibus, tam materialibus, quàm immaterialibus; concipit igitur omnia singularia proprijs conceptibus.

Deinde, quia ea, quæ sunt in voce, sunt signa eorũ, quæ sunt in mẽte, siue intellectu; in voce autẽ sunt nomina propria singulariũ materialium; ergo & in intellectu.

Tertiò, quia satis liquet ex ijs, quę dicta sunt, singularia omnia percipi à nostro intellectu, nõ solùm vt cõtinẽtur in suis vniuersalibus, sed etiam in se ipsis. vnde manifestè sequitur, ea percipi per proprios & peculiares conceptus. Ex quo loco peculiari ratione refutata relinquitur opinio, seu potiùs commentum Capreoli. *Sectionis 2.*

Caietanus prima facie refellitur.

Quod verò ad Caietani sententiã attinet, multis argumẽtis ea priuatim refelli potest. Primùm, quia nemo experitur se necessariò facere eum discursum, vt intelligat rem singularem; imò verò pauciscissimi erunt quibus ea ratiocinatio mentem subeat.

Deinde, quia is discursus non est satis ad percipiendum determinatè hoc singulare, sed tantùm singulare vagum, negari autem non potest, intellectum percipere singularia determinatè, vt patet ex dictis.

Tertiò,

Tertiò, quia vt res quælibet proprio conceptu apprehendatur, nõ opus est, vt percipiatur vltima eius differentia, sed satis est si conceptus recurrat cum re, neque in aliam conueniat; alioqui non formaremus conceptus proprios earum omnium naturarum communiũ, quarum proprias differentias, siue vltimo loco constitutiuas ignoramus, quo penè nihil absurdius. Quartò, quia aliud est loqui de cõceptu distincto, siue definitiuo, quem habere non possumus, nisi propriam, siue vltimam rei differentiam percipiamus; aliud de conceptu simplici, de quo nobis sermo est, quique definitiuum præcedit. Postremò, quærat aliquis ex Caietano. Quonam pacto intellectus noster animaduertat, naturam communem non existere separatam, nisi quia intelligit eam non existere extra hoc, & illud, & alia similia indiuidua? Quo autem pacto intelligat, illam nõ existere extra hoc, & illud, si hoc, & illud non percipit? Itaque nõ solùm ex iis, quæ dicta erant, antequàm Caietani sententiam expenderemus, sed ex ipsa etiam eius ratione perspicuè colligitur, posse à nobis singularia omnia percipi propriis, & peculiaribus conceptibus. In qua assertione exceptis Caietano & Capreolo, aliisque perpaucis inferioris notæ, Scholastici omnes consentiunt. Lege Scotum 3. de Anima q. 22. & in 4. Sent. d. 45. q. 3. art. 2. & Quodlib. 13, ar. 2. Durand. in 2. d. 3, q. 7. Greg. in 2. d. 2. q. 1. Ochamum in eundem librum d. 3. q. 5. & Ferrariensem 1. contra gentes cap. 65. Nec D. Thom. oppositum sentit, vt quidam existimant, cùm 1. p. q. 86. art. 1. planè dicat, intellectum nostrum formare hanc propositionem, Socrates est homo, quod certè non iudicaret posse fieri, nisi propriam conceptum Socratis ab intellectu formari posse existimaret. Idem planè senserunt D. Tho. æquales, & antiquiores alij ex Scholasticis. Quod idem de Græcis, & Arabibus dicendum esse (quicquid nonnulli Recentiores sentiãt) cùm ex dictis patet, tum magis etiam patebit inferiùs.

Quia distinctus.

Retorquetur ratio Caietani in suum autorem.

Cõmunis sententia.

Quibus argumentis ostendi videatur, dari in nobis proprias species intelligibiles rerum singularium.

SECTIO IIII.

DE speciebus autem intelligibilibus, quæ sunt habituales rerum similitudines, maior dubitatio est. Missis enim iis, qui species omnes tam intelligibiles, quàm sensibiles negandas esse censent; concessóque de communi grauiorum Philosophorum sententia vtroque genere specierum; plerique Recentiores sunt, qui putent dari species intelligibiles rerum singularium; quorum sententia his argumentis probari potest.

De speciebus oppositæ sententiæ.

Primùm, quia, vt ex superiori sectione perspicuũ est, intellectus noster elicit cõceptus proprios, & peculiares rerum singularium; id autẽ facere non posset, nisi per species proprias, & peculiares singulariũ: species enim vniuersaliũ repræsentãt præcisè naturas vniuersales, vt

diximus, conceptus autem non possunt excedere in experimendo facultatem specierum in repræsentando, cùm sint partus quidam intellectus, quatenus informatus est hac vel illa specie intelligibili. Quòd si dicas, conceptum rei singularis elici ab intellectu possibili, concurrente non solùm specie intelligibili naturæ vniuersalis, sed etiam phantasmate proprio eius singularis, quod concipitur; iam quæro quo pacto phantasma concurrat, vt causa ne exemplaris, an vt efficiens: neque enim in alio genere causæ videtur posse concurrere. Si vt causa exemplaris; cùm hæc sit formalis remota, & extrinseca, oportebit dari in ipso intellectu inhærentem aliquam formalem proximam, hoc est, qua proximè repræsentetur res singularis; quę certè alia esse non potest, nisi species intelligibilis rei singularis. Si verò vt causa efficiens; præterquàm quòd id non est satis, nisi detur formalis proxima in intellectu possibili; cur non etiã concurret cum intellectu agente, vt causa efficiens ad producendã speciem intelligibilem rei singularis?

2 Secundò, quia, vt superiori quæstione cum Scoto argumentabamur, applicatis aptè causis naturalibus, remotisque ijs omnibus, quę impedire possunt, semper producitur effectus perfectissimus; intellectus verò agens, & phantasmata sunt causæ naturales; ergo ijs applicatis ad gignendam speciem intelligibilem, remotísque impedimentis, producetur species intelligibilis perfectissima; hæc autem est rei singularis: datur igitur in intellectu nostro species intelligibilis rei singularis. Quòd autem species intelligibilis rei singularis sit omnium perfectissima, ex eo patet, quia perfectio speciei repręsentantis colligitur ex perfectione rei, quam repræsentat, quemadmodum præcipua, & absoluta perfectio scientiæ ex perfectione rei, quæ sub scientiam cadit, vt Arist. docet 11. huius operis libro; perfectior autem est res singularis, quàm vniuersalis, vt prima substantia, quàm secunda. *Cap. 6.*

3 Tertiò, quia cùm duæ causæ efficientes concurrunt ad eundem effectum, altera vniuersalis, altera particularis, semper effectus sequitur particularem, nisi quid impediat, vt cum Sol, & homo generant hominem: intellectus verò agens concurrit more causæ efficientis vniuersalis (concurrit enim cum omnibus phantasmatibus ad productionem earum omnium specierum intelligibilium, quæ primò in intellectu possibili gignuntur) phantasmata autem concurrunt vt causę particulares, cùm aliud sit causa huius speciei, aliud illius: igitur species ab vtrisque productæ sequentur conditionem phantasmatum, nihil enim impedit, quominus sequantur. Atqui phantasmata non aliter concurrere possunt cum intellectu agente, quàm quatenus singularia repræsentant: sunt igitur species intelligibiles, quæ ab intellectu agente, & phantasmatibus producuntur, propriæ similitudines singularium.

Responsio prior. At respondeat aliquis, phantasmata non concurrere cum intellectu

tu agente, quatenus res singulares repræsentat; sed quatenus vniuersales tantùm; neque dubium esse, quin naturas quoque vniuersales repræsentent, cùm indiuidua, quæ repræsentantur, nihil aliud sint, quam naturæ vniuersales cum differentiis indiuiduantibus.

Dicat etiam fortasse, aliquid impedire quo minus species intelligibilis genita sequatur phantasma, nempe materialitatem, vt ita dicam, quam habet phantasma, quatenus repræsentat rem singularem. hac enim ratione materialie quiddam est phantasma in repræsentando, quemadmodum & ipsum singulare in essendo; cùm tamen quatenus repræsentat naturam vniuersalem non sit materiale, quemadmodum nec ipsa natura vniuersalis, vt suprà ostensum est. *Responsio altera*

Verùm hæc nihil videntur obstare. Namque priori responsioni non desunt, qui obiiciant, phantasma non vna parte repræsentare naturam vniuersalem, altera differentiam indiuiduantem, sed qualibet sui particula repræsentare vtramque, idque confusè, & indistinctè; proinde non posse illud concurrere, vt repræsentat naturam vniuersalem, non concurrendo, vt repræsentat naturam indiuiduantem. *Obiectio contra priorem responsionem.*

Posteriori obiiciunt, Quemadmodum singularia, quorum similitudines sunt in phantasia, materialia sunt, ita & eorum esse vniuersalia; verbi causa, quemadmodum hic lapis, ita & lapidem communem. est enim res naturalis, ac proinde includens materiam. Quare, aut species intelligibiles talium naturarũ vniuersalium non imprimi in intellectum; aut eadem ratione dicendum esse imprimi posse species intelligibiles singularium. *Contrà posteriorem.*

Hinc iam quartum argumentum desumi potest hunc in modum, 4 Aut repugnat dari in intellectu nostro species intelligibiles singularium, quia singularium, aut quia materialium; non repugnat autem, quia singularium, quippe cùm dentur singularium immaterialium, vt species intelligibiles superioris angeli in intellectu inferioris; non item quia materialium (nam & naturæ eorum vniuersales materiales sunt, vt dictum est) ergo nihil repugnat dari in intellectu species intelligibiles singularium.

Et quidem, si opinio hæc non videretur planè cum Aristotele pugnare, neque oppositam sententiã amplecterentur omnes Veteres, & ex Recentioribus plurimi viri grauissimi; non nobis forsitan ea displiceret, re ipsa considerata, non quid hic, aut ille sentiat. Est enim expedita satis, & rationi non parum consentanea. Verùm, quia non facilè reiiciendæ sunt communes, receptæque sententiæ, eæ præsertim, quæ grauoribus auctoribus probantur; simúlque quia proposita argumenta non tantam vim habent, vt solui non possint; nec verò desunt pro parte opposita, si non necessariæ rationes, certè quàm simillimæ vero, non est cur ab ea recedamus. *Hanc opinionem etsi probabilem postponẽdam tamen.*

Non dari in nobis ſpecies intelligibiles, quæ propriæ ſint rerum ſingularium.

SECTIO V.

Intellectus noſter quẽ locũ habeat inter potentias cognoſcẽtis.

IAm igitur veram eſſe hiſce rationibus confirmari poteſt. Intellectus noſter eſt medius inter ſenſum, & intellectum ſubſtantiarum ſeparatarum; at ſpecies, quæ ſunt in ſenſu ſola ſingularia repræſentãt; quæ autem ſunt in intellectu ſubſtantiarum ſeparatarum eiuſmodi ſunt, vt earum quæque naturam aliquam vniuerſalem, & ſingularia illius repræſentet, vt libro duodecimo patebit: igitur rationi conſentaneum eſt, vt ſpecies, quæ ſunt in intellectu noſtro, ſolas vniuerſales naturas repræſentẽt. hac enim ratione ipſæ quoque mediæ cuiuſdam naturæ erunt.

Intellectus ſubſtantiarũ ſeparatarum.

Item; Plus ſuperat ſenſum intellectus noſter naturæ præſtantia, quàm ſuperetur ab intellectu ſubſtantiarum ſeparatarum, vt eſt apertiſſimum; intellectus autem ſubſtantiarum ſeparatarum percipit diſtinctè per vnam, & eandem ſpeciem, quæ intellectus noſter percipit per multas, vt eſt communis Theologorum ſententia; quin etiam inter ſubſtantias ſeparatas, quo aliæ aliis ſuperiores ſunt, eò paucioribus ſpeciebus indigent ad ea diſtinctè intelligenda, vt ijdẽ aſſerunt: igitur potiori ratione dicendum eſt, intellectum noſtrũ intelligere diſtinctè per vnam, & eandem ſpeciem, quæ ſenſus per multas percipit: at hoc nullo pacto verum eſſet, ſi indigeremus ſingulis ſpeciebus intelligibilibus ad ſingula indiuidua diſtinctè, ſiue determinatè percipienda: non dantur igitur in intellectu noſtro ſpecies intelligibiles, quæ ſint propriæ rerum ſingulariũ, ſed per ſpecies naturarũ cõmunium res ſingulares intelligimus, tametſi adiuti adminiculo phantaſmatũ, vt patebit, quo nõ indigent ſubſtãtię ſeparatę.

Naturà abhorrere ſuperuacanea.

Præterea; Natura abhorret ſuperuacanea; ſpecies autem intelligibiles naturarum communium ſatis ſunt ad intelligenda ſingularia adiunctis eorum phantaſmatibus, vt patebit; non eſt igitur neceſſe ad ſingularia intelligenda ſpecies intelligibiles rerum ſingularium proprias inducere.

Quo pacto res materiales fiant intelligibiles actu.

Adhæc; Res materiales eo modo, quo ſunt in rerum natura (quod dicunt, à parte rei) non ſunt intelligibiles, niſi potentia; fiunt autem actu intelligibiles, cùm à materia abſtrahuntur, vt docet Ariſtoteles 3. de Anima capite 4, eodémque loco approbant Peripatetici omnes; huiuſmodi autẽ res non poſſunt abſtrahi à materia propriè dicta, quæ eſt altera pars compoſiti, & tamen abſtrahi poſſunt à materia indiuiduali, ſi communes ſint: igitur hæc eſt abſtractio, quæ eo loco cenſetur neceſſaria, vt ſint actu intelligibiles, ſeu, quod eodem redit, repræſententur per ſpecies intelligibiles: at ſpecies, quæ non repręſentant materiam indiuidualem, non ſunt propriæ rerum ſingularium materialium: ergo &c. *tex. 16.*

Ex hac ratione naſcitur alia hũc in modũ. Res ſenſibiles, vt dictũ eſt, de Peripateticorũ cõmuni ſentẽtia non fiunt actu intelligibiles,

niſi

niſi per abſtractionẽ à materia indiuiduali; ſingularia verò ſenſibilia nullo modo poſſunt ab illâ abſtrahi; volunt igitur Peripatetici, ea neque actu, neque potentia eſſe intelligibilia: hoc autem non poteſt ita accipi, quaſi velint de ſingularibus ſenſibilibus non haberi proprios conceptus, vt patet ex ijs, quæ ſuperiùs dicta, & oſtenſa ſunt, móxque apertiùs explicabuntur: igitur propterea cenſent ea non eſſe intelligibilia, quia non poſſunt determinatè percipi per ſolas ſpecies intelligibiles, ſeu, quod eodem redit, quia non dantur ſpecies intelligibiles eorum propriæ, & peculiares.

Sect. 1.

Quo pacto ſingularia materialia non ſint intelligibilia.

Poſtremò; Communis Peripateticorum ſententia eſt, vniuerſalia intelligi à nobis directè, ſingularia verò reflexè, id, quod ex Ariſtotele accipiunt in loco citato; hoc autem verũ non eſſet, ſi in intellectu noſtro darentur ſpecies intelligibiles rerũ ſingulariũ propriè; quicquid enim per propriã ſpeciem percipitur, non dubiũ eſt, quin directè cognoſcatur, vt omnes fatẽtur; nõ dantur igitur in intellectu noſtro ſpecies intelligibiles, quæ ſint propriæ rerũ ſingulariũ.

3. de Anima ca. 4. ex. 10.

De reflexa cognitione ſingulariũ.

At dicunt nonnulli, Ariſtotelem non docere in loco citato ſingularia intelligi à nobis reflexè, ſed potiùs directè. Aiunt enim Ariſtotelis ſententiam hanc eſſe; Naturam vniuerſalem rei ſenſibilis, & rem ipſam ſenſibilem percipi, vel diuerſis potentiis, vel eadem ſeſe habente ad ſe ipſam, vt linea flexa ad ſe ipſam extenſam. Qua ſententia, ſi verba hunc in modum diſponenda ſunt, & Ariſtoteles aliquid tradit de cognitione directa, & reflexa; potiùs docetur vniuerſalia intelligi reflexè, & ſingularia directè. Verùm ſi quis vel mediocriter attendat, planè intelliget, malè ab eis coaptari verba contextus. Ariſtoteles enim non priùs loquitur de natura vniuerſali, deinde de ſingulari, ſed priùs de ſingulari ſenſibili, deinde de eius natura vniuerſali, quam vocat eſſe, ſeu quidditatem illius: tum ſubdit, Animam noſtram cognoſcere eiuſmodi rem ſingularem ſentitiua potentia, alia autem facultate naturam vniuerſalem, aut ſeparabili, hoc eſt, diuerſa ab ea, qua cognoſcit ſingularem; aut perinde ſe habente ad ſeipſam, vt cùm extenſa fuerit linea flexa, id eſt, quæ priùs flexa erat. Quibus verbis, cùm priùs faciat lineam flexã, deinde extenſam, perſpicuum eſt inflexionem referendam eſſe ad perceptionem rei ſingularis, cuius priori loco meminerat; extenſionem autem ad cognitionem rei vniuerſalis, cuius meminit poſteriori. Ratio autem metaphoræ hinc ſumitur; Quia cùm res ſingulares cognoſcantur à noſtro intellectu per ſpecies intelligibiles naturarum communium concurrentibus ſimul phantaſmatibus rerum ſingularium, atque in ea re intellectus quodammodo ſeſe demittat ad opem poſcendam à phantaſia, quæ eſt inferior potentia; meritò ſeſe quodammodo dicitur inflectere.

Reſp õſio quorundã Recentiorum.

Impugnatio ri ſpõſionis.

Ratio metaphoræ.

Themiſtius in Paraphraſi eius loci hoc idẽ ſic explicat: [Ad aquã, inquit, vniuerſam, quæ intellectui noſcẽda ſit (hoc eſt, ad totũ aquæ indiuiduũ intelligendũ) phantaſmata, & imaginationẽ oportet adiungere;

iungere; ad essentiam verò solam eius conspectandam nullas suppetias requirit, sed ipse sibi intellectus superesse potest. Quemadmodum igitur lineam attensam, & flexam dicere eandem possis, quanquam aliter hoc, quam illo modo se habet: ita & intellectus potest vnus, & idem statui, qui concreta, & composita, item qui formas, & species meras percipiat. Quamobrem & assimilis rebus fit, quas cognoscit: compositus, si compositas; simplex, si simplices formas, id est, à materia seorsum intelligit. Ita interdum lineæ directæ, interdum arcuatæ conferuntur. Sanè Plato actiones intellectus circulis primùm recto, mox circinato, recurrentique interiùs comparat; Arist. lineæ explicatæ, siue porrectæ, & curuatæ. Ac curuatæ quidē iccirco, quia cùm intellectus materiam & formam iunctim, id est, quod concretum, & conditum est, comprehendit, tum quasi geminari, & duplicari videtur accessu phantasmatū, & visorum, quorū operā, vtūmque in vna ea functione desiderat.] Idē docet Simplicius in hanc sententiā scribens Aristotelem eo loco differentes intellectus nostri cognitiones exponere; quarum altera sit circa composita, siue indiuidua materialia; altera circa formas, siue species, quæ similis sit intellectibus substantiarum separatarum, qui non inflectuntur à formis ad informata, & composita, vt nos facimus, cùm flectimus cognitionē ad singularia materialia; sed in ipsis formis intelligunt cætera, quæ ex formis pendent. Philoponus ibidem his verbis rē eandem exponit: [Sed dices fortassis: Est absurdum, intellectū nosse ea, quæ extra sunt. hæc enim scit sensus, eo quòd materialia, & particularia cognoscat; intellectus enim, quod est vniuersale, tantùm nouit. Est autem sensus, scire particularia, quæ quidē sunt materialia. Tibi autē ad hæc dicā, quòd intellectus, subiecto quidē vnus est; ratione autem diuersus. Intellectus enim vel secundum se solū operatur, & tūc vniuersalia solùm nouit; vel cū sensu operatur, eo vtens instrumento; & tunc materialia nouit, & particularia: sicut eadem recta subiecto quidē eadē, ratione autem diuersa. Si enim quæ nunc recta est, confringi potest, & inflecti; sic & intellectus subiecto idē existens, aliquando quidē cum recta habet conuenientiam, quādo per se ipsum operatur, & nouit immaterialia; aliquando verò cū recta confracta, quando ad sensum inflectitur: & eo instrumento vtitur, quando nouit materialia.] Nec Græci modò, sed & Arabes, & Latini eodem pacto locum eundem explicant. Auerroës enim, qui magis alienus ab hac sententia videri potest, exponens textum nonum planè docet, Animum, cùm percipit alietatem inter indiuiduum materiale, & formam, siue naturam specificam, vna & eadem virtute vtrunque extremum alietatis percipere; sed diuerso modo, siue dispositione, vt appellat. tum addit [Et ista est dispositio intellectus in cōprehendendo alietatem, quæ est inter formā, & indiuiduum. Comprehendit enim formam per se, & comprehendit indiuiduum mediante sensu] id est, adminiculo phātasmatis. Eandem omnino

Simplicius. *Philoponus.* *Arabes, & Latini.* *Auer. 3. de Anima. c. 3.*

mnino expositionẽ sequuntur eo loco Albertus Magnus,& post eũ D.Thomas,& omnes alij eius ætatis Latini expositores.

Ea quibus duo perspicua esse arbitror. Vnũ cõtra veterũ omnium Peripateticorum sententiam esse, ponere species intelligibiles rerum singularium proprias, potissimùm verò materialiũ, quas nõnulli Recentiores inducunt. Alterum, non minùs esse contra eorum sententiam, negare intellectui nostro proprios,& peculiares earum rerum conceptus: quod alij minùs considerate faciũt. Ac ex prioribus quidẽm pleriq; sunt, qui ingenuè fateantur, se à Peripateticorum sententia discedere. At posteriores eò magis labuntur, quòd putent se eorum vestigiis inhærere; quasi quia Peripatetici negãt proprias species rerum singulariũ, continuò proprios earum conceptus negare censeantur; quod planè falsum esse, ex ijs, quæ dicta sunt, quiuis intelliget. Quòd si nobis obijciant, apud bonos auctores sepe legi: Singularia materialia de Peripateticorum sententia, non esse intelligibilia, sed sola vniuersalia (quod scribit Magnus Albertus 2. libro de intellectu,& intelligibili, & alij aliis plerisque locis) ex dictis apertum est, respondendum esse, propositum pronunciatum nihil aliud significare, quàm singularia materialia non esse à nobis intelligibilia per solum intellectum, sed concurrente sensu phantasmatũ adminiculo, soláq; vniuersalia concipi ab homine non concurrẽte sensu. Quo autem pacto phantasmata concurrant cum intellectu possibili ad proprios conceptus rerum singularium, & quam ob causam concurrere non possint cum intellectu agente ad productionem specierum intelligibilium, quæ sint illarum propriè, in solutione argumentorum aduersæ partis explicare conabimur.

Consectaria vnũ.

Alterũ.

Collatio.

Exponitur cõmune Peripateticorũ pronũciatum.

Cap. I.

Dilutio argumentorũm, quibus species intelligibiles rerum singulariũ asserebantur.

SECTIO VI.

VT igitur primum luculentiùs dissoluatur, attentè considerandum est, non eodem modo phantasmata concurrere cum intellectu possibili ad productionem cõceptus rei singularis, quo concurrunt cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis. Namq; ad productionem speciei intelligibilis, aut concurrunt cum agente, vt eius instrumenta, aut vt dispositiones possibilis; cum possibili autem concurrunt, tanquam eius formæ,& rationes concipiendi. Quæ obscuriùs simul dicta, planiùs seorsim explicanda sunt.

De cõcursu phãtasmatũ cũ intellectu.

Quoniã intellectus agens est ex se indifferẽs ad productionẽ cuiuscunque speciei naturæ materialis; intellectus verò possibilis est velut materia prima ad quãcunq; earũ accipiendã idoneus; vterque autem determinatur ad hãc vel illã, siue producendã, siue recipiendam, per hoc vel illud phantasma; hinc fit, vt pleriq; doceant, phan-

Cũ agente ad speciem intelligibilium generationem.

Prior opinio. taſmata concurrere ad eam determinationem, vt inſtrumenta intellectus agentis; neq; eſſe incommodum aſſerere attingi ab eis productionē rei immaterialis, cùm ipſa ſint materialia, quia non id faciant vi ſua, ſed virtute intellectus agentis, qui immaterialis eſt. Alij verò dicunt, pótiùs ea concurrere vt diſpoſitiones intellectus poſſibilis, quòd res materiales ne virtute quidē immaterialium videātur poſſe attingere naturaliter productionem immaterialium; cùm interim agentia vniuerſalia ſæpe determinentur ad hunc vel illū effectum per diſpoſitionē patientis, vt ſol ad liquefactionē ceræ, & indurationē luti; neq; nouum, aut inſuetum ſit, vt potentia ſuperior dicatur diſponi per ea, quæ ſunt in potentia inferiori. dicimus enim voluntatē diſponi ad bonā aut malam electionē per affectiones appetitus ſenſitiui, & intellectum ad rectū aut peruerſum iudiciū per diſpoſitionem voluntatis. Harum autē opinionum ſi prior vera eſt, reducitur phantaſmatum concurſus cum intellectu agente ad concurſum efficientis cauſæ: ſi poſterior, ad concurſum cauſæ materialis, reuocantur enim diſpoſitiones patientis ad materiam. Ac prior ſententia communior eſt, poſterior non caret ſua probabilitate. De quibus commodiori loco fuſiùs diſſerendum.

Poſterior.

Ad quod genus cauſæ pertineat cōcurſus.

Duplex cōcurſus phātaſmatū cū intellectu poſſibili.

Cōcurſus per accidens.

Quòd verò attinet ad concurſum phantaſmatum cum intellectu poſſibili ad productionem conceptus, duobus modis dicere poſſumus illum eſſe neceſſarium: vno per ſe, altero per accidens; per accidens, cùm concipimus vniuerſalia: per ſe, cùm ſingularia. Nam propter naturalem connexionem intellectus cum phantaſia dum animus eſt in corpore, quandocunque intellectus contemplatur vniuerſalia, ſimul etiam phantaſia quaſi obiter attendit ad aliqua ſingularia ſaltem indeterminatè; niſi quòd vehemens applicatio animi ad opus contemplationis imminuit phantaſiæ concurſum, & interdum (tametſi rarò) prorſus impedit, vt patet in hominibus ſublimiū rerum contemplationi deditis; quod eſt immortalitatis animi noſtri non vulgare argumentum. Id quod non obſcurè videtur elici ex illa Ariſtotelis ſententia in 3. libro de Anima [ὅταν τι θεωρῇ, ἀναγκη ἅμα φαντάσματι θεωρεῖν.] hoc eſt [Cumq; contēplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur] quæ nō de neceſſitate omnino per ſe, ſed de neceſſitate cuiuſdam ſocietatis naturalis, quæ impediri poteſt, intelligenda eſt. Proinde hic cōcurſus nihil eſt ad rem hoc loco, præſertim cùm loquamur de eo, quo vtitur intellectus cùm percipit ſingularia.

Cap. 8. tex. 9.

Exponitur locus Ariſt.

Cōcurſus per ſe phātaſm. Vt exemplarium.

At cùm intellectus concipit ſingularia, nō per accidēs, ſed per ſe opus eſt concurſu phantaſmatū. Nā, quia ſpecies intelligibiles nullū ſingulare determinatè repræſentant; neceſſe omnino eſt, vt ſingulariū repræſentatio phantaſmatū adminiculo ſuppleatur. Et quidem ea tū concurrere vt formas externas, ſiue exēplares conceptuū, ex eo apertū eſt, quia ſunt ſimilitudines quędā, & quaſi ſimulchra rerū ſingulariū, quę cōceptibus exprimūtur. Itaq; res ſingulares ſunt remotæ

mota exemplaria conceptuum, ſed principalia; phantaſmata verò, propinqua, ſed minùs principalia. Verùm neceſſe præterea eſt fateri, phantaſmata concurrere ad eiuſmodi conceptus, vt formas intellectus poſſibilis ſuo modo illi vnitas, & coniunctas; quod & ſi difficile creditu videri poteſt, cùm phantaſmata non inhæreant in intellectu, ſed in organo corporeo; ratione tamen, & ſimilium rerũ conſideratione haud difficilè percipitur.

Vt forma rum ſuo modo informãtiũ.

Primùm enim de ratione formæ informantis, vt talis eſt (quod dictum ſit ad diſtinctionem formæ exemplaris) nõ eſt quòd inhæreat ei, cuius eſt forma, vt patet in formis pertinentibus ad extrema ſex prædicamenta (etenim neq; ipſa paſſio, vt paſſio eſt, neceſſariò inhæret patienti, vt libro quinto docebimus) ſed vt ex ea, & ſubiecto, aut quaſi ſubiecto, proximè ſequatur effectus formalis, veluti ex loco & locato exiſtentia locati in loco: at ex phantaſmatibus, & intellectu poſſibili proximè ſequitur habitualis cognitio intellectiua ſingularium, quæ eſt effectus formalis phantaſmatũ, quatenus intellectui poſſibili ad illorũ cognitionẽ ſubſeruiunt. Id, quod ex eo patet, quia quorum ſingularium materialium habemus phantaſmata, ea poſſumus intellectu percipere, cùm volumus; quorum autẽ non habemus, non poſſumus; neq; id nobis per alias formas accidere poteſt, ſi vera ſunt, quæ de ſpeciebus intelligibilibus ex communi Peripateticorum ſententia docuimus.

Quid de ratione formæ in formãtis.

Deinde, phãtaſmata etſi nõ inhærent intellectui poſſibili, ſunt tamen eius diſpoſitiones ad recipiẽdas has, vel illas ſpecies intelligibiles (vtrauis opinio de cõcurſu phantaſmatũ cũ intellectu agente ſit vera) at diſpoſitiones ſubiecti ad recipiendã formã, quatenus eiuſmodi ſunt, formæ ſunt ſuo modo eius, quod diſponunt, illudque ita formaliter afficiunt, vt poſſint cum eo ad agendum concurrere.

Phantaſmata eſſe diſpoſitiones intellectus poſſibilis.

Præterea, formæ intellectus poſſibilis non conferunt ei vim intelligendi, quemadmodum calor, qui in aquam inducitur, cõfert aquæ formaliter vim calefaciẽdi; quã aquà ex ſe non habet; ſed ſolùm determinant, & ſpecificant intelligẽdi actum, & ad eum (quod probabilius eſt) cum ipſo intellectu effectiuè concurrunt, vt patebit libro nono; tametſi non concurrunt veluti inſtrumenta, quemadmodum cum intellectu agente, ſed vt principia perficientia, ſicuti cæteri habitus cum potentiis, quas perficiunt; tametſi inter cõcurſum ſpecierum, & reliquorum habituum nõn nihil ſit diſcriminis: at phantaſmata hæc præſtare poſſunt, etiamſi intellectui poſſibili non inhæreant. Nam quòd illum perficiant (hoc enim vnum probandum reliquitur) ex eo patet, quia complent ſpecierum intelligibiliũ repreſentationẽ, quæ ſunt internæ, ac primæ eius perfectiones. Quòd ſi quis obijciat, intellectũ poſſibilem comparari ab Ariſtotele cum materia prima; ergo omnem eius actiuitatem prouenire à formis, quibus intelligit, ac proinde neceſſe eſſe, vt eiuſmodi formæ in eo inhæreant, vt dictũ eſt de calore aquæ: reſpondendum eſt, non conferri

Phantaſmata eſſe ſupplemẽta ſpecierum intelligibiliũ.

3. *de Anima ca.* 4. *tex.* 5.

Exponitur locus Arist. ferri ab Arist. intellectum possibilē cum materia prima quoad vim agendi, sed quoad naturalem, vt sic dicam, nuditatem. Vt enim materia nullam ex se habet formam realem: ita inquit Aristoteles, intellectum possibilem nullam ex se habere speciem, siue formā intelligibilem; qua in re Platoni contradicit.

Munus formæ intelligibilis. Ad hæc. Proprium munus formæ intelligibilis est facere rē præsentem intellectui, eamq; illi intelligibiliter, siue notionaliter vnire (sumimus autem latiùs nomen formæ, quàm speciei, vt phantasmata coplectamur, tametsi vtrunq; idem significat) hęc autē prę-stari possunt à phantasmatibus, etiā si nō inhæreant intellectui; non est igitur cur negentur esse formæ intelligibiles, suoq; modo proprio, ac peculiari intellectum possibilem informantes. Assumptio, quæ sola probanda videbitur, ex enumeratione partium aperta fiet: neutrā enim quicquā absurdi, aut incōmodi sequitur; cùm interim, si tota assumptio vera sit, omnia rectè cohæreant, nihilq; iam sit difficilè, positis speciebus intelligibilibus, vt ponuntur à Peripateticis, intellectui nostro singularium cognitionē tribuere. Qua probandi ratione in rebus difficilibus vtuntur docti omnes.

Quo pacto essentia diuina concurrat cū intellectu beatorū. Postremò, Si quo modo fas est ad infima hæc cōfirmāda ex summis argumentum ducere; illud certum est, diuinam essentiam vniri intellectui creato more speciei intelligibilis, vt Theologi docent. Cuius rei eam rationem reddunt, Quia cùm nulla dari possit forma creata, quæ diuinam naturā, vt ipsa in se est, repræsentare possit, ipsa seipsam intellectui creato intelligibiliter repræsentat. Si ergo diuina essentia supplet vicem speciei intelligibilis, quæ dari non potest, tametsi non inhæret intellectui, cui vnitur more speciei; cur phantasmata non suppleant nostrarum specierum intelligibiliùm defectum, subeuntes rationem formarum intellectus possibilis, etiam si in eo non inhæreant?

Patet igitur ex his, phantasmata concurrere cum intellectu possibili ad productionem conceptuum rerum singularium, vt eius formas, & (quod hinc sequitur) vt rationes concipiendi, quasi supplementa nostrarum specierū intelligibilium, Quò fit, vt καταχρηστικῶς à Philopono dicta sint instrumenta intellectus possibilis. Non est tamen accusanda natura, quòd imperfectas nobis species intelligibiles concesserit. Quod enim ea paucioribus perficere potest, id pluribus facere non consueuit. Quo circa cùm phantasmata per separationem animi à corpore deficiunt, tum primùm intellectui administrantur naturaliter species intelligibiles, quæ & naturas communes, & earum singularia referant, vt libro duodecimo patebit.

Naturæ ingenium. *In loco superiùs citato.*

Num conceptus excedāt specierum repræsentationem. Ad primū igitur argumentum eorū, quorū causa hæc præfati sumus, dicendū est, conceptus quidem rerū vniuersalium nunquā excedere repræsentationē specierum intelligibiliū, cùm ij solis interueniētibus eliciantur; at conceptus singularium, excedere. eliciūtur enim non solùm interueniētibus speciebus intelligibilibus, sed etiā phantasma-

phantaſmatibus,iiſque cõcurrentibus,& vt exemplaribus;& vt formis ſuo modo,ſiue intelligibiliter informantibus ; & vt rationibus eliciendi,ſiue producendi. Cur autem non concurrant cum intellectu agente ad productionem ſpecierũ intelligibilium,quæ ſint propriæ ſingulariũ,& ſi difficile eſt ita docere,vt omnino ſatisfactũ ſit, his tamẽ rationibus probari poteſt.Primùm ex ingenio naturæ,quã proximè diximus non conſueuiſſe facere pluribus , quod paucioribus perficere poteſt.Deinde ex præſtantia ipſarum ſpecierũ intelligibilium,quas,vt ſuprà dixeramus,non eſt rationi conſentaneũ tam limitatas,ac definitas eſſe,quàm ſunt ſpecies ſenſibiles, ſingulas nimirũ ad ſingula indiuidua.Tertiò ex nobilitate intellectus,cui non eſt æquũ vt inſint per modu habitus formæ non habentes ordinem per ſe vllũ inter ſeſe;quales eſſent ſpecies intelligibiles ſingularium eiuſdẽ ſpeciei,ſi darentur , vt re vera ſunt eorum ſpecies ſenſibiles, quemadmodũ & ipſa ſingularia.Dixi[per modum habitus]quia per modũ actus tranſeuntis nihil incõmodi ſequitur,vt patet in eorum conceptibus.Vt enim hi ſuo modo ſubiecti ſunt tẽpori , ita nihil eſt incõmodi,ſi in eis ſolus ordo tẽporis cernatur,qui non eſt ordo per ſe,ſed per accidens.Itaq; cùm natura nõ faciat,niſi quod rationi conſentaneũ eſt fieri,hæc,& alia ſuperiùs dicta ſatis erũt pro cauſis, cur ſpecies intelligibiles ſingularium naturaliter dari non poſſunt.

Nobilitas intellectus.

Ad ſecundũ negant nonnulli Thomiſtæ,ſpecies inferiorum eſſe perfectiores ſpeciebus ſuperiorũ,eo quòd ſuperiorũ ſpecies repræſentatione ſua plura cõplectantur. Sed non rectè ſentiunt. Nã etſi id verum eſt in ſpeciebus ſubſtantiarũ ſeparatarũ, quibus diſtinctè, ac determinatè repræſentantur inferiora ; non eſt tamen verum in noſtris,quæ id nõ faciunt,niſi confusè,& indeterminatè.Quòd ſi vrgeant,ſpecies ſuperiorum,noſtra ſententia, difficiliùs acquiri ; ergo eſſe perfectiores;neganda eſt conſequentia, quia difficultas ea non-prouenit ex perfectione rerũ,quæ repræſentãtur;ſed potiùs ex imperfectione.Poterunt igitur ſpecies ſuperiorũ dici perfectiores ſecũdum quid;ſimpliciter autẽ nõ poſſunt.Quòd ſi obijciant,Ergo phãtaſmata eſſe ſimpliciter perfectiora ſpeciebus noſtris intelligibilibus,quòd determinatè perfectiora repræſentent ; neganda eſt conſequentia.Nam etſi perfectiora repræſentãt,nõ ſunt tamẽ paria cætera omnia,quippe cùm ſpecies intelligibiles ſint immateriales,phãtaſmata vero materialia,& extenſa.Eadem ratione cognitiones duę intuitiuæ eiuſdẽ numero cãdoris,altera elicita ab aſpectu, altera ab intellectu,quas ſimul habemus,cùm rem candidã intuemur,nõ ſunt æquè perfactæ,ſed longè altera alterã perfectione ſuperat.Itaq; cõcedimus,ſi darẽtur ſpecies intelligibiles rerum ſingulariũ propriæ, futurum vt eſſent perfectiores ſimpliciter cæteris ſuperiorũ ſpeciebus:at cùm illæ dari nequeant,nihil omnino concluditur.

Quorũdã ſententia de ſpeciebus intelligib. Refutatio

Diluitur obiectio.

Diluitur altera.

Ad tertium dicendũ eſt,ſpeciem intelligibilẽ rei materialis ſequi conditionem phantaſmatis,quatenus poteſt. Quemadmodũ autem illud

illud ſequi non poteſt in extenſione, quam phãtaſma habet in ſubiecto corporeo, cùm impedimento ſit natura ipſa ſubiecti incorporeiata nec in repræſentatione rei ſingularis, ſed ſolius naturæ ſpecificæ, idque propter cauſas iam dictas.

Refutatur impugnatio prioris reſpõſionis.

Ei autem reſponſioni, qua occurrebatur argumento, phantaſma non concurrere ad generationem ſpeciei intelligibilis, quatenus repræſentat rem ſingularẽ, ſed quatenus naturã vniuerſalem, parum aptè obijciebatur, id fieri non poſſe, quòd phantaſma non vna parte ſua repræſentaret naturam vniuerſalem, altera differentiam indiuiduantem, ſed qualibet particula vtramq; indiſtinctè. Nihil enim hæc ſunt ad rem. Nam etiã apud illos ſpecies intelligibilis rei ſingularis non alia, & alia particula repræſentat naturam vniuerſalem, & differentiã indiuiduantẽ, ſed ſe tota vtramq; indiſtinctè, atque adeò genera omnia, & differentias conſtitutiuas rerum ſingularium; & tamen fatentur, intellectum per eiuſmodi ſpeciẽ poſſe elicere conceptus, quibus ſola ſuperiora apprehendantur, concurrẽte illa cum intellectu, non quatenus repræſentat differentiam indiuiduantem, ſed quatenus naturas communes. Potius ergo dicendum eſt, ea ratione non rectè occurſum fuiſſe argumento, quia phantaſma concurrit cum intellectu agente, quatenus repræſentat & naturã communem, & differentiam indiuiduantem. tametſi non inde ſequitur ſpeciem intelligibilem, quã phantaſma ſic imprimit in intellectum, ſequi totam phantaſmatis repræſentationem, quia ſubiectum non admittit ſpeciem limitatam ad vnum indiuiduum, propter nobilitatem naturæ intellectiuæ, vt dictum eſt.

Altera impugnatio.

Approbatur poſterior reſpõſio.

Rectè tamen occurrebatur ſecundo loco, materialitatem phantaſmatis eſſe in cauſa, cur phantaſma non poſſit concurrere ad generationem eiuſmodi ſpeciei; nec ea reſponſio bene refutabatur. In hac enim controuerſia non habetur ratio materiæ, vt eſt altera pars compoſiti, ſed ſolùm vt eſt ſuo modo principium indiuiduationis, & multiplicationis indiuiduorum ſub eadem ſpecie; quo pacto naturæ vniuerſales non includunt materiam.

Ad quartum dicendum eſt, repugnantiam in vtroq; poſitam eſſe, & in eo, quòd ſingularia ſint, & in eo, quòd materialia, vt modò expoſuimus; tametſi vtrumq; in idem redit. Nam neque ſingularium immaterialium, ſi modò ſint purè ſingularia, dantur ſpecies intelligibiles; ſed omnia, quæ ſunt eiuſdẽ naturæ, repræſentantur per eandem ſpeciem. Itaque ſi ſubſtantiæ omnes ſeparatæ differunt ſpecie, nec poſſunt in plures ſolo numero differentes multiplicari; iam ſpecies earum intelligibiles non repræſentabunt purè ſingularia: ſi verò plures aut ſunt, aut eſſe poſſunt eiuſdem ſpeciei (quod verius eſſe crediderim) verisimilius eſt, nullam ſpeciem intelligibilem earum repræſentare præcisè vnum indiuiduum, ſed quamlibet totam ſpeciem.

Ne immaterialia quidẽ eiuſdẽ ſpeciei repræſentari per eandẽ ſpeciẽ intelligibilem.

Facilius

Faciliùs à nobis singularia, quàm vniuersalia intelligi.

SECTIO VII.

REliquum est, vt illud discutiamus, de quo quæstio instituta est, Faciliús ne singularia, quàm vniuersalia intelligamus, an cōtrá. Ac si ex iis, quæ hactenus tractata sunt, colligenda est huius dubitationis explicatio, planè respondendum videbitur, faciliùs intelligi à nobis vniuersalia, quàm singularia.

Primùm, quia dictum est proximè, non dari in nobis species intelligibiles singularium proprias, sed tantùm vniuersalium. 1

Deinde, quia dictum quoque est, Vniuersalia intelligi à nobis directè, singularia reflexè; at reflexa cognitio, vt est posterior directa, ita & difficilior. Reflexam verò esse posteriorem directa, & illam supponere, perspicuum videtur, tum ex similitudine aliarum actionum, in quibus datur reflexio, tum etiam ex iis modis, quibus dici solet reflexè à nobis intelligi singularia. Motus enim reflexus supponit directum, & radius luminis reflexus, radium directum, & sic res habet in cæteris. Reflexam verò cognitionem singularium alij dicunt fieri hoc pacto. Postquam natura vniuersalis per speciem intelligibilem cognita est, tum intellectus considerans eiusmodi naturam non existere, nisi in aliquo singulari, discurrit, & arguitiuè, vt aiunt, scrutatur eiusmodi singulare; tametsi illud non inuenit, nisi sub conceptu quodam vago; quæ fuit consideratio Caietani à nobis paulò superiùs adducta. Alij hoc modo. Postquam natura vniuersalis per speciem intelligibilem percepta est, tum intellectum attendere ad actum, quo illam percepit; deinde ex cognitione illius actus procedere ad cognitionem speciei intelligibilis, à qua elicitus est actus; ac demum cùm disquirit causas efficientes speciei infra intellectum, inuenire primò phantasma, à quo proximè genita est species, deinde rem singularem, à qua impressum est phantasma. Atque huiusmodi reflexæ cognitionis meminit D. Thomas in quæstione vnica de anima ar. 20. Et in quæst. secunda de veritate art. 6. Cùm igitur vterque modus faciat priorem, & longè faciliorem cognitionem directam, quàm reflexam; non est cur negandum sit, difficiliùs singularia, quàm vniuersalia intelligi. 2

Sect. 3.

In disputatis.

Quo pacto singularia quorundam sententia reflexè cognoscantur.

Tertiò, quia Arist. 1. Phys. cap. 5. ait, singularia esse notiora sensu, & vniuersalia notiora ratione, quo argumento initio huius quęst. vsi sumus. Et ne locus dubitationi relinquatur, docet 5. lib. huius operis ca. 11. vniuersalia esse priora ratione, siue intellectu, singularia verò sensu; loquitúrque de prioribus cognitione. Ita non videtur vlla rōe dubitandū, quin singularia sint cognitu difficiliora, si de cognitione per intellectum sermo sit, & ea quæ dicta sunt, vera esse ponantur. 3

tex. 49.

tex. 16.

Dicendum est tamē, & planè asserendū, singularia faciliùs à nobis intelligi, quàm vniuersalia. Primùm, quia id haud obscurè docet experien-

perientia: si quis enim petat non solùm ab idiotis, sed etiam à peritis multarum artium, quid apud eos nomine communi hominis, aut equi intelligatur; nihil aliud respondebunt, quàm intelligi nomine hominis singulos homines, & vocabulo equi singulos equos, nisi quis eorum in abstrahendis naturis communibus à rebus singularibus sit exercitatus, quod rarum est. Quocirca Aristoteles in Problematis sectione 18. hac in reponit discrimen Philosophi ab Oratore, quòd Orator mente concipiat eum, qui iustus est, hoc est, hunc aut illum hominem iustum, nec altiùs ascendat (loquitur n. de Oratore, qui causas agit, quem certum est versari in singularibus) Philosophus autem ipsam per se iustitiam spectet, & de ea quæ si separata, & seiuncta à singulis hominibus differat.

Probatur assertio experientia.

Discrimẽ Philosophi ab Oratore.

Deinde, quia cùm primæ operationes intellectus sint in nobis naturales, vt quæ antecedunt omnem voluntatis operationem; non dubium est, quin positis causis earum sufficientibus, & remotis impedimentis continuò perfectissimus effectus earum eliciatur: in puncto autem illo temporis, quo phantasma Socratis ope intellectus agentis imprimit speciem intelligibilem in intellectu Platonis, dantur causæ sufficientes ad productionem conceptus Socratis (nec enim phantasma Socratis postea magis applicari potest, & coniungi cum intellectu possibili Platonis, vt cum illo concurrere possit ad generationem conceptus Socratis) is autem conceptus est perfectissimus omnium simplicium, qui de Socrate haberi possunt: nec verò quidquam est, quod eius productionem impediat: continuò igitur illum Plato eliciet. Quare primus, ac facillimus omniũ conceptuum est conceptus rei singularis.

Ex modo operandi causarum naturaliũ

Tertiò, quia cùm multæ causæ naturales sufficientes ad diuersa effecta sese impedientia simul ponuntur, semper effectus omnium simul concurrentium impedit peculiarem effectum cuiuslibet earum, quo pacto illuminatio à multis lucernis simul positis impedit illuminationem præcisam singularum. Cùm enim singulæ per se possint peculiare quoddam luminis individuum producere; coniũctæ tamen vnum tantùm producunt diuersum ab omnibus, quæ à singulis producerentur: idemque in calore, & aliis qualitatibus habentibus contrarium clariùs videbunt ij, qui solas huiusmodi qualitates negant plures numero esse posse in eodem subiecto. Atqui in eo temporis momento, in quo phantasma rei singularis cõcurrit cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis, dantur in anima nostra causæ naturales sufficientes nõ solùm ad cõceptũ naturæ specificæ, sed etiam rei singularis: igitur si conceptus naturæ specificæ, & conceptus rei singularis ita se impediant, vt simul aut difficilè, aut minùs facilè dari queant in eodem intellectu; non dubium erit, quin conceptus, qui produci potest ab intellectu cum specie intelligibili, & phantasmate simul concurrentibus, modo aliquo impediturus sit naturaliter conceptum, qui produci potest ab

Alia probatio ex eodem capite.

intellectu

intellectu cum sola specie intelligibili; nisi voluntas intellectum determinet, vt ad solam naturam specificam attendat, aut vt simul speciem, & indiuiduum vtcumque concipiat. Conceptus autem, ad quem concurrit phantasma, est conceptus rei singularis; isque aut difficilè, aut minùs facilè simul elicitur cum conceptu naturæ specificæ, vt experientia, & ratio limitatæ applicationis potentiarum nos docet: est igitur is omnium primus, ac facillimus.

Postremò, quia natura comparatum est, vt effectus magis sequatur conditionem causæ particularis, quàm vniuersalis, vt est inductione perspicuum: atqui phantasma est causa omnino particularis, intellectus autem, & species intelligibiles habēt se vt causæ vniuersales, quod ex supradictis patet: igitur cùm hæc tria ita iunguntur, & applicantur ad agendum, vt possint conceptum producere; magis sequetur conceptus conditionem phantasmatis, quàm intellectus cum sola specie intelligibili concurrentis: cum igitur phantasma sit rei purè singularis; erit vtique naturaliter is conceptus, rei potiùs singularis, quam naturæ specificæ. Quo fit, vt conceptus rei singularis sit primus, & facillimus omnium. *Ex conditione ipsius effectus.* *Sect. 4. & 5.*

Addi potest confirmatio huius conclusionis ex Aristotele, tertio lib. de Anlma. Eam enim videtur significasse loco illo capitis quarti superiùs citato, cùm docuit, naturam vniuersalem cognosci eadē potentia, qua cognoscitur res singularis, habente tamē se, vt se habet linea extensa ad se ipsam priùs inflexam. Planè enim docuit his verbis, priùs intellectum nostrum intelligere res singulares adiumento phantasmatis, quàm specie sola intelligibili quasi extendatur, & rectà pergat ad naturam communem, quæ præcisè per speciem repræsentatur, eamque per se, ac directò percipiat. Ita patet faciliùs singularia ab intellectu percipi, quàm vniuersalia. *Ex Arist.* *tex. 10.*

At dicet aliquis. Pueri propter sensuum imbecillitatem priùs cognoscunt patrem vt virum, quàm vt hunc virum, & matrem vt mulierem, quàm vt hanc mulierem; idcirco enim viros omnes appellant patres, & mulieres matres, vt ait Arist. initio Phys. eadémque ratione videntur priùs cognoscere equum, mulum, & cætera iumēta, vt iumenta, quàm vt talia iumenta, cùm ij, qui primò nouerunt equum, iumenta omnia equos appellent. Non est igitur perpetuò verum, singularia priùs, ac faciliùs cōcipi à nobis, quàm vniuersalia. *Obiectio.* *tex. 9.*

Huic obiectioni respondendum est, non ideo pueros appellare viros omnes patres, & mulieres matres, ꝙ concipiant præcisè naturam cōmunē viri, vt distinguitur ab hoc & illo viro, aut naturā mulieris, vt distinguitur ab hac & illa; sed ideo id accidere, quia ita imperfectè cognoscūt singularia, vt ea, quę sunt parum dissimilia inter se, planè distinguere nō possint, ꝓpter sensuū imbecillitatē; ꝙ idē accidit in dignoscēdis cæteris rebus, quæ inter se aliquā habent similitudinē. Non cognosci autē à pueris vniuersalia, etiā si viros omnes apprehēdāt, vt patres, & mulieres, vt matres, vel ex eo cōfirmabis, quia simile *Dilutio.*

quid

Confirmatur ex cognitione Bruterum animalium.

quid faciunt brutę animantes, quæ tamen vniuerſalia apprehendere nō poſſunt. Cernimus enim agnum recèns natum quamlibet ouem ſequi quaſi matrem; quod non alia de cauſa euenit, niſi quia nondū poteſt diſtinguere matrē à cæteris. Vnde fit, vt paulò poſt roborato magis ſenſu, ſolam matrem comitetur. Quare exemplum puerorum, quo Ariſt. probat in phyſicis vniuerſaliora eſſe nobis notiora, non alia ratione ad rem propoſitam confirmandam valet, niſi quatenus indiuiduum vagum eſt ſimile quodam modo naturæ vniuerſali; puerique, ac brutæ animantes propter ſenſuum imbecillitatem, qua initio laborant, priùs apprehendunt ſingularia ſub notitia vaga, quàm determinata, quemadmodum roborato etiam ſenſu fit, cùm animalia è loco remoto venientia cernuntur.

Corollarium.

Colligi tamen ex hac ſolutione poteſt, quandocunque ſenſu ob impedimentum aliquod priùs percipimus indiuiduum vagū, quàm determinatum, idem quoque accidere in intellectu. ſat autem eſt ad perceptionem indiuidui vagi per intellectum ſpecies intelligibilis naturæ communis, & imperfectū phantaſma rei ſingularis, quemadmodum ad perceptionem eiuſdem per ſenſum ſufficit idem phātaſma imperfectum.

Explicatui magis concluſio.

Hæc cùm oſtēſa ſint in iis ſingularib⁹, quæ phantaſmata ſui in nos imprimunt, ferè etiam intelligēda ſunt in iis, quæ ſenſibus nō percipiūtur. Nam etſi hæc lōgo admodum diſcurſu cognoſcūtur à nobis, maiori tamē vt plurimum intelliguntur eorū vniuerſalia. Dico autē vt plurimum, quia fieri poteſt, vt aliquando hæc ex vniuerſalib. attributis ſimul iunctis colligantur, quo pacto colligimus ſingularē Dei conceptum, ex conceptibus entis, & indepēdentis, vel actus, & puri.

Quo pacto ſpecies intelligibiles, & conceptus in nobis gignantur; itémque ſolutio argumentorum partis oppoſitæ. SECTIO VIII.

Quopacto ſpecies intelligibiles, & cōceptus in nobis naturaliter gignatur.

VERVM antequàm diſſoluamus argumenta partis oppoſitæ, operæpretium erit paucis exponere, quo pacto intellectus noſter & ſpecies intelligibiles accipiat à rebus, & rerum ipſarum conceptus eliciat.

Ac primæ quidē ſpecies intelligibiles ſemper gignuntur actione intellectus agentis, & phantaſmatis ſimul concurrentium, vt dictum eſt; poſſuntque eiuſmodi ſpecies eſſe vel ſpecierum infimarum, vt hominis; vel generum, vt animalis, aut viuentis. Nā ſi phantaſma ſit Socratis occurrentis, ſiue vt eſt hic homo, ſiue vt eſt aliquis homo, quem nondum planè à cæteris hominibus diſcernamus, ſpecies, quę gignetur, erit naturæ ſpecificæ hominis; ſi verò, vt ſingulare animal, ſpecies erit animalis; ſi vt ſingulare viuēs, ſpecies erit viuentis, atq; ita ſurſum verſus. Iā. n. patet ex ſuperiori qſtione, multis modis rē eandē ſingularē poſſe occurrere ſēſib. noſtris, & internis, & externis; tametſi hoc intereſt inter occurſu rei, vt eſt indiuiduū ſpeciei infimę, & vt eſt indiui-

indiuiduum cuiusuis generis, quòd cùm priori modo illa cognoscitur à nobis, aut cognoscitur vt indiuiduum vagum, aut vt determinatum, quemadmodũ diximus de Socrate; at posteriori modo semper cognoscitur vt vagum. Qui enim nondum discernit, cuius speciei infimæ sit res obiecta, minùs discernere poterit, quodnã sit indiuiduũ determinatè, hoc est, vt à cæteris omnibus distinguitur, etiã eiusdem speciei infimæ. Eo autem temporis momento, quo gignitur species intelligibilis, simul elicit intellectus possibilis conceptum eius indiuidui; quod tunc occurrit, nisi mens ita sit aliò intẽta, vt ab ea operatione impediatur. Quod eodẽ modo accidit in sensibus externis, qui sæpe res commodissimè obiectas non percipiunt, quia anima vehementi aliquâ applicatione in alia re occupata est. Itaque generatio hæc siue specierum intelligibilium, siue conceptuum ineè naturalis est.

Indiuidua generum semper cognoscí vagé.

Sed contra hæc sic obiiciat aliquis; Species sensibiles, per quas Socrates cernitur à Platone nunc ex loco remoto, nunc ex propinquo, sunt eiusdem speciei; tum quia non differunt inter se, nisi claritate repræsentandi; tum etiam, quia ex eodem loco remoto, ex quo Socrates à Platone cernitur, vt quoddam animal, cerni potest ab Alcibiade acutiùs vidente, vt quidam homo, & ab alio etiam, vt Socrates: igitur phãtasmata omnia impressa ab huiusmodi speciebus sensibilibus sunt eiusdem speciei, totúmque Socratem repræsentãt: at phantasmata generant in intellectu species intelligibiles secundum vltimum potentiæ, cùm ad earum generationem naturaliter concurrant: igitur omnes species intelligibiles, quæ gignũtur à phantasmatibus Socratis, sunt eiusdem speciei, totámq; naturam communem Socratis repræsentant, ipsãmq; etiam differentiam indiuiduantẽ repræsentaret, si species intelligibiles singularium in intellectu imprimi possent, imò verò sunt vna, & eadem species intelligibilis, quia fieri nõ potest, vt in eadẽ potentia dentur simul duæ species numero eiusdẽ omnino rei, quæ sola maiori, & minori claritate repræsentationis inter se differant. Non certè igitur dictũ est, à phantasmate Socratis, & intellectu agente nunc gigni naturaliter speciẽ intelligibilem hominis, nunc verò animalis præcisè, aliàs etiam viuentis, &c.

Obiectio.

Huic obiectioni respõdendum est; Primùm quidem nõ esse improbabile, species sensibiles, quibus Socrates cernitur vt quoddã animal, & vt quidam homo, & vt Socrates, esse diuersarum specierum. Nam quemadmodũ cognitiones animalis, hominis, & Socratis differũt specie, vt patebit libro sextoiita & species, quibus cognoscũtur, differre possunt. Quare, nõ differre huiusmodi species inter se sola perspicuitate repræsentationis, sed repræsentatione etiam ipsa; siquidẽ species cuiusdã animalis solùm repræsentat animal, & eius singularitatẽ indeterminatam; species autem cuiusdam hominis hominẽ tantùm, & indefinitam eius singularitatẽ; ac denique species Socratis Socratem determinatè, ac definitè, totum, inquam, hominẽ, & certam eius differentiam

Dilutio notanda.

Num species sensibiles eiusdẽ obiecti possint species differre.

ferentiam indiuiduantem. Nec verò referre quicquam, quòd ex eodem loco Socrates cernatur à diuersis, vt quoddam animal, vt quidam homo, & vt Socrates. possunt enim ex eadem distantia obiecti diuersarum specierũ species sensibiles in oculis diuersorum imprimi iuxta diuersam organorum dispositionem. Vnde fit, vt productio huiusmodi specierũ ab obiectis non habeat eandem sphæram (vt dicitur) actiuitatis respectu omnium siue oculorum, siue mediorũ, sed respectu eodem modo dispositorum. Deinde verò, posita identitate specifica eiusmodi sensibilium specierum, dicendum est, aliam esse rationem in ijs speciebus, quæ imprimuntur in sensus externos; aliam in ijs, quæ in phantasiam. Intelligimus autem nomine phantasiæ in tota hac quęstione, quemadmodũ & in superiori, quemlibet ex sensibus interioribus, quemadmodum nomine phantasmatis, quamlibet eorum speciẽ impressam, dicturi aliàs de interiorũ sensuum distinctione, & num eorum omnium species concurrere possint cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis; est enim res, quæ longiori discussione indiget, & cuius definitio nihil facit ad institutam disputationẽ. Quòd verò alia sit ratio, ex eo patet, quia productio specierum in sensus exteriores tota est ab obiecto perfectiùs, aut minùs perfectè imprimente sui similitudinem; per quam, etiam si eiusdem speciei sit, potest sensus externus diuersas specie cognitiones habere, & qui acutior fuerit perfectionẽ ex eodem loco, ex quo obtusior minùs perfectam habet: quanquam enim omnes species ab obiecto productæ totum illud repręsentent; ea tamen quæ imperfectiùs id præstabunt, non satis erunt, vt cum obtusiori sensu perfectam sensationem efficiant; quam nihilominus efficient cum acuto & perfecto. At productio phãtasmatum non fit immediatè ab obiecto, nec etiã ab specie sensibili impressa in sensum exteriorẽ, cuius rei argumento est, quòd impressa in oculis specie hominis corã stantis, sępe nullũ eius in nobis relinquitur phantasma, si illũ non videamus, impedito aspectu à vehemẽti alia applicatione animi, sed fit ab actu sensus externi aut (quod eodẽ redit) ab specie in illũ impressa, quatenus per eam sentimus, quo fit vt quanquã species, per quã videmus Socratẽ, vt quoddã animal, & vt quendã hominem, & vt Socratẽ, sint eiusdẽ speciei; tamen quia videndi actus specie differũt, phantasmata quoq; ab eis genita differãt specie. Vnde obiter colliges, phantasma vagũ, & determinatũ differre specie. Quare cùm phantasmata Socratis, vt est quoddam animal, & vt est quidam homo, & vt est hic designatus homo, differant specie, nihil mirum est, si diuersas species formas intelligibiles in intellectum imprimant, nisi quòd duo posteriora phantasmata solam speciem intelligibilẽ hominis producere possunt, quòd propria Socratis produci nequeat. Quin etiam, cùm phantasmata non concurrant cum intellectu agente, nisi quatenus per ea phantasia actu operatur; etsi prędicta phãtasmata essent eiusdẽ speciei, totúmq; Socratem repræsentarent; tamen apprehenso à phanta-

Quid intelligatur in hac disputatione nomine Phãtasiæ, & Phãtasmatum.

Quo pacto species sensibiles imprimantur in sensum externum.

Quo pacto phãtasmata in sensum internũ.

Phantasmata vaga, & determinata differre specie.

Quo pacto phantasmata concurrãt ad productionem specierũ intelligibilium.

à phantasia Socrate, vt quodam animali tantùm, sola species intelligibilis animalis produceretur; atque ita sursum versus. Non est igitur quòd de prædicta specierum intelligibilium naturali productione ob argumentum propositum dubitemus.

De liberæ specierum intelligib. & conceptuũ productione.

Alia verò est, & specierum intelligibilium, & conceptuum non naturalis, sed libera productio; tametsi productio specierum naturaliter consequitur liberam conceptuum productionem. Cùm enim in intellectu plures species intelligibiles diuersarum specierum infimarum illo priori modo impressæ sunt, iam liberè quisque concipere potest, tum indiuidua, quorum habet phantasmata, tum etiam quaslibet naturas communes per eas species, siue primò, siue secũdaria ratione repręsentatas. Verbi causa, per speciem intelligibilem hominis potest intelligere, tum hominem, cuius illa est prima, & adæquata similitudo, tum etiam genera omnia, & differentias, quas secundaria ratione, ac implicitè repręsẽtat: tametsi facillimè omnium intelliget naturam humanam, quæ primò repręsentatur, & ex generibus, & differentiis, quæ in illa includuntur; ea, quæ ad illius complementum propiùs accedunt, vt superiori quoque quæstione dictum est. Id autem cùm facere possit intellectus, sæpe euenit, vt conferat non solùm indiuidua eiusdem speciei inter ipsa, veluti Socratem cum Platone, sed etiam diuersarum, vt Socratem cum Bucephalo, atque adeo ipsas diuersas species, vt hominem cum equo: in qua collatione multa inuenire potest, in quibus illa differant, multa etiam in quibus conueniant. Si ergo consideret ea, in quibus differunt indiuidua sub eadem specie; adhuc eiusmodi conceptus erunt singularium entitatum. Si verò consideret ea, in quibus proximè conueniunt; iam habebit conceptum præcisum naturæ specificæ. Sin autem consideret ea, in quibus diuersæ species infimæ inter se differunt; eliciet conceptus abstractos à differentiis indiuiduantibus, quibus illarum differentiæ exprimentur; per quos conceptus non gignentur nouæ species intelligibiles differẽtiarum, si vera est sententia eorum, qui volunt, differentias non habere peculiares species intelligibiles, quibus repręsententur, sed per eas tantùm repręsentari; per quas repręsentantur ipsæ naturæ specificæ. Si deniq; consideret ea, in quibus conueniunt, iam habebitur conceptus generis proximi quidem, si consideret id, in quo proximè conueniunt; remoti verò si id, in quo remotè: nisi conuenientia sit adeo remota, vt conceptus non sit vniuocus, sed analogicus, vt si concipiatur conuenientia omnium rerum in ente, aut omniũ accidentium in accidente; quo pacto cõferri possunt, nõ solùm species cũ speciebus, sed etiam genera summa inter sese. Hoc autẽ cùm fiet, non dubiũ esse debet, quin ex eiusmodi cõceptibus, gignãtur nouæ species intelligibiles generum, ad quarum productionẽ, iam nõ concurrẽt phantasmata, nec item intellectus agẽs, vt est cõmunior philosophorum sententia; tametsi eiusmodi species nõ gignẽtur, si iam fuerint genitæ ex phanta-

Quo pacto ex collatione rerum.

Dari in intellectu species quæ naturas genericas præcisè repræsẽtẽt;

ſinate alicuius individui occurrẽtis ſub ratione individui illius generis duntaxat; quod fieri poſſe iam dictum eſt.

Oſtẽditur id ex actu cõcipiendi naturã abſtr. ctè.

Quod autẽ id dubium eſſe non debeat, ex eo primùm patet, quia conceptus eſt actualis ſimilitudo rei; ex ſimilitudine autem actuali, aliqua habitualis relinqui debet in intellectu, nondum informato ſimilitudine naturæ quæ concipitur. Quòd ſi dicas, naturam genericam iam antea repreſentatam fuiſſe in ſpecie intelligibili naturæ ſpecificæ; ea ratione non ſatisfacies, quia repreſentatio illa erat implicita, & ſecundaria.

Ex ipſa facilitate abſtractè cõcipiendi.

Deinde, quia poſtquam communem conceptum genericæ naturæ elicuimus, experimur multò nos facilius, cùm volumus, eandem naturam ſyncerè ſiue abſtractè concipere; quod vtique non accideret, ſi in intellectu non relinqueretur nouus habitus, qui abſtractè eam naturam repreſentaret. Nec enim ad id ſatis videtur eſſe affectio ea relicta, qua intellectus diſponitur ad faciliorem vſum ſpecierũ, ſed opus eſt præterea, vt ex parte ſpecierum detur præciſa quædam, & abſtractiua repreſentatio eiuſdem naturæ, quippe cùm experiamur relinqui in nobis non ſolùm propenſionem, & facilitatem ad vſum ſpecierum intelligibilium, quas antè habebamus, ſed etiã tam præciſam repreſentationem habitualem naturæ genericæ, quàm habebamus ſpecificarum.

Notanda diuiſio tacitæ obiectionis.

Ex communi quodam pronunciato.

Tertiò, quia qui cẽſent generari in nobis, primò ſpecies intelligibiles rerum ſingularium, fatentur non ampliùs eſſe opus intellectu agente ad generationẽ ſpecierũ, quibus naturę ſuperiorum repreſentẽtur, eo quòd ipſe intellectus poſſibilis elicere poſſit ſpecies ſuperiorum ex ſpeciebus inferiorũ; id quod etiam fatentur omnes facta eadem hypotheſi: ergo ſi iam ponantur genitæ ſpecies intelligibiles ſpecierum infimarum, par ratio erit, vt dicamus, intellectum poſſibilem poſſe ab eis abſtrahere ſpecies intelligibiles generum: at intellectus poſſibilis non poteſt eas alia ratione abſtrahere, quàm formando conceptus præciſos generum, vt animalis, aut viuentis, per quos gignantur eiuſmodi ſpecies: ergo & cæt.

Ex perplexitate, quæ alioqui daretur.

Poſtremò, quia niſi ea ſpecies relinqueretur, daretur poſtea in intellectu quædã, vt ita dicã, perplexitas, cùm quis vellet naturam eandem abſtractè, & nulla habita ratione naturarũ ſpecialiũ concipere. Poſtquã enim ex collatione hominis, & equi abſtractè cõcepiſti naturã animalis, ſi poſtea eãdẽ audito animalis vocabulo, nullo pacto modo ad hominẽ aut equum, aliámve ſpeciem attendẽs mente cõcipis, qua quæſo ſpecie intelligibili illã percipis? aut enim omnibus intelligibilibus ſpeciebus ſpecialium animaliũ, aut nulla? Nec enim potior ratio in vna ſpecie eſt, quàm in cæteris. Vt ergo iterẽtur huiuſmodi cõceptus generũ ſine vlla perplexitate, quo pacto illũ iterari experimur, dicendũ potiùs eſt, relinqui ex primis illis actibus cõcipiendi naturas genericas, ſimiles quaſdã ſpecies & quaſi veſtigia impreſſa, quib. facilè intellectus poſtea eiuſmodi naturas præciſe cõcipiat, ſine

vlla

vlla consideratione inferiorum. Quod magis etiam aduertere debuissent nonnulli ex Recentioribus, qui vsque adeò duerterunt à communi veterum sententia, vt solas species intelligibiles rerum singularium esse censeãt. In maiori enim numero specierum intelligibilium, maiorem perplexitatem dari necesse est. Hac eadem, & alijs de causis videntur ponendæ in substantijs separatis præter species intelligibiles naturarum specialium, siue latiùs patentium, siue minùs latè (pro dignitate nimirum cuiusque) species omnium superiorum generum propriæ.

De speciebus intelligibilibus generum in substãtijs separatis.

Non tamen latet nos argumentum hoc suspectum videri posse, quòd multa certa, & per se nota videatur impugnare, vt intentionem & remissionem formarum, omnésque omnino generationes, siue substantiales, siue accidentales. Cur enim potiùs hic numero gradus caloris ab hoc agente introducatur, aut expellatur, quàm ille? cur item potiùs hic numero equus, aut hic radius luminis signatur, quàm ille, si causæ secundæ quærantur, nulla prorsus est: proinde aut negandæ sunt intensio, remissio, & omnes generationes; aut dicendum, propositum argumentum nullã vim habere; recurrendúmque esse in huiusmodi perplexitatibus ad determinationem diuinæ voluntatis. Sed hæc nihil obstant, quo minùs proposito argumento innitamur. Quãquam enim in quibusdam euentis (vt in iis quæ dicta sunt) oportet recurrere ad diuinæ voluntatis determinationem, præscitionémque, vt quinto libro docebimus; non est tamen id faciendum, vbi ratio ex causis secundis reddi potest. Redditur autem ea optimè in re proposita ex speciebus intelligibilibus generum relictis ex eorum conceptibus præcisis.

Quæ ratio videndum proposito argumento.

Atq; hæc obiter de generatione specierum intelligibiliũ, & conceptuum dicta sint hoc loco. Ex quibus manifestum relinquitur, primum cognitum ab intellectu nostro esse rem singularem. Qua ex parte certè sentiunt Durandus. 2. Sent. d. 3. q. 7. Burlæus 1. Phys. libro ad caput. 2. & Nominales omnes, vt Ochamus 1. sent. d. 3. q. 5. & Gregorius ibidẽ q. 3. tametsi in alijs plerisque labuntur. Num autem species intelligibiles sint ex genere earum formarum, quæ non intenduntur actibus nostris, veluti species sensibiles, quæ ab obiectis in sensus externos imprimuntur, & species intelligibiles, quæ angelis more proprietatum inditæ sunt, & in animos nostros, cum à corporibus separantur, naturaliter influunt: an verò intendãtur iis actibus concipiendi, qui per eas eliciuntur; & quo pacto; num quoad repræsentationem plurium rerum, entitatúmve, an potiùs quoad perspicuitatem repræsentandi, libro octauo explicabimus, cùm de intensione, & extensione formarum disseremus.

Dubia dilata in librum 8.

Ad primum igitur argumentũ eorum, quibus suadebatur, facilius vniuersalia, quàm singularia intelligi, dicendu est, nihil referre quòd in intellectu nõ sint species intelligibiles rerum singularũ propriæ.

Responsio ad argumẽta partis oppositæ.

Satis est enim cõcursus phantasmatis, vt suppleat id, quod deest speciebus intelligibilibus naturarum communium.

Responsio ad argumẽta partis oppositæ.

Ad secundum dicendum est, conceptus rerum singularium non propriè dici reflexos, sed translatitiè, vt dictum est. Est autem & naturæ, & dignitatis ordini conuenientius, vt primùm intellectus noster se quodammodo inflectat inferiori potentiæ, à qua iuuatur, deinde ipse per se suas operationes exerceat, quàm contrà. Ad eam verò commentationem Caietani satis iam responsum est suprà, nec quenquam experiri, necessariũ sibi esse eum discursum, vt rem singularem concipiat: nec verò illum satis esse ad res singulares determinatè percipiendas: proinde nihil esse ad rem eum modum reflexę cognitionis. Deniq; modus ille, quem D. Thom. in locis citatis exponit, & paucissimis contigit, & longiori discursu indiget, quàm in nobis fieri experiamur ad singularia concipienda; præter quam, quòd ille non satis est ad intelligenda singularia secundũ proprias, & peculiares eorum rationes, veluti Socratem, vt Socratẽ, & Platonem, vt Platonem; sed tantùm, vt remotas causas specierum intelligibilium, actuúmque intelligendi. Quare necesse est ponere alium modum quo singularia, vt talia sunt, tam facilè à nobis concipiantur, quàm experimur; qui quidem alius non videtur esse posse, nisi is, qui à nobis explicatus est. Nec Diuus Thomas eum modum negauit vnquam, sed potius significasse videtur 1. p. q. 86. ar. primo, amplexus tandem illum extremo opere, tãquam omnium optimum, & omnibus familiarissimum, ac facillimum.

Quid de modo cognitionis reflexæ à D. Thoma traditæ.

Exponitur locus Aristotelis.

Ad tertium dici posset, Vniuersalia appellari ab Arist. notiora ratione, & singularia notiora sensu, quoad habitualem cognitionem, si verisimile esset illum non de actuali, sed de sola habituali cognitione esse intelligendum eo loco. Vt enim similitudines habituales, quæ sunt in intellectu, non repręsentant per se, & determinatè, nisi vniuersalia; ita quæ in sensus interiores imprimuntur, non repręsentãt per se nisi singularia; quò fit, vt hoc pacto notiora sint intellectui vniuersalia, quàm singularia; & sensui singularia, quàm vniuersalia. Notius est enim id, quod per se, quàm quod per accidens repręsentatur. Verùm, quia Arist. non videtur actualem cognitionem excludere, sed potiùs de ea præcipuè agere; crediderim dicendum, ea pronunciata intelligenda esse de cognitione, quę methodo aliqua, seu, vt latini loquuntur, via, & ratione comparatur. Hęc enim habetur de vniuersalibus per scientiam; de singularibus per experientiã: constat autem scientiam versari per se in vniuersalibus, per accidens in singularibus; experientiam contrariò, per se in singularibus, per accidẽs in vniuersalibus, vt egregiè expositũ habes ab ipso authore cap. 1. huius libri. & forsitan ob hanc causã non vsus est ille in priori loco nomine intellectus, sed rationis, quod vsitatius est in significanda cognitione per causã, quam omnes

scientiam

scientiam appellamus, quemadmodum in posteriori, cum sic ait [Quinetiam expertos magis, quàm eos qui rationem sine experientia tenent, &c.] Et paulò post cum ita scribit [Si quis igitur, sine experientia rationem teneat; &c.]

Dissoluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO VI.

REliquum est igitur, vt ea argumenta dissoluamus, quibus initio ostendi videbatur, singularia sensibilia non intelligi à nobis, sed sensu duntaxat percipi. Ad quorum primum iuxta ea, quæ proximè dicta sunt, respondendum est, ideo vniuersalia dici ab Arist. notiora ratione, quòd ea sola per se sciantur; contrà verò singularia esse notiora sensu, quòd ea sola per se cadant sub experientiam sensus; quidquid dicendum sit de ea cognitione intellectiua, quæ non est scientia.

Sect. 1.

Cur vniuersalia dicantur ratione notiora, & sensu singularia.

Ex his patet responsio ad secundum. Nec enim eo loco videtur esse sermo de obiectis intellectus, & sensus; sed de iis, quæ per se cadunt sub cognitionem siue actualem, siue habitualem, quæ via, & ratione comparatur. Aut dicito, distingui eo loco obiectum intellectus, & sensus per excessum, quem habet intellectus supra sensum. Nam etsi intellectus potest per se percipere singularia, quemadmodum & sensus; tamen id, in quo ille excedit sentiẽdi vim in rebus sensibilibus, est cognitio vniuersalium. Hæc enim à solo intellectu per se cognosci possunt, & in his solis per se versatur scientia. Nec nouum est, aut præter rationem designari obiecta potentiarum per ea, in quibus aliæ alias excedunt, cùm id doceat Arist. 1. de Cælo cap. 11. vt si equus portare possit decem talenta, homo verò vnum tantum, vis portandi, quam equus habet, rectè definietur per decem talenta, & si equus minora quoque pondera portare possit. Quapropter ad duas illas argumentationes, quæ ex 1. Physico, extruebantur, negandum est, eodem modo vniuersale esse obiectum intellectus, quo singulare est obiectum sensus. Neque enim vniuersale est adæquatum obiectum intellectus, quemadmodum singulare est adęquatum sensus, quippe cùm singularia cadant per se sub intellectum, non item vniuersalia sub sensum.

Qua ratione sensum excedat intellectus.

Tex. 116.

Potẽtias superiores definiendas esse per excessu.

Ad tertiũ non desunt, qui dicant intellectũ nostrũ ideo percipere singularia materialia, quia anima intellectiua est quodãmodo materialis propter naturalem propensionem, ad informandum corpus, & quandam dependentiam à sensibus quã intellectus habet dum est in corpore. Sed non animaduertũt absurdissimũ illud ex ea responsione effici, fore vt substantiæ separatę, quę omnino immateriales sunt, non intelligant eadem singularia, imò neque eorum vniuersalia, quę materiam includunt. Potiùs igitur dicendũ est ad argumentum, pro-

Quorundam responsio.

Refutatio.

Quæ proportio inter potentiam & obiectum requiratur.

portionem, quæ inter potentiam, & obiectum requiritur, eam esse debere, vt potentia non sit inæqualis obiecto ob defectum, quam vocant proportionem minoris inæqualitatis. Nemo enim vnquã hegauit posse dari proportionem maioris inæqualitatis in potẽtiis, hoc est, maiorẽ posse vim esse in potentia, quàm obiecto percipiendo sit satis: sed omnes fatentur non debere esse minorem, vt est in sensibus respectu rerũ materiæ expertiũ. Cùm igitur potentiæ immateriales maiorem vim habeant, quàm materiales, nihil impedit, quo minus materialia possint attingere, siue ea sint aliqua ex parte materialia, vt naturæ vniuersales, siue omnino, vt res singulares.

Singularia apud nos causã esse, cur vniuersalia intelligantur.

Ad quartum dicendum est, etsi vniuersalia syncere à nobis intelligi non possint, quandiu à singularibus non abstrahuntur, seu (quod idem est) quandiu in nobis non dantur earum species intelligibiles; non ideo tamen rectè dici singularia esse in causa, cur vniuersalia non intelligantur; imò verò, cùm singularia per sensus exteriores imprimant sui species in sensum interiorem, à quibus intelligibiles species gignuntur: potiùs dicendum est, illa in causa esse cur à nobis vniuersalia intelligantur.

Ad quintum sic respondẽdum; Si singularia sensibilia intelligerentur à nobis per species cõgenitas, vt intelligũtur à substantiis separatis, tũ deinum non esset cur sẽsibus indigeremus, quemadmodum illæ noũ indigent. Nunc autem, cùm omnis nostra cognitio à sensibus ortum habeat, inde fit, vt non solùm propter cognitionem singularium, sed ipsorum etiam vniuersalium, indigeamus sensibus.

Vnde Aristoteles necessitatẽ colligat in intellectus agentis.

Sextum argumentum supponit, singularia sensibilia non posse intellig. à nobis, nisi per proprias eorum species intelligibiles, quo pacto rectè cõcludit, si ea tantùm causa spectetur, ob quam Aristoteles intellectum agentem perspicuè induxit. Neque enim ille alia ratione necessarium esse duxit, nisi propter abstractionem naturarum communium à singularibus materialibus, quã primò fieri voluit per species præcisas naturarum communium. Quòd si primò species intelligibiles singularium in intellectum nostrum imprimerentur, iam prima abstractio communium naturarum posset fieri per conceptus earum præcisos ex cõsideratione, & collatione singularium elicitos, ex quibus conceptibus resultarent species intelligibiles, quæ naturas communes præcisè repræsentarent, quod sæpe accidere paulò superiùs dictum est. Ita nõ esset necessarius intellectus agens.

Refellitur quorũdam de eadem re opinio.

Vnde patet non rectè sentire eos, qui adhuc Aristotelis opinione putant illum esse necessarium, vt faciat res vniuersales tanquam præcipua obiecta intellectus possibilis. Nam cùm intellectus possibilis speciebus intelligibilibus singularium informatus possit abstractè communes eorum naturas concipere; non dubium est, quin possit facere vniuersalia nõ modò per cõceptus, sed etiam per species relictas. Adde, non rectè ab eis dici vniuersalia præcipua obiecta intellectus

ctus possibilis. Quanquam enim pura appellari possunt, vt in quibus cognoscendis non miscetur sensus; præcipua tamen dici nequeunt, cùm sint minùs perfecta singularibus, neque in natura diuina dari possint. Potiùs ergo dicendum est cum aliis, etsi species intelligibiles singularium ponantur, non ideò tamen superuacaneum fore intellectum agentem, quia phantasmata, cùm materialia sint, & extensa in corpore, non possunt per se, ac vi sua agere in intellectum possibilem, qui immaterialis est, ad gignendas species intelligibiles, etiam singularium, sed vi alicuius agentis immaterialis, quod nos dicimus
ex. 19. intellectum agentem. Quanquam verò Arist. huic rationi non est innixus expresse, eam tamen fortasse suppositit; vt dici possit, duplici de causa inductum ab eo esse intellectum agentem; vna expressa; altera, quæ facilè subintelligi potuit. Nã & perspicua erat, & ipse fortasse eam innuit eodẽ capite, cùm dixit. Omne agens esse præstãtius patiente. Quanquam enim hoc pronunciatum ad præstantiam intellectus agentis confirmandam inductum est; tamen ad eius quoque existentiam ostendendam valet. Verùm de hac re alibi accuratiùs.

Vera sententia.

Ad septimum dicendum est, Aristotelem in locõ citato, nomine sensibilium, intellexisse sensibilia, quatenus sensibilia sunt, hoc est, quatenus immutatione sensuum percipiuntur, vt D. Tho. exponit. Colligebat enim sensum cõmunem, vt est in omnibus animalibus, satisque patet, in bestiis, præter sensitiuas potentias nullam esse superiorem, cuius immutatione sensibilia percipiantur. Ita nihil refert, quòd homo per intellectum quoque singularia sensibilia percipiat. Oportet enim illum adhuc habere vnam aliquam potentiam sensitiuam, qua possit de differentiis omnium sensibilium iudicare, ne natura eius sensitiua inferior sit aliorum sensitiuorum natura.

Explicatur locus Aristotelis.

Atque hæc de cognitione vniuersalium, & singularium, etsi aliquantò fusiùs pro ratione loci, non inutiliter tamen dicta esse videbuntur.

Capitis tertij explanatio.

Cum autem constet } Absoluta præfatione aggreditur tractationem. Quoniam verò dixerat hanc scientiam circa causas primas versari, adductis breuiter initio huius c.4.generib.causarum ex 2.lib.Phys. refert ad finem vsque 6 cap. Veterum Philosophorũ opiniones de causis, vt si quid dictum ab eis repetiat, quod à se fuerit omissum, id amplectatur, sin minùs maiorem astruat fidẽ iis, quæ de causis docuit. Tum denique in septimo capite eorũ opiniones ea ex parte refutat, qua à vero videntur aberrare.

Κεφ. Γ'.

Περὶ [a] δὲ φανερὸν, ὅτι τῶν ἐξ ἀρχῆς αἰτίων δεῖ λαβεῖν ἐπιςήμην (τότε γὰρ εἰδέναι φαμὲν ἕκαςον, ὅταν ληὼ πρώτην αἰτίαν οἰώμεθα γνωρίζειν) τὰ δ' αἴτια λέγεται τετραχῶς, ὧν [b] μίαν μὲν αἰτίαν φαμὲν εἶναι τὴν ὑσίαν, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι (ἀνάγεται γὰρ τὸ διὰ τί πρῶτον εἰς τὸν λόγον ἔσχατον, αἴτιον δὲ καὶ ἀρχὴ, τὸ διὰ τί πρῶτον) μίαν δὲ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὑποκείμενον, τρίτην δὲ ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τετάρτην δὲ τὴν ἀντικειμένην αἰτίαν ταύτῃ καὶ τὸ οὗ ἕνεκεν, καὶ τὸ ἀγαθὸν (τέλος γὰρ γενέσεως καὶ κινήσεως πάσης ταῦτ' ἔςι) τεθεωρημένων οὖν ἱκανῶς περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως, ὅμως [c] παραλάβωμεν καὶ τοὺς πρότερον ἡμῶν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ὄντων ἐληλύθαντας, καὶ φιλοσοφήσαντας περὶ τῆς ἀληθείας. δῆλον γὰρ ὅτι κἀκεῖνοί λέγουσιν ἀρχάς τινας καὶ αἰτίας. ἐπελθοῦσι γοῦν ἔσται τι προὔργου τῇ μεθόδῳ τῇ νῦν. ἢ γὰρ ἕτερόν τι γένος εὑρήσομεν αἰτίας, ἢ τὰς νῦν λεγομένας μᾶλλον πιςεύσομεν.

Τῶν δὴ [d] πρώτων φιλοσοφησάντων, οἱ πλεῖςοι τὰς ἐν ὕλης εἴδει μόνον ὠήθησαν ἀρχὰς εἶναι πάντων. ἐξ οὗ γὰρ ἐςιν ἅπαντα τὰ ὄντα καὶ ἐξ οὗ γίγνεσθαι πρώτου, καὶ εἰς ὃ φθείρεται τελευταῖον, τῆς μὲν ὑσίας ὑπομενούσης, τοῖς δὲ πάθεσι μεταβαλλούσης, τοῦτο ςοιχεῖον καὶ τοῦτο τὸν ἀρχὸν φασιν εἶναι τῶν ὄντων, καὶ διὰ τοῦτο, οὔτε γίνεσθαι οἴονται, οὔτε ἀπόλλυσθαι, ὡς τῆς τοιαύτης φύσεως ἀεὶ σωζομένης, ὥσπερ δὲ τὸν Σωκράτην φαμὲν οὔτε γίγνεσθαι ἁπλῶς, ὅταν γίγνηται καλὸς ἢ μουσικὸς, οὔτε ἀπόλλυσθαι, ὅταν ἀποβάλλῃ ταύτας τὰς ἕξεις, διὰ τὸ ὑπομένειν τὸ ὑποκείμενον,

Quærũ nam dicimus } Quæ hic Aristot. repetit de quatuor causarũ generibus, quia fusiùs ab eo tractantur 2. lib. Physi. c.3. & 5. libro huius operis capite 2. non est cur hoc loco explicentur. Id enim à nobis deinceps obseruandum erit, vt quæ alibi explicatiùs ab Auctore traduntur, aut minùs habent vtilitatis, aut certè in publicis prælectionibus explicari nõ soleant, omissis lõgioribus cõmentarũs, breuibus tantũ scholiis, cũ opus fuerit, exponamus. Itaq; ea tantũ, quæ in huiusmodi rebus

Modus deinceps in expositione tenendus.

Digitized by Google

tibus studiosis, ac diligens lector desiderare poterit, carptim, breuitérque explanabim'. Quod ad verba attinet, illud ἐξ ἀρχῆς hoc est [ex principio] pro [primarũ] dictũ est, vt Alex. interpretatur, idq; patet ex subiecta ab Arist. ratione

c *Tamen eos quoque*} Consuetudo Aristotelis, est ab opinionibus aliorũ orditi disputationẽ, quæ sanè optima est philosophandi ratio. facile enim est inuentis addere, vt est in prouerbio. Pro qua re lege primũ caput libri sequentis, & vltimum Elenchorum.

d *Plurimi igitur eorũ*} In enumerãdis opinionibus de causis hũc ordinẽ sequitur Aristoteles, vt primum referat sententias eorũ, qui materialẽ causam posuerunt: deinde eorũ, qui addiderunt efficiẽtẽ; tertio loco eorum, qui formalem. Nõ refert autem placita eorum, qui posuerunt finalẽ, quia vt ipse ca. 6. docebit, nemo apertè, ac p se hoc genus causæ attulit. Docet igitur fuisse plurimos, qui cũ rerum omnium principia inquirerent (neque enim de vno tantũ genere disputabãt, sed de tota rerum vniuersitate) solam materialem causã tradiderint, tametsi alii vnum, alii plura esse materialia principia existimauerint, vt in progressu apertum erit. Cur autẽ solam materiã causam esse putauerint, hæc ratio fuit, quia cætera omnia, quæ in materia sibi inuicem succedũt,

Quo ordine Arist. enumeret Veterum opiniones de causis.

Cur solam materiã causã esse dixerint.

CAPVT III.

VTm[a] autem constet, primarum causarum scientiam capessendam esse (tunc enim rem quamque nos scire dicimus, cùm primam causam nos cognoscere arbitramur) causæ vero quadrifariam dicuntur, quarum[b] vnam dicimus substantiam, quiditatemq; rei (id enim primũ quod in quæstione, Propter quid est, quæritur, ad rationem vltimam reuocatur; est autem id causa, & principium, quod primum in quæstione, Propter quid est, quæritur) alteram verò materiam, & subiectum; tertiam, vnde principium motus existit; quartã eam, quæ huic opposita est, & id, cuius gratia, ac bonum ipsum (hoc enim omnis motus, generationisq; finis est) de his quidem etsi satis disputatum est in libris de Natura; tamen[c] eos quoque qui ante nos in eorum, quæ sunt, disputationem descenderunt, & de veritate philosophati sunt, adsciscamus. nam & illos principia quædam, causasque posuisse perspicuum est, quas si exposuerimus, aliquid huic tractationi adiumenti afferetur. Aut enim aliud causæ genus inueniemus, aut certè ijs, quæ nunc expositæ sunt magis credemus.

text. 2.

Plurimi[d] igitur eorum, qui primi philosophati sunt eas solas, quæ sunt in specie materiæ, principia rerum omnium esse crediderunt. Ex quo enim sunt omnia, quæ sunt, & ex quo primo fiunt, & in quod vltimum, substãti quidem permanente, sed affectionibus mutata dissoluuntur, id elementum, ac principium rerum omnium esse asserunt; ob eámque causam, nec generari quicquam existimant, nec corrũpi, quòd eiusmodi natura semper salua permaneat. Vt autem Socratẽ dicimus, nec fieri simpliciter, cùm fit bonus, aut musicus, nec verò corrumpi, cùm hos habitus amittit, quòd subiectum idem permaneat, ipse

accidentia esse existimarunt, ac indigna causæ nomine, præsertim internæ, & essentialis, quam solũ reuerà inquirebant. Primùm igitur docet, hos omnes in eo conuenisse, vt dicerent, materiam esse totam rerum substantiam. Quoniam verò nihil potest simpliciter generari, aut corrumpi, nisi substãtia mutata, docet deinde eos omnes coactos fuisse, vt omnem generationem, ac corruptionem simpliciter negarent. Si enim omnium rerum substantia eadem est, nihil omnino mutatur secundum substantiam, quare nec generatur quicquam, nec

Quatenus conuenerint omnes veteres Naturales.

corrumpitur

corrũpitur simpliciter, sed tantùm mutatur secundũ alias, atque alias substãtiæ affectiones. Horũ autem varias sententias ita refert Arist. vt primo loco meminerit eorũ, qui dixerũt vnũ aliquid esse rerũ omniũ materiale principiũ, deinde eorũ, qui quatuor, postremò eorum, qui infinita.

ὑποκείμενον, τὸν Σωκράτη αὐτὸν, οὕτως οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδέν. δεῖν γὰρ εἶναί τινα φύσιν, ἢ μίαν, ἢ πλείους μιᾶς ἐξ ὧν γίγνεται τὰ ἄλλα σωζομένης ἐκείνης. τὸ μέν τοι πλῆθος, καὶ τὸ εἶδος τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, οὐ τὸ αὐτὸ πάντες λέγουσιν.

Ἀλλὰ Θαλῆς [e] μὲν ὁ τῆς τοιαύτης ἀρχηγὸς φιλοσοφίας, ὕδωρ φησὶν εἶναι. διὸ [f] καὶ τὴν γῆν ἐφ' ὕδατος ἀπεφήνατο εἶναι, λαβὼν ἴσως τὴν ὑπόληψιν ταύτην ἐκ τοῦ πάντων ὁρᾶν τὴν τροφὴν ὑγρὰν οὖσαν, καὶ αὐτὸ τὸ θερμὸν ἐκ τούτου γιγνόμενον, καὶ τὸ ζῶον τούτῳ ζῶν. τὸ δ' ἐξ οὗ γίγνεταί τι τοῦτ' ἔστιν ἀρχὴ πάντων. διά τε δὴ τοῦτο τὴν ὑπόληψιν λαβὼν ταύτην, καὶ διὰ τὸ πάντων τὰ σπέρματα τὴν φύσιν ὑγρὰν ἔχειν, τὸ δ' ὕδωρ, ἀρχὴ φύσεώς ἐστι τοῖς ὑγροῖς. εἰσὶ δέ τινες, οἱ [g] καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογήσαντας, οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως * ὑπολαβεῖν. Ὠκεανόν τε γὰρ καὶ τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν Στύγα τῶν ποιητῶν. τιμιώτατον μὲν γὰρ τὸ πρεσβύτατον, ὅρκος [h] δὲ τὸ τιμιώτατόν ἐστιν. εἰ μὲν οὖν ἀρχαία τις αὕτη καὶ παλαιὰ τετύχηκεν οὖσα περὶ τῆς φύσεως ἡ δόξα, τάχ' ἂν ἄδηλον [i] εἴη, Θαλῆς μέν τοι λέγεται τοῦτον [k] τὸν τρόπον ἀποφήνασθαι περὶ τῆς πρώτης αἰτίας. Ἵππωνα μὲν γὰρ οὐκ ἄν τις ἀξιώσειε θεῖναι μετὰ τούτων, διὰ τὴν [l] εὐτέλειαν αὐτοῦ τῆς διανοίας, Ἀναξημένης [m] δὲ ἀέρα, καὶ Διογένης πρό-

Thales Milesius.

e *Sed Thales*} Thales Milesius, vir nobilissimus, primúsq ex septẽ Græciæ sapientib' iccirco dicitur huius primæ Philosphiæ princeps, siue primus auctor (vtrunque enim significat verbũ ἀρχηγὸς) quia relictis forẽsibus negotiis primus se ad totam rerũ naturã contẽplãdã contulit. Quãquã enim de solis rebus corporeis disseruit, putauit tamen se de vniuerso entiũ genere disputare, quia nullã esse rẽ corporis expertẽ, vt alii plerique posteriores, existimauit. Eius verò opinio apertiùs hic ab Aristotele ponitur, quàm vt explicatione indigeat. Floruit autẽ Thales ætate Ezechielis, & Danielis Prophetarũ, cũ populus Israeliticus esset in captiuitate Babylonica; quo tempore apud Romanos regnarunt ex ordine Tarquinius Priscus, & Seruius Tullius.

* *Aliâs* διαλαβεῖν.

Vide Eusebium in Chro. & alios.

Veterum de Mũdo sententia.

f *Quamobrẽ, & terrã*} Omnes penè veteres Naturales, vt notat Albertus, existimarũt mundũ esse animal, proinde cùm Thales humidũ cẽsuerit esse rerũ omniũ principiũ, quasi earum omniũ nutrimentum, atque adeo astrorum, vt pleriq; existimabãt, cõsequens fuit, vt illud in medio mũdi collocaret, & quod hinc sequitur, maxima ex parte sub terra, vt æquè distaret ab omnibus, quæ ab eo alerentur, cuius rei similitudinem cernimus in animali, quod 8. Phys minor mũdus appellatur. videmus enim in eo mediũ locũ nutrimento deputatũ esse.

Tract. 3. ca. 3.

Cap. 2. text. 17.

g *Qui*

Lact.3. Euseb.10. de præp. Euang.c. 3. & in chron. Alex.cõ. 23. ad finẽ. Alb. tract.3.c. 4.

g *Qui antiquissimos illos*} D. Thomas credit hos fuisse antiquissimos poëtas Orpheũ, Musæum, & Linũ, qui propterea Theologi appellati sunt, q̃ res diuinas carmine tractauerint. Merito autem ij dicuntur antiquissimi, q̃ floruerint tẽpore Hebræorũ Iudicũ, idq; ante Samsonẽ in cuius ætatem incidit Troiæ excidium, quod Thaletis obitũ sexcẽtis triginta annis antecessit. Alex & Alber. putãt his verbis significari Homerum, & Hesiodũ, sed prior expositio magis placet, quòd illi superiores Theologorum nomen magis affecuti videantur.

Orpheus, Musæus, & Linus cur Theologi appellati. Cur dicti antiquissimi.

ipse inquam Socrates, ita nec quicquam aliud. Oportere enim aliquam esse naturam, vel vnam, vel plures vna, ex quibus, si vna illa, cætera gignantur: multitudinẽ verò, speciemq; eiusmodi principij non eandem omnes asserunt.

Sed c *Thales, qui huiusmodi philosophiæ princeps fuit, aquam esse dicit. Quamobrem* f *& terram super aquam esse asserebat, concepta forsitan hac opinione ex eo, quòd alimentum omnium humidum esse, calorémque ipsum ex eo gigni, & animal hoc ipso viuere animaduerteret. Id autem, ex quo aliquid fit, principium est omnium. Atque hac de causa ille in hanc opinionem inductus est, & quòd omniũ semina humidam naturam habeant, aqua verò humidis principium sit. Sunt etiam nonnulli, qui* g *antiquissimos illos, & multis seculis hac ætate superiores, quique primi Theologiam tractauerunt, sic arbitrentur de natura sensisse. Oceanum enim, & Thetin parentes generationis fecerunt, Deorumq; iusiurandũ eam aquam esse, quam Poetæ ipsi stygem appellãt. honore enim dignissimum, quod antiquissimum: iusiurandum* h *autem honore dignissimum est. Num igitur antiqua, vetúsque sit opinio hæc de natura, obscurum* i *forsitan fuerit; certè Thales hunc* k *in modum fertur de prima causa censuisse. Hipponem enim nemo dignum putabit, quem cum his numeret, propter mentis eius vilem, & abiectam cõditionem. Anaximenes* m *auẽ, & Diogenes aerem*

6. Aenei.

f *& terram*} Thales Milesius, qui fuit tempore Cyri, primus omnium de rebus naturalibus philosophatus est, ut testatur Laertius. Is aquam dixit esse principium omnium rerum, quem secutus Hippon, ut patet 1. de Anima c. 2. Ideo tamen ait Arist. illũ indignũ esse, qui numeretur inter Philosophos, quia impius fuit, ac lõge abhorrẽs à Dei cognitione, ut affirmat Alex. hoc loco, & Simplicius in 1. Phys. vbi hominẽ appellat ἄθεον τ. Quanquam ἀθεότητα τῆς διανοίας significare potest hoc loco ingenii tenuitatẽ, aut iudicii leuitatẽ, quæ in eundẽ æquè conueniunt; nã neque sententiã suã, quæ tandẽ esset, satis explicauit, neq; graue quicquã dicere potuit, qui supra humana hæc nihil agnouit.

Thales.

h *Iusiurandum autem*} Id est, fieri per eam rẽ, quæ honore est dignissima. Vnde illud Virgilii, Stygiámq; paludẽ, Dii cuius iurare timẽt, & fallere numẽ. Ita patet apud eos qui hæc fabulati sunt, eã fuisse opinionẽ, vt putarẽt Deos esse corporeos, atque ideo posteriores aqua, ex qua cũcta, atq; adeo ipsi exisserent.

i *Obscurum forsitan*} Meritò ait, nõ satis constare, nũ antiquissimi illi poëtæ Theologi putauerint, aquã esse rerum omniũ principiũ. Nam cùm illi multa Naturæ secreta fabularũ inuolu

ero contexerint; timendum est, ne sæpe de rebus multò aliter senserint, quàm prima specie sensisse videantur.

De scriptis Thaletis.

k *Hunc in modum*} Propterea vtitur verbo, Fertur, quia eius ætate nullum Thaletis scriptum extabat, vt testatur Alex. Quinetiam existimat Simplicius 1. Phys. nihil illum scripsisse præter nauticam Astrologiam.

Alex.cõ. 24. Simp. com. 3. tex. 32. Com. 2. Com. 3.

Hippon.

l *Propter mentis*} Hippon dixit, aquam esse principium omniũ rerũ, quemadmodũ Thales, atq; adeo asseruit animã ipsam esse aquã, vt patet 1. de Anima c. 2. Ideo tamen ait Arist. illũ indignũ esse, qui numeretur inter Philosophos, quia impius fuit, ac lõge abhorrẽs à Dei cognitione, vt affirmat Alex. hoc loco, & Simplicius in 1. Phys. vbi hominẽ appellat ἄθεον τ. Quanquam ἀθεότητα τῆς διανοίας significare potest hoc loco ingenii tenuitatẽ, aut iudicii leuitatẽ, quæ in eundẽ æquè conueniunt; nã neque sententiã suã, quæ tandẽ esset, satis explicauit, neq; graue quicquã dicere potuit, qui supra humana hæc nihil agnouit.

Indignus Philosophi nomine.

Anaximenes.

Diogenes Apolloniates.

m *Anaximenes autem*} Anaximenes Milesius, qui fuit tertius à Thalete (audiuit enim Anaximandrum Thaletis discipulum) & Diogenes Apolloniates eius auditor, posuerunt aërem omnium rerum principium.

Hippasus

n *Hippasus verò*} Præfert hos superioribus Aristoteles paulò pòst initium capitis septimi, q̃ ignis sit omnium elementorũ subtilissimus. Horũ lõgè clarior fuit Heraclitus Ephesius tempore Darii Persarum Regis, cuius cõsuetudini, & muneribus humanissimè, ac liberalissimè oblatis Philosophiæ otiũ, & modestiã Heraclitus anteposuit. Fuit aũt is posterior Thalete annis ferè septuaginta. *tex. 13. Laertius in Heraclito.*

Empedocles.

o *Empedocles autem*} Empedocles quatuor elemẽta prima principia esse cẽsuit omniũ, quæ gignũtur, & intereũt, atque in his quatuor totam substãtiam cæterarum rerum consistere, quemadmodũ superiores in vno tantũ, nihilque aliud esse reliqua entia, quàm horũ variã inter se coniunctionẽ, vt in aliis plus existat ignis, in aliis plus aëris, & sic in reliquis. Floruit porrò Empedocles haud multò ante Socratem. Docuit enim Gorgiã Sophistam, cum quo iã seniore sæpe disputauit Socrates.

πρότερον ὕδατος, καὶ μᾶλις ἀρχήν τι θέασι τῶν ἁπλῶν σωμάτων. Ἵππασος[n] δὲ πῦρ ὑπέλαβον τινες, καὶ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος.

Ἐμπεδοκλῆς[o] δὲ τὰ τέτταρα, πρὸς τοῖς εἰρημένοις τοῦτο προσθεὶς τέταρτον. ταῦτα γὰρ ἀεὶ διαμένειν, καὶ οὐ γίγνεσθαι, ἀλλὰ πλήθει καὶ ὀλιγότητι συγκρινόμενα καὶ διακρινόμενα, εἰς ἕν τε καὶ ἐξ ἑνός. Ἀναξαγόρας[q] δὲ ὁ Κλαζομένιος τῇ μὲν ἡλικίᾳ πρότερος ὢν τούτου, τοῖς δ' ἔργοις ὕστερος, ἀπείρους εἶναι φησὶ τὰς ἀρχάς. σχεδὸν[r] γὰρ ἅπαντα τὰ ὁμοιομερῆ, καθάπερ ὕδωρ, ἢ πῦρ οὕτω γίγνεσθαι, καὶ ἀπόλλυσθαί φησι συγκρίσει, καὶ διακρίσει μόνον, ἄλλως δ' οὔτε γίγνεσθαι, οὔτε ἀπόλλυσθαι, ἀλλὰ διαμένειν ἀΐδια. ἐκ μὲν οὖν τούτων, μόνην τὴν αἰτίαν νομίσειεν ἂν τὴν ὑλικὴν εἶδε τις λεγομένην.

Πρὸ δ' οὐτωσὶ[p] αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡδὶ ποιήσειν αὐτοῖς, καὶ συνηναγκασε ζητεῖν. εἰ γὰρ ὅτι μάλιστα πᾶσα φθορὰ καὶ γένεσις ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων ἐστὶν, διὰ τί τοῦτο συμβαίνει, καὶ τί τὸ αἴτιον; οὐ γὰρ δὴ τόδε ὑποκείμενον αὐτὸ ποιεῖ μεταβάλλειν ἑαυτό, λέγω δ' οἷον, ὅτε τὸ ξύλον, ὅτε ὁ χαλκὸς αἴτιον τοῦ μεταβάλλειν ἑκάτερον αὐτῶν οὐδὲ ποιεῖ

p *Nec fieri*} Hoc est, Nec ipsa fieri aliud, nisi multitudine &c. seu vt clariùs loquamur, Nec ex ipsis fieri aliud, nisi coniunctione multorum, aut paucorũ inter se, eorumque disiunctione corrumpi, ita vt nulla nihil habeãt vltra elementa, præter ipsam elementorum coniunctionem, quæ est quoddam eorum accidens.

Anaxagoras.

q *Anaxagoras autem Clazomenius*} Sẽtẽtia quorundã est ideo Anaxagorã dici operibus, hoc est philosophandi ratione posteriorẽ Empedocle, vel quia posteriùs philosophari cœpit, vel quia infinita principia posuit, quæ opinio longè minus probabilis est, quàm sẽtẽtia Empedoclis. Nã vt ipse Arist. docet 1 Phys. cap 6. absurdius est ponere infinita principia, quàm quatuor, tũ quia id, quod ex ipsis efficeretur, sub scientiam non caderet, tum etiam quia cum generatio ex finitis fieri possit, satius est, eã ex finitis fieri existimare. Fortasse tamen hoc loco ea de causa ait Aristoteles, Anaxagorã philosophãdi ratione Empedocle posteriorem esse, quia meliùs philosophatus est in indaganda natura materiæ, de qua nunc agitur, siquidẽ profundiùs eã adumbrauit inuolucro illo mixtionis omnium rerum in Chao: scribit enim Arist. septimo capite, eum, qui illius dicta

Prior expositio.

Posterior

Vt Alexandri com. 26. D. Thom. lect. 4. & aliorum. tex. 41.

tex. 16.

dicta subtiliùs interpretetur, forsitā iudicaturū, pulchriùs illū cæteris superioribus philosophatū. iccirco autē meliorē philosophādi rationē significare potuit Arist. verbis illis [operibus autē posterior] quia doctrina Philosophiæ temporū successione incremētum, & perfectionē accepit. Floruit Anaxagoras post captiuitatē Babylonicā sub Xerxe & Lōgimano Artaxerxe Persarū regibus, hoc est, annis fermè centum post Thaletem, cuius Artaxerxis tempore Esdras, & Neemias missi sunt ex Perside, vt muros, ac tēplū Hierosolymæ restituerent.

Esdræ lib. 1. c. 7. & lib. 2. cap. 2. Cō. 26.

aërem aqua priorem. & maximè principium simplicium corporum statuunt. Hippasus [n] *verò Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem.*

Empedocles [o] *autem elementa quatuor, terram ijs, quæ dicta sunt, quartum adiungens. Hæc enim semper permanere, nec* [p] *fieri, nisi multitudine, aut paucitate, coniuncta, & disiuncta in vnum, & ex vno. Anaxagoras* [q] *autem Clazomenius ætate quidē hoc prior, operibus autē posterior, infinita dicit esse principia. Penè* [r] *enim omnia, quæ sunt similium partium, vt aquam, aut ignem hoc pacto gigni, & corrumpi asserit, sola coniunctione, ac disiunctione: alioqui, nec generari, nec corrumpi, sed perpetua permanere. Ac ex his quidem eam solam quis causam esse existimauerit, quæ ad speciem materiæ pertinet.*

Cum [s] *autē hoc pacto progrederentur, res ipsa illis viam fecit, eosq; coegit quærere. Si. n. quàm maximè omnis corruptio, & generatio ex aliquo, vt ex vno, aut etiā pluribus existit; cur id euenit, & quæ nā eius rei causa est? Neq; n. id, quod subijcitur, suā ipsius mutationem efficit; neq; lignum, verbi gratia, neque æs suæ vtrumque mutationis est causa, nec lignum*

r *Penè enim omnia*} Alexāder existimat dictum esse, penè omnia, quia Anaxagoras non cēsuit quatuor vulgata elementa esse principia materialia, sed mixturas quasdam. Quorsum tamē hæc dicta sint, non satis video. Namque idē dici potest de cæteris omnibus similiū partium, vt de carne, osse, lapide, & huiusmodi aliis, nō esse inquā principia, sed misturas quasdā. Aut igitur nulla similaria dicenda erant generari ex infinitis minimis, aut omnia. Nam si sumantur, vt integra corpora, & diuisibilia, omnia gignūtur ex minimis secundū Anaxagoram. Si verò, vt minima, nulla eorum ex minimis gignuntur, quia non datur minùs minimo. An Anaxagoras putauit, esse aliqua similaria ingenita, ac proinde quæ ex minimis nō gignerentur, sed simplici actione producerentur a mente separata, hoc est, à Deo, veluti corpora cœlestia? fortè enim dicat aliquis, Chaos illud, quod ab Anaxag. positū est, ad solas res inferioris mūdi pertinere. Verùm obstat, quòd Aristoteles putat, illum de toto genere rerum sensibiliū loquutum. Itē genus mortis, quo sublatus est: fuit enim supplicio affectus, quia Solē ignitam laminā esse dixisset, quò fit vt illum generabilem, & corruptibilē posuerit. Aut igitur dicendum est, verbum, ὁμοιομερῆ, quod latinè dicimus, similium partiū, siue similaria, ante Alexandrum errore insertum esse, vt Arist. propter solū intellectum addiderit verbum, penè, aut, si admittendū est verbū ὁμοιομερῆ, Aristotelem addidisse verbum penè, propter materiam primam, quæ similaris dici potest, nec tamen generatur, aut corrumpitur, etiam Anaxagoræ sententia si eā ille adūbrauit, atque innuit nomine Chaos, vt Aristoteles cap. 7. significat.

Alexandri expositio non placet.

Alia itē reijcitur.

Anaxagoræ mors.

Vide Laer. in Anaxag.

Aliæ interpretationes.

s *Cùm autem hoc pacto progrederentur*} Docet primam causam materialē induxisse Philosophos, vt quærerent primam efficiētem eo quòd naturalis materia non possit à se ipsa mutari, quemadmodū similitudine quadam videmus in arte factis. Neque enim ita intelligendus est Aristoteles, quasi credat Veteres nō agnouisse causas efficientes particulares, cum pleræque vel sensu ipso sint per se notæ, quemadmodum & actiones sensibiles, ex quibus materia prima

Quid Philosophos ad primū efficiens inuestigādo induxerit.

ma cognita est, sed eo pacto, vt doceat, illos simulatque primam materiam se inuenisse rati sunt, mox primum efficiens quærere cœpisse. Quærebant enim omnium rerum causas, non huius tantùm, aut illius. De eorum tamen opinionibus paulò pòst agendum est. Quod autem ad verba attinet, aduerte, non esse hoc loco sermonē de generatione, & corruptione proprie dicta, quæ sine forma substātiali nō perficitur: hanc enim neminē ex Veteribus cognouisse paulò inferiùs affirmat Aristoteles: sed de generatione, & corruptione accidentaria, vt cùm album fit ex non albo, aut album in non abum dissoluitur. Nā cùm illi substantialem formā non agnouerint, hoc illis commune fuit, vt nullam substātialem mutationem esse putauerint.

Generationē substantialē ex veteribus cognouisse neminem.

ὐδὲ ποιεῖ τὸ μὲν ξύλον κλίνω, ὁ δὲ χαλκὸς ἀνδριάντα. ἀλλ' ἕτερόν τι τῆς μεταβολῆς αἴτιον. τὸ δὲ τοῦτο ζητεῖν ἐστὶ τὸ τίνα ἑτέραν ἀρχὴν ζητεῖν, ὡς ἂν ἡμεῖς φαίημεν ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. οἱ [t] μὲν οὖν πάμπαν ἐξ ἀρχῆς ἀφέμενοι τῆς μεθόδου τῆς τοιαύτης, καὶ ἓν φάσκοντες εἶναι τὸ ὑποκείμενον, οὐδὲν ἐδυσχέραναν ἑαυτοῖς. ἀλλ' [u] ἔνιοί γε τῶν ἓν λεγόντων, ὥσπερ ἡττηθέντες ὑπὸ [x] ταύτης τῆς ζητήσεως, τὸ ἓν ἀκίνητόν φασιν εἶναι, καὶ τὸν φύσιν ὅλην οὐ μόνον κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν (τοῦτο μὲν γὰρ ἀρχαῖόν τε, καὶ πάντες ὡμολόγησαν) ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἄλλην μεταβολὴν πᾶσαν, καὶ τοῦτο αὐτῶν ἴδιόν ἐστι τῶν μὲν ἓν μόνον φασκόντων εἶναι τὸ πᾶν, οὐθενὶ συνέβη τὸν τοιαύτην συνιδεῖν αἰτίαν, πλὴν εἰ ἄρα [y] Παρμενίδῃ καὶ τούτῳ κατὰ τοσοῦτον ὅσον οὐ μόνον ἓν, ἀλλὰ καὶ δύο πως τιθησιν αἰτίας εἶναι. τοῖς δὲ πλείω ποιοῦσιν μᾶλλον ἐνδέχεται λέγειν, οἷον τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ἢ πῦρ καὶ γῆν. χρῶνται γὰρ ὡς πιττὸν ἐχόντι τῷ πυρὶ τὴν φύσιν, ὕδατι δὲ καὶ γῇ καὶ τοῖς τοιούτοις τοὐναντίον.

Ποιεῖ τὸ μὲν ξύλον κλίνω, ὁ δὲ χαλκὸς ἀνδριάντα. ἀλλ' ἕτερόν τι τῆς μεταβολῆς αἴτιον. τὸ δὲ τοῦτο ζητεῖν ἐστὶ τὸ τίνα ἑτέραν ἀρχὴν ζητεῖν, ὡς ἂν ἡμεῖς φαίημεν ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. οἱ [t] μὲν οὖν πάμπαν ἐξ ἀρχῆς ἀφέμενοι τῆς μεθόδου τῆς τοιαύτης, καὶ ἓν φάσκοντες εἶναι τὸ ὑποκείμενον, οὐδὲν ἐδυσχέραναν ἑαυτοῖς. ἀλλ' [u] ἔνιοί γε τῶν ἓν λεγόντων, ὥσπερ ἡττηθέντες ὑπὸ [x] ταύτης τῆς ζητήσεως, τὸ ἓν ἀκίνητόν φασιν εἶναι, καὶ τὸν φύσιν ὅλην οὐ μόνον κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν (τοῦτο μὲν γὰρ ἀρχαῖόν τε, καὶ πάντες ὡμολόγησαν) ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἄλλην μεταβολὴν πᾶσαν, καὶ τοῦτο αὐτῶν ἴδιόν ἐστι τῶν μὲν ἓν μόνον φασκόντων εἶναι τὸ πᾶν, οὐθενὶ συνέβη τὸν τοιαύτην συνιδεῖν αἰτίαν, πλὴν εἰ ἄρα [y] Παρμενίδῃ καὶ τούτῳ κατὰ τοσοῦτον ὅσον οὐ μόνον ἓν, ἀλλὰ καὶ δύο πως τιθησιν αἰτίας εἶναι. τοῖς δὲ πλείω ποιοῦσιν μᾶλλον ἐνδέχεται λέγειν, οἷον τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ἢ πῦρ καὶ γῆν. χρῶνται γὰρ ὡς πιττὸν ἐχόντι τῷ πυρὶ τὴν φύσιν, ὕδατι δὲ καὶ γῇ καὶ τοῖς τοιούτοις τοὐναντίον.

Μετὰ [z] δὲ τούτους, καὶ τὰς τοιαύτας ἀρχὰς, ὡς οὐχ ἱκανῶν οὐσῶν γενέσθαι τὴν τῶν ὄντων φύσιν, πάλιν

t *Qui igitur hāc viam.* } Significat priscos Naturales, qui cùm primas, & maximè vniuersales rerū causas primi omniū quærerent, solius tamen materialis meminerunt. Ideo autem aut hos nihil sibi negotij exhibuisse; vel quia nihil soliciti fuerunt de colligenda efficiente ex materiali: vel quia posita distinctione rerum (neque enim negandam esse censebant) non sibi aditum præcluserunt ad tradendā efficientem, vt ni fecerunt, qui omnia vnum esse existimarunt, quorum sententiam mox subiiciet.

u *Sed quidā eorū, qui vnum.* } Significat Xenophanē Parmenidē, & Melissum, qui dicebant omnia esse vnū. Quorū opinionē non retulit inter sententias eorum, qui vnū principiū materiale posuerūt, quia cùm ab vno illo omnē prorsus mutationem tollerent, consequens fuit, vt illud non posuerint, quasi materiale principiū. Floruit Xenophanes post Babyloniсam captiuitatem, sed tamē ante Anaxagorā. Xenophanē verò præceptorē fuisse Parmenidis ipse Arist. scribit cap. 5. huius lib. Melissum denique auditorem Parmenidis fuisse, satis constat.

Xenophanes, Parmenides, & Melissus omnia vnum faciunt.

Vt apud Luert. in Melissō.

x *A quæstione hac superat* } Cùm in ea gererentur fata, si vnū illud moueatur, tradendā ab eis fuisse causam efficiētē, à qua moueatur, & tamē videretur se causam efficientē admittere nō posse, si tueri vellēt omnia esse eiusdē omnino rationis,

Cur dicāt esse immobile.

tionis, vt ponebant (agens enim diuersæ rationis est à patiente) eò potiùs confugerunt, vt dicerent vnum illud omnino esse immobile, non solùm mutatione substantiali, quam cæteri quoque negabant, sed accidentaria etiam, quæ fuit propria ipsorum opinio.

y *Nisi forsitan Parmenidi* } Etsi Parmenides ponebat omnia esse vnum ratione, & natura; quia tamen non negabat esse plura secundum sensum, vt inferius patebit; hac ratione ait Arist. fieri potuisse, vt ille causam efficientem concesserit, quemadmodum & ii, qui cùm plura principia possuissent, addiderunt, ignem habere efficiendi vim, aquam verò, terram, aërem, & alia, si quæ interiecta sunt, patiendi. Hoc loco exemplaria omnia, quæ viderim, habent θερμὸν ἢ ψυχρὸν, sed cùm legendum videatur, καὶ pro ἢ, maximè cùm sequatur ἢ πῦρ καὶ γῆν; quod idem Alexandri enarratio innuit, eò libentiùs lectionem correximus, quòd similitudine particularum ἢ, & καὶ, cum non bene exprimuntur, facilè librarii hallucinari potuerunt. Legit etiam Alexãder, & aliud quoddam exemplar manu scriptum pro εἰ ἄρα παρμενίδῃ [ἐνὶ παρμενίδῃ] hoc est, vni Parmenidi; sed parum id refert.

Nõ omnino sustulit causam efficientẽ Parmenidei.

z *Post hos, & huiuscemodi* } Post hos ipsos, qui materiali causæ efficientem addiderunt, alii ab ipsa veritate compulsi cœperunt quærere finalem, non tamen eam quæsiuerunt sub ratione finalis, sed sub ratione bene, rectéque efficientis, id est, alicuius boni gratia. Cùm enim viderent causam absolutè efficientem, vt ignem aut aliquam aliam, quæ non intendit bonum per se ipsam, sed per aliam superiorem, à qua dirigitur, non satis esse ad efficiẽdum Mundum, ordinémque vniuersi constituendum, tum quoad conseruationem rerum, tum quoad earum generationem (est enim hic ordo rerum optimum quid in toto vniuerso) nec rursus æquum esset, vt tanta res temeritati casus, ac fortunæ ascriberetur; necessariò compulsi sunt tradere aliquod principium bene rectéque efficiendi, seu gratia boni cogniti, vt Anaxagoras Mentem, & Hesiodus, ac Parmenides amorem, seu cupiditatẽ. Atque hoc etiam loco planè cernis non loqui Aristotelem de agente gratia boni, seu finis particularis duntaxat, sed gratia finis totius Vniuersi, quemadmodum de efficiente diximus. Quãquam eadem ratio est, si spectentur fines particulares, præsertim viuentium. Ordo enim, & dispositio partium cuiusque viuentis, ita congruunt cum operationibus viuentium, vt ab alia causa, quàm intelligente, & ordinante, ac denique gratia boni cogniti agente, constitui non potuerint.

Qua ratione Veteres causam finalem inuestigarunt.

lignum quidem lectũ, æs verò statuam efficit, sed aliquid aliud mutationis causa est. Hoc autem quærere, aliud principium quærere est, quod nos dicamus licet, vnde est principium motus. Qui [t] *igitur omnino hanc viam, & rationẽ à principio attigerunt, vnúmque subiectum esse asserunt, nihil sibi negotij, difficultatisque exhibuerunt, sed quidam* [u] *eorum qui vnum statuunt, quasi à quæstione* [x] *hac superati ipsum vnum immobile esse inquiũt, vniuersæq; naturæ non solùm ortum, & interitum negant (hæc enim & vetus opinio est, & in qua omnes consenserunt) sed omnem quoque aliam mutationẽ, quod est illorum proprium. Nemini igitur eorum, qui totam rerum vniuersitatem vnum tantùm esse asserunt, talem causam videre contigit, nisi* [y] *forsitan Parmenidi, atque huic, quatenus nõ vnam tantum, verùm etiam duas quodammodo causas esse statuit. Ii autem, qui plura faciunt, magis eam afferre possunt, veluti calidum, & frigidum, aut ignem, & terram, vtuntur enim igne, vt habente naturam ad mouendum aptã; contrà verò aqua, terra, & alijs eiusmodi.*

Post [z] *hos, & huiuscemodi principia, vt quæ non satis essent ad rerum naturam gignendam,*

rursus

lege hoc loco D. Thomam.

aa *Quemadmodum in animantibus*} Id dicebat Anaxagoras Mentem facere in tota rerum natura, quod mens noſtra in nobis efficit. agimus enim gratia boni, ſiue finis cogniti.

bb *Sed tamen Herm.*} Hoc loco Græci codices excuſi, quotquot vidimus, & nonnulli manuſcripti habent ἄμεινον δ' ἔχει πρότερον Ἑρμότιμος ὁ Κλαζομένιος εἰπεῖν, quod vetus Interpres ſic vertit [Attamen habet priùs Hermotimus Clazomenius cauſam dicendi] Beſſario hunc in modum [Attamen Hermotimus Clazomenius dicitur cauſam priùs dixiſſe] Perionius hoc pacto [Sed tamē Hermotimum Clazomenium antè cauſam attuliſſe ferunt] Quæ omnes interpretationes eò ſpectant, vt doceat Ariſt. Anaxagoram quidem dixiſſe, intellectū illum immiſtum primam eſſe cauſam bene, rectéq; efficiendi; ſed tamen Hermotimum eius ciuem aliquid aliud, aut dixiſſe, aut etiam docuiſſe, vnde Anaxagoras in eam ſententiam venire potuit. At Argyropylus aliū reddit ſenſum hoc modo [Hermotimū autē Clazomenium hoc priùs dixiſſe ferunt] quibus verbis non cauſam ſententiæ duntaxat, ſed ipſam ſententiam ad Hermotimum refert ex traditione quadā. Cui interpretationi aſtipulatur explanatio Alexandri. Imò & ipſe Ariſtoteles initio cap. ſequentis idem ſentire videtur, cùm allatis Heſiodi & Parmenidis carminibus hunc in modum cōcludit [Atque hi quo pacto diſtinguendi ſint, vt quis eorum primus huiuſce cauſæ auctor fuerit intelligatur, pòſt licebit iudicare] Quæ verba ad omnes, quorum in hoc cauſæ genere tradendo facta eſt mentio, videntur referenda. Hæc poſterior interpretatio cùm omnino placeret, & tamen obſtarēt Græci

Prior ſenſus.

Poſterior ſenſus.

Præfertur poſterior.

πάλιν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας, ὥσπερ εἴπομεν, ἀναγκαζόμενοι, πλὴν ἐχομένως ἐζητήσαμεν ἀρχήν. τῷ γὰρ εὖ καὶ καλῶς τὰ μὲν ἔχειν, τὰ δὲ γίνεσθαι τῶν ὄντων, ἴσως οὔτε πῦρ, οὔτε γῆν, οὔτ' ἄλλο τῶν τοιούτων οὐθὲν, οὔτ' εἰκὸς αἴτιον εἶναι, οὔτ' ἐκείνους εἰκὸς οἰηθῆναι, οὐδ' αὖ τῷ αὐτομάτῳ, καὶ τύχῃ τοσοῦτον ἐπιτρέψαι πρᾶγμα καλῶς ἔχει. νοῦν δή τις εἰπὼν εἶναι, καθάπερ [aa] ἐν τοῖς ζώοις, καὶ ἐν τῇ φύσει τὸν αἴτιον καὶ τῷ κόσμῳ, καὶ τῆς τάξεως πάσης, οἷον νήφων ἐφάνη παρ' εἰκῆ λέγοντας τοὺς πρότερον. φανερῶς μὲν οὖν Ἀναξαγόραν ἴσμεν ἁψάμενον τούτων τῶν λόγων, αἰτίαν δ' ἔχει πρότερον [bb] Ἑρμότιμος ὁ Κλαζομένιος εἰπεῖν. οἱ μὲν οὖν οὕτως ὑπολαμβάνοντες, ἅμα τῷ καλῶς πλὴν αἰτίαν ἀρχὴν εἶναι τῶν ὄντων ἔθεσαν, καὶ τῶν τοιούτων, ὅθεν ἡ κίνησις ὑπάρχει τοῖς οὖσιν.

Κεφ. Δ'.

Ποπλεύσεται δ' ἄν τις Ἡσίοδον πρῶτον ζητήσας τὸ τοιοῦτο, καὶ ἄν εἴτις ἄλλος ἔρωτα, ἢ ἐπιθυμίαν ἐν τοῖς οὖσιν ἔθηκεν ὡς ἀρχήν, οἷον καὶ Παρμενίδης. καὶ γὰρ οὗτος κατασκευάζων πλὴν τοῦ παντὸς γένεσιν, πρῶτον μέν

φησιν

Græci codices, omnem nobis ſcrupulum euulſit, quemadmodum ſæpè aliàs in hoc opere, vetus quoddam exemplar manuſcriptum Illuſtriſs. Cardina. Syrleti, viri non virtutum modò ſplendore, ſed optimarum etiam diſciplinarum cognitione clariſsimi; qui vt eſt varia, & recondita eruditione præditus, ita libris abundat & genere ipſo, & fide ac vetuſtate exquiſitis. Habet enim exemplar, pro, αἴτιον ἴχειν [αἰτίαν ἴχειν] quod aliud eſt, & ſenſum poſteriorem planè continet. Namque αἰτίαν ἴχειν, idem eſt, atque auctorem haberi; quod etſi ſæpius in malam partem accipitur, nonnunquam tamē in bonam vſurpatur, vt apud Iſocratem, cùm ait, ἡμεῖς πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦτο αἰτίαν ἔχομεν, id eſt, nobis bona hæc accepta referentur; qua ſignificatione hoc loco vtitur Ariſtoteles. De hoc Hermotimo, ita ſcribit Plinius lib. 7. Natur. hiſto. [Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenii animam relicto corpore errare ſolitam, vagamque è lōgiquo multa annūciare, quæ niſi à præſenti noſci non poſſent, corpore interim ſemianimi &c.] Nū autem is Hermotimus fuerit paulò ſuperior Anaxagora; an verò multò antiquior ille, cuius animum Pythagorici fabulātur priùs fuiſſe in Aethalide, ac Euphorbo, poſtea vero in Pirrho Delio piſcatore, & in ſuo Pythagora, eūdémque cōceſſu Mercurii perpetuò memorem extitiſſe eorū, quæ in ſuperioribus corporibus geſsiſſet; nihil ad præſentem locum attinet diſquirere.

rurſus ab ipſa veritate, vti diximus, coacti Philoſophi principium, quod ſequitur, quæſiuerunt. Cur enim res bene, rectéque partim habeant, partim fiāt, neque ignem forſitan, neque terram, neque aliud quicquam tale veriſimile eſt cauſam eſſe, aut illos ita ſenſiſſe; nec rurſus æquum eſt tantam rem caſui, & fortunæ tribuere. Itaque, qui mentem quemadmodum aa in animantibus, ſic in natura cauſam cùm Mundi, tum etiam totius ordinis eſſe dixit, is præ ſuperioribus temerè loquentibus, quaſi ſobrius viſus eſt. Atque Anaxagoram quidem hos ſermones palàm tetigiſſe ſcimus; ſed tamen bb *Hermotimus Clazomenius id prius dixiſſe fertur. Qui igitur ita exiſtimarunt, ſimul cauſam cur bene res habeant, & eam, vnde motus in eis inſit, principium eſſe ſtatuerunt.*

Cap. 52.

Hermotimus

CAP. IIII.

Laertius in Pythagora hæc refert.

Oniciat à verò aliquis, Heſiodum primum id quæſiuiſſe, & ſi quis alius amorē, aut cupiditatem ijs, quæ ſunt, vti principium poſuit, velut Parmenides. Is enim, cùm vniuerſi generationem molitur, ſic ait;

Cuncto-

Capitis quarti Explanatio.

Oniciat à verò aliquis] Docet initio huius Capitis cauſam bene, rectéque efficientem forſitan profectam primùm eſſe ab Heſiodo Poëta, aut à Parmenide, qui videntur dicere in ſuis carminibus, amorem, ſiue cupiditatem eſſe rerum principium. amor enim rei, quæ expetitur, eſt principium effectiuum cum cognitione, quod ſolum bene rectéque efficiendi principium dici poteſt. Loquitur autem de Parmenide, quatenus diſſerebat de rebus, vt ſunt plures ſenſu, non autem quatenus credebat omnia eſſe vnum ratione.

Amor principium rerum.

b *Cunctorum ille Deum*} Quantum ex his verbis apparet, nō posuit Parmenides amorē primam omnino causam efficientem nisi forsitan productionem accepit, vt nostri Theologi diuinarum personarum productionem intelligunt, quod parum verisimile est. Sensus ergo videtur esse. Iouem, siue primam simpliciter causam produxisse amorem, omnium Deorum primum, id est ante omnes Deos, quorū nomine cœlestia corpora videtur intellexisse. Si tamen intellexisset ipsam diuini amoris productionē, sensus esset; Primam causam efficientē vniuersi, aut quā extra se quicquā produceret, produxisse in se atq; ab omni æternitate amorē diuinū. Vtrouis tamē modo eius verba exponātur, significat Parmenides. Deū produxisse Mūdū, præsertim cœlestia corpora, consilio, & affectu boni.

ἔρωτα [b] θεῶν μητήσατο πάντων. Ἡσίοδος δὲ, πάντων [c] μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύστερνος, ἠδ' ἔρως, ὃς πάντεσι μεταπρέπει ἀθανάτοισιν, ὡς δέον ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν τινὰ αἰτίαν, ἥτις κινήσει καὶ συνέξει τὰ πράγματα. τούτους μὲν οὖν πῶς χρὴ διανέμειν περὶ [d] τοῦ τίς πρῶτος, ἐξέστω κρίνειν ὕστερον.

Ἐπεὶ [c] δὲ καὶ τἀναντία τοῖς ἀγαθοῖς ἐνόντα ἔφαίνετο ἐν τῇ φύσει, καὶ οὐ μόνον τάξις, καὶ τὸ καλὸν, ἀλλ' ἀταξία καὶ τὸ αἰσχρὸν, καὶ πλείω τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὰ φαῦλα τῶν καλῶν, οὕτως ἄλλος τις φιλίαν εἰσηνέγκει, καὶ τὸ νεῖκος, ἑκάτερον ἑκατέρων αἴτιον τούτων. εἰ γάρ τις ἀκολουθοίη, καὶ λαμβάνοι πρὸς τὸ διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς ἃ ψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, εὑρήσει τὸ μὲν φιλίαν αἰτίαν οὖσαν τῶν ἀγαθῶν, τὸ δὲ νεῖκος τῶν κακῶν. ὥστ' εἴ τις φαίη τρόπον τινὰ καὶ λέγειν, καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχάς Ἐμπεδοκλέα τάχ' ἂν λέγοι καλῶς. εἴπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων αἴτιον, αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ἐστι, καὶ τῶν κακῶν, τὸ κακόν.

Hesiodi sententia.

c *Extitit ante*} Nō solùm primā simpliciter causam posuit Hesiodus ante terram, quam dixit esse principium materiale, sed etiā ante amorem, quem à prima simpliciter causa productum esse censet, quasi boni gratia efficiētem. Dicitur autem amor primæ causæ afferre decus rebus immortalibus, quia in eis tantum cernitur constans ordo, & perfectio. Si quis autem quærat, vtri causam efficiētem melius attigerint, iine, qui intellectum, an qui amorem principium effectiuum materiali addiderunt, occurrēdum est, vtrosque vnam efficientem causam quasi integrasse, intellectus enim artificis nihil agit, nisi determinetur ab appetitu ad hoc vel illud efficiendum.

Οὗτοι [h] μὲν οὖν, ὥσπερ λέγομεν, καὶ μέχρι τούτου δυεῖν αἰτίαιν ἐφήψαντο, ὡς ἡμεῖς διωρίσαμεν ἐν τοῖς περὶ φύσεως, τῆς τε ὕλης, καὶ τοῦ ὅθεν ἡ κίνησις, ἀμυδρῶς μέν

d *Vtquis eorum*} Anaxagoras ne, an Hermotimus, an verò Parmenides, an denique Hesiodus, de quo hæc scribit Gellius, Homerum, & Hesiodum inter omnes fere scriptores constare, ætatem egisse, vel iisdem ferè temporibus, vel Homerum aliquantò antiquiorem fuisse, vtrunque tamen ante Romam cōditam

Quo seculo fuerit Hesiodus.

Lib. 17. c. 21.

ditam vixisse, Syluiis Albæ regnantibus, annis post bellum Troianum (teste Cassio in primo annalium) plus cẽtum quadraginta, ante Romam verò conditam (vt Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero scripsit) annis quinquaginta. Ex qua re patet, Hesiodũ floruisse circa tẽpora Isaiæ Prophetæ.

e *Quoniam autem ea, quæ sunt*} Hactenus meminit eorum, qui vnam tãtum efficiẽtẽ causam attigerũt. Nunc docet Empedoclem posuisse duas, alteram efficientem bonorum, quam vocauit amicitiam, siue concordiam, & alteram malorum, quam litem siue contentionem, siue discordiam appellauit. Nam cùm in rebus reperiantur multa mala, ac turpia, atque adeò plura, quàm bona, & honesta, & præsertim apud nos, & ideo mala nõ videantur effici per accidẽs siue casu, & præter intentionem naturæ, necessariũ illi visum est, ponere aliquam per se causam efficientem malorũ, quemadmodũ ponitur bonorum. Quia verò causa per se bonorum est bona, malorum autem mala, colligit Arist. dici posse primũ Emped. posuisse bonum, ac malum esse principia rerũ, nempe efficientia.

Duas efficiẽtes causas positas esse ab Empedocle.

Cunctorum bille Deum primùm produxit amorem. Hesiodus autem. Extitit e ante chaos, post hoc vastissima tellus; Exin amor cunctis decus immortalibus affert; quòd nimirum oporteat in ijs, quæ sunt, causam quandam inesse, quæ res ipsas moueat, atque contineat. Atque hi quo pacto distinguendi sint, vt [d] quis eorum primus auctor fuerit intelligatur, pòst licebit iudicare.

Quoniam [e] autẽ, & bonis contraria in natura inesse conspiciebãtur, nec solùm ordo, & pulchrũ, sed inordinatio etiam, & turpe, pluraq; mala, quàm bona, & turpia quàm pulchra, iccirco alius quidam amicitiam, & contentionẽ inuexit, vt vtrunque [f] vtriusque horum causa esset. Si quis enim rem ipsam persequatur, mẽtémque Empedoclis obseruet, non verba, quæ balbutit; inueniẽt profecto, amicitiam bonorum, contentionem verò malorum causam esse. Quare si quis dicat, Empedoclem quodammodo & tradere, & primum tradere bonum, ac malum principia esse, rectè [g] fortasse dixerit, siquidem bonorum omnium causa ipsum bonum est, & malorum malum.

Atq; [h] hi quidẽ, vti diximus, atq; hactenus duas causas attigerũt, vt nos in libris de Natura definiuimus; materiã, & id vnde est mot⁹ obscurè tamen,

f *Vtrunque vtriusque*} Sensus est, amicitiam bonorũ, contentionem malorum, vt ipse mox exponet.

g *Recte fortasse*} Addit particulam, fortasse, quia Empedocles nõ satis in hac re sibi cõstat, vt paulò inferiùs docebit. Nam etsi amicitia est causa boni in generatione mixtorum, fiunt enim mista per vnionem, confusionémque elementorum, est tamẽ causa mali in efficiendo chao, quod nisi confusis partibus vniuersi, earúmque distinctione sublata fieri nequit. Eodémque modo etsi contentio, ac pugna est malum quoddam in dissolutione mixtorum (dissoluuntur enim pugnantibus, & dissidentibus à se inuicem elementis) est tamen bonũ quid in gignendo vniuerso, quod apud Empedoclem nõ fit, nisi pugnãtibus, & dissidẽtibus in chao rebus omnibus, quæ in eo cõfusæ latebãt, vt quæque distinctũ locũ à loco alterius obtineat. Est & alia ratio, cur sibi non constiterit Empedocles. Cùm enim res per contentionem separantur à se inuicem, vt elementa à misto, tum partes cuiusque earum in vnum conueniunt, nec iam cum partibus aliarum confusæ sunt, contráque accidit, cum in vnum mistum coëunt. Ita fit, vt hac etiam ratione amicitia disiungat quædam & contentio coniungat. Qua ratione Arist. inferiùs vtitur.

Non satis sibi constare Empedoclem.

h *Atque hi quidem, vti diximus*} Empedoclem, & Anaxagorã significat, ac reliquos modo quodã meminisse dixit causæ finalis. Ait autẽ illos posuisse tãtùm causam materialẽ, & efficientẽ, quia etsi finalẽ ponebant, tamen nõ illam

Empedoclem & alios Veteres finalē causam ab efficiēte non distinxisse.

distinguebant ab efficiente gratia boni cogniti, siue affectu boni, vti diximus. *Cap. praced.*

i *Sed quemadmodum inexercitati*} Pulcherrimis similitudinibus docet hos non ex arte, sed quasi casu, & ipsa veritate impellente has efficientes causas posuisse, cùm non semper, & cōtinuata rerū, tractatione illis vtantur, sed interdū, ac rarò, seu potiùs quasi per transennā: id.n. forsitan magis significāt verba illa κατὰ μικρόν.

Plato quanti faciat finalem causam.

k *In cæteris autem*} Hæc ferè loquitur Socrates, apud Platonem in Phœdone [Cùm audissem, inquit, aliquando ex lib. Anaxagoræ legentem quendā hanc Anaxagoræ sentētiā, videlicet, Mētem omnia exornare, omniúmque causam esse, hoc vtique causæ genere magnopere sum delectatus. existimans quodammodo consentaneū, mentem esse omnium causam, putabámque, si id ita esset, vt mens omnia exornaret, singula per hanc ita esse disposita, vt optimè disponi potuerāt. Propterea, si quis vellet causam inuenire, qua singula fiant, atque pereant, aut sint, hoc ipsum esse inueniendum, qua videlicet ratione optimum sit vnicuique, aut esse, aut quoduis aliud pati, vel agere] & post pauca [Hæc vtique mecum ipse reputans gaudebā inuenisse ratus Anaxagorā magistrū, qui me id, quod tantopere cupiebā, causas rerū doceret, primúmque mihi diceret, vtrū plana sit terra, vel rotūda, & cùm hæc dixisset, subiungeret mihi causam, atque necessitatem, afferens videlicet id ipsum, quod melius est, meliúsque fuisse eam esse talē. Proinde si terram diceret in mūdo mediam esse, mox exponeret melius extitisse, vt media esset. Quòd si ille hæc ostenderet, ita me comparabā, quasi nullam ampliùs causarū speciē positurus. Præterea de Sole, & Luna, cæterísque stellis, earumq; inter se velocitate, conuersionibúsque, & de huiusmodi omnibus me similiter quæsiturū, auditurúmq; comparauerā, quod videlicet, & qua ratione hæc melius sit singula vel facere, vel

μέντοι καὶ οὐδὲν σαφῶς, ἀλλ' [i] οἷον ἐν ταῖς μάχαις οἱ ἀγύμναστοι ποιοῦσι. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι περιφερόμενοι τύπτουσι πολλάκις καλὰς πληγάς, ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνοι ἀπὸ ἐπιστήμης, οὔτε οὗτοι ἐοίκασιν εἰδόσι λέγειν ἃ λέγουσι. σχεδὸν γὰρ οὐθὲν χρώμενοι φαίνονται τούτοις, ἀλλ' ἢ κατὰ μικρόν. Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῇ χρῆται τῷ νῷ πρὸς τὴν κοσμοποιΐαν, καὶ ὅταν ἀπορήσῃ διὰ τίν' αἰτίαν ἐξ ἀάγκης ἐστὶ, τότε ἕλκει αὐτόν. ἐν [k] δὲ τοῖς ἄλλοις πάντα μᾶλλον αἰτιᾶται τῶν γινομένων ἢ νοῦν. καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἐπὶ πλέον μὲν τούτῳ χρῆται τοῖς αἰτίοις, οὐ μὴν οὔτε ἱκανῶς, οὔτ' ἐν τούτοις εὑρίσκει τὸ ὁμολογούμενον. πολλαχοῦ γοῦν αὐτῷ ἡ μὲν φιλία διακρίνει, τὸ δὲ νεῖκος συγκρίνει. ὅταν μὲν γὰρ εἰς τὰ στοιχεῖα διΐστηται τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ νείκους, τότε τὸ πῦρ εἰς ἓν συγκρίνεται, καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ἕκαστον. ὅταν δὲ πάντα ὑπὸ τῆς φιλίας συνίωσιν εἰς τὸ ἓν, ἀνακαῖον ἐξ ἑκάστου τὰ μόρια διακρίνεσθαι πάλιν. Ἐμπεδοκλῆς μὲν οὖν παρὰ τοὺς πρότερον πρῶτος ταύτην τὴν αἰτίαν διελὼν εἰσήνεγκεν, οὐ μίαν ποιήσας τὴν τῆς κινήσεως ἀρχὴν, ἀλλ' ἑτέρας τε καὶ ἐναντίας. ἔτι δὲ καὶ τὰ ὡς ἐν ὕλης εἴδει λεγόμενα στοιχεῖα, τέτταρα πρῶτος εἶπεν, οὐ [l] μὴν χρῆται

Sect. 2.

vel pati, quodcunque agant, vel patiantur. Neque enim putabam, cùm ab initio dixisset à Mente omnia exornari, ipsum aliã postea causam rebus assignaturũ, præterquàm quòd optimum sit eas ita se, vt habent, habere. Itaque arbitrabar eum in reddẽdis singulorum, tam cunctorũ cõmuniter causis singulis quidem assignare, quod vnicuique optimum, cũctis verò commune bonũ. Neque verò spes ipse meas paruifaciebã; sed summo quodã studio acceptos libros, quàm velocissimè poteram, lectitaui, vt ocyssimè quid optimũ, quidve eius contrariũ esset, cognoscerẽ. Hac igitur mirabili spe ductus cùm legere pergo, video hominẽ Mente quidẽ nullo modo vtẽtẽ, nec causam vllã ad ipsum rerũ ornatũ referẽtem, sed aëreas naturas, & æthereas, aqueásque, & talia multa incredibilia pro rerũ causis assignantem. Qua quidem in re ille mihi perindevisus est agere, ac si quis diceret, Socratem quæcunque facit, mente facere, deinde volens singulorũ, quæ facio, causas explicare, dicat, primùm quidem nunc me hic propterea sedere, quoniã corpus meũ ex ossibus, neruisq. cõponitur, & ossa quidẽ solida sunt, & iũcturarũ interualla inuicẽ habẽt, nerui aũt sic instituti, vt extẽdi, & cõtrahi valeãt, cõplectantur ossa cũ carnibus, atq; cute, quæ res illas continet.] Hæc Socrates. Quo loco ille adeo magnifacit causam finalẽ, vt eã solã appellet causam. Cæteras. n. vocat ea, sine quib. causa nõ põt esse causa, vt patet ex iis, quæ paulò pòst subdit. [Verũ talia quædã, inquit, causas appellare à ratione est remotissimũ. Si qs aũt dixerit absq ossibus, & neruis, atq. similibus nõ posse me, quæ mihi faciẽda videãtur, implere, vere vtiq; dicet. Attamẽ asserere propter hæc me facere, quæcũq; facio, dũ ipsa mẽte ago, nõ autẽ eius, quod optimũ sit, optione, multa, magnaque sermonis negligẽtia esset. Nã qui, sic est affectus, nequit discernere aliã quidẽ esse verã rei alicuius causam, aliud verò illud, sine quo ipsa causa esse nõ potest causa. Quod quidẽ multi mihi vidẽtur quasi in tenebris attrectãtes alieno appellare nomine, dũ causam nuncupant.] Hoc loco vbi latinè diximus [nec in his &c] græcè sic habetur οὔτ' ἐν τούτοις εὑρίσκει τὸ ὁμοιογούμενον, quod est ad verbũ [neque in his inuenit consensionẽ] Verùm idem omnino est, non inuenire consensionẽ in doctrinæ progressu, atque sibi in docẽdo non cõstare.

tamen, & neutiquam dilucidè; sed [i] *quemadmodũ inexercitati in pugna faciunt: ij enim cùm in omnem partem feruntur, insignes plagas persæpe inferũt. verùm neque illi ex arte faciunt, neque hi videntur ea, quæ dicunt, scientia tenere. Ferè enim his nõ videndentur vti nisi raró. Nã & Anaxagoras ad Mundi opificium, quasi machina vtitur Mente; cumq; dubitat, propter quam causam necessariò sit, tunc ipsam trahit; in* [k] *cæteris autẽ, quæuis alia potius, vt causas eorum, quæ fiunt, quàm Mentem adhibet. Et Empedocles sæpius ille quidem, quàm hic, causis vtitur; verùm nec quantum satis est, nec in his sibi ipse cõstat. multis enim locis apud eum amicitia disiungit, & cõtentio coniungit. Nam cùm vniuersum in elementa à lite dissoluitur, tum ignis in vnum coalescit, & vnumquodque cæterorum elementorum: cùm autem omnia in vnum, regnante amicitia, conueniunt, tum partes ex vnoquoque rursus secernantur necesse est. Itaque Empedocles præter priores hanc causam primus diuisam inuexit, nec vnum, fecit principium motus, sed diuersa, atque contraria. Præterea idem elementa ea, quæ ad speciem materiæ pertinere dicuntur, quatuor primas esse dixit: tametsi* [l] *non eis,*

Solum finem appellari causam apud Platonẽ loco citato.

Quo pacto elemẽta materiales causas fecerit Empedocles.

[i] *Tametsi non eis*} Etsi Empedocles dixit, quatuor elemẽta esse causas materiales cõparatione mixtorum, tamẽ comparatione ipsorũ inter se dixit ignem habere vim agendi, cætera autem tria patiendi, quasi sint vna quædam materia respectu ignis. Aut certè id dixit, quia ignis, vt est omnium elementorum perfectissimus, ita est quasi forma & perfectio cæterorum.

Tres Veterum de principiis abstrusæ opiniones.

m *Leucippus verò eiusque*} Ex hoc loco ferè ad finē vsque cap. 5. refert Arist. tres opiniones abstrusas, & parum fidei habentes vnam Democriti, & eius familiaris Leucippi; alteram Pythagoreorum tertiā Xenophanis, eiusque discipuli Parmenidis, & huius auditoris Melissi. Quorum primi dicebant principia rerum esse plenum, ac vacuum; secundi par & impar; tertii omnia esse vnum.

Pro opinione Democriti, & Leucippi, lege, si placet, quæ ab Arist. dicūtur in Phys. lib. 1. c. 5 & lib 4. c. 6. & 1. de gener. c. 8.

ταί γε τέτταρσιν, ἀλλ' ὡς δυσὶν οὖσι μόνοις. πυρὶ μὲν καθ' αὑτό. τοῖς δ' ἀντικειμένοις, ὡς μιᾷ φύσει, γῇ τε καὶ ἀέρι, καὶ ὕδατι. λάβοι δ' ἄν τις αὐτὸ θεωρῶν ἐκ τῶν ἐπῶν, οὗτος μὲν οὖν, ὥσπερ λέγομεν, οὕτως τε καὶ τοσαύτας εἴρηκεν ἀρχάς.

1. Physic. text. 41. & lib. 1. tex. 52 & 1. de gen. a tex. 57.

Quo tēpore fuerint Democritus, & Leucippus.

Quo tēpore hi Philosophi extiterint, hinc intelligi potest. Leucippus Zenonis Eleatæ auditor fuit, præceptor aliquando Democriti, aut ita illi familiaris, vt tamen præceptoris loco ei esse videretur. Democritū verò tunc adolescentem fuisse refert Laërtius ex Herodoto, eū Xerxes Persarū Rex apud eius patrē hospitatus est, eique Magos. & Chaldæos præceptores reliquit. Itaque floruerūt ex ordine hi Philosophi, exactis aliquot antè annis Romanorum Regibus, sub Xerxe & Artaxerxe Regibus Persarum, qua ætate alii plerique insignes Philosophi extiterunt.

Λεύκιππος[m] δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος. στοιχεῖα μὲν τὸ πλῆρες, καὶ τὸ κενὸν εἶναί φασι λέγοντες. οἷον, τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὄν. τούτων δὲ τὸ μὲν πλῆρες, καὶ στερεὸν, τὸ ὄν, τὸ δὲ κενόν τε καὶ μανὸν, τὸ μὴ ὄν. διὸ καὶ οὐθὲν μᾶλλον τὸ ὄν τοῦ μὴ ὄντος εἶναί φασιν, ὅτι[n] οὐδὲ * τὸ σῶμα τοῦ κενοῦ, αἴτια δὲ τῶν ὄντων ταῦτα, ὡς ὕλη. καὶ[o] καθάπερ οἱ ἓν ποιοῦντες τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν, τὰ ἄλλα τοῖς πάθεσιν αὐτῆς γεννῶσι, τὸ μανὸν καὶ τὸ πυκνὸν ἀρχὰς τιθέμενοι τῶν παθημάτων, τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ οὗτοι τὰς διαφορὰς, αἰτίας τῶν ἄλλων εἶναί φασι. ταύτας μὲν τοι τρεῖς εἶναι λέγουσι, σχῆμά τε καὶ τάξιν, καὶ θέσιν. διαφέρειν γάρ φασι τὸ ὂν ῥυσμῷ καὶ διαθηγῇ καὶ τροπῇ μόνον. τούτων[p] δὲ ὁ μὲν ῥυσμὸς σχῆμά ἐστιν, ἡ δὲ διαθηγὴ τάξις, ἡ δὲ τροπὴ θέσις. διαφέρει γὰρ τὸ μὲν Α' τοῦ Ν' σχήματι, τὸ δὲ ΑΝ', τοῦ ΝΑ' τάξει. τὸ δὲ Ζ' τοῦ Ν θέσει. περὶ[q] δὲ κινήσεως, ὅθεν ἢ πῶς ὑπάρχει τοῖς οὖσι, καὶ οὗτοι παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ῥαθύμως ἀφῆσαν. περὶ[r] μὲν οὖν τῶν δύο αἰτιῶν. ὥσπερ ἐλέγομεν, ἐπὶ τοσοῦτον ἔοικεν ἐζητῆσθαι πρότερον.

* Aliàs, τὸ κενὸν τοῦ σώματος.

Cur commutata sint verba cōtextus.

n *Quia nec corpus*} Græca sic habent, ὅτι οὐδὲ τὸ κενὸν, τοῦ σώματος. hoc est, quia nec vacuum, quàm corpus; subauditur autem planè inter verba hæc. particula [magis est] quæ præcesserat, vt sensus sit; Quia nec vacuū magis est quā corpus. Sed quia hic sensus non respondet superiori membro (oporteret enim commutatis verbis dicere, Quia nec corpus magis est, quàm vacuum; ex hoc enim sequitur illud, quod antecesserat, Non magis ens esse, quàm non ens) Argyropylus, vt verum sensum retineret, nec tamen verba commutaret, inseruit particulam contrariæ significationis, ita vertens [quoniam nec vacuum minus,

minùs,quàm corpus,est] Nobis tamen, ne nouam dictionem, contrariamque præcedenti aduerbio adscisceremus,placuit magis ipsa tantùm verba transponere ad verum sensum retinendum, quia facillimè accidere potuit, vt Arist. docta quadam scribendi incuria seu potiùs securitate. quæ magnis hominibus contingit (in rebus præsertim parui momenti) verba commutarit. Eo autem libentiùs id fecimus, quòd explanatio Alexandri eũdem omnino sensum exprimit.

eis vt quatuor vtitur. sed vt duobus tantùm; igne quidem,per se; oppositis autem terra,aere, & aqua, vt vna quædam natura. Id quod ex eius carminibus,si res expendatur,intelligi potest. Atque hic quidem hunc in modum, vt diximus, & tot principia posuit.

Democriti opinio de pleno & vacuo explicatur.

Leucippus [m] *verò,eiusq; familiaris Democritus plenam, ac vacuum elementa esse dicunt, vtpote alterum ens, alterum non ens;plenum quidem,ac solidum ens, vacuum autem, & rarum non ens. Quocirca nihilo magis id,quod est,quàm quod non est,esse inquiunt,quia* [n] *nec corpus,quàm vacuum; hæc autem causæ rerum ponuntur, vt materia. Atque* [o] *vt ij qui vnum quid substantiã subiectam faciunt, cætera eius affectionibus generant, rarumq;, & densum principia affectionum statuunt; sic & hi differentias causas cæterorum esse dicunt, easq; tres esse volunt,figuram, ordinem, & situm. Differre enim tantùm aiunt id quod est ῥυσμῷ, διαθιγῇ, τροπῇ, quorum* [p] *ῥυσμὸς figura est, διαθιγὴ ordo, τροπὴ verò situs,differunt enim A,& N figura; AN aut, & N A ordine; Z verò,& N situ. De motu* [q] *autem vnde,aut quo pacto rebus insit hi etiam quemadmodum cæteri per inertiam dicere omiserunt. Ac* [r] *de duabus quidem causis, vt dicebamus, hactenus à prioribus quæsitum videtur.*

o *Atque vt ij qui vnũ?* Sensus huius loci (qui etiã pertinet ad explicationem sententiæ Thaletis, & aliorum Veterũ ponentium vnam rerum omnium materiã) huiusmodi est; Quẽadmodum illi asserebant totam rerum substantiam esse ipsam materiam,earũ verò discrimẽ nasci ex varietate accidentium,quorum quasi capita dicebãt esse raritatẽ, & dẽsitatem (quo pacto nos dicimus calorem frigus humorẽ & siccitatem esse principia cæterarum qualitatũ sensibilium) sic Democritus dicebat,totam rerum substãtiam esse ipsum plenũ, ac vacuum; varietatẽ autẽ earum nasci ex diuersorũ accidentium accessione, quorum principia dicebãt esse figuram, ordinem, & positionem.

p *Quorũ ῥυσμὸς?* Arist. ipse interpretatur verba, quibus Democritus suam sententiam significabat; affectabat enim ille in ipsa dictione obscuritatẽ, vnde & τοῦ ῥέοντος nomẽ inuenit, vt in proœmio diximus. Significat autem ῥυσμὸς græcè quidem fluxum, Abderitarum autem lingua figuram. Itaque Democritus aut peregrina lingua significationem occultare voluit, aut vsus est nomine fluxus ad significandam figuram, quia fluida facilè in omnem figuram verti possunt; pro ratione receptaculi, cui facilimè omnium corporum se conformant. Nomine τῆς τροπῆς, quod est conuersio, ideo significabat situm Democritus, quia situs partium sola conuersione rei mutari potest, etsi locus non mutetur. Denique nomen τῆς διαθιγῆς, quod significat contactum, ideirco accipiebat pro ordine prioris, & posterioris secundùm locum, quia quæ immediato ordine disposita sunt, sese mutuò contingunt.

Orationis Democriti obscuritas.

q *De motu autem?* Significat hoc etiam causam efficientem, finémque, à quo illa ad agendum impellitur, omisisse.

r *Ac de duabus quidem?* Retulit hactenus sententias eorum, qui duo tantùm causarum genera, materialem, videlicet, & efficientem posuerunt. Deinceps aget de iis, qui conati sunt addere formalem.

Capitis

Capitis quinti Explanatio.

Summa eorũ, quæ in hoc ca. explicantur.

INter [a] *hos autem* } In prima parte huius cap. refertur Pythagoreorũ opinio, in secunda Xenophanis, Parmenidisque, & Melissi. In tertia, ac postrema colliguntur in summam sententiæ Philosophorum, quæ hactenus adductæ sunt. Quo loco aduerte verba illa (inter hos, & ante hos) vt ait Alex. posse referri ad Leucippum, & Democritum, quorũ opinio de principiis proximè relata fuit. Quanquam enim ex Pythagoræ familia alicui videri possint (Pythagoræ enim, vt initio diximus, successit Telauges filius, huic Xenophanes, cui Parmenides, huic verò Zeno Eleates Leucippi præceptor, cuius auditorem nonnulli faciũt Democritum) non dicuntur tamẽ Pythagorici, quia Pythagoricæ doctrinæ non adhærentes propria in philosophando placita sectati sunt. Dicuntur igitur Pythagorici fuisse inter hos, & ante hos, quia quidã ex Pythagoricis fuerũt æquales Leucippo, & Democrito, alii ætate superiores, modò nomine Pythagoricorũ non intelligas quosuis sectatores Pythagoræ, sed solos auditores Pythagoræ, quorum adhuc nõnulli tempore Leucippi, & Democriti erant superstites. Nam si ad omnes Pythagoræ sectatores ea verba referrentur, oportuisset dicere nõ modò ante hos, sed etiã addere, & post hos, quãdoquidem plurimi Pythagorici post Democritum, & Leucippum extiterunt. Addit Alexander, posse eadem verba referri ad omnes Physicos hactenus commemoratos. Quod tamen ideo non placet, quia nulli Pythagorici extiterunt ante Thaletem.

Comm. 31. ad finem.

Cur Leucippus, & Democritus à Pythagoreorum albo reiiciatur

Quo tempore Pythagoras floruerit.

Cœpit autem Pythagoras clarus haberi, aut sub finẽ imperii primi Persarũ Regis Cyri, aut non multò pòst, floruitque, & doctrinæ fama, & discipulorum nobilitate

Laertius, Eusebius, & alij.

Κεφ. Ε'.

ΕΝ [a] δὲ τούτοις, καὶ πρὸ τούτων οἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι τῶν μαθημάτων ἁψάμενοι [b] πρῶτον ταῦτα προῆγον, καὶ ἐντραφέντες ἐν αὐτοῖς τὰς τούτων ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀρχὰς ᾠήθησαν εἶναι πάντων. ἐπεὶ [c] δὲ τούτων οἱ ἀριθμοὶ φύσει πρῶτοι, ἐν δὲ τοῖς ἀριθμοῖς ἐδόκουν θεωρεῖν ὁμοιώματα πολλὰ τοῖς οὖσι, καὶ γινομένοις μᾶλλον ἢ ἐν πυρὶ καὶ γῇ καὶ ὕδατι (ὅτι τὸ μὲν τοιονδὶ τῶν ἀριθμῶν πάθος δικαιοσύνη, τὸ δὲ τοιονδὶ ψυχὴ καὶ νοῦς, ἕτερον δὲ καιρὸς καὶ τῶν ἄλλων, ὡς εἰπεῖν, ἕκαστον ὁμοίως) ἔτι δὲ καὶ τῶν ἁρμονιῶν ἐν ἀριθμοῖς ὁρῶντες, καὶ τὰ πάθη, καὶ τοὺς λόγους, ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλλα τοῖς ἀριθμοῖς ἐφαίνετο τὴν φύσιν ἀφωμοιῶσθαι πᾶσιν, οἱ δὲ ἀριθμοὶ πάσης φύσεως πρῶτοι, καὶ τὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα τῶν ὄντων στοιχεῖα πάντων εἶναι ὑπέλαβον, καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἁρμονίαν εἶναι, καὶ ἀριθμόν, καὶ ὅσα εἶχον ὁμολογούμενα δεικνύναι ἐν τε τοῖς ἀριθμοῖς καὶ ταῖς ἁρμονίαις πρὸς τὰ τοῦ οὐρανοῦ πάθη καὶ μέρη, καὶ πρὸς τὴν ὅλην διακόσμησιν, ταῦτα συνάγοντες ἐφήρμοττον, κἂν εἴ τι που πολὺ διέλιπε, προσελάμβανον τὴν συνηρμοσμένην πᾶσαν αὐτοῖς εἶναι τὴν πραγματείαν. λέγω

nobilitate ad finem ferme Darii primi, eius imperii Regis quarti, in quod tempus incidit extremus Romanorum Rex Tarquinius superbus, prophetantibus apud Hebræos Aggæo, Zacharia, & Malachia vltimis 12. minorum Prophetarũ, sub quib' posterioris tẽpli Hierosolymitani structura absoluta est.

b *Primum tractassent*} Hoc est ante naturalem, & diuinam Philosophiam.

c *Quoniam verò*} Exponit quomodo in hanc sententiam venerint Pythagorici. Quapropter melius haberet cõtextus, si loco particulæ, ἐπὶ, poneretur, γὰρ, vt Alex. ait: tametsi illa pro hac nonnunquam vsurpatur. Causa igitur, qua inducti sunt, vt ita existimarẽt, duplex fuit; vna, quia numeri eorum sententia sunt priores natura rebus omnibus corporeis, cùm abstracti ab omni corpore intelligi possint. Altera, quia affectiones rerum naturaliũ videntur priùs reperiri in numeris, tanquam in causis, quàm in ipsis rebus, vt patet in proportione musica, quæ ex numeris desumitur. Dicimus enim proportionem eius concentus, qui appellatur diapason, esse proportionẽ duplã; eius autem, qui dicitur diapẽte, esse proportionẽ sesquialterã; eius verò, qui vocatur diatessaron, esse sesquitertiam: quæ sanè proportiones priùs cernuntur in numeris, quàm in vocibus. His ergo de causis id in primis curabant Pythagorici, vt omnes rerũ proprietates numeris, quoad fieri posset, tanquam rerum essentiis attribuerent, & vicissim quas in numeris cernebãt, rebus conabantur accommodare. Verbi causa quia proprium est iustitiæ æquabilis compensatio, iccirco numerum primum pariter parem, hoc est quaternarium (est enim primus eorum, qui diuiduntur in duos pares) iustitiæ essentiam esse dicebant. Eadem ratione asserebãt, naturam animæ, siue mentis (quod verbum explicationis causa addit Arist.) esse vnitatem, quod diuidi nequeat. Tempus verò appellabant septenarium, quia septem diebus hebdomadi continetur, vel quia solem, cuius cursu præcipuè præscribuntur tempora, in septimo orbe, hoc est, prope Lunam situm putabãt. vel si magis propriè verbũ καιρὸς pro opportuno tẽpore, siue occasione, tempestiuitateque interpreteris, ideo tempus septenario numero significabant, vt Alexander ait, quia res naturales multas tempestiuitates per septimanas habere cernuntur. Fœtus enim septimo mense vitalis editur, in primo septennio dentit, in altero pubescit, in tertio barbam emittit &c. Cùm autem viderẽt, numerum denariũ esse perfe-

Pythagoreorũ de numeris opinio explicatur.

Rerum omniũ proprietates numeris tribuebãt Pythagorici.

Mens cur Vnitas dicta.

Tempus cur septenarium.

CAP. V.

INter hos autem, & ante hos ij, qui Pythagorici appellantur, cùm Mathematica primùm tractassent, ea anteposuerunt, atque in eis educati eorum principia omnium rerum principia esse crediderunt. Quoniam verò numeri his priores sunt natura; illi autem in numeris plures eorum quæ sunt, ac fiunt, similitudines, quàm in igne, terra, & aqua se animaduertere existimabant (veluti talem quandam numerorum affectionem iustitiam esse, talem verò esse animam, ac mentem, aliam tempus, & in cæteris eodem penè modo) quoniam item affectiones, rationésque cõcentuum in numeris obseruabant, & cætera numeris omnibus suapte natura similia esse videbantur; numeri autem omni natura priores sunt; iccirco numerorum elementa omnium rerum esse elementa, totúmque cælum concentum, & numerũ esse existimabant: & quæcunq; in numeris, & concentibus ostendere poterant cæli affectionibus, ac partibus, vniuersoq; ornatui esse consentanea, ea colligentes accommodabãt. Si quid autem magni momenti vspiam deerat, id supplere curabant, vt tota ipsis tractatio aptè connexa esset.

Exempli

perfectissimum, eo quòd omnium numerorum naturam comprehenderet, ipsumque vniuersum esse perfectissimum, decem simplicia corpora danda esse in vniuerso, quæ in orbem motu nimirũ perfectissimo mouerentur, asserebant. Verum quia non experiebantur, nisi nouẽ, vtpotè ca los octo, & terram vnam, quam nos incolimus, quam illi existimabant volui circa cẽtrum mundi, in quo ignem constituebant; alium præterea terræ globum esse dicebant, quem ἀντίχθονα, quasi oppositã terram appellabant, & ex altera parte circa idẽ mundi centrum volui existimabant. Quoniam verò id sensui repugnare videbatur, ea de causa illã à nobis non conspici asserebant, quòd nostris vestigiis esset opposita. Addebantque cælum, siue vniuersitatem hãc decem simpliciũ corporum, quæ diuersis inter sese, & quibusdã penè contrariis motibus voluerentur, efficere cõcentum suauissimum, quẽadmodũ in vocibus accidit, cũ graues & acutæ rata quadam ratione temperantur, quem tamen concentum non exaudiremus, quòd ab ortu illi audiendo essemus assueti. Contra quos Arist. cùm alus locis, tum verò 2. de Cælo cap. 9. & 13 copiosè disputat.

Decẽ corpora simplicia à Pythagoricis asserta.

Duplicẽ terræ globum.

λέγω δ' οἷον ἐτειδὴ τέλειον ἡ δεκὰς εἶναι δοκεῖ, καὶ πᾶσαν περιειληφέναι τὴν τῶν ἀριθμῶν φύσιν, καὶ τὰ* φερόμενα κατὰ τὸν οὐρανὸν, δέκα μὲν εἶναί φασιν, ὄντων δὲ ἐννέα μόνον τῶν φανερῶν, διὰ τοῦτο δεκάτην τὴν ἀντίχθονα ποιοῦσι. διώρισται δὲ περὶ τούτων ἐν ἑτέροις ἡμῖν ἀκριβέστερον. ἀλλ' οὗ δὴ [d] χάριν* ἐπεχόμεθα, τοῦτο ἔστιν, ὅπως λάβωμεν καὶ παρὰ τούτων, τίνας εἶναι ἤδη τιθέασι τὰς ἀρχὰς, καὶ πῶς εἰς τὰς εἰρημένας ἐμπίπτουσιν αἰτίας.

* *Aliàs* φαινόμενα.

* *Aliàs* ἐπερχόμεθα.

Φαίνονται [e] δὲ καὶ οὗτοι τὸν ἀριθμὸν νομίζοντες ἀχὴν εἶναι, καὶ ὡς ὕλην τοῖς οὖσι, καὶ ὡς [f] πάθη τε καὶ ἕξεις, τοῦ δὲ ἀριθμοῦ στοιχεῖα τὸ ἄρτιον καὶ τὸ περιττὸν, τούτων [g] δὲ τὸ μὲν πεπερασμένον, τὸ δὲ ἄπειρον, τὸ δὲ [h] ἓν δὴ ἐξ ἀμφοτέρων εἶναι τούτων. καὶ γὰρ ἄρτιον εἶναι, καὶ περιττὸν, τὸν δ' ἀριθμὸν ἐκ τοῦ ἑνός. ἀριθμοὺς δὲ καθάπερ εἴρηται, τὸν ὅλον [i] οὐρανόν. ἕτεροι δὲ [k] τῶν αὐτῶν τούτων τὰς ἀρχὰς δέκα λέγουσιν εἶναι τὰς κατὰ συστοιχείαν λεγομένας, πέρας, ἄπειρον, περιττὸν, ἄρτιον, ἓν, πλῆθος, δεξιὸν, ἀριστερὸν, ἄρρεν, θῆλυ, ἠρεμοῦν, κινούμενον, εὐθὺ, καμπύλον, φῶς, σκότος, ἀγαθὸν, κακὸν, τετράγωνον, ἑτερόμηκες, ὅνπερ τρόπον ἔοικε καὶ Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιά-

Vniuersi cõuersione concẽtum effici.

d *Nunc tractemus*} Siue legendũ sit ἐπεχόμεθα, vt excusi habent (quod est, Immoramur) siue ἐπερχόμεθα (id est, Aggredimur) vt habetur in quibusdam manuscriptis, & apud Alexandrum; sensus idem est. Significat enim Aristoteles, se nunc ista tractare, vt [ab his etiam] hoc est, à Pythagoricis accipiat, quid de rerum causis dicendum sit.

2. de Cælo à text. 52. & ca. 13. à text. 72.

Numeros materiã esse rerum omniũ, si Pythagoreorũ dicta expendantur.

e *Videntur autem & hi*} Quasi dicat, etsi Pythagorici nitãtur ponere causam formalẽ, tamen quantũ ex dictis eorũ licet colligere, nõ ponunt nisi materialẽ, quemadmodũ superiores. Itaq; videntur dicere, numeros esse velut materiam rerũ omniũ, affectiones autẽ, siue accidentia numerorũ, esse accidentia rerum. Quo autẽ pacto illi viderẽtur dicere numeros esse materiã, mox declarat, cum ait,

fit, elementa numerorū apud illos esse par, & impar, id est vnitates. Nam quia vnitas est par, & impar virtute, cùm addita impari numero faciat parē, & addita pari faciat imparem, excogitauerūt nomen compositū, quo hanc eius vim significarent. ita vno vocabulo Parimparem appellabāt. Quare cùm vnitates sint partes materiales numerorū, efficitur vt numeri, eorū sententia, nihil aliud esse videantur, quàm integra materia rerum. Quamuis illi, vt probabile est, nitantur dicere, numeros esse totā quiditatem rerū compositā ex potentia, & actu, seu materia, & forma. Ideo enim fortasse dicebant, essentias rerum cōstare pari & impari, vt significarent materiam nomine paris, quod est aptum diuisioni, formam verò imparis, quod est diuisioni minùs idoneū. Materia.n. est causa diuisionis, siue corruptionis, forma verò indiuisionis, siue vnionis, ac stabilitatis.

Exempli causa, quoniam denarius numerus perfectum quid videtur esse. omnémque numerorum naturam complectitur: ea etiam, quæ in cælo feruntur, decem quidem esse inquiunt: at quia nouem duntaxat sunt, quæ perspicuè cernantur, ob id decimam oppositam terram faciunt. De quibus alijs in locis accuratiùs disputatum est à nobis. Sed cur ea nunc tractemus, hæc est ratio, vt ab his etiam sumamus, quæ nam principia ponāt, & quo pacto ea in causas expositas incidant.

Videntur e *autem & hi numerū principium esse existimare, & vt materiam rerum, & vt* f *affectiones, atque habitus, numeri verò elementa par & impar, horúmque* g *alterum finitum esse, alterum infinitum, vnum* h *autem ex his vtrisque esse: par enim esse, & impar; numerum porro ex vno constare, totúmque* i *cælum, vt dictum est, esse numeros. Horum autem* k *ipsorum alij decem principia esse dicunt, quæ coniugatione quadam efferuntur, finitum, infinitum; par, impar; vnum, multitudinem; dextrum, sinistrum; marem, fœminam; quiescens, quod mouetur; rectum, obliquum; lumen, tenebræ; bonum, malum; quadratum, altera parte longius; quemadmodum, & Alcmæo Crotoniates impar verò infinitum, ratione contraria.*

f *Et vt affectiones*} Videtur aliquid subaudiēdum, vt hæc sit sentētia [& affectiones numeri, vt affectiones, atque habitus rerum]

g *Horúmque alterum*} Par appellabant finitū, quia aptius ad diuisionē, vt iā diximus: diuidutur enim in partes æquales. *Par finitum.*

h *Vnū autem*} Id est vnitatē, vtrūque esse virtute, vt paulò antè expositum.

i *Totumq; cælum*} Nomine cæli intelligit totum vniuersum vt sæpe alibi. *Vt i lib. de Cælo c. 9. text. 95. & alijs locis.*

k *Horum autem*} Refert quorundam Pythagoricorum sententiam, qui non censebant duo tantùm illa, par, & impar esse rerum principia, sed nouē insuper addebāt cōtrarietates, vt decē essēt cōplicationes principiorū ex quib⁹ omnia fierent. Placebat.n. illis mirū in modū numerus denarius, atq; ad illū totā rerū vniuersitatē redigere omni ratione conabātur. Ratio huius sententiæ fuit, vt suspicatur D. Tho quia nō solū loquebātur de primis principiis, sed etiā de proximis, quæ singulis rerū generib. attribuerētur. Crediderim illos decē cōtrariis significasse varia materiæ attributa, & totidē aliis, ppria attributa formæ. Verū in his ænigmatib. exponēdis, quib⁹ illi de industria vtebātur, nō est cur immoremur. *Lect. 8.*

Impar infinitum. Cælū pro vniuerso. Nōnullos Pythagoricos decē cōtrarietates pro principijs attulisse.

Pythagoreorum series.

Finitum.	Infinitum.	Quiescens.	Quod mouetur.
Impar.	Par.	Rectum.	Obliquum.
Vnum.	Multitudo.	Lumen.	Tenebræ.
Dextrum.	Sinistrum.	Bonum.	Malum.
Mas.	Fœmina.	Quadratum.	Altera parte longius.

Quid cõtrariorũ positiuorũ nominib' intellexerint.

l *Ait enim res humanas*} Hoc est, multas res sensibiles ex contrariis effici. Fortè, non dixit, Omnes, propter cælos; aut propter integra elemẽta, quæ non sic gignũtur, nec intereunt. Illud tamẽ aduerte nominibus albi, & nigri, cæterorumque cõtrariorũ positiuorũ fortasse significari apud illos formã, & priuationẽ, seu potius formã, & materiã priuatã, ex quib', cùm in vnũ iunguntur, fiũt res naturales. Aristoteles tamẽ eorum sententiam ita interpretatur, quasi hæc omnia ĩ causis materialibus numerauerint: nisi velis verba illa [vt insitis] referre ad solas vnitates, quas à Pythagoricis parim pares appellatas diximus.

m *Duplices esse*} Græcè est δύο, hoc est, duo: sed sensus est, eas coniugatione quadam contrarietatis efferri.

τωνιάτης ὑπολαβεῖν, καὶ ἤτοι ἔσται παρ' ἐκείνων, ἢ ἐκεῖνοι παρὰ τούτου παρέλαβον τὸν λόγον τοῦτον. καὶ γὰρ ἐγένετο τὴν ἡλικίαν Ἀλκμαίων ἐπὶ γέροντι Πυθαγόρᾳ, ἀπεφήνατο δὲ παραπλησίως τούτοις. φησὶ [l] γὰρ εἶναι [m] δύο τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων, λέγων τὰς ἐναντιότητας, οὐχ ὥσπερ οὗτοι διωρισμένας, ἀλλὰ τὰς τυχούσας, οἷον λευκὸν, μέλαν, γλυκὺ, πικρὸν, ἀγαθὸν, κακὸν, μικρὸν, μέγα. ἔσται μὲν οὖν ἀδιορίστως ἐπέρριψε περὶ τῶν λοιπῶν. οἱ δὲ Πυθαγόρειοι καὶ πόσαι, καὶ τίνες αἱ ἐναντιώσεις ἀπεφήναντο.

Παρὰ μὲν οὖν τούτων ἀμφοῖν τοσοῦτόν ἐστι λαβεῖν ὅτι τἀναντία ἀρχαὶ τῶν ὄντων, τὸ δ' ὅσαι παρὰ τῶν ἑτέρων, καὶ τίνες αὗταί εἰσι. πῶς μέν τοι πρὸς τὰς εἰρημένας αἰτίας ἐνδέχεται συνάγειν, σαφῶς μὲν οὐ διήρθρωται παρ' ἐκείνων. ἐοίκασι δ' ὡς ἐν ὕλης εἴδει τὰ στοιχεῖα τάττειν. ἐκ τούτων γὰρ ὡς ἐνυπαρχόντων συνεστάναι καὶ πεπλᾶσθαί φασι τὴν οὐσίαν. τῶν μὲν οὖν παλαιῶν, καὶ πλείω τὰ στοιχεῖα λεγόντων τῆς φύσεως. ἐκ τούτων ἱκανόν ἐστι θεωρῆσαι τὴν διάνοιαν.

Εἰσὶ δέ [n] τινες οἱ περὶ τοῦ παντὸς ὡς ἂν μιᾶς οὔσης φύσεως ἀπεφήναντο, τρόπον δὲ οὐ τὸν αὐτὸν πάντες, οὔτε τοῦ καλῶς, οὔτε τοῦ κατὰ φύσιν. εἰς μὲν οὖν [o] τὴν νῦν σκέψιν τῶν αἰτίων, οὐδαμῶς συναρμόττει περὶ αὐτῶν ὁ λόγος. οὐ γὰρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν φυσιολόγων ἓν ὑποθέμενοι τὸ ὄν, ὅμως γεννῶσιν ὡς ἐξ ὕλης τοῦ ἑνὸς, ἀλλ' ἕτερον τρόπον οὗτοι λέγουσιν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ προστιθέασι κίνησιν, γεννῶντές γε τὸ πᾶν, οὗτοι δὲ ἀκίνητον εἶναί φασιν. οὐ μὴν ἀλλὰ [p] τοσοῦτόν γε οἰκεῖον ἐστὶ τῇ νῦν σκέψει. Παρμενίδης μὲν γὰρ ἔοικε τοῦ κατὰ λόγον ἑνὸς ἅπτεσθαι, Μέλισσος δὲ τοῦ κατὰ τὴν ὕλην, διὸ καὶ ὁ μὲν πεπερασμένον, ὁ δ' ἄπειρόν φησιν εἶναι αὐτό. Ξενοφάνης δὲ πρῶτος τούτων ἐνίσας (ὁ γὰρ Παρμενίδης τούτου λέγεται μαθητὴς) οὐδὲν διεσαφήνισεν, οὐ-

n *Sunt*

toniates videtur sensisse, atq; aut hic ab illis, aut ab hoc illi hanc sententiã acceperũt. Extitit enim Alcmæo sene Pythagora, eademq; ferme, quã hic, sentẽtiã induxit. Ait [l] *enim res humanas magna ex parte duplices* [m] *esse, afferens contrarietates non (vt illi) definitas, ac certas, sed quasuis, vt albũ, nigrũ; dulce, amarum; bonũ, malum; paruũ, magnũ. Hic igitur indifinitè de reliquis sermonẽ effudit. Pythagorici verò, & quot essent, & quæ contrarietates planè docuerũt.*

Itaque ab vtrisque horum hoc tantùm sumere licet, principia eorum, quæ sunt, esse contraria, quot autem, & quæ nam sint, ab alteris. Sed quo nam modo illa ad eas causas, quæ expositæ sunt, reuocari possint, perspicuè, ac distinctè, non est ab illis traditum. Quanquam ea ratione videntur in specie materiæ elemẽta ponere quòd ex illis, vt insitis, constare, effictamq; substantiã asserant. Ac veterũ quidẽ, pluraq; elemẽta naturæ asserentiũ, ex his satis licet mẽtem perspicere.

Sunt autem, [n] *qui de vniuerso perinde, ac si esset vna natura, pronunciarint, non tamen omnes eodem modo, siue quid rectè dicatur spectes, siue quid secundum naturam. Nulla* [o] *igitur ratione ad institutam disputationem de causis attinet, vt de ijs sermo habeatur. neque enim idem faciunt, quod quidam Naturales, qui cùm id quod est, vnum esse ponant, omnia tamen ex vno, vt ex materia generant: sed alio modo hi loquuntur. Illi enim cum vniuersum generent, motum adiungunt; hi verò immobile esse dicunt. Hactenus* [p] *tamen eorum sententia huius disputationis propria est, quòd Parmenides quidem vnum secundum rationem videatur attingere, Melissus verò secundum materiam; qua etiam de causa ille finitum, hic verò infinitum esse dixit. Xenophanes autem cùm ante hos vnum fecisset (Parmenides enim huius discipulus fuisse fertur) nihil perspicuè dixit, neu-*

n *Sunt autem*} Refert opinionem Xenophanis, Parmenidis, ac Melissi, qui ita loquebãtur de rebus, ac si omnes essent vnius tantùm naturæ, & essentiæ. Quos ideo ait nõ eodẽ modo loquutos, ꝙ non omnes æquè aberrauerint à veritate, neque itẽ omnes æquè præter naturã loquuti sint. Quo loco aduerte, etsi Naturales ii, qui vnum tantùm materiale principiũ ex internis ponebant, cogebantur dicere, omnia secundum substantiam esse eiusdẽ rationis; tamen quia res naturales ex illa materia, & quibusdã accidentibus cõponebãt, non fatebãtur simpliciter omnia esse vnum, ac idem ratione. At hi tres, cùm intelligerent accidentia non posse ingredi constitutionem rerum naturalium, quas rectè meras substãtias esse docebãt, sapiẽtiùs se dicturos rati sunt, si eas omnes eiusdẽ rationis esse dicerẽt; siquidem substantiæ ratio nõ variatur per accidentia. Vtrique tamẽ errabant ignoratione formæ substantialis.

Opinio eorũ qui omnia vnum esse asseruerunt.

o *Nulla igitur ratione*} Ostendit horũ opinionẽ simpliciter, & absolutè non pertinere ad hunc locũ, in quo sermo institutus est de refendis causis rerum naturaliũ, quæ à Veteribus ponebantur. Si quidem hi tres dicebant omnia esse vnum, atque adeo immobile; quod si verum esset, nulla esset distinctio causæ, & effectus.

Cur ea simpliciter ad hũc locũ non pertineat.

p *Hactenus tamẽ*} Docet eatenus horũ sententiã posse pertinere ad hũc locũ, quatenus Parmenides videri põt tetigisse cõditionẽ formæ, cùm dixit oĩa esse vnũ finitũ, formæ enim est finire ac terminare, cũ sit actus, & perfectio: Melissus autẽ materiæ, cùm asseruit esse vnũ infinitũ; siquidem infinitio ad materiã reducitur, quæ est pura potẽtia. Quò fit vt Xenophanes, q nec materiæ, nec formæ rationem videtur considerasse, sed ad totum vniuersum attendisse quod quidem more aliorum quorũdam vocauit Deum, tanquam imperitior omni-

Cur pertineat ex parte?

Cur Xenophanes omnino reijciẽdus

no

no ab hac disputatione excludēdus sit. Cur autē Melissus etiā hoc loco rudior

Parmenide dicatur, ex verisimili argumēto Parmenidis, quod hic ab Arist. refertur, & ex comparatione rationum vtriusque, quæ fit 1. Phys. cap. 3 planè intelliges.

q *Ex his igitur*} Antequam referat opinionē Platonis, qd faciet cap. proximo, colligit in summam, quæ hactenus relata sunt ex Veteribus.

r *Huic disputationi*} Græcè est τῷ λόγῳ, quod verbū cùm rationem quoque significet, nonnulli vertunt, Qui rationi incubuerunt. Nos Alexandri explicationē sequuti sumus, ꝙ

οὐδὲ τῆς φύσεως τούτων οὐδετέρας ἔοικε θίγειν, ἀλλ' εἰς τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀποβλέψας, τὸ ἓν εἶναί φησι τὸν θεόν. οὗτοι μὲν οὖν, καθάπερ εἴπομεν, ἀφετέοι πρὸς τὴν νῦν ζήτησιν. οἱ μὲν δύο, καὶ πάμπαν ὡς ὄντες μικρὸν ἀγροικότεροι, Ξενοφάνης καὶ Μέλισσος. Παρμενίδης δὲ μᾶλλον βλέπων, ἔοικέ που λέγειν. παρὰ γὰρ τὸ ὄν, τὸ μὴ ὂν οὐθὲν ἀξιῶν εἶναι, ἐξ ἀνάγκης ἓν οἴεται εἶναι τὸ ὂν καὶ ἄλλο οὐθέν. περὶ οὗ σαφέστερον ἐν τοῖς περὶ φύσεως εἰρήκαμεν. ἀναγκαζόμενος δ' ἀκολουθεῖν τοῖς φαινομένοις, καὶ τὸ ἓν μὲν κατὰ λόγον, πλείω δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν ὑπολαμβάνων εἶναι, δύο τὰς αἰτίας, καὶ δύο τὰς ἀρχὰς τίθησι πάλιν, θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, οἷον, πῦρ καὶ γῆν λέγων, τούτων δὲ τὸ μὲν κατὰ τὸ ὂν τὸ θερμὸν τάττει, θάτερον δὲ κατὰ τὸ μὴ ὄν. *à tex. 22.*

Ἐκ μὲν οὖν τῶν εἰρημένων, καὶ παρὰ τῶν συνηδρευκότων ἤδη τῷ [r] λόγῳ σοφῶν ταῦτα παρειλήφαμεν. παρὰ μὲν τῶν πρώτων σωματικήν τε τὴν ἀρχὴν (ὕδωρ γὰρ, καὶ πῦρ, καὶ τὰ τοιαῦτα σώματά ἐστι) καὶ τῶν μὲν μίαν, τῶν δὲ πλείους ἀρχὰς τὰς σωματικὰς, ἀμφοτέρων μέν τοι ταύτας ὥσπερ ὕλης εἴδη τιθέντων. παρὰ δέ τινων ταύτην τε αἰτίαν τιθέντων, καὶ πρὸς ταύτῃ τὴν ὅθεν ἡ κίνησις, καὶ ταύτην παρὰ τῶν μὲν μίαν, παρὰ τῶν δὲ δύο. *Textus 1.*

Μέχρι [s] μὲν οὖν τῶν ἰταλικῶν, καὶ χωρὶς ἐκείνων *μετριώτερον [t] εἰρήκασιν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτῶν, πλὴν, ὥσπερ εἴπομεν, δυοῖν τε αἰτίαιν τυγχάνουσι κεχρημένοι. καὶ τούτων τὴν ἑτέραν, οἱ μὲν μίαν, οἱ δὲ δύο ποιοῦσι, τὴν ὅθεν ἡ κίνησις. ¶ οἱ δὲ Πυθαγόρειοι, δύο [u] μὲν τὰς ἀρχὰς κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρήκασι τρόπον. τοσοῦτον δὲ προσετέθεσαν (ὃ [x] καὶ ἴδιον αὐτῶν ἐστιν) ὅτι τὸ πεπερασμένον, καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ τὸ ἓν οὐχ ἑτέρας τινὰς ᾠήθησαν εἶναι φύσεις, οἷον, πῦρ ἢ γῆν, ἤτι τοιοῦτον *Textus 2. Com. 37.* * *Aliâs* μαλακώτερον. *Textus 3.*

hic non sit sermo de ratione, vt à sensu distinguitur, quasi loquatur Aristoteles de iis Philosophis, qui posthabito sensu rationē ducem sequuti sunt, vt Parmenides, Melissus, & Xenophanes; sed de omnibus qui hactenus sunt cōmemorati.

s *Ac vsque ad Italicos*} Nō intelligit omnes Italicæ familiæ Philosophos, sed eos tantùm, qui Pythagoricæ doctrinæ adhæserunt. Cùm porrò ait, vsque ad Italicos,

Italicos, non significat ordinē temporis, vt ait Alexāder (quasi ij omnes, quorum sententiæ proximè recitatæ sunt, ante Pythagoricos fuerint) sed ordinem commemorationis, quasi dictū sit [qui vsque ad Pythagoricos à nobis recēsiti sunt &c.] Addit autē [& præter illos] ne Pythagoricos etiā eadem reprehensione comprehendere videatur.

neutraq; horum naturā attigisse videtur, sed in totum cœlū respiciens, vnū ipsum ait Deum esse. Atq; hi quidē, vt diximus, ab hac disputatione excludendi sunt, duo quidē etiā omnino, vt paulò rudiores, Xenophanes, & Melissus. Parmenides autem plus videns nonnihil dicere videtur. Nam cùm præter ipsum ens, ipsum nō ens nihil esse cēseat, necessariò ipsum ens vnum esse putat, & nihil aliud. quæ de re in libris de Natura luculentiùs diximus. Cùm autem ea, quæ apparent, sequi cogatur, & vnum quidem ratione, plura verò sensuum iudicio æstimet; duas causas rursus, ducq; principia constituit, calidum, & frigidum, ignem videlicet, ac terram significans, quorum alterum (calidum inquam) in ordine entium; alterum in non entium collocat.

text. 19. & 21.

Ex ijs igitur, quæ dicta sunt, & ab ijs sapientibus, qui olim huic disputationi incubuerunt, hæc accepimus; à primis quidem, corporeum esse principium (siquidem aqua, ignis, & similia, corpora sunt) atque ab eorum quibusdā vnō, ab alijs plura principia corporea, cùm interim vtriq; hæc ipsa, vt materiæ species constituant; ab alijs verò hanc causam ponētibus, eam præterea, vnde motus proficiscitur, atque hanc ab alijs vnam esse, ab alijs duas.

Textus 1. text. 4. text. 8.

Ac vsq; ad Italicos quidē, & præter illos, angustiùs de eisdē rebus cæteri disseruerūt, nisi quod, quemadmodum diximus, duabus causis vsi sunt, & harū alteram alij vnam, alij duas

Textus 2.

faciunt eam vndè motus proficiscitur. ¶ Pythagorici verò duo quidem principia eodē modo esse dixerunt, sed hoc tantùm addiderūt (quod etiam proprium est ipsorum placitum) finitū, & infinitum, ac etiam vnū, non alias quasdā esse naturas, vt ignem, aut terram, aut aliud huius

Textus 3. Comm.

verba eorū tantùm quis velit attendere, ambo ad materialē causam pertinent, vt Arist. superius dixit, nósque eo loco, quo pacto verum sit exposuimus.

t *Angustiùs de eisdem.*] Quod Græcè est στερεώτερον, hoc est ad verbū Mediocriùs, siue Parciùs, nos ideo reddidimus, Angustiùs, quia significat Aristhis verbis (id quod capite 7. planiùs explicat) cæteros Philosophos angustiùs fuisse locutos de principiis. ea enim tradiderunt, quæ in sola entia corporea conueniunt: at Pythagorici ea cōstituerunt, quæ rebus etiā corporis expertibus accōmodari possunt Alexander ait in quibusdam exemplaribus legi μαλακώτερον, id est mollius; Sed eadem est sententia. Iccirco. n. molliùs dicuntur locuti cæteri, quia restrictius. Aut dictum est Molliùs, quia cæteri Philosophi Dialecticæ expertes fuerunt, vt paulò pòst docet Aristoteles, multò autem planiùs cap. sequēti. Non vsi sumus tamen hac lectione, quia superior est pene communis. *Alia lectio.*

u *Duo quidem.*] Intelligit par, & impar, quorum alterum eos appellasse infinitum, alterum finitū superiùs dictū est. Quod autem addit [eodem modo] quantùm ad numerum intelligēdum est, non quantùm ad genus causæ. Par. n. & impar, si mens Pythagoricorum explicanda est, materialē, & formalem causam significant, vt paulò antè diximus, & Auerroës hoc loco asserit, si autē ad *Quæ ratione Pythagorici à superioribus differant.*

x *Quod etiam.*] Quod proprium est Pythagoreorum, si cum superioribus conferantur, quòd putent nec finitum, nec infinitum, nec vnū esse accidentia rerū, sed pertinere ad ipsas earum essentias, quas numeros appellant, quod tamen superioribus non placet, cum dicant hæc potiùs esse accidentia ignis, terræ, &

cæterarum rerum essentiis earum adiuncta.

Quatenus rerum essentias definitione, quaque cognouerint.

y *Et de ipso quid est* } De essentia rerum ac definitione, qua essentia earum explicatur, cœperunt quidem Pythagorici agere, sed tamen rudi Minerua, vt cõtingit primis cuiusq; rei tractatoribus. Putabant. n. de quo primo definitio proposita diceretur, id esse rei essentiam: quod tamen falsum est, cùm ex eo sequatur. vnum aliquid plura esse. Fieri. n. potest, vt definitiones diuersorum accidentiũ dicãtur primò de re proposita, vt definitio dupli, & paris de duobus; quare si de quo primò dicitur definitio, id esse essentia rei, sanè dualitas esset essentia duplicitatis, & paritatis, qđ apertiſs me falsum est, cùm latiùs pateant, quàm dualitas.

τον ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἄπειρον, καὶ αὐτὸ τὸ ἓν οὐσίαν εἶναι τούτων, ὧν κατηγορεῖται· διὸ καὶ ἀριθμὸν εἶναι τὴν οὐσίαν ἁπάντων.

Περί τε τούτων οὖν τοῦτον ἀπεφήναντο τὸν τρόπον, καὶ περὶ τοῦ τί ἐστιν ἤρξαντο μὲν λέγειν καὶ ὁρίζεσθαι, λίαν δ' ἁπλῶς ἐπραγματεύθησαν. ὡρίζοντό τε γὰρ ἐπιπολαίως, καὶ ᾧ πρώτῳ ὑπάρξειεν ὁ λεχθεὶς ὅρος, τοῦτ' εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος ἐνόμισαν, ὥσπερ εἴ τις οἴοιτο ταὐτὸν εἶναι διπλάσιον καὶ τὴν δυάδα, διότι πρῶτον ὑπάρχει τοῖς δυσὶ τὸ διπλάσιον. ἀλλ' ἴσως οὐ ταὐτὸν ἐστὶ τὸ εἶναι διπλασίῳ καὶ δυάδι. εἰ δὲ μή, πολλὰ τὸ ἓν ἔσται, ὃ καὶ ἐπὶ ἐκείνοις συνέβαινε. παρὰ μὲν οὖν τῶν πρώτων καὶ τῶν ἄλλων τοσαῦτα ἐστὶ λαβεῖν.

Textus 4.

Κεφ. ε'.

Μετὰ δὲ τὰς εἰρημένας φιλοσοφίας, ἣ Πλάτωνος ἐπεγένετο πραγματεία, τὰ μὲν πολλὰ τοῖς Πυθαγορείοις τούτοις ἀκολουθοῦσα, τὰ δὲ καὶ ἴδια παρὰ τὴν τῶν Ἰταλικῶν ἔχουσα φιλοσοφίαν, ἐκ νέου τε γὰρ συνηθροίσθη πρῶτον Κρατύλλῳ, καὶ τοῖς Ἡρακλειτείοις δόξαις, ὡς ἁπάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων, καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν ὕστερον οὕτως ὑπέλαβε. Σωκράτους δὲ περὶ μὲν τὰ ἠθικὰ πραγματευομένου, περὶ δὲ τῆς ὅλης φύσεως οὐδὲν, ἐν μέντοι τούτοις τὸ καθόλου ζητοῦντος, καὶ περὶ ὁρισ-

Textus 5.

Textus 6.

Quatenus etiam.

z *Quod illis etiam* } Dicebãt enim, verbi gratia, definitionẽ Iustitiæ dici primò de numero primo pariter par, id est de quaternario, aliâs verò de eodem numero asserebant primò dici definitionem Amicitiæ, vt ait Alex. eo, ꝙ amicitia in quadam æqualitate consistat, vnde sequebarur essentiam quaternarii esse essentiam Iustitiæ, & Amicitiæ. *Com. 37.*

a *Atque à primis* } Id est, ab iis, quos ante Pythagoricos commemorauimus, & ab ipsis Pythagoricis.

Capitis sexti Explanatio.

Capitis distributio.

Post a *eas autem* } Refert in priori parte huius cap opinionẽ Platonis, qui apertè causam formalẽ inuexit in altera colligit, quid commemorandis aliorum sententiis de rerum principiis, & causis sit consecutus.

cutus. Ait ergo in primis Platonem magna ex parte Pythagoricos sequutum fuisse, sed tamen quædam addidisse propria, cuiusmodi fuit opinio de Ideis. *Platonē primum Ideas inuexisse.*

b *Plato enim cùm*} Docet qua ratione Plato ductus fuerit, vt ideas esse censeret. Cùm enim ille à puero cũ Cratyllo Heraclitu discipulo versatus esset, & ab eo omnia sensibilia continẽter fluere, nec vnquã in eodem statu consistere audiuisset (quæ fuit propria Heraclitisententia) atque eam opinionem matura ætate approbasset; contrà verò à Socrate præceptore suo didicisset, definitiones, quarum ille studiosissimus erat, non esse de rebus singularibus, sed de vniuersalibus, eius sententia approbata, existimauit definitiones nesnõ esse de rebus sensibilibus, quia essent mutabiles, sed de naturis quibusdã cõmunibus, quæ à rebus sensibilibus separatæ existerẽt, quas ideas appellauit, eásque à rebus singulis, quarũ essent ideæ, participari affirmauit; verbi gratia, ideam hominũ à singulis hominibus, equorũ ab equis, & cætera eodẽ modo. Hæc luculentiùs scribit Arist. 13. lib. huius operis initio capitis quarti, quæ operæ pretium est legere. *Heraclitisententia.*

huiusmodi, sed ipsum, infinitũ, & ipsum vnum substantiã eorum esse, de quibus dicuntur: quare, & numerum substantiam esse rerum omnium.

Text. 4. *De his igitur hunc in modum censuerunt, & de ipso Y quid est dicere quidem, ac definire cœperunt, sed tamen valde simpliciter susceptum negotium tractauerunt. Etenim quasi superficie tenus definiebant, & cui primo proposita definitio conueniisset, id rei substantiam esse existimabant, vt si quis duplum, ac dualitatem idem esse putaret, quòd duplum duobus primò insit. Attamen non idem est forsitan dupli, ac dualitatis esse, alioqui vnum plura erit, quod illis z etiam accidebat. Atque aa à primis quidem, ac cæteris hæc accipi possunt.*

CAP. VI.

Text. 5. *POst a eas autem Philosophias, quas commemorauimus, disciplina Platonis accessit, quæ magna quidẽ ex parte horum Pythagoricorum doctrinam sequitur; sed quædam etiam propria continet, præter Italicorum Philosophiam. Plato* In Socrate. *b enim ab ineunte ætate Cratylli primùm consuetudine vsus, & Heraclitiopinionibus assuetus, quasi omnia sensibilia semper fluerent, nec vlla eorum esset scientia; hæc quidem postea ita habere existimauit. Sed c cùm Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota verò*

Text. 6. *natura nihil ageret, ¶ & d tamen in ijs rem* c *Sed cùm Socrates*} Socrates vt Laërtius ex Demetrio Byzantio refert, animaduertẽs naturalis speculationis fructum nullũ existere, eámque ad officia vitæ nihil esse necessariam; primus inuexit Ethicẽ, déq; illa in officinis, locisque publicis quotidie Philosophi more disputans, ea potiùs inquirenda hortabatur, quæ mores instruerẽt, & quorum vsus domi esset necessarius. Non crediderim tamen, Socratem putasse nullum fructum ex contemplatione naturæ rerum existere, sed exiguum, si cum fructu Moralium disciplinarũ conferatur. *Ethices auctor primus Socrates.*

miuersalem quæreret, mentémque c primus ad desi-

d *Et tamen in iis*} In moribus videlicet. Quare, quia mores hominum sunt in hominibus iis, quos sensibus percipimus, inde illud efficiebatur, vt Socrates quæreret vniuersalia in rebus sensibilibus, non autẽ extra res sensibles, quemadmodum Plato. Quod Arist. lib 13. huius operis cap 4. his verbis docet, Socrates quidem vniuersalia non ponebat separata quidam verò separarunt, ac eiusmodi entia ideas appellauerunt. *Cur in rebus sensibilibus Vniuersalia quæsierit?*

e *Mentemq; primus*} Idem scribit Aristoteles loco nunc citato [Duo, inquit,

Definitio Vniuersalis, & inductiuæ orationes tribuūtur Socrati.

sunt, quæ Socrati iure proprio quis attribuat, inductiuas orationes & definitionē rei vniuersalis] Non pugnant autē hæc cum iis, quæ dixerat ad finem superioris capitis, Pythagoricos cœpisse quærere ipsum, quid est, ac definitionibus vti. Id enim fecerunt Pythagorici per similitudines, & rudi admodum Minerua, vt ibi dictum est. Socrates autem diligenter, & accuratè in eam rem incubuit. *Text.4.*

Quarum rerum posuerit Plato Ideas.

f *Pleraque vniuocorum*] Docet qua ratione omnia secundū Platonē appellētur nominib. Idearum, quod proximè dixerat, quodque hic vocat, esse ὁμώνυμα, siue æquiuoca formis; simúlque corrigit verbū, Omnia quo vsus fuerat. Neq. n. omnia indiuidua apud Platonē appellabātur nominibus idearū, sed sola vniuoca, vt homines, vt equi: quādoquidē his tantùm cōmunes ideas tribuēdas esse cēsuit. Nec verò omnia vniuoca, sed pleraque. nā. nec relationes, nec ea, quæ sunt præter naturā, nec item mala dicebat Plato habere ideas, vt Alex. annotauit. sed nec eorū, quæ pertinent ad diuersas species, tradebat ille cōmunē ideā, vt Arist. pleriſque locis asserit. Hæc igitur de causa ait Arist. hoc loco. secundū Platonē pleraque vniuocorū, eiusdē nominis esse cum formis. Ratio verò, ob quā hæc secundū Platonē appellantur nominibus idearū, docet Arist. esse participationē. Putauit. n. Plato solā ideā hominis esse per se hominē singulos autē homines nō esse homines, nisi imitatione quadā, seu potius, vt ipse loquebatur participatione quo pacto hominē depictū in tabula appellamus hominē, & verū hominē imitetur, & aliquatenus participet. Itaq; ea, quæ dicta sunt putauit Plato appellari noib' idearū, quia nō sint verè res, sed quædā quasi imagines verarū rerū, imò ne imagines quidem propriè, sed quasi vmbræ, vt ille philosophatur in dialogo 7. de Rep. Vmbræ. n. solā figurā, atque adeò imperfectissimè referunt.

Cur nomē participationis vsurpatū

g *Solo autē nomine*] Forsitan Plato ea ratione mutauit nomē Imitationis, quo

vſ

ὁρισμῶν ἐπιζητήσαντος πρώτου τοῦ διάνοιαν, ἐκεῖνον ἀποδεξάμενος διὰ τὸ ζητῆσαι περὶ τῶν καθόλου, τοιοῦτον ὑπέλαβεν, ὡς περὶ ἑτέρων τοὺς ὁρισμοὺς τούτους γινομένους, καὶ οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν τινος. ἀδύνατον γὰρ εἶναι τὸν κοινὸν ὅρον τῶν αἰσθητῶν τινος, ἀεί γε μεταβαλλόντων. οὗτος οὖν τὰ μὲν τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσε, τὰ δ' αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα. κατὰ μέθεξιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ [f] τῶν συνωνύμων ὁμώνυμα τοῖς εἴδεσι, τοῦτο δὲ μέθεξιν τοὔνομα μόνον μετέβαλλε. οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μίμησιν τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μέθεξιν, τοὔνομα μεταβαλών. τοῦτο μέντοι γε μέθεξιν ἢ τοῦτο μίμησιν, ἥτις ἂν εἴη τῶν εἰδῶν, ἀφῆσαν ἐν [h] κοινῷ ζητεῖν.

Ἔτι [i] δὲ παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ εἴδη, τὰ μαθηματικὰ τῶν πραγμάτων εἶναί φησι μεταξύ, διαφέροντα τῶν μὲν αἰσθητῶν τῷ ἀΐδια καὶ ἀκίνητα εἶναι· τῶν δ' εἰδῶν τῷ τὰ μὲν πολλ' ἄττα ὅμοια εἶναι, τὸ δὲ εἶδος αὐτο, ἓν ἕκαστον μόνον. ἐπεὶ [k] δ' ἄλλα τὰ εἴδη τοῖς ἄλλοις, τὰ ἐκείνων στοιχεῖα πάντων ὑπέθη τῶν ὄντων εἶναι στοιχεῖα. ὡς μὲν οὖν ὕλην τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν εἶναι ἀρχάς, ὡς δ' οὐσίαν, τὸ ἓν. ¶ ἐξ ἐκείνων γὰρ κατὰ μέθεξιν τοῦ ἑνὸς τὰ *Cum.19.* *Textus 7.*

τὰ

Aristotelis in Metaphysicam Liber primus.

vſi ſunt Pythagorici, in Participationis, quia numeri cõcreti rebus naturalibus melius dicuntur participare numeros abſtractos, ſiue abſtractè ſumptos, quàm imitari. Numeri enim cõcreti rebus addunt abſtractis poſitionem in continuo, imò verò continuitatem ipſam rerum numeratarũ quam non includunt numeri abſtracti. Sicut igitur cõpoſitum potius dicitur participare ipſam formã, quàm imitari, cùm præter formam includat materiã; ita Plato cenſuit potius dicendum eſſe, numeros concretos, hoc eſt res ſenſibiles (has enim concretorum numerorum nomine ſignificabat) participare ſpecies ſeparatas, quas appellabat numeros abſtractos, quàm imitari. Eſt & alia ratio, quia participationis nomẽ magis conuenit materiæ reſpectu formæ, quàm imitationis: neque enim materia imitatur formam, ſed participat, niſi impropriè admodum loqui velis. Cùm igitur individua ſenſibilia propter materiam multiplicentur, melius dicentur participare ſpecies ſeparatas, quàm imitari.

Reddit alia cauſ. dẽ appellationis ratio.

ad definitiones applicaret; eius doctrina ob eam cauſam probata, quòd de rebus vniuerſalibus diſputaret: id ita accepit, quaſi de alijs rebus non de vlla earũ, quæ ſenſibus percipiuntur, eiuſmodi definitiones fierent. Neque enim fieri poſſe, vt communis definitio vllius rei ſit earum, quæ ſenſibus ſubiectæ ſunt, vt quæ ſemper mutẽtur. Itaque huiuſmodi quidem entia ideas appellauit; quæ verò ſenſibus percipiuntur, præter hæc eſſe, & ab his omnia dici voluit. Participatione enim pleraq; f vniuocorum, eiuſdẽ nominis eſſe cum formis conſeruit, ſolo autẽ nomine participationem mutauit. Siquidem Pythagorici ea quæ ſunt, imitationem numerorũ eſſe dicunt; Plato autem, nomine mutato, participationem. cæterum, quæ nam eſſet eiuſmodi formarũ, ſiue participatio, ſiue imitatio, in h communi diſputatione expendere omiſerunt.

f *Vniuocorum, eiuſdẽ nominis eſſe cum formis conſeruit, ſolo autẽ nomine participationem mutauit.* Siquidem Pythagorici ea quæ ſunt, imitationem numerorũ eſſe dicunt; Plato autem, nomine mutato, participationem. cæterum, quæ nam eſſet eiuſmodi formarũ, ſiue participatio, ſiue imitatio, in h communi diſputatione expendere omiſerunt.

h *In communi*] Græca verba ἐν κοινῷ ζητεῖν, quod eſt ad verbum [in commune quærere] nihil aliud ſignificant, quàm in publica diſputatione, & quæ in cõmunem vſum edita ſit, rem diſcutere.

Adhæc, i præter ſenſibilia, & formas, mathematica rerũ media eſſe ait, quæ hoc differãt à ſenſibilibus, quòd ſempiterna ſint, ac immobilia: à formis autẽ, quòd pleraque eorum ſimilia ſint inter ſeſe, forma autem ipſa vnaquæq; vnum quiddam ſit tantùm. Quoniam k verò formæ cauſæ ſunt cæterorum, putauit ille earum elementa eſſe omnium rerum elementa; ac magnum quidem, & paruum eſſe principia, vt materiã, vnum autẽ, vt Textus 7. *ſubſtantiã. ¶ Ex illis enim formas participatione vnius*

i *Adhæc, præter ſenſib.*] Docet Platonem poſuiſſe alterum genus rerũ ſeparatarum à ſenſibilibus, nempe res mathematicas, quas dicebat medias inter ideas, & res ſenſibiles, eo φ eſſent perpetuæ, quemadmodum ideæ (alioqui de illis non haberetur ſcientia) & tamen hoc conuenirent cum rebus ſenſibilibus, quòd darentur plures eiuſdem ſpeciei, vt plures trianguli æqualium laterum ſeparati, plura quadrata ſeparata quemadmodum dãtur plures res ſenſibiles quæ ad eandem ſpeciem pertineant. Alioqui non demonſtrarent Mathematici, duas propoſitas figuras eſſe ſimiles inter ſe quod tamen perſæpe faciunt.

Alterum genus rerum ſeparatarum à Platone poſitum.

k *Quoniam verò formæ*] Quæ hactenus retulit ex Platone, nõ explicant illius ſententiã de primis principiis. Namq; ideæ etſi ſunt principia, ac cauſæ rerum ſenſibilium, non ſunt tamen prima principia, cùm ipſa principiis conſtẽt. Ait ergo Platonem credidiſſe prima principia rerum ſenſibiliũ, eſſe ipſa principia idearum, & quia ille poſuit magnũ, & paruum eſſe principium quaſi materiale idearum, vnitatẽ autem, quaſi formale, hæc ipſa dixit eſſe rerũ omnium prima principia. Quia verò numerus vnitate etiam cõſtituitur, non dubitauit

Magnũ, & paruũ ſtatuit Plato Idearum principia

Plato ideas etiam ipſas numeros appellare. Quid autem Plato intellexerit nomine magni, & parui, itémque nomine vnitatis, cùm hæc dicebat eſſe principia idearum, non ſatis conſtat. Crediderim tamen illum, cùm hæc ad ideas retulit, nomine magni, & parui intellexiſſe naturam generis, quæ eſt veluti materia, nomine autē vnitatis differentiam, quæ indiuiſibilis perfectionis, alioqui eſſet etiam ipſa ſpecies quædā cōſtituta ex genere, & differētia. Aut certè dic, nomine magni, & parui intellexiſſe limitationem, quā omnes ſpecies rerū habent; nomine autē vnitatis Deum, à quo omnes propriam perfectionē participant: quaſi dixerit, ſpecies rerū habere limitationē ex ſe ipſis (eſt enim limitatio negatio perfectionis infinitæ) perfectionē verò à ſummo omnis perfectionis exemplari Deo.

Quid nomine magni, & parui, atque vnitatis intellexerit?

τὰ εἴδη εἶναι τοὺς ἀριθμούς, τὸ [l]μέν τοί γε ἓν ὡς οὐσίαν εἶναι, καὶ μὴ ἕτερόν τι τὸ ὂν λέγεσθαι εἶναι, παραπλησίως τοῖς Πυθαγορείοις ἔλεγε, καὶ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς αἰτίους εἶναι τοῖς ἄλλοις τῆς οὐσίας, ὡσαύτως ἐκείνοις. ¶ τὸ δὲ ἀντὶ [m]τοῦ ἀπείρου ὡς ἑνὸς δυάδα ποιῆσαι, τὸ δ' ἄπειρον ἐκ μεγάλου καὶ μικροῦ, τοῦτ' ἴδιον. καὶ ἔτι τοὺς μὲν τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ αἰσθητὰ, οἱ δ' ἀριθμοὺς εἶναι φασιν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τούτων οὐ τιθέασι. *Textus 8.*

Τὸ [n]μὲν οὖν τὸ ἓν, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ πράγματα ποιῆσαι, καὶ μὴ ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ ἡ τῶν εἰδῶν εἰσαγωγὴ διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἐγένετο σκέψιν. οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχεν. τὸ δὲ δυάδα ποιῆσαι τὴν ἑτέραν φύσιν, διὰ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς ἔξω τῶν πρώτων εὐφυῶς ἐξ αὐτῆς γεννᾶσθαι ὥσπερ ἔκ τινος ἐκμαγείου. καὶ τοῦ [p]συμβαίνοντος γ' ἐναντίως οὐ γὰρ εὔλογον οὕτω. νῦν μὲν γὰρ ἐκ τῆς ὕλης πολλὰ [q]ποιοῦσιν, τὸ δὲ εἶδος ἅπαξ [r]γεννᾷ μόνον, ¶ φαίνεται δ' ἐκ μιᾶς ὕλης μία τράπεζα. διὸ τὸ εἶδος *Text. 9.*

In quibus cū Pythagoricis idē ſenſerit?

l *Ipſum tamen vnum* } Tradit duo, in quibus Plato idē ſenſit, quod Pythagorici. Placuit. n. Platoni, quē admodū & illis, vnitatē nō eſſe accidēs, ſed ipſam rerū ſubſtantiā, itémq; numeros eſſe cauſas rerū, quanquā aliter, atque illi. Siquidē illi ponebāt numeros quaſi cauſas materiales Plato autē velut cauſas exemplares, quod genus cauſæ ad formalē ſpectat.

In quibus ab eis diſſenſerit?

m *Pro infinito autem* } Tradit tria, in quibus idē à Pythagoricis diſſenſit. Primum, q̄ duo quædā fecerit materiale principium, magnum, & parui, cum illi vnum tantùm poſuerint nempe par, ſiue infinitū. Alterum, q̄ poſuerit numeros ſeparatos à rebus ſenſibilibus, quos vocauit ideas, cum illi dixerint, numeros eſſe res ipſas ſenſibiles. Tertiū, q̄ ſeparauerit etiā à reb' ſenſibilib' entia mathematica, quaſi media inter ideas, & res ſenſibiles, qđ Pythagorici minimè fecerāt.

Diſſenſionis ratio.

n *Iſtum igitur vnum* } Docet cur Plato poſuerit formas ſeparatas, nō autem Pythagorici. Cauſam verò eſſe ait, quia Plato Dialectica arte inſtructus perſcrutabatur naturas rerum per definitionem, quæ, ſi rectè traditur, videtur nō eſſe niſi rei perpetuæ, & immutabilis, vt ſupra dictum eſt. Pythagorici autem non erāt imbuti arte Dialectica, niſi leuiter admodum, & rudi Minerua, quod etiam ex dictis patet. *Cap. ſuper.*

Cur duo ex parte materiæ principia poſuerit?

o *Dual. tatem vero* } His verbis exponit, qua ratione ductus fuerit Plato, vt duo quædam ex parte materiæ poſuerit; eámque eſſe ait, quia omnes numeri pares, qui in pares diuiduntur, vt quaternarius, senarius, & alii huiuſmodi (hi enim

enim maximè referūt naturam materiæ)ex dualitate repetita quasi ex effigie, formáve sigilli sæpius applicata ceræ procreātur. Vocat autem more Mathematicorum cæteros numeros (id est,omnes impares, & ipsum etiam binariū) numeros primos,quia non gignuntur repetitione binarii,vt illi,sed vnitatis.

p *Attamen contra accidit*} Ostendit Platonem non rectè posuisse duo principia ex parte materiæ,& vnū ex parte formæ,cùm magis cōsentaneum esset, vt poneret duo ex parte formæ,& vnum ex parte materiæ.Siquidem & opifices (horum enim opera afferri solent à Philosophis ad explicationem operū naturæ) multa ex eadem materia successiuè conficiūt, vt ex eodem ære nunc sphæram, pòst verò statuam, & ipsa agentia naturalia,vt Sol, nunc herbam; nunc metallum. Itaque forma semel introducta, non amplius in aliam materiam introducitur. At eadem numero materia aliam formam post aliam accipit. Sed quoniam hoc argumentum sumit formæ nomen pro forma coniuncta cum materia, nō pro separata,vt eam ponebat Plato,mox ipse illud refutabit, dilata impugnatione Platonis in caput sequens. *Impugnatio.*

vnius,esse numeros; ipsum[l] *tamen vnum substantiam esse, neque ens aliud quicquam dici esse, vt Pythagorici; numeros etiam, quemadmodum illi, cæteris substantiæ causas esse asserebat.* ¶ *Pro*[m] *infinito autem,vt vno,dualitatem; infinitum verò ex magno,& paruo fecisse,hoc eius est proprium. Præterea hic ponit numeros præter sensibilia, illi verò aiunt numeros esse res ipsas; nec res mathematicas inter hæc collocant.* *Textus 8.*

Ipsum[n] *igitur vnum, ac numeros contrà, atque Pythagorici existimabant, à rebus separasse, & formas induxisse ex consideratione,quæ in differendo habetur, profecta sunt. Priores enim Dialecticæ facultatis expertes erant. Dualitatem*[o] *verò alteram naturam fecisse propterea accidit, quòd ex ea, quasi ex quadam effigie,numeri præter primos aptè generantur. Attamen*[p] *contrà accidit. neque enim ita fieri consentaneum est rationi. nunc enim ex materia multa*[q] *faciunt, forma autem semel*[r] *tantùm generat. At*[s] *ex vna materia mensa vna cernitur existere;* ¶ *qui*[t] *verò formam infert, quæ vna est,* *Text.9.*

q *Multa faciunt*} Ad agentia ipsa,siue quæ arte,siue quæ naturâ faciunt, referenda sunt hæc verba,vti diximus non ad veteres Naturales,vt quidam exponunt:quanquam illi accommodate etiam ad opera artis,& naturæ locuti sunt, ponentes vnitatem ex parte materiæ & multitudinem ex parte formæ.

r *Semel tantùm generat*} Catachresis,siue abusio est verbi,Generat,pro,causat in generatione.Propriè enim sola causa efficiens generat.

s *At vna ex materia*} Quia hic locus non est destinatus refutationi,sed solùm referendis aliorum dictis (refutatio enim in caput sequens differtur) ipse Arist.pro Platone in hanc sententiam respōdet; Si Plato loqueretur de formis, quæ incipiunt esse per actionem, locum sanè habiturum fuisse propositum argumētum.Namque eadē numero materia per aliam atque aliā actioné, aliam atque aliam formam accipit. At illum non loqui de formis,quæ incipiunt esse per actionem,sed de iis,quarum vi illæ interūtur in materiam;quarum hæc est cōditio,vt vna numero multas,ac varias materias sui imitatione,participationéve perficiat;cuiusmodi est forma statuæ, quam sculptor imitatur,aut sigilli, quam imprimit;& forma mensæ,quam faber,siue in mente inhærētem habet, siue ante oculos sibi proponit,vt similē faciat; ac denique naturalis forma generantis,veluti animalis, cuius aliam, atque aliam similitudinem idem mas introducit in aliam,atque aliam materiam,quæ à fœminis subministratur. *Respōdet pro Platone Aristoteles.*

t *Qui verò formam*} Videtur verba hæc pugnare cum iis,quæ diximus.Forma

enim quæ ab artifice infertur, vt multas mensas efficiat, nõ vna est, sed multæ. Quòd si dicas, esse vnam ratione, eadẽ ratione dicam ego, mensas multas, esse ratione vnam, quò fiet, vt nihil ad rem loquatur Aristoteles, cùm hoc exemplo in defensionem Platonis vtatur. Ac si vetus quidẽ interpres rectè vertit, nihil dubii est hoc loco. Neq; enim habet [quæ vna est] vt referatur vnitas ad formã, quæ infertur, sed [vnus existẽs, vt referatur ad eũ, qui formã infert. Verùm obstãt verba Græca in omnibus exẽplaribus, quæ quidẽ videri mus. Sic enim habẽt, ὁ δὲ τὸ εἶδος ἐπιφέρων, ἓν ἐν, id est, [q verò formã infert vnam existentem] Quapropter aut dicẽdum est, depravatum esse cõtextum, scriptúmq; fuisse ab Arist. non, ἓν ἐν, sed, εἷς ὤν, vt sermo sit de vnitate interẽtis formam non de vnitate formæ illatæ, quem sensum reddidit vetus interpres: aut potiùs dicendũ, verba illa [quæ vna est] non sic accipienda esse, quasi dicat Aristoteles [quæ vna est ratione] sed [quæ vna est numero] vt sermo non sit de forma, quæ incipit esse in materia, sed de forma, cuius vi illa esse incipit, siue ea exẽplaris sit, vt in agentibus per artẽ, siue naturalis, vt in agẽtibus per naturam. Quòd si quis obiiciat, esse quidẽ huiusmodi formam vnam numero, sed tamẽ eam non inferri in materiam, Aristotelem verò apertè loqui de forma, quæ in materiã infertur; respondendum est, etsi huiusmodi forma non infertur in materiã per seipsam, inferri tamè per sui similitudinem. Quo pacto dicimus, Phidiam cùm statuam Minervæ ex ebore confecit, intulisse in ebur Minervæ formam.

Lectio vtcunq; interpretis inter pretiũ.

Quo pacto cõmunis lectio intelligẽda.

εἶδος ἐπιφέρων ἓν ὄν, πολλὰς ποιεῖ. ὁμοίως δ' ἔχει τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ μιᾶς πληρωταὶ οἰκείας, τὸ δ' ἄρρεν πολλὰ πληροῖ. καί [u] ἴσοι ταῦτα μιμήματα τῶν ἀρχῶν ἐκείνων ἐσί. Πλάτων μὲν οὖν περὶ τῶν ξυτουμένων οὕτως διώρισε.

Φανερὸν [x] δ' ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι δυοῖν αἰτίαιν ἐστὶ μόνον κεχρημένος, τῇ τε τί ἐστὶ καὶ τῇ καθ' ὕλην (τὰ γὰρ εἴδη ἢ τί ἐστιν αὐτὰ τοῖς ἄλλοις, τοῖς δ' εἴδεσι τὸ ἓν) καί τις ἡ ὕλη ἡ ὑποκειμένη, καθ' ἣν τὰ εἴδη, τὰ μὲν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, τὸ δ' ἓν καὶ τοῖς εἴδεσι λέγεται, ὅτι αὕτη δυάς ἐστι, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν. ἔτι δὲ τίνι τὸ εὖ καὶ τὸ κακῶς αἰτίαν, ἑτέροις [z] στοιχείοις ἀπέδωκεν ἑκατέροις ἑκατέραν, ὅπερ μᾶλλόν φαμεν, καὶ τῶν πρότερον ἐπιξητῆσαί τινας φιλοσόφους, οἷς Ἐμπεδοκλέα καὶ Ἀναξαγόραν.

Συντόμως [aa] μὲν οὖν καὶ κεφαλαιωδῶς ἐπελήλυθαμεν τίνες τε καὶ πῶς τυγχάνουσιν εἰρηκότες περί τε τῶν ἀρχῶν, καὶ [bb] τῆς ἀληθείας. ὅμως δὲ τοσοῦτον γ' ἔχομεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι τῶν λεγόντων περὶ ἀρχῆς καὶ αἰτίας, σθενικῶς ἔξω τῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως ἡμῖν διωρισμένων εἴρηκεν, ἀλλὰ πάντες ἀμυδρῶς μὲν ἐκείνων δέ πως φαίνονται θιγγάνοντες. οἱ μὲν γὰρ ὡς ὕλην τινὰ ἀρχὴν λέγουσιν, ἄν-

Text. 10.

τε

aut dicendũ, verba illa [quæ vna est] non sic accipienda esse, quasi dicat Aristoteles [quæ vna est ratione] sed [quæ vna est numero] vt sermo non sit de forma, quæ incipit esse in materia, sed de forma, cuius vi illa esse incipit, siue ea exẽplaris sit, vt in agentibus per artẽ, siue naturalis, vt in agẽtibus per naturam. Quòd si quis obiiciat, esse quidẽ huiusmodi formam vnam numero, sed tamẽ eam non inferri in materiam, Aristotelem verò apertè loqui de forma, quæ in materiã infertur; respondendum est, etsi huiusmodi forma non infertur in materiã per seipsam, inferri tamè per sui similitudinem. Quo pacto dicimus, Phidiam cùm statuam Minervæ ex ebore confecit, intulisse in ebur Minervæ formam.

u *Et tamen hæc*] Hæc aut esse imitationes illorũ principiorũ ex sentẽtia Platonis, quia credebat Plato causas singulares, tum artis, tũ naturæ, quæ in exẽplũ allatæ sunt, imitari ideas, quas ponebat, vt vera, ac præcipua rerũ exẽplaria.

Platonẽ apertè in-

x *Patefactum ex his*] Exposita sententia Platonis, ostẽdit ex dictis, quæ nã genera causarum à Platone inuecta sint, atq; in primis illũ planè induxisse ma-

materialem,

materialem & formalem Dixit enim ideas esse causas formales, ac quidditatiuas rerũ sensibiliũ, ipsum verò vnũ esse causam formalẽ idearum, quod etiam ipsum ideam esse facere cogitur Plato, si illud causam formalẽ idearũ esse credidit. Rursusque magnũ, & parvum esse causam materialem, tum quia in rebus sensibilibus participãtur ideæ tum quia in ideis participatur vnum. Deinde ait, *vna est, multas effi it mensas. Eodem modo se habet mas ad fœminam. Hæc enim vno congressu fit grauida: mas autem multas grauidas facit: & tamen hæc illorum principiorum sunt imitationes. Plato igitur de ijs quæ quæruntur, hunc in modum definiuit.*

duxisse causam materiale, & formalẽ.

Perspicuum[x] *est autem ex ijs, quæ dicta sunt, illum duabus tantùm causis vsum fuisse, & ea, quæ quid res sit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet (essentiæ enim cæteris quidẽ causæ sunt formæ, formis autem ipsum vnum,) & quænam sit subiecta materia, de*[y] *qua dicuntur formæ, aliæ quidẽ in sensibilibus, in formis autẽ ipsum vnum. est enim hæc dualitas, magnum videlicet, ac paruum. Præterea boni, ac mali causam vtriq;*[z] *elementis vtramque attribuit. quod magis quoſdam etiã Philosophos ex prioribus, vt Empedoclem, & Anaxagoram, quæsiuisse censemus.*

ilium ad lidisse etiã causam tum boni, tum etiã mali. Dixit enim principium formale esse causam boni, materiale autẽ causam mali, quo pacto existimauit se tradere causam finalem. Ait tamen Aristoteles Empedoclem, & Anaxagoram magis quæsiuisse hoc terque per accidẽs illud tetigit, vt paulò pòst docebit, tamẽ Empedocles, & Anaxagoras tradẽtes causas efficientes boni, magis accesserunt ad rationẽ causæ finalis, quã Plato, qui illã coniunxit, seu potiùs cõfundit cum causa formali. Causa enim efficiens cõfert esse gratia sui, forma autem non dat esse sui gratia, sed causa totius cõpositi: at esse id, gratia cuius aliquid efficitur, & quomodocunque causatur, est ratio finis.

Empedoclem, & Anaxagoram ad finalẽ propius quã Platonẽ accessisse.

Text. 10. *Paucis*[aa] *igitur summatimq; percurrimus, quinam, & quo pacto de principijs, ac*[bb] *veritate differuerint. sed tamẽ ab eis hoc tantùm habemus, neminem eorum, qui de principio, & causa differunt, quicquam dixisse præter ea, quæ à nobis in libris de Natura dicta sunt. sed omnes, etsi obscurè, illa tamen quodammodo videri attigisse. Alij enim vt materiam principium dicunt, siue*

[y] *De qua dicuntur*] Alexãder ait, hunc quoq; in modum scriptũ reperiri, [illegible] &c. vt particula, [illegible] præcedat illud, [illegible], nõ sequatur: quo pacto sic legẽdum esset latinè [de qua quidem formæ in sensibilibus, in formis autem vnum ipsum dicitur, siue dicuntur.] Verùm idem sensus redit. Nam si vnum ipsum dicitur de Ideis, vt causa earum formalis, idea quoque apud Platonem sit, necesse est, vt iam diximus, tametsi iuxta lectionem hanc non vocetur forma, seu idea.

Alia lectio.

[z] *Vtrisque elementis*] Vocat materiam, & formam elementa, quorum alterũ dixit Plato esse causam mali, alterũ boni. Dicitur autẽ forma elemẽtum, quia cùm sit essentiale principium, internum quoque sit necesse est si recte de ea quis sentiat: tametsi, quia compositũ non vniuersè dicitur resolui in formam, minùs propriè dicitur forma elementũ, quàm materia, vt patebit lib 5.

Multò apertius quàm Veteres de causis egisse Aristotelem.

[aa] *Paucis igitur*] In hac posteriori capitis parte docet Arist. ex opinionibus antiquorum hactenus summatim enarratis satis perspici, nullum genus causæ ab eis traditum fuisse, quod ipse in lib. Phys non multò apertiùs tradiderit. Id quod breuiter ostendit, discurrens per omnia genera causarum ab illis posita.

[bb] *Ac veritate*] Hoc addit, vt significet, eos solius veritatis cognoscendæ studio ductos.

Siue

Platonis de principio materiali sententia.

cc *Siue incorporeum*} Platonis sententia fuit, principiũ materiale (vtpotè magnũ, & paruum) esse incorporeum, quatenus constituit ideas, non autẽ qua ratione cõstituit substantias sensibiles.

dd *Aut igne quidem*} Hæc opinio, quæ supra in referendis Veterũ sententiis de causa materiali omissa est ab Arist. fuit Anaximãdri, vt ait Alex. fuit autem Anaximander Thaletis discipulus, & Anaximenis præceptor.

ee *Atque hi hanc solã*} Nẽpè quorum sentẽtiæ proximè recitatæ sunt. Nã superiores alia etiã causarũ genera posuerunt.

ff *Et quæ in formis*} Hoc est formarũ, siue idearũ principia.

Ideas à Platone, vt causas immobilitatis fuisse inuectas.

gg *Immobilitatis enim*} Ratio huius rei ex iis, quæ initio capitis dicta sũt, perspicua est, quo loco scriptum est, vt de rebus sensibilibus scientia haberi possit, inuectas esse ideas à Platone; sciẽtia autem non habetur de rebus, nisi quatenus sunt immobiles, & inuariabiles, quod Platonis sententia res sensibiles non habent, nisi per ideas, seu in ideis. Cùm ergo ideæ positæ sint, vt causæ immobilitatis, & cuiusdam

ἄντε μίαν, ἄντε πλείους ὑποθῶσι, καὶ ἐάντε σωμα, ἐάν [cc] τε ἀσώματον τιθῶσιν. οἷ Πλάτων μὲν τὸ μέγα, καὶ τὸ μηκρὸν λέγων, οἱ δ' Ιταλικοὶ τὸ ἄπειρον, Ἐμπεδοκλῆς δὲ πῦρ, καὶ τὴν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, Ἀναξαγόρας δὲ τὴν τῶν ὁμοιομερῶν ἀπειρίαν. οὗτοι δὲ δὴ πάντες τῆς τοιαύτης αἰτίας ἐνημμένοι εἰσὶ, καὶ ἔτι ὅσοι ἀέρα, ἢ πῦρ ἢ ὕδωρ, ἢ [dd] πυρὸς μὲν πυκνότερον, ἀέρος δὲ λεπτότερον. καὶ γὰρ τοιοῦτόν τινες εἰρήκασιν εἶναι τὸ πρῶτον στοιχεῖον. οὗτοι [ee] μὲν οὖν ταύτης τῆς αἰτίας ἥψαντο μόνον. ἕτεροι δέ τινες, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ὅσοι φιλίαν, καὶ νεῖκος, ἢ νοῦν, ἢ ἔρωτα ποιοῦσιν ἀρχήν. τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, καὶ τὴν οὐσίαν, σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἀποδέδωκε, μάλιστα δ' οἱ τὰ εἴδη, καὶ [ff] τὰ ἐν τοῖς εἴδεσι τιθέντες λέγουσιν. οὔτε γὰρ ὡς ὕλην τοῖς αἰσθητοῖς τὰ εἴδη, καὶ τὰ ἐν τοῖς εἴδεσιν, οὔθ' ὡς ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως γινομένην ὑπολαμβάουσιν (ἀκινησίας [gg] γὰρ αἰτέαν μᾶλλον, καὶ τὴν ἐν ἠρεμίᾳ εἶναί φασιν) ἀλλὰ [hh] τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ τῶν ἄλλων τὰ εἴδη παρέχονται, τοῖς δ' εἴδεσι, τὸ ἕν.

Com. 47.

Τὸ [ii] δ' οὗ ἕνεκα αἱ πράξεις, καὶ αἱ μεταβολαὶ, καὶ αἱ κινήσεις, τρόπον μέν τινα λέγουσιν αἴτιον, οὕτω δὶ οὐ λέγουσιν, οὐ δ' ὅνπερ πέφυκεν. οἱ μὲν γὰρ νοῦν λέγοντες ἢ φιλέαν, ὡς ἀγαθὸν μέν τι ταύτας τὰς αἰτίας τιθέασιν, οὐ μὴν ὡς ἕνεκά γε τούτων, ἢ ὄν, γινόμενόν τι τῶν ὄντων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τούτων τὰς κινήσεις εἶναι τούτων λέγουσιν. ὡς δ' αὔτως καὶ οἱ τὸ ἕν, τὸ ὄν φασκοντες εἶναι τὴν τοιαύτην φύσιν, τῆς μὲν οὐσίας αἴτιόν φασιν εἶναι, οὐ μὴν τούτου γε ἕνεκα, ἢ εἶναι ἢ γίνεσθαι. ὥστε λέγειν τε, καὶ μὴ λέγειν πῶς συμβαίνει αὐτοῖς τἀγαθὸν τοιοῦτον αἴτιον. οὐ γὰρ ἁπλῶς, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς λέγουσιν.

Ὅτι

dam quasi quietis rerum sensibilium; efficitur, vt non sint inductæ tanquã causæ mutationis earundẽ, ac proinde, nec vt causæ efficiẽtes, per motum.

siue vnum, siue plura subijciant; siue etiam corpus, siue cc *incorporeum ponant, veluti Plato, qui magnum, & paruum dicit; Italici, qui infinitum; Empedocles, qui ignem, terram, aquam, & aerem; Anaxagoras autem, qui similium partium infinitatem. Hi certè omnes huiusmodi causæ inhæserunt, & insuper quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut* dd *igne quidem densius, aere verò tenuius posuerunt. sunt enim qui tale quiddam primum elementum esse dixerint. Atque* ee *hi hanc solùm causam tetigerunt. Alij verò quidam eam vnde est principium motus, quicunque amicitiam, & contentionem, aut Mentem, aut amorem principium faciunt. Quidditatem autem, & substantiam dilucidè quidem nemo tradidit; tametsi ij, qui formas ponunt, &* ff *quæ in formis insunt, eam maximè declarant. Nam neque vt materiam rebus sensibilibus neque vt id, vnde motus proficiscitur, formas, & quæ in formis insunt, esse existimant (immobilitatis* g *enim causam potiùs, & cur res quiescant, esse dicunt) sed* hh *quidditatem vnicuique cæterarum rerum formæ præbent, formis autem ipsum vnum.*

hh *Sed quiditatem*} Ideæ Platonis sententia præstant rebus sensibilibus quiditatem, per modum causæ formalis exemplaris, vnum autem præstat quiditatẽ ideis per modum caúsæ formalis constituentis, si modò tamen Plato nomine vnitatis intelligit differentiam. Nam si intelligat Deum, quem ponit participari ab ideis, quẽadmodum ideæ participantur à rebus sensibilibus, vtraque ratio causandi per modum exemplaris intelligenda est hoc loco.

Nullum è Veteribus causam finalem, vt à cæteris distinctã tradidisse.

ii *Id verò cuius*} Docet nullum ex Philosophis; posuisse causam finalem per se, seu vt causam finalem, sed per accidens, siue ratione alterius causæ. Quanquam enim quidam eorum posuerunt pro causa bonum, quod re vera pertinet ad rationem causæ finalis; non tamen illud posuerunt vt bonum, atque appetibile, sed vt causam boni; alii quidem, vt efficientem, veluti Anaxagoras mentem, & Empodocles concordiam; alii verò, vt exemplarem, ceu Plato ideas, quas Aristoteles intelligit nomine vnius, & entis. Nam & ea, quæ sunt boni causæ, bonæ etiam dicuntur, quemadmodum sana, quæ sanitatem efficiunt. Si quis autem quærat, cur Veteres non posuerint perspicuè, ac formaliter causam finalem, vt distinctam à cæteris, dicendum est id forsitan accidisse, quia finis, vt finis, videtur opponi principio, ac proinde causæ, cùm tamen re vera non opponantur, quod postea vidit Aristot. finis enim, etsi non est primum in executione, est tamen primum in inuentione.

Cur ita senserint?

Id ii *verò, cuius gratia actiones, mutationes, & motus existunt, quodammodo quidem causam esse dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura postulat. Qui enim Mentem, aut amicitiam dicunt, ij, vt bonum quiddam, has causas ponunt; non ita tamen, quasi eorum gratia, res vlla aut sit, aut fiat; sed quasi ab eis eorum, quæ apud nos sunt, motus extent. Eodem modo, & ij qui vnum, aut ens huiusmodi naturam esse asserunt, substantiæ quidem causam esse dicunt, non tamen eius gratia aut esse, aut fieri volunt. Ita euenit eis, vt quodam modo & dicant, & non dicant ipsum bonum huiusmodi causam esse. Neque enim simpliciter, sed per accidens dicunt.*

Quòd

Quãobrẽ Philosophorũ opiniones retulerit.

kk *Quòd igitur rectè*} Duo colligit, quorum causa omnium superiorum Philosophorum opiniones retulit. Vnum est, rectè sic omnia causarum genera explicasse in libris Physicorum, cuius doctrinæ summam initio capitis tertii huius libri proposuit: siquidem nullũ superiorũ aliud causæ genus inuenisse cõstat. Alterũ est, cùm in traditis generibus causarum contineantur omnia principia, à quibus res verè, ac per se pendent, nõ alia principia quæ rẽda, aut tractãda esse à Metaph. sed aut hoc pacto omnia, id est, iuxta totum causarũ ambitũ, qui expositus est, aut horũ modorum aliquo, hoc est, assumpto aliquo vno, aut pluribus causarum modis, siue generibus, nõ autẽ omnibus, Quod membrum, ideo adiunxit Aristoteles, quia Metaphysicus, vt est particularis artifex, & in solis rebus materiæ expertibus peculiari ratione versatur, nõ agit de materia, aliisve causis causantibus cũ motu, quatenus eo pacto causant; tametsi quatenus est cõmunis artifex, ac cæteris præest, has etiam causas in commune discutiat, vt suprà ostẽsum est. *cap. 2. q. 1.*

Ὅτι kk μὲν οὖν ὀρθῶς διώρισται περὶ τῶν αἰτίων, καὶ πόσα, καὶ ποῖα, μαρτυρεῖν ἐοίκασιν ἡμῖν καὶ οὗτοι πάντες, οὐ δυνάμενοι θίγειν ἄλλης αἰτίας πρὸς δὲ τούτοις ὅτι ζητητέαι αἱ ἀρχαὶ ἢ οὕτως ἅπασαι, ἢ τινα τρόπον τούτων, δῆλον. ¶ τῶς ll δὲ τούτων ἕκαστος εἴρηκε, καὶ πῶς ἔχει περὶ τῶν ἀρχῶν, τὰς ἐνδεχομένας ἀπορίας μετὰ τοῦτο διέλθωμεν περὶ αὐτῶν. *Text. 11.*

Κεφ. Ζ'.

Ὅσοι a μὲν οὖν ἕν τε τὸ πᾶν, καὶ μίαν εἶναί τινα φύσιν ὡς ὕλην τιθέασι, καὶ ταύτην σωματικὴν, καὶ μέγεθος ἔχουσαν, δῆλον ὅτι πολλαχῶς ἁμαρτάνουσι. τῶν γὰρ σωμάτων τὰ στοιχεῖα τιθέασι μόνον, τῶν δὲ ἀσωμάτων οὐ, ὄντων καὶ ἀσωμάτων, καὶ περὶ γενέσεως, καὶ φθορᾶς ἐπιχειροῦντες τὰς αἰτίας λέγειν, καὶ περὶ πάντων φυσιολογοῦντες, τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον ἀναιροῦσιν. ἔτι δὲ τὸ τὴν οὐσίαν μηδενὸς αἰτίαν τιθέναι, μηδὲ τὸ τί ἐστι. ¶ καὶ πρὸς τούτοις, τὸ ῥαδίως τῶν ἁπλῶν σωμάτων λέγειν ἀρχὴν ὁτιοῦν, πλὴν γῆς, οὐκ b ἐπισκεψάμενοι τὴν *Text. 12.*

ll *Vt autem constet*} Transitum facit ad materiam, disputationémque sequentis capitis.

Capitis septimi Explanatio.

Quæ non probentur Aristoteli in eorũ opinione, qui vnum tãtũ principiũ statuerunt.

AC a *eos quidem*} Postquam retulit aliorum Philosophorum opiniones de causis, ac principiis rerum, eósque ostendit nullum aliud genus causæ attulisse, præter quatuor illa à se in Physicis tradita; nunc tandem eorum placita refellit ea ex parte, qua à vero aberrarunt; primúmque eorum, qui vnum tãtum principium totius vniuersi, idque materiale, corporeum, atque ens actu posuerunt.

Quatuor autem sunt, quæ Aristoteli in eorum sententia displiceant. Primũ, quòd cùm aggressi essent disputationem de principiis omnium rerum omiserint principia rerum incorporearum, quæ tamen in rerum natura extant. Id enim, quod corporeum est, non potest esse principium rei incorporeæ. Secundum,

cundum, quòd cùm dissererent de omni motu, ipsum motus principium, id est causam efficientem præter-miserint. Tertium, quòd cùm conarentur dicere, quid vnaquæque res esset, causam formalem substantialem, a qua res naturales habent certã essentiæ rationẽ, minimè attigerint. Quartũ, ꝙ facilè, hoc est inconsideratè dixerint, Vnum ex quatuor vulgatis elementis, terra excepta, esse primum principium; idque adeò inconstanter, vt alius ignem, alius aërem, alius aquã primũ principiũ fecerit. Quod ostendit duobus argumẽtis ita complicatis, vt Vnum videantur. Alterum est, quia considerare debuerant mutuam eorum ex se inuicem generationem, non quidem substantialem, quam non agnoscebant, sed accidentariam, qua cõcedebant, densiora fieri ex rarioribus per condensationem, & rariora ex densioribus per rarefactionẽ. Hoc enim si considerassent, nullum eorum fecissent primum principiũ. Pugnat enim cũ ratione primi principii, fieri ex alio. Alterum, quia cùm duo cõuenire debeant primo principio simpliciter & maxima simplicitas, & maxima perfectio (composita enim omnia à simplicibus pendent, & imperfecta à perfectis) illi autem cogantur fateri, loqui se de primo principio simpliciter, cum vnum tantum faciant; si simplicitas quidem spectetur, solus ignis ponendus erat primum principium, propter maximam eius tenuitatem ac raritatem: si verò perfectio, sola terra, propter maximam illius concretionem, & densitatem. Quanquam enim illi, & densa ex raris, & rara ex densis fieri concedebant; tamen quia credebant, densa magis habere entitatis, quemadmodum & materiæ (quam totam substantiam rerum esse putabãt) eam mutationem qua dẽsa fiunt ex raris, propriè vocabant generationem quasi viam ad esse; cõtrariam verò, corruptionem, vt viam ad non esse; vnde sequebatur, terram esse perfectissimam elementorum omnium. Ita patet, eos, cùm dixerunt primum principium esse vnum ex elemẽtis excepta terra, nõ tradidisse reuera primum principium simpliciter. At Arist. cùm docuerit, primũ ens esse purum actum, nihilque habens potentiæ admixtum, optimè potuit ostendere, esse illud primum principium simpliciter, ratione summæ simplicitatis, & perfectionis.

Conditiones duæ primi principij simpliciter.

Quòd [kk] *igitur rectè quot, & quæ sint causarum genera definierimus, hi etiam omnes testimonio nobis videntur esse cùm aliam causam attingere nõ possint. Adhæc, illud perspicuum est, principia aut hoc pacto omnia, aut horum modorum aliquo quærenda esse.* ¶ *Vt* [ll] *autem constet, quomodo eorum quisque rem explicauerit, quidq; de principijs sentiendũ sit; dubitationes eas, quæ de ijs proponi possunt, deinceps transigamus.*

Text. 11.

CAP. VII.

AC [a] *eos quidem omnes, qui vniuersum vnum esse, & vnam quandam naturã, vt materiam ponunt, atque eam corporeã, & magnitudine præditã, perspicuum est multa peccare. Corporũ enim tantùm elementa ponunt, non item eorum, quæ sunt corporis expertia, cum incorporea etiam in rerum natura sint: cumq; causas generationis, & corruptionis exponere conentur, ac de omnibus Physicè disserãt, motus, causam è medio tollunt. Præterea id peccant, quòd substantiam, & ipsum quid est, nullius rei causam statuant.* ¶ *Et insuper quòd facilè quoduis simplicium corporum (terra excepta) principium dicant, non* [b] *considerantes quo*

Text. 12.

12. lib. ca. 9. à text. 51.

b *Non considerantes*} In Græcis exemplaribus præcedunt hæc verba μὴ δοξάζοντες γένεσιν ἐκ στοιχείων, ἢ μεταβολὴν, hoc est [Cùm non existiment dari generationẽ ex elementis, aut mutationem] Quæ tamen libenter expunximus, quia & vetus interpres, & Bessario diligentissimus obseruator verborũ Arist.

Alia lect.

&

& Argyropylus nobilis auctor, ea prætermiserunt: tum etiam, quia nec cohærent cum sequentibus, nec quicquam sunt ad rem, videntúrque planè ascita ex margine alicuius parum probati codicis.

τὴν ἐξ ἀλλήλων γέννεσιν πῶς ποιοῦνται. λέγω δὲ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆν, καὶ ἀέρα, τὰ μὲν γὰρ συγκρίσει, τὰ δὲ διακρίσει ἐξ ἀλλήλων γίγνεται. τοῦτο [c] δὲ πρὸς τὸ πρότερον εἶναι, καὶ ὕστερον, διαφέρει πλεῖστον. ¶ Τὸ μὲν γὰρ ἂν δόξειε στοιχειωδέστατον [d] εἶναι πάντων, ἐξ οὗ γίγνεται συγκρίσει πρώτου. τοιοῦτο δὲ τὸ μικρομερέστατον καὶ λεπτότατον ἂν εἴη τῶν σωμάτων. διόπερ ὅσοι πῦρ ἀρχὴν τιθέασι, μάλιστα ὁμολογουμένως ἂν τῷ λόγῳ τούτῳ λέγοιεν. τοιοῦτο [e] δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ὁμολογεῖ τὸ στοιχεῖον εἶναι τὸ τῶν σωμάτων. Text. 13.

Οὐδεὶς [f] γοῦν τῶν ὕστερον ἠξίωσε, καὶ ἓν λεγόντων, γῆν εἶναι στοιχεῖον, δῆλον ὅτι διὰ τὴν μεγαλομέρειαν τῶν δὲ τριῶν ἕκαστον στοιχείων, εἴληφε κριτήν τινα. οἱ μὲν γὰρ πῦρ, οἱ δ' ὕδωρ, οἱ δ' ἀέρα τοῦτ' εἶναί φασι. καίτοι [g] διὰ τί ποτ' οὐ καὶ τὴν γῆν λέγουσιν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων; πάντα γὰρ εἶναί φασι τὴν γῆν. φησὶ δὲ καὶ Ἡσίοδος τὴν γῆν πρώτην γενέσθαι τῶν σωμάτων. οὕτως ἀρχαίαν, καὶ δητικὴν συμβέβηκεν εἶναι τὴν ὑπόληψιν. κατὰ μὲν οὖν τοῦτον τὸν λόγον, οὔτ' εἴτις τούτων τι λέγει πλὴν πυρός, οὔτ' εἴτις [h] ἀέρος μὲν πυκνότερον τῶν τοτίθησιν, ὕδατος δὲ λεπτότερον, οὐκ ὀρθῶς ἂν λέγοι. Text. 14. Ad finē tex. 14.

Εἰ δ' [i] ἐστὶ τὸ τῇ γενέσει ὕστερον τῇ φύσει πρότερον, τὸ δὲ συμπεπτεμμένον, καὶ συγκεκριμμένον ὕστερον τῇ γενέσει, τοὐναντίον ἂν εἴη τούτων, ὕδωρ μὲν ἀέρος πρότερον, γῆ δὲ ὕδατος. ¶ περὶ μὲν οὖν τῶν μίαν τιθεμένων αἰτίαν, οἵαν εἰπομεν, ἔστω ταῦτ' εἰρημένα. Text. 15.

Τὸ [k] δ' αὐτὸ, κἂν εἴ τις ταῦτα πλείω τίθησιν, οἷ

c *Hoc autem ad rationē*} Hæc addit, quia id, à quo incipit cōdensatio, & in quo desinit rarefactio, est apud illos prius generatione, & posterius perfectione, vti diximus: id autem, à quo incipit rarefactio, & in quod desinit cōdēsatio, est prius perfectione, & posterius generatione; quod Arist. inferiùs exponit. Atque ex hoc loco inchoandum est posterius argumentum.

d *Elementi rationem*} Cùm vsus esset nomine Principii, vtitur hoc loco nomine Elemēti, quia principium restringitur in hoc argumento ad principium internū rei naturalis, quod primum sit ordine generationis, quod quidē propriè vocatur elemētum.

e *Tale autem*} Nā qui ponunt aërem principium, putarūt illū esse tenuiorem igne: idque, quia forsitan non nouerant ignem illum qui supra aërem est, sed hunc tantum vsualem. Qui verò posuerunt aquam prætermisso etiam fortasse aëre, quasi nihil esset, ac inane quippiam (quod rude vulgus putat) aquam crediderunt esse corpus omnium tenuissimum.

f *Quam*

f *Quamobrem nemo*} Nempe ex Philosophis, qui post Thaletē, & Pythagorā Hesiodū, extiterunt, ex quibus continuatæ, ac cohærentes Philosophorum familiæ ortæ sunt. Nam Hesiodus longè antiquior Philosophus, & Poëta, terrā posuit principium, cuius carmina cō mune vulgus auctoritate antiquitatis facilè eadem opinione imbuerunt, aut potiùs in gratiam vulgi, quod ita videretur de rerū origine iudicare, in eū sensum scripta sunt. Quāquam Hesiodus nō dixit, terram esse primā simpliciter, sed primò ortā, vt patet ex eius verbis hic citatis ab Aristotele.

terrā primū principium cipiū stamisse.

quo pacto mutuam eorum generationem faciunt, ignis, inquā, aquæ, terræ, & aeris. Alia enim coniunctione, alia disiunctione ex sese mutuò fiunt; hoc c *autem ad rationē prioris, & posterioris plurimùm*

Text. 13. *refert.* ¶ *Id enim omnium maximè elementi* d *rationem subire videbitur, ex quo primo res coniunctione fiunt, cuiusmodi id fuerit, quod est minimarum partium, & tenuissimum corporum. Quocirca quicunque ignem principiū facinnt, maximè cōuenienter huic rationi loquentur. tale* e *autē, & cæterorum quisque corporum elementum esse fatetur.*

Text. 14. *Quamobrē* f *nemo ex posterioribus, quiq; vnum asserunt, terram elementum esse censuit, propter partium videlicet magnitudinem. Vnumquodque autem cæterorum trium patronū aliquem inuenit: nam alij ignem, alij aquam, alij aerem hoc ipsum esse volunt. At enim* g *cur non etiam terrā dicūt, vt vulgò homines opinantur? omnia enim terram esse aiunt. Hesiodus quoque primam ex corporibus*

Cap. præced. *terram esse genitam dicit, adeo vetus, & vulgata hæc opinio est. Hac igitur ratione si quis horum aliquod præter ignem ponat, aut* h *aere quidem densius, aqua verò tenuius, non rectè vtique dixerit.*

Com. 50. *Sin* i *autem quod generatione posterius est, id natura prius est; quod verò concoctum, atque concretum est, generatione posterius; contrà sanè accidet, eritq; aqua prior, quàm aer, & terra, quàm aqua.*

Text. 15. ¶ *Ac de ijs quidem qui causam vnam, qualem diximus, ponunt, hæc dicta sint.*

Idem k *porrò dici potest, si quis etiā hæc plura ponat, veluti*

g *At enim cur*} Sensus est, Cur enim nō posuerūt terram principium iuxta sententiam adeo vulgatā, & antiquam, nisi quia est maximè concreta, neque ei conuenire potest simplicitas primi principii?

h *Aut aere quidem*} Dubium est, an hæc opinio fuerit Anaximādri, quem supra diximus credidisse primum principium esse medium quippiam inter ignem, & aërē. Vtrumq; enim memoria proditum est, vt inquit Alex. Nec ratione vacat, & quæ fierint quidam materiale principium medium quid inter elementa hæc sensibilia. Re enim vera principiū materiale debet ex se expers esse sensibilis cōtrarietatis, vt omnes possit suscipere, quale principiū est materia prima, quam illi subodorari nonnunquam videbantur.

Dubitatio.

Principiū materiale quale etiā debeat.

i *Sin autem quod*} Hactenus ex simplicitate primi principii ostendit, solū ignē ponendum fuisse principium; nunc breuiter ex perfectione probat, solā terrā.

k *Idem porrò*} Impugnat sententiā Emped. docétque in primis posse contra illum obiici aliqua ex superioribus incommodis. Quorum illud est vnum, non posse secundum Empedoclem elementa vulgata ex se mutuò generari, quod tamen fieri videmus, & de qua re Aristoteles disputatum esse ait in libris de Natura, quorum nomine hoc loco intelligitur tota tractatio scientiæ Naturalis.

text. 10. actum est enim de hac re non in libris Physicorum, sed in 2. de Cœlo, in 2. de Generatione. Ita fit, vt illa no possint esse principia; quandoquidem principia non fiunt ex se mutuò vt dictum est 1. Phys. cap. 5. Non reperit autem illud incommodū, quòd non posuerit formā substantialē, eo quòd aliquo modo eam

text. 51. significauerit, vt ipse docebit in fine libri. Deinde docet aliqua etiam propria

absurda

absurda illius opinionem cõsequi. Primùm enim nõ recte posuit primas duas causas mouentes contrarias, concordiã, & discordiam. Id quod, vel ideo Arist. quia absurdum est, prima efficientia se inuicem impedire, vel quia Emped. non recte distinxit earum officia, siquidẽ concordia, vt suprà dictum est, sæpe etiam disiungit apud Emped. & discordia coniungit. Deinde cùm constet Empedoclẽ nullã posuisse materiam, quæ quatuor elemẽtis cõmunis esset, perspicuum est, illũ funditus sustulisse alterationem, siquidẽ alteratio est mutatio eiusdem subiecti secundũ contrarias qualitates, quæ vbi datur, necessariò datur ad corruptionem prochuitas. Quo fit, vt si non datur corruptio, nec eiusmodi alteratio concedi possit. De qua re latiùs priori libro de generatione.

Cap. 4.

Empedoclis reprehensio.

οἷ] Ἐμπεδοκλῆς τέτταρά φησιν εἶναι σώματα τὴν ὕλην. καὶ γὰρ τούτῳ τὰ μὲν ταυτὰ, τὰ δ' ἴδια συμβαίνειν, ἀνάγκη. γιγνόμενά τε γὰρ ἐξ ἀλλήλων ὁρῶμεν, ὡς οὐκ ἀεὶ διαμένοντος πυρὸς καὶ γῆς τῶν αὐτῶν σώματως. εἴρηται δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φύσεως περὶ αὐτῶν. καὶ [l] περὶ τῆς τῶν κινούντων αἰτίας, πότερον ἓν, ἢ δύο θετέον, οὔτε ὀρθῶς οὔτε * εὐλόγως οἰητέον εἰρῆσθαι παντελῶς, ὅλως τε ἀλλοίωσιν ἀναιρεῖσθαι ἀνάγκη τοῖς οὕτω λέγουσιν. οὐ γὰρ ἐκ θερμοῦ ψυχρὸν, οὐδὲ ἐκ ψυχροῦ θερμόν ἐστι. τί γὰρ αὐτὰ ἂν πάσχοι τἀναντία; καὶ τίς εἴη ἂν μία φύσις ἡ [m] γιγνομένη πῦρ, καὶ ὕδωρ; ὃ ἐκεῖνος οὔφησιν.

** Aliãs ἀλόγως.*

Ἀναξαγόραν [n] δ' εἴ τις ὑπολάβοι δύο λέγειν στοιχεῖα, μάλιστ' ἂν ὑπολάβοι κατὰ λόγον, ὃν ἐκεῖνος αὐτὸς μὲν οὐ διήρθρωκεν, ἠκολούθησε μέν τ' ἂν ἐξ ἀνάγκης τοῖς * ἐπάγουσιν αὐτόν. ἀτόπου γὰρ ὄντος καὶ ἄλλως τῶν φάσκειν μεμίχθαι τὴν ἀρχὴν πάντα, καὶ διὰ τὸ συμβαίνειν ἄμικτα δεῖν προϋπάρχειν, καὶ διὰ τὸ μὴ πεφυκέναι τῷ τυχόντι μίγνυσθαι τὸ τυχὸν, πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τὰ πάθη καὶ τὰ συμβεβηκότα χωρίζοιντ' ἂν τῶν οὐσιῶν (τῶν γὰρ αὐτῶν μιξίς ἐστι καὶ χωρισμὸς) ὅμως εἴ τις ἀκολουθήσειε συνδιαρθρῶν ἃ βούλεται λέγειν, ἴσως ἂν φανείη καινοπρεπεστέρως λέγων. ¶ ὅτε γὰρ οὐθὲν ἦν ἀποκεκριμένον, δῆλον ὡς οὐδὲν [o] ἦν ἀληθὲς εἰπεῖν κατὰ τὴν οὐσίας ἐκείνης. λέγω δ' ὅτι οὔτε λευκὸν,

Text. 16.

Quatuor primis Capitib.

** Aliãs λέγουσιν.*

Text. 17.

l *De causa quoque* } Hoc est, de cõtrouersia quoque mouentium &c. Nam & controuersiã significat nomẽ causæ, tã apud Græcos, quàm Latinos. Quanquam eo etiã modo possunt verba hæc accipi, vt sensus sit, De causa quoque suprema, seu prima in mouẽtibus, sit ne ponenda vnũ qd, an plura &c. Prior tamen interpretatio magis placet, ꝙ posterior duriuscula videatur, propter generis mutationem. Iam versio, quæ habet [De causa quoque eorũ, quæ mouentur] & cum Græca lectione apertè pugnat, & nihil est ad rem, cum non solum causa efficiens, quam Aristoteles hoc loco intelligit, sed cætera quoque causarum genera sint causæ eorum, quæ mouentur.

Argyropyli.

m *Quæ ignis, & aqua* } Id est, quæ modo subsit qualitatibus ignis, modo aquæ.

n *Anaxag. verò* } Vocat in examẽ sentẽtiã Anaxagoræ, aitq; illũ, si quis verba eius ad verã de rebus opinionẽ accommodare velit (quã quidẽ ille etsi planè nõ exposuit, haud dubiè tamẽ, vt suã approbasset si quis eam proposuisset) duas causas

Examinatur Anaxagoræ sententia.

causas, quæ effectum ordine temporis antecedũt, efficientem, inquam, & materialem melius, quàm cæteros posuisse: si autem quæ ille asseruit in plano verborum sensu accipiat; absurdissima dixisse. Primùm, quia fieri non potest, vt omnia primùm fuerint inter se commista. quæ enim cómista sunt, priùs seorsum existunt, quàm misceãtur. Quod non solùm inductione patet, sed etiam ex eo probat Albertus, quia quæ miscentur, priùs alterãtur, vt ad quãdã mediocritatẽ redacta vniri possint; quæ autem hoc pacto alterantur, dum alteratio durat (& potiori ratione antequã fiat) separata sunt. Deinde, quia non quæuis res cum quibusuis misceri possũt. Quænã enim miluio candoris v.g. cum Grammatica esse potest? Tertio, quia sequeretur, accidentia posse existere seiũcta à subsitãtia. Ea enim, quæ miscentur, eiusmodi sint necesse est, vt seorsum quoque existere valeant, vt ex dictis patet. Quòd autem expositа eius sententia appareat illum admirabilius, quã cæteros philosophatum, ex eo ostendit, quia mistio illa, quam posuit, etsi satis obscurè, declarat tamen naturam materiæ, quæ per se nihil est actu cõpletum, vt alii ante Anaxagoram putauerant, sed omnia potestate, vt ipse Aristoteles docet septimo huius operis lib. c. 3. & aliis plerisque locis. vnde est illud Philosophorum pronunciatum, In fundamento naturæ nihil est distinctum. Quod item Anaxagoras de primo mouẽte dixit, ipsum solum non esse permistum in ea congerie, eò pertinet, vt significet primam efficientem causam esse prorsus immaterialem, nihilque habens, vt sic dicam, potentialitatis.

Tract. 5. c. 3. *nat, veluti Empedocles, qui quatuor corpora materiam esse tradit: & huic enim partim eadẽ, partim propria eueniant necesse est. cernimus enim ea ex se se vicissim generari, vt dici non possit, semper ignem, aut terram idem corpus manere. Sed de his in libris etiam de Natura dictum est. De*[l] *causa quoque mouentium, vnúmne, an plura ponendum; nec rectè, nec cum ratione dictum omnino esse, putandum est. Prorsusq; sententia eorum, qui ita dicunt, alteratio tollatur necesse est. neque enim ex calido frigidum, neque ex frigido calidum existit. Quid enim contraria ipsa patientur, & quæ nam erit natura illa vna, quæ*[m] *ignis, & aqua fiat? quod ille non tradit.*

Text. 16. *Anaxagoram*[n] *verò si quis elementa duo dicere existimet, maxima cum ratione id sentiet, quam ille quidem ipse non explicauit, sed tamen necessariò approbasset, si qui eam attulissent. Nam etsi alioqui absurdum est asserere permixta à principio fuisse omnia, tum quia sequitur debuisse ea prius existere non permista; tum quia non est natura comparatum, vt quoduis cum quouis misceatur; tum etiam quia affectiones, & accidentia separarentur à substantijs (eorundem enim est permistio, & separatio) si quis tamen eius mentem vnà cum illo explicare pergat, forsitan noua quædam, ac pulchriora dicere videbitur.* ¶ *Nam cùm nihil separatum erat, perspicuum est, nihil*[o] *tum verè de substantia illa dici potuisse, quoniam neque album, exempli causa, neque nigrum.*

Text. 7. text. 8.

Hoc loco impropriè, & per Catachresin complectitur Arist. nomine elementi causam efficientem, quod ideo nonnunquam facit, quia vtitur nomine Elementi pro Principii propter significationis affinitatem.

o *Nihil tum verè*] Quia Anaxagoras asserebat omnia fuisse permista in illa congerie, seu vt Arist. interpretatur potestate, ideo rectè dicebat nihil tũ, quod quidem actuale esset, & completum ens, potuisse de illa prædic. alioquin iam esset actu, & non potestate sola, quod est contra hypothesin. Secus res habet in

vera, & propriè dicta miſtione. Nam etſi in ligno v.g. non ſunt elementa actu, eſt tamen actu in illo natura ligni, & omnium ſuperiorum generum, quæ ſunt actualia entia, atque completa.

p *Aliquem enim ex his*} Hæ cõſecutiones ex ea Regula vim habẽt, quã Ariſtot. affert 2. Topicorũ; De quo genus prædicatur, ſiue eſſentiali prædicatione, ſiue denominatiua, de eodẽ aliqua eius ſpeeies eodem modo prædicetur, neceſſe eſt.

Regula.

κὸν, ὅτε μέλαν, ἢ φαιὸν, ἢ ἄλλο χρῶμα, ἀλλὰ ἀχρώματον ὢν ἐξ ἀνάγκης. εἶχε γὰρ ἄν τι τούτων τῶν χρωμάτων. ὁμοίως δὲ καὶ ἄχυμον τῷ αὐτῷ λόγῳ τούτῳ, οὐδὲ ἄλλο τῶν ὁμοίων οὐθέν. οὔτε γὰρ ποιόν τι οἷόν τε αὐτὸ εἶναι, ὅτε ποσὸν, οὔτε τι. τὰ γὰρ ἐν μέρει τι λεγομένων εἰδῶν ὑπῆρχεν ἂν αὐτῷ. τοῦτο δὲ ἀδύνατον μεμιγμένων γε τῶν πάντων. ὅλη γὰρ ἂν ἀπεκέκριτο. φησὶ δ' εἶναι μεμιγμένα πάντα πλὴν τοῦ νοῦ, τοῦτον δὲ ἀμιγῆ μόνον, καὶ καθαρόν. ἐκ δὴ τούτων συμβαίνει λέγειν αὐτῷ τὰς ἀρχὰς, τό, τε ἓν (τοῦτο γὰρ ἁπλοῦν καὶ ἀμιγὲς) καὶ θάτερον καθάπερ ὂν, οἷς τιθεμεν τὸ ἀόριστον πρὶν ὁρισθῆναι, καὶ μετασχεῖν εἴδους τινός. ὥστε λέγειν μὲν οὔτε ὀρθῶς, ὅτε σαφῶς, βούλεται μέν τοί τι παραπλήσιον τοῖς τε ὕστερον λέγουσι καὶ τοῖς νῦν φαινομένοις μᾶλλον. ἀλλὰ γὰρ οὗτοι μὲν τοῖς περὶ γενέσιν λόγοις, καὶ φθορὰν, καὶ κίνησιν οἰκεῖοι τυγχάνουσι μόνον. σχεδὸν γὰρ περί τε τοιαύτης οὐσίας, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς αἰτίας ζητοῦσι μόνον.

Cap. 2.

Text. 18.

Οσοι δὲ περὶ μὲν ἁπάντων τῶν ὄντων ποιοῦσι τὴν θεωρίαν, τῶν δὲ ὄντων τὰ μὲν αἰσθητὰ, τὰ δ' ἐκ αἰσθητὰ τιθέασι, δῆλον ὡς περὶ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν ποιοῦνται τὴν ἐπίσκεψιν. διὸ μᾶλλον ἄν τις ἐνδιατρίψειε περὶ αὐτῶν, τί καλῶς, ἢ μὴ καλῶς λέγουσιν, εἰς δὲ τὸν νῦν ἡμῖν προκειμένων σκέψιν. οἱ μὲν οὖν καλούμενοι Πυθαγόρειοι, τῶν μὲν ἀρχῶν καὶ τοῖς στοιχείοις ἐκτοπωτέρως χρῶνται τῶν φυσιολόγων. τὸ δ' αἴτιον, ὅτι παρέλαβον αὐτὰς ἐκ ἐξ αἰσθητῶν. τὰ γὰρ μαθη-

Text. 19.

q *Si omnia erant*} Id eſt, poteſtate tantùm, vt expoſitũ iam eſt.

r *Iam enim diſcreta*} Hoc eſt, iam enim attributa ea, quæ de congerie illa dicerentur, actu eſſent, nõ poteſtate ſola.

Cur primum mouens dicatur ab Ariſt. vnũ ipſum.

ſ *Et vnum ipſum*} Primum mouens vocat Ariſtot. vnum ipſum, quia careret omni diuiſione etiam in actum, & potentiam, qua tamẽ nulla creatura carere poteſt. Id ipſum autem videtur ſignificare Anaxagoras ſimplicitate, ac ſynceritate ipſius Mentis, quam ponebat primùm mouens.

t *Quale non indefinitum*} Cùm Ariſt. hoc loco, ait ſe ponere materiam principium indefinitum, antequam habeat formam, illud [antequam] non ordinẽ temporis, ſed naturæ ſignificat. Nunquam enim materia caret forma, ſed tamẽ in eo gradu naturæ, quo ſuæ prioritatis ordine antecedit formam, informis omnino eſt, & indefinita.

grum, aut fuſcum, aliúſve color; ſed neceſſariò erat coloris expers. aliquem [p] enim ex his coloribus haberet. ſimiliter nec ſaporem habebat hac eadem ratione, nec aliud quicquam ſimilium. Nam nec quale quid, nec quantum, nec omnino aliquid eſſe potuit. aliqua enim ſpecialium formarum illi ineſſet; quod ſane fieri non potuit, ſi [q] omnia erant permixta,
Text. 18. iam [r] enim diſcreta eſſent. ¶ Ait autem mixta eſſe omnia, præter Mentem, eámque ſolam eſſe puram, & ab omni permixtione liberam. Ex quibus efficitur, aſſerere illum principia eſſe, & [t] vnum ipſum (hoc enim ſimplex eſt, & nequaquam miſtum) & alterum tanquam ens, quale [t] nos indefinitum ponimus, antequam determinetur, & alicuius formæ ſit particeps. Itaque dicit ille quidem nec rectè, nec perſpicuè; vult tamen aliquid dicere ſimile & ijs, quæ [u] à poſterioribus dicta ſunt, & ijs, quæ nunc magis probantur. Verùm [x] hæc diſputatio ad eam tantùm propriè pertinet, quæ in generatione, & interitu, motuq; verſatur. Ferè enim tantùm huiuſmodi ſubſtantiæ principia, & cauſas exquirit.

Quicunque autem in omnium rerum conſideratione verſantur, earúmque alias ſub ſenſum cadere, alias non cadere aſſerunt; non dubium eſt, quin de vtroque genere diſputent. Quocirca potiùs apud eos immoretur aliquis, exquirens quid rectè, quid non rectè dicant, ad eorum, quæ nobis propoſita
Text. 19. ſunt, conſiderationem. ¶ Ac ij [y] quidem, qui Pytha-
Com. 53. gorici vocantur, remotioribus [z] vtuntur principijs, & elementis, quàm Naturales. Eius rei cauſa eſt, quòd ea non ex ſenſibilibus acceperint: res enim mathe-

u *Quæ à poſterioribus*] Platonem, & ſe ipſum deſignat. Ex qua re patet, opinionem de materia, & forma naturali eſſe Platoni cum Ariſt. communē, quod idem apertum eſt ex Timæo. *Opinionē de materia, & forma naturali eſſe Platoni cū Ariſt. cōmunē.*

Hoc loco pro illo, καὶ τοῖς νῦν λεγομένοις μᾶλλον, quē eſt ad verbū [& iis, quæ nunc magis apparēt] diximus [& iis, quæ nunc magis probātur] quòd ſenſum eundem clariùs contineat.

x *Verùm hæc diſputatio*] Ab iis, qui penè de ſolis rebus ſenſibilibus philoſophati ſunt, trāſitū facit ad eos, qui planè de omnibus entium generib. diſſeruerunt, eáq; in ſenſibilia, & non ſenſibilia perſpicuè diſtinxerūt. Qui quidem cùm magis accommodatè ad hanc ſcientiam loquantur, æquum eſt, vt Ariſt. hoc loco in eorum examinandis ſentētiis diutius immoretur. Sunt autem hi Pythagorici, & Platonici.

y *Ac ij quidem*] Docet, Pythagoricos partim à Naturalibus diſſentire, partim cum illis conuenire. Diſſentiunt enim quatenus tradunt principia à rebus naturalibus abſtracta, remotáque, & quæ aliarum etiam rerum, præterquā naturalium, principia eſſe queant, vt Alexander exponit. Sumunt enim principia ex rebus purè mathematicis, quæ motu vacant, vt potè ex numeris, quæ principia ob eam cauſam immobilibus etiam rebus accommodari poſſunt. Conueniunt autem, quatenus non vtuntur his principiis niſi ad reddendas cauſas rerum naturalium, vt qui ſolas res ſenſibiles eſſe videantur credere, quemadmodum & illi. *Qua ratione Pythagorici à ſuperioribus diſſentiant.* *Qua cum iſtis conueniant.*

z *Remotioribus vtuntur*] Græcè eſt ἐκτοπωτέροις χρῶνται, quod eſt [remotiùs vtuntur] Dictum tamen eſſe, remotiùs vtuntur, pro remotioribus, & cōmunioribus vtuntur, ipſe Ariſt. poſt pauca ſatis indicat. Quòd ſi velis, ἐκτοπωτέρως, idem eſſe hoc loco, atque, Abſurdiùs (quod tamen minùs probabile eſt) hoc etiam modo vtcunque verſio conſentiet. Quia enim principia à Pythagoricis
Text. 20.

posita, remotiora erãt, & alieniora à rebus naturalibus, quàm vt ex eis propria earum causa reddi posset; iccirco illi huiusmodi principiis absurdiùs vtebãtur, quàm veteres Naturales suis.

μαθηματικὰ τῶν ὄντων ἄνευ κινήσεώς ἐστιν, ἔξω [aa] τῶν περὶ τὴν ἀστρολογίαν. διαλέγονται μέν τοι, καὶ πραγματεύονται περὶ φύσεως πάντα. γεννῶσί τε γὰρ τὸν οὐρανὸν, καὶ περὶ τὰ τούτου μέρη, καὶ τὰ πάθη, καὶ τὰ ἔργα διατηροῦσι τὸ συμβαῖνον, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰ αἴτια εἰς ταῦτα καταναλίσκουσιν, ὡς ὁμολογοῦντες τοῖς ἄλλοις φυσιολόγοις, ὅτι τόγε ὂν τοῦτ' ἔστιν ὅσον αἰσθητόν ἐστι, καὶ περιείληφεν ὁ καλούμενος οὐρανός. τὰς δ' αἰτίας, καὶ τὰς ἀρχὰς ὥσπερ εἴπομεν ¶ ἱκανὰς (ὡς λέγουσι) καὶ ἐπαναβῆναι καὶ ἐπὶ τὰ ἀνωτέρω τῶν ὄντων, καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς περὶ φύσεως λόγοις ἁρμοττούσας. Text. 20.

Ἐκ [bb] τίνος μέν τοι τρόπου κίνησις ἔσται, πέρατος, καὶ ἀπείρου μόνον ὑποκειμένων, καὶ περιττοῦ, καὶ ἀρτίου, οὐθὲν λέγουσιν, ἢ πῶς δυνατὸν ἄνευ κινήσεως καὶ μεταβολῆς γένεσιν εἶναι, καὶ φθοράν, ἢ τὰ τῶν φερομένων ἔργα κατὰ τὸν οὐρανόν. ἔτι [cc] δὲ εἴτε δοίη τις αὐτοῖς ἐκ τούτων εἶναι μέγεθος, εἴτε δειχθείη τοῦτο, ὅμως τίνα τρόπον ἔσται τὰ μὲν κοῦφα, τὰ δὲ βάρος ἔχοντα τῶν σωμάτων; ἐξ ὧν γὰρ ὑποτίθενται καὶ λέγουσιν, οὐθὲν μᾶλλον * περὶ τῶν αἰσθητῶν, ἢ περὶ τῶν μαθηματικῶν λέγουσι σωμάτων. διὸ περὶ πυρὸς, ἢ γῆς, ἢ τῶν ἄλλων τοῦ τοιούτων σωμάτων, οὐδ' ὁτιοῦν εἰρήκασιν, ἅτε οὐθὲν περὶ τῶν αἰσθητῶν, οἶμαι, λέγοντες ἴδιον. ¶ ἔτι δὲ [dd] πῶς δεῖ λαβεῖν αἴτια μὲν εἶναι τὰ τοῦ ἀριθμοῦ πάθη, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ὄντων καὶ γιγνομένων, καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ νῦν, ἀριθμὸν δὲ ἄλλον μηδένα εἶναι παρὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἐξ οὗ συνέστηκεν ὁ κόσμος; ¶ ὅταν [ee] γὰρ ἐν τῷδὶ μὲν τῷ μέρει δόξα καὶ καιρὸς αὐ- Text. 21. Text. 22. Text. 23.

aa *Præter eas, quæ* } Res, circa quas Astrologia versatur, non sunt purè mathematicæ. Disputat enim Astrologus, non de numero, magnitudine, & figura absolutè, & abstractè; sed de numero, magnitudine, & figura orbiũ cœlestium, & aliis huiusmodi, quæ in sua consideratione includunt materiam sensibilem, per principia tamẽ purè mathematica. Quia verò, eadem ratio est de rebus, in quibus versatur Perspectiua, Musica, & quæcunque sunt aliæ scientiæ mediæ inter Naturalẽ, & Mathematicas; easdẽ quoq; hoc loco per eandem particulam exclusas intellige.

bb *Quo tamen modo* } Tria reprehẽdit Arist. in opinione Pythagoræorum. Primum, quòd re vera non ponant causas motus, ac generationis rerum, quod tamen conantur facere. Dicunt enim numeros esse principia rerum naturalium, numeri autem nullius sunt motus auctores, atque adeo nec par, & impar, quæ illi ponebant numerorum principia.

Reprehẽdũtur Pythagorici tribus de causis.

cc *Præterea, siue quis* } Alterum, quod reprehendit, huiusmodi est, Quòd dixerint

* *Mẽbra hæc in Græcis codicibus sunt commutata.*

dixerint magnitudines constare ex numeris. Ex hoc.n.etiamsi cõcedatur,non possunt illi ostendere,cur alia corpora naturalia grauia sint,alia leuia,& alias, atque alias facultates habeant,cùm principia omnia,ex quibus ipsi accommodatè ad naturas rerũ se differre existimant, non magis corporibus naturalibus accõmodẽtur,quàm in mathematicis,quæ tamẽ,nec leuia, nec grauia sunt, nec aliis naturalibus facultatibus prædita. Ita fit, vt cùm illi enitantur tradere cognitionem rerum naturalium, nihil tamen de illis dicãt, quatenus à mathemicis distinguuntur. Quo loco aduerte in exemplaribus Græcis verba esse commutata. habẽt enim [nõ magis de mathematicis corporibus,quàm de sensibilibus dicunt] Non esse autem eo pacto legendum, sed [non magis de sensibilibus, quam de mathematicis &c.] & sensus ipse,visq; argumẽti, & Alexandri, cæterorũmque expositorum enarratio satis indicant. Quibus rebus adductus Bessario, sic correxit [nil magis, quàm de mathematicis,de sensibilibus dicũt] quæ tamen correctio minus expeditam orationem facit.

mathematicæ præter aa *eas, quæ in Astrologia traduntur, à motu sunt liberæ. Sed tamen de natura differunt,& omnia,quæ tractant,ad eam referunt. Nam & Cœlum generãt,& ea, quæ eius partibus,& affectionibus, ac operibus accidunt,obseruant;principia item,& causas in his consumunt, veluti cæteris Physicis in eo consentientes,vt id solùm esse putent, quod sensibus percipitur, & ab eo continetur,quod cœlum appellamus;causas autem,& principia,* Text.20. *vti diximus,ea ponunt,* ¶ *quæ satis sint(vt ipsi dicunt) etiam ad ascendendum ad res superiores;quæq; illis magis congruant,quam disputationi,quæ de natura instituitur.*

Text.21. *Quo* bb *tamen modo futurus sit motus, finito,ac infinito,pari, & impari tantùm positis; aut qui fieri possit,vt sine motu, & mutatione generatio sit, atque corruptio, aut opera eorum, quæ in cœlo feruntur; nequaquam dicunt. Præterea* cc *siue quis illis concedat, ex his existere magnitudinem, siue hòc ipsum ostendatur; quo tamen pacto corpora alia leuia, alia grauia erunt? Ea enim, ex quibus positis differunt, non magis de sensibilibus, quàm de mathematicis corporibus dicunt. Itaque de igne, terra, & cæteris huiusmodi corporibus nihil omnino locuti sunt, vt qui nihil proprium (quod arbitror) de sensibilibus tra-*
Text. 22. *diderint.* ¶ *Ad hæc,* dd *quo nam pacto accipiendum est, affectiones numeri, & numerum ipsum causas esse eorum, quæ & à principio, & nunc in cœlo sunt, ac fiunt; numerum autem nullum esse alium præter hunc, ex quo Mundus constat?* ¶ *Cùm* ee *enim hac in parte, eorum sententia, opinio, ac tempus existat*
Text. 23. nẽ fecisse, qui duo numerorũ genera posuerit;alios in rebus sensibilibus, alios extra res sensibiles,quos dicebat intelligibiles, & causas sensibilium. facile enim se hac numerorum distinctione ab ea repugnantia liberauit.

a *Vt ait de Cœlo cap. 9.tex.95.*

b *Vt initio libri de Mũdo ad Alexandrũ.*

Ad hæc,quo nam} Tertium, quod reprehendit, est, Quòd secum ipsi pugnare videantur. Dicunt enim numeros, & numerorũ affectiones esse causas rerum, ex quibus hæc corporea rerum vniuersitas constat, quam Arist. nunc [a] cœlũ, nunc etiã [b] mundum appellat;rursũsque aiunt, res ipsas esse numeros:ex quibus efficitur,vt dicere videantur, easdẽ res esse causas sui, quod repugnantiam quandam inuoluit. Quocirca docet Arist. cõsultiùs hac ex parte Platonẽ fecisse, qui duo numerorũ genera posuerit;alios in rebus sensibilibus, alios extra res sensibiles,quos dicebat intelligibiles, & causas sensibilium. facile enim se hac numerorum distinctione ab ea repugnantia liberauit.

Qua ratione Pythagorici

ee *Cùm enim hac in parte*} Pythagorici cuique loco vniuersi certũ numerũ, aut numeri partẽ accommodabant. Medio quidẽ,vt inquit Alex.vnitatem, & ea sit prima,proximè autẽ post medium collocabant dualitatem,atque ita quò magis à medio recedebatur,eò dicebant numerum fieri maiorem. Hi tamen

Gen.54.

cuiq; loco numeros accommodabant.

loci, seu partes mundi, vt eos vocat Arist. non sunt intelligēdi secundū situ. sed secundum ordinem dignitatis. quanquam non opus est in hac inutili, & multis iam seculis obsoleta philosophandi ratione diuinare. Itaque alia in parte, siue loco ponebāt opinionē, cui accōmodabāt dualitatem, quòd ea, quæ opinamur, in vtrāque partē cadere posse existimemus, in alia tēpus, quod septenariū appellabant, ob aliquā ex iis causis, quæ ad caput quintū traditæ sunt, idque eodē modo in cæteris facere conabātur. Quos autem numeros iniuriæ, disiūctioni, & permistioni Pythagorici tribuebant, haud certò scimus.

Correctio cōtextus. Græci codices deprauati sunt hoc loco, nec sententiam concludunt. Cuius erroris causa cùm ea videatur esse, ꝙ librarii pro ἀπόδειξιν δὴ λέγουσιν, scripserint ἀπόδειξιν δὲ λέγουσιν (fuit enim id facillimum) priorem lectionem eò libētiùs restituimus, ꝙ minima hac mutatione res tota resarciatur.

αὐτοῖς ᾖ, μικρὸν δὲ ἄνωθεν, ἢ κάτωθεν ἀδικία, καὶ διάκρισις, ἢ μίξις, ἀπόδειξιν* δὴ λέγουσιν, ὅτι τούτων μὲν ἓν ἕκαστον ἀριθμός ἐστι. συμβαίνει ff δὲ κατὰ τὸν τόπον τοῦτον ἤδη πλῆθος εἶναι τῶν συνισταμένων μεγεθῶν, διὰ τὸ τὰ πάθη ταῦτα ἀκολουθεῖν τοῖς τόποις ἑκάστοις, πότερον ὁ βοῦν ἐστὶν ὁ αὐτός ἐστιν ἀριθμὸς ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὃν δεῖ λαβεῖν ὅτι τούτων ἕκαστόν ἐστι, ἢ παρὰ τοῦτον ἄλλος; ¶ ὁ μὲν γὰρ Πλάτων ἕτερον εἶναί φυσι. καί τοι hh κἀκεῖνος ἀριθμοὺς οἴεται καὶ ταῦτα εἶναι, καὶ τὰς τούτων αἰτίας, ἀλλὰ τοὺς μὲν νοητοὺς αἰτίους, τούτους δὲ αἰσθητούς. περὶ μὲν οὖν τῶν Πυθαγορείων, ἀφείσθω τὸ νῦν, ἱκανὸν γὰρ αὐτῶν ἅψασθαι τοσοῦτον.

Οἱ ii δὲ τὰς ἰδέας* τιθέμενοι, πρῶτον μὲν ζητοῦντες τῶν δὶ τῶν ὄντων λαβεῖν τὰς αἰτίας, ἕτερα τούτοις ἴσα τὸν ἀριθμὸν ἐκόμισαν, ὥσπερ εἴ τις ἀριθμῆσαι βουλόμενος, ἐλαττόνων μὲν ὄντων, οἴοιτο μὴ δυνήσεσθαι, πλείω δὲ ποιήσας, ἀριθμοίη. σχεδὸν γὰρ ἴσα, ἢ οὐκ ἐλάττω τὰ εἴδη ἐστὶ τούτων, ¶ περὶ ὧν ζητοῦντες τὰς αἰτίας, ἐκ τούτων ἐπ' ἐκεῖνα προῆλθον. καθ' ἕκαστον γὰρ ὁμώνυμόν τί ἐστι, καὶ παρὰ τὰς οὐσίας τῶν τε ἄλλων ἐστὶν ἐπὶ πολλῶν ἓν, καὶ ἐπὶ τοῖσδε, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀϊδίοις. ¶ ἔτι kk δὲ καὶ καθ' οὓς τρόπους δείκνυται ὅτι ἔστι τὰ εἴδη, κατ' οὐδένα φαίνεται τούτων. ἐξ ἐνίων μὲν γὰρ οὐκ ἀνάγκη γίγνεσθαι συλλογισμὸν, ἐξ ἐνίων δὲ καὶ οὐχ ὧν ll οἰόμεθα, τούτων εἴδη γίγνεται.

κατά

* *Aliàs δὲ λέγουσιν.*

Text. 24.

Text. 25.

* *Quidā inserunt verbum αἰτίας.*

Text. 26.

Text. 27.

ff *Accidit autem* } Hoc est, quia quò magis receditur ab vnitate, eò numerus est amplior, numeri autem, hoc est essentiæ rerum, sequuntur locos, siue ordinem vniuersi, vt placet Pythagoricis, inde euenit, vt in hoc infimo loco, in quo sunt ea, quæ gignuntur, & intereunt, iam dētur magnitudines, in quibus maxima cōpositio cernatur. Hinc planiùs colliges, vnitatem apud Pythagoricos nō accōmodari medio vniuersi, sed primæ causæ, vt rei simplicissimæ, nisi primam causam medium appellauerint, quòd æquè omnibus propinqua sit suæ virtutis efficacia.

Prima causæ apud Pythagoricos vnitatem aptari.

gg *Est ne igitur* } Quasi dicat, Datur ne igitur solus numerus existēs in rebus, ex quibus cælum, siue Mundus corporeus constat, quem intelligere oportet secundum

secũdum Pythagoricos esse idem cum rebus corporatis; an verò duplex, vnus concretus hisce rebus, & alius ab eis separatus.

hh *Atqui numeros ille*} Accepto videlicet numerorũ nomine, quatenus de vtroque genere numerorum dicitur.

existat, paulò autem suprà vel infrà iniuria, & disiunctio, aut permistio; demonstrationem ex eo tãdem afferunt, quia vnumquodque horum est numerus. Accidit ff *autem circa hunc locum, vt iam existat multitudo constitutarum magnitudinum, quia huiusmodi affectiones singulos sequantur locos. Est* gg *ne igitur idem hic numerus, qui est in cœlo, quem accipere oportet vnumquodque horum esse, an praeter hunc alius? ¶etenim Plato alium esse dicit. Atqui* hh *numeros ille, & haec ipsa esse, & causas horum existimat, eos tamen, qui intelligibiles sunt causas esse putat; hos verò esse sensibiles. Sed Pythagoricos quidem nunc omittamus: satis est enim eos hactenus tetigisse.*

Text. 24.

ii *Qui verò ideas*} Examinat opinionem Platonis de ideis, ac primùm in ea reprehendit, quòd eius auctor in ea asserenda non satis cõsuluerit iis, qui scientiã rerum sensibilium assequi studeant, propter quã tamẽ ille ideas induxit. Nam cùm Plato ad cõparãdam scientiam rerum sensibiliũ penè tot ideas ponat, quot sunt rerum species, aut etiã plures nihil aliud facere videtur, quã augere difficultatem sciendi; ideæ nãque, vt ex dictis Platonis colligitur, nihil differunt à naturis specificis, quæ sunt in indiuiduis, nisi immobilitate, & æternitate, vt hoc loco Alexander annotat, & ipse Aristoteles sæpe docet. Cùm ergo ad comparandam scientiã naturarũ, quæ sunt in indiuiduis, Plato adiiciat ideas, perinde facit, ac si quis non valens numerare ingẽtem aliquam summam pecuniæ, vt id commodiùs faciat, eam augeat. Ait autem Arist. ideas ex sententia Platonis esse penè æquales his (nempe nostris speciebus infimis) quia Plato non omnium earum rerum ideas esse censuit, vt supra diximus. Addit verò [aut non pauciores] id est, aut etiam plures, quia ex quibusdam rationibus Platonis sequitur, dari etiã ideas generum, quanquam ille eas non posuit.

Executitur Platonis de ideis opinio.

Text. 25.

Qui ii *verò ideas ponunt, primùm quidem, cùm vellent harum rerum causas sumere, alia his numero aequalia induxerũt; quemadmodum si quis numerare volens, si pauciora quidem sint, se nõ posse putet, cùm autem plura fecerit, tum demum numeret. Ferè enim aequales, aut nõ pauciores sunt formæ ijs rebus, ¶quarum causas exquirẽtes, ab his ad illas progressi sunt. Est enim in singulis aliquid eiusdẽ nominis; & praeter substantias aliorum in multis vnum est, & in hisce rebus, & in sempiternis. ¶Deinde* kk *quibus modis formæ esse ostenduntur, eorũ nullo existere videntur. Ex quibusdam enim non necesse est ratiocinationem fieri; ex quibusdam autem, eorum etiam formæ efficiuntur, quorum nullas esse* ll *arbitramur.*

Text. 26. Alex. cõ. 55. Arist. c. superiori text. 6. & lib. 3. c. 2 tex. 7. & 1. Eth. c. 6. & aliis locis.

Text. 27.

kk *Deinde quibus*} Reprehendit deinde in positione idearũ rationes, quibus illæ à Platone asseruntur. Aitque earum quasdam non colligere dandas esse ideas: alias verò non solùm id non colligere, sed etiam efficere, vt si quis illis fidem habeat earum etiam rerum, quarum Plato ideas esse negabat, ideas ponere cogatur.

Rationes quibus innitebatur, generatim improbãtur. Arist. mens.

ll *Esse arbitramur*} Vtitur Arist. in examine huius opinionis huiusmodi verbis, Arbitramur, Dicimus, & similibus quasi dicipulus adhuc Platonis, & qui eius placita sequatur, vt dum illius sententiam impugnat, suam quoque videatur impugnare. Ita enim putat, facilius posse aliis persuaderi, hanc disputationem à se non inuidiæ, aut ostentationis causa, sed veritatis studio, suscepta esse.

Duo genera rationũ quib' Plato vtebatur.

mm *Namque ex iis*} Duo genera rationũ tangit hoc loco Arist. quibus Plato probabat ideas esse; aliud earum, quæ ducũtur ex natura scientiarũ; aliud earũ, quæ ex participatione vnius à pluribus: quæ duo rationũ genera, vocat Arist. paulò pòst rationes accuratissimas, ꝙ præcipuæ sint inter eas omnes, quibus Plato vtebatur, aut quia plurimi fiebant à Platone. Priorum vis in hoc posita erat. Cùm sciẽtiæ non agant, nisi de immutabilibus, siue iis, quæ aliter habere non possunt; ea autẽ omnia, quæ existunt in sensibilibus, sint mutabilia; necessario dandæ sunt ideæ earũ separatæ, de quibus habeatur scientia. Posteriores huc tendebant. Cùm omne vnũ, quod à multis participatur, necessariò debeat esse separatum ab illis (alioqui iã non esset vnum sed multa) homo autẽ sit vnũ quid, & participetur ab omnibus indiuiduis hominibus (siquidem de omnibus, & nomine eodem, & eadem omnino ratione prædicatur) efficitur, vt homo communis, & specificus necessariò sit separatus ab omnibus indiuiduis hominibus eodémque modo cæteræ specificæ naturæ à suis indiuiduis. Itaque ex prioribus rationibus, si aliquid efficiunt, docet Arist. colligi dandas esse ideas omnium rerum, quarum datur scientia, quod tamen Plato negabat, vt suprà diximus, & ipse Arist. paulò pòst docebit. Ex posteriorib. verò ait, colligi dandas esse contra Platonis sententiam ideas negationum, cùm negatio hominis, exempli causa, sit vnũ quid, & à multis participetur, vt à leone, & ab equo, & à cæteris, quæ non sunt homines.

κατά mm τε γὰρ τοὺς λόγους τοὺς ἐκ τῶν ἐπιστημῶν, εἴδη ἔσται πάντων, ὅσων ἐπιστῆμαί εἰσι. καὶ κατὰ τὸ ἓν ἐπὶ πολλῶν, καὶ ἀποφάσεων. κατὰ nn δὲ τὸ νοεῖν τι φθαρέντων, τῶν φθαρτῶν. φάντασμα γάρ τι τῶν τ' ἔστιν.

Ἔτι oo δὲ οἱ ἀκριβέστατοι τῶν λόγων οἱ μὲν τῶν πρός τι ποιοῦσιν ἰδέας, ὧν pp οὔφασιν εἶναι γένος καθ' αὑτὸ, οἱ δὲ τὸν τρίτον ἄνθρωπον λέγουσιν. ὅλως qq τε ἀναιροῦσιν οἱ περὶ τῶν εἰδῶν λόγοι ἃ μᾶλλον εἶναι βούλονται οἱ λέγοντες εἴδη τῶν τὰς ἰδέας εἶναι: συμβαίνει γὰρ μὴ εἶναι τὴν δυάδα πρώτην, ἀλλὰ rr τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὸ πρός τι τῶν καθ' αὑτὸ, καὶ ss πάνθ' ὅσα τινὲς ἀκολουθήσαντες τῶν περὶ τῶν εἰδῶν δόξαις, ἠναντιώθησαν τῶν ἀρχαῖς. ¶ ἔτι tt δὲ κατὰ μὲν τὴν ὑπόληψιν, καθ' ἣν εἶναί φαμεν τὰς ἰδέας, οὐ μόνον τῶν οὐσιῶν ἔσται εἴδη, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἑτέρων. καὶ γὰρ

Text. 28.

Text. 29.

Quid ex prioribus colligatur.

Cap. præced.

Quid ex posterioribus.

Tertium genus rationũ Platonis.

nn *Ex eo autem*} Alias rationes adducebat Plato ex intelligẽtia, notioneve cõmunis quiditatis, siue ex specie intelligibili, qua in nobis representatur quiditas, & essentia rei, quæ definitione explicatur. Quarum vim in hoc argumento ponebat. Cum per speciem, siue imaginem hominis intelligamus hominẽ, quouis particulari interempto, id autem, quod intelligitur, non sit non ens, sed verum ens necesse est fateri eiusmodi speciem, ac similitudinem esse hominis separari à singulis, & non pereuntis vnquam. Huiusmodi ergo rationes docet Arist. si quid colligunt, æquè probare dandas esse ideas proprias ipsorũ particularium corruptibilium. quãdoquidem per imaginem Socratis, quæ mortuo Socrate permanet in imaginatione Platonis, adhuc Plato Socratem intelligit.

Quid efficiant.

Quod ad verba attinet, & si φάντασμα accipi potest, & pro phãtasmate, quod phantasiæ inest, & pro re, quæ eiusmodi phantasmate vt propria imagine representatur, hoc tamen loco necessariò sumitur pro re, non pro imagine.

Infirmantur priores.

oo *Præterea, accuratissimæ*} Hoc loco, vt paulò antè diximus significat Arist. rationes eas, quas Plato sumebat ex natura scientiarũ, & ex participatione

vnius

vnius à pluribus. Quanquam ergo ex prioribus earum iam ostenderat sequi, omnium rerum, quarum esset scientia ideas quoque concedendas esse, quod Plato negabat; tamen quia nullam ex iis, quarum ideas esse non putabat, in exemplum attulerat; affert nunc ea, quæ sunt ad aliquid horum enim cùm sint entia, potest haberi scientia, & tamen Plato non ponebat ideas relationum.

Namque [mm] *ex ijs rationibus, quæ ex scientiis ducuntur, eorum omnium formæ erunt, quorum scientiæ sunt quin etiam ex ijs, quæ sumũtur ex vno in multis, negationum quoque erunt. Ex* [nn] *eo autem, quòd intelligimus aliquid eorum, quæ corrupta sunt, etiam corruptibilium. Est enim hoc res quædam imaginatione percepta.*

Text. 28. *Præterea,* [oo] *accuratissimæ rationũ partim ideas faciunt eorum, quæ sunt ad aliquid, quorum* [pp] *non dicunt esse genus per se; partim tertium hominem inducunt. Atque* [qq] *omnino rationes eæ, quæ pro formis afferuntur, ea tollunt, quæ formarũ auctores magis esse volunt, quàm ideas ipsas. Fit enim vt dualitas non sit prima, sed* [rr] *numerus, & id, quod est ad aliquid, prius sit eo, quod est per se: & ea* [ss] *omnia eueniunt, quibus nonnulli opiniones de ideis sequuti,*

Text. 29. *principijs sunt aduersati.* ¶ *Præterea* [tt] *existimatione quidem ea, qua dicimus ideas esse, non solùm substantiarum formæ erunt, sed multorum etiã aliorum.*

Refelluntur posteriores.

Præterea, etsi ex posteriorib. ostenderat colligi dandas esse ideas negationum, tamen quia facilè Plato responderet, nullam negationẽ posse participari ab entibus, cùm non sit ens; affert denuo hoc incõmodum, quod ex illis sequatur, dandum esse tertium hominem, hoc est aliam ideam, quæ communiter participetur ab idea hominum, & à singulis etiam hominibus; quandoquidem de vtrisq; cõmuniter prædicatur homo, qui & ens est, & vnum quid.

Nullũ genus relatorum poni à Platone separatũ.

pp *Quorum nõ dicunt*} Nullum genus relatorum dicebat Plato esse per se, hoc est, separatũ ab indiuiduis Quo loco Arist. nomine Generis intelligit quamcũque rem vniuersalem, vt sæpe alibi.

Vt 3. lib. huius operis cap. 3. tex. 10.

qq *Atque omnino*} Apud Platonem dualitas erat materiale principium, non solùm rerũ sensibilium: sed etiam ipsarum idearum, vt ex supradictis patet. Ait ergo Arist. rationes, quibus Plato asserebat ideas esse principia, si quid efficiũt, colligere dualitatem non esse principium, quod tamen Plato magis principiũ esse volebat, quàm ideas ipsas Nam si de quibus aliquid cõmune dicitur eorũ datur idea separata, certè huius dualitatis sensibilis, & illius separatæ, siue intelligibilis, dabitur cõmunis idea, quo fiet, vt dualitas separata, quæ primò ponebatur principium, non sit principium, sed potiùs idea illius principium sit.

rr *Sed numerus*} Quia apud Platonem ideæ sunt numeri, efficitur vt non dualitas, sed numerus, qui est omnib. numeris communis, sit principium, & id, quod est ad aliquid, magis, quam id, quod est per se, hoc est, id, quod ex suo genere à subiecto pendet cuiusmodi est re vera numerus, sit prius substãtiis sensibilibus, quarum ideas Plato dicebat esse numeros.

ss *Et omnia eueniunt*} Hoc est & alia incommoda, quibus Platonici euertũt principia, veluti cùm dicunt ideas habere principia, & tamen esse principia: hoc enim haud dubie rationem principii euertit.

Rationes Platonis cum ipsa eius sentẽtia pugnare.

tt *Præterea, existimatione*} Id reprehẽdit hoc loco in opinione idearũ, ꝙ rationes, quibus illæ asserũtur, pugnẽt cũ ipsa positione Platonis Nã ex quibusdã earũ, quæ iam tactæ sunt ex Platone; hoc planè sequitur, præter alia sexcenta, nõ solùm substantiarũ, sed etiam aliarũ rerũ esse asserendas ideas, vt ex dictis patet. At verò si necessariæ cõsecutionis ratio habeatur, ex ipsa positione Platonis omnino colligitur, nullas esse ideas aliarũ rerũ, sed substantiarũ tantùm. Nã cùm Plato in positione idearũ expressè dicat, ideas existere per se, & nõ in alio; necesse est vt cõfiteatur, eas nõ participari per accidẽs, hoc est vt accidẽtias

tia, sed eatenus vnumquodque indiuiduum esse particeps cuiusque ideæ, quatenus illa non dicitur de subiecto inhæsionis. Hac enim ratione perpetuitas idearum non est idea secundum Platonem, quia est accidens idearum, vnde Plato facilè videtur elusisse huiusmodi sophisma; Hoc indiuiduum corruptibile participat ipsum duplum, id est ideam dupli; ipsum autem duplum est perpetuum, igitur hoc indiuiduum corruptibile participat perpetuitatem, & ex consequente est perpetuum, quemadmodum & duplum. Eluditur enim sophisma hoc ex eo, quia cùm perpetuitas sit accidens ipsius dupli secundum Platonē, non potest illa participari ab ipso duplo, nisi per accidens. Quòd si per se participaretur, tū demū rectè sequeretur ea, quæ ipsum duplū participant, esse perpetua; quemadmodū quia per se participant duplum, perpetuò sunt dupla. Quare cū ea, quæ non sunt substantiæ, quatenus accidentia sunt, non possint participari nisi accidentaliter; participatio autem idearum debeat esse essentialis (hoc enim pacto intelligenda sunt hoc loco verba per accidens, & per se) efficitur, vt omnes ideæ sint substantiæ; quod Arist. singulari numero Substātiæ significat. Quòd si quis obiiciat, etsi ratio hæc probat accidentium, quatenus respiciunt subiecta, non posse dari ideas, tamē non id probare, quatenus respiciunt sua inferiora; respondendum est, rectè ab Aristotele probatum esse, non posse dari ideas accidentium. Nam etsi accidentia conferri possunt cum suis inferioribus; nunquam tamē absolutè, ac secundum suas essentias, cōcipi possunt sine substātia, ac proinde sine subiecto. Ergo quia ideæ secundum Platonem ponebantur, quatenus sunt essentiæ rerum; optimè intulit Arist simpliciter, & absolutè, non posse dari ideas accidentium.

Cur Idearum perpetuitas non fit idea secūdum Platonem.

Occurritur obiectioni.

καὶ γὰρ τὸ νόημα ἓν οὐ μόνον περὶ τὰς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν uu ἄλλων οὐσιῶν ἐστι, καὶ ἐπιστῆμαι οὐ μόνον τῆς οὐσίας εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων, καὶ ἄλλα δὴ μυρία συμβαίνει τοιαῦτα. ¶ κατὰ δὲ τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὰς δόξας τὰς περὶ αὐτῶν, εἰ ἔστι μεθεκτὰ εἴδη, τῶν οὐσιῶν ἀναγκαῖον ἰδέας εἶναι μόνον. οὐ γὰρ κατὰ συμβεβηκὸς μετέχονται, ἀλλὰ δεῖ ταύτῃ ἑκάστου μετέχειν, ᾗ μὴ καθ' ὑποκειμένου λέγεται. λέγω δ' οἷον εἴ τι αὐτοῦ τῶν διπλασίου μετέχει, τοῦτο καὶ ἀϊδίου μετέχει, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός. συμβέβυκε γὰρ τῷ διπλασίῳ ἀϊδίῳ εἶναι. ὥστ' ἔσται οὐσία τὰ εἴδη. ταῦτα xx δὲ ἐνταῦθα οὐσίαν σημαίνει, κἀκεῖ. ἢ τί ἔσται τὸ εἶναι φάναί τι παρὰ ταῦτα τὸ ἓν ἐπὶ πολλῶν; καὶ yy εἰ μὲν τὸ αὐτὸ εἶδος τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν μετεχόντων, ἔσται τι κοινόν. τί γὰρ μᾶλλον ἐπὶ τῶν φθαρτῶν δυάδων, καὶ δυάδων τῶν πολλῶν μὲν, ἀϊδίων δὲ, τὸ δυὰς εἶναι ἓν καὶ ταυτὸν, ἢ ἐπὶ ταύτης καὶ τῆς τινός; εἰ δὲ

Text. 30.

uu *De aliis rebus* } Ad verbum est [de aliis substantiis] Verùm nomine substantiarum non substantias tantùm, sed quasuis res significat hoc loco Arist.

xx *At hæc, & hic* } Quoniam collegit proximis verbis, omnes ideas esse substantias, cùm tamen colligere debuisset, ideas non esse nisi substantiarum (hoc enim ipsi propositū erat) docet his verbis, parem esse rationem in iis, quæ participant ideas, atque in ipsis ideis, quæ participātur. Namque ideæ, id est, nomina idearum (sæpe enim hanc loquendi formulam vsurpat) veluti Homo, Equus, & alia communia vocabula pari ratione hic, & ibi, hoc est in sensibilibus, & extra sensibilia substantiam significant. Alioqui quid erit ipsum vnum in multis aliquid

quid præter hæc esse dixisse? hoc est, Quo n. pacto verum erit dicere, ideas participari per se ab his sensibilibus, si videlicet cùm ipsæ ideæ sint substantiæ, hæc tamen sensibilia non sint substantiæ? Quo loco participatio per se significatur illis verbis, In multis, & præter multa. Nam illud, In multis, significat participationem; illud autem, Præter multa, significat participationem esse per se, & non talem, qualis est participatio accidentium à substantiis.

Nam & notio vna non tantùm de substantijs, sed etiam de uu *alijs rebus habetur, & scientiæ nõ modo in substantia, verùm etiam in alijs versantur, &*
Text. 30. *alia huiusmodi eueniunt propè infinita.* ¶ *At spectata necessitate, ijsq; opinionibus, quæ de eis habẽtur, si formæ participabiles sunt, substantiarũ tãtùm ideæ sint necesse est. Nec enim per accidens participantur, sed eatenus cuiusq; participatio esse debet, quatenus non de subiecto dicitur. Exempli causa, si quid ipsius dupli particeps est, id & sempiterni est particeps; verùm per accidens. accidit enim ipsi duplo, vt sempiternum sit. Erunt igitur formæ substantia. At* xx *hæ & hic, & ibi substantiam significant. alioqui quid erit, ipsum vnum in multis, aliquid præter hæc esse dixisse? Atque* yy *si eadem species est idearum, & eorum, quæ illas participant, aliquid profectò cõmune erit. Cur enim magis in dualitatibus ijs, quæ intereunt, & in ijs, quæ multæ quidẽ, sed sempiternæ sunt, dualitas vnum, atque idem esse dicetur, quàm in hac, atque aliqua? Si ve-*

yy *Atque si eadẽ?* Docet, Platonẽ, si sequi velit rationes, quibus ideas esse statuit, ad alterum è duobus incommodis deduci, nempe vt vel fateatur dari ideã communẽ vnicuique ideæ, & rebus sensibilibus, quæ illã participant, aut certè ideas nullo modo participari à rebus sensibilibus, sed merè æquiuoce se habere respectu earũ quæ quidẽ ambo à Platone, vt maxima incommoda negabãtur. Dilẽma, quo vtitur, huiusmodi est. Aut ideæ, & quæ illas participant, sunt eiusdem speciei, aut minime; si sunt eiusdem speciei, ergo aliqua erit cõmunis idea vtrorunque, quandoquidem ea

Deducitur Plato ad incommoda.

Dilẽma Aristotelis.

ratione ideæ asseruntur communes indiuiduis eiusdem speciei, quia illa sunt eiusdem speciei. Quòd si quis respondeat, non esse in his parem rationem, siquidem omnia indiuidua sensibilia sunt corruptibilia secundum Platonẽ, ideæ vero omnes sunt perpetuæ: docet Arist. nihil momenti habere responsionem. Etenim secundum Platonem indiuiduæ dualitates mathematicæ (quas ille etiã ponebat separatas) sunt sempiternæ, vt ille dicebat, & tamẽ vnam, & eandem communem ideam habent cũ indiuiduis dualitatibus corruptibilibus. Quare nulla est causa, cur detur vnum, atque idem, hoc est vna cõmunis idea in singularib. dualitatib. corruptibilib. & mathematicis, id est, respectu omniũ singularium dualitatũ, tam naturaliũ, quàm mathematicarum, nec tamẽ detur in hac dualitate, atq; aliqua. hoc est respectu singularis cuiusque dualitatis naturalis, & ipsius dualitatis, quæ ponebatur idea communis singulariũ dualitatum. Si verò ideæ, & quæ illas participant, non sunt eiusdẽ speciei (quæ est altera pars dilemmatis) sola nomina erũt cõmunia ideis, & iis, à quibus ideæ participãtur. quo fit, vt non alio modo indiuidua sensibilia participent ideas, nisi quo pacto lignum dicetur participare hominem, si quis nomen hominis, quod de Callia dicitur, etiam ligno velit imponere. Nam quemadmodũ ratio secundum quã Callias dicitur homo, nullo modo potest esse cõmunis ligno, sic etiã rationes idearum, secundum quas alia dicitur homo, alia equus, &c. nullo modo poterunt esse communes indiuiduis sensibilibus quæ iisdẽ nominibus appellantur.

Occurritur obiectioni.

Obiectio cõtra Aristotelis consequutionem.

Obiiciat aliquis hanc consequentiam Arist. esse vitiosam. Nam etsi ideæ, & res sensibiles, à quibus participantur, non sint eiusdem speciei, non tamẽ cõtinuò sequitur, eas solis nominibus conuenire, cùm possint conuenire genericè,

aut

aut analogicè, vt homo verus, & imagines, quæ illius imitatione pinguntur.

Dilutio. Verùm hæc obiectio haud difficilè diluetur, si dicas, res sensibiles non posse secundum Platonem, conuenire solo genere cum ideis, quas dicuntur participare: hoc n. pacto qui nosset ideas, non haberet specialem, ac propriam cognitionem eorum, quæ illas participant. Sed neque analogicè; si quo enim modo analogicè cũ ideis

Duo genera exemplarium, & exemplorum. conuenirent, ea conuenirent potissimũ, quo exẽpla cõueniunt cũ exẽplari: at exẽpla, si adæquatè respondent exẽplaribus, vt vna pictura alteri picturæ, cuius imitatione facta est, non dubium est, quin conueniant cũ exemplaribus secũdum speciẽ: si autem inadæquatè, quo pacto homo pictus respondet homini vero (plura enim sunt in homine vero, quàm quæ exẽpla eius imitari possint, vt ærmo, quem imitatur psittacus, & saltatio quã imitatur canis, & ciuile regimẽ, qđ imitãtur apes, & alia pleraq;) plura sunt, quæ per exemplar cognosci possint, q̃ m vna species exẽplorum: Platonis autẽ sententia erat, per vnã ideã vnã tantùm speciem exemplorum cognosci, vt per ideam hominis solos homines, per ideam equorum equos, & sic in cæteris (ideo n. tot ponebat ideas substantiarũ sensibilium, quot nos ponimus earũ species) nõ possunt igitur res sensibiles secundũ Platone cõuenire cũ suis ideis, siue solo genere, siue analogicè, quo fit, vt si cũ illis nõ conueniunt specie, solo nomine conueniant, quæ erat consequentia Aristotelica à nobis probanda.

εἰ ὃ μὴ τὸ αὐτὸ εἶδος, ὁμώνυμα ἂν εἴη, καὶ ὅμοιον ὥσπερ ἂν εἴτις καλοίη ἄνθρωπον τόν τε Καλλίαν καὶ τὸ ξύλον, μηδεμίαν κοινωνίαν ἐπιβλέψας αὐτοῖς.

Text. 32. Πάντων δὲ μάλιστα διαπορήσειεν ἄν τις, τί ποτε συμβάλλεται τὰ εἴδη τοῖς ἀϊδίοις τῶν αἰσθητῶν ἢ τοῖς γιγνομένοις, καὶ τοῖς φθειρομένοις. ὅτε μὲν γὰρ κινήσεως, ὅτε μεταβολῆς ὑδεμιᾶς ἐστιν αἴτια αὐτοῖς. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ πρὸς τὰ ἐπιστήμας οὐδὲν βοηθεῖ τὰ τῶν ἄλλων. ὅτε γὰρ οὐσία ἐκείνα τούτων (ἐν τούτοις γὰρ ἂν λέγοιτο) ὅτε εἰς τὸ εἶναι μὴ ἐνυπάρχοντά γε τοῖς μετέχουσιν, οὕτω μὲν γὰρ ἂν ἴσως αἴτια δόξειεν εἶναι, ὡς τὸ λευκὸν μεμιγμένον τῷ λευκῷ, ἀλλὰ τοῦτ' μὲν ὁ λόγος λίαν εὐκίνητος, ὃν Ἀναξαγόρας μὲν πρῶτος, Εὔδοξος δ' ὕστερον, καὶ ἄλλοί τινες ἔλεγον. ῥᾴδιον γὰρ συναγαγεῖν πολλὰ καὶ ἀδύνατα πρὸς τὴν τοιαύτην δόξαν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἐκ τῶν εἰδῶν ἐστι τἆλλα καθ' ὁδένα τρόπον τῶν εἰωθότων λέγεσθαι. τὸ δὲ λέγειν παραδείγματα αὐτὰ εἶναι, καὶ μετέχειν αὐτῶν τἆλλα, κενολογεῖν ἐστι καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικάς. τί γὰρ ἐστι τὸ ἐργαζόμενον πρὸς τὰς ἰδέας ἀποβλέπων; ἐνδέχεται γὰρ καὶ εἶναι καὶ γίγνεσθαι ὅμοιον ὁτιοῦν, καὶ μὴ εἰκαζόμενον πρὸς ἐκεῖνο. ὥστε

Text. 33. τὸ δὲ λέγειν

Hinc ergo sequitur, quod ideæ non sint causæ rerum sensibilium, quia non sunt causæ essendi, nec fiendi, nec cognoscendi, nec denique motus, vt ostendit Aristoteles.

Ideas nihil conferre rebus sensibilibus ad esse, aut motum.

zz *Maximè verò*} Ex hoc loco magis vrgere incipit Platonem, ostendens ideas, quas ille ponebat, propter res sensibiles, nihil omnino illis conferre, proinde tanquam prorsus inutiles explodendas esse. Quo loco nomine sempiternorum sensibilium intelligit corpora cœlestia.

ab *Et nimirum*} Summa totius reprehensionis est, q̃ ideæ nihil conferant rebus sensibilibus, siue ad motum, siue ad scientiam, siue ad esse, siue vt sint earum exemplaria, siue vt earum essentiæ, seu denique vt fiant. Quòd igitur

tex. 10. nihil

cõferant ad motum, mutationémve illam rerum sensibilium, patet ex capite 6. vbi Arist. docuit, ideas non esse positas à Platone, vt essent causæ mutationis earum, sed potiùs immobilitatis, & quietis.

ac *Sed neque ad*} Quòd neque ad scientiam rerum sensibilium, neque ad earum esse conducant, ex eo probat Arist. quia non existunt in rebus sensibilibus. Nam quemadmodum res habẽt esse per interna principia, sic earum perfecta scientia, quam Plato quærebat, per interna principia habenda est

Nihil ad scientiam.

Si verò non eadem est species, æquiuoca sanè fuerint, nec secus, atque, si quis hominis vocabulo Calliam, & lignum appellet, nulla eorum communione spectata.

Text. 31. *Maximè* [22] *verò omnium quis dubitet, quid tandem formæ conferant sempiternis sensibilibus, aut ijs, quæ gignuntur, & intereunt. Etenim* a b *nec motus, nec mutationis vllius causæ illis sunt. sed* a c *neque ad scientiam aliorum quicquã conducunt, cùm non sint horum substantia (in his enim essent) neque verò ad esse, cùm in participantibus non insint. At* a d *enim hoc fortasse modo causæ esse videbuntur, quo album cum albo mistũ est. Verùm hæc ratio, qua primùm Anaxagoras, deinde Eudoxus, & alij quidam vtebantur, nullo negotio refelli potest. Est enim facile multa, & quæ fieri nequeant, contra hanc opinionem colligere. Nec* a e *verò vllo eorum modorum, qui*

Text. 32. *dici consueuerũt, ex formis sunt cætera.* ¶ *Dicere* af *autem exemplaria eas esse, résque cæteras earum esse participes, inania loqui est, & poeticis translationibus vti. Quid* a g *enim est, quod agat ad ideas respiciens? esse enim, ac fieri potest quidpiam simile, etiam si ad illius imaginem nõ exprimatur.*

ad *At enim hoc fortasse*} Diceret aliquis, ideas esse in rebus sensibilib. sed tamen nõ apparere, quo pacto Anaxagoras dicebat, albũ colorem esse mistum in Chao, quasi principium quoddã, & elemẽtũ totius illius mistionis quam sententiam de ideis sibi persuasit Eudoxus Platoni familiaris, & alii quidam Platonici. Hanc igitur responsionem, vt quæ facillime refelli potest, relinquit Arist. sua absurditate refutatam: ex ea enim sequitur, ideam, verbi gratia, hominis, aut non esse vnam numero, aut partim esse in vno individuo, partim in altero, & alia propè infinita incommoda, quorum pleraque affert hoc loco Alexander, addens, fusiùs de ea re actum esse

Tacita Platonicorum responsio.

Itaque ab Aristotele in 2. libro de Ideis, quo loco huiusmodi sententiam refellit. Is tamen liber ad nos non peruenit.

ae *Nec verò vllo*} Lib. 5 cap. 24 afferũtur modi, qui in communi sermone vsurpari solent, cùm aliquid ex aliquo esse dicitur. Ab iis ergo, & aliis, si plures sint, ait Arist. prorsus alienum esse eum modum, quo Plato dicit sensibilia esse ex ideis, proinde ideas nullo pacto ad esse rerum sensibilium conferre, quod erat tertium reprehensionis caput.

Text. 29. *Modum, quo secundum Platonẽ sensibilia sint ex Ideis, nullũ esse.*

af *Dicere autem*} Ostendit ideas nõ esse exemplaria, quorum imitatione res sensibiles fiant, idque dicere, nihil aliud esse, quàm inania loqui, & iis translationibus poëticis similia, quibus nihil subest veri.

ag *Quid enim est*} Prima ratio est, quia nulla res est, quæ dum aliquid efficit, intueatur ideas, vt ad earum similitudinem producat effectum: siue enim illæ sint, siue non sint, potest aliquid simile ipsis fieri, etiamsi earum imitatione non fiat. Quemadmodum, siue Socrates sit, siue non sit, potest Alcibiades generari similis Socratis, tametsi is, qui generat Alcibiadem, non illum producat imitatione Socratis. Nec obest huic exemplo, quòd Socrates sit corruptibilis, idea verò sempiterna, idẽ enim accideret si Socrates sempiternus esset. Ratio autem, cur non sit opus ideis separatis, quæ agentia particularia intueantur, hæc

Ideas non esse sensibilium exẽplaria.

est,

Cur non sit opus ideis separatis tanquã exẽplaribus.

est, quia agentibus per intellectum satis est imago, & species rei faciendæ, vt patet in artificib. mechanicis ipso etiam Platone consentiente, qui artefactorum non ponebat ideas separatas. Agentibus autem per naturam satis est dirigi, & inclinari à primo agente per intellectum ad hoc, vel illud faciendum.

al *Erunt quoque*} Hæc ratio, & quæ sequitur, non habebantur in quibusdam græcis codicibus tẽpore Alexandri. Sed & qui nunc extãt, non nihil variant in hac, & superiori ratione. Verũq; res habeat, ducit Aristot. Platonem his verbis ad illud incõmodũ, vt ponat eiusdẽ rei plures ideas, cùm satis sit vnã ponere. Ratio verò, qua vtitur, hæc est; Quia si ipse homo ponitur exemplar huius hominis, quia hic generatur similis naturæ humanæ cõmuni, quã Plato vocabat ipsum hominem, pari ratione ipsum animal, & ipsum bipes ponenda erunt exẽplaria eiusdem. Nã hic homo quatenus animal, & quatenus bipes, generatur similis naturis cõmunibus animalis, & bipedis. Quare plura erunt exẽplaria eiusdẽ rei, & (quod hinc sequitur) plures idex.

Ducitur Plato ad incommodum pluriũ idearum eiusdem rei.

ὥστε καθ' ἑνὸς Σωκράτους καὶ μὴ ὄντος, γένοιτ' ἂν οἷόσπερ Σωκράτης. ὁμοίως δ' ὅῆλον, ὅτι κἂν εἰ ἀΐδιος ὁ Σωκράτης ἀΐδιος. ἔσαι [al] τε πλείω παραδείγματα τοῦ αὐτοῦ, ὥστε καὶ εἴδη, οἷς τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῷον, τὸ δίπουν, ἅμα δ' καὶ τὸ αὐτὸ ἄνθρωπος. ¶ Ἔτι [ai] οὐ μόνον τῶν αἰσθητῶν παραδείγματα Text. 33.
τὰ εἴδη, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν, οἷς τὸ γένος, ὡς γένος εἰδῶν, ὥστε τὸ αὐτὸ ἔσαι παράδειγμα καὶ εἰκόνων. ἔτι [ak] δόξειεν ἂν ἀδύνατον εἶναι χωρὶς τὰ οὐσίαν, καὶ οὗ ἡ οὐσία. ὥστε πῶς ἂν αἱ ἰδέαι, οὐσίαι τῶν πραγμάτων οὖσαι χωρὶς εἶεν; ἐν [al] δὲ τῷ φαίδωνι οὕτω λέγεται, ὡς καθ' αὑτὰ εἶναι, καὶ τοῦ γίγνεσθαι αἴτια τὰ εἴδη ἐστί. ¶ καίτοι εἰδῶν ὄντων, ὅμως οὐ γίγνεται τὰ μετέχοντα, ἂν μὴ ᾖ τὸ κινῆσον, καὶ πολλὰ γίγνεται ἕτερα οἷς οἰκία, καὶ δακτύλιος, ὧν οὐ φαμεν εἴδη εἶναι. ὥστε δῆλον, ὅτι ἐνδέχεται καὶ ταῦτα καὶ εἶναι καὶ γίγνεσθαι, καὶ διὰ τοιαύτας αἰτίας, οἵας καὶ τὰ ῥηθέντα νῦν. Text. 34.

Εἰ δ' ἐστὶν [am], εἴπερ εἰσὶν ἀριθμοὶ τὰ εἴδη, πῶς αἴτιοι ἔσονται; πότερον ὅτι ἕτεροι ἀριθμοὶ εἰσὶ τὰ ὄντα, οἷς, οὗτος μὲν ἄνθρωπος ἀριθμὸς, οὗτος δὲ Σωκράτης, οὗτος δὲ Καλλίας; τί οὖν ἐκεῖνοι τούτοις αἴτιοι εἰσιν; οὐδὲν γὰρ εἰ οἱ μὲν ἀΐδιοι, οἱ δὲ μὴ, οὐδὲν διοίσει. Text. 35.

Εἰ δὲ

Tertia ratio Arist.

ai *Praterea formæ*} Huius tertiæ rationis sensus est. Si auctores idearum ex sola similitudine individuorum in natura specifica colligũt species esse exemplaria individuorum; pari ratione colligendum erit, genera esse exemplaria specierum, hoc est ipsarum idearum. Sunt enim species similes in natura generica, quemadmodũ individua in natura specifica. Atqui species, cùm ponantur à Platone ingenitæ, non possunt habere exemplaria. Siquidem exemplaria non sunt nisi earum rerum, quæ ipsorum imitatione fiunt; ergo aut Plato sibi repugnat, aut non alia ratione sumit exemplar, quã vt est imago (etenim earũ quoque rerum, quæ nõ fiunt, dantur imagines) quod certè non caret nota imperitiæ. Oportebat enim distinguere exemplar ab imagine.

Ideas non esse essentias rerũ sensibiliũ.

ak *Adhæc videbitur*} Ostendit ideas non esse essentias rerum sensibilium, quia essentiæ nequeant esse separatæ ab iis, quorum sunt essentiæ.

al *In*

a l *In Phædone autem*} Ostendit ideas, non esse rebus sensibilibus causas, vt fiant, quanquam Plato in dialogo, qui Phædo, siue de Anima inscribitur, docuerit ideas esse causas, vt illæ sint, ac fiant. Ratio igitur Arist. est quia positis ideis, nisi adsit causa efficiens, vt ignis, aut homo generans, aut quid simile, nihil omnino fit ab ideis; & tamen positis causis efficientibus, etiam sine ideis, fiunt artefacta, vel ipso Platone auctore, vt sæpiùs diximus. *Nec causas, vt sensibilia fiant.*

Itaque siue existat Socrates, siue non existat, fieri alius potest, qualis est Socrates. perspicuum est autē, idem haud dubiè futurum, & si Socrates sempiternus esset. Erunt a h *quoque plura eiusdem rei exemplaria, quare & formæ, vt hominis, animal, & bipes, simul autem, & ipse homo.* ¶ *Præterea* a i *formæ non modò sensibilium exemplaria erunt, sed etiam ipsarum formarum, veluti genus, tāquam formarum genus; ex qua re fiet, vt idem sit exemplar, atque imago. Ad hæc* a k *videbitur fieri non posse, vt substantia, & id, cuius est substantia, seiuncta sint. Quo igitur modo ideæ, cùm sint rerum substantiæ, separatæ fuerint? In* a l *Phædone autem hunc in modum dicitur, formas, & vt res sint, & vt fiant, causas esse.*

Text. 33.

Text. 34. ¶ *Atqui existentibus formis res, quæ illarum participes sunt, nequaquā fiunt, nisi sit quod moueat; multaq; fiunt alia, vt domus, ac annulus, quorum non dicimus formas esse. Quare manifestum est, alia quoque, & esse, & fieri posse propter tales etiam causas, propter quas, & ea, quæ modo dicta sunt.*

Text. 35. *Præterea,* am *si formæ sunt numeri, quo nam pacto causæ erunt? an ne quia ea, quæ sunt, diuersi sunt numeri, vt hic quidē numerus, homo; ille verò, Socrates; alius, Callias? Cur igitur his illi sint causæ? neq; enim quicquam refert, si alij sint sempiterni, alij minimé.*

Animaduertendū est autem hoc loco, etsi rationes Arist. concludūt, non esse dandas ideas separatas, quas intueantur particularia agentia naturalia in suis actionibus; non tamen colligere, nō esse ponendas ideas, quas intueatur prima causa in agendo. Nam cùm agentia naturalia agant propter finē, nec tamē finem cognoscāt, proportionémque mediorum ad finē, sed eorū quódque à primo agente dirigatur in finē, necesse est, vt primū agens agat per intellectum, quo eorum fines cognoscat, & proportionem mediorū respectu finium. Quare cum eiusmodi fines sint naturæ ipsæ specificæ, quas agētia particularia per se intendūt, cùm nituntur generare sibi similia; efficitur necessariò, vt primum agens intueatur naturas specificas, in quibus generantia, & genita sunt similia inter se. Et quia naturæ specificæ sunt essentiales iis rebus, quæ generātur; non opus est, vt primum agens intueatur illas, vt separatas à rebus genitis, nisi quatenus eminenter in diuina essentia continetur. quo pacto habent rationem idearum, siue exemplarium, vt patebit lib. 7. *Quid rationes Arist. efficiant.*

Quòd

am *Præterea, si formæ?* Hoc loco multis rationibus probare cōtendit species Platonicas non posse esse numeros. Prima ratio hæc est. Si species, siue ideæ sunt numeri, aut illæ dicuntur causæ rerum sensibilium, quia res sensibiles sunt numeri, aut quia sunt rationes, seu proportiones numerorum, si ideo quia sunt numeri, nulla est ratio, cur dicantur illarū causæ: necesse est enim, vt sint eiusdem rationis, vt si idea hominis est quinarius intelligibilis, Socrates sit hic quinarius sensibilis, & Callias ille neque enim fieri potest, vt numerus idealis vnius rationis sit causa numerorū alterius rationis, veluti quinarius septenariorū, aut contrà nisi quatenus alter ex altero cōstituitur, quo pacto idea nō ponitur causa singulariū sensibiliū. Atqui numeri eiusdē rationis non sunt alii aliis causæ. Quam enim causandi rationē habeat v.g. binarius in binarium? Nec enim refert si alius ponatur sempiternus, alius non item. In iis enim, quæ sunt eiusdem *Ideas nō posse esse numeros.*

Rerum eiusdē rationis si vna causam habet & altera.

eiusdem rationis, si vnum habet rationem causati, & reliqua causati rationem habere possunt, alioqui iam non essent eiusdem rationis. Ideæ autem ita apud Platonem sunt causæ, vt causatæ esse non possint. Ergo non possunt ideæ hoc pacto dici numeri, & simul causæ rerum sensibiliū. Si verò ideæ dicantur causæ rerū sensibilium, quia res sensibiles sunt rationes proportionésve numerorum, quo pacto concentus, qui vocatur diapason, dicitur esse proportio dupla; certè cùm omnis proportio supponat extrema aliqua, quorum sit, & in quibus insit, quomodo proportio concentuum supponit sonos in quibus existit, & proportio mistorum, veluti Calliæ, supponit elemēta, quæ miscētur, pari ratione dicendum erit, ipsum hominē, siue ideam hominis, quæ numerus appellatur, & cæteras ideas, quas hæc sensibilia imitantur, nō esse numeros, sed proportiones aliquarum rerum, in quibus eiusmodi proportiones insint, quæcunque tandem illæ sint. Ita ergo fit, vt nulla idea sit numerus. Quam conclusionem significant verba illa [Ac propter hæc non erit numerus quidam] nempe idealis, quasi ipsa idea sit numerus.

¶ εἰ δὲ ὅτι λόγοι ἀριθμῶν τὰ ἐνταῦθα, οἷον ἡ συμφωνία, δηλονότι ἔσται ἕν γέ τι, ὧν εἰσι λόγοι, εἰ δὴ τοῦτο ἡ ὕλη, φανερὸν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ λόγοι τινὲς ἔσονται ἑτέρου πρὸς ἕτερον. λέγω δὲ, οἷον εἰ ἔστιν ὁ Καλλίας λόγος [an] ἐν ἀριθμοῖς πυρὸς, καὶ γῆς, καὶ ὕδατος, καὶ ἀέρος, καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἄλλων τινῶν ὑποκειμένων ἔσται, καὶ ἡ ἰδέα ἀριθμὸς, καὶ αὐτὸ [ao] ἄνθρωπος, εἴτε ἀριθμός τις ὤν, εἴτε μὴ, ὅμως ἔσται λόγος ἐν ἀριθμοῖς τινων, καὶ οὐκ ἀριθμός. καὶ οὐκ ἔσταί τις διὰ ταῦτα ὁ ἀριθμός. *Text. 36.*

Ἔτι [ap] ἐκ πολλῶν ἀριθμῶν εἷς ἀριθμὸς γίνεται, ἐξ εἰδῶν δὲ ἓν εἶδος, πῶς; εἰ δὲ μηδ' ἐξ αὐτῶν ἀλλ' ἐκ τῶν [aq] ἐν ἀριθμῶν, οἷον ἐν τῇ μυριάδι, πῶς ἔχουσι αἱ μονάδες; εἴτε γὰρ ὁμοειδεῖς, πολλὰ συμβήσεται ἄτοπα, εἴτε μὴ ὁμοειδεῖς μήτε [ar] αἱ αὐταὶ ἀλλήλαις, μήτε αἱ ἄλλαι πᾶσαι πάσαις. τίνι γὰρ διοίσουσιν ἀπαθεῖς οὖσαι; οὔτε [as] γὰρ εὔλογα ταῦτα, οὔτε *Text. 37.* *Text. 38.*

an *Numeralis ratio*} Græcè est ad verbū [ratio in numeris] hoc est proportio ea quātitatiua, vt vocatur, quæ in numeris cernitur, veluti dupla, sesquialtera, &c. Sunt enim, & aliæ proportiones, vt effectus ad causam, potētiæ ad obiectū. Nos tamen perspicuitatis causa diximus [numeralis ratio] propter adiūcta verba, ignis, terræ, & aëris, cum quibus superiora illa non satis apte cohærent.

ao *Ipseq; homo*} Parum refert, ꝙ hoc loco sit Græce αὐτοάνθρωπος, hoc est, [ipsum homo] siue [ipsum illud, quod est homo] pro eo, quod dictum erat, ipse homo: omnia enim hæc hominem idealem significant. Certè Alexander vtroque loco vtitur vocabulo composito αὐτοανθρώπου, hoc est ipsihominis, vt quidam latinè reddunt. Pressiùs dixeris, αὐτάνθρωπον. & Ipshominem. Sensus autem huius mēbri hic videtur esse; Ipséque homo, siue reuera numerus sit quidam, vt Plato ait, siue non sit; vi tamen huius rationis, ratio numeralis tantùm, non numerus esse concludetur. Ob eámque fortasse causam addit Arist. [Ac propter hæc &c.] ne videlicet ipsam Platonis sententiam impugnare videatur, vt quam sibi persuadeat falsam esse; sed tantùm proponere rationem, quæ sibi contra eam occurrat.

ap *Præterea, ex pluribus*} Secūda ratio est, quia ex multis numeris fit vnus numerus: ex multis autē speciebus, nō fit vna species, siue species sumātur, vt ponuntur

nuntur à Platone ſeparatæ, ſiue vt reuera ponendæ ſunt. Neque enim multæ ſpecies conſtituunt vnam tertiam, niſi per miſtionem. In miſtione autem, non ſeruantur ſpecies eorum, quæ miſcentur. In ligno enim (exempli cauſa) non eſt ignis actu, ſed virtute: eodémque modo res habet in cæteris. Quòd ſi quis pro Platone reſpondeat, ex multis quidem numeris non fieri vnum numerum, ſed ex vnitatibus minorum numerorũ, qui ſuo modo cõtinẽtur in maiori numero; quærit Ariſtoteles, quonã pacto vnitates ſe habeant, ſint ne eiuſdem ſpeciei, an diuerſæ. Nam ſi ponantur eiuſdem ſpeciei, multa ſequentur abſurda, quæ ipſe quidẽ hoc loco non affert, ſed 13. libro. Sequitur enim primum, ex quauis multitudine vnitatum fieri ideam, quod negabat Plato. Cur. n. detur idea, quæ conſtet ſeptem vnitatibus, non autem quæ conſtet vndecim, cùm omnes vnitates ſint eiuſdẽ ſpeciei? Deinde ſequetur ideas non differre ſpecie, quia quæ differunt ſola multitudine, & paucitate, nõ differunt ſpecie. Si verò ponantur diuerſæ ſpeciei, qua quæſo ratione differant ſpecie, cùm ſint paſſionis expertes, atque adeo formæ, quam patiens ab agẽte recipit? Omnia enim, quæ differunt ſpecie, differunt forma, aut certe differentia ſpecifica, quæ ſubit vicem formæ. Quo loco aduerte Ariſtotelem (quantùm ex hoc loco licet conijcere) credere, vnitates, ex quibus conſtat numerus, non differre ſpecie inter ſe, ſed ſolo numero; atque ideo numeros, prout ſola multitudine, & paucitate vnitatum conſtant, non differre inter ſe ſpecie. ſed de hac re, & quo pacto apud illum ſpecie differant, in libro quinto differendum eſt.

Quæ differunt ſola multitudine, nõ differre ſpecie.

Text. 36. ¶ *Quòd ſi id propterea accidit, qui ea, quæ apud nos ſunt, rationes ſint numerorum, velut concentus; vnum aliquid profectò erunt ea, quorum ex rationes ſunt. Quod ſi hoc materia eſt, perſpicuum eſt, ipſos etiam numeros rationes quaſdam fore vnius rei ad alteram. Exempli cauſa, ſi Callias eſt numeralis a n ratio ignis terræ, aquæ, & aeris; ipſe etiam homo aliorum quorundam ſubiectorum ratio erit, & idea numerus;* Cap. 6. 7. & 8. *ipſéq; a o homo, ſiue numerus ſit quidam, ſiue nõ ſit, erit tamen ratio numeralis quorundam, non numerus. Ac propter hæc non erit numerus quidam.*

Text. 37. *Præterea a p ex pluribus numeris vnus ſit numerus; ex formis autem quo pacto vna forma fiat? Quòd ſi non ex numeris, ſed ex ijs, quæ a q numerãtur, vt in decẽ millibus; quo nam pacto vnitates ſe habent? Siue enim eiuſdem ſint ſpeciei, multa cõſequentur abſurda; ſiue non eiuſdem ſpeciei, neq; a r ipſæ inter ſeſe, neq; a-*

Text. 38. *liæ omnes omnibus.* ¶ *Quo enim different, cũ paſſionis ſint expertes? Hæc a ſ. n. nec rationi cõſentanea ſunt, nec*

Ex ſolius vnitatis numeratione cõfici numeri ſpeciem.

a q *Quæ numerantur* } Vocat vnitates, ea, quæ numerantur, quia omnes numerorũ ſpecies ſumuntur ex numeratione vnitatis, nullúſque eſt, cuius ſpecies ſumatur ex numeratione ſiue repetione minoris numeri etiamſi ad æquatè ex eo replicato confici poſsit: iſto enim modo, vnus atque idẽ numerus eſſet multarũ ſpecierũ. vt decem millenarius: qua enim ratione hic cõfici poteſt ex millenario decies repetito, eadem ex centenario cẽties, & ex denario millies &c. Accedit q p idem omninò eſt dicere, decem millia, atque decies millies vnum; mille autem, idem quod vnum millies; eodémque modo res habet in cæteris.

a r *Neque ipſæ* } Hoc eſt nec illæ, quæ ad eundem numerum pertinent, nec quæ ad diuerſos. ſupponit enim Ariſtoteles eminẽ dicturum, vnitates vnius numeri eſſe eiuſdem ſpecici inter ſe, ſed differre ſpecie ab vnitatibus alterius. Hoc enim ridiculum eſt, cùm vnitates vnius numeri poſsint ingredi compoſitionem cuiuſcunque alterius numeri.

a ſ *Hæc enim* } Id eſt, quæ à Platone dicũtur, aut pro illo dici poſſunt in hac re, nec rectè colliguntur, nec, ſi explicentur, ſtatim approbantur, quaſi per ſe nota. Rationis enim eſt, aliud ex alio colligere, mentis autem, ac intelligentiæ

non discurrentis ex vno in aliud, per se notis assentiri.

Tertia ratio. at *Præterea, aliud*} Tertia ratio est, si ideæ sunt numeri, cùm Mathematici non agant de ideis (neque enim differunt de essentiis rerũ sensibilium) necesse est ponere alios numeros separatos, in quibus Arithmetica versetur, atq; adeo magnitudines separatas, in quibus versetur Geometria, quæ quidem dicuntur à Platone media inter sensibilia, & ideas; siquidẽ de iis, quæ sunt in reb. sensibilib. non potest secũdum Platonẽ haberi scientia. At nõ apparet, quo pacto ista possint per se existere, nec quib. principiis constẽt, propria enim, & peculiaria principia habere debẽt, quæ diuersa sint à principiis aliarũ rerũ. Nec denique, cur ponẽda sint media inter sensibilia, & ideas, quæ dicũtur entia intelligibilia, cũ quidquid est, aut sẽsibile sit, aut intelligibile. non rectè igitur ideæ dicũtur esse numeri.

ὅτε ὁμολογούμενα τῇ νοήσει. ἔτι [at] δὲ ἀναγκαῖον ἕτερόν τι γένος ἀριθμοῦ κατασκευάζειν, περὶ ὃ ἡ ἀριθμητική, ¶ καὶ πάντα τὰ μεταξὺ λεγόμενα ὑπό τινων, ἃ πῶς, ἢ ἐκ τίνων ἐστὶν ἀρχῶν; ἢ διὰ τί τὰ μεταξὺ τῶν δεῦρότ' ἔσται καὶ [au] αὐτῶν; ¶ ἔτι [ax] αἱ μονάδες αἱ ἐν τῇ δυάδι ἑκατέρα ἔκ τινος προτέρας δυάδος, καί τοι ἀδύνατον. ἔτι [ay] διὰ τί ἓν ὁ ἀριθμὸς συλλανβανόμενος; ¶ ἔτι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις, [az] εἴπερ εἰσιν αἱ μονάδες διάφοροι, ἐχρῆν οὕτω λέγειν, ὥσπερ καὶ ὅσοι τὰ στοιχεῖα τέτταρα ἢ δύο λέγουσι. καὶ γὰρ τούτων ἕκαστος, οὐ τὸ κοινὸν λέγει στοιχεῖον, οἷον τὸ σῶμα, ἀλλὰ πῦρ, καὶ γῆν, εἴτ' ἔστί τι κοινὸν τὸ σῶμα, εἴτε μή. νῦν δὲ λέγεται ὡς ὄντος τοῦ ἑνὸς, ὥσπερ πυρὸς ἢ ὕδατος, ὁμοιομερῶς. εἰ δ' οὕτως, οὐκ ἔσονται οὐσίαι οἱ ἀριθμοί. ἀλλὰ δῆλον, ὅτι εἴπερ [bc] ἐστί τι ἓν αὐτὸ, καὶ τοῦτο ἔστιν ἀρχὴ, πλεοναχῶς λέγεται τὸ ἕν. ἄλλως γὰρ ἀδύνατον. Βουλόμενοι [bd] δὲ τὰς οὐσίας ἀνάγειν εἰς τὰς ἀρχὰς, μήκη

Text. 39.

Text. 40.

Text. 41.

au *Et illorum*} Ad verbum, pro illorum, dicendum erat, ipsorum, quo verbo vtitur Plato, cùm de ideis loquitur, vt cùm vocat ipsum hominem, ipsum leonẽ. Sed ne videretur fieri reciprocatio in ea, quæ apud nos sunt, potiùs diximus [illorum] quo etiam verbo consuetimus remotiora significare.

Quarta ratio. ax *Præterea, vnitatum*} Quarta ratio. Si ideæ sunt numeri, illud necessariò sequitur, numeros esse principia vnitatum, quod fieri nequit; exẽpli causa, ipsa dualitas separata erit principium huius, & illius vnitatis, ex quibus constat hæc dualitas sensibilis. Si enim hæ sensibiles vnitates nõ sunt principia, vt Plato videtur existimare, cùm ideas facit principia sensibiliũ; necesse est, vt sint ex principiis, quare si ideæ sunt & numeri & principia rerũ sensibilium; erit profecto ipsa dualitas, quæ est primus numerus, principium sensibilium vnitatum.

Quinta ratio. ay *Præterea, quamobrem*} Quinta ratio est, si Ideæ sunt numeri, cùm nullus numerus sit vnum quid, nisi vnitates in vnam summam colligantur, & ex ea vnitatem accipiant (alioqui enim, nec illæ cohærent inter se, nec ita se habent, vt vna sit forma alterius) id autem, quod colligit, sit causa efficiẽs collectionis, necessariò concedendum est, ideas habere causam efficientem suæ vnitatis, & (quod hinc sequitur) sui esse, quod negat Plato. Sensus ergo est, per quam causam efficientẽ numerus ille idealis erit vnum quid? quandoquidem, vt sit vnũ quippiam, collectore, seu numerante opus habet. Potest quoque hic esse sensus, Numerus, siue vnitates collectæ non habent vnitatem ex se, sed à colligente, ideæ

Sensus rationis duplex.

Ideæ autem Platonis habent vnitatẽ ex ſe, ac propriiſſimè, vt ipſe aliàs docet; non ſunt igitur ideæ numeri. Vtrouis modo exponas, videtur Ariſt. hoc loco ſentire, numerum non habere vnitatem ſpecificam, niſi ab intellectu numerãte, vnitatéſve in vnam ſummam colligente, quod lib. 5 examinabitur. *De numero quid ſentiat Ariſt.*

a z *Adhæc, ſi vnitates*} Poſſet Plato ad quintam rationem reſpondere, vnitates ſenſibiles non cauſari ab aliqua dualitate ſeparata, ſed ab vnitate ſeparata. ponebat enim vnum ſeparatum, quemadmodum & numeros; quod quidẽ dicebat eſſe rerum omnium principiũ. Hanc igitur ob cauſam fortaſſe adiũgit Ariſtoteles hãc ſextam, extremámque rationem. Aut vnitates omnes differunt ſpecie; aut ſunt eiuſdem ſpeciei, qua diſiunctione paulò etiam ſuperiùs vſus fuit. Si differunt ſpecie, ergo opus erat explicare, quænam eſſet illa vnitas, ſiue vnum, quod eſſet rerum principium, quemadmõdũ, qui poſuerunt plura materialia principia, vt quatuor vulgata elemẽta, non ſatis eſſe putauerunt, ſi dicerent principia rerum naturalium eſſe corpora, niſi quænam corpora eſſent, exponerent: poſſent enim alii alias ſpecies corporum intelligere. Si autem ſunt eædem ſpecie, vt Plato primo aſpectu videtur dicere (perinde enim abſolutè aſſerit vnitatem eſſe principium rerum, ac ſi omnes eſſent eiuſdem ſpeciei; quemadmodũm qui dixerunt primum principium eſſe ignem, aut aquam) non erunt ſanè numeri ideales eſſentiæ rerum ſenſibilũ. Nam res ſenſibiles habẽt eſſentias diuerſas ſpecie, vt homo, & beſtia; numeri autem, ſi conſtãt vnitatib. eiuſdem rationis, non habent eſſentias diuerſas ſpecie, cum non differant niſi multitudine, & paucitate. Non rectè igitur Plato dixit, ideas eſſe nũmeros. *Sexta ratio.*

nec cum intelligentia conſentiunt. Præterea a t *aliud quoddã genus numeri conſtituere neceſſe erit, in quo*
Text. 39. *Arithmetica verſetur,* ¶ *& omnia, quæ à quibuſdã media dicũtur, quæ quo nã pacto, aut ex quibus principijs exiſtunt? aut cur eorũ, quæ apud nos ſunt, &*
Text. 40. *illorum media erunt?* ¶ *Præterea,* a x *vnitatum, quæ in dualitate ſunt, vtraq; ex alia quadã priori dualitate erit. at hoc fieri nequit. Præterea,* a y *quamobrẽ numerus collectus vnũ eſt?*
Text. 41. ¶ *Ad hæc,* a z *ſi vnitates inter ſe differũt, eodẽ pacto oportebat rẽ exponere, quo & ij omnes, qui quatuor, aut duo elemẽta eſſe inquiunt. Etenim eorũ quiſq; non id, quod cõmune eſt, elemẽtum eſſe aſſerit, veluti corpus, ſed ignẽ, aut terrã, ſiue corpus commune aliquid ſit, ſiue non ſit. Nunc autẽ perinde res exponitur, atq; ſi vnum ipſum ſimilare ſit, quemadmodum ignis, & aqua. Quòd ſi ita res habet, nõ erunt ipſi numeri ſubſtantiæ. At* b c *ſi vnum ipſum aliquid eſt, idq; eſt principium, perſpicuum eſt multis modis vnum dici. aliter enim fieri nequit.*

Volẽtes b d *autẽ ſubſtãtias in principia revocare, longi-*

Quod ad verba attinet, nõ ait Ariſtoteles, ſi vnitates διαφέρειν, hoc eſt differũt, vt intelligatur earũ diuerſitas à cæteris omnibus; ſed διαφέρειν ἀλλήλων, id eſt differẽtes ſunt, vt intelligatur diuerſitas, qua ipſæ inter ſe differunt. Illud verò ſiue corpus cõmune aliquid ſit, ſiue nõ ſit, hũc ſenſum habet; Siue habeat eſſe ſeparatũ, ſiue in rebus ſenſibilib. poſitum. Deniq; verbũ, Simflare (quo Theodorus Gaza vertit τὸ ἐφεξῆς εἶναι) pro eiuſdẽ rationis videtur hoc loco vſurpari, Nec dura eſt tranſlatio à toto ſimilium partium integrantium ad totũ ſimilium partium ſubiectarum, quemadmodũ nec nomen totius, quod primo impoſitum eſt toti integro, malè tranſlatũ, aut extenſum eſt ad totum vniuerſale. *Similare, pro eadem ratione. Ariſt. cẽſura de variis tranſlationibus. Platonis.*

hæc Ariſt. vnũ} Cẽſura eſt Ariſtotelis qua iudicat, apud Platonẽ neceſſe eſſe fateri nõ poſſe vnitates oẽs vnius tãtũ ſpeciei ſi datur vnitas ſeparata & per ſe exiſtẽs, quæ ſit omniũ rerũ principiũ. Hoc non defẽdi nõ poteſt, ſi oẽs ponãtur eiuſdẽ ſpeciei. At dicere vnitates differre ſpecie inter ſe, iã ſuperiùs non placuit Ariſtoteli. *de puncto, lineam & ſuperficiem ſententia*

Hoc eodẽ b d *Volentes autem*} Reprehendit Platonẽ, quòd cùm vellet reuocare omnia *reprehenſ.* ad principia mathematica, lineámque, ſuperficiem, & corpus, vt diuerſas *text. 37.* *ditur.*

species ad diuersa principia redigeret; docuisset punctũ esse in linea tãquã principiũ illius formale, eodémque modo lineam in superficie, & superficiẽ in corpore, quibus principiis informaretur eorũ materia, hoc est, magnũ, & paruum, quæ quidẽ Plato in linea vocabat peculiari ratione longũ, & breue; in superficie latum, & angustum; in corpore altum, & humile. At hæc non ita se habẽt.

Nã vt numerus non est actu in magnitudine, sed potẽtia (quẽadmodum multitudo, & paucitas, quæ à Platone ponebantur numerorũ principia) ita nec pũctus est actu in media linea (quãquam Arist. his verbis nõ loquitur perspicuè de pũcto) nec linea in media superficie, nec superficies in medio corpore, sed potentia duntaxat, vt ipse de pũctis docuit 8. li. Phy. cap 8.

Hoc etiam loco se facit Aristoteles Platonis discipulum cùm ait, τίθεμεν, id est, ponimus, seu facimus; tametsi nõ pauca exẽplaria habent, τίθενται h. e. ponunt.

¶μήκη μὲν *τίθεμεν ἐκ μακροῦ καὶ βραχέος, ἔκ τινος μικροῦ καὶ μεγάλου, καὶ ἐπίπεδον ἐκ πλατέος, καὶ στενοῦ. σῶμα δ' ἐκ βαθέος καὶ ταπεινοῦ. ¶καί τοι πῶς ἕξει, ἢ τὸ ἐπίπεδον γραμμὴν, ἢ τὸ στερεὸν γραμμὴν, καὶ ἐπίπεδον; ἄλλο γὰρ γένος τὸ πλατὺ, καὶ τὸ στενὸν, καὶ βαθὺ, καὶ ταπεινόν. ὥσπερ οὖν οὐδ' ἀριθμὸς ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸ πολὺ καὶ τὸ ὀλίγον ἕτερον τούτων, δῆλον ὅτι οὐδ'[be] ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄνω ὑπάρξει τοῖς κάτω. ἀλλὰ[bf] μὴν οὐδὲ γένος τὸ πλατὺ τῶν βαθέος, ἦν γὰρ ἂν ἐπίπεδόν τι, τὸ σῶμα. ἔτι[bg] αἱ στιγμαὶ ἐκ τίνος ἐνυπάρξουσι; τούτῳ[bh] μὲν οὖν τῷ γένει καὶ διεμάχετο Πλάτων, ὡς ὄντι γεωμετρικῷ δόγματι, ἀλλ' ἐκάλει ἀρχὴν γραμμῆς. τοῦτο δὲ πολλάκις ἐτίθει τὰς ἀτόμους γραμμάς. καί τοι ἀνάγκη τούτων εἶναί τι πέρας. ὥστε ἐξ οὗ λόγου γραμμή ἐστι, καὶ στιγμή ἐστι.

Text. 42. *τίθενται

Text. 43.

tex. 65.

Ὅλως[bi] δὲ ζητούσης τῆς σοφίας περὶ τῶν φανερῶν τὸ αἴτιον, τοῦτο μὲν εἰάκαμεν. οὐθὲν γὰρ λέγομεν περὶ τῆς αἰτίας, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς. τὴν[bk] δ' οὐσίαν οἰόμενοι, λέγειν αὐτῶν, ἑτέρας οὐσίας εἶναί φαμεν ὅπως δὲ ἐκεῖναι τούτων οὐσίαι, διὰ κενῆς λέγομεν. τὸ γὰρ μετέχειν, ὥσπερ καὶ πρότερον εἴπομεν, οὐθέν ἐστιν οὐδὲ

Text. 44.

b e *Nec aliud quicquam.* } Hoc est nec aliud quicquam priorum inesse actu in posterioribus, tanquam principia posteriorum, videlicet nec punctum in linea, nec lineam in superficie, nec superficiem in corpore. Non negat tamen posse in illis esse vt terminos in iis, quæ terminantur.

Responsio pro Platone.

Refutatio

b f *Sed neq; ipsum* } Diceret aliquis, superficiẽ, cùm sit species diuersa à corpore, non esse in illo, vt formã incompletã, sed vt formã cõpletam, nempe vt genus in specie eodémque modo lineã esse in superficie, vt genus superficiei. Refellit tamen Arist. hãc responsionẽ hac ratione, Quia omnis species dicitur esse id ipsum, quod est genus, vt homo est id ipsum, quod anima; corpus autẽ nõ est id ipsum, quod superficies, nec superficies id ipsum, quod linea, cùm nec nomẽ superficiei accipiatur vnquã pro corpore, nec nomen lineæ pro superficie.

b g *Præterea, ex quo* } Quia nõ expresse meminit pũcti, tametsi illũ innuit, cũ locutus est de cõpositione lineæ ex lõgo, & breui, quæ sunt partes lineæ, quas fingimus copulari pũcto; impugnat iterũ existentiã puncti in linea hac ratione. Quia punctũ, si datur, cùm nõ sit primũ, ac simpliciter principiũ, oportebit eius assignare principia, vt assignãtur lineæ, & superficiei, quarũ altera est principiũ superficiei,

superficiei, altera corporis. at punctum nulla ratione videtur habere principia.

b h *Atque huic quidem.* } Respondet pro Platone exponens illius sentētiam. Aduersabatur. n. Plato huic generi, hoc est negabat pūcta esse veras entitates, & quæ in rerum natura existerent, dicebátque, ea esse dogma quoddam Geometrarū ponentium illa esse entia, nō ꝙ ita res haberet, sed quia id fingere ad geometricas demōstrationes nō parū cōduceret. Proinde Platonem ita appellasse pūnctum principium lineæ, vt ei verā in linea existētiam non tribuerit, vt tribuebat lineæ in superficie, & superficiei in corpore. Sæpe etiā appellasse pūctum lineā indiuisibilē, ea forsitā ratione, ꝙ credatur virtute continere lineam, quā Geometræ fingūt effici ductu pūcti. Eam tamen sententiam Platonis ex eo refellit Arist. quia cùm linea sit quædā vera res, & quæ existere valeat in rerū natura, punctū autē. etsi non est actu in media linea, sit tamen finis, siue terminus lineæ finitæ, necesse est, vt qua ratione linea finita dicitur vera entitas, eadē dicēdus sit & pūctus. Vnde patet rationē proximè propositā disputationis tātùm gratia adiectā esse ab Aristotele cùm illi occurrat. Id quod facit, ne videatur negare puncta omnia. neque enim negat, nisi ea tantùm, quæ credūtur esse in media linea. Fortasse autē ideo non soluit rationem propositā, qua puncta omnia tollere videbatur, quia perspicuum est, non omnia principiata habere principia interna. satis enim, si externa habeant, cùm non sunt composita.

Respōdet pro Platone Arist.

Refellit responsionem.

Negat ea puncta, quæ credūtur esse in media linea.

Text. 42. ¶ *longitudines quidem ex longo, & breui* facimus, ex quodam paruo ac magno; planúmque ex lato, & angusto; corpus verò ex alto, ac humili.* ¶ *At quonā pacto, aut planum habebit lineam, aut solidum lineam, & planum? Namque aliud genus est latum, & angustum, atque altum, & humile. Quemadmodum igitur neque numerus in illis inest, quia multū, & paucū ab his diuersum est; ita patet, neque* b e *aliud quicquam superiorum fore in inferioribus. sed* b f *neque ipsum latū genus alti est; esset enim corpus planum quoddam. Præterea,* b g *ex quo nā puncta inerūt? Atque* b h *huic quidē generi Plato aduersabatur etiam, quòd esset Geometrarum dogma, sed principiū lineæ appellabat, idq; sæpenumero lineas indiuisibiles esse ponebat. Atqui harum extremum aliquid sit necesse est. Itaque qua ratione linea esse concluditur, punctum quoque esse colligitur.*

* *Aliàs, ponūt, seu faciunt.*

Text. 43.

Tex. 44. *Ad summā,* b i *cùm sapientia eorum, quæ manifesta sunt, causam inquirat, hanc quidem prætermisimus. Nihil. n. dicimus de causa vnde principium mutationis existit. Cùm* b k *autē substantiā eorū nos exponere existimamus, alias substātias inducimus; sed quo pacto illæ horū substantiæ sint, inaniter exponimus, cū participatio, quēadmodū antè diximus, nihil sit. Neq;*

b i *Ad summam* } Reprehendit Platonē, ꝙ nullū ex quatuor generibus causarū rectè tradiderit. Nam cùm Sapiētia, hoc est, Philosophia, quæ cœpit ex admiratione effectorū sensibiliū ac manifestorū. specialiúmque, & in eis maxima ex parte versatur, horū causas frequentiùs inquirat; has Plato prætermisit, hoc est, aut nō tradidit, aut nō speciales ac proprias cuiusque. Quanquā. n. posuit primā efficientē, nō adhibuit tamē secūdas ac proprias specialiū effectorū, quæ in mundo admiratione digna accidunt. in quo eodē vitio dictū est superiùs fuisse Anaxagoræ. Neq; n. specialis efficiēdi vis, quā Plato ideis attribuit, satis est, nisi alia adsint efficientia, & ad agendum applicentur, vt etiā ex supradictis patet.

Reprehēdit Platonem, quod nullū genus causæ rectè tradiderit.

Cap. 4. text. 4.

b k *Cùm autem substantiam* } Hoc est, cùm autem Plato cuiusque rei specialem causam formalem se afferre putaret, nō causam formalem, sed tum aliud genus rerum inuexit, quarū denuo essent quærendæ causæ, tum etiam quonam modo illæ essent causæ formales frustra, atque in cassum docuit; quippe cùm constet, participationem illam, quam astruxit nihil omnino esse.

Platonẽ finalem causam emisisse.

b l *Neque verò*} Docet his verbis Platonem, nec finalem causam tradidisse. Ideo autem vocat causam finalẽ, id, quod scientiarũ causa est, & propter quod omnis mens, & omnis natura agit; quia potissima causa cunctarum actionum, siue artis, siue intellectus siue arte operantis, siue etiam naturæ, est causa finalis, vt ipse docet partim 2. Phys. cap. 8. partim 1. Eth. cap. 1.

Vtrobique toto fere cap.

b m *Neque inquam*} Quia obscurius aliquantò significauit causam finalem, alia periphrasi vtitur. Ait igitur, se loqui de causa, quam in principiis, & causis numerauit, quia ipse primus docuit, hoc genus causæ esse distinctum ab efficiente, vt patet ex iis, quæ suprà dicta sunt. Quocirca, & nos particulam hãc negatiuã, οὐδὲ ταύτης τῆς αἰτίας, hoc est [neque hanc causam] ita conuertimus, vt eã perspicuitatis causa fecerimus repetitionẽ, atque explicationẽ alterius negatiuæ, quæ præcesserat, cùm dictum est [Neque verò, &c.]

b n *Formæ tãgunt*} Hoc est idearum auctores. Videtur enim accepisse, formarum hoc est idearum vocabulum pro ipso idearum inuentore. quo pacto sæpe econtrariò nomen inuentoris pro rebus inuentis vsurpatur, veluti Mineruæ pro literis, & Bacchi pro vino: Aut certè accepit formarum nomen pro doctrina de formis. Quanquam totus hic locus hunc etiã in modũ verti potest [Neque verò ad id, quod scientiis &c. vlla ex parte formæ pertinẽt] vel [formæ vllo modo pertinent] vt doceat Aristoteles, ideas, etsi ponantur esse formæ, nullo tamen modo posse fines constitui. quod de eo fine dictum esse intelligendum est, qui per actionem acquiritur, quòd is non præcedat actionem, sed sequatur. Atque huic interpretationi fauet Alexandri expositio.

Cur Plato causam efficientem & finalẽ non tradiderit.

b o *Verùm apud eos*} Docet cur Plato causam efficientẽ, & finalẽ non tradiderit; aitq; illũ eam ob rẽ duo hæc causarũ genera parũ curasse, quia imbutus à principio Mathematicis scientiis, etsi illas altioris Philosophiæ gratia capessendas esse dicebat, omnia tamen, quæ in reliqua Philosophia traduntur, Mathematicorum more tractauit. Quò fit, vt cùm in solis mathematicis rebus semper videatur philosophatus, non mirum sit, quòd efficientem causam, finalémque prætermiserit, quæ apud Mathematicos non considerantur.

Ostendit

b p *Iam verò ipsa*} Quòd denique nec materialis causa, quam vocat subsĩ-

tiam

ὑδὲ [b l] δὴ ὅπερ τῇ ἐπιζητήμαις ὁρῶμεν ὂν αἴτιον, διὸ κὴ πᾶς νοῦς, κὴ πᾶσα φύσις ποιεῖ, οὔ [b m] ταύτης δ' αἰτίας, ὡῦ φαμὲν εἶ) μίαν τ ἀρχῶν, ὑδ' ἣν ἅπλε) [b n] τὰ εἴδη. ἀλλὰ [b o] γέγονε τὰ μαθήματα τοῖς νῦν ἡ φιλοσοφία, φασκόντων ἄλλων χάριν αὐτὰ δεῖν πραγματεύεσθαι. ¶ ἔτι [b p] ἡ τῇ τ ὑποκειμένῃ ὑσίαν, ὡς ὕλην μαθηματικωτέραν ἄν τις ὑπολάβοι, κὴ μᾶλλον κατηγορεῖσθαι, κὴ διαφορὰν εἶ) τ ὑσίας κὴ τ ὕλης, οἷ τὸ μέγα, κὴ τὸ μικρὸν, ὥσπερ κὴ οἱ φυσιολόγοι φασὶ, κὴ μανὸν κὴ τὸ πυκνὸν πρώτας τ ὑποκειμένου φασκοντῆς εἶ) διαφορὰς ταύτας· ταῦτα γὰρ ἐστιν ὑπεροχὴ τις κὴ ἔλλειψις. περὶ [c q] δὲ κινήσεως, εἰ μὲν ἔσται ταῦτα κίνησις, δῆλον ὅτι κινήσε) τὰ εἴδη. εἰ δὲ μὴ, πόθεν ἦλθεν; ¶ ὅλη γὰρ ἡ περὶ φύσεως ἀνήρη) σται ἐπιστήμη. κὴ ὁ [b r] δοκεῖ ῥᾴδιον εἶ), τὸ δεῖξαι ὅτι ἓν ἅπαντα. ὑ γίγνε) ται. ¶ ἡ [b s] γὰρ ἐκ θέσει ὑ γίνε) ται πάντα ἓν, ἀλλ' αὐτό τι ἓν, ἂν δ ἰδῶ τις πάντα· κὴ ὑδὲ τοῦτο, ἐὰν μὴ γένος δῶ τὸ καθόλου εἶ).

Verbi q. toto fere cap. — *Text. 45.* — *Text. 46.* — *cap. 6. text. 10.*

τοῦτο

tiam subiectã, rectè tradita sit à Platone, duab. rationibus docet. Vna, quia magnum, & paruum, siue dualitas indefinita, quam ille materiam esse dixit, magis videtur esse materia mathematica, quã naturalis. Altera, quia magnũ, & paruũ potiùs videntur prædicari de materia, vt quædam eius differentiæ accidẽtales (quẽadmodũ rarũ, & dẽsum apud quosdã veteres Naturales) quàm vt sint ipsa essentia materiæ. Quòd aũt idẽ sit iudicãdũ de magno, ac de raro; & de paruo, ac de dẽso, ex eo probatũ esse vult, quia magno rarũ, paruo autẽ dẽsum proportione respondent. illa enim consistũt in excessu magnitudinis, hæc in defectu.

causam materialẽ non recte à Platone traditam.

Neq; bl verò id, quod scientijs causam esse cernimus, propter quod & mens omnis, & omnis natura agit; neque bm, inquã, causam eam, quam nos principiorũ vnum esse dicimus, vlla ex parte formæ bn tangũt. Verùm bo apud eos, qui hac ætate sunt, tota Philosophiæ summa in mathematicis posita est, cùm interim dicant, ea aliorum gratia
Text. 45. *tractari oportere. ¶ Iã bp verò ipsa subiecta substantia, vt materia, magnum inquã, & paruum, mathematica potiùs existimari potest, & prædicari magis, differentiaq; substantiæ, ac materiæ esse; quemadmodũ & Naturales aiunt, cùm rarũ, & densum hasce primas subiecti differentias esse dicunt. sunt enim hæc excessus quidã, & defectus. Quod bq verò ad motũ attinet, si motus hæc erunt, haud dubiè formæ ipsæ mouebuntur; Sin minus, vnde quæso motus profectus est? Omnis enim de natura sublata est consideratio.*
Text. 46. *¶ Quod br idem facile videtur esse, omnia, inquam, vnum esse demonstrare, id nõ efficitur. neq; bs enim expositione omnia vnũ fiunt, sed ipsum quid vnum. si quis omnia admittat. sed neq; hoc, nisi id, quod vniuersale est, genus esse concedat, quod*

bq *Quod verò* } Ostendit ex positione Platonica de magno, & paruo, vel Platonem secũ pugnasse, vel totã rerũ naturaliũ considerationẽ de medio sustulisse. Nã si motus hæc erũt, hoc est, si magnũ & paruũ ponãtur à Platone materiale principiũ motus, cùm ille in ipsis etiã ideis magnũ, & paruũ esse dicat, ideæ sanè mouebũtur, quodcũ iis, quæ à Platone de ideis dicuntur, apertissimè pugnat. Si verò nõ ponãtur materiale principium motus, nõ mouebũtur quidẽ ideæ, verùm eo pacto vnde nã habebũt res sensibiles, vt moueri possint, hoc est, quod nã habebunt principiũ passiuũ motus, cũ secũdũ Platonẽ nullũ aliud principium materiale in eis insit, q magnũ & paruũ? Ita sanè fit, vt Plato totam rerũ naturaliũ cõsiderationẽ sustulerit, quæ absque consideratione motus haberi non potest:

Platonẽ, vel pugnãtia locutũ esse, vel totam naturæ contẽplationẽ euertisse.

br *Quod item facile* } Eo processit apud Platonẽ ratio illa philosophãdi, qua multa particularia in vnã cõmunẽ naturã colligũtur, veluti multa indiuidua in vnã speciẽ, & multæ species in vnũ genus; vt putauerit omnia, quæ sunt, colligi in vnũ cõmune genus, atque hoc pacto existimauerit se facilè probasse omnia esse vnũ. Id quod forsitã asseruit in gratiã Parmenidis, qui omnia vnũ esse cẽsuit. Ipsum n Parmenidẽ facit Plato latissimè differentẽ de vno, ideásque introducentẽ in eo dialogo, quẽ illius nomine inscripsit. Ait ergo Arist. ea philosophandi ratione nõ effici, omnia esse vnũ simpliciter. Nec enim eo pacto colligi potest, omnia esse vnũ quid designatũ, hoc est vnũ numero quod tamen opus erat, vt omnia simpliciter dicerentur vnũ, sed tãtùm efficitur, omnia esse ipsum quid vnũ, hoc est, vnũ in natura aliqua cõmuni, idque si Platoni in rebus omnibus is ãscẽdẽdi modus cõcedatur. Atque hoc vltimũ significat Arist. cùm ait [si quis omnia admittat.] Imò verò ne hoc quidẽ colligitur, nisi siquis cõcedat, ens in cõmune (quod vocat id quod vniuersale est) esse genus; quod tamẽ cõcedi nõ posse, ex iis rationibus, quibus ipse vtetur lib. 3. colligi potest; itémq; ex iis, quæ docebit initio quarti libri. & aliis locis, cùm ostẽdet esse analogum.

Perperã à Platone colligi omnia esse vnum.

bs *Neque enim expositione* } Hoc est, nec enim omnia vnum aliquid desi-

gnatum,& ſingulare eſſe colliguntur. Vnde exponere rem,propriè eſt illam ſubiecto exemplo ſenſibili demóſtrare;& expoſitorius ſyllogiſmus dicitur, qui rem ad ſenſum demonſtrat.

Ens non poſſe eſſe genus, & quo pacto.

bt *Quod tamen in*} Quaſi dicat, cùm tamen fieri non poſsit, vt ens ſit genus in quibuſdam,ſeu potiùs quorundam; nempe eorum,quorum reſpectu eſt analogum. Addit autē [in quibuſdam] quia ens,qua ratione eſt vniuocū rebus eiuſdē prædicamēti,nihil phibet, quin ſit genus. Hoc tamen pacto iam non ſumitur ens in cōmune, ſed vt idem eſt cum genere ſummo eius prædicamēti. Alius ſenſus totius huius loci eſſe poteſt, & ſyncerior,& verborū contextui accōmodatior; vt nomine eius, qđ vniuerſale eſt, non intelligatur tātùm ens in cōmune,ſed quodlibet vniuerſale, quod de plurib. ſpecieb. prædicetur: quaſi dicat Ariſt. ſed neque Plato rectè colligit omnia eſſe vnū in natura aliqua communi, niſi quoduis vniuerſale,quod de multis ſpeciebus dicitur,genus eſſe concedat: quod tamen in quibuſdā eorum fieri nequit, cùm quædam ſint analoga. Etenim analoga, etſi vniuerſalia vtcunque appellantur; non ſunt tamen natura vna communis, in qua inferiora vnum quippiam dici poſsint. Non cenſentur autem hoc loco ſpecies infimæ nomine vniuerſalium, quia iuxta conſiderationem Philoſophorum,potiùs ſunt infima quædam particularia,cùm illi infra ſpecies infimas,non deſcendāt. Vnde fit,vt ſæpe ab Ariſt.dicantur ſingularia,nec in prædicatis topicis perſpicuè numerentur.

Cur ſpecies infimæ, non cenſeatur hoc loco nomine vniuerſalium.

Vt 2. poſt. c. 15. text. 22. & 1. Phyſ. col. text. 4.

bu *Nulla item ratione* } Arguit Platonē, qp quemadmodum poſuit ideas ſeparatas à reb. ſenſibilibus, ſic etiā poſt ideas poſuerit magnitudines ſeparatas à magnitudinib. mathemat cis, immemor fortaſſe ſui, qui ſæpe numero dixiſſet, ſola entia mathematica, id eſt ſola individua magnitudinū mathematicarū, eſſe media inter ideas,& ſenſibilia. neque vllum eſſe quartū genus rerū Si enim dantur illæ lōgitudines, plana,ac ſolida ſeparata ab individuis magnitudinum mathema-

Platonē ſecum pugnare.

Τὸ δ' ἐν ἐπὶ τοῖς ἀδύνατον. οὐδ' ἕνα bu δ' ἔχει λόγον, οὐδὲ τὰ μετὰ τοὺς ἀριθμοὺς μήκη τε καὶ ἐπίπεδα, καὶ στερεά, ὅτε ὅπως ἐστὶν ἢ ἔσται, οὔτ' εἴ τινα ἔχει δύναμιν. ταῦτα γὰρ οὔτε αἰσθητά τε ἐστὶ (οὐ γάρ εἰσιν ἀριθμοὶ) οὔτε τὰ μεταξὺ (τὰ μαθηματικὰ γὰρ ἐκεῖνα) οὔτε τὰ φθαρτά, ¶ ἀλλὰ πάλιν τέταρτον ἄλλο φαίνεται τοῦτό τι γένος. *Text. 47.*

Ὅλως bx τε τὸ τῶν ὄντων ζητεῖν στοιχεῖα, μὴ διελόντας πολλαχῶς λεγομένων, ἀδύνατον εὑρεῖν, ἄλλως by τε καὶ τὸν τρόπον ζητοῦντας, ἐξ οἵων ἐστὶ στοιχείων. ἐκ τίνων γὰρ τὸ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, ἢ τὸ εὐθύ, ἐκ τούτων ἐστὶ δὴ πυλαβεῖν, ἀλλ' εἴπερ ἐστί, τὸ ὄντων μόνον ἐνδέχεται. ὥστε τὸ τῶν ὄντων ἁπάντων τὰ στοιχεῖα, ἢ ζητεῖν, ἢ οἴεσθαι ἔχειν, ἐκ ἀληθές. πῶς bz δ' ἄν τις καὶ μάθοι τὰ τῶν πάντων στοιχεῖα; δῆλον γὰρ ὡς οὐθὲν οἷόν τε προϋπάρχειν γνωρίζοντα πρότερον. ὥσπερ γὰρ τῷ γεωμετρεῖν μανθάνοντι, ἀλλὰ μὲν ἐνδέχεται προειδέναι, ὧν ἡ ἐπιστήμη, καὶ περὶ ὧν μέλλει μανθάνειν, οὐθὲν προσινώσκει, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ὥστ' εἴ τις ca τῶν πάντων ἐστὶν ἐπιστήμη, ὥσπερ τινές φασιν, δῆλον ἂν προυπάρχοι γνωρίζων τοὺς. ¶ καίτοι *Text. 48.* πᾶσα μάθησις διὰ προσινωσκομένων, ἢ cc πάντων, ἢ τινων

dicitur,genus eſſe concedat: quod tamen in quibuſdā eorum fieri nequit, cùm quædam ſint analoga. Etenim analoga, etſi vniuerſalia vtcunque appellantur; non ſunt tamen natura vna communis, in qua inferiora vnum quippiam dici poſsint. Non cenſentur autem hoc loco ſpecies infimæ nomine vniuerſalium, quia iuxta conſiderationem Philoſophorum,potiùs ſunt infima quædam particularia,cùm illi infra ſpecies infimas,non deſcendāt. Vnde fit,vt ſæpe ab Ariſt.dicantur ſingularia,nec in prædicatis topicis perſpicuè numerentur.

bu *Nulla item ratione* } Arguit Platonē, qp quemadmodum poſuit ideas ſeparatas à reb. ſenſibilibus, ſic etiā poſt ideas poſuerit magnitudines ſeparatas à magnitudinib. mathemat cis, immemor fortaſſe ſui, qui ſæpe numero dixiſſet, ſola entia mathematica, id eſt ſola individua magnitudinū mathematicarū, eſſe media inter ideas,& ſenſibilia. neque vllum eſſe quartū genus rerū Si enim dantur illæ lōgitudines, plana,ac ſolida ſeparata ab individuis magnitudinum

mathema-

mathematicarum cùm illa non numerẽtur inter ideas, eò q̃ non sint numeri, sed post numeros neque item sint media, cùm non sint individua mathematicarum magnitudinum, nec denique sint sensibilia, cùm non sint caduca, & quæ corrumpi possint; necesse est, vt sint quartum quoddam genus rerum.

b x *Denique siquis*} Arguit Platonem, quòd ante quàm entia distingueret, principia omnium, quæ sunt, quæsiuerit, ac se inuenisse putauerit. Quæ enim multipliciter dicũtur, quemadmodum nõ habẽt vnam communẽ naturam, sic etiam eadẽ principia habere nõ possunt: ens autẽ multipliciter dicitur, vt ex sequẽtibus libris patebit; opus erat igitur, vt priùs ens distingueretur in varia genera, quàm entiũ principia traderentur. *Quòd an tequã res distinguerẽt, earũ principia quæsierit.*

quod b t *tamen in quibusdam fieri nequit. Nulla* bu *item ratione inducuntur longitudines, plana, & solida, quæ post numeros esse censentur, nec apparet quo pacto ea sint, aut futura sint, neque si quam vim habeant. Hæc enim neque formæ esse possunt (non enim sunt numeri) neque media (sunt enim illa mathematica) neque corruptioni obnoxia;* ¶ *sed rursus quartum hoc aliud genus emergit.*

Text. 47.

Denique b x *si quis rerum elementa quærat, nec ea, cùm multipliciter dicantur, distinguat, fieri non potest, vt inueniat; præsertim* b y *si hoc modo quærat, Ex quibus nam elemẽtis constent. Neque enim intelligere vllo modo licet, ex quibus actio, aut passio, aut rectitudo constet: sed si licet, in solis substantijs id contingit, itaq; omnium, quæ sunt, elementa, aut quærere, aut se tenere existimare, non verum est. Quo* b z *autem pacto omnium elementa quisquã discat: perspicuum est enim fieri nullo modo posse, vt is antè aliquid cognoscat. Nã vt is, qui geometriam discit, alia quidẽ antè cognoscere potest, ea autem, quæ rũ est scientia, & quæ ipsi discẽda sunt, nõ antè cognoscit, ita & in cæteris accidit. Quare si qua* c d *est omnium rerum scientia, quemadmodum nonnulli asserũt, nihil profectò is ante cognoscere poterit.* ¶ *At omnis disciplina ex antè cognitis, aut omnibus, aut*

Text. 48.

b y *Præsertim si hoc*} Huius loci hæc est sententia; Si Plato cõmune principium efficiens, aut finale omnium rerum, absque earũ distinctione quæsiuisset, ferendum id aliquo modo foret; sed quæsiuisse materiale, ac formale (quorum alterũ appellant dualitatẽ, alterum vnitatem) nulla rerum distinctione præmissa, multò magis est à ratione alienũ. Plurima enim sunt, quæ non constant materia, & forma, vt actio, & passio, rectum & similia; imo etiam in solis substantiis huiusmodi principia reperiuntur. Quo loco illud (sed si licet) non ita intelligendum est, quasi dicat Aristoteles; sed si licet intelligere ex quibus elementis cõstent ea quæ dicta sunt; apertissimè enim negauerat id fieri posse, sed (ex quibus elemẽtis res cõstent, quæcũque illæ sint.

b z *Quo autem pacto*} Arguit Platonem, quòd dixerit scientiam omnium rerum & (quod hinc sequitur) omnium principiorum esse in nobis insitã ex participatione idearum. Prima ratio est, Quia si ita esset, nemo quicquam disceret, cùm tamen experiamur nos discere omnia, quæ vnquam scimus, idque vel definitione, si sint simplicia, vel demonstratione, si sint complexa: siquidem ad definitionem potest reuocari diuisio, quia illam præcurrit, ad demõstrationem verò inductio, quæ illam ratione principiorum antecedit. Consecutio verò probatur, quia etsi quicquid discimus per antè cognita intelligimus, tamen illud ipsum, quod per illa cognoscimus, plane ignoramus, antequã eius habeamus demonstrationem, aut definitionem, aliáve disciplinæ forma illud percipiamus, vt patet in progressu Geometriæ, quod sanè verum non esset, si in nobis ab ortu inesset omnium rerum scientia. *Quòd rerũ omniũ scientiam cùm natura no bis inge nitam affirmarit*

c d *Si qua est omnium*} Scientia, quam Plato congenitam animis nostris esse censebat,

gnatum, & singulare esse colliguntur. Vnde exponere rem, propriè est illam subiecto exemplo sensibili demõstrare; & expositorius syllogismus dicitur, qui rem ad sensum demonstrat.

Ens non posse esse genus, & quo pacto.

b t *Quod tamen in*} Quasi dicat, cùm tamen fieri non possit, vt ens sit genus in quibusdam, seu potiùs quorundam; nempe eorum, quorum respectu est analogum. Addit autẽ [in quibusdam] quia ens, qua ratione est vniuocũ rebus eiusdẽ prædicamẽti, nihil ꝓhibet, quin sit genus. Hoc tamen pacto iam non sumitur ens in cõmune, sed vt idem est cum genere summo eius prædicamẽti. Alius sensus totius huius loci esse potest, & syncerior, & verborũ contextui accõmodatior; vt nomine eius, qđ vniuersale est, non intelligatur tãtùm ens in cõmune, sed quoduis vniuersale, quod de plurib. specieb. prædicetur: quasi dicat Arist. sed neque Plato rectè colligit omnia esse vnũ in natura aliqua communi, nisi quoduis vniuersale, quod de multis speciebus

τοῦτο[bt] δ' ἐν ἐνίοις ἀδύνατον. οὐδένα[bu] δ' ἔχει λόγον, οὐδὲ τὰ μετὰ τοὺς ἀριθμοὺς μήκητε καὶ ἐπίπεδα, καὶ στερεά, οὔτε ὅπως ἐστὶν ἢ ἔσται, οὔτ' εἴ τινα ἔχει δύναμιν. ταῦτα γὰρ οὔτε οἷόν τε εἶναι (οὐ γάρ εἰσιν ἀριθμοὶ) οὔτε τὰ μεταξὺ (τὰ μαθηματικὰ γὰρ ἐκεῖνα) οὔτε τὰ φθαρτὰ, ¶ ἀλλὰ πάλιν τέταρτον ἄλλο φαίνεται τοῦτό τι γένος. Text. 47.

Ὅλως[bx] τε τὸ τῶν ὄντων ζητεῖν στοιχεῖα, μὴ διελόντας πολλαχῶς λεγομένων, ἀδύνατον εὑρεῖν, ἄλλως[by] τε καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ζητοῦντας, ἐξ οἵων ἐστὶ στοιχείων. ἐκ τίνων γὰρ τὸ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, ἢ τὸ εὐθὺ, οὐκ ἔστι δήπου λαβεῖν, ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ, τοῦ οὐσιῶν μόνον ἐνδέχεται. ὥστε τὸ τῶν ὄντων ἁπάντων τὰ στοιχεῖα, ἢ ζητεῖν, ἢ οἴεσθαι ἔχειν, οὐκ ἀληθές. πῶς[bz] δ' ἄν τις καὶ μάθοι τὰ τῶν πάντων στοιχεῖα; δῆλον γὰρ ὡς οὐθὲν οἷόν τε προϋπάρχειν γνωρίζοντα πρότερον. ὥσπερ γὰρ τῷ γεωμετρεῖν μανθάνοντι, ἀλλὰ μὲν ἐνδέχεται προειδέναι, ὧν δὲ ἡ ἐπιστήμη, καὶ περὶ ὧν μέλλει μανθάνειν, οὐθὲν προγινώσκει, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ὥστ' εἴ τις[cd] τῶν πάντων ἐστὶν ἐπιστήμη, ὥσπέρ τινες φασιν, οὐθὲν ἂν προυπάρχοι γνωρίζων οὗτος. ¶ καίτοι πᾶσα μάθησις διὰ προγινωσκομένων, ἢ[cc] πάντων, ἢ τινων Text. 48.

dicitur, genus esse concedat: quod tamen in quibusdã eorum fieri nequit, cùm quædam sint analoga. Etenim analoga, etsi vniuersalia vtcunque appellantur; non sunt tamen natura vna communis, in qua inferiora vnum quippiam dici possint. Non censentur autem hoc loco species infimæ nomine vniuersalium, quia iuxta considerationem Philosophorum, potiùs sunt infima quædam particularia, cùm illi infra species infimas, non descendãt. Vnde fit, vt sæpe ab Arist. dicantur singularia, nec in prædicatis topicis perspicuè numerentur.

Cur species infima, non censeatur hoc loco nomine vniuersalium.

Vt 2. post. c. 15. text. 22. & 1. Phys. c. 1. text. 4.

b u *Nulla item ratione*} Arguit Platonẽ, ꝙ quemadmodum posuit ideas separatas à reb. sensibilibus, sic etiã post ideas posuerit magnitudines separatas à magnitudinib. mathematicis, immemor fortasse sui, qui sæpe numero dixisset, sola entia mathematica, id est, sola indiuidua magnitudinũ mathematicarũ, esse media inter ideas, & sensibilia, neque vllum esse quartũ genus rerũ. Si enim dantur illæ lõgitudines, plana, ac solida separata ab indiuiduis magnitudinum mathema-

Platonẽ secum pugnare.

mathematicarum cùm illa non numerẽtur inter ideas, eò q̃ non sint numeri, sed post numeros neque item sint media, cùm non sint individua mathematicarum magnitudinum, nec denique sint sensibilia, cùm non sint caduca, & quæ corrumpi possint; necesse est, vt sint quartum quoddam genus rerum.

b x *Denique si quis*} Arguit Platonem, quòd ante quàm entia distingueret, principia omnium, quæ sunt, quæsierit, ac se inuenisse putauerit. Quæ enim multipliciter dicũtur, quemadmodum nõ habẽt vnam communẽ naturam, sic etiam eadẽ principia habere nõ possunt: ens autẽ multipliciter dicitur, vt ex sequẽtibus libris patebit; opus erat igitur, vt priùs ens distingueretur in varia genera, quàm entiũ principia traderentur. *Quòd antequã res distingueret, earũ principia quæsierit.*

quod b t *tamen in quibusdam fieri nequit. Nulla* bu *item ratione inducuntur longitudines, plana, & solida, quæ post numeros esse censentur, nec apparet quo pacto ea sint, aut futura sint, neque si quam vim habeant. Hæc enim neque formæ esse possunt (non enim sunt numeri) neque media (sunt enim illa mathematica) neque corruptioni obnoxia;* ¶ *sed rursus quartum hoc aliud genus emersit.* Text. 47.

Denique b x *si quis rerum elementa quærat, nec eas, cùm multipliciter dicantur, distinguat, fieri non potest, vt inueniat; præsertim* b y *si hoc modo quærat, Ex quibus nam elemẽtis constent. Neque enim intelligere vllo modo licet, ex quibus actio, aut passio, aut rectitudo constet: sed si licet, in solis substantijs id contingit, itaq; omnium, quæ sunt, elementa, aut quærere, aut se tenere existimare, non verum est. Quo* b z *autem pacto omnium elementa quisquã disca: perspicuum est enim fieri nullo modo posse, vt is antè aliquid cognoscat. Nã vt is, qui geometriam discit, alia quidẽ antè cognoscere potest, ea autem, quæ rũ est scientia, & quæ ipsi discẽda sunt, nõ antè cognoscit, ita & in cæteris accidit. Quare si qua* c d *est omnium rerum scientia, quemadmodum nonnulli asserũt, nihil profectò is ante cognoscere poterit.* ¶ *At omnis disciplina ex antè cognitis, aut omnibus, aut* Text. 48.

b y *Præsertim si hoc*} Huius loci hæc est sententia; Si Plato cõmune principium efficiens, aut finale omnium rerum, absque earũ distinctione quæsiuisset, ferendum id aliquo modo foret; sed quæsiuisse materiale, ac formale (quorum alterũ appellauit dualitatẽ, alterum vnitatem) nulla rerum distinctione præmissa, multò magis est à ratione alienũ. Plurima enim sunt, quæ non constant materia, & forma, vt actio, & passio, rectum & similia; imo etiam in solis substantiis huiusmodi principia reperiuntur. Quo loco illud [sed si licet] non ita intelligendum est, quasi dicat Aristoteles {sed si licet intelligere ex quibus elementis cõstent ea quæ dicta sunt} an certissimè, n. negauerat id fieri posse, sed [ex quibus elemẽtis res cõstent, quæcũque illæ sint.

b z *Quo autem pacto*] Arguit Platonem, quòd dixerit scientiam omnium rerum & (quod hinc sequitur) omnium principiorum esse in nobis insitã ex participatione idearum. Prima ratio est, Quia si ita esset, nemo quicquam disceret, cùm tamen experiamur nos discere omnia, quæ vnquam scimus, idque vel definitione, si sint simplicia, vel demonstratione, si sint complexa: siquidem ad definitionem potest reuocari diuisio, quia illam præcurrit, ad demõstrationem verò inductio, quæ illam ratione principiorum antecedit. Consecutio verò probatur, quia etsi quicquid discimus per antè cognita intelligimus, tamen illud ipsum, quod per illa cognoscimus, plane ignoramus, antequã eius habeamus demonstrationem, aut definitionem, aliáve disciplinæ forma illud percipiamus, vt patet in progressu Geometriæ, quod sanè verum non esset, si in nobis ab ortu inesset omnium rerum scientia. *Quòd omnium rerum & principiorum scientiam natura nobis ingenitam affirmarit*

c d *Si qua est omnium*} Scientia, quam Plato congenitam animis nostris esse censebat,

censebat, non erat harum rerum, & non illarum, sed omnium omnino, quandoquidem aiebat, nullam nouam postea accedere.

cc *Aut aliquibus*} D. Thomas sic exponit, aut vniuersalia, aut particularia. Verior tamen videtur expositio, si dicas idcirco additum esse [aut aliqua] quia non omnes sumptiones demonstrationum cognoscuntur ante conclusionem, sed quædam minores propositiones simul cognoscuntur cum conclusionibus, ad quas demonstrãdas adhibẽtur, vt habes primo Post. cap. 1. *Lect. 17. part. 8.*

ἢ cc τινών ἐστι, καὶ ἢ δι' ἀποδείξεως, ἢ δι' ὁρισμῶν. δεῖ γὰρ ἐξ ὧν ὁ ὁρισμὸς προεἰδέναι καὶ εἶναι γνώριμα, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ δι' ἐπαγωγῆς. ¶ ἀλλὰ cf μὴν καὶ εἰ τυγχάνει σύμφυτος οὖσα, θαυμαστὸν πῶς λανθάνομεν ἔχοντες τὸ κρατίστω τῶν ἐπιστημῶν. *Text. 49. sex. 2.*

Ratione ductus à scientiæ natura.

ἔτι cg πῶς τις γνωρίσειεν ἐκ τίνων ἐστὶ, καὶ πῶς ἔσται δῆλον; καὶ γὰρ νῦν ἔχει ἀπορίαν. ἀμφισβητήσειε γὰρ ἄντις, ὥσπερ καὶ περὶ συλλαβὰς συλλαβάς, εἰ μὲν γὰρ τὸ σμὰ ἐκ τοῦ σ καὶ μ καὶ α φασὶν εἶναι, οἱ δὲ λίνες ἕτερον φθόγγον φασὶν εἶναι, καὶ οὐδένα τῶν γνωρίμων. ἔτι ch ἆρ' ὧν ἐστιν αἴσθησις, ταῦτα πως ἂν τις μὴ ἔχων τὴν αἴσθησιν γνοίη; καίτοι εἴδει, εἴγε πάντων ταῦτα στοιχεῖά ἐστιν, ἐξ ὧν ὥσπερ αἱ σύνθετοι φωναὶ εἰσιν ἐκ τῶν οἰκείων στοιχείων.

Ratione ductus à scientiæ natura.

Secunda ratio est, quia si nobis adeo præstãs scientia naturaliter insita esset, non vtique non lateret, præsertim cùm scientiæ, quò certiores sunt, eò minùs possint latere eũ, à quo possidentur, siue illæ cõgenitæ sint, vt est quodãmodo scientia principiorum, siue labore, & industria acquirantur, vt est scientia conclusionum. Alia tamen ratio est de Orthodoxa Fide, iisque virtutib', quæ nobis in sacro fonte diuinitus infunduntur. Neque enim mirum est si nos lateant, cùm nec sint à natura insitæ, nec à nobis naturaliter acquirantur.

Ὅτι ci μὲν οὖν τὰς εἰρημένας ἐν τοῖς φυσικοῖς αἰτίας ζητεῖν ἐοίκασι πάντες, καὶ ck ἐκ τούτων ἐκτὸς ὁδὸς μία ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν, δῆλον καὶ ἐκ τῶν πρότερον εἰρημένων, ἀλλ' ἀμυδρῶς ταύτας. καὶ cl πρότερον μέν τινα ἅπασαι πρότερον εἰρηνται, πρότερον δέ τινα οὐδαμῶς. ¶ ἐλλιπὴς γὰρ ἔοικεν ἡ cm πρώτη φιλοσοφία περὶ πάντων, ἅτε νέα τε καὶ κατ' ἀρχὰς *Text. 50. Text. 51.*

Argumẽto ex ipsis rebus deprompto.

cg *Preterea quoniam*} Tertia ratio est, quia Ideæ cùm sint sola principia formalia rerum sensibilium, nõ possunt in nos imprimere notitiam principiorum materialium, quibus res sensibiles constant, cùm tamen ad perfectam earum cognitionem necessaria sit cognitio non tantum principiorum formalium sed etiam materialium, multæ.n. sæpenumero incidunt dubitationes de huiusmodi principiis, vt exempli causa, sint ne plura in re de qua disserimus, an pauciora.

A simili.

Quod similitudine ex rebus grammaticis desumpta explicat. Quærunt enim Grammatici num syllaba, SMA, quatenus in voce est, constet tribus sonis, quĩ respondeant tribus characteribus S, M, & A, quibus illa scripto exprimitur, an verò duo illi characteres S, & M (de quibus tantum dubitari potest) significent quẽdam sonum, & stridorem innominatum. Alii enim Grammatici hoc, alii illud sentiunt. Eodẽ modo dubitari potest de niue, & cæteris, quæ in sublimi gignuntur, quot elementis cõstent, omnibus ne quatuor, an tribus, duobusve, an vero sint corpora simplicia; eodémque modo de mineralibus, & aliis plerisque

pleriſque rebus, quod Plato idearum inductione docere non poteſt, cùm illæ formarum tantùm, quæ in materiam inducuntur, exemplaria ſint.

c h *Præterea quomodo*} Quarta ratio eſt, ſi in nobis eſſet naturaliter impreſſa ſcientia omnium rerum ſenſibiliũ, fateri neceſſariò oporteret, eos, qui ab ortu ſenſu aliquo orbati ſunt, habere ſcientiam eorum, quæ illo ſenſu percipiũtur, hoc autem aperte falſum eſt (nec enim cæcus natus quicquam intelligit de colo ribus, quatenus colores ſunt, nec ſurdus eodẽ modo quicquam de vocibus) non eſt igitur dicẽdum, ſcientiam omnium rerũ ſenſibiliũ eſſe nobis naturaliter impreſſam ex participatione idearum. Quod autẽ aĩt [ſi hæc quidem ſunt omnium elemẽta] ſic intelligendũ eſt [ſi ideæ ſunt eſſentiales cauſæ omniũ rerum ſenſibilium, vt litteræ ſunt cauſæ earum vocũ, quæ pluribus litteris exprimũtur] tametſi hoc ſit diſcriminis, quòd litteræ ſunt internæ vocibus, ideæ verò non item rebus ſenſibilibus. *Ab ignoratione eorum, qui aliquo ſenſu ſunt priuati.*

aut c e *aliquibus efficitur; atque aut per demõſtrationẽ, aut per definitiones. Ea enim, ex quibus definitio conſtat, antè cognoſcãtur, perſpectaq; ſint neceſſe eſt; quod idem accidit in ea diſcendi ratione, quæ per inductionem habetur.*

Text. 49. ¶ *Atqui* c f *ſi nobis eſt inſita, mirũ ſanè eſt, quo pacto nos lateat optima ſcientiarum nos præditos eſſe. Præterea,* c g *quonam pacto quis cognoſcat ea, ex quibus res conſtat, & qua ratione id patebit? Neque enim hoc dubitatione caret. Dubitabit enim fortaſſe aliquis de hac re quemadmodum & de quibuſdam ſyllabis. Namque alij, Sma, ſyllabam ex S, & m, & a, conſtare dicunt; alij verò quidam, alium ſonum eſſe inquiunt, nullumq; ex ijs, qui noti ſunt. Præterea,* c h *quomodo quis ſenſum non habens, ea, quorum eſt ſenſus, cognoſcat? Atqui oportebat, ſi hæc quidẽ elementa ſunt omnium, ex quibus velut compoſitæ voces ex propꝛijs elementis exiſtunt.*

Text. 50. *Quòd* c i *igitur omnes quærere videantur cauſas eas, quas in Phyſicis expoſuimus, quódque* c k *præter eas, nullam aliam dicere habeamus, vel ex ijs, quæ antè dicta ſunt, perſpicuum eſt, niſi quòd illi obſcurè eas tetigerunt.*

c i *Quòd igitur omnes*} Ex iis, quæ fusè dixit in referẽdis, & examinandis aliorum Philoſophorũ ſententiis, eum fructum colligit Ariſt. vt maiorem habeat fidẽ iis, quæ in Phy. de generib. cauſarũ docuit, nec iã neceſſe ſit in hoc opere, quo ſummæ rerũ cauſæ quærũtur, aliud genus cauſæ inueſtigare. Patet. n. ex dictis neminẽ Philoſophorum aliud genꝰ cauſæ quæſiuiſſe, aut tradidiſſe. Quin etiã ne illa quidẽm quatuor ab ipſo in Phy. explicata ſatis aperte ab aliis tradita fuiſſe. *Fructus ex hac diſputatione de Cauſis.*

Text. 51. *Ac* c l *priùs quidem omnes quodammodo traditæ erant; quodammodo autem, nulla.* ¶ *Prima* cm *enim Philoſophia, vt noua adhuc, & parum à ſuo*

Lib. 2 ca. 3 & 7.

c k *Quódque præter*} Vide quam magnũ habeat pondus apud Ariſtotelẽ argumentum, quod ex opinione omnium Philoſophorum ducitur. tantũ enim valet, vt hac ſola ratione colligat non poſſe ſe aliud cauſæ genus adiungere. *Plurimi Ariſt. facere Philoſophorũ omnium cõſenſum.*

c l *Ac priùs quidẽ*} Non ſinguli Philoſophi, ſed omnes ſimul omnia cauſarũ genera quodãmodo tradiderunt, quodãmodo autẽ, nullũ. Obſcurè enim omnia ab illis tradita ſunt; aperte autẽ & perſpicuè, nullũ. Quanquam verbũ priùs ad tempora eorum qui Platonẽ præceſſerunt, videtur referendũ, non item ad ætatẽ Platonis: quod licet colligere ex verbis proximè ſequẽtibus. neque enim veriſimile eſt, Ariſtotelem comprehendere voluiſſe Philoſophiam Platonis, nomine inchoatæ, ac balbutientis Philoſophiæ. Itaque ſenſus eſt: Atque ante hanc quidem ætatem &c. Pro verbo autẽ οὐδαμῶς quod eſt, Nequaquã ſiue, nulla ex parte, Nullàve ratione; propterea diximus, Nulla, relato hoc verbo ad cauſam, quia ſenſus hoc pacto, planiùs, ac meliùs explicatur.

cm *Prima enim Philoſophia*} Hoc eſt, vetus, ſeu potiùs, Veterum, at recèns

cn *Namque*

nata. Vtitur autem egregia translatione à pueris, qui quod fari gestiunt, planè, & apertà exprimere non possunt.

cn *Namque & Empedocles*} Hoc vno exemplo formæ substantialis, quam Empedocles obscurè tetigit, seu potiùs innuit, docet Arist. nonnunquam Veteres attigisse ea, quæ quærebant: sed quia, quæ vtcúmque inuenerant, nōdum perfectè intelligebant, iccircò illa non satis explicasse. Itaque cùm Empedocles dixit, os ratione esse, id est, ratione cōstare, siue à ratione habere esse propriū, & peculiare; non ab elemētis, docet Aristoteles, illum tradere voluisse formam substātialem ossis, quæ elementis adiuncta, essentiā ossis constituit. Rectè enim significatur forma misti, nomine rationis, non modò quia ex forma sumitur propria, & peculiaris ratio rei naturalis, non ex materia, quæ communis est diuersis specie rebus: sed etiam, quia forma misti indiget rata quadam ratione, proportionéve elementorum, sine qua neque introducitur in materiam, neque in ea conseruatur.

χὰς οὖσα, καὶ τὸ πρῶτον. ἐπεὶ cn καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὁστοῦν τῷ λόγῳ φησὶν εἶναι, τοῦτο co δέ ἐστι τὸ τέ ἦν εἶναι, καὶ ἡ οὐσία τοῦ πράγματος. ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμοίως ἀναγκαῖον καὶ cp *σάρκα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον εἶναι τὸν λόγον, ἢ μηδὲ ἕν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σάρξ, καὶ ὁστοῦν ἐστι, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, καὶ οὐ διὰ τὴν ὕλην, ἣν ἐκεῖνος λέγει πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. ἀλλὰ cq καὶ ταῦτα, ἄλλου μὲν λέγοντος, συνέφησεν ἂν ἐξ ἀνάγκης, σαφῶς δὲ οὐκ εἴρηκε. περὶ cr μὲν οὖν τῶν τοιούτων δεδήλωται καὶ πρότερον. ὅσα cs δὲ περὶ τῶν αὐτῶν τούτων ἀπορήσειεν ἄν τις, ἐπάνελθωμεν πάλιν. τάχα γὰρ ἂν ἐξ αὐτῶν εὐπορήσαι μέν τι πρὸς τὰς ὕστερον ἀπορίας.

* Aliâs σαρκός.

co *Hoc autem quiditas*} Non refertur verbum. Hoc, ad os, sed ad rationem, quam Arist. substantiuè significat voce neutrius generis, quemadmodum post pauca verba, cum ait [propter hoc enim &c.] Dicitur autem ratio, siue forma substantialis, quiditas & substantia rei, non quia sit tota rei essentia, sed quia per formam habet res propriam, & peculiarem essentiam, quiditatémve.

cp *Et carnem, &c.*} Omnes interpretes habent [Carnis] pro [carnem] & pro [vnumquodque cæterorum] alii dicunt [& vniuscuiusque cæterorum] alii [cæterorumque singulorum] vt tota sententia ita concludatur [Atqui eodem modo necesse est, & carnis, & cuiusque cæterorum rationem esse, aut nullius] vt Argyropylus & Perionius conuertunt. Duabus autem causis adduci potuerūt, vt ita interpretarentur. Vna, quia quidam codices, pro, σάρκα, quod est [carnem] habent σαρκός, id est, carnis: quæ lectio si vera est, non dubium, quin Arist. scripserit ἑκάστου, vel ἑκάστων, id est, cuiusque, vel singulorum non ἕκαστον, siue vnumquodque, quod nos habemus. Altera, quia durum videtur admodum dicere, os esse rationem, siue formam, cum sit compositum ex materia & forma. Sed primùm, si error est in verbis iam dictis, sit etiā necesse est in particula μηδὲ ἕν, quæ debuit esse μηδενός, id est, nullius, multósque errores simul suspicabimur in paucissimis verbis, in quibus tamen nulla est dissensio apud Græcos, nisi quòd attinet ad verbum σάρκα, vt diximus. Deinde si contextus corrigendus esset, potiùs substituerē τῷ λόγῳ, quod est [ratione] pro τὸν λόγον, quod diximus [rationem] est enim perparua mutatio, & restitutio verbi, quod facillimè peruerti potuit: idque omninò poscere videbuntur verbà præcedentia, cum Arist. scribit, Empedoclem dixisse, os [τῷ λόγῳ εἶναι] non τὸν λόγον εἶναι.

Postremò,

Postremò, non est inusitatum apud Aristotelem, nec proinde durum, vt res naturales dicantur esse suæ formæ, quemadmodum ante pauciſsima verba dictum erat, rationem, siue formam esse quiditatem, & substantiam rei, quod non minùs durum videri debuit. Ac ne dubitationi locus vllus sit reliquus, afferam id, quod Aristoteles de re ipsa scribit 1. lib. de Partibus animalium cap. 1. cùm refert opinionẽ Empedoclis de forma substãtiali. [Empedocles verò (inquit) in eam interdũ incidit ductus ab ipsa veritate, & substãtiam, atque naturam rationem esse fateri compellitur, veluti cùm os quid sit, tradit: quippe quod no ait, vnum aliquod elemẽtorum esse, neque duo, aut tria, neque verò omnia, sed rationem mistionis eorum. Igitur & carnem, & cæteras huiusmodi partes hũc eundem in modum esse apertum est] Quo loco plane ait, carnem esse λόγον siue rationem; eodémque modo reliquas partes animalium. vt nemini mirum videri debeat, si hoc loco eâdem phrasi vtatur, præsertim cùm vnaquæque res id meritò appellari possit, quod in ipsa est optimũ, quod idem de homine docet plerisque locis. Ita patet rectè habere contextum, neque quicquam mutandum esse.

Sub fin. capitis.

à suo ortu, initijsq; progressa, omnia videtur balbutire. Namque c n *& Empedocles ait, os rationem esse; hoc* c o *autem quiditas est, & substantia rei. Atqui eodem modo necesse est,* & c p *carnem, & vnumquodque cæterorum rationem esse, aut nihil. Propter quod hoc enim & caro est, & os. & cæterorum quodque, non autem propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam, & aërem esse ait. Verùm* c q *hæc quoque ille, alio differente, necessariò concessisset, tametsi apertè non dixit. Atque* c r *his similia superiùs etiam declarata sunt. Sed* c s *iam ad ea, quæ de his ipsis dubitari possunt, reuertamur. ex ijs enim fortasse ad ea, quæ postea disputabuntur, aliqua nobis facultas suppetet.*

Vt lib. 9. Ethic. ca. 4. & 8. lib. 10. ca. 7. & 8.

c q *Verùm hæc*} Hoc est, necessariò respõdisset Empedocles, cæteras etiam res habere proprias formas, si ab aliquo rogaretur more Socratico, num par ratio esset in cæteris, atque in osse: annuisset enim proculdubio.

c r *Atque his similia*} Ait Aristoteles, se superiùs etiam περὶ τοιούτων, hoc est [de talibus] sen potiùs, talia quædam declarasse, quia simile quid dixit de Anaxagora, cùm eius sentẽtiam de natura materiæ explicaret, eamque ad verum reduci posse, doceret.

Hoc cap. text. 16. & 17.

Cur autem in referendis Philosophorum opinionibus non meminerit huius sententiæ Empedoclis, neque item Democriti, quem eodem loco de partibus animal. primum auctorem eius facit, non alia causa videtur esse, nisi quia obscurè admodum id docuerunt, atque adeò obscuriùs significarunt, quàm Anaxagoras adumbrauit materiam primam nomine Chaos, ac fortasse nõ ita sensêrunt, vt ipse eorum verba interpretatur: quod etsi in vtroque ambiguum est, magis tamen dubium est in Democrito.

Vide etiã 2. Phys. c. 2. tex. 22.

c s *Sed iam ad ea*} Has dubitationes de causis, ac principiis rerum, proponet Aristoteles lib. tertio, præmissa tamen libello sequenti tractatione quadam de inuestigatione veritatis. Quas difficultates ea ratione se rursus à principio allaturum esse ait, quia quæ hactenus ex Philosophorum placitis & contra eorum sententias proposita sunt, magnam partem eorum continent, quæ in quæstionibus libri tertii afferentur.

Transitio ad ea, quæ dicẽda sunt lib. 3.

QVOT

QVOT SINT CAVSARVM genera, QVAEST. I.

Genera causarum partim videri plura, partim pauciora, quàm quæ ab Arist. traduntur.

SECTIO PRIMA.

QVONIAM Aristoteles in hoc opere duas potissimùm instituit causarum tractationes; vnam hoc loco, in qua de causarum inuentione differit; alteram libro quinto, in qua naturã cuiúsque generis earum explicat: nos quoque id obseruabimus vt hoc loco ea tractemus tãtùm, quæ inuentionem earum attingunt, dilata in librum quintum explicatione rationis causandi omnium. Ac primùm, non desunt argumenta, quibus causarum genera videantur plura, quàm quæ ab Arist. tradita sunt.

Ordo in causarum tractatione seruandus.

Quod plura sint causarum genera, quã quatuor.

Primum est, quia principium, & causa mutuò reciprocantur, vt Arist. ait lib. 4. huius operis cap. secundo. Principiorum autem non quatuor tantùm, sed quinque sunt genera, vt idem ipse docet initio libri quinti; quò fit vt quinque etiam causarum genera constitui debeant. *text. 3.* *cap. 1.*

2 Secundum, quia instrumenta habent veram, & propriam rationem causæ, cum ab eis verè ac per se pendeant effecta, veluti literæ à calamo. Cùm igitur illa nec sint materia rerum, quæ fiunt, nec forma, nec verò fines, vt apertum est; nec denique efficientes causæ, cùm causa efficiens sit ea, à qua actio primùm oritur, reliquum est, vt aliud genus causæ censeri debeant.

3 Tertiũ, Quia causa exemplaris aliud causæ genus videtur esse, & planè diuersum ab omnibus quatuor traditis ab Arist. Quòd enim non sit causa materialis, luce clarius est. Quòd autem nec vlla ex cæteris tribus, ex eo ostenditur, quia forma dat esse per se ipsam, hoc est, per veram, & realem informationem, alioquin efficiens, & finis essent causæ formales, cùm extrinsecus, suóque modo conferãt esse: efficiens verò est principium vnde motus, & omnis omnino actio profluit. Denique finis est id, cuius gratia aliquid fit; constat autem nec exemplar informare materiam per se ipsum, realive coniũctione, nec ab eo motum profluere (præsertim cùm sæpe sit res conficta, & minimè existens in rerum natura, veluti perfectus Orator, quem sibi Oratores imitandum proponunt) nec denique gratia illius aliquid fieri, imò vero exemplar assumi gratia eius operis perficiendi, quod in finem dirigimus: est igitur exemplar quintum genus causæ longè diuersum à quatuor vulgatis. Idque Platonem sensisse asserit Seneca Philosophus. *Epist. 7.*

Quòd nam

Non desunt quoque rationes, quibus forsitan quis sibi persuadeat,

aut

aut nullum ex vulgatis quatuor causarum generibus, aut certè pauciora in veris causis esse numeranda. Primùm, Quia cùm materia nullum ex se actum habeat; omnis autem effectus sit actuale quiddam, hoc est perfectionem aliquam ex se habeat; videtur fieri nullo modo posse, vt effectus ab ea per se pendeat. Forma item, quæ definitur esse id, quod dat esse rei, nulli rei videtur illud dare posse. Non materiæ, quæ iam erat, cùm forma introduceretur; non composito, cùm potiùs ab ipso accipiat esse, vt ab eo, quod primò fit, ac proinde primò est. Ita colligitur ne formam quidem causam esse. Iam si efficiens vera causa esset, demonstrarentur per eam proprietates effectorum; quod tamen non fit, vt patet in demonstrationibus proprietatum hominis, & aliarum rerum: & meritò quidem, cùm proprietates rerum non profluant ab agentibus, sed à naturis suorum subiectorum. Denique cùm id, quod in rerum natura non est, vera causa esse non possit; finisque cum res fit nondum fit, nisi secundum quid, videlicet in mente duntaxat; efficitur, vt finis non sit dicendus vera causa rei, quæ verè, & simpliciter accipit esse, præsertim cùm omnis causa sit principium, finis autem principio opponatur, vt ipse quoque Aristot. fatetur lib. 3. cap. secundo. Ita effici videtur vt nihil eorum, quæ creduntur esse caussæ, in caussarum numerum referri debeat.

ciora sint, aut prorsus nullũ. 1

Text. 3.

Secundo, Quia, si propriè loquendum est, id solum dicendum est causa, propter quod res, siue effectus est; solus autem finis est id, propter quod res est. Nec enim dicimus rem esse propter materiam, sed ex materia; nec propter formam, sed per formã; nec verò propter efficiens, sed ab efficiente. Accedit, quòd cùm quærimus, propter quid res sit, aut fiat, eum solum iudicamus nobis satisfacere, qui finem pro causa reddit. Atque hanc fuisse Socratis sententiam apud Platonem non dubium videtur fore ei, qui Phædonem legerit, quo loco ille disertis verbis ait, solum finem causam esse; cetera verò, quæ videntur causæ, non causas esse, sed ea, sine quibus causa non est causa, hoc est, sine quibus effectus non fit; eósque, qui cætera causas vocant, magnæ inertiæ arguit illa eadem ratione, quòd propter quid ad solum finem accommodetur, vt suprà diximus. 2

Sect. 2.

Cap. 4.

Tertio, Quia alia ex parte, si quis ad effectum attendat, solum efficiẽs causam esse fatebitur. Causa enim & effectus correlatiua sunt; effectus autem à solo efficiente dicitur, vt est apertissimum. Atque hanc fuisse Stoicorum opinionem ex Laërtio in vita Zenonis Cittici eius sectę auctoris, & ex Seneca in epistola antè citata perspicuum est. Nam cùm illi duo tantùm principia posuissent, materiam, & efficiens; solum efficiens causam esse dicebant; cætera verò, si quæ causæ speciem habere viderentur, non causas appellabant, sed ea, sine quibus effecta non fierent. Proinde Seneca eiusdẽ sectæ alumnus sic contra Aristotelem, & Platonem argumentatur; Eam, quæ ab eis ponitur, 3

Lib. 7.

Seneca cõtra Aristotelem & Platonẽ argumentum.

ponitur,causarũ turbam,aut nimium multa,aut nimium pauca comprehendere.Etenim si causas vocant ea, sine quibus res effici nõ potest;debuisse quoque numerare in causis,locum,tempus,& motum, sine quibus res nulla fit. Sin autem id, quod verè causa est,& à quo pendent omnia, quæ concurrunt ad effectum ex materia conficiendum, vnam tantùm efficientem ponendam fuisse. Nam & formam ab efficiente conferri,& finem nihil esse aliud,quàm ipsum propositum agentis;denique exemplar esse quoddam instrumentum,quo agens vtitur,quemadmodum,& lima,aut scalpro.Quam eandẽ sententiam videtur sequi Cicero in Topicis ad Trebatium, cum tractat locum efficientium.Nam etsi duo causarum genera constituit:alterum tamen vocat earum, sine quibus res non fit(in quibus numerat materiam,tempus,locum & similia)alterum verò efficientium. Quin etiam Socrates apud Platonem in eo dialogo, qui de Pulchro, vel Hippias maior inscribitur, persuadet Hippiæ, causam, & efficiens idem esse.

4 Quartò,quia si causa est prior effectu,& à qua ipse effectus pendet, superioráque duo argumenta ratione aliqua dissoluantur, vt plura causarum genera, quàm vnum esse fateamur;tria tãtùm videbuntur constituenda; finis,efficiens,& materia. Hæc enim sola præcedunt effectum,effectúsque ipse ab his duntaxat pendet.Nam forma est illud ipsum,quod incipit esse,ac proinde est idem,quod effectus ipse. Nihil enim noui producitur in materia, nisi forma, nec quicquam producitur naturaliter, nisi supposita materia: vnde & Aristoteles quasi ab ipsa veritate coactus non semel videtur docere, formã esse totam rei quiditatem.Quòd si forma est tota quiditas rei,quo pacto causa illius fuerit,nisi quis absurdissime cõcedat,idẽ esse causam sui? Nec verò dubium esse debet de fine,num præcedat effectum. Semper enim finis effectum præcedit, si non ille cuius obtinendi gratia efficiens agit,certè ille,in cuius gratiam agit,præcedit enim propositio solo,& intentione agentis,sed vera & reali existentia,cùm semper agens in gratiam sui agat,aut in gratiam superioris agentis; quo pacto peruersi homines propter se tantùm, vt propter finem vltimum,probi autem propter Deum operantur.Atque in hac sententia videntur fuisse veteres Naturales, qui solùm principium,ac causam materialem creduntur posuisse: neque enim videntur negasse efficientem,aut finalem,propter quam agens agit,præsertim cùm perspicuè motum cognouerint,quo planè videbant res à rebus moueri, nec id temerè,sed alicuius boni gratia.Quin etiam eorum nonnulli summam causam efficientem esse dixerunt, aut vnam vt Anaxagoras Mentem;aut plures, vt Empedocles concordiam,& discordiam, quanquam plus operæ in causa materiali ponebant, quòd præcipuè causas internas,& substantiales rerum quærerent.

Ad

Ad solum Metaphysicum spectare tractationem de causis. SECT. II.

IN hac quæstione illud primùm occurrit discutiendum, sit ne proprium Primi Philosophi de causis agere. Nec enim id videtur asserendum.

Argumẽ tũ primũ pro parte negatiua. 1

Primùm, quia omnes artifices, qui ex causis rem demonstrant, de causis agant necesse est, ne ignorent quæ ad demonstrandum assumunt.

2 Deinde, quia Dialecticus docere non potest, quo pacto ex causis res demonstranda sit, nisi causas distinctè, & accuratè cognoscat; alioqui haud rectè examinabit omniũ demonstrationum genera.

Solũ Physicum videri inuenisse omnia causarum genera. 3

Postremò, quia agere de causis potiùs videtur esse proprium munus Philosophi naturalis: ipse enim solus inuenit materiam ex mutatione, in qua totus versatur; ipse ex operatione inuestigauit formã quæ est mutationis terminus, ac proinde reperit finem; ipse notauit efficientem causam, quæ à fine mouetur, quod animaduerteret materiam à se ipsa mutari non posse. Nec verò quamlibet efficientem inuenit, sed primam etiam, quæ omnis materiæ expers est, quam vocauit primum motorem, Atque hæc omnia præstare potuit habitu physico, præsertim cùm ex inuentione primi motoris, aliarúmque substantiarum materiæ expertium viã Primæ Philosophiæ aperuerit. Accedit, quòd omnis causa in sua ratione includit motum, mutationémve, aut certè actionem, quæ sola ratione à motu distinguitur, quemadmodum & passio. Nam de materia nihil videtur dubij ac proinde nec de forma, cuius natura per materiam declaratur. Efficiens verò definitur esse id, vnde motus oritur; &, principium mutationis in alio, vt aliud est, quod patebit lib. 5. Finis denique est id, cuius gratia cætera fiunt. Quo fit, vt cùm solus Physicus in motu, mutationéque versetur, ad eum solum pertineat tractatio de causis. Præterea, cùm Metaphysica non agat de reb. quæ materiam includunt, neque item de formis, quæ dant esse rebus, sed de formis per se subsistentibus, quæ non sunt causæ formales rerum, sed efficientes, & finales; res autem Physico subiectæ omnia causarum genera sibi vendicent; cur non potiùs ad Physicum, quàm ad Metaphysicũ causarum tractatio pertinebit? Denique vel ex eo id perspicuũ videtur, quòd Arist. lib. 5. in quo accuratiùs de causis agit, nihil aliud scribit, quàm quod tradiderat in Physicis, translato inde de verbo penè ad verbum integro capite. 3. lib. 2. in quo de causis egerat; vt non ex officio primi Philosophi ea scripsisse, sed à Physico mutuatus fuisse videri possit.

cap. 2. à tex. 2. ad tex. 27.

Conclusio affirmatiua.

Ex primis differentiis entis.

Dicendũ est tamen, propriũ re vera esse Metaphysici, de causis, vt causæ sunt, agere, neque id ad aliũ artificem spectare. Primùm, quia causa, & effectus sunt primæ, & adæquatæ differẽtiæ entis; de primis autẽ eiusmodi differentiis non dubium est, quin solus Metaphysicus agere possit. trascẽdit enim hoc genus diuisionũ entis subiecta omnia

Ex ipsa ratione causæ. cęterarum ſcientiarum. Deinde, quia cauſa, vt cauſa eſt, non includit in ſua ratione vllam materiam, ſiue ſenſibilem, quæ cernitur in rebus naturalibus, ſiue intelligibilem, quæ in Mathematicis, vt paulò pòſt patebit. Poſtremò, quia ſi qua eſſet cauſa, quæ à primo Philoſopho tractari non poſſet, maximè eſſet materia; at materiã à Metaphyſico cognoſcendam eſſe neceſſariò, vel ex eo patet, quia alioqui non poſſet ille ſubiectum naturali Philoſopho tradere, eiúſque regionem, vt ſic dicam, ab aliarum regionibus diſtinguere, quod tamen, vt primus artifex facere debet; nec item cognoſceret potentiam paſſiuam, vt paſſiua eſt, cùm potentia ſit analogum quippiam, cuius primũ, potiſſimúmque ſignificatum, & quod cæteræ paſſiuæ potentiæ participant, eſt pura potentia, ſiue (quod idem eſt) materia prima; quæ omnia oſtendimus ad cap. 2. huius libri. Dixi [de cauſis, vt cauſæ ſunt] quia de cauſis, vt ſunt coniunctæ cum motu, aut ſub alia ſpeciali ratione pertinente ad ſubiectum alicuius particularis ſcientiæ, non dubium eſt, quin eadem ipſa particularis ſcientia agere poſſit, ac debeat. Atque hæc eſt communis Philoſophorum ſententia. Tametſi propter quædam argumenta, quibus oppoſitũ ſuadebatur, non deſint, qui à tractatione primi Philoſophi parum conſideratè reiiciant materiam primam, vt eſt prima materia, non autẽ, vt eſt pura potentia, quaſi aliud ſit pura potentia, aliud materia prima: alij verò non minùs hallucinentur credentes tractationem de cauſis, vt cauſæ ſunt, ſimpliciter quidem ad Phyſicum ſpectare, ad Metaphyſicum verò quodammodo.

A minori.

Explicatur conclusio.

Q. 1. ſc. 2.

Quo pacto particulares artifices de cauſis agant. Ad Primum igitur argumentum pro parte oppoſita adductum dicendum eſt, artifices, qui ex cauſis demonſtrant, de iis tantùm cauſis agere, quæ pertinent ad ea rerum genera, in quibus peculiari ratione verſantur, non de cauſis in commune.

Quo pacto Dialecticus. Ad ſecundum dicendum, agere quidem Dialecticum de cauſis in commune, déque omnibus cauſarum generibus; verùm eas non ab illo tractari quatenus cauſæ ſunt eſſendi, ſed quatenus ad demonſtrandum idoneæ; neque item earum genera à Dialectico conſtitui, ſed à primo Philoſopho conſtituta accipi, & in Dialectica arte ſupponi: atque hac cognitione mutuò accepta examinari à Dialectico demonſtrationes; tametſi ad eam rem non ſatis eſt cognitio cauſarum, vt cauſæ ſunt, niſi etiam à particularibus artificibus particularium cauſarum cognitionem petat.

Quo pacto Phyſicus. Ad tertium dicendum eſt, conſiderare quidem Phyſicum omnia cauſarum genera, éaque omnia habitu Phyſico, & inuenire, & tractare potuiſſe, cùm res Phyſicæ omnia cauſarum genera ſibi vendicẽt: non tamen ad eum pertinere de iis cauſis ſine conſideratione motus agere, interim hoc pacto cauſę explicari debẽt ab eo artifice, qui de cauſis, vt cauſæ ſunt, tractationẽ inſtituit, vna excepta materia, quæ Phyſico, & Metaphyſico cõmunis eſt. Quapropter falſum eſt, quod additur, omnes cauſas includere in ſua ratione mutationem, Ariſtotelémve

telémve ita exiſtimaſſe. Dantur enim cauſæ rerum materiæ expertium, ad quarum rationem nulla mutatio pertinet. Quanquam verò Ariſt. vix vnquam, niſi per motũ, & mutationem cauſas explicat, quòd maxima ex parte loquatur de cauſis rerum naturalium, quæ nobis ſunt familiares; ex iis tamen definitionibus eliciendas vult, & abſtrahendas eas, quæ mutationem non includunt. Quod facillimũ eſt, ſubſtituto nomine actionis in locum motus, & mutationis, ſumptáque actione in commune, prout omnes operationes complectitur. Iam illud, quòd res Phyſicæ plures cauſas ſibi vendicant, quàm Metaphyſicæ, nihil eſt ad rem. Metaphyſicus enim cùm ſit primus artifex, & communis omnium ſcientiarum, vt ita dicam, Architectus; non tantùm de cauſis rerum materiæ expertium, ſed omnium omnino rerum, quoad eius dignitas, & officium permittit, agere debet. Denique parum refert, quòd Ariſt. ex Phyſicis ad verbum deſumpſerit caput illud libri quinti, in quo de cauſis agit. Id enim duabus de cauſis videtur feciſſe. vna, quia nondum planè, & perſpicuè à rebus naturalibus ad diuinas tranſitum fecerat; hoc enim differebat in librum duodecimum: altera, quia nullo penè negotio ex cognitione cauſarum, quæ cũ motu coniunctæ ſunt, cognitio cauſarum in commune colligi poteſt, vt dictum eſt.

De his lib. 12.

Cur Ariſtoteles ſolear cauſas per motum definire.

Cur ea quæ in Phyſicis, de cauſis dixerat, ad verbũ penè in hoc opere repetat.

Quid ſit cauſa, & qua ratione ſpectetur, cùm Philoſophi agunt de cauſis, vt cauſæ ſunt. SECTIO III.

Vt videre licet in enarrationibus tertiæ ca. 2. l. Phy. & ſecundi c. lib. 5. huius operis.

PRoximum eſt, vt diſquiramus, quid ſit cauſa, ſi tamen facilè id explicari poteſt, cùm cauſæ nomen ſit analogũ, vt Philoſophis placet, nec vna omnino ratione definiri queat. Et quidem quid cauſa ſit, nec ab Ariſt. vſquam, nec ab alio Græcorum (quod ſciam) in commune expoſitum eſt. Circumferri autem ſolet ex libro de cauſis hęc cauſæ definitio. Cauſa eſt id, ad quod aliud ſequitur. Vel, vt alij referunt, Id, ad cuius eſſe aliud ſequitur. Quanquam verò vtraque definitio idem valet, neutra tamen in libro citato legitur, aut ſatis videtur rem declarare. Siue enim verbo [ſequitur] intelligatur neceſſaria conſecutio, vt vox ipſa ſonat, ſiue neceſſaria cõnexio rerum: effectis etiam conueniet definitio, atque eò verius, quòd ex quolibet effectu, abſq; adiectione vlla ſequãtur cauſæ omnes, à quibus ille pẽdet, nec tamẽ ex qualibet cauſa ſequatur effectus, niſi adiectis cæteris cauſis, & applicatis, ac remotis iis, quæ impedire poſſunt. Accedit, quòd effectus cauſæ finalis, qui eſt actio, aut mediũ ad finem deſtinatum, non ſequitur eſſe reale finis, quod ſimpliciter verbo, eſſendi, intelligitur, ſed eſſe conceptũ, ſiue intentionale, vt vocãt, quod eſt eſſe ſecundũ quid. Si tamen in verbo [ſequitur] intelligamus naturalẽ dependentiã, & eſſe ſumatur, vt cõmune eſt eſſe reali, & intẽtionali, rectè habebit definitio. Quidquid enim tale eſt, vt ab eius eſſe, ſiue reali, ſiue intẽtionali aliquid aliud ſuapte

Nomen cauſæ analogum.

Cauſa quid?

natura pendeat, causa illius est; etiam si eo posito non continuò illud sequatur, sed positis cæteris omnibus, à quibus pendet, & sublatis impedimentis.

Causa quid. Licet igitur causam hunc in modum clariùs describere. Causa est id à quo aliquid per se pendet. Cùm dicitur [à quo aliquid pendet] satis declaratur, aliud esse causam, aliud effectũ. Id enim, quod ab aliquo pẽdet, necesse est vt sit diuersę numero essentię ab eo, à quo pẽdet; quo pacto nulla res ad se ipsã affecta esse potest. Hinc fit, vt nec Pater in diuinis sit causa Filij, nec Pater, & Filius causæ Spiritus S. quia omniũ diuinarũ personarũ vna, & eadẽ est numero essentia. Vnde intelliges, cùm D. Aug. in li. 83. qu. scribit, Deũ suæ sempiternę sapiẽtiæ causam esse sempiternã, nomẽ causæ pro principio more Grę corũ vsurpari. Addita est particula, per se, vt reiiciãtur causæ per accidẽs, cuius generis est priuatio, quę nõ nisi ratione materiæ, cui accidit, potest dici causa rerũ naturaliu; itémque ea omnia, quæ vocãtur causæ sine quibus nõ, vt locus, & tẽpus, quia nõ sunt re vera causæ, sed alia ratione ad rẽ efficiendam necessaria. Ab his enim etsi aliquo modo effecta pendẽt, per se tamẽ, ac directè non pendent. Atque hoc ipsum videntur cõmuniter concipere, quicunque cõmunẽ causæ notionẽ animo informãt. Est tamẽ definitio hæc analoga, etiã ratione vltimi verbi. Neque enim res eodẽ modo pendent à suis causis, sed discrepantibus admodũ, ac primò diuersis, & à quibus vna, & eadem omnino ratio dependendi abstrahi non potest.

Explicatur locus August. *Quæ. 16.* *Priuationũ causa.* *Definitionem earũ analogã esse.*

Aliæ causæ definitio. Posset quoque causa describi esse id, propter quod res est, quemadmodum Ari. innuit primo Physicorũ cap. 7. cùm numerũ causarum colligit. Sed quia verbum [propter quod] seu, quod interrogatiuè dicitur [propter quid] si in tota latitudine suę significationis sumatur obscurũ est; si autẽ accipiatur, vt primo aspectu sumendum videtur, solam finalem causam designat; mittenda nũc est ea descriptio. *à tex. 61.*

Tribus modis accipitur causa. Illud tamen animaduertendum est, tribus modis posse causam accipi. Vno, pro re, quæ denominatur causa, omnino tamen absolutè accepta, vt pro sole, aut homine. Altero, relatiuè, hoc est, quatenus significat relationem ad effectum; quo pacto est simul natura cum effectu. Tertio, quatenus ab ea pendet effectus; qui modus medius est inter duos traditos: atque hoc pacto non dubium est, quin causa sit prior effectu. Hæc cùm ita sint, non describitur hoc loco causa primo modo, nec item secundo, sed tertio. Primo enim non comparatur causa cum effectu, vt patet. Secundo comparatur quidem, sed vt simul natura cum illo, quemadmodum cętera relatiua cũ suis correlatiuis. At tertio & comparatur cum effectu, & sumitur, vt est prior natura effectu; quæ est propria causæ cõsideratio, & de qua pręcipua est cura apud Philosophos. Ita patet, quid sit causa, & quo pacto apud Philosophos sumatur, cùm de causis agũt. Quę cõsideratio præcipuũ fundamentũ est eius disputationis, quæ à nobis libro quinto de rationibus causãdi, siue causalitatibus, vt vocãt, instituẽda est.

Quomodo hic accipiatur.

Quatuor

Quatuor esse causarum genera, non plura, pauciorave.

SECTIO IIII.

IAm quatuor esse causarum genera, non plura, nec pauciora; nec verò alia, quàm quæ ab Arist. traduntur; his argumentis probari potest.

Primùm, quia pleraque effecta indigent his omnibus, & nulla indigent pluribus. Nam quòd omnis effectus indigeat efficiente causa, per se notum est, aut facillimè ex eo probatur, quia nihil potest esse effectus sui; causa verò efficiens, nisi casu, & fortuitò agat, gratia alicuius boni agit. Omnis igitur effectus, qui non temere fit, dua bus causis externis per se indiget; efficiēte, ac finali. Iam sic effectus omnis aut fit ex nihilo, aut ex aliquo; si ex nihilo, euenire potest, vt nulla interna causa indigeat; erit enim forsitā res simplex, cuiusmodi sunt substantiæ separatæ, & vt nonnulli volunt corpora cælestia: si ex aliquo; cùm illud nō sit tota res, quę fit (alioqui fieret ex se ipsa) necesse est, vt fiat ex aliquo antè existente, addito alio, quo cōpleatur, & absoluatur; id autē, quod antè existit, & recipit aliud ad complementum effectus, dicitur materia; id verò, quod illi ad complementum, & absolutionem rei adiungitur, vocatur forma: igitur si fiat ex aliquo, præter duas iam dictas causas externas, duabus quoq; internis per se indigebit, materia, & forma. Cùm igitur nullus sit effectus, qui pluribus causis indigeat (quæ enim propositæ sunt effectum omnem absoluunt) ijs autē, quæ nō temere ex aliquo fiunt, omnibus his causis opus sit; planè intelligitur, causarum genera nec plura, nec pauciora ponenda esse.

Ex eo quòd pleraque effecta indigeant his omnibus causis, & nulla pluribus.

Deinde, id ipsum concluditur hac ratione. Quò res sint compositiores, eò pluribus causis indigent (cōpositis enim rebus necessariæ sunt causæ internæ, quibus simplices non egent) res autē naturales, præsertim quæ gignuntur, & intereunt, sunt omnium maximè compositæ: igitur non plura erunt genera causarum, quàm quæ in illis cernuntur; atqui res naturales, quæ gignuntur, & intereūt, non indigent nisi materia, ex qua fiant; forma, per quā perficiantur; agente, à quo forma inducatur; & fine, quo agens ad agendum alliciatur, seu cuius gratia operetur; non sunt igitur plura causarum genera, quàm quatuor tradita. Atq; hac de causa videtur Arist. nō ad alias res, quàm ad naturales attendisse in colligendis omnibus causarum generibus. nouerat enim, ex his quasi compositionibus, & quæ ex pluribus pendent, plures causas, quàm ex cæteris colligi posse.

Ex iis rebus naturalibus reperiuntur.

Cur Arist. ex solis rebus naturalibus causarum genera collegerit.

Idē quoq; licet ostendere ex definitionibus materiæ, formæ, efficientis, & finis; adhibitis argumētis ijs, quibus Arist. ad eandē cōclusionem probandā vtitur. Quòd enim hæc quatuor sint verè, ac priè causę, ex descriptione causę, expēsis singularum definitionibus perspicuū erit. Materia enim definitur esse primū subiectū, ex quo

Ex definitionibus singulorum generum.

Materia quid.

aliquid ita fit, vt non per accidens insit, quod habes 1. Phys. ca. 9. Si ergo materia, non per accidens concurrit ad effectum, luce clarius est effectum pendere per se à materia, atque ideo materiã esse verã eius causam. Forma deinde, eodem authore 5. lib. huius operis c. 2. & 2. Ph. c. 3. atque aliis plerisque locis, definitur esse ratio quidditatis, hoc est id, à quo primo res habet speciem, & quidditatem, & ab aliis distinctionem. Quis autem non videat pendere per se rem ab eo, à quo primo habet speciẽ, & distinctionem? Efficiens porrò eisdem locis definitur esse, id, vnde est primum mutationis principium, seu vt generaliùs loquamur, actionis; hoc est, id, à quo primo actio oritur. Si igitur ab agente primùm oritur actio; non dubium est, quin ab eo per se pendeat effectus. sublata enim prima actionis origine, ne intelligi quidem potest, quomodo aliquid fiat per se. Denique finis passim dicitur id esse, cuius gratia aliquid fit. Si ergo id, quod fit, non temerè fiat; constat, illud per se pendere à fine. nihil enim est aliud non temerè fieri, quàm fieri alicuius gratia. Ita patet, materiam, formam, efficiens, & finem verè, ac propriè causas esse.

Forma. *Efficiens.* *tex. 12.* *5. Metap. tex. 2. & 2. Phy. tex. 26.* *Vt 2. Ph. ca. 3. tex. 29. & 2. de Anima c. 4. à te. 35. & 1. li. Meta. c. 3. & li. 5. cap. 2. tex. 2. tex. 68. tex. 50.*

Duæ Aristotelis rationes.

Quòd autem causarum genera non sint plura, duobus argumẽtis probat Arist. Vno in physicis lib. secundo cap. 7. altero, extremis penè verbis huius libri. Priori locò, Quia ea sola quærũtur, cùm quæstio Propter quid proponitur. Aut enim quæritur materia, vt si quis petat, propter quid mista dissoluantur. is enim satisfacit, qui respondet, Quia constant quatuor elementis, quæ sunt mistorum materia. Aut quæritur forma, vt si quis roget, propter quid homo sit propensus ad scientiam. is enim aptè reddit causam, qui respõdet, Quia est præditus animo rationis participe. Aut quæritur efficiens, vt si quis interroget, propter quid ex aquosis locis eleuentur vapores. eius enim rei causa est vis solis, & astrorum. Aut demum quæritur finis, vt si quis petat, propter quid sol modo ad austrum declinet, modo ad boreãm. hæc enim vicissitudo ea de causa constituta est, vt temperetur annus ex hyeme, & æstate, vere, & autumno. Cùm igitur quęstio propter quid aliam causam nullam quærat; consequens est, vt hæc tantùm causarum genera ponenda sint.

Posteriori autem loco, idem ex eo probat Arist. quòd nemo Philosophorum, seu veterum, seu recentiorum, summo etiam studio in quærendis causis posito, aliud præterea causæ genus inuenit. Quod argumentum non leuis est momenti in Philosophia, præsertim cùm ea, quæ quæruntur, sunt communia, & quorum cognitio ex reb. passim occurrentibus elici possit, cuiusmodi sunt ipsa causarum genera; etsi pleræquæ particulares causæ possunt omnibus esse ignotæ, vt est, multorum sententia, causa marini fluxus, & refluxus.

Collectio omnium generum ex singulis.

Potest denique idem causarũ numerus colligi ex vnoquoq; genere earũ. Si enim ponamus dari materiã, cùm illa ex sese moueri nequeat, oportebit dari agẽs aliquod, à quo moueatur, & formã, quæ ꝑ motum

motum inducatur,& finem, cuius gratia agens ad agendũ innitetur. Eodem modo si ponamus dari formã,vel etiam solum motum,qui est inchoata forma;planè colligetur & materia, in qua sit forma, & efficiens,à quo illa inducatur,& finis, cuius gratia efficiẽs alliciatur ad eam inducendã.Quod idem ex cæteris facile est colligere. Hanc autem rationẽ inuestigandi causas fuisse apud Veteres,ipse Arist.testatur cap.3.huius libri,quo loco scribit,illos ex inuẽtione materiæ progressos fuisse ad inuestigationẽ efficientis.Atq; hæc satis erunt, ad causarum numerum colligendum.Nec vllus est grauium Philosophorum,si rectè eorum sententiæ expendantur, qui plura causarum genera esse credat,vt ex solutione argumentorum patebit.

Solutio argumentorum, quib. ostendi videbatur; plura esse causarum genera, quàm quatuor.

SECTIO V.

AD primum igitur eorum, quibus plura causarum genera ostẽdi videbantur, dicendum est,latiùs patere principium, quàm causam.Priuatio enim numeratur in principiis rerũ naturalium,nec tamẽ est earum causa.De qua re initio libri quinti. Quod autem Aristoteles lib.4.cap.2.ait,principium,& causam reciprocari inter sese,de causa non propriè tãtùm,sed cõmuniter etiam dicta,vt sæpe vulgò accipi solet,intelligendum est;quo etiam pacto loquitur de causa lib.12.cap.2. cùm priuationem non solùm principium,sed etiam causam appellat.Quòd si quis solutionem ex eo reprehendat, quòd Aristoteles initio libri quinti,vbi propriè loquitur de principiis,planè dicat tot modis dici causas, quot principia; occurrendum est,necessariò id intelligendum esse negatiuè, quasi dicat,non pluribus dici causam,quàm principiũ; alioqui inepta esset ratio,quæ ijs verbis concluditur,vt eodem loco patebit.

Conferuntur inter se principium, & causa.

tex.3.

tex.12.

tex.1.

Obiectio.

Dilutio.

Ad secundum dicendum,cùm causa diuiditur in quatuor vulgata genera,non accipi nomen causæ in tota latitudine suæ significationis,sed pro causa principali,& quæ digna est,cui effectus tribuatur. Cæteræ enim potiùs concausæ, quàm causæ videntur dicendæ, etsi eis conueniat tradita causæ definitio.Ita fit,vt mirum non sit. si instrumentis conueniat definitio causæ tanquàm ijs,à quibus effectiuè,ac per se pendet effectus,nec tamen eisdem conueniat definitio causæ efficientis ab Arist.tradita,qua solius principalis efficiẽtis natura declaratur.Reuocantur tamen instrumẽta ad causam efficientem principalem,quia illi ad agendum subseruiunt.

Causa quo pacto indiuisione causarum accipiatur.

2.li.Phy. c.3. tex. 29.

Ad quod genus causæ reuocẽtur instrumenta.

Ad tertiũ dicat fortasse aliquis,Causam exẽplarẽ non esse veram, & per se causam, sed per accidens;tum quia accidit effectui, vt fiat ad imitationẽ exẽplaris,vt patet in picturis,& sculpturis, quæ aliarum imitatione fiunt,cùm aliàs fieri possint inuentione;tum etiam,

quia in rebus naturalibus non datur causa exemplaris, cùm interim dictum sit à nobis, omnia causarum genera in naturalibus reperiri. Reijcienda tamē prorsus est huiusmodi responsio. Omnis enim effectus, qui fit à causa agente per intellectū, pendet per se ab aliquo exēplari. Nec refert, quòd accidat picturę, sculpturæ, aliisque rebus artefactis, vt sint imitationes aliorum artefactorū. Artefacta enim, quæ opifices extrinsecùs imitantur, non sunt verè, & suapte natura exēplaria, vt rectè probatū est, sed ipse cōmunis, vniuersalisq; conceptus rei faciendæ per artem: non tamē quatenus illā repræsentat, sed quatenus subit vicem naturæ cōmunis obiectæ, quo pacto est imitabilis ab artifice. in hac enim imitabile, vt sic dicā, ratio exēplaris constitit. Possent quoq; naturalia ipsa, quatenus concipiuntur vt imitabilia ab arte nostra, suo modo dici exemplaria artificialium. Ars enim nostra per se, ac suapte propensione imitatur naturā. Nec dubium est, quin natura eminenter contineat quicquid arte nostra effici potest, cùm & mens nostra, cui rerum artificialiū effectio tribuitur, forma naturalis sit, & nihil arte humana fiat, nisi cùm actiua naturalia, vt dici solet, applicantur passiuis. Non sine causa autē addidimus verbum [nostra] cùm diximus, artem imitari naturā. Nam si de arte diuina sit sermo, potiùs natura imitatur artē. Cùm autem diximus, omnia causarum genera in rebus naturalibus reperiri, non ita id intellexinus, quasi crederemus, omnes causarum species in eo rerum genere spectari, sed tantùm omnia causarū genera, modósve causandi generales; fatemur autem, causam exemplarem pertinere ad aliquod ex quatuor vulgaribus generibus, ad finalē scilicet, efficiētem, formalē, aut materialem; quæ genera omnia reperiuntur in rebus naturalibus. Quanquam cùm naturalia omnia reducantur ad artem diuinam, nihil erit incommodi, si dicamus, dari etiam causas exemplares in naturalibus; seu potiùs naturalium, à quibus causis magis pendent per se res naturales, quàm à naturalibus artificiales. Itaque non est cur negemus, causam exemplarem esse veram, ac per se causam.

Exēplar esse veram causam.

De hac re lib. 5. & 7.

Diserimē inter nōstrā artē, & diuinam.

Quo pacto causæ omnes in rebus naturalibus reperiantur.

Exēplarē causam nō esse reuocandā ad finalem.

Erunt igitur fortasse qui dicant, causam exemplarem reuocari ad finalē, quòd agens per intellectū ad eā respiciens operetur, hoc est, illam agēdo nitatur assequi. Verùm id dici nō potest. Primùm, quia omnis finis isto modo erit exemplar, veluti externa forma domus, & vsus etiā illius, quod falsum est. Deinde, quia agens per intellectū non nititur actione sua assequi exēplar ipsum, sed assequi similitudinem exemplaris. Postremò, quia ratio exemplaris constitit in imitatione passiua, seu imitabilitate; ratio autem finis non item.

Alex. li. 5. com. 3. id videtur sentire.

Scoti de causa exēplari opinio.

Scot. in primū sentent. d. 2. & 36. existimat causam exemplarē reduci ad efficientē, quem hac in re non pauci sequuntur. Eorū ratio est, quia quod præstat forma naturalis agētibus naturalibus, id præstat forma intellectualis (quā vocamus exēplar, siue ideā) agentibus per intellectū. Vtraq; enim est ratio agendi ipsi agenti, vtraque determinat

d. 2. q. 2. d. 36. a. 1.

terminat actionem ad ſpeciem certi effectus, & vtriuſque ratione agens aſſimilat ſibi id,quod patitur,atq; vniuocum ſibi effectū pro-
tex. 30. ducit,vt Ariſt.luculenter docet lib.7. cap. 9. Cùm igitur forma naturalis,vt eſt in agente,& ad effectu agentis cōcurrit, reducatur ad cauſam efficientē naturalem(nec enim eſt id,quod principaliter efficit,ſed ratio efficiēdi)ſequitur planè exēplar reduci ad cauſam efficientem per intellectu. Quod idem dicunt Ariſtotelem innuiſſe 2.
tex.28. Phyſ.lib.cap.3.& 5.huius operis cap. 2. cùm docuit ſecundū cauſarū
tex. 2. genus eſſe formam,atq; exemplar.ſignificant enim,vt inquiunt,id ipſum,quod eſt forma reſpectu agentis, eſſe principium efficiendi reſpectu effectus agentis;naturale quidem,ſi ſit forma naturalis; intelligibile autem,ſi ſit exemplar.

Alia ratione reuocat Stoici exemplar ad cauſam efficientē.Dicūt enim cauſam efficiente perinde vti exemplari, atq; alio quouis in-
Sect.1. ſtrumēto,vt ſuprà ex Seneca Stoico retulimus.Itaq; cēſent exēplar non reuocari ad agens,vt formā agentis,ſed vt illius inſtrumētum.

Stoicorū de eadem re opinio.

Impugnatur vtraque opinio.

Neutra tamē ſententia placet.Credimus enim,exemplar,quatenus exemplar eſt,non reuocari ad efficientē. Id quod ex his licet oſtendere.Primùm,quia exēplar,quatenus exēplar eſt, nō habet quicquā efficientiæ in effectum,ſed conſiſtit in quadam imitatione paſſiua, neq; concurrit ad actionē,vt influens, ſed vt extrinſecùs quodāmodo terminans:forma autem agentis,& inſtrumenta, quibus efficiens ad agendum vtitur,aliquid efficientiæ,& influxus habēt in effectū; forma quidem,quia potentiæ,quibus agens ad agendum vtitur, ab illa fluunt,& illius virtute agunt, inſtrumenta verò,quia mota mouent,actionemq; ipſam agentis exequuntur.Deinde,quia cùm artifex agit reſpiciens ad exemplar,principium,quo agit,eſt ars ipſa:inſtrumenta verò ſunt,quæ ab agente mouentur, & ad agendū applicantur:at exēplar neq; eſt ars ipſa,ſed primariu eius obiectum,quod ab arte ſupponitur,quemadmodum & finis artis;neq; ab agēte mouetur,ſed potiùs illud quodammodo mouet, non tamen, vt appetibile, quo pacto mouet finis, ſed vt imitabile, quæ eſt diuerſa mouēdi ratio. Poſtremò,quia Plato, qui primus exemplarem cauſam videtur inueniſſe,eam vocauit Ideam,Formam,& Speciem: Ariſtoteles verò perſpicuè illam in genere cauſæ formalis poſuit, vt patet ex locis proximè citatis.Neq; vllam vim habet reſponſio illa,Iccirco exemplaris nomen adiectum fuiſſe ab Ariſtotele, vt exponeret, formam, quatenus eſt in agente, eſſe exemplar rei,quæ generatur. Eodem enim modo dicere potuiſſet [Alio modo, forma, atq; finis] forma enim,vt eſt in eo,quod generatur,eſt finis generantis.quo ſit, vt potiùs dicendum ſit,Ariſtotelem,& formam realem nomine formæ,& intelligibilem,ſiue obiectiuam nomine exemplaris in genere cauſæ formalis complexum fuiſſe.

Diſcrimē inter artē, inſtrumēta, & exēplar.

Quid Plato, & Ariſtoteles de exēplar: exiſtimarint? Diluitur obiectio.

Ad rationem igitur eorū,qui Scotum ſequuntur, ex iis,quæ dicta ſunt,reſpondendū eſt,exemplar non eſſe principiū efficiendi, quaſi

Soluitur Scotiſtarū ratio.

ab

ab eo,vt tale eſt,influxus oriatur,ſed eſſe id, ad quod agens agendo reſpicit;nec verò effectiuè determinare actionem ad ſpeciem, aut aſſimulare patiens agenti, ſed imitatione paſſiua, ſiue vt imitabile.

Stoicorũ argumẽtũ diſſoluitur. Vnde etiam patet,quàm inanis ſit Stoicorum ratio.Nõ enim agens vtitur inſtrumento,niſi illud moueat,eiq; vim aliquam agendi communicet,aut ſaltem per illud vim propriam agendi exerceat.

Aliorum ſententia. Sunt deniq;, qui etſi exemplar in cauſis formalibus numerant; non directò tamen,ſed reductitiè ad hoc cauſæ genus pertinere putent,quẽadmodum,& inſtrumentum ad genus cauſæ efficientis; id quod duabus potiſſimùm rationibus ſibi perſuadent.Vna,quia exẽplar non per ſe ipſum dat eſſe,ſed per formam inductam ab agente: altera,quia non dat eſſe intrinſecus,ſed extrinſecus.

Idem D. Tho. 5. Metaph. lect. 2. & Caiet. p. q. 44. ar. 3.

Vera ſententia. Crediderim tamen,exemplar(ſi tamen non per accidens, ſed per ſe ſit exemplar) directò potiùs ad genus cauſæ formalis, quàm reductitiè pertinere.Primùm,quia eſt vna ex cauſis principalibus,quę ad effectum concurrunt. Nec enim dat eſſe ratione alicuius prioris formæ.Quin,ſi forma informans, ſiue realis, & exemplaris inter ſe conferantur,& altera ad alteram reducenda ſit tanquam ſecundaria ad principalem;non dubium eſt,quin realem ad exemplarem reducere oporteat.Re tamen vera,neutra ad alteram reuocanda eſt, quia rationes cauſandi vtriuſque ſunt inter ſe diuerſæ; niſi eo pacto velis realem formam ad exemplarẽ reducere, quo inferiora genera cauſarum reuocantur ad ſuperiora,vt materia ad formam,& forma,atque efficiens ad finem,qui cauſarum omnium quodãmodo eſt cauſa.Deinde, quia omnes quotquot Philoſophi, ac Theologi de veris ideis loquuntur,aſſerũt,ideas eſſe principales formas, & quarũ imitatione formæ reales inducãtur in materiam;exemplaria verò, quæ per ſe,& ſuapte natura talia ſunt,nihil aliud ſunt, quàm veræ ideæ, tametſi nõ tales,quales Plato exiſtimabat.Poſtremò,quia ratio quiditatis,quæ eſt definitio formalis cauſæ,non modò formam realem, atq; informantem,ſed etiam intelligibilem,ſiue exemplarem complectitur.Eſt enim Idea principalis quædã,ac prototypa ratio eſſentiæ rei,cuius eſt idea;forma verò informãs ideo dicitur ratio quiditatis,quia additione ſui ad materiam abſoluit, ac cõplet quiditatem rei,& in cauſa eſt,vt illa ad certam ſpeciem pertineat.Atq; hanc ob rem videtur Ariſt.dixiſſe[forma,atque exemplar] vt duo cauſarum genera ſpecialia ſub formali cauſa directò comprehenderet. Alioqui inſtrumenta etiam cum efficiente principali cõiungenda erant, quod non fecit.

Ideæ eſſe principales formas.

Ratio quiditatis quid?

Soluũtur rationes ſuperioris opinionis. Nec rationes pro parte oppoſita quicquam efficiunt. Prior enim falſum illud aſſumit,exẽplar non dare eſſe per ſeſe, ſed per formam inductam ab agẽte.Dat enim eſſe per ſe ipſum in ſuo genere, id eſt, vt exemplar.Vnde naſcitur,vt etiam det eſſe per formam inductam ab agente,tanquam per ſui participatam ſimilitudinem.Alioqui efficiens non ageret per ſe,quia agit per inſtrumenta.

Poſterior

Posterior autē nihil concludit, nisi velis efficientem causam, & finalē nō esse principales: quia causant extrinsecus, quod dici nō posse, vel ex eo patet, quia Deus est finis, efficiens & exemplar rerū omniū, nec tamē potest esse formalis intrinseca, aut materialis, eo quòd ratio causandi extrinsecus nullā ex genere suo habet imperfectionē adiunctam, à qua tamen causæ internæ exolui nō possunt, cum necessariò sint partes entis per se, ac proinde incompleta entia.

Quarum causarum rationes possint cō uenire Deo?

Ad argumentum igitur principale, cuius soluēdi causa hæc omnia præmisimus, dicendū est, nihil illud concludere contra ea, quę dicta sunt. Si enim nititur ostendere, non esse exēplar causam formalē internā, rectè quidē id probat, sed tamen non probat, non esse formalem. Si verò contendit, non esse omnino causam formalē, vitiosè sumit definitionē formæ internæ ad id concludendū, cùm sumēda esset definitio formę in commune, quæ externā quoq; cōplecteretur, qualis est, Ratio quiditatis, vt diximus.

Obiectio.

Quòd si quis vrgeat, cùm exēplaris causa sit directò, & non reductitiè causa formalis, adhuc effici ex dictis, quinque esse causarū genera, finalē, efficientem, exemplarē, formalē internā, & materialem; Occurrendum est, si genera causarum sumantur in cōmune, nō esse nisi quatuor, cùm exemplaris, & formalis interna, sub formali contineantur. Si verò sumantur in specie, non mirum esse, si plures tradi possint. Nam & finis diuiditur in finem cuius, & cui, tanquam in diuersas species finium. Et causa efficiens in efficientem ex aliquo, & ex nihilo, vt in diuersas efficientium species. Eodem modo ait Arist. in Topicis, quatuor esse prædicata dialectica, quæ tamen si in specie sumantur, plura esse inuenietur. Vnde colliges nihil dissidij esse hac in re inter Platonem, & Arist. quòd Plato causam exemplarē quoddam per se causæ genus fecerit. Nec verò quicquam pugnare cum ijs, quæ dicta sunt, Henricū Gandauensem ex veteribus Scholasticis egregiū auctorē, qui quolib. 9. scribit; quinque esse causarum genera adiuncto exemplari; sed potiùs ea ratione fauere, quatenus facit exemplar principale quoddam genus, neq; illud ad causam efficientem, aut ad formalem internam reuocat.

Diluitur.

Lib. 1. c. 3.

Q. 1.

Cōciliantur dicta Pla. & Aristotelis d causa exemplari.

Solutio argumentorum, quib. ostendi videbatur, nullum ex traditis causarum generibus esse verā causam; aut certè pauciora esse quàm quatuor vulgata.

SECTIO SEXTA.

AD primum verò argumentum eorum, quæ aut nullum ex traditis generibus causarum, aut certè pauciora in veris, ac per se causis esse contendebant, dicendum est: quod quidem ad materiam attinet, tantùm abesse, vt ei officiat puræ potentiæ ratio, quo minus causa esse possit, vt potiùs alia ratione interna rei causa esse nequeat, vt postea ostendemus; tametsi

Materia ideo causa, quia pura potentia.

tametsi non est negandum, habere eam proprium esse actuale existentiæ. Quod verò attinet ad formam, dicimus proprium munus formæ, vt causa est, in eo positũ esse, vt det esse essentię ipsi composito, quod certè esse ab eo non accipit; quanquam ne esse quidem existentiæ accipit forma à composito, sed vel ab efficiente solo, si non educatur de potentia materiæ, vel ab efficiente, & materia, si de eius potentia educatur. Quod autem dicitur, causam efficientem non adhiberi in demonstrationibus, in quibus effectorum proprietates demonstrantur; idque ex eo accidere, quòd proprietates effectorum non profluant ex causis efficientibus, sed ex naturis subiectorum: etsi probat, causam efficientem non esse causam internam; non tamen ostendit non esse causam. Nam quia causæ internæ

Cur ratio fiat demõstratio per causam efficientem?

satis sunt ad demonstrandas rerum proprietates, ideò fit, vt externę non assumantur; tametsi verum non est, nunquam adhiberi externas, sed rariùs adhiberi. Quin etiam perfectiores sunt demõstrationes, in quibus adhibentur omnes, vt si homo demonstretur habere intellectum, quia conditus est à Deo ex animo, & corpore, vt bene, beatéque viuat. Denique falsum est, id, quod in rerum natura non est, non esse veram causam. Causa enim, quæ concurrit ad effectum vt desiderata, ex ipso suo causandi genere non requirit realem existentiam; imò verò in plerisque requirit non existentiam, vt in sanitate recuperanda, quæ concurrit ad curationem; vt desiderata, & expetita. Si enim iam existeret, nõ adhiberetur corpori curatio. Nec verò Arist. ait, finem esse oppositum principio absolutè, sed principio, vnde motus oritur, quod est causa efficiens, cui finis dicitur oppositus, non oppositione repugnantiæ, sed relationis, à quo, & ad quod.

Perfecta demonstratio.

Ad secundum dicendum est, si verba [propter quid] latè sumantur, nullum ex quatuor generibus causarum traditis à vera ratione causæ esse excludendum, neque id negari in Phædone: si verò sumatur presè, ac propriè, pro eo, quod est, cuius gratia (hæc enim est propria illorum verborum significatio) nõ dubium esse, quin solus finis dicendus sit causa; atque hoc voluisse Platonẽ in loco citato.

A solo efficiente dictum esse effectum.

Ad tertium dicendũ est, si causa sumatur, vt refertur ad effectum, spectato effectu iuxta nominis originem, quæ etymologia dicitur; cùm effectus dicatur ab efficiente, non dubium esse, quin solũ efficiens dicendũ sit causa, vt probatũ est. At effectus nõ semper ea ratione spectatur, quemadmodũ, nec lapis semper consideratur, quasi lædens pedem, vnde lapidis nomẽ fortasse ducitur, sed rarò, & apud Grammaticos, qui verborum etymologias persequuntur. Cùm ergo Stoici solũ efficiens causam appellauerunt, forsitan causam spectarũt, vt refertur ad effectum, iuxta originẽ vocabuli cõsideratum. cætera enim, quæ causæ dici solent, nõ efficiunt rem, sed ad eam efficiendam sunt necessaria. Aut potiùs dicito, illos id solùm censuisse dignũ causæ nomine, vnde actio primùm oritur, quasi causæ no-

Cur Stoici solum efficiens causam appellauerunt.

men

men idem apud eos valeat,atque auctoris, quod certè in alia causarum genera non conuenit.

Seneca tamẽ,& Cicero, qui ea in re Stoicorum sententiam sequutus est,quædam non rectè adiiciunt,quale est illud, Cætera, quæ dicuntur causæ,pendere ab efficiente, quod falsum est in plerisque finibus,& exemplaribus. Et illud, Nihil aliud esse finem,quàm propositum agentis:nisi ab eis propositum sumatur pro re, quam sibi agens proponit.Et illud,Exemplar esse instrumentum. Et illud, Materiam non magis causam esse, quàm tempus, locum & cætera,sine quibus res non fit. *Reprehẽduntur dicta quædam Senecæ,& Ciceronis de causis.*

Ad quartum dicendum,Platonem quidem in Timæo ea sola censuisse digna nomine causæ,quæ tempore præcedunt effectũ,aut præcedere possunt, atque iccirco sola tria causarũ genera eo loco enumerasse,efficientem, exemplarem,& materialem. Satis tamen est,si præcedãt natura,effectúsq; ipse ab eis per se pẽdeat,quo pacto compositum pendet à forma informãte,tanquam à digniori causa interna.Neq; verò forma fit propriè, sed compositum ex materia,& forma. Nam etsi forma cum ipso cõposito incipit esse:id tamen solum propriè fieri dicitur naturaliter,cuius altera pars existebat, altera vi agentis adiecta est,vt habes libro septimo huius operis cap.8. *Cur Plato in Timæo, nec formam informantem, nec finem numerauerit in causis.*

tex.26. Nec verò Arist.cùm docere videtur,formam esse totã rei quidditatem, aliud quicquam videtur significare, quàm quòd species,quæ sæpe appellatur forma,sit totum id,quod definitione explicatur;aut, formam,ex qua res naturalis constituitur, esse id,ex cuius perfectione desumuntur omnia prædicata, quæ in definitione continentur, seu(quod eodem redit)ex quo omnis perfectio rei prouenit.Sed quo tandem pacto Arist.eo loco sit intelligendus, in eius libri explicatione diligentiùs expendetur. Opinio autem illa veterum Naturalium,qui præter efficientem,& finalem(quas tanquam externas parum videntur curasse) solùm materialem posuerunt, sententia est balbutiẽtium adhuc Philosophorum, & quasi in tenebris attrectantium:tametsi,nec illi prorsus negarũt causam formalem, sed formalem substantialem.Videbant enim planè res moueri, & alias formas accidentarias abijcere, alias acquirere, per quas tandem adulta iam Philosophia,magísque rerum perita substantiales formę à posteriori cognitæ sunt.De quibus quidem,sint ne in rerum natura,an non,primumque de materia prima stabilienda, de qua non minor est quæstio,hoc loco nobis disputandum est. *Aristotelis sententia de forma.* *Ad cap. 10.* *Veteres nõ omnino causam formalẽ negasse.*

SIT

SIT NE REVERA IN REBVS NATURALIBVS materia prima.

QVAEST. II.

Qua ratione nulla sit difficultas in asserenda materia prima.

SECTIO I.

Ordo seruandus in disputatione de materia, & formæ inuentione.

MAteriæ primæ,ac formę substantialis inuentio,quæ in tota Philosophia permagni momenti est,& in qua Philosophi plurimùm defudarunt,commodiùs à nobis expedietur,si primùm de materia prima,quatenus ea facilè inueniri potuit ; deinde de formæ substantialis inuentione differamus; postremò inuenta forma substantiali,ex ea colligamus,cuius naturæ sit materia prima,quatenus capax est formæ substantialis. Sunt enim hæc adeo connexa inter sese.vt perfecta inuentio primæ materiæ , sine inuentione formæ substantialis omnino absolui nequeat.

Duplex materiæ primæ cõsideratio.

Materia prima duobus modis spectari potest. Vno sub communi nomine materiæ primæ , qua definitur esse Subiectum non factum ex alio,& ex quo fiant cætera;qua vsus est Arist. primo Phys. *tex.82.* libro cap.vltimo.Altero,secundum propriam, & peculiarem rationem,hoc est,comparatione substantialis formæ. Eodem modo dicere solemus vltimum finem,siue felicitatem posse considerari,vel sub communi,imperfectáque explicatione vltimi finis , vt si dicatur esse status omnium bonorum aggregatione perfectus,quo pacto à Boëtio in libris de consolatione Philosophica definitur ; aut *Lib.3.pro sa 2.* secundum peculiarem rationem eius vitæ,in qua ea bonorum aggregatio cernitur. Quemadmodum igitur vltimus finis in commune facilè percipitur,ab omnibúsque expeti ostenditur , & tamen adeo difficile est ostendere, quibus in rebus consistat , vt nulla in quæstione fortasse maior fuerit apud Philosophos controuersia;ita cum nullo negotio intelligere omnes possint , quid sit materia prima iuxta vulgarem illam materiæ primæ rationem,nec difficile sit, eam sic spectatam in rerum natura esse ostendere; tamen percipere omnino ad quod genus formarum ipsa primùm referatur, quæque tandem sit eius essentia,adeo difficile cognitu fuit,vt vix tandem à Platone,& Arist.post tot , tantorúmque Philosophorum studia explicatum sit.

Difficile esse materiæ primæ essentiam percipere.

Ostenditur dari materiã primam ex motu.

Esse igitur materiã primam in rerum natura , his ferme rationibus ostẽdi solet.Primùm qua motus sensu ipso per se notus est,motus autem omnis à contrario in contrariũ fieri cernitur , quorũ alterum paulatim introducitur,alterum expellitur:cum igitur cõtrariũ,quod introducitur,in eo,quod expellitur,recipi non possit; tum

quia

quia sibi mutuò repugnant,tũ etiam quia in fine motus contrariũ, quod expellebatur,sæpe omnino esse desijt; dandum necessariò est in quouis motu commune aliquod subiectum vtriusque contrarij, quod paulatim alterum abiiciat, alterum accipiat; quod subiectum materiam appellamus.Deinde,quia motus,& omnis omnino mutatio actio quædam est,& vel sensu cognoscitur,ab agẽte aliquo proficisci,& in certo aliquo patiente recipi;neque .n. quoduis in quoduis agere aptum est,vt est etiam experientia compertum; at agens nititur efficere patiens sibi simile,vt cernimus in actione, qua ignis agit in lignum;ergo datur in omni patiente res aliqua subiecta,quę ante actionem sit dissimilis agenti, in fine autem similis per inductam ab eo sui similitudinem,quam eandem materiam vocamus. Tertiò,quia ex nihilo nihil fit naturaliter:oportet igitur fiéri ex aliquo antè existente,ex quo id,quod fit,constet, quemadmodum accidit in iis,quæ conficiuntur arte:illud autem nõ potest esse forma; est igitur id,cui forma adiungitur,& in quod introducitur;quod dicimus materiam.Postremò,quia vel id,à quo forma eius,quod antè erat,expellebatur,& eius,quod esse incepit,inducebatur, permansit idem in fine actionis,aut perijt:at nõ perijt,tum quia perusset quoque forma introducta,frustráque agens egisset;tum etiam quia iam totus effectus esse incepisset,& non ex aliquo factus, quod est contra hypothesim; tum denique quia aut agens naturale ex nihilo produceret ea,quæ naturaliter fiunt,aut ea in fine actionis à se ipsis, aut à solo Deo per creationem esse incipereut,agentiáque ipsa naturalia solam vim corrumpendi,imo verò annihilandi haberent,aut certè superuacanea essent,quæ omnia sunt absurdissima: datur igitur commune subiectũ, quod abiecta priori forma permaneat sub posteriori; quod subiectum vocamus materiam.

Ex ipso agẽte, & patiente.

Ex eo, quia ex nihil nihil fit naturaliter. Ab incõmodis cõpluribus.

Verùm hæ rationes,si nihil aliud addatur,non ostendunt dari materiam primam,etiam sub communi illo conceptu subiecti, quod non ex alio subiecto factum sit;quod tamen probandu erat,quodq; rudis illa priscorum Philosophia,vt rem parum difficilem cognitu, facilè assecuta est. Minùs quoque institutum probant argumenta ea,quæ à nonnullis adhibentur ex ratione motus, & omnino accidentis,nempè,Quia necesse sit,vt motui,cùm sit actus rei mobilis, & cuilibet accidenti subiectum aliquod subsit.Hæc enim, & similia,quanquam rectè probant,dari in omni motu, omnique prorsus actione subiectum aliquod; non tamen ostendunt dari subiectum, quod ex alio priori factum non sit.

Prædictas rationes, si in se spectentur, non satis esse ad institutum probandum.

Sunt,qui hoc pacto probationẽ cõplendam existimẽt.Datur necessario subiectũ aliquod in omni actione;ut igitur illud est factũ ex alio,& illud ex alio,& ita deinceps in infinitũ; aut deueniendum est ad primũ,quod ex alio non sit factum:non est autem progrediẽdũ in infinitum:igitur in omni actione datur primũ aliquod subiectum,q; nõ sit factũ ex alio,& ex consequẽti prima aliqua materia.

Quo pacto à quibusdam probatio completur.

Quod

Quòd autem non ſit progrediendum in infinitum in ſubiectis, quorum alia ex aliis facta ſint, probant ex formis, quæ non ſunt infinitę in eadem materia.

Refutatio. Sed hoc complementum probationis non placet. Primùm, quia Ariſt. lib. ſeq. c. 2. cùm oſtendit non dari in eadē re materias infinitas, quarū aliæ ex aliis genitæ ſint, ſupponit dari materiā primam, & ea poſita oſtendit nō dari infinitas procedendo ad alias, atq; alias ſecundas, quæ ſunt ſecūdaria ſubiecta; vnde fit, vt manifeſtius eſſe putauerit, dari primā materiam, quàm vt impugnatione infinitarū probandum eſſe exiſtimaret. Deinde, quia in oſtendenda etiam eodē loco finitione formarum naturalium, eadem hypotheſi primæ materiæ vtitur; ex qua re efficitur, vt notius quoque eſſe exiſtimauerit, dari aliquam primam materiam, quam non dari, formarum infinitionem. *tex. 5.* *tex. 5. & 6.*

Vera inſtituti cōfirmatio ex mutua rerum tranſmutatione. Alia igitur ratione complēda eſt probatio, quàm ex finitione vel materiarum, vel formarū; nempè ex mutua tranſmutatione rerum omnium, quæ in hoc inferiori mundo continentur, quam Veteres nonnulli putabant ad cæleſtia etiā corpora extendi. Nam ſi omnia mutuò ex ſe inuicem, ſaltem mediatè, generantur (quod partim experientia compertum eſt, partim ex cōtrarietate qualitatum ratione colligitur, vt inferiùs contra Empedoclem patebit) datur haud dubiè cōmune aliquod ſubiectum omniū tranſmutationum, ſiue mutationum, quibus aliquid ex alio fiat; alioqui nō quodlibet mediatè, aut immediatè gigneretur ex quolibet. At ſi datur cōmune aliquod ſubiectum omnium tranſmutationum, illud ipſum non poteſt eſſe factū ex alio ſubiecto; iam enim nō ſubiiceretur omnibus tranſmutationibus; igitur, ſi in omni tranſmutatione datur cōmune aliquod ſubiectū, & omnia apud nos mutuò tranſmutantur; neceſſariò efficitur, dandum eſſe primum aliquod ſubiectū non factum ex alio, & ex conſequenti materiam aliquam primam ſecundum communem illam materiæ primæ rationem, ex qua gignantur omnia, ſiue ea ſit ens omnino potentiale, nihilque perfectionis ex ſe habens, vt Plato, & Ariſtoteles cenſuerunt; ſiue actuale, & modo aliquo ex ſe perfectum, vt crediderunt veteres Naturales, quorū iam opiniones à nobis breuiter recenſendæ, & impugnandę ſunt, initio facto ab iis, qui vnum tantùm ſubſtantiale principium, aut potiùs nullū poſuerunt.

Quid ſenſerint de prima materia ij, qui vnum tantùm ſubſtantiale principiū, aut nullum poſuerunt.

SECTIO SECVNDA.

Vulgus, terram rerum omnium materiā aſſerit. AC vulgus quidem, vt Ariſt. ait paulò poſt principium huius capitis, exiſtimat, terram eſſe omnium primam materiam. Primùm, quia putat omnia, quæ gignuntur, & intereunt, ex ea effici, tandémque in eandem reſolui. Item quia in medio locata ſit, quaſi omnium commune elementū. Tum etiam, quia viuentia omnia quocunque in elemento degant, alat, *Text. 14.*

ac foueat;Vnde & Alma mater vocatur. Denique, quia ex ſe ſe videatur ſtabilitatem habere,cùm cætera moueantur; vnde,& Veſtã vocatam eſſe quidam ſcribit,quaſi vi ſua ſtantem.Stat,inquit,vi terra ſua,vi ſtando Veſta vocatur. Hæc poſteriora ſunt apud Arnobiũ 3.lib.contra Gentes[Terram,inquit,quidam è nobis, quòd cunctis ſufficiat animantibus victum,Matrem eſſe dixerunt magnam: eandem hanc alij, quòd ſalutarium ſeminum frugem gerat, Cererem eſſe pronuntiant:nonnulli autem Veſtam,quòd in Mundo ſtet ſola, cæteris eius partibus mobilitate in perpetua conſtitutis.] Philoſophi tamen longè aliter ſentiunt.Nullus enim eorum, qui vnum tãtùm rerum naturalium materiale principium poſuerunt, cenſuit terram eſſe primam omnium materiam, vt ait Ariſtoteles in loco citato:in quam ſententiam omnes venerunt propter nimiam terræ compactionẽ,& denſitatem,aliáſque huiuſmodi qualitates,ob quas illa inepta eſt,vt figuras,ac formas omnes facilè induat. Nec refert, quòd Heſiodus ſcripſit, terram eſſe primum omnium materiale principium:id enim non alia ratione videtur feciſſe, niſi vt tanquã Poëta ad communem vulgi ſenſum ſe accommodaret.

Ouidius 6.Faſtorum. Infra mendum libri.

Aliter ſentire omnes Philoſophos

text. 14.

In Theogonia.

PRima igitur Philoſophorum opinio de materia prima fuit Thaletis Mileſij,qui primus auctor & quaſi parens habetur naturalis Philoſophiæ,& Simplicij ſententia in primũ Phyſ.librum omnibus veteribus Phyſicis antecelluit.Is poſuit, aquam eſſe materiam, ex qua omnia primùm fierent:quam ſentẽtiam Orpheum, Muſæũ, & alios eius ætatis Poëtas, ac Theologos carminibus adumbraſſe, cùm Oceanum, & Thetin parentes omniũ rerũ fecerunt,ſtygiámque paludem primam eſſe atque antiquiſſimam cecinerunt, nonnulli autumant:tametſi alij volunt, Oceani, & Thetidis nominibus ſignificari apud eos rerum omnium inſtabilitatem. Et quanquam Socrates apud Platonem in Theæteto hoc pacto intelligit Homerum idem dicentem; Plutarchus tamen primo de placitis Philoſophorum ait illum ſententiæ Thaletis auctorem fuiſſe.

Thales Mileſius primus auctor fuit naturalis Philoſophiæ,

Lege Ar. hoc l.ca. 3.Au. 8. de ci. Dei c.2.Euſe. 14.depræpar.euã. ca.5.Clementem Alex.1. ſt. Stro. Laer. 2. in Thalete, & Cicer. in Lucullo, & aliis locis. Cap.3.

Quid verò Thaletem impulerit,vt eam ſententiã ſiue approbaret, ſiue primus induceret,non ſatis conſtat.Forſitan id fecit, quia aqua facillimè omnium videatur ſeſe quibusvis formis.ac figuris accipiẽdis accommodare; quod proprium munus videtur eſſe primæ materiæ.Quocirca vt terra quãlibet figuram facile induat, aqua ei miſceri ſolet.Acceſſerunt fortaſſe argumenta illa,quæ Ariſtoteles cõmemorat cap.3.Quòd terra priſcorum Poëtarum teſtimonio ſuper aquam exiſtat:Quòd omnium alimentum ſit humidũ;Quòd calidũ ipſum ex humido alatur;Quòd animalia humido viuant, arente ſenecta intereãt:denique,Quòd ſemina humidæ naturæ ſint omnia.

Cur aquã fecerit cõmune rerum principium.

Nõ rectè quoſdam opinentẽ Thaletis interpretari.

Non deſunt porrò, qui Thaletẽ dicant ſignificaſſe nomine aquæ ipſam veræ materiæ primæ naturã, admonitũ fortaſſe loco illo ſacrorum librorum,in quo ſcriptum eſt; Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas,hoc eſt,quaſi incubabat primę materiæ,vt ex ea varias

Gen.1.

rias rerum formas educeret; quam eandem materiam dicunt veneratos esse quondam Ægyptios colendo Serapidis simulachro, quod apud eos aquam repræsentabat. Parum tamen id, aut nihil probabilitatis habet. Primùm, quia Thales, & qui eum sequuti sunt, non vtebantur ænigmatis, vt Pythagorici, sed propriis verbis, & apertis. Deinde, quia plerique Thaletis successores in ea sententia ei repugnarunt, damnantes, quòd valde sensibilem posuisset primam materiam; quod tamen non fecissent, si apud illum purã quandam potentiam nomine aquæ significari intellexissent. Postremò, quia, etsi Thales diu in Aegypto Philosophatus est, vnde potuit aliquam diuinarum literarum cognitionẽ accipere, multáque ex Aegyptiorũ Philosophia intelligere; tamen aquarũ nomine initio sacrorũ librorum non intelligitur pura potentia materiæ, sed vulgata elementa, quòd in res alias trãsmutari possint, quemadmodũ nec Aegyptij, naturam primæ materiæ sub effigie Serapidis colebãt, sed aquã ipsam propter beneficium inundationis Nili, quo eorum regio irrigatur.

a Cap. 4. Pro opinione Anaximenis lege Arist. hic li. c. 3. La. li. 2. in Anaximene, Au. Enf. & Ci. locis citatis Plu. primo de placitis Philosophorũ ca. 3. In Diogene Plut. c. 3. Aug. c. 2. Ita Laer. l. 2. in Archelao.

Anaximenem, aerem rerum materiam statuisse. Idem sensisse D. oginem Apolloniatem.

ANaximenes autem Milesius, quem a initio huius operis diximus tertium fuisse à Thalete in familia Ionica, altero se veluti gradu attollens à terra, fecit aërem primam omnium materiã, quem etiam dixit esse infinitum. Eandem sententiã secutus est Diogenes Apolloniates huius discipulus. Nam etsi Nicolaus Damascenus teste Simplicio in primum Phys. scribit, illum non aërem, sed medium quid inter aërem, & ignem posuisse; ipse tamen Simplicius testatur se legisse eius commentarium De natura, in quo distertis verbis aërem primã materiam constituit, quemadmodum Aristoteles refert ca. 3. & Laërtius lib. nono. Plutarchus quoque primo de placitis Philosophorum, & Augu. 8. de ciuit. Dei in eadem sententia dicunt fuisse Socratis præceptorem Archelaum, qui Physici cognomine appellatus est, vel quia primus Physicam Athenas inuexit, vel quia vltimus eorum, qui ante Socratem extiterunt, naturalem coluit Philosophiam, Socrate deinde moralem introducente: tametsi Simplicius Archelaum Anaxagoræ sectatorem fuisse asserit.

Archelaus cur Physicus dictus?

Causæ, quibus inductus fuerit Anaximenes.

Causæ, quæ Anaximenem inducere potuerunt, vt aërem faceret primã materiam, hæ fortasse fuerint. Primùm, quòd aër longè facilius quàm aqua, omnibus se formis, & receptaculis accommodet. Deinde, quòd facillimè omnium recipiat externas impressiones, siue calidi, siue frigidi, siue odoris huius, aut illius &c. Tertiò, quia vita in valido, & humido posita est, quæ simul in aëre cernuntur. Quartò quia præcipuũ animalium nutrimentum aër videtur esse, & quo cõtinenter plurima indigeant. Postremò, quia in seminib. spiritus dominantur, spiritus autem & aër mutuo cognomento dicuntur, vt Plutarchus ait, aut certè spiritus est aëris naturæ proximus.

Hippasũ & Heraclitum ignem rerum materiam fecisse.

VErùm, a quia Hippasus Metapõtinus, & Heraclitus Ephesius excelsi animi vir, & terrena omnia adeo contemnens, vt (quod b Laërtius ex Antisthene refert) regnũ etiam fratri concesserit; cùm ani-

a Vide Ari. Cl. Al. Cæs. locis citatis, Laer. lib. 9 in Heracli. Enf. 14. de præp. Euan. ca. 1. & 5.

b La. l. 9. in Hera.

animaduerterent ignem esse omnium tenuissimum, ac subtilissimũ; illum potiùs, quàm quiduis aliud, materiale principium esse censuerunt. quos Arist. ea ratione superioribus prætulit ad initium huius capitis, quòd alij fecissent materialia principia res crassiores, & quæ minus aptæ essent, vt ex eis cætera omnia constarent, & in eas tandem resoluerentur, quod est primi principij materialis proprium. Quorũ sententiam tribuit Stoicis Cotta Ciceronianus in tertio de Natura Deorum, & alij nonnulli.

text. 13. *Præferũtur cæteris.*

Potuerunt autem hi auctores ignis tenuitatem, & subtilitatem eo argumento colligere, quòd aërem quoque ipsum penetret, & supremum semper appetat locum. Quocirca Plato in Timæo, & Ari. hoc ca. asserunt, ignem esse minimarum partium, atque ad penetrãdum omnium aptissimum. Accedit, quòd ignis est fons caloris, vita autem in calido præcipuè consistit, vitaléque functiones calore in primis indigent. Hinc colligebat Heraclitus, omnia tandem aliquãdo in ignem resolutum iri, vnde, vt quidam volunt, assiduæ illius lacrymæ. Quanquam verius videtur, quod alij narrant, id ab eo fieri solitum, quòd humana studia deploraret.

text. 13. *Quibus rationib. adduci potuerũt?* *Heraclti lachrymæ.*

AT verò cùm materia prima non videatur esse quicquam sensibile, sed potiùs aliquid, quod in sensibilibus quasi primũ eorum fundamentum lateat: consultius alij fore putauerunt, si ponerent medium aliquid inter vulgata elementa, quod formarum omnium, quæ ab agentibus naturalibus inducuntur, commune subiectum esset; alij quidem interiectum inter aquam, & aërem, cuius sententiæ meminit Arist. hoc capite: alij vero inter aërem, & ignem, quorum placitum refert primo Phys. ca. 4. Nemo enim posuit medium inter terram, & aquam, quòd terræ similitudo, & cognatio nõ videantur congruere cum primo rerum omnium principio. Quinã illi fuerint, qui medium inter aquam, & aërem constituerint, quod quidem aqua esset subtilius, aëre vero crassius, non constat. certè Anaximander Milesius Thaletis & discipulus, & primus in schola successor, medium posuit inter aërem, & ignem, quod idem censuit esse infinitum, vt nunquam deesset materia, ex qua alia, atque alia entia perpetuò fierent. Atque hic primus inuexit nomen principij, vt testatur Simplicius, & caput Ionicæ familiæ, apud Laërtium, & alios quosdam habetur, ea fortasse de causa, quòd Thales nihil de reconditiori Philosophia, sed pauca duntaxat de nautica Astrologia scriptum reliquerit.

Sentẽtia eorũ, qui materiã fecerunt medium quid inter elemẽta.

text. 14. *text. 32.*

Anaximander inter aërẽ & ignẽ.

Cur caput Ionicæ familiæ à quibusdam habeatur

In præfat. vitarum.

Sect. 1.

Hi autẽ primum ea ratione ducti videntur, quia, vt dictum iã est, materia non videtur ponenda quicquã sensibile, sed omniũ sensibilium accidentiũ commune subiectum: cum tamen quodlibet ex vulgatis elemẽtis sit peculiare quoddã sensibile. Deinde, quia cõmune subiectum transmutationi habere non debet certã aliquam cõtrarietatem sibi cõnaturalem, ne dissolui possit à cõtrario, atque ita nõ sit primum subiectum, in quod resoluũtur omnia. Ita putabãt satius esse

Cur materia credita sit medium quid inter elemẽta.

ponere medium aliquid,quod ſenſu non perciperetur:& ab omni naturali contrarietate eſſet liberum, vt omnibus tranſmutationibus perpetuò ſubeſſet,quàm vllum ex notis,& vulgatis elementis.

Cur hi Philoſophi ab Ariſt. cõmendentur.

Atque ſubodorati quidem ſunt hi meliùs,quam ſuperiores, materiæ primæ naturam,& meritò laudantur ab Ariſt.1.Phyſ.c.6.eo nomine,quòd materiam primam non fecerint ſubiectum alicui cõtrarietati addictum,vt ij,quibus placuit, vnum ex notis elementis primam materiam conſtituere. *tex.54.*

Eorum ſẽtentiæ refutio.

Verùm ne hi quidem attigerunt verã materiæ primæ naturã. Primùm,quia materia prima,quidquid ea ſit, æquè indifferẽs ex ſe eſt ad omnes formas; quo fit,vt non magis ponenda ſit media inter aquã,& aërẽ,quàm inter alia quælibet entia naturalia.Deinde,quia non in ordine entium naturalium,ſed extra collocanda eſt, ſeu potiùs ad illa reducenda,cùm ſit eorum omnium commune fundamentum.Tertiò,quia vtrouis modo materia ponatur media, datur ea aliquid ſubtilius,vtpote,aut aër,& ignis, ſi dicatur media inter aquã,& aërem:aut ſaltem ignis,ſi locetur inter aërem,& ignem; at ſubtilius aliquid primo ſubiecto,ex quo cætera conſtent, dari nequaquã poteſt,vt iis obiiciebatur,qui aquã, aut aërẽ primum ſubiectum poſuerunt. Quartò,quia nullũ tale mediũ eſſe. ſiue experimento,ſiue ratione oſtenditur.Quòd ſi vnum mediũ fingatur, nec certis argumẽtis eſſe cõprobetur,cur non æquè licebit fingere plura?At de iis iam erit quæſtio,quodnam eorũ prima ſit materia.Poſtremò,quia hi,quemadmodũ & ſuperiores,rarefactione,& condẽſatione,vulgata elementa diſtinguebant.Putabant enim rarefacto medio illo ſuperiora elementa fieri,condenſato autẽ inferiora:hoc autem non eſt ſatis ad rerum eſſentias diſtinguendas,quia res eadẽ poteſt eſſe nunc rarior,nunc denſior. Nec certè illi occurrere poterant,tantam interdum(vti ſe res habet)rarefactionem,aut condẽſationem eſſe poſſe,vt iam eſſentia eadem ſubeſſe nequeat, cùm aliã mutationem natura priorem non agnoſcerent,qua rei eſſentia mutaretur;nec aliam formam priorem quantitate, cuius ſola maiore,aut minore extenſione raritatem, & denſitatem metiebantur.

Hactenus enumerati quo pacto elemẽta diſtinxerint.

Contra Anaximandrũ.

Quod verò Anaximãder addebat,mediũ huiuſmodi eſſe infinitũ ne generatio vnquã deficeret,nihil habet vel tenuiſſimæ probabilitatis.Nã ſi omni ex parte infinitũ foret,omnia repleret, nec Mũdo huic noſtro locum relinqueret;aut certè ſi locũ etiã hunc occuparet,ex eáque eius parte,quæ apud nos eſſet,viciſſim fierẽt omnia quæ fieri cernuntur;ſuperuacaneum foret, quicquid eius extra hũc mundum exiſteret,quoniam hæc vna pars ſatis eſſet ad generationum perpetuitatẽ.Si verò non omnia occuparet,ſed tantùm,exempli cauſa,Orientẽ verſus infinitè porrigeretur,atque ex ea quaſi maſſa decerperetur noua materia ad cuiuſque rei generationem; oporteret ſanè eã portionẽ ad nos trahi,& tantæ magnitudinis aliã annihilari apud nos,ne duo corpora eſſent in eodẽ loco;quæ ridicula

ſunt.

sunt & contra sensum,ac rationē,præsertim cùm perspiciamus,materiam,quæ fuit in re corrupta,eandem succedere in genita.Contra
a *ut.34.* quam sententiam disputat Aristoteles li.3.Physicorum ca.5.[a] & pri
b *ut.33.* mo de Cœlo ca.5.[b]6.& 7.& 1.de generatione ca.3.[c]& li.2.ca,10.[d] &
c *tex.16.*
d *ut.56.* 11.Sed contra totum hoc Philosophorum genus, qui vnum ex elementis vulgatis,aut medium aliquid inter ea,materiale principium rerum naturalium fecerunt,fusè disputat Aristoteles, cùm locis ci-
a *tex. 8.* tatis,tum præcipuè posteriori libro de generatione ca.1.[a]4.[b]& 5.
b *ut.24*

Sententia eorum,qui vnum potiùs esse omnia,quàm vno substantiali principio constare crediderunt.

SECTIO III.

HÆc cùm videantur considerasse Xenophanes Colophonius,eiúsque auditor Parmenides Eleates,& huius discipulus Melissus Samius(si rectè quidem Aristoteles eorū sententiam refert)dicendum censuerunt,res omnes naturales,quę putantur esse diuersarum specierum,eiusdem esse rationis, & essentię. Nam si elementa non differunt,nisi raritate, & densitate, aliísque accidentibus,quæ ista consequuntur; mista autem nihil aliud sunt, quàm variæ elementorum coniūctiones ; profectò res omnes naturales vnius,& eiusdem rationis sint necesse est.Si enim ita res habet,nihil aliud sub accidentibus reperiri potest,quàm vnum, atque idem subiectum,quod modo his,modo illis subsit;neque alia ratione differunt mista ab elementis, quàm vt aqua tepida à frigida, & calida,si ex vtraque coacta sit. Quoniam autem iidem non putabant accidentia in entibus esse numeranda,vt quæ per se se existere non possunt ; inde factum est, vt vnum tantùm ens esse dicerent. Quidquid enim est præter ens,est non ens , parique ratione quidquid est præter vnum,est non vnum: quam rationem Parmenidi ascribit Aristoteles cap.5.Iamverò cùm iudicarent,ens ipsum ex alio fieri non posse,ne ens ex non ente fieri concederent ; ingenitum illud,& nullo modo factum esse censebant. Quin etiam cùm accidētia,vt dictum est,in entibus non numerarent;immobile omnino facere coacti sut.Id quod rectè efficiebatur,cum omni mutatione acquiratur esse aliquod,aut amittatur. Addebant quoque,semper fuisse,ac fore,quia vt id, quod est factum, habet principium,ita quod non est factum, non habet principium,& pari ratione, nec finem;
Hoc lib. c.5.& 1. Phy.à c. 2. & tc. 23.

Xenophanis,Parmenidis. & Melissi sententia.

Quid de accidentibus sentirent.

tex. 10. 22.& 25 tametsi hanc rationem,quæ Melisso ascribitur,reprehendit Arist.1. Phys.ca.2.& 3.atque alibi sæpiùs,quod non imitatur aptè alicu. cōcludendi formulæ.

Hoc tātùm dissentire videbatur à Parmenide Melissus,quòd cùm ille dixisset,ipsum ens esse finitū,Melissus infinitū asseruit:quanquā re vera nihil fuit dissidij,si alter,vt pleriq; volūt, dixit esse finitum, quasi perfectū(hæc enim est vna eius verbi significatio) alter infinitum,

Ex Ari. 3.Phy. c. 6.tc.64.

Qua in re dissentiat Parmenides,& Melissus

nitum,quasi nullius differentiæ termino concluſum, quod erat neceſſe,ſi nullum diuidebat genus,ſub quo alia ſpecies ſubſtãtiæ cõprehenderetur.Hinc Ariſt.videtur adductus cap.5.vt diceret,Parmenidem ſpectaſſe in hoc diſcrimine conditionem formæ, cuius eſt finire,ac terminare:Meliſſum verò materiæ, cui infinitio, & indeterminatio tribuitur.

Quæ rerum principia conſtituerint

Quanquàm verò hi tres omnia entia vnum tantùm eſſe dixerũt, conſulentes intellectum,qui ſolus poteſt diſcrimen inter eſſentias rerum cognoſcere;non negabant tamen eſſe plura iudicio ſenſuũ. Vnde factu eſt,vt quemadmodũ hoc pacto non negarũt diſtinctionem rerum,ita nec earum principia. Conſtituit enim Parmenides calidum,& frigidũ,ſiue ignẽ,& terram,vt ait Ari.ca.5.principia rerũ naturaliũ,quatenus illę ſenſibus iudicantur diſtinctæ, ídque forſitã ea ratione,quòd duo hæc ſint maximè ſenſibilia; quod idem de Xenophane, & Meliſſo credere par eſt. Quæ ſi verè de his Philoſophis referuntur,ſatis conſtat, non putaſſe eos dari reuera principia interna rerum naturalium,ſed ſola ſenſuum æſtimatione.

Quo pacto à quibuſdam horum opinio intelligatur

Vt Sim. & Phil. primo Phiſ. in ca put 2. Platinus Enneade 5. li.1.ca.8. Beſſarion 2.in cõtr. calumn. Plato. c. vlt. ex Nicolao, Damaſc. & Alexã.

At dicũt pleriq; intellexiſſe hos tres nomine entis ſolũ ens materiæ expers,quia id ſolũ verè ſit,dixiſſe verò,entia materialia nõ verè eſſe,quia omnia caduca eſſe putarẽt,potiúſq; eſſe vmbras eorũ,quę ſunt,quàm res veras,ac ſolidas.Quod egregia ſimilitudine depingit Plato 7.li.de Republica.* Ac de Xenophane certu eſt, vnũ illud ens, quod ſolũ eſſe docebat,Deũ appellaſſe,vt ipſe quoq; Ariſto. teſtatur cap.5. Extant etiam Parmenidis carmina,quibus planè videtur diſtinguere ens mortale,ab immortali. Sic enim loquitur de immortali[Entis enim non ſunt prũnordia primi] Poſtea verò tranſiẽs ad inortalia ſic ſcribit[Hactenus & veri mentem,intemeratáque verba.Nũc res mortales,carmẽ quoque ſumite fallax]Quo loco ſubiicit,ignem,& terram,ſiue lumen,& tenebras eſſe principia rerum ſenſibilium,quibus forſitan ſignificauit formam,& materiam. Atque hæc eadem placuiſſe Meliſſo,non putant eſſe parũ probabile.

Meritò ab Ariſ. refelli.

Quidquid tamen ij ſenſerint, meritò Ariſtoteles ad ſe pertinere putauit,vt quæ ab eis dicta ſunt refelleret:etenim Xenophanes, vt Ariſtoteles refert eodem loco,apertè ſignificat nomine Vnius totum cœlum, id eſt, totam rerum vniuerſitatem, non eas tantùm, quæ ſunt materiæ expertes. Deinde,res materiæ expertes non ſunt vnum tantùm ens,ſed multa:at hi omnes dicunt vnum tantùm eſſe ens. Quo fit,vt non ſit ſatis reducere quæſtionem ad res materię expertes,vt eorum ſententia vera eſſe comprobetur. Quòd ſi intelligunt nomine entis ſolum ens independens, ac incommutabile, quod eſt ſolus Deus,recte quidem dicunt vnum tantum eſſe ens:Etenim & in ſcripturis ſacris ſibi vendicat Deus nomen entis, quaſi proprium,cùm ait;Sic dices filiis Iſrael,Qui eſt,miſit me ad vos. At non idem eſt aſſerere,vnum tantùm eſſe ens,atque omnia,quæ ſub primi Philoſophi,ſapientíſque diſputationem cadũt (hoc enim pacto

* Initio libri.

cto coguntur illi interpretari verbum, omnia) esse vnũ ens tantúm. Nam etsi rectè dicunt Theologi omnia esse in Deo, siue quia perfectissimè in eo continentur omnium perfectiones, siue quia omnia sunt in eius potestate; omnia tamen esse ipsum Deum, nullo modo dici potest. Itaque ne absurdius aliquid tanti viri dixisse credantur, Parmenides præsertim, cui Plato plurimum defert, multis in locis; a ita eorum sententiã interpretatur Aristoteles capite quinto huius libri, b quasi dicere velint, totam rerum vniuersitatem (rerũ, inquam, per se existentium, quæ Aristoteles aliquando c vocat propriè entia) esse vnius, atq; eiusdem naturæ rationis ve, si earum essentia spectetur, non attributa ex accidentibus desumpta, quę sunt varia & multiplicia. Et quanquã veteres Physici, quos hactenus retulimus, idem creduntur existimasse, vt patet ex initio huius capitis, hoc tamẽ interest, quòd illi, quia Physicè loquuti sunt, sensibile id esse voluerũt, vel medium inter sensibilia; hi autem more metaphysico nihil sensibile designarunt, sed commune prędicatum substantiale, quatenus naturæ ordine prius est omni accidẽte, qua certè in re minus reprehendendi sunt, quàm superiores. Si enim substantia rerum omnium eiusdem rationis est; non erat vtique illa designanda certa vlla qualitate sensibili, quæ non sit omnibus communis. Atque de hoc ente, quod omnia accidẽtia naturæ ordine præcedit, intelligi potest illud Parmenidis: Non esse primi entis vlla primordia, siue principia; Esse item illud immortale, & verum; cætera autem mortalia, & ea ratione fallacia, quòd non semper existant, sed variè in illo mutentur. Quòd si hæc non minùs aliena videbuntur ab horũ philosophorum sententia, quàm ab ipsa veritate; certè nostri instituti nõ est, ea, quæ ab illis dicta sunt, ab errore vẽdicare, quod & per se laboriosum est, cùm pugnantia scribere videantur, & cùm à pleriſq; tentatum sit, à nemine hactenus præstitum videmus. Denique, quæ eorum dicta in hoc libro, aliisque locis ab Auctore referuntur, nequaquã ab eo ficta, aut per calumniam imposita credimus (erãt enim plurimi, qui penè recenti memoria talia scribenti Aristoteli, atq; adeò viua voce docenti obsistere possent) sed verè ex eorum libris accepta, atq; vt partim falsa, partim quæ possent in errorem inducere, ab eo proposita, & impugnata; vt non mirum sit, si haud grauatè tantum Philosophum in eorum reprehensione sequamur.

Nulla ratione dici potest omnia esse vnũ ens.

Qua ratione rectius hs quàm superiores lq quuntur.

Exponuntur Parmenidis verba.

Conueniunt igitur ij omnes, quorum sententias adhuc retulimus. Primùm quidem, quatenus nullam substantialem distinctionem rerum naturalium admittunt. Deinde, quatenus nullam (quod consequens est) substantialem generationem, aut corruptionem esse volunt. Tertiò, quatenus substantiam rerum omnium perpetuam faciunt. Differunt autem primùm, quatenus priores componunt entia naturalia ex subiecta illa substantia, & aliis atque aliis accidentibus, nec essentialem distinctionem videntur negare, cùm veram entium multitudinem non modò numeralem, sed etiam specificam

Qua in re conueniãt Philosophi hactenus recẽsiti.

Qua in re dissentiãt

a Vt in Parmenide, Theæteto, & Sophista.

b ante textũ primum.

c 1. Phy. cap. 3. tex. 29.

tex. 11.

cificam inducant;posteriores verò,quasi sapientiores, cùm nullum ens naturale ex substantia,& accidentibus constituant, nullumque accidens in entibus numerandum putent;nullam quoque essentialem rerum naturalium distinctionem esse colligunt. Deinde quatenus priores non negant verum motum,quod tamen negāt posteriores;& si non inficiantur motum ad sensum,seu,vt ita dicā,phantasticum.Tertiò,quatenus priores concedunt, vnum illud esse verū principium rerum naturaliū,posteriores verò dicunt non esse principiū,sed esse res ipsas naturales. Quocirca meritò posteriores non semel excluduntur apud Aristotelem ab ea disputatione, qua principia rerum naturaliū quæruntur.Ex his satis intelligi potest,quàm multa,quamq; grauia incommoda eorū omnium sententias sequantur;quorum illud est caput,quòd omnem substantiam vnius atque eiusdem rationis faciant;quod quàm sit absurdum, cùm ipsum per se satis patet,tum multò planiùs patebit inferiùs.

Vt 1. Phy. c.2. tex.8. & c.5. huius lib.

Contra omnes enumeratos Philosophos.

Opiniones eorum,qui plura principia materialia inducunt.

SECTIO IIII.

ALij,vt quædam incommoda ex ijs,quæ dicta sunt, declinarent,partim aliam extremam viam ingressi sunt inducētes infinita principia materialia,partim mediam tenuerunt approbantes potiùs plura finita. Atq; vt ab ijs,qui longiùs à veritate aberrarunt, initium sumamus, Leucippus Eleates, eiusq; familiaris Democritus Abderites,vt Aristoteles cū vocat 3.libro de Cœl.cap. 4,seu,vt alij volūt Milesius,infinita principia materialia posuerunt; infinita,inquam,indiuidua corpuscula, quæ pro varia ratione figuræ,ordinis,ac situs varia entia naturalia constituerent;nec tamen ea ex solis huiusmodi corpusculis,seu atomis constare censuerunt,sed ex inani etiam.Ita non solum plenū,sed inane quoq; materialia principia fecerūt,vt ait Arist.cap. 4.& alijs pleriſq; locis.Addebāt quoq;, nō modò atomos,ex quib. quamq; rē effici putabant, infinitas esse, sed etiam mūdos infinitos, fieriq; omnia, & dissolui necessitate naturæ, dum atomi per infinita spatia volitantes in orbem volverentur,eoque modo agitatæ modò in vnum corpus cogerentur,modò coactæ dissiparentur;atque hoc pacto res naturales generari,& corrumpi. Quorum opinio,quam Arist.[a] multis locis refert, Epicuro placuit,addito atomis pondere,[b] vt moueri possent. Eam Lucretius Latinus poëta,eiusq; sectæ alumnus latè explicat, eandemque sequutus est Metrodorus Chius, & alij nonnulli. Verùm etsi Democrito multiplex eruditio,& rerum naturalium non vulgaris cognitio à pleriſq; [c] Veteribus tribuitur: hæc tamen eius de atomis sententia non minùs ridicula est, quàm ipse solitus erat omnia ridere. Atque vt ea incommoda omittam,quæ omnibus patent,qualia sunt illa,quòd atomorum figuris,ordine,& positione tantam rerum varietatem

Laert. in Democrito.

Democriti, & Leucippi sententia.

Tex.37. Sub finē. a Vt 1. Phy. c.2. tex.5. & 4.Met. c. 5.tex.19. & 3. de Cœlo cap. 7.tex.56. & lib. 1. de gen.ca. 1.tex.1.& alibi sæpe.

Epicurus adāit atomis pondus.

b Eusib. de præpa. Euang. li. 14. cap.5. & alus.

Refutatio

c Iuxta est Laert.lib. 9. in Democrito. & alios

rietatem efficit; quòd fortuito concursu pulcherrimũ & cõstantissimum huius Mundi ordinẽ constituit; quòd casu eundẽ dissoluendum putat; quòd ex altero genere principii materialis, quod inane vocat, & non ens esse affirmat, non minus entia naturalia, quàm ex ente constare dicit: certè essentialis differentia substantiarũ nulla ab eo inducitur, quod superioribus euenisse docebamus; tametsi aliquando Aristoteles illi attribuit, quòd substantialem formã, ex qua sumitur essentialis substantiarum differẽtia, nescio qua ratione subodoratus sit. Nam cùm inane nihil sit, atomi verò sola figura, situs, & ordinis varietate, ac proinde accidẽtario discrimine differant, qui fieri potest, vt vlla essentialis differẽtia substantiarũ eorum vario concursu efficiatur? Accedit, quòd alio modo generat entia ex atomis initio mundi, alio post eius cõstitutionẽ, tunc per concursum temerarium, nũc per secretionem atomorum, aliarum rerum ex aliis, quam cùm nec sensus, nec ratio percipiat, optimè refellitur ab Arist. tertio de cælo, & aliis locis.

Vt 2 Phys. c. 2. tex. 22. & 1. de partib. animal. c. 1.

à tex. 57.

ANaxagoras verò Clazomenius Anaximenis auditor, nec modò generis splẽdore, sed animi quoq; gloria clarissimus (vniuersum enim patrimoniũ, quod erat amplissimu, suis spõte reliquit, vt scribit Laërtius) primus fortasse fuit, qui essentiale substãtiarũ discrimen constituit. Eius sententia fuit, gigni omnia ex atomis similis naturæ, quæ antè in Chao latitarent, vt carnem ex infinitis carunculis indiuiduis latitantibus in cibo, & os ex infinitis ossiculis, atque ita cætera. Itaq, hoc pacto duo præcipua; quæ superiores præterijssent, se asserere existimauit, essentialẽ substãtiarum differentiam, earumq; generationẽ, quam eductionem latentiũ principiorum esse voluit. Inexplicatissimũ enim (inquit Plutarchus) illi videbatur, quo nã modo ex eo, quod nusquã esset, posset quid oriri, aut rursum in id, quod nullibi esset, interire: proinde ex similibus particulis gignebat omnia, & rursum in eadem dissoluebat. Adhibuit quoq; primus primam causam efficientem omnis expertem materiæ, quæ omnia ex omnibus educeret, vt quæ libera esset, & soluta omnis compositionis lege. Ac laudat quidem illũ Arist. hoc ipso capite, quòd Chao inducendo, atque educendis ex eo rebus latitantibus naturam materiæ optimè omnium adumbrarit, eumque Empedocli, qui & posterior ætate fuit, & principia rerum meliùs tenere potuit, hac ipsa ratione videtur præferre cap. 3.

Anaxagoræ opinio.

lib. 2. in Anaxagra.

Qua ratione ductus fuerit.

1. e placitis philosophor. ca. 3.

à tex. 16.

Quæ tamen & huius sententiã incõmoda sequantur, ex his patebit. Primùm, quia cùm videamus in his inferioribus esse mutuã omniũ rerũ transmutationẽ, efficitur Anaxagoræ sentẽtia, vt omniũ minimę particulę sint in singulis rebus; quod nõ solùm ex eo fieri nequit, quia efficerẽt magnitudinẽ infinitã (oportet enim cõcedere minimas illas particulas esse certę magnitudinis, neq; dici indiuisibiles, nisi quia naturaliter diuidi nequeãt) sed etiã, quia nõ omnia sunt apta, vt cũ omnibus misceantur. Deinde, quia etsi Anaxagoras isto modo

Impugnatio.

Nõ explicari ab eo, quo modo dissimilaria gignãtur.

modo vtcũq; explicat, quo pacto similaria gignãtur; nõ explicat tã mẽ quomodo gignãtur dissimilaria, vt equus, aut homo, nisi dicere velis, dissimilaria nihil aliud esse, quàmi duersorũ similarium cõiunctiones, quod & falsum esse infrà ostendetur, & quo pacto fiat, ab eo non exponitur. Tertiò, quia si principia similariũ sunt infinita, ignota nobis sit necesse est eorum natura; quandoquidem non alia ab Anaxagora ponuntur interna eorum principia. quo fit vt dissimilaria quoq; necessariò ignorentur, si nihil sunt aliud, quàm similarium diuersorũ copulationes. Iã quo pacto latentes particulæ educuntur ex ijs rebus, ex quibus res aliæ fieri cernuntur? à centróne ad circumferentiam extrahuntur? neque enim alia ratione videtur id posse fieri, præsertim cùm nõ semper fiat separatio, & quasi euaporatio particularum rei, quæ generatur, ab ea, ex qua generari cernitur. Quòd si tum res fieri dicitur ex alia, cùm eius particulæ in alia latentes, ad partes exteriores veniunt; cur non potiùs natura rei genitæ ex internis particulis; quàm ex ijs, quæ exteriùs apparent, constitui indicabitur? Ita potiùs generatio, quam ponit, erit corruptio, & corruptio generatio. Deniq;, neq; isto modo tuetur Anaxagoras generationem, & corruptionẽ rerum naturaliũ. Nam, vt demus aliquid posse fieri eductione illa particularum, qualiscumque ea sit; nõ differt sanè quicquam ea generatio à congregatione, veluti cùm aqua tota fit ex multis guttulis, quod sanè non est fieri aquã, sed fieri maiorem aquã. Quod idem modo contrario dicendũ est de corruptione. Itaq;, nisi intelligat Anaxagoras, nomine infinitarum partiũ similarium, materiã ipsam, vt Aristoteles illum conatur interpretari hoc capite, idque quatenus materia est diuisibilis in infinitũ, partesque tum demũ videntur educi, cùm materia actuatur forma rei similaris (vt educi particulas nihil sit aliud, quàm materiam exhiberi conspiciendam sub certa forma) inanis omnino est eius sententia: & tamen si hoc pacto rem intellexit, idem illi dicendum fuit de generatione dissimilarium, quæ non gignuntur sola congregatione diuersorum similarium, sed eductione formæ alterius cuiusdam naturæ à formis similarium ex eiusdem materiæ potestate.

Impugnatur latentium particularum eductio.

Anaxagoram interpretatur Aristoteles.

à textu

Empedoclis sententia.

EMpedocles verò Agrigentinus, insignis Philosophus, & regni etiã oblati contẽptione clarus, vt ex Xãtho refert Laërtius, non infinita principia, vt superiores, sed finita potiùs ponenda censuit: neq; quicquam tamen voluit esse prius quatuor vulgatis elemẽtis, sed ea ipsa verè esse primordia rerum omniũ, quæ fiunt. Cùm enim iunior esset Anaxagora, eiusq; sententiã de generatione ex particulis similis naturæ cum toto nequaquã probasset, ea forsitã ratione, quòd naturã rei, quæ verè generatur, opertet antè non existere, concessit ille quidem generari mista ex elementis, etiam ea, quæ similaria sunt, vt carnẽ & ossa; at ipsa iam elementa non generari ex prioribus principiis materialibus, vt putabat Anaxagoras. Nec enim satis esse indiuiduas earum particulas, vt ex eis gignerentur elemẽta, cùm

Lib. in Empedocle

sint

sint eiusdem naturæ cum totis; potiusq; earũ aggregatione manus aliquid fieri, vti diximus, quam vt ex ea resultet noua aliqua natura.

Atq; laudandus quidẽ est Empedocles hac ex parte, quòd generationem ex similaribus improbarit, quodq; alias ipsa veritate impulsus formam substantialem mistorum adiunxerit, si Aristoteles rectè conijcit ad finem huius capitis a. & aliis pleriſq; locis. b Verùm reprehendendus, quòd asseruerit, quatuor vulgata elementa esse simplicia corpora, & nullo modo composita, nisi ex partibus similaribus. Neque enim negari potest, ea mutuò in se inuicem transmutari, vt aquam in aërem, & vicissim aërem in aquam, atq; ita cætera. Quod si vereamur, ne hac in re sensus nos fallant, ratio planè idẽ demonstrat. Cùm enim ea sibi mutuò contrariis qualitatibus repugnent, seseq; mutuò alterent, & è naturali statu vicissim depellant, necessariò efficitur, vt eorum natura sit caduca, & minimè perpetua. Tendit enim planè ea pugna in interitum eius, quod vincitur. Hinc contrario argumento, commutatoque consequente in antecedens, colligimus in cœlo non esse alterationem, quæ contrariis qualitatibus fiat, quòd longissimo experimento compertum sit, non esse illud vlla ex parte corruptioni obnoxium. Hinc quoq; docet Arist. hoc ipso capite, & aliis locis, sustulisse Empedoclem de medio, non modo generationem, & corruptionem elementorum; sed eorum etiam alterationem, quippe quæ ad interitum rei, quæ alteratur, suapte natura dirigitur. Si enim interitus non datur, neque alteratio concedenda est, nisi quis absurdissimè dicat, appetitum naturalem elementorum in agendo esse frustrà inditum, & qui expleri nequeat.

a tex. 51.
b Vt 2. Phy. tex. 2. & 1. partib. anim. c. 1.

Ex alteratione passiua colligit corruptionẽ.

tex. 15. & 1. lib. de generatione à tex. 56.

Quid nam Pythagorici, & Platonici materiam primam esse putauerint.

SECTIO V.

PYthagoreorum sententia, vt Arist. docet cap. 5. ea fuit, vt putarent primam materiã esse numeros, seu potiùs vnitates. Assueti enim scientiis Mathematicis, quæ apud eos, auctore Pythagora, primùm discendę erãt; ea, quæ in rebus mathematicis principia sunt, omnium principia esse colligebãt; tantùm valet consuetudo doctrinæ, qua quis primùm imbuitur. Ita cùm in Mathematicis nihil sit prius vnitate, eiusq; multiplicatione numerus existat, qui & ipse natura prior est, quàm magnitudo; concludebant illi, magnitudinẽ quoq;, & alia, quæ deinceps reperiũtur in rerum natura, ex vnitatibus cõstare, vt materia; cunctaq; esse numeros secundum substantiam subiectam, intimamq; cuiusque rei essentiam. Proinde vnitatem ex ipsa vi constituendi numeros nomine vno Parimparẽ appellabant, quòd addita imparibus efficeret pares; paribus autẽ impares, vt capite eodem cum Alexandro exposuimus

Pythagoreorũ sententia.

Vnitas Parimpar.

mus. Eadémque ratione illam appellabant finitã, quòd constitueret numeros impares ad vnionem, perfectionemque aptiores, quæ finitionis, siue absolutionis nomine significantur; infinitam verò, quòd constitueret pares, qui aptiores sunt ad diuisionem, & dissolutionem, quæ tendunt in infinitũ. Deinde, res omnes, quemadmodũ & numeros, ad denariũ reducebant, quòd cæteri numeri apud omnes nationes ex denario semel, aut sæpius accepto, & ex aliqua denarij parte constituantur. Denique ipsum denarium ad quaternarium reuocabãt, quòd cõstitueretur ex vno, duob. trib. & quatuor, sanctissimumq; iuiurandum per quaternarium fieri putabant; vt Plutarchus refert primo de placitis Philosophorum: Ex quib. colligebant, proprietates rerum nihil aliud esse, quàm proprietates numerorum, ex ipsorúmque numerorum natura prouenire rebus, vt hãc aut illam proprietatem habeant, & vt hoc, vel illud agant, aut patiantur.

Donarius.

Quaternarij dignitas.

Cap. 3.

Refellitur Pythagoreorum sententia.

Quæ sententia, si prima specie spectetur, facillimè refellitur. Primùm, quia vt vnitas sequitur entitatem vnam, ita numerus multas entitates, quod autem sequitur naturam rei, ad eius constitutionem pertinere non potest. Deinde, quia si numeri, siue vnitates, sunt materia, & substantia rerum, atque eodem modo constituunt naturalia, quo Mathematica; non distinguentur vtique naturalia à mathematicis. Tertiò, quia vt Aristoteles hoc cap. argumentatur, nõ erit in rebus naturalibus principium motus. Numeri enim, inquit, nullius motus sunt causæ, cùm in immobilibus etiam reperiantur. Tolletur igitur motus ipse, generatióque omnis, & corruptio. Quartò, quia, vt idem adiungit, nulla causa, hoc pacto reddi poterit, cur alia corpora grauia sint, alia leuia, & alia hoc, alia illud agant, aut patiantur; cùm eodem modo naturalia ex vnitatibus, atque mathematica constituant, in quibus nihil tale demonstrari potest. Quintò, quia, vt idem eodẽ loco concludit, fieri non potest, vt numeri sint, & res ipsæ naturales, & causæ earum, cùm nihil sit causa sui; quorum tamen vtrumque ijdem affirmant. Qua in re præfert Aristoteles sententiam Platonis opinioni Pythagoreorum, quòd duo genera numerorum posuerit; alterum separatum à rebus naturalibus, & per se existentem; alterum in rebus ipsis naturalibus, qui etsi non esse, fingi tamen potest effectus illius separati, cùm interim Pythagorici eum tãtum ponant, qui est in rebus naturalibus, imò verò, qui sit res ipsæ naturales. Sextò, illud addi potest, Si numeri sunt substantiæ rerum naturalium, non esse earum generationem quidquam aliud, quàm generationem numerorum; quare cùm numeri collectione, aut numeratione fiant, vt Aristoteles hoc capite docuit; nihil aliud fore rerum naturalium generationem, quàm collectionem quandam, aut numerationem. Postremò, quia videmus res naturales mutuò transmutari seruata præcisè eadem materia: ex vno autem numero non potest fieri alius numerus seruatis præcisè ijsdem vnitatibus, sed addita, aut detracta vna, vel pluribus. Ita sit, vt non solùm non tradant

tex. 21.

tex. 22.

Duo numerorum genera à Platone posita.

tex. 24.

tex. 40.

verum

veram materiam,ſed minùs etiam,quàm ſuperiores, materiæ rationem attingant.

Sunt qui dicant longe aliter intelligẽdos eſſe Pythagoricos, imò verò ab eis veram non ſolùm materiæ, ſed etiam formæ naturam tradi,quemadmodum ab Ariſt.tradita eſt : nec Platonem,quem volunt vtramque penitus attigiſſe,aut earum cognitionẽ inueniſſe per ſeſe,aut ab aliis,quàm à Pythagoricis accepiſſe.Aiunt enim,Timæũ Locrenſem Pythagoricum Philoſophum, quem ille in Timæo ſequutus eſt,formæ,ac materiæ naturam cognouiſſe;neque aliud Pythagoricos myſterio pàris,& imparis eatenus occultaſſe, quàm veram vtriuſque principij naturam:materię quidem,nomine paris,quòd ſit cauſa diuiſionis rerum,& diſſolutionis; formę verò,nomine imparis, q; ſit cauſa vnionis,& cõſeruationis.Hinc tam multa,&tam præclara de materia,& forma doceri à Platone in eo opere ſub perſona Timæi.De materia,q; ſit obſcura quædam ſpecies,receptaculum,mater, informe gremium,quòd nullam ſibi propriam ſpeciem habeat, & à propria potentia nunquam recedat,quódque per ſe ipſam comprehendi non poſſit,&alia ſimilia.De forma,quòd ſit verè exiſtentium ſimulacrum miro modo à verè exiſtentib. figuratum.diuinæ, ac intelligibilis naturę participatio, ſeu participata ſimilitudo,& huiuſmodi alia.

Quopacto de quorundam ſententia ſint intelligendi Pythagorici.

In timæo fol.6.

Aliquæ Platonis dicta de materia.

De forma

Quanquam verò de Pythagoricis, quòd ferè intelligi nolint, parum curandum putamus ; libenter tamen hac in re duos Philoſophorum principes Platonem,& Ariſtotelem conciliabimus.Accipimus igitur,quæ Plato ſub perſona Timæi tradit. Primùm quidem, materiam eſſe vnum,quid omnibus tranſmutationibus ſubiectum, non plura,finita,aut infinita,vt ij Phyſici docuerunt,quorum ſententias ſecundo loco retulimus.Deinde verò,non eſſe eam corpus aliquod vnum ſenſibile ex quatuor vulgatis elementis, aut aliquid inter ea interiectum, in quod alia re vera tranſmutentur, quodque in alia tranſmutetur;quod pronũciatum,& ex ſuperiori perſpicue colligitur,& à Timæo his verbis oſtenditur. Principio id corpus quod modo aquam nominauimus,quando in ſolidam concreſcit materiã, lapis,& terra fieri videtur;quando verò liqueſcit,& diffluit, ſpiritus atque aër.Item aër exuſtus,ignis efficitur,ignis extinctus, & corpulentior factus aërem creat.Rurſus craſſior factus aër in nebulas, nubésque concreſcit:his etiam magis compreſſis, pluuiæ defluunt. Ex aqua rurſus terra,lapidesque gignuntur. Atque ita videmus hæc omnia circuitu quodam ſibi inuicem vires, fomentáque generationis viciſſim tribuere.Quæ cùm nunquam eadem appareant permanere,quiſnam ſine rubore, redargutionisq; ſuſpicione poterit iſtorũ aliquid vnum potiùs,quàm aliud certò,ac firmiter appellare? Hæc Platonicus Timæus.Poſtremò,eandem materiam non habere ex ſe ſe formam vllam,quæ impedimento eſſe poſſit formis introducendis.Id quod egregiis ſimilitudinibus declarat Timęus[Qui vnguenta,in-

Primum pronunciatum.

Sect.4.

Secundum.

Verba Timæi.

Tertium.

Similitudines Timæi.

ta,inquit,ſuauiter redolentia confecturi ſunt, humidam materiam, quam certo condire odore volunt,ita præparant,vt odorem nullum proprium habeat,& qui materiis mollibus,impreſſionique cedentibus figuras imprimere aliquas volunt, nullam omnino priorem in eis figuram apparere patiuntur,ſed exactiſſima quadam læuigatione eas poliunt.Ita illud,quod in omnibus paſſim cæterorũ omnium ſimulacris rectè figurandum eſt,his omnibus formis natura ſua carere neceſſe eſt.]Verùm ex his tribus pronunciatis, etſi rectè ſequitur, materiam eſſe ſubiectum quoddam commune omnibus formis,quæ per tranſmutationem inducuntur, quod veteres Naturales cùm tradere conarentur, re vera non tradiderunt; non videtur tamen colligi,tale ſubiectum eſſe puram potentiam, qua in re poſita eſt primæ materiæ natura. Datis enim propoſitis pronunciatis, nihil prohibet,quominus materia ſit ſubſtãtia compoſita ex forma non accepta per tranſmutationem,cuiuſmodi eſſe dicitur à quibuſdam corpus conſtans materia,& forma quadam corporeitatis inſeparabili,aut certè ita ſimplex, vt ſit completa,& perfecta, quale à pleriſque ponitur corpus cœleſte.

Ex dictis à Platone quid colligatur de materia.

Dubitatur de ſententia Platonis in natura materiæ ſtatuẽda.

Num verò Plato vlteriùs progreſſus ſit ad ipſam puram materiæ potentiam ſtatuendam,non ſatis nonnullis videtur perſpicuũ.Nam ex ijs materiæ conditionibus,quas paulò antè ex eodem Timæi loco commemorauimus,colligi videtur,illum puram entis, vt ita dicam,potentialitatem attigiſſe:& tamen aliis ex verbis eiuſdem oppoſitum videtur effici.Ait enim eodem loco,materiam eſſe hoc aliquid,ignem verò,aquam,& vnumquodque aliorum elementorum non eſſe hoc aliquid,ſed tale.Quòd ſi materia prima eſt hoc aliquid, ergo eſt res quædam perfecta in genere ſubſtantiæ,& non pura potentia.Nec enim quæuis ſubſtantia dicitur hoc aliquid,ſed ea, quæ per ſeſe,& ſeparatim cohærere poteſt, cuiuſmodi ſunt primæ ſubſtantiæ,vt hic angelus,hic homo,hic lapis,& formæ,quæ per ſe exiſtunt,vt anima rationis particeps,& ſecundum Platonẽ,Ideæ. Qua in re Ariſtoteles Platoni videtur repugnare cùm ſcribit lib.7.cap.3. materiam non eſſe hoc aliquid.Et 2.lib.de anima.c.1.cùm docet,nõ materiam, ſed compoſitum eſſe per ſe hoc aliquid, idque ratione formæ,qua hoc aliquid abſoluitur,ſi compoſitum eſt.Nam & ipſas formas,quæ per ſe cohærere poſſunt,hoc aliquid eſſe diximus. *text.6.* *text.2.*

Conciliãtur Platonis, & Ariſtotelis dicta de materia.

Si quis tamẽ rectè attendat,nõ eſt in re ipſa diſſidium inter Ariſtotelẽ,& Platonem,ſed in vſurpatione verborũ.Placuit enim Platoni, id potiùs vocare hoc aliquid,quod ſemper idẽ permanet, ſuccedentibus in eo aliis,atque aliis formis,quam quod per ſeſe,ac ſeparatim cohærere poteſt.Ad quod forſitan ea etiã ratione inductus eſt,quòd diſtinctio numeralis ſub ſpecie in rebus naturalibus materiæ tribuatur,vt apud ipſum quoque Ariſtotelẽ pleriſq; locis cernere eſt.

Niſi datur forma ſubſtantialis materiã non eſſe puram potentiam

Sed quia oſtendi nequit,materiam eſſe puram potentiã niſi priùs conſtiterit,ſit ne in rerum natura ſubſtantialis forma, quæ verè informet, *5.Metaph. c.6.text. 12. & 7. lib.c.10. text.3.& 12.lib.c. 8.text.4.*

formet & non tantùm assistat(si.n.huiusmodi forma non datur,fieri non potest,vt materia sit pura potẽtia)disquiramus iam, num inter materiam primam,& accidentia(quicquid tandem sit materia prima)detur forma aliqua, quæ accidentia omnia naturæ ordine antecedat,atque ad prædicamentum substantię tanquam vera pars substantiæ reductitiè pertineat. Hoc enim est, quòd nomine formæ substantialis intelligimus. *Quid forma substantialis*

SINT NE INTER MATERIAM PRIMAM,& accidentia ponendæ formę substantiales.

QVAESTIO III.

Non videri ponendas. SECTIO I.

FOrmam nullam rerum naturalium inter materiam primam,& accidentia ponendam esse,his argumentis probari potest.

Primùm,quia in elementis nulla forma prior accidentibus videtur esse,vel ipso Aristotele auctore,qui secundo libro de generatione cap.2.asserit,primas quatuor qualitates esse primas elementorum differentias; idque planè sibi persuadent Alexander Aphrodiensis lib.12.huius operis,Philoponus in 2.de generatione, & Galenus primo de elementis, nisi quòd nonnunquam appellant eiusmodi qualitates substantias,quòd sint primæ elementorum formæ,eaq; constituant.Quòd si primæ formæ elementorum accidentia sunt,& mistorum quoque primæ erunt,quippe cùm mista nihil aliud esse videantur,quàm variæ elementorum coniunctiones. 1

lex.7. Cõm. 12. Comm 7.

Deinde,quia cùm à nobis de numero,& diuersitate entium ambigitur,non sunt asserenda plura,vbi pauciora sunt satis; natura.n. vt nihil omittit necessarium, ita nihil addit superuacaneum: at omnia,ad quæ præstanda ponuntur substantiales formæ, præstari abundè videntur ab accidentibus: non sunt igitur ponendæ formæ substantiales. Assumptio hunc in modum probatur.Tria sunt,quorum causa quis dicat necessariò ponendas esse formas substantiales:esse rerum naturalium,earum distinctio, & operatio; at formæ, quæ sunt principia essendi,eædem sunt principia distinctionis, & operationis,vt patet in calore,qui & dat esse calidi,& distinctionem à frigido,& vim calefaciendi:ergo cùm ad distinctionem, & operationem rerum naturalium satis sint accidentia;reliquum erit,vt satis quoque sint ad earum esse;quo fit,vt ad nihil horum inducendæ sint formæ substantiales.Satis verò esse accidentia ad rerum naturalium distinctionem,vel ex eo perspicitur, quòd ipsarum formarum substantialium distinctio ab iis,qui eas esse censent,ex distinctione 2

Naturã, neque omittere necessaria,neque addere superuacanea.

ctione accidentium colligitur. Item, quia nisi accidentia satis essent ad res naturales distinguendas, cùm formæ substantiales non ponantur sensibiles, sed intelligibiles, nunquam specifica rerum naturalium distinctio à nobis cognosceretur. Satis autem eadem esse vt ipsorum ope res naturales suas operationes exerceant, primùm quidem inductione patet. Nulla enim est operatio, quæ non referatur ad aliquam agendi facultatem: at omnes facultates, siue potentias accidentia esse constat, cum ad secundum genus qualitatis pertineant. Deinde, quia formarum substantialium assertores nullam earum dicunt agere posse, nisi per aliquod accidens, vt vel ex hoc pateat agendi munus primò tribuendum esse formis accidentalibus, per quas substantialibus conuenire dicitur. Ita patet omnia, ad quæ præstanda ponuntur substantiales formæ, perfici posse per accidentia; vnde fit, vt substantiales sint superuacaneæ.

Formas substantiales non ponit sensibiles.

Nullam formam substantialem immediatè agere.

3 Postremò, quia substantiæ naturales, imò & creatæ omnes vel ex eo substantiæ dicuntur, quia substant accidentibus, hoc est, accidentia sustinent, vel quia per se existunt; formæ autem substantiales, si dantur, cùm indigeant sustentaculo materiæ, vna excepta rationali, neque vnquam per se existere possunt, neque accidentia sustinere, nisi per accidens, & quatenus innixæ subiecto, quo etiam pacto quantitas sustinet qualitates corporeas; nullo igitur modo formæ naturales sunt substantiæ, excepta humana, quæ ita est forma naturalis, vt sit etiam ex genere earum, quæ per se subsistunt.

1

Formarum substantialium assertio ex ipsa rerum naturalium constitutione. SECTIO II.

Conclusio

Dicendum est tamen omnino cum Arist. & Platone, quos tota ferme Philosophorum posteritas secuta est, in quauis re naturali, earum saltem, quæ gignuntur, & intereunt, dari formam aliquam substantialem, quæ antecedat naturæ ordine, nō modò accidentia omnia aduentitia, sed etiam propria, & congenita. In qua sententia, quod ad mistorum formas attinet, sæpe suspicatur, seu potiùs quodammodo vaticinatur Arist. fuisse priùs Empedoclem, cùm de forma ossis locutus est, vt superiùs retulimus, & ante Empedoclem, Democritum; tametsi non satis constat, num Aristoteles solam inuentionem formæ substantialis mistorum, an elementorum etiam tribuat Democrito. Quod verò attinet ad ipsorum elementorum formas, eandem sententiam primò referunt plerique ad Timæum, de quo superiori quęstione mentionem fecimus, & nonnulli ad ipsum Pythagoram eius familiæ caput. Sed quidquid ea in re dicendum sit, certum est, Platonem in ea sententia fuisse, quam Arist. amplexus est.

Ad finē capitis.

Sect. 4.

Confirmatio propria.

Potest igitur proposita cōclusio multis ex capit. ostēdi. Primùm ex ipsa rerū naturalium cōstitutione hoc pacto. Res naturales non sunt

ſunt materia ipſa prima duntaxat,ſed aliquid aliud includunt; alioqui omnes eſſent eiuſdem rationis,& eſſentiæ, nullúmque eſſet earum internũ principium, nulla generatio,aut corruptio,nulla proprietatum diſtinctio,quæ eſſentialem diſtinctionẽ ſequitur;proinde quælibet, aut omnes omnino proprietates haberet, aut nullam:atq; illud,quod præterea includunt, nobilius eſt, quàm materia prima, cùm ab eo proueniat non modò ipſarum diſtinctio,& generationis abſolutio,ſed etiam omnis agendi facultas, proprietatum varietas, & perfectionis ordo: ergo ſi materia prima ſubſtantia eſt, quod omnes tanquam notiſſimum ſupponunt;multò magis id,quod additur ad complendam rerum naturalium conſtitutionem, ſubſtantia erit;completur autem per formam:datur ergo forma ſubſtantialis.

Neque iam hic occurri poteſt, eſſe quidem res naturales diuerſarum eſſentiarum,& habere diuerſas proprietates, ac agendi potentias,vt eſt ſenſu per ſe notum,& tamen non eſſe compoſitas ex materia,& formis ſubſtantialibus,ſed eſſe ſubſtantias ſimplices,vt quidam dicunt de corporibus cœleſtibus:id enim ſi dixeris,mirificè tibi repugnabis.Primùm,quia iam confeſſus eras, materiam primam eſſe communem omnibus.nam ſi communis eſt, aut omnes erunt ſola materia prima, ſicque nulla erit eſſentiarũ,proprietatũ,aut facultatũ diſtinctio;aut nulla earũ erit ſubſtãtia ſimplex.Deinde,quia iam admiſeras(quod etiã vel ſenſibus ipſis perſpicuũ eſt) dari in his inferioribus mutuã omniũ rerum naturalium generationem.neque enim id fieri poſſet,ſi res naturales eſſent naturæ ſimplices:qua ratione dicimus,albedinem non fieri ex nigredine, ſed albũ ex nigro. *Dilatio.*

Præterea, res naturales ſunt in genere ſubſtantiæ: exiſtunt enim per ſe ſe,& cætera omnia materialia ſuſtinent, ac per propria genera,& differentias definiuntur,imò etiam,vt pleriſque placet, veriùs definiuntur,magiſque propriè habent genera,& differentias, quàm res ſimplices; ac denique omnes Philoſophi dicunt,ſe quærere principia ſubſtantiarum,cùm rerum naturalium principia quærunt, vt Ariſto.non ſemel ſcribit:atqui eſſentialis perfectio, cuiuſque rei ad idem genus pertinet,in quo res ipſa ponitur; materia autem prima, non eſt perfectio.& abſolutio rerum naturalium,ſed earum inchoatio,& quaſi fundamentum:ergo aliquid præter materiam, quo abſoluatur,& compleatur rerum naturalium conſtitutio, pertinet ad genus ſubſtantiæ tanquàm pars ſubſtantiæ. quod nos formam dicimus ſubſtãtialem:alioqui neque ipſæ res naturales in genere ſubſtantiæ eſſent,quod eſt contra hypotheſin.Nulla enim res ſine propria perfectione eſſentiali magis,quàm ſine propria eſſentia, aut eſſe in genere vllo,aut intelligi poteſt. *Veriùs magisq; propriè definiri res compoſitas.*

Vt li.7. c.1.tex.5. & li.12. c.1.tex.1. 2.& 3.

Neq; occurras,formas reru naturaliũ eſſe indirectè in genere ſubſtantiæ,directè autem in generib.accidentiu,vt quas accidentia eſſe exiſtimes.Id enim dici nõ poteſt.Nã quicquid,ſiue directè,ſiue indirectè ad genus ſubſtãtiæ pertinet,vniuerſa accidẽtiũ genera præce- *Occurritur obiectioni.*

dat necesse est. alioqui iam substantiæ prædicamentum non præcederet naturæ ordine omnia accidentium prædicamenta. Quocirca plæclarè illud ab Arist. dictum est primo Phys. lib. cap. 6. Non constare substantiam ex non substantiis. tex. 52.

Dissoluitur altera. Quòd si dicas, formas rerum naturalium esse & substantias, & accidentia, quemadmodum albedo & qualitas est, &, multorum sententia, relatio similitudinis; aperta erit responsionis contradictio. Cùm enim negabis formam substantialē, formam substantialem astrues. Neque enim res vlla in duobus veris generibus poni potest, nisi ratione duplicis essentiæ. Quare si accidentia ratione alicuius essentiæ ad prædicamentū substantiæ pertinere dicas, vt quæ sint partes formales rerum naturalium; iam profectò concedes formas substantiales; nisi quòd dices, esse easdem re cum accidētibus. Potiùs ergo à principio fateri debuisti, dari formas substantiales diuersas, non modò ratione, & natura, sed etiā re ipsa, ab omnibus accidentibus, saltē absolutis. Hoc enim rationi longè magis consentaneum est. Hinc est illud, quod sapienter quoque Arist. eodem lib. præmiserat; Quod propriè est (id est substātia) nulli sit accidēs: quod planè intelligit de substantiis non modò directè positis in genere substantiæ, qualia sunt genera; sed etiā de indirectè, cuiusmodi sunt differentiæ, quas item eodem loco commemorat. Atque loquitur saltem de accidente absoluto, vt interim omittamus totū relationum genus, propter nōnullas, quę proximè in substantia fundatur. 1. Phys. c. 3. tex. 20.

Substantiam nulli esse accidens.

Postremò, aut materia prima est substantia completa, & perfecta in genere substantiæ, aut pars substantiæ, & quæ natura sua complementum desideret, vt ex ea fiat substantia completa. Si completa, ergo nihil eorum, quæ accedunt per mutationem, efficit substantiam, sed substantiam tantam, aut talem. Substantia enim completa non expectat complementum, ac proinde, nec aliud quidquam sui generis, sed aliorum: alioqui non esset completa. At si est incompleta, per aliquid substantiale complenda est. Igitur cùm hoc fieri nequeat, nisi per formam substantialem; necessariò efficitur, dandam esse formam substantialem.

Substantiam non generari per se ex substātia completa.

Ex vnitate cuiusque rei naturalis. SECT. III.

DEinde ostenditur assertio ex vnitate cuiusque rei naturalis. Oportet enim fateri, earum quamque esse vnius essentiæ, cùm vnaquæque sit vnum ens simpliciter, non multa simpliciter; atqui rerum naturalium essentiæ constant ex materia, & aliquib. formis adiectis, nec constant ex materia, & accidentibus; ergo ex materia, & formis substantialibus. Quòd verò non constent ex materia, & accidentibus, his argumentis apertum est. Primùm, quia materia, si non perficitur in genere substantiæ per formam substantialem, non dubium est, quin sit ens completum, vt

Res naturales, non constare ex materia, & accidentibus.

veteres

veteres Phyſici exiſtimarunt,quod idē de accidentib.certū eſt,cùm propriè,& directò ad cætera genera pertineāt:at ex plurib. entibus cōpleţis,non conſtituitur vlla vera eſſentia,& natura, quāntūcunq; illa in ordinē redigantur,& coaptentur:non conſtant igitur rerū naturaliū eſſentiæ ex materia,& accidētibus.Aſſumptio ex eo probatur,quia ſi ſemel admittatur conſtitutio verarum eſſentiarū ex entibus cōpletis, licebit cuiq; nullo negotio quāplurimas rerū eſſentias conſicere,multis eorū coniunctis,& ordine collocatis; erūtque iſto modo milites in exercitu partes vnius cuiuſdā eſſentiæ;omnes item cæli,imo & omnia,quæ ſunt in rerū natura, cùm ſint optimo ordine diſpoſita, erunt partes vnius cuiuſdam entitatis, atque adeo Deus ipſe optimus,& Maximus,quod ne ferre quidē aures poſſunt.

Ex entibus cōpletis nullā veram eſſentiam conſtare.

Deinde, quia ſi eſſentiæ rerum naturalium conſtant materia, & accidentibus;aut quælibet accidentia ſunt ſatis ad earum conſtitutionem,aut requirūtur certa,& determinata. Si ſatis ſunt quælibeţ; ergo non dantur certæ ſpecies rerum naturalium,ſed quolibet momento ſunt aliæ,atque aliæ,cùm alia, atque alia accidentia continenter accedant,& decedant; imo etiam tollitur de medio omnis motu :neceſſe enim erit, vt fatearis,omnem mutationem eſſe generationem,aut corruptionem ſubſtantialem. Si verò requiruntur certa,& determinata,vt inſeparabilia (hæc enim forſitan iudicabis aptiora)primùm quæro,quænam dicas inſeparabilia:nulla enim talia ſunt reſpectu materię,cum ea ſit indifferens ad omnia; niſi fortè quantitas interminata,ex qua tamen cum materia nulla rerum naturaliū varietas confici poteſt;quo fit,vt ſi nulla datur ſubſtantialis forma,cuius reſpectu quædam dicantur inſeparabilia,nulla omnino inſeparabilia ſint,ex quibus rerum naturalium eſſentiæ conſtituāntur; cùm interim data forma ſubſtantiali, nihil iam ſit opus accidentibus inſeparabilibus ad rerum naturalium conſtitutionem. Deinde,cùm in eadem re multa reperiantur accidentia; aut illa ordinem habent inter ſe aliquem,vt aliud ſit primum, aliud ſecundū, & ita deinceps;aut nullum:ſi nullum,ergo eſſentia, quæ ex eis cum materia cōſtabit, non erit vna,niſi per accidens,& ratione ſubiecti, quæ vnitas nō eſt ſatis,vt ex ei colligas vnam eſſentiam ex formis, & ſubiecto conflatam: ſi verò ordinem habeant, & eſſentia vel ab vltimo,vel à ſolo primo ſit vna; iterum redis ad negata. Sola enim quantitas interminata eſt primum accidens; vltimum autem continenter variatur;ſi loquaris de inſeparabilibus,quæ nulla eſſe cōſtituit: reſpectu materiæ præter quantitatem. Quòd ſi dicas, aliqua alia præter quantitatem eſſe inſeparabilia,no reſpectu ſolius materiæ, ſed materiæ cu certis accidentibus ſeparabilibus connectæ;nihil ad rem erit reſponſio, ſi iam ſupponis aliquod ens compoſitum ex materia, & prioribus illis accidentibus, quippe cùm nos adhuc de prima compoſitione diſputemus. Si verò nullum ens ex prioribus conſtitutum eſſe ſupponis, & tamen aſſeris, aliquod ens

Varia incōmoda.

Tolli aliquid de medio accidentia inſeparabilia excepta quāntitate.

Reſponſionis cuiuſdam impugnatio.

constitui ex materia, & accidente, quod sequitur coniunctionem priorem; cùm coniunctio illa prior variabilis sit (est enim separabilium) accidens quoque, quod illam coniunctionem sequetur, variabile erit, ac proinde ipsa essentia, quæ ex eo constituetur, neque vllum habebit fixum perfectionis gradum. Quare satius fuerat dixisse, ex materia, & prioribus illis accidentibus constitui essentiam rei naturalis, quod tamen fieri non posse probatum erat. Quæro autem speciatim de elementis, ex quibus nam accidentibus cum materia coniunctis constent, vt verbi causa ignis? Nam si ignis constat ex materia, & calore actuali, aut siccitate, aut denique raritate; cùm hæc magis, & minus accipiant, erit quoque ignis, modò magis ignis, modò minùs, quod dici non potest. Si verò ex virtuali quodam calore, aut alia insensibili forma, quam dicas non intendi, nec remitti; eam nos, si vnica ponatur in quolibet, meritò dicimus formã substantialem, vt patebit inferiùs. Postremò, quia si ex materia, & accidentibus, siue vno, siue pluribus constat aliqua vera essentia; cùm omnis vera essentia sit substantia, vel accidens; erit quoque eiusmodi essentia substantia, vel accidens: atqui non erit accidens, quippe quæ & in subiecto non inerit, & ex substãtia constabit; neque item substantia, vt quæ constabit ex accidente, & ab eo speciem accipiet, tanquam à propria forma; nulla igitur essentia ex materia, & accidente, aut accidentibus constare potest: aut certè oportebit contra communem omnium sententiam, & ipsam quoque rationem ponere medium quoddam genus inter substantiam, & accidens, quod nec sit substantia, nec accidens, sed quippiam ex vtroque constitutum. Quod si verum est, hoc solum genus rerum naturalium ponendum erit, quippe ad quod materiam, & accidentia reducere oportebit, tanquam partes ad totum, nullaque iam materialis substantia, aut accidens erit ens completum: quæ omnia sunt absurdissima, & cùm inter sese, tum etiam dictis repugnantia.

Ostenditur idem in elemẽtis.

Ex materia, & accidentib. nullam veram essentiam constare.

Nullum esse genus medium inter substantiam, & accidens.

Ex naturali conseruatione rerum naturalium.

SECTIO IIII.

TErtio loco idem ostendi potest, ex naturali conseruatione rerum naturalium. Cernimus enim qualitates contrarias ad certam quãdam temperiem redactas naturaliter in mistis conseruari: eius autem stabilitatis, & vt ita dicam naturalitatis causa, non sunt ipsæ qualitates, quippe cùm natura sua repugnent mutuò: non item materia prima, cùm sit indifferens ad quemlibet earum statum: nec denique causæ externæ duntaxat; neque enim is status esset à natura rei: igitur aliqua interna causa danda est, ratione cuius illæ naturaliter vnitæ sint, & stabili consensione connexæ, quod aliud esse nequit, quàm forma substantialis, aut natura aliqua ex ea cõstans. cæterę enim qualitates materiales posteriores sũt

Naturalem temperiẽ qualitatum contrariarũ in mistis non posse nisi à formis substantialibus proficisci.

primus

primis quatuor contrariis,aut ex forma ſubſtantiali, eiúſve cũ materia coniunctione profluunt.

Deinde(quod magis vrget)videmus primas qualitates cõtrarias ita in quibuſdam reb.eſſe temperatas,vt tamen aliæ magno intenſionis exceſſu alias ſuperent, quod planè cernere licet in ſtirpibus. in his enim parum admodum caloris ineſt, & in pleriſq; parum humoris,ac longè minùs,quàm in animalibus.In reliquis autem miſtis apertum eſt,ſiccitatẽ,& interdum frigus multò intenſiora eſſe contrariis qualitatibus : cumque ea inæqualitas breuioris durationis cauſa eſſe debuiſſet;videmus tamen harum rerum plurimas natura ſua multò diuitiùs cõſeruari, quàm in quibus maior temperies cernitur.Ab vna igitur aliqua natura id prouenit, quæ primis cõtrariis qualitatibus prior ſit,&(quod hinc ſequitur) ab aliqua ſubſtantiali forma,cui eiuſmodi qualitatum ſtatus congruat.

Cur plurimæ res naturales, in quib. maior eſt qualitatũ inæqualitas, diutiùs cõſeruẽtur.

Poſtremò,quia morbus aduerſatur naturali ſtatui animalium, ſanitas verò eidem conueniens eſt; hisq; affectionibus aliæ quædam in cæteris rebus,quæ gignuntur,& intereunt, proportione reſpondent,ſub quarum altera res non ita diu,neq; ita bene, atq; ſub contraria,conſeruatur:at hæ contrariæ affectiones ex varietate quatuor primarum qualitatum naſcuntur : igitur natura aliqua latet ſub primis quatuor qualitatibus,cui affectio altera conſentanea ſit,diſſentanea altera,præſertim cùm ſint admodum variæ in diuerſis rebus, & quæ vni congruit,alteri aduerſa ſit.Cùm igitur ea natura nec ſit ſola materia,nec materia cum quantitate,aut qualitate aliqua priori primis quatuor,quæ nulla eſt;non dubium eſt,quin cõſtet ex materia,& forma ſubſtantiali.

Ex actione rerum naturalium.

SECTIO V.

QVarto loco id confirmatur ex operationibus rerum naturalium,tum propriis potentiarum,tum etiam iis,quæ ipſi naturæ rei naturalis tribuuntur. Ex ijs quidem, quæ ſunt potentiarum propriæ,Quia experimur,res naturales,ita ſæpe occupatas eſſe in operatione vnius facultatis,vt ſimul exercere nequeant operationes aliarũ,præſentib.etiam obiectis,& agendi materia ſatis præparata;veluti cùm quis ita intentus eſt in rem,quam oculis cernit, aut animo voluit,vt alta etiam voce clamantẽ nõ audiat;& ſæpe etiam nihil aliud,aut agere,aut ſentire poſſit;interdumque ita ſit totus in ea re,vt neq; calor ipſe ſtomachi quicquam penè operis faciat.In actione etiã,& paſſione corporum inanimatorum ſæpe fit, vt agens in externo contrario ſuperando ita occupetur, vt interim non poſſit eam ſui partẽ,quæ à contrario vincitur,ſimul tueri,donec externum contrarium ita ſuperet, vt ſuis iam partibus in priſtinum

Quòd res naturales ita in actione vnius facultatis occupentur, vt aliarũ operationes non exerceant,formæ eſſe tribuẽdũ.

ſtatum reſtituendis dare operam poſſit, id quod Phyſici ex finitate virtutis, & applicationis cuiuſque agentis docent mirandum non eſſe. Hoc autem, quid aliud eſt, quàm dari in vnaquaque re naturali materiam, atque formam aliquam omnibus facultatibus priorem, iiſque omnibus mira quadam ratione præſidentem, & per eas operantem, cuius vires, & applicatio, cùm finitæ ſint, ſi per vnam facultatem alicui operi valde ſe applicet, ſæpe nequeat per eandem, aut etiam per alias, in aliud opus incumbere. Neque verò id, quod in viuentibus cerni diximus, ita attribuendum eſt concurſui ſpirituum neceſſariorum ad operationes facultatum, vt non præcipuè referendum ſit ad primam formam, & quaſi dominam, quæ præcipuum eſt agendi principium. Nam, etſi neceſſe eſt, vt cùm illi frequentes cõfluunt ad vnum membrum, alia deſerant; tamen, niſi forma vna detur omnibus facultatibus natura prior, & quæ in ſuo ordine prima concurrat ad omnes rei actiones, ratio ſæpe reddi non poterit, cur eiuſmodi ſpiritus, & quaſi actionum miniſtri, non æquè ſubſeruiãt omnibus potentiis, ſed alia membra deſerant, vt aliis accurrant.

Duo actionum genera in rebus naturalib.

Ex iis verò actionibus, quæ ipſi rei naturę tribuuntur, cùm eæ ſint in duplici genere (aut enim ſunt propriæ, vt quæ in alio ſubiecto exerceantur, veluti cùm ignis ignem generat; aut impropriæ, & quæ veriùs dicantur conſecutiones quædam naturales, & quaſi emanationes eorum, quæ reſultant in eo ſubiecto, cui actio tribuitur, veluti cùm aqua ſeſe ad natiuum frigoris ſtatum reuocat) ſunt, qui ex prioribus hoc pacto rem confirment. Accidentia non poſſunt ſubſtantiã generare, niſi virtute ſubſtãtiæ, ſeu, quod idem eſt, vt inſtrumenta ſubſtãtiæ: ſunt enim inferioris naturæ, cùm interim omne principale agens, ſi naturæ ſit diuerſæ, nobilius eſſe debeat, non tãtùm eo, quod patitur, ſed etiam ipſo effectu: atqui videmus, equum generari ab equo, & ignem ab igne; nec principale agens in huiuſmodi actionibus poteſt eſſe materia: ergo danda eſt in vnaquaque re naturali forma ſubſtantialis. Verùm hæc argumentatio ſumit, quod probandum erat, nempe, equũ, ignem, & cętera, quæ ab agentibus naturalibus gignuntur, habere aliquid ſubſtãtiæ præter materiã. Niſi enim hoc ponatur, de quo tamen nunc agimus, nihil cõcluditur. Quanquam hæc argumentatio, ſi inuertatur, non parum apta eſt ad perſuadendũ, formam ſubſtantialem eſſe primum agẽdi principium in generatione, de qua re à nobis li. 7. agendum erit.

Argum. quorundã ad rem propoſitã confirmãdam.

Reiectio.

Potiùs ergo ex impropriis actionibus probãda eſt cõcluſio hũc in modũ. Actio, qua aqua calida, remoto calefaciente, aut conſeruãte calorẽ, ſeſe ad natiuũ frigus reuocat, & cæteræ res naturales, cùm à naturali ſtatu deiectę ſunt, virtute propria illũ recuperãt, præſertim in rebus ſimilaribus. (in his enim nõ eſt ea partiũ diſſimilitudo, quæ requritur, vt alia in aliã agere poſſit) ea, inquã, actio nõ eſt ab accidẽte vllo; nõ itẽ à materia; & tamẽ eſt a re agẽte in ſe ipſã eo actionis genere; igitur eſt a natura aliqua ſubſtantiali ſubiecta, &, quod hinc

ſequitur

ſunt materia ipſa prima duntaxat,ſed aliquid aliud includunt; alioqui omnes eſſent eiuſdem rationis,& eſſentiæ, nullúmque eſſet earum internũ principium, nulla generatio,aut corruptio,nulla proprietatum diſtinctio,quæ eſſentialem diſtinctionẽ ſequitur;proinde quælibet, aut omnes omnino proprietates haberet, aut nullam:atq; illud,quod præterea includunt, nobilius eſt, quàm materia prima, cùm ab eo proueniat non modò ipſarum diſtinctio,& generationis abſolutio,ſed etiam omnis agendi facultas, proprietatum varietas, & perfectionis ordo: ergo ſi materia prima ſubſtantia eſt, quod omnes tanquam notiſſimum ſupponunt;multò magis id,quod additur ad complendam rerum naturalium conſtitutionem, ſubſtantiæ erit;completur autem per formam;datur ergo forma ſubſtantialis.

Neque iam hic occurri poteſt, eſſe quidem res naturales diuerſarum eſſentiarum,& habere diuerſas proprietates, ac agendi potentias,vt eſt ſenſu per ſe notum,& tamen non eſſe compoſitas ex materia,& formis ſubſtantialibus,ſed eſſe ſubſtantias ſimplices,vt quidam dicunt de corporibus cœleſtibus:id enim ſi dixeris,mirificè tibi repugnabis.Primùm,quia iam confeſſus eras, materiam primam eſſe communem omnibus.nam ſi communis eſt, aut omnes erunt ſola materia prima, ſicque nulla erit eſſentiarũ,proprietatũ,aut facultatũ diſtinctio;aut nulla earũ erit ſubſtãtia ſimplex.Deinde,quia iam admiſeras(quod etiã vel ſenſibus ipſis perſpicuũ eſt) dari in his inferioribus mutuã omniũ rerum naturalium generationem.neque enim id fieri poſſet,ſi res naturales eſſent naturæ ſimplices:qua ratione dicimus,albedinem non fieri ex nigredine, ſed albũ ex nigro. *Dilatio.*

Præterea, res naturales ſunt in genere ſubſtantiæ: exiſtunt enim per ſe ſe,& cætera omnia materialia ſuſtinent, ac per propria genera,& differentias definiuntur,imò etiam,vt pleriſque placet, veriùs definiuntur,magiſque propriè habent genera,& differentias, quàm res ſimplices; ac denique omnes Philoſophi dicunt,ſe quærere principia ſubſtantiarum,cùm rerum naturalium principia quærunt, vt Ariſto.non ſemel ſcribit:atqui eſſentialis perfectio, cuiuſque rei ad idem genus pertinet,in quo res ipſa ponitur; materia autem prima, non eſt perfectio,& abſolutio rerum naturalium,ſed earum inchoatio,& quaſi fundamentum:ergo aliquid præter materiam, quo abſoluatur,& compleatur rerum naturalium conſtitutio, pertinet ad genus ſubſtantiæ tanquàm pars ſubſtantiæ. quod nos formam dicimus ſubſtãtialem:alioqui neque ipſæ res naturales in genere ſubſtantiæ eſſent,quod eſt contra hypotheſin.Nulla enim res ſine propria perfectione eſſentiali magis,quàm ſine propria eſſentia, aut eſſe in genere vllo,aut intelligi poteſt. *Verius magisq; propriè definiri res compoſitas.* *Vt li.7. c.1.tex.5. & li.12. c.1.tex.1. & 3.*

Neq; occurras,formas reru naturaliũ eſſe indirectè in genere ſubſtantiæ,directè autem in generib.accidentiu,vt quas accidentia eſſe exiſtimes.Id enim dici nõ poteſt.Nã quicquid,ſiue directè,ſiue indirectè ad genus ſubſtãtiæ pertinet,vniuerſa accidẽtiũ genera præce- *Occurritur obiectioni.*

minãda subiecta calida, aut frigida &c. proinde asserunt, eas nec contrarias esse inter se se, nec remitti vnquam posse, sed integras semper permanere, vt elementis, cùm depulsa fuerint à proprio statu, subuenire possint. Id verò duobus potissimùm argumentis probãt. Vno, quia substantia creata nunquam agit nisi interuentu alicuius accidentis, quod instrumenti vicem subeat: elementa autẽ non possunt se se reuocare ad pristinum statum per qualitates actuales, quo fit, vt omnino sit opus virtualibus. Altero, quia in mistis planè dantur virtuales qualitates, vt in pipere vis calefaciẽdi, cùm interim piper tactu sit frigidum; nec rationi consentaneũ est, vt eiusmodi qualitates elementis desint, præsertim vt sibi ipsis opitulari possint. Quòd si res ita habet, non est cur à nobis recurrendum sit ad formas substantiales. quod enim in elementis ostenditur, idem in aliis rebus ostensum esse existimandum est.

Confirmatio.

Refutatio

Sed neq; huiusmodi sentẽtia quidquam habet probabilitatis. Primùm, quia superuacaneũ est ponere plura, vbi pauciora sufficiunt; hi autem ponere coguntur in quolibet elemento plures qualitates virtuales, quæ pluribus actualibus respondeant, cùm tamen forma vna substantialis cuiusq; satis esse possit ad præstandum id, propter quod illarum multitudo inducitur. Si igitur ob hanc rem virtuales qualitates ponuntur, satius erit ponere formas substãtiales. Deinde, quia accidentia non sunt ad agẽdum necessaria in rebus creatis, nisi cùm actio est propria: in hoc enim actionum genere necessarium id esse experimẽto didicimus, non in ijs, quæ sunt emanationes, & consequẽtiæ potiùs naturales, quàm actiones; alioqui in quauis re essent infinita accidentia propria. Cùm enim hæc oriantur ex natura eius rei, cuius sunt propria: si natura rei ea quasi parere nõ posset, nisi per aliquod accidens velut per instrumentum: nõ daretur sanè primum accidens proprium; quandoquidẽ proprium nõ sequitur necessariò id, quod commune est. Ita fieret, vt in quauis re essent infinita accidentia. Atq; hac ratione vtrunq; argumentum aduersæ partis euertitur. Tertiò, quia qualitates virtuales mistorũ, ex quibus posterius argumentum ducitur, non agunt in propria subiecta, sed in aliena, vt vis piperis in ventriculum. Sunt etiam eadẽ quatuor primis qualitatibus posteriores, cùm ex primarum varia cõmistione oriantur, aut si quæ non sunt huiusmodi, vt facultas ridẽdi, & forsitan vis magnetis ad trahendum ad se ferrum, eæ oriuntur ex formis substãtialibus, tametsi probabile est, alias interdum oriri aliarum interuẽtu. Deniq; earum pleræq; intenduntur, & remittuntur. Quare nõ rectè ex ijs qualitatibus virtuales qualitates elementorũ colligũtur, quæ & in propria subiecta agãt, & primas quatuor vulgatas antecedant, nec ex formis substãtialibus oriãtur, & eiusmodi sint, vt nec intendantur, nec remittãtur. Postremò, quia cùm hę à suis authoribus plures ponãtur in singulis elemẽtis, aliquid adhuc prius in vnoquoque ponendum erit, cuius ratione hæ certæ, & non illæ in hac materia

In quibus actionibus res naturales accidentibus ad agẽdum indigeant.

Qualitates virtuales mistorum non agere in subiecta propria.

naturaliter

naturaliter coniuncta sint; quod quidem si virtualem aliam qualitatem esse dixeris, quemadmodum nonnulli Medici virtutē quandam in animalibus ponunt, quam ipsi regitiuam appellāt, quasi cæteris præsidentem; aut certè nō plures virtuales in singulis esse malueris, sed vnam tātùm, quæ plurium munus gerat; ea certè à nobis, si prima erit, substantialis, non accidentalis forma dicitur, quā consequentur in singulis elemētis binæ ex primis quatuor sensibilibus, & aliæ quædam his consentaneæ, vt leuitas, grauitas, perspicuitas, opacitas, & si quæ sunt aliæ huiusmodi; in mistis autem aliæ, atq; alię pro ratione, & natura cuiusq;. Atque hæ eadem actione propria introducuntur, qua formæ substantiales, eo quòd cōsequutione quadam oriantur ex essentiis rerum, quæ gignuntur. Vnde efficitur, vt si eius naturæ sint, quæ intensionem, & remissionē admittant, quandocumq; à proprio statu deijciuntur, earundem naturarum vi (nisi quid impediat) iterum ad eundem reuocentur per modum internæ cuiusdam emanationis. Quare necessariò concedendæ sunt formæ substantiales, nec tanquam assistentes solùm, quo pacto substantiæ separatæ dicuntur formæ corporum cœlestium, sed verè informantes, vnámq; naturam, & essentiam cum materia constituentes.

A Medicis quibusdam poni in animātibus virtutē quandam regitiuam.

Qualitates rebus cōnaturales eadem actione propria produci, qua formæ substātiales.

Confirmat autem assertionem hanc orthodoxa fides, cùm docet, Primùm, animam humanam esse immortalem, existētémq; post separationem à corpore; vnde sequitur, esse substantiam. Deinde, esse veram, ac essentialem hominis formam. Cùm igitur homo cum cęteris animalibus & animalia cum viuentibus, & viuentia cum non viuentibus genere conueniant; efficitur, vt quemadmodum species humana completur per formam substantialem, ita compleātur cætera entia naturalia.

In Conc. Lateranē. sub Leone 10. sess. 8.

In Conc. Viennēsi sub Clem. quinto & habetur Clem. vnic. de summa Trin. §. 2. & in Conc. Lateran. sub Leone 10.

Dari formas substātiales argumēto ex doctrina fides.

Hanc verò esse Aristotelis sententiam perspicuum est ex plurimis locis, præcipuè ex secundo li. de anima cap. primo, vbi docet, tria reperiri in prædicamento substantiæ, māteriam, formam, & compositum: ipsum verò compositum, quod propriè est hoc aliquid, à forma habere vt sit hoc aliquid, & per se possit existere. Itémq; ex lib. 7. huius operis cap. 4. quo loco ait, formam, & compositum nō solùm esse substantias, sed magis etiam, quàm materiam. Quod idem intelliges ex lib. 12. cap. 2. vbi vocat formam hoc aliquid, quod per eam compositum sit hoc aliquid. Vnde & formam sæpius ait esse magis naturam, quàm materiam, quasi præcipuum rerum naturalium principium, vt secundo Physicorum cap. 1. & initio librorum de partib. animalium.

loco citato. tex. 2.

tex. 7.

tex. 14.

tex. 12.

Cap. 1.

Esse Aristotelis apertā sententiam.

De Platone quoq; nō est quod dubitemus. Primùm quia facit ideas per se subsistētes, docétq; formas rerū naturalium esse quasdā idearū participationes; réſq; naturales, propter huiusmodi formas participatas, esse eiusdē rationis cum ideis, nec ideas differre ab ijs, quæ apud nos sunt, nisi æternitate, vt Arist. sæpe ait. Deinde, quia nō ponit ideas accidentium, sed substantiarū; res autē naturales, illius sententiā

Idē existimasse Platonem.

Eth. ca. 6.

tentiâ non imitantur ideas ratione materiæ, ſed ratione formæ. Poſtremò, quia encomia, quibus Plato cõmendat formas participatas, non bene congruunt in accidentia, quale eſt illud, quòd ſuperiùs ex Timæo retulimus, Formas eſſe verè exiſtẽtiũ, ſimulacra. Nec obeſt, quod idem eo loco ſcribit, nullum elementum fieri hoc aliquid per formam, ſed quale aliquid, quibus verbis elementorum formas planè videtur in qualitatibus, nõ in ſubſtantiis numerare. Id enim propterea facit, quòd formæ elementorum, cum ita informantes ſint, vt non etiã per ſe ac ſeparatim exiſtere poſſint, potiùs apud ſe nomine ſubſtantialium qualitatum, quàm formarum, ſiue ſpecierum (quibus ipſe nominibus ideas appellat) dignæ videantur. Itaque in modo loquendi tantùm diſſentio eſt hac in re inter Platonẽ & Ariſtotelem; niſi quòd Plato non omnes formas ſubſtantiales exiſtimat verè informare materiam, quemadmodum Ariſtoteles. putat enim Plato animas omnium animantium eſſe aſſiſtentes, non informantes; at Ariſtoteles planè docet eſſe verè actus, & perfectiones, ſiue entelechias, vt vocat, ipſam etiã humanã; nec vllam in corpore eſſe, vt Gubernatorem in naui, ſed vt partem formalem in tota eſſentia.

Explicatur locus Platonis de formis elementorum. *Q. 2. ſed.* *Qua ratione conuenãt, & diſſentiãt Plato, & Ariſtoteles in formarũ ſubſtantialiũ aſſertione.*

Cùm autem rationes eæ, quibus ad aſtruendam formam ſubſtantialẽ vſi ſumus, ijs principiis ac dogmatis innitantur, quæ ſæpe vſurpantur apud vtrunque Philoſophum, præſertim apud Ariſtotelem; non dubium videtur, quin illi aut eiſdem omnibus, aut præcipuis, & aliis fortaſſe, quæ ſe nobis in præſentia non obtulerunt, hanc ſententiam ſibi purſuaſerint.

Solutio argumentorum quæ initio propoſita ſunt.

SECTIO VI.

Cur Ariſtoteles qualitates primas vocet primas elementorum differentias. *Explicantur Alexãdri, & aliorum dicta.*

AD primum igitur argumentum eorum, quæ initio pro altera quæſtionis parte propoſita ſunt, dicendum eſt, Ariſtotelẽ appellare primas quatuor qualitates, primas elementorum differentias, vel quia ſumit eas loco formarũ ſubſtantialium ſub ijs latentium, quod ſæpe fit; vel quia accipit elementa, quatenus ſenſibilia ſunt, actiuáq; & paſſiua, & ad mutuam tranſmutationem, ac miſtionem idonea, vt eo loco dicunt Interpretes. Quanquã verò elementorum formæ ſubſtantiæ ſunt, non ingrediuntur tamen actu miſtorũ compoſitionẽ, ſed virtute, vt lib. 8. oſtendemus. Quod autem attinet ad Alexandrum, & alios auctores citatos, etſi dici ſolet, fuiſſe eos in ea ſententia, quam verba præ ſe ferunt; nõ video tamen cur non eodem modo, atq; Ariſtoteles, intelligi poſſint. Sed neq; Galenus aliter forſitan exiſtimat, tametſi videatur non modò elementorum formas, ſed viuentium quoq; credere accidentia. Scribit ille quidem hoc modo in priori lib. de elementis [Hæc rurſus (ſcilicet ignis, aqua, & terra) non ex aliis corporibus, ſed ex materia, & qualitatibus cõſtant] & infrà [Perſpicuum exiſtit, quòd humiditas

midi tas, ficcitas, ac frigiditas, vnamquamq; substantiã constituãt.] De anima verò irascibili, & concupiscibili humana, qua errore magno putauit esse mortalem, sic scriptum reliquit in eo tractatu, cui titulus est, Quòd animi mores corporum temperaturas sequantur [Satiùs dixeris, mortalem animæ partem corporis esse temperiem] quem sensum, vt verba sonant, impugnant plurimi, & inter eos Cap. 63. Diuus Thomas secundo libro contra gentes. sed quanquã parum refert, quid senserit hac in re Gelenus; tamen cùm Medicus fuerit, nõ alia ratione de animali forsitan disseruit, quam quatenus in corpore animalis vis agendi, & patiendi spectatur. Postquam enim dixit, Humiditas &c. vnamquamque substantiam constituunt, statim subiecit [Rectè igitur Hippocrates non hominis tantùm, sed aliorum omnium naturam ex calido, humido, frigido, & sicco constare inquit: hæc enim inuicem agunt manifestè, vt omnium est confessione receptum] dixerátq; superiùs de igne [Nam quòd caliditas summa materiæ aduenies ignẽ constituat, omnes Philosophi consenserunt.] Satis autem patet, non omnes consensisse in hac re, nisi quatenus ignis actiuus, & passiuus est. In altero verò opere postquã dixit [mortalem animæ &c.] mox subiecit [hoc enim suprà cõmonstrauimus.] Docuerat autem superiùs, essentiam animæ nõ quidem prorsus temperiem corporis esse, sed quodammodo temperamentum quatuor qualitatum, hoc est, sequi illarum temperamentum, quo dissoluto esse desinat. id, quod ad initium cap. 5. videtur explicare his verbis [Monstrauimus, inquit, animæ substantiã pro temperaturę ratione consistentẽ à naturali corpore effici, nisi quis eam, sicuti Plato incorpoream esse subiecerit, quæ existere extra corpus valeat.] In cap. autem tertio dixerat, ex animæ essentia facultates eius sequi, & in cap. 4. quæritur de Andronico, quòd dixerit eã fortasse esse vim quandam, cùm potiùs ipsa, inquit, sit compos multarum virium, laudátq; Aristotelem, quòd rectè dixerit esse substantiã, non aliud quidquam tamen præter temperiem, hoc est, quod vnquam à temperie separatum sit. Hæc fortasse fuit Galeni sententia, nisi clariùs alibi oppositum scripsit. Quæ etsi falsa est, quatenus mortalem posuit hominis animam, tamen eatenus vtilis est huic disputationi, quatenus eam substantiam esse putauit, & ab accidentibus diuersam.

Quid Galenus falsò de anima humana senserit.

Quo pacto in iis, quæ cõtra propositã sententiã videtur sacere, rectè intelligi possit.

Ad secundum dicendũ est, nec ad essentiale esse rerũ naturalium, nec ad earum essentialem distinctionem, nec deniq; ad earum operationes (quasdam præsertim) satis esse accidentia cum materia, vt patet ex dictis: cognosci tamen a posteriori illarum distinctionem essentialem per accidentia, & omnes proprias earum actiones per eadem tanquam per instrumenta exerceri, non eas, quas naturales consequutiones, & quasi emanationes appellauimus.

In quo cõsistat propria ratio substãtiæ.

Ad tertium dicendum est, propriam rationem substantiæ, non in substando positã esse, sed in per se existendo. Verùm, rationem hanc simpli-

ſimpliciter,& abſolutè ijs tantùm ſubſtantiis conuenire, quæ naturaliter per ſe ipſæ ac ſeparatim cohærere poſſunt, cæteris autem, quatenus ſunt earum partes: atque hoc pacto omnes formas rerum naturalium eſſe ſubſtantias,& eò magis quàm materiam, quòd formis ſubſtantialibus, vt ſubſtantiales ſunt, non repugnat naturaliter exiſtere per ſeſe, ac ſeparatim, quod tamen propterea materiæ repugnat, quia nullam omnino operationem ſine forma habere poteſt.

Ex forma ſubſtantiali colligi, materiam primam eſſe puram potentiam.

SECTIO VII.

Quid à Philoſophis nomine puræ potentiæ intelligatur.

STabilita igitur ſubſtãtiali forma verè informante, facilè ex ea colligi poteſt, materiam primam eſſe puram potentiam: ſi tamen priùs exponamus, quid Philoſophi nomine puræ potentiæ intelligant.

Ac primùm quidem puræ potentiæ vocabulo meritò omnes intelligunt potentiam paſſiuam. Actiua enim non modò potentia eſt, ſed vis etiam, ſiue virtus quædam. Intelligunt deinde eam potentiã, quę nec ſit actus, nec compoſitum aliquid ex actu,& potentia. atq; hoc eſt eſſe puram potentiam, non ſolum; vt hæc verba excludunt omnem actiuitatem, ſiue efficientiam; ſed etiam omnem actum: quanquam ſi omnem actum excludunt, omnem quoque efficientiam excludant neceſſe eſt.

Duplex genus actus, ſeu formæ.

Cùm igitur duplex ſit actus, ſiue forma,& perfectio; alter per ſe exiſtens, ſiue non informans, cuiuſmodi ſunt Deus, & ſubſtantiæ ſeparatæ; alter informans,& perficiens per ſe ipſum formaliter, ſiue is ſit completum quid in ſuo genere, vt accidentia, quę per ſe ponuntur in prædicamentis, ſiue incompletum, vt forma ſubſtantialis, quę materiæ additur ad complendam eſſentiam rerum naturalium: tum demum apertum erit, materiam primam eſſe purã potentiam, cùm conſtabit, eam nec eſſe actum per ſe exiſtentem, nec perficientem, nec denique ex potentia,& actu perficiente conſtitutam. Repugnat enim manifeſtè, ex potentia,& actu per ſe exiſtente, vt à nobis expoſitus eſt, quicquam cõſtitui, cùm eum ſolum vocauerimus per ſe exiſtentem, qui non eſt informans,

Impugnatur actus entitatiuus Scoti.

Nec vero, vt oſtendamus, materiã primam eſſe puram potẽtiam, neceſſe præterea eſt oſtendere, non eſſe eam actum entitatiuum, vt Scotus, eſſe putat. Nullus.n. re vera eſt actus entitatiuus, qui nec ſit per ſe exiſtens, nec informans. Nec verò ille rectè philoſophatur, cum accipit actum entitatiuum pro re vt actu exiſtente. Primùm, quia abutitur verbo entitatiui. Actus enim entitatiuus, is ſolus dicendus eſt, qui ad entitatem pertinet: at entitas natura ſua exiſtentiam antecedit in rebus creatis, in quibus ſolis dari poteſt diſtinctio actus,& potentiæ. Deinde, quia materia prima, etſi, antequàm exiſteret *In 2. ſent. d. 12. q. 1.*

ſteret,erat in potentia obiectiua,vt ait Scotus; vbi autem primùm extitit per creationem,tum primùm eſſe cœpit ſub actu exiſtentiæ; nunquam tamen per creationem conſequuta eſt, vt eſſet formaliter ipſe actus exiſtentiæ, aut compoſitum aliquid ex potentia, & actu exiſtentiæ:quare nec conſequuta eſt,vt eſſet actus entitatiuus (vt Scotus loquitur)nec compoſitum quicquam ex potentia vlla, & eiuſmodi actu entitatiuo.Verùm contra Scotum lib. 8. dabitur latior diſputandi locus.

Materiã non eſſe actum informantẽ, neque ex informante,& potentia conſtare.

Quòd igitur materia prima nec ſit actus informans, nec conſtet ex potentia,& actu informante,manifeſtius eſt,quàm vt ex forma ſubſtantiali probari ſit neceſſe.Vt enim ſubſtantialis forma nõ daretur,id tamen facilè ex eo probares,quia neutro modo materia prima eſſet materia prima,ſiue primum ſubiectum, id enim potiùs primum ſubiectum eſſet,primáque materia,cui ipſa ineſſet, vel ex quo,vt ex potentia,ſubiectóque ſui actus conſtaret.Quòd verò nec ſit actus per ſe exiſtens,id iam ex forma ſubſtantiali multis argumentis oſtenditur.

Non eſſe actum per ſe exiſtentem.

Primùm,quia ſi eſt actus per ſe exiſtens,non dubium eſt,quin ſit ſubſtantia completa: ſi autem eſt ſubiectum formæ ſubſtantialis, veráque pars eſſentiæ ſubſtantialis compoſiti;perſpicuum quoque eſt,eſſe ſubſtantiam incompletam;quæ planè repugnant.Quocirca nemo vnquam Philoſophorum eam fecit ſubſtantiam completam, ſimúlque ſubiectum formæ ſubſtantialis.

Actũ per ſe exiſtẽtem natura ſua perfectiorem eſſe informante.

Deinde,quia quiuis actus per ſe exiſtens eſt perfectior quouis informante,cùm omnis informatio imperfectionem aliquam adiunctam habeat,qua tamen caret ex genere ſuo actus, ſiue forma per ſe exiſtens. Vnde fit, vt actus per ſe exiſtens dicatur formaliter de Deo,actus verò informans non item.Cùm igitur omnis actus per ſe exiſtens natura ſua perfectior ſit quouis informante; forma autem ſubſtantialis informans,ſi datur, perfectior ſit,quàm materia prima,vt perſpicuum eſt,& omnes concedunt;efficitur,vt data forma ſubſtantiali, qua materia prima informetur ; nullo pacto dici poſſit,materiam primam eſſe actum per ſe exiſtentem.

Actum per ſe exiſtentem non eſſe quantitatis capacem.

Tertiò,quia actus per ſe exiſtens non eſt quantitatis capax, ſed eſt ſubſtantia ſeparata ab omni materia,tum ſenſibili, tum intelligibili,quæ nomine quantitatis ſignificatur:ſubiectum autem formæ ſubſtantialis,ſi ea datur, eſt capax quantitatis, & ſenſibilium qualitatum,ſine quibus naturalis mutatio eſſe non poteſt, vt apertiſſimũ eſt,& ab omnibus ſupponitur:non eſt igitur materia prima actus per ſe exiſtẽs.Nec obeſt,quod quidam aiunt,cœlum eſſe actũ per ſe exiſtentem,& tamen eſſe quantum,& ſenſibilib. qualitatibus præditum: pugnant enim hæc inter ſe ſe,& qui hæc ſimul approbant,planè ſibi præcludunt viam probandi, ſubſtantias ſeparatas eſſe quantitatis expertes.Quicquid enim habet molem,habet materiam, vt libro quarto Enneadis ſecundæ ſcribit Plotinus nobiliſſimus

Reſellitur quorundã reſponſio.

Plotini præclara ſententia.

lissimus Platonicus,& hac in re planè Peripateticus. Ex quo pronunciato, quasi ab omnibus recepto, sic argumentatur; Aut elementa sunt formæ, aut materia, aut constant materia, & forma; non formæ, quia habent molem; non materia, quia corrumpuntur; constant igitur materia, & forma.

Quartò, quia actus per se existens non dicit alium ordinem ad actum, quo informari possit, quàm accidentalem, nec id quidem vniuersè, & in toto genere entium, sed in reb. creatis tantùm; id autem omne, quod informatur substantiali forma ad constituendam essentiam tertiæ cuiusdam substantiæ, dicit ordinem essentialem ad hoc genus formarum: igitur si materia informatur substantiali forma, non est vtique actus per se existens. Quo fit, vt nemo eorum, qui dixerunt, corpus cœleste esse actum per se existentem, sibi in mētem inducere potuerit, esse illud substantiali forma informante præditum, sed tantùm assistente.

Omnem actū substātialem propriam operationem habere.

Quintò, quia si materia prima esset actus per se existens, haberet proprias operationes (omnis enim actus substantialis proprias operationes habeat necesse est, cùm id concedamus quàmplurimis accidentalibus) eoque magis sibi vendicaret proprias operationes, ꝙ non esset tantùm formale principium agendi, sed agēs ipsum principale, ac suppositum, cui actio tribueretur: at si datur forma substantialis, nulla iam relinquitur actio, quę eiusmodi actui per se existenti tribuatur (omnes enim, quas nouimus, aut in accidentia referimus, aut in formas substantiales, vt ex ijs, quæ superiùs diximus, perspicuum est) ergo si dantur formæ substantiales, quibus materia prima informetur; fieri non potest, vt ea sit actus per se existens. Nisi quis ita insaniat, vt dicat, materiam primam esse principale agens per formas omnes, siue substantiales, siue accidentarias: quo pacto ei tribuentur omnes operationes, vt supposito agenti, etiam eæ, quæ ad intellectum, & voluntatem pertinent. Quòd qui dixerit, parum aberit, quominus assentiatur ijs Hereticis, & Philosophis, seu potius Philomythis, qui dixerūt materiam primam esse Deum, omnibus videlicet formis onustum, & per alias, atque alias, alia, atque alia agentem, imo etiam (quod fateri eadem ratione cogentur) omnia patientem, & pleraque alia eorū ingenio, & inuentione dignissima.

Sect. 5.

Insana opinio quorundam Hæret. eorum, & Philosophorū de materia prima.

Lege Plotinum Enne. 2. lib. 4. c. 1. Albert. phy. tract. 5. c. 13. & D. Tho. 1. p. q. 3. ar. 8. & 1. cont. gent. c. 17.

Postremò, quia omnes quotquot posuerunt actum per se existentem, siue in cœlis, siue in his inferioribus, negauerunt in eisdem rebus formas substantiales; & omnes, qui in hoc, aut illo rerum genere admiserunt formas substantiales, negauerunt eas recipi in actibus per se existentibus. Communi ergo consensione, ac intelligentia constat, si dantur formæ substantiales informantes, fieri non posse, vt materia prima sit actus per se existens. Ita patet ex ipsa formarum substantialium assertione colligi, materiam primam esse puram potentiam.

Aristote-

Aristotelem & Platonem re vera existimasse, materiam primam esse puram potentiam.

SECTIO VIII.

tex. 69. ARistotelem verò idem de materia prima existimasse, cùm ex alijs plerisque locis intelligitur, tum præcipuè ex primo Phys. cap. 7. vbi de ea sic pronunciat, Materiam primam perinde se habere in toto genere rerum naturalium, atque lignum in toto genere artificialium; patet autem, lignum neque esse actum, formámve artificialem, siue per se existentem, siue informantem; neque aliud quicquam ex actu artificioso constans. Item materiam primam esse informe quiddam; id autem, quod vel est forma vel ex forma compositum, non dicitur simpliciter informe. Denique, materiam primam nō esse ens quasi hoc aliquid, hoc est, non esse ens vt actum per se existentem, aut aliquid cōstans actu. Ex primo etiā de generatione cap. 3. quo loco docet, materiam primam non esse ens actu, sed potentia, siue potentiale, & cuius essentia in ipso posse consistat. Denique ex 7. libro huius operis cap 3. vbi sic scribit [Dico autem materiam, quæ per se ipsam neque quid, neque quantum, neque aliud quicquam dicitur eorum, quibus ens definitur] quod idem in eodē sensu aliis plerisque in locis asserit Quo pronunciato docet, materiam primam secundū suam essentiam nullo modo esse ens actuale, sed potētiale, & receptiuum, non modò actuum accidentalium, sed etiam substantialium. Hinc est illud Auerrois initio lib. de substantia orbis, Materiam primam substantiari per posse: & illud eiusdem 5. Physicorum, In esse materiæ non admisceri omnino actum. De Platone verò idem credere par est, vt patet ex ijs, quæ suprà à nobis de materia prima ex Timæo relata sunt. Difficilè enim nisi de pura potentia intelligi possunt. Quanquam verò Plato primo aspectu non admodum firma ratione id videatur ex eo probasse. Quia oportet receptiuum esse ex se expers eorum omnium, quæ recipere potest, vt ibidem diximus (id quod forsitan in causa fuit, vt Auerroës in explanatione libri duodecimi huius operis crediderit, neminem ante Aristotelē materiam primam cognouisse) est tamen optima ratio, supposita forma substantiali: materia enim, quæ substantialē formam susceptura est, pura potentia esse debet in genere substantiæ, atque adeo in toto genere entiū, & (quod hinc sequitur) ens nullo modo actuale, quam rationē ex Timæo refert, atque approbat Aristotelés tertio libro de cœlo, capite 8. eademque alijs plerisque locis vtitur. Intellige autem rationē hoc pacto. Quicquid receptiuum est formarum alicuius generis, siue per transmutationem, siue quocunque alio modo, oportet vt nec sit forma eius generis, neque ex ea constet; quod pronunciatum est per se notum: atqui materia prima est receptiua formarū nō modò accidētaliū, sed etiam substantialium: igitur neque est forma vlla, siue substantialis,

Ex Aristotele materiā esse puram potēt. am.

tex. 11. tex. 8.

Cap. 1. com. 8.

q. 2 sect 5.

In eadem sententia fuisse Platonem.

Comm. 9.

Vis rationis, qua Plato materia puram potentiam facit.

tex. 67.

Exponitur ratio Platonis, & Aristotelis.

siue

siue accidentalis, neque ex vlla earum constat, ac proinde est pura potentia.

Occurritur quorundam obiectioni

Sunt tamen, qui capere non possint, quo pacto materia prima sit pura potentia, nisi sit nihil. Quod enim, inquiunt, non est actu, nihil est. Veruntamen multis modis peccant. Primùm, quòd credant puritatem aliquid detrahere de ratione potentiæ. Nam vt actus non ideo non est actus, quia est purus actus; ita potentia non ideo non erit potentia, quia sit pura potentia. Quòd si adhuc potentia est, & ex consequenti aliquid; ergo nõ est nihil. Deinde, quòd existiment simpliciter verum esse, id, quod non est actu, nihil esse; cùm tamen omnia, quæ præterierunt, aut futura sunt, aliquid sint (neque enim sunt commentitia) & tamen non sint actu. Postremò, quia putãt, eum, qui asserit materiam primam esse puram potentiam, eo ipso negare illam esse actu, quasi idem sit esse actu, siue actu existere, atque esse actum, aut constans actu, quod iam impugnatum est. Non negamus ergo materiam primam esse actu, cùm dicimus esse puram potentiam; sed tantummodo negamus esse actum, atque rem, quæ actum includat. Quin etiam credimus, eam sibi vendicare peculiarem existentiæ actum, vt lib. 8. ostendere conabimur, qui tamen actus accidentarius illi est, nec sufficiens, vt per eum sit intrinsecus, siue essentialiter ens actuale.

Materiã esse actu, licet actꝰ nõ sit, neque ex eo constet.

Redditur ratio multorum, quæ de materia, & forma dici solent.

SECTIO NONA.

Cur dicatur propè nihil.

EX his facilè reddi potest ratio multorum, quæ de materia prima, & forma substantiali dicuntur. Nam, quia materia prima est pura potentia, ac proinde ita remota ab actu puro, qui maximè ens est, vt nihil remotius fingi possit, iccireo à D. Augustino meritò vocatur Propè nihil. Eadem ratione dicitur Fundamentum naturæ, quia pura potentia in omni actione naturæ supponitur. Nihil enim est, quod naturales causæ ex nihilo faciant; sed composita substantialia faciunt ex pura potentia, accidentalia verò ex substantialibus compositis. Haud dissimile est illud Plotini libro quarto Enneadis 2. Profundum vniuscuiusque, est materia. Nisi, quod docet Plotinus ijs verbis, in Mundo etiam intelligibili, substantiisve separatis esse materiam, tametsi lõgè diuersæ rationis; quod quo pacto intelligat, alibi forsitan explicabimus.

Cur natu ræ fundamentum.

Materia profundũ cuiusque rei naturalis.

11. lib. Cõfess. ca. 7.

Cap. 5.

Refertur ab Alẽsi 8. Metap. cap. 1. ad textũ 4.

Cur Chaos, siue cõfusio.

Dicitur Chaos, siue confusio, quia in pura potentia nihil distinctũ esse potest, cùm omnis distinctio fiat per actum. Vnde est illud verum Scholasticorum, In naturæ fundamento nihil est distinctum.

Cur sylua

Dicitur sylua, quia si secundum se cõsideretur, ita est in potẽtia ad omnes formas naturales, vt sylua adhuc intacta ad omnes artificiales. Hinc nata est distinctio, quã Themistius, & [a] Simplicius [b] in caput

a In textum 61. b Comm. 57.

septimum

septimum primi Physicorum ex Boëtio referunt, vt materia respectu formarum, quas nondum habet, dicatur ὕλη, quod latinè est tum sylua, tum materia; ὑποκείμενον autem, siue subiectum comparatione earum, quas habet.

a 1. Phys. tex. 9. tex. 80. *b In Timæo.*

Cur Mater.

Dicitur apud Aristotelem,[a] & Platonem[b] Mater, quia principium passiuum, atque ita fœcundum, vt ex illius potentia formæ omnes, quæ sunt purè naturales educi possint; quod dixerim propter humanam, quæ quatenus per sese cohærere potest, modum essendi formarum naturalium excedit, & separatarum conditionem participat.

Apud Arist. 7 Metaph. cap. 10. tex. 35. & 1. Phy. c. 7. tex. 69.

Cur per se ignota.

Dicitur item apud vtrunque, Per se ignota, quia non nisi per formam cognoscitur, non solùm positiuè, vt cùm intelligitur omnium capax, sed etiam priuatiuè, hoc est, quatenus percipitur nullam includere. Qua etiam ratione à quibusdã Veteribus appellatur Tenebræ, quia vt tenebræ tum dicuntur cerni, cùm in rebus obiectis lumine capacibus nullũ cernitur lumen; ita materia tum demum percipitur, cùm in Ente ad formas accipiendas idoneo nulla omnino forma, siue actus intelligitur. Ex hac materiæ conditione fit, vt apud Platonem nulla ponatur idea, quæ sit propria materiæ, eo quòd per ideas formarum cognoscatur; quod idem plerique nostrorum Theologorum sentiunt, cùm de veris ideis loquuntur. Fit etiam, vt rectè dicat Timæus Pythagoricus apud Platonem, Materiam adultera quadam ratione vix esse opinabilem. Quærentes enim materiam, in formas necessariò incidimus, illamque nos directò percipere existimantes, non illam in se, sed in formis intelligimus; quę cognitio quodammodo adulterina est, & non germana, præsertim cùm negatione formarum omnium eam percipere conamur: nihil enim ex ea ratiocinatione nobis videmur relinquum facere. lege Plotinum in loco paulò antè citato, Themistium 3 de Anima cap. 44. suæ paraphrasis, & Simplicium de hac re fusiùs differentem ad caput septimum primi Physicorum, quo loco eam quoque verborum Platonis expositionem adhibet Simplicius, vt dicat, propterea materiam primam cognosci adulterina, & non germana ratiocinatione, quia intelligitur per analogiam ad materiam artefactorum, vt Aristoteles ibidem docet: quod ipsum scribit Simplicius, accepisse Aristotelem ex libro quodam Timæi, quemadmodum Plato illud de adulterina cognitione. Dicitur autem adulterina cognitio materiæ primæ ea, quæ fit per analogiam, siue proportionem ad materiam artefactorũ, quia etsi vtraque fit positiuè, & priuatiuè, (vtraque enim materia intelligitur capax suarum formarũ, & nullam earum includere) tamen cùm denudamus materiam artefactorum ab omni forma artificiosa, aliquam aliam formam relinquimus, vt ligni, aut æris, quod non accidit, cùm denudamus materiam primam ab omni forma naturali. Ita dum dicimus, materiam primam perinde se habere ad formas naturales, vt materiam artefactorum ad artificiales, quodãmodo decipimur. Dico autem, quodammodo, quia nulla est

Cur tenebræ.

Cur eius cognitio dicatur adulterina.

Plot. Enneade 2. lib. 4. c. 10. & 12. Simplicii com. 75.

Tex. 69

deceptio, si res probè intelligatur. Nam quemadmodum denudantes materiam artefactorum à formis, siue actibus artificiosis, relinquimus ens naturale, quod est pura potentia in genere artificialium, ita spoliantes materiam primam formis omnibus, siue actibus naturalibus, relinquimus ens quoddam, quod est pura potentia simpliciter. Atque ideo Plato non dixit absolutè, cognosci materiam adulterina ratione, quo pacto absolutè dicimus, falsum nummum esse adulterinum; sed dixit, adulterina quadam, id est, quodammodo adulterina, quòd decipere videatur. Est enim alioqui eius cognitio per formam vera, & germana, cùm forma substantialis sit proprius eius quasi vultus, vt per eum verè cognosci possit, ac debeat.

Cur turpis, & malefica dici possit.

Dicitur quoque materia prima inferiorum apud Aristotelem Turpis, non ea ratione sola, quia est informis ex sese; nam & superiorum materia informis ex se est, nec tamē dicitur turpis; sed quia necessariò coniuncta est cum priuatione plurimarum formarum, ad quas habet naturalem propensionem. Posset quoque ratione huius turpitudinis dici Malefica (quod epithetum Aristoteles priuationi tribuit) quia, vt potiatur formis, quibus est priuata, molitur per accidens abiectionem eius, quam habet, qua de causa Principium non essendi, siue corruptionis dicitur libro septimo huius operis, cap. 7. & aliis plerisque locis. Atque hoc nobis sit vltimum materiæ primæ attributum, quod ipsum nascitur ex pura eius potentialitate respectu formarum separabilium.

Cur principiū corruptionis.

Cur forma appelletur species.

De forma quoque substantiali multa dici solent, quæ iis, quæ de ea exposita sunt, consentanea esse quiuis intelligat. Ac primùm, quòd non rarò appelletur Species, vel ex eo nascitur, quòd omnis rerum naturaliam pulchritudo ab ea existat: vnde & materia illam dicitur appetere, vt turpe appetit pulchrum: vel quòd materiam alioqui inuisibilem, speciendam, vt ita dicam, siue spectandam exhibeat: vel quia addita materiæ speciem compleat.

Cur ratio & quiditas.

Dicitur quoque Ratio, quia ab ea præcipuè sumitur rerum naturalium definitio; qua etiam de causa nonnunquam appellatur quiditas, & ratio quiditatis.

Cur finis, ac terminus.

Dicitur Finis, ac Terminus, vel quia ipsa primò determinat materiæ infinitatem, & indifferentiam; vel quia est finis, ac formalis terminus generationis.

Cur diuina similitudo, ac proles.

Dicitur apud Platonem* Verè existentium simulacrum, Diuinæ naturæ participata similtudo, ac denique Diuina quędam proles, quia est incompleta quædam imitatio substantiarum separatarum, habens quidem vires proprias ad agendum, nec solius passionis capax, vt materia, sed tamen pars naturalis compositi cum ipsa materia. Quanquam potiùs compositum appellandum esset prolis nomine, quia solum compositum propriè fit, vt Aristoteles [a] docet.

Cur ἐντελέχεια.

Dicitur ἐντελέχεια ficto ab Arist. vocabulo, vt Græci omnes [b] volunt.

1. Phy. ca. 9. tex. 81. Ibidem. tex. 22. 1. Phy. c. 9. tex. 81. Vt 8. Metaph. c. p. 1. tex. 3. & 2. Phys. c. 3. tex. 28. Vt 5. Metaph. c. 7. tex. 22. & lib. 8. c. 4. tex. 12. & 2. Phys. c. 7. tex. 74. tertio Phy. c. 7. tex. 67. & 4. lib. c. 4. tex. 35. & 1. de Gen. c. 7. tex. 55. & 1. de Anima c. 5. tex. 90.

* In Timæo.

a Lib. 7. c. 8. tex. 27.

b In ῆς sunt.

Alexan. Themist. Philop. & Simp. 2. & 3. Phys. & 2. de anima, et Gr. Nyss. 2. de Phylosophia c. 4. c Hoi refert Vicomerc. in disceptatione de Anima rationali.

lunt. Quod verbum existimant nonnulli Recentiores e ideo Latinè redditum à Cicerone, Continuatam, & perennem motionem, quòd putauerit nomen ἐντελεχείας vsurpatũ fuisse ab Aristotele more Attico pro ἐνδελεχείας, mutatio δ in τ ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχοῦς, quod est continuum. At neque verbum ἐντελεχείας, quo tam sæpe vtitur Aristoteles; ita exponitur vnquam à Græcis interpretibus, quasi ab eo vsurpetur pro verbo ἐνδελεχείας, quod tamen facere debuissent: neque ea verbi interpretatio in formam vllam substantialem, sed in solam operationem conuenit. Quòd si Cicero accepit Motionem pro vi mouente (quòd credere par est) eámque dixit continuatam & perennem, quòd permanens sit; ne hoc quidem modo placet interpretatio, tum quia obscurior est, tum etiam quia falsa, aut impropria, cùm anima non sit vis mouens, sed quasi fons virium mouentium.

Simpl. com. 9. Themist. c. 1. Hermol. ibid.

** Vt 1. de generat. cap. 7. tex. 55. tex. 1.*

Equidem libenter interpretarer ἐντελέχειαν, perfectum habitum, siue habitum perfectionis, quasi κατὰ τὸ ἐντελὲς ἕξιν, quæ est vltima interpretatio Simplicij 2. lib. Physicorum & Themistij 2. de Anima, iuxta quam Hermolaus Barbarus nomen Perfecti habiæ facere conatus est. Nam cùm habitus vocabulo sæpe apud Aristotelem * significetur quæuis forma permanens; perfecti habitus vocabulo rectè significabitur perfectum genus formarum permanentium, quod est substantialium. Sed video secundo de anima cap. primo ἐντελέχειαν bifariam dici, vno modo vt scientiam, altero vt cõtemplationem, siue vt actum sciendi. Vnde videtur perspicuum, hoc vocabulo apud Aristotelem non tantum formas substantiales, sed etiam accidentarias, atque adeo operationes ipsas significari. Ac facilè quidem diluetur hæc obiectio, si quis approbet Alberti, Caietani, & aliorum quorundam sententiam dicentium, nomine Entelechię, vt scientię, intelligi eo loco formas substantiales, quæ aliquando vacant à propriis quibusdam operationibus, quemadmodum & habitus scientiæ à propriis actibus: nomine autem Entelechiæ vt contemplationis, intelligi eas, quæ perpetuò suis operationibus additæ sunt; vt velit Aristoteles constituere discrimen inter animam, & reliquas formas substantiales, quòd cæteræ quasi ministræ perpetuo obsequio mancipatæ sint; animæ verò omnes, cùm altiorẽ naturam habeant, à quibusdam propriis actionibus interdum vacare soleant, veluti intellectiua ab actu intelligendi, sensitiua à sentiendi, & vegetatiua à gignendi, & augendi. Sed cùm Aristoteles sæpe alibi operationes ipsas ἐντελέχειας appellet, atque adeo motum in commune definiat ἐντελέχειαν τοῦ δυνάμει ὄντος, hoc est, eius, quod est potentia; perspicuũ est, non iam satis esse prædictam distinctionem ad diluẽdam obiectionem, vímque nominis explicãdam; & si forsitan ad rem, de qua ibi agitur, apta videri possit.

Varie apud Aristotelem dici ἐντελέχειαν.

Adinitiũ 2. de Anima.

Dicendũ igitur, nihil aliud significari ab Aristotele nomine ἐντελεχείας, quàm perfectionem habitam (ἀπὸ τοῦ τὸ ἐντελὲς ἔχειν) quasi dicas, formam inhęrentem, aut quasi inhærentem, & quęcunq; illa sit, siue

Alia interpretatio latius patens.

perfecta, siue imperfecta, aut etiam inchoata: quo nomine tam sæpe vtitur Aristoteles, vt damnet formas separatas, quas Plato induxit. Atque hoc modo intelligi possunt interpretationes Simplicij, & Themistij allatæ, vt habitus nomine non vtantur ad significandam formam permanentem, sed ipsam, vt dicam, habitionem perfectionis, formæve cuiuscunque. Quæ eadem est interpretatio Philoponi ex Alexandro ad caput primum secundi de Anima sic scribentis *Ad textum 50.* [Formæ autem (permanentem intellige) & entelechiæ, inquit, hæc fuerit differentia, quòd omnis quidem forma sit entelechia, non omnis quidē forma sit entelechia, non omnis autem entelechia, forma. Quæ enim ab habitu est operatio, entelechia quidem, non etiam forma est. Quare plus est entelechia, quàm forma.] Verùm, quia forma substantialis est præcipua rerum naturalium perfectio, cùm sit prima, & essentialis; non immeritò Peripatetici sæpe accipiūt nomen ἐντελεχείας pro sola substantiali forma; præsertim cùm in eam quoque præcipuè cōueniat altera nominis interpretatio à Philopono allata, qua entelechia dicitur ab eo, quod est ἓν & τέλειον, & συνέχειν, hoc est ab vno, & perfecto, & eo, quod continet. vnitas enim, perfectio, & munus continendi materiam substantiali formæ præcipuè tribuitur.

Cur forma dicatur lux. Denique, vt cætera mittam attributa, solet forma substantialis à plerisque veterib. vocari lux, q; omnia exornet, ac distinguat. Quòd lumine suo ipsa videatur, ad eiusq; notitiā cæterorū omnium perfecta cognitio reuocetur. Quòd, vt nihil est oculis aspectu lucis carius; ita in rebus naturalibus nihil sit intellectui cognitione substātialis formæ optabilius. Quòd, vt nihil ex iis, quę sensib. percipiuntur, hęc inferiora à supernis corporibus luce præstantius accipiunt; ita pura potentia à puro actu, aliisque mediis causis, nihil melius formis substātialibus. Quòd, vt colores varia lucis participatione distinguūtur, peculiaréque proprietates, ac facultates sibi vendicant; ita res naturales varia participatione formarum substantialiū pulcherrimum ordinē vniuersi huius aspectabilis constituant. Inde gradus perfectionis, & præstantię naturalis cuiusque rei; inde tam multæ virtutes extant; tam varia instrumenta, & operationes. Itaque quemadmodum tota natura materiam primam supponit, vt in ea, atque ex ea omnia faciat, quę naturali facultate fieri possunt; ita tota videtur intenta in vno formarum substantialium genere propagando, conseruando, eiusq; multiplici vi exercenda, & cōmunicanda.

Cur hic actum sit de inuentione solius materiæ ac formæ internæ. Atq; hęc de inuentione duarū causarū internarum, materię primę & formę substātialis. De forma autem extrinseca, quā diximus exēplar, Detur ne re vera cōparatione rerū omniū, quę fiūt, & quo pacto detur, cōmodiùs lib. 7. Deniq; de causę efficientis, & finalis inuentione, nihil est necesse disputare, cùm eas esse cōstet; tametsi de causādi ratione, ac modo, cùm earum, tum cæterarū trium, aliisque permultis, quę ad perfectā earū cognitionē desiderantur, suis locis agendū est.

FINIS PRIMI LIBRI.

COMMENTARII
PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS IESV
IN SECVNDVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Comm. 1. & 21.

NVNC librum, qui apud Græcos Α, τὸ ἔλαττον, siue Primus minor inscribitur, suspicatur Alexander, tum initio explanationis, tum etiam ad finem libri non pertinere ad hunc locum, quòd vltima verba superioris videantur cohærere cum initio sequentis, quem nos tertium dicimus. Addítque, potiùs videri præfationem toti Philosophiæ contemplatrici communem, quòd in eo de contemplatione veritatis in vniuersum differatur. Non desunt quoque ex recentioribus, qui illum inter primum, & secundum Physicorum, quasi exordium secundi inferendum velint, contrariamque enarratorum Aristotelis sententiam communem Græcorum, & Latinorum errorem appellare non vereantur: id, quod ex collatione extremæ particulæ huius libelli cum fine primi Physicorum, & toto secundo eius operis libro planè se colligere existimant.

Sententia Alexandri de ordine huius libri ad reliquos Aristotelis.

Iacobus Sadoletus, & Fraciscus Beatus hoc loco.

Alia de eadem re opinio.

Non est tamen, cur libellum ab hoc loco, præsertim cõtra cõmunem Græcorum, & Latinorum sententiam, remouendum putemus. Nam etsi finis superioris libri postulat initiũ tertij; tamen, quia in tertio plurimæ erant proponendæ atque agitandæ quæstiones, quibus pro vtraq; parte tractandis aperitur via ad inueniendam veritatem earum rerum, quæ ad hanc scientiã spectant; rationi consentaneum

Hoc loco inferendũ esse hunc librum.

Communē veritatis tractationē maximè ad primum Philosophū pertinere.

fuit, vt hoc loco insereretur breuis aliqua tractatio de modo inuestigandæ veritatis. Et quanquā huiusmodi tractatio ad totā cōtemplatricē Philosophiā pertineat, tamē ob id ipsum, quia cōmunis est, nec priuatim ad Philosophū naturalē, aut Mathematicū spectare potest, soli primo Philosopho iure ascribēda est, præsertim cùm veritatis cognitio ad illū maximè pertineat, vt Arist. docet 1. c. huius libri. *tex. 3. &c.* Cùm igitur tractatio hæc necessariò ad primū Philosophū spectet, nec alius occurrat locus, in quo commodiùs tradi potuerit; non est cur quisquā dubitet, num hoc loco ab Arist. inserta sit. Præterea, cùm omnis veritas, quæ pēdet ex causis, ex cognitione earum intelligi debeat, vanúmq; sit omne Philosophorū studiū in ea exquirēda, si causarū progressus sit infinitus, vt qui nunquam absolui possit; necesse fuit, vt antequam proponerētur eæ quęstiones de primis causis, ac principiis quæ in tertio afferēdę, & vtranq; in partē disputādæ erant, planè constaret, nū re vera dentur primæ causæ, ac principia, an potiùs in his detur infinitus progressus; in qua re explicanda maior pars huius libelli cōsumitur. Quæ autē afferuntur ab iis, qui eum secūdi Physicorū exordium faciūt, ex enarratione extremę partis tertij capitis facilè refellētur. Causa verò cur Græci hunc librum non secundū Metaphysicorū, sed primum minorē inscribāt, hæc videtur fuisse, quia cùm sit admodum breuis, potiùs videri potest appendix quędam primi, quàm integer secundus.

Cur hic liber primus minor à Græcis dicatur.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ
ἄλφα τὸ ἔλαττον.

Κεφ. Α'.

Textus 1.

Περὶ [a] τῆς ἀληθείας θεωρία, τῇ μὲν χαλεπὴ, τῇ δὲ ῥᾳδία. σημεῖον δὲ, τὸ μήτε ἀξίως μηδένα δύνασθαι τυχεῖν αὐτῆς μήτε πάντας ἀποτυγχάνειν, ἀλλ' ἕκαστον λέγειν τι περὶ τῆς [b] φύσεως: καὶ καθ' ἕνα μὲν ἢ μηδὲν ἢ μηκρὸν ἐπιβάλλειν αὐτῇ, ἐκ πάντων δὲ συναθροιζομένων γίνεσθαί τι μέγεθος. ὥστ' [c] εἴπερ ἔοικεν ἔχειν καθάπερ τυγχάνομεν παροιμιαζόμενοι, τίς ἂν θύρας ἁμάρτοι; ταύτῃ μὲν ἂν εἴη ῥᾳδία: τὸ δ' ὅλον τ' ἔχειν καὶ μέρος μὴ δύνασθαι, δηλοῖ τὸ χαλεπὸν αὐτῆς.

Deniq; tres sunt huius libelli partes; in quarū prima docet Aristoteles, quo pacto se habeant homines in veritate cognoscenda. In secunda ostēdit, ad hāc sententiā maximè spectare veritatis contēplationē; quo loco quęstio illa de causarū infinitione tractatur. In tertia, quę extremo capite cōtinetur, tradit modū, qui tenendus est in veritate rerum inuestiganda; id quod præcipuè in hoc libello quæritur.

Summa eorū, quæ hoc libro tractātur.

Capitis

Capitis primi explanatio.

Veritatis [a] *contemplatio*} In priori parte huius cap. quæ totam primã totius libri continet, docet Arist. primùm veritatis contemplationem, partim esse hominibus difficilem, partim facilem. Quòd quadam ex parte sit difficilis, duobus confirmat indiciis. Vno, quia nemo vnquã pro rei dignitate eam assequi potuit. Altero, quia si quis intelligere voluerit, quid vnusquisque Philosophorum per seipsum ad veritatis cognitionem contulerit, planè comperiet, singulos, aut nihil, aut parum cõtulisse. Quòd verò altera ex parte sit facilis, totidem suadet argumentis. Vno, quia nemo est, qui etiam per sese à vero prorsus aberrauerit, nullãmque veræ cognitionis particulã attigerit. Altero, quia saltem congestis in vnum omnium Philosophorũ inuentis, satis magna videri potest veræ cognitionis summa.

Cur veritatis cognitio partim facilis sit, partim difficilis.

ARISTOTELIS Metaphysicorum

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

Veritatis [a] *contemplatio partim difficilis est, partim facilis. Indicio autem illud est, quòd neque eam pro dignitate quisquam assequi potest, neque ab ea omnes aberrant, sed vnusquisque de* [b] *natura aliquid dicit: & singuli quidem aut nihil, aut parum ad eam conferunt, sed tamen ex omnibus in vnum congestis magnitudo quædam existit. Quo* [c] *circa, si ita res habere videtur, vt prouerbio illo dicimus, Ecquis ab ostio aberret? hac quidem ex parte facilis ea profectò fuerit: quòd autem & totum, & partem habere non possumus, id eius difficultatem declarat.*

Textus 1.

Vt apud Cic. de Orat.

b *De natura*} Non est sumendum hoc loco Naturæ nomen pro interno principio rerum naturalium, sed pro essentia rei, cui in primis cognoscendæ dat operam scientia contemplatiua. Eodem modo sumitur Naturæ nomen apud eos, qui Philosophiam diuidunt in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam, atque mores.

c *Quo circa si ita res habere*} Docet quænam in tota Philosophia sint cognitu facilia, quæ item difficilia. Id, quod ostendit prouerbio illo, Ecquis aberret ab ostio? quod in facilibus rebus vsurpari solet, et vt Alexander ait, sumptũ est à sagittariis, qui etsi tenue signum non facilè attingunt, à lato tamen, cuiusmodi est ostium, non aberrant. At D. Thom. vult, prouerbium desumptũ esse ex cognitione domus, cuius etsi interior: non omnibus patent, ianua tamen cunctis est nota. Quæ eadem expositio est Auerrois. Vtramuis similitudinem in prouerbio intelligas, significat Aristoteles, communissima principia facilè intelligi, quia sunt per se notissima; cætera verò pronunciata, quæ velut partes sub illis continentur, difficilè; vel quia non sunt per se nota; vel quia eorum per se nota veritas minùs perspicua est. Neque enim verba illa [non posse] significant impossibilitatem, sed difficultatem, quasi dictum sit, difficile posse. Vel dicito cum Alensi, in iis verbis repetendam esse particulam [pro dignitate] quæ superiùs posita est. Idẽ enim sensus redit. Scotus & alii nõnulli dicunt, cùm Aristoteles ait, difficultatem ex eo ostendi, quòd non facilè totum, & partem intelligamus, sensum esse, totam difficultatẽ in eo esse positam, quòd non facile intelligamus, quo pacto totum, quod proponitur, resoluatur in partes, aut ex partibus propositis componatur totum. Alexander etiam multis modis exponit hunc locum. Sed prima expositio magis est ad rem, cum qua congruit Alexandri penultima.

Explicatur prouerbium, Ecquis aberret ab ostio

Communissima principia facilè cognoscit: ex his verò deductas cõclusiones difficilè.

Non desunt, qui suspicentur, librariorum vitio irrepsisse in hunc locũ θύρας pro θήρας, vt prouerbiũ sit, Ecquis aberret à fera? Sed primùm, omnes codices legũt θύρας. Deinde nullus est interpretũ, qui de hac lectione dubitet. Postremò, non ita facile est feram ex insidiis, & (vt sæpe fit) ex incommodo loco configere, vt prouerbio significãdum fuerit, turpissimum esse à toto eius corpore aberrare; cui prouerbio hi volũt locum esse datum ex eo, ꝙ Peleus (vt est apud Pindarum) aberrans à fera, quam petebat, Eurytionem sibi charissimum interemit. Quod verò Alexãder duxũ esse prouerbiũ à sagittariis affirmat (quæ est altera eorum coniectura) potiùs ita intelligendũ est, vt is ineptissimus esse significetur, qui cùm se ad signum exercet, à toto aberrat ingressu, & quasi ostio eius tecti, quod tutari solet aggerẽ, cui scopus affixꝰ est.

Erasm. Chil. 1. centur. 6.

τῆς. ἴσως [d] δὲ καὶ τῆς χαλεπότητος οὔσης κατὰ δύο τρόπους, οὐκ ἐν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' ἐν ἡμῖν τὸ αἴτιον αὐτῆς. ὥσπερ [e] γὰρ καὶ τὰ τῶν νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν, οὕτω καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ νοῦς πρὸς τὰ τῇ φύσει φανερώτατα πάντων.

Οὐ [f] μόνον δὲ χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις, ὧν ἄν τις κοινωνήσαι ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις. καὶ γὰρ οὗτοι συμβάλλονταί τι. τὴν [g] γὰρ ἕξιν προήσκησαν ἡμῶν. εἰ [h] μὲν γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιΐαν οὐκ εἴχομεν, εἰ δὲ μὴ Φρύνις, Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν περὶ [i] τῆς ἀληθείας, ἀποφηναμένων. παρὰ μὲν γὰρ ἐνίων παρειλήφαμεν τίνας δόξας, οἱ δὲ τοῦ γένεσθαι τούτους αἴτιοι γεγόνασιν.

Textus 2.

Q. 1. Sect. 2.

Vt Scotus.

Ὀρθῶς [k] δὲ ἔχει καὶ τὸ καλέσαι τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας θεωρη-

Textus 3.

d *Fortasse autem* } Proponit quandã diuisionẽ, ex qua colligit, vnde oriatur difficultas, quã in cognitione veritatis experimur, aitq; cùm difficultas (intellige omnem) vel ex potẽtia, vel ex materia, circa quã potentia versatur, oriri possit (hoc enim significãt verba illa, Cùm difficultas duobus modis accidat) difficultatem eam, quam in cognitione veritatis experimur non ex rebus ipsis, sed ex imbecillitate intellectus nostri præcipuè nasci. sic.n. intelligẽdus est cõtextus: quãquã alii aliter hũc locũ interpretãtur; de qua re ad finẽ ca. disputãdũ est. Quod aũt ad verba attinet dictio [fortasse] nõ afficit priorẽ orationis partem, vt sit sensus [cũ difficultas duobꝰ fortasse modis accidat] vt quidã legũt, sed posteriorẽ, vt hæc sit sentẽtia [Fortasse nõ in nobis] Adhibet aũt Arist. more suo dubitãdi notã, vel q̃ res nõ est vulgaris, ac facilis; vel vt significet ita difficultatẽ veritatis cognoscẽdæ tribuẽdã esse imbecillitati intellectus nostri, vt tenuitati etiã quarũdam rerũ ascribi possit.

Vnde præcipuè oriatur difficultas in veritate cognoscẽda.

e *Nam quemadmodum* } Probat institutum Vespertilionum similitudine; quæ quo pacto intelligenda sit, ad finem cap docebimus.

f *Aequum est autem* } Postquã exposuit, quam sit difficilis cognitio veritatis, causámq; difficultatis ex nostri intellectꝰ imbecillitate præcipuè nasci docuit; ostendit, quãtùm Recẽtiores in hac re Veteribus debeant. Omnes enim superiores Philosophi aliquid adiumẽti in veritate rerũ cognoscẽda posterioribus attulerunt siue quia tradiderunt veras aliquas sententias, ac dignas, quæ à posterioribus approbarentur, siue quia cùm veritatẽ non penitus attigissent, ipsa tamen inchoata, & imperfecta rerum tractatione Recentiorũ ingenia excitarunt,

Quanta vtilitatis sit Antiquorum lectio.

runt, & acuerunt. Priorem iuuandi modum vocat D. Thom. directum; posteriorem indirectum. Quo loco docemur non continuò fastidire priscos Philosophos, qui minus rectè, & accuratè de rebus disseruerũt; quin potiùs euoluenda esse eorum scripta, & ex illis alias sententias seligẽdas, alias modestè, atque adeo cum animi gratitudine relinquẽdas, quòd nobis occasionem exhibuerint melius aliquid inueniendi. Nam vt ij, qui omnia suo Marte assequi se posse existimant, arrogantiæ nomine meritò damnantur; ita ingrati animi vitio non iniuriâ notantur, qui ea initia, quæ ab Antiquioribus acceperũt, parui facienda ducunt, præsertim cùm principiũ, vt est in prouerbio, maxima sit totius pars, eóque inuento facilè addantur, & coaptentur reliqua, quod idem plerisque locis [a] docet.

rat. Fortasse [d] *autem, cùm difficultas duobus modis accidat, non in rebus, sed in nobis illius causa sita est. Nam* [e] *quemadmodum vespertilionum oculi se habent ad lumen diurnum, ita & animæ nostræ mens ad ea, quæ natura sunt omnium manifestissima.*

a 2. Elẽc. c. vltimo 1. de Cœlo c. 5. text. 33. 1. Eth. c. 7.

b com. 4.

Textus 2. *AEquũ* [f] *est autẽ, vt non solùm ijs habeatur gratia, quorum quis placita sequatur; sed ijs etiam, qui crassiore Minerua quicquã statuerunt. Nam & hi aliquid conferũt, cùm* [g] *habitum nostrum antè excoluerint. Si* [h] *enim Timotheus non fuisset, haud multũ haberemus Musicæ: quòd si Phrynis non extitisset, nec Timotheus. Eodem modo res habet in ijs, qui de* [i] *veritate aliquid pronunciarũt. A quibusdam enim nonnullas sententias accepimus; alij verò, vt hi essent, auctores fuerunt.*

Textus 3. *Rectè* [k] *autem & illud habet, Philosophiam, veritatis contemplatricem scientiam appellatam esse.*

His ex verbis colligit Alexãder, [b] ipsa nimirum veritate coactus, argumentum sumi posse, librũ hunc rectè post superiorem proximũ locari. Nam cùm in superiori, inquit, Veterũ sententias de primis principiis cõmemorasset Aristoteles, & eas nonnullis rationibus oppugnasset; hoc in libro negat, si contra quorũdam opiniones fuerit disputatũ, protinus illos esse reiiciendos, quasi nihil ad propositã quæstionem contulerint, &c.

Agumẽtũ pro vera sententia de ordine huius libri.

g *Cùm habitum nostrum*} Habitũ accipit pro facultate animæ. Solet enim sæpe accidentia ita distinguere, vt omnia, quæ inhærent per modum naturæ, appellet habitus, quæ autẽ separari possunt, affectus nominet. Vel sensus huius loci est; Cùm nobis artem nostram antè excoluerint, aut præparauerint.

Mos Aristotelicus.

h *Si enim Timotheus*} Confirmat id, quod dixerat de scientiis contemplantibus, similitudine artium, quæ ad aliquid agendum inuentæ sunt. Floruit autem hic Timoth. auctore Suida, tẽpore Philippi Regis Macedonũ, & Alexãdri filii, quem ferunt aliquando, Timotheo arduũ Mineruæ modulum cantante, adeo permotũ, vt inter audiendũ ad arma cõcitaretur, dicerétq; regia carmina talia esse debere. Phrynis verò primus apud Athenienses cithara cecinisse dicitur.

Timotheus Musicus.

i *De veritate aliquid*} De veritate dicere seu, vt verbũ ἀποφαίνειν meliùs exprimatur, De veritate aliquid pronũciare, idem est atque, De natura aliquid dicere, quibus verbis superiùs vsus fuerat ad significandum institutum scientiæ contemplatricis. Nisi quòd verba hæc posteriora clariora sunt, cùm finis contemplatricis scientiæ sit veritas, vt mox dicitur.

Phrynis Musicus.

k *Rectè autem*} In hac altera libri parte, quæ totum etiam sequens caput complectitur, ostendit Aristoteles, hanc disciplinam esse scientiam maximè contemplatricem veritatis. Vtitur autem per ἀντονομασίας, siue excellentiam nomine Philosophiæ, pro Metaphysicæ, vt quidam volunt, aut, quod magis crediderim, pro Contemplatiuæ scientiæ, quo pacto sæpe Aristotelem Philosophi nomine, & Virgilium Poëtæ vocabulo singificamus.

Quid hoc loco nomine Philosophiæ intelligatur.

Alexander non legit [veritatis contemplatricẽ scientiã] sed tãtùm [veritatis scien-

scientiam] sed idem est sensus; cùm scientia, cuius finis est veritas, contemplatiua sit, vt statim subditur. Quanquam eò magis placet nostra lectio, quòd Aristoteles videatur hoc loco causam reddere, cur initio capitis Philosophiam contemplatiuam. Veritatis contemplationem appellauerit. Verbum enim καλέσαι, quod est, Appellasse, magis ad id, quod ipse dixerat, quàm ad cōmunem vsum eius appellationis videtur referendum. Vertimus tamen verbo passiuo [appellatā esse] vt magis integrum cuique sit, hunc appellandi modum (si malit) ad communē Philosophorum vsum referre.

θεωρητικήν. θεωρητικῆς μὲν γὰρ τέλος ἀλήθεια, πρακτικῆς δ' ἔργον. καὶ [m] γὰρ ἐὰν τὸ πῶς ἔχει σκοπῶσι, * οὐ τὸ αἴτιον καθ' αὑτὸ, ἀλλὰ πρός τι, καὶ νῦν θεωροῦσιν οἱ πρακτικοί. ¶ οὐκ [n] ἴσμεν δὲ τὸ ἀληθὲς ἄνευ τῆς αἰτίας. ἕκαστον [o] δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καθ' ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τὸ συνώνυμον. οἷον τὸ πῦρ θερμότατον: καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἴτιον τοῦτο τῆς θερμότητος. ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις αἴτιον τοῦ ἀληθέσιν εἶναι. διὸ [p] τὰς τῶν ἀεὶ ὄντων ἀρχὰς ἀναγκαῖον ἀεὶ εἶναι ἀληθεστάτας.

* Forte οὐ μὴν.

Textus 4

Quid Cōtemplatiuæ, & Practica

l *Contemplatricis enim* } Nomine Contemplatricis, & Practicæ non intelligit Philosophiam, sed scientiam. acceperat enim Philosophiæ nomen pro contemplatiuæ scientiæ, quo pacto Philosophia in contemplatiuam, & practicam diuidi nō potest. Probat igitur propositam conclusionem hac tacita ratiocinatione. Ea sciētia, quæ gratia cognitionis considerat causas verissimas, maximè versatur in contēplatione veritatis; hoc autē ipsum præstat hæc disciplina; versatur igitur maximè in veritatis cōtemplatione. Maiorem probat ex diuersitate finiū Theoreticæ, siue contēplatiuæ scientiæ, & Practicæ. Finis enim contemplatiuæ est ipsa cognitio veritatis per causam; finis autē practicæ est opus, hoc est, actio aliqua ab intellectu directa, &, vt ita dicam, regulata, aut aliquid aliud, quod per eiusmodi actionem cōfectum relinquatur. Ex qua re perspicuè sequitur, eam, quæ gratia cognitionis considerat causas verissimas, maximè versari in contemplatione veritatis, cùm ad nihil aliud considerationem veritatis referat, nec ex verioribus causis possit rem expēdere. Minor autem partim perspicua est ex primo lib. cap. secundo, partim probatur hoc loco. Nā, quòd hæc scientia cognitionis gratia causas consideret, ex eo loco perspicuum est. hac enim ratione probauit Aristoteles, eam esse Theoreticam. Quòd verò consideret causas verissimas, hac ratione probatur. Ea sunt verissima, quæ sunt causæ cæteris, vt sint vera, iuxta illud commune Dialecticorum proloquium, Id maximè tale est, quod est cæteris causa, vt sint talia; causæ autem, quas hæc scientia considerat, sunt cæteris causæ, vt sint vera (sunt enim primæ causæ, vt patet ex eodem loco) sunt igitur causæ verissimæ.

Ostenditur Metaphysicam esse scientiam maximè contemplatiuam.

Quæ entia dicantur verissima.

Ex 1. post. c. 2. tex. 5.

m *Nam etsi* } Docet Aristoteles, etsi aliquando practici artifices cōsiderant veritatem per causam, tamen etiā tum longè interesse inter eorum finem, & contemplantiū. Neq; enim illā considerāt per se, hoc est, vt est causa veritatis, atque vt refertur in perpetuū tēpus, quasi is sit præcipuus finis artis practicæ, quemadmodū cōtemplantis; sed ad aliquid, & nunc (vt est Græcè ad Verbum) Id est, quatenus ad actionem dirigitur, & vt certi temporis, aliorúmque adiunctorum huiusmodi, circunstantiarúmve, quæ in actione cernuntur, cōsiderationi innititur. Itaque, siue rē considerēt per causam, siue quouis alio modo, non est eorum finis præcipuus in arte, ipsa veritatis cognitio, sed opus, Quod egregiè Arist. 2. Eth. c. 2. quod attinet ad Moralē sciētiā, his penè verbis docet;

Diuerso modo à Practico artifice, & à Contemplātē, veritatis causam cōsiderari

Non

Nõ enim,vt sciamus,quid sit virtus,sed vt boni efficiamur,de virtute agimus.

n *Nescimus verò verum.*} Loquitur de vero seu veritate,in qua cognoscẽda terminatur,& absolvitur perfectio scientiarum. Neque enim earum perfectio consistit in cognoscenda veritate principiorum nec item in cognoscenda veritate conclusionum per demonstrationem, qua tantùm ostendatur quòd res sit,sed per eam,qua ostẽditur propter quid sit; quæ sanè ex causa prima, & immediata procedit, vt patet ex primo Post. cap. 2. Adiecta autem sunt hæc verba ab Arist. vt magis explicaretur finis contemplantis scientiæ. Nam nec naturalis sciendi appetitus, cui implendo præcipuè student scientiæ cõtẽplatrices,satiatur cognitione veritatis principiorũ,aut conclusionũ per effecta,causasve remotas. *Scientiarum perfectionem quo pacto consequamur.*

esse. Contemplatricis l *enim finis, veritatis est; Practicæ autem, opus. Nam* m *etsi Practici considerant, quo pacto* Tex. 5. *res habeat; non tamen contemplantur causam ipsam per se,sed ad aliquid,* Textus 4 *& pro certo tẽpore.* q *Nescimus* n *porrò verum sine causa. Vnumquodque* o *autem maximè tale est præ cæteris, cuius causa cæteris,& nomine,& ratione idem conuenit. sic ignis est calidissimus,quòd cæteris caloris causa sit. Quare & illud est verissimum,quod est posterioribus causa,vt sint vera. Hanc* p *ob rem principia eorum, quæ semper sunt, verissima semper sint necesse est. neque*

o *Vnumquodque autem.*} Explicatiùs ponitur hoc pronunciatum hoc loco, quàm primo Post. cap. 2. vbi dicitur, ciatũ illemper illud esse magis tale, propter quod vnũquodque tale est,quod certè non est verũ,nisi cùm causa est capax eiusdem nominis, & rationis, vt hoc loco exponitur, siue ratio sit verè, ac propriè vniuoca, vt in calore, quod exemplum mox subiicitur; siue analogica,vt in veritate, propter quam exemplum adducitur. Proinde nos post Argyropylum ita vertimus τὸ συωνύμως,quod vniuocũ attributũ significat, vt facilius in hoc pronunciato analoga intelligi possint. Nã etsi illa apud Græcos sæpè comprehenduntur nomine τῶν συωνύμων non tamen apud Latinos nomine vniuocorum, cùm tamen ea, quæ analogicè conueniunt, sæpe apud vtrosque dicantur ratione eadem conuenire, si non eadem simpliciter,certe attributione,aut proportione eadem,vt patebit libro quarto. Porrò loco verbi ἀπλῶς,quod est Ipsum,nos,Tale,substituimus quòd sensum melius, ac planius exprimat. Quo autem pacto veritas magis conueniat iis, quæ sunt causa veritatis aliorũ,& quo pacto sit analoga,lib. 4. patebit. Denique,si quis obiiciat, non rectè hoc loco dici,ignem esse omnium calidissimum,cùm ferrũ ignitum videatur calidius,quàm flamma; respondendum est,falsum id esse,non tantùm quia ignis natura calidus est, ferrum verò ex accidente,sed quia intentior est calor ignis; etsi in ferro ignito propter materiæ densitatem maior sit caloris copia,cuius causa intensius calidum videtur sensui,quàm flamma. *Explicetur pronũciatũ illud, Propter quod vnũquodque est,& illud magis.*

p *Hanc ob rem principia.*} Cõclusio est eius rationis,qua minorẽ propositionẽ tacitæ ratiocinationis probari diximus. In qua cõclusione meritò Arist. vocat primas causas,principia eorũ, quæ semper sunt,quia nõ solùm sunt causæ eorũ, quæ gignũtur,& intereũt,sed etiã sempiternorũ,vt Mũdi,cœlorũ & substantiarũ separatarũ,quæ Arist. putauit ab omni æternitate extitisse. Nõ est aũt Arist. hac cõclusione cõplexus materiã primã,non solùm, quia non est prima causa simpliciter,cùm non sit causa substantiarũ separatarũ,nec quorumdã sententia corporũ cœlestiũ; sed etiã,quia non est maximè ens,sed potiùs, quæ infimũ entitatis gradũ teneat. Reliquũ est igitur,vt solã primã causam finalẽ, efficientẽ, & formalẽ externã, quæ est exemplar rerũ omnium,vocarit principia verissima; quod sanè verissimũ est,cùm ratio harũ causarũ in solũ Deũ Opt. Max cadere possit. Alia quoque ratione excludi possunt & materia, & forma informãs (quæ quidẽ ne rebus quidẽ ipsis, quarũ causæ sunt, veriores dici possunt) quia non sunt entia completa,sed partes eorũ entium, quorum sunt causæ internæ. *Quid Aristoteles nomine principiorũ verissimorũ intelligat.*

q *Neque*

q *Neque enim interdum*} Quia proxima cõclusione,nõ solùm asseruit, primas causas esse veras,sed etiam verissimas,vtrunque probat in verbis sequẽtibus.

Etiã sempiterna iuxta Aristotelis d.Armã, causam habere sui esse. Cõsectarium.

r *Sed cæteris illa*} Ex hoc loco perspicuum est(vt animaduertit D.Thomas) sempiterna apud Aristotelem non solùm habere causam sui motus, sed etiam sui esse;sunt enim qui hoc posterius Aristotelem negasse velint.De qua re latè disserendum est lib.12.

s *Quocirca,vt vnumquodque*} Colligit huiusmodi consectarium, Quo pacto vnaquæque res est,ita,& verã esse.Nam cùm ex dictis constet,ea, quæ semper sunt,semper esse vera; quæ autem non semper sunt, non semper esse vera ; & quæ habent causam sui esse,habere causam suæ veritatis;quæ denique non habent causam sui esse, sed ipsa potiùs sunt causæ,vt cætera sint,ex se ipsis esse vera,atq; adeo verissima planè sequitur à posteriori, quo pacto vnumquodque est,eodem & verum esse. Dico autem, à posteriori, quia potiùs ex hoc illa omnia à priori demonstrari possunt, vt paululum animaduertenti perspicuum erit. Obserua autem, non rectè verba ὅτως καὶ τῆς ἀληθείας verti à quibusdam,Sic & veritatis particeps est.Prima enim causa,vt non participat esse,ita neque veritatem , sed est primum esse , primáque veritas a cæteris omnibus participata. Posset quoque verti consectariũ,hoc pacto, Quantum quidque habet ipsius esse,tantum & veritatis habet.

ὑπάρχει τοῦ εἶναι,οὕτω καὶ τῆς ἀληθείας.

Refellitur quorundam interpretatio.

Obiectio prima.

Sunt tamen nonnulla quæ Aristoteli hoc loco obiici possint. Primum,quòd non cõstanter de veritate loquutus esse videatur. Nam cùm in toto huius rationis discursu eodem modo veritatem accipere debuisset, tamen postquam in distinguendis finibus scientiæ Theoreticæ,& Practicæ loquutus est de veritate complexa,quæ in compositione, & diuisione prædicati cum subiecto cernitur(hæc enim est,quæ directò sub scientiam cadit) videtur fecisse transitum ad veritatem simplicem,quæ est proprietas entis.

2 Alterum est , quòd non rectè existimauerit ea , quæ non semper sunt,non semper esse vera.Nam cùm omnia entia perpetuò sint entia(siquidem necessariò sunt entia)perpetuò etiam sint verà necesse est.

3 Tertium,quòd non rectè dixerit,res alias esse aliis veriores. Veritas enim est adæquatio rei,& intellectus; adæquatio autem,cùm in quadam æqualitate consistat,non admittit gradus,vt alia sint magis æqualia,alia minùs

Primæ obiectionis diluitio.

Finem cõtemplatiuæ scientiæ complecti & simplicis, & cõplexæ veritatis cognitionẽ.

Sed prima obiectio facilè diluetur,si dicas, Aristotelem,cùm distinxit fines scientiæ Theoreticæ,& Practicæ,non accepisse veritatem pro ea tantùm, quæ in compositione,& diuisione cernitur,sed pro simplici etiam. Finis enim contemplatiuæ scientiæ est , non solùm cognoscere veritatem complexam , quæ pertinet ad principia, & conclusiones , sed etiam simplicem , quæ pertinet ad terminos,ex quibus principia & cõclusiones cõstant. Omnis enim huiusmodi veritas cadit aliquo modo sub scientiam, quatenus necessaria est ad scientiam comparandam. Quamuis ergo Arist. post illam distinctionem finium de sola simplici loqueretur , nullum credendus esset fecisse transitum ab vno veritatis genere ad aliud. At ne illud quidem verum est , Aristotelem post prædictam distinctionem,ita de simplici loquutum fuisse,vt nõ possint omnia, quæ ab illo dicta sunt,complexæ etiam accommodari;tametsi nos solam simplicem deinceps cum D.Thom.& Alex.prosequuti sumus,tum quòd ea, quæ ab Arist.dicuntur, magis conueniunt in simplicem ; tum etiam, quia in capite sequenti, quod ex fine huius occasionẽ accipit, de solis principiis incõplexis, siue causis, quibus sola simplex veritas cõuenit,disseritur.Si quis autem hoc loco quærat, vtra sit prior,& maior(vt ita dicam)siue perfectior veritas,simplex ne an complexa:respondendum est,etsi comparatio non fit propriè,nisi in eadem specie, vt Aristoteles ait 7.Phys.cap.4. tamen veritatem simplicem esse priorem, & perfectiorem

Simplicẽ perfectiorem esse cõplexa.

Sect. hoc loco. tex.29.

perfectiorem complexa, cùm veritas pronunciatorum, quæ sola est complexa, ex veritate terminorum pendeat. Argumento quoque illud est, quòd veritas prima simplex, quæ de solo Deo Opt. Max. dicitur, est prior omnibus aliis veritatibus, atque adeo veritate complexa primi, communissimique pronũciati.

Alensis hoc loco.

Secunda obiectio, veritatis simplicis distinctione dissoluitur. Nam quemadmodum ens duobus modis sumitur: vno, vt esse potest; altero, vt est actu (quanquã hæc distinctio secundũ Aristotelem non habet locum in sempiternis) sic etiam necesse est, vt simplex veritas duobus modis accipiatur: vno pro adæquatione, siue imitatione, qua res, vt sunt possibiles, respondent conceptui diuino; altero, pro adæquatione, qua illi respondent, vt actu existunt. Ad obiectionem igitur dicito, res, quæ non semper sunt etsi semper sint veræ priori modo, non esse tamen semper veras posteriori.

D Iutiæ secundæ.

neque q enim interdum vera sunt, neque illis, vt sint, causa est quicquam, sed r cæteris illa. Quocirca, s vt vnumquodque est, ita & verum est.

Tertiam denique hunc in modum dilues. Cum dicimus, veritatem, quæ est entis proprietas, esse adæquationem rei, & intellectus; adæquationis nomẽ late accipiendum esse, nempe, vt complectitur adæquationem propriè dictam (quæ imperfecta æqualitate consistit, & nullos admittit gradus) & imitationem, quæ impropriè adæquatio appellatur. Res enim dicuntur veræ, quia priori, aut posteriori modo adæquantur intellectui diuino, hoc est conceptui, quem Deus de rebus habet, exempli causa. Bucephalus ideo dicitur verus equus, quia adæquatur cõceptui, quem Deus habet de perfecto equo: ideo autẽ dicitur verum ens, quia quoquo modo, ac participatiuè, imperfectèque respondet conceptui, quem Deus habet de perfecto ente, quod est ipsa diuina essentia. Cùm igitur dicimus, res alias esse aliis veriores, hoc est veriora entia solámque primam causam esse ens verissimum, id propterea dicimus, quia solus Deus perfectè adæquatur conceptui, quem ipse habet de perfecto ente; cætera autem plus minusve imitantur illud, & (quod consequens est) plus minusve assimilantur cõceptui, quem Deus de perfecto ente habet. Quæ enim perfectiora sunt perfectiùs illi respondent, quæ autem minùs perfecta, minùs etiam perfectè. Verùm de hac re susius agendum est lib. 4.

Cur quædam alijs veriora dicantur.

IN REBVS NE, AN IN NOBIS potius sit causa eius difficultatis, quæ in cognitione veritatis accidit.

QVAESTIO I.

Duæ extremæ sententiæ in hac quæstione.

SECTIO I.

De hac re partim in præmio huius operis cap. 4 actũ est, partim agetur li. 4.

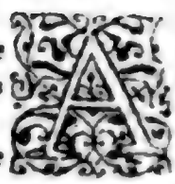

DEO difficilem esse veritatis cognitionem, non modò indefesso Philosophorum studio, sed etiam quotidiano experimento comprobatum est, vt non defuerint, qui dicerent, nihil veri ab hominibus posse comprehendi. Verùm de causa huius, siue difficultatis, siue (vt illi quidem credebant) impossibilitatis, non omnes idem sentiunt. Alij enim totam ad res ipsas; alij ad nos totã; alij partim ad res, partim ad nos referendã putãt.

Ac primã quidem opinionẽ primùm sequutus videtur Heraclitus

Ephe-

Primum argumentum eorum, qui totam veri cognoscibilis difficultatem ad res ipsas referunt.

Ephesius hac ratione. In rebus nihil omnino est stabile, nihil fixum, & immutabile; igitur in rebus ipsis posita est tota difficultas percipiendæ veritatis

2 Eadem sententia his argumentis confirmari potest. Perinde se habet intellectus noster ad similitudines rerum intelligibilium, vt se habet materia prima ad formas rerum naturalium, vt docet Aristot. tertio de Anima cap. quarto; at materia prima nō habet ex se vllam difficultatē ad recipiendam quancunque formam rei naturalis, cùm sit pura potētia ad omnes; ergo neque intellectus noster ad recipiendam vllam similitudinem rei intelligibilis, & (quod est consequens) ad vllius veritatis perceptionem. *à tex. 5.*

3 Præterea, si vlla causa eius difficultatis nobis asscribenda esset, id maximè accideret respectu earum rerum, quæ sunt excellentis naturæ, vt perspicuum est; at hoc non est dicendum; ergo nec illud. Minor probatur, Quia si qua est ratio, cur ita dicendum esset potissimùm, quia, vt vespertiliones non possunt ferre lumen diei, ita intellectus noster non potest ferre lucem illarum: hoc enim pacto videtur intelligenda similitudo, qua Arist. vtitur in contextu, quæque, vt aptissima, ab omnibus approbari solet: at hoc, si quis animaduertat, falsum est; neque enim intellectus noster est in organo corporeo, vt lædi possit excellentia rei intelligibilis, quemadmodum videndi facultas, quia in oculis inest, lædituer excellentia rei visibilis; quin potiùs, quò res intelligibilis est illustrior, eò intellectus in ea percipienda magis reficitur, ac recreatur, & ad alia percipienda aptior redditur, vt ipse quoq; Arist. asserit in citato loco tertij de Anima: nulla est igitur ratio, cur difficultas percipiciendi res ex se illustrissimas, sit nostro intellectui tribuenda.

Alia sententia superiori omnino cōtraria.

Secundam sententiam, quæ superiori omnino opposita est, amplectitur Scotus hoc loco, & alij eius Sectatores. Credunt enim, totam eam difficultatē reiiciēdam esse in imbecillitatē nostri intellectus. Quod tribus potissimùm argumentis apud Scotum confirmatur. *tex. 7.* *Scotus. Maior Antonius Andreas: omnes hoc loco. q. 2.*

Primum est. Si qua res ex se esset cognitu difficilis, ea esset talis respectu cuiuscunque intellectus (vt enim natura rei nō variatur comparatione diuersorum intellectuum, ita nec conditiones, quę rei naturam sequuntur) atqui nulla res est cognitu difficilis respectu intellectus diuini; igitur nulla res est ex se cognitu difficilis.

2 Secundum. Id quod per se tale est, non est ex se difficilè tale; v. g. quia homo est per se risus capax, non est ex se, ac ex natura sua difficilè risus capax; & ita res habet in cæteris; atqui nulla res est, quæ non sit per se cognoscibilis; igitur nulla est, quæ ex se sit cognitu difficilis. Minor probatur, quia vnaquæque res est per se ens; vt autem est ens, sic etiam & vera, quemadmodum ad calcem capitis dictum est; esse autem cognoscibile, aut idem est, quod verum esse, aut illud per se, ac immediatè consequitur; igitur nulla res est, quæ non sit per se cognoscibilis.

Tertium

Tertium. Agens minoris virtutis, æquè facilè producit effectum sibi proportionatum, atque agens maioris virtutis: non minùs enim facilè calor duorum graduum producit duos gradus caloris, quàm calor decem graduum producit decem, eodémque modo res habet in cæteris disparibus agentibus, si conferantur cum effectibus suę virtuti respondentibus; at nulla res est, quæ ex se non possit obiectiuè parere certam cognitionem suæ entitati proportionatam: ergo nulla omnino est, quæ ex se sit cognitu difficilis. Concedit ergo Scotus, res minoris entitatis efficere in nobis cognitionem minùs præstantem: cæterum quòd difficiliùs ex se cognoscantur, quàm præstantiores, hoc ille contendit nullo modo concedendum esse. 3

Text. 1. Quarto loco confirmari potest hæc opinio ex iis, quæ hoc cap. dicuntur; sic enim planè scriptum est [Non in rebus, sed in nobis illius causa sita est] nempe difficultatis. Quibus verbis nihil clarius ex Arist. pro hac sententia videtur afferri posse. 4

Approbatio mediæ sententiæ, & quædam ad eius explicationem vtilia.

SECTIO. II.

D. Tho. hoc loco lect. 1. p. 6. Mag. Albertus c. p. 7. Alexan. com. 3. Auer. cō. 8. landū. q. 3. &c.

TERTIAM sententiam, quæ media est, amplectitur D. Tho. itémque Mag. Alb. Auerr. Egid. Rom. & reliqui fermè Peripatetici. Quin etiam Sceptici, & Academicorum ij, qui cum Scepticis ab omni pronunciato assensum cohibent, partim eius rei causam ad nos, partim ad res ipsas referunt. Hanc igitur sententiam nos, vt longè probabiliorem, & Aristotelicæ doctrinæ magis consentaneam sequemur. *Approbatur media sententia.*

Vt autem quo pacto ea sit vera, nonnullis conclusionibus aperiamus (neque enim satis ab his auctoribus videtur explicata) animaduertendum est in primis, nullum esse genus rerum, quod à nobis etiam dum in corpore mortali degimus, aliquo modo intelligi non possit. Id quod ex eo accidit, quia obiectum adæquatum cuiuscunque intellectus est ens, quod suo ambitu omnia complectitur. *Omnia à nostro intellectu vtcunque cognosci posse.*

Deinde animaduertēdum est, tria esse rerū genera, quæ à nobis nō æquè facilè, aut æquè difficile intelliguntur. Primum est earum, quæ sunt excellentis admodum naturæ; atque hæ sunt substantiæ omnes materiæ expertes, & earum qualitates. Alterum earum, quæ sunt admodum tenuis entitatis, vt materia prima, relationes, & entia rationis, quæ dici solent minimæ entitatis. Tertium verò earum, quæ sunt mediæ inter has, substantiæ nimirum sensibiles, & earum accidentia absoluta. *Tria rerum genera, quæ à nobis non æquè facilè, aut difficilè percipiuntur.*

Postremò animaduertendū est, quęstionē hanc propter cognitionem rerum primi, & secundi generis præcipuè propositam esse: illæ enim ferè sunt, quę nobis non paruā in tota Philosophia difficultatē exhibent. Nam quę ad tertiū genus pertinent, cùm nostris sensibus *Quæstionem præcipuè intelligendā de rebus primi, & secundi generis.*

sint

sint familiares, facilè, aut nō admodū difficilè à nobis percipiuntur.

Obiectio. Quòd si quis obiciat, si ea, quę diximus, vera sunt, difficiliorem cogniru fore materiam primam, quæ ad secundum genus pertinet, quàm res naturales, quæ ad tertium spectant; quod falsum videtur, cùm res naturales per materiam primam, & formam substantialem cognoscantur tanquam per propria principia: recte occurres, si dicas, cognitione quidem distincta, siue diffinitiua, difficiliores cognitu esse res naturales, quàm materiam primam, idque probare argumentum, quandoquidem cognitio rei per propria principia distincta est, ac definitiua. At cognitione confusa, siue simplici, qua à nobis tota res primùm cognoscitur, faciliores cognitu esse res naturales, quàm materiam primā, quia sunt obiecta intellectui nostro accommodatiora. In hac autem quæstione non est sermo de difficultate cognitionis distinctæ, sed confusę, siue simplicis. Nam cùm Philosophi absolutè de difficultate cognitionis loquuntur, de ea quæ naturæ ordine prior est, intelligendi sunt. Alioqui absolutè dicendum esset, species infimas rerum naturalium esse nobis cognitu difficillimas, quia vt earum naturæ sunt maximè compositę, sic earum distincta cognitio difficillima est.

Dilutio.

Hoc loco agi de difficultate cognitionis confusæ, non distinctæ.

Motū, & tēpus cognitione cōfusa facillimè; distin a vero difficilè cognosci.

Quo fit, vt non admodum placeat eorum sententia, qui dicunt motum, & tempus pertinere ad tertium genus. Nam etsi illa sint non parum difficilia cognitu cognitione distincta; tamen perfacilè cognoscuntur confusa, ac simplici. Id quod patet ex communi sententia Philosophorum passim dicentium, motum esse per se notum; itemque ex eo, quod Aristoteles non semel verissimè affirmat, principia rerum naturalium motus adminiculo inuenta, ac cognita esse. Tempus autem, etsi diffinitiua cognitione difficilè cognoscitur, simplici tamen ita notum est, vt nemo sit, cui illius notio impressa non sit. Vnde est illud Augustini vndecimo libro confessionum [Quid tempore familiarius commemoramus, quid notius intelligimus? quid est ergo tempus? si nemo ex me quærat, scio; si quærenti explicare velim, nescio.] Sunt tamen hæc successiua simplici etiam cognitione minùs facilia cognitu, quàm quantitates, & qualitates sensibiles permanentes, quia ratione eius, quod nondum acquisitum est in motu, aliquid admittunt non entis, & potentialitatis, quę sunt obscuritatis causæ.

Vt D. Thom. hoc loco lect. 1. p. 6. & Lādunus q. 3.

Augustini dictum de tempore.

cap. 14.

Reijcitur quorundā opinio.

Minus etiam placet id, quod quidā asserunt, res materiales esse numerādas inter ea, quæ ex sese difficilè à nobis cognosci possūt, quòd indigeant abstractione à materia sensibili, vt à nobis directò percipiātur. Si enim ita res habet, quas nā dicem⁹ ex sese facilè à nobis cognosci? Nam & ipsa sensibilia accidētia indigēt abstractione à materia sensibili, vt directè intelligātur, si nomen materię sensibilis sumatur pro singulari, siue signata: q̄ si sumatur pro quauis materia sensibili, falsū est, res materiales nō posse intelligi, nisi à sensibili materia abstrahātur; si quidē necessariò in earum cōceptu includitur materia sensibilis.

Lanellus q. 2. ex cōmentatore.

Verā

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO III.

His positis sit huius sententiæ prima conclusio: Difficultas, quæ in cognitione rerum primi generis accidit, ex sola imperfectione nostri intellectus nascitur. *Primæ cõclusio.* Hæc conclusio facilè probatur, hac consideratione præmissa, Difficultas, quemadmodum & opposita facilitas, primò cernitur in actione, & ex actione deriuatur ad alia, quæ difficilia dicuntur. Cætera enim, ideo dicuntur facilia, aut difficilia, quia facilè, aut difficilè fiunt, aut intelliguntur, aut explicãtur &c. loquor autem de actione latè; vt complectar actiones immanentes, quæ non propriè dicuntur actiones, sed operationes. *Quæ inte primò difficultas, & facilitas reperiantur.* Cùm igitur omnis actio ab aliquo agente oriatur; & circa aliquam materiam versetur; necessariò efficitur, vt omnis difficultas proueniat vel ex ineptitudine agentis, vel ex ineptitudine materiæ; vel vtriusque; quo pacto difficultas; quæ sæpe accidit in combustione ligni, vel prouenit ex debilitate ignis, vel ex indispositione ligni; vel ex vtraque: nam si quæ sunt aliæ difficultatis, causæ, vt medij, & instrumentoruin, facilè ad has reuocabuntur. Ita fit, vt duæ sint generales causæ cuiusque difficultatis. *Duæ causæ difficultatis inter bus cognoscendis.* Atque hoc est, quod docet Ari. verbis illis [Cùm difficultas duob' modis accidat.] Neque enim ille hac oratione solas radices eius difficultatis, quę accidit in cognitione veritatis, videtur complecti, sed ex his quasi generalibus causis cuiusque difficultatis colligere, quid dicendum sit de causa difficultatis in veritatis cognitione.

Hoc igitur posito, facilè probatur proposita conclusio in hunc modum. Omnis difficultas, quam experimur in cognitionè rerum primi generis, vel ex eo nascitur, quòd illæ sint parum intelligibiles; vel quia intellectus noster est parum aptus ad eas intelligendas; vel ex vtroque: at non nascitur ex eo, quòd illæ sint parum intelligibiles: igitur ex eo tantùm, quòd intellectus noster parum est aptus, vt eas intelligat. Maior ex dictis patet. Minor probatur. *A sufficienter partium enumeratione.* Res primi generis cum cæteris comparatæ, sunt maximè entia, ac proinde maximè vera; ergo sunt maximè intelligibiles. Quantum enim vnaquæque res habet entitatis, tantum habet veritatis, & (quod hinc sequitur) intelligibilitatis: siquidem obiectum intellectus est ens; veritas autem, quæ est proprietas entis, est ratio sub qua entia cadunt sub intellectum. Præterea, vt se habet lux ad visum, sic se habet ens ad intellectum; quæ autem sunt maximè lucida, sunt maximè visibilia; ergo quæ sunt maximè entia, sunt maximè intelligibilia: eiusmodi autem sunt res primi generis cum cæteris collatæ, substantię, in quam, cum substantiis, & accidentia cum accidentibus; ergo sunt maximè intelligibiles: quare non ex eo nascitur difficultas, quia experimur in earũ cognitione, quòd illæ sint parum intelligibiles, quod erat probandu. *Exemplo lucis, & visus.* Hæc conclusio adhibitáq; probatio, si quis animum

aduertat,planè est Arist.in cõtextu,qua in re nulla penè est dissẽsio.

Obiectio. Quòd si quis obiiciat, perfectionem rerum primi generis esse in causa,vt non facilè,nisi ab intellectibus separatis perspiciantur, ergo non esse negandum, esse illas etiam ex se se cognitu difficiles:

Dilutio. neganda est consequentia,etsi Albertus in primum librum eam admittere videatur.Perfectio enim rerum,ex se non obstat cognitioni,cùm res omnes per actum, perfectionémve cognoscantur. Alia ratio est de imperfectione,vt ex sequenti conclusione patebit. Atque idem re vera sensisse Albertum,ipse exponit hoc loco.

Albertus lib.tract. 2.cap. 1.

Albert. hic ca. 2.

Secunda conclusio. Secunda conclusio. Difficultas,quæ accidit in cognitione rerum secundi generis,partim nascitur ex earum imperfectione,partim ex imperfectione intellectus nostri. Hæc conclusio probatur primùm ex fundamento superioris hoc pacto. Non solùm res ipsæ secundi generis sunt parum intelligibiles, sed intellectus etiã noster parum aptus, vt eas intelligat ; igitur ex vtraque parte nascitur difficultas, quam experimur in earum cognitione. Prior pars antecedentis ex dictis patet. Res enim secundi generis habẽt infimum gradum entitatis,ac veritatis,si cum cæteris conferantur, & perinde se habent ad intellectum,vt se habent ad visum ea, quæ minimam habent lucis participationẽ. Posterior sic probatur. Intellectus noster in hac vita(sic enim de eo loquimur) est parum aptus ad intelligenda ea, quæ sunt à sensibus remota,eo quòd à sensibus in intelligendo pẽdeat;at huiusmodi quoque sunt entia secundi generis , seu minimæ entitatis ; est igitur intellectus noster parum aptus ad ea intelligenda.Præterea,perfectior intellectus est,qui facilè intelligit,& res mediocris,& minimę perfectionis,quàm qui mediocris tantùm;quemadmodum perfectior esset aspectus, qui facilè intueretur,ac discerneret res & diurna,& nocturna luce illustratas (cuiusmodi forsitan fuerit in aliquo animali)quàm qui diurna tantùm , qualis est noster aspectus;at intellectus noster res tãtùm mediocris perfectionis facilè intelligit;igitur minori quoque eius perfectioni ascribendũ est, quòd difficilè intelligat res secũdi generis.Ad hæc,Res,quæ propter paruitatem minimum habent visibilitatis gradum , indigent visu perspicacissimo iuxta illud Arist.[si visibile minuatur,necesse est,vt facultas videndi augeatur]quod habes in lib.de sensu,& sensili;ergo pari ratione res minimæ entitatis indigent intellectu acutissimo: at intellectus noster non est huiusmodi,cùm teneat infimum gradum in intellectibus:igitur ex imperfectione quoque eius nascitur,vt res secundi generis non facilè percipiat. Ita patet posterior pars minoris.

Idem Boet. in li. de duabus naturis.

Ex natura ipsarũ rerum, & intellectus.

Alia ratio. Secũdò probatur conclusio hac ratione.Vt res secundi generis facilè à nobis perciperẽtur,nihil obstaret earũ imperfectio, si intellectus noster esset perfectior, quippe cùm facilè intelligantur à perfectioribus intellectibus: nec item impediret quicquã imperfectio intellectus nostri,si illę essent aliquantò perfectiores,nempe,vt illę

quas

quas medias appellauimus:igitur quòd difficile à nobis cognoſcantur,partim naſcitur ex imperfectione ipſarum, partim ex imperfectione intellectus noſtri.Id quod apta ſimilitudine explicari poteſt. Quòd enim ſenes difficilè cernere valeant res parum viſibiles, partim oritur ex defectu lucis,aut magnitudinis rerum obiectarũ, partim ex ſenſus infirmitate. Nã ſi res parum viſibiles non eſſent obſcuræ,aut exiguæ magnitudinis,facilè ab illis cernerentur ; ſi aſpectus etiam ipſorum eſſet integer,qualis eſt in iuuenibus, idem quoque accideret: quòd igitur illi difficilè cernere valeant res , quæ re vera ſunt parum viſibiles , partim oritur ex imperfectione rerum, partim ex imperfectione facultatis videndi. *Explicatio ex re ſimili.*

Ac poſterior quidẽ pars propoſitę cõcluſionis primo aſpectu non videtur eſſe eorum,quos pro tertia ſententia citauimus;quandoquidem illi non alia ratione probant , res minimæ entitatis eſſe nobis cognitu difficiles,niſi quia ſunt ex ſe parum cognoſcibiles. Verùm quia loquuntur de cauſa præcipua,quam dubium non eſt ſitam eſſe in ipſa rerum imperfectione;non eſt,quòd illos nobis vlla ex parte aduerſari in hac concluſione putemus.

Quod autem ad Ariſtotelem attinet, nihil de hoc genere rerũ expreſſum habemus in contextu;niſi quòd particula illa, Fortaſſe,nõ nihil de eo innuit,vt in explanatione cõtextus diximus;& tota concluſio ex generali illa diuiſione cauſarũ difficultatis , quam ipſe attulit,optimè colligitur,quod facile eſt ex dictis intelligere,

Tertia concluſio.Si abſolutè,ac ſimpliciter,hoc eſt,nulla facta diſtinctione rerum,loquendum eſt;difficultas , quæ in earum cognitione accidit , ex imperfectione noſtri intellectus præcipuè naſcitur.Hæc concluſio tribus argumentis confirmari poteſt. Vno, quia imperfectio intellectus noſtri in cauſa eſt,cur difficilè intelligamus non ſolùm res primi generis;ſed etiam ſecundi , vt patet ex prima, & ſecunda concluſionibus ; imperfectio autem rerum non eſt in cauſa,vt difficilè intelligamus,niſi res ſecundi generis,vt ex vtraque etiam concluſione perſpicuum eſt.Altero, quia etſi imperfectio rerum efficit,quominus illæ ſint parum intelligibiles ; non eſt tamen in cauſa,cur ſint difficilè intelligibiles, niſi reſpectu intellectus noſtri:alioqui ab intellectibus quoque ſubſtantiarum ſeparatarum nõ facilè perciperentur.Tertio,quia illud præcipuè reddendum eſt pro cauſa huiuſce difficultatis , quòd efficit , vt res cognitu digniſſimas (de his enim præcipuè habenda eſt ratio) difficilè cognoſcamus: at hoc nihil eſt aliud,quàm imperfectio intellectus noſtri ita ſe habentis ad præclariſſima entia , vt oculi nocturnarum volucrum ad lumen diurnum. *Tertia cõcluſio.*

Hanc verò concluſionẽ,& vltimam eius probationem deſumpſimus ex Ariſt.in contextu.Illud enim pronunciatu, Nõ in rebus,ſed in nobis difficultatis eſt cauſa,noſtrã concluſionẽ continet: neque enim intelligendum eſt de quauis cauſa,ſed de cauſa prꝛcipua,vt D.

Thom.annotauit,& dictio [fortaſſe] innuit. Verba autem ſequentia continent eam probationem, quam nos in concluſione confirmanda tertiam fecimus : facilè enim in eam rationis formam redigi poſſunt.

Sententia quorũdã.

Sunt tamen,qui & in concluſione Ariſtotelis,& in eius probatione nobis aduerſentur.Dicunt enim,in pronũciato illo,Non in rebus &c.non eſſe ſermonẽ de difficultate, quæ accidit in cognitione rerum abſolutè,ſed tantùm earũ,quæ ad hanc ſcientiã ſpectant; neq; nomine cauſæ intelligendam eſſe ſolã præcipuã cauſam, ſed quamcunque,vt ſit ſenſus,Cauſam difficultatis, quæ accidit in rebus metaphyſicis cognoſcendis,nullo pacto rebus,ſed nobis tãtùm adſcribendam eſſe;præſertim cùm probatio,quæ ſequitur ex veſpertilionum ſimilitudine,ad ſolas res metaphyſicas accommodetur.

Refutatio.

Horum tamen ſententia non eſt probãda. Primùm,quia eius difficultatis cauſam reddit Ariſtot.in eo pronunciato, de qua loquutus fuerat à principio capitis(neque enim vſque ad eum locum propoſitum mutauerat) ſatis autem patet,illum à principio capitis locutum fuiſſe abſolutè,ac generaliter de difficultate,quę accidit in cognitione rerum,non autem reſtrictè de ea, quæ cernitur in cognitione rerum metaphyſicarum.Deinde,quia etſi id daremus ; falſum eſt tamen,difficultatem,quę accidit in cognitione rerum metaphyſicarum,prouenire ex ſola intellectus noſtri imperfectione, & non aliquando ex imperfectione etiam ipſarum rerum. Cõplures enim ſunt res minimæ entitatis,quæ à Metaphyſicis tractẽtur, vt potentia,& actus in commune,quæ dicuntur de matẽria prima,& accidẽtibus;itémque genera ſuprema,potiſſimùm verò prædicamẽti relationis ; quæ omnia à nullo artifice, præterquam à Metaphyſico explicantur. Ita patet,nec pronunciatum Ariſtotelis, nec eius probationem reſtrictè,ac preſſè, ſed latè de præcipua cauſa difficultatis,qua in rerum cognitione accidit,accipiendam eſſe.

Res plurimæ minimæ entitatis à Metaphyſico tractari.

Soluuntur argumenta oppoſitarum opinionum. SECT. IIII.

AD primum argumentum, quo ex Heraclito prima ſententia confirmabatur, dicendum eſt, Primùm, non omnia eſſe fluxa,& inſtabilia;imo ne omnia quidem ſenſibilia. corpora enim cœleſtia, ſubſtantiæ ſeparatæ, animus item noſter, nulli corruptioni ſunt obnoxia. Deinde, nec res corruptioni ſubiectas quouis modo eſſe inſtabiles, & caducas. Quamuis enim tales ſunt, quod attinet ad indiuidua; tamen naturæ ipſæ vniuerſales ex ſe ſtabiles ſunt,ſeu potiùs non ſunt inſtabiles,niſi ratione indiuiduorum; quæ ſtabilitas earũ negatiua ſatis eſt, vt de illis ſcientia haberi poſſit.Quanquam & illud dici poteſt,cùm Philoſophi aiunt, ſcientiam non eſſe niſi de iis rebus, quæ aliter habere non poſſunt, nomine huiuſmodi rerum præcipuè intelligi inuariabiles earum connexiones,

Quo pacto intelligendum ſit, non eſſe ſcientiam de iis, quæ aliter habere poſſunt.

res,quæ nō minùs in rebus corruptibilibus, quàm in perpetuis reperiuntur,nec enim minùs inuariabile eſt, quòd ignis natura ſua ſit aptus,vt comburat,quàm ſubſtantia ſeparata,vt intelligat. Addi & illudpoteſt,rerum inſtabilium,ſaltem illud ſciri poſſe,quòd inſtabiles ſint;vt vel hinc intelligas, non rectè nonnullos Veterum ex earum inconſtantia collegiſſe,nihil omnino ſciri poſſe.

Explicatur comparatio intellect⁹ noſtri cū materia prima.

Ad ſecundum dicendum eſt, comparationem illā intellectus noſtri cum materia prima,quam facit Ariſt.tertio libro de Anima,non eſſe intelligēdam reſpectu omnium ſpecierum intelligibilium, ſed tantùm comparatione earum,quę elici poſſunt ex phantaſmatibus; eas verò res,quarum iſtæ ſunt ſimilitudines,ferè omnes facilè à nobis intelligi.Secus eſt dicendum de iis, quarū ſimilitudines ex phātaſmatibus elicere nō poſſumus,cuiuſmodi ſunt res primi generis. In his enim intelligendis magno opus eſt diſcurſu,& diſquiſitione. Dixi autem,ferè omnes illas facilè à nobis intelligi, non autem omnes abſolutè;quia ſubſtantia genus ſummum,etſi per propriā ſpeciem à nobis intelligi poſſe videtur; tamen eſt valde difficilis cognitu,vt patet ex difficultate, quæ fuit apud Philoſophos in inueſtigandis ſubſtātiis immaterialibus,quarum cognitio dedit anſam abſtrahendi ſubſtantiam genus ſummum à ſubſtantia corporea. Alij ſoluunt argumentum hoc pacto;Intellectum noſtrum, vt receptiuum,& paſſiuum actus intelligendi,eſſe puram potentiam,nullámque pati difficultatem in eo actu accipiendo;atque hac ex parte eſſe ſimilem materiæ primæ:at verò,vtelicitiuum actus,quemadmodum non eſt pura potentia,ſed vis quædam illius productiua,ita nō eſſe ſimilem materiæ primæ,ſed formæ;ac proinde non æquè facilè poſſe omnia intelligere propter defectum propriæ virtutis actiuæ; aut etiam propter imperfectionem obiecti cum illo concurrentis ad intelligendi actum.

Difficilè à nobis percipi genus ſūmum ſubſtantiæ.

Aliorum ſolutio

Cur res ſuapte natura perfectiſſimæ difficilè in hac vita ab intellectu noſtro percipiantur.

Ad tertium conceſſa maiore,neganda eſt minor, neque enim intellectus noſter ideo in hac vita difficilè intelligit res ex ſe illuſtriſſimas,quia lædatur earum luce,vt rectè probat argumentum; ſed quia habet parum proportionis,ſiue ordinis ad eas intelligendas:id quod accidit,quia elicere non poteſt earum ſpecies,ſiue ſimilitudines ex rebus ſenſibilibus,quę res ſolæ per ſenſus illi directò renunciantur.Cùm autem Ariſt.ad explicandam hanc difficultatem affert ſimilitudinem verſpertilionum,non illa vtitur ea ex parte, qua nocturnæ volucres læduntur excellentia diuturni luminis ; ſed quatenus habent parum proportionis , ſiue ordinis ad percipiendas res tanta luce præditas;quemadmodum ex toto animalium genere,homo difficillimè percipit quamplurimos odores , non quòd eorum vehementia lædatur,cùm odores,quos difficilè percipit,ſint parum vehementes;ſed quia habet odoratum omnium obtuſiſſimum.

In quo ſē ſu intelligi debeat veſpertilionum ſimilitudo ab Ariſtot. allata.

Ad primū verò Scoti negāda eſt maior illa propoſitio,Si qua res ex ſe eſſet difficilis cognitu,ea eſſet eiuſmodi reſpectu cuiuſcūq; intel

Duobus modis aliquid posse dici ex se cognitu difficile.

lectus. Duobus enim modis intelligi potest, rem esse ex se cognitu difficilem. Vno, quia illi per se conueniat, vt difficilè cognoscatur, quo pacto quælibet res dici potest ex se vera, quia cuilibet conuenit per se, vt sit vera. Altero, quia ex natura illius proueniat, vt aut omnino, aut non facilè, nisi à perfectis intellectibus cognoscatur; quo pacto difficilè esse dicimus, mortuum ab inferis excitare, itémque lignum viride comburi; illud quidem, quia ex natura ipsius operis nascitur, vt non nisi à diuina potentia fieri possit; hoc autem, quia ipsa natura ligni viridis in causa est, vt non facilè comburatur, nisi à vehementi igne, aut ab aliqua potentiori virtute. Vtroque autem modo maior propositio est falsa. Priori quidem, quia esse difficile cognitu, non potest per se conuenire rebus minimæ entitatis, nisi forsitan respectu intellectus nostri. Ex quo fit, vt illa non multò secus falsa sit, quàm si diceres, si colori per se conueniret esse sensibilem respectu vnius sensus, id ipsum ei conueniret respectu cuiuscunque alterius sensus. Posteriori autem, quia si maior propositio eo pacto esset vera, liceret etiam dicere, Si mortuum ab inferis excitare esset ex se difficile factu, à potentia etiam diuina difficilè id fieret. Itémque, si lignum viride ex se esset difficilè combustu, difficilè etiam cóbureretur ab igne quantuncunque vehementi; quæ omnino falsa sunt, & dictis repugnantia. Dicebamus enim iuxta posteriorem vsurpationé verborum [ex se] ideò verè dici, difficile ex se esse mortuum ab inferis excitare, & lignum viride comburi, quia illud fieri non potest, nisi diuina virtute; hoc autem non fit facilè, nisi ab igne vehementi, aut à potentiori virtute. Ita patet, falsam esse maiorem propositionē in vtroque sensu. Ad probationem autē dicendum est, aliud esse asserere, huiusmodi res esse parum cognoscibiles, quod quidem illis proprium est, quemadmodū & esse parum entia, & parum vera; aliud verò, esse difficilè cognoscibiles, quod nō est illis proprium. Præterea, aliud est, huiusmodi res esse per se difficiles cognitu absolutè, quod negamus; aliud verò ex tenuitate naturæ earum nasci, vt non nisi à perfectis intellectibus facilè percipiantur, quod affirmamus. Si ergo esse difficilè cognitu absolutè sūptum ita conueniret rebus minimæ entitatis, vt esset illarum proprietas; rectè concluderet Scotus maiorem propositionem, quēadmodū rectè cōcludes, si ità argumēteris; Res minimæ entitatis sunt per se parum cognoscibiles; ergo respectu cuiuscunque intellectus sunt parum cognoscibiles, seu (vt locutio longiùs absit à calumnia) parum habentes cognoscibilitatis, quemadmodum & entitatis, ac veritatis. Nunc autem, cùm non asseramus, illas esse per se difficiles cognitu, sed ex se; vitiosa est collectio Scoti, quemadmodū in proposito exemplo ligni viridis licet intelligere. Quod si difficilè cognitu non accipiatur absolutè, sed respectu nostri intellectus (quo pacto admittere possemus esse illud quodāmodo proprietatem rerum minimę entitatis) multò apertius est vitium consequentiæ.

Neutro modo argumentū concludere.

Ad

Ad ſecundū dicendū eſt, nihil aliud ea ratione colligi, quàm quòd hoc prædicatū, cognoſcibile eſſe, non difficilè conueniat vlli rei, eo quòd nulla omnino res ſit, quæ nō ſit per ſe, & ex ſua eſſentia cognoſcibilis, quod nos libenter damus. Hoc tamē dato, non cōficit ratio inſtitutū. Nec enim dicimus, aptitudinē ad terminandū actum cognoſcendi difficilè cōuenire rebus, quę appellantur minimæ entitatis; ſed actū cognoſcendi alicuius intellectus difficilè circa eas elici.

Ad tertium dicendū eſt, veram eſſe maiorē propoſitionem, ſi ponamus ea, quæ patiuntur, eſſe æqua proportione diſpoſita reſpectu agentiū. Eodemq; modo, ſi res omnes cōferantur cum intellectibus æqua proportione diſpoſitis ad ipſarum cognitionē, nullā eſſe, quæ ſit cognitu difficilis, vt concludit argumentū. Nunc autē nō ita res habet, cùm res minimæ entitatis cum intellectu noſtro conferūtur; longè enim minùs diſpoſitus eſt intellectus noſter ad notitiam huiuſmodi rerum, quàm aliarum maioris entitatis.

Ad quartum iam dictum eſt, Ariſtotelem in verbis citatis nō loqui de cauſa difficultatis abſolutè, ſed de præcipua, vt in probanda tertia concluſione diximus.

POSSIMVS NE IN HAC VITA ſubſtantias ſeparatas quiditatiuè intelligere.

QVAESTIO II.

Queſtionis explanatio.

SECTIO PRIMA.

text.36. QVæſtionem hanc mouit Ariſt. tertio de anima ad fin. cap. 7. vbi de intellectu ſic ſcribit. Num autem ipſe non ſeparatus à magnitudine ſeparatarum rerum aliquam intelligere poſſit, conſiderandum eſt poſtea. Nec dubium eſt, quin tota ambiguitas apud eum ſit de cognitione quiditatiua nā de ea, qua vtcunq; res intelligitur, nihil eſt, cur dubitauerit, cùm ſubſtantias ſeparatas in rerum natura eſſe oſtēderit, nec admodum difficile ſit, ſubſtantiam ſine materia, apprehēſo ente per ſe exiſtente, & addita negatione corporis, concipere; quod idem apertum eſt ex frequenti apud Philoſophos de hoc rerum genere diſputatione. Verùm quid ſit cognitio quiditatiua, & quo pacto hoc loco accipi debeat, dubitabit fortaſſe aliquis. *Ariſtotelem intelligendum eſſe de cognitione quiditatiua.*

q. 1. art. 2. Scotus primo ſent. d. 3. eam cognitionē appellat quiditatiuā, qua prædicatū aliquod quiditatiuum rei cognoſcitur, etſi nō omnia cognoſcantur. D. autē Tho. 1. p. q. 88. & ſępe alibi eam ſolam cenſet dignā hoc nomine, qua omnia quiditatiua rei prædicata percipiuntur. *Quid cognitio quiditatiua apud Scotum.*

Proinde cùm alter affirmat, ſubſtantias ſeparatas poſſe à nobis in hac vita quiditatiuè cognóſci, alter negat; nihil eſt inter eos diſſidij, vt ipſi quoq; D. Tho. ſectatores fatentur. Nobis tamen magis placet modus loquēdi D. Thomæ. Ní vt quiditas rei complectitur omnia, quæ de ea quiditatiuè dicuntur, ita ea ſola meritò dicitur quiditatiua, qua cognoſcuntur omnia quiditatiua rei prædicata, genera, inquam, omnia & differentiæ, quæ ad illius conſtitutionem pertinent, & ſi quid eſt aliud, quod de ea eſſentiali prædicatione dicatur. Sumimus enim quiditatiuam prædicationem pro eſſentiali.

Probatur modus loquendi D. Thomæ.

Vt Caiet. in lib. de ente & eſſ. ſententiar. 6. q. 14. & 1. p. q. 88. ar. 2. & Ferrar. 3. cōtra gēt. c. 55.

Illud tamen attende, non idē eſſe rem quiditatiuè intelligere, atque eam comprehendere. Nam etſi omnis comprehēſiua cognitio quiditatiua eſt, non tamen omnis quiditatiua comprehenſiua; quippe cùm id ſolùm dicatur cōprehendi, quòd cognoſcitur, quantùm cognoſcibile eſt, fieriq; poſſit, vt omnia quiditatiua rei prędicata cognoſcamus, nec tamen eius poteſtatem omnino capiamus, &, vt ſic dicā, penetremus; quo pacto, etſi Beati omnes diuinā eſſentiā quiditatiuè cognoſcunt, nullus tamē creatus intellectus eam cōprehendit, quòd eius virtutē non omnino penetrēt, hoc eſt, nō omnia percipiant, ad quæ eius vis, & poteſtas extenditur; quod etiam in rebus creatis intelligendis accidere poteſt. Dixi quantùm ex ſe cognoſcibile eſt, quia ſi cognitionis perfectionē non ex natura rei cognitæ, ſed ex facultate cognoſcentis metiamur, nullam omnino rem creatam ab intellectu creato comprehendi dicemus, quippe cùm nulla perfectiſſimè, niſi à Diuino intellectu cognoſci poſſit, ſpectata perfectione virtutis intellectiuæ, quæ in Deo infinita eſt, non autem ſolius rei intelligibilis, quæ finita eſt, & limitata. Itaque de quiditatiua cognitione, ſiue comprehenſiua ſit, ſiue nō ſit, propoſitam quęſtionem intelligendam volumus.

Quid interſit inter quiditatiuam rei cognitionem eiuſdemque comprehenſionem.

Deum à Beatis quiditatiuè cognoſci, nō itē cōprehendi.

Hanc verò quæſtionē nullibi definitā eſſe ab Ariſt. aſſerit Auer. in lib. 3. de anima ad cap. 7. Idemq; in libello de Animæ beatitudine ſcribit, euoluiſſe ſe totū Ariſtotelē, nec ſolutionē eius reperiſſe. Alij volunt definitā verbis pauciſſimis, partim lib. 9. huius operis ca. 12. vbi Ariſt. ait, ignorationē ſubſtantiarū ſimpliciū, ſiue immaterialiū, non eſſe in nobis velut cæcitatē, quaſi ita nobis ſit impoſſibile percipere ſubſtātias ſeparatas, vt eſt cæco percipere colores; partim lib. 12. c. 7. cùm ait, primā cauſam, à qua totū cælū, totáq; natura pendet, vitam optimam degere, qualem nos breui tempore, eamq; eſſe cognitionem, & intelligentiā eius, quod eſt optimū, naturæ videlicet Diuinæ. Neq; enim veriſimile videtur, loqui Ariſtotelem ijs in locis de quauis cognitione, ſed de perfecta, quæ quidem inter ſimplices, ſiue non enunciatiuas, ſola quiditatiua eſt.

Quid Peripatetici ſentiāt de mēte Ariſtotelis in hac quæſtione.

Comm. 45 Cap. 3.

tex. 22.

tex. 33.

Alij volunt, determinatā hoc loco partē eius oppoſitā, cùm dicitur, animę noſtrę mentē ita ſe habere ad ea, quę manifeſtiſſima ſunt natura ſua, vt ſe habēt oculi veſpertilionū ad lumē diei. Quòd ſi ita ſenſit Ariſtoteles; ergo quēadmodū huiuſmodi volucres nō poſſunt

lumen

lumen diurnum perfectè intueri, tametsi illud vtcunq; esse cognoscunt,& sentiunt;ita eius sententia dicendū est,animam nostrā,dum est in corpore,non posse perfectè,ac quiditatiuè percipere substantias separatas,alioqui ex se illustrissimas,etsi eas vtcunq; cognoscat, atque in rerum natura esse intelligat.

Ac illud quidem verissimum est,nullibi quæstionis huius tractationem ab Aristotele latè,& vt res poscebat,scriptam reperiri, quo pacto vera est Auerrois sententia. cæterùm sit ne illa breuiter, aut etiam obiter alicubi ab eo definita,quidque re vera in ea dicendum videatur,hoc loco expendendum est.

Nullibi hāc quæstionē ab Aristotele satis explicatā fuisse.

Quibus potissimùm argumentis pars affirmatiua videatur vera, & quibus auctoribus ea placuerit.

SECTIO II.

SVbstantias separatas in hac vita à nobis quiditatiuè intelligi posse,his argumentis videtur ostendi.

Argumentū primū pro parte affirmatiua quæstionis.

Nulla forma naturalis impeditur à propria operatione propter cōiunctionē cum propria materia (est enim is maximè naturalis eius status,etiamsi alioqui extra materiā existere potest)anima autē nostra est forma naturalis,atq; in propriis eius operationibus præcipuè numerari debet cognitio substantiarū separatarum, cùm in ea potissimùm humana felicitas consistat,vt ostēdit Arist.x. Ethic.c.7.felicitas verò consistere non potest in cognitione imperfecta,cùm sit perfecta operatio;potest igitur anima nostra in hac vita perfectè,ac quiditatiuè cognoscere substantias separatas.

2 Deinde, Quicquid continetur sub obiecto adæquato cuiusq; potentiæ, cadit naturaliter sub illā,& eò magis, quò magis participat obiecti rationē:atqui substantię separatæ cōtinentur sub ente,quod est adæquatum obiectum intellectus nostri,atq; ita continentur,vt maximè participent rationē entis;possunt igitur à nobis,saltem remotis impedimentis (quod in huiusmodi pronunciatis intelligi solet)naturaliter intelligi,atq; adeo dum anima est in corpore.Neque enim corpus inter impedimenta operationum animæ numerādum est,cùm sit proprium animæ subiectum.

3 Tertiò,cognitio nostra fit per similitudinē; substantiæ autē separatæ sunt similiores animæ humanæ,quàm quæuis res aliæ:igitur si anima nostra,dū est in corpore,potest quiditatiuè res alias percipere; potiori ratione poterit substātias separatas.Nec obest, quod nomine similitudinis,per quā fit cognitio, nō videatur intelligēda realis similitudo,seu naturalis,sed intentionalis,vt vocāt,quę eiusmodi substantiarū similitudo nec est cōgenita intellectui nostro,nec per sensus accipi potest.Nā etsi cōmune illud Philosophorū pronunciatum præcipuè intelligi debet de similitudine intētionali;semper tamē similitudo

Quo pacto cognitio fiat per similitudinem.

militudo aliqua realis ſupponitur.hac enim de cauſa organa ſenſuũ conuenientiam quandã habent cum obiectis,vt oculi cũ perſpicuo illuminato:aures cum aëre ſonante,réſq; ipſę naturaliter nõ repręſentantur per ſpecies intelligibiles, niſi quatenus ſunt quodammodo immateriales,locoq;,ac tẽpori haud per ſe ſubiectæ. Quanquam verò ſubſtantiæ ſeparatæ non per ſe cadũt ſub ſenſum; nihil tamen impedire videtur,quo minus earum ſpecies intelligibiles in hac vita acquirere poſſimus.Vt enim ſubſtantiarũ materialium,quæ quidẽ non per ſe cadunt ſub ſenſum, ſpecies intelligibiles acquirimus adminiculo accidentium ipſarum (agunt enim accidentia virtute eius ſubſtantiæ,cuius ſunt accidentia) ita licet ſubſtantiæ ſeparatæ non cadant ſub ſenſum:ex earum tamen operationibus, quæ ſenſibus notæ ſunt,poſſunt in nobis generari ſpecies intelligibiles,quibus illæ quiditatiuè cognoſcantur;veluti ex motu cœli, & ex ordine ac adminiſtratione totius huius Mundi ſenſibilis.

4 Quartò,Quia ſi noſter intellectus nõ poſſet in hac vita ſubſtãtias ſeparatas quiditatiuè intelligere,fruſtra in nobis eſſet appetitus à natura inditus ad earũ eſſentias cognoſcẽdas; fruſtra quoq; Deus feciſſet Vniuerſum hoc aſpectabile,vt eius adminiculo cùm ipſe,tũ cæteræ ſubſtantiæ materiæ expertes à nobis cognoſcerẽtur.intelligere enim effecta diuina,præſtantiſſimiq; illius generis ſubſtãtiarum, non eſt Deum ipſum in ſe, cæteráſq; illas beatas mentes percipere.

5 Quintò, Quia formæ,quæ exiſtunt in materia ſenſibili,vt à nobis ſyncerè intelligantur,indigent abſtractione aliqua ab eiuſmodi materia;ergo quæ non exiſtunt in materia ſenſibili,imò neq; in intelligibili nulla omnino abſtractione indigebunt. Quare non ſolùm à nobis percipi,ſed etiam facillimè poterunt,ſaltem remotis impedimentis,ſi quæ fuerint.

6 Sextò, Quia cùm materialia agant in intellectum poſſibilẽ, & in eum imprimant ſui ſimilitudines virtute intellectus agentis, multò id magis facere poterũt immaterialia,cùm ſint aptiora ad agẽdum, vt quæ ſunt præſtantioris, magisq; actualis naturæ. Quòd ſi ſui ſimilitudines in intellectum noſtrum imprimere poſſunt immaterialia;ergo & quiditatiuè intelligi.

Auctores qui hanc quæſtionis partem ſe quatur.

Hanc verò quęſtionis partem amplexus eſt Auer.poſt Auempace, Themiſtium, & Alexandrũ,vt ipſe Auer.ait in tertium de anima ad caput ſeptimũ,quo loco intelliges,huiuſmodi Philoſophos nõ nullis earum rationum,quæ à nobis propoſitæ ſunt, in hanc ſentẽtiam adductos fuiſſe. Additq; Auerroes hoc loco huiuſmodi argumentum:Quia ſi ſubſtantiæ,inquit,ſeparatæ à nobis quiditatiuè intelligi non poſſent,ociosè egiſſet natura , quippe quæ feciſſet res ex ſe intelligibiles non eſſe intellectas ab alio,quemadmodum ſi feciſſet ſolem non comprehenſum ab aliquo aſpectu.

Comm.36

Comm.1.

Refutatio argumẽti Auerrois.

Verùm quicquid ſuperiora valeant, hæc certè argumẽtatio valde ridicula eſt,vt eam meritò vocat D.Tho.mitiùs alioqui agere ſolitus

Hoc loco lect.1.p.6.

tus cum ijs,quorum argumenta refellit. Nam etsi substantiæ separatæ à nobis quiditatiuè nō intelligantur, nō continuò tamē sequitur,illas esse frustra. Neq; enim earū finis est, vt à nobis intelligantur,quod tamen ostendere opus esset,vt hac ratione frustra esse dicerentur,Frustra enim dicitur esse id,quod finem,propter quē est, non assequitur.Deinde,quia si earum quiditates nō intelligūtur à nobis,intelliguntur tamen ab aliis substātiis separatis;quemadmodū sol,etsi non directò cernitur à noctua,cernitur tamē ab aquila.

Quo pacto Deus cognosci à nobis possit.

SECTIO III.

QVod igitur attinet ad Deum Opt.Max.illud in primis certū sit, Posse nos in hac vita multa prædicata essentialia illius intelligere,vt quòd sit ens,actus,substantia,viuēs,æternus, iustus,sapiens,&,vt semel dicam, quælibet alia prædicata positiua, & absoluta,quæ de eo non per translationem,sed propriè,& formaliter dicuntur.Neq; enim hæc Diuinę naturę accidunt,sed sunt ipsa natura Diuina,si tamen recta intelligentia Deo tribuantur, hoc est, non sub ea omnino ratione,qua abstrahūtur à particularibus rebus creatis,sed sub alia excellentiori,aut cōmuniori,Nā si tribuātur sub eadem,falsò tribuentur,cùm sola vniuoca abstrahi possint,Deus autem nulla ratione vniuocā reali cum creaturis conueniat, vt patebit lib.4. *Multa Deiattributa essentialia posse à nobis in hac vita cognosci.*

Int. d. 3. & 22. & in prologo. Ioge item Capreolū in 1.d.2.q. 1.cōclusione 7. & 8. Illud deinde concedendū est, quod à Theologis tradi solet, posse de Deo haberi,etiā in hac vita,conceptum proprium,& peculiarem, quiq; in rem aliā conuenire nequeat,cuiusmodi sunt cōceptus entis infiniti simpliciter;actus puri;causæ primæ,& alij similes. *Haberi posse proprium de Deo conceptum.*

Deniq; dicendum, Huiusmodi conceptus propriōs nō esse quiditatiuos.Neque enim per eos concipimus Deum,vt in se ipso est, sed vt repræsentatur in creaturis, tanquam in suis effectis, quæ repræsentatio imperfecta est, neque ipsam Diuinam perfectionem exprimere potest.Hinc enim fit, vt quanquam recurrant cum diuina natura,atque ad eam terminentur;confusè tamen per eos Diuinā naturam intelligamus,quemadmodum Beatitudo confusè,& imperfectè intelligitur vulgata illa Boëtij definitione,qua concipitur status quidam bonorum omnium aggregatione perfectus, ignorata interim re,aut rebus,in quibus is status consistit. *Quatuor conceptuū genera, quæ de Deo habere possunt.*

Ex D. Tho. 1. p. q.13. ar.2. & doctoribus in 1. d.22. Hæc tamē vt melius teneas,Aduerte,cōceptus,quos de Deo habere possumus,aut esse purè negatiuos,vt immortalis,simplicis,infiniti,indepēdētis;aut purè relatiuos,vt creatoris,gubernatoris efficientis,exēplaris;aut purè positiuos,& absolutos,vt entis,actus,substantiæ,sapientis,iusti;aut ex his mixtos.Ac purè negatiuos nō esse quiditatiuos luce clarius est,cùm per eos nō cōcipiamus formaliter esse aliquod diuinum,sed hoc vel illud nō esse,vt non esse mortale, non esse *Purè negatiuos, relatiuos, & mixtos non esse quiditatiuos.*

eſse compoſitum &c. De purè quoque relatiuis facillimè idem intelliges; relationes enim, quibus Deus refertur ad creaturas, etſi çquè conueniunt omnibus Diuinis perſonis, quemadmodum & illæ, quibus ipſe ad ſe ipſum refertur, vt identitatis, comprehenſionis, & aliæ ſimiles; ſunt tamē relationes rationis: illæ verò, quibus Diuinæ perſonæ ad ſe mutuò referuntur ſecundum originem, etſi ſunt reales, non ſunt tamen omnibus perſonis communes, quod tamen neceſſe foret, vt earum conceptus eſſet quiditatiuus Deo. Quòd ſi reſpondeas, huiuſmodi relationes dicere formaliter perfectionem; ne iſto quidem modo efficies, vt illæ quiditatiuè de diuina natura dicantur, quatenus à prædicatis abſolutis diſtinguuntur, quo tamen modo nunc de diuinis relationibus loquimur. omnes enim vnam, atque eandem perfectionem dicunt, etiam noſtro intelligendi modo, quæ perfectio abſolutum prædicatum eſt, non relatiuum. Accedit, quòd omnes relationes ſupponunt abſolutum aliquid, in quo fundentur; quiditas autem Diuina nihil ſupponit, cùm ſit prima entitas, quo fit, vt conceptus relatiuus non poſſit eſſe quiditatiuus, non modò diuinæ eſſentiæ, ſed ne vllius quidem ſubſtantiæ. Ex his patet, conceptus mixtos non eſſe quiditatiuos, quòd vel conſtent negatiuis, vel relatiuis, vel vtriſque.

Reſponſio cuiuſdam, & eius refutatio.

Iam purè poſitiui abſoluti, ſi ſint eorū attributorum, quæ propriè de Deo dicuntur, etſi re vera eſſentiale aliquid Diuinæ naturæ repreſentant; nullus tamen (ſi modò naturaliter eliciatur) eſt quiditatiuus, eo pacto, quo in hac quæſtione quiditatiui nomen accipiendū diximus. Addidimus [ſi ſint eorum attributorum, quæ propriè de Deo dicuntur] quia conceptus eorum, quæ de Deo dicuntur impropriè, ſeu figuratè, vt cùm Deus dicitur ſedere, loqui, & ſimilia, ſæpe numero ſunt relatiui. Neque enim cùm hæc de Deo affirmantur, illum re vera ſedere, aut loqui concipimus, ſed eſſe, ſedenti, aut loquenti ſimilem, ſeu, vt melius loquamur, habere ſe more ſedentis, aut loquentis: niſi quis ſtatim conuolet ad attributum aliquod abſolutum, quod innuatur; vt ſi ſedentis nomine continuò intelligas conſtantem.

Quid concipiamus, cùm eorū, quæ de Deo figuratè dicūtur, concipiam formamus.

Quòd igitur nullus purè poſitiuus, & abſolutus ex iis, quos naturæ viribus elicere poſſumus, ſit quiditatiuus (hoc .n. nondū probatum eſt) ex eo patet, quia ſi quis eorum quiditatiuus eſſet, non alius eſſe videretur, quàm is, quo conciperemus omnia prædicata poſitiua, & abſoluta, quæ formaliter, & propriè Deo cōueniunt: hæc enim omnia, & ſola pertinent ad quiditatem Diuinam: at naturæ viribus, nec poſſumus omnia huiuſmodi prædicata intellectu capere, nec itē vel vnū eorum concipere eadē omnino ratione, qua eſt in Deo; igitur nullus eſt quiditatiuus. Prior pars minoris ponatur modò, quæ probanda eſt lib. 12. vbi verius eſſe patebit, huiuſmodi prædicata (quæ eadem vocari ſolent perfectiones ſimpliciter) eſſe numero infinita; ſi tamen ſumantur, vt à nobis naturaliter concipiuntur.

Cur purè poſitiuus non ſit quiditatiuus.

Quæ prædicata ad Diuinam quiditatē pertinēt.

Quod

Quod ideo addiderim, quia si spectentur, vt sunt in seipsis, non sunt infinita numero, sed vnica, & simplicissima essentia Diuina. Id quod huiusmodi exemplo explicari potest. Nam quemadmodum volucres, quæ directò intuentur lucem solis, vt est in seipsa, vnicam visionem habent; quæ autem eandem aspiciunt, vt participatur in corporibus à sole illuminatis, coguntur multos videndi actus elicere; ita quisquis Diuinæ essentiæ conspectu supernaturali munere fruitur, vnum de essentia Diuina conceptum formar: qui autem eãdem cognoscere enituntur, vt relucet in creaturis, cogũtur in infinitum discurrere per varia attributa Diuina à rebus creatis participata; quã doquidem dari nõ potest creatura vlla, aut certus creaturarum numerus, in quo Diuina perfectio perfectè repræsentetur. Posterior pars minoris ex eo probatur, quia vnumquodque illorum prædicatorum, vt est in Deo, est infinitæ perfectionis simpliciter, seu potiùs, oĩa eiusmodi prędicata sunt vnica perfectio infinita simpliciter, vt li. 12. patebit: Finita autẽ virtus intellectus nostri nõ potest simul viribus naturæ attingere infinitũ, quicquid de supernaturali, & successiua cognitionibus infiniti dicendũ sit, de quibus nonnihil cap. seq.

Quo pacto diuinæ perfectiones, vt à nobis cõcipiuntur sint infinitæ.

Infinitũ à virtute sita non potest simul naturaliter attingi.

De significatione nominum, quæ Deo sunt propria.

SECTIO IIII.

SEd est, quod aliquis contrà obiiciat hunc in modum. Hoc nomen Deus, quod est Græcè θεὸς, etsi dictum est à spectando, quod dicitur θεᾶσθαι, aut à currendo, quod est θεῖν à cognitione, inquam, aut prouidentia, qua omnia contuetur, & administrat; tamen impositum est ad ipsam Diuinam essentiam purè, & syncerè significandam; quemadmodum lapis, etsi dictus est hoc nomine ab actione lædendi pedem; impositum est tamen ad significãdam ipsam lapidis substantiam: atqui nomina nihil significant, nisi medio conceptu; non est igitur negandum, dari in nobis conceptum, qui ad ipsam diuinam essentiã formaliter, siue vt talis est, terminetur: is autem necessariò est quiditatiuus: datur igitur in nobis conceptus Diuinæ essentiæ quiditatiuus. Idem clarius concludi videtur ex tetragrammato Dei nomine יהוה, quod proferre Hebræis religio erat. Neque enim illud ab actione vlla diuina ducitur; sed ab ipso diuino esse, cui etiam significando impositum est. Vnde patet, saltem apud eos, qui huiusmodi nomina imposuerunt, aut eorum germanam significationem percipiunt, dari conceptum quiditatiuum Diuinæ essentiæ.

Argumẽtum contra superiorem cõclusionem ducẽtem ex diuinis nominibus.

Sunt, qui respondeant, esse quidẽ nomina diuina imposita ad significandam ipsam diuinam essentiã purè, sed tamẽ iis auditis, nunquam eam à nobis purè, ac syncerè concipi, sed semper eius cõceptũ esse complexum, vt entis infiniti, substantiæ indepẽdentis, perfectionis summæ, &c. estque huiusmodi sententia opinioni Scoti cõsentanea, qui

Alierum responsio.

Vt Capr. in 1. d. 22. q. 1. cõclusionem 4. & alij.

Scoti sententia de nominum significatione.

qui primo sent.d.22.scribit,distinctiùs,hoc est,determinatiùs,& puriùs posse nomina significare,quàm possit intellectus noster in hac vita cōcipere;quo pacto ait,omnia substantiarum nomina,etsi syncerè substantiam significent,tamen iis auditis semper a nobis formari conceptum complexum, quòd substantias ipsas per se,ac separatim in hac vita concipere non possimus,sed per negationes,relationes,& alia accidentia;affertque similitudinem hanc in aliis rebus;veluti si quis hębraicè nesciens,imponeret nomina ad significandos characteres hębraicos.neque enim is nosset eorum vim, & pronunciationem,nisi complexo,& confuso conceptu, hac nimirū periphrasi,Hoc nomen,quod impono characteri א,significat pronunciationem quandam,quam nouit Hæbræus;hoc verò,quo volo nominari characterem ב,significat aliam quandam,quā idem nouit,atque ita in cæteris. Ita igitur nomina Diuina imposita esse ad significandam determinatè,ac purè Diuinam essentiam, sed tamen nūquam eam syncerè à nobis concipi, sed audito nomine Dei semper misceri in eius conceptu negationem,aut relationem, aut modum intrinsecum essendi,quo pacto conceptus non est vnus, sed mixtus;tametsi inter conceptus,quos habemus de Diuina natura, nullum esse ait,qui magis ad purum accedat,quàm conceptum entis infiniti simpliciter,siue immēsi;eo ꝙ hæc nomina sumi possint, vt significant modum intrinsecum essendi naturæ Diuinæ. Exemplo autem esse conceptum albedinis intensæ, quippe quem necesse sit fateri magis accedere ad simplicem, quàm quo concipimus albedinem,adiuncto quouis alio,propterea quòd intensio,siue latitudo gradualis,sit modus intrinsecus essendi eius qualitatis.

Scoti int. d 22.q.1. & Gabr. ibidem, & Ochami.

Refutatio ab ipsa nominum natura.

Verùm hæc sententia nō est approbāda.Primùm,quia etsi quodlibet nomen suapte natura aptius est ad hoc,quàm ad illud significandum;nullum est tamē,quod suapte natura id significet,ad quod significandum imponitur;alioqui non imponeretur: sed humana, aut diuina interdum lege statuitur,quid audito hoc, aut illo concipere debeamus:ergo si imponitur Diuinæ essentiæ purè,& syncerè significandæ;dubium non est,quin essentia Dei purè,& syncere concipi à nobis possit.

A nominum impositione.

Deinde,quia ea de causa sunt nomina rebus imposita,vt homines suos conceptus sibi mutuò aperirent,& communicarent;igitur si in nobis non datur conceptus purus Diuinæ naturę, nullum est nomen, quod ad huiusmodi conceptum communicandū impositum sit:at concedunt esse impositum:ergo datur conceptus purus Diuinæ naturæ, qui aliis communicari possit.

Ad discrimine inter nomen Dei, & eius descriptiones.

Tertiò,qa intellectus noster ponit discrimē inter id,cui significādo impositu est nomē Dei,& significata huiusmodi orationu, Entis indepēdētis,Actus puri,& cęterarū huiusmodi:alius igitur cōceptus respōdet nomini Dei;alij verò his,& aliis quasi descriptionib. Dei.

A nominis, &

Quartò,quia significatio nominis nō differt à significatione cōceptus,

ptus,nisi vt significatio ex impositione, à significatione naturali;alioqui in idē tēdūt nomē,& cōceptus,nisi q̄ cōceptus id facit immediatè,nomē autē medio cōceptu;ergo si quid purè, & syncerè significatur nomine,id ipsum purè repręsentatur conceptu, atq; adeò lōgè melius,cùm immediatè,& ex natura sua illud significet. *conceptus significatione.*

Quintò,quia nomen Dei est incomplexum,vt omnes cōcedunt; non respondet igitur huic nomini, nisi simplex conceptus,quandoquidem complexio,& incomplexio nominum ex conceptu pendet, vt patet apud Dialecticos.At dicunt, Quòd hoc nomine audito non formemus simplicem conceptum,causam non esse ipsam eius significationem,sed imbecillitatē nostri intellectus, qui non potest syncerè concipere,quod syncerè significatur.Quasi verò nominis significatio sit quicquam aliud, quàm rei significatæ mediante conceptu repræsentatio;aut nomina Diuina sint Deo imposita, vt illis vtantur ij soli,qui diuinam essentiam intuentur,quos tātùm hi auctores existimant,posse syncerè diuinam naturam concipere. *Ex eo, q̄ nomē Dei est incōplexum.*

Sextò,quia qui nomē Dei audiunt, verámq; eius vocis significationē intelligunt,eundem omnes conceptum formant:vnico enim nomini vnicā significationem habēti , vnus tantū conceptus respōdeat necesse est,si est verus ac germanus: at cōceptus cōplexi Diuinæ naturæ proprij,non sunt vnus tantùm,sed multi,& varij;igitur cōceptus, qui proposito nomini respondet,non est cōplexus, sed quædā Diuinæ naturæ simplex notio.Quòd si quis cōtendat, huic nomini certū aliquem conceptum respondere complexum,atque illum dicat esse v.g.entis independentis;præterquā q̄ nulla ratione id defendet (cur enim non potiùs sit entis infiniti,actus puri,aut alicuius alterius complexionis?)illud quoque incommodum admittere cogetur,propositionem hanc,Deus est ens independens , esse omnino identicam. si enim ita res habet, idem omnino conceptus respondebit subiecto, qui prædicato;quod nemo nisi absurdissimè concesserit , cùm à posteriori demōstretur, imò etiā à priori ex infinitate Diuinæ naturæ. *Ex cōmuni concipiēdi modo.* *A quodā incommodo.*

Non igitur syncerius significatur res per nomē,quàm per cōceptum, sed eadē est vtriusque significatio,quod ad synceritatem attinet, respectu eius rei,ad quam præcipuè significandam impositum est nomen.Diço autem,præcipuè, quia nomen non est primò impositum ad significandum conceptum,sed rem ipsam ; iuxta illud Aristotelis initio Elenchorum , Quia res(inquit) in disputationem afferre non possumus,nominibus pro rebus vtimur. *Cap.3.* *Eandem esse nominis, & cōceptus significationē quoad synceritatem.*

Dictum est igitur,cōceptum,qui respondet huic nomini Deus, & alijs omnibus,quæ ipsi diuinæ naturæ imposita sunt,nō esse complexum,etiam in hac vita,sed simplicem , & qui nec conceptum negationis,nec relationis includat, tametsi à nobis necessariò explicetur per negationē aliquā,aut relationē, quæ sit Diuinæ naturæ propria; nec probandū esse,quod Scotus ait,puriùs significare nomina, quàm cōceptus, qui nominibus respondent.Cęterū eiusmodi conceptum, *Explicatur magis vera sententia de Dei nomine, & conceptu.*

quem

quem de Deo habemus, etsi est proprius Diuinę naturę, non esset amen quiditatiuum, quia non illam repræsentat distinctè, sed confusè, non quidem ea ratione sola, quia simplex sit (etenim conceptus Beatorum simplex quoque est, & tamen est quiditatiuus, quod per illum omnes Diuinæ perfectiones clarè, ac perspicuè cognoscantur cognita vnica, & simplicissima Dei essentia) sed quia per eum nec concipimus omnia Diuina attributa, quæ, vt dictum est, continentur in Diuina essentia, nec ipse resultat ex perceptione omnium diuinorum attributorum. Nam hoc etiam posteriori modo, si possibilis esset, dicere possemus illum esse quiditatiuū, quo pacto quiditatiuus est is simplex conceptus hominis, qui nascitur ex conceptu definitiuo humanę naturæ. Postquam enim definitiuè aliquid cognoscimus, tum demum possumus formare conceptum simplicem totius essentiæ, qui suo modo sit quiditatiuus. Neque enim is iam differet ab eo quiditatiuo, de quo hactenus loquuti sumus, vt prorsus non quiditatiuus à quiditatiuo, sed vt quiditatiuus secundarius, & consequutiuus à quiditatiuo primario, & qui magis propriè quiditatiuus appellatur. Vnde collige, imperfectiorem esse conceptum simplicem definiti, antè quàm definiatur, quàm post definitionem, quemadmodum imperfectior est sensus conclusionis antè quàm ea demonstretur, quàm post demonstrationem: potestque prior conceptus quodammodo appellari quid nominis, quia ex ipsa nominis significatione nascitur; posterior autem quid rei, quod resultet ex distincta cognitione quiditatis rei.

Conceptū beatorum de Deo simplicē, & quiditatiuum esse.

Duplex genus cōceptus quiditatiui.

Solutio argumētorū Scoti

Ad id autem, quod Scotus ait de nominibus substantiarum, dicendū est, quemadmodum substantiæ syncerè nominibus significantur, ita posse syncerè cōcipi, etiam si per cætera, quę substantię non sunt, veniatur in simplicem substātiæ latentis cōceptū, eodemque modo dicendum est de nominibus characterum hębraicorum impositis ab eo, qui hębraicè nescit, seu potiùs de nominibus vocum earum simplicium quę characteribus significātur. si enim ille syncerè eas voces significare instituit, syncerè quoque concipit, tametsi cōfusè: imponit enim primum vocabulum primæ voci simplici hæbraicæ linguę, quæcunque illa sit: secundum verò secundæ, & ita cętera deinceps, quemadmodum imponimus nomina rebus absentibus, quas nunquam vidimus, vt tartaro, aut cœlo Empyreo.

Simplicē Dei conceptum facilem esse, quid tamen verò impossibilem naturaliter.

Ex his collige, conceptū Dei simplicem, siue incōplexum, quem in hac vita de natura Diuina habere possumus, nō esse difficilē. Audita enim qualibet velut descriptione Dei, cuiusmodi sūt illę, Ens infinitū simpliciter, Causa prima, Id, quo maius cogitari nequit, & similes alię à philosophis, & Theologis traditę; nullo negotio possumus formare simplicem conceptū ipsius latentis substantiæ, vt in alijs rebus facimus: eū verò, qui est quasi definitiuus, siue quo Deus cognoscitur ex omnibus perfectionibus, quas formaliter continet, non modo esse difficilem nobis, sed etiam impossibilē naturaliter. Qua ratione me-

ritò

ritò dictum est à Veteribus, potiùs à nobis in hac vita cognoſci de Deo, quid non ſit, quàm quid ſit, Vt enim cognoſcamus quid Deus non ſit, negatione nimirum aliqua, quæ propria ſit diuinę eſſentiæ (de hac enim ſola credendū eſt loquutos fuiſſe Veteres, cùm de aliis negationibus nulla omnino ſit difficultas) ſatis eſt vnica negatio dependētiæ, aut aliç ſimiles, quę omnia creata, & creabilia excludāt. Vt autē cognoſcamus quid Deus ſit, percurrere oportet omnia Diuina attributa, quę infinita & numero, & perfectione eſſe diximus, tametſi non deſint, qui numero finita eſſe velint. Atque eodem videtur ſpectare illud Ciceronis libro primo de Natura Deorum, Rogas me (inquit) quid, aut qualis ſit Deus, auctore vtar Simonide, de quo cùm quæriſſet hoc idē tyrannus Hiero, deliberandi cauſa diem poſtulauit; cùm idem ex eo poſtridiè quæreret, biduum petiuit; cùm ſæpius, duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero quæreret, cur id faceret, quia (inquit) quantò diutiùs cogito, tantò mihi res videtur obſcurior. Rectè autem dixit obſcurior, quia cognitis vtcunque quibuſlibet attributis ſemper ſuperſunt infinita cognoſcenda, atque inſuper nullum omnino eſt, quod percipi poſſit, vt in Deo eſt ſed vt eſt Deo & creaturis analogicè commune.

Cur de Deo in hac vitā potiùs quid non ſit quàm quid ſit, cognoſcamus.

Dictum Simonidis de Deo.

Quo pacto cæteræ ſubſtantiæ ſeparatæ à nobis cognoſcantur.

SECTIO QVINTA.

QVOD verò attinet ad cæteras ſubſtantias ſeparatas: Prima Aſſertio ſit; Multò pauciora quiditatiua prædicata de illis, quàm de Deo à nobis in hac vita cognoſci. Id quod ex eo probatur, quia quiditatiua Dei prędicata ſunt infinita, quorum nos etiā plurima cognoſcimus, vt ex dictis apertū eſt; de cæteris autem ſubſtantiis ſeparatis duo tantùm genera ſub ente nouimus, ſubſtantiam, inquam, & ſubſtantiā incorpoream, cùm ſub his nullum aliud præterea, determinatè percipiamus, vt paulò pòſt patebit.

Prima Aſſertio.

Sectio 5.

Secūda Aſſertio ſit, Aliqua earū quiditatiua prędicata multò meliùs, quam quiditatiua Dei prędicata percipi. Hæc aſſertio ex eo primùm patet, quia aliqua earum quiditatiua prædicata ſunt, pluribus rebus vniuocè communia, nempè earum genera, & differentiæ; Dei autem nullum quiditatiuū prędicatum vniuocū eſt, ſed omnia ſunt analoga, quæ vt minorem vnitatem habent, ita minùs bene à nobis percipiūtur. Deinde, quia aliqua earum quiditatiua prædicata ſunt finita, & limitata ad certum genus; quiditatiua autē Dei prędicata omnia ſunt indifferentia ad naturā ſimitam, & infinitā. Dixi [Aliqua earū quiditatiua] non autem [omnia] quia nōnulla etiam ſunt communia Deo, & creaturis, vt ens, ſubſtantia, incorporeum, & ſubſtantia incorporea, ſeu ſpiritus, ſi modò in commune ſumantur, qua ratione ſunt ad naturam ſimitam, & infinitam indifferentia.

Secunda Aſſertio.

Nullum quiditatiuum Dei prædicatum certo generi ad dictū eſſe.

Tertia Aſſertio; Ex quiditatiuis prędicatis ſubſtantiarū ſeparata-

Tertia Aſſertio.

rum ſolam ſubſtantiam quiditatiuè à nobis in hac vita cognoſci poſſe. Hęc aſſertio ex eo probatur, quia conceptus entis, & cæterorum, quæ Deo, & creaturis ſunt communia, ſi confuſus quidem ſit, & ſolum quid nominis, vt à quibuſdam appellatur, perſpicuum eſt non eſſe quiditatiuum: ſi verò ſit diſtinctus, vt potè, quod determinatè percipiãtur naturę omnes, quę immediatè iis nominibus ſignificantur (neque enim naturam aliquam vnam communem ſignificare poſſunt, cùm analoga ſint omnia) nõ poteſt ille à nobis haberi nõ modò naturaliter, ſed ne ſupernaturaliter quidem. Eſt enim proprium Dei, naturam ſuam, & omnium ſimplicium entitatũ poſſibilium, quæ eiuſmodi nominibus ſignificantur, percipere. Nec verò ſubſtantiã incorporeã, quatenus incorporea eſt, aut vllum inferius prædicatum quiditatiuè cognoſcere hic poſſumus. Subſtãtia enim incorporea vt talis eſt, nec continetur formaliter in eſſẽtia ſubſtantiarum corporearũ, cùm de illis nõ prędicetur eſſẽtialiter; nec item eminenter, hoc eſt altiùs, & exellentiùs, quo pacto effecta cõtinentur in ſuis cauſis efficiẽtibus ęquiuocis, ſiue ſuperioris ordinis, cùm ſubſtantiæ corporeæ nõ ſint ſuperiores, & perfectiores incorporeis; nec deniq; participatiuè participatione adæquata, quo pacto cauſa continetur in effectu adæquato, quiq; totã cauſæ virtutẽ quaſi exhaurit, quippe cùm effecta ſubſtantiarũ incorporearũ non reperiantur adęquatè in rebus corporeis. multa, enim agere poſſut incorporeæ ſubſtantiæ extra res corporeas, & ſẽſibiles. Cùm igitur ſubſtatia incorporea non poſſit à nobis quiditatiuè cognoſci per corporeas, niſi aliquo ex his trib⁹ modis in eis cõtineatur; efficitur, vt non cognoſcatur à nobis quiditatiuè, vt incorporea eſt, præſertim ſi completa ſit, de qua tãtùm loquimur. Quod addiderim propter formam humanam, de qua paulò pòſt non nihil dicendum.

A ſolo Deo haberi poſſe quiddita-tiuum cõ ceptũ entis.

Cur ſubſtãtia incorporea, qua talis eſt, nõ poſſit à nobis quiditatiuè cognoſci.

Nullum autem earum quiditatiuum prædicatum ſub incorporea ſubſtantia cognoſci à nobis poſſe in hac vita, duobus argumentis patet. Vno, quia fieri non poteſt, vt inferior natura quiditatiuè cognoſcatur, cùm ſuperior quiditatiuè nõ cognoſcitur; idquod facilè colliges ex quiditatiuæ cognitionis explicatione initio propoſita. Altero, quia quæ non poſſunt determinatè cognoſci in hac vita, minùs poterũt quiditatiuè; prędicata verò, quæ ſub incorporea ſubſtantia continẽtur, non poſſe determinatè cognoſci, ex eo oſtenditur, quia nihil peculiare de ſubſtantiis incorporeis colligere poſſumus in hac vita, niſi ex earum effectis; nullũ autem eorum cognoſcimus, aut cognoſcere poſſumus naturaliter, quod nos ducat in certam aliquam ſpeciem, aut individuum ſubſtantiæ incorporeæ. omnia enim proueniunt ab earum potentia intellectiua, appetitiua, & motiua, quæ quidem omnibus ſubſtantiis ſeparatis communes ſunt, nullamque peculiarẽ naturam ſiue ſpecificam ſub incorporea ſubſtantia, ſiue individualẽ nobis deſignant; niſi quod Ariſtoteles ex motu orbiũ cœleſtiũ ab illis profecto quadraginta ſeptẽ eſſe

Cur nullum prædicatum ſub incorporea ſubſtantia.

Sect. 1.

ſubſtantias

cap. 8. & lib. 12. substantias separatas colligit libro duodecimo, non tamen determinatè hanc, & illam &c. quas etiam easdem confusè docet specie distingui, vt eo loco patebit, non ostendēs, qua differentia vnaquęque species earum ab aliis distinguatur.

Dari posse quiditatiuam cognitionem generis summi prædicamēti substantiæ.

Ex his apertum est, si quod substantiarum separatarum quiditatiuum prędicatum, quod vniuocum sit, naturamque vnam significet, quiditatiuè cognosci à nobis potest in hac vita, illud esse solum genus summum prædicamenti substantiæ. Quòd autem illud reuera à nobis quiditatiuè cognoscatur, aut cognosci possit, ex eo primùm patet, quia alioqui nullam quiditatiuā cognitionem substantiarum corporalium, & sensibilium habere possemus, cùm tamen Physicus supponat quiditatiuā cognitionem entis naturalis inuentam à primo Philosopho; & definiendi præcepta maximè propter substantias sensibiles, & corporeas tradita sint. Deinde, quia definitiones omnium, siue substantiarum, siue accidentium resoluuntur vltimò in substantiam genus summum, tanquam in primum omnium fundamentum, cùm substantiæ omnes per illud, accidentia autem per substantia definiantur. Hinc enim fit, vt si quicquam, siue substantiarum, siue accidentium quiditatiuè cognoscimus, necessariò concedendum sit, substantiam genus summum quiditatiuè à nobis percipi. Non loquor autem de sola ea quiditatiua cognitione, quæ per genus, & differentiam habetur, sed de ea, qua nihil essentiale rei non intelligitur, etiamsi rei natura sit simpliciter simplex, qualis est generum summorum, ac differentiarum omnium; & cognitio etiam ipsa sit simplex.

Omnium substātiarum, & accidentium definitiones resolui in substantiā genus summum.

Conclusio.

Ex his planè infertur, non posse substantias separatas quiditatiuè à nobis in hac vita cognosci, de qua re quæstio instituta erat. Nec dubium esse debet, quin ea ab Aristotele hoc loco similitudine vespertilionum breuiter explicata sit, si modò similitudo intelligatur, vt eam in superiori quæstione exposuimus.

Dilutio quorundam obiectorum contra tertiam Assertionem.

SECTIO VI.

In 1. d. 3. q. 6.

Quo pacto Scotus probet, posse ens à nobis quiditatiuè cognosci.

SED contra hanc tertiā Assertionem se offert primùm sententia Scoti qui asserit, ens commune Deo, & creaturis substantiis, & accidentibus cognosci à nobis quiditatiuè. Quod ex eo probat, quia est aliquid simpliciter simplex, quodque nō possit partim cognosci, partim ignorari. Item, quia est vniuocum rebus omnibus, ac proinde abstrahi potest à qualibet earum quiditatiuè cognita.

Quo pacto, substantiam genus summum non posse.

Deinde illud obiicitur, quod adiungit idem auctor. substantiā genus summum nō posse à nobis in hac vita quiditatiuè cognosci. Id, quod ex eo ostēdere conatur, quia non datur in hac vita species vlla inteligibilis, quę sit propria substātię (vt ipse putat (sed solius accidētis sensibilis, à quo solo sēsus nostri immutātur. Nā si in nobis, inquit, gigneretur species substātię, nō gigneretur vtiq; species panis

cùm in hoſtia conſecrata percipimus propria panis accidentia, vtpote quibus iam non ſubeſt panis ſubſtantia; quo fieret, vt naturaliter cognoſcere poſſemus, non eſſe iam ibi ſubſtantiam panis, quo pacto cognoſcimus, non eſſe lumen in aëre, cum à ſpectus noſter apertis oculis non immutatur à lumine.

Ex ea cognitione, quã habemus de forma humana.

Tertio, ſic obiici poteſt. Forma humana cognoſcitur à nobis quiditatiuè, alioqui non cognoſceremus quiditatiuè naturã humanam, quam tamen vel maximè videmur quiditatiuè cognoſcere, vt patet ex ipſa hominis definitione, quam paſſim in ore habemus, & in exemplum quiditatiuarum afferimus, igitur nõ eſt cur cæteras ſubſtantias incorporeas, quatenus incorporeę ſunt, cognoſcere nõ poſſimus. Quòd ſi dicas, non eſſe parem rationem, eo quòd nihil ſit nobis ipſis familiarius & notius; contrà verò nihil à conſortio humano remotius, quàm ſubſtantię ſeparatæ; ſic poteſt contrà obiici, Nihil iam hoc pacto habere momenti ea argumenta, quæ deſumpta ſunt ex immaterialitate ſubſtantiarũ ſeparatarum, quãdo præcipua pars hominis, etſi immaterialis eſt, quiditatiuè tamen cognoſcitur. Quarę, aut negãdum eſſe formã humanam cognoſci à nobis quiditatiuè, aut concedendum, omnes omnino formas immateriales, etſi ſeparatæ ſint, poſſe à nobis in hac vita quiditatiuè congnoſci.

Solutio argumentorum, quæ cõtra tertiã aſſertionẽ propoſita erant.

Ad primum tamẽ negandum eſt, nomine entis ſignificari aliquid ſimpliciter ſimplex, quod ſit omnibus entibus cõmune, ſed dicẽdũ, ſignificari immediatè infinita ſimpliciter ſimplicia, vt Deu, genera ſumma, & omnes per ſe differẽtias; proinde fieri non poſſe, vt ens à nobis quiditatiuè cognoſcatur: niſi hæc omnia cognoſcamus, quod tamẽ fieri nequit, non modò in hac vita, ſed ne in futura quidẽ. Prętera, etſi ſimpliciter ſimplicia nõ poſſunt, partim cognoſci, partim ignorari; tamẽ non continuò ſequitur, ea, quandocunq; cognoſcuntur, quiditatiuè cognoſci. Nam, etſi hoc verum eſt, cum cognoſcuntur per intrinſeca, nõ eſt tamẽ verũ, cùm per extrinſeca, & quę illis accidunt. Negandũ quoque eſt, eſſe ens vniuocum, ſiue ſumatur, vt cõmune Deo, & creaturis, ſiue vt ſubſtantiis, & accidentibus, quod faciendũ eſſe patebit lib. 4. Ex qua re efficitur, falſum quoque eſſe quod Scotus ait, poſſe ens abſtrahi à quauis re quiditatiuè cognita. Id enim, quod vniuocũ, & differentiis quibuſdã ad partes ſubiectas, contractũ nõ eſt, abſtrahi vt vniuerſale à particularibus non poteſt.

Ens neque Deo, & creaturis, neque ſubſtantiis, accidentibus vniuocũ eſſe.

Ad ſecundũ dicendũ eſt primùm quidẽ, non deeſſe Philoſophos qui ad intelligendũ ſpecies intelligibiles neceſſarias eſſe negẽt; proinde eã rationẽ nõ ab omnibus approbandã. Deinde, multa eſſe quę per ſpecies aliorũ intelligi poſſe dicantur, vt quorundã ſentẽtia, proprietates p ſpecies earũ rerũ, quarũ ſũt proprietates. Atq; hoc pacto dicet fortaſſe aliquis, quemadmodũ ſubſtãtia per accidẽtia, tãquam per inſtrumẽta gignitur, ita quoq; per ſpecies intelligibiles accidẽtiũ poſſe quiditatiuè cognoſci. Deniq;, vt admittamus nullã ſubſtãtiã quiditatiuè cognoſci, niſi p ſpeciẽ intelligibilẽ ſubſtãtię propriã; negandũ tamen eſt, ſolas ſpecies intelligibiles ſenſibiliũ imprimi in

In his q. Dur. in 2. d. 3. q. 6. & in d. 49. q. 2. & diſtinctiõ.

noſtrũ intellectũ in hac vita. Nam cùm accidentia ſenſibilia agãt in nos non modò virtute propria, ſed etiam virtute ſubſtantiæ, conſequens eſt vt eorum actione gignãtur in nobis non modò ſpecies intelligibiles eorum propriæ, verùm etiam ſubſtantiarum, quarum ſunt accidentia, quod lib. 7. apertiùs intelliges; quo loco argumentũ deſumptum ex abſentia ſubſtãtiæ in hoſtia conſecrata, pleniùs diſſoluemus. Nunc illud breuiter dicimus, non eſſe negãdum gigni in nobis, ea ſenſibus percepta, ſpeciem intelligibilẽ panis, ſi antè genita non ſit; agunt enim accidentia illa virtute præcedentis ſubſtantiæ panis. Atque hinc fit, vt qui ſequuntur ſenſuũ iudicium, & intellectum à ſenſibus ductum, iudicent eſſe ſub iis accidentibus ſubſtantiam panis. Eiuſmodi autem iudicium etſi temerariũ non eſt, ſi ſola natura conſulatur, eſt tamen ea ratione deceptioni obnoxium, quia potentia diuina fieri poteſt, vt accidentibus panis non ſubſit panis ſubſtantia. Itaque vt de rei præſentia verè iudicemus, non ſatis eſt ſpecies intelligibiles illius, ſed neceſſaria quoq; eſt eius exiſtẽtia.

In intellectu noſtro non modò accidentiũ, ſed ſubſtantiarũ etiã ſpecies intelligibiles reperiri.

Ad tertium, ſi id quidẽ verum eſſet, quod nonnulli aiunt, in forma humana, quatenus humana eſt, eſſe duos gradus eſſentialis perfectionis, eámque ſecundum alterum eſſe actum corporis; ſecundũ alterũ verò ſeparabilem à corpore, facilè reſponderi poſſet cognoſci eam à nobis in hac vita quiditatiuè, quatenus eſt actus corporis, nempe cognitionis adæquatè eius operationibus, quas in corpore exercere poteſt; non autem quatenus eſt à corpore ſeparabilis, quòd eas operationes, quas extra corpus exercet, nondum cognoſcamus. Verùm ſententia hæc nulla ratione probanda eſt. Primùm, quia anima noſtra, vt ſpecie diſtinguitur à cæteris, quę ſub eodem immediato genere continentur, vnum tantùm gradum eſſentialem generi adiungit, differentiam nimirum ipſam ſpecificam; in differentia autem ſpecifica, cùm ſit ſimpliciter ſimplex, fingi nullo modo poſſunt diuerſi gradus eſſentiales, ſed nonnumquam accidentarij ſecundùm magis, & minùs, atque hoc in iis duntaxat formis, quæ magis, & minùs ſuſcipiunt, vt in calore, aut in albedine. Deinde quia quemadmodum hoc pacto anima noſtra ſecundum aliquid ſui eſſet forma corporis, ita ſecundũ aliquid ſui (etiã dum eſſet in corpore) non eſſet actus corporis ac proinde à corpore ſeparata; quod ne fingi quidẽ poteſt. Tertiò, quia, quemadmodũ exiſtimãt, illã non poſſe eſſe actum corporis ſecundùm eum gradũ, quo eſt ſeparabilis à corpore, ita neceſſariò fateri debẽt, non poſſe eſſe ſeparatã ſecundũ eum, quo eſt actus corporis alioquin ſuperuacaneus eſſet alter gradus, quem ponunt: quare fieri non poteſt, vt anima ſeparetur à corpore, niſi huiuſmodi gradũ eſſentialẽ in ipſa ſeparatione amittat, id eſt, aliquid propriæ ſuuſtantiæ, imò verò totum illud, quo erat actus corporis, quod certè nihil eſt aliud, quam formã humanam prorſus mortalẽ facere. nullo igitur modo audienda eſt opinio hæc; tametſi eius auctores minimè videntur aduertere, quæ abſurda eam conſequatur.

Sententia quærundã de duplici gradu eſſentiali humanæ formæ.

Impugnatio.

Abſurda, quæ hanc opinionem conſequãtur.

Opinio Caiet. de cognitione quidditatiua animæ rationalis.

Caietanus in loco ſuperiùs citato videtur aſſerere, poſſe omnino à nobis in hac vita formam humanam, quiditatiuè cognoſci, quòd propria eius virtus, quæ in intelligendo poſita eſt, percipi à nobis poſſit: & forſitan addidiſſet, ſi ea de re fuſius egiſſet, modum intelligendi, quem illa habere poteſt à corpore ſeparata, eſſe accidentarium: proinde, etſi illum in hac vita non experiamur, nihil tamen expedire, quominus quiditatiue illam intelligamus; præſertim cùm cognoſcamus, operationes intellectus ex ſuo genere nòn pendere à corpore, & poſſe ſine adminiculo phantaſmatum exerceri, idque in hac vita nonnunquam experiantur ij, qui rerum excellentium conſiderationi dediti ſunt, vt ſupra diximus, cùm phantaſmatum vſum per accidens concurrere in percipiendis naturis vniuerſalibus aſſeruimus. *De Ente & eſſentia cap. 6. q. 14.*

Eadẽ opinio Aegidij Romani.

Aegidius quoque, Romanus in hunc librum, etſi negat, poſſe ſubſtantias ſeparatas in hac vita à nobis quiditatiuè cognoſci; id tamen videtur concedere de anima intellectiua; quia, etſi nec de actu intelligendi, nec de intellectu ipſo habeamus phantaſmata, ſunt tamen, inquit, actus intelligẽdi; & intellectus ipſe proportionati rebus, de quibus habentur phantaſmata: quod ſatis eſſe cenſet, vt eorum quiditatiuam cognitionem habere poſſimus. Cohærere autem videbitur hæc opinio cũ ea D. Tho. qua putat, animã ſeparatam à corpore, nec diſtinctiùs, nec meliùs intelligere naturaliter, quàm cùm exiſtit in corpore. Si enim ita res habet, profectò cùm idẽ eodẽ loco fateaturanimã, cuiuſq; ſeparatam poſſe quiditatiuè ſe ipſã intelligere; potiori rõne id videbitur dicendũ de ea adhuc exiſtẽte in corpore. *Cap. 2. q. 3. Sect. 6. Aegid. hoc loco q. 15.* *1. p. q. 89. ar. 1.*

Dubitatur de propoſita opinione.

Hæc tamen ſententia non parum dubia eſt. Primùm, quia cùm tam multa controuerſa ſint apud Philoſophos & veteres, & recentiores de ipſa animæ ſubſtantia, de eius origine, & duratione, nec eius quiditatiua cognitio tanta adhibita diligentia adhuc ſit planè cõperta: veriſimile non videtur, haberi poſſe naturaliter in hac vita quiditatiuam eius cognitionem. Alia ratio de ea eſt, cùm ſeparata erit à corpore. intelliget enim, atque adeò experietur, ſe eſſe ſubſtantiam, hoc eſt, per ſe potentem cohærere ſine corpore, & alia omnia, quæ ad quiditatiuam ſui cognitionem pertinent. Deinde, quia etſi in hac vita vtcunque cognoſcimus, & aliqua ex parte experimur, poſſe aliquando animam noſtrã ſine phantaſmatibus intelligere; non omnino tamen, cum intelligendi modũ percipimus, quem anima extra corpus habitura ſit, præſertim in intelligendis rebus materiæ expertibus: non percepta autem omnino virtute intellectus, non poſſumus quoque animam ipſam quiditatiuè intelligere. Poſtremò, quia non videmur habere poſſe quiditatiuã ſubſtantiarũ cognitionẽ in hac vita, niſi quarũ habemus ſpecies intelligibiles; animæ autẽ noſtræ, vt intellectiua eſt, nõ poſſumus in hac vita ſpeciẽ intelligibilem habere, cũ ipſa nec ſenſibilis ſit, vt eius phãtaſmata habere poſſimus, neq; eius ſpecifica differentia contineatur in ſubſtantia vlla ſenſibili tanquam ſuperius in inferiori, vt per eius ſpeciẽ repræſentari poſſit.

Nõ omnino percipi in hac vita modũ intelligendi animæ ſeparatæ.

Fortaſſe

Fortassẽ igitur dicendum, non posse cognosci animam nostram à nobis quiditatiuè in hac vita, quatenus intellectiua est; neque incõmodum esse asserere, naturã humanam, quatenus humana est, non posse à nobis quiditatiuè percipi, dũ anima est in corpore, quia nec tota vis formę intellectiuæ percipiatur. Alia ratio est de cæteris formis substantialibus, quæ cùm operari non valeãt extra corpus, non est cur non possimus totam earum virtutem in hac vita percipere, Atque idem videtur sentiri D. Tho. cùm docet animã nostram cognoscere se in hac vita per species aliarum rerũ; post separationem verò per suam essentiam, & sine specie, quo pacto cæteræ substantiæ separatæ se ipsas intelligunt. Quod verò idẽ ait, non distinctiùs, nec meliùs animam extra corpus, quàm in corpore intelligere de rebus tantùm sensibilibus dictum esse, accipiendum est: tametsi nec id quidem videtur vsque quaque asserendum. Minùs autem id, quod addit, non posse animam separatam intelligere naturaliter vllam separatarum substantiarum vsque ad vltimas differentias, seu, quod idem est, quiditatiuè. Si enim illę infundũtur naturaliter species, quibus intelligat substantias separatas, cur non per eas intelliget specificam earum distinctionem, præsertim cùm species illæ talis naturæ sint, vt per eas indiuidua etiam percipi possint, vt ipse ait? An quia intellectus noster nõ est speciebus illis proportionatus, vt inqnit? at si est proportionatus, vt eas naturaliter accipiat, cur nõ etiam vt per eas intelligat? Itaque, etsi hæc nobis nunc occulta sunt, verisimilius tamen fortasse videbitur, posse animam separatam, non modò seipsam, sed alias etiam substantias separatas, saltem complures quiditatiuè intelligere: id, quod & ratio suadet, & Philosophi cõmuni consensu dicunt. Quòd si tunc anima substantias etiam separatas quiditatiuè cognoscere potest, quas nunc quiditatiuè non percipit; cur non multa quoque alia entia sensibilia distinctiùs intelligat? Hæc de proposita dubitatione se obtulerũt hoc loco. Quicquid tamen de ea omnino dicendum sit (de qua libro duodecimo commodiùs disputari potest) longè profectò alia ratio est de substantiis separatis, quæ nequeunt esse formæ corporum, atque de anima humana, quæ & vera forma corporis humani est, & essentialis pars humanę naturæ, & cuius denique opera omnia, si non exercere, saltem percipere in hac vita forsitan possimus.

Cur anima humana videatur in hac vita quiditatiue percipi nõ posse.

Cur aliæ formæ possint.

Nonnulla de cognitione animæ separatæ.

Magis probatur opinio, quæ in anima separata quiditatiuam substantiarũ separatarũ cognitionẽ concedit.

1.p.q.89. ar.2.

Eodẽ loco art.2.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis. SECTIO VII.

AD primum igitur pro parte negatiua propositum argumẽtum dicendum est, nullam formam naturalem, quia coniuncta sit cum propria materia, impediri à propria operatione, quę ab ea, vt à forma naturali, profluat, sed potiùs iuuari: at cognitionem quiditatiuam substantiarum separatarum non esse propriam operationẽ animæ nostræ, vt forma naturalis est, sed vt participat

ticipat conditionem ſubſtantiarum ſeparatarũ, quæ non numerantur in formis naturalibus. Neque verò felicitatem humanam, præcipuè conſiſtere in cognitione illarũ quiditatiua, ſed in ea, quam naturaliter in hac vita aſſequi poſſumus. Sed neque illam felicitatem naturalem, quam anima extra corpus habet, qua ſanctorum Patrum animæ ante paſſionem Chriſti fruebantur. Neque enim quiditatiua Dei cognitio poſſibilis eſt naturaliter, etiam poſt ſeparationem animæ à corpore, vt dictum eſt. Quòd autem felicitas humana ponitur perfecta hominis operatio, de perfecta poſſibili ſecundum naturam, nõ de perfecta abſolutè, aut extraordinario Dei munere intelligitur. Sectio. 3.

Qua in re conſiſtat felicitas humana cõtemplatiua.

Ad ſecundum diſtinguit Caiet. obiectum adæquatum, in adæquatum extenſiue; & intenſiue; adæquatum extenſiue ait eſſe illud, ad cuius omnes, ac ſolas partes ſubiectas potentia, quomodocunq; extendi poteſt, quo pacto luminoſũ dici poteſt obiectum viſus noctuę, quòd ſolè quoq; ipſũ aliquo modo percipere valeat, Atq; hoc pacto ens eſt obiectũ adęquatũ intellectus noſtri. nãq; omnia entia vtcunq; poſſumus intelligere, etiam Deum ipſũ; & ſola ea, quę ſunt, ſub intellectum cadere poſſunt. Adæquatum intenſiue appellat illud, quod omnia & ſola ea complectitur, in quæ potentia perfectè ferri poteſt, quo pacto obiectũ viſus noctuæ eſt lumen nocturnum, vel tale, quale eſt nocturnũ; quòd noctua illud omne, ac ſolum perfectè intueri poſſit. Atque hoc pacto ens corporeũ, ſiue ſenſibile eſt adæquatũ obiectum intellectus noſtri corpori adhuc vniti, quod omnia ac ſola entia ſenſibilia perfectè intelligere poſſimus. Poteſt in eodem ſenſu diſtingui adæquatũ obiectum in adæquatum vtcunq; & adęquatũ conuenienter ad naturam & modum potentię: quo pacto luminoſum eſt vtcunq; adæquatũ obiectũ ſenſus nocturnarum volucrum; nocturnum autem, aut nocturno ſimile, adęquatum conuenienter earum videndi facultati. Quicquid ergo continetur ſub obiecto adæquato potentiæ, eo modo ſub illã naturaliter cadit, quo illud eſt adæquatũ. At ſubſtantię ſeparatę, etſi cadunt ſub obiectum quomodocunq; adæquatum intellectus tantùm; non cadunt tamen ſub adęquatũ conuenienter ad naturam, & modũ intellectus corpori adhuc coniuncti. quo fit, vt mirũ non ſit, ſi quiditatiuè à nobis intelligi nequeant. Id autem, quod additur; Quod magis participat obiecti rationem, id magis cadere ſub potentiã; non eſt verum vniuerſè, remotis etiam impedimentis; niſi potentia accipiatur indefinitè, aut pro perfectiſſima; vt ſit ſenſus, Cui magis ratio rei obiectę, conuenit, id magis cadit ſub aliquam potentiam earum, quæ circa illam verſantur, aut certè ſub perfectiſſimã. Quo pacto Deus, cui maximè conuenit ratio entis, maximè cadit ſub intellectum aliquem, vtpote ſub diuinum; & ſol, qui maximè participat rationem viſibilis, maximè cadit ſub aliquem aſpectum, cuiuſmodi eſt aſpectus aquilæ.

Duplex obiectum adæquatũ intellectus, quidque adæquatũ extenſiuè.

Caiet. 1. p. q. 12. ar. 4.

Quid intenſiuè adæquatũ.

Eadẽ diuiſio adæquati obiecti aliis verbis tradita.

Quo pacto intelligi debeat, id magis ſub potentiam cader, quod obiecti rationẽ magis participat.

Ad tertium dicendũ, & ſi aliqua realis ſimilitudo interdum requiritur in ſubiecto potentię, tamen enuntiatũ illud Philoſophorum abſolu-

absolutè ac simpliciter sumptũ, de intentionali intelligendũ esse, vt verũ sit. A nonnullis enim, qui omnia in omnibus esse volebant, perperam de reali intellectũ, & vsurpatum est. Causa verò, ob quã species intelligibiles substãtiarum separatarũ acquirere non possumus, hęc est, quia nulla accidẽtia sensibilia illis inhęrẽt, vt virtute substantiarum subiectarũ nostros sensus moueant, phantasmatáque earũ in nos imprimant, quorũ actione species earũ intelligibiles gignantur.

Cur in hac vita substantiarũ separatarum species intelligibiles habere nõ possumus.

Ad quartum dicendũ est, non esse in nobis appetitũ naturalem ad substantias separatas in hac vita quiditatiuè cognoscẽdas, tametsi est ad cognoscẽdas in futuro animę statu, quatenus anima separata naturaliter potest. Nec verò Deum frustra à nobis exhibuisse hoc sensibile spectaculum causa cognoscendarum rerum illius excellentis generis naturę expertium. Quamquam enim hęc diuinarum illarum substantiarum effecta intelligere, non est intelligere Deum, & cæteras substantias separatas; tamen huius generis cognitionem per intelligentiam illius inferioris nascimur.

Ad quintũ dicẽdũ est, ea, quę sunt omnino abstracta à materia, nõ ideo à nobis quiditatiuè intelligi nõ posse, quia nõ sint magis intelligibilia, q̃ materialia, quippe cùm hęc, vt intelligãtur à nobis, abstractatione aliqua opus habeãt; sed quia non possũt per se mouere sensus nostros, per quos in hac vita omnẽ cognitionẽ cõparamus. Mouẽt enim nos ad sui cognitionẽ, per sua effecta dũtaxat, cáq; inadæquata, & quæ imperfectè, & incompletè ipsarũ virtutẽ representant.

Ad sextum dicendum est, entia immaterialia (etsi sunt magis actiua, & potentiora, quàm materialia) non posse in nos imprimere species intelligibiles, non solum quia intellectus noster alligatus adhuc corpori non est naturaliter capax earum similitudinum intelligibilium, quas per sensus haurire non potest; sed fortasse etiam, quia species intelligibiles rerum immaterialium non imprimuntur ab obiectis, sed more proprietatum profluunt ab ipsis substantiis incorporeis, quibus inhærent, quo pacto profluet ab anima, cùm primùm à corpore separabitur. Quo fit vt eiusmodi specierum productio soli conditori immaterialium substantiarum tribuenda sit, quo pacto reliquarum proprietatum generatio tribuitur causæ efficienti naturæ subiectæ. De qua re fusiùs agendum libro 12.

Quarum similitudinũ sit capax intellectus noster in hac vita.

Ad ea verò, quæ ex libro nono, & duodecimo adducta sunt, dicendum est, non esse in iis libris sermonem de cognitione quiditatiua, sed de ea, quam loco quiditatiuæ in hac vita habere possumus; quanquam Auerroes, & alij nonnulli oppositum existimarunt, delusi commento illo copulationis intellectus possibilis speculatiuis scientiis iam prędditi (siue, vt ipsi appellant, intellectus adepti) cum intellectu agente separato, quã putant viris doctissimis, & virtutibus heroicis ornatis posse contingere; cõtra quos suo loco differendum est. Atque hæc de proposita quæstione dicta sint, quæ ex iis, quæ de substantiis separatis lib. 12. disputabuntur, planiora fient.

Quorundã Ethnicorum cõmentum.

Capitis

Capitis secundi Explanatio.

Institutũ Aristotelis in hoc cap. 1.

ΑΛΛΑ τὸ ἐπὶ τῶν αἰτίων, ὅτι μὲν ἔστι τι αἴτιον καὶ ἀρχὴ τῶν ὄντων, καὶ ἐπὶ πόσα λέγεται, ἐν τοῖς πρώτοις εἴρηται. ὅτι δὲ οὔτε εἰς ἄπειρον ἐστὶν ἡ τῶν αἰτίων ἐπὶ τὸ πρότερον καὶ τὰ ἀρχὴν ἔχοντα ἀναγωγὴ, οὔτε ἐν τοῖς ἐφεξῆς, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, οὐδὲ κατὰ τὰ εἴδη τῶν αἰτίων, ἐστὶ δὲ καὶ ταῦτα ἐνδέχεται ἄπειρα εἶναι, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιστήμη ἐστὶν ἡμῖν, ὅταν μὴ δυνώμεθα ἐπελθεῖν τὸ πρῶτον αἴτιον, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ τοῦ ἐσχάτου ἔχωμεν τὴν ἀπορίαν, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ εἰδέναι ἐστὶν ἡμῖν, ἢ καὶ μᾶλλον ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ εἰδέναι ἐστὶν ἡμῖν, ἢ καὶ μᾶλλον ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ ἐπίστασθα

sequentis argumẽtationis vtitur verbis generalibus, & tamen ea argumẽtatio planè pertinet ad causam materialem, vt patebit; crediderim potiùs, Aristotelem in hac prima ratione nomen causarum pro solis efficientibus accepisse, vt D. Thom. Magnus Alb. & Auerroës existimant; præsertim cùm in toto cap. nulla sit alia ratio, qua conclusio proposita in causis efficientibus ostendatur, vt ostẽditur in aliis generibus causarum. Ratio igitur hæc est. Si daretur infinit' progressus in causis efficiẽtibus, facto initio ab vltima, quæ proximè cũ effectu cohæret, omnes superiores essent mediæ, si omnes superiores essent mediæ, nulla esset prima, si nulla esset prima, nulla earũ esset causa, ne ipsa quidem vltima quæ proximè cohæret cum effectu, igitur si datur huiusmodi progressus infinitus in causis, nulla prorsus est causa efficiens, quod communi hypothesi, & aduersarii etiam propriæ positioni repugnat. Ponit enim Aristoteles cum aduersario, dari extremam causam proximè cohærentem cum effectu, & ipse etiam aduersarius ex propria sententia asserit, dari infinitas superiores illa, quorum vtrũque hac conclusione euertitur. Ac prima quidem conditionalis perspicuè ponitur in contextu, sed tamẽ non probatur, quia satis aperta est. Secũda verò, quia multò est planior, nec probatur nec exprimitur. At tertia & exprimitur, & probatur similitudine trium causarum subordinatarum, quarum vltima cohæret cum effectu. Ostẽdit enim, sublata prima, quæ est causa reliquarum, vt ait, hoc est, à qua reliquæ in causando pendent, reliquas nihil posse efficere. Verùm, quia diceret aliquis, non esse parem rationem in causa vna media, atque in infinitis mediis occurrit Aristoteles, nihil referre, sit ne vna causa media, an plures, finitæ, an infinitæ. Modò enim sint mediæ, necesse est, vt sublata prima omnes desinant esse causæ, ac proinde ipsa vltima, quæ ex mediis pendet.

Vera interpretatio.

Ratio Aristotelis in causis efficientibus.

Obiectionis diluitio.

D. Thom. lect. 3. p. 1. Mag. Alb. c. 6. Auerr. comm. 6. Textus 5.

CAP. II.

AT[a] verò quoddam esse principium, nec infinitas esse rerum causas, siue progressione recta, siue specie perspicuum est. Neque[b] enim fieri potest, vt hoc ex hoc, tanquam ex materia in infinitum abeat, veluti caro ex terra, terra ex aere, aer ex igne; atque huius progressionis nullus sit status. Neque id, vnde est principium motus; vt si, homo ab aere moueatur, hic à sole, sol à contentione, & huius progressus nullus sit finis. Eodem modo, neque id, cuius gratia, in infinitum ire potest; vt deambulatio quidem bonæ valetudinis causa sit, hæc autem felicitatis, felicitas verò alterius rei, atque hac ratione semper alterum alterius sit gratia. Textus 6. ¶ Similiter res habet in eo, quod quidque est.

Ex[c] mediis enim, extra quæ aliquid extremũ est aliquid[d] prius, id quod prius est, eorum, quæ sunt post illud, causa sit necesse est. Si enim nos dicere oporteat, quod[e] nam ex tribus causa sit; primum dicemus. Neque enim extremũ sanè, cùm vltimum nullius sit causa. Sed neque medium, cùm sit vnius causa. Nihil enim interest, vnũ ne an plura sint; infinita an finita:

d *Aliquid prius*] Etsi verba græca eodem modo habent, tamen Bessario, & Perionius, loco verbi [Prius] scribunt [Primum] sed in idem redit vtraque lectio. quod enim est prius omnibus mediis, id necessario primum est.

e *Quod nã ex tribus causa sit*] Subaudi, Reliquorum duorũ, Quare cùm postea subditur [cùm vltimũ nullius sit causa] verbũ [nullius] pro, Neutrius hoc est nec primi, nec medii, accipiẽdũ est. Quãquã illud [nullius] pro, Nullius causæ accipi potest, quemadmodũ post verba [causa sit] potest subaudiri, Reliquarũ causarũ. Quòd si velis nomine vltimi, & extremi, in tota hac ratione effectũ intelligere, & nomine medii oẽs causas, præter primã; eadẽ erit vis demõstrationis.

f *Certè*

f *Certè infinitorum*} Hoc eſt, in infinitis, ſiue rebus actu diſtinctis, quales ponerentur cauſæ efficientes infinitæ; ſiue coniunctis in aliquo toto, vt ſunt partes proportionales in magnitudine, & vnitates in numero; omnes partes, hoc eſt, omnia, quæ ſunt in illa multitudine vſque ad præſentē, id eſt, vſque ad vltimam cauſam, quæ ſenſu patet, primámq; partē proportionalē, à qua incipit is, qui illas percurrit, & eā vnitatē, quæ deſignaretur in numero, ſi daretur infinitus; oēs, inquit, eadē ratione mediæ erūt.

Probatur D. Thomæ, & aliorū interpretatio.

g *At verò, neque deorſum*} Hoc etiā loco ait Alex. Ariſt. vti generali demōſtratione in omnib. generib. cauſarū, vt ꝓbet deorſum verſus, hoc eſt, poſita prima cauſa, nō dari infra illā, ſeu (quod idē eſt) inter illā, & effectū, infinitas. Placet tamē magis ſententia D. Tho. & aliorum dicentium, non agi hoc loco, niſi de cauſa materiali; non quidem ea ratione, qua D. Th. in priori expoſitione huius loci ait, verbo [Deorſum] ſignificari cauſam materialē, eò quòd proprium ſit materiæ ſubiici effectui, & eſſe illo inferiorem: vera enim interpretatio eius verbi eſt ea, quā ex Alexandro attulimus, vt patet ex contextu; in quā ipſe etiam D. Tom paulò pòſt magis inclinat: ſed quia exēpla, & probatio Ariſtotelis ad ſolas materiales cauſas accommodantur.

Duplex modus, quo aliquid ex aliquo fit.

h *Duobus enim modis*} Vt oſtendat propoſitum, hanc præmittit diuiſionē: Duobus modis aliquid ex aliquo fieri, excluſo illo, quo ſolus ordo temporis deſignatur, tanquam improprio, & qui nihil attinet ad eos, quibus aliquid ex aliquo, tanquam ex materia fieri dicitur, quo pacto apud Græcos, ludi Olympici dicebātur fieri ex Iſthmiis, id eſt, poſt Iſthmios, & nos fortaſſe dicere poſſemus, Paſcha fieri ex Quadrageſima. Nam, & latinè dicitur, Ex eo die, & Ex eo tempore, hoc vel illud factum eſſe, pro, Poſt eum diem, & Poſt id tempus. Prior modus eſt, quo aliquid fieri dicitur ex eo, quod perficitur, totúmq; manet in eo, quod fit, abiecta imperfectione, vt cū dicimus, virū fieri ex puero. Poſterior eſt, quo aliquid dicitur fieri ex eo, quod corrūpitur, nec permanet totū in eo, quod ex ipſo fit, quo pacto dicimus aërem fieri ex aqua eò ꝙ aqua in generatione aëris corrūpatur, nec maneat in aëre, niſi ratione materiæ primæ. Atque id quidem,

Primus.

Secūdus.

σμένα. τῶν f δ' ἐ ἀπείρων τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ ὅλως τῷ ἀπείρῳ πάντα τὰ μόρια μέσα ὁμοίως μέχρι τοῦ νῦν. ὥστ' εἴπερ μηδέν ἐστι τὸ πρῶτον, ὅλως ἄπτιον οὐδέν ἐστιν.

Textus 7. Comm. 1.

Ἀλλὰ g μὴν οὐδὲ περὶ τὸ κάτω οἷόν τ' ἐστὶν εἰς ἄπειρον ἰέναι τοῦ ἄνω ἐχόντος ἀρχήν, ὥστ' ἐκ πυρὸς μὲν ὕδωρ, ἐκ δὲ τούτου γῆν, καὶ ὅτως ἀεί ἄλλό τι γίνεσθαι γένος. διὰ χῶς h γὰρ γίνεται τόδε ἐκ τοῦδε (μὴ ὡς τόδε λέγεται μετὰ τόδε, οἷον ἐξ ἰσθμίων ὀλύμπια) ἢ ἐκ παιδὸς ἀνὴρ μεταβάλλοντος, ἢ ἐξ ὕδατος ἀήρ. ὡς μὲν οὖν ἐκ παιδὸς ἄνδρα γίγνεσθαί φαμεν, ὡς ἐκ τοῦ γινομένου τὸ γεγονὸς, ἢ ἐκ τοῦ ἐπιτελουμένου, τὸ τετελεσμένον. ἀεὶ k γάρ ἐστι μεταξύ τι, ὥσπερ τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι γένεσις, οὕτως καὶ τὸ γινόμενον τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος. ἔστι δ' ὁ μὲν θάνων γινόμενος ἐπισήμων, καὶ τοῦτ' ἔστιν ὃ λέγεται, ὅτι γίνεται ἐκ μανθάνοντος ἐπισήμων: τὸ k δ' ὡς ἐξ ἀέρος ὕδωρ, φθειρομένου θατέρου. διὸ l ἐκεῖνα μὲν οὐκ ἀναπάμπλει ποτὲ ἄλληλα, οὐδὲ γίνεται ἐξ ἀνδρὸς παῖς. οὐ m γὰρ γίνεται ἐκ τῆς γενέσεως τὸ γιγνόμενον, ἀλλ' ἔστι

Lect. 3. p. 2.

ex

ex quo aliquid fieri dicitur priori modo, appellari poteſt materia tranſiens, quod neceſſario eſt materia ſecunda. Materia enim prima nunquam eſſe deſinit. Itaque puer poteſt dici priori modo materia viri, & diſcens, ſcientis: aqua verò poſteriori modo materia aëris, qui ex aqua generatur.

nita: certè [i] infinitorum hoc pacto, & omnino infiniti partes omnes vſque ad præſentem, ratione eadem mediæ ſunt. Quare ſi nihil eſt primum, nulla omnino cauſa eſt.

Textus 7. *At [j] verò neque deorſum verſus, cùm ſuperiora principium habent, infinitus progreſſus eſſe poteſt, ita vt ex igne aqua, ex aqua terra, eodemq; modo ſemper aliud quoddam genus fiat. Duobus [k] enim modis hoc fit ex hoc (nõ vt poſt hoc fieri dicitur, veluti ex Iſthmijs ludis, Olympici) aut, vt vir ex puero mutationem ſubeunte; aut vt aer ex aqua. At [l] vt ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquã ex eo, quod fiebat, id quod factũ eſt, aut ex eo, quod perficiebatur, id quod perfectum eſt. Semper enim, quemadmodum generatio inter eſſe, & non eſſe, ita id quod fit, inter id, quod eſt, & quod non eſt, medium eſt quiddam. Qui autem diſcit,*

Com. 12. *fit ſciens, idque eſt, quod dicitur, ex diſcente fieri ſcientem: vt [k] ex aere verò aquam fieri, altero corruptionem ſubeunte, intelligitur. Quocirca [l] non reciprocantur illa mutuo, nec fit ex viro puer. Etenim [m] neque*

Cap. 4. *id, quod fit ex generatione fit, ſed poſt*

i *Ac vt ex puero*} Ponit hoc diſcrimẽ inter mẽbra propoſitæ diuiſionis, Quòd id, ex quo aliquid fiebat priori modo, ſit mediũ naturaliter ordinatũ ad id, quod abſoluta, & peracta generatione factũ eſt, vt puer ad virũ, & propterea maneat in cõpoſitione eius, quod factũ eſt, vt imperfectum in perfecto, ſiue vt pars materialis in toto, accepta iam perfectione: id autẽ ex quo aliquid fiebat poſteriori modo, nõ ſit mediũ naturaliter ordinatũ ad id, quod peracta generatione cõfectũ eſt, ſed potiùs, vt terminus, à quo recedebatur, quo pacto aqua ſe habet ad aërẽ, atq; ea de cauſa nõ maneat ſimpliciter in cõpoſitione eius, quod fit quãquã quodãmodo maneat, ratione materiæ. Quòd autẽ id, ex quo aliquid fiebat priori modo, ſit mediũ naturaliter ordinatũ ad id, quod peracta generatione cõfectũ relinquitur, ex eo oſtẽdit Ariſt. quia vt generatio eſt mediũ inter eſſe ſimpliciter, & non eſſe ſimpliciter (quod in generatur, quãdiu ita generatur, vt nõdũ genitũ ſit, id certè neq; omnino iã eſt, neq. prorſus nõdũ eſt, ſed partim eſt, partim nõ eſt, vt patet in generatione domus) ſic etiã id, qđ fit priori modo (quod Ariſt. vt placet Alex. explicatiõis cauſa vocat id, quod pficiebatur, ſeu perficitur) eſt mediũ inter id qđ eſt abſolutũ, atq; perfectũ, & id, qđ nullo modo eſt; quaſi ita accipiẽs pfectionẽ, vt nõdum plane illam ſit aſſequutũ.

Quo pacto differant.

Generatio nẽ eſſe nec diũ inter eſſe ſimpliciter, & nõ eſſe ſimpliciter.

k *Vt ex aere v.r.*} Coniicere quoque hoc loco poſſumus, vt ſuperiori libro, cùm opinio Democriti, & Leucipp de pleno, & vacuo explicarent, Ariſtoteles, ſcribendi incuria, aut feſtinatione verba commutaſſe. Debuit enim dicere potiùs [vt ex aqua verò aërem fieri] hoc enim exemplum acceperat in diuiſione, quod nunc exponendum erat, poſt illius, viri ex puero explicationem. Non mutauimus tamen verba, quia eadem omnino ratio eſt in vtraque generatione, aquæ nimirum ex aëre, & aëris ex aqua.

l *Quocirca non*} Ex ſuperiori diſcrimine hoc alterũ colligit Ariſtoteles, In iis, quorũ alterũ ex altero priori modo fieri dicitur, nõ dari reflexionẽ, vt quẽadmodũ vir fit ex puero, ſic viciſſim, puer fiat ex viro, & quẽadmodũ ſciẽs fit ex diſcẽte, ſic diſcẽs fiat ex ſciente. qui. n. ſcit aliquid, illud ipſum, dũ ſcit, addiſcere nõ põt. In iis autẽ, quorũ alterũ ex altero poſteriori modo fit, poſſe dari reflexionẽ. pinde. n. aqua generatur ex aëre, vt aër ex aqua Ratio verò huius diſcriminis eſt, qa in iis, quæ generãtur ex aliquo priori, modo datur præfinit' ordo à natura, in iis autẽ quæ poſteriori, nõ itẽ. De qua re Ariſt. fuſiùs agit lib. 8 c. 5.

Aliud diſcrimen inter truncq; modum.

Ratio diſcriminis.

Ex. 14.

m *Etenim neq.*} Quia ex ſimilitudine naturalis ordinis, quẽ habet generatio

ad

ad esse explicauerat ordinē, quē habet materia priori modo sumpta ad id, qd ex ea generatur; ostēdit nūc in eadē generatione quasi in re simili, In iis, quorū alterū ex altero priori modo gignitur nō dari reflexionē, quia id, quod sit, nō dicatur fieri ex generatione, tāquam ex eo, quod præcedit solo ordine temporis (quo pacto suprà dictū est, ludos Isthmios præcedere Olympicos) sed esse post illā ordine naturæ ac perfectionis, quo pacto dicimus diē fieri ex diluculo. Neque.n. diluculū solo tēporis ordine præcedit diē, sed naturæ etiā, cùm ipso diei lumine perficiatur Differt.n. nō aliter diluculū à die, q̄ vt inchoata cōmunicatio luminis solaris ab ea, quæ iam perfecta est, & velut puer à viro.

Non esse progressū infinitum in causis materialibus, initio sumpto à prima materia.

n *Neutro autē modo*} Iam ostēdit in causis materialibus nō dari ꝓgressum infinitum Ratio hæc est. Duobus modis aliquid ex altero, vt materia, quod ex dictis patet: neutro autē potest dari progressus infinitus facto initio enumeratiōis ab aliqua prima materia, quæ sit aliarū fundamētū, vt supponimus: ergo nullo. Prior pars minoris ꝓbatur, qa inter ea, quorū alterū ex altero posteriori modo generatur, datur reflexio, seu reditus ad eādē speciē; vbi autem datur reditus ad eādē speciē, nō datur is progressus infinitus, de quo hic agimus. Neq; enim loquimur de materiis solo numero distinctis, sed specie etiā.

Quo pacto res fiant ex materia prima.

o *Simul autē fieri nō potest*} Docet vtro ex duobus propositis modis aliqd fiat ex materia prima, quod hactenus nō apertè exposuerat. Ait ergo, nihil ex ea fieri posteriori modo, seu (quod idē est) ea corrupta, sed priori, siue ea seruata quod hac ratione videtur ꝓbare: Id, ex quo primo corrupto hoc est per se corrupto, aliquid generatur, non est perpetuū, materia prima est perpetua; igitur nihil generatur ex materia per se corrupta. Dictū est in Maiore [Id ex quo per se corrupto] quia nihil prohibet, aliquid per accidēs corruptū, esse sempiternū, veluti Cœlū quod corrūpitur ratione singularū reuolutionū. Ideo autē infertur in cōclusione, nihil generari ex materia per se corrupta. quo pacto intelligebatur ex aëre generari aquā; quia nō dubium est, quin omnia, quæ ex materia fiunt, generentur ex ea per accidens corrupta, nēpe ratione priuationis adiunctæ. Ita patet maior propositio. Minorē verò ex eo videtur Arist. probare, qa generationes materiæ nō sunt infinitæ sursum versus, quasi omnis materia, ex qua aliquid generatur, generetur ex alia materia, quæ ordine naturæ sit prior; sed datur aliqua prima vt supponebatur, quæ quidē ex alia non generatur, cùm substet omnibus generationibus, velut omniū transmutationū cōmune subiectū. Locus tamē hic perturbatior est, nec satis aptā cōnexionem haber.

Cur obscurè auctor.

ἔστι μετὰ τὴν γένεσιν. οὕτω γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκ τοῦ πρωΐ, ὅτι μετὰ τοῦτο. διὸ οὐδὲ τὸ πρωΐ ἐξ ἡμέρας. θάτερα δὲ ἀνακάμπτει. ἀμφοτέρως n δὲ ἀδύνατον εἰς ἄπειρον ἰέναι. τῶν μὲν γὰρ ὄντων μεταξὺ, ἀνάγκη τέλος εἶναι, τὰ δὲ εἰς ἄλληλα ἀνακάμπτει. ἡ γὰρ θατέρου φθορὰ, θατέρου ἐστὶ γένεσις. ἅμα o δὲ καὶ ἀδύνατον τὸ πρῶτον ἀΐδιον ὂν φθαρῆναι. ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἄπειρος ἡ γένεσις ἐπὶ τῶν ἄνω, ἀνάγκη, ἐξ οὗ φθαρέντος πρώτου τι ἐγένετο, μὴ ἀΐδιον εἶναι: τοῦτο δὲ ἀδύνατον.

Ἔτι p δὲ τὸ οὗ ἕνεκα, τέλος. τοιοῦτον δὲ ὃ μὴ ἄλλου ἕνεκα, ἀλλὰ τὰ ἄλλα ἐκείνου. ὥστ' εἰ μὲν ἔσται τοιοῦτο τὸ ἔχατον, οὐκ ἔσται ἄπειρον: εἰ δὲ μηθὲν τοιοῦτον, οὐκ ἔσται τὸ οὗ ἕνεκα. ἀλλ' τοῖ τὸ ἄπειρον ποιοῦντες, λαμθάνουσιν ἐξαιροῦντες τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν. καί τοι r οὐθεὶς ἂν ἐγχειρήσειεν οὐθὲν πράττειν. μὴ μέλλων ἐπὶ πέρας ἥξειν. ¶ οὐ δ' r ἂν εἴη νοῦς

Textus 8.

Textus 9.

Com. 140

habet. Quinetiã credit Alex. Aristotelẽ aliquid reticuisse. Proinde nõ mirum est, si à nemine satis aptè videatur exponi. Quod ad verba attinet, particula illa [Necessariò efficitur, vt id, ex quo primo &c.] sic exponenda est. Necessariò efficitur, vt si quis primã illã materiã, quæ supponitur, per se corrũpi dicat, eadẽ ratione fateatur, illã nõ esse perpetuã, quod certè fieri nõ potest, cùm ponatur cõmune subiectum omniũ generationũ. Ita igitur patet, res fieri ex materia prima nõ posteriori modo, sed priori, quod erat ostendendum.

res hunc locum interpretẽtur.

post generationem est. hoc enim pacto dies fit ex diluculo, quod post illud existat: qua de causa nec ex die sit diluculum. In alijs verò datur reciprocatio. Neutro [n] autem modo fieri potest, vt progressus sit infinitus. Aliorum enim cùm media sint finis sit necesse est: alia verò reciprocantur mutuò, quippe cùm alterius corruptio, alterius sit generatio. Simul [o] autem fieri non potest, vt primum ipsum, cùm perpetuum sit, corrumpatur. Nam cùm generatio superiora versus infinita non sit, necessariò sequitur, id, ex quo primo corrupto aliquid gignitur, perpetuum non esse: quod fieri nequit.

p *Præterea id cuius*} Ostendit, non dari progressum infinitũ in causis finalibus. Primò qui lẽ hac ratione. Aut datur vltimus finis, aut minimè; si datur, igitur non proceditur in infinitum in finibus; si non datur, nullus omnino erit finis, at hoc & experiẽtiæ, & suppositioni aduersarii repugnat, ergo & illud. Secũda cõditionalis eodem modo probari potest, quo probatũ est in causis efficiẽtibus, si nulla sit prima, nullum omnino fore efficientem. Vltimus enim finis perinde se habet ad reliquos fines, vt se habet prima causa efficiens ad cæteras efficiẽtes.

Non esse progressũ infinitum in finib⁹, ac primũ ex prima ratione finis.

Textus 8. Iect. 4. p. 2. *Præterea [p] id, cuius gratia, finis est; eiusmodi est autem id, quod non est alterius gratia, sed alia illius causa sunt. Quare si id erit vltimum, non erit infinitio: sin autem nihil tale fuerit, non erit id, cuius gratia. Sed [q] qui infinitionem inducũt, non animaduertũt, se boni naturam de medio tollere. Atqui [r] nemo agere quicquã aggrederetur non peruenturus ad extremum.* ¶ *Neque [s] verò in his*

q *Sed qui infinitionẽ*} Secũda ratio est, Quia qui infinitionẽ in finibus inducũt, naturam boni, etsi id minimè aduertãt, de medio tollũt quam tollere extremæ amentiæ est. Vis sequelæ D. Th. & Alẽsis sententia in eo posita est, ꝙ eadẽ sit ratio boni, & finis, posita autẽ infinitione finiũ necessariò tollitur ratio finis, cùm sublato extremo, finis quoque tollatur necessarió. est. n. omnis finis extremum. At cum ratio boni latiùs pateat, quàm finis, vt alio loco apertum erit dici potest, ideo naturã boni tolli, sublata ratione finis quia bonum, aut expetitur propter se, quo pacto est finis, aut propter aliud, quo pacto est mediũ, sublato autẽ eo, quod expetitur propter se, tollitur etiam illud, quod expetitur propter aliud. hoc. n. gratiâ illius expetitur, vt perspicuũ est. Quòd si quis obiiciat, latiùs patere expetibile, seu amabile propter se, q̃ finẽ. diuina. n. bonitas necessariò est amabilis propter se nec tamẽ necessario est finis, cũ nec respectu sui causa finalis esse possit, nec respectu creaturarũ sit finis necessariò (quãdoquidẽ libere velit creaturas esse (occurrẽdũ est, incõmodũ, quod Aris. obiicit, nõ inferri sublato fine actu, sed sublato fine potentia, siue, vt clariùs dicã, eo quod potest esse finis hoc n si tollatur, necessariò tollitur omne bonũ per se, & (quod hinc sequi dicebamus) omne bonũ ꝓpter aliud. Diuina aũt bonitas, etsi potuit nõ esse finis actu creaturarũ; tamẽ semper fuit natura sua apta, vt esset earũ supremus finis.

Ex natura boni.

Cur sublata ratione finis, natura boni euertatur.

Obiectio.

Dilutio.

Ex ipso efficiente, quod gratia finis operatur.

r *Atqui nemo*} Tertia ratio est, Quia nemo quicquã agere aggrederetur, nisi speraret, se aliquãdo ad extremum peruenturũ. Hoc idem habes 1. Eth. c. 2.

s *Neque vero in his*} Quarta ratio est, Quia si in hoc genere causarũ daretur, infinitio, nemo vteretur mẽte in his, hoc est, in rebus agendis, de quibus proxime loquebantur. Semper enim, qui considerate, & non temerè, aut naturæ impetu

Ex incommodo.

impetu agit, extremum aliquid concipit, cuius gratia operetur, extremum autem cuius gratia aliquid fit, proculdubio causa finalis est.

Non dari infinitionē in causis formalibus.

t *At vero neque di as*} Ostendit non dari infinitionē in causis formalibus, ac primùm quidem in prædicatis essentialibus, quæ more metaphysico dicuntur formæ; deinde in formis physicis. Ait igitur, neque quiditatem rei in aliā, atq; aliā superiorē, & latiùs patentē reuocari posse, ita vt ascendēdo ad superiora genera nullus vnquam sit futurus terminus, sed omnia genera definiātur per alia superiora genera. Quod probat tribus rationibus. Primùm, quia semper definitio obiectiua, siue quiditas, & essentia rei, quò est superior, eò est magis, hoc est, prior essendi causa; quò verò inferior, eò minùs, id est, posterior causa essendi, & à pluribus pendens. quo fit, vt si nō detur aliqua prima, qua nulla sit superior, omnes inferiores funditus corruant, vt suprà in causis efficientibus ostensum est. Quod ad verba attinet, illud ratione abundantē idē valet, quod latiùs patētem, & quæ pluribus rebus definiendis accōmodari possit, eiusmodi sunt omnes definitiones superiorū collatæ cū definitionib' inferiorū.

νοῦς ἐν τοῖς τοιούτοις. ἕνεκα γάρ τινος ἀεὶ πράττει ὅγε νοῦν ἔχων. τοῦτο γάρ ἐστι πέρας: τὸ γὰρ τέλος, πέρας ἐστίν.

Probatio ex ratione quiditatis.

Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ τί ἦν εἶναι ἐνδέχεται ἀπάγεσθαι εἰς ἄλλον ὁρισμὸν πλεονάζοντα τῷ λόγῳ. ἀεί τε γάρ ἐστιν ὁ ἐμπροσθεν μᾶλλον, ὁ δ' ὕστερος καὶ ἔστιν: καὶ ὅδε τὸ πρῶτον μή ἐστιν, οὐδὲ τὸ ἐχόμενόν ἐστιν. ἔτι τὸ ἐπίστασθαι ἀναιροῦσιν οἱ οὕτω λέγοντες. οὐ γὰρ οἷόν τε εἰδέναι, πρὶν εἰς τὰ ἄτομα ἐλθεῖν. μὴ τὸ γινώσκειν καὶ ἔστι. τὰ γὰρ οὕτως ἄπειρα πῶς ἐνδέχεται νοεῖν; οὐ γὰρ ὅμοιον ἐπὶ τῆς γραμμῆς, ἢ κατὰ τὰς διαιρέσεις μὲν οὐχ ἵστανται, νοῆσαι δ' οὐκ ἔστι μὴ στήσαντα. διὸ περ καὶ ἀριθμήσει τὰς τομὰς ὁ τὸν ἄπειρον διεξιών. ἀλλὰ μὴ τὸν ὕλλον ἐν κινουμένῳ νοεῖν ἀναγκη. καὶ ἀπείρῳ οὐδέν ἐστιν εἶναι. εἰ δὲ

Textus 10.

Textus 11

Textus 12.

Ex natura scientiæ.

u *Tollunt item*} Secunda ratio est, Quia qui infinita essentialia prædicata esse dicunt, scientiā de medio tollunt; siquidē scientia definitiua, &, ex consequenti, demonstratiua haberi non potest antequàm ascendendo, & essentiā rei in simpliciores naturas resoluēdo, veniatur ad indiuiduas, & quæ in alias simpliciores resolui nequeāt. Alii aliter exponūt rationem hāc, sed hæc explicatio apertior est, & quæ magis cum verbis contextus videatur congruere.

Ex natura cognitionis.

x *Cognitio quoq; ipsa*} Tertia ratio est, Quia si formæ rerū essent infinitæ, nō posset haberi illarū cognitio, quippe cùm infinita percurri, ac percipi nequeāt, Differt hæc ratio à superiori Primū, quia illa habet vim ex natura resolutionis; hæc vniuersè ex ipsa cognitionis natura, cognitio.n. nō solū resoluēdo, sed etiā cōponendo cōparatur. Deinde, quia illa nō impugnat directò, nisi infinitionē, quæ fingi posset ascendēdo in prædicatis essentialibus; hæc autē infinitionē omnīū omnino eiusmodi prædicatorū quomodocūque se habentiū, vt si quis dicat, de eadē re prædicari infinitas differētias essentiales, aut species, quæ ex opposito idē genus diuidāt, aut opposita genera, & minimè subalternata vt si quis dicat caloré esse dispositionē potētiam patibilē qualitatē, & cætera huiusmodi in infinitū. ostremò, quia illa solis formis metaphysico more componētibus accōmodatur, hæc autē physicis etiam. Nec enim minùs euerteretur cognitio rerū, si formæ physicæ in eadē re essent infinitæ, quàm si prædicata essentialia.

Quibus formis proposita ratio accōmodetur.

Obiectio.

y *Neque similē*} Obiiceret aliqs, nihil obstare, quò minùs res aliqua infinitis formis cōstet, & tamē intelligatur à nobis; cū linea, etsi cōstet infinitis partib', optimè

optimè tamen percipiatur. Cui tacitæ obiectioni respondet Aristoteles, non esse parem rationem in formis, atque in partibus lineæ. Formæ enim necessariò debent esse actu distinctæ, cùm diuersis formis diuersæ cõueniant proprietates; partes autem lineæ, etsi sunt infinitæ, non sunt tamen actu distinctæ, sed potentia duntaxat, quo etiam pacto intelligendum est esse eas infinitas. Vnde fit, vt si partes etiam lineæ sumãtur quatenus sunt actu distinctæ per diuisionem, aut designationem (ea nimirum ratione, qua diuisio, & designatio à nobis comprehendi possunt) nunquam tota linea per eas intelligatur, quia semper aliæ minores in infinitũ relinquentur sumendæ: sed eatenus tãtùm per eiusmodi partes intelligitur linea, quatenus peruenerint diuisiones, aut designationes. at in his, certum est non posse dari statum. Ex his patet, essentialia prædicata esse apud Aristotelem distincta pluſquam ratione, & cogitatione, nempe distinctione formali, vt loquitur Scotus, aut ex natura rei, vt alii nonnulli: quippe cùm non sint distincta sola designatione, aut cogitatione, quemadmodum partes lineæ. Nec puto D. Thomam, aut eius grauiores sectatores, aliud sentire, cùm dicunt illa distingui sola ratione; quãdoquidem nomine rationis non intelligunt rationem ratiocinãtem, siue distinguentem, sed ratiocinatam, vt quidam eorum loquũtur, siue obiectiuè distinctam.

Diluitur.

Prædicata essentialia esse apud Aristotelẽ pluſquam ratione distincta. Eandem esse D. Thomæ sententiã.

his menti locus relinquitur: ſemper enim alicuius rei gratia agit, qui mentem habet. hoc enim extremum eſt, quandoquidem finis extremum.

Textus 10. *At [t] verò, nec quidditas in aliã definitionem ratione abundantem reduci poteſt. Semper enim prior definitio magis eſt, poſterior verò nõ eſt. Cuius autem primum non eſt, neque quod ſequatur, eſt.* ¶ Textus 11. *Tollunt [u] item funditus ſcientiam ij, qui hoc pacto dicunt. Neque enim fieri poteſt, vt priùs quicquam ſciatur, quàm ad individua peruentum ſit. Cognitio [x] quoque ipſa euertitur. Quæ enim hoc pacto infinita ſunt, quo modo intelligi poſſunt? Neque [y] enim ſimile accidit in linea, in qua quidem diuidenda non ſtatur, intelligere autem non poterit, qui non conſiſtat. Quocirca [z] non numerabit diuiſiones, qui infinitam percurrit.* ¶ Textus 12. *Sed [aa] & materia in eo, quod mouetur, intelligatur neceſſe eſt. Infiniti etiam nullum eſt eſſe.*

[z] *Quocirca non numerabit.* Sensus est: Hinc fit, vt qui per lineam infinitè diuiduam diuidendo progreditur, nunquam numerum, seu potiùs multitudinem diuisionum absoluturus sit; seu, quod eõdem redit, nunquã diuisiones omnes numeraturus.

[aa] *Sed & materia.* Subiicit quartã rationem, quæ formis Physicis accommodatur; quod Magnus etiã Albertus existimat. Potest autem ea, quantùm ex verbis obscurissimis conijcere possumus, hunc in modũ intelligi. Materia necessariò intelligitur in omni re, quæ mouetur, seu mutatur; igitur, quæ mutatur ad formam substantialem, est secundum se infinita, siue indeterminata. nam cùm omnis determinatio fiat per aliquam formam; forma autem substantialis sit prima omnium formarum, quæ in materia inesse possunt, efficitur, vt materia, quatenus suapte natura præcedit formam substantialem, sit infinita, siue indeterminata; huiusmodi autẽ rei infinitæ nullũ est esse actuale, cùm sit pura potentia non habet igitur materia ex se vllum esse actuale. atqui materia non est re ipsa destituta omni esse actuali, cum semper sit pars alicuius individui certæ speciei prædicamenti substantiæ, quæ habet esse actuale limitatum, & circumscriptum: igitur esse actuale, quod materia alioquin infinita & indeterminata habet in rerũ natura, infinitũ non est, sed finibus certæ alicuius speciei substantiæ definitum, & limitatum. est enim esse materiæ humanæ, aut equinæ, aut quod ad aliquã aliã speciẽ rei naturalis pertineat. Cùm igitur materia habeat tale esse à formis substantialibus, quibus subest, efficitur, vt formæ substãtiales non sint infinitæ in eadem materia.

Quarta ratio ex formis Physicis petita.

Omnem determinationem fieri per aliquam formam.

Quod

Cap. 9.

Hæc extrema conſequentia, quæ cum aliis pluribus pronunciatis ſubaudienda eſt in contextu, ex eo etiam probari poteſt, quia quod infinitum eſt, nõ poteſt per ſeipſum formaliter limitare, & finire id, quod ex ſe infinitum eſt, & illimitatum, cùm ipſum ſit illimitatũ, &, vt ita dicã, interminatum, quanquam id effectiuè præſtare poſſit per aliquam formam à ſe introductam, quo pacto Deus Opt. Max. etſi infinitus eſt, finit tamẽ, ac terminat materiã. Sed hæc ratio, quæ propter expoſitionem contextus longior aliquantò eſt, hoc modo in pauca contrahi poteſt. Materia eſt infinita, & interminata ex ſe, & tamen non exiſtit in rerũ natura niſi finita, & terminata per formas ſubſtantiales; igitur formæ ſubſtantiales non ſunt infinitæ in eadem materia, ſiquidem infinitio materialis non poteſt finiri per infinitionem formalem. Animaduerte autem hoc loco, aliter infinitionem conuenire primo efficienti, aliter materiæ primæ. Nam primum efficiens ideo eſt infinitum, quia perfectiſſimum; materia verò, quia imperfectiſſima. Illud enim, quia eſt actus purus, ſiue pura perfectio, habet eſſe actuale illiminatum; hæc autem, quia eſt pura potentia, hoc eſt, omni perfectione carens, habet eſſe potentiale illimitatum.

Quod infinitũ eſt, non poſſe per ſe ipſum formaliter finire.

Cõfertur in pauca eadem ratio.

εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἄπειρον γ' ἐστὶν τὸ ἀπείρῳ εἶναι.

Ἀλλὰ bb μὴν καὶ εἰ ἄπειρά γ' ὅσαν πλήθει τὰ εἴδη τῶν αἰτίων, οὐκ ἂν ἴῳ οὐδ' οὕτω τὸ γινάσκειν. τότε γὰρ εἰδέναι οἰόμεθα, ὅταν τὰ αἴτια γνωρίσωμεν: τὸ δ' ἄπειρον καθ' ἓν ἰὼν πρόσθεσιν, οὐκ ἔστιν ἐν πεπερασμένῳ διεξελθεῖν. *Text. 13.*

Quod

NVM EIVSDEM REI DARI poſsint infinitæ cauſæ. QVAESTIO I.

Quòd videantur dari poſſe in omnibus cauſarum generibus.

SECTIO I.

OCCASIO, qua hoc loco Ariſtoteles hanc quæſtionem tractandam ſuſcepit, initio huius capitis expoſita eſt. Cur autem diſputatio de cauſarum infinitate ad hanc ſcientiam pertineat, ex eo patet, quia tractatio de cauſis abſolutè ad aliam ſcientiam pertinere non poteſt, vt oſtendimus ad calcem ſuperioris libri. Quocirca demonſtrationes, quibus Ariſt. in hoc cap. vtitur, vniuerſaliores ſunt iis, quibus vſus eſt 7. & 8. Phyſ. nõ ſolùm, quia omnia cauſarum genera complectuntur (in Phyſicis enim de ſola infinitate efficientium diſputatum eſt) ſed etiam, quia in Phyſicis non diſſeritur, niſi de efficientibus per motum, hic autem de efficientibus abſolutè.

Vniuerſaliùs Met. de cauſis agere, q̃ Phyſicũ.

Cap. vlt. 9. 1. Se. te. 7. quidẽ ca. 1. a tex. 3d. 8. antẽ ca. 5. à tex. 33.

Impugnatur ratio Ariſtot. in cauſis efficientib.

Quod igitur nihil repugnet, quo minùs eiuſdẽ rei infinitæ ſint cauſæ, impugnatione earum rationũ, quibus Ariſt. in hoc cap. oppoſitũ probat, oſtẽdi poteſt. A nemine enim meliores afferũtur. Ac primùm quidem

Quod verò attinet ad verba, Illud [quod si nõ ita est] hũc sensũ habet, Quòd si materia nõ caret esse actuali, vt re vera nõ caret, quatenus est pars rei naturalis; [infiniti, esse infinitum, nõ est] hoc est, eius esse non est infinitum, tametsi ipsa secundum se ponebatur infinita, & interminata. Ideo autẽ diximus [infiniti esse] pro eo, quod Græcè est, τὸ ἀπείρῳ εἶναι, id est infinito esse, quia valde familiare Aristoteli est vt hac in re vtatur dandi casu pro gignendi, cum passim scribat, Hominis esse, pro Hominis esse, Equo esse, pro Equi esse. Hoc autem, etsi Latina etiam consuetudo ferret, adiuncto verbo Est, & relatiuo Pronomine (dicere enim possemus, Esse, quod Infinito est, pro Esse infiniti, quemadmodũ dicimus, Facultas dicẽdi quæ Ciceroni est pro eo quod dicatur, Facultas dicẽdi Ciceronis) simpliciter tamen, & sine adiectione id non admittit. Proinde boni interpretes in cõuertenda hac Arist phrasi gignẽdi casu potiùs, quàm dandi vti solent. Quod propter nouitios semel admonuisse sit satis.

Quòd si non ita est, profectò infiniti esse, infinitum non est.

Text. 13. *Atqui* b b *si etiam causarum species infinitæ essent, neque hoc pacto esset cognitio. tunc enim nos scire putamus, cùm causas cognoscimus: id autem, quod additione infinitum est, tempore finito percurri nequit.*

b b *Atqui si causarum*] Hactenus probauit nõ dari infinitas causas progressione recta seu in eodem genere causæ: nunc probat, neque in diuersis generibus infinitas concedi posse. Probatio verò apertior est, quàm vt expositione indigeat. Multò enim magis aduersatur cognitioni per causam infinitio causarum diuersorum generum, quæ hic vocantur species, quàm diuersarum specierum eiusdem generis, quæ hactenus impugnata est.

quidem, quod vitiosè probet, non posse dari infinitionem efficientium, ex eo primùm videtur ostendi, quia ratio, qua vtitur, si quicquam efficit, planè videtur concludere infinitos equos, qui iuxta eius sententiam de Mundi æternitate præcesserunt Bucephalum Alexandri, non fuisse causas efficientes illius, quod tamen falsum est, cum quicquid est causa efficiens causæ, sit etiam causa efficiens causati, tametsi mediatè. Quòd autem id concludat, ex ipsa argumentatione intelliges, quæ sic habet: si causæ essent infinitæ, omnes, præter vltimam, essent mediæ; si omnes essent mediæ, nulla esset prima; si nulla esset prima, nulla esset prorsus causa; igitur si essent infinitæ causæ, nulla omnino causa esset. An non hæc ratio, si vllam vim habet, apertè concludit, non fuisse Bucephalum progenitum ab infinitis equis? Secundò, quia prima illa conditionalis; Si causæ essent infinitæ, omnes essent mediæ, videtur planè falsa, contra enim dicendum videbatur, nempe si essent infinitæ, nulla esset media; quippe cùm nihil dicatur medium, nisi quod inter extrema continetur. Tertiò, quia tertia illa conditionalis, Si nulla esset prima causa, nulla esset prorsus causa, vitiosè assumi videtur. Quis enim non videat esse in hac re petitionem principij? siquidem de hoc ipso erat cõtentio, Num causæ dari possint, quæ aliquid efficiant absque prima: hoc enim affirmat aduersarius, quo cum Arist. se fingit disputare, ipse autem Aristoteles infirmare contendit. *Impugnatur probatio in causis materialibus.*

Quòd autẽ non rectè probet, non posse dari infinitionẽ materia-

lium,ex eo primùm patet, quia ad eius rei probationem ſupponit, dari aliquam primam materiam;deinceps verò expendit, nũ infra illam dentur infinitæ.Id autem,quod ſupponit, nec ſenſu eſt per ſe notum,vt patet,nec verò intellectu, cùm de natura materiæ primæ
2 permagna ſit contentio inter Philoſophos.Secundò, quia cùm eſſet probaturus,infra primam materiam non dari infinitas, accepit pro materiis res,quæ non ſunt re vera materiæ,vt puerum pro ma-
3 teria viri,& aquam pro materia aëris.Tertiò,quia etſi demus, puerum eſſe materiam viri,tamen nulla videtur conſecutio illa,qua vtitur,Generatio,qua vir fit ex puero,terminatur ad virum; vbi autẽ datur terminus non proceditur in infinitum; igitur in materiis viri non proceditur in infinitum. Cernimus enim lineam terminari ad punctum,cùm tamen puncta', & partes proportionales lineæ verſus eundem terminum procedant in infinitum. Nec obeſt, quòd puncta,& partes proportionales ſint entia incompleta,ſed potiùs eſt ad rem,cùm materia quoque ſit ens incompletum. Quo fit,vt nihil repugnet,dari infra primam infinitas in eodem compoſito.

Cõtra rationes allatas in cauſis finalibus. Iam verò rationes eas,quibus Ariſtoteles probat, non poſſe dari infinitionẽ in cauſis finalibus,nihil efficere,primùmprobatur ex eo quia propoſitio illa,quam aſſumit,Si datur vltimus finis, non proceditur in infinitũ in finibus,& ratione,& experientia videtur falſa.

1 Ratione quidem,quia vt ſe habent principia in rebus cognoſcendis;ita ſe habent fines in rebus agendis,quod docet Ariſt.2. Phyſ.c. *tex.89.* vltimo;atqui à primis principiis ad concluſiones datur progreſſus in infinitũ,vt patet apud Mathematicos,qui ex aliis concluſionibus ad alias,atq; alias,ſine nullo termino procedũt, aut certè procedere poſſũt;ergo à fine vltimo ad alios fines nõ vltimos poteſt darì progreſſus in infinitũ.Experientia verò ex eo patet, quia pecuniæ cupidus propter vltimũ finem,quem in pecuniis conſtituit,nullis vnquam ſatiatur pecuniis, ſed alias ſemper atque alias quæritat; vnde eſt illud Solonis apud Ariſt.1.Politicorum libro,Finis opum poſitus *Cap.5.*
2 non eſt mortalibus vllus.Secundò,Quia propoſitio illa ſequens,qua vtitur,Si non datur finis vltimus,nullus omnino datur finis,videtur falſa.Neque enim ita finis proximus pendet ex vltimo, vt proxima cauſa efficiens pendet ex prima.Multi enim appetunt fines proximos non propter vltimum,vt ij,qui nihil de beata vita cogitãt:imò etiam ſunt,qui data opera aliquid appetũt, quo ſibi aditum ad beatam vitam apertiſſimè præcludunt,velut ij,qui ferro,aut laqueo vi-
3 tam ſibi adimere conantur. Tertiò, quia ne illud quidem, quod ſequitur,verum eſſe videtur,Qui infinitionem in finibus admittũt, boni naturam de medio tollunt. Nã etſi infinitio finium rationem finis euertat,non continuò tamẽ euertit rationem boni, cùm ratio
Infirmantur rationes pro boni latiùs pateat,quàm ratio finis.Facultates enim, ac mẽbra corporis humani,ſunt bona hominis,nec tamen ſunt fines hominis.

Denique nec rationes eas,quibus probat, non dari infinitionem in

cauſis

causis formalibus quicquam efficere, ea ratione primùm videtur, Quia cùm probaturus sit, non dari eiusdē rei infinitas formas substātiales, quæ materiā informent, hoc tantùm probat, non dari infinita essentialia prædicata; ex qua re nō colligitur institutū: nisi forte quis dicat, quot sunt prædicata essentialia cuiusq; rei naturalis, tot esse in ea formas substātiales, quibus materia informetur, quod falsum est, vt 7. lib. patebit. Secundò, quia maior est distinctio inter partes proportionales eiusdē lineæ, quàm inter prædicata essentialia eiusdem rei, cùm illæ differant re ipsa, hæc minimè; cùm igitur illæ sint infinitæ, quid prohibet, quominùs hæc infinita sint? Nec obstant rationes, quibus Arist. probat, si daretur infinitio in huiusmodi prædicatis, nullam futurā scientiam earum rerū, quæ illis constarent. nihil enim impedit, quominùs habeatur scientia de linea, etiā si in ea dētur infinitæ partes. Nec itē vt natura rei distinctè percipiatur, necesse est omnia illius prędicata essentialia distinctè intelligere, cùm videamus Physicum, & alios artifices palam fateri, se tenere naturam animalis, hominis, candoris, & cæterarum specierum, si quamq; per genus proximum, & differentiā proximam cognitā habeāt. Tertiò, quia etsi formæ Physicæ essent infinitæ in eadē re, non sequeretur materiam habere per eas esse infinitum, & illimitatum, vt Arist. se putat colligere extrema ratione, qua infinitionem formarū impugnat. Nam si in eadem re essent infinitæ formæ animalium, adhuc compositum ex materia, & huiusmodi formis esset finitum, & limitatum, si non ad certam speciem, quia ibi nō daretur vltima forma, saltem ad certum genus. adhuc enim esset animal. Ita videtur satis cōfirmatum, nihil obesse, quominùs eiusdem rei infinitæ causæ esse possint, quando argumenta Aristotelis, quæ maximè ad id confirmandum valere creduntur, id non efficiunt.

1 *causis formalibus adductæ.*

2

3

De causis per se, & per accidens; itémque de essentialiter, & accidentaliter subordinatis.

SECTIO II.

NOn est tamen cur hæc argumenta nos moueant, quominùs cum Arist. ac cæteris Philosophis sentiamus, nullius rei posse dari infinitas causas, siue in eodem genere, siue in diuersis; dummodo nomine causarum eiusdem generis intelligamus causas per se, & essentialiter subordinatas: alioqui nihil impediet infinitas esse. Quod vt planum fiat, explicandum est priùs, quæ nam sint causæ per se, ac per accidens; quæ item essentialiter, quæ accidentaliter subordinatæ.

In quibus causis vera sit Aristotelis sententia.

Causæ per se sunt, quæ secundum naturas proprias, & non secundum aliquid, quod eis accidit, sunt causæ. Hoc pacto statuarius est causa statuæ, quia quatenus statuarius est, statuam efficit.

Causæ per se.

Causæ per accidens

Causæ per accidens sunt, quæ vel non per se ipsas, sed per aliquid, quod ipsis accidit, sunt causæ; vel dicuntur causæ comparatione eorum, quæ accidunt suis per se effectibus. Priori modo dicimus Phidiam fuisse causam efficientem Mineruæ; neq; enim illam cõfecit, quatenus Phidias erat, sed quatenus ei accidebat, statuariũ esse. Posteriori modo statuarius est causa cãdidi, si accidat statuæ, vt sit cãdida. Atq; in hac causarum comparatione sat est vnam tantùm causam accipere, vt expendatur, sit ne per se, an per accidens. At vt pateat, sint ne essentialiter, an accidentaliter subordinatæ, necesse est, vt sumantur plures, quod ex earum explicatione patebit.

Causæ essentialiter subordinatæ.

Causę essentialiter subordinatę (quæ etiã dicũtur per se ordinatę) sunt quælibet duæ causæ eiusdẽ generis, quæ ita sunt affectæ inter se, vt altera ex natura sua pendeat ab altera in causando; quo pacto sol & homo generãt hominẽ; vt ait Arist. 2. Phys. cap. 2. homo enim in generando ex natura sua pendet à sole cõcurrente ad generationem. Atq; hoc pacto intelligendu est, quod idẽ hoc loco ait, causam superioré, siue priorẽ, esse causam inferioris, siue posterioris causæ. *Scot. 1. sent. d. 2. q. 2.* *tex. 26.* *tex. 10.*

Quo pacto causa inferior à superiore pendeat.

Nec enim solùm id intelligendũ est quoad conseruationem causæ inferioris à superiori, vt quidã Theologi affirmant, sed etiam quoad ipsam actionẽ inferioris causæ, quæ non exercetur sine cõcursu superioris, vt Aristoteles expositit in generatione hominis à sole & homine, tametsi lib. 5. expendenius, rectè ne an perperàm Aristoteles hominẽ Soli in generando homine essentialiter subordinauerit, & quo pacto superiores causæ cũ inferioribus cõcurrant ad eundẽ effectum. pertinet enim hæc quæstio ad tractationẽ de rationibus causandi; quæ eo loco expedienda est. Dixi [eiusdẽ generis] quia materia no dicitur essentialiter subordinata formæ, nec forma efficiẽti, nec omnino vnũ genus causæ alteri, etiã si quis dicat vnum pendere ab altero in causando; quod tamẽ non propriè dicetur, sed potiùs vnũ indigere altero, tanquã eo, sine quo causare nõ possit. Vnũquodq; enim genus causæ sufficiens est ad suam causandi rationẽ, siue causalitatem, vt vocant, etiamsi effectum habere non possit, ad quem non aliæ causæ simul concurrãt. At in eodẽ genere, nõ dubiũ est, quin aliæ causæ verè pendeãt ab aliis, quoad ipsam causandi rationem, vt causæ secundæ efficientes a prima causa efficiẽte, & fines medij à fine vltimo. Addidi [ex natura sua] quia duo homines impellentes aliquid, quod neuter per se mouere posset, pendẽt à se inuicẽ in impellẽdo, nec tamen sunt essentialiter subordinati, quia vis impellendi vnius nõ pendet ex natura sua à vi impellendi alterius, cum vtriusq; vires sint eiusdẽ speciei inter se, & perinde cõcurrant, acsi essent partes vnius causæ potentioris eiusdẽ speciei cum quilibet ipsarum. Adieci demum [In causando] quia non satis est ad causarum subordinationẽ, si vna alio modo pendeat ab altera, veluti eo modo, quo filius pendet à patre, & ab auo; sed opus est, vt ea, quę alteri subordinata est (quam vocamus inferiorem) pendeat à superiori

Vnum genus causæ nõ pendere ab alio genere quoad suam causandi rationem.

riori in causando, hoc est, indigeat actuali concursu illius ad ipsum causandi actum.

Causæ accidētaliter subordinatæ (quæ & per accidēs subordinatę appellātur) sunt quælibet duæ causæ eiusdē generis, quæ ita sunt affectæ inter se, vt altera pēdeat aliquo modo ab altera, nō tamen in causando; quo pacto pater Socratis, eiúsq; auus dicuntur causæ Socratis, quòd pater Socratis, etsi non generat Socratē, nisi genitus à suis parentibus; tamen in generando Socrate, ab illis non pendet. *Causæ accidentaliter subordinatæ.*

Ex his collige tria discrimina inter causas essentialiter, & accidētaliter subordinatas. Primum est, quòd accidentaliter subordinatæ possunt esse eiusdē speciei, vt perspicuum est; essentialiter autē subordinatæ, minimè, quippe cùm in essentialiter subordinatis, altera ex natura sua pendeat ab altera in causando, quæ dependentia non datur in rebus eiusdē speciei. Sūt enim natura sua partes in causandi facultate. Quòd si quis obijciat, fines essentialiter subordinatos posse esse eiusdē speciei, vt si quis expetat frumentum, vt ex eo fato accipiat aliud; occurrendū est, rem vnam non semper expeti propter aliā, quia alia sit suapte natura melior, sed quia apprehēditur vt melior. Fundamentum enim relationis causæ finalis non est natura rerum, quatenus res sunt, sed quatenus bonæ sunt, aut apprehēduntur vt bonæ. Inter duas autē res eiusdē speciei, nihil impedit, quo minùs altera apprehēdatur vt melior, etiamsi sit æqualis perfectionis, aut etiam minoris, nec solùm potest apprehēdi, vt melior, sed etiam vt digna, propter quam altera expetatur, quæ est ratio bonitatis differentis specie. Bonum enim quod expetitur, vt tale est propter se, differt specie à bono, quod expetitur propter aliud. *Primum discrimen inter causas essentialiter, & accidētaliter subordinatas. Obiectio. Dilutio. Bonum propter se differre specie à bono propter aliud.*

Alterum discrimen est, in essentialiter subordinatis, necesse esse, vt ratio causandi superioris sit nobilior, & perfectior, quàm inferioris, cùm inferior à superiori pendeat in causando; in accidentaliter autem subordinatis id non esse necessarium, cùm in eis non detur tanta dependentia. *Secundum discrimen.*

Tertiū est, omnes essentialiter subordinatas simul existere eo pacto, quo concurrunt ad eundem effectum. Hoc enim planè necessarium est, cùm inferior in ipso causandi actu pēdeat à superiori; quod tamen non est opus in accidentaliter subordinatis. Dixi [eo modo, quo concurrunt] quia cùm fines essentialiter subordinati concurrunt ad eundem effectum, non est necessaria eorum existētia realis, sed obiectiua tantùm, hoc est, vt ambo simul apprehendantur. *Tertium.*

In quibus causis dari possit infinitio, in quibus non item. SECT. III.

EX dictis facilè colligi possunt tres conclusiones, quib. quęst. expediatur. Prima sit, Nō solū in causis p accidēs dari infinitionē, sed etiā Arist. sentētia in causis p se, accidētaliter tamē subordinatis. Prior pars ex eo pbatur, qa & causę, & effectui accidunt *Vide Auicennam 8. sue Metaph. c. 1. & cæt.* *prima cō clusio.*

dunt infinita,vt infinitæ negationes,& infinitæ relationes ſimilitudinis,& diſſimilitudinis,ſi nō reales,certè rationis.ex quo fit,vt hoc ſtatuario conficiente hanc ſtatuam,poſſimus dicere,Hic homo cōficit ſtatuam,hic expers Grammaticæ,hic ſimilis Platoni, hic diſſimilis Socrati,& ita deinceps in infinitum:atque ex altera parte, hic ſtatuarius conficit hoc ligneum,hoc non album,hoc ſimile Cæſari, hoc diſſimile Neroni,atque ita in infinitum,quod idem in aliis cauſarum,& effectorum generibus facile eſt exemplis exponere.Poſterior pars ea ratione patet,quia Ariſt.putauit Mundum, quoad ea etiam,quæ gignuntur,& intereunt, fuiſſe ab æterno, hoc ipſo ordine,quem nunc cernimus.quod ſi verum eſſet,non dubium eſt, quin hic equus eſſet effectus per ſe reſpectu infinitorum equorum, quibus eſſet accidentaliter ſubordinatus: quāquam id nos ne fieri quidem potuiſſe oſtendemus libro duodecimo.

Secūda, præcipuáque concluſio.

Secunda cōcluſio,& in hac quæſtione præcipua,huiuſmodi ſit,In cauſis per ſe, eſſentialitérque ſubordinatis non poſſe dari infinitionem.Hæc concluſio probari poteſt;tū generaliter in omnibus cauſis eiuſdem generis,tum etiā in ſingulis generibus ſpeciatim. Generaliter quidē,Primò,quia cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ non cauſant,niſi ſimul exiſtant,vt explicatum eſt:infinita autem ſimul exiſtere nequeunt,quod plerique exiſtimant demonſtratum tertio Phyſicorū libro,ſaltem quoad corporea, nóſque vniuerſē conabimur oſtendere libro xi.huius operis.Hac tamen ratione non eſt hic vſus Ariſtoteles, quia fingit ſibi aduerſarium negantem primas cauſas, nec credentem abſurdum eſſe,dari ſimul infinitas eiuſdē effectus.

Lege Scotum d. 2. q. 2. & alios hoc loco.

Quia infinita nequeant ſimul exiſtere.

Quia neque à nobis cognoſci.

Secundò,quia ſi eſſent infinitæ,nulla res à nobis cognoſci poſſet, ſaltem perfectè, cùm perfecta rerum cognitio ex cognitione omnium cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum pendeat.Atque hac ratione vſus eſt Ariſt.in refutanda infinitione cauſarum formalium, & earum,quæ ſunt diuerſorum generum. Quæ etſi parum valeat apud Scepticos,& quoſdam Academicos, qui certam rerum ſcientiam,nedum perfectam,& abſolutam,hominibus negant;ex eorum tamen refutatione,quam fortaſſe libro 4.inſtituemus,patebit quàm ſit efficax.

Ratione Ariſtotelica, quæ explicatur.

Tertiò,ratione ea,qua Ariſt.vtitur in cauſis efficiētib.Valet enim in omnes cauſas eſſētialiter ſubordinatas,vt in expoſitione cōtextus diximus.Continet autem ea ratio non cōmune argumentū,& quod poſſit aliis pleriſq; rebus accōmodari,vt duę ſuperiores,ſed ex propriis ductū,hoc eſt,ex ipſa cauſandi ratione,ſi modò hoc pacto explicetur.Si cauſæ eſſentialiter ſubordinatę eſſēt infinitę,omnes prę ter vltimam eſſent mediæ,hoc eſt,haberent aliā ſuperiorē, & aliam inferiorē,vt patet;ſi autem omnes præter vltimā eſſent mediæ,nulla ex tota ſerie eſſet prima,id eſt,non habens aliā ſuperiorē, vt perſpicuū eſt;ſi verò nulla ex tota ſerie eſſet prima, nulla omnino earū eſſet cauſa;igitur ſi cauſę eſſētialiter ſubordinatę eſſēt infinitę,nulla

earum

earum esset causa, quod repugnat hypothesi. Tertia conditionalis, quæ sola indiget probatione, ostenditur ex similitudine triũ causarum essentialiter subordinatarum, hoc penè modo. Ideo in tribus causis essentialiter subordinatis sublata prima, reliquæ nihil causare possunt, quia pendent ab illa in causando: at omnes causæ mediæ simul sumptæ necessariò pẽdent in causando ab alia superiori, etiãsi ponantur infinitæ: igitur si non datur aliqua superior omnibus medijs (quæ quidem non potest esse alia, nisi prima) nulla omnino erit causa media, & quod est consequens, neq; vltima, quæ pendet à mediis, ac proinde neque vlla omnino.

Sed obijciat aliquis, non esse parẽ rationem in tribus causis essentialiter subordinatis, sublatà prima, atq; in infinitis. Nam in tribus, sublata prima, efficitur, vt quæ erat media, iam non sit media, cùm iam non habeat superiorem; sic enim diximus sumendam esse hoc loco causam mediam: in infinitis autem omnes habẽt superiorem; quo fit, vt etiamsi in eis nõ detur causa prima, adhuc tamẽ omnes, præter vltimam, sint causæ mediæ, ac proinde causæ. Præterea obijciat, vltimam consequentiam esse vitiosam. Nam cùm hoc solùm inferendum esset, Igitur si nulla earum habet superiorem, nulla earũ est causa, illatum est: Igitur si omnes collectiuè non habent superiorem, nulla earum est causa, quod sanè longè aliud est, hèc videtur ex præmissis effici. *Obiectio prior.* *Posterior.*

Verùm ad priorẽ obiectionẽ dicendum est, in tribus causis essentialiter subordinatis, nõ ea ratione sola secundã amittere rationem causandi, quia tollitur superior, sed quia tollitur ea superior, quæ ex se habet vim causandi, quã inferioribus cõmunicat; quæ certè alia esse nõ potest, nisi prima. In infinitis autẽ, licet omnes habeãt superiorem causam ex hypothesi aduersarij, tamen nec earum vlla, nec omnes simul habent superiorẽ, quæ ex se sola causandi vim habeat, & cuius concursu cæteræ vtãtur in causando. Quo fit, vt nulla earũ dici possit causa media, etiamsi ponatur habere superiorem. *Prioris solutio.*

Ad posteriorẽ dicendũ est, vtroq; modo esse bonã consequẽtiam. Quod enim hac in re diuisim colligitur, coniunctim quoq; colligi potest, si non ratione formæ colligẽdi, certè ratione materiæ, vt Scotus aduertit hoc loco. Nã cùm quælibet causa media, quatenus media, sit dependens ab alia superiori; necessariò efficitur, vt tota collectio causarũ mediarum, quantacunq; illa sit, dependeat ab alia superiori, vt rectè idẽ Scot. ait ad primũ sententiarum librũ. Tota enim (inquit) vniuersitas dependentiũ dependet, & à nullo illius vniuersitatis. Idem porrò Aristotelẽ sensisse in proposita consequẽtia, planum est, cùm dicat, nihil referre vnum ne sit mediũ, an plura, finita, an infinita: modò enim sit medium, necessariò indigere alio superiori, quod medium non sit, & ex quo pendeat in causando. Ita patet, rectè probatam esse ab Arist. tertiam conditionalem. *Posterior.* *Scotus hoc loco q. 6.* *Scot. 1. d. 2. q. 2.* *Caiet. 1. p. q. 2. ar. 3.*

Quartò probatur cõclusio ratione ea, qua Caietanus in primã partem *Ratio Caietani.*

tem D.Thomæ vtitur,hunc ferè in modũ.Cauſa proxima, ſiue cõhærens cum effectu,habet cauſalitatẽ completã,quod pãtet ex ipſo effectu,quẽ cauſat;alioqui nihil cauſaret:nõ poteſt autẽ habere cauſalitatẽ completã,ſi pendeat in cauſando ab alia ſuperiori, & illa ab alia,& illa iterũ ab alia, atq; ita res habeat deinceps ſine vllo cõpleméto:oportet igitur dare aliquam cauſam ſuperiorẽ, qua cauſalitas proximæ cauſæ cõpleatur, quæ quidẽ erit prima neceſſarió. Ita fit, vt cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ nõ poſſint eſſe infinitæ. Hęc tamen ratio,ſi rectè perpẽdatur,nõ differt à ſuperiori,ſed illã explicat.

A limitatione effectus.

Quintò,quia effecta,quæ cernimus,ſunt definita,& limitata; definitus autem,& limitatus effectus, quo pacto à cõcurſibus infinitis proueniat,ne fingi quidẽ poteſt.Quod vt meliùs intelligas,aduerte, longè aliã rationem eſſe de concurſu cauſæ infinitæ, atq; de cõcurſu infinitarũ. Infinitæ enim cauſæ, qualẽ fatemur eſſe Deum Opt. Max.finitus eſt concurſus, quia limitatus ſecundũ diuinam voluntatem.at cauſæ infinitæ ſimul,non poſſent finitè cõcurrere, etſi liberè concurrerent:vnaquæq; enim certo aliquo, & deſignato concurſu cauſaret;concurſus autẽ conſtans ex infinitis cõcurſibus,ijſq; certis,& deſignatis infinitus eſſet neceſſarió.Verùm hæc ratio contra eos locũ habet, qui exiſtimauerint, cauſas eſſentialiter ſubordinatas concurrere ad eundem effectũ eo modo,quo multi trahentes, aut impellentes idẽ ſaxum concurrunt ad tractum eundem,aut impulſum,niſi quòd in his nullus eſt ordo prioris,& poſterioris in cõcurrendo,quem tamen non omnino negabunt in eſſentialiter ſubordinatis.Valet autem contra hos propoſita ratio, quia totus concurſus huiuſmodi cauſarum partialium conflatur ex cõcurſibus ſingularum.conatus enim, exempli cauſa,trium æquè pellentiũ idem ſaxum efficiunt conatum quendam integrum, qualẽ adhibere poterit is,qui triplo fuerit ſingulis robuſtior ad pellendum. Ita patet concluſio in omnibus cauſis eiuſdem generis.

Cõtra quos vim habeat propoſita ratio.

Probatur eadem ſecunda aſſertio in ſingulis cauſarum generibus ſpeciatim, & additur tertia.

SECTIO IIII.

Probatio eiuſdẽ concl. ex Scot. Dur. & aliis.

IN efficientibus autem priuatim hoc pacto eam probant Scotus,Durandus,& alij quidam;Quia,vt inquiunt,ſi cauſæ efficientes eſſentialiter ſubordinatæ, eſſent numero infinitæ,aliqua earũ eſſet infinitè perfecta. Nam cùm in ordine efficientium,eſſentialiter ſubordinatorum, quò cauſæ ſunt ſuperiores, eò ſint perfectiores;neceſſariò efficeretur,dari in aliqua ſuperiori infinitam perfectionem:omnes enim ſimul exiſterent (alioqui non eſſent eſſentialiter ſubordinatæ) nec vlla perfectio cauſæ efficientis daretur,qua non daretur actu maior in tali multitudine. Quo concluſo ſic argumentantur. Aut illa infinitè perfecta eſſet prima, aut media;

Scot. 1 d. 2. q. 2. Dur. ibid. q 1. Anton. Tromb. hoc loco. q. 4.

media;non esset autem media,quia hoc pacto nō esset infinitè perfecta (haberet enim superiorē,quæ necessariò esset perfectior)esset igitur prima,quo fieret,vt non darentur infinitæ. Hæc tamen ratio facilè ab aduersario eludetur.Negabit enim fore,vt detur aliqua infinitè perfecta.Neque enim id rectè sequitur,sed potiùs,nullam fore infinitè perfectam, cùm ponatur, qualibet causa efficiente data, dari aliam superiorem,ac proinde perfectiorem. Idem vitium est in hac argumentatione;Si vlna ponatur diuisa versus dexteram in partes proportionales,quò partes erunt remotiores à prima, eò erunt minores;ergo dabitur in eis aliqua,quæ sit minima. potiùs enim sequitur,nullam fore minimam. Qui enim ponit factam diuisionem in partes proportionales,nullam concedit diuisionem factā, qua vlterior aliqua facta non sit.Poterit tamen res aliter probari ex perfectione causarum efficientium,Vt si dicas,necessariò dandam esse infinitam in aliqua superiori,vt omnes, quæ sunt finitæ perfectionis,pendeant ab ea tanquam ab independenti; vel alia simili argumentatione; quemadmodum probari potest, in prædicta diuisione vlnæ dandam esse necessariò minimam partem, non illo quidē argumento,quod propositum est,sed quia terminus dexter vlnæ non potest inhærere nisi minimè parti;alioqui non esset peracta diuisio, quod est contra hypothesim.

Examinatur propositaratio.

Quo pacto probatio ex perfectione duci possit.

Probari igitur potest conclusio in causis efficientibus hoc pacto. Si efficientes essentialiter subordinatæ,essent infinitæ,omnes essent instrumentales ; implicat autem contradictionem omnes esse instrumentales (vt argumentatur Alensis hoc loco) non sunt igitur infinitæ.Quòd autem omnes essent instrumentales ex eo patet,quia nulla esset principalis,opponuntur enim immediatè principalis, & instrumentalis.Quòd verò implicet contradictionē, omnes esse instrumentales,ex eo probatur, quia si omnes essent instrumentales, nulla esset principalis,si autem nulla principalis,nulla quoque esset instrumentalis ; quandoquidem instrumentalis causa est , quæ agit mota à principali,seu virtute principalis. Aduerte tamen non sumi in hac argumentatione causam instrumentalem pro sola instrumentali propriè dicta,sed pro omni ea,quæ indiget concursu superioris ad agendū.Vnde cùm causa instrumentalis hoc pacto sumpta idem sit,quod causa media,& causa principalis idem,quod causa prima;non alia erit distinctio inter rationem hanc , & argumentationem Aristotelis,quàm quòd Aristotelica extructa sit in propriis terminis;hæc autem ducatur ex similitudine propriè dictarum instrumentalium.

Ex discrimine principalis, & instrumentalis causæ.

Itē hoc modo.Si efficiētes essent infinitæ,formales quoq;,& finales infinitæ essent;hoc autē falsum esse paulò pòst separatim ostendetur;ergo & illud falsum est.Consequutio ex eo constat, quia quò efficiētes sunt superiores,eò plures formas introducere possunt,atq; adeo vniuersalioris naturæ sunt effectiuæ;eodēq; modo cōmuniorem

Ex finitione formalium, & finalium.

rē finē proprium ſpectant, qua ratione cœlum plures formas introducit, quàm ignis, & Dux in cōmuniorē finem intēdit, quàm miles.

In cauſis materialibus ex ipſa natura materiæ primæ & ſecundæ.

In materialibus verò cauſis hoc pacto poteſt cōcluſio probari. Si dantur infinitę materię eſſentialiter ſubordinatæ, ac proinde in eodem compoſito, aliæ ex aliis in eo conſtituendo dependentes; aut illæ ſunt primæ, aut ſecūdæ; non poſſunt autē eſſe primæ, nec item ſecundæ; nō ſunt igitur infinitæ. Prior pars aſſumptionis ex eo patet, quia eſſentialis ſubordinatio materiæ ea ratione dari poteſt, qua tenus vna cōſtat ex alia vt ſubiecto, quo pacto mixtū, quod eſt materia viuētis, cōſtat ex elemētis: hæc autē cōpoſitio non poteſt dari in materia prima, cùm illi repugnet compoſitio ex priori materia; igitur ſi dantur infinitæ materiæ in eodē compoſito, nulla earū eſt prima; quo fit, vt conuerſa argumentatione, ſi datur materia prima, non dentur primæ materiæ infinitę. Poſterior pars aſſumptionis ex eo probatur, quia ſecūdæ materiæ, quæ ſunt cōpoſita ipſa ex prioribus formis, reſpectu cōpoſitorū ex poſterioribus, non poſſunt eſſe infinitæ, niſi formæ ſint infinitæ; ergo ſi formæ non poſſunt eſſe infinitæ, vt probauimus, nec materiæ erūt infinitæ. Prætereà, in rebus corruptibilibus, quæ plus difficultatis in hac quæſtione exhibere videntur, non dantur generationes infinitæ ſecundum ſpeciem, ſed ſemper fit reditus ad eandem ſpeciem, vt experientia patet: igitur nō proceditur infinitè in materiis, vt aliæ ex aliis fiant, & in alias reſoluantur, nec tandem conſiſtatur in aliqua, quæ nec ex alia fiat, nec in aliā reſoluatur. cùm.n. diuerſæ materiæ, quæ eædē ſint eſſentialiter ſubordinatæ, debeant inter ſe ſe differre ſpecie, ac proinde generationes eæ, quibus aliæ ex aliis fiant; neceſſariò ſequitur non dari eiuſmodi materias infinitas, ſi non dantur infinitæ generationes ſecundum ſpeciē. Denique idē hac ratione probatur, Quia cùm neceſſariò danda ſit forma ſubſtātialis (quod probatū eſt ad finē ſuperioris libri) neceſſariò efficitur, dandā eſſe materiam primam, vt patet eodem loco: data autem materia prima, itémq; vltima, in quam ferè ſenſu ipſo cernimus induci vltimam formā, à qua res denominatur (ſi tamen multæ dantur formæ in eadem re, & non vna potiùs) numerus materiarum neceſſariò finitus eſt. Ita fit, vt non dentur infinitæ materiæ in eodem compoſito.

Ex generatione vtriusq.

Ex inuentione materiæ primæ.

Cap. 7. q. 3. à Sect. 2

In cauſis formalib.

Iā in formis hoc pacto oſtenditur concluſio. Nomine formarum eſſentialiter ſubordinatarum, aut intelligūtur formæ phyſicæ, quæ ſunt re ipſa diſtinctæ inter ſe, quo pacto quidam exiſtimant animā, & formam mixti, & corporeitatis, vt vocant, eſſe eſſentialiter ſubordinatas, q; anima pendeat in informando à forma mixti, & forma mixti à forma corporeitatis; aut intelliguntur gradus, vt ita dicam, eſſentiales eiuſdem formæ, iuxta quos diſtinguūtur eſſentialia prędicata eiuſdem rei, quæ dicuntur formæ metaphyſicæ: neutro autē modo poſſunt formæ eſſe infinitæ; igitur nullo. Aſſumptio probatur primùm, quia vtrouis modo eſſent infinitæ formæ in eadē re, nō

dubium

dubium eſt,quin res,quę ex illis cõſtarent,eſſent infinitæ perfectionis.omnes.n.formæ ſubſtantiales (de his enim in hac quæſtione loquimur)ſiue priori,ſiue poſteriori modo ſumantur,ſunt perfectiones quædam certæ,ac definitæ;quæ ſi infinitæ ſint, efficient perfectionem infinitã. Deinde, quia darentur in eadem re infinitæ proprietates,omnes,n.ſubſtantiales formæ ſiue Phyſicè ſumantur, ſiue Metaphyſicè,habent peculiares proprietates, quæ quidem in nulla re cernunturinfinitæ,ſed certæ numero , ac deſignatæ. Poſtremò, quod quidẽ attinet ad formas phyſicas,hoc pacto idẽ probatur.Datur prima in quolibet cõpoſitõ,nempè quæ immediatè inhæret materiæ primæ:datur itẽ vltima,à qua res denominatur,& accipit ſpeciem;igitur non dantur infinitæ. Quod verò attinet ad prædicata eſſentialia,hoc modo.Primùm quidẽ,quia ſi eſſent infinita,non poſſet tradi definitio omnino explicita, aut demonſtratio , quæ ex hoc genere definitionũ cõficeretur;neque.n.res vlla,quæ genus habeat, omnino explicitè definiri poteſt,niſi per genus remotiſſimum,& omnes interiectas differentias:at poſitis infinitis prædicatis eſſentialibus,nullum inueniri poteſt genus remotiſſimum,nullàq; differentiarũ certa,& definita ſumma colligi.Deinde verò hac ratione.Nomen ſubſtantiæ,quatenus dicitur de ſubſtantiis cõpletis , & incompletis,ac finitis(mittamus.n.ſermonẽ de Deo,in quo nulla eſt dictarum formarũ diſtinctio)aut ſignificat immediatè vnam aliquã naturam , aut plures; non poteſt autem ſignificare immediatè vnam tantùm omnibus ſubſtantiis communẽ, quandoquidem iſto modo non darentur vllæ omnino differentię ſubſtantiarũ,quæ etiã eſſent ſubſtantiæ:oporteret .n.naturam illam diuidi per differentias,vt cætera omnia vniuoca, ac proinde non dici eſſentialiter de vlla differẽtia ſubſtantiæ,quandoquidẽ nihil poteſt eſſentialiter dici de differentia,per quam diuiditur,vt patebit libro quarto : ſignificat ergo immediatè plures naturas.Atqui non ſignificat immediatè omnes ſubſtantias:eſt .n.perſpicuum nomina communia ſignificare immediatè naturas communes,mediatè verò particularia omnia,& ſingularia,quæ ſub communibus eſſentialiter continentur : nec item ſignificat ſolas differentias ſubſtantiarum, tum quia hoc pacto de nulla re diceretur in quæſtione quid eſt,tum quia etiam differentię ipſæ per ſeſe, & ſine aliquo quaſi ſubiecto,quod per eas diuidatur, nullam ſubſtantiam ſiue ſpecificam,ſiue indiuidualem conſtituunt: ergo ſignificat immediatè non ſolùm differentias omnes tam ſpecificas,quàm indiuiduantes,vt quæ nulli naturæ vniuocæ eſſentialiter ſubduntur;ſed etiam vnum aliquod genus ſummum,aut plura ſub quo , aut ſub quibus cætera genera omnia mediatè ſignificata contineantur.Cùm igitur perſpicuum ſit,dari ſpecies infimas ſubſtantiarum;dato autem ſiue vno , ſiue pluribus generibus ſummis earũ ſpecierum,nec differentiæ diuidentes,nec genera media , quæ vſque ad ſpeciem infimam interiecta ſunt,infinita eſſe poſſint; efficitur,

Omnibus formis tã phyſicis, quam metaphyſicis peculiares proprietates reſpondere.

Explicita omnino definitio.

Nomen ſubſtãtiæ quidnam immediatè ſignificet.

Genus nõ dici eſſentialiter de differẽtijs diuidentibus.

citur,vt formæ ſubſtantiales hoc pacto ſumptæ,infinitæ eſſe nequeant. Eadem ratione vti poſſumus ad probandum,nec in cæteris prædicamentis dari infinitionem prædicatorum eſſentialium.

In cauſis finalibus ex ipſa ratione finis

Denique in cauſis finalibus ſic poteſt concluſio confirmari. Primùm,quia aut omnes fines,qui actu intenduntur, expetuntur propter aliquem vltimum,aut ſinguli propter ſe; ſi ſinguli propter ſe, igitur non ſunt eſſentialiter ſubordinati;ſi omnes propter aliquem vltimum,ergo non dato vltimo,nullus eſt finis;ex quo efficitur, vt fines non ſint infiniti.Deinde,quia ſi fines eſſentialiter ſubordinati,

Ex natura boni.

eſſent infiniti;tolleretur de medio natura boni,vt Ariſt.ait,quod nos quo pacto intelligendum ſit,in expoſitione contextus oſtendimus: cùm ergo ſit abſurdiſſimum tollere de medio naturam boni, abſurdiſſimum quoque erit finium infinitatem inducere.Tertiò,quia ſi darentur infiniti fines eſſentialiter ſubordinati,nulla eſſet deliberatio,quæ ſemper incipit ab vltimo aliquo fine; quare neque electio,neque actio agentis per intellectum, & (quod hinc ſequitur) neque agentis naturalis.Namque omne agens naturale agit directum,& quaſi impulſum ab agẽte per intellectum.Poſtremò, Quia ſi in finibus daretur infinitio, non poſſet deſignari certa menſura propenſionis appetitus in ea,quæ appetuntur propter finem, ſolus enim finis vltimus,propter quem quiſque operatur, dici poteſt regula & quaſi menſura eiuſmodi propenſionis, quandoquidem medij omnes propter vltimum expetuntur.

text.8.

Ex actione,tum libera,tum naturali.

Ex quantitate appetitionis

Conſenſus Philoſophorum in ſecũda concluſione.

Ita patet ſecunda concluſio cùm in omnibus cauſis eiuſdem generis ſimul,tum ſingulorum generum priuatim. Quæ eadem concluſio omnibus Philoſophis communis eſt. Quanquam enim non defuerunt,qui dicerent,dari in rerum natura actu infinita entia cõpleta,vt Democritus infinitos Mũdos;nec deſint etiam nũc,qui res infinitas ſimul exiſtentes abſoluta Dei poteſtate dari poſſe contendant;nullus tamen adhuc ita inſaniuit,vt diceret,rẽ eandem ab infinitis cauſis,eſſentialiter ſubordinatis pendere, aut pendere poſſe.

Vt Ocham in 2. d.1.Greg. Arimin. in d.44. q. 4. & alij.

Non colligi ex dictis vnã tantum eſſe primã cauſam rerum omnium.

Illud tamen prætereundum non eſt,ex hac concluſione, ſi nihil aliud addatur,non continuò ſequi,dari vnam primam cauſam efficientem,aut finalem,à qua tota rerum vniuerſitas pendeat;ſed in omni ſerie cauſarum efficientium eſſentialiter ſubordinatarum dari vnam primam efficientem, eodemque modo rem habere in cauſis finalibus;ſiue omnes huiuſmodi cauſarum ſeries reducantur ad vnum caput,ſiue ad diuerſa:quemadmodũ nec,ſi omnes ſpecies eiuſdem ſeriei prædicamentalis reducuntur ad aliquod ſummum genus, continuò ſequitur, omnes omnino ſpecies rerum reuocari ad vnum commune genus omnium. Id quod dixerim, ne putes demonſtrari hoc capite,vnum eſſe Deum auctorem,ac finem vniuerſi.eius .n.aſſertionis confirmatio maioris negotij eſt, quanquã hoc loco non infirma iaciuntur fundamenta ad eam confirmandam, de qua diſſerendum extremo cap.libri.12. Eodem pacto non docetur hoc

tur hoc loco, vnam esse primam materiam, aut formam, sed in omni serie materiarum, & formarũ essentialiter subordinatarum dari primam eius generis causam. Quin etiam demõstrari non potest, vnam esse numero primam materiam, aut primam formam, etiamsi formæ nomine exemplar intelligas. Distinctio enim rerum eam demõstrationem non admittit.

Tertia conclusio sit, In diuersis quoque generibus causarum non posse dari infinitionem. Hanc cõclusionem ea ratione probat Arist. hoc loco, quia si genera causarum essent infinita, nempè materialis, formalis, efficiens, finalis, & aliud atque aliud sine vllo statu, nemo esset, qui posset scientiam rerum assequi; quippe cùm scire sit rem per causas cognoscere: infinita autem in tempore finito percurri nequeant. Probari etiam potest eadem conclusio ex impossibilitate infinitionis rerum, quemadmodum superior. Deinde, quia etsi ipsa genera causarum non sunt essentialiter subordinata inter se; tamen nullum genus earum potest quicquam causare, nõ concurrentibus cæteris generibus. Quare quemadmodum in causis essentialiter subordinatis causę inferiores nihil possunt causare, nisi detur status in superioribus; ita vnum genus causæ non potest causare suum effectum, nisi ponatur status in cæteris generibus. Accedunt tertio loco eę rationes, quibus ad finem superioris libri vsi sumus, vt ostenderemus, quatuor esse causarũm genera, non plura, nec pauciora. Postremò hæc ipsa est omnium philosophorum sententia: siquidé nullus eorum aliud genus causæ inuenit præter quatuor ab Arist. tradita, vt ipse eodem loco docet.

Tertia conclusio.

Quo pacto inter sese effecta sint quatuor genera causarũ.

Cap. 7. q. 1. Sect. 4. Text. 50.

Dilutio eorum, quæ pro infinitate efficientium proposita sunt.

SECTIO QVINTA.

AD primum igitur argumẽtum eorum, quibus colligebatur, infinitionem causarum efficientium nõ esse impossibilem, dicendum est, rationem illam Arist. non euertere infinitionem causarum accidentaliter subordinatarũ, sed essentialiter. Quòd si quis eã accidentaliter etiã subordinatis accõmodare velit, neganda est tertia conditionalis, siquidem in ordine huiusmodi causarum posteriores non pendẽt à prioribus in causando, ac proinde nec tota earum multitudo est dependens ab aliqua priore eius ordinis, cùm nulla earũ causet virtute præcedẽtis, sed sua; quãuis & singulæ & oẽs simul pendeant ab aliqua superioris generis, vt omnes equi à sole. Quod tamẽ non ideo dicimus, quia credamus, generationes rerũ ab æterno esse potuisse; sed vt ostẽdamus, rationem Arist. non euertere infinitionem eorum, quæ ipse successiuè putauit fuisse ab æterno.

Vis rationis Aristotelis.

Quid dicatur medium.

Ad secundũ dicendu est, non semper id dici medium, quod inter duo

duo extrema continetur, ſed interdum etiam quicquid inter duo quælibet collocatum eſt, quamuis illa extrema non ſint; quemadmodum dicimus, ſignum Arietis eſſe medium inter ſigna Piſcium, & Tauri; & quaſuis cuiuſque circuli partes appellamus medias reſpectu aliarum, tametſi earum nullæ ſunt extremæ. Hoc igitur pacto perſpicuum eſt, veram eſſe primam conditionalem.

Defenditur ratio Ariſtot.

Ad tertium dicendum eſt, non eſſe Ariſtotelem ea in re notandum vitio petitionis principij. Nam nec contentio eius cum aduerſario, quem ipſe ſibi fingit, verſatur in illa conditionali, ſaltem formaliter, & expreſſe, ſed in ea quæſtione, Num dentur infinitæ cauſæ eiuſdē rei. Nec item Ariſtoteles eam cōditionalem; & gratis ſumit, ſed contra renitentem lectorē accuratè probat, ſimilitudine trium cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum, vt diximus. Quin etiam ipſo orationis contextu probatio antecedit eiuſmodi cōditionalem.

Dilutio eorum, quæ adducta ſunt pro infinitione cauſarum materialium.

SECTIO VI.

AD primum autem eorum, quæ propoſita ſunt pro infinitione cauſarum materialium, dicēdum eſt cum Commentatore, quē Alber. Magnus, & D. Tho. ſequūtur, aliter progreſſum fuiſſe Ariſtotelem in refellenda infinitione cauſarum efficientium, aliter in materialium. Nam, quia in cauſis efficientibus perſpicuum erat dari vltimam, ſiue proximam effectui; quæſitum eſt, an ſurſum verſus daretur progreſſus infinitus. Contrà verò, quia in cauſis materialibus omnes ſupponebant, dari aliquod primum principium, quod eſſet baſis, ac fundamentū cæterorum; quæſitum eſt, num poſt illud darentur infinita ſubiecta, quæ ex primo illo pēderent. Quanquam verò nec ſenſu, nec intellectu per ſe notum eſt, dari materiam primam; tamen ita facilè id concluditur, ſumpta materia prima ſecundum communem, vulgatámque eius rationem (quod ad finem ſuperioris libri oſtendimus) vt meritò ab omnibus Philoſophis ſupponatur.

Cur Ariſtoteles aliter in efficientibus, aliter in materialibus cauſis progreſſus fuerit.

Alb. c. 7. D. Tho. lect. 3. p. 4

Cap. 7. §. Sed 1.

Ad ſecundum dicendum eſt, infra materiam primam, hoc eſt, ſi progrediaris ab illa ad vltimum compoſitum, non dari plures materias primas, quemadmodum cùm progredimur ab vnitate ad binarium, & ternarium dantur aliæ vnitates, & plures deinceps ad alios ſequentes numeros: ſed tamen dari poſſe plures, vel pauciores materias ſecundas, pro ratione perfectionis cuiuſque rei generalis. Res enim, quæ ſunt perfectiores, pluribus materiis ſecundis indigent; quæ verò imperfectiores, paucioribus. Exēpli cauſa, mixtum indiget elementis ad materialem ſui compoſitionem; & homo, vt docet Ariſt. 2. de generatione animalium cap. 3. priùs viuit vita plantæ, deinde animalis, tandémque hominis; ex qua re fit, vt à materia

Perfectiorib. imperfectiora paucioribus materiis ſecundis indigere.

teria prima vsque ad hominis complementum multas numerare liceat materias secundas, compositáve substitialia interiecta, siue eorum formæ maneant formaliter in homine, vt quidam volunt: siue sola virtute, quemadmodum res habet. hunc ergo progressum significauit Arist. exemplo illo pueri, & senis; non quòd in ea trásmutatione sit vera generatio, sed quia perinde sẽ habet, vt generationes illæ, quibus imperfectioribus formis adduntur perfectiores, manentibus prioribus, si non formaliter, certè virtute. Manet enim in viro pueri qualitates, abiecta imperfectione, vt patet in figura, robore, scientia, & similibus. Quod autem Arist. addit, aquam esse materiam aëris, & reliqua omnia, quæ dicuntur corrumpi, & non manere in genito, esse materias eorum, quæ gignuntur; ad complementum doctrinę adiectum est. Nec enim huiusmodi materię sunt essentialiter subordinatæ, vt elementa, mixtum, embryon, cùm nec formaliter, nec virtute concurrant ad constitutionẽ eiusdem compositi. Sed tamen Aristoteles, quia loquebatur de materia immanente, essentialitérque subordinata, simul loqui voluit de opposita, quæ dicitur transiens, quo pacto aqua dicitur materia aëris: vt in eo etiam genere, amplioris doctrinæ gratia, ostenderet, non dari infinitionem secundum speciem.

Si quis autem quærat, cur Aristoteles, cùm agit de materiis immanentibus, non sit loquutus de progressu earum, quando aliquid tendit in deteriores formas, vt cùm ex viuente fit cadauer; dicendũ est, causam eius rei fuisse, quia mutationes huiusmodi non solent appellari generationes, sed potiùs corruptiones, cùm potiùs denominẽtur ab expoliatione præstantioris formæ, quàm ab introductione, aut permanẽtia deterioris. Exẽpli causa, mutatio hominis in cadauer potiùs dicitur corruptio, quàm generatio, quia per eã abiicitur rationalis anima, quæ præstantior forma est, quàm cadaueris, quæ introducitur, aut corporeitatis, quæ manet iuxta sententiam eorum, qui volunt dari in morte viuentium corruptionẽ sine generatione.

Mutationes, quæ tendunt in deteriores, cur non dicãtur generationes.

Vide Sc. in 2. d. 12. q. 3.

Ad tertium, quicquid de punctis, & partibus proportionalibus lineæ dicendum sit, sint ne infinita actu in eadem, vt multi dicunt, an verò potentia tantùm, de qua re li. 5. disputabimus; respondendũ est, non esse parem rationem in materia secunda, atque in illis. est enim materia secunda ens actu, & completum; siue forma, quam includit, maneat formaliter in composito, quod ex illa fit, siue sola virtute.

Dilutio argumentorum, quibus finalium causarum infinitio ostendi videbatur.

SECTIO VII.

Quid colligatur ex simultudine finiti cum principiis mathematicis.

TAm ad primum eorum, quæ infinitionem causarum finalium ostendere videbantur, dicendum est, propositionem illam, si datur vltimus finis, non datur processus infinitus in finibus, esse verissimam in finibus essentialiter subordinatis, neque oppositum probari. Nam, etsi demus, quemadmodum ex prin-

cipiis mathematicis proceditur in infinitum ad alias,atque alias cõclusiones, ita etiam ex fine vltimo procedi posse in infinitum ad alios,atque alios fines medios propter illum expetendos, vt in cupido pecuniarum patet;tamen non ex eo sequitur,dari infinitos fines essentialiter subordinatos respectu eiusdem actionis;imò verò oppositum ex eadem similitudine colligi potest. Vt enim nulla datur conclusio,quæ ex infinitis principiis pendeat, ita nullus datur finis, qui propter infinitos expetatur;quod tamen concludendum erat,vt subordinatio infinitorum finium ostenderetur.

Ad secundum dicendum est,neque in propositione illa, neque in toto discursu de finibus sermonem esse de vltimo fine simpliciter, qui est Beatitudo, sed de vltimo fine eorum, quæ subordinatè expetuntur in quauis actione,quamuis non sit vltimus simpliciter,vt, si cibum expetam propter vitæ conseruationem, nihil de vlteriore fine cogitãs,vitæ cõseruatio erit vltimus finis eius essentialis subordinationis. Tametsi verum est,in omni appetitione nostra appeti felicitatem,aut aliquam eius particulam,vt ita loquar.Nam qui sibi vim inferre volunt,id ea de causa expetunt,vt à præsentibus molestiis liberentur, quæ est quædam beatitudinis conditio, etsi planè sciunt,se ab integra beatitudinis ratione ea via aberrare.

In omni appetitione aliqd felicitatis appeti.

Ad tertium dicendum est ,etsi bonum,qua ratione bonum est,latiùs pateat,quàm ratio finis;adhuc tamen sublata ratione finis,tolli de medio rationem boni,vt in expositione contextus diximus.

Dilutio eorum,quæ infinitionem formarum dari posse contendebant.

SECTIO VIII.

DEnique,vt dissoluamus ea, quæ pro infinitione causarum formalium proposita sunt, dicendum est ad primum, non ideo Aristotelẽ probasse in prædicatis essentialibus, quod probaturus erat in formis naturalibus, quia quot sunt differentiæ essentiales constitutiuæ rerum naturalium, tot sint formæ naturales earum realiter distinctæ inter se, vt putat Ioannes Gandauensis, contra quem libro 8. disputandum est;sed iccirco id fecisse, quia re vera non dantur plures formæ substantiales in eadem re, & tamen in eadem forma dantur plures gradus essentiales, secundum quos sumuntur omnes essentiales differentię,quę rem constituunt.Nam ex primo gradu formæ humanæ sumitur in homine esse corporei, ex secundo autem,aut potiùs tertio,vel quarto sumitur esse viuentis,& ita deinceps. Vnde autem sumatur esse substantiæ, quod D. Thom.hic videtur velle,sumi ex primo gradu formæ, libro quinto expendemus.

Gradus metaphysici.

Hæc lib. q. 10.

Lect. 4. p. 5.

Ad secundum dicendũ est, etsi partes lineæ distinguuntur realiter; nõ distingui tamen actu,sed potentia duntaxat:ac prædicata essentialia,

tialia,etsi nec actu,nec potentia distinguuntur realiter;distingui tamen formaliter,siue ex natura rei,idque non potentia solum, sed actu.plus enim perfectionis essentialis includunt inferiora,quam superiora,quod patet ex eoru definitionibus,& proprietatibus. Quapropter,etsi lineæ natura distinctè cognoscitur, non distinctè cognitis omnibus eius partibus;tamen nullius speciei natura distinctè intelligi potest, nisi omnia eius prædicata essentialia distinctè percipiantur.Nullus enim Philosophus putat, se distinctè cognoscere speciem,distinctione pertinente ad suam scientiam ; nisi sciat resoluere definitionem illius, vsque ad supremum eius genus , quod ad eandem scientiam spectet , etsi breuitatis gratia per genus proximum,& differentiam proximam sæpe illam definiat. *Prædicatorũ essentialium distinctio.*

Sect.2. Quæres tamẽ obiter hoc loco,Nũ prædicata essentialia eiusdem rei sint essentialiter subordinata inter se.Nec enim videntur essentialiter subordinata,si vera sunt illa,quæ suprà diximus,Omnes superiores causas essentialiter subordinatas differre specie ab inferioribus;itémque, Rationem causandi superiorum perfectiorem esse ratione causandi inferiorum;quorũ neutrum prædicatis essentialib. videtur posse accõmodari.Nã neque superiora vidẽtur differre specie ab inferioribus,cùm de illis essentialiter dicãtur; nec ratio causandi eorũ perfectior videtur esse,quã ratio causandi inferiorũ;quippe cùm superiora sint imperfectiora inferioribus. Hoc eodẽ posteriori argumẽto effici videtur,materiã secundã non esse essentialiter subordinatã materiæ primæ.Nã cũ materia prima sit imperfectior, necessariò videtur sequi, eius causãdi rationẽ esse imperfectiorem. *Prædicata essentialia,nũ essentialiter subordinata.*

Ad hanc dubitationem dicendum est , inferiora esse essentialiter subordinata superioribus, & materiam secundam materiæ primæ; imò verò nomen essentialis subordinationis forsitan ex subordinatione essentialium prædicatorum,abusione quadam , accommodatum fuisse causis efficientibus,& finalibus,quæ per Catachresin dicuntur essentialiter subordinatæ. neque enim superiores fines , aut efficientia ad essentiam inferiorum pertinent. Prior autem obiectio hunc in modum diluenda est. Superiora non differre specie ab inferioribus, quasi ex oppositio diuidant genus aliquod , aut pertineant ad oppositia genera,veluti homo,& equus,homo & cãdor (id enim rectè probatum est)sed ea ratione differre specie , quòd non sint eadem species.differunt enim, vt species superiores ab specieb. inferioribus,quod satis est,vt possint esse essentialiter subordinata. Vel dic,satis esse ad essentialẽ subordinationem,quòd non sint indiuidua eiusdẽ speciei infimæ:hanc enim solam identitatem intellexi mus excludi a causis essentialiter subordinatis,cùm diximus,eas nõ posse esse eiusdẽ speciei.Ad posteriorem dicito , superiora,etsi sunt imperfectiora inferioribus,tamen rationẽ causandi eorũ esse perfectiorẽ.perfectiùs enim,id est,minùs dependenter dant esse superiora quàm inferiora.Eodẽ modo respondendum est ad id, quod obiicie- *Respondetur obiectioni.* *Solutio primæ obiectionis.* *Essentialis subordinatio.* *Solutio secundæ*

batur contra rationem causandi materiæ primę. Nam etiam si materia prima est imperfectior, quàm secunda; tamen ratio causandi illius, in genere causalitatis materialis, perfectior est, ac minus dependens, quàm ratio causandi materiæ secundæ, vt apertissimum est. Itaque in causis internis essentialiter subordinatis nihil repugnant hæc, minùs perfectam esse rem, quæ dicitur causa, & perfectiùs causare, siue minùs dependenter; cùm interim in causis efficientibus essentialiter subordinatis semper res, quæ perfectiùs causant (si modò id efficiant, vt principales causæ, & non instrumenta tantùm) sint perfectiores, quod idem accidit in finibus, qui ex natura sua subordinati sunt. Alia enim ratio est de iis, quos sibi appetitus propronit, quippe qui non rarò expetit res meliores propter deteriores.

Cõparatio causarum essentialiter subordinatarũ in perfectione.

Genus & species.

Ad tertium argumentum dicendum est, quicquid est in genere, necessariò esse in aliqua eius specie. Genus enim, ne potentia quidé diuina separari potest à suis speciebus. Proinde si datis infinitis formis animalium in eadem materia, compositum ex illis non pertineret ad aliquam speciem animalium, ne ad ipsum quidem genus pertineret. Quanquam vt Arist. ratione illa id, quod vult, efficiat, satis est, si ostendat, tale compositum ad nullam speciem posse pertinere. Patet enim, nullum ens naturale in rerum natura esse posse, quod ad aliquam speciem non pertineat.

NVM INFINITA TEMPORE finito cognosci possint.

QVÆSTIO II.

Qua in re præcipuè posita sit huius quæstionis difficultas.

SECTIO I.

QVm non semel hoc capite positum sit, infinita nõ posse cognosci, idque non videatur per se notum, sed res, de qua controuersia esse meritò possit; operæpretium erit id explicare, atque probare hoc loco, altiùs principio repetito.

Prima infiniti significatio.

Infiniti nomẽ tribus modis accipi potest. Vno, vt significat negationem finitionis, seu limitationis; quo pacto infinitum facillimè intelligitur. etenim cùm negationes cognoscantur per ea, quæ negantur, finitio verò siue limitatio omnibus sit non solùm nota, sed etiam obuia; non dubium est, quin per eam nullo negotio intelligamus negationem finitionis, ac proinde infinitum, vt est affectum ea negatione. Altero, vt significat id, quod infinitum est, non tamen qua ratione infinitum est, siue illimitatum; quo pacto intelligimus tempus infinitum sub communi ratione temporis; spatium infinitum, sub communi ratione spatij; magnitudinem infinitam, si dari potest, vel sub ratione magnitudinis, vel,

si non

si non sit omni ex parte infinita, secundum eam dimensionem, qua finita est; & infinita multitudo rerum, siue specie, siue numero differentium, sub conceptu generis earum, aut speciei. Tertiò, vt significat id, quod infinitum est, qua ratione infinitum est, siue infinitio sit modus essendi rei infinitæ, vt ait Scotus, siue quiduis aliud, quod prium fundamentum sit eius negationis, quam in prima significatione exposuimus. Atque in hac vsurpatione infiniti tota est quæstionis difficultas; non quidem collata re infinita cum infinito intellectu, qui est solus Diuinus, sed cum finito, siue creato; Neque verò accepta cognitione pro imperfecta, & confusa: non enim dubiū est, quin infinitum ab intellectu creato hoc pacto cognosci possit: sed pro perfecta, & distincta.

Tertia.

Quodl. 5. §. De primo. & quodlib. 6. §. Restat nūc.

Difficultas quæs.

Verùm, quia duplex est infinitum, vnum intensiuè, vt dici solet, alterum extensiuè; id, quod intensiuè infinitum est, cùm maximam rei perfectionem significet, nemo negauerit, esse natura sua maximè aptum, vt intelligatur: simpliciter quidem, si sit infinitum simpliciter, in hoc autem aut illo genere, si sit infinitum incerto aliquo genere. Quantò enim quidque perfectius est, tantò magis ens, magisque intelligibile ex se: cæterum an huiusmodi infinitum possit à nobis clarè, ac perspicuè cognosci, quæstio est. Ac de eo quidē, quod est infinitum simpliciter, de Deo, inquam, opt. Maximo, non defuerunt, qui dicerent, nulla potentia fieri posse, vt in seipso ab intellectu creato perspicuè cognoscatur, in quibus numerantur Hæretici ij, qui existimabant beatitudinem cœlestem à Deo promissam non in familiari illo, quem speramus, Diuinæ naturæ intuitu, sed cuiusdam creati fulgoris ab ea manantis, positam esse. Quem errorem ante aliquot secula damnauit Sācta Dei Ecclesia, quæ columna est, & firmamentum veritatis. Nam etsi Deus à nullo intellectu creato clarè cognosci potest viribus naturæ; nec etiam potestate Diuina cōmprehendi, vt sacra item oracula nos docent; videri tamen clarè, ac perspicuè potest ab iis, quorum mentes Diuina bonitas supra naturæ modum illustrauerit, & ad quandam Diuinæ naturæ participationem euexerit: de qua re Theologi est disserere. Quòd si non repugnat, infinitum simpliciter ab intellectu creato perspicuè cognosci; lōgè minùs repugnabit, cognosci infinitum in certo genere: si modo illud dari possit, vt albedinem infinitè intensam in genere colorum, & calorem infinitè intensum in genere tangibilium qualitatum.

Infinitū intēsiuè.

Armenij & alij quidā apud D. Bernar. epi. 190. Turre Crem. de potestate eccl. c. 5. & Alfō. sum à Castro aduersus hæres. verbo Beatitudo. Vide ibi decretum Innoc. 3. & Benedicti 11. legatum Concil. Florent.

Hæresis negātium posse Deū à nobis clarè cognosci.

Breuis impugnatio.

Infinitū extensiuè triplex est; Magnitudine, vt corpus, aut spatium infinitum; Successione, vt motus, aut tempus infinitū; & Multitudine, vt infinitæ species, aut indiuidua. Sed cu distincta cognitio infiniti siue magnitudine, siue successione, haberi nequeat, nisi eiusmodi infinitum cognoscatur quoad omnes partes, in quas diuidi potest (quæ est cōprehensiua) vel saltē, quoad omnes certæ alicuius extēsionis, vt si in tempore infinito intelligantur distinctè omnes dies,

Triplex infinitū extēsiuè.

& in linea infinita omnes palmi: tota huius generis infinitorum difficultas ad infinitum multitudine reducitur; de quo proinde solo satis erit, si in hac quæstione differamus. Verùm, quia dubium non est, quin possit infinitum multitudine in tempore infinito percurri, atque cognosci, quo pacto Aristoteles fateatur, necesse est, substantias cœlorum motrices infinitas suorum orbium conuersiones cognouisse; de sola cognitione infiniti multitudine in tempore finito, quo pacto idem extremis verbis huius capitis illam dari posse negat, futura est disputatio, quemadmodum de ea sola à nobis est quæstio proposita.

Tẽpore infinito posse cognosci infinitum.

Quibus argumentis videantur infinita in tempore finito posse cognosci.

SECTIO II.

Primum argum.

QVòd ergo huiusmodi infinitum in tempore finito cognosci possit, his argumentis ostendi videtur. Primùm, quia materia, itémque magnitudo, cùm sint entia creata, non dubium est, quin ab aliquo intellectu creato in tempore finito non modò quiditatiuè intelligi, sed etiam comprehendi possint; alioqui pares essent Creatori hac in re: at materia comprehendi non potest, nisi intelligantur formæ omnes, ad quas habet potentiam (hoc est enim omnino penetrare, vt sic dicam, potestatem materiæ) magnitudo etiam nõ videtur posse comprehendi, nisi intelligãtur omnes omnino partes, ex quibus cõstat, & in quas diuidi potest: igitur cùm & formæ, ad quas materia est in potentia, & partes item magnitudinis infinitæ sint; negandum non est, intellectum creatum in tempore finito posse intelligere infinita.

2 Deinde, quia Angeli comprehendunt suam potentiam actiuam, ij saltem, qui superiores sunt, & præstantioris naturæ, vim, & actiuã potẽtiam inferiorum; omnes item comprehẽdunt actiuam potentiam animæ nostræ, & corporum cœlestium: atqui huiusmodi actiuæ potentiæ comprehendi nequeunt, nisi intelligantur omnia effecta, quæ ab eis produci possunt, quæ sunt infinita; id autem nisi fiat tempore finito, nunquam tales potentiæ comprehensæ erunt: possunt igitur Angeli tempore finito intelligere infinita.

3 Tertiò, quia iidem intelligunt, atque comprehendunt vim, & naturam specierum intelligibilium, quæ ipsis concreatæ sunt: Cùm igitur hæ species eius conditionis sint, vt non solùm repræsentent naturas specificas, sed etiam individua omnia, quæ sub speciebus continentur; non dubium est, quin Angeli, finito in tempore, infinita cognoscant.

4 Quartò, quia possunt iidẽ, si velint, per instãtia horæ, non quidem immediata (quæ nulla sunt) sed per mediata, intelligere successiuè partes proportionales cuiuscũq; propositę magnitudinis finitæ: at huiusmodi

iuſmodi partes infinitæ ſunt ; poſſunt ergo Angeli tempore finito intelligere infinita. Nec verò vllum impedimentum eſt, quod poſſis obijcere, ſiue ex parte ipſorum Angelorum, cùm ij, ſaltem aliqua mora interpoſita, quantumcunque ea parua ſit, elicere poſſint alium intelligendi actum: ſiue ex parte temporis, aut magnitudinis, cùm vtrumque conſtet partibus proportionalibus infinitis.

Poſtremò, quia non Angeli modò, ſed & homines etiam poſſunt 5 in tempore finito infinita percipere. Quiſquis enim ante ſpeculum mouetur, coniectis oculis in imaginem ſui, quæ in ſpeculo apparet, is dū mouetur, ſiue ad illud, ſiue ab illo, ſiue circa illud, videt omnes ſui imagines, quæ in ſpeculum imprimuntur; nulla prætermiſſa (ponamus enim non interrumpi viſionem) at illæ imagines ſunt infinitæ; videt igitur tempore finito infinita, atq; adeo intelligit, ſi modò ad id attendat mente, quod oculis intuetur. Aſſumptio ex eo patet, quia imago, quæ imprimitur ex vno puncto ſpatij, nec eſt eadē cum imagine impreſſa ex alio puncto; nec item eſt pars illius, ſed noua quædam prorſus, ac omnino diuerſa. Si enim demus, moueri hominem recta ad ſpeculum, & ſumamus duo puncta ſpatij, vnum poſt aliud, ſecundum ordinem motus, non dubium erit, quin imago genita ex remotiori minor ſit, quam quæ ex propinquiori generatur; at minor non poteſt fieri maior, ſiue extenſior nulla parte addita, niſi partes incipiant eſſe in alia, atque alia parte ſubiecti, quod eſt impoſſibile; imago item minor, non poteſt fieri pars maioris per additionem nouarum partium circumcirca (alioqui appareret in ſpeculo ex propinquiori puncto imago quædam compoſita ex vultu minore, qui ante apparebat, & eiuſmodi additione circū minorem, quod pugnat cum experientia) eſt igitur imago, quæ generatur ex priori puncto, prorſus diuerſa ab ea, quæ generatur ex poſteriori. Atque idem eodem ferè modo oſtendi poteſt, ſi motus fiat ab ſpeculo, aut circa ſpeculum. Cùm igitur puncta ſpatij, quæ percurrit is, qui mouetur, ſint infinita, efficitur neceſſariò, imagines eſſe infinitas, ac proinde videri, & intelligi etiam à nobis tempore finito infinita. Quòd ſi dicas, videri quidem à nobis, & intelligi infinita, nō tamen diſtingui. Primùm quidem oportebit, te nouam expoſitionem pronunciato Ariſtotelis adhibere. Ait enim abſolutè, non poſſe infinita finito tempore percurri. Deinde eo conceſſo, ſaltem nō videtur negandum, diſtingui poſſe ab Angelis, cùm imagines ipſę (ſi re vera in ſpeculum imprimuntur) diſtinctæ ſint, & earum quæque ſit ens completum, neque alia immediatè ſuccedat alij, quēadmodum, nec punctus immediatus eſt puncto, nec momentum momēto. Poſtremò difficillimum quoque creditu videtur, fieri naturaliter multitudinem ſucceſſiuam entium diſtinctorum inter ſeſe, & tamen non poſſe intelligi, & diſtingui ſucceſſiuè ab vllo intellectu creato.

Reſpōſionis impugnatio.

Non posse infinita in se ipsis cognosci.

SECTIO III.

Duplex cognitio distincta.

VT igitur quæstio expediatur, duo antè animaduertēda sunt. Vnum est, nomine distinctæ cognitionis infinitorum intelligi posse, vel eā, qua infinita cognoscuntur in seipsis; quod genus cognitionis dicitur cognitio rerum in proprio genere; vel eam, qua cognoscūtur in alio cognito, quo pacto Beati cognoscunt plurima in essentia diuina.

Alterum est, vt infinita à nobis finito in tempore cognoscantur, duobus modis posse accidere. vno successiuè, altero simul, hoc est, non percepto vno post aliud, siue id fiat in toto aliquo tempore, siue in aliquo tantùm eius momento.

Prima conclusio.

His positis sit prima conclusio: Infinita non posse tempore finito siue in se ipsis, siue in alio, successiuè cognosci. Hæc conclusio ex eo primùm patet, quia hoc pacto daretur primum cognitum, & vltimum cognitum: vbi autem datur primum, & vltimum, nō dantur infinita. Prior propositio ex eo patet, quia cùm multa successiuè, ac tempore finito cognoscuntur; quemadmodum cognitio intrinsecus incipit in primo cognito, ita intrinsecus desinit in vltimo cognito, alioqui non desineret, sed in infinitum tenderet. Nec obijcias cōtra posteriorem propositionem, dari in linea primū, & vltimū punctum, & in hora primum, & vltimum momentum; & tamen ea puncta, & momenta, quæ interiecta sunt, esse infinita. Non videntur enim indiuisibilia esse actu in medio continuo, sed potestate tātùm, vt sæpe ait Arist. de qua re quinto libro agendum: aduersarius autē inter primam, & vltimam cognitionem fingit infinitas cognitiones actu.

Obiectionis dirimtio.

Deinde, si infinita hoc pacto cognoscerētur, absoluto tandē tempore præscripto iam innumerabilia numerata essent; hoc autē contradictionem inuoluit; ergo & illud. Propositio ex eo perspicua fit; quia vt primò cognoscimus Socratem, secundò Platonē, tertiò Aristotelem, eodémq; ordine procedimus intelligēdo alium, atq; alium hominem; ita possumus primò cognoscere Socratem, vt primum, secundò Platonem, vt secundum, tertiò Aristotelem, vt tertium, eodémq; ordine cæteros; hoc autem nihil aliud est, quàm numerare; igitur si totam summam eorum, quæ hoc pacto intelligimus, absoluamus; iam à nobis omnia erunt numerata. numerari enim, & numeratum esse non alia ratione differunt, quàm vt numeratio passiua in fieri, & in facto esse. Quare cùm infinita, vt infinita sunt, innumerabilia sint; efficitur necessariò, vt si tēpore finito successiuè intelligi possunt, cùm tandem ad finem eius temporis peruentū fuerit, iam innumerabilia numerata sint.

Infinita suapte natura innumerabilia

Tertiò, si infinita successiuè cognosci possent in tēpore finito, possent vtiq; cognosci per partes proportionales tēporis, aut per instātia, quibus illę inchoātur, aut finiūtur (etenim per æquales partes tē-

poris

poris finiti, aut per instantia, quibus æquales terminātur, fieri nullo modo potest, cùm infinita sint; & minùs probabile est, posse intelligi per omnia omnino instantia, quàm per ea, quæ proportionaliter distant inter sese) at hoc concessio iam daretur pars tēporis, quæ eadem esset diuisibilis, & indiuisibilis, vltima & non vltima, quæ contradictionē implicant; non possunt igitur infinita finito tēpore successiuè cognosci. Assumptio ex eo probatur, quia quemadmodū si daretur in rerū natura columna re ipsa diuisa in partes proportionales versus basim, necessariò pars illa, cui inesset superficies, qua columna contingua est basi, esset diuisibilis, & indiuisibilis, vltima, & non vltima; diuisibilis quidem, quia pars proportionalis; indiuisibilis, quia alioqui nondū esset peracta diuisio; vltima verò, quia indiuisibilis; non vltima, quia diuisibilis; ita prorsus accideret, si nō esset re ipsa, sed sola designatione diuisa: at tēpus diuiditur designatione per actus intelligēdi: igitur, si quis in tempore finito percurreret intellectu infinita per partes proportionales tēporis, aut per instātia, quibus illæ terminantur; iam daretur pars quædam illius diuisibilis, & indiuisibilis, vltima, & nō vltima; ea videlicet, cuius finis esset instans, quo tempus illud finitum finiretur. *Quo pacto tēpus diuidatur*

tex. 36. Postremò probatur eadē cōclusio, ex ipsa ratione infiniti ab Arist. tradita 3. Phys. cap. 7. ait enim, infinitum extensiuè (de hoc enim solo ille eo loco, & nos in hac disputatione loquimur) esse id, cuius semper aliud extra, ratione quātitatis, accipi potest; hoc est, in quo sumpta quauis quātitatis parte, semper alia restat accipienda. Si hoc igitur infinitu est, constat manifestè, non posse eius partes finito tempore percurri; alioqui nulla iam pars accipienda superesset, ac proinde infinitum non esset infinitum. Eodem pertinet id, quod idē eodem loco subdit, infinitū potiùs rationem partis, quàm totius subire. Infinitæ enim quantitatis quicquid aut est in rerum natura, aut concipitur, pars est respectu ipsius infiniti; nec tamen ipsum infinitum propriè habet rationem totius, quia nunquam absolui potest, siue quo ad existentiam, siue quo ad intelligentiam; si tamen successiuè esse, ac intelligi incipiat. Quod addiderim, quia non accipiēdo, non dubiū est, quin absolui possit, vt motus, & cogitationes Angelorum, si Mundus ab æterno fuisset: quamquā ne hoc quidē modo infinitū finiretur, aut successiuè intelligeretur, quatenus infinitum, sed quatenus finitum, hoc est, versus eam partē, qua esset finitum, & terminatum. Eodem quoq; pertinere potest id, quod idē scribit primo Physicorum libro cap. 4. Infinitum, quà infinitū est, ignotū esse. Intelligenda est enim in eo pronunciato ignoratio opposita cognitioni accommodatæ ad naturam huiusmodi infiniti, quæ cognitio est successiua, discurrens ex parte in partem. Atq; in hac cōclusione conueniunt grauissimi quiq; Philosophi, & Theologi, addentes, non modo à finito intellectu, sed ne ab infinito quidem posse infinita hoc pacto cognosci, etiam si daremus, infinitum intellectum posse rem

Infinitum extensiuè quia?

tex. 66.

Infinitum hoc partis rationem habere.

Quo pacto possit absolui.

tex. 5.

Quo pacto sit ignotum.

D. Tho. 1. p. q. 86. ar. 2. & al. bisæpe. Scot. in 1. d. 3. q. 2. & alij.

rem vnam post aliam cognoscere.

Secunda conclusio. Secunda conclusio sit: Infinita in seipsis non posse simul distinctè cognosci ab intellectu creato. Cóclusio hæc facilè ex eo probatur, quia vt quotidiano experimento didicimus, quo pluribus rebus simul in se, siue immediatè cognoscendis intellectus noster intentus est, eò minùs perfectè, ac distinctè singulas percipit; quod idè priùs in sensibus accidere videmus. Sed & in aliis potentijs, siue coeruatiuis, vt in mandandis rebus memoriæ, aut retinendis; siue motiuis, vt in trahendis, aut pellendis corporibus; siue alio modo actiuis, vt in digerendo cibo; semper plura simul, quàm pauciora minùs perfectè expediuntur. Et optima quidem ratione: est enim cuiusq; potentiæ, vt certa natura, ita certus quidam, ac præscriptus agendi simul, aut patiendi terminus naturalis, quem naturæ viribus excedere non potest. Ergo, si infinita intellectui creato obijciantur, etsi illa modo aliquo cognoscet (iam enim sæpe diximus, nihil esse, quod à nobis modo aliquo intelligi non possit) imperfectissimè sanè, & confusissimè ea cognoscet. Atque hæc conclusio non de intellectu nostro tantùm, sed de angelico etiam, & proposita, & probata est. De diuino alia est ratio. Nam etsi diuinus propter suam perfectionem non intelligit plura immediatè, siue in seipsis, sed in ipsa diuina essentia cognita; tamē si plura immediatè intelligeret, nihil impediret, quominùs eo pacto infinita perciperet.

Cur potentiæ pluribus intentæ imperfectiùs singula perficiant.

Cognitio diuina.

Infinita posse confusè cõcipi, & appeti. Nihil est autem contra conclusionem hanc, si volũtas creata feratur simul in infinita, vt si quis cupiat viuere annos infinitos. Nec enim hoc argumento colliges, intellectum nostrum posse cõcipere simul infinita, nisi confusè, quippe cùm ea etiam appetitio confusa sit. Namq; fieri non potest, vt voluntas quicquam appetat distinctè, nisi præeunte distincta cognitione aliqua intellectus.

Obiectio. At obijcies, Angeli, si creati essent ab æterno, possent modò recordari distinctè infinitorum annorũ præteritorum, quos distinctè, & singulatim nouissent; ergo aliquis intellectus creatus potest simul percipere infinita in se ipsis. Sed occurrendum est, fieri quidem potuisse, vt successiuè cognouissent infinitos annos præteritos, si Mũdus, saltem quoad incorruptibilia, ab æterno esse potuit; nõ tamen vt omniũ simul distinctè recordarentur: hoc enim arguit illimitationem actus intelligendi, quæ non datur in intellectu creato; illud autem solius durationis, quæ cum natura rerum incorruptibilium congruit.

Dilutio.

A nullo intellectu infinita à seipsis posse distinctè cognosci. Ex his duabus cõclusionibus patet, infinita in seipsis à nullo intellectu posse distinctè intelligi. Etenim successiuè, ne à Diuino quidē intellectu percipi possunt, vt patet ex prima cõclusione: simul autē, etsi nihil repugnaret percipi à diuino ex parte rerũ infinitarũ simul acceptarũ, repugnat tamen ex parte perfectionis diuini intellectus, cuius immediatu obiectũ necessariò est sola diuina essentia, idque, quia in ea perfectissimè cõtinetur cætera omnia, quod de nullo obiecto

fecto creato dici potest. Itaq; omni multitudini infinitæ repugnat percipi in seipsa, verum percipi successiuè repugnat ex parte ipsius infinitionis, simul autem, nō ex parte infinitionis, sed ex parte intellectus; finiti quidem, propter eius imperfectionem; infiniti autem, propter eius perfectionem. Atq; iuxta huius consectarij sensum potest modo aliquo exponi pronunciatum illud Aristotelis, Infinitum, vt infinitum est, ignotum esse, est enim verū, si sermo sit de cognitione infinitę multitudinis in seipsa, tametsi melius exponitur iuxta sensum solius primæ conclusionis, vt factum est superiús.

Notabile.

Exponitur dictū Aristotelis alio modo quā suprá.

Quo pacto infinita, in alio cognosci possint. SECTIO IIII.

Tertia conclusio sit, Etsi intellectus creatus, etiam in alia re naturaliter cognita, nō potest simul infinita percipere naturaliter; nihil tamen videri repugnare, quin possit supernaturali Dei munere.

Tertia cō clusio.

Hanc conclusionem vt melius, & faciliùs intelligas, aduerte duobus modis rem vnam posse cognosci in alia, seu, quod idem est, per aliam. Vno, vt per aliam cognitā, quo pacto cognoscimus Cæsarem per imaginē illius, causas per effecta, viciſſimq; effecta per causas, & vnum oppositum per alterum. Altero, per aliam non cognitam, quo pacto videmus colores per species sensibiles diffusas in aëre, ac impressas in oculis, & cognoscimus res corporeas per phantasmata, ac species intelligibiles earū, & per ipsam deniq; intelligendi facultatem. Quæ quidē accipienda volumus formaliter, quasi dixerimus, Vno modo, per aliam cognitā, quia cognita est, ac ratio cognoscendi aliam; altero, per aliā, quæ non sit ratio cognoscēdi aliā, ac proinde non necessariò cognoscenda, vt per eam cognoscatur alia. Nam etsi plerique nouimus species sensibiles, & intelligibiles, & ipsum etiā intellectum, per quem alia cognoscimus; non ideo tamen alia per ista cognoscimus, quia ista cognoscamus. Quod vel ex eo perspicuum est, quia multi sunt, qui ignorēt, aut etiam negent species sensibiles, & intelligibiles; nec defuerint, qui intellectū a sensu nō distinxerint; cùm tamēiuxta veram sentētiam, omnes per istas res naturales sentiamus, ac intelligamus. Hac igitur de causa non diximus in cōclusione, In alia re absolutè, sed in alia re cognita.

Duplex cognitio in alio.

Quo pacto vtraque accipienda.

Prior igitur cōclusionis pars ex eo aperta est, quia infinitorū distincta, & nō successiua cognitio (vtcunq; infinita sumātur, siue vt in se cognita, siue vt in alio) sēper excedit proportionē naturę finitę naturaliter operātis. Et quidē, si infinita sumātur in seipsis; perspicuū id est ex secūda cōclusione. Si verò, vt in alia re naturaliter cognita (qui sensus est huius cōclusionis proprius) ex eo facilè probatur, qa experimēto didicimus, minùs distinctè percipi naturaliter quācunq; rerū multitudinē, cùm percipitur in alia re naturaliter cognita, quā cū pcipitur in seipsa, quo pacto Medici distinctius pcipiūt multitudi-

Non posse naturaliter à creatura vlla simul, & distinctè, cognosci infinita.

nem

nem effectorum huius,vel illius medicamenti,cùm effecta ipsa immediatè cognoscunt,quàm cùm illa cognoscunt in medicamento, etiam postquam eius vim ex variis euentis perceperūt:atqui ex eadem secunda conclusione patet,distinctā cognitionē infinitorum in se ipsis excedere proportionem naturæ finitæ naturaliter operantis;ergo magis illam excedit distincta cognitio infinitorum in alia re naturaliter cognita.Quocirca nemo est,siue ex Philosophis,siue ex Theologis,qui dixerit,posse nos ,aut aliam creaturā intellectualē,naturaliter,ac simul percipere infinita,etiā in alio naturaliter cognito.Ita non opus est,priorē partē conclusionis aliter probare, de qua est cōmunis omnium consensio. Nec Theologi, qui aiunt cognoscere Christū infinita per scientiā infusam,quæ est scientia rerū in proprio genere(oīa,inquā,quæ sunt in potentia creaturarū, quas Deus cōdidit,& omnia omnino,quæ sunt, fuerūt,ac erūt)id asserunt de scientia actuali,quasi per eam scientiā cognoscat actu infinita;sed de habituali,vt possit,cùm noluerit,quidlibet eorū actu intelligere.

Scientia Christi infusa.

Adamus in 3.Sēt.q. 10. apud Capr. in eodem 3.d. 14.q.2.ar. 2. & Scot eadem d. & q. & alij apud eundem.

De posteriori autem dissensio est inter Theologos.sunt enim,qui asserant,ne in diuina quidem essentia perspicuè cognita posse intellectum creatum infinita simul cognoscere.Primùm,quia eiusmodi cognitio,si esset finitæ perfectionis,esset confusissima; si verò esset distincta,esset infinitè perfecta(maior enim perfectio requiritur,vt plura simul distinctè cognoscantur, quàm vt pauciora) at horum alterum repugnat hypothesi,alterum conditioni creaturæ.Deinde, quia absurdum est asserere,plura simul à creatura intelligi, quàm Deus simul creare possit:constat autem,Deum non posse simul creare infinita.Postremò,quia cùm infinitio extēsiua supponat intensiuam: esset hoc pacto virtus intelligendi creata,intensiuè infinita,ac proinde æquaretur virtuti Diuinæ.Ita concludunt, nullum intellectum creatum posse simul cognoscere infinita,etiam in essentia diuina,sed habitu dūtaxat. Quod animæ Christi concessum esse aiūt, eo q̄ possit cognoscere in diuina essentia quicquid voluerit, etiam si id in rerum natura,nec sit,nec fuerit,nec futurum sit vnquā.Quo autem modo illa cognoscat habitu infinita,Scotus [a] sic exponit, vt putet , ipsum eius actum videndi diuinam essentiam censeri quali habitum.respectu cognitionis creaturarum in illa, quippe cùm ea visio sufficiens sit ad cognoscenda quælibet entia prò libito.Nonnulli [b] tamen existimant animam Christi id facere posse per habitum quendam ad id infusum à Deo cum ipsa diuinæ essentiæ beatifica visione.

Sententia eorū, qui putant neminem Verbo posse infinita cognosci.

Primum huius sententiæ argumentū.

Cognitio habitualis animæ Christi.

Opinio eorum qui affirmant quemlibet Beatū omnia possibilia cognoscere in Verbo.

Primum eorū argumentum.

a Scot. in 3.d. 14.q. 2.

b Marsil. in 3.q. 10. ar. 2. & D. Ben. in 3.d. 14.2. p.d.q.3.

c Dur. in 4. d. 49. q.3. & Godefredus quod.6.q. 3.apud Capreolum in 4. d. 49.q.6. ar. 2. & alij apud Dur. in loco cit. Idē asserūt de anima Christi Alex. Alensis 3. p.q.23.mēbro 7. & Alber. Mag. in 3. d.14.ar.8

Alij [c] verò contrà omnino sentientes,existimant , quemlibet intellectum creatum cognoscere actu,ac simul in diuina essentia omnia quomodocunque possibilia,saltem quoad eorum quiditates,& naturas,etiam singulares,ac proinde infinita. Primùm, quia omnia hæc naturaliter,& necessariò relucent in diuina essentia, vnde fit,vt essentia diuina clarè cognita non possint illa ignorari.Deinde, quia

alioqui

alioqui non esset Beatitudo illa, status omnium bonorum aggregatione perfectus, quippe in qua non esset rerum omnium cognitio, & perceptio. Postremò, quia maius est videre essentiam infinitam simpliciter, quàm infinitum numerum creaturarum; quare cùm illa videatur à Beatis, & hanc quoque videri concedendum esse. Quòd si quis obiiciat, Quemlibet Beatum, eorum sententia, cognoscere quicquid Deus facere potest, igitur diuinam essentiam à quolibet Beato comprehendi; negant consequentiam, eò quòd ex ea sola cognitione creaturarum omnium colligatur comprehensio diuinæ essentiæ, qua creaturæ omnes ita cognoscantur, vt melius cognosci nequeant; quo pacto non dubium est, quin creaturarum possibilium vniuersitas à solo diuino intellectu cognoscatur.

3

D. Thom 3. contra gent. c. 60 & Ferrar. ibid. idem asserit D. Th. de anima Christi, 3. p. q. 10. ar 2. & 3. & quodl. 3. q. 2. ar. 3. & Capr. in 3. d. 14. q. 2. ar. 2. & alij multi sectatores D. Tho.

Alij denique, quorum opinio nobis probabilior videtur, mediam quandā viam tenent, asserentes, non posse quidem intellectum creatum cognoscere omnia omnino, quæ in diuina essentia relucent; nihil tamen repugnare, quominùs possit cognoscere aliqua infinita. Priorem partem ex eo probāt, quia infinitas extensiua cognitionis omnium omnino rerum arguit infinitatē cognitionis intensiuā simpliciter, quę soli Deo conuenit, quod latè ostendemus lib. 12. Posteriorem verò, quæ est posterior pars conclusionis nostrę, ex eo colligunt, quia cognoscere in diuina essentia aliqua infinita, & non omnia omnino, veluti infinita individua naturalia possibilia, & infinitas hominū cogitationes futuras (quorum illud à plerisque Theologis tribuitur cuilibet Beato, hoc autem animæ Christi) nō infert cognitionem ita perfectam, vt perfectior dari nō possit, & quæ iam sit propria Deo, quippe cùm perfectior sit ea, qua plura infinita cognoscūtur, & infinitè perfectior, qua omnia omnino possibilia. Adde hanc rationem. Plus est distinctè cognoscere infinitam essentiā, quàm infinitam aliquam multitudinem particularem rerum finitarum; at intellectus creatus potest supernaturali cognitione distinctè, siue quiditatiuè cognoscere essentiam infinitam; ergo & infinitam aliquam multitudinem particularem rerum finitarum. Dico autem particularem, quia cognitio omnium omnino, quæ à Deo effici possunt, dari non potest sine comprehēsione Diuinæ essentiæ.

Media sententia, quæ & approbatur.

Cognitio animæ Christi, & Beatorum.

Quocirca primum argumentū primæ opinionis ita dissoluendū est, vt dicamus, etsi ex cognitione infinitorū in se ipsis rectè sequitur, cognitionē intellectus creati, quæ circa ea versetur, fore confusissimam, aut verò infinitè perfectam; neutrū tamen sequi ex cognitione infinitorum in essentia Diuina finitè cognita. Eadē. n. ipsa cognitio Diuinæ essentiæ terminari pōt secundaria ratione ad aliqua infinita pro mēsura luminis gloriæ, veluti ad infinita animalia, quæ sunt in potestate naturaliū causarum; nec distincta cognitio illius impediet distinctam horum cognitionem, sed potiùs erit ratio, cur hęc distinctè percipiatur. Hoc. n. interest inter excellens sensibile, & excellens intelligibile, quòd illud, cùm percipitur, sæpe lędit sensum, &

Cognitio infinitorum in se, & in diuina essentia discreta.

alia rum

aliarum rerum perceptionem impedit; hoc autem non solùm non lædit intellectum, neque impedimento est, quominùs alia percipiat, sed etiam quantò est excellentius, perfectiúsq; percipitur, tantò plurium rerum, ac excellẽtiorum cognitionem secum affert: ita, vt sæpe eadem cognitione, qua illud percipitur, multa eius effecta simul distinctè intelligantur. Quòd si hoc accidit in naturali cognitione, non est cur negandum sit, Beatos cognitione supernaturali, ac distincta infinitæ essentię infinitam aliquam multitudinem in ea relucentem distinctè percipere. Ita fit, vt cognitio supernaturalis, infinitæ multitudinis, in Diuina essentia finitè cognita, nec debeat esse confusissima, nec infinitè perfecta; quod tamen sequeretur ex cognitione naturali infinitorum, siue in se ipsis, siue in alia re naturaliter cognita, vt ex dictis patet.

Non omnia, quæ simul cognosci possunt, si multa etiam creari posse.

Secundum hoc pacto dissoluitur: Non esse mirũ, si creatura in Deo cognito plura simul cognoscere valeat, quàm à Deo simul creari possint, cùm & maius, siue perfectius aliquid cognoscamus, quàm à Deo possit effici, ipsum nimirum Deum; & simul concipiamus, quæ à Deo simul produci nequeunt, propter rei ipsius repugnantiam, ve luti motum, tempus, & si quæ sunt alia essentialiter successiua. Itaq; tota repugnantia in effectu est, aut in modo efficiendi, cùm tamen nulla sit in cognitione, aut modo cognoscendi. Accedit, quòd creatio multorum diuidit; cognitio autem eorum in vno non diuidit, sed vnit; at infinita in se ipsis dari non possunt; in virtute autem causæ primæ, quæ vna est, possunt.

Nonnemĩ infinitatẽ intensiuã æquari diuinæ.

Tertium denique ex dictis diluitur. Dictum est. n. non omnem infinitatem extensionis supponere infinitatem intensionis, sed eam solam, quæ omnia omnino possibilia complectitur. Adde, peccari etiam in eo, quod iudicatur, omnem infinitatem intensiuam æquari infinitati diuinæ. Nam, etsi calor esset infinitè intensus, adhuc tamẽ non esset ita infinitus, vt cum infinitate diuina æquari posset. Quod idem diceretur de infinitate actus intelligendi intellectus creati, si infinitè intensus eliceretur. Quod autem addunt, posse omnes rerum quiditates, quæ in diuina essentia relucent, habitu cognosci ab intellectu creato, etsi nobis non placet, tamen quia nostræ conclusioni nihil officit, aliis nunc discutiendum relinquimus.

Cognitionẽ Beatorum in Verbo ad plura, vel pauciora extẽdi pro ratione luminis gloriæ.

Primum verò secundæ opinionis (quanquã ea nihil propositę cõclusioni aduersatur) facile diluetur, si dicas, Etsi omnes rerũ quiditates, etiã singulares, naturaliter, ac necessariò relucẽt in diuina essentia; nõ continuò tamen sequi, cognosci eas omnes à quouis intellectu, qui diuinã essentia intueatur, sed ab eo solo, qui illã videat tãta perspicuitate, quata ipsa cognosci põt, quod est propriu intellectus Diuini. Itaq; pro mẽsura luminis diuinitus concessi, vt quisq; clariùs intuetur diuinã essentia, ita plures quiditates creabiles cognoscit: ni si q; eas tantum, quæ actu existunt, cognoscit notitia intuitiua. Nũ autẽ oẽs actu existẽtes cognoscat notitia intuitiua; cæteras verò abstractiua

ſtractiua, ſiue ſimplicis intelligẽtiæ, vt vocatur, alibi exponendũ eſt.

Secundum autem quàm parum habeat virium, apertu eſt. Neque enim dici poteſt, deeſſe quicquam ſtatui humanorum bonorum aggregatione perfecto, ſi ei aliquid deſit, quod non in humanis bonis, ſed in diuinis numerandum ſit, cuiuſmodi eſt cognitio omnium omnino quiditatum poſſibilium. *Beatitudo.*

Tertium denique facilè dilues, ſi dicas, etſi maius eſt, videre diuinam eſſentiam, quam omnes omnino res creabiles, ſi cæ cognoſcerentur in ſe ipſis; non maius tamen eſſe videre diuinam eſſentiam, quàm videre omnes in ipſa diuina eſſentia; cùm vtrunque fiat eodem actu, eoque infinito, & diuinæ naturæ proprio.

Solutio argumentorum, quibus infinita in ſeipſis finito tempore videbantur poſſe cognoſci.

SECTIO QVINTA.

SVpereſt igitur, vt diſſoluamus argumenta ea, quibus infinita in ſeipſis finito tempore videbantur poſſe cognoſci: ad quorum primum dicendum eſt, quiditatem quidem potentiæ paſſiuæ ex ordine ad actũ adęquatum intelligendam eſſe, ac proinde quiditatẽ materiæ primæ ex ordine ad formã ſubſtantialẽ in cõmune; materiæ verò cœli, ex ordine ad formã ſubſtãtialẽ inſeparabilem; denique materię horum inferiorũ ex ordine ad formam ſeparabilem: at num ea comprehẽdi poſſit, ex ordine ad potentiam actiuam, & introductiuam formarũ intelligẽdum eſſe. Ac ſi materia quidem conferatur cum abſoluta Dei potentia, non dubiũ eſt, quin ſit naturaliter incõprehenſibilis ab intellectu creato, propterea quòd virtus diuina poteſt in ea introducere, non modò infinitas ſpecie formas, ſed etiam in infinitum perfectiores. Si verò conferatur cum potentia actiua naturali (quæ comparatio in ſola materia horum inferiorum habet locu) veluti cum virtute Solis, aut etiam omnium ſecundarum cauſarum naturalium ſimul; dicendum eſt, eam poſſe comprehendi naturaliter ab intellectu creato, etiam noſtro, quia formis, quę à cauſis naturalibus introduci poſſunt, certus præfixus eſt terminus; ſiue ſingulorum agentium vim ſpectes, ſiue omnium ſimul concurrentium. Eodem penè modo reſpondendum eſt ad id, quod de magnitudine proponebatur. Nam etſi diuiſiones, quibus magnitudo diuina poteſtate diuidi poteſt, naturaliter percipi nequeunt ab intellectu creato, ſiue ſimul, ſiue ita ſucceſſiuè, vt earum cognitio abſoluatur; at tamen in quas diuidi poteſt per cauſas naturales, poſſunt; id, quod propterea euenit, quia omnibus rebus naturalibus certus paruitatis terminus præfixus eſt *Potentiæ paſſiuæ cognitio.* *Materia qua ratione comprehendatur.* *Magnitudo qua ratione.*

Sed, vt ad Materiam reuertamur, obiiciat aliquis, nõ poſſe eam naturaliter comprehendi, nõ ſolùm quia formę ſingulares, quas naturaliter *Obiectio.*

a

liter recipere poteſt, ſunt infinitæ numero; ſed etiam quia ſpecies ipſæ rerum naturalium poſſunt in infinitum augeri per cauſas naturales; veluti in miſtis inanimatis per varia genera compoſitionum, quas quotidie humana induſtria excogitat, quibus, applicando actiua paſſiuis, ſepæ nouæ rerum ſpecies oriuntur, quæ nunquam anteà extiterunt: in ſtirpibus item adhibita ſerendi, & inſerendi arte, cuius vſu nouas ſpecies genitas videmus: ac denique in animalibus propter commiſtionem diuerſarum ſpecierum, vnde tam multiformes partus accidunt in Africa, conuenientibus feris propter aquæ penuriam ad paucos amnes, vt inde exiſtimet Ariſtoteles in ſecundo libro de generatione animalium originem habuiſſe prouerbium illud, Semper noui aliquid Africã afferre; quam Ariſtotelis ſententiam tranſtulit Plinius in octauum librũ Naturalis Hiſtoriæ. Quòd ſi formæ, quæ naturaliter introduci poſſunt, infinitæ ſunt præſertim ſpecie; perſpicuum eſt, materiam horum inferiorum eſſe naturaliter incomprehenſibilem ab intellectu creato. *cap. 5.* *Lege c. 16*

Solutio. Ad hanc obiectionem, quod quidem attinet ad formas ſingulares, dicendum eſt, earum cognitionem nõ eſſe neceſſariam ad compreprehenſionem materiæ. Nam vt intentio agentium naturalium (primo excepto) non fertur in productionem ſingularis vllius determinati; ita ad comprehenſionem eorum non requiritur vllius certi ſingularis perceptio, nedum infinitorum: quare neque ad comprehenſionem materiæ. Quod verò attinet ad formas ſpecificas, communis Philoſophorum ſententia eſt eas, quæ naturaliter introduci poſſunt, eſſe finitas. Vnde eſt illud Platonis à Porphyrio relatũ in Iſagoge, non eſſe Philoſopho deſcendẽdũ à ſpeciebus infimis ad individua, quòd illæ finitę, hæc infinita ſint, & ſub ſcientiã cadere nõ poſſint; quod idẽ cùm Ariſtoteles, tũ cęteri Philoſophi paſſim in ore habẽt. Itẽ illud, quod omnes aiunt, circulo quodã eadẽ ſpecies rerũ per generationẽ reuerti, nõ item eadẽ individua. Et, quod hoc ipſo capite docet Ariſtoteles in eo loco, in quo trãſeuntes etiam materias, finitas eſſe probat, Non progredi rectà in infinitũ generationes ſecundum ſpeciem, ſed identidẽ fieri earundem repetitionem. Cuius rei argumẽto eſt finita virtus naturalium cauſarũ, earumq; determinatio in agendo. Quo poſito, haud dubiè dicent Philoſophi, generationes illas, quas obiecimus, etſi videntur procedere in infinitũ ſecundum ſpeciem, ſuum tamen habere terminum; vt ſi in aliquibus tandem animal genitum per commiſtionem diuerſarum ſpecierum ſequatur naturam ſpecificã agentis; & compoſitum ex diuerſis ſpecie componentibus, tandẽ aliquando non coaleſcat in rerũ ſpeciem. Quòd ſi hoc difficilè quis ſibi perſuadeat, nec credat Philoſophos loqui, niſi de ordinarijs ſpeciebus, cùm aiunt eſſe finitas; dicendum illi erit, ad comprehenſionem naturalem materiæ ſatis eſſe, ſi cognoſcantur omnes formę ſubſtãtiales pręſtãtiſſimę cuiuſq; generis infimi, quando quidẽ hę continent, non modò eminenter cęteras quæ idem genus diuidunt;

Formarum infinitas ſicũ ſpeciem. *Cap. de Specie.*

diuidunt, sed etiam formaliter omnia formarũ substantialium genera; ac deniq; introductio singularum est simillima introductioni cęterarum sui generis quod ex similitudine generationum patet, vt canis, & lupi. Quòd si obiicias, ergo satis erit cognoscere formam humanam, quæ est omnium perfectissima, & eminenter continet cæteras; negandum illis id erit. forma enim humana, nec continet formaliter omnia substantialium formarum genera, nec eius introductio est similis omnium aliarum introductionibus, quemadmodum nec generatio humana generationibus aliarũ omnium rerum naturalium, vt ignis, aut aquæ; nec omniũ etiam animalium, vt ouiparorum, & cęt. Quocirca satis putat Philosophus naturalis se explicare vim materiæ, si modos specialium generationum tradat, etsi sub eundẽ cadant multæ, aut forsitan infinitæ. Quòd, si hanc materiæ cognitionem non libenter appellaueris comprehensiuã, dicent quæstionem esse de nomine, tametsi affirmatiuã partem approbandam iudicabunt, cùm in ea non sit sermo de omnino comprehensiua cognitione, sed de comprehẽsiua naturali, siue quam viribus naturæ consequi possumus.

Obiectio.

Dilutio.

Ad secundum dicendum est, Primum quidem, comprehẽsionem naturalem potentiæ actiuæ creatæ non requirere pereeptionem omnium indiuiduorum, imo ne vnius quidem determinatè, vt dictum est de comprehensione naturali materiæ. Deinde, si quis admittat multiplicationem specierum in infinitum per causas naturales; satis fore ad comprehensionem agentium naturalium, si percipiantur perfectissimę omnes species infimorum generũ, quæ ab eis effici possunt, vt dictum est de materia. Quòd si obiicias, ergo agentia naturalia esse infinitæ perfectionis, si possunt introducere formas substantiales infinitas secundũ speciẽ, neganda erit consequentia. Neq; enim possunt formæ substantiales ita in infinitũ augeri secundum speciem, iuxta hanc sententiam, vt earum perfectio in infinitũ possit esse maior. Nam in animantib. genitis à diuersis specie, semper genitũ degenerat à perfectiori, vt mulus ab equo. In cæteris autẽ, etsi ex duab. specieb. potest generari perfectior, vt in plerisque vnguentis & medicamentis patet; non procedet tamen hoc in infinitum, quia virtus cœli, cui eorũ generatio tribuenda videbitur, certa & præfinita est, neq; ex quacumq; rerum coniunctione tertiam efficiet speciem. Quod potiori ratione dicẽdum erit de cæteris agentib. inferiorib. si eorum virtute fiat generatio vnius ex multis. Itaque ordo perfectionis huiusmodi formarũ, si dabitur in infinitũ, similis erit ordini partium proportionaliũ, quæ cõtinetur in qualibet finita magnitudine; non autẽ ordini numerorũ, qui ita progrediuntur in infinitum, vt excedãt quamcunq; datam multitudinem.

De comprehensione potentiæ actiuæ naturalis.

Obiectio 1.

Si illud quoq; obiicias, quod paulò antè dictum erat, virtutem agẽtiũ naturaliũ esse certã, & determinatam: ergo non posse producere in infinitum diuersas specie formas: duobus modis pro ea sententia

Obiectio 2.

Prima solutio. respōderi potest. Primùm virtutem agētium naturalium esse certam & determinatam, quoad vltimum potentiæ, vt dici solet, siue quoad perfectissimum effectum cuiusque, vt virtus canis ad generandum canem; at infra perfectissimum effectum nihil repugnare varietatem infinitam, vt in caloris etiam effectu cernere est quoad graduum varietatem. Deinde singula quidem agētia per sese, & respectu determinatæ materiæ secundæ, aut adiūcto certo alio, & determinato agente determinatum effectum habere; at cum alia atq; alia materia, aut alio atque alio agente coniuncta, posse habere alia atque alia effecta; quo pacto sol cum equo & equa generat equum; cum æqua & asino, mulum; atque hoc pacto iuxta hanc sententiam posse dari processum in infinitum.

Posterior

Species intelligib. Angelorum. Ad tertium dicēdum est, vt species intelligibiles Angelorū comprehendantur, satis esse, si percipiantur naturæ generales, & speciales, quas repręsentant, in quibus per se scientia consistit; harum autem naturarum in nulla eiusmodi specie repræsentari infinitas. Eas enim solas generales, & speciales naturas referunt (plures tamen vel pauciores pro cuiusque speciei præstantia) ex quib. mundus à Deo constitutus est, quas paulò antè ordinarias appellauimus. Nam vt ex his cæteræ multiplicari possunt, siue ad certum numerum, siue in infinitum; ita & intelligi possunt per species, quibus hæ repręsentantur. Neque verò ad comprehēsionem repręsentantium requiritur perceptio eorum omnium quę quomodocunq; repręsentantur (hoc enim pacto nullum repręsentans comprehendi posset ab intellectu creato) sed eorum tātum, ad quæ illa immediatè repręsentanda vim habent. Quo autem modò huiusmodi species repręsentent infinita indiuidua, & quo pacto indiuidua per eas intelligantur, & quæ contra hoc specierum genus obiicias Scotus, suo loco patebit.

Cur partes omnes proportionales continua successiuè ab Angelo cognosci nequāt. Ad quartum dicendum est, fieri non posse, vt Angelus intelligat successiuè omnes partes proportionales columnæ per instantia, quib. copulantur partes horæ proportionales. Primùm, quia sequeretur designatas esse in fine horæ partes proportionales columnæ. intelligere enim successiuè atque ordine partes cuiusq; magnitudinis, percurrere eas mente, atq; designare est; hoc autē si fieret à capite ad basim, iam designata esset vltima pars, vt superius ostensum est. Deinde, quia, eadem incommoda accidunt ex designatione, atq; ex reali diuisione, aut si non eadē omnia, saltem Angelus, qui posset eas partes designare, posset etiam designando, realiter diuidere; dicta autem reali diuisione prædicta, iam in aliqua vna dūtaxat earum inesset prędicta superficies, nec enim in plurib. inesset, quia omnes iam essent à se inuicem realiter diuisæ. Ex qua re quæ incommoda sequantur, ad primam cōclusionem dictū est. Tertiò quia aut inter eam intellectionem, quam Angelus eliceret in fine horæ, & omnes alias intellectiones præcedētes mediaret aliquid temporis, aut nihil. Si nihil; ergo intellectiones eiusmodi non processissent per instan-

tia

tia inter se distantia,vt supponebatur:si ali quid;ergo illud esset diuisibile,& indiuisibile; diuisibile, quia pars horæ; indiuisibile, quia alioqui iam esset actu diuisum per alias intellectiones Angeli, quæ tamen nullę esse potuerunt.Inuoluit enim cõtradictionem intercedere aliquam potuisse inter eam, quæ eliceretur in vltimo instanti horæ,& omnes præcedentes.Postremò,quia si id facere posset Angelus per instantia proportionaliter distantia, posset quoque per omnia;sunt enim mediata omnia,nec ex parte aut Angeli aut tẽporis vllum esset impedimentum ; at si quemadmodum id mente fieret; ita columna re ipsa diuideretur(quod simul Angelus ęquè posset facere)iam columna esset re ipsa diuisa in omnes omnino sui partes; quæ eædem omnes absoluta hora essent diuisibes, & indiuisibiles; igitur fieri non potest,vt Angelus successiuè intelligat infinita per instantia proportionaliter distantia temporis finiti.

Ad vltimum ponamus,eiusmodi imagines esse qualitates visibiles & quæ immediatè,licet minùs principaliter, terminent aspectũ; quod argumẽtum ponere videtur:Hoc si quis probet,hunc in modum respondeat necesse est:si illæ sunt infinitæ, rectè occursum esse,hominem pergentem ad speculum cognoscere infinitá ; sed tamen non ea distinguere,seu,quod idem est, non ea cognoscere, vt infinita;quod superstitiosè sic exprimerent quidã recentiores Dialectici,Infinita quidem illum cognoscere sed non cognoscere infinita. Propositio enim Aristotelica , qua pronunciatur , non posse infinita finito tempore cognosci,de distincta cognitione planè intelligenda est,vt patet ex ipso quæstionis initio. Sed quid de Angelis;An non illi eas imagines distinctè cognoscere poterunt; cùm ad intelligendum non egeant adminiculo sensuum? Quod si dicas, infinitas quidem imagines generari in speculo obiecto , sed tamen ne ab Angelis quidem eas omnes posse distinctè intelligi , propter ea incommoda,quæ in cõfirmatione primę conclusionis proposita sunt;Primum obstat id,quod additur in argumentatione, difficillimum esse creditu, fieri,naturaliter multitudinem aliquam successiuam distinctorum entium, nec eam ab vllo intellectu creato successiuè percipi,ac distingui posse.Deinde obstat libertas,qua Angelus in quolibet temporis,momento intelligere potest quoduis corporeum accidens,quod tunc existat, ac proinde imaginẽ vultus in eo momento impressã in speculũ.Quòd si velit intelligere omnes; quæ gignuntur in omnibus momentis hotæ continua proportione distantibus;nihil iam erit,quod impediat.Iam enim constabit,,nihil id repugnare ex parte effectus,cũ ponantur infinitæ imagines,successiuè genitæ in speculo; finito tẽporis spatio.Tertiò;quia incommoda; ob quæ infinita finito tẽpore successiuè intelligi non posse ostendimus,eadem eueniũt,si infinitæ imagines eodẽ modo gignantur;quod facilè intelliges,si ad primã;& secundã argumentationem vel leuiter attẽdas;tertiam verò hoc pacto imaginib. accõmodes,si

Exponitur propositio Aristotelis.

Responsio

Impugnatio.

Nõ posse successiuè tempore finito infinitas rerum similitudines produci

in quolibet momento eius temporis generetur noua omnino imago,fore vt illius temporis detur pars vltima,& non vltima, diuiſibilis,& indiuiſibilis. Nam cùm momẽta non ſint immediata inter ſe ſe,neceſſariò fit,vt inter generationem vltimæ imaginis,quæ generabitur in vltimo inſtanti eius temporis,& generationes aliarum omnium mediet pars aliqua temporis,quæ eadem & diuiſibilis erit, quia pars,& indiuiſibilis, quia nullum cõplectetur momentũ. ponimus enim in omnibus iis, quæ vltimum præceſſerunt,genitam fuiſſe aliquam imaginem, & quærimus partem interiectã inter vltimum, & reliqua omnia, quæ pars nullum omnino momentum cõplectatur neceſſe eſt.Ita fiet,vt eadem quoq; pars,& ſit vltima, quia in alias minores diuidi non poteſt, & nõ vltima, quia poteſt,cùm ſit pars temporis. Poſtremò, quia ſi eę imagines ſucceſſiuè infinitæ eſſent,ſucceſſiuè quoque à Deo, à quo præcipuè penderent,intelligi poſſent, poſito eo,quod fieri nequit,Deum intelligere poſſe ſucceſſiuè;at dictum à nobis erat,ne à Deo quidem poſſe intelligi infinita ſucceſſiuè,& incipiendo,etiam ſi diuinus intellectus ſucceſſiuè intelligere poſſe ſingatur

Cognitionem diuinam ſucceſſiuam eſſe non poſſe.

Dicendum eſt igitur iuxta hypotheſin initio reſponſionis factã, imagines eo pacto in ſpeculo genitas, non eſſe infinitas, ſed vnam duntaxat,quæ continua generatione fit maior, cùm quis ad ſpeculum accedit.Nam cùm motus accidentis ponatur continuus;neceſſariò efficitur,vt generatio quoque imaginis ſit cõtinua,& non interrupta;quod autem continuũ eſt,non eſt multa,ſed vnum.Præterea vilio eius imaginis eſt vna; ergo & imago vna.Quare non generantur aliæ, atque aliæ imagines in aliis,atque aliis momentis eius temporis,ſed quæ primo illius momento genita eſt,eadem in toto, & in ſingulis eius partibus augetur,ac proinde in cęteris omnibus momentis aucta eſt. Nec tamen ea ita augetur, vt eædem partes, quæ antè erant,incipiant eſſe in alia parte ſubiecti,in qua non erãt; aut maior imago cõponatur ex minore.Fluit enim imago illa,cum mouemur,ſtat,cùm ſtamus,neque quicquam eius, quod in vno momento exiſtit,permanet in alio,ſi locum mutemus.Idẽ accidit,cùm corpus continuè & mouetur loco,& augetur.Nam exiſtentia continua in loco,quem continenter acquirit,eſt vna numero duntaxat, quæ toto tẽpore fit longior ſucceſſione,& maior occupatione ſpatij,nec poteſt eſſe multę numero,niſi vel reali diuiſione per quietes interrũpentes motum,vel deſignatione per diſtinctos deſignandi

Alia ſolutio.

Κεφ. Γ'.

Text.4 Γ' ἀπροάσεις κατὰ τὰ ἔθη συμβαίνουσιν. ὡς γὰρ εἰώθαμεν, οὕτως ἀξιοῦμεν λέγεσθαι: καὶ τὰ παρὰ ταῦτα, ὡς ὅμοια φάντασμα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσυνήθειαν ἀγνωστότερα καὶ ξενικώτερα. τὸ γὰρ

actus:

actus:at neque quietes interrumpentes, neque actus designantes possunt esse infiniti,vt ex dictis patet: non acquirit igitur corpus, quod eo pacto mouetur,existentias in loco infinitas.quare neque in speculo gignuntur infinitæ imagines. Verùm prædicta imaginum suppositio magis popularis est, quàm Philosophica. Probant enim Perspectiui,nullam imaginem videri in speculo, sed aspectum immediatè terminari per radios reflexos ad rem ipsam obiectam speculo. Vsi tamen sumus ea suppositione,quia etsi vera esset,nihil incommodi accideret, contra conclusionem argumento impugnatam.

In speculo non imaginē rei, sed rem ipsam immediatè videri.

CAPVT. III.

Tex. 14. *Discendi a autem rationes consuetudinibus respondent. vt enim soliti sumus, ita rem exponendam esse censemus: & quæ præter hæc dicuntur,haud similia videntur nobis; sed propter insolentiam ignotiora, magisque peregrina.*

Absolutè igitur, & vt res habet,dicēdum est, cùm quis in speculum mouetur, iccirco in illo videri continenter augeri imaginem vultus,quia basis triāguli visualis,quæ est in vultu ipso, cōtinenter sit propinquior angulo visuali opposito, qui est in potentia visiua, in qua triangulus visualis reflexus terminatur;ac proinde linea diuidens eiusmodi triangulum in duas dimidietates, hoc est, in partem directam,& reflexam (quæ linea est in superficie speculi)continenter fit maior.Num autem radij visuales facientes eiusmodi triangulum, sint species ipsæ visibiles,quæ progrediantur à vultu, & reflectantur ad oculos, an aliquid aliud;& quo pacto iidem radij in speculum directè incidant, & reflectantur ad oculos, ac denique num in prædicto motu aliqua qualitas successiuè fiat extensior in speculo;alio fortasse loco exponemus.Illud nūc satis sit,si qualitas aliqua ibi successiuè fit extensior,idem de ea dicendum esse, atque dictum est de imagine, quam videmur videre in speculo.

Vera argumenti solutio.

Quod

Capitis tertij explanatio.

Discendi a autem rationes } In hoc capite, quod est tertia huius libelli pars ,docet Aristoteles qui nam modus tenendus sit in inuestigatione veritatis. Quoniam vero consuetudo sæpe in causa est, vt plerique certiores rationes flagitent, quàm patiatur natura rerum , de quibus agitur,aut infirmioribus contenti sint,quàm earum certitudo postulet, ostendit Arist.initio capitis,quantam vim habeat consuetudo in perdiscendis disciplinis,vt inde pateat quantum impedimenti eis perdiscendis afferri possit, si aliter atque res postulet,scientiæ tractentur.eum enim ferè solū docendi modum probat quisque, quo ipse longo tempore discere consueuit. Vnde fit,vt quæ ab antiqua discendi consuetudine nostra vidētur abhorrere,ea tanquam peregrina,& parū similia iis,quæ ante didicimus, facilè repudiemus. Causam verò huius rei eam esse ait,quia quod cōsuetum est,id nobis notius est.Quocirca cùm nemo discat,nisi ex sibi notioribus,ea sola accipit quisque tāquam

Vis consuetudis in disciplinis capescendis

Consueta notiora esse.

notiora sibi ĩ que putat se absque periculo errandi fidẽ habere posse, quibus ex longo tempore assuetus est. Diximus autẽ. Discendi rationes, pro eo, quod Græcè est, ἀκροάσεις, id est, auscultationes, siue auditus; quia nomẽ ἀκροάσεως, nõ sumitur hoc loco, quemadmodũ in inscriptione librorũ de Physica auscultatione, in eáque diuisione librorũ Aristotelis, qua alii dicũtur auscultatorii, alii exoterici. Complectitur enim Aristoteles in hoc capite verbo ἀκροάσεως, omnia discẽdi genera, etiam parũ accurata, cuiusmodi est ratio discẽdi per exẽpla, testimonia, &c.

Plus aliquãdo cõsuetudinẽ, quàm veritatẽ posse.

b *Quantam porrò vim*} Quantam vim habeat consuetudo, ex eo etiã cõfirmat, quia nonnunquã plus potest cõsuetudo, quã aperta veritas. Multa enim planè fabulosa, & puerilia tradebãtur in legibus, & statutis Ethnicorũ, quibus cõtra apertã veritatẽ ꝓpterea habebatur fides, ꝙ populus iis audiẽdis assuetus esset; vt ꝙ homines essent ex satis dẽtibus ꝓcreati, ac proinde pro terra matre pugnare oporteret, quod exemplum est apud Alex. Forsitan scriptũ reperit in antiquis legibus alicuius Reipublicæ.*

Quàm variè homines doceri velint

c *Quidam igitur nisi*} Exponit, q̃ variè homines doceri velint propter variũ discendi modũ, cui assueuerunt. Nam qui in Mathematicis longo tempore versati sunt, non alium probandi modũ, quàm mathematicũ admittunt. Qui verò per exempla discere cõsueuerunt, exemplis quoque omnia sibi explanari volunt. Iam qui in Poëtis ætatem triuerũt, nisi quis testem Poëtã producat, ferè audire cõtemnũt. Sunt, qui omnia sibi accuratè, ac perfectè explicari cupiãt, quòd eo pacto discere assueuerint. Alios, qui parum res discutere, & rudi Minerua transigere solent, omne accuratum, ac subtile docendi genus offendit. Quoniam verò consuetudo, vt aiunt, altera natura est; nihilque ab vno per consuetudinem fit quod alteri per naturam cõtingere nõ possit perspicuũ est, variã quoq; hominũ constitutionẽ, & peculiarẽ cuiusq; naturã in causa esse posse, vt alii aliter doceri velint. Nam qui sunt tenacis imaginationis, parúmq; eleuatum intellectũ habent, & parum liberũ à phãtasmatibus, omnia sibi more mathematico tradi postulãt. Qui verò ratiocinandi facultate nõ admodũ valent, exẽplis delectãtur. Qui autẽ suo iudicio, quasi parum perspicaci diffidunt, omnia aliorum testimonio confirmari volũt. Iam, qui ingenio pollẽt, non nisi subtili & accurato docẽdi genere gaudent; nisi res sint eiusmodi, vt non admodũ certas demõstrationes patiantur. etenim ad defectũ ingenii pertinet, omnia accuratè, ac subtiliter doceri posse existimare. Demũ, qui subtile docẽdi genus assequi nõ possunt, aut vt in cõtractibus, & cõueniẽtibus; sic in disciplinis illiberale esse putãt, minutissima quæque

Cõsuetudo altera natura.

τὸ γὰρ σύνηθες, γνωριμώτερον. ἡλίκην[b] δὲ ἰσχὺν ἔχει τὸ σύνηθες. οἱ νόμοι δηλοῦσιν, ἐν οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μεῖζον ἰσχύει τοῦ γινώσκειν περὶ αὐτῶν διὰ τὸ ἔθος. ¶ οἱ[c] μὲν οὖν ἐὰν μὴ μαθηματικῶς λέγῃ τις, οὐκ ἀποδέχονται τῶν λεγόντων: οἱ δ' ἂν μὴ παραδειγματικῶς: οἱ δὲ μάρτυρα ἀξιοῦσι ἐπάγεσθαι ποιητήν. καὶ οἱ μὲν πάντα ἀκριβῶς: τοὺς δὲ λυπεῖ τὸ ἀκριβὲς, ἢ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι συνείρειν, ἢ διὰ τὴν μικρολογίαν. ἔχει γάρ τι τὸ ἀκριβὲς τοιοῦτον. ὥστε καθάπερ ἐπὶ τῶν συμβολαίων, καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἀνελεύθερον εἶναί τισι δοκεῖ. διὸ[d] δεῖ πεπαιδεῦσθαι πῶς ἕκαστα ἀποδεκτέον, ὡς ἄτοπον ἅμα ζητεῖν ἐπιστήμην, καὶ τρόπον ἐπιστήμης: ἐστὶ δὲ οὐδέτερον ῥᾴδιον λαβεῖν. ¶ τὴν[e] δ' ἀκριβολογίαν τὴν μαθηματικὴν οὐκ ἐνά-

Textus 15.

Hoc loco cõm. 20.

**Fortasse tamen nomine τῶν νόμων intelligit Arist. veteres quasdam cantilenas. lege illũ in Probl. Sect. 19. q. 28.*

Textus 16.

que perſequi,& quaſi ad calculos reuocare; ii rudi Minerua, omnia ſibi exponẽda cẽſent. Ita fit, vt quẽadmodũ cõſuetudo, ſic etiã naturæ particularis cõſtitutio ſæpe ĩ cauſa ſit, vt res, quarũ ſcięti a quæritur, aliter, atq debeãt, tractẽtur.

d *Quærenda inſtitutus*} Tradit duo documẽta, quibus nõ modò occurrit vtriq. impedimẽto cõſuetudinis,& particularis naturæ: ſed etiã docet, quo pacto veritas in diuerſis ſcientiis ſit inueſtigãda, quod ipſi præcipuè propoſitũ erat in hoc libro. Eorũ alterũ generale eſt, ſpeciale alterum. Generale eſt, vt ante omnes alias ſcięti as quæratur modus ſcięndi, hoc eſt diſcipli na ea, quæ modum ſcięndi tradit. Ita his verbis docet Ariſtoteles, ante omnia dandã eſſe operã Dialecticæ, ſiue Logicæ. vt Alex D. Tho. Mag. Alb.& Cõmẽt. exponunt. Hæc.n. docet, quibus rebus, quæ probãdi rã tio, ac tractatio conueniat, vt pateat ex libris Analyticis,& Topicis, Nũ autẽ Ariſt. cùm diſtinguit Dialecti cã à ſcientia, velit eam à numero ſcięti arũ excludere, an verò ſolùm diſtinguere ab iis ſcientiis, quæ ita ſunt ſcięti æ, vt nõ etiã tradãt modũ ſciendi paulò pòſt expendemus.

Ante alias ſcięntias modũ ſciendi quærẽdũ eſſe.

Quod.n.conſuetũ eſt, id notius eſt. Quantã [b] *porrò vim habeat conſuetudo, leges declarãt, in quibus fabuloſa, & puerilia plus valẽt, propterea quòd eis aſſueti ſumus, quàm quæ de ijs rebus cognitio habetur.* ¶ *Quidã* [c] *igitur, niſi Mathematicorũ more quis doceat, neminem dicentem admittũt: Alij, niſi exẽplis vtaris, nihil approbant: Alij Poetã teſtẽ producendũ volunt. Ac alij quidem omnia accuratè docẽda exiſtimãt: alijs ipſa exquiſita docẽdi ratio moleſta eſt, ſiue quòd rem cõplecti nequeant, ſiue quòd eam diligentiam nimiã eſſe iudicẽt. Habet.n. tale quiddam id quod accuratũ eſt. Vnde fit, vt quemadmodũ in cõtractibus, ita in diſputationibus illiberale quibuſdã id eſſe videatur. Quapropter* [d] *inſtitutus eſſe quisq; debet, quo pacto ſingula approbãda ſint; quoniã abſurdum eſt ſcientiam ſimul, & ſcientiæ modum quærere: præſertim cùm neutrum aſſequi facile ſit.* ¶ *Mathematicorum* [e] *autem accurata docendi ratio non in*

Textus 15. Alex. cõ. 21. D.Th. lect. 5. p. 4. Alber. c.13. Aue. comm.15.

Textus 16.

e *Mathematicorũ autẽ*} Speciale documẽtũ eſt; Initio cuiuſq; ſcięti æ percipiendas eſſe res, in quibus illa verſatur, quæ ſi materiæ ſẽſibilis, ac proinde mutabilitatis expertes fuerint,& à nobis, vt eiuſmodi ſunt, cõſiderari potuerint, veluti ex, quæ à Mathematicis tractãtur; tum demũ poſcendæ à nobis erunt accuratæ demõſtrationes. Sin autẽ materiæ, ac mutabilitatis participes, vt forſitan res omnes naturales; tunc minùs certas, ac perfectas demõſtrationes flagitabimus. Quòd ſi immutabiles quidem fuerint,& tamẽ nõ per ſe ipſas, ſed per eas, quæ mutabiles ſunt, neceſſariò à nobis cognoſcendæ fuerint, cuiuſmodi ſunt res metaphyſicæ: aliquãtò minus exquiſitas rationes expectabimus lege pro iis, quæ hoc loco ab Ariſt. dicũtur caput tertium primi Ethicorum. Dixi, Materiæ ſenſibilis, quio intelligibilis materia, qua conſtant res Mathematicæ, vt non eſt cauſa mutabilitatis,& incõſtantiæ, ita non impedit accuratam & exquiſitam demonſtrandi rationem.

Initio cuiuſq; ſcięntiæ eſſe cognoſcẽda ea, in quibus illa verſatur.

a *tex.12.* b *tex.10. & 1. de Cælo c.9. text. 91. & alibi. Scotus hoc loco idem ſentit.* c *D.Tho. hic lect. 5.p.5. & 1.p.q.66. art.2. & Caiet. ibid. & Capr. 2.d.9. cõcluſione 2.* d *Auer. hoc loco cõ.16. Alber.c.13.* e *Com.21*

Illud tamẽ aduerte, Ariſtotelẽ, cũ ait fortaſſe omnẽ naturã, hoc eſt res omnes naturales, materiã habere, nõ dubitare, quin materia ſit in cœleſtib. corpor. ib[a], quippe q in capite ſuperiori[a] aperte dixerit in omni re, quæ mouetur, neceſſariò intelligẽdã eſſe materiã & lib 12.c.2. [b] aliiſq. locis plane fateatur in cœlis eſſe materiã: ſed ea de cauſa videri vti poſſit fortaſſe q materia cœlorũ di uerſa eſt à materia rerũ corruptibilũ vt ipſe perſpicuè docet vltimo ex citatis locis & lib 8 4 vbi ait, in perpetuis ſubſtãtijs naturalib. fortaſſe nõ eſſe materiã, aut nõ talẽ, qualis eſt in rebus caducis,& mortalib. Id, quod vel ideo dicit, quia materia cœlorũ etſi eſt pura potẽtia, eſt tamẽ diuerſa à materia rerũ corruptibiliũ, vt eſt ſentẽtia D. [c] Th.& aliorũ compluriũ: vel quia eſt ſubſtãtia ſim plex actualis,&, vt putat [d] Auerroës, Albertus, aliique nõnulli, potẽtia ad Vbi duntaxat, atque æquiuocè dicta materia, quo pacto intelligẽdus eſt Alex. hoc loco, [e] cùm ait Ariſt. verbo [fortaſſe] ſignificare, nõ eſſe in cœlo materiã. ſigni-

Materia cœli.

tex.12.

ficauit enim vt ipſe credit, non eſſe materiã primam, ſiue puràm potentiam, non autẽ nullã omnino. Si. n. cœlos materiæ ſenſibilis expertes eſſe docuiſſet, profectò Mathematicorum accuratã docendi rationem in eis expectandã eſſe exiſtimaſſet, cùm tamen proximè ſcripſerit, Mathematicorũ demõſtrandi modũ non eſſe naturalem. Auerroës ex ſumat idcirco Ariſtotelẽ adhibuiſſe verbum [fortaſſe] vt innueret, excipiendum eſſe intellectũ noſtrũ, quem ille putat eſſe formam per ſe ſubſiſtentem, ac proinde nõ habentem materiam in qua ſit. Hæc tamen expoſitio præterquã quòd grauiſſimũ errorem ſupponit, ideo etiã nõ placet, quia nõ dubiũ eſt, quin Ariſt. hoc loco Naturæ nomine intelligat res naturales, quemadmodũ lib. 12. c. 7. cùm ait. Ab hoc principio tum cœlũ, tum natura pendet. Namque res naturales ſunt, quæ materiam habere dicuntur, non formæ ipſæ, quæ magis dicuntur eſſe in materia, quàm habere materiam. At intellectus non eſt naturalis, cùm non ſit mobilis. Sed neque ſi nomine Naturæ formã phyſicã intelligeret, expoſitio eſſet ad rẽ. Intellectus enim is qui Auerr. ſententia non eſt in materia, nõ cenſetur ab eo forma phyſica. Aliã etiã cõminiſcitur Auerroes expoſitionem, vt nomine Naturæ intelligãtur res omnes; quo forſitã modo Ariſt. in loco citato intelligẽdus eſt, & nos dicimus hoc vel illud eſſe in rerũ natura. i. in rebus, ſiue in tota rerũ vniuerſitate. Verùm obſtat, quòd res mathematicæ planè, & vt ipſe proximè ſenſerat, carent materia ſenſibili, de qua ſola hic eſt ſermo, quicquid dicendum ſit de cæteris rebus. Ariſt. autem nunquam adhibet particulam [fortaſſe] quia dubitet omnino de pronunciato, ſed aut modeſtiæ cauſa, aut quia eo loco non agit ex inſtituto de re propoſita. Itaque ſola prima expoſitio amplectenda eſt.

ἐν ἅπασιν ἀπαιτητέον, ἀλλ' ἐν τοῖς μὴ ἔχουσιν ὕλλω. διόπερ ὁ φυσικὸς ὁ τρόπος: ἅπασα γὰρ ἴσως ἡ φύσις ἔχει ὕλλω. διὸ text. 8. σκεπτέον πρῶτον τί ἐστιν ἡ φύσις: ὅταν γὰρ ᾖ περὶ ἧνος ἡ φυσικὴ ὅλον ἔσαι, ᾖ εἰ μιᾶς ἑπιστήμης, ἢ πλειόνων τὰ αἴτια, ᾖ τὰς ἀρχὰς θεωρῆσαι ἐστιν.

Reiicitur prima Auerrois interpretatio.

Reiicitur ſecunda.

3. de anima com. 5.

f *Quocirca conſiderandũ*] Ex hoc potiſsimùm loco Frãciſcus Beatus, Sadoleto Cardinali patrono cùm aliis argumentis, tum præcipuè duobus probat, libellũ hunc exordiũ eſſe ſecundi lib. Phyſ. Vnũ eſt quia, quæ hic proponuntur explicãda, nõ tractantur in hoc opere, ſed in 2. Phyſ. Hic. n. dicitur agendũ eſſe primùm de natura, de qua tamẽ non agitur in hoc opere, niſi poſt duos ſequentes libros, cùm alia quãplurima explicantur attributa cõmunia, quæ in quintũ librũ gratia explicãdæ eorũ analogiæ cõgeſta ſunt; ſecũdus autẽ Phyſicorũ per omnia huic exordio reſpõdet. Alterũ eſt, finis libri primi huius operis nullam habet connexionẽ cum initio huius, ſed optimè conuenit cum initio ſequentis lib. quẽ nos per errorem tertiũ appellamus; fini autẽ primi Phyſ. optimè reſpõdet principium huius. extrema. n. verba primi Phyſ. hæc ſunt [Rurſus autẽ alio principio ſumpto dicamus] ſecundus autẽ Phyſicorũ, niſi hoc quaſi proœmiũ præponatur, non exorditur ab alio principio, ſed à quadã diuiſione rerũ naturalium à nõ naturalibus, vt planè ſit mutilus, niſi hoc velut exordiũ præponatur.

Primum argumẽtũ ꝓ opinione Franciſci Beati de ordine huius libri ad reliquos Ariſtotelis. 2

Initio cõ. in 2. Met.

Refellitur hæc opinio, & eius argumẽta ſoluuntur.

Verùm hi auctores primùm quidẽ, & omnibus Græcis, & Latinis repugnãt, quod nõ ideo minùs incõmodũ eſſe putandũ eſt, ꝙ ipſi apertè id fateãtur. Deinde, nihil propoſitis argumentationibus cõcludunt. Ad priorẽ. n. dicendũ eſt cum D. Thoma Ariſtotelẽ non docere his verbis, quomodo procedendũ ſit in hoc opere ſed in naturali Philoſophia, in qua proximè dixerat, non eſſe requirendã illã accuratam docendi rationẽ, quã patiuntur res mathematicæ. Modũ autẽ naturalẽ in tribus ait conſiltere. Primum eſt, vt ante omnia intelligatur, quid ſit Natura, quod Ariſt. initio ſecundi Phyſ. colligit ex differẽtia naturaliũ ab artificibus. Secundũ, vt ex ratione naturæ oſtendatur quatenus Philoſophus naturalis

Hoc loco lect. 3. p. 3.

Modus procedẽdi in Philo-

c 1. à tex. 1.

naturalis se possit extendere, siue quas res proprias tractare debeat; quas Ma- *sophia naturali tenendus.*
à tex.16. thematico, & primo Philosopho relinquere, quod fit secundo cap eiusdem lib.
Tertiũ, vt ex collatione causarũ inter sese disquirat, oẽs ne ad se pertineant, an
à tex.70. ad primũ Philosophũ oẽs, an verò quædã ad se, aliæ ad illũ, quod fit eodẽ lib. c.
7. in quo Arist. docet, eas tandem causas, quæ ita mouent, vt non moueantur
ipsæ, non pertinere ad Philosophum naturalem, plenè nimirũ, ac omnino, quasi
de quibus ipse attributa omnia disquirere, atq; ostendere possit. Quòd si quis *Obiectio prima.*
obiiciat, ergo primum lib. Phys. nõ pertinere ad Philosophiam naturalẽ, quòd
antecedat cognitionẽ Naturæ, à qua inchoandũ hic dicitur in ea scientia. Deinde, mutilã esse hanc libri tractationem, 2
si ea pertinet ad hoc opus, cùm non tradat, quo pacto procedendum sit in Metaphysica; hũc in modum occurrendum *Solutio primæ.*
est primũ Physicorũ librũ, etsi pertinet
ad Physicam, multa tamen accipere ex
Metaphysica; incipit enim à generali diuisione principiorum in vnũ, & multa,
& multorum infinita, & infinita &c. Secundum autem librum statim exordiri
à distinctione rerũ naturaliũ ab artificiosis, quæ propria, & peculiaris est Physico. At hoc loco sermonẽ esse de processu omnino Physico. Quòd si in hoc libello nõ traditur modus procedẽdi in Metaphysica; satis tamẽ esse, si tradatur,
quo pacto inchoãda ab eo sit tractatio, quæ ꝓpriè sit Metaphysica, nẽpe à causis, quæ excedũt tractationẽ Physicã, quod fit lib. 12. in quo ex motu sempiterno colligũtur causæ mouẽtes immobiles, quæ sunt substantiæ separatæ, de quibus deinceps tametsi breuiter agitur. Itaq; pauca dicturo Arist. de substãtiis separatis, satis fuit, pauca etiã hoc loco insinuasse de trãsitu à rebus mobilibus ad immobiles. Quòd si verba illa [Quid sit natura] non propriè sumantur, sed vt
sit sensus; Quæ & quales sint res naturales, quemadmodũ Naturæ nomẽ pro-
Com.21. ximè acceptũ erat; dici potest cũ Alex. in secũda expositione huius loci, docere *Modus in prima Philosophia tenẽdus.*
Aristotelem in hac vltima capitis particula, eum modũ inuestigãdi veritatem
tenendũ esse in reliqua Philosophia cõtemplatiua, vt priùs disseratur de rebus
naturalibus, quàm de diuinis, & materiæ expertibus. Qui enim fuerit in doctrina rerum naturalium exercitatus, vt Alex ait, is demum ea, quæ diuinæ Philosophiæ propria sunt, assequi poterit. Nam, qui de rebus naturalibus, earumque principiis, & causis disseruerit, is sibi viã aperiet ad distinguẽdas res, de quibus agit Philosophia naturalis, ab iis, quæ ad Metaphysicã pertinẽt, quãdoquidem ex cõsideratione causarũ mobilium ad causas mouẽtes immobiles perueniet; atque ita intelliget, non omnes causas rerũ naturaliũ simpliciter, atq; absolute
ad naturalẽ Philosophũ pertinere, sed tantùm eas, quæ ita mouẽt, vt moueãtur
text. 70. & 71. etiam quemadmodũ habes 2. Phys. c 7. Quibus rebus cõparatis, iam habebit *Solutio secundæ.*
Metaphysicus propriam materiam, in qua versetur, res videlicet, materiæ expertes, primásque rerum causas. Pro qua re lege finẽ cap. 1. lib. 6. huius operis.

Ad posteriorem argumentationem, quod quidem attinet ad connexionem *Rectè primũ Physicorũ sine hoc libello cum secundo coniũgi; perperã vero, si hic inseratur modus.*
primi lib. huius operis cum eo, quem nos tertium appellamus, satis dictum est
in Præfatione huius libelli. Quod verò attinet ad connexionem 1. Phys. cum
secundo, mirum sanè est, cur secũdus videatur cuiquam mutilus, nisi hoc quasi
caput illi præponatur. Magis certè mihi videretur portentosum corpus illius
lib. si hoc alterum caput illi iungeretur. Nam neque bene illi aptaretur, cùm
supponat tractationem causarum iam factam, de quarum tamen distinctione
à tex 27. agitur cap. 3. eius libri. Neque vt ille liber ab alio quasi principio exordiatur,
necesse est tam ingẽs, id est tã generale caput apponi, vtpote aperte Metaphysicum, præsertim cùm habeat egregiũ, & maximè conueniens Physico initiũ à
perspicua

perſpicua illa,& nemini dubia diſtinctione rerum naturalium ab artificialibus. Neque verò illa verba[alio principio ſumpto]quæ ſunt in fine primi ſignificãt aliud exordium operis, quod faciendum videatur, ſed aliud quaſi initium tractationis;quod eſt valde familiare Ariſt non ſolùm cùm librum alium inchoaturus eſt,ſed in ipſo etiã diſcurſu eiuſdẽ libri. Ita patet, quid Ariſt.doceat in vltima particula huius capitis, & quàm parum virium habeat nouorum cenſura; quàm alii quidam Recentiores conſultiùs forſitan ſilentio preteriſſent, quàm aliis quibuſdam non valde diſſimilibus commentationibus refutaſſent. De qua re extrema quæſtione in hoc caput agendum eſt. *Ant. Mirand. 18. lib. de ſingul. certit.*

NVM DIALECTICA SIT ſcientia nec ne.

QVAESTIO I.

Non videri ſcientiam. SECTIO I.

Vnde ſumpta ſit huius quæſtionis occaſio.

OCcaſionem huius diſputationis nobis præbet Ariſt. prope finem huius capitis,cùm ait,abſurdum eſſe,ſcientiam ſimul, & modum ſciendi quærere.omnes enim penè intelligunt eo loco nomine modi ſciendi ſignificari Dialecticam; quæ etſi apud grauiſſimos auctores non ſolùm ſcientiæ nomine, ſed etiam præcipuæ, ac veluti cæterarum parentis digna cenſetur;his tamẽ verbis planè videtur,Ariſtotelis iudicio, à numero ſcientiarum excludi. Nam ſi illa propriè dicitur modus ſciendi; cùm modus rei non idem ſit,atque res ipſa,quod in aliis rebus inductione perſpicuum eſt; non erit vtique modus ſciendi ſcientia ipſa: quare nec Dialectica ſcientia.Si verò appellatur modus ſciendi,quia tradit modum,quo ſcientia comparari poſſit; minùs adhuc rationi conſentaneum videtur,vt in numero ſcientiarum ponatur. Si enim ea ſola tradit modum, & rationem ſcientiam comparandi,qui fieri poteſt,vt ſi ſcientia,niſi ſit prior ſeipſa? *tex.15.*

Primum argumentum eorũ, quibus probatur Dialecticam non eſſe ſcientiam.

2 Idem quoque apertè videtur Ariſtoteles docere 4.lib.huius operis cap.2.[a]& 1.de Poſteriori reſolutione[b] cap. 8. cùm ait Dialecticũ nõ habere certum aliquod genus ſubiectum,de quo diſſerat,ſed per omnia rerum genera vagari,cùm tamen & Ariſtotelis ſentẽtia[c] pleriſque locis,& cæterorum omnium Philoſophorum,omnis ſcientia in re aliqua certa,& definita verſari debeat.cõfunderẽtur enim alioqui ſcientiæ inter ſeſe, nec vllus earum eſſet ordo, aut diſtinctio.

3 Id ipſum colliges ex eo, quod traditur primo Topicorum cap.1. & 2.quod idem lib.3.huius operis ca.1.aſſumitur,Dialecticos ex ſolis probabilibus diſſerere. Nã ſi ex ſolis probabilibus diſſerunt fieri non poteſt,vt Dialectica ſit ſcientia; quippe cùm omnis ſcientia ex neceſſariis rẽ conficiat, neque id,quod ſciẽtia tenetur,aliter habere poſſit,vt Ariſt.[a] paſſim ſcribit,& cæteri cõmuni conſenſu approbãt.

4 Accedit plana, & aperta Ariſtotelis ſententia, qui libro primo Rhetoricæ ad Theodectem[b] diſertis verbis ſcribit, Dialecticam non eſſe ſcientiam,vt nullus iam de hac re ſit dubitandi locus.

a *text.5.* b *tex.27. & 1. lib. Rhet. ad Theodect. c 1.*

c *Vt 4. lib. huius operis c.1. tex.1. & 11.c.6. & 1.poſt. c.23.text. 43. tex.2.*

a *Vt 1. Poſt.c.2. tex.5. & ca.5.6.7. & alibi ſæpe.*

b *Cap.2.*

Ad

5 Ad hæc, ſcientiæ diuiduntur, quemadmodum & res, vt idem docet tertiò libro de Anima cap.8. Dialectica autem, ſiue Logica non agit de rebus, ſed de ſermone, ſiue oratione, vt patet ex tota arte Dialectica; non eſt igitur Dialectica ſcientia. *tex.38.*

Poſtremò, ſcientia omnis aut eſt contemplatiua, aut practica, vt cap.primo huius libri, & cap.item 1.lib.ſexti docet Ariſtoteles, omneſque ſentiunt; Dialectica autem neque in practicis, neque in contemplatiuis numeratur; namque omnes practicæ, niſi ſint Mechanicæ, in moribus verſantur, Ethica videlicet, Oeconomica, & Politica; contemplatiuarum autem tria tantùm genera tradit Ariſtoteles poſteriori loco, Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam; non eſt igitur Dialectica inter ſcientias habenda.

Hoclib.c.1.tex.3.c.2.lib.6.c.1.tex.1.

tex.2.

De proprio, & peculiari, fine Dialecticæ, eiuſq; nominibus, & natura.

SECTIO II.

De quib. agendum ſit in hac q. eſtione.

VT igitur, quid hac in re dicendum ſit, planiùs perſpiciamus, tria antè diſcutienda ſunt: Primùm, quis nam ſit proprius, ac peculiaris finis Dialecticæ, ex quo & ratio nominum, & naturæ huius artis facilè colligentur. Deinde, quo in ſubiecto, ſiue materia verſetur. Poſtremò, ſit ne admittenda trita, & vulgata illa diſtinctio Dialecticæ in docentem, & vtentem.

Primaopinio de fine Dialecticæ. Reiicitur.

Vt 2.de Oratore.

Ac ſunt, qui velint, Dialecticæ finem eſſe veri, & falſi iudicium. Vnde eſt illud, quod ſæpe Cicero ſcribit, Dialecticam eſſe ſciẽtiam vera, & falſa diiudicandi. Attamen hoc omnibus ſcientiis commune eſt, præſertim contemplatiuis, nec poteſt eſſe proprius cuiuſquam finis; niſi fortaſſe primæ Philoſophiæ, quòd ea maximè in conſideratione veritatis verſetur, vt patet ex primo capite huius libri. Nã ad eam diſciplinam falſi iudicium pertineat, ad quam ſpectat veri, haud obſcurum eſt, cùm falſum, niſi ex vero, deprehendi nequeat, quemadmodum neque obliquum niſi ex recto.

tex.3.

cap.1.

Secunda opinio.

2.Acad. quæſt.

Alij dicunt, finem huius artis eſſe diſputationẽ de quauis re propoſita ex probabilibus, id quod Ariſt. initio Topicorum videtur ſignificare. Idem innuitur apud Ciceronem in Academicis, cùm Dialectica dicitur inuenta, veri, & falſi quaſi diſceptatrix, niſi qnòd addit, & Iudex, quod in impugnatam ſententiam incidit. Sed neque hi rectè ſentiunt, Diſſerere enim ex probabilibus, ſi finis proximus eſt Dialecticæ, & non potiùs remotus, non ad totam artem ſpectat, ſed ad quandam eius partem, quę Topice dicitur; nos autem quærimus finem totius Dialecticæ, ſiue Logicæ, quibus nominibus eandem artem ſignificari certum eſt, vt mox patebit.

Refellitur.

Vndecolligatur. Dialecticæ finis.

Quis nã igitur ſit Dialecticæ, ac Logicæ finis, ex imbecillitate rationis humanæ colligendũ eſt. Nã cùm hæc ars ad emendanda propria rationis vitia, quæſita atque inuenta ſit, vt eſt cõmunis Philoſophorũ ſententia; propria autem rationis vitia in eo cernantur, quòd

nec

nec facilè, nec sine erroris periculo per ea, quæ nouimus, incognita inuestigemus; efficitur, vt proprius, ac peculiaris Dialecticæ finis sit, viam & rationem tradere, qua facilè, & sine errore possimus ex cognitis incognita intelligere. Dixi, propria rationis via, non intellectus, quia intellectus humanus, vt distinguitur ab intellectu substantiarum separatarum, dicitur ratio, propriúmque eius est, ex cognitis incognita discursu quodam cognoscere, cùm illarum intellectus simul percipiat in alio id, quod ex illius cognitione pendet.

Quis ille sit.

Hinc patet primùm, rectè nominatam esse hanc artem, & antiquiori vocabulo, Dialecticam, & recentiori, atque à veteribus Peripateticis inuento, vt ait Boëtius ad Topica Ciceronis, Logicam. vtrunque enim ipso Cicerone interprete significat disserendi rationem, siue artem; præcipuum autem disserendi significatum est, incognita ex cognitis aperire. Id, quod hinc facilè intelliges. Disserere interdum idem valet, quod sermone vti, vt apud Platonem in priori Alcibiade: διαλέγεσθαι, inquit, hoc est disserere, & sermone vti an non idem vocas? Potiùs enim eo loco dicendum est, disserere, quàm disputare, & sermone vti, quàm ratione vti, vt quidam vertunt. Eodem modo vtitur Arist. disserendi verbo 4. lib. huius operis cap. 4. cùm sic ait [sublata autem nominum significatione ipsum quoque διαλεγέσθαι, hoc est, ipse etiam sermonis vsus hominum inter ipsos, & vniuscuiusque secum sublatus est.] Vnde Dialogus nihil est aliud, quàm sermonis cum altero collatio. Atque hoc pacto Dialecticæ, & Logicæ vocabula significant Sermocinalem facultatem, quæ vsurpatio, etsi est omnium latissimè patens, quippe quæ & Rhetoricam etiam, & Grammaticam complectitur: est tamen rara admodum, præsertim quod attinet ad nomen Dialecticæ.

Cur hæc scientia Dialectica, & logica dicta sit.

Prima significatio verbi Disserere.

Adinitiũ lib. primi suorum comment.

tex. 10.

Secunda.

Interdum verò idem est disserere, atque probabiliter disputare; qua significatione vtitur Cotta Ciceronianus extremo tertio de natura Deorum, cùm ait, Opto redargui me, Balbe, & ea, quæ disputaui, disserere malui, quàm iudicare. Atque hæc significatio contrà, atque superior est omnium frequentissima apud Aristotelem, Platonẽ, & cæteros Philosophos, tametsi omnium astrictissima, quemmodum & Dialecticæ, & Logicæ, vt ab eodem verbo in hac significatione dicuntur.

Tertia.

Interdum denique significat, incognitum aliquid ex ijs, quæ nota sunt, oratione patefacere, siue id fiat argumentatione probabili, siue necessaria, siue etiã definitione, aut diuisione. Dixi, oratione, quia si factis notioribus res ignota patefiat, vt cùm vultu, aut lacrymis affectus animi declaratur, non comprehendetur ea manifestatio disserendi verbo, sed tantùm si fiat oratione, siue mentali, siue vocali, siue scripta. Hac significatione vtitur Varro apud Ciceronem in Academicis, cùm de quibusdam imperitis sic ait, Nihil definiunt, nihil partiuntur, nihil apta interrogatione concludunt, nullam denique (vt hæc omnia vno disserendi verbo complectatur) artẽ esse disserendi

Lib. 1.

disserendi putant. cuius significationis minùs quidem frequens est vsus apud Aristotelem,& reliquos,quàm secundæ, sed tamen non rarus. Atque ab hac,quæ media est inter duas superiores,& omnium item præcipua,magisque philosophica,imposita sunt nomina Dialecticæ,ac Logicæ toti huic arti,de qua præsens quæstio instituta est.

A tertia dici hanc artem Logicam,& Dialecticam.

Quare cùm finis Dialecticæ sit viam,& rationem tradere,qua incognita ex cognitis aperiantur;præcipuum autem disserendi significatum, magisque accommodatum ad Philosophos sit incognita ex cognitis aperire; perspicuum relinquitur, optimè nominatam esse hanc artem siue Dialecticam,siue Logicam.ęquum est enim,vt ait Aristoteles secundo de anima,cap.4. res omnes à fine appellare.

Res debere à suo fine appellari.

tex.49. Cap.1. Atque hoc pacto accipit Aristoteles nomen Dialecticæ primo Rhetoricæ libro,cùm ait,omnem Syllogismorum doctrinam ad totam Dialecticam,aut ad aliquam eius partem spectare. Quanquam multi, & graues enarratores Aristotelis, in quibus sunt Alexander Aphrodisiensis, & Seuerinus Boëtius nunquam ferè appellant totam hanc artem Dialecticam,sed Logicam;quod tamē vocabulum,quia nusquam apud Aristotelem reperio,minùs libenter vsurpo. libentiùs hac eadem significatione dicam, logicas tum propositiones, tum quæstiones,quo pacto Aristoteles sæpe loquitur.

Vt 1.Top. c.9.& 12.

Natura ac definitio Dialecticæ.

Patet etiam,quænam sit natura huius artis. Nam cùm proprius, atque immediatus finis cuiusque habitus sit propria eius operatio: omnes autem potentiæ,& habitus per proprias operationes, siue actus definiri debeant; proprius denique, atque immediatus finis Dialecticæ artis sit docere quo nam pacto disserendum sit, iuxta tertiam huius verbi significationem;efficitur,vt non meliùs natura eius explicari possit,quàm si definiatur disserendi ratio, & doctrina. non quòd ea sola disserat,cùm id omnibus scientiis, & artibus liberalibus sit commune;sed quòd sola doceat,quo pacto disserendum sit.Sequitur iam,vt quodnam sit eius subiectum disquiramus.

Ens rationis non esse subiectum Dialecticæ.

SECTIO III.

De quo subiecto hic sermo sit.

CVm scientiarum tractatores subiectum alicuius artis, aut scientiæ quærunt,non ambigunt de subiecto, in quo ars ipsa, aut scientia inhæreat, quod Recentiores inhæsionis subiectum vocant.perspicuum est enim,eas omnes in intellectu inhærere; sed dubitant,quid nam sit illud,ad quod cognoscendum,siue etiam agendum,aut efficiendum tota scientiæ cura refertur.Hoc enim in quauis facultate vnum aliquid est,cuius causa omnis labor ab Artifice suscipitur,quod Aristoteles tum subiectum, tum genus subiectum,recentiores Philosophi subiectum scibile, & subiectum attributionis vocant,cuiusmodi est in Philosophia naturali Ens mobile,in scientia de moribus Homo probus,in ædificandi peritia ædificium.

Vt 1.post. c.7 tex. 22. & c. 23.tex.42

ficium. Hæc autem ideo dicuntur scientiarum subiecta, quòd sub earum considerationem præcipuè cadant.

Prima cōditio ad subiectum attributionis cuiusque scientiæ constituendum.

Vt autem meliùs teneas, quale esse debeat cuiúsque scientiæ proprium, atque adæquatum, accipe tres conditiones. Prima est, vt sit vnum quid, saltem eo pacto, vt definitione aliquo modo vna explicari possit, & proprias affectiones, siue proprietates habere, veluti ens, quod est subiectum Metaphysicæ. Omnis namque ars, omnísq; scientia accipit vnitatē ex vnitate subiecti, in quo versatur, vt Arist. primo Post. cap. 23. & cæteri Philosophi docēt; idque curat, vt & naturam subiecti, eiúsque partium subiectarum, & omnium affectio-
2 nes tradat. Secunda est, vt reliqua omnia, quæ in scientia traduntur, ad illud modo aliquo reuocentur (siue vt partes constituentes, aut subiectæ, siue vt proprietates, siue alia quauis ratione) & eius gratia præcipuè considerentur, nempè vt illud, & secundum se, & secundum suas partes subiectas plenè cognoscatur. Hoc enim pacto nihil horum censebitur alienum à subiecto totius scientiæ; proinde omnia ad vnam, eandemq; scientiam pertinebunt. *tex. 43.*

3 Tertia est, vt scientia, quæ circa illud versatur, ratione eius distinguatur à cæteris scientiis. Vt enim naturales facultates distinguuntur inter se ratione diuersorum obiectorum, veluti aspectus, & auditus, quòd hic circa sonum, ille circa colorem versetur; sic etiam scientiæ ratione diuersorum subiectorum, vt Geometria, & Arithmetica, quòd illa de quantitate continua, hæc de discreta disserat, & ita reliquæ. Atque hæc de ratione subiecti cuiúsque artis.

Opinio D. Thomæ de subiecto Dialecticæ.

Quod verò attinet ad subiectum Dialecticæ, D. Thomas in quartum librum huius operis asserit esse ens rationis, à cuius opinione non videntur dissentire, qui aiunt esse secundas intentiones, seu, vt Auicenna vocat, secunda intellecta. Probat suam sententiā D. Tho. ex ipso Aristotele planè dicente eo loco, Primum Philosophum, & Dialecticum versari circa ens: id, quod alia ratione non credit dici potuisse, nisi, quia primus Philosophus agit de ente, quo ad ea, quæ illi conueniunt in rerum natura, ex quibus habet, vt ens reale sit: Dialecticus autem quoad ea, quæ illi proueniunt ex operatione intellectus, quæ sunt attributa rationis, vt esse genus, esse speciem, &
2 similia. Idem alij confirmant inductione eorum, quæ in Logica tractantur, etenim vniuersale, prædicabile, genus, species, differentia, & reliqua omnia in entibus rationis, non realibus numerantur; quippe cùm ea ratione, qua talia sunt, ab operatione intellectus pendeant.
3 Item hac ratione, Quia si eius subiectum esset reale, numeraretur vtique Dialectica in scientiis realibus, quod inauditum est. *Lectione 4. p. 2.* *c. 2. tex. 5*

Primum huius opinionis argumentū.

Non probatur in eo sensu, quē præfert.

Verùm hæc sententia, nisi quis eam in vero sensu exponat, facilè refellitur. Primùm, quia Dialecticus non tradit, quæ sit natura entium rationis, neque earum causas, principia, & affectiones, sed suo modo Metaphysicus. Quòd si dicas, ens rationis non esse subiectum Dialecticæ secundum naturam suam spectatum, sed quatenus rationi

tioni differendi ſubſeruit, quemadmodum non nulli minus cautè reſpondent; verum quidem dices, & hoc pacto crediderim D. Thomam intelligendum; ſed tamen planè cogeris concedere, nō ipſum ens rationis, ſed aliquid, quod adæquatè cōmune ſit omnibus diſſerendi formis, eſſe Dialecticæ ſubiectum: quemadmodum, quia ſtatuarius non agit de ligno, niſi quatenus ex eo efficit ſtatuam, non lignum, ſed ſtatua conſtituendum eſt ſtatuarij ſubiectum.

Quo pacto D. Thomas intelligendus videatur.

Secundò refutari poteſt ex traditis conditionibus ſubiecti cuiuſque artis. Ex prima quidem, quia ſi ens rationis ſit ſubiectum Dialecticæ, non habebit vtique proprietates, quæ vllo modo ſint entia, quod durum eſt negare. neque enim illæ poterunt eſſe reales, cùm ens reale ſit prius natura ente rationis: ſi autem ſint entia rationis, iam continebuntur eſſentialiter ſub ente rationis, quo fiet, vt eius proprietates eſſe nequeant; inferiora enim non ſunt proprietates ſuperiorum. At dicunt duplex eſſe ſubiectum artis, vnum attributionis, alterum adæquationis: ens autem rationis, etſi non eſt ſubiectum attributionis, cui ſolent proprietates aſſignari; eſſe tamen adæquationis, quia adæquatè dicatur de omnibus quæ in Logica traduntur. Sed non rectè occurrunt. Primùm, quia iſto modo oportebit quærere in Phyſica aliud ſubiectum longè ſuperius ente naturali, quòd non modò de omnibus rebus naturalibus, & earum partibus dicatur; ſed etiam de motu, & cæteris proprietatibus rerum naturalium, imò etiam de infinito, de vacuo, & reliquis omnibus, quæ in Phyſicis tractantur. Quærendum quoque erit in Arithmetica aliquid communiſſimum rebus Arithmeticis, quod de numeris, & affectionibus, ac proportionibus numerorum, itemque de vnitate, & eius proprietatibus prædicetur: at hæc nemo vnquam tradere conatus eſt. Deinde, quia vt demus, quærendum eſſe in vnaquaque arte tale ſubiectum, non verum eſt omnia, quæ traduntur in Dialectica, eſſe entia rationis. Neque enim demonſtratio, aut vlla alia differendi forma (ſi modo de ijs loquamur, quæ præcipuè ſub eius artis conſiderationem cadunt) eſt ens rationis, ſed diſcurſus quidam mentis verus, ac realis, vt apertum eſt. Quod enim attinet ad neſcio quas relationes rationis, quæ in his fundantur, cùm mens in ea reflectitur; nihil eas curat Dialecticus, niſi quatenus ad differendi doctrinam, vtcunque ſunt vtiles.

Reſponſio aduerſariorum.

Refellitur.

Mentales differendi formas, non eſſe entia rationis.

Ex ſecunda verò conditione, quia etſi Dialectica modo aliquo agit de entibus rationis; non agit tamen de eis præcipuè, ſed quatenus eorum cognitio ſubſeruit rationi differendi. hoc enim ijdem huius opinionis fautores paulò antè fatebantur.

Ex tertia denique, quia ſi ens rationis, cùm ſtatuitur ſubiectū Dialecticæ, ita latè ſumitur, vt cōplectatur omnia entia rationis, ea quoque cōprehēdet, quæ à Grāmatico, & Rhetore tractātur, vt nominū ſignificationē, ſyllabarum quantitatem, verborum proprietatē, tropum,

Varia entium rationis genera.

pum, figuram, & similia. Si verò sumitur pro ente rationis, quod non ex hominum instituto, & voluntate pendet, sed in ipsa rerum natura fundatur, vt excludantur entia rationis, quæ à Grammatico, & Rhetore explicantur; cuiusmodi sunt notio generis, & speciei, prædicati, & subiecti; adhuc supersunt pleraque, quæ sub Dialecticam artem non cadant, cuiusmodi sunt relatio creatoris, dextri, sinistri, & similia. Quòd si intelligant ea sola attributa rationis, quæ consequuntur res, quatenus mente tractantur; pertinebunt quidem ea omnia modo aliquo ad Dialecticam; sed tamen nec sola, nec principaliter, cùm Dialectica principaliter agat de modo tractandi res, quem illa consequuntur, qui modus non est ens rationis. Ita fit, vt ens rationis aut non adæquatè distinguat ea, quæ cadunt sub artem Dialecticam ab iis, quæ cadunt sub alias artes, quod est contra tertiam conditionem subiecti; aut certè non præcipuè sub eam cadat, quod est contra secundam. Quoniam verò hæc opinio remota admodum videbatur à vera sententia de subiecto Dialecticæ, ideo eam non commemorauimus inter eas, quas de subiecto Dialecticæ initio Institutionum Dialecticarum tetigimus. *Lib. 1. c. 1.*

Soluuntur argumenta eorum qui affirmant, ens rationis esse subiectũ Dialecticæ.

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ pro hac sententia proposita sunt, dicendum est, non esse eo loco sermonem de Dialectica, quoad doctrinam, sed quoad vsum, vt paulò post intelliges. Deinde, non ea ratione ibi distingui Dialecticum à primo Philosopho, quòd hic de ente reali, ille de ente rationis agat. Nam & sophistam quoque ait eo loco Aristoteles versari circa ens, cùm tamen non detur ens tertio modo sumptum; nisi quis dicat, Sophistam versari circa ens fictum, atque ad eam rem vti velit Platone auctore, qui in Dialogo de Ente asserit, Sophistam versari circa nõ ens, quod idem videtur esse, atque ens fictum; quod tamen nihil est ad rem. Aristoteles enim ait eo loco, hos tres artifices circa eadem versari, totúmque eorum discrimen ad modum agendi refert, cùm ait de eisdem rebus agere primum Philosophum demonstratiuè, siue ad veritatem (vt loquitur) de quibus Dialecticus quidem pro vtraque parte disserit ex probabilibus; Sophista verò ad speciem tãtùm veri Demonstratoris, aut Dialectici. Quo autem modo intelligendus sit Plato, cùm ait, Sophistam versari circa non ens, libro sexto exponemus. Postremò, si eo loco traditur, Dialecticum versari circa ens rationis, cùm Dialecticus de eo demonstratiuè agat, vt docent ij, qui eo pacto Aristotelem intelligunt; concedere debebũt, Dialecticum agere de ente ad veritatem, quod tamen Aristoteles soli primo Philosopho ibidem tribuit.

Qua ratione differãt primus Philosophus, Dialecticus, & Sophista.

Quo pacto Dialecticus agat de genere, & specie.

Ad secundum dicendum est, agere quidem Dialecticũ de genere, specie, & cæteris huiusmodi, nõ tamen vt tradat cognitionẽ relationũ rationis, sed vt doceat conficere orationes, quibus aptè disseramus. Quo circa nõ agit de genere quoad cõditiones essendi, sed prędicandi, quę sunt propinquiores tractatione modorũ disserẽdi, quod idem

idem de cæteris ſimilibus dicendum eſt.

Ad tertium dicito, ſubiectum Dialecticæ eſſe quippiam verũ ac reale,ſi pro eo accipiatur,in quo primò illaverſatur,vt mox patebit, ſed tamen non inde fieri,vt ſit ſcientia realis. diſtinctio enim ſcientiarum in reales,& non reales deſumpta eſt ex diſtinctione eorum, quæ ſunt,in res,& verba;vt ſcientiæ,quæ de rebus agunt, quatenus diſtinguuntur à verbis,dicantur reales;quę autem de verbis,ſermonéve,appellentur ſermocinales. Quia igitur Dialectica de ſermone agit,primò quidem de mentali, quo quiſque ſecum quaſi loquitur; ſecundaria verò ratione de vocali, & ſcripto;non in realibus, ſed in ſermocinalibus numeranda erit.quanquam etiam dicitur rationalis, non quia de ente rationis agat (iſto enim modo potiùs dicendæ eſſent rationales,Grãmatica,& Rhetorica,quæ agunt de ſolo ſermone ſignificatiuo ex inſtituto,quàm Dialectica, quæ primò agit de ſermone ſignificatiuo naturaliter)ſedquia dirigit operationes intellectũ noſtri, qui propter naturalẽ diſcurrẽdi facultatem ratio appellatur.

Cur Dialectica ſit ſermocinalis ſciẽtia.

Cur ſciẽtia rationalis dicatur.

Nec demonſtrationem,nec modum ſciendi propriè ſumptum,nec verò argumentationem, aut Syllogiſmum eſſe ſubiectum Dialecticæ,ſi ea in ſe ſpectetur.

SECTIO IIII.

Initio Prædicã. & primi Prior. ca.1. te.1.

GRæci auctores Alexander,Ammonius,Simplicius,Philoponus,& alij cenſent, Logicæ ſubiectum eſſe demonſtrationem,quòd Ariſtoteles initio librorum de priori reſolutione (in quo opere latiùs, quàm vnquam de ratione diſſerendi videtur loquutus)planè aſſerat, propoſitum ſibi eſſe de demonſtratione agere;quod idem in fine operis de poſteriori reſolutione ſe præſtitiſſe concludit.; Sed hæc opinio, vt eſt omnibus,quæ de Dialectic æ ſubiecto extant,ſtrictiſſima;ita minùs placet, quàm cæteræ, quas recenſebimus:quo circa neque eam nos in Dialecticis Inſtitutionibus tetigimus. De aliis enim plerisque diſſerendi modis, quàm de demonſtratione,agit ars Dialectica, idque non tantùm propter demonſtrationẽ,ſed etiã propter alios fines; potiſſimùm verò de Syllogiſmo Dialectico,qui eſt omniũ vſurpatiſſimus, & ad omnia vtilis.Neq; verò Ariſt.initio Priorũ proponit,ideo ſe de demonſtratione diſputaturum,& in fine Poſteriorũ idipſum ſe feciſſe aſſerit, q demõſtratio ſit adæquatũ Dialectic æ ſubiectũ, ſed quia principale; quo pacto ſæpe ait in hoc opere,inſtitutũ ſibi eſſe agere de ſubſtãtia.

Sentẽtia eorũ, qui demõſtrationem ſaciunt ſubiectum Dialecticæ.

Reſutatio.

Cap.17. tex.26. Vt initio 12. Met. tex. 1. & alibi ſæpe.

Arabes quidã,in quibus eſt Auicenna initio ſuæ Logicæ,& alij nõnulli ex noſtris,faciũt ſubiectũ Logicæ Modũ ſciendi, ſumpto prope ſciendi verbo;quod ſubiectũ aſſerunt complecti demõſtrationẽ & definitionem iuxta duos ſciẽdi modos,quos aiũt, ſignificaſſe Ariſtotelẽ primo Poſt.ca.2.quorũ alterũ omnes demonſtrationem.

Auicẽna c.2. idem Alphar. & Algaz. tex.5.

Sentẽtia eorũ, qui Modum ſciendi.

esse dicunt, alterum plerique definitionem: id, quod Aristoteles in hoc opere ad finem superioris libri perspicuè exponere videtur, cùm ait, omnem doctrinam, aut demonstratione, aut definitione effici. Esse autem modũ sciendi hoc pacto subiectum Logicæ, ex eo videtur perspicuũ, quia Aristot. hoc loco nomine modi sciendi Logicam significat, vt ex obiecto artem, quæ circa illud versatur. Verùm neque huiusmodi sententia omnino placet. Primum, quia alij modi reperiuntur disserendi, qui sub demonstratione, & definitione non comprehendantur. Deinde, quia intelligere per definitionem, non est propriè scire, neque Arist. 1. Post. nomine modorum sciendi cognitionem demonstratiuam, & definitiuam significat, sed scientiam propter quid, & alia duo sciendi genera: alterum, quo sciuntur principia, quod est nobilius scientia propter quid: alterũ, quo sciuntur conclusiones per causas remotas, aut effecta, quod est minùs præstans. Quocirca in loco citato superioris libri huius operis, nomine doctrinæ non significatur traditio sciẽtiæ, sed cuiusuis cognitionis rei per notiora: nomine autem demonstrationis quælibet argumentatio ad aliquid probandum idonea, vt sæpe alibi; diuisio verò ad definitionem videtur reuocanda eo loco, vt in eius expositione diximus. Quòd verò hic Dialectica significatur nomine modi sciendi, non mirum est, quia sæpe numero scientiæ, non à subiecto adæquato, sed ab aliqua eius parte subiecta cognominãtur: vt Theologia hęc naturalis à Deo, aut diuinis substãtiis, & Astronomia ab astris.

Cap. 7. tex. 48.

Refellitur.

Vt 1. Rhetor. cap. 1.

Cur Dialectica dicatur modus sciendi.

Magnus Albertus partim latiùs, partim pressiùs tradit subiectum Logicæ. ait enim esse argumentationem, quæ & latiùs patet quàm demonstratio, & non complectitur definitionem. Eadem penè sententia est Scoti, qui existimat esse syllogismum. Et rectè quidem ambo sentiunt, cùm loquantur de subiecto Logicæ, vt ab Aristotele tradita est in iis libris, qui ad nos peruenerunt. Sola enim argumẽtatio ex instituto traditur ab Aristotele; cæteræ autem argumentorum formæ ex syllogismo vim accipiunt, cùm materiales consequẽtiæ sint, vt in Dialecticis Institutionibus diximus. Quòd autem sola argumentatio ex instituto tradatur ab Aristotele, ex eo constat, quia liber prædicamentorum nihil est aliud, quàm seminariũ quoddam vocũ omnium simplicium, ex quibus omnia enunciationum genera cõfici possint; in libris verò de interpretatione agitur de enũciationibus, ex quibus connectantur omnia argumentationũ genera; in reliquis autem de syllogismo, ac omnino de argumentatione, omnibúsq; argumentationũ formis tum simpliciter, & absolutè, tũ etiam contractis ad certam materiam. De diuisione autẽ, & definitione nõ per se, sed obiter, & quatenus argumentationi subseruiũt, disserendũ putauit, vt in [a] eodem libello diximus, & ipse [b] Albertus probè explicat. Quocirca in epilogo totius Dialecticæ de syllogismis, se doctrinã tradidisse planè scribit Arist. [c] Quòd si Dialectica sumatur, non qua ratione ab Arist. tradita est in libris, quos habemus, sed vt

Sententia eorũ, qui Argumẽtationem aut Syllogismum.

Tractatu 2. in Porphy. c. 4. In Porphyr. c. 3.

Aristotelem solã argumentationem ex instituto tradidisse.

Lib. 1. c. 5 & lib. 6. ca. 3.

Nõ rectè argumentationem dici ad-

a Eodem li. & ca.
b In Porphy. tra. 1
c Ca. vlt. li. 2. Elenchorum.

sed vt in se ipsa spectatur, non rectè dicetur siue syllogismus, siue argumentatio adæquatum eius subiectum, cùm neutrum dicatur de diuisione, aut definitione, quæ tamen sunt per seſe speciales quędam desserendi formulæ. Quòd si dicas, satis esse diuisionem, & definitionem vtcunque ad argumentationem reuocari, vt argumentatio adæquatum subiectum dici possit; concedes quoque eadem ratione subiectum Metaphysicę esse substantiam incorpoream, aut verò Deum, quòd cætera, quæ in Metaphysica tradũtur, ad hæc vtcunque reducantur; cùm tamen Aristoteles dicat, nec leuiter confirmet esse ens, qua ratione est ens. Deinde, quia etsi diuisio, & definitio, quatenus sumuntur ad aliquid probandum, reducuntur ad argumentationem; non tamen reducuntur, quatenus sunt per se quędam formulæ declarandi ignotum ex notis, præsertim cùm ab ea propriam declarandi vim non accipiant. Postremò, quia ea omnia complecti debet sub se subiectum cuiusque artis, de quibus in illa tanquam de particularibus subiectis completis, atque perfectis demonstrationes fiunt, proprietatésque demonstrantur; huiusmodi autem planè sunt diuisio, & definitio, de quibus multa demonstrari possunt in Dialectica, non tantùm vt de partibus argumentationis, alióve modo ad argumentationem pertinentibus, sed vt de quibusdam specialibus, ac integris desserendi generibus.

æquatum totius Dialecticæ subiectum.

Obiectionis diuulsio.

Initio li. 4.

Quæ debeant subiecto cuiusque artis cõprehendi.

Modum desserendi, siue scienti latè sumptum, esse subiectum Dialecticæ.

SECTIO V.

ERgo si Dialectica in hac controuersia, non vt ab hoc, aut illo auctore traditur, sed in se ipsa spectari debet, ex proprio fine artis subiectum eius adæquatum colligendu est. Proprium enim, & adęquatum cuiusque disciplinæ subiectum illud est, ad quod cognoscendum, siue etiam agendum, aut efficiendum tota artis cura dirigitur. Cùm igitur à nobis sit constitutum, Dialecticę proprium finem, in quem tota ipsa incumbit, nihil esse aliud, quàm formas omnes, siue modos desserendi, ignotúmve ex notis oratione declarandi tradere; planè efficitur, modu desserendi esse adæquatum Dialecticę subiectũ. Potest idem probari ex tribus conditionibus subiecti adæquati, quas proposuimus. In primis enim modus desserendi est quodammodo vnũ quid, & quod definitione aliquo modo vna explicari possit. est enim oratio, qua ex notis incognitũ declaratur. Deinde quicquid traditur in Dialectica, aut est modus desserẽdi, vt argumentatio; aut ad illum reuocatur, & gratia illius præcipuè tractatur, vt nomen, verbum, & enũciatio. Denique ratione modorũ desserendi distinguitur Dialectica à cæteris, non quod ipsa sola desserat, sed quòd sola doceat, quo nam pacto desserendum sit, vt in Institutionibus diximus. Quòd si desserendi modum vocare velis mo-

Vera sententia de subiecto Dialecticæ.

Sect. 3.

Ostenditur ex conditionibus subiecti.

dict. c. 1.

Quo pacto modus sciendi dici possit subiectũ Dialecticæ.

dum sciendi, latè tamen accepto sciendi verbo, pro cognoscendi ex notioribus, quomodocunque id fiat; non est quòd repugnemus. certè Scotus in primum prioris Analyticæ ita accipit modum sciendi, cùm illud constituit subiectum Logicę in sese spectatæ. Neque discrimen est inter modum disserendi, & sciendi hoc pacto, nisi quòd disserere sumitur actiuè, scire autem passiuè (scire enim est cognoscere ex notioribus; disserere autem declarare, siue efficere, vt cognoscas) & scire est terminus cognitionis; disserere autem quasi via ad cognoscendum. Cur autem disserendi modus à quibusdam dicatur [a] oratio Philosophorum, siue Philosophica, aliàs etiam [b] oratio ratione conclusa, initio [c] Dialecticarum Institutionem diximus.

1. Prior. q. 2.

a à Cicer. in oratore ad Brutum.

Dubitatio.

Respõsio.

Sed quærat aliquis, quæ nam oratio intelligenda sit, cùm dicimus subiectum Dialecticæ esse orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur; mentalis ne, an vocalis, an scripta, an verò oratio in cõmune, quæ dicitur de his omnibus orationum generibus. Ad quam dubitationem breuiter dicendum est, intelligendam esse orationẽ in commune, præcipuè tamen mentalem, vt Aristoteles secundo de interpretatione cap. 4. & primo post. cap. 8. & aliis locis innuit.

b Acad. 2. edi. li. 1.

c Lib. 1. cap. 3.

Primo post. ca. 6. tex. 25.

Discrimẽ inter subiecta Dialecticæ, Grammaticæ, & Rhetoricæ.

Causa vero est, quia Dialectica cùm ad emendanda rationis vitia constituta sit; in dirigendis propriis actibus rationis præcipuè versatur, nec ad voces, & scripta descendit, nisi quatenus hominem instituit in ratione agendi cum altero. Atque hæc est sententia D. Thom. cùm asserit, versari Logicam in dirigendis operationibus intellectus. Vnde collige, subiectum Dialecticæ duabus rationibus differre à subiectis Grammaticæ, ac Rhetoricæ. Vna, quia subiecta Grammaticæ, ac Rhetoricæ sunt orationes externæ duntaxat: Dialecticæ verò subiectũ est præcipuè oratio interna. Altera, quia in ipsa etiam oratione externa, quæ ab omnibus communiter tractatur, Grammatica solum integritatem considerat, Rhetorica solũ ornatum; Dialectica vero ipsam rei ignotæ ex cognitis declarandi vim, quæ est quasi ratio, & mens orationis. Quanquam verò mentalis oratio præcipuè pertinet ad hanc artem, vt Auicenna initio suæ Logicæ, & Scotus, ac Caietanus in prædicamenta Aristotelis rectè annotarunt; tamẽ quia externa oratio magis patet, & in disputatione cum altero prorsus necessaria est; idcirco subiectum Dialecticæ, de quo huius artis tractatores apertè disserunt, potiùs constitutum est. Modus disserendi externus, quàm internus, & inter externos vocalis potiùs, quàm scriptus, quia vocalis oratio, quàm scripta, multò est notior, & vsurpatior. Qua de causa effectum est, vt hæc ars inter sermocinales numerata sit.

Initio li. perihermeniae lect. 1.

Idẽ 1. lib. Inst. Dialect. c. 7.

Altera dubitatio.

Respõsio quorũdã.

Quærat etiam aliquis, num subiectũ Dialecticæ sit vnũ quippiã vnitate essentiæ, quemadmodũ ens naturale, quod est subiectũ Philosophiæ naturalis, an verò vnitate ordinis duntaxat, quemadmodũ exercitus, qui cadit sub artis militaris considerationẽ. Cui quęstioni sunt, qui respondeãt, esse vnũ vnitate essentiæ. Aiũt enim, definitionem, &

nem,& quemlibet alium modum differendi ſignificare formaliter vnam quandam relationem fundatam in tota oratione, atq; huiuſmodi relationem eſſe eſſentiam definitionis,ratione cuius oratio, quæ definitio dicitur,habet vnitatem eſſentiæ:eodémq; pacto rem habere in cæteris modis differendi, ac proinde in modo differendi in cõmune ſumpto.Dicendum eſt tamen, ſuperuacaneũ eſſe,ac friuolum,quærere in ſubiectis artiũ huiuſmodi relationes rationis, vt ratione earũ ſubiecta habeant vnitatẽ eſſentiæ.ſublatis enim huiuſmodi vnitatibus adhuc in eiſdem ſubiectis cernitur vnitas, quæ ſatis ſit,vt eorum quodlibet dicatur vnum quippiã.Id quod in domo, in naui,& in exercitu cernere licet.Itaq; reſpondendum eſt,modum differendi habere vnitatem ordinis, cùm ſit oratio quædam artificiosè diſpoſita ad differendũ,ſatisq; eſſe,ſi ſubiectum artis ſit vnum quid per ſe ordinatum ad aliquem finem, etiãſi non ſit per ſe compoſitum in vnitatem vnius eſſentiæ.

Vera reſponſio.

Dialecticam rectè diſtingui in docentem,& vtentem. SECT. VI.

TAm illud quærendum eſt, num ſola differendi doctrina,an ipſe etiam differendi vſus ad Dialecticam ſpectet. hinc enim intelligi poteſt, recténe.an ſecus diſtingui ſoleat Dialectica in docentem,& vtentem. Ac illud in primis apertum eſt ex dictis,totam differendi doctrinam ad Dialecticã ſpectare, cùm eius proprius,ac peculiaris finis ſit,docere quo pacto differẽdum ſit.Illud etiam perſpicuum eſt,aliquẽ differendi vſum pertinere ad Dialecticam:neque enim aliter Dialecticus,quàm differendo, docere poteſt quo pacto ſit differendum, ſi modò ille Philoſophico more, quod ponimus,differendi formas tradit.Verùm is vſus non diſtinguitur à doctrina differendi, cùm eo ipſo doceatur, quo pacto ſit differendum:ſed is ſolus à doctrina diſtinguitur, quo non traditur ex propriis modus differendi vllus, veluti cùm quomodocunque differimus de rebus naturalibus,aut mathematicis,aut etiam de logicis ex communibus,& vnicuique obuiis.Illud quoque haud obſcurum eſt, non omnem differendi vſum,qui via, & ratione fiat (neque enim agimus de vſu artis experte, ſed de artificioſo)ad Dialecticum ſpectare.Omnes enim artifices in ſua quiſque materia ex propriis, ac per ſe principiis differunt,vt inductione patet.Alioqui ſi diuiſiones, definitiones,& demonſtrationes,quæ in aliis diſciplinis cernuntur, à Dialectico fierent, vna tantùm Dialectica eſſet ſcientia, quippe ad quam, vt omnis differendi doctrina, ita etiam omnis vſus pertineret.

Num differendi vſus ad Dialecticam ſpectet.

Tota igitur ambiguitas eſt de vſu differẽdi,nõ ex propriis,& per ſe,ſed ex cõmunibus,& quæ omnibus ſunt obuia, aut certè exiguo labore inueniũtur,hoc eſt,ex probabilibus, pertineat ne is totus ad Dialecticũ;an verò alius ad hũc,alius ad illũ artificiẽ pro ratiõe materiæ,

In quo poſita ſit huius quæſtionis difficultas.

teriæ,ex qua differitur,an potiùs nulli disciplinæ sit proprius.Quòd enim nullius disciplinæ sit proprius,ex eo videtur perspicuum,quia eorum,quæ omnibus sunt in promptu,aut facilè à quouis inueniũtur,non debet vsus censeri cuiquam proprius. Quòd verò vnaquæque ars differat ex certis quibusdam probabilibus, seu verisimilib. veluti Physica ex iis probabilibus, quæ in rebus naturalibus reperiũtur,Metaphysica ex iis,quę in Metaphysicis, hac ratione suadetur ;quia si ea omnia vni arti tribuẽda essent,inopes & penè nullius pretij relinquerentur cæteræ,exceptis Mathematicis : perpaucæ enim reperiuntur demonstrationes in reliquis disciplinis. Accedit, *Cap.2.* quòd eiusdem facultatis est,verũ,& verisimile cognoscere,vt Arist. ait 1.Rhet.ad Theodectem ; quare cùm vera,seu necessaria in vnaquaque materia ad eum artificem pertineant,qui in ea versatur; ef- *Lib.c.2.* ficitur,idem dicendum esse de verisimilibus, seu probabilibus , nec omnium probabilium vnam tantùm disciplinã esse constituendam. At verò,quòd ad vnam Dialecticam ea omnia pertineant , intelligi potest ex Aristotele initio Topicorum,aliisque locis quamplurimis, in quibus ille nemine repugnante docet, proprium Dialectici esse, de quacunque re proposita ex probabilibus disserere.

Prima affirmatio. In hac igitur controuersia prior assertio sit , Vsum disserendi ex probabilibus esse proprium Dialecticæ. Quæ assertio hunc in modũ probatur.Vsus disserẽdi ex probabilib.nec gignit habitũ scientię, neq; ex habitu scientiæ gigni potest. vt enim nõ generat nisi opinionẽ,ita nasci nõ potest ex habitu scientiæ,quandoquidẽ actus , quibus generatur habitus,& qui ab eo generantur,eiusdẽ speciei sunt.Ergo si vsus disserẽdi ex probabilib.alicui scientiæ tribuẽdus est, nõ propter actum,aut habitum eo pacto disserẽdi attribuendũ illi erit, sed propter materiã,ex qua differit;aut propter formam disserẽdi, vt ea scientia dicatur disserere ex probabilibus,quæ tradit formam disserẽdi ex eiusmodi materia. Atqui materia probabilis nullius scientiæ propria est,cùm omnibus pateat , aut certè nullo penè negotio inueniri possit:sola autẽ Dialectica tradit disserẽdi formã ex verisimilib.quẽadmodũ,& ex necessariis,vt ex dictis constat:igitur soli Dialecticæ tribuẽdus est vsus disserẽdi ex probabilibus.Atq; hoc pacto verũ est id,quod tã sæpe tradit Arist.propriũ esse Dialectici,de quauis re proposita ex probabilibus disserere. Quod autem obiiciebatur,vsum disserendi ex cõmunibus, nullius disciplinæ proprium esse,concedendum est ratione materiæ,nõ autẽ ratione formæ.Quod verò addebatur,vnãquamq; artẽ ex certis quibusdam probabilibus ad suã materiam pertinentibus disserere,partim negandum , partim cõcedendu est.Nã neque probabilia,si res ad viuũ resecetur, ad vllã scientiã propriè spectãt;nec eorũ artificiosa tractatio ad aliũ artificẽ quã ad Dialecticu pertinere potest.Nec verò mirũ est, si nõ satis locupletes sint plurimæ scientiæ,detracta illis omni doctrina probabili:est enim nec facile,nec vulgare, propria rerũ principia percipere.

Solutio argumenti.

Verùm

Verùm, quia Dialectica, quatenus ex probabilibus differit, ministra censetur scientiarum omnium, easq; omnes præter quasdam Mathematicas anteire, illisq; facultate ea, qua pollet, vtramque in partem disputandi, aditum aperire, & viam munire solet: non censetur alienæ à quaq; scientia eæ sententiæ probabiles, quas Dialectica inuenit, quemadmodum nec opes eæ, quæ famulorum opera conquiruntur, alienæ sunt à facultatibus dominorũ. Ita probabiles opiniones, quæ in rebus metaphysicis ministerio Dialecticæ cõparãtur, Metaphysicæ disciplinæ censentur, quæ in Physicis, Physicæ, atq; ita in cæteris; nec multò secus, atque probationes Philosophiæ humanæ, quæ conclusionibus sacræ Theologiæ adhibentur, pertinent ad sacram Theologiam, quòd subministrentur ab eius quasi famulabus. Quod deniq; additur, eiusdem facultatis esse, verum, & verisimile cognoscere, nõ tam ad veri, & verisimilis cognitionem, quàm ad regulam cognoscendi referendum est; quasi dicat Arist, facultatem, quæ tradit regulam cognoscendi verum, eãdem etiam tradere cognoscendi verisimile, quas certè regulas, quæ vna & eadẽ sunt; ad Dialecticam pertinere perspicuum est.

Dialectica omnium scientiarũ ministra.

Explicatur dictũ Aristotelis.

Posterior assertio sit, Optimam & necessariam esse distinctionem Dialecticæ in docentem, & vtentem, quam D. Tho. Scotus, & alij pleriq; scholastici tradunt, nec quicquam ab ea differre illã, qua Græci Dialecticam diuidunt in eam, quæ auulsa est à rebus, & in eam, quæ est rebus concreta. Prior pars ex dictis aperta est. Dialectica enim eatenus dicitur Docens, quatenus ex propriis principiis modos differendi tradit. Vtens verò, quatenus ex probabilibus de quacunq; re proposita differit. Posterior ex eo pater, quia Græci auctores intelligunt nomine Dialecticæ à rebus auulsæ habitum Dialecticæ, quatenus adhuc versatur in ipsa differendi doctrina tradenda: tametsi, quia eius præcepta collecta sunt ex vsu differẽdi de aliis rebus auulsa videtur dicta. Nomine autem Dialecticæ rebus concretæ intelligunt eam ipsam, non quatenus omnibus differendi modis vtitur, vt pleriq; non rectè existimant, & iam impugnatum est; sed quatenus vtitur modo probabiliter differendi.

Secunda assertio.

D. Tho. 4. Met. lect. 4. p. 2. Scot. hoc loco & in Porph.

Dialecti, cadocens, & vtens

A rebus auulsa, & rebus concreta.

Ex his primùm patet, Dialecticã, siue Lõgicam docentẽ, & vtentẽ nõ esse duos habitus, cuius rei ignoratione pleriq; hallucinãtur, sed vnum, atq; eundẽ; cuius actus proprius ab ea elicitus, est docere, quo pacto sit differendum; attributus autẽ, & quodammodo imperatus, differre ex probabilibus, quacunq; in materia id fiat.

Conclusionum primum.

Deinde, Dialecticam esse docentem ratione totius artis, cùm tota in docendo vesetur; vtentem varò ratione eius partis, quæ tantùm docet ex probabilibus differre. Quanquam enim tota Dialectica ad vsum refertur, cùm præcepta vbiq; tradat ad differendũ cõparata; vsus tamen demõstratiuæ partis non ad eam pertinet, nisi in propria materia, quẽ tamen ab ipsa doctrina nihil differre diximus. Hoc ipsum D. Tho. hunc in modum explicat, Demonstratiuam Logicæ

Secundum.

4. Met. lect. 4. 2.

partem ſolam doctrinam continere ; Dialecticam verò, ſiue Topicam & doctrinam, & vſum.

Tertium. Poſtremò, ſi Dialectica accipiatur pro ſola Topica diſciplina, quæ magis vſitatè dicitur Dialectica, tum demum eandem totam eſſe, & docentem, & vtentem, officiis diſtinctam à ſeipſa, quemadmodum differentiæ ſpecificæ apud Porphyrium in diuiſiuas, & conſtitutiuas diſtinguntur: tametſi magna eſt alioqui inter has diſtinctiones diſſimilitudo. *Cap. de differētia*

Obiectiones eorum qui negāt in Topica diſciplina reperiri vſum, & doctrinā. Sed obijciat aliquis hoc loco: Topicam diſciplinam non eſſe demonſtratiuam, quòd in libris Topicis nullæ reperiantur demonſtrationes: ergo non diſtingui Topicam in docentem, ſiue demonſtrantem, & vtentem, ſiue differentem ex probabilibus. Id quod vel ex ipſo inſtituto Ariſt. in eo opere videtur abundè oſtendi. Scribit enim in ipſo quaſi proœmio eius operis, ſe in iis libris nihil accuratè velle tradere, ſed omnia rudi Minerua, quòd ad eam diſciplinam ſatis ſit, ſimplicem quandam, & minùs accuratam rerum Dialecticarū cognitionem habere. Atque his argumentis ducti quidam recentiores exiſtimant, inanem eſſe diuiſionem Dialecticæ in docētem, & vtentem, ſi Dialecticæ nomen ſumatur pro Topica diſciplina. Sed non vident primum, ſiue ea demonſtratiua ſit, ſiue non ſit, poſſe tamen ita ſumi, vt adhuc in ea vſus à doctrina diſtinguatur. Neque enim dubium eſt, quin doceat differere, cum rationem ex probabilibus differendi tradit, etiam ſi quis velit, eam non vti veris demonſtrationibus in ea re, & vtatur præceptis ſic differendi (vſu videlicet à doctrina diſtincto) cum illa rebus aliis accommodat. Sed & Rhetorica, quæ à plerisque non cenſetur demonſtratiua, codē modo conſideratur. Quatenus enim tradit præcepta dicendi, docens eſt, & à rebus aut ſi quæ verò ratione ijs vtitur, vtens, & rebus concreta appellari poteſt. Deinde non tam conſiderandum eſt hac in re, quo pacto Dialectica topica ab Ariſt. tradita ſit, quàm quo pacto tradi potuit. quanquam ex ijs, quæ ille docet in Topicis, non paucæ demonſtrationes fieri poſſunt. Iam etiam, multa eorum, quæ demonſtratiuè dici poterant de ratione differendi ex probabilibus, dicta erant in Analyticis, vt, Ex contingentibus non poſſe neceſſaria demonſtrari, &, Cum opinione, quam probabilia pariunt, non poſſe ſcientiam cohærere. Poſtremò, non ſi in materia aliqua paucæ reperiuntur demonſtrationes, continuò dicendum eſt diſciplinam, quæ in ea verſatur, non eſſe demonſtratiuam. Hoc enim pacto nec Moralis ſcientia demonſtratiua dicenda eſſet, ac proinde nec ſcientia, quòd Ariſt. 1. Ethic. c. 3. eodem modo ſe de moribus acturum polliceatur, quo initio Topicorum de rebus dialecticis. Ita non efficiunt vllo modo propoſitæ obiectiones, quo minùs etiam Dialectica Topica in docentem, & vtentem diſtingui debeat. *Lib. 1. c. 2.*

Dilutio.

Rhetorica docens & vtēs.

Nō recte colligi ex paucitate demōſtrationū, ſcītiam eſſe quam nō eſſe demōſtratiuā.

Dialecticam

SECTIO. VII.

HIs ita constitutis, vt veniamus ad id, de quo quæstio præcipuè instituta est, partem negantem sibi persuadent nonnulli Recentiores, quorum opinio iis ferè argumentis, quę initio proposita sunt, probari solet. Verùm ea nec placet vllo modo, nec argumenta, quibus confirmatur, quicquam efficiunt, vt paulò pòst patebit.

Opinio eorum, qui negant, Dialecticam esse scientiã.

Alij contrà omnino sentiunt, Dialectic m non modo esse sciẽtiam, sed etiam scientiarum præstantissimam. Scribit enim Plato septimo libro de Repub. Dialecticam doctrinarum omniũ apicem, ac finem esse; cæteráſq; disciplinas, etsi propter consuetudinem scientiæ, dicuntur; si tamen cum Dialectica conferantur, non esse scientiæ nomine appellãdas, sed alio quodam mẽdio inter vocabula opinionis, & scientiæ. Quod idem videntur Stoici sensisse, qui primas scientiarum Dialecticæ tribuerunt. D. quoq; Aug. in 3. lib. contra Academicos, itémq; secundo de Ordine eandem appellat disciplinarũ disciplinam. & Cic. in lib. de claris oratoribus, artium maximam, atque omnium lucem, Ex quibus recẽtiores quidam Dialectici illud quasi commune artis huius encomium acceperunt, Dialecticã esse artem artium, & scientiam scientiarum. Verùm non omnes hi eadem ratione Dialecticam cæteris artibus anteponunt. Plato enim, vt videre est in loco citato, nõ distinxit Dialecticam à prima Philosophia, nisi quòd tres quasi status, si Ficino credimus, in ea sciẽtia distinxit, vt à forma quidem sua, siue facultate veritatis indagandæ diceretur Dialectica; ab exordio autem, seu differendi præceptis, Logica; à fine verò, hoc est, ab ipsa veri inuentione, Theologia, primáq; Philosophia. Quanquã Plotinus inter Platonicos præcipuus auctor, etsi nõ distinguit Dialecticã à prima Philosophia, ait tamen Logicã & Dialecticam non esse eandẽ disciplinã, sed Logicam esse ministrã Dialecticę. Quo loco videtur Logicã pro Dialectica docente accepisse, vtentẽ verò Dialecticã confudisse cũ prima Philosophia. Quod forsitan duabus de causis fecit. Vna, quia tam Dialectica, quàm prima Philosophia differit de rebus omnibus, vt Arist. ipse docet lib. 4. huius operis. Altera, quia veri inuestigatio, quæ Dialecticæ tribuitur, ad eundẽ artificẽ videtur pertinere, ad quẽ spectat veritatis inuentio. absurdũ est enim non eidẽ tribui inuẽtionem, cui tribuatur inuestigatio, & conquisitio. Alioqui aut primus Philosophus inuenit, quod nõ quęrit, aut Dialecticus quærit, quod ipse inuenire nequit. Si ergo Dialectici est, verũ de quacunq; re proposita differendo inuestigare; primi autem Philosophi, inuenire; idẽ artifex erit Dialecticus vtens, & primus Philosophus. Atq; acutè quidẽ ista Plotinus, & alij Platonici, aut etiam ipse Plato, si hac ratione adducti sunt.

Eorũ, qui affirmat, & esse sciẽtiam, & omniũ præstantissimam.

Cap. 13. *Cap. 13.*

Platonis sententia de distinctione Dialecticæ à prima Philosophia.

Ficinus in eundẽ locum, & in Euthydemũ.

Enneade 1. li. 3. c. 4. 5. & 6.

Plotini.

Cap. 2. tex. 5.

Quibus rationibus adducti fuerit.

Eosdem artifices esse aliquid quærere, & inuenire.

Sed

Sed longè naturiùs rem considerauit Arist. cùm Dialecticam à prima Philosophia distinxit. Nam cùm nullus artifex constãtior esse debeat primo Philosopho; Dialecticus verò vtẽs vtramq; in partem de rebus propositis agat, meritò Arist. Dialecticam vtentẽ à prima Philosophia discreuit, non vt scientiam vnã ab altera, sed vt facultatem, & scientiæ actum non exercentẽ à præstantissima omniũ scientia. Neq; quicquam obest, quòd Dialectica inquirat verum, & prima Philosophia inueniat. Duobus enim modis verum inquiritur. Vno ex propriis rerum principiis, quod faciunt scientiæ omnes; altero ex verisimilibus, quod facit Dialectica vtens contenta, etiam inuentione verisimilium, quibus mens disponitur, vt ex propriis principiis verum inueniat. Nam neq; verum determinatè quærit Dialectica vtẽs, sed quod verum sit, aut quàm [illegible] vero. Itaq; ij omnes, qui ea de causa Dialecticam scie[illegible]tantissimam esse dixerunt, quòd crederent, eam à prim[illegible]hia, saltẽ quoad vsum, non esse distinguendam, planè hallucinati sunt. At Diuus Aug. non ita Dialecticam cæteris anteponit, quòd credat, eam esse natura sua præstantissimam scientiam, sed quòd doctrinæ ordine præcedat cæteras. Quo pacto certum est, Ciceronem dixisse esse eam artiũ maximam, & lucem omnium, vt quæ omnibus modum sciẽdi tradat. Id quod ex loco citato, & ex primo de Orat. perspicuè intelliges. Atque eodem modo volunt Iuniores, Dialecticam esse artem artium, & scientiam scientiarum. Quare cùm ij, qui Dialecticam præstantissimam scientiarũ esse dicunt, partim de prima Philosophia loquantur, partim id de præstantia, quæ ad doctrinæ ordinem spectat, intelligendum velint; non est cur hac ex parte reprehendendi sint, quòd eam cæteris scientiis anteposuerint.

Aristotelis sentẽtia. *Duplex veri inquisitio.* *Explicantur dicta Augustini, & Ciceronis de Dialectica.* *Vt loca proximè citata, & alibi sæpe*

Alij denique media ingressi via asserunt, Dialecticam non esse quidem natura sua scientiarum præstantissimam, sed tamen esse verè ac propriè scientiam. Cui sentẽtiæ, quæ scholasticorum veterum, & omnium penè grauium auctorum communis est, libenter subscribimus.

Ac illam non esse natura sua præstantissimã scientiarũ, ex eo constat, quia nec ex præstantia subiecti, in quo versatur, nec ex certitudine demõstrandi id cõcluditur, ex quorum tamẽ altero capite, vel vtroq; id ostendendum esset, vt Arist. sapienter docet initio libri de anima.* Nam si de præstantia subiectorum agitur, nobilius est subiectum Philosophiæ naturalis, cùm sit substantia. Si de certitudine demonstrandi, potior demonstrandi modus est mathematicus.

Esse autẽ verè ac propriè scientiã, his rationibus ostenditur. Primùm, quia partim comparatur, partim cõparari potest per verã demonstrationẽ, ac propriã; quod inductione patet in libris, quos habemus ex Aristotele. Exactis enim prædicamẽtorũ, & de Interpret. libris, in quibus ille ferè definitionibus, ac diuisionib. principia modorũ differẽdi tradit; tàm multæ reperiũtur veræ, ac propriè domõstrationes,

Vera opinio eorum qui Dialectica verã scientiã faciunt, nõ omniũ tamen præstãtissimam. *D. Th. 4. Metaph. lect. 4. p. 2. Scot. in prædic. q. 1. Alb. Mag. c. 1. in Porphyr. Auicen. cap etiã 1. suæ Logicæ. Aegid. Rõ. &c. *c. 3. text. 1 & 8. Tex. c. 2.*

strationes,vt in conuertendis propositionibus,in reuocandis ratiocinationibus imperfectis ad perfectas,in mistionibus modorum, in medij inuentione,& aliis passim locis vtriusque Analyticæ, vt nemo sit,qui negare id possit. Quòd si in libris Topicis,& iis qui de Sophistarum reprehensionibus inscribuntur,non apertè inueniuntur demonstrationes ; facilè tamen pleraq; in demonstrationis formam redigi possunt;& si rei materia pauciores patitur, quàm quæ Analyticæ subiecta est.Potest item Dialecticus demõstrare de modo disserendi in commune, Quòd sit aptus ad docendum : de diuisione,Quòd confusione mentẽ liberet:de difinitione, Quòd perfectam naturæ perceptionẽ pariat:de argumentatione, Quòd fidem faciat:de demonstratione,Quòd scientiã gignat:de syllogismo dialectico,Quòd opinionem:de pseudographo,Quòd errorẽ:de sophistico,Quòd deceptionẽ,& alia quàmplurima de aliis rebus dialecticis.Ita perspicuum est,Dialectică partim comparari demonstratione,partim cõparari posse.Deinde,tunc aliquid verè,ac propriè nos scire arbitramur,cùm illud per propria principia intelligimus,quod sæpe Arist.& cæteri Philosophi docent ; at Dialecticus intelligit omnes disserendi modos per propria eorũ principia, hoc est,per proprias eorum partes,per peculiares definitiones, ac per se notas propositiones,vt ex vniuersa Dialectica perspicuum est ; non est igitur dubium,quin Dialectica sit verè,ac propriè scientia. Tertiò,Dialectica est ex iis habitibus,quibus vero assentimur; atqui nõ est fides, vt Grammatica,quæ nititur auctoritate;neq; item opinio, cùm sit euidens,& certus habitus;est igitur sciẽtia.omnis enim habitus,quo aliquid tanquam verum approbamus,aut est fides, aut opinio, aut scientia,quo nomine cõprehendimus habitũ principiorũ,& propriè dictam scientiam,quę sapientiã complectitur.Cùm igitur Dialectica non sit habitus principiorũ;est enim de iis, quæ probatione indigẽt;efficitur, vt sit propriè scientia;tametsi non est sapientia, quæ rerum omnium primas causas tradit.Quartò actus voluntatis,quatenus ad bene beatéq; viuendum referuntur, cadunt sub aliquã verè,ac propriè dictam scientiam distinctam à Physica, quæ de natura eorum agit,sub Moralem videlicet:actus item motiuarum potentiarum,etsi à Physico in tractatione de Anima explicantur, tamen quatenus aliquid arte conficiunt ad Mechanicas scientias spectant, vt patet ex plerisq; mechanicis quæstionibus ab Arist.& aliis Philosophis demonstratiuè tractatis:igitur, & actus intellectus,quatenus ad disserendum spectant,cadent sub peculiarẽ aliquam verè,& propriè dictam scientiã distinctam à scientia de Anima, quæ de eorum natura disputat:at hęc nulla est alia,quàm Dialectica: est igitur Dialectica verè, ac propriè scientia. Huius argumenti vim continet commendatio illa Dialecticæ Iamblichi ad Sopatrum [Absurdum, inquit,esset,cætera quidem omnia ratione iudicare, ipsam verò absolutissimã rationis considerationẽ relinquere;& cùm ratione animalibus

In Dialectica multas & veras demõstrationes reperiri.

Aliquot demõstrationes Dialecticæ.

Scire quid.

Habitus, quo, non assentimur.

Variæ hominis actiones varie cõsiderantur ad diuersas scientias spectare.

Encomiũ Dialect.

malibus aliis antecellamus,eximium illud humanæ naturæ bonum possidentes,temerè,& obiter eam excolere;rerúmq; omnium disquisitioni admistam rationis vim diligere, ipsam verò eius cognitionem,qua præ cæteris dignissimam,ac pretiosissimam scientiam sui,per se constituit (vt testatur descriptio illa Delphica) velut improbandam reiicere.] Postremò,cùm aliquid vno modo fit rectè, alio non rectè,potest reddi causa,cur rectè fiat,cur item non rectè; quam causam,qui tenuerit,verè,ac propriè eius rei scientiam assequutus erit:nos autem aliquando rectè disserimus, aliàs peruersè,& vitiosè:dantur igitur causæ,cur rectè interdū dissseramus, interdum non rectè:at Dialectica huiusmodi causas tenet, cùm principia omnia dissserendi tradat:est igitur verè,ac propriè scientia.

Dissoluuntur argumenta initio proposità. SECT. VIII.

Quid nõnulli hoc loco intelligi velint nomine modisciẽdi.

Refutatio

AD primum igitur argumentum pro negatiua parte initio quæstionis propositum,non desunt,qui dicant,nomine modi scientiæ in hoc capite non innui Dialecticam, sed significari methodum,siue modū procedendi in vnaquaque scientia,qui priùs haud dubiè tenenduseſt,quàm earum cuiquā detur opera.Verùm hæc expositio non placet.Primùm,quia Arist.loquutus fuerat caeterus de modo discendi ab alio,& admittendi, & approbandi ea, quæ à præceptore traduntur, quod certè non fit nisi argumentis: at omnis argumentandi ratio à solo Dialectico traditur. Deinde, quia &si nomine modi sciendi solus procedendi modus significaretur, cùm modus procedendi idem sit, quod ordo,& dispositio doctrinæ,idq;t ad vnum etiam Dialecticum spectet,vt in Dialecticis Institutionibus diximus; adhuc dicendum esset significari iis verbis Dialecticam.Nisi quòd cùm hæc possit,& in genere tractari,& accommodatè ad diuersarum scientiarum materias,duplicem ait hoc loco Auerroës significari Logicam;generalem vnam,alteram particularem.Quod sic crediderim intelligendum,vt Logica generalis dicatur tota ipsa ars Logica,quæ ante omnes alias scientias tradenda est; particularis autem Logica nihil aliud sit, quàm quædam logicorum præceptorum accommodatio ad materiam cuiusque scientiæ,vt quisque artifex intelligat,quo pacto in ea scientia,quam aggreditur,progredi debeat,& ea,quæ dicuntur,admittere;quæ, vt ita dicam,Logica initio cuiusque scientiæ tradi debet,vt fit in proœmiis Physicorum,& librorum de Anima,itemq; ad initium primi Ethic.c.3.atque hoc ipso opere,ac capite.Dicendum est igitur, appellatione modi sciendi significari Dialecticam,non quòd ipsa vocetur modus sciendi,sed quia nomine modi sciendi, quo significatur Dialecticæ subiectum,innuitur ipsa Dialectica. Nisi velis eam vocari modum sciendi,quo pacto hoc opus appellatur. Post naturalia,quòd in iis versetur. Quo autem pacto fieri possit,vt ipsa sit

Com.15.

Vera huius loci explicatio.

scientia

ſcientia ea, quæ modum ſcientiam acquirendi tradit, nec tamen ſit prior ſeipſa, inferiùs patebit.

Ad ſecundum,tertium,& quartum dicendum eſt, Ariſt.iis in locis non de Dialectica, vt docet, & à rebus auulſa eſt, ſed quatenus eſt vtens,& rebus concreta apertiſſimè loqui; quo pacto Dialectica nō fungitur officio ſcientiæ,ſed facultatis,vt eam meritò vocat Ariſt. 1.Rhet.ad Theod.cap.2.& 4.lib.huius operis c.2.Eſt enim ſcientiæ officium,ex certis principiis certas etiam concluſiones tradere; facultatis autem,ſiue potentiæ, poſſe attingere oppoſita. Vnde quo pacto intellectus,quia facultas quædam eſt,non modò vera,ſed etiá falſa approbare poteſt, voluntas autem eadem ratione, & bona,& mala amplecti,cùm tamen ſcientiæ vera tantùm, ac bona approbent.ita Dialectica,quatenus vtranque in partem præceptis probabiliter diſſerendi vtitur,poteſt ex contrariis pronunciatis, quæ diuerſis hominibus probantur,contraria ſuadere,etſi,quatenus ſcientia eſt,certa habeat,& definita dogmata.

text.5. *Explicantur varia Ariſtotelis dicta.*

Ad quintum dicendum eſt,Ariſtotelem eo loco de ſcientiis realibus eſſe intelligendum, vbi etiam nomen rerum accipitur pro rebus,vt diſtinguuntur à ſermone. Cùm autem Philoſophi docent, ſcientiam eſſe de iis,quæ aliter habere non poſſunt;ſic accipiendum id eſſe,quaſi dicant,omnem ſcientiam haberi de concluſionibus neceſſariis,& quæ falſæ eſſe nequeunt;huiuſmodi autem eſſe concluſiones Dialecticæ.Docet enim Dialectica,primum modum primæ figuræ concludere enunciationem vniuerſè affirmantem; ſecundum verò vniuerſè negantem,& alia huiuſmodi,quæ falſa eſſe non poſſunt.Quocirca,etſi Dialectica agit de ſermone, cuius ſignificatio hominum voluntate mutari poteſt; concluſiones tamen, quas tradit,non poſſunt ex veris in falſas commutari.Hinc fit, vt Dialectica eadem ſit apud omnes nationes,eademque perſeueraret, ſi omnis ſignificatio ſermonis,qua nunc vtimur, aboleretur,& alia omnino inſtitueretur. Idem videtur dicendum de Rhetorica, quæ maxima ſaltem ex parte certas,ac ratas habet concluſiones, ex natura videlicet rerum profectas,veluti quòd narratio breuis, credibilis,& dilucida eſſe debeat. Niſi quòd hæc ars paucas admodum demonſtrationes patitur,nec per modū ſcientiæ tradi ſolet. Quamquam Ariſt.ad Theodectem accuratiùs reddit rationem eorum,quę ad Rhetoricam pertinent,quàm quiſquam alius.Itaque hæ duæ artes ita de ſermone agunt,vt quatecūque ſit idioma,quod ad earum ſubſtantiam attinet,nihil aut perparum referat.Aliter dicendum eſt de Grammatica,quæ vt tota pendet ex hominum voluntate, ſic in aliis idiomatis alias habet concluſiones,quæ item facilè mutabuntur,ſi vſus volet.Quod enim nos,exempli cauſa,dicimus,Ariſteles fuit doctior Xenocrate,Græci more ſuo dicūt,fuit doctior Xenocratis,id quod nos etiam vſurpare poſſumus,ſi placuerit,

Dialecticæ concluſiones eſſe neceſſarias.

Dialecticam, & Rhetoricam eaſdē eſſe apud omnes nationes.

Aug.2. de doctr. Chriſt.36.

Nonidem dicendum eſſe de Grammatica.

SIT NE DIALECTICA CONTEMplatiua an practica.

QVAESTIO II.

Necessariò dicendam esse practicam, vel contemplatiuam.

SECTIO I.

Primum argumentum vtrius que negantium.

SVnt ex Recentioribus, qui velint, hanc artem neq; contemplatiuam esse scientiam, neque practicam. Primùm, quia credunt, non esse scientiam. Secundò, quia dirigit operationes intellectus, qui secundum se spectatus, nec 2 cõtemplatiuus est determinatè, nec practicus. Tertiò, quia vt Arist. 3 docet 1. Topic. cap. 9. problemata omnia aut sunt practica, aut con- 4 templatiua, aut quæ ad hæc conducunt, quod tertium genus eiusdem lib. planè vocat Logica problemata. Postremò, quia Dialectica nec numeratur ab Arist. inter practicas, nec inter contemplatiuas, quarum meminit 6. libro huius operis. Ita concludunt Dialecticam, nec practicam scientiam esse, nec contemplatiuam, sed organicam, & adminiculantem practicis & speculatiuis. Atque hanc putant esse sententiam D. Thomæ, & aliorum quorundam grauium Auctorum. c. 12. t. 1. tex. 2.

Refellitur hæc opinio.

Hæc tamen opinio non placet. Primùm, quia Dialectica est verè, & propriè scientia, vt probatũ est; quare & verè & propriè contemplatiua, aut practica. Deinde quia, etsi non esset scientia, tamen cùm sit habitus cognitiuus, necessariò dicenda esset aut practica, aut cõtemplatiua. Nam si eius cognitio non refertur ad opus, contemplatiua est; si refertur, est practica, vt colligi potest ex 1. ca. huius libri. tex. 3. Postremò, quia, etsi intellectus secundum se non est determinatè contemplatiuus, aut practicus; tamen eius actus partim sunt contemplatiui determinatè, partim practici, atque adeo vel sunt in intellectu contemplatiuo, vel in practico. Quare Dialecticæ habitus vel in contemplatiuo intellectu erit, vel in practico, vel in vtroque; atque ita vel contemplatiuus, vel practicus, vel vtrunque. vbi enim est actus, quo proximè acquiritur habitus, ibidem est habitus ipse.

Actus intellectus partim practices, partim contẽplatiuos esse.

Solutio argumentorum pro posita opinionis.

Ex his patet solutio primi, & secundi argumenti. Ad tertium dicẽdum est, primum membrum diuisionis problematum, siue quæstionũ in loco citato nõ esse quæstionum practicarum absolutè, sed earum tantùm, quæ pertinent ad prosequutionẽ boni, & fugã mali, quas Arist. c. 12. eiusdem lib. vocat morales. Non sequitur autẽ, problemata logica non esse practica, quia non sint moralia, cùm latiùs pateat practicũ, quàm morale. Ad quartum dicendum, non recẽseri eo loco apertè Dialecticam inter contemplatiuas, aut practicas,

quia

quia Arist. non persequitur diuisionem eorum generum vsque ad vltimas species. Quanquam non desunt, qui respondeant, Aristotelem eo loco non diuidere scientiã absolutè, sed realem, vt distinguitur à sermocinalibus, quo pacto Dialectica in membris diuidentibus numerari non debuit. Non est igitur propter hæc argumenta dicendum, Dialecticam neque contemplatiuã esse, neque practicam. Si qui autem graues auctores videntur sensisse, nec practicam esse, nec contemplatiuam, sed vtriusque generis ministram, intelligendi omnino sunt de contemplatiuis, & practicis realibus, non vniuersè de omnibus practicis, & contemplatiuis.

Non rectè à plerisque probari contemplatiuam esse.

SECTIO II.

Vt Scot. in prologo sent. q. 4. Ant. Andr. lib. 6. Met. q. 3. Iauel. ibidem. q. 7. Soncin. q. 6. & plerique alij.

Primum argumentum eorum, qui existimãt Dialecticam esse contemplatiuam scientiam.

SOLI existimant, esse contemplatiuam. Primùm, quia tractet omnia more contemplatiuo. Explicat enim naturam syllogismi, & aliorum modorum differendi; eorúmque principia, partes, & proprietates tradit. Secundò, quia alioqui aut esset actiua, aut effectiua, vt patet ex lib. 6. huius operis: *at actiuę omnes pertinent ad mores; effectiuæ autem sunt Mechanicæ, è quibus non est Dialectica. Tertiò, quia, etsi hæc ars referatur ad opus differendi, eius tamen finis proximus non est ipsum differendi opus (quod etiam suprà dictum est) sed intelligere, quo pacto sit differendum. Quartò, quia practica scientia est, quæ dirigit praxim, ex qua Practicæ nomen desumptum est; at Dialectica non dirigit praxim, sed operationes intellectus, quarum nulla est praxis. Ita concludunt Scotus, & alij non pauci, Dialecticam non esse practicam, sed contemplatiuam.

2

3

4

** cap. 1. ex. 1. Sect. 2. q. 1.*

Solutio argumẽtorum.

Verùm quicquid de hac sententia dicendum sit, argumenta proposita nihil efficiunt. Non quidem primum, quia practicæ etiam scientiæ tradunt naturas rerum, de quibus peculiari ratione agunt, vt Morales naturam virtutum, earúmque partes, principia, & proprietates; neque in ea re discrimen est inter practicas, & contemplatiuas, vt paulò pòst patebit. Non secundum, quia neque omnes actiuæ etiam reales, sunt morales, neque omnes effectiuæ mechanicæ; quod item ex sequentibus perspicuum erit. Non tertium, quia etiam finis Moralis scientiæ proximus non est bene agere, sed intelligere, quo pacto bene agendum sit, cùm tamen Moralis sit practica. Non denique quartum, quia nomine praxeos comprehenduntur apud Philosophos non modò operationes voluntatis, sed etiam intellectus, quatenus voluntatis imperio subiectæ sunt.

Finis scientiæ de moribus.

Praxis.

Nonnulla

Nonnulla de discrimine contemplatiuæ scientiæ, ac practicæ.

SECTIO TERTIA.

Finis cõtẽplatiuæ scientiæ, cognitio, practicæ opus.

VT igitur faciliùs intelligas, Dialecticam esse practicam, quod [a] aliis meritò placet, non nulla præmittenda sunt de distinctione practicæ à contemplatiua, vt ab Arist. traditur primo cap. [b] huius libri, cùm ait, finem contemplatricis scientiæ, veritatem esse, hoc est, ipsam veritatis cognitionem; practicæ autem, opus. Qua in re nonnulla animaduertere oportet. Primùm, nomine finis eo loco non esse intelligendum finem, quem sibi quisque pro libito statuit (plerique appellant finem scientis) sed eum, ad quem scientia ipsa suapte natura dirigitur. Fieri enim potest, ac passim etiam accidit, vt finis eorum, qui scientiis contemplatiuis dant operam, non sit ipsa rerum cognitio, sed quæstus, quem ex ea cognitione facere, aut inanis gloria, quam ex ea captare volunt: contráque euenit, vt plerique viri principes dent operam practicis scientiis non gratia operis faciendi, sed solius cognitionis causa, eiúsque oblectationis, quæ cognitionem consequitur. Non erit igitur vlla scientia contemplatiua, nisi ex natura sua sibi vendicet, vt finem, cognitionem ipsam rerum, de quibus agit: neque item practica nisi cognitio rerum, quam tradit, suapte natura dirigatur ad opus. Eas autem iudicabimus vendicare sibi propriã cognitionem, vt finem, quæ in sola natura rerum explicãda versãtur, nec tradũt vllas regulas operis cuiusquã faciẽdi, etiãsi res, de quibus agunt, fieri possint humana opera. Qua ratione dicimus Physicam, & Geometriam esse contemplatiuas, quia nullas tradunt agendi, aut faciendi regulas, tametsi multæ res naturales, & Geometricæ possint fieri humana arte, vt aurum ab Alchimistis, pentãgulum à fabro. Eas verò iudicabimus suapte natura dirigere cognitionem propriam ad opus, quæ tradũt præcepta agendi aliquid, aut faciendi, etiamsi naturam eius, & partes, ac proprietates simul explicent. Qua ratione dicimus, Morales esse practicas, propter regulas agendi, quas tradunt, quanquam simul agant de natura virtutum, de speciebus Rerumpub. & cæteris huiusmodi. Deinde, non esse in eodẽ pronũciato Aristotelis præcisè intelligendum finem proximũ scientiæ, sed principalem, quisquis sit ille. Nam etsi finis proximus contẽplatiuæ est cognitio, tamẽ opus nõ est proximus, & immediatus finis practicæ, sed remotus. Ac potuisset quidẽ Aristoteles distinguere contemplatiuã & practicã per fines earũ proximos, cùm apertum sit, omnem scientiam referri proximè aliquem actum propriũ à se elicitũ, qui alius, quàm cognitio esse non potest. Verùm quia cognitio contẽplatiua nõ refertur ad opus, nisi forsitan ex proposito contẽplantis; cognitio autẽ practica ex seipsa refertur ad opus, tanquã ad finẽ principalẽ; meritò iudicauit ille distinguendas esse per cognitionem, & opus, tanquã per fines principales. Vnde est

Duplex finis scientiæ practicæ, & contẽplatiuæ.

Ratio discernendi practicã à cõtemplatiua.

Per quos fines Aristoteles scientiam practicã, & contẽplatiuam distinguat.

a Inijs sũt ex Recentioribus Ochamus & Greg. in prolog. sent. Venetus ad initium Logicæ. Iandun. 6. Met. q. 3. & 5. Mirãdolanus: Scaliger & alij plerique.

b tex. 3.

Vt de Metaph. 1.li.c.2. est illud de contemplatiuis dictum, Esse eas liberas,& sui gratia:de practicis autem moralibus,Non vt cognoscatur,quid sit virtus, sed vt boni efficiamur,de virtute agendum.

Vt 2. Eth. c.2. Tertiò,contemplatiuam scientiam semper attingere per se ipsam finem suum principalem,cùm is sit eius actus elicitus,at practicam non per se ipsam,sed per alium habitum,aut potentiam. Nam scientiæ Moralis finis præcipuus est opus virtutis; at hoc non à scientia ipsa Morali,sed à virtute attingitur.Eodémque modo Medicinę finis principalis, est sanitas ægroti, & Militaris, victoria;sed tamen neutra attingit eum finem per seipsam,sed per potentiam executiuam,aut suam,aut aliorum,aut aliorum & suam,vt perspicuum est. *Diuerso modo scientiam practicam & contemplatiuam fines suos principales attingere.*

Quartò, non esse intelligendum in eodem pronunciato nomine operis id solùm,quod confectũ relinquitur extra eum,qui per scientiam agit,quemadmodum intelligitur primo Ethic. ca.primo,quo pacto statua est opus statuarij;sanitas, aut homo sanus, Medici; victoria,siue hostium subiectio,Ducis,& exercitus (neque enim practicæ omnes relinquunt opus confectum post actionem);sed est intelligendum id,ad quod vltimò terminatur intentio scientiæ, siue id sit tale opus,quale diximus,siue operatio regulata secundũ normam scientiæ,ex qua operatione nullum tale opus confectum resultet;quo pacto actus virtutis est opus virtutis moralis, recta nauigatio Nauticę,& cõcentus Musicæ.Sunt enim duo genera scientiarum practicarum,quorum aliud habet pro fine opus priori modo sumptũ,aliud posteriori,vt Aris.docet loco proximè citato:inter quæ opera hoc interest,quòd posterius dicitur praxis,prius non itẽ; sed tamen inter actum elicitum scientiæ, & opus prioris generis semper media est praxis aliqua,saltem actio ea,qua eiusmodi opus conficitur. Vnde fit, vt vtrumque genus scientiarum dicatur practicum à praxi;cæterum non semper,vt à fine principali, cùm praxis in priori genere sit medium ad opus, quod est finis principalis. Hoc tamen conueniunt hæ scientiæ, quòd earum regulæ operandi non sunt directiuę,nisi praxeos,quandoquidem regulæ non dirigũt res,quæ fiunt,sed actiones,quibus fiunt. *Duplex scientiarũ practicarum genus.*

In prolo. Sen.q.4. c.10.tex. 49. Postremò,nomine praxeos apud Scotũ intelligi solas operationes extra intellectum,quòd Arist.dicat in 3.de Anima, Intellectum extensione fieri practicum,id est,cùm regulat operationes, quæ sunt extra ipsum.Sed eiusmodi pronũciatum neque est apud Arist.eo loco,neq.verò alibi,quod sciam;neque si foret,ita esset intelligẽdum, sed hoc pacto,Intellectum extensione,id est, dum iudicio suo aduliquam operationem regulandã extenditur;fieri practicum. Siquidem tale iudiciũ,non est contemplatiuum,sed actiuum,quod communi significatione sumptum appellamus practicum. De qua re *Ad ca.* accutatiùs lib.sexto.Potiùs ergo dicendum est, praxim esse actum cuiuscunque potentiæ aptũ dirigi,siue regulari ab intellectu, etiãsi sit operatio intellectus.Alioqui actus prudentiæ,qui sunt operatio- *Quid Praxis apud Scotum.* *Vera sententia.*

nes intellectus,& regulantur, siue diriguntur per scientiam Moralem,non essent praxes, cùm tamen vel maximè hoc nomine à plerisque dignæ censeantur.

Dialecticam esse scientiam practicam, non tamen effectiuam, sed actiuam.

SECTIO IIII.

Ostēditur Dialecticam esse practicā ex fine illius principali.

HIs positis,facilè colliges, Dialecticam esse practicam. Primùm quia principalis finis,ad quem ipsa suapte natura dirigitur,est bene disserere.Nam etsi naturam,partes, & affectiones modorum disserendi tradit; tota tamen plena est præceptis bene disserendi,quod maximè patet in tota Analytica, & Topica, ad quæ præcepta,reliqua omnis consideratio dirigitur. Cùm ergo disserere,quatenus subest volūtati, & regulatur præceptis bene disserendi,sit vere praxis;erit & Dialectica practica.Deinde,quia ex dictis patet,proprium eius finem esse,docere quo pacto disserendum sit;docere autem quo pacto aliquid agendum sit, iudicium practicum est.Distinguuntur autem hæ duæ rationes inter sese propter duos fines Dialecticæ,quorum alter est principalis,& remotus, atque communis ei cum cæteris scientiis;alter proprius,& immediatus.Prior est disserere,posterior docere quo pacto sit disserendum: prior est praxis; posterior iudicium practicum. Priorem consequitur Dialectica partim per se ipsam, cùm disserit demonstratiuè in propria materia,& de quauis re probabiliter; partim per alias scientias,quatenus vnaquęque earu vtitur in sua materia demonstrandi præceptis à Dialectico traditis.Posteriorē sola ipsa per seipsam cōsequitur,cùm sola iudicet,ac doceat,quo pacto sit disserendū. Tertiò quia propria rationis opera cadunt sub considerationem Dialecticæ (ad ea.n.corrigenda inuentam esse diximus Dialecticam)non cadunt autem quoad propriam naturam,cùm sic pertineāt ad scientiam naturalē,qua parte agit de anima;neque alia videtur esse ratio, qua cadant sub Dialecticam,nisi quatenus diriguntur ad intelligenda ex cognitis ea,quæ ignota sunt;dirigi autem hoc,aut illo modo, est practicè tractari,non autem simpliciter cognosci;est igitur non contemplatiua,sed practica.Eadem ratione dicimus, artē fabrilem esse practicam, quia etsi ligna,quæ sunt eius materia, sunt res naturales,& à Physico tractantur;tamen quia tractantur directiuè ab arte fabrili,vt de iis fiat hoc pacto scamnum.illo autē mensa &c.ideo non est contemplatiua,sed practica.Accedit Arist.sententia, qui lib. 6.huius operis c.1.non enumerat,nisi tres contemplatiuas sciētias, Metaphysicam,Physicam,& Mathematicam,quo fit, vt cæteras omnes inpracticis numerandas velit. Quòd si dicas Arist. eo loco non diuidere nisi scientias reales;saltem hoc concedas necesse est, id quod ait de practicis realibus,in Dialecticam quoque eadē ratione conuenire,Esse,inquam,in nobis principium rerum, quæ ab ea tra-

Ex fine proprio.

Finis Dialecticæ proximus & remotus.

Ex ijs, in quib. Dialectica versatur.

Ex quibusdā locis. Aristotelis.

q.1.Sect.2

tex.2

tractentur. Libro etiam 1. Topic. cap. 9. idem significatur in diuisione problematum. Cùm enim secundum membrum sit eorum, quæ pertinent ad contemplationem, reliquum est, vt cętera duo pertineant ad praxim, quorum alterum est problematum logicorũ. Idem quoque patet ex appellatione logicis problematis eo loco attributa. Vocantur. n. adminiculantia, siue subseruientia moralibus, & contemplatiuis, quod ad praxim spectat, non ad contemplationẽ. Contemplatiuæ. n. scientiæ non subseruiunt aliis, sed sua contemplatione contentæ sunt. Quia tamen Dialectica magis subseruit contemplatiuis, quàm practicis realibus; ideo à D. Aug. 8. lib. dè ciuit. Dei, & D. Tho. in Boëtium dę Trinitate * ad contemplatiuas scientias reuocatur. Quam eandem sententiam crediderim esse Aegidij Romani ad initium Logicæ, cum vocat Logicam, speculatiuam adminiculantem, præsertim cùm in hoc eodem genere ponat Rhetoricã, & Grammaticam, quæ planè numerantur in practicis artibus, nec alia ratione dici possunt speculatiuæ adminiculantes, nisi quia speculatiuis, vt dignioribus inseruiunt. Denique idem significarunt veteres Peripatetici, cùm Dialecticam organum Philosophiæ appellarunt, atq; adeò simpliciter organum. Perspicuum est. n. organum, siue instrumentum non ad contemplationem, sed ad actionem spectare.

*Aug. 8. de ciuit. Dei c. 4. * q. 5. ar. 1.*

Cur ãqui busdam Dialectica tanquã ad scięt. as contemplatiuas.

Cur organum Philosophię dicatur.

Illius autẽ quæstionis, sit ne Dialectica in actiuis, an in effectiuis artibus ponenda (in has. n. diuiduntur practicæ ab Arist. 6. lib. huius operis c. 1,) perfacilis est explicatio. Si. n. actiuæ primò, & præcipuè in actibus immanentibus versantur, effectiuæ autẽ in iis, qui transeunt in externam materiam; perspicuum est, Dialecticam esse actiuam, non effectiuam; quippe cùm primo versetur in operationibus intellectus dirigendis, quamuis etiam descendat ad dirigendum externum sermonẽ. Eodem pacto Moralis scientia est actiua, nõ effectiua, quia etsi versatur in externis virtutum actionibus, præcipuè tamen de internis agit. Alia ratio est de Rhetorica, & Grammatica: versantur. n. primò, & præcipuè in externo sermone; tametsi Grammatica non est verè, & propriè dicta scięntia. Erunt igitur hac ratione Rhetorica, & Grammatica efficientes. Quòd si nomine agẽtium eæ quoq; intelligantur omnes, quæ ita in externa materia versantur, vt nullum opus confectum relinquant, quo pacto non rarò intelligi solent; vtraque in numero agentium haberi poterit quod idẽ Quintil. de Rhetorica censet. Eademque efficientium significatione nonnunquam vtitur Arist. vt in 1. libro Magnorum Moraliũ, vbi Citharistarum artem in agentibus numerat, non in efficientib.

tex. 1.

Dialecticam esse scientiam actiuam, non effectiuam.

Rhetoricam, & Grammaticam efficientes.

Lib. 2. c. 19. Cap. 33.

Hinc collige, nec solas scięntias Morales esse actiuas, cùm sermocinales quoq; actiuę sint; nec omnes effectiuas esse Mechanicas. Eas enim esse dicimus Mechanicas, quorũ artifices manu conficiũt ea, in quibus versantur. Quamquam nõnulli eas excipiunt, quæ etsi in manuaria consistũt opera, haud magno tamen eget labore corporis; vt Galenus, pingendi, fingendiq; peritiã. Vnde patet, artem Ducis,

Conclusio.

In exhortatione ad bonas artes.

Architecti,& huiuſmodi alias,quæ præcipiendo aliquid efficiunt,ita eſſe effectiuas,vt multò etiam minùs,quam pingendi ars, Mechanicarum nomine comprehendantur. Itaque ea tantùm apud omnes dicuntur Mechanicæ, quæ aut labore corporis, aut vtilitate operis animum deprimunt,& quodammodo ſeruum faciunt, Quas Ariſt.lib.8.Polit. βαναυσους, hoc eſt,ſordidas,nos etiam Seruiles dicimus.Sed quoniam in diſtinctionem artium, & ſcientiarum incidimus;operæ pretium erit, tres quaſdam earum generales diuiſiones ſub vnum aſpectum proponere,latè tamen, ac promiſcuè acceptis nominibus artis,& ſcientiæ.

Artes Mechanicæ.

Cap.2.

Generalis Diuiſio ſcientiarum. SECTIO V.

Prima artium diuiſio in reales,& ſermocinales.

SCientiæ,ſiue artes tribus modis diuidi poſſunt;vno,ratione eorum, in quibus verſantur; altero,ratione finis;tertio,ratione ordinis.

Prima diuiſio.Artium,aliæ de rebus agũt,aliæ de ſermone. Priores dicuntur reales, quod genus latiſſimè funditur, vt ex dicendis patebit:poſteriores,ſermocinales,quod genus Grammaticam complectitur,Dialecticam,& Rhetoricam.Poteſt autem in hac diuiſione nomine ſermonis intelligi non modò ſermo externus, quo cum aliis communicamus,ſed etiam internus, quo ſecum quiſque ratiocinatur,circa quem præcipuè verſatur Dialectica. Ac Grammatica quidem tradit ſermonem correctum, & emendatum, vt quod dicitur,rectè ac integrè percipiatur.Grammatica, inquit D. Augu. dicitur omnis orationis integritas. Rhetorica ornatum adhibet, vt moueatur affectus auditoris. Quod Cic.ſignificat,cùm ait, Vnum erit profectò,quod ij,qui bene dicunt, afferunt proprium, compoſitam orationem,& ornatam,& artificio quodam,& expolitione diſtinctam.Denique Dialectica verſatur in tradendo ſermone rationali.ſic.n.vocari poteſt is,qui ignotum aliquid ex iis,quæ nota ſunt, declarat;in quo præcipua rationis,ac orationis vis cernitur.Ad Grãmaticam reuocantur à nonnullis Hiſtorica, & Poëtica. Potiùs tamen reuocandæ videntur ad Rhetoricam, vt fit apud Quintilianũ, quippè cùm hiſtoria, & poëſis quendam ſibi proprium ornatum habeant, & ad mouendos ſuo modo affectus comparatæ ſint. Etenim hiſtoria rerum geſtarum graui narratione animos impellit ad pleraque agenda, fugiendáque. Poëſis verò ligatæ orationis ſuaui numero animum delectat,ac mulcet; eámque in rebus ob oculos ponẽdis vim habet,vt eas non tã pingere, quàm facere videatur,vnde & ποιητικὴ nomen arti tributum eſt.Ex his adductus eſt Cicero, vt diceret,hiſtoriam eſſe opus maximè oratorium. & alibi, Videris ne,inquit,quantũ munus Oratoris ſit hiſtoria?Haud ſcio an flumine orationis,& varietate maximum. Et alio loco; Eſt finitimus Oratori Poëta,numeris aſtrictior paulò, verborum autem licẽtia liberior, multis

Grammatica.

Rhetorica.

De Doc. Chri.lib. 3.c.3.

1.de Oratore.

Dialectica.

Hiſtorica,& Poetica.

Recentiores quidam.

Liuius.

19.

Quid Cicero de Hiſtorica,& Poetica ſenſerit.

1. de Leg.

2.de Orne.

1.de Ora

multis verò ornandi generibus socius, ac penè par; in hoc certè propè idem, nullis vt terminis circumscribat, aut definiat ius suum, quo minùs ei liceat, eadem illa facultate, & copia vagari, quà velit.

Secunda diuisio. Artium, quædam sunt theoreticæ, siue contemplatiuæ, & speculatiuæ, vt vocant; aliæ practicæ. Theoreticæ sunt, quarum finis est ipsa veritatis cognitio. Practicæ, quarum finis est opus. Porrò Practicæ, aut dirigunt actiones, quæ in ipso agente manent, quæ magis propriè dicuntur actiones, vt velle, nolle; aut eas, quæ in alia re exercentur, quæ vocantur effectiones, vt nauis extructionem. Priores nomine communi sibi vendicato appellantur practicæ, & actiuæ; posteriores proprio vocabulo dicuntur effectiuæ. hinc Arist. 8. Topic. c. 2. & 6. huius operis libro c. 1. tria scientiarum genera esse dixit, vnum contemplantium, alterum agentium, tertiũ efficientium; quæ diuidendi ratio ab omnibus Philosophis sæpe vsurpatur. Contemplantiũ tria genera facit Arist. loco proximè citato, Physicã, Mathematicã, & Theologiã. Physica, seu Naturalis sciẽtia, versatur in cognoscenda natura earum rerum, quæ mutationi subiectæ sunt, vt cœlorum, elementorum, stirpium, & animantium. Mathematica contemplatur quantitatem, non spectata interim natura earum rerum, in quibus quantitas existit. cuius artis duæ sunt species, Geometria, quæ quantitatem continuã, eiúsq; proprietates considerat; & Arithmetica, quæ discretã, hoc est, numerum, & eius affectiones. Sunt & aliæ artes partim Naturales, partim Mathematicæ, vt Astrologia, Musica, Perspectiua, & Geopraphia, quarũ prima de magnitudine, numero, & motu orbium cœlestium; altera de tonorum conuenientia, & concentu; tertia de ratione radiorum aspectus, qui visuales appellantur; quarta de orbis terrarum descriptione disserit. Theologia verò, seu Metaphysica, lumine naturali duce, eas contemplatur res, quæ omnis corporeæ molis, & mutationis sunt expertes, vt mentes eas, quibus cœlestia corpora mouentur. Verùm alia est longè nobilior Theologia, quam Dei omnium parentis singulari munere accepimus, quæ non humano ingenio, sed diuinæ reuelationis lumine edocta multò plura, multóque certiora de diuinis rebus tradit. Atque huic Theologiæ subiicitur ius canonicum, qua ex parte cõtinet ea, quæ Spiritus sancti numine de iis, quę ad fidem, & mores, quos fides pręscribit, pro ratione temporũ explicata sunt. Nam quoad cætera non dubium est, quin Politicæ subiiciatur.

Secunda artiũ diuisio in Theoreticas & Practicas.

Hoc lib. c. 1. tex. 3.

tex. 1.

Tres Theoreticæ.

Physica.

Mathematica.

Quæ sint partim Naturales, partim Mathematicæ.

Metaph.

Ius canonicum.

Agentiũ verò duo sunt genera. Vnũ, quod dirigit actiones intellectus, quæ est Dialectica; alterũ, quod dirigit actiones volũtatis, ꝙ Moralis sciẽtia vocatur. Quãquã si quis inter agẽtes, iuxta superiùs dicta, numerare velit artes eas, quę etsi in externã materiã trãseunt, nullũ tamẽ opus confectũ ex proxima, & immediata actione relinquũt; addẽdum erit tertiũ genus agentiũ, quod Grãmaticã, Rhetoricam, Citharistarum artem, Tibicinum, & huiusmodi alias comprehendat. Quòd si quis obiiciat, Grammaticã dici solere artẽ rectè

Scientiæ agentes.

Qua ratione addi possit tertium genus agentium.

loquendi,& scribendi;at scribendi arte ipsam scripturam confectam relinqui; Occurrendum erit,Primùm quidem,non ideò Grammaticam dici rectè scribendi artem, quòd doceat lineas ducere,ipsosq; characteres conficere(hoc.n.omnes efficienti facultati tribuunt,non agenti)sed quòd tradat rectè,hoc est,congruè, & emẽdatè loquendi,ac scribendi præcepta;ita vt non dicatur simpliciter ars scribendi,sed ars ipsius,vt ita dicam,rectitudinis, siue congruitatis in scribendo.Deinde,præcepta,quæ traduntur à Grammatico,proximè & immediatè,atque adeò præcipuè ad orationem vocalem referri, ex qua certum est,nihil confectum relinqui,quemadmodum,neque ex proximo & immediato opere,quod Morales scientiæ præscribunt. Nam etsi multa extrinsecùs fieri iubent,quæ diu permanẽt,vt sunt commutatio rerum,&distributio communium bonorum;proximè tamen,ac pręcipuè versantur in actibus,qui manent in animo,veluti in actibus interioribus iustitiæ,& aliarum virtutum.Porrò Moralium scientiarum tres species tradi solent,Ethica,Oeconomica,Politica.Ethica sic vnumquemque probitate morũ informat, vt,etiãsi solitarius agat,possit(vt hæc vita fert)bene beatéque viuere.Oeconomica,siue Ratio rei familiaris,tradit præcepta regendæ familiæ. Politica,quã nos Ciuilẽ dicim⁹,præscribit leges gubernãdæ Reip.ad quã pertinet tota iuris ciuilis prudẽtia,& magna pars iuris canonici.

Morales. *Ethica.* *Oeconomica.* *Politica.*

Efficiẽtes

Denique efficientium aliæ dirigunt externum sermonem,quibus homines inter se communicant,vt Grammatica,& Rhetorica; aliæ verò res alias externas.Huius autem posterioris generis multæ traduntur diuisiones.Namque aliæ materiam præparant, vt quæ metalla purgat;aliæ opus conficiunt,vt quę arma fabricat; aliæ confecto opere vtuntur,vt Militaris.Item,aliæ sunt principales, & quasi dominæ aliarum,vt Architectura respectu Cæmentarię;aliæ famulãtes,ac subiectæ,vt hæc respectu illius.Ad hæc,aliæ post actionem nullum opus confectum relinquunt, vt ars Citharistarum; aliæ relinquunt,quorum tria genera traduntur.Siquidem aliæ noua conficiunt,vt figulorum ars; aliæ collapsa restaurãt,ac reficiunt,vt Medicina;aliæ vtrumque præstant,vt ars ædificandi.Rursus, quædam ad necessaria subministranda comparatæ sunt,vt Pistoria; aliæ meliùs,aut iucundiùs degendi gratia:vt Gladiatoria ad vitam tuendam; ad delicias,vnguentaria.

2. Phy. 2. à tex. 24. Laërtius lib. 3. ex Platone. 1. Eth. c. 1. Aug. 2. de doct. Chr. c. 3. Galenus de cõstit. artis Medicæ. Meta. 1

Tertia scientiarũ diuisio in superiores & inferiores.

Tertia diuisio.Artium,quædã sunt superiores; aliæ inferiores. Superiores sunt Morales scientiæ,Naturalis,& vtraque Theologia; atque hæ,scientiæ magis,quàm artes appellantur.Inferiores, quæque sæpius artes,quàm scientiæ dicuntur, ad septẽ liberales, & totidem seruiles reuocantur.Liberales sunt Grammatica,Rhetorica,Dialectica,Arithmetica,Musica,Geometria,& Astrologia.Seruiles,Agricultura,Venatoria,Militaris,Fabrilis,Chirurgia,Textoria,Nautica;quę omnes hisce versibus comprehendi possunt.

Artes liberales, & seruiles.

Lingua,tropus,ratio,numerus,tonus,angulus,astra:

Rus,

Rus, nemus, arma, faber, vulnera, lana, rates.

Linguæ nomine intellige Grammaticam; Tropi, Rhetoricam; Rationis, Dialecticam; & sic cæteras deinceps. Priores septem ideo dicuntur liberales, siue ingenuæ, quia illis excolitur animus, libera, & ingenua pars hominis. Posteriores vocantur Seruiles, quòd eis potissimùm exerceatur corpus ad mercenarias, ac seruiles operas. Quo fit, vt nomine Seruilium non oporteat intelligére Militarem Ducis, aut Fabrilem Architecti, aliasue huiusmodi; quæ artificis manu non exercentur. Possunt enim hæ ad liberales artes, aut etiam ad superiores scientias vtcunque reuocari, vt Architectura ad Geometriam, & ars ductandi exercitum ad Politicam. Sed quoniam cum quæstione hac coniuncta est illa, sit ne Dialectica pars Philosophiæ, an solum instrumentum; eam è vestigio discutiamus.

Cur liberales, & seruiles dicantur.

Exceptio.

SIT NE DIALECTICA PARS PHILOSOPHIÆ, an solum instrumentum.

QVAESTIO III.

Non videri partem Philosophiæ.

SECTIO I.

QVi Dialecticam neque in practicis scientiis, neque in contemplatiuis, neque omnino in scientiis numerandam censent, facilè se negatiuam huius quæstionis partem concludere existimant. Et rectè quidem, si id, quod ponunt, verum esset. Neque enim fieri potest, vt disciplina vlla sit pars philosophiæ, quæ in scientiis non numeretur. Sed quoniam eorum fundamenta nihil firmitatis habent, vt ex dictis patet; alia nobis afferenda sunt argumenta, quibus eadem conclusio videri potest verisimiliùs confirmari.

q. 1. Sect. 7. & 8. & q. 2. à Sect. 2.

Primùm, quia Philosophia non agit, nisi de rebus magni momenti; Dialectica verò tota versatur in sermone, aut etiam in entibus rationis, quæ nullius momenti sunt.

Primum argumentum pro parte negatiua.

Deinde, quia omnis Philosophorum cognitio est per se digna studio; Dialecticæ autem nemo dat operam propter ipsam, sed propter alias disciplinas, atque adeo propter Rhetoricam, quam nemo ponit in partibus Philosophiæ. Vnde fit, vt explicatio logicorum problematum non expetatur propter se, sed propter explicationem aliorum, vt habes primo Topic. cap. 9.

Secundum.

Tertiò, quia nulla pars Philosophiæ refertur ad aliã, aut est permista cũ aliis, sed vnaquęq; per se ipsã quasi coheret, & ab alia distingui tur; at Dialectica refertur ad omnes partes Philosophiæ, & est per-

Tertium.

mixta cũ omnibus,vt quæ omnibus modũ diſſerendi ſubminiſtrat.

Quartum Quartò,quia Philoſophia nõ eſt à rebus auulſa, ſed tota in rebus verſatur:Dialectica verò quatenus rebus cõcreta eſt,aut nõ eſt ſciẽtia,vt ſuprà oſtenſum eſt,cùm differat ex probabilibus,aut ſi diſſerit de omnibus rebus demonſtratiuè,eadẽ eſt cum cæteris ſcientiis.

Quintum Quintò,quia idẽ videtur Ariſt.planè ſentire primo libro Top.c.2. cùm ait,Dialecticã eſſe vtilẽ ad diſciplinas Philoſophiæ; & cap.12. cùm docet de quæſtionibus.quæ in diſputationem veniunt, aliter Dialecticum,aliter Philoſophum diſſerere: & initio lib. 8. cùm ita ſcribit,Quod ad loci inuentionem attinet, communem eſſe Philoſopho cum Dialectico conſiderationem.

Sextum. Poſtremò,ex communi Veterum ſententia, qui Logicam Philoſophiæ organum appellauerunt.Nam cùm organũ,ſiue inſtrumentum Artificis,non ſit eius pars; non erit Logica pars Philoſophiæ, ſed inſtrumentum.

Variæ Philoſophorum ſententiæ in hac Quæſtione, quidque ſit Philoſophia.

SECTIO II.

Sententia quorundã Græcorũ. Stoicorũ. Platonis, Ariſtotelis.

IN hac Quæſtione non mediocris contentio eſt inter Philoſophos.Nam Græci quidam enarratores Ariſt.vt Alexander,Ammõ.& Philop.exiſtimant,Dialecticã, ſiue Logicam, non eſſe partem Philoſophiæ,ſed ſolum inſtrumentum.Stoici verò contendunt non eſſe inſtrumentum, ſed partem. At Plato, & Academici tùm partem,tùm inſtrumentum eſſe affirmant. In qua ſententia(vt mihi quidem videtur)fuit Ariſt.quam apertè ſequutus eſt ex Græcis Simplicius,& ex latinis Boëtius, Magnus Albertus, & ferè reliqui graues Auctores.Quanquam Arabes quidam, in quibus eſt Auicenna,totam hanc quæſtionem de nomine eſſe exiſtimant, quòd alij latiùs,alij preſſiùs Philoſophiæ vocabulum accipiant.Quapropter videndum eſt,quid ſit Philoſophia:hinc enim nullo negotio explicabitur quæſtio.

Alex.& Philop. initio Priorum, Ammõ. in tit. prædicamentorum. Simplic. in prædic. Boetius in Porphyr. in prologo, & Alb. ibidem tract.1.c. 2. Auic. initio ſuæ Logicæ.

Germana Philoſophiæ ſignificatio.

Quę ſit propria,& germana Philoſophiæ ſignificatio,ex cauſa,quę priſcos homines ad Philoſophandũ impulit,intelligi poteſt.Scribit Ariſt.1.lib.cap.2.poſt Platonẽ in Theæteto,ex admiratione effectorum,quarũ cauſæ ignorabantur,cœpiſſe homines philoſophari,hoc eſt,cauſas inueſtigare.Si ergo ſtudiũ fugiendæ ignorationis cauſarũ mouit priſcos,vt philoſopharentur;efficitur vt nihil aliud ſit Philoſophari(ſi propriè loquendũ eſt)quàm cauſas inueſtigare. Vnde patet,Philoſophiã,ſi vim nominis ſpectes,nihil eſſe aliud,quàm cauſarum iuueſtigationẽ,id quod magis ad verbũ explicamus, cùm dicimus,Philoſophiã eſſe amorẽ, ſtudiúmve ſapiẽtiæ,hoc eſt,cognitionis rerũ per omnes earum cauſas ad ſupremas vſq;.Atq; hęc de germana Philoſophiæ ſignificatione,Re tamẽ ipſa, Philoſophia, & Sophia

phia idem ſunt. Qui enim priſcis temporibus ſophi, ſeu ſapientes dicebantur, poſtea auctore Pythagora modeſtiori vocabulo Philoſophi, quaſi ſapientiæ amatores appellari voluerũt, vt initio diximus; vnde factum eſt, vt quæ antea dicebatur Sophia, deinceps Philoſophia appellata ſit.

In præm. huius operis cap. 4.

Philoſophia igitur, ſiue Sophia definiri poteſt, ſcientia rerum per omnes cauſas. Duobus autẽ modis teneri poſſunt omnes cauſæ rerum: aut in certo aliquo genere duntaxat, aut ſimpliciter. Qui ſcit rem per omnes cauſas ad certum genus pertinentes, ſapiens in eo genere dici poteſt: qui autẽ per omnes omnino, ſapiens ſimpliciter. Verbi cauſa, Medicus, qui nouit morbum per omnes cauſas ad medicinam pertinentes, ſapiens Medicus appellari poteſt. Metaphyſicus autem, quia tenet omnes omnino cauſas earum rerum, quæ ſub ipſius conſiderationem cadunt, dicitur ſapiens ſimpliciter.

Prima Philoſophiæ definitio.

Idem valet ea Veterũ definitio, quã Ammõ. refert; Philoſophia, inquit, eſt cognitio rerum, vt ſunt. Nam cùm res omnes, quarum cauſæ quæruntur, habeant eſſe per ſuas cauſas; tunc illæ cognitæ erunt, vt ſunt, cùm omnes earum cauſæ ita perceptæ fuerint, vt nulla iam ſuperior quæratur, ſaltem in eo rerum genere.

Initio Prædic.

Secunda.

Clarior putatur hæc altera ſiue Platonis, ſiue Stoicorum definitio, Philoſophia eſt rerum diuinarum, & humanarum cognitio; quæ tamen mihi videtur obſcurior, niſi ſuppleatur ex ſuperiori definitione particula illa [vt ſunt,] aut cognitio pro perfecta, & abſoluta cognitione, quæ per omnes cauſas habetur, accipiatur. Id quod videtur fuiſſe in cauſa, vt Cic. in Tuſcul. quæſtionibus longiorem fecerit eandem definitionem, cùm dixit, ſapientiam eſſe rerũ diuinarum, & humanarum ſcientiam, cognitionémq;, quæ cauſa cuiuſque rei ſit. Nomine verò diuinarum intelligit Ammõ. res ſempiternas; vocabulo autem humanarum, caducas. Honorius Auguſtudunẽſis, nomine diuinarum, incorporeas, humanarũ, corporeas, cùm ait, Philoſophiam eſſe eorum, quæ ſunt & non videntur, & eorũ, quæ ſunt, ac videntur, veram comprehenſionem.

Ammo. ibid. in Plutar. l. de Plac. c. 1.

Tertia.

4. Tuſcul.

Ibidem Lib. 3. de Philoſophia mundi. c. 1.

Dialecticam eſſe partem Philoſophiæ. SECTIO III.

HIs poſitis, nullo negotio colliges, Dialecticam ſcientiam, eſſe partem Philoſophiæ, & Dialecticum docentem, Philoſophum. Ac primùm ex Etymologia nominis Philoſophiæ. Neque enim minùs conuenit in artem diſſerendi, ſiue ratione vtendi, Eſſe ſtudium ſapientiæ, cognitioniſque cauſarum, quàm in aliam quamcunque practicam, quæ in partibus Philoſophiæ numeretur.

Ex etymologia nominis.

Deinde ex ipſa Philoſophandi ratione. Sola enim Dialectica docet Philoſophari, quod eſt, ex effectis cognitis ignotas cauſas inueſtigare. Neq; id dubiũ eſſe poteſt, cùm ea ſola tradat omnem diſſerendi rationem.

Ex ipſa philoſophãdi ratione.

rationem. Nec verò dici poteſt, Philoſophiã id accipere à facultate aliqua, quæ pars Philoſophiæ nõ ſit. Eſt enim Philoſophari propriũ opus Philoſophi, cuius ratio, & norma ab alio, quam Philoſopho, accipi non poteſt. Vnde, & ſubiectum Dialecticæ diximus Orationem Philoſophorum olim appellatum: & qui Dialecticam inuenerũt, atque auxerunt, non modo Philoſophi, ſed præcipui etiam Philoſophi habiti ſunt, præcipuumque opus Philoſophicũ in ea re præſtitiſſe exiſtimantur.

Ex Philoſophiæ definitione. Tertiò ex definitione Philoſophiæ tradita. Explicat enim Dialectica omnes diſſerendi modos per omnes eorũ cauſas, cùm tradat omnes diuiſionum, definitionum, & argumentationum formulas, per partes materiales à primis vſque principijs, ac elementis, quæ in Prædicamentis continentur: per definitiones item, quæ ſunt cauſæ formales: per cõmunia quoque, & per ſe nota pronunciata, quæ ſunt cauſæ conferentes vim omnibus diſſerendi modis: per omniũ denique fines, cuiuſmodi ſunt, demõſtrationis quidem efficere ſcientiã; ſyllogiſmi verò probabilis, gignere opinionẽ, & alij huiuſmodi: atque in hęc eadẽ principia, & cauſas reſoluit ea, de quibus agit, quod ſæpe videre eſt apud Ariſtotelem, præſertim in libris Analyticis.

Ex Veterum erroribus. Quartò ex Veterum erroribus. Philoſophi enim, qui primi cœperunt Philoſophari, in multos errores inciderunt propter ignorãtiam artis diſſerendi, vt Ariſt. ſæpe illis obijcit. Hinc enim fit vt vel dicendũ ſit, artem diſſerendi eſſe partẽ Philoſophiæ, quod volumus; vel certè ne totam quidem Philoſophiam ſatis eſſe, vt ſuorũ erroribus, & quaſi morbis nõ quibuſuis, ſed præcipuæ partis humanę naturę medeatur; ſed opus ei eſſe externo auxilio eius artis, quę in partibus Philoſophię non numeretur; quod dici nullo modo poteſt. *Vt 1. Phy. c. 2. tex. 10. & c. 3. tex. 22. & 25. & 4. lib. huius operis c. 3. tex. 8.*

Ex comparatione cùm alijs partibus Philoſophiæ. Quintò ex comparatione Dialecticæ cum alijs partibus Philoſophię. Cùm enim ſcientię Morales, quę dirigunt actus voluntatis, & appetitus ſenſitiui, habeãtur in partibus Philoſophię; non minori ratione ponenda eſt inter partes Philoſophię Dialectica, quę dirigit actus rationis, ex quorum rectitudine pẽdet rectitudo actuum voluntatis, & appetitus ſenſitiui. Cumq; Mathematicę, quę de quantitate agunt, in partibus Philoſophię habeantur, non eſt cur ea ſciẽtia, quę in rebus longè nobilioribus verſatur, in operationibus nimirum intellectus, eo titulo indigna iudicetur.

Ex ipſo Ariſtotele. Accedit his perſpicua Ariſt. ſententia, qui 1. Topic. c. 12. recenſitis tribus generibus Quęſtionum, quę in controuerſiã venire poſſunt, Naturalibus, Moralibus, ac Logicis, ſiue rationalibus; mox ſubdit, de ijs omnibus Philoſopho quidem ad veritatem agendum eſſe: Dialectico verò ad opinionem. Cùm igitur de quęſtionibus logicis ſolus Philoſophus ad veritatem, id eſt, demõſtratiuè agere poſſit, nullusq; alius de ijs demonſtratiuè agat, niſi Dialecticus docens; ſequitur, Ariſtotelem planè ſentire, Dialecticum docentem Logicúmve eſſe Philoſophum, & Dialecticam, partem Philoſophię.

Confir-

Ex distributione Philosophiæ à Veteribus tradita.

Confirmari potest eadem assertio ex distributione Philosophię, quã Veteres fecerit. Plato enim, vt ex Aristotele refert Eusebius Pãphili in libris de pręparatione Euangelica, & asserit D. Aug. in libris de Ciuit. Dei tres in partes Philosophiam partitus est; in Naturalem, Moralẽ, & Logicã; quam diuidendi rationẽ sequuti sunt Academici, & Arist. loco ex Topicis proximè citato. Stoici quoque eodẽ modo Philosophiã partiuntur, vt latè refert Laërtius Diogenes in vita Zenonis, hoc insuper addẽtes, Totã Philosophiam esse quoddã quasi animal, cuius ossibus similis sit Logica, carnibus Ethica, animę Physica. Aut esse veluti vrbẽ optimè administratam, in qua Logica vicem murorum subeat, Physica ciuium, Ethica optimarum legum. Quod idem alijs similitudinibus explicant. Eandẽ distributionẽ sequitur Cic. in libris de Orat. ad Q. fratrẽ; Omnis, inquit, Philosophia in tres partes est distributa, in naturæ obscuritatem, in disserẽdi subtilitatem, in vitam atque mores. Sed & D. Aug. in proximè citato opere hanc eandem Philosophiæ sectionem magnificè collaudat, & ex impressione quadã Diuinę Trinitatis in res creatas fluxisse suspicatur. Quantum, inquit, intelligi datur, hinc Philosophi Sapientiæ tripartitam disciplinam esse voluerunt, imò verò tripartitã esse animaduertere potuerunt. Neque enim ipsi instituerunt, vt ita esset, sed ita esse potiùs inuenerũt; cuius vna pars appellaretur Physica, altera Logica, tertia Ethica; quarum nomina Latina iam multorum literis frequẽtata sunt, vt Naturalis, Rationalis, Moralisque vocentur. Non quòd sit consequens, vt isti in his tribus, aliquid secundùm Deum de Trinitate cogitauerint. Quãuis Plato primus istã distributionem reperisse, & commendasse dicatur, cui neque naturarum omniũ auctor, nisi Deus, visus est, neque intelligẽtiæ dator, neque amoris, quo bene beateque viuatur, inspirator. Hæc, & alia Aug. in hanc sententiam pulcherrimè. Non est tamen putandum, prætermissas esse in hac distributione Mathematicas scientias, aut Metaphysicã; siquidẽ nomine Physicæ, seu Naturalis, Mathematicę quoque, & Metaphysica intelligendæ sunt; nisi quòd apud Platonem, & Stoicos nomine Logicæ Metaphysica comprehenditur, vt ex suprà dictis patet.

Lib. 11. c. 1.

Lib. 8. c. 4.

Pulchræ similitudines ad explicandã vim partium Philosophiæ.

1. lib.

8. lib. de Ciuit. Dei ca. 4. & lib. 11. ca. 25.

Verba Augustini de eadem re.

In distributione Philosophiæ nomine Physicæ Mathematicas, & Metaphysicã cõprehendi.

q. 1. Sect. 7.

Illud tamen animaduertendum est hoc loco; etsi omnes scientię, quæ tradũtur per omnes causas, & principia rerum, de quibus agũt, saltem per omnes, quæ pertineant ad genera illis subiecta, nomine partium Philosophiæ censendæ sunt, vt ex dictis patet, tamẽ interdum quasdã non ita dignas hoc nomine haberi, vel quòd de rebus facilioribus, aut minoris momenti agant; vel quia non sint ipsa veritatis cognitione contentæ, quod proprium videtur esse Philosophiæ, si nominis etymologia spectetur; vel quia non videantur pertinere ad bene beateque viuẽdum; vel quia non agant de rebus per se subsistentibus; vel quia non tradant prima omnino principia rerum, de quibus agunt; vel alias ob causas.

Cur nõnullæ scientiæ à numero partium Philosophiæ interdũ reiiciantur.

Cur Mathematicæ.

c. 1. tex. 2.

Propter primã causã sæpe Mathematicæ scientiæ, quas Arist. 6. lib.

huius

huius operis noīe Philoſophiæ cōplectitur,non numerātur in partibus Philoſophiæ,vt apud eundē 4.lib.c.2.cùm ait, perinde ſe habere Philoſophū,atq; Mathematicū,quatenus vterq; multas cōplectitur ſcientias,& apud Platonē 7.de Reppb.cùm docet, Geometriam attollere ad veritatem animū,atq; ad philoſophandum præparare cogitationē;quod idem de Arithmetica aliis verbis dixerat.Et apud Cic.1.de Orat.cùm ita ſcribit.At ne Philoſophi quidē ipſi , qui oīa ſicut ſua propria eſſe,atque à ſe poſſideri volut,dicere audēt, Geometriam,aut Muſicam Philoſophi eſſe,quia Platonē omnes in illis artibus præſtantiſſimum fuiſſe fateantur.Id, quod etiā ſentit Alex. initio commentariorum in priorem Analyticam,inquiens,Geometriam non eſſe partē eius,quæ propriè Philoſophia dicitur.Non videtur tamen in his Mathematicis comprehendi Aſtrologia , & Perſpectiua,quòd de rebus maioris momenti,aut difficilioribus agant. *tex.4*

Cur aliquando ſola contemplatiuæ ſibi nomen Philoſophiæ vendicēt.

Propter ſecundam,nonnunquā ſolę Contēplatiuæ ſcientiæ Philoſophiæ noīe dignæ habentur,q̄ Practicæ,non ipſam veritatis cognitionem,ſed opus aliquod, vt præcipuū finem propoſitu habeāt. Quo pacto ſumitur Philoſophiæ vocabulū 1.lib.huius operis cap.2.

Cur interdum Practicæ tantùm.

Propter tertiā interdū ſolæ practicæ morales Philoſophiæ vocabulo ſignificātur,vt apud Platonem in dialogo de Philoſophia,qui etiam Amatores inſcribitur;quo loco concludit Socrates , eum ſolum eſſe Philoſophum,qui in ratione viuendi,familiámque adminiſtrandi nulli defert primas.

Cur nonnunquam ea ſolùm, quæ agūt de ſubſtantia.

Propter quartā aliquādo ſumitur nomē Philoſophiæ,pro ea duntaxat ſciētia,q̄ agit de ſubſtātia,vt apud Ariſt.4.lib.huius operis c.2. cùm ait tot eſſe Philoſophiæ partes,quot ſunt genera ſubſtantiarū. *tex.4.* *tex.5.*

Cur aliquando ſola Metaphyſica.

Propter quintam,non rarò tribuitur Philoſophiæ appellatio ſoli primæ Philoſophiæ,vt cap.eodem non longè à fine,cum dicitur, in eodem genere,in quo Philoſophia,Dialecticam,& Sophiſticam verſari,& ſæpius etiam cap.3. *tex.7.& 8.*

Cur interdū Dialectica à partibus Philoſophiæ excludatur.

Cùm igitur his,& aliis de cauſis pleręque ſciētiæ,quæ in partibus Philoſophiæ iure cēſentur,ab earū numero excludātur;nil mirū videri debet, ſi Dialectica quoad eā partē,qua de probabili diſſerendi ratione agit,etiam quatenus docet,& vera ſcientia eſt,pars Philoſophiæ interdum negetur, q̄ materia probabilis non ſit magni momenti,nec in ſe difficilis;tametſi modus eam tractandi per locos ab Ariſt.inuētos,adhibita etiā ratione interrogandi,& reſpondēdi, non eſt facilis,nec vulgaris,ſed planè Philoſophicus, & quem grauiſſimi auctores in Ariſtotelis doctrina admirātur.Dixi quoad eā partē,qua de probabili diſſerēdi ratione agit,quia pars Analytica,cùm ſit grauis admodū,& materiæ præſtantia,& doctrinæ difficultate;immeritò ob eandē cauſam,qua Topica à Philoſophiæ partibus excluderetur;quāquàm excludi poſſit per ſecūdā,& ſequētes,quemadmodū pleręq; aliæ præſtantiſſimæ ſcientiæ,de quibus nemo dubitat, quin ſimpliciter,& abſolutè in partibus Philoſophiæ numerari debeant.

Solum-

Soluuntur argumenta initio proposita. SECTIO IIII.

Idē penè Arist. 1. de part. animal. cap. 5.

AD primum igitur argumentum pro negatiua parte quæstionis propositum dicendum est, primùm quidem, nullam esse rem adeo vilem, & abiectam, in qua mirandum aliquid non sit, & consideratione philosophica dignum. Deinde, res arti Dialecticæ subiectas non parui momenti esse, sed permagni potius, cùm sint operationes intellectus, quæ sunt omnium operationum præstantissimæ: nec Dialecticam agere de sermone externo, nisi minùs principaliter, & quatenus docet, quo pacto cum altero disputādum sit. Atqui minùs principaliter, etiam præstantissimæ scientiæ de tenuissimis rebus vtcunque agunt, veluti prima Philosophia de entibus rationis, quoad eorum esse, de quibus item agit Dialectica, quatenus eorum cognitio ad differendi rationem conducit.

De quibus rebus agat Dialectica.

Ad secundum dicendum est, etsi cognitio rerum, in quibus Dialectica versatur, non quæritur propter se ipsam, sed tota ad opus refertur; non tamen hinc effici, non esse Dialecticam Philosophię partem, sed non esse contemplatiuam Ad argumentum igitur non omninò admittenda est maior propositio, nisi in eo sensu, vt concedamus, omnem Philosophorum cognitionem, vel ratione sui, vel ratione eius operis, ad quod dirigitur, esse dignā studio. Ad id autem, quod in minore additur, dicito, cùm Dialecticam expetamus non propter solam Rhetoricam, sed propter alias etiam disciplinas, inter quas multæ sunt quàm nobilissimæ partes Philosophiæ; non ideo colligi Dialecticam, non esse partem Philosophiæ, quòd Rhetorica in iis etiam non numeretur: multa enim nobiliora propter minùs nobilia expetuntur; non præcisè tamen, sed simul cum aliis præstantioribus. Quanquam illud hoc loco obiter admonuerim, id quod dici solet, Rhetoricam non esse partem Philosophiæ, intelligendum esse de Rhetorica, qua ratione ornata oratione vtitur. Sic. n. vt nihil demonstrat (imò nec ex probabilibus confirmat, nisi quatenus Dialectici vtētis personam induit) ita Philosohphiæ munere non fungitur. Quòd si eadem spectetur, quatenus docet conficere ornatam orationem, quod vnum Ciceronis sententia est proprium Rhetoris, non est cur more philosophico magna ex parte tradi non possit; præsertim cùm orationis ornatus, quem Rhetores profitentur, non solùm ex significatione verborum, quæ ex hominum instituto pēdet, sed etiam ex natura rerum nascatur. Quia tamē Rhetorica vulgari potiùs, quàm philosophico more fermè traditur; simulq; paucas admodum demonstrationes admittit; iccirco à Philosophiæ partibus, etiam quatenus docet ornatè dicere, excludi à plerisque solet. Accedit, quòd demonstrationes, quæ in ea fieri possunt, à Morali, aut Naturali Philosophia maxima ex parte desumuntur.

Nō Rhetorica pars Philosophiæ.

Cic. 1. de Orat.

Cur quædā partes Philosophiæ cum

Ad tertiū dicendū est, multas Philosophiæ partes referri ad alias, vt Ethicam, & Oeconomicam ad Politicam; aut esse cum aliis partibus

alijsmodo aliquoper mixtæ sint.

tibus aliquo modo permiſtam,vt Geometriam cum Perſpectiua,& Arithmeticam cum Muſica.Neq;verò ideo id accidere,quia ſinguleę non ſint propriis finibus, ſiue terminis circunſcriptę, ſed quia mutuas ſibi pręſtant operas.

Ad quartum dicendum eſt,ſi nomine rerum intelligantur omnia verarum rerum genera, rectè quidem dici,non dari vllam partem Philoſophiæ,quæ à rebus auulſa ſit,hoc eſt,in veris rebus non verſetur.At ſi nomen rerum ſumatur pro veris rebus,vt diſtinguuntur ab earum conceptibus,ſermonéq; exteriori, quo illæ tractãtur,non eſſe negandum,partem aliquam Philoſophiæ a rebus auulſam eſſe, cùm de ipſo etiam diſſerendi modò Philoſopho agendum ſit.

Explicãtur varij Ariſtotelis loci.

Ad quintum dicendum eſt,Ariſtotelem iis in locis accepiſſe Dialecticæ,ac Dialectici vocabula,vt ſignificant artem Topicam,& artificem,qui ea prædituſ eſt;non tamen quatenus docet, qua ratione ex probabilibus diſſerendum ſit;ſed quatenus præceptis probabiliter diſſerendi vtitur.

Dialecticam eſſe partẽ, & inſtrumentum Philoſophiæ.

Ad vltimum dicendum eſt,nullum eſſe incommodum,ſi Logica ſimul dicatur,& pars,& inſtrumentũ Philoſophiæ,quemadmodum nihil abſurdi eſt(vt inquit Boëtius)ſi dicas manum fabri eſſe ſimul, &,fabri partem, & inſtrumentum. At vrget Philoponus, non eſſe aptam ſimilitudinem.Quia manus, inquit, non eſt pars eius,cuius eſt inſtrumentum.Eſt enim pars corporis; inſtrumentum autem,nõ corporis,ſed animę.Verùm hæc refutatio nulla eſt.Manus.n.etſi relata ad ſolum corpus,vel ad ſolam animam non eſt eiuſdem pars, & inſtrumentũ;relata tamen ad fabrum,tùm pars eius eſt, tùm inſtrumẽtum. Vtitur.n. faber manu,vt parte ſua,coniunctóque inſtrumẽto,ac naturali.Et Ariſt.tertio de anima cap.8.vocat manum nõ modò inſtrumentum,ſed etiam inſtrumentum inſtrumentorum.

Initio 2. Edit.in Porphyr. In primũ Prior. ad c.1.

Obiectio. Dilutio.

tex.38.

Dubitatio.

Quærat tamen aliquis hoc loco qua ratione Logica ſit pars, qua item inſtrumentum.Ammo.& Philop.aiunt Platonis ſententia eſſe partem Philoſophiæ,quatenus eſt rebus coniuncta; inſtrumentum verò quatenus ab illis auulſa.Dicendum eſt tamen vtrumque conuenire Logicæ quatenus à rebus auulſa eſt.Hoc .n. pacto, & ſcientia eſt,& cæteris ſcientiis modũ ſciendi tradit.Nam quatenus rebus coniuncta eſt,non officium ſcientiæ exercet, ſed facultatis.Quanquam eatenus poteſt hoc modo dici inſtrumentum Philoſophiæ, quatenus probabilium tractatio viam aperit ad veritatem inuenien dam. Nec crediderim, auctores citatos ſatis percepiſſe mentem Platonis.Nam ſi Plato putauit,Logicam diſſerere de rebus aliarum ſcientiarum demonſtratiuè,vt quatenus rebus coniuncta eſt, verè dici poſſit pars Philoſophiæ;non erit iam Logica pars Philoſophiæ, ſed tota Philoſophia,quod Plato numquam voluit.Sed iam illud de Dialectica diſquiramus, ſit ne ad reliquas ſcientias capeſſendas neceſſaria,quod Ariſt.iudicat hoc loco.

Reſpõſio.

Ammonius ſimul & prædicamentorum & Philoponus initio Priorum.

SIT-

SIT NE DIALECTICA NECESSARIA AD CÆTERAS SCIENTIAS CAPESSENDAS.

QVAESTIO IIII.

Non videri necessariam. SECTIO PRIMA.

DIalecticam non videri necessariam ad cæteras scientias capessendas, his argumentis videtur perspicuum. Veteres Philosophi, qui ante Zenonem Eleaten primum Dialecticæ cultorem extiterunt, vt Thales Milesius, & cæteri eius seculi sapientes, scientiam rerum naturalium sine Dialectica nacti sunt; Mathematici quoque, & antiquissimi apud AEgyptum, & plurimi ex posteriorib⁹ penè vbique terrarū Mathematicas scientias sine præsidio Dialecticæ didicerūt; quod idē de Iuris peritis dici potest: non est igitur Dialectica cæteris sciētiis capessendis necessaria. *Argumē tum primum.*

Deinde, si esset necessaria, eò vel maximè esset, quòd modos 2
sciendi tradat, sine quibus fieri non potest, vt vlla ex cęteris scientiis comparetur; at hoc concesso pari ratione dicēdum erit. esse eam necessariam ad generationem sui, quādoquidem omnes scięntiæ interuentu modorum sciendi gignuntur; non est igitur dicendum, Dialecticā ad alias sciētias capessendas esse necessariā. Quòd si quis occurrat, duplicem esse Dialecticam, alteram inchoatem, & naturalem, quam imperiti etiam homines participant; alteram perfectam, & artificiosam, qua de nunc agimus; atque hanc solius naturalis ope posse comparari; nulla apparet ratio, cur aliæ etiam omnes scientiæ solius naturalis Dialectcæ interuentu obtineri nequeant.

Tertiò, si esset necessaria, aut tardis, aut ingeniosis necessaria vi- 3
deri posset; at ingeniosis non est necessaria, quòd facilius cæteras scientias assequantur naturali rationis ductu, quàm nodosis Dialecticæ præceptis; tardi autem plus impediuntur præceptorum multitudine, quàm iuuentur; nullo igitur modo videtur necessaria. Hanc rationem pulchrè tangit Aug. in libris de doctrina Christiana. Si
lib. 2. c. 37 quispiam, inquit, dare volens præcepta ambulandi, moneat non esse cuique leuandum pedem posteriorem, nisi cùm posuerit priorem; deinde minutatim, quemadmodum articulorum, & poplitum cardines oporteat mouere, describat; vera dicit, nec aliter ambulari potest, sed facilius homines hoc faciendo ambulant, quàm animaduertunt, cùm faciunt; aut intelligunt, cùm audiunt: qui autem ambulare non possunt, multò minùs ea curant, quæ nec experiendo possunt attendere. Itaque plerunque citiùs ingeniosus videt non esse ratam conclusionem, quàm præcepta eius capit: tardus autem non eam videt, sed multò minùs quòd de illa præcipitur: magísque in his

omnibus

omnibus ipſa ſpectacula veritatis ſæpe delectant, quàm ex eis in diſputando aut iudicando adiuuamur. Ita Auguſt.

4 Quartò, ſi Dialectica eſſet ante reliquas ſcientias adeunda, eſſet vtiq; omnium facillima perceptu, quandoquidem ordine doctrinæ à facilioribus ad difficiliora progrediendum eſt; at Dialectica eſt cõ pluribus ſcientiis explicatu difficilior, vt apertè docet experientia; non eſt igitur ea ad reliquas omnes comparandas neceſſaria.

5 Quintò, qui dicunt eſſe neceſſariam, aut intelligunt Dialecticæ nomine vtentem, rebusq; concretam, aut docentẽ, & à rebus auulſam. Non poſſunt autem intelligere vtentem, quia hæc non generat ſcientiam, ſed opinionem: nec verò docentem, quia docens auulſa fuit, & abſtracta ad ipſo diſſerendi vſu, qui præceſſit in aliis rebus extra materiã Dialecticæ. vt ſuprà dictum eſt. Non eſt igitur Dialectica neceſſaria ad cęteras ſcientias capeſſendas. 9.1.Sec.6

6 Poſtremò, ſi eſſet neceſſaria ad cæteras omnes capeſſẽdas, ac proinde ipſa nulla indigeret; alia eſſet vtique omniũ ſibi maximè ſufficiens, ac proinde omniũ Philoſophię partium nobiliſſima; atqui non eſt omnium nobiliſſima, cùm diſtinguatur à prima Philoſophia, cui vni is titulus tribuitur; non eſt igitur cęteris capeſſendis neceſſaria.

Qua ratione ſit neceſſaria.

SECTIO SECVNDA.

Aſſertio. HAEc quæſtio facilè hac vna aſſertione explicabitur. Dialecticam non eſſe ſimpliciter neceſſariam ad cæteras ſcientias comparandas, ſed ex hypotheſi ſi quis inquam, facilè, & abſque erroris periculo, breuiter, atque ordine reliquas ſcientias aſſequi velit.

Prior pars huius aſſertionis ex eo confirmatur, quia ad ſcientiam comparandam duo tantùm neceſſaria ſunt. Vnum, vt is qui illam conſecuturus eſt, inueniat eius principia, illisque aſſentiatur; alterum, vt certò ſciat, ſe vti aptis, & minimè fallacibus diſſerendi formis ad demonſtrandas ex eiuſmodi principiis concluſiones eas, quibus ſcientia continetur: at Dialecticæ ignarus vtrumque præſtare poteſt: ſatis eſt enim vnicuique lumen naturale intellectus, vt & principijs per ſe notis aſſentiatur, & aptas ac minimè fallaces diſſerendi formas inueniat: poteſt igitur Dialecticæ ignarus alias ſcientias comparare. Quare non eſt Dialectica ſimpliciter neceſſaria ad alias ſcientias capeſſendas.

Duo requiri ad quamlibet ſcientiam cõparandã.

Poſterior pars his argumẽtis probari poteſt. Vt ſe habẽt inſtrumenta manuaria ad ea, quę manu cõficiũtur, ſic ſe habẽt formulę diſſerendi ad ſcientias, quę ratione cõparãtur: atqui nullus opifex facilè, & ſine errore, aut ſaltẽ breuiter, & ordinatè abſoluit aliquid magnum opus, niſi iam parata habeat inſtrumẽta, quibus in cõficiendo opere vtatur: igitur nec ratio vnquã facilè, & ſine errore breui tẽpore, atq; ex ordine totã aliquam ſcientiã comparabit, niſi iam examinatas habeat,

Differẽdi formulas ſimiles eſſe, manuarijs inſtrumentis.

beat,atque in promptu omnes differendi formulas, quæ ad efficiendam scientiam sunt necessariæ. Quare cùm hæ formulę à solo Dialectico habeantur examinatæ,atque in promptu;efficitur,vt nemo absque Dialectica facilè,& absque errore, itémque breuiter, & ordinatè vllam aliam scientiam comparare possit.

Quàm labor sua sit Dialecticæ ignarum aliis scientijs operā dare.

Præterea,qui aliis scientiis absque Dialectica operam impendunt, duplicem laborem suscipiunt, vnum, quærendi earum peculiaria principia; alterum, examinandi omnes differendi formulas, quibus vtantur in demonstrando; at ij, qui pluribus simul rebus dant operam,non facilè,nec absque errore,nec distincte,sed confuse,& longo tempore propositum consequuntur,quia pluribus intenta mens minùs facilè, ac perfectè percipit singula: igitur qui absque Dialectica aliis scientiis dant operam, non facilè, nec absque erroribus, aut certè perturbatè,& longo temporis interuallo eas scientias consequūtur. Hæc duo argumenta, quorum eadem est vis,tangit Arist. hoc cap.cùm ait.Quapropter institutus esse quisque debet,quo pacto singula approbanda sint; quoniam absurdū est,scientiam simul & scientię modū quęrere,præsertim cùm neutrum assequi facile sit.

cap.15.

Præterea,quæ omnibus scientiis communia sunt,ante omnia tradi debent; quæ autem explicantur in Dialectica, omnibus scientiis sunt communia; omnes enim definiunt, diuidunt & ratiocinantur, omnes inuenire argumenta enituntur,& iis inuentis iudicium ad ea coaptanda, & accommodanda rei propositæ adhibent, quæ nemo facilè tenet, nisi qui Dialectica instructus sit; est igitur Dialectica ante cæteras scientias tradenda,si cæteræ, vt oportet, comparandæ sunt.

Dialectica quibus Dialectica versatur, omnibus scientijs est cōmunia.

Ad hæc,prius disponi debet agens ad rectè & expeditè agendum, quàm actio ab eo rectè & expeditè exeat; atqui intellectus noster est agens in acquisitione scientiarum; igitur si scientiam aliquam assequi cupit,prius se disponere debet ad rectè,& expeditè intelligēda ignota ex iis, quæ nouit; hæc autē dispositio fit per Dialecticam; discenda igitur ante omnia est Dialectica. Atque hac ratione vtitur D.Auguſt.2.lib.de ordine. [Quando,inquit, ratio ad alia fabricanda transierit,nisi ipsa sua prius quasi machinamenta quædam,& instrumenta distingueret, notaret, dirigeret,proderétque ipsam disciplinam disciplinarum,quam Dialecticam vocant? Hæc docet docere, hæc docet discere,in hac se ipsa ratio demonstrat,atque aperit,quæ sit, quid velit, quid valeat; scit scire, sola scientes facere non solùm vult,sed etiam potest.] Eadē ratione vtitur Boëtius ad Topica Cic. [Ratio,inquit, nisi via quadam processerit,sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret,atq; vt certis regulis tractatus insisteret,vtilium est antiquæ Philosophię ducibus,vt ipsarum ratiocinationum,quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus discuterent; vt his purgatis, atque compositis, vel in speculatione veritatis, vel in exercendis virtutibus vteremur.]

cap.13.

Auguſtini dicta de necessitate Dialecticæ.

Comment. lib.1.

Dictum Boetij.

Solã Dialecticam probabilia artificiosè tractare.

Præterea veritas apud nos probabilium rationum frequenti tractatione detegitur; sola autem Dialectica potest artificiosè tractare probabilia in quauis materia; est igitur ante omnes alias scientias discenda. Huc spectat illud Parmenidis apud Platonem [Collige, inquit, te ipsum, diligentiúsque te in ea facultate exerce, quæ inutilis esse videtur multis, & quædam garrulitas nuncupatur, dum iuuenis es; alioquin te veritas fugiet.] &, quod post pauca scriptũ est [Ignorant, inquit, multi absque hoc per omnia velut discursu & errore, impossibile esse mentis veritati coniunctæ compotem fieri.] *In Parmenide Scõium 5.*

Multos errores Veterum ab ignoratione Dialecticæ profectos.

Postremò, veteres Philósophi summo studio in inuestigatione veritatis posito, in multos tamen errores propter ignorationẽ Dialecticæ inciderunt; est igitur ante omnia necessariò discenda Dialectica, si absque errore cæteræ scientię discẽdæ sunt. Vnde est illud Stoicorum, quod Laërtius refert in vita Zenonis Cittici, Absque cognitione Dialecticæ sapientem in oratione sine lapsu nõ futurum. *Lib. 7.*

Atque hæc est omnium Philosophorum sententia de necessitate Dialecticæ ad cæteras scientias capessendas; pro qua lege Albertum initio Logicæ, D. Thomam, & AEgidium Romanum initio Posteriorum, præter Græcos initio Prædicamentorum, & prioris Analyticæ. Vnum aut alterum refert Ammonius sensisse, primã omnium discendam esse Physicam; sed ea opinio satis supérque refutata relinquitur ex ijs, quæ dicta sunt.

Dissoluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum eorum, quæ initio proposita sunt, dicendum est, primos Græciæ Philosophos, quique sapientes dicti sunt, nõ ita nactos esse scientiam rerum naturalium, vt eorum Philosophia erroribus caruerit: hoc enim sæpè illis obijcit Arist. quòd propter ignorationem differendi, quam communi nomine, quasi proprio ἀπαιδευσίαν, hoc est, ineruditionem appellat, sæpe hallucinati sint. Alia ratio est de Mathematicis, qui propter materiæ suæ certitudinem, & perspicuitatem non tantopere indigent Dialectica. Quod verò ad Iurisperitos attinet, cùm leges, & decreta, in quibus versantur, sint conclusiones deductæ ex principijs Moralium scientiarum, nec apud eos valde curetur, quo pacto ea ex proprijs principijs oriantur; efficitur, vt nisi accedant ad Iuris peritiam Moralibus scientijs instructi, veram scientiam non assequantur. Quare cùm Morales scientiæ difficilè sine Dialectica comparari possint; consequens est, vt Iuris peritia multò difficiliùs, sine ea in modum scientiæ acquiratur. Id quod Cicero, quod ad ius ciuile attinet, animaduertit in libro de claris Orat. Sic Brute, inquit, existimo Iuris Ciuilis magnum vsum, & apud Scæuolam, & apud multos fuisse; artem in hoc

Cur Mathematici non magnopere Dialectica indigeant.

Vtriusq; iuris scientiam sine Dialectica difficilè posse cõparari.

hoc vno: quod nunquam feciſſet ipſius Iuris ſcientia, niſi eam præterea didiciſſet artem, quæ docet rem vniuerſam tribuere in partes, latentem explicare definiendo; & quæ ſequuntur.

Sol. 2. Ad ſecundum argumentum dicendum eſt, poſſe quidem omnes ſcientias abſolutè, ac ſimpliciter ope ſolius naturalis Dialecticæ comparari, vt diximus, idque concludere argumentum. Cæterùm non eſſe parem rationem in arte Dialectica, atque in cæteris, vt facilè, ac expeditè in nobis gignantur. Qui enim ſine Dialectica cæteris ſcientiis ſtudent, ſimul dant operam, & rebus, quas ſcire cupiunt, & examinandis ipſis diſſerendi formulis, quibus vtuntur. Qui verò ſoli Dialecticæ incumbunt, ſolis diſſerendi modis, in quibus continentur modi ſciendi, ſtudium adhibent. Quare etſi vtriſque ſatis eſt naturalis, ſiue inchoata Dialectica, multò tamen faciliùs Dialectica ipſa per ſe, quàm vlla alia ſcientia, ſine Dialectica, in modum ſcientiæ acquiri poteſt.

Cur faciliùs Dialectica ipſa per ſe quàm vlla alia ſcientia ſine Dialectica acquiratur.

Ad tertium dicendum eſt, & tardis, & ingenioſis neceſſariam eſſe Dialecticã artificioſam, vt expeditè reliquas ſcientias acquirãt; modò Dialecticæ nomine non intelligatur Sophiſtica, quæ ſæpe honeſto Dialecticę nomine ſe venditat (hæc.n. vtroſque impedire ſolet) nec nimia ſit in ea arte tradenda præceptorũ accumulatio. Hoc .n. pacto rectè probat argumentum, non eſſe eam neceſſariam; idque vult D. Aug. in loco citato: alioqui proximè affirmauerat, plurimùm prodeſſe Dialecticam. [Illa verò (inquit) concluſionum, & definitionũ, & diſtributionum pars (vocat partẽ humanarũ diſciplinarum Dialecticam) plurimùm intellectorem adiuuat; tantùm abſit error, quo videntur homines ſibi ipſam beatæ vitę veritatẽ didiciſſe, cùm iſta didicerint: quanquã pleruque accidat, vt faciliùs homines eas res aſſequantur, propter quas aſſequendas iſta diſcuntur, quàm talium præceptorum nodoſiſſimas, & ſpinoſiſſimas diſciplinas]

Ibidem.

Auguſtino locus pro vtilitate Dialecticæ.

Ad quartum dicendum eſt, tria eſſe potiſſimùm, quæ Dialecticã obſcuriorẽ faciunt, quàm ipſa ſuaptè natura ſit. Vnum eſt, quòd in iis libris Dialecticæ, quos habemus ab Ariſt. conſcriptos, præſertim in Analyticis, multa afferantur exempla Geometrica, quæ non niſi ab iis, qui in principiis Geometriæ verſati ſunt, facilè percipiuntur. Quod ideo fecit Ariſt. quia ea ætate huiuſmodi principia ante Dialecticam tradebantur. Vnde erat illud Platonis pro foribus Academiæ inſcriptum. Nullus expers Geometriæ huc ingrediatur. Huic tamen incommodo facilè occurri poſſet, ſi auditoribus nondum imbutis Geometria, alia exempla proponerentur. Neque enim pendet Dialectica à certo aliquo exemplorum genere. Alterum eſt q̃ multæ quæſtiones, ac difficultates, quæ ad Metaphyſicum re vera pertinent, in ea arte miſceantur; quod vitium huius ætatis proprium videri poteſt. Naſcitur autem hoc vitium ex affinitate, quæ Dialecticæ cum Metaphyſica intercedit, ob quam ſi quis velit diligentiùs perſequi, atque excutere ea, quæ Dialecticæ propria ſunt;

Prima cauſa maioris obſcuritatis Dialecticæ.

Secunda.

ſtatim pro Dialectica Metaphyſica reſpondet. Verùm quoad fieri poteſt, mitiùs agendum eſt cum Dialectica, nec ſubtiliora quæque ab ea importunè exigenda, ſed expectanda ſuo loco Metaphyſica, quæ prouectis iam Philoſophiæ alumnis, & ſuarum rerum, & Dialecticarum accuratam rationem reddet. *Tertiũ.* Tertiũ eſt, q; à pleriſq; nimia exercitatio Dialectica in ipſa materia Dialecticæ ponitur: quo morbo ſuperiores Dialectici magis laborarunt. Hinc.n. tam multa, tãq; ſpinoſa naſcuntur ſophiſmata, vt ingenia potiùs lacerent, quàm doctrinæ fructu robuſtiora reddant. Huic malo, ex quo plus interdum detrimenti, quàm ex ſuperiori accipitur, ſic occurrendum videtur, vt vſque eò exerceantur adoleſcentes in materia propria Dialecticæ, dum planè intelligãtur res, de quibus agitur, & præcepta ea, quæ vſui in alijs artibus futura ſint. *Quouſque progredi debeat dialectica exercitatio.* Reliqua enim diligentia, inutilis potiùs curioſitas, quàm Dialectica exercitatio credenda eſt. Itaque breui expedienda ſunt præcepta, & relinquenda materia Dialecticæ, vt præcipua eius exercitatio in materia aliarum ſcientiarum, hoc eſt in rebus ſolidioribus, ponatur. Quod Veteres faciebant, apud quos tota ferè Dialectica exercitatio conſumebatur in diſputatione de virtutibus, de vitiis, de rebus naturalibus, de iis denique, quæ magis extant, atque eminent; non de notionibus notionum, nec de contortis ſophiſmatis, in quibus rebus nullam vtilitatem affert lõgior exercitatio, ſed magnum potiùs detrimentum, & pretioſi temporis iacturam. Itaque, qui totam exercitationem Dialecticam in ſola materia Dialecticæ ponunt, & diutiùs, quàm par eſt, in ea verſantur, perſimiles videntur eſſe ijs, qui in libra, & lancibus probè examinandis totam libræ vtilitatem ſitam eſſe crederent, neq; vnquàm lancibus quicquam ponderarent. *Quibus ſimiles ſint qui diutiùs, quã par eſt in Dialecticaverſantur.* Itemque iis, qui totum id temporis, quod ad ſcribendum datur, in aptando calamo conſumunt. Nã, vt hi nulla forma inciſionis contenti, vſq; eò ſæpe calamum incidunt, dum qua parte ſcribant, vix vllam relinquant; ſic illi, cùm nouis in dies intra huius artis fines commentis inueſtigandis dant operam, aliquid ſemper latere arbitrati, quod longiori ſtudio, & maiore induſtria erui poſſit; tùm demum ad alias artes comparandas ſe conuertunt, cùm eis tempus ad id agendum, oportunum deeſt. Hæc ferè ſunt, quæ obſcuriorem faciunt Dialecticam, quàm ipſa ſuapte natura ſit. Sed, vt ad ſolutionem argumenti veniamus, quia negãdum non eſt, hanc diſciplinam, etiam ratione rerum, de quibus agit, eſſe aliis nonnullis obſcuriorem; addendum, Non omnino ſemper à facilioribus ad difficiliora progrediendum eſſe ordine doctrinæ, ſed quoad fieri poteſt, vt in Dialecticis Inſtitutionibus diximus. *Ordo doctrinæ.* Nonnunquam enim contrà faciendum eſt, cùm res difficilior non pendet ex faciliori, & tamen ea, quæ facilior eſt, perfectè tradi non poteſt, niſi difficilior præmittatur. *lib. 7. ca. 19.*

Ad quintum dicendum eſt, cùm Dialectica ad alias ſcientias perdiſcendas neceſſaria eſſe traditur, de Dialectica, vt eſt à rebus auulſa, propriè

propriè dictũ esse accipi debere. Hoc enim pacto tradit illa omnes sciendi modos. Verùm Dialecticam hoc pacto acceptam, non fuisse auulsam, & quasi desumptam ex rebus in aliis iam scientiis perfectè traditis, sed naturali tantùm discursu cognitis.

Ad vltimum dicendum est, cùm principia omnia Dialecticæ artis ad principia Metaphysicæ reuocentur, & eisdem innitantur, quemadmodum & cæterarum omniũ scientiarum principia; non ideo colligendum, esse Dialecticam omnium scientiarum maximè sibi sufficientem, quia sit prima ordine doctrinæ. Sola enim ea scientia, quę est prima ordine naturæ, & cuius principia ad alia priora principia non reuocantur, iudicanda est sibi sufficiens, si modò scientia vlla sibi omnino sufficiens dici potest, cùm omnes quibusdam aliis indigeant, si non à priori, certè à posteriori.

Quæsciẽtia omniũ nobilissima existimari debeat.

Atq; hęc dicta sint, vt intelligatur, meritò docuisse hoc c. Aristot. Si quis velit ordine apto capessere quamlibet scientiam, discendam ei esse ante omnia Dialecticã. Num autẽ, & illud, quod adiungit, verũ sit, Physicã ante Metaphysicã discendã esse nunc examinandum.

VTRVM NATVRALIS PHILOSOphia, & Mathematicæ, doctrinæ ordine Metaphysicam antecedant.

QVAESTIO V.

Argumenta pro vtraque parte. SECTIO I.

TRia docuit Arist. ad finem huius ca. Primum, ante omnes scientias, quæ modum sciendi non tradunt, discendam esse Dialecticam; id quod à nobis expeditum est. Alterum, accuratam sciendi, & demonstrandi rationem, Mathematicorum esse propriam, nec eam quærendam esse, nisi in iis, quæ carent materia sensibili; qua in re nos lib. 13. illud disquiremus, num Mathematicæ accurata demonstrandi ratione vtantur, quod à Recentioribus quibusdam negatur; aliásque nonnullas eius materiæ quæstiones tractabimus. Tertium est, Philosophiam naturalem antecedere doctrinæ ordine Metaphysicam, de qua re nunc agendum, facta simul collatione Philosophiæ naturalis, & Metaphysicæ cum Mathematicis, vt doctrinæ ordo inter omnes contemplatiuas scientias perspiciatur.

Occasio quæstionis.

Primum argumentum eorũ, quibus videtur ostẽdi Physicam antecedere Mathematicas, & Metaphysicam.

Ac Physicam antecedere doctrinæ ordine Mathematicas, & Metaphysicam, his duabus potissimùm rationibus ostendi videtur. Entia Mathematica abstrahuntur à materia sensibili, sed non ab intelligibili; entia autem Metaphysica sunt abstracta à sensibili, & intelligibili: id autem, à quo aliquid abstrahitur, est priùs cognitum à nobis doctrinæ ordine, cùm sit cognitioni sensitiuæ propinquius,

quàm quod abſtrahitur;ſunt igitur entia ſenſibilia notiora doctrinæ ordine,quàm mathematica,& metapyſica entia:at ſenſibilia tractatur in Phyſica,& mathematica in Mathematicis:ſunt igitur Phyſica,& Mathematicæ priores doctrinæ ordine,quàm Metaphyſica.

2 Præterea,quæ ſunt compoſitiora, ſunt nobis notiora, ac proinde doctrinæ ordine priora:quæ autem cadunt ſub Phyſicam,& Mathematicas,compoſitiora ſunt,quàm quæ ſub Metaphyſicam, quippe cùm phyſica conſtent materia,& forma,mathematica autem partibus integrantibus,quibus partium generibus Metaphyſica nō conſtant:ſunt igitur Phyſica ſcientia,& Mathematicæ,doctrinæ ordine priores Metaphyſica.

Argumentum primum pro parte oppoſita.

Attamen,quòd pars oppoſita ſit verior,his argumentis concluditur.Quæ ſunt communiora priùs diſcenda ſunt,ne is,qui docet,ſæpius eadem communiora in explicatione minùs communium repetere cogatur,vt Ariſt.præclarè docet primo de part.animal. cap. 4.conſtat autem,ea,quæ tractantur à Metaphyſico,eſſe cōmuniora iis,quæ à Phyſico,& Mathematico tradūtur:eſt igitur Metaphyſica prior doctrinæ ordine,quàm Phyſica,& Mathematicæ omnes.

2 Præterea, ſcientiæ, quæ agunt de notioribus nobis,ſunt priores ordine doctrinæ;ſemper enim procedimus ab iis,quæ nobis notiora ſunt,cùm huiuſmodi ordinem ſeruamus:at Metaphyſica agit de vniuerſalioribus,quæ in præmio Phyſicorum dicuntur notiora nobis:eſt igitur Metaphyſica prior doctrinæ ordine,& Mathematicis, & Phyſica. *c.1.text.2. & 4.*

3 Præterea,quæ ſcientiæ agunt de iis,ad quorum intelligentiam pauciora requiruntur,eæ ſunt ordine doctrinæ priores; id quod eſt luce clarius:huiuſmodi autē eſt Metaphyſica cum Phyſica & Mathematicis collata;ſiquidem agit de ente, vno, & cæteris communiſſimis attributis, ad quorum intelligentiam multò pauciora requiruntur,quàm ad perceptionem entis naturalis, & mathematici: eſt igitur Metaphyſica & Mathematicis ſcientiis & Phyſica naturæ ordine prior.

4 Item,ea ſcientia eſt prima doctrinæ ordine,à cuius principiis pendent cæterarum omnium principia; quandoquidem principiis, & quaſi fundamentis haud ſtabilitis nihil poteſt firmiter doceri:atqui omnium aliarum principia innituntur principiis metaphyſicis: ergo negari non poteſt,quin Metaphyſica ſit ordine doctrinæ prima.

Ad hæc,ea ſcientia, quæ cæteris omnibus præſcribit, ac tribuit ſubiecta,eſt prima doctrinæ ordine:nulla eſt autem alia,quæ id poſſit efficere,niſi Metaphyſica;quandoquidem cæteræ omnes partem aliquam tantùm entis conſiderant,non totum ens:eſt igitur Metaphyſica ordine doctrinæ omnium ſcientiarum prima.

Sententia

Sententia eorum, qui putant, libros Physicorum pertinere ad Metaphysicam, & eius refutatio. SECTIO II.

Ant. Miranol. de sing. cert. lib. 15. & sequent. lib.

QVod igitur attinet ad comparationem Physicæ cum Metaphysica, non desunt ex Recentioribus, qui hanc illi præponant doctrinæ ordine, idque ea peculiari ratione, ac sua persuadere enitantur, quòd credant, octo Physicorum libros (de quibus nemo dubitat, quin doctrinæ ordine antecedãt reliquos Physicæ disciplinç) esse Metaphysicos; quod his argumentis confirmant.

Primum argumentum.

Primùm, Quia Physica (vt aiunt) incipit à libris de Cœlo, vt patet ex Proœmio eius operis, quod planè est commune toti Physicæ. *Cap. 1.*

2 Deinde, Quia lib. Physicorum agunt de substantia, vt substantia est, eiúsque affectionibus, cùm in eis quæriantur, ac tradantur principia, & causæ substantiç eodem modo, quo in primo lib. Metaphysicorum. Nihil enim differt vtraque tractatio in ea re, siue impugnationem aliorum Philosophorum spectes, siue Aristotelicæ sententiç constitutionem.

3 Tertiò, Quia vtroque in opere eodem modo, iisdémque verbis agitur de causis, vt nihil sit aliud tractatio earum in libris Metaphysicorum, quàm repetitio quædam ex Physicorum libris.

text. 2. & 3. à text. 68.

4 Quartò, Quia quæstio ea, quam Arist. tertio libro huius operis c. 1. proponit, & cap. 2. pro vtraque parte discutit, definitur libro secundo Physicorum cap. 7. Num videlicet omnia causarum genera ad eundem artificem pertineant.

5 Quintò, quia ad Metaphysicum spectat, demonstrare veras substantias separatas esse, & falsas ac inanes illas Platonicas non esse; quas quæstiones pollicetur Arist. lib. sequenti se in hoc opere tractaturum, easdémque definit, ac determinat lib. 12. & sequentibus. Cùm igitur octauo etiam libro Physicorum demonstretur, dari veram aliquam substantiam separatam, quæ sit primum mouens; perspicuum est, opus illud esse Metaphysicum. Nec audienda est, inquiunt, trita illa quorundam distinctio, & Physicum, & Metaphysicum agere de substantiis separatis, alia tamen atque alia ratione, vt Physicus demonstret eas esse, Metaphysicus autem, quænam sit earum natura, quæ proprietates. Namque demonstrare substantias separatas esse, nihil aliud esse putant, quàm demonstrare eas esse materiæ expertes: ex quo attributo aiùt colligi posse attributa omnia, quæ Metaphysicus de substantiis separatis tradit.

cap. 1. text. 2.

Cap. 6. à text. 45.

6 Sextò, quia ad Metaphysicum pertinet agere de motu, vt motus est, de quo tamen eodẽ pacto agitur in libris Physicorum. Prior propositio ex eo primùm patet, quia Metaphysicus per motu demõstrat immobiles substantias esse, vt ex lib. 12. huius operis perspicuum est. Deinde, quia motus est quædam differentia entis, vt ens est; diuiditur enim ens in id, quod mouetur, & in id, quod non mouetur.

à c. 6. & text. 29.

Postremò, quia actus dicitur primùm de motu, vt Arist. docet nono huius operis lib. cap. 3. Metaphysici autem est agere de actu & potentia, magisque de actu, quàm de potentia. tex. 7.

7 Postremò, quia Arist. planè docet extrema particula huius libelli explicandum esse à Metaphysico, quid sit natura, cùm sic ait; Quocirca considerandum est primùm, quid sit natura: at in lib. Phys. ex instituto agitur de Natura. Ita putant se probasse, libros Physicorum esse verè metaphysicos, atque adeò Metaphysicam vel hac vna de causa antecedere ordine doctrinæ Physicam.

Impugnatur hæc opinio ex variis Aristotelis locis.

Verùm hæc opinio de libris Physicorum, vt noua est, & inaudita, ita nullo modo probanda. Id quod primùm patet ex eorum auctoris sententia; deinde ex re ipsa. Nam quod ad auctorem attinet, vel ex ipsa librorum inscriptione constat, eos libros pertinere ad Physicam; inscripti enim sunt, de Physica auscultatione, tanquam qui accuratissimi esse iudicentur eorum, qui ad Physicam spectant. In ipso etiam proœmio operis apertè ait Aristoteles, agẽdum sibi esse de principiis Naturalis scientiæ, quo nihil clarius. Tum secundo primi lib. capite docet, impugnationem Parmenidis, & Melissi dicentium, omnia esse vnum quid, atque immobile, non ad eam disciplinam propriè pertinere, sed ad superiorem scientiam, q; & neget motum, quo negato necesse sit naturam negare, & omne principiũ de medio tollat: sed tamen operæpretium esse contra eam opinionem disserere, eò q; si minus de natura est, tamen aliquot quæstiones naturales coniunctas habeat eius tractatio. Deinde in fine primi libri reiicit disputationem de formis separatis, ad primam Philosophiam, q; nõ sit naturalis, vt ea, quæ agit de formis rerum, quæ gignuntur, & intereunt: quod rursus exponit 2. lib. c. 2. Denique in his libris primæ Philosophiæ, ad quam huius opinionis auctores Physicorum libros pertinere existimant, multa repetit Aristoteles ex libris Physicorum, tanquam ex inferiori scientia, quam vocat scientiam de Natura, ad quorum differentiam inscripsit hoc opus, Post naturalia. Id autem vel ex initio disputationis, quam cum Veteribus inijt libro primo, intelliges, cùm alludens ad tractationem de causis, quæ habetur secundo Physicorum cap. 3. sic ait. De his quidem, etsi satis disputatum est in libris de Natura; tamen &c. Ita non est dubium, quin opinio hæc pugnet cum Aristotelis sententia. tex. 8. & 12. tex. 3. tex. 16.

Ex Philosophiæ naturalis subiecto.

Quòd verò ex re ipsa falsa esse comprobetur, hoc vno argumento patet: subiectum Physicæ est ens naturale, siue mobile, vt Aristoteles docet sexto libro huius operis c. 1. & omnes fatentur; neq; aliud inueniri potest, quo Physica distinguatur à Metaphysica, & Mathematicis: in nullo autem libro Physicæ scientiæ de eo agitur, vt tale est, nisi in libris Physicorum. quippe cùm in eo solo opere agatur de eius principijs, causis, & affectionibus: sunt igitur libri Physicorum Physicæ scientiæ, non Metaphysicæ. tex. 1.

Responsio aduersariorum.

At dicunt, omnes scientias, si ex natura rei loquendum est, esse partes

partes vnius tantùm,atque eiusdem scientiæ rerum omnium,quam nos Metaphysicam appellamus;neque distinctas esse à Philosophis, vt diuersas scientias,nisi propter commoditatem nostram; esse autem commodissimum tractationem rerum naturalium in commune,Metaphysicæ tribuere,& incipere Physicam ab explicatione eorum,quæ traduntur in libris de Cœlo. Verùm neque rectè dicunt, neque ad rem.Primùm enim,non sola commoditas nostra, sed natura quoque rerum,scientiarum distinctionem induxit. Quæ enim naturæ affinitate coniunctæ sunt, & eundem tractationis modum postulant,ad eandem scientiam suaptè natura pertinēt. Quare si res physicæ,quatenus mobiles sunt,diuersum modum tractationis sibi vendicant ab eo,quo res mathematicæ,ac metaphysicæ tractari volunt;ergo agere de ente mobili,vt mobile est, non ad Metaphysicā,aut Mathematicas,sed ad Physicam pertinebit.Deinde, si commoditas nostra spectetur,potiùs tribuendum est Physicæ commune aliquod subiectū,in quo ipsa primò & adæquatè versetur, quàm particularia tantùm,& inadæquata: quæ tamen sola hi Physicę subiiciunt.Præterea,longè commodius est,si in qualibet scientia tractentur ea,quæ adæquatè communia sunt rebus omnibus particularibus,siue specialibus,quæ in ea explicantur, quàm si eorum cognitio aliunde petatur.Adde,si commoditas nostra mouit Philosophos,vt partes vnius cōmunis scientiæ,quasi diuersas scientias distinguerent; cur hactenus attributi sunt ab omnibus libri Physicorum, scientiæ Physicæ?An non quia omnes cōmodius id esse iudicarūt? Postremò,non est credendum,ita Aristotelem spectasse commodū nostrum in distinctione scientiarum,vt bis in eadem, eodēque modo eadem tractanda existimauerit;esset enim id superuacaneum, & incommodum:at hi dicunt,causas, & principia rerum naturalium eodem modo tractari in libris Physicorum, & Metaphysicorum; quod tamen non necesse est dicere,si alterum opus tribuatur Physiço, alterum Metaphysico propter diuersam rationem tractandi Physicam & Metaphysicam,vt mox patebit. *Impugnat.*

Dissoluuntur argumenta impugnatæ opinionis.

SECTIO III.

AD primum igitur eorum argumentum dicendum est,pauca illa verba,quæ initio librorum de Cœlo præfatiūculam efficiunt,non esse proœmium totius Physicæ,sed esse breuem summam eorum,quæ traduntur in Physica,quā præmisit Aristoteles,ne ex abrupto opus illud inchoaret.Accedit,q̄ illa pars Physicæ est ordine naturæ prima earum omnium, quæ in specie agunt de rebus naturalibus,& quodammodo cæteris cōmunis:quo fit, vt non mirum sit,si eius quoque præfatio suo modo sit communis. *Responsio quorundā*

Ad secundum non desunt,qui distinguant substantiā corporeā in corpus

Distinctiõ corpus Physicum à Metaphysico.

corpus Physicũ,& Metaphysicum.Physicum corpus appellant substantiam corpoream, vt est affecta qualitatibus sensibilibus; metaphysicum, vt illas præcedit naturæ ordine, & sola quantitate affectum est.Quod quidem si verum esset,facilè distingueretur tractatio de substantia corporea,quæ in Physicis libris habetur,ab ea,quę in Metaphysicis.Verùm hęc distinctio nullo modo est admittenda.

Impugnatio.

Primùm,quia si intelligunt,substantiam corporeā esse corpus Physicum,quatenus includit qualitates sensibiles, atque ex ijs componitur,falsũ id est:nulla enim substantia constat accidentibus.Atque eadem ratione non erit substantia corporea corpus metaphysicum, si intelligatur constare quantitate. Si verò intelligunt substantiam corpoream,vt habet ordinem,& propensionem naturalem ad qualitates sensibiles:verum quidem dicũt,sed eodem pacto dicāt oportet,substantiam corpoream,vt habet ordinem ad quantitatem, esse corpus Physicum.est enim huiusmodi ordo nihil aliud, quàm ipsa naturæ inclinatio,& propensio,quæ vt præcedit qualitates sensibiles,ita etiam præcedit quātitatem.Deinde, quia Physicus distinguit substantiam corpoream non solùm à qualitatibus, sed etiam à quātitate; percipit igitur substantiam corpoream,non solùm vt est prior qualitatibus,sed etiam quantitate.Tertiò, quia Physicus agit de substantia corporea,vt constat materia,& forma;hoc autem pacto substantia præcedit naturæ ordine non modo qualitates, sed etiam quantitatem ipsam. Ita,inanis est distinctio corporis in Physicum, & metaphysicum:tametsi physicum corpus (quod dixerim ad distinctionem mathematici) alio fine tractetur à Physico,alio à Metaphysico.Dicendum est igitur ad argumentum, neque ex ijs,quæ dicuntur in libris Physicorũ, neque ex intentione auctoris in eo opere colligi posse, agi in ijs libris de substātia secundum cōmunem rationem substantiæ;sed de substantia naturali, siue mobili,vt talis est:in primo autem Metaphysicorum, si non ex re ipsa(quæ enim ibi de principijs rerum dicuntur,ad res tantùm naturales pertinent) certè ex intentione Philosophorum,quorum Aristoteles sententias examinat,perspicuum est disputari de principijs substantiarum, vt substantiæ sunt: omnes enim veteres putabant,se tradere principia, & causas omnium omnino substantiarum,vt Arist.sępe scribit,cùm tradebant sensibilium.

Quid sit ordo substātiæ ad sua accidentia.

Vera argumẽti solutio.

Ad tertium dicendum,aliter agi de causis in libris Physicorum,aliter in libris Metaphysicorum, vt explicauimus ad finẽ vltimi capitis primi libri. *Q.1.Sect. 2.*

Ad quartum dicendum est,non tractari formaliter, & ex instituto in secundo Physicorum capite septimo quæstionem illam, vtrum ad vnam & eandem scientiam spectet,omnia causarum genera iuxta primas,ac summas earum rationes considerare(sic enim quæstio intelligenda est, & hoc pacto ad Metaphysicũ pertinet eius determinatio)sed,num Physicus per omnia causarum genera demōstret: tametsi

tametsi ibi innuitur, inter causas efficientes, & quod consequens est, inter finales, per quas Physicus demonstrat, dari aliquas superiores, quarum plena tractatio ad Physicum non pertineat. Vnde illud colligi potest, causas, vt causæ sunt, non ad Physicum pertinere, sed tantùm vt sunt coniunctæ cum motu, ac proinde primam causarū distinctionem Metaphysici propriam esse.

Causas, vt causæ sunt, ad Metaphysicum spectare.

Ad quintum dicendum est, etsi Physicus demonstrat substantias separatas esse, ad Metaphysicum tamen spectare, vt perfectè ostendat, quænam, & quales substantiæ illæ sint, vt patebit lib. 12. atque in hoc sensu rectè occursum erat argumento. Ad id autem, quod obijcitur, idem esse demonstrare, eas esse, atque demonstrare, esse materiæ expertes, etsi non est verum formaliter (quemadmodum non idem formaliter est, ostendere primum mobile esse, atque probare illud esse corporeum) quia tamen in idem incidit, respondendū est, quanquam Physicus demostrat aliquam, aut aliquas substantias esse materiæ expertes, ne detur progressus infinitus in ijs quę ita mouēt, vt moueantur etiam; tamen nū eæ sint naturæ intellectiuæ, id iam cum alijs plerisque earum attributis à Metaphysico ostendi. Inuento enim genere rerum immaterialium, ex quo alia superior scientia nascitur; nihil amplius curat Physicus de eo agere, nisi vt de primo genere causarum mouentiū. Itaque cætera omnia, quæ de substantijs separatis dici possunt, quiæ ad motum non pertinent, relinquit Physicus Metaphysico; etiam si quis contendat, ea colligi posse ex separatione à materia, de qua re pleniùs libro 12.

Dupliciter Physicum, & Metaphysicū agere de substantijs separatis.

Ad sextum dicendum est, aliter pertinere motum ad Physicum, aliter ad Metaphysicum. Pertinet enim ad Physicum propriè, & ex peculiari officio, quo versatur in certo rerum genere; ad Metaphysicum autem ex communi cura, quam sibi vendicat distinguēdi ens in prima rerum genera, & constituendi subiecta cuiusque scientiæ. Quia verò natura, à qua ens naturale cognominatur, sine motu mutationéue intelligi non potest; ad Metaphysicum quoque pertinet consideratio de motu. Vnde non mirum est si ipse etiam Metaphysicus per motum demonstret, substantias separatas esse. Nec item, si per motum, seu potiùs per aptitudinem ad motum distinguat substantias in mobiles, & immobiles. Nec denique si agat de motu, vt de primo actu; præsertim cùm non agat de eo, vt de primo, ordine naturæ, sed cognitionis nostrę, quo pacto libro nono intelligēdum est, actum dici primùm de motu.

Quo pacto motus ad Physicum, & quo ad Metaphysicum spectet.

Ad vltimū patet respōsio ex ijs, quę dicta sunt in expositione cōtextus. Neque enim sensus eorū verborum est, Agēdum primò esse in Metaphysica de natura, sed in Physica: aut, Agendum priùs esse de rebus naturalibus, quam de ijs, quæ propria, & peculiari ratione ad Metaphysicum pertinent, vt eo loco dictum est.

Physicam,

Physicam, & Mathematicas ordine doctrinæ esse simpliciter, & absolutè priores Metaphysica.

SECTIO IIII.

Prima conclusio.

TRibus igitur assertionibus expediēda est proposita quęstio, quarum prima sit; Physicam, & Mathematicas scientias esse priores Metaphysica ordine inuentionis. Hæc assertio duobus argumentis initio quæstionis propositis ostendi potest. Nā cùm duo genera rerum immaterialium tractentur à Metaphysico: vnū earum, quæ & consideratione, & re ipsa expertes omnino sunt materiæ; veluti substantiæ cœlorum motrices; alterum earum, quę etsi consideratione expertes sunt materiæ, tamen re ipsa partim materiales sunt, partim immateriales, cuiusmodi sunt substantia, quę genus summum est, & cætera omnia prædicata, quæ rebus materialibus, & immaterialibus sunt cōmunia; neutrum eorum nisi per abstractionem à rebus materialibus, & sensibilibus cognosci à nobis potest. Quæ enim primò se nobis offerunt, sensibilia sunt, ex quibus ea, quæ non sentiutur, colligi debent. Eodem modo cùm nobis primò sint obuiæ res compositæ, nullo modo simplices, nisi compositarum admiculo, intelligere possumus; res autem purè metaphysicæ, si sint prioris generis, sunt simplices re ipsa: si verò posterioris, sunt ratione, siue conceptu simplices. Dico autem [purè metaphysicæ] vt excludantur eæ, in quibus Metaphysicus cum alijs artificibus cōmunicat, cuiusmodi est ens naturale, in quo cōmunicat cum Physico; numerus in quo cū Arithmetico; & magnitudo, in qua cū Geometra, quæ iam compositæ sunt, & materiæ sensibilis, aut intelligibilis participes. Confirmatur etiam conclusio ex vniuersalitate rerum, quæ sub hanc scientiam cadunt. Sunt enim maximè vniuersales, aut in causando, aut in prædicando, vt dici solet; vtrumque autem genus vniuersalium est cognitu difficillimum, vt patet ex 2. cap. primi libri; at quæ sunt cognitu difficillima, sunt vltima inuentionis ordine.

Duplex genus rerū, de quibus Metaphysicus agit.

Vniuersalia esse cognitu difficillima.

Secunda conclusio. Ordo doctrinæ.

Secunda assertio sit; Metaphysicam esse priorem Physica, & Mathematicis ordine exquisitæ doctrinæ. Quæ conclusio ex eo perspicua est, quia tum demū seruatur ordo exquisitæ doctrinæ, cùm proceditur à primis principijs, & causis rerū, de quibus agitur, ad principiata & causata, & à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia; hoc autē modo progredietur is, qui à rebus, quæ tradūtur in Metaphysica, ad eas, quæ tractantur in cæteris scientijs, descenderit. Atque hoc idem ostendunt argumēta omnia, quæ in prima sectione pro parte negatiua adducta sunt; quæ facilius intelligentur, si nōnulla eorum, quæ dicta sunt ad caput secundum primi libri, repetātur. Hinc colliges, neminem posse scientiam vllā perfectè assequi sine Philosophia prima. Quod idem siue noster Aristoteles, siue alius quidā huius nominis, quē Eusebius Cæsariēsis libro vndecimo de pręparatione Euangelica

Nullam scientiam posse perfectè comparari sine prima Philosophia.

q. 2.

Cap. 2.

Euangelica vocat Aristotelem Peripateticum, huiè in modum ex Platonis sententia scribit.[Plato primus dixit, primum esse de natura vniuersi negotium; alterum de hominibus; tertium de oratione: putauitque, nō posse nos res humanas perspicere, niti priùs diuinas intellexerimus. Nam quemadmodum Medici, cùm membra quędā corporis curare velint, ad totum priùs se corpus conuertunt, sic qui velit res humanas perspicere, naturam vniuersorū priùs cōsiderare debet. Pars enim vniuersi homo est. Bonu etiā duplex esse dicebat, alterū nostri, alterū vniuersi: principalius autè esse bonū vniuersi: ab illo enim hoc profluere. Quā rationē Aristoxenes Musicus ab Indis emanasse cōtendit. Indū enim quendā Athenas ait perijsse, Socratiq; colloquentē, ab eo quęsiuisse, quo modo, & quid faciendo Philosophus esset. Cumque Socrates respondisset, Si quomodo viuendū sit homini, cōsideres; risisse Indū, atque dixisse, Neminē posse rectè humanas res intelligere, qui diuinas ignoret.] Illud tamen aduertendū est, etsi perfectè simpliciter nulla scientia sine prima Philosophia obtineri potest, posse tamē perfectè vnamquamque in suo genere.

Duplex bonum.

Præclara Indi sententia.

Tertia cōclusio.

Tertia assertio sit; Absolutè, ac simpliciter, Physicam, & Mathematicas esse ordine doctrinæ priores Metaphysica. Quæ assertio his rationibus probatur. Primùm, quia eæ scientiæ sunt absolutè, ac simpliciter priores doctrinę ordine, quę agunt de ijs, quę absolutè, ac simpliciter sunt nobis notiora; at Physica, & Mathematicę agūt de huiusmodi entibus, cū ea, in quibus versantur, sint effecta, & principiata respectu eorū, de quibus agit Metaphysica. Deinde, quia Metaphysica agit de substantijs separatis, itemq; de ijs omnibus prędicatis, quę separatis substātijs, & naturalibus sunt communia: cōstat autē, vel ipsa experiētia teste, substātias separatas lōgiori tēpore indigere, vt percipiantur, quàm quę ad Physica, & Mathematica spectāt. prædicata verò cōmunia substantijs separatis, & materialibus, quatenus sunt superiora materialibus, percipi no possunt, nisi post cognitionem immaterialiū, vt patet ex ijs, quę dicta sunt ad caput secūdum superioris libri. Postremò, quia ordo doctrinę est, cùm ab ijs progredimur, quorum cognitio ad sequentium cognitionem requiritur, vt in Dialecticis Institutionibus diximus: simpliciter autē, & absolutè cognitio naturalium requiritur ad cognitionem supernaturalium, cùm hęc ex naturalibus esse probentur: mathematica verò magis ad supernaturalium, quàm hęc ad illorum cognitionē assumuntur apud Philosophos, vt euoluenti libros harum scientiarum perspicuum erit. Atque hęc est omnium communis sententia: neque vnus, aut alter ex Recētioribus huic assertioni repugnat, nisi quia non videntur distinxisse ordinem doctrinę in eū ordinem inuētionis, & accuratę disciplinæ, &, cùm viderent, Metaphysicam esse hoc posteriori modo primā doctrinę ordine, crediderunt absolutè, ac simpliciter dicendum, esse eam ordine doctrinę primam.

De quibus agat Metaphysica.

Ordo doctrinæ.

Q. 2. Sect. 3.

Lib. 7. c. 39.

Duplex ordo doctrinæ.

Quòd si quis opponat D. Thomam ad initiu Physicorū dicētem, *Obiect. 1.*

opus

opus illud præcedere cæteros libros naturalis Philoſophiæ, quēadmodū Metaphyſica præcedit cæteras ſcientias; nihil inde conficiet. Nihil enim aliud ſignificat, quàm ꝙ Metaphyſica ſit prima accuratæ doctrinæ ordine, quo pacto libri Phyſicorum præcedūt cæteros Naturalis Philoſophiæ: ex qua re non ſequitur, eſſe eam abſolutè, ac ſimpliciter primam doctrinæ ordine. Vt enim libri de animaliū hiſtoria ſimpliciter, & abſolutè præcedunt libros de partibus animaliū, & hi libros de Anima, quod ex fine præcedentium, & initijs ſequentium intelligi poteſt; ita niſi Ariſtoteles in explicādis corporibus ſimplicibus, & mixtis imperfectis, cauſiſque, & principiis entis naturalis in cōmune, ordinē accuratæ doctrinæ ſequi inſtituiſſet, nō dubium eſt, quin à tractatione entiū particulariū ſecūdum ſpeciem ad explicationē entis naturalis in commune, eiúſque principiorū, & cauſarū proceſſiſſet. Quocirca idem D. Thomas opuſculo 70. eandē hanc, quam cæteri omnes Veteres, ſententiam apertè ſequutus eſt, Metaphyſicā eſſe ſimpliciter, & abſolutè ordine doctrinæ vltimam.

Dilutio.

Nōnulla de ordine quorundā librorum Ariſtotelis.

In Boetiū de Trinit. q. 6. art. 1.

Alterius obiectionis dilutio.

Si quis item obijciat, cæteras omnes ſcientias eſſe ſubalternatas Metaphyſicæ; ergo Metaphyſicam eſſe ſimpliciter, & abſolutè primam doctrinæ ordine; primùm quidem dicendum, Metaphyſicam non ſubalternare ſibi propriè cæteras ſcientias; de qua re agendum eſt ad initium libri quarti. Deinde, etſi omnes ſubalternantes, qua ex parte tales ſunt, accutatæ doctrinæ ordine præcedunt ſubalternatas; nō omnes tamen ſimpliciter, & abſolutè eſſe ordine doctrinę priores, vt ex dicendis parebit.

Quinam ſit doctrinæ ordo inter Phyſicam, & Mathematicas.

SECTIO V.

Aperitur difficultas quæſtionis.

RElíquum eſt igitur, vt cōferamus Phyſicā cum Mathematicis; in qua re non nihil eſt difficultatis. Nam, quia mathematica entia abſtrahuntur à naturalibus, in quibus exiſtūt; videtur Phyſica præcedere doctrinæ ordine Mathematicas. Contra verò, cùm Mathematicæ lōgè ſint faciliores Phyſica; non dubiū videtur, quin illam antecedant, præſertim cùm multa in Phyſica ex Mathematicis ſupponātur, vt videre eſt in libris de cælo, Meteorologicis, & alijs pleriſque locis. Paucis tamen expedienda res eſt.

Prima aſſertio.

Pro qua hæc ſit prior aſſertio; Phyſicam eſſe priorem Mathematicis, exquiſito doctrinæ ordine. Quæ aſſertio primùm ex eo probatur, quia entia mathematica pendent in ſuo eſſe à rebus naturalibus, in quibus exiſtunt, vt ſæpe ait Ariſt. at vnaquęque res per ea perfectè intelligitur, à quibus pendet in ſuo eſſe. Deinde, quia quantitas eſt primum accidens ſubſtantiæ corporeæ; accidens autem non intelligitur perfectè, niſi per ſubſtantiam; atqui ſubſtantia corporea, etſi à Metaphyſico etiam explicatur; eſt tamen magis Phyſici, quàm Metaphyſici. Poſtremò, quia ordo accuratæ diſciplinæ conſentaneus eſt ordini naturæ: at naturæ ordine Phyſica præcedit

Accidēs non poſſe perfectè intelligi, niſi per ſubſtantiam.

Vt 6. lib. Metaph. ca. 1. text. 2.

Mathe-

Mathematicas: ſublato enim pronunciato illo, Continuum eſſe diuiſibile in infinitum, quod Phyſicus demõſtrat, corruit Geometria, quæ vbiq; ſupponit, à quolibet puncto in quemlibet licere lineam ducere; corruit etiã Arithmetica, quatenus ei ſubiectus eſt numerus materialium, quo pacto de Arithmetica more veterum Mathematicorum loquimur. Neq; enim quantitas eſſet continua, niſi in ſemper diuiſibilia diuideretur; ſublata autem quantitate continua nullus eſſet numerus rerum materialium.

Diluſio obiectionis.

Quòd ſi quis obijciat, Phyſicũ etiã multa ſupponere ex Mathematicis, vt iã diximus; occurendũ eſt, ea quidẽ ex parte, qua pronunciata phyſica demonſtrantur per principia mathematica, dici poſſe modo aliquo, Mathematicas accurato doctrinę ordine eſſe priores Phyſica; nõ tamẽ omnino, cũ ea etiã, quę Phyſicus ſupponit ex Mathematicis, alioqui pẽdeãt ex Phyſica, vt dictu eſt. Accedit, quòd demõſtrationes, quę fiũt in Phyſica ex ijs, quę deſumũtur ex Mathematicis; ſunt ſimpliciter mathematicę; quę autẽ fiunt in Mathematicis, ſuppoſito illo pronunciato phyſico, non cenſentur phyſicę ſed mathematicæ.

Aliud obiectum.

Sunt etiam, qui obijciant, ens naturale ſiue mobile ſupponere quantitatẽ, ſine qua nihil moueri poteſt; ergo conſiderationẽ quãtitatis, de qua agit Mathematicus, eſſe priorem conſideratione entis naturalis, ſiue mobilis. Verùm nec ſentiunt nec argumentãtur rectẽ. Nam cùm quantitas ſupponat ſubſtãtiam, in qua ſit, eamq́ue mobilem; efficitur, vt ab ea non ſupponatur: alioqui iam ſupponeretur à ſe ipſa. Accedit, quòd ens mobile nihil aliud eſt, quam ens naturale, ſiue conſtans naturis; vtraque autem natura antecedit omnia accidentia; quare & quantitatẽ. Nec obeſt, quòd nihil eſt mobile, niſi quantitate ſit præditum. Etſi enim quantitas neceſſaria eſt ad recipiendum motum; non tamen ad conſtitutionẽ ſubſtantiæ mobilis, etiã vt ſubſtantia eſt terminus motus, mutationis ve. Adde, mutationẽ latè ſumptam, ſiue vt cõplectitur introductionẽ formæ, non neceſſariò recipi interuentu quantitatis, ſed interdu à materia ſola, vt antecedit quãtitatem, etiam interminatam, vt 8. lib. patebit.

Dilutio.

Quid ens mobile.

Ex hac aſſertione collige, abſtractionem rerum mathematicarũ ab entibus naturalibus (modò non ſit ſermo de numero, qui in rebus immaterialibus intelligitur) non ideò fieri, quia id poſcat earũ natura, ſed quia imperfectè à Mathematicis conſiderantur.

Conſectarium.

Poſterior aſſertio ſit, Simpliciter & abſolutè Mathematicas ſciẽtias eſſe priores doctrinę ordine naturali Philoſophia. Hæc primùm ex eo perſpicua eſt, quia Mathematicę ſcientię breui experientia ac penè nulla indigent; Phyſicę autem longa admodum. Qua potiſſimùm ratione Ariſtot. 6. Ethicor. cap. 8. docet, puerum fieri poſſe Mathematicum; Sapiẽtem autẽ, id eſt, Moralem, Phyſicũ, aut Metaphyſicũ, nõ poſſe. Deinde, quia ſcientię Mathematicæ exercẽt, ac diſponũt intellectũ ad res naturales & diuinas capiẽdas, quod Simplicius

Secunda concluſio.

latè

Plura supponere Physicam ex Mathematicis, quàm has ex illa.

latè persequitur in præfatione Commentariorum, quos scripsit in libros Physicorum. Tertiò, quia multò plura supponit Physica ex Mathematicis, quàm hæ ex illa, quod ex editis libris vtriusque Philosophiæ perspicuum est, modò Mathematicarum nomine (quod est necesse) intelligas purè Mathematicas. Accedit vsus Antiquorũ, qui ante Physicam, imò etiam ante Logicam, Mathematicas tradebãt. Atque hæc assertio ferè est de Peripateticorum communi sententia. Nec vllam vim habet argumentum Ammonij in Porphyrij Isagogem, & Magni Alberti in primum Physicorum, quo volunt prius dandam esse operã Physicæ, quàm Mathematicis, propterea quòd res mathematicæ indigent abstractione à qualitatibus sensibilibus, quæ non indigent res naturales. Nam etsi res mathematicæ hac abstractione opus habent; est tamen ea facillima, & quæ vel à pueris fieri possit, cum interim tantò facilior sit experientia eorum principiorum, quibus Mathematici vtuntur, quàm eorum, quibus Physici, vt nulla penè sit comparatio.

Amm. in præfatione Alber. tract. 1. cap. 1. ad finem.

Qui nam doctrinæ ordo seruandus sit in partibus Philosophiæ.

Ex ijs, quæ hoc extremo capite disputata sunt, licet perspicere, eũ doctrinæ ordinem in partibus Philosophiæ tenendum esse, vt primo loco detur opera Dialecticæ; secũdo Mathematicis; tertio Physicæ; extremò Metaphysicæ. Morales autẽ scientiæ, de quarum loco nihil in hac quæstione disputauimus, inferendæ sunt inter Physicã, & Metaphysicam, cùm & multarum rerum naturalium experiẽtia, & magna consuetudinis obseruatione indigeant; & eiusmodi sint, vt quemadmodum pacatum, & minimè iuuenilem animum requirunt, ita proximè hominem præparent ad diuinarum rerum contẽplationem. Hunc eundem ordinem seruandum esse in disciplinis præclarè, vt cætera, docet D. Thomas in caput octauum sexti Ethicorum. Eũdem ex Veterum scriptis obseruandũ esse monet Chrysippus in 4. lib. de vitis, & in 3. de Dijs, vt refert Plutarchus in libello de contrarietatibus Stoicorum. Nisi quòd prætermittit Mathematicas, vel quia minùs propriè numerantur in partibus Philosophiæ; vel quia consultius putat, obiter eas, ac simul cum alijs Philosophię disciplinis addiscere. Quod sanè consilium non displicet. Nã & minùs difficiles sunt, quam vt eis peculiaris locus, cæteris interim exclusis, videatur tribuendus; & earum societas non modò iucũda est, sed digna etiam, qua nulla alia Philosophiæ pars careat.

Lect. 7.

Putat Plutarchus Chrysippum pugnare secum cum præponit, & postponit Mathematicis Physicam. At Chrysippus cõplectitur nomine Physicæ Metaphysicam

De quarum multiplici vtilitate multa habes apud Platonem 7. lib. de Repub. in Epinomide, seu Philosopho, & alijs plerisque eius Philosophi locis.

FINIS LIBRI SECVNDI.

COMMENTARII
PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS IESV
IN TERTIVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Institutio Arist. in hoc lib.

DOcvit Aristoteles libro superiori, veritatis cognitionem ad hanc scientiam maximè spectare, modúmque indicauit eius inuestigandæ, ac tradendæ; nunc pro initio totius Metaphysicæ disputationis complures proponit quæstiones, quæ totam penè materiam huius scientiæ continent, eásque pro vtraque parte dialectico more discutit, vt ex earum tractatione facilior pateat aditus ad veram rerum de quibus agendum est, explicationem, quam aggredietur libro quarto. Præmittit igitur in prori parte primi capitis, quàm sit operæpretium, ad veritatem cuiusque rei inueniendam, à dubitationibus, quæ in ea potissimùm occurrunt, exordiũ sumere, eásque, antequàm quicquam decernatur, pro vtraque parte rationes afferre, quæ maximè vrgeant. Deinde in posteriori parte eiusdem capitis dubitationes ipsas, quæstionésve proponit. Tum verò à principio secundi earum quanque pro vtraque parte latè disputat.

Epitome libri.

Capitis primi Explanatio.

Duplex interpretatio.

Necesse [a] est.] Dubitat Alexãder hoc loco, doceat ne Aristoteles in primis verbis huius libri, necesse sibi esse ad eã cognitionẽ inuenidã quam in hoc opere consequi, ac tradere studet, ea primùm aggredi, de quibus rationi consentaneũ est, vt primo loco dubitetur, hoc est, pro vtraque parte disseratur; an verò necesse id esse omnibus iis, qui ad quamlibet scientiã de rebus difficilibus, & controuersis comparandam aggrediuntur. Quanquam verò parũ referat, vtro modo Aristotelẽ interpreteris, prior tamen interpretatio aptior videtur, vtpote verbis contextus accõmodatior: ex qua generale etiã documentũ, quod posterior tradit, tanquam principiũ ex conclusione colligi potest. Addit autem Aristoteles, duo esse genera quæstionũ, quæ primùm pro vtraque parte agitandæ videãtur. Vnum earũ, de quibus alii aliter senserunt; ne temerè aliorum sententiis, ac forsitan non parum receptis se opponere videatur. Alterum earum, quæ cùm ad rem propositam in primis faciant, ab aliis tamen omissæ sunt.

Approbatio prioris.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΩΝ

μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ β'.

Κεφ. Α.

Text. 1.

ΑΝάγκη [a] πρὸς τοὺτῳ ἐπιζητουμένῳ ἐπιστήμῃ, ἐπελθεῖν ἡμᾶς πρῶτον, περὶ ὧν ἀπορῆσαι δεῖ πρῶτον. ταῦτα δ' ἐστὶν, ὅσα περὶ αὐτῶν ἄλλως ὑπειλήφασί τινες, κἂν εἴ τι χωρὶς τούτων τυγχάνοι πρῶτον παρεωραμένον. ἔστι [b] δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὐργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστὶ: λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν. ἀλλ' [c] ἡ τοῦ διανοίας ἀπορία δηλοῖ τοῦτο περὶ τὸ πράγματος: ἡ γὰρ ἀπορεῖ, ταύτῃ παραπλήσιον πέπονθε τοῖς δεδεμένοις. ἀδύνατον γὰρ ἀμφοτέρως προελθεῖν εἰς τὸ ἔμπροσθεν. διὸ δεῖ τὰς δυσχερείας τεθεωρηκέναι πάσας πρότερον, τούτων τε χάριν, καὶ [d] διὰ τὸ τοὺς ζητοῦντας ἄνευ τοῦ διαπορῆσαι πρῶτον, ὁμοίους εἶναι τοῖς ποῖ δεῖ βαδίζειν ἀγνοοῦσι. καὶ [e] πρὸς τούτοις, οὐδ' εἴποτε τὸ ζητούμενον εὗρηκεν, ἢ μὴ, γινώσκειν. τὸ γὰρ τέλος τούτῳ μὲν οὐ δῆλον, τῷ δὲ καλῶς προπεπορηκότι, δῆλον. ἔτι

Documentum generale.

[b] *Est autem operæ pretium.*] Hoc alterum documentum planè generale est, quo docet Aristoteles, non modò initio huiusmodi scientiarum, sed etiam particularium tractationum, quibus proposita est rerum difficilium determinatio, à dubitationibus initium sumendum esse; nec verò vtcunque id faciendum, sed benè, hoc est diligenter & accuratè, nullâque pro vtriuis parte dissimulata ratione; quod sapienter quatuor rationibus ostendit. Prima est, quia certa veritatis cognitio, qua tandem compotes efficiuntur ii, qui philosophantur,

tur, ſolutio eſt eorum, quæ priùs dubitabantur, hoc eſt, ſolutione eorum, quæ priùs dubitabantur, comparatur; ſoluere autem vinculum nemo poteſt, qui vinculi nodum ignoret. Quare cùm nihil aliud ſit, difficultates rei propoſitæ pro vtraque parte diſcutere, quàm vinculorum mentis nodos inſpicere (nihil enim ſunt aliud argumenta pro vtraque parte, quàm vincula, quibus mens ligatur, & impeditur, ne vltrà progredi poſsit, is ſanè ad veritatis perceptionem optimè ſe cõparabit, qui de propoſita re dubia diligenter, & accuratè pro vtraque parte diſputauerit. Quod ad verba attinet, illud ἀπορῆσαι, quod ſemper in re, de qua agitur, copiam, & abundantiam, ampliſsimamque facultatem ſignificat, neceſſariò ſumendũ fuit hoc loco pro certa cognitione veritatis, quæ quæritur; eodémque modo nomẽ τῆς ἀπορίας. Atque id velle Ariſtotelem, ex vltimis pene verbis huius capitis planè colliges, vbi cũ verbo ἀπορῆσαι apertè coniungitur nomen τῆς ἀληθείας, quod veritatẽ ſignificat, & ſæpe numerò pro veritatis cognitione ſumitur, vt cap. 1 ſuperioris libri, cùm finis contemplatiuæ ſcientiæ à fine practicæ diſtinguitur. *Mentis vincula, quæ.*

ARISTOTELIS Metaphyſicorum

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Textus.1. *NEceſſe a eſt ad eam, quam quærimus ſcientiam, ea nos primùm percurrere, de quibus dubitare primùm oportet. Sunt autẽ hæc ea omnia, de quibus quidam aliter ſenſerunt, & ſi quid præterea ante nos omiſſum eſt. Eſt autem b operæpretium ijs, qui veritatis compotes eſſe volunt, benè dubitare. Certa enim cognitio, quæ ſequitur, ſolutio eſt eorum, quæ antè dubitabantur: ſoluere autem vinculum nemo poteſt, qui nodum ignoret. Sed c mentis dubitatio hoc ipſum de re*

text.3. *declarat: quatenus enim dubitat, eatenùs ei ſimile quid accidit, atque ijs, qui ligati ſunt. Neutro enim modo fieri poteſt, vt vltrà procedatur. Quapropter difficultates omnes ante perſpectæ ſint, oportet; & horũ gratia, & d quia ij qui quærunt, niſi priùs dubitent ſimiles ſunt ijs, qui ignorant, quónam eundũ ſit. Accedit, e quòd neque vtrum tandem inuenerint id, quod quæritur, nec ne, cognoſcant. Neque enim his manifeſtus eſt finis, cũ interim pateat ei, qui antea rectè dubitauit. Præterea,*

a *Neceſſe eſt ad eam}* Sẽſus eſt, Eundem effectum oſtendit in animo dubitatio mentis de re propoſita, quẽ oſtendit in corpore vinculũ, quo pedes aſtringuntur. Vtroque enim modo ligati vlterius progredi non poſſumus.

d *Et quia ij, qui quærunt}* Secunda ratio eſt, quia ii, qui de propoſita non priùs pro vtraque parte diſputant, perſimiles ſunt iis, qui quò eundum ſit ignorant. Neſciunt enim difficultates, quæ in quæſtione latent, ad quas tamen ſoluendas tendit is, qui probè illam explicaturus eſt. *Quibus ſimiles iis qui nõ diſputãt pro vtraque parte.*

e *Accedit quod neque}* Tertia ratiõ eſt, quia etſi huiuſmodi homines aliquando inueniunt ea, quæ implicitè in quæſtione continentur; neſciunt tamẽ, an finem diſputationis conſequuti ſint cùm difficultates eas, ad quas diſſoluendas diſputatio ſua pte natura dirigitur, planè ignorent. Simile quid accidit iis qui neſciunt, quantùm locus, in quem contendunt, diſtet ab eo, ex quo exeunt, aut quà in illum eundum ſit. Nam etſi in eum forte incidant, ignorabunt tamen ſe in illum peruenisſe. Ex his duabus rationibus recte colligitur id, quod Albertus ſcribit hoc loco, Eum, qui non priùs dubitat, duobus modis errare; vno, in termino; altero, in via. *Alberti egregia ſententia*

f *Præterea meliùs affectum*} Quarta hæc & extrema ratio, quæ ex similitudine disceptantium, seu potiùs Iudicis desumitur, ex iis, quæ Auctor scribit cap. 10. primi de Cœlo maiorem vim accipiet. Sic enim ait; ἅμα δὲ καὶ μᾶλλον αἱ εἴη πιστὰ τὰ μέλλοντα λεχθήσεσθαι, προακηκοόσι τὰ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων δικαιώματα: καὶ τὸ εἰρήμην καταδικάζεσθαι δοκεῖν, ἧττον αἱ ἡμῖν ὑπάρχοι. καὶ γὰρ δεῖ διαιτητὰς, ἀλλ' οὐκ ἀντιδίκους εἶναι, τοὺς μέλλοντας τ' ἀληθὲς κρίνειν ἱκανῶς. Hoc est, simul autem ea, quæ dicētur; maiorem fidem habebunt, si disceptantium rationum iura priùs fuerint audita: minúsq; videbimur indicta causa damnare. Arbitros enim, non aduersarios oportet esse eos, qui de veritate, vt res postulat, iudicium laturi sūt. Quod ipsum diligētissimè obseruat Aristoteles penè vbicunque difficilè aliquid aut controuersum tractandum suscipit, vt videre est in libris Physicorum, de Cœlo, & sequentibus. Ex quibus patet, quā inepte, & contra Aristotelicum morem philosophentur ii, qui repudiato quæstionum vsu tanquam Sophistarum inuento, omnia docent more Pythagorico, & quasi ex oraculo, neque vllum adhibent examen rationum earum, quæ in subiecta materia pro vtraque parte, vel ab aliis propositæ sunt, vel attentiùs rem consideranti in mentem venire possunt. Illud tamen animaduertendum est, quod attinet ad ipsum disputandi ordinem, etsi is, qui hoc loco traditur, est omnium accuratissimus, vt nihil videlicet definiatur, antequam argumenta pro vtraque parte proponantur; non esse tamen eum vbique seruandum, partim ne lectores satientur similitudinis fastidio, partim quia res proposita, & disputationis occasio, sæpe alium postulant. Satis enim nonnunquam erit si refutatio contrariorum, vel sequatur ipsam veritatis determinationem, vel cum ea misceatur; quod idem apud Aristotelem sæpe fieri perspicuum est De quare nonnihil scripsimus in Institutionibus Dialecticis, cùm de ordine refutationis ageremus. Accedit, quòd aliud est agere de rebus difficilibus antequā plenam earum cognitionem consequutus sis; aliud postquam habes rem perspectam, eiúsque cognitionē aliis tradere instituis. Nam etsi priori modo necesse omnino est, vt ante determinationem argumenta omnia, quæ quidē momentum aliquod habeant pro vtraque parte proponantur; posteriori tamen non solùm id non est necesse, sed sæpe etiam minùs conuenit.

Cōtra eos, qui vsum quæstionum oderunt.

Dubitatio.

Responsio Auerrois

Sed quærat aliquis hoc loco, cur Aristoteles congesserit in hunc librum omnes dubitationes, quæ in materia huius scientiæ occurrebāt, nec earū quamque distulerit in eum locum, in quo dissoluenda erat, quemadmodum fecit in aliis scientiis Respondet Auerroës, id factum esse propter affinitatem primæ Philo-

tex. 101.

ἔτι [f] δὲ βέλτιον ἀνάγκη ἔχειν πρὸς τὸ κρίναι τὴν ὥσπερ ἀντιδίκων καὶ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων ἀκηκοότα πάντων.

Ἔστι [g] δ' ἀπορία, πρώτη μὲν περὶ ὧν ἐν τοῖς πεφροιμιασμένοις διηπορήσαμεν, πότερον μιᾶς, ἢ πολλῶν ἐστιν ἐπιστημῶν θεωρῆσαι τὰς αἰτίας. καὶ [h] πότερον τὰς τῆς οὐσίας ἀρχὰς τὰς πρώτας ἐστὶ τῆς ἐπιστήμης ἰδεῖν μόνον, ἢ καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν δεικνύουσιν ἅπαντες, οἷον, πότερον ἐνδέχεται ταυτὸ καὶ ἓν ἅμα φάναι καὶ ἀποφάναι, ἢ οὐ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. εἴτ' [i] ἐστὶ περὶ τὴν οὐσίαν, πότερον μία περὶ πάσας, ἢ πλείονές εἰσι: κἂν εἰ πλείονες, πότερον ἅπασαι συγγενεῖς, ἢ τὰς μὲν σοφίας, τὰς δὲ ἄλλό τι λεκτέον αὐτῶν.

Text. 2.

καὶ

Philosophiæ cum Dialectica. Nã cùm Metaphysica, & Dialectica facultas circa res easdem versentur, rationi consentaneum erat, vt ante Metaphysicam determinationẽ integer aliquis liber poneretur in eisdem rebus Dialectico more tractandis D. Thomas, eiúsque præceptor Alexander Alensis aiunt, causam fuisse, quia cùm prima Philosophia nõ versetur in particulari aliqua veritate, vt cæteræ scientiæ, sed in veritate vniuersali, debuit ante eius determinationẽ vniuersè proponi quicquid dubii in ea se offerebat. Quia tamen hæ causæ lõgiùs forsitan petitæ alicui videbuntur, aliæ duæ afferri possunt. Vna, vt Aristoteles ante rerum determinationẽ ostenderet, tãtam esse difficultatẽ in statuendis iis, quæ ad primã Philosophiam pertinent, quantam ipse significauerat capite primo superioris libri; quod sanè facere nõ posset, nisi omnes simul difficultates, quæ in huius scientiæ materia se offerebãt, perpetuo aliquo tractatu proponeret. Altera, vt tractandis simul pro vtraque parte omnibus huiusmodi quæstionibus, maiorem copiam argumẽtorum pararet quibus in huius scientiæ dogmatis constituendis vteretur, qua de causa ipse dixerat extremis verbis primi libri, se has quæstiones agitaturũ, rationémque aliquam maturiùs, ac pensiculatiùs iniret, qua de rebus, & difficillimis, & maximis pro dignitate aliquid decerneret.

D. Thomæ & Alensis.

Præterea, [f] meliùs affectum ad iudicandum necesse est esse eum, qui rationes omnes disceptantes, quasi aduersarios audiuit.

Text. 2. *Est [g] autem prima dubitatio de ijs, de quibus disputauimus, in ijs, quæ proœmij loco dicta sunt, Vniúsne, an plurium scientiarum sit causas contemplari. Et [h] vtrum primorum duntaxat principiorum substantiæ ad hanc scientiam consideratio pertineat, an eorum etiam, ex quibus cuncti demonstrant; vt illius, Num vnum atque idem, simul affirmari, & negari possit, nec ne, & aliorum huiusmodi. Deinde, [i] si in substantia versatur, vna ne de omnibus, an plures disserant: quòd si plures, num omnes sint generis eiusdem, an aliæ sapientiæ nomine, aliæ alio quodam appellandæ sint.*

Aliæ causæ.

Sed

g *Est autem prima*} Prima hæc dubitatio, siue quæstio aperta est in contextu. Nõ significat tamẽ Arist. eam dubitatã, siue agitatã esse in superioribus libris, sed esse de rebus, de quibus in iis aliqua disputata sunt, hoc est, de causis, vt Alexãder annotauit. Disputatũ est. n. in primo libro de earũ inuentione, in 2 de earũ finitione quanquã extremis verbis libri secũdi, huius ipsius quæstionis meminit Arist. Disseretur autẽ de ea in prima parte capitis secundi, quo loco exponetur, quo pacto intelligẽda sit. Quod ad verba attinet, significat Arist. hoc loco, superiores duos libros proœmii loco habẽdos esse, quia ad constituendũ ordinẽ pertineãt, vt Alex. ait. Vel potiùs, quia in primo, exactis primis duobus capitibus, in quibus propriè huius operis proœmiũ cõtinetur, nihil aliud ostẽdit Arist. quàm rectè se in Physicis de generibus causarũ disseruisse, in secundo autẽ, omnia ad veritatis inuestigationẽ cõfert. Ex qua re factũ est, vt quibusdã (quod addit Alex.) hunc librum, doctrinæ Metaphysicæ primũ esse placuerit.

Prima quæstio.

Comm. 1.

h *Et vtrum primorum*} Secunda quæstio est, Vtrũ ad hanc scientiam pertineãt sola prima principia simplicia substãtiæ, an etiã prima principia cõplexa, ex quibus omnes scientiæ demonstrant, quæ etiam cõmunes sententiæ appellari solent. Atque hæc quæstio disputatur in secunda parte 2. capitis.

Secunda.

i *Deinde si in substantia*} Tertia quæstio est; Si hæc scientia substantiarum sit, vtrum earum omniũ sit vna scientia, an alia sit de substantiis, quæ motui subiectæ sunt, aliæ de iis, quæ sunt mutationis expertes. Quòd si plures sunt, num cognatæ sint inter se, & communi sapientiæ nomine vocãdæ, quo pacto Geometria, & Arithmetica dicuntur Mathematicæ; an aliæ sapientiæ vocabulo, aliæ alio appellari debeant. Atque hæc quæstio disputatur 3 parte 2. cap.

Tertia.

Quarta. k *Sed & hoc ipsum*} Quarta quæstio, quam superior supponit, huiusmodi est. Vtrum in rerum natura nulla detur substantia præter sensibiles, an aliæ etiam præter has extent. Quòd si extēt, sint ne omnes eiusdē generis, an diuersorum, vt ponuntur à Platone Ideæ, atque entia mathematica. Disputatur verò hæc quæstio extrema parte 2. capitis.

Quinta. l *Et vtrum de substantiis*} Quinta quæstio est, nū hæc scientia in sola substantiarū contemplatione versetur, an etiā in cōsideratione eorum, quæ illis per se accidunt. Nam de iis, quæ per accidens, ac fortuitò insunt, sciētia haberi nō potest. Disputatur autē quæstio hæc in 4. par. c. 2.

Sexta. m *Ad hæc, de eodē*} Sexta quæstio est, Vtrū ad hanc scientiam pertineat verè, & demōstratiuè disputare de cōmunibus quibusdam entium affectionibus, vt de eodē, & diuerso, déque iis, quæ per se illis accidunt, de quibus Dialectici ex solis probabilibus disserunt. Hanc quæstionem nō disputat Arist. separatim, quia eadē est eius difficultas, atque superioris.

Septima. n *Et vtrū principia*} Septima quæstio est, vtrū genera, quæ de rebus prædicantur, an potiùs partes, ex quibus illæ reali compositione constant, dicenda sint earum principia, & elementa. Quòd si genera (quo nomine hoc loco ipsas etiam species, & differētias cōplectitur) nū ea, quæ proximè de indiuiduis dicuntur, vt homo; an prima potiùs, hoc est remotiora, quale est animal, magis dicenda sint principia. Disputatur autem hæc quæstio toto cap. 3.

καὶ [k] τοῦτο δ' αὐτὸ τῶν ἀναγκαίων ἐστὶ ζητῆσαι, πότερον τὰς αἰσθητὰς οὐσίας εἶναι μόνον φατέον, ἢ καὶ παρὰ ταύτας ἄλλας: καὶ πότερον μοναχῶς, ἢ πλείονα γένη τῶν οὐσιῶν, οἷον οἱ ποιοῦντες τάτε εἴδη, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν αἰσθητῶν. περί τε τούτων οὖν, καθάπερ φαμὲν, ἐπισκεπτέον. καὶ [l] πότερον περὶ τὰς οὐσίας ἡ θεωρία μόνον ἐστὶν, ἢ καὶ περὶ τὰ συμβεβηκότα καθ' αὑτὰ τῶν οὐσίαις. πρὸς [m] δὲ τούτοις, περὶ ταυτοῦ καὶ ἑτέρου. καὶ ὁμοίου καὶ ἀνομοίου, καὶ ταυτότητος καὶ ἐναντιότητος, καὶ περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν τοιούτων, περὶ ὅσων οἱ διαλεκτικοὶ πειρῶνται σκοπεῖν, ἐκ τῶν ἐνδόξων μόνον ποιούμενοι τὴν σκέψιν, τίνος ἐστὶ θεωρῆσαι περὶ πάντων: ἔτι δὲ τούτοις αὐτοῖς ὅσα καθ' αὑτὰ συμβέβηκε, καὶ μὴ μόνον τί ἐστι τούτων ἕκαστον, ἀλλὰ καὶ εἰ ἄρα ἓν ἑνὶ ἐναντίον. καὶ [n] πότερον αἱ ἀρχαὶ, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ γένη ἐστὶν, ἢ εἰς ἃ διαιρεῖται ἐνυπάρχοντα ἕκαστου: καὶ εἰ τὰ γένη, πότερον ὅσα ἐπὶ τοῖς ἀτόμοις λέγεται τελευταῖα, ἢ τὰ πρῶτα, οἷον πότερον ζῶον, ἢ ἄνθρωπος ἀρχή [o] τε, καὶ μᾶλλόν ἐστὶ παρὰ τὸ καθέκαστον. μάλιστα [p] δὲ ζητητέον, καὶ πραγματευτέον, πότερόν ἐστί τι παρὰ τὴν ὕλην αἴτιον καθ' αὑτὸ, ἢ οὔ, καὶ τοῦτο χωρηστὸν, ἢ οὔ: καὶ πότερον ἓν, ἢ πλείω τὴν ἀριθμόν. καὶ [q] πότερόν ἐστι παρὰ τὸ σύνολον (λέγω δὲ τὸ σύνολον, ὅταν κατηγορηθῇ τι τῆς ὕλης) ἢ οὐθὲν, ἢ τῶν μὲν, τῶν δ' οὔ, καὶ ποῖα τοιαῦτα τῶν ὄντων. ἔτι [r] αἱ ἀρχαὶ, ποτε-

o Et

o *Et principium sit*} Sensus est, & principium sit, & magis principium. Nam si non ea, quæ insunt in re, sed ea, quæ Platonis sententia separata sunt, & præter singularia sunt principia, non malè dicetur, aliquid esse magis præter singularia, vt significetur esse magis, seu verius principium.

Sed [k] *& hoc ipsum quærere in necessarijs numerandum est, num sensibiles tantùm substantias esse fateri oporteat, an alias etiam præter has: & vnum ne, an plura sint substantiarum genera, vt asserunt ij, qui Ideas ponunt, & mathematica inter eas, & hæc sensibilia interiecta faciunt. Hæc igitur, vt dicimus, consideranda sunt. Et vtrum* [l] *de substantijs tantùm contemplatio sit, an etiam de ijs, quæ per se accidunt substantijs. Adhæc,* [m] *de eodem, & diuerso; de simili, & dissimili; de identitate, & contrarietate; de priori & posteriori; déque alijs huiusmodi omnibus, de quibus Dialectici agere conantur, ex solis probabilibus differentes, cuiusnam disciplinæ sit, ea omnia cognoscere: itémque omnia, quæ his ipsis per se conueniunt, vt non tantùm expendatur, quid sit eorum quodque, sed etiam an vnum vni sit contrarium. Et,* [n] *vtrum principia, & elementa, sint genera ipsa, an ea, in quæ, cùm insint, vnumquodque diuiditur: quòd si genera, num ea omnia, quæ vltima de indiuiduis dicuntur, an prima; veluti, num animal, an homo &* [o] *principium sit, & magis præter id, quod singulare est. Maximè* [p] *autem quærendum, & tractandum est, num præter materiam, aliqua sit per se causa; atque ea separabilis, nécne: & vtrum vna, an plures numero. Sit* [q] *ne etiam aliquid præter ipsum totum (voco autem ipsum totum, cùm aliquid de materia prædicatur) an nihil; an verò quorundam sit, quorundam non sit, & quæ nam res sint tales. Principia* [r] *item, numero*

p *Maximè autem*} Octaua quæstio est, Numquid præter materiam, quam solam veteres Physici causam per se rerum naturalium esse putauerunt, sit alia earum per se causa. Quòd si sit alia, num separabilis sit a rebus singularibus, vt Plato censuit, an non separabilis, vt Pythagorici. Et vtrum vna sit numero, vt sensit Empedocles, qui asseruit, harmoniam, siue commistionem elementorum ratione quadam constitutam, esse causam per se, & intrinsecam materiæ adiunctam; an verò plures, vt res habet. Atque hæc quæstio in prima parte cap. 4. agitatur. *Octaua.*

q *Sit ne etiam aliquid*} Nona quæstio est. Vtrum essentia, siue quiditas substantiæ materialis sit aliquid, aliud ab ipso toto hoc est, ab ipsa materiali substantia, nec ne: an verò in quibusdam sit aliud, in aliis verò idem. Nomine enim ipsius totius, seu simul totius, vt est Græcè ad verbum, etsi intelligi solet id, cuius est quiditas, vt patebit ex ipsa quæstionis tractatione; hoc tamen loco presiùs accipitur, pro sola substãtia materiali. Id enim significant verba illa, cùm de materia quippiam prædicatur, id est quando materia cum aliqua forma sumitur, vt Alex. exponit. Disputatur autem hæc quæ- *Nona.*

Com. 10.

stio secunda parte cap. 4.

r *Principia item*} Decima quæstio est, Vtrum principia, tam formalia, quàm materialia, numero definita sint, an specie sola. Quã quæstionẽ disputat Arist. 3. parte cap. 4. Vocat autẽ principia formalia ea, quæ in rationibus, siue definitionibus sunt, materialia verò ea, quæ sunt in subiecto, id est in substantia singulari, siue prima substãtia quia forma, etsi apud Platonẽ sumebatur in definitione, nõ tamẽ erat in substantia ipsa singulari, cuius dicebatur forma sed sola materia. Quanquam enim non est negandum, cognitam fuisse ab illo eã formã *Decima.*

quæ eſt altera pars ſubſtantiæ ſingularis, vt patet ex iis, quæ 1. libro dicta ſunt: quia tamen non putabat, illam eſſe ſatis ad ſcientiam comparandã, facilè eam, cùm de cauſis agebatur prætermittebat.

Vndecima.

ſ *Et vtrum corruptibilium*} Vndecima quæſtio eſt, Vtrum eadem ſint principia rerũ corruptibiliũ, & incorruptibilium, an diuerſa. Quòd ſi diuerſa, num omnia ſint corruptionis expertia, an quæ corruptibilium principia ſunt, ſubeãt corruptionẽ. Diſputatur verò hæc quæſtio 4. par. cap. 4.

πότερον ἀριθμῷ, ἢ εἴδει ὡρισμέναι, καὶ αἱ ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ. καὶ ſ πότερον τῶν φθαρτῶν, καὶ ἀφθάρτων αἱ αὐταὶ, ἢ ἕτεραι· καὶ πότερον ἄφθαρτοι πᾶσαι, ἢ τῶν φθαρτῶν φθαρταί. ἔτι t ἆρ' ἐστὶ τὸ πάντων χαλεπώτατον, καὶ πλείστου ἀπορίαν ἔχον, πότερον τὸ ἓν καὶ τὸ ὂν καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ Πλάτων ἔλεγεν, οὐκ ἕτερόν τί ἐστιν, ἀλλ' οὐσία τῶν ὄντων, ἢ οὔ, ἀλλ' ἕτερόν τι τὸ ὑποκείμενον, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς φησι φιλίαν, ἄλλως δέ τις πῦρ, ὁ δ' ὕδωρ, ἢ ἀέρα. καὶ u πότερον αἱ ἀρχαὶ καθόλου εἰσὶν, ἢ ὡς τὰ καθέκαστα τῶν πραγμάτων. καὶ x δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ. ἔτι y πότερον ἄλλως, ἢ κατὰ κίνησιν. καὶ γὰρ ταῦτα ἀπορίαν ἂν παράσχοι πολλήν. πρὸς δὲ τούτοις πότερον οἱ ἀριθμοὶ, καὶ τὰ μήκη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ αἱ συμμιγεῖς οὐσίαι τινές εἰσιν, ἢ οὔ: καὶ ἂν ὦσιν οὐσίαι, πότερον κεχωρισμέναι τῶν αἰσθητῶν, ἢ ἐν τούτοις. περὶ γὰρ τούτων ἁπάντων, μόνον χαλεπὸν τὸ εὑρεῖν τἀληθείας, ἀλλ' aa οὐδὲ τὸ διαπορῆσαι τῷ λόγῳ ῥᾴδιον καλῶς.

Duodecima.

t *Præterea id, quod*} Duodecima quæſtio eſt, Vtrum vnum, & ens ſint ipſæ rerũ ſubſtantiæ, vt Pythagorici, ac Plato dicebant; an verò aliquid aliud ſit ſubiectũ vnitati, & entitati, veluti apud Emped. amicitia, id eſt, ipſa elemẽta cõiuncta ſubiiciũtur vnitati, & apud alios veteres Phyſicos ignis. I. aliud elementũ ſubiicitur entitati cuiuſque alterius rei, quæ ex illo per condẽſationem, aut rarefactionẽ cõficitur. Quã quæſtionem diſputat Ariſt. 5. part. 4. capitis.

Κεφ. Β.

Πρῶτον a μὲν οὖν περὶ ὧν πρῶτον εἴπομεν, *Text.* πότερον μιᾶς ἢ πλειόνων ἐστὶν ἐπιστημῶν θεωρῆσαι πάντα τὰ γένη τῶν αἰτίων. μιᾶς b μὲν γὰρ ἐπιστήμης πῶς ἂν εἴη μὴ ἐναντίας οὔσας τὰς ἀρχὰς γνωρίζειν; ἔτι

Decima tertia.

u *Et num principia*} Decima tertia quæſtio eſt. Vtrum principia rerum ſint vniuerſalia, an ſingularia, hoc eſt, vtrum ea, quæ ponuntur eſſe principia rerum, habeant rationem principiorum ſecundùm rationem vniuerſalem, an ſingularem, vt D. Thom. exponit. Quo pacto quæſtio a ſeptima diſtinguitur. Hanc quæſtionem diſputat Ariſt. tertia parte 6. capitis.

Decima quarta.

x *Et potentia, an actu*} Decima quarta quæſtio eſt, Vtrum principia ſint potentia tantùm, an actu. Diſputatur autem hæc quæſtio 2. parte 6. capitis.

Decima quinta.

y *Præterea, num alio*} Decima quinta quæſtio eſt, Vtrũ principia ſint cauſæ

rerum per ſolum motũ, mutationémve, vt veteres Phyſici cenſuerunt; an verò alio modo illis ignoto, quo pacto Plato credidit, ſenſibiles cauſari per participationem Idearum. Quam quæſtionem videtur Ariſt. diſputare 2. parte cap. 6.

z *Adhæc, vtrum numeri?* Decima ſexta, extremáque dubitatio eſt, Vtrum entia mathematica ſint ſubſtantiæ, nec ne. Quòd ſi ſint, nũ ſeiuncta ſint à rebus ſenſibilibus, vt Plato cenſuit, an in eis ipſis exiſtãt, vt Pythagorici crediderunt. Quam quæſtionem diſputat Ariſt. toto cap. quinto. *Decima ſexta.*

aa *Sed ratione etiam?* Probè dubitare ratione, idẽ eſt, atq; quàm veriſimilibus pro vtraque parte argumentis quæſtionẽ ambiguã facere. *Dubitare, quid apud Ariſtotelẽ?*

numeróne, an ſpecie definita ſint, & quæ in rationibus ſunt, & quæ in ſubiecto. Et [f] *vtrum corruptibilium, & incorruptibilium rerum eadem ſint, an diuerſa; & num omnia ſint corruptionis experti, an earum, quæ corrumpi poſſunt, corruptioni ſint obnoxia. Præterea* [t] *id, quod eſt omnium difficillimum, & maximam dubitationem continet, vtrum vnum, & ens, quemadmodum Pythagorici, ac Plato dicebant, non aliud quicquam ſint, quàm ipſa rerum ſubſtantia; an non ita res habeat, ſed aliquid aliud ſubijciatur, quo pacto Empedocles amicitiam ſubeſſe ait, alius quidam ignem, alius aquam, aut aërem. Et* [u] *num principia vniuerſalia ſint, an vt res ſingulares. Et,* [x] *potentia, an actu. Præterea,* [y] *num alio modo, an per motum. Hæc enim magnam dubitationem afferre poſſunt. Adhæc,* [z] *vtrũ numeri, longitudines figuræ, ac puncta ſubſtantiæ quædam ſint, nécne. Quòd ſi ſubſtantiæ, num ſeparatæ ſint à rebus ſenſibilibus, an in his exiſtant. Etenim de his omnibus non modò veritatis cognitione potiri difficile eſt, ſed* [aa] *a ratione etiam probè dubitare, haud facile.*

Capitis ſecundi Explanatio.

Diſputatio primæ quæſtionis.

PRimum [a] *igitur?* Ex hoc loco incipit Ariſt. pro vtraque parte diſputare quæſtiones propoſitas, Primúmque eam, quam primo loco propoſuit, Vtrum vnius ſcientiæ, an plurium ſit, omnia cauſarum genera cognoſcere.

Argumẽtũ primũ pro parte negatiua.

b *Etenim quo pacto?* Probat duabus rationibus non eſſe eiuſdem ſcientiæ omnia cauſarũ genera noſſe. Prior ratio, quantũ primo aſpectu ex verborũ contextu colligi poteſt, ſic habere videtur. Omnia, quæ ſunt inter ſe cõtraria, ad eandem ſcientiam pertinent (id quod patet ex illo communi pronunciato. Contrariorũ eadem eſt ſciẽtia) at quatuor cauſarũ genera non ſunt inter ſe contraria; nõ omnia igitur ad eandem ſcientiam ſpectant. Verùm cùm hæc formula argumentandi nullam penè ſpeciem veræ probationis præ ſe ferat cùm in prima figura minorem negatiuã habeat; aut dicendum eſt, Ariſtotelẽ eam propoſuiſſe non quaſi ſuam, ſed quia Antiquorum aliquis ea vſus fuerat (iam enim dixerat initio libri, harum quæſtionum pleraſque ab aliis etiam fuiſſe diſputatas) vel certè credendum eſt, aliam argumentationẽ maioris probabilitatis ſpeciem habẽtem ſub his verbis latere. Quæ huiuſmodi eſſe poteſt. Omnia diuerſa, quæ ad eandem ſcientiam ſpectant, aut pertinent ad illam ratione vnius communis naturæ, vt animal & planta, aut ratione cõtrarietatis, vt calidum, & frigidum; hæc enim nõ ſolùm, quia

CAPVT II.

Tex. 3. PRimum [a] *igitur de ijs agendũ eſt, de quibus primũ diximus; Vtrũ nihil ne, an plurium ſcientiarum ſit, omnia cauſarum genera cõtemplari. Etenim* [b] *quo pacto vnius eſſe poſſit, principia cognoſcere, cùm inter ſe contraria non ſint? Præterea*

quia communicãt in natura communi qualitatis ſenſibilis, ſed etiam quia ſunt contraria, ad eandem ſcientiam ſpectant, quippe cùm vnum contrariorum ſit ratio cognoſcendi alterum: at quatuor cauſarum genera nõ poſſunt pertinere ad eandem ſcientiam ratione vnius communis naturæ, quandoquidem ſatis patet, nullam in omnibus cauſarum generibus dari eandem: nec item rationem cõtrarietatis cũ cauſæ non ſe mutuò impediãt, ſed potius adiuuent: nullo igitur modo omnia cauſarum genera ad eandẽ ſcientiam pertinent. Quæ ratio non ſolùm habet formã cõcludendi aptam, & minorem veriſſimam, ſed etiam maiorem aliquo modo probabilem. Non eſt tamen illa ſimpliciter vera, quia aliqua entia diuerſa ſunt, quæ ad eandem ſcientiã ſpectent ratione analogiæ, ſeu proportionis cuiuſdam inter ſe, vt initio lib. 4. perſpicuũ erit.

Cõtraria.

Nihil dari vnumcum omnibus cauſis

ἔτι [c] δὲ πολλοῖς τῶν ὄντων οὐχ ὑπάρχουσι πᾶσι πᾶσαι. τίνα [d] γὰρ τρόπον οἴονται τὴ κινήσεως ἀρχὴν εἶναι τοῖς ἀκινήτοις, ἢ τὸ τἀγαθὸν φύσιν; εἴπερ ἅπαν ὃ ἂν ᾖ ἀγαθὸν καθ' αὑτὸ καὶ διὰ τὴν αὑτοῦ φύσιν, τέλος ἐστὶν, καὶ οὕτως αἴτιον, ὅτι ἐκείνου ἕνεκα καὶ γίγνεται, καὶ ἔστι τἆλλα. λόγος τέλος, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, πράξεώς τινός ἐστι τέλος, αἱ δὲ πράξεις πᾶσαι μετὰ κινήσεως. ὥστ' ἐν τοῖς ἀκινήτοις οὐκ ἂν ἐνδέχοι τοιαύτην [e] εἶναι τὴν ἀρχὴν, οὐδ' εἶναί τι αὐτὸ ἀγαθόν. διὸ καὶ ἐν τοῖς μαθήμασιν οὐδὲν δείκνυται διὰ [f] ταύτης τὴν αἰτίας, οὐδ' ἔστιν ἀποδεῖξις οὐδεμία διότι βέλτιον, ἢ χεῖρον. ἀλλ' οὐδὲ τὸ παράπαν μέμνηται οὐδεὶς οὐδενὸς τοιούτων. ὥστε [g] διὰ ταῦτα τῶν σοφιστῶν τινες, οἷς Ἀρίστιππος, προεπηλάκιζεν αὐτάς. ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις τέχναις, καὶ τοῖς βαναύσοις αὐταῖς, οἷς ἐν τελωνικῇ, καὶ σκυτικῇ, διό τι βέλτιον, ἢ χεῖρον λέγεσθαι πάντα, τὰς δὲ μαθηματικὰς οὐδένα ποιεῖσθαι λόγον περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν.

Ἀλλὰ [h] μὴν εἴγε πλείους ἐπιστῆμαι τὴν αἰτίων εἰσὶ, καὶ

Secũdum argumẽtum.

c *Præterea, in multis.* Posterior hæc ratio haud multò facilius redigi poteſt ad aptam concludendi formam, quàm ſuperior. Poteſt tamen ſic explicari. Si qua ſcientia omnia cauſarum genera conſideraret, ea maximè id faceret, quæ eſt omnium accuratiſsima, cùm ſcire ſit rem per cauſas cognoſcere. atqui Mathematicæ ſcientiæ ſunt omniũ accuratiſsimæ, nec tamen omnia cauſarum genera perſequuntur. nulla eſt igitur ſcientia, quæ omnia cauſarum genera cõſideret. Maiorem prætermittit Ariſt. quia perſpicua videtur, eadémque ratione priorem partem minoris: poſteriorem verò ex eo probat, quia in rebus immobilibus, cuiuſmodi ſunt res mathematicæ, non datur cauſa efficiẽs, nec finalis, quam ideo vocat bonum per ſe, quia gratia ſui expetitur; quo fit, vt Mathematicæ ſcientiæ hæc duo cauſarum genera conſiderare non poſsint. In hac argumentatione maior non eſt concedenda, quia nec certiſsima ſcientia ſecundùm ſe, cuiuſmodi eſt Metaphyſica (qua tenus tamen particularis quædã ſcientia eſt) nec certiſsima apud nos, cuiuſmodi ſunt Mathematicæ, conſiderãt omnes cauſas. Neque enim Metaphyſica conſiderat materialem, vt verſatur in rebus materiæ expertibus. Mathematicæ autem non conſiderant efficientem, nec finalem. Nec verò illa rectè probatur. Nam neque omnes res, quæ cadunt ſub ſcientiam, habent omnia genera cauſarum. Verum autem in rebus immobilibus,

In ſcientiis Mathematicis, nec dari cauſam efficientẽ, nec finalẽ

immobilibus, quarum appellatione res metaphysicæ, ac mathematicæ comprehenduntur, non detur causa efficiens, nec finalis, & vtrum Arist. id rectè probet lib. 12. aut 13. discutiendum erit.

d *Quo enim modo fieri potest*} Quod in rebus immobilibus, non sit causa efficiens, nec finalis hac ratione probat. Causa efficiēs est principium motus, finis autē est terminus actionis, quæ nō datur absque motu, at in rebus immobilibus nullus est motus, ergo nec causa efficiens, nec finalis.

Præterea [c] *in multis rebus, non omnia principia omnibus conueniunt. Quo* [d] *enim modo fieri potest, vt in immobilibus sit principium motus, aut boni natura? Siquidem omne, quod per se, ac suaptè natura bonum est, finis est, & eò pacto causa, vt illius gratia, & fiant, & sint cætera. Finis autem, & id, cuius gratia, alicuius actionis est finis; actiones verò omnes cum motu sunt. Itaque fieri non potest, vt in immobilibus sit huiusmodi* [e] *principium, aut aliquid per se bonum. Quamobrem, & in rebus mathematicis nihil per* [f] *hanc causam ostenditur, neque vlla est demonstratio, in qua ex meliori, aut deteriori ratio reddatur. Sed neque vllius talium quisquam omnino meminit. Quapropter* [g] *Sophistarum nōnulli, vt Aristippus, eas aspernabantur. In cæteris enim artibus, etiā sordidis, vt in Fabrili, aut Coriaria, omnium causam ex meliori, aut deteriori reddi; Mathematicas verò nullam bonorum, aut malorum rationem habere.*

At [h] *verò si scientiæ causarum plures sunt, &*

e *Huiusmodi principium*} Id est causa efficiens, quam vocauerat Principiū motus. *Sublato fine tollit efficiens.*

f *Per hanc causam*} Hoc est, per causam finalem, &, quod hinc sequitur, nec per efficientem. vbi enim non datur finalis, nullo pacto datur efficiens, vt patet ex definitione finis, quod idem libro 12. magis patebit.

g *Quapropter Sophist.*} Confirmat, Mathematicas sciētias nihil demōstrare per causam finalem ex cōuitio, quo in mathematicas demōstrationes, ac proinde in ipsas disciplinas Mathematicas inuehebantur cùm alii Sophistæ, tum nominatim Aristippus Cyrenaicus auctor Cyrenaicæ sectæ, ex qua orta est Epicurea. Dixi [in mathematicas demonstrationes] non in disciplinas ipsas, quia verbum [Eas] nō potest referri ad disciplinas Mathematicas, de quibus non erat facta mentio; neque ad res mathematicas, quæ in neutro genere dicūtur μαθήματα, tametsi de iis sermo præcesserat, sed ad demōstrationes Mathematicas, de quibus sermo erat proximus. Conuitiū, quo Sophistæ insectabantur Mathematicas, illud erat. Quòd essent inferiores etiam iis, quas sordidas appellamus, propterea, ꝙ nullam melioris, aut deterioris rationem haberēt. Re autem vera iccirco eas aspernabantur, ac explodebant Sophistæ, quòd parum pecuniosum hominem faciant. Illud de Aristippo scribit Laërtius, primū eum ex auditoribus Socratis mercedem à discipulis suis exegisse, & quæstu philosophatum esse.

Lib. 2. in Aristippo.

Ne mireris tamen, quòd Arist. hoc loco supposito pluralis numeri, quod est [Sophistarum nōnulli] reddat verbum singularis προσπηλάκιζεν, id est, aspernabatur. Id enim facit propter interpositum exemplum Aristippi, vt nonnunquam aliàs, veluti cap. 4 huius libri, cùm sic scribit, οἱ δὲ περὶ φύσεως, οἷον Ἐμπεδοκλῆς, ὡς εἰς γνωριμώτερον ἀνάγων, λέγει &c. Necessariò tamen pro, Aspernabatur, dicendum fuit, Aspernabantur, quia latinus sermo eam loquendi formam non agnoscit. Cur autem in loco citato, paulùm immutata oratione, reddiderimus verbum singulare Latinum singulari Græco, ex illius explanatione intelliges.

text. 16.

Argumētum pro parte affirmatiua quæstionis.

h *At verò si sciētiæ*} Argumētatur pro altera quæstionis parte probās, omnia causarū genera ad eandem scientiā spectare. Nam si nō eadem scientia omnes consideret, sed alia aliam; maximè ambiguum erit, quænam earum Sapientia appellanda

appellanda sit. Etenim si iis, quæ in præfatione huius operis dicta sunt, inhærendum est, nulla est scientia, quæ si genus aliquod causæ consideret, non possit sapientiæ nomine appellari. Illa enim sententia, qua loco citato dictum est, *Lib. 1. cap. 2.*
Sapientia. eam scientiam esse sapientiæ nomine appellandam, quæ est maximè princeps, & exteris imperat, perspicuè videtur docere, eam scientiam, quæ finem considerat, dicẽdam esse sapientiam. Eius enim est imperare, qui finẽ operis cognoscit, vt patet in architecto. Illa verò ratio, qua ibi definitur, eam scientiã dicẽdam esse sapientiam, qua res maximè scitur, si ad res quidem ipsas attendamus, planè videtur cõcludere, scientiam, quæ substantiam cõsiderat, hoc est, causas internas, ac substantiales, dicẽdam esse sapientiam: magis enim scimus ex iis, quæ affirmãtur de re, quàm ex iis, quæ negãtur. Ex iis autẽ, quæ affirmãtur, magis ad scientiã faciũt, quæ substantiam rei cõstituunt, quàm quæ illi accidũt. Nam & in accidẽtibus, de quibus etiam fiunt demõstrationes, tum scire nos putamus maximè, cùm nouimus quid sit eorum quodque, vt quadrationis quiditatem esse inuentionem mediæ, quod exemplum paulò pòst explicabimus. Si verò non ad res ipsas, sed ad earũ generationes, & motus attendamus, potiùs dicendum videtur, scientiam, quæ causam efficientem considerat, digniorem esse sapientiæ titulo, siquidem generationes, & omnes omnino mutationes, tũ maximè sciũtur, cùm id, vnde est principium motus intelligitur. Est enim motus, *Motus.* siue mutatio nihil est aliud, quàm actus mobilis à mouente, vt patet ex 3. Phys. *text. 17.* cap. 2. Ita fit, vt non sit dicendum, diuersa genera causarum ad considerationẽ diuersarum scientiarũ pertinere, sed omnia ad vnam, & eandem, quæ propter causarũ omniũ considerationẽ absque cõtrouersia sapientiæ nomine appelletur.

Scientia.

καὶ * ἑτέρα ἑτέρας ἀρχῆς, τίνα λέγων φαῖεν εἶ) τὴν * *Alias ἐπιμ.*
ζητουμένην, ἢ τίνα μάλιστα ἡ πρᾶγμα ἡ ζητουμένη ἐπιστήμονα ἢ ἐχόντων αὐτάς; ἐνδέχεται γὰρ τῷ αὐτῷ πάντας τοὺς τρόπους ἢ αἰτίων ὑπάρχειν· οἷς οἰκίας, ὅθεν μὲν ἡ κίνησις, ἡ τέχνη, καὶ ὁ οἰκοδόμος· οὗ δ' ἕνεκα, τὸ ἔργον· ὕλη δὲ ἡ γῆ, καὶ λίθοι· τὸ δ' εἶδος, ὁ λόγος. ἐκ μὲν οὖν τῶν πάλαι διωρισμένων, τίνα χρὴ καλεῖν ἢ ἐπιστήμην σοφίαν, ἔχει λύσιν ἑκάστῳ προσαγορεύειν. ἡ μὲν γὰρ ἀρχικωτάτη, καὶ ἡγεμονικωτάτη, καὶ ἡ ὥσπερ δούλας, καὶ ἀνέλκειν τὰς ἄλλας ἐπιστήμας δίκαιον, * *Alias δέλας.*
ἡ ἢ τέλους, καὶ τἀγαθοῦ τοιαύτη· τοῦτο γὰρ ἕνεκα τἄλλα. ἡ δὲ ἢ πρώτων αἰτίων, καὶ ἢ μάλιστα ἐπιστητὴ διωρίσθη εἶ), ἡ τὴν οὐσίας ἂν εἴη τοιαύτη. πολλαχῶς γὰρ ἐπισταμένων τὸ αὐτὸ, μᾶλλον μὲν εἰδέναι φαμὲν ἢ τῷ εἶ) γνωρίζοντα τί τὸ πρᾶγμα, ἢ τῷ μὴ εἶ). αὐτῶν δὲ τούτων, ἕτερον ἑτέρου μᾶλλον· καὶ μάλιστα ἢ τί ἐστιν, ἀλλ' οὐ ἢ πόσον, ἢ ποῖον, ἢ τί ποιεῖν, ἢ πάσχειν πέφυκεν. ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, τὸ εἰδέναι ἕκαστον, καὶ ὧν ἀποδείξεις εἰσὶ τόδ' οἰόμεθα ὑπάρχειν, ὅταν ἴδωμεν τί ἐστιν· οἷς, τί ἐστι τὸ τετραγωνίζειν, ὅτι μέσης εὕρεσις· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. περὶ δὲ τὰς γενέσεις, καὶ τὰς πράξεις, καὶ περὶ πᾶσαν μεταβολὴν, ὅταν

intellige

ignoremus quid sit eorum quodque, tum maximè scire nos putamus, cùm nouimus quid sit, vt quadrationis quiditatem esse inuentionem mediæ, quod exemplum paulò pòst explicabimus. Si verò non ad res ipsas, sed ad earũ generationes, & motus attendamus, potiùs dicendum videtur, scientiam, quæ causam efficientem considerat, digniorem esse sapientiæ titulo, siquidem generationes, & omnes omnino mutationes, tũ maximè sciũtur, cùm id, vnde est principium motus intelligitur. Est enim motus, *Motus.* siue mutatio nihil est aliud, quàm actus mobilis à mouente, vt patet ex 3. Phys. *text. 17.* cap. 2. Ita fit, vt non sit dicendum, diuersa genera causarum ad considerationẽ diuersarum scientiarũ pertinere, sed omnia ad vnam, & eandem, quæ propter causarũ omniũ considerationẽ absque cõtrouersia sapientiæ nomine appelletur.

Explica. Sunt tamẽ, hoc loco quædam verba explicanda. Cùm audis [modi causarũ]

intellige causarũ genera. In exẽplis autẽ causarũ domus nomine Operis, intelligit D. Tho. habitationẽ: Alexãder, Syrianus, & Albertus, protectionẽ, propter quã habitatur domus. Nomẽ verò, Rationis, accipe pro ipsa partiũ domus ordinata coniunctione. Cùm verò dicitur [quibus olim definitũ est] meliùs est, vt verbũ, Olim, referatur ad Antiquorũ tempora, quorũ sententiæ de Sapiente cõmemoratæ sub ab Arist. in proœmio huius operis, quàm ad ipsum proœmiũ, vt a plerisque refertur. Denique, vbi nos habemus [rationi cõsentaneũ est] Græci excussi ferè habẽt οὐδαμῶς ἔχει λόγον, id est, nullo modo rationi consentaneũ est; quam lectionem videtur inuexisse difficultas intelligẽtiæ huius rationis, quã fortasse aliqui intelligere nõ potuerunt, nisi suspicarentur deesse verbũ, οὐδαμῶς. Certè Alexãder nõ adhibet huiusmodi negationẽ; nec verò vllus interpretum eã vertit, præter vnũ Perionium, qui sequutus est excussa exemplaria.

tio quorũdam verborum.

& alia in alio principio versatur, quænam earum dicenda erit esse ea, quam quærimus? Aut quem eorum, qui causas tenent, scientia rei, quæ quæritur, maximè præditum cẽsebimus? Possunt enim eidem rei modi omnes causarum conuenire: quo pacto in domo causa ea, à qua motus oritur, ars est, & ipse ædificator; ea, cuius gratia, opus ipsum; materia terra, & lapides; forma verò, ipsa ratio. Ex ijs igitur, quibus olim definitum est, quænam scientia sapientiæ nomine vocanda sit, rationi consentaneum est, vnamquamque [i] *appellare. Quæ enim est maximè princeps, ac domina, & cui cæteras scientias, vt ancillas, ne verbo quidem repugnare fas est; ea est finis, ac boni scientia: huius enim gratia cætera. Quæ verò in primarum causarum, eiusq́; quod maximè sub scientiam cadit, consideratione versari definita est; ea profectò fuerit, quæ substantiam cognoscit. Multis enim modis cùm idẽ sciatur; magis eum scire dicimus, qui* [k] *rem ex eo nouit, quia aliquid sit, quàm quia non sit. & ex his ipsis aliũ alio magis: maximè vero eum, qui tenet, quid sit, non qui quanta, aut qualis sit, aut quid agere, pative suapte natura possit. Iam verò, & in alijs, quorum etiam demonstrationes sunt, tum nobis sciẽtiam cuiusq; inesse putamus, cùm quid illud sit nouimus; vt* [l] *quadrationis quiditatem, esse mediæ inuentionem; & in cæteris eodem modo. In generationibus autem, & actionibus, omniq́; mutatione, tum scimus maximè, cùm*

Cap. 2.

i *Vnamquamque appell.* } Nempe sapientiæ vocabulo: etiamsi ea sciẽtia vnũ tãtùm genus causæ cõsideret. Quo loco nõ videtur amplectẽda sententia D. Thomæ, & Alexandri, cùm excipiunt scientiam, quã quis fingat versari in sola materia. Namque Aristoteles nõ restrictè, sed vniuersè loquitur in hoc pronũciato. In exẽplo etiã causarũ domus, non est materia prætermissa. Est itẽ materia causa interna, ac prima in suo genere, & per quam solam ipse Aristoteles docet in proœmio librorũ de Anima posse tradi definitionẽ Physicã. Ac denique Veteres ꝓpter solius materiæ causæ cognitionẽ, se sapiẽtes esse arbitrãtur. Ita satis ꝓbabile videri potest, sapiẽtẽ quoque appellãdũ esse eũ, qui vel ꝑ solã materiã aliq̃d demõstrauerit (nõ signatã tamẽ, siue singularẽ, sed vniuersalẽ) vt Arist. in ratione ꝓposita nõ absq. ꝓbabilitate id cõclusisse credẽdus sit.

Sententia D. Tho. & Alex.

k *Qui rẽ ex eo* } Pro eo, q̃d est Græcè τὸν τῷ εἶναι γνωρίζοντά τι τὸ πρᾶγμα, ideo nõ diximꝰ Latinè [eũ, q̃ ipso esse cognoscit, quid sit res] vt verba primo aspectu videbãtur postulare, quia sentẽtia hæc generalior est, q̃ vt astringẽda sit ad cognitionẽ quiditatis, de qua paucis interpositis sermo est. Itaq sic vidẽtur verba mẽte disponẽda, τὸν γνωρίζοντα τὸ πρᾶγμα τῷ εἶναί τι, quẽ sẽsũ versio exprimit.

l *Vt quadrationis* } Quadrare rectangulũ altera parte lõgius, nihil aliud est, quàm inuenire lineam, ex cuius ductu in seipsam fiat quadratum æquale dato rectangulo:

Quadrare rectãgulum.

rectangulo ea verò erit linea media, hoc est, quæ eandem rationem habet ad alteram earum, ex quibus rectangulũ conficitur, quam ad ipsam habet altera, vt patet apud Eucly lib. 6 elementorum propositione 16. v g. si rectangulũ fiat ex ductu lineæ quatuor palmorum in lineam nouem palmorum, is faciet quadratum æquale proposito rectangulo, qui inuenerit lineam mediam secũdùm proportionẽ inter priorem, & posteriorẽ; quæ quidem est linea 6. palmorum, siquidem eadẽ est ratio 6. ad 4. quæ est 9. ad 6. Ita cũ quadratũ, quod fit ex ductu senarii in se, sit triginta sex, qui idem numerus fit ex ductu quatuor in nouem, erit quadratũ lineæ sex palmorũ æquale rectangulo proposito.

m *Oppositũ finis*} Oppositione nimirũ relatiua inter id à quo actio oritur & id, ad quod proficiscitur. Quanquã finis, vt finis est, veriùs refertur ad media, quàm ad causam efficientem.

Finis.

n *Ita fit, vt nõ ad aliam*} Cõclusio est affirmatiuæ partis propositæ quæstionis, nempe ad eandem scientiam spectare omnium causarum considerationẽ, ne si alia ad aliam pertineat, ambiguum sit, quænam earũ, sapientiæ nomine sit appellanda, cùm omnes dignæ hoc nomine videantur, vt proximè probatum est. Hoc loco exemplaria, quæ superiùs diximus habere οὐδαμῶς, carent hic particula οὐκ, leguntque affirmatiuè in hanc sententiã [Ita fit, vt ad aliam, atque aliam &c.] Sed Alex. nostram lectionem præfert, résque ipsa satis indicat, negatiuè legendum esse.

ὅταν εἰδῶμεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως. τοῦτο δ' ἕτερον, καὶ ἀντικείμενον[m] τῷ τέλει. ὥστ'[n] *οὐκ ἄλλης ἂν δόξειεν ἐπιστήμης εἶναι, τὸ θεωρῆσαι τὰς αἰτίων τούτων ἕκαστον.

* *Aliàs non legitur οὐκ.*

Ἀλλὰ [o]μὴν καὶ περὶ τῶν ἀποδεικτικῶν ἀρχῶν, πότερον μιᾶς ἐστιν ἐπιστήμης, ἢ πλειόνων, ἀμφισβητήσιμόν ἐστι (λέγω δὲ ἀποδεικτικὰς, καὶ τὰς κοινὰς δόξας, ἐξ ὧν ἅπαντες δεικνύουσιν, οἷον ὅτι πᾶν ἀναγκαῖον ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι, καὶ ἀδύνατον ἅμα εἶναι, καὶ μὴ εἶναι, καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται προτάσεις (πότερον μία τούτων ἐπιστήμη, καὶ τῆς οὐσίας, ἢ ἑτέρα: κἂν [p] εἰ μὴ μία, ποτέραν χρὴ προσαγορεύειν τὴν ζητουμένην. μιᾶς [q] μὲν οὖν οὐκ εὔλογον εἶναι. τί γὰρ μᾶλλον γεωμετρίας ἢ ὁποιασοῦν, περὶ τούτων ἐστὶν ἴδιον τὸ ἐπαΐειν; εἴπερ οὖν ὁμοίως μὲν ὁποιασοῦν ἐστιν, ἁπασῶν δὲ μὴ ἐνδέχεται, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἄλλων, οὕτως οὐδὲ τῆς γνωριζούσης τὰς οὐσίας, ἴδιόν ἐστι τὸ γινώσκειν περὶ αὐτῶν. ἅμα [r] δὲ καὶ τίνα τρόπον ἔσται αὐτῶν ἐπιστήμη; τί μὲν γὰρ ἕκαστον τούτων τυγχάνει ὄν, καὶ νῦν γνωρίζομεν. χρῶνται οὖν ὡς γιγνωσκομένοις αὐτοῖς καὶ ἄλλαι τέχναι.

Text. 4.

εἰ δὲ

Animaduertendum est autem nullibi Aristotelem in toto hoc opere quæstionem hanc apertè dissoluisse; sed tamen hac distinctione haud difficilè dissolui posse. Causarum nomen tribus modis, quod ad rem præsentem attinet, sumere licet; vno, pro causis in commune, hoc est, quatenus causæ sunt, altero, pro iis, quæ sunt primæ in suo quæque genere; tertio, pro omnibus omnino causis secundũ speciẽ. Si primo modo sumatur, ex iis, quæ à nobis primo libro disputata sunt, patet, ad solum Metaphysicũ pertinere causarum omnium cõsiderationem. Si secundo modo, prima quidem causa efficiẽs, formalis, & finalis ad Metaphysicũ pertinẽt; at prima causa materialis, etsi ad Physicũ ex proprio

Solutio quæstionis.

Cap. 7. q. 1. Sect. 2.

eius

eius officio ſpectat, ad Metaphyſicum tamen ex communi cura conſtituendi, ac defendendi omnes ſcientias, referenda eſt, vt ibidem diximus. Si denique certio modo, ad nullam eandem ſciẽtiam pertinet omnium cauſarũ conſideratio, tametſi ad vnãquamque pertinere poteſt cognitio earum omnium, ex quibus pendet res, de qua diſſerit, veluti ad Phyſicam cauſæ omnes rerũ naturalium. Itaque ſimpliciter dicendum, ad ſolam Metaphyſicam pertinere omniũ cauſarum conſiderationem, quo pacto illæ ab vno tantùm artificè tractari poſſunt: atque huic ſolutioni fauet argumẽtatio, qua Ariſt. affirmatiuã quæſtionis partẽ cõfirmauit. Quid autem reſpondendum ſit ad priorem argumentationem propoſitã pro parte negatiua, ex iis, quæ à nobis eo loco dicta ſunt, perſpicuũ eſt. Ad poſteriorẽ dicẽdum, Mathematicas nõ eſſe ſcientias omnium accuratiſſimas ſecundùm ſe, etſi tales dicãtur, quatenus quoad nos ſunt omnium certiſſimæ.

cùm motus principiũ nouimus: hoc autem aliud eſt, & oppoſitum[m] *fini. Ita*[n] *fit, vt non ad aliam, atque aliam ſcientiam pertinere videatur, cuiuſque harum cauſarum contemplatio.*

Text. 4. *At*[o] *verò, & illud de principijs demonſtratiuis controuerſum eſt, ad vnámne ſcientiam, an ad plures ea pertineant (voco autem demonſtratiua principia, communeſq; ſententias, ea, ex quibus omnes demonſtrant, quale eſt illud, Neceſſe eſſe quoduis, aut affirmare, aut negare; & illud, Fieri non poſſe, vt aliquid ſimul ſit, & nõ ſit, & omnes aliæ huiuſmodi propoſitiones) vtrum, inquam, horum atque ſubſtantiæ vna ſit ſcientia: an verò alia, atque alia: ac,*[p] *ſi non vna, vtra nomine eius, quam quærimus, appellanda ſit. Atque*[q] *vnam quidem eſſe rationi conſentaneum non eſt. Cur enim potiùs Geometriæ, quàm cuiuſuis alterius proprium ſit hæc cognoſcere? Si æquè igitur cuiuſlibet eſt, omnium autem eſſe non poteſt; profectò quemadmodum non aliarum, ita neque eius, quæ ſubſtantias cognoſcit, proprium eſt de ijs agere. Ad*[r] *hæc, quónam pacto de ijs ſcientia erit? Nam quid horum quodque ſit, etiam nunc nouimus. Itaque vtuntur eis, vt cognitis, cæteræ etiam artes.*

Loco citato cap. 3.

Quòd

o *At verò, & illud*} Diſputat ſecundã quæſtionem, qua quærebatur, vtrũ eiuſdẽ ſcientiæ eſſet agere de ſolis principiis ſubſtantiæ, an de principiis etiam, ex quibus omnes artifices demonſtrãt, quæ principia, cõmunes ſententiæ, ſiue opiniones appellari ſolebant, tametſi Albertus, neſcio qua cõmẽtatione perſuaſus exiſtimat, appellari hoc loco cõmunes opiniones, quòd de illis in hac ſcientia diſputetur, quaſi de nõ omnino certis, & firma intelligentia comprehenſis, licet alibi, vt certiſſima ſupponantur. *Diſputatio ſecũdæ quæſtionis.*

p *Si non vna*} Addit quæſtioni hoc dubium: Si alia eſt ſcientia de principiis ſubſtantiæ, alia de cõmunibus principiis demõſtrationum, vtra earum dicẽda ſit ſapientia vnde ſumet occaſionem diſputandi pro altera parte quæſtionis. *Dubitatio.*

q *Ac vnã quidẽ*} Probat duabus rationibus nõ pertinere vtrãque ad eandẽ ſcientiã. Prior ratio eſt Agere de communibus principiis demõſtrationis, non magis pertinet ad vnã ſcientiã, quàm ad aliam, cùm omnes æquè illis vtantur, nec itẽ dicendũ eſt, omnes ſcientias æquè de illis agere (ſuperuacaneũ eſt enim idem eodẽ modo explicari in diuerſis ſcientiis) vt igitur cæteræ ſciẽtiæ de huiuſmodi principiis nõ agunt, ita nec ſciẽtia, quæ de principiis ſubſtãtiæ diſſerit. *Ratio prima pro negatiua parte.*

r *Adhæc quonam pacto*} Poſterior ratio eſt: Si qua ſcientia ageret de cõmunibus principiis, ex quibus omnes demõſtrant, aut ea traderet illorũ cognitionẽ definitiuam, aut demõſtratiuã, at neutra cognitio de illis tradi poteſt. ergo ne ea quidẽ, quæ de principiis ſubſtantiæ diſſerit. Prior pars minoris ea ratione oſtenditur, quia definitiua cognitio communium principiorum, ſeu potiùs terminorum, ex quibus illa conſtant, ante omnes ſcientias habetur, quo fit, vt niſi quis acta agi probet, in nulla ſcientia huiuſmodi cognitio tradi debeat. *Ratio ſecunda.*

Poſterior

Scientia demõstratiua. Posterior verò hac ratione probatur. Si de his tradi posset scientia demonstratiua, tria oporteret afferre ad eorũ demonstrationẽ, genus subiectum, affectus, quos passiones vocant, & dignitates: at dignitatũ, siue cõmunium principiorũ, non potest dari idem cõmune subiectũ: hoc enim pacto omnium, quæ demõstrantur, esset idem cõmune subiectũ, cùm omnes scientiæ demonstratiuæ iisdẽ cõmunibus principiis vtãtur: nõ potest igitur de his tradi scientia demonstratiua.

εἰ δὴ ἀποδεικτικὴ περὶ αὐτῶν ἐστι, δεήσει τι γένος εἶναι ὑποκείμενον, καὶ τὰ μὲν πάθη, τὰ δ' ἀξιώματα αὐτῶν· περὶ ἁπάντων γὰρ ἀδύνατον ἀπόδειξιν εἶναι. ἀνάγκη γὰρ ἔκ τινων εἶναι καὶ περί τι, καὶ τινῶν ἡ ἀπόδειξιν. ὥστε συμβαίνει πάντων εἶναι γένος ἕν τι τῶν δεικνυμένων· πᾶσαι γὰρ αἱ ἀποδεικτικὴ χρῶνται τοῖς ἀξιώμασιν. ἀλλὰ μὴν εἰ ἑτέρα ἡ τῆς οὐσίας, καὶ ἡ περὶ τούτων, ποτέρα κυριωτέρα καὶ πρότερα πέφυκεν αὐτῶν; καθόλου γὰρ μάλιστα καὶ πάντων ἀρχαὶ τὰ ἀξιώματα. εἴτ' ἐστὶ μὴ τοῦτο σοφοῦ, τίνος ἔσται περὶ αὐτῶν ἄλλου τὸ θεωρῆσαι τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ ψεῦδος;

Dignitates. Dignitates, siue indemõstrabiles propositiones, quæ non omniũ pronũciatorũ potest esse demonstratio. nihil enim hoc pacto demõstraretur, aut tãdẽ idem per seipsum, vt habes 1. Post. cap. 3.

Argumẽtum pro parte affirmatiua. *At verò si alia* Pro altera quæstionis parte iam sic argumẽtatur: Si alia sit scientia de principiis substãtiæ, alia verò de cõmunibus principiis omnium demõstrationũ, ambiguum erit, vtra earũ sit potior, & ordine naturæ prior, hoc autẽ est absurdũ, ergo & illud. Maior hac ratione patet, quia quo argumento doceri potest, communia principia esse principia maximè vniuersalia, eò videbitur potior scientia, & sapiẽtiæ, seu Philosophiæ nomine dignior, quæ illa sibi peculiari ratione vendicauerit. Quo verò ostendi potest, substantiã esse præcipuum genus entis, eo videbitur prior locus illi scientiæ deferendus, quæ principia substantiæ considerauerit.

Οὐλως τε τῶν οὐσιῶν πότερον μία πασῶν ἐστιν, ἢ πλείους ἐπιστῆμαι. εἰ μὲν οὖν μὴ μία, ποίας οὐσίας θετέον τὴν ἐπιστήμην ταύτην. τὸ δὲ μίαν πασῶν, οὐκ εὔλογον· καὶ γὰρ ἂν ἀποδεικτικὴ μία περὶ πάντων εἴη τῶν καθ' αὐτὸ συμβεβηκότων, εἴπερ πᾶσα ἀποδεικτικὴ περί τι ὑποκείμενον θεωρεῖ καθ' αὐτὰ συμβεβηκότα ἐκ τῶν κοινῶν δοξῶν. περὶ οὖν τὸ αὐτὸ γένος τὰ συμβεβηκότα καθ' αὐτὰ, ἡ αὐτή ἐστι θεωρῆσαι ἐκ τῶν αὐτῶν δοξῶν. περί γε δὴ τὸ ὅτι μιᾶς· καὶ ἐξ ὧν, Text. 5.

Argumẽtum pro parte affirmatiua. Hanc quæstionẽ dissoluit Arist. 4. lib. c. 1. ostendens, ad hanc eandẽ scientiã pertinere considerationem de principiis cõmunibus, ex quibus omnes scientiæ demonstrant, quemadmodum de principiis entis, quatenus ens est, ac proinde substantiæ, quæ est primũ genus entis. Vt enim hæc scientia agit de ente, quatenus ens est, quia illud nullis limitibus particularis alicuius scientiæ definitur, ita necesse est, vt agat de cõmunibus principiis, quæ nulli particulari scientiæ sunt propria. Nec verò difficile est, dissoluere rationes in oppositũ adductas.

Solutio quæstionis.

Dilutio rationum partis negatiuæ. Ad priorẽ enim dicendũ est, nõ magis quidem pertinere huiusmodi principia ad vnam

ad vnam particularem scientiam, quàm ad aliam, sed tamen magis pertinere ad hanc generalem, quæ habet subiectum omnibus scientiarum subiectis commune. Ad posteriorem dicendum, non ideò principia cõmunia ad hanc scientiam spectare, quia in ea demonstrentur, sed quia defenduntur ab iis, qui illa negant, vt D. Tho. ait; Vel potiùs, quia constant terminis communibus, & minimè limitatis ad materiam alicuius particularis scientiæ. Quod ideò potiùs dixerim, quia non solùm principia communia sed etiam particularia defenduntur in hac scientia à proteruis, & calumniatoribus.

hoc loco lect. 5. p. 4.

Principia cõmunia, licet non demõstrentur à Metaphysico, ab eo dẽ tamen defendi.

Quòd si de eis demonstratiua habetur scientia, aliquod certè genus subiectum, & alia quidem affectiones, alia verò dignitates eorum esse oportebit, cùm [r] fieri nequeat, vt omnium sit demonstratio. Ex quibusdã enim, & de quodam, & quorundam necesse est demonstrationem esse. Ita fieret, vt omnium, quæ demonstrantur, vnum quoddam esset genus: omnes enim demõstratiuæ scientiæ dignitatibus vtuntur. At [s] verò si alia de substantia, alia de his agit; vtra earum potior, ac prior suaptè natura est? Maximè enim vniuersales, ac omniũ principia dignitates sunt. Quòd si hoc non ad sapientem spectat, cuiusnam erit, verum, ac falsum in eis contemplari?

r *Adsummam*] Disputat tertiam quæstionẽ, qua quærebatur, vtrùm eadem scientia esset de omnibus substãtiis, an aliæ de aliis. Quod igitur non sint aliæ de aliis, ex eo probat; quia non est cur hæc scientia, de qua nũc agimus, magis versetur in vno genere substantiarum quàm in alio, cũ omnes contineantur sub communi ratione substantiæ quæ necessariò à primo Philosopho, vt primo, ac supremo artifice tractari debet.

Tertiæ quæstionis disputatio.

Text. 5.

Ad [u] summam, vnáne sit omnium substantiarum, an plures scientiæ, nunc disquirendum. Si non vna sit; cuiusnam substantiæ scientia hæc constituenda erit? Vnam [x] verò esse omnium rationi consentaneum non est. esset enim vna demonstratiua omnium, quæ per se accidunt, cùm omnis demonstratiua scientia ex cõmunibus sententijs ea consideret, quæ per se alicui subiecto accidunt. Itaque eiusdem scientiæ est, circa idem genus, eadem per se accidentia ex eisdem sententijs contemplari. Nam [y] & versari circa ipsum quòd ita sit, vnius scientiæ est; & considerare ea, ex

s *Vnam verò esse omnium*] Quòd verò non sit vna omnium substãtiarum; ex eo probat, quia si esset vna, iam ad vnam, & eandem scientiam pertineret demonstratio omnium, quæ per se accidunt substantiis, quod non videtur rationi cõsentaneũ: eodem enim modo diceres, scientiam omnium rerum esse eandem. Parum enim refert, conueniant ne omnes res vniuocè, an analogicè, vt de eis vna scientia haberi possit. Sequelam ex eo probat, quia eiusdem scientiæ est contemplari proprium subiectum, & omnia, quæ per se illi accidunt ex principiis illi generi congruentibus.

Argumẽtum pro parte negatiua.

y *Nam & versari*] Videtur probare, quod proximè dixerat, simúlque exponere, quam vnitatem identitatémque scientiæ intelligat, cùm ait, Eiusdem esse contemplari ea quæ per se accidunt eidem generi subiecto, iisque, quæ sub eo continentur. Nam cùm versari circa ipsum quòd ita sit, id est, circa conclusiones (subaudi, de eodem subiecto, & iis quæ sub eo cõtinentur) vnius scientiæ sit; & agere item de principijs, ex quibus illæ demonstrantur, vnius quoque sit scientiæ; siue hæ considerationes sint vnius, & eiusdem scientiæ simplicis; siue diuersarum, ex quibus constet vna quædam integra; efficitur, vt & demõstrare ex huiusmodi principijs accidentia omnia, quæ eiusmodi subiecto in se ipso, & in suis interiobus conueniunt, vnius quoque & eiusdem sit scientiæ. Cognitio enim demonstratiua per se accidentium, vtranque dictarum scientiarum complectitur, siue illæ eadem sint, vt dictum est, siue ex vtraque confletur vna

tertia, vt re vera quasi conflatur. Scientiæ enim, quas vocamus, vt Physica, Geometria &c. duo habituum genera complectuntur & principiorum, & conclusionum.

Solutio quæstionis.

Hæc quæstio dissoluitur ab Arist. lib. 4. cap. 2. & lib. 6. cap. 1. quibus locis docetur, non ad eandem scientiam pertinere disputationem de omnibus substātiis, nisi quatenus substantiæ sunt, seu entia per se, sed ad Philosophiā naturalem spectare tractationē de iis substantiis, quæ materia constant, ad hanc autem de materiæ expertibus. & de ipsa etiā substantia in cōmune, quatenus est primū genus entis. Ad id autē, quod contrà obiiciebatur, dicendum est, a quius esse, vt prima Philosophia disserat de substātiis materiæ expertibus, quàm de iis, quæ materia constāt, cùm disputatio de materiæ constantibus pertineat ad Physicā. Nec obest, quòd Metaphysica disserat de substātia in commune. Nā etsi omnes substantiæ contineātur sub communi ratione substantiæ: tamen non continentur sub ea ratione formali, sub qua substātia in commune à primo Philosopho tractatur, quæ quidem est ens non includens in suo conceptu materiam.

Diluitur argumentū partis affirmatiuæ.

Sub qua ratione formali substātiæ ad Metaphysicum spectent.

ἐξ ὧν, μιᾶς: εἴτε τῆς αὐτῆς, εἴτε τῆς ἄλλης. ὥστε καὶ τὰ συμβεβηκότα, εἴθ' * ἑαυταὶ θεωρήσουσιν, εἴτ' ἐκ τούτων μία.

* *Aliās αὗται.*

Ἔτι [z] δὲ, πότερον περὶ τὰς οὐσίας ἡ θεωρία μόνον ἐστὶν, ἢ καὶ περὶ τὰ συμβεβηκότα ταύταις. λέγω δ', οἷον, εἰ τὸ στερεὸν οὐσία τίς ἐστι, καὶ γραμμαὶ, καὶ ἐπίπεδα, πότερον τῆς αὐτῆς ταῦτα γνωρίζειν ἐπιστήμης, καὶ τὰ συμβεβηκότα περὶ ἕκαστον γένος, περὶ ὧν αἱ μαθηματικαὶ δεικνύουσιν, ἢ ἄλλης. εἰ [aa] μὲν γὰρ τῆς αὐτῆς, ἀποδεικτική τις ἂν εἴη καὶ ἡ τῆς οὐσίας. οὐ δοκεῖ δὲ τοῦ τί ἐστιν ἀπόδειξις εἶναι. εἰ [bb] δ' ἑτέρας, τίς ἔσται ἡ θεωροῦσα περὶ τὴν οὐσίαν τὰ συμβεβηκότα; τοῦτο γὰρ ἀποδοῦναι παγχάλεπον.

Text. 6.

Ἔτι [cc] δὲ, πότερον τὰς αἰσθητὰς οὐσίας μόνας εἶναι φατέον, ἢ καὶ παρὰ ταύτας ἄλλας; καὶ πότερον μοναχῶς, ἢ πλείω γένη τετύχηκεν * ὄντα τῶν οὐσιῶν, οἷον οἱ λέγοντες τά τε εἴδη, καὶ τὰ μεταξὺ, περὶ ἃ τὰς μαθηματικὰς εἶναί φασιν ἐπιστήμας; ὡς [dd] μὲν οὖν λέγομεν τὰ εἴδη αἴτιά τε καὶ οὐσίας εἶναι καθ' ἑαυτὰς, εἴρηται ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις περὶ αὐτῶν. πολλαχῇ [ee] δὲ ἐχόντων δυσκολίαν, οὐδενὸς ἧττον ἄτοπον, τὸ φάναι μὲν εἶναί τινας φύσεις παρὰ τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ, ταύτας δὲ τὰς αὐτὰς φάναι τοῖς αἰσθητοῖς, πλὴν ὅτι τὰ μὲν ἀΐδια, τὰ

Text. 7.

* *Excusi non habēt ὄντα τῶν οὐσιῶν.*

Disputatur quæstio quinta.

z *Præterea, vtrum*} Disputat quintam quæstionē ante quartam, quia cum iis, quæ proximè dicta sunt, videtur cohærere. Erat autem quæstio quinta, num scientia hæc in sola substantiarum consideratione versaretur, an etiam in cōsideratione accidentium, quæ illis per se conueniunt.

Argumētū partis negatiuæ.

aa *Nam si ad eandem*} Quòd non eadem scientia in vtrisque versetur, hac ratione probat. Quia si ea scientia, quæ versatur circa accidentia versaretur etiam circa ipsas substantias; cum illa sit demonstratiua accidentium, esset etiā demon-

demonstratiua substantiæ, siue quiditatis, quod fieri non potest. Isto enim pacto definitio, quæ significat quiditatem rei, posset demonstrari, quod fieri nequit, vt patet ex 2. Post. cap. 10.

2 text. 9.

bb *Sin autem ad aliam*} Quòd verò non sit alia, ex eo probat, quia valde difficilè erit (imo verò impossibile) ostendere, quæ nam scientia consideret ea quæ per se accidunt substantiis, absque ipsarum substantiarũ consideratione. Nulla enim scientiá cognoscere potest propria, & per se accidentia ignorato proprio subiecto.

Argumẽtum prò alterâ parte.

ex quibus, vnius item est; siue eiusdem sint, seu diuersarum. Quare, & accidentia, aut eadem considerabunt, aut ex his vna.

Text. 6. *Præterea,* [2] *vtrum substantiarum tantùm sit cõtemplatio, an & eorũ, quæ his accidunt. Verbi causa, si solidum substantia quædam sit, itemq; lineæ, ac plana: ad eandémne scientiam, cùm hæc, tum accidentia, quæ vnicuique generi eorum, de quibus Mathematicæ demonstrant, cognoscere pertineat; an ad aliam, atque aliam. Nam* a a *si ad eandem, demonstratiua etiam quædam fuerit ea, quæ in substantia versatur. At quiditatis non videtur esse demonstratio. Sin* b b *autem ad aliam, atque aliam; quænam erit, ea, quæ accidentia in substantia contemplabitur? hoc enim docere difficillimum est.*

Hanc quæstionem determinat Arist. in 4. lib. ca. 1. & 2. vbi docet, ad eandẽ scientiam pertinere cõsiderationem de ente, ac substãtia, & de iis, quæ illis per se accidunt. Nec ratio in oppositũ quicquam colligit. Nam etsi eadem scientia versatur in substantiis quatenus substantiæ sunt, & in iis, quæ illis per se accidunt; non tamen considerat vtraque demonstrando; sed definiendo substantias, & demonstrando accidentia. Quo loco Aristoteles loquitur de scientia ea, quæ proprie scientia dicitur, vt annotauit Syrianus, qualis est subalternans. Potest enim subalternata, quæ vtcunque scientia dicitur, considerare ea, quæ per se accidunt, nec tamen proprie cõsiderate, aut tractare quiditatẽ, cuius tractatio ad subalternantẽ propriè pertinet.

Solutio quæstionis, & argumenti pro parte negatiua.

Scientia subalternata.

Text. 7. *Præterea,* c c *vtrum solas substantias sensibiles esse, an alias etiam præter eas dicendum est? & vnúmne tãtùm, an plura sunt substantiarum genera, quemadmodum ij censent, qui & formas esse dicunt, & media, in quibus Mathematicas scientias versari asserunt? Quo* d d *igitur pacto formas, tum causas esse, tum etiam substantias per se dicamus: cùm primùm de ijs ageremus, expositum est. At* e e *hæc, cùm multas difficultates habent, tum verò illud non minùs absurdum est naturas quasdam esse asserere, præter eas, quæ in cælo sunt, eásque easdem esse cum sensibilibus, nisi quòd illæ sempiternæ sint, hæ genera, vt apud Platonem ideæ, & mathematica entia.*

cc *Præterea, vtrum*} Disputat quartam quæstionẽ, videlicet an sint substantiæ præter sensibiles. Quòd si sint, num earum sint plura

Disputatio quartæ quæstionis.

dd *Quo igitur pacto*} Quo pacto Ideæ ponantur à Platone, & quibus rationibus videantur ponẽdæ, ait Arist. satis se 1. lib. explicasse. Quo rursus loco verbo, Dicamus, se Platonicum facit, quemadmodum sæpe lib. 1. cap. 6. & 7.

ee *At hæc, cùm multas*} Quòd tamen ideæ, non videantur asserendæ cùm multis rationibus, quæ satis ingerunt difficultatis se ollendisse 1. lib. innuit, tũ verò hoc vno argumento quod D. Thom vocat efficacissimum, denùò, confirmat. Qui dicunt Ideas esse naturas quasdam præter eas, quæ sunt in cælo hoc est in mundo hoc sensibili, non discernunt eas à sensibilibus, nisi sola æternitate, est autem absurdissimum, ex rebus eiusdem rationis, & naturæ alias pronere suapte natura æternas, alias caducas, & corruptioni obnoxias, absurdissimum est igitur hoc pacto ideas ponere. Priorem propositionem

hoc loco lect. 7. p. 3.

Impugnãtur Ideæ Platonis.

ex eo probat Arist. quia Plato nulla alia ratione distinguebat Ideam hominis à singulis hominibus, nisi separatione ab omni mutatione, quam quidem separationem significabat præfixione particulæ, Ipsum. Addit autem perinde Platonē fecisse, atq; eos qui putauerūt esse Deos humana specie præditos. Dum enim humanā speciem illis tribuebant, homines planè esse affirmabāt, dum autem vocabāt Deos, suaptè natura sempiternos esse asserebant. Quòd autem posterior propositio vera sit, luce clarius est. Nam, etsi res corruptibiles possunt diuina virtute perpetuò conseruari; nulla tamē eorum ex se perpetua esse potest.

lege quæ dicta sunt lib. 1. cap. 7. 20

τὰ δὲ φθαρτά. αὐτὸ γὰρ ἄνθρωπόν φασιν εἶναι, καὶ αὐτὸ ἵππον, καὶ ὑγίειαν, ἄλλο δ' οὐδέν: παραπλήσιον μὲν ποιοῦντες τοῖς θεοὺς μὲν εἶναι φάσκουσιν, ἀνθροποειδεῖς δέ. οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι οὐθὲν ἄλλο ἐποίουν, ἢ ἀνθρώπους ἀϊδίους, οὐδ' οὗτοι τὰ εἴδη ἀλλ' ἢ αἰσθητὰ ἀΐδια.

Ἔτι [ff] δὲ εἴ τις παρὰ τὰ εἴδη, καὶ τὰ αἰσθητὰ τὰ μεταξὺ θήσεται, πολλὰς ἀπορίας ἕξει. δῆλον γὰρ ὡς ὁμοίως γραμμαί τε παρ' αὐτὰς καὶ τὰς αἰσθητὰς ἔσονται, καὶ ἕκαστον τῶν ἄλλων γενῶν. ὥστ' ἐπεί περ ἡ ἀστρολογία μία τούτων ἐστὶν, ἔσταί τις καὶ οὐρανὸς παρὰ τὸν αἰσθητὸν οὐρανὸν, καὶ ὕλιος, καὶ σελήνη, καὶ τἆλλα ὁμοίως τὰ κατὰ τὸν οὐρανόν. καί τι πῶς δεῖ πιστεῦσαι τούτοις; οὐδὲ [gg] γὰρ ἀκίνητον εὔλογον εἶναι, κινούμενον [hh] δὲ καὶ παντελῶς ἀδύνατον. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ὧν ἡ ὀπτικὴ πραγματεύεται, καὶ ἡ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἁρμονική. καὶ γὰρ ταῦτα ἀδύνατον εἶναι παρὰ τὰ αἰσθητὰ, διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. εἰ [ii] γάρ ἐστιν αἰσθητὰ μεταξὺ, καὶ αἰσθήσεις δηλονότι, καὶ ζῶα ἔσονται μεταξὺ αὐτῶν τε καὶ τῶν φθαρτῶν.

Ἀπορήσειε [kk] δ' ἄν τις καὶ περὶ ποῖα τῶν ὄντων δεῖ ζητεῖν ταύτας τὰς ἐπιστήμας. εἰ γὰρ τοῦτο διοίσει ἡ γεωδαισία τῆς γεωμετρίας μόνον, ὅτι ἡ μὲν τούτων ἐστὶν ὧν αἰσθανόμεθα, ἡ δ' οὐκ αἰσθητῶν, δῆλον ὅτι καὶ παρὰ ἰατρικὴν ἔσταί τις ἐπιστήμη (καὶ παρ' ἑκάστην τῶν ἄλλων) μεταξὺ αὐτῆς τε ἰατρικῆς, καὶ τῆς δὲ τῆς ἰατρικῆς. καί τοι πῶς τοῦτο δυνατὸν; καὶ γὰρ ἂν ὑγιεινὰ ἅττα εἴη παρὰ τὰ αἰσθητὰ, καὶ αὐτὸ τὸ ὑγιεινόν. ἅμα [ll] δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀληθὲς, ὡς ἡ

Text. 8.

ff *Iam verò si quis* } Missis Ideis, de entibus mathematicis edisserit, primúmque iuxta sentētiā Platonis, qui illa separabat à rebus sensibilibus, deinde iuxta opinionem quorūdam Platonicorum, qui etsi dicebant illa esse diuersa à sensibilibus quantitatibus, à rebus tamen sensibilibus minimè separabant. Quòd igitur nulla nō sint ponenda separata, tribus rationibus suadet. Prima, quia quemadmodum à Platone ponuntur lineæ mediæ inter ipsas lineas, siue ideales, & lineas sensibiles, de quibus mediis Geometræ disserant; sic etiam ponenda sunt media entia inter ideas aliarum rerum mathematicarum, & indiuidua sensibilia, nempe cœlum medium inter cœlum

Non dari entia Mathematica à rebus separata.

cœlum ideale,& hoc cœlum ; medium Solem,& Lunam, medium radium visualem,medium concẽtum,& cætera huiuſmodi de quibus differant aliæ mathematicæ ſcientiæ,vt Aſtrologia, Perſpectiua, Muſica ea, quæ vulgò dicitur Theorica,& ſimiles.eſt enim par ratio. Nam,& hæ ſcientiæ per principia purè geometrica, aut Arithmetica, quæ geometricis abſtractiora ſunt,huiuſmodi res conſiderant.At iſta ſunt abſurdiſſima,vt oſtendit.

hæ corruptibiles.Dicunt enim, ipſum hominem eſſe,& ipſum equum,ſanitatémque, & nihil aliud;perinde facientes,atque ij,qui Deos quidem eſſe aiunt,ſed tamẽ humana forma. Neque enim illi quicquã aliud faciebant,quàm homines ſempiternos, neque hi formas aliud,quàm ſempiterna ſenſibilia.

Iam [ff] *verò ſi quis media entia inter formas, & ſenſibilia poſuerit,in multas difficultates incurret. Perſpicuum eſt enim,fore eadem ratione lineas,præter ſeparatas,ac ſenſibiles,& vnumquodque cæterorum generum. Quare,cùm Aſtrologia vna horum ſit, erit , & quoddam cœlum,præter cœlum ſenſibile,itémque ſol,luna,& pari ratione cætera, quæ in cœlo exiſtunt. At quónam pacto hiſce credendum eſt? Nam,* [gg] *neque vt immobile ſit rationi conſentaneum eſt, neque* [hh] *verò vt moueatur fieri vllo modo poteſt. Quod idem dicendum erit de ijs, de quibus agit Perſpectiua,& Muſica ea,quæ in Mathematicis numeratur. hæc enim ob eaſdem cauſas exiſtere nõ poſſunt à ſenſibilibus ſeiuncta. Nam* [ii] *ſi ſenſibilia ſint media,ſenſuſq; medij;perſpicuum eſt,fore etiam media animalia inter ſeparata,& quæ intereunt.*

hoc loco comm.31.

Text.8. *Dubitet* [kk] *quoque aliquis , quibus in rebus hæ ſcientiæ quærendæ ſint. Si enim hoc ſolùm à Geometria differat Geodæſia , quòd hæc ſit horum, quæ ſenſibus percipimus,illa verò eorum, quæ ſenſibilia non ſunt;perſpicuũ eſt,etiam præter Medicinam fore quandam ſcientiam (eodémque modo præter vnamquamque aliarum) quæ media ſit inter Medicinam ipſam, & hanc Medicinam. At hoc,qui fieri poteſt? Erũt enim, & præter ſenſibilia,ac ſalubre ipſum , quædam ſalubria. Simul* [ll] *autem,neque hoc verum erit,*

gg *Nã neque*} Hoc nõ eſſe conſentaneum rationi, vel ex ipſa Aſtrologia patet; ſiquidẽ Aſtrologi multa diſſerũt de motu cœli.

hh *Neque verò*} Nã quod ſeparatũ eſt à materia ſenſibili , mobile eſſe non poteſt. Vnde Alex.Solem,inquit,& Lunã moueri quidẽ non tamẽ ſenſibilia,ſed Mathematica eſſe, abſurdius dictu eſt, quàm eadem aſtra immobilia eſſe.

Rẽ à materia ſeparatã mobilem eſſe non poſſe.

ii *Nam ſi ſenſibilia*} Cùm linea viſualis , & concentus non ſolùm eſſe non poſſint, ſed ne intelligi quidẽ abſque qualitatibus,quæ continẽtur ſub peculiari obiecto alicuius ſenſus; efficitur, vt ſi illa darẽtur ſeparata , neceſſariò etiã darentur ſenſus ſeparati, & animalia ſeparata,in quib⁹ eiuſmodi ſenſus ineſſent. Alioqui non eſſent propria ſenſibilia alicuius ſenſus , quod repugnat hypotheſi.

kk *Dubitet quoque*} Secũda ratio, qua refellit mathematica ſeparata huiuſmodi eſt , Quia ſi Geometria hoc differret à Geodæſia,id eſt à facultate diuidendi terras (qua Aegyptii vtebantur ad reſtituẽdos terminos regionis, qui quotãnis inundatione Nili confunduntur)quòd hæc in rebus ſenſibilibus verſetur,illa verò in iis,quæ ſunt media,inter ſenſibilia,& Ideas ; pari ratione concedenda erit alia Medicina inter Idealem,& eam,quæ verſatur in morbis, qui ſenſibus ſubiecti ſunt; quod ne ipſe quidem Plato admittet,ne quod conſequens eſt, concedat ſalubre medium inter ſalubre Ideale,atque ſenſibile.

Geometria, & Geodæſia.

ll *Simul autem, neque hoc*} Tertia ratio eſt,Quia ſi qua eſſet cauſa,ob quam

Quædã

de scientijs Mathematicis.

mathematica separata ponenda essent, ea maximè esse videretur, quia alioqui nihil differret Geodæsia, Astrologia, & aliæ Mathematicæ, quæ versantur in rebus sensibilibus, à purè Mathematicis, cuiusmodi est Geometria. Nisi enim dicamus, illas versari in iis, quæ sensibus subiecta sunt, has verò in iis, quæ existunt à sensibus separata: nulla est ratio discriminis inter vtrunque genus: atqui Geodæsia, Astrologia, & aliæ scientiæ mathematicæ prioris generis non versantur in iis, quæ sensibus subiecta sunt; igitur nulla est ratio, ob quã mathematica ponenda sint separata. Assumptionẽ, quod attinet ad Geodæsiam, ex eo ꝓbat, quia si illa esset magnitudinum terrenarum singularium, quæ per se intereunt, ipsa etiam, cum illa intereunt, necessariò periret, id est amitteret nomen, ac rationẽ scientiæ, quæ quidem non est eorum, quæ per se corrumpuntur. Alioqui probatio hæc Arist. apta nõ est. Quod verò attinet ad Astrologiam, ea ratione probatur assumptio, quia ne in cælis quidẽ singularibus sunt perfectæ illæ figuræ, quas mathematici definiunt. Quod mihi non rectè dici ab Arist. videretur, nisi sola disputationis causa id diceret. Crediderim enim rotunditatem cœlorum adeo perfectam esse, vt si normam æquè perfectam tangeret, non nisi in puncto contingeret. Id, quod Plato in Timæo, quem locum Cicero interpretatur, planè sentit, cum de fabrica cœlestis corporis ita scribit [Idque ita tornauit, vt nihil effici possit rotundius, nihil vt asperitatis haberet, nihil offensionis, nihil inclusum anfractibus, nihil eminens, nihil lacunosum, omnesque partes si millimæ

Mira cæli rotunditas.

Cic. de vniuersitate.

ὡς ἡ γεωδαισία τῶν αἰσθητῶν ἐστι μεγεθῶν καὶ φθαρτῶν: ἐφθείρετο γὰρ ἂν φθειρομένων. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν αἰσθητῶν ἂν εἴη μεγεθῶν. οὐδὲ περὶ τὸν οὐρανὸν ἡ ἀστρολογία τόνδε. οὔτε γὰρ αἱ αἰσθηταὶ γραμμαὶ τοιαῦταί εἰσιν, οἵας λέγει ὁ γεωμέτρης. οὐδὲν γὰρ εὐθὺ τῶν αἰσθητῶν οὕτως, οὐδὲ στρογγύλον. ἅπτεται γὰρ τῶν κανόνος, οὐ κατὰ στιγμὴν ὁ κύκλος, ἀλλ' ὥσπερ Πρωταγόρας ἔλεγεν ἐλέγχων τοὺς γεωμέτρας. οὐδ' mm αἱ κινήσεις, καὶ αἱ ἕλικες τῶν οὐρανοῦ ὅμοιαι, περὶ ὧν ἡ ἀστρολογία ποιεῖται τοὺς λόγους, οὔτε τὰ σημεῖα τοῖς ἄστροις τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν.

Εἰσι nn δέ τινες, οἵ φασι μὲν εἶναι τὰ μεταξὺ ταῦτα λεγόμενα τῶν τε εἰδῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν, οὐ μὴν χωρίς γε τῶν αἰσθητῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις: οἷς τὰ συμβαίνοντα ἀδύνατα, πάντα μὲν πλείονος λόγου διελθεῖν, ἱκανὸν δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα θεωρῆσαι. οὔτε γὰρ ἐπὶ τούτων εὔλογον ἔχειν οὕτω μόνον, ἀλλὰ δῆλον ὅτι καὶ τὰ εἴδη ἐνδέχοιτ' ἂν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς εἶναι: τῶν γὰρ αὐτοῦ λόγου ἀμφότερα ταῦτά ἐστιν. ἔτι δὲ δύο στερεὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγκαῖον εἶναι τόπῳ, καὶ μὴ εἶναι ἀκίνητα, ἐν κινουμένοις γε ὄντα τοῖς αἰσθητοῖς. ὅλως δὲ καὶ τίνος ἕνεκ' ἄν τις θείη εἶναι μὲν αὐτὰ, εἶναι δ' ἐν τοῖς αἰσθητοῖς; ταυτὰ γὰρ συμβήσεται ἄτοπα τοῖς προειρημένοις. ἔσται γὰρ οὐρανός τις παρὰ τὸν οὐρανὸν, πλήν γε οὐ χωρὶς, ἀλλὰ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὅπερ ἐστιν ἀδυνατώτερον.

Text. 9.

millimæ omnium &c.] Meliùs id probaret Aristoteles si sumeret, Astrologiã non versari primò, ac per se in his cœlis, sed in cœlis absolutè. Nam etsi hi cœli non essent, adhuc tamen Astrologorum demonstrationes in quosuis alios similes conuenirent. Latinorum plerique & iter interpretantur Aristotelem in his rationibus. Sed id, quod nos, Syrianus etiam, & Alexander sentiunt.

Geodæsiam in magnitudinibus sensibilibus, & corruptibilibus versari: ijs enim intereuntibus, interiret. At verò neque in sensibilibus magnitudinibus, neque in hoc cœlo Astrologia versabitur. neque enim sensibiles lineæ tales sunt, quales Geometra vsurpat. Etenim ex sensibilibus nihil adeo rectũ, aut rotundum est. Tãgit enim normã circulus non in puncto, sed quẽadmodũ dicebat Protagoras cùm Geometras reprehenderet. Neque mm *itẽ motus, ac reuolutiones cœli similes sunt ijs, de quibus Astrologia disserit; neq; pũcta eandẽ, quam astra, naturã habẽt.*

mm *Neque itẽ motus.*] Fingunt n pũcta moueri, siquidẽ & astra puncta faciunt, & circa terram quasi circa punctum volui omnia cœlestia.

Entia mathematica in rebus sensibilibus existere.

nn *Sunt autem.*] Iam olim dixit, entia mathematica non posse existere in rebus sensibilibus, si sunt diuersa à sensibilibus quãtitatibus, vt quidã Platonici affirmabãt. Ait ergo, cùm plurimorum consequentium incommodis, id posse refutari, tum verò his quatuor argumentis. Primũ, quia pari ratione Ideæ possent existere in rebus sensibilibus, quod ii negabant. Deinde, quia darentur duo corpora in eodem loco. Tertiò, quia entia mathematica mouerẽtur motis rebus sensibilibus, in quibus inessent, cũ tamẽ ab illis omnia immobilia esse dicerentur. Postremò, quia eadem absurda sequuntur hanc sententiam, quæ superiorẽ; cuiusmodi est illud, dari aliud cœlũ præter hoc cœlũ: quanquã id iuxta hanc opinionẽ, ex ea parte esset absurdius, q̃ simul existerẽt duo cœli in eodẽ loco. Aduerte tamẽ, vtrunque virtute diuina fieri posse, & q̃ detur magnitudo aliqua seiuncta ab omni substãtia sensibili, & q̃ duo corpora existant in eodẽ loco. Illud etiã aduerte, non mediocris auctoritatis viros esse, qui credãt horũ Platonicorũ sententiã eã esse, quæ 4 Phys. lib. refutatur de loco, quẽ nõnulli dicebãt esse dimẽsiones quasdã quibus corpora naturalia, vt loco, cõsinerẽtur. Quæ tamẽ sententia propterea fortasse nõ placebit, quia hæ dimensiones, non ponebãtur esse in rebus naturalibus, sed potiùs res naturales esse in iis; nec illæ, si essent mouerentur ad motũ corporũ naturalũ, sed semper fixæ persisterent. Forsitan autẽ, ideo Arist hanc quæstionem nõ tractauit pro parte affirmatiua, quia rationes Platonicorũ erãt tritæ, ac vulgatæ aut quia ex lib. 1 ex colligi poterãt, quæ satis essent ad qualẽcunque cõfirmationẽ opinionis nullius penè probabilitatis.

Contra Ethnicos Philosophos.

Text. 9.

Sunt nn *autem nonnulli qui asserant, esse quidem ea, quæ media inter formas, & sensibilia dicuntur non tamen à sensibilibus seiuncta, sed in eis posita; quorum sententiam, quæ impossibilia sequantur, omnia quidem longioris sermonis est persequi; verùm hæc satis fuerit considerasse. Neque enim in his solùm rationi consentaneũ est, ita se rem habere; sed apertè sequitur formas etiam ipsas in sensibilibus esse posse, quippe cùm eiusdem rationis hæc sint vtraque. Præterea, duo solida in eodẽ loco sint necesse est. Itémque, non esse immobilia, cùm in sensibilibus, quæ mouentur, existant. Denique cuius rei gratia quisquam statuat, esse quidem illa, sed tamẽ in sensibilibus esse? eadem enim, atque ea, quæ iam dicta sunt, incommoda accident. Erit enim quoddam cœlum, præter cœlum; nisi quòd non erit separatum, si d'loco in eodem, quod vtique impossibilius est.*

tica, siue priori, siue posteriori modo ponantur, cohærere posse in rerũ natura. Rationes autem, quibus affirmatiua quæstionis pars à suis auctoribus confirmatur, partim solutæ sunt libro primo, partim soluentur in locis citatis.

Capitis tertij Explanatio.

Dispu-tatio septimæ quæstionis.

Dispu-tat de his ergo Disputat septimã quæstionem, qua quærebatur, num genera rerum, an potius partes, ex quibus illæ reali cõpositione cõstant essent earũ principia, &c. quæ sola quæstio in hoc cap. tractatur. Explicat autem in ea repetẽda nomine partiũ intelligendas esse primas, vtpote ex quibus res primò componitur, & in quas vltimò resoluitur. Intelligit verò nomine generũ ipsas etiã species, & differẽtias, vt primo Top. cap. 3. quod ex dicendis apertum erit.

Κεφ. Γ'.

Περὶ [2] τε ταύτων οὖν ἀπορία πολλὴ, πῶς δεῖ θέμενον τυχεῖν τ' ἀληθείας, ἢ πε- Text. 10.
ρὶ τῶν ἀρχῶν, πότερον δεῖ τὰ γένη στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ὑπολαμβάνειν, ἢ μᾶλλον ἐξ ὧν ἐνυπαρχόντων ἐστὶν ἕκαστον πρῶτον, οἷς [b] φωνῆς στοιχεῖα, καὶ ἀρχαὶ δοκοῦσιν εἶναι ταῦτα, ἐξ ὧν σύγκειται αἱ φωναὶ πᾶσαι πρῶτον, ἀλλ' ὑπὸ κοινὸν ἡ φωνή: καὶ [c] τῶν διαγραμμάτων ταῦτα στοιχεῖα λέγομεν, ὧν αἱ ἀποδείξεις ἐνυπάρχουσιν ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ἀποδείξεσιν, ἢ πάντων, ἢ τῶν πλείστων. ἔτι [d] τῶν σωμάτων καὶ οἱ πλείω λέγοντες εἶναι στοιχεῖα, καὶ οἱ ἓν, ἐξ ὧν σύγκεινται, καὶ ἐξ ὧν συνέστηκεν, ἀρχὰς λέγουσιν εἶναι: οἷς, Ἐμπεδοκλῆς πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γὰ μετὰ τούτων στοιχεῖά φησιν εἶναι, ἐξ ὧν ἐστι τὰ ὄντα ἐνυπαρχόντων, ἀλλ' οὐχ ὡς γένη ταῦτα λέγει τῶν ὄντων. πρὸς [c] δὲ τούτοις καὶ τῶν ἄλλων εἴ τις ἐθέλει τὴν φύσιν ἀθρεῖν, οἷς κλίνην, ἐξ ὧν μορίων ἐστὶ, καὶ πῶς συγκειμένων, τότε γνωρίζει τὴν φύσιν αὐτῆς. ἐκ μὲν οὖν τούτων τῶν λόγων ἂν ἔσκεψαν αἱ ἀρχαὶ τὰ γένη τῶν ὄντων.

Ἢ [f] δὲ ἕκαστον μὲν γνωρίζομεν διὰ τῶν ὁρισμῶν, ἀρχαὶ δὲ τὰ γένη τῶν ὁρισμῶν εἰσιν, ἀνάγκη, καὶ τῶν ὁρισμῶν ἀρχὰς εἶναι τὰ γένη. καὶ ὅ εἰ ἔστι τῶν ὄντων λαβεῖν ἐπιστήμην, τὸ τοιοῦτον εἰδὼς λαβεῖν, καθ' ἃ λέγονται τὰ ὄντα, τοῦτό γε εἰδὼς ἀρχαὶ τὰ γένη εἰσί.

φαί-

Primum argumentum.

b *Ex quibus causæ*] Quatuor argumẽtis suadet, genera non esse principia earum rerũ, quarũ sunt genera; sed potiùs primas partes. Primum est, quia vox articulata communis, quæ de hac, & illa articulata voce dicitur, non solet appellari principiũ, siue elementum singularum, sed ipsæ literæ, seu simplices soni, ex quibus primò integræ voces articulatæ, quasi primis articulis constant.

c *Et descriptionum*] Alterum argumentum est, quia descriptio geometrica in commune accepta non dicitur principium aut elementum singularum descriptionum, sed priores descriptiones elementa posteriorum, quòd earũ compositionem ingrediantur; vt patet apud Euclidem iis libris, qui ob eam causam de

de Elementis inscripti sunt. Non videtur autem Arist. intelligere nomine eorum, quæ demonstrantur, ipsa theoremata, quorum alia ex aliis demonstrētur (siquidem posteriora, etsi ex prioribus pendent, non tamē ex illis constant) sed potius videtur significare ipsas linearum deductiones figurásve demonstrationum. Harum enim posteriores ex prioribus suapte natura constant, vt patebit, si quis prioribus adiiciat eas lineas, ex quibus conficiūtur posteriores; quanquā quia priores descriptiones antè patent, quàm ad posteriores veniatur; non solent priores in posterioribus adhiberi, præsertim ne linearū multitudo perspicuitatē demonstrationis impediat. Id, quod ex eo etiam intelliges, quia descriptio, siue designatio, nō est genus theorematum, & tamen Arist. accipit nomen designationis hoc loco pro genere eorum, quæ demonstrantur. Dic ergo, designationes, seu descriptiones intelligi nomine eorum, quæ demonstrantur, quia ipsa theoremata in ipsa linearum deductione, quasi in exemplo continentur.

CAPVT. III.

Text. 10. *ET [a] de his igitur magna dubitatio est, quo tandem modo is, qui constituere quicquā velit, veritatē assequi possit; ¶ & de principijs, nū genera elemēta esse, atque principia existimare oporteat; an ea potiùs, ex quibus insitis res quæque primùm constat. Exempli [b] causa, vocis elementa, & principia, videntur esse ea, ex quibus primùm voces omnes componuntur, non id, quod commune est; vox inquam ipsa: & [c] descriptionum, ea dicimus elementa esse, quorum demonstrationes in aliarum, aut omnium, aut plurimarū demonstrationibus insunt. Præterea, [d] & qui è corporibus plura elementa, & qui vnum esse dicunt, ea, ex quibus res componuntur, & ex quibus constant, principia esse asserunt; quo pacto Empedocles ignem, & aquam, & quæ cum his numerantur, elementa esse ait, ex quibus insitis entia constent, neque illa quasi rerum genera constituit. Adhæc, [e] si quis aliorum quoq; naturam considerare velit, exempli causa, lectum, ex quibus sit partibus, & quo pacto cōpositis; tum demum eius naturam perspiciet. Ob has igitur rationes non fuerint vtique ipsa rerum genera principia.*

Qua [f] verò ratione vnūquodq; per definitiones cognoscimus, principia autē definitionū genera sunt genera profectò eorū, quæ definiuntur, principia sint necesse est. Iam [g] si rerū scientiā accipere, est specierū accipere, à quibus res ipsæ dicūtur; ipsa profectò genera specierū principia sunt.

Videntur

d *Præterea, & qui* } Tertium argumentum ducitur ex auctoritate veterum Physicorum, qui nō genera rerū naturaliū, sed quæ illas reali compositione constituerent, earum principia, ac elemēta esse dicebant. 3

e *Adhæc, si quis* } Quartū argumentum desumitur ex iis, quæ arte conficiuntur, quorum perfecta cognitio, non ex cognitione communium generum peti solet, sed ex partibus, quibus constant, & ex ipso compositionis modo. 4

f *Qua verò ratione* } Iam argumentatur pro altera quæstionis parte. Contendit enim tribus argumētis, genera potiùs, quàm partes ad realem compositionem pertinentes, dicenda esse principia. Primum est, quia eadem sunt principia definitionum, & rerum, quæ definiūtur: principia autem definitionum, non sunt partes re ipsa componentes, sed genera, & differentiæ, quas etiam hoc loco nomine generum complectitur. *Argumētū primū pro altera parte quæstionis.*

g *Iam si rerum* } Secundum argumentū est, quia res singulæ non cadunt sub scientiam, nisi ratione suarum specierum; specierū autē principia dicūtur esse 2

genera

genera,& differentiæ;siquidem ex his illæ constitui solent, & in hæc resolui.

3 h *Videntur autem*} Tertium ducitur ex auctoritate Platonis,qui dicebat vnum & ens,magnúmque,& paruum esse rerum principia. Videtur enim his vti potiùs,vt generibus.quàm vt partibus ad realem compositionem pertinentibus.

Obiectio. i *At verò neque*} Diceret aliquis,ideo hanc quæstionem videri ambiguam, quia re vera vtraque sunt principia:tã ea, ex quibus entia reali cõpositione cõstãt, quàm genera, quæ de eisdem dicuntur. Eam tamen responsionẽ hac ratione refutat Aristoteles;si vtraq; sunt principia, duplex erit definitio essentialis vnius rei;quãdoquidem ex diuersis principiis, diuersæ definitiones essentiales existunt : at vnius rei vna tantùm datur definitio essentialis,quemadmodum & vna essentia:non possunt igitur vtraq; dici principia.

Dilutio.

φάναι δ' h δέ τινες καὶ τῶν λεγόντων στοιχεῖα τῶν ὄντων τὸ ἓν,ἢ τὸ ὄν,ἢ τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν, ὡς γένεσιν αὐτοῖς χρῆσθαι.ἀλλὰ i μὰ μὲν οὐδὲ ἀμφοτέρως γε οἷόν τε λέγειν τὰς ἀρχάς. ὁ μὲν γὰρ λόγος τῆς οὐσίας εἷς,ἕτερος δ' ἔσται ὁ διὰ τῶν γνωρίμων ὁ ὁρισμὸς,καὶ ὁ λέγων ἐξ ὧν ἐστιν ἐνυπαρχόντων.

Πρὸς k δὲ τούτοις,εἰ καί ὅτι μάλιστα ἀρχαὶ τὰ γένη εἰσὶ,πότερα δεῖ νομίζειν,τὰ πρῶτα τῶν γενῶν ἀρχὰς,ἢ τὰ ἔσχατα κατηγορούμενα ἐπὶ τῶν ἀτόμων;καὶ γὰρ τοῦτο ἔχει ἀμφισβήτησιν. εἰ l μὲν γὰρ ὅτι τὰ καθόλου μᾶλλον,ἀρχαὶ,φανερὸν ὅτι τὰ ἀνωτάτω τῶν γενῶν : ταῦτα γὰρ λέγεται καθ' ἁπάντων. τοσαῦται οὖν ἔσονται ἀρχαὶ τῶν ὅλων, ὅσαπερ τὰ πρῶτα γένη.ὥστ' ἔσται τὸ ὂν,καὶ τὸ ἓν ἀρχαὶ,καὶ οὐσίαι.ταῦτα γὰρ καθ' ἁπάντων μάλιστα λέγεται τῶν ὄντων.οὐκ οἷόν τε δὲ τῶν ὄντων ἓν εἶναι γένος,οὔτε τὸ ἓν,οὔτε τὸ ὄν.ἀναγκαῖον m μὲν γὰρ τὰς διαφορὰς ἑκάστου γένους καὶ εἶναι,καὶ μίαν εἶναι ἑκάστην: ἀδύνατον δὲ κατηγορεῖσθαι ἢ τὰ εἴδη τῶν γενῶν τῶν οἰκείων διαφορῶν,ἢ τὸ γένος ἄνευ τῶν αὐτῶν εἰδῶν. ὥστε

Num potiùs prima genera, an ea, quæ magis ad individua accedunt, principia dicenda sint.

k *Ad hæc etiam*} Persequitur eandem quæstionem septimam.Longior enim erat quàm hactenus discussa fuit,siquidem adhuc complectebatur dubitationem illam, Num prima genera, hoc est,quæ remotiùs de individuis dicuntur an potiùs,quæ proximè,dicenda sint principia. Quoniam verò hæc pars quæstionis supponit opinionem Platonis,qui sola genera ponebat principia;in omnibus argumentis, quæ in ea tractanda ab Aristotele afferuntur,subauditur aliquid Platonicum, vt patebit.

Primum argumẽtũ eorũ,quibus ostenditur, genera minùs vniuersalia potiùs principia dicenda esse.

l *Etenim si dicendum*} Sex argumentis probat,ea potiùs, quæ proximè de individuis prædicantur,quàm quæ sunt magis vniuersalia, dicenda esse principia. Primum est. Si magis vniuersalia potiùs dicenda essent principia, ens, & vnum essent prima rerum omnium principia atque substantiæ(id est essentiales causæ)at non sunt;igitur non est dicendum, magis vniuersalia esse potiùs principia. Maior ex eo patet, quia ratio,quare magis vniuersalia potiùs dicerentur principia,esset quia de pluribus prædicantur,ex quo fieret,vt prima,ac suprema genera,veluti substantia,quantitas &c. essent prima principia,singula suorum prædicamentorum,& ipsum ens, ac vnum essent prima omnino principia omnium rerum,quia de omnibus omnino rebus dicuntur. Minor ex eo probatur,quia ens,& vnum non possunt esse genera. Hinc enim sequitur illa non esse principia,nedum prima,& communissima facta tamen hac hypothesi,

theſi, quòd ſola genera ſint principia, quod Plato ponebat, contra quem Ariſt. argumentatur. Plato enim hac in re à ſuperioribus Philoſophis diſſenſit, quòd cùm illi poſuiſſent principia, ex quibus res naturali compoſitione conſtarent; ipſe primus inuexit ea, quæ de rebus, vt genera, & vniuoca, ac eſſentiali prædicatione dicerentur.

Eodē modo Syrianus, & Albert. tract. 2. c. 5.

Aliter Auerroes comm. 10.

[h] *Videntur autem quidam, & eorū, qui vnum, aut ens, aut magnum, & paruum elementa rerum eſſe dicunt, eis vt generibus vti. Atqui* [i] *fieri non poteſt, vt principia vtraque modo dicātur. Ratio enim ſubſtantiæ vna eſt; alia autem erit definitio, quæ per genera traditur, atque ea, quæ exponit, ex quibus inſitis res conſtet.*

[k] *Ad hæc, etſi quammaximè principia ſint genera; ipſa vtra exiſtimanda erunt principia; primáne, an quæ vltima de indiuiduis dicūtur? Nam & hoc non caret controuerſia. Etenim* [l] *ſi dicendum eſt, magis vniuerſalia principia eſſe, perſpicuū eſt, ſuprema genera eſſe principia: hæc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur eorum, quæ ſunt, principia erunt, quot prima ſunt genera. Quare & ipſum ens, & vnum ipſum, principia, ac ſubſtantiæ erunt: hæc enim de rebus omnibus maximè dicuntur. At vt genus vnum ſit eorum, quæ ſunt, fieri non poteſt, neque ipſum vnum, neque ipſum ens. Differentiæ* [m] *enim cuiuſque generis & eſſe, & earum quāque vnam eſſe neceſſe eſt; cùm tamen fieri nequeat, vt aut ſpecies generis de propriis differentijs, aut genus ſine ſuis ſpeciebus prædicetur.*

m *Differētias enim*] Quod ens, & vnum non poſſint eſſe genera hac ratione probat. Si ens, & vnum eſſent genera, nulla differentia eſſet ens aut vnum, ſubaudi, per ſe primo modo, ſeu eſſentialiter; at omnis differentia eſt ens, & vnum per ſe primo modo (ſaltem apud Platonē, quod ad vnum attinet) igitur, nec ens, nec vnum poſſunt eſſe genera. Maior probatur, quia nec ſpecies prædicantur eſſentiali prædicatione de differentijs, quibus cōſtituuntur, nec genera, ſine ſuis ſpeciebus (hoc eſt, vt diſtincta ſunt à ſuis ſpeciebus) eſſentialiter dicuntur de differentijs, quibus diuiduntur. Loquitur autem in poſteriori parte pronunciati de generibus, vt ſunt diſtincta à ſuis ſpeciebus, quia alioquin iam poſterior pars incideret in priorem. Quòd autem genera non prædicentur hoc pacto de differentijs, quibus diuiduntur (nam quòd ſpecies non dicantur eſſentialiter de ſuis differentijs perſpicuum erat) duobus argumentis probatur 6. Top. cap. 3. Vno, quia ſi eo pacto genus diceretur de differentijs, bis animal diceretur de homine ſemel per ſeipſum, & iterum per rationale, atque ita homo eſſet multa animalia. Altero, quia omnis differentia eſſet ſpecies, aut indiuiduum eius generis quod diuidit. Genus enim prædicari non poteſt in quæſtione quale eſt, de differentijs, ſed potiùs illis in eo prædicationis genere ſubijcitur: quicquid autem prædicato ſubijcitur eſſentialiter, & in quæſtione Quid eſt (ſi modò vniuoca ſit prædicatio) eſt illius ſpecies, aut indiuiduum. Cùm igitur ea, quæ concluduntur, ſint abſurda, fieri non poteſt, vt genera prædicentur eſſentialiter de ſuis differentijs. Minor verò ex eo patet, quia ſecundùm veram ſententiam, ens prædicatur eſſentiali prædicatione de omnibus rebus, & partibus earum quomodocunque conſtituētibus, vt patebit lib. 4. vnum autem, etſi res vera non ita prædicatur de rebus, tamen Plato, cōtra quem Ariſt diſputat, ita illud prædicari exiſtimabat, vt patet ex 1. libro, & aliis locis quamplurimis.

Genera non poſſe.

Quædam genera non prædicentur de differentijs ſuis.

Quàm late pateat eſſentialis prædicatio entis.

Obiectio.

Obijciat fortaſſe aliquis hoc loco, Ariſtotelem non rectè probaſſe inſtitutū. Erat enim probaturus, ens, & vnum non eſſe genera, id eſt non eſſe prædicata vniuoca, & eſſentialia (hoc enim modo ſumebat Plato nomē generis, cùm dicebat

Cap. 6. & 7.

genera

genera esse principia)& tamen nihil aliud probauit,quàm quòd nõ essent genera pressè,ac propriè accepta.

Dilutio. Huic obiectioni occurrendum est,ex eo,quod Arist.probauit,planè sequi institutum.Nam si ens,& vnum essent prædicata essentialia,& vniuoca;nulla vtique essent alia , quàm genera propriè dicta,cùm non habeant alia superiora: vnde fit,vt si non sunt genera pressè,ac propriè accepta, nullo modo sint prædicata vniuoca,& essentialia. Quinetiã si quis adeo discederet à communi , ac vera Philosophorũ sententia, vt diceret cum Scoto , dari prædicatum cõmune vniuocũ: & essẽtiale,quod nec genus sit, nec species , nec differentia;atque ens huiusmodi esset;adhuc ratione Aristotelica id refutari posset. Commune enim est omni prædicato vniuoco, vt non possit prædicari essentiali prædicatione de differentiis,quibus contrahitur,etiamsi illæ sint accidentales. Nam si A.prædicatum vniuocum contrahatur per B.differentiã siue essentialẽ,siue accidentalẽ ad C.cõpositũ ex vtroque, necessariò efficitur, vt si dicitur essentiali prædicatione de B,bis dicatur de C, semel per se ipsum, atque iterum per B. Quare,etsi Arist.loco verbi [genus] posuisset particulam [vniuocum] & nomine differentiarum intellexisset quascunque differentias, adhuc apta esset,& firma consecutio.

Nullum prædicatum vniuocũ posse essentialiter dici de differẽtiis, quibus cõtrahitur.

ὥστε εἴπερ τὸ ἓν γένος, ἢ τὸ ὄν, οὐδεμία διαφορὰ οὔτε τὸ ὄν, οὔτε τὸ ἓν ἔσται. ἀλλὰ μὴν εἰ μὴ γένη, οὐδ' ἀρχαὶ ἔσονται, εἴπερ ἀρχαὶ τὰ γένη. ¶ ἔτι [n] καὶ τὰ μεταξὺ συλλαμβανόμενα μετὰ τῶν διαφορῶν, ἔσται γένη μέχρι τῶν ἀτόμων: νῦν δὲ τὰ μὲν δοκεῖ, τὰ δ' οὐ δοκεῖ. πρὸς [o] δὲ τούτοις ἔτι μᾶλλον αἱ διαφοραὶ ἀρχαί, ἢ τὰ γένη. εἰ δὲ καὶ αὗται ἀρχαί, ἄπειροι, ὡς εἰπεῖν, ἀρχαὶ γίγνονται, ἄλλως τε κἄν τις τὸ πρῶτον γένος ἀρχὴν τιθῇ. ἀλλὰ [p] μὴν καὶ εἰ μᾶλλόν γε ἀρχοειδὲς τὸ ἕν ἐστιν, ἓν δὲ τὸ ἀδιαίρετον, ἀδιαίρετον δὲ ἅπαν ἢ κατὰ τὸ ποσὸν, ἢ κατὰ τὸ εἶδος, πρότερον δὲ τὸ κατ' εἶδος, τὰ γένη δὲ διαιρετὰ εἰς εἴδη, μᾶλλον ἓν ἂν τὸ ἔσχατον εἴη κατηγορούμενον: οὐ γάρ ἐστι ἄνθρωπος τῶν τινων ἀνθρώπων. ἔτι [q] ἐν οἷς πρότερον καὶ ὕστερόν ἐστιν, οὐχ οἷόν τε τὸ ἐπὶ τούτων εἶναί τι παρὰ ταῦτα. οἷόν εἰ πρώτη τῶν

Text. 11.

Vide Ferra. 1. con. Gẽt. c. 23. ad rationẽ tertiã.

2 n *Præterea, ex media*} Secundũ argumentũ hoc modo intelligi potest.Si magis vniuersalia potiùs dicenda essent principia,quia de pluribus dicũtur,omnia media cum differentiis sumpta,id est omnes species,& differentiæ(hæc enim interiecta sunt inter genus summũ,& indiuidua)dicenda essent principia,quia de multis prædicantur,ac proinde dicenda essent genera (ponimus enim sola genera esse principia,quæ erat Platonis opinio) at non omnia media dicenda sunt genera,ergo nec dicendũ est,magis vniuersalia esse potiùs principia.Propositio ex eo probari potest,quia si ea,quæ de pluribus prædicãtur,quia de pluribus dicuntur,magis sibi vendicant rationẽ principii , omnia quæ absolutè,& absque cõparatione alterius prædicãtur de multis, absolutè etiã sibi vẽdicabũt rationẽ principii,tametsi minùs,quàm ea,quæ de pluribus dicuntur, at omnes species,& differentiæ prædicantur de multis,igitur omnes dicentur principia, ac proinde genera. Assumptio ex eo patet,quia species infimæ, & propriæ earum differentiæ,non sunt dicenda genera,cùm non prædicẽtur essentiali prædicatione de pluribus specie differentibus. Quocirca Arist.1.Top.c.3. eas solas differentias nomine generis cõplexus est,quæ dicũtur de specie differentibus.

Genus.

Illud

Illud tamen aduerte, leue admodum peccatum esse, species infimas, eásque differentias, quæ cum illis reciprocantur, nomine generis appellare, cùm sæpe in communi sermone, & apud Oratores, Historicos, & Poëtas, atq; adeo apud ipsum Aristotelem, nonnunquam eiusmodi species infimæ, genera dicantur, vt cùm in præfatione horum librorum, dicitur, genus autem hominum arte viuit, & ratione. Quanquam non prorsus caret vitio ea locutio, cùm vsurpatur à Philosopho in re admodum philosophica determinata (cuiusmodi est doctrina de principiis) quod fecit Plato: etsi in disputanda pro vtraq; parte sine vitio vsurpari possit vt nonnunquam fit ab Arist. in hoc libro.

Species infimas, differentias q; specificas interdū nomine generis appellari.

Lib. 1. cap. 1.

Quære si vnū ipsum genus sit, aut verò ipsum ens, nulla vtique differentia, aut ens, aut vnum erit. At si genera non sint, neq; principia erūt; siquidē genera principia sunt. ¶ *Præterea,* [o] *& media cum differētijs simul sumpta, genera erūt ad indiuidua vsq; nunc autē alia videntur esse, alia nō videntur. Adhæc,* [o] *magis adhuc differentiæ, quàm genera principia erūt. Quòd si & hæ principia sint, infinita, propè dixerim, principia emergunt, præsertim si quis primū genus principiū ponat. At petiā, si vnū ipsum principij rationem magis habet; idq; est vnum, quod indiuisibile est; quod autē indiuisibile est, id omne, aut quātitate, aut specie diuidi nequit; quod verò specie non diuiditur, prius est; atq; genera in species diuidi possunt; magis profectò vnum fuerit, quod vltimū prædicatur: neq; enim homo genus est singulorum hominum. Præterea,* [p] *in quibus est prius, & posterius, in ijs fieri non potest, vt quod de illis dicitur, sit quicquā præter illa: vt si dualitas sit*

Text. 11.

o *Adhæc, magis adhuc*} Tertium argumentum, huiusmodi esse videtur. Si magis vniuersalia potiùs dicenda essent principia, omnes differentiæ essent principia, vt patet ex probatione propositionis superioris argumēti, atque eò magis quàm genera, quia genus est velut materia, differentia autem, vt forma: at incommodū est dicere omnes differentias esse principia, cùm sint penè infinitæ, præsertim si omnes à summo genere, vsque ad indiuidua ponantur principia: non potiùs igitur magis vniuersalia dicenda sunt principia. Incommodum verò esse id, quod Arist. hic tangit hinc fit probabile. Nam si non alia essent principia rerum naturalium quam genus summum, & differentiæ, quibus illud contrahitur; nec res naturales perciperentur a Physicis, nisi hæ omnes intelligerentur, nullus penè esset, qui rem vllam naturalem percipere t, quarum tamen notitiam illi facil per materiam, & formam intelligere, ac explicare solent. Itaque videtur Arist hoc loco eius vitij arguere Platonem, quòd parum Physicus fuerit, totúmque rerum natur lium negotiū ad prædicata, quibus res metaphysico more constituitur, transtul rit. 3

Genus, & differentia.

p *At etiam, si vnum*} Quartum argumētum hoc modo habet. Illud magis est principium, quod est magis vnum. Species infima est magis vna, quàm genus, ergo & magis principium: ex quo fit, vt minùs vniuersalia magis dicenda sint principia. Maior confirmatur auctoritate Platonis dicentis, ipsum vnum (quod ille ponebat maximè vnum) esse primum principium. Minor autem ex eo probatur, quia vnum definitur esse id, quod diuidi non potest, siue quantitate, vt Socrates in duos Socrates siue specie, vt homo in duas species hominum, & animal in corpus animatum, & inanimatum. Cùm igitur vnitas eius, quod ea ratione dicitur vnum, quòd in species diuidi nequeat sit prior natura vnitate ea, qua res dicitur vna, quia non possit diuidi secundum quantitatem (prior enim natura est, vnitas formalis, quàm materialis) species verò infima prorsus diuidi nequeat in species, genus autem necessariò diuidatur in aliquas; efficitur, vt species infima sit magis vna quàm genus. 4

Vnum.

q *Præterea, in quibus*} Quintum argumentum est. Principia sunt præter ea, quorum 5

quorum sunt principia; seu (quod idem est) sunt separata à principiatis: genera autem non possunt esse præter species, cùm tamen species infimæ sint præter indiuidua: potiùs ergo species infimæ sunt principia quàm genera. Maior est Platonis. Prior pars minoris ex eo probatur, quia apud Platonem in iis rebus, in quibus datur prius, & posterius natura, vt in speciebus numerorum, & figurarum non datur communis Idea. Pro qua re lege Auctorem 1. Eth. cap. 6. Cùm igitur in cæteris speciebus detur prius, & posterius natura quemadmodũ in speciebus numerorũ, & figurarum (omnes enim species, cuiuscunque generis sint, eundem ordinẽ seruant inter se, quẽ cernimus inter species numerorum, & figurarũ, quoad multitudinem vnitatũ, aut angulorum) efficitur, vt si numerus, & figuræ nõ sunt genera separata à suis speciebus, nec cætera genera à suis separata sint quinetiam eò minùs cætera separata erunt, quòd numerus, & figuræ apud Platonem maximè genera inter omnia esse videantur, ac proinde maximè per se existentia. Posterior autem pars minoris, præter quàm quòd aperte est Platonis, ea etiam ratione probatur, quia in indiuiduis eiusdem speciei infimæ non datur prius, & posterius natura: quo fit, vt nihil impediat, iuxta doctrinam Platonis, quo minùs species infimæ ab illis seiunctæ sint. Quo autem pacto in speciebus detur ordo prioris, & posterioris natura, non autem in indiuiduis eiusdem speciei, octauo huius operis lib. explicabimus.

Species sicut numeri.

ἀριθμῶν ἡ δυάς, οὐκ ἔσται τις ἀριθμὸς παρὰ τὰ εἴδη τῶν ἀριθμῶν: ὁμοίως δὲ οὐδὲ [r] σχήματα παρὰ τὰ εἴδη τῶν σχημάτων. εἰ δὲ μὴ τούτων σχολῇ τῶν γε ἄλλων ἔσται τὰ γένη παρὰ τὰ εἴδη: τούτων γὰρ δοκεῖ μάλιστα εἶναι γένη. ἐν δὲ τοῖς ἀτόμοις οὐκ ἔστι τὸ μὲν πρότερον, τὸ δ' ὕστερον. ἔτι [s] ὅπου τὸ μὲν βέλτιον, τὸ δὲ χεῖρον, ἀεὶ τὸ βέλτιον πρότερον ὥστ' οὐδὲν τούτων ἂν εἴη γένος. ἐκ μὲν οὖν τούτων μᾶλλον φαίνεται τὰ ἐπὶ τῶν ἀτόμων κατηγορούμενα ἀρχαὶ εἶναι, τῶν γενῶν.

Πάλιν [r] δὲ, πῶς αὖ δεῖ ταῦτα ὑπολαβεῖν ἀρχάς, οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν. τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν δεῖ καὶ τὴν αἰτίαν εἶναι παρὰ τὰ πράγματα ὧν ἀρχὴ, καὶ δύνασθαι εἶναι χωριζομένην αὐτῶν, τοιοῦτον δέ τι παρὰ τὸ καθέκαστον εἶναι, διὰ τί ἄν τις ὑπολάβοι, πλὴν ὅτι καθόλου κατηγορεῖται, καὶ κατὰ πάντων; ἀλλὰ μὴν εἰ διὰ τοῦτο, τὰ μᾶλλον καθόλου, μᾶλλον θετέον ἀρχάς. ὥστε ἀρχαὶ τὰ πρῶτα ἂν εἴησαν γένη.

r *Neque figuræ*} Cur non dixerit [figura] quemadmodum dixit, Numerus, ratio est, quia cum proximum genus numerorum sit vnum tantùm, ipse inquam numerus: figurarum tamen sunt multa, vt triangulus, quadrangulus, &c. quorum singula in suas species diuiduntur.

6 [*Præterea, vbi aliud*} Sextum hoc argumentum etsi solis verbis videatur differre à superiori; tamen non nihil re ipsa differt. Nam superiùs ducebatur ex ratione prioris, & posterioris natura, hoc autem ex ratione melioris, & deterioris, hoc est, perfectioris, & minùs perfecti quæ, vt multis placet, minùs latè patent. Illa enim funduntur ad species numerorum, & figurarũ, relationum, & ad omnes omnino species; hæc autem, vt iidẽ dicũt, non cernitur in speciebus numerorum,

merorum,nec figurarum, aut saltem in speciebus relationum, quòd hæ non credantur dicere formaliter perfectionem. De qua re lib. quinto.

t *Rursus autem, quo pacto?* Iam argumentatur pro altera dubitationis parte hac vna ratione. Principium debet esse separatum à rebus, quarum est principium (quod ex Platone sumitur) ideo autem à rebus dicitur separatum, quia prædicatur de iis omnibus, quæ eius nomine, ac ratione participant, igitur quo aliquid de pluribus prædicatur, eò magis dicendum est principium: huiusmodi autē sunt magis vniuersalia. Ita fit, vt potiùs prima genera videantur dicenda prima principia. *Argumē tum pro altera parte dubitationis*

sit numerorum prima, non erit vllus numerus præter numerorum species: eodémque modo, neque t *figuræ præter species figurarum. Quòd si non horum, multò minùs aliorum genera præter species erũt: horum enim maxime videntur esse genera. In indiuiduis autem non aliud prius est, aliud posterius. Præterea,* t *vbi aliud melius est, aliud deterius; semper illud est prius, quod melius. Quare nihil horum genus fuerit. Atque ex his quidem patet, ea, quæ de indiuiduis prædicantur, magis quàm genera, principia esse.*

Rursus t *autem, quo pacto hæc existimanda sint principia, non facile dictu est. Oportet enim principium, & causam præter res eas esse, quarũ est principium, & ab eis separari posse. Quod autem tale est, id esse præter rem singularem, cur quisquam existimet, nisi quia vniuersè, & de omnibus prædicatur? At si ob hanc causam certè quæ magis vniuersalia sunt, magis statuenda erunt principia. Itaque prima genera principia vtique fuerint.*

Hæc quæstio, quod attinet ad priorem dubitationē, hoc pacto dissolui potest. Vtraque esse principia, tam partes, quæ primò componũt reali cõpositione, quàm prædicata essentialia, quæ sola ratione, siue ex natura rei constituunt. Priora sunt materia, & forma, ex quibus cõstituuntur res omnes naturales: posteriora sunt genus, ac differẽtia, ex quibus constituuntur cæteræ etiam res habentes principia. Nec obiectio, quam Arist. proponit contra hanc responsionē, quicquam efficit. Nam, etsi vnius rei vna tantùm est essentia; tamen res naturales possunt definiri, vel per materiam, vel per formam, vel per vtramque. Quòd si sermo sit de ea sola definitione quæ per omnia intrinseca rei principia traditur; dicendum est, res naturales duobus modis posse considerari; Vno physicè, vt constant materia, & forma, altero metaphysicè, quatenus constant genere, & differentia, quæ compositio in rebus etiam metaphysicis cernitur. Iuxta has igitur duas considerationes duplex potest tradi definitio essentialis rerum naturalium, altera per materiam, & formam; altera per genus, & differentiam: quæ tamen non censentur simpliciter diuersæ, quia genus, & differentia sumuntur ex materia, & forma, aut potius ex gradibus perfectionis eius compositi, quod constat ex materia, & forma, vt patebit libro septimo. *Solutio prioris dubitatio nis. Dilutio obiectio. Duplex definitio, physica altera, altera meta physica.*

Quod verò attinet ad posteriorem dubitationē ita dissoluenda est, vt dicamus, magis vniuersalia esse magis principia in genere causæ materialis; minùs autē vniuersalia, in genere causæ formalis. Quod ideo dixerim quia etsi omnia prædicata essentialia dici soleant principia formalia, tamen si alia cum aliis conferantur, inferiora sunt perfectiora, ac proinde magis formalia. Nec oportet dissoluere rationes, quas Arist. pro vtraque parte affert, quia cùm in omnibus supponat aliquid Platonicum, nihil concludunt, nisi contra Platonem. Quo circa non accepimus in hac solutione vniuersalia, quasi separata à singularibus, sed vt re vera in eis existunt. *Solutio posterioris dubitatio nis.*

Capitis

Capitis quarti Explanatio.

Disputatio octaua quæstionis.

Est autem & his] Disputat octauam quæstionem, qua quæritur, num præter causam materialem esset alia causa per se, siue essentialis rerum naturalium; quòd si esset, nũ existeret extra singularia &c.

Dicitur autẽ hæc quæstio proxima superiori, quia quæ in ea dicuntur, cohærent cũ iis, quæ in superiori dicta sunt. sæpe enim in tractanda superiori positum est, vniuersalia ideo esse principia, causasque per se rerum singulariũ, quia essent ab illis separata.

Κεφ. Δ'.

Ἔστι [a] δ' ἐχομένη τε τούτων ἀπορία, καὶ πασῶν χαλεπωτάτη, καὶ ἀναγκαιοτάτη θεωρῆσαι, περὶ ἧς λόγος ἐφέστηκε νῦν. εἴτε [b] γὰρ μή ἐστί τι παρὰ τὰ καθέκαστα, τὰ δὲ καθέκαστα ἄπειρα, ἢ ἀπείρων πῶς ἐνδέχεται λαβεῖν ἐπιστήμην; ἢ γὰρ ἕν τι καὶ ταὐτόν, καὶ ἧ καθόλου τι ὑπάρχει, ταύτῃ πάντα γνωρίζομεν. ἀλλὰ [c] μὴν εἰ ἔστι τοῦτο ἀναγκαῖόν ἐστι, καὶ δεῖ τι εἶναι παρὰ τὰ καθέκαστα, ἀναγκαῖον ἂν εἴη τὰ γένη εἶναι παρὰ τὰ καθέκαστα, ἤτοι τὰ ἔσχατα, ἢ τὰ πρῶτα, ἔστι δ' ὅτι ἀδύνατον, ἄρτι διηπορήσαμεν.

Ἔτι [d] εἰ ὅτι μάλιστά ἐστί τι παρὰ τὸ σύνολον, ὅταν κατηγορῇ τι τῆς ὕλης, πότερον, εἰ ἔστιν εἶδός τι, παρὰ πάντα δεῖ εἶναί τι, ἢ παρὰ μὲν ἔνια εἶναι, παρὰ δ' ἔνια μὴ εἶναι. ἢ παρὰ ταῦτα; εἰ [e] μὲν οὖν μηθέν ἐστι παρὰ τὰ καθέκαστα, οὐδὲν ἂν εἴη νοητὸν, ἀλλὰ πάντα αἰσθητὰ καὶ ἐπιστήμη οὐδενός, εἰ μή τις εἶναι λέγει τὴν αἴσθησιν, ἐπιστήμην. ἔτι δ' οὐδὲ δ' ἀΐδιον

Argumẽtum pro parte affirmatiua

b *Si enim non sit*] Posito, dandã esse aliã causam per se rerum naturalium, præter materialem; ea ratiõe suadet Arist. illam existere extra singularia, quia alioqui nullo modo de rebus singularibus posset haberi scientia. Etenim successione, non modò singulariaipsa sed etiam omnia, quæ in singularibus existunt, præter causam materialem, quæ eadem permanet infinita sunt. Cùm igitur infinita non possint cadere sub scientiam, nisi ratione alicuius vnius naturæ, quæ de eis omnibus dicatur, necessariò videtur effici, naturas vniuersales, quæ sunt causæ formales, ac per se rerum naturalium, existere extra singularia.

Argumẽtum pro parte negatiua.

c *At verò, si hoc*] Probat oppositum hac ratione. Quia si scientia Dei necessariò infert separationem formalium causarum, siue principiorum, existendum erit principia, & causas essentiales rerum, esse vel genera insima, vel summa, eáque separata, quod fieri non posse in superiori quæstione tractando probatum est. Non persequitur autem Arist. vlteriùs quæstionem hanc, quia reliqua dubitatio, quæ in ea tangitur, potest in decima tractari.

Solutio quæstionis, & argumenti partis affirmatiuæ.

Determinatio huius quæstionis passim habetur apud Arist. præsertim in septimo, duodecimo, & duobus extremis libris, penè enim vbique negat naturas vniuersales separatas à singularibus. Rationem autem, quæ hic in oppositum affertur, facilè dissolues, si dicas, non omnia, quæ sunt in infinitis, esse ratione sui infinita. Quanquam enim differentiæ individuantes sint ratione sui infinitæ, quemadmodum, & ipsa individua, tamen naturæ vniuersales, quæ per eas contractæ

cõtractæ sunt ad diuersa indiuidua, nõ sunt infinitæ ratione sui, sed ratione illarũ, quod est esse eas per accidẽs infinitas. De iis autem, quæ per accidẽs sunt infinita potest haberi scientia, si secundum se accipiantur, quemadmodum de iis, quæ per accidens cõtrumpuntur, si secundum se spectentur. *Naturas vniuersales esse infinitas per accidens.*

d *Præterea, si quàm maxime*] Disputat nonam quæstionem, qua quærebatur, nũ quiditas substantiæ materialis esset aliud à substantia, cuius est quiditas, an verò in quibusdam aliud esset, in aliis minime. Interpretor autem hoc loco verbũ (præter) non quatenus significat separationem realem, vt apud Platonẽ, sed quatenus significat diuersitatẽ naturæ, seu, vt ita dicam, alietatẽ, quem sensum quæstionis rectius Albertus, quam alii priorem, videtur tradere. Videtur enim Arist determinare hanc quæstionẽ lib. 7. cap. 6. & 15. vbi nihil aliud statuit, quàm quòd in quibusdam quiditas sit aliud ab eo, cuius est quiditas; in quibusdã verò non item. Quanquam Plato ex alietate essentiæ colligebat eius separationem. Itaque Arist. vt communicet cum Platone in vocabulis, vtitur potiùs hoc loco vocabulo [præter] quàm verbo [aliud]. Sit ergo Arist. si quam maximè aliquid, id est quiditas, dicatur esse præter ipsum totum, seu præter id, cuius est quiditas, in substantiis materialibus, ac sensibilibus, vt Plato dicebat; ambiguum tamen esse, vtrum id sit verum in omnibus, an in quibusdam tantùm, an verò in nullis. *Disputatio nonæ quæstionis.*

CAPVT IIII.

Text. 12. [a] EST autem, & his proxima, & omnium difficillima, & ad contẽplandum maximè necessaria dubitatio, de qua nunc sermo instituitur. Si [b] enim non est quicquam præter singularia; singularia verò infinita sunt; qui fieri potest, vt infinitorum scientia comparetur? Nam quatenus vnum aliquid atque idem, & quatenus vniuersale quippiam est, eatenus omnia cognoscimus. At verò [c] si hoc necessarium est, & præter singularia aliquid esse oportet; necesse vtique fuerit, vt genera præter singularia existant, siue vltima illa sint, siue prima; quod paulò ante fieri non posse disputando docuimus.

tract. 2. c. 7.

Præterea [d] *si quàm maximè aliquid sit præter ipsum totum, cùm aliquid de materia prædicabitur, vtrum, si qua est forma, oporteat præter res omnes esse quippiam, an præter quasdam esse, præter quasdam non esse, an verò præter nullam? Ac,* [e] *si nihil est præter singularia, nihil sanè fuerit intelligibile, sed omnia sensibilia: nullius quoque rei erit scientia, nisi quis sensum scientiam esse dicat. Præterea,* [f] *neq; erit perpe-*

e *Ac si nihil*] Duabus rationibus ostendit quiditatem, saltem in aliquibus singularibus sensibilibus, esse præter ea, quorũ dicitur quiditas. Prior est quia si nihil est præter singularia sensibilia, nihil erit intelligibile, atque ita, aut nullius rei erit scientia, aut scientia nihil differet à sensu, quorum vtrunque est absurdissimum. In hac ratione supponit Aristoteles, omnia singularia esse sensibilia, quod non solùm habet probabilitatem ex quorundam Veterum sententia, sed etiam videtur sequi ex dictis Platonis, vt interim omittamus Deum. Quanquam enim ille præter singularia sensibilia ponebat Ideas, tamen non dicebat, eas esse res singulares, sed vniuersales. *Prima ratio pro parte affirmatiua.*

Ratio secunda.

f *Præterea, neque erit*] Posterior ratio est, quia si nihil esset præter singularia sensibilia, cùm omnia singularia sint mobilia & corruptibilia, nihil erit immobile, nihil perpetuum, quod mox probat absurdum esse. Hoc etiam loco argumẽtatur Arist. ex opinione Platonis, putabat enim Plato corpora cœlestia esse corruptibilia suapte natura, etiam si Dei beneficio nunquam essent interitura, vt patet ex Timæo, sic enim mundi conditor alloquitur cœlos in eo libro, in- *Opinio Platonis de natura corporum cœlestiũ.*

terprete Cicerone in libro de Vniuersitate [Sed quoniam orti estis, immortales vos quidem esse, & indissolubiles non potestis: neutiquam tamen dissoluemini, nec vos vlla mortis fata periment &c.]

g *Atsi perpetuum*} Ea ratione probat absurdum esse dicere, nihil esse perpetuum, quia si nihil esset perpetuum, nulla esset generatio. Nam vt generatio sit, necesse est, vt tum materia, tum etiã forma sit perpetua. Aliter tamen, ac aliter: materia quidem secundùm identitatem numeralem: forma verò secundùm identitatẽ specificã, aut genericã.

Nõnulla de generatione.

ἀΐδιον οὐδὲν, οὐδὲ ἀκίνητον. τὰ γὰρ ἀισθητὰ, πάντα φθείρεται, καὶ ἐν κινήσει ἐστίν. ἀλλὰ βμλὼ, εἰ γε ἀΐδιον μηδέν ἐστιν, οὐδὲ γένεσιν εἶναι δυνατόν. ἀνάγκη γὰρ εἶναί τι τὸ γινόμενον, καὶ ἐξ οὗ γίνεται, καὶ τούτων τὸ ἔσχατον ἀγέννητον, εἴπερ ἵσταταί τε, καὶ ἐκ μὴ ὄντος γενέσθαι ἀδύνατον. ἔτι δὲ γενέσεως οὔσης καὶ κινήσεως, ἀνάγκη καὶ πέρας εἶναι. οὔτε γὰρ ἄπειρός ἐστιν οὐδεμία κίνησις, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐστὶ τέλος, γίνεσθαί τε οὐχοἷόν τε τὸ ἀδύνατον γενέσθαι· τὸ δὲ γεγονὸς, ἀνάγκη εἶναι, ὅτε πρῶτον γέγονεν. ἔτι δ', εἴπερ ὕλη ἐστὶ διὰ τὸ ἀγέννητος εἶναι, πολὺ ἔτι μᾶλλον εὔλογον, εἶναι, καὶ οὐσίαν ὁποτὲ ἐκείνη γίνεται, εἶναι. εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἔσται, μὴτε ἐκείνη, οὐδὲ ἔσται τὸ παράπαν. εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἀνάγκη τι εἶναι παρὰ τὸ σύνολον τὴν μορφὴν καὶ τὸ εἶδος. εἰ δ' αὖθις τοῦτο θήσει, ἀπο-

h *Nam & id, quod fit*} Quòd data generatione necesse sit eandem numero materiam esse perpetuam, siue ingenitã ex eo probat, quia nec omnis materia potest generari ex alia atq; alia priori in infinitũ, nec vlla potest generari ex nihilo.

i *Praterea, cùm generatio*} Quòd data generatione necesse sit, formã eandẽ, specie, aut genere esse perpetuam, duabus rationibus probat. Primùm, quia omnis generatio, & omnis motus habet finem, siue terminum ad quẽ: nihil autem producitur ad finem, siue ad actũ, nisi ab eo, quod est actu; siue id fiat secũdùm eandem speciẽ, siue secundùm genus idẽ, vt homo qui fit ab existente homine, & mus, qui generatur à mure existente, aut à sole. Cuius rationis assumptionem subaudire oportet, vt faciunt Syrianus, & Albertus. Deinde, quia si materia antè est, quàm ex ea quicquam generetur, magis consentaneum est rationi, vt forma ante existat secundùm speciem, aut genus; quando quidem vt forma communicetur, ac multiplicetur, materia disponitur, ac præparatur. Ita concludit, necesse esse fateri, tum materiam, tum formas esse perpetuas quia alioqui nulla esset generatio nihilque esset eorũ, quæ gignuntur, & intereunt. Quod cùm dici nequaquam possit, colligit, necessariò dicendum esse, essentiã, & quiditatem rerum (quam vocat speciem, & formam) esse præter ipsum totum, hoc est, præter id, cuius est quiditas, saltem separatione alietatis, siue diuersitatis ex natura rei. Id enim quod nec generatur, nec corrumpitur, saltem per se, cuiusmodi est omnis quiditas, & essentia, quæ primò definitione explicatur, aliqua diuersitate, saltem ex natura rei, necesse est distinguatur ab iis, quæ per se generantur, & corrumpuntur: cuiusmodi sunt sola individua.

Nihil ad actũ perduci, nisi ab eo, qd actu sit.

Materia, & forma.

k *Etenim nec motus*} Quasi nõ habeat certũ finẽ ac terminũ secũdùm speciẽ, vt Syrianus annotat, quãquã possit esse infinitus secũdũ iterationẽ vt motus cœli.

Terminus generationis.

l *Nec fieri potest*} Hæc verba eò pertinẽt vt ostẽdatur, omnẽ generationem necessariò habere terminũ. Nam si terminus generationis, quod est esse rei, nõ

potest

potest dari, nec eius quidem acquisitio, quæ appellatur, Fieri, dari vllo modo potest. Idem habes apud Auctorem 6. Phy. cap. vltimo.

text. 92.

m *Id autē, quod*} Quòd esse rei sit terminus, ex eo ꝓbat, quia necesse est, vt id, quod factū est, cùm primū eius generatio absoluta, & perfecta est, tū primū sit.

n *Esse, & substantiam*} Vtrunque verbum significat hoc loco formā, alterúmque est additū alteri explicationis causa. Sensus ergo est; Multò magis consentaneum est rationi, vt forma existat in rerum natura, quū materia existit, perpetuò videlicet. Materia enim cùm sit informis ex se se, sine forma existere non potest. Locus sanè erat obscurissimus detracta particula καὶ, qua carent omnes codices, quotquot viderim, vno excepto manu scripto, antiquo, & probato. Nec certè aliter cōtextus videbatur posse intelligi, nisi cum dicitur ὁπότε ἐκείνη γίνεται ἔστι, verbum ἔστι idem valeret, atque τοῦ ἔστι ἕνεκεν, vt sententia ita finiretur, cùm illa sit ipsius esse, sine essentiæ gratia, quo pacto redderetur causa existētiæ formæ ex eo, quòd ipsa sit finis, propter quem materia existit. verū hæc interpretatio dura est valde, præsertim cùm verbum ἔστι, non habeat propositum articulum.

perpetuum quicquam, neque immobile. Sensibilia enim intereūt omnia, & in motu sunt. At [k] *si perpetuum nihil est, nec generatio esse potest. Nam* [h] *& id, quod fit, & id, ex quo fit, aliquid sit necesse est, & eorum vltimum ingenitum esse; siquidem & datur status, & fieri non potest, vt quicquam ex non ente gignatur. Præterea* [i] *cùm generatio sit, ac motus; & extremum sit necesse est. Etenim* [k] *nec motus vllus infinitus est, sed quilibet finem habet; nec* [l] *fieri potest, quod factum esse nequit: id* [m] *autem, quod est factum, necesse est vt sit, cùm primùm factū est. Præterea, si materia est, quia ingenita est; multò adhuc magis rationi consentaneum est, esse,* [n] *& substantiam quando illa est, esse. Nam* [o] *si neque hæc erit, neque illa, nihil omnino erit. Quòd si hoc fieri nequit, forma profectò, atque species aliquid præter ipsum totum sit necesse est. Si* [p] *quis autem hoc rursum ponat, dubita-*

o *Nam si neque hæc*} Græce est, εἰ γὰρ μήτε τοῦτο, id est [si enim neque hoc] Verùm quia illud [hoc] refertur ad prius verbum ἔστι iuxta nostram lectionem, aut ad posterius, iuxta lectionem aliorum codicum, vt eam interpretati sumus vtroque autem modo significatur eo verbo forma, potiùs reddimus [hæc] quod cæteri omnes faciunt,

p *Siquis autem*} Hactenus probauit quiditatem, saltem in aliquibus rebus, esse præter ea singularia, quorum dicitur quiditas. Nunc oppositum ea ratione confirmat, quia si id detur, magna dubitatio exurgit in quibus nam rebus id dicendum sit. Perspicuum est enim in omnibus dici non posse. Neque enim præter Singulas domos danda est domus aliqua, siue quæ separata sit more Platonico (siquidem ille non agnoscebat Ideas in rebus, quæ arte conficiuntur) siue quæ distincta sit ex natura rei ab his parietibus, tecto, & fundamento, cum nihil aliud sit essentia domus, quàm ipsæ partes coniunctæ, & ordine dispositæ, quod secus dicendum est de essentia, qua Socrates est homo, cæterisque rerum naturalium quiditatibus.

Argumētum pro parte negatiua.

Solutio huius quæstionis in hoc posita est, vt dicamus, Quiditatē in quibusdam esse aliud ab iis, quorum est quiditas, in quibusdā autem non item. Si enim conferatur cum iis quibus primò conuenit, vt humanitas cū homine cōmuni; nō aliud est, sed idē prorsus ex natura rei, tametsi solo concipiendi, ac significādi modo differat. Nā humanitas significatur vt forma absolute, homo autē vt habēs humanitatē, eodémq; modo res habet in cæteris. Atque eadē ratione dicebat Plato se habere humanitatem, quæ est quiditas hominis ad hominem separātum. Si autem conferatur cum iis, quibus secūdaria ratione seu mediato

Solutio quæstionis.

cóuenit, vt humanitas cum Socrate, aliud est ipsa ex natura rei aliud vero id, cuius ipsa est quiditas. Nam Socrates præter humanitatem, quæ communi definitione explicatur, aliquid necessariò includit, quo distinguitur à Platone, ac cæteris hominibus. Atque in his ponebat Plato, nō solùm alietatem, sed etiam separationem realem, vt sæpe dictū est. Verùm de hac re latiùs in 7. lib. cap. 4. & 15. cùm Arist. agēdum est. Nec oportet soluere rationes, quas ille hoc loco pro vtraque parte affert, cum rectè cōcludant. Quāquam enim duæ priores, quæ pro affirmatiua parte afferūtur, falsa quædā assumūt; iis tamen secundùm Platonem positis, rectè efficitur, si nullius rei singularis q̄ditas differt ex natura rei ab ipsa re singulari, nihil omnino cadere posse sub scientiā propriè dictam, quæ quidem est vniuersalium, nullámq; essentiā esse perpetuā, nō solùm positiuè, sed ne negatiuè quidē. Si enim essentiæ rerū nullo modo essent aliud à rebus singularibus corruptibilibus, omnes essentiæ corrumperentur per se, quemadmodum & ipsa indiuidua. Imo etiam id rectè efficitur, quod Aristoteles deinceps colligit, si nihil est perpetuum (id est nulla essentia rei, quæ generatur, & corrumpitur) nec materiam, nec formam esse perpetuā. Etenim si hæ sunt perpetuæ perpetuitate à nobis explicata, necesse est vt essentiæ rerum, quæ generantur, & intereunt, sint perpetuæ eo modo, quo forma est perpetua, scilicet secūdum identitatē specificā, aut genericā.

Quid cōcludāt argumenta vtriusque partis.

ἀπορία ἐπὶ τίνων τε θήσει τοῦτο, καὶ ἐπὶ τίνων οὔ. ὅτι μὲν γὰρ ἐπὶ πάντων οὐχ οἷόν τε, φανερόν: οὐ γὰρ ἂν θείημεν εἶναί τινα οἰκίαν παρὰ τάς τινας οἰκίας.

Πρὸς q δὲ τούτοις, πότερον ἡ οὐσία μία πάντων ἔσται, οἷον τῶν ἀνθρώπων; ἄλλ' ἄτοπον. οὐ γὰρ ἓν ἅπαντα, ὧν ἡ οὐσία μία, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφορα. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄλογον. ἅμα δὲ καὶ πῶς γίνεται ἡ ὕλη τούτων* ἕκαστον καὶ ἔστι τὸ σύνολον ἄμφω ταῦτα; ¶ ἔτι r δὲ καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν, καὶ τόδε ἀπορήσειεν ἄν τις. εἰ μὲν γὰρ εἴδει εἰσὶν ἓν, οὐθὲν ἔσται ἀριθμῷ ἓν, οὐδ' αὐτὸ τὸ ἓν, καὶ τὸ ὄν. καὶ τὸ ἐπίστασθαι πῶς ἔσται, εἰ μή τι ἔσται ἓν ἐπὶ πάντων; ἀλλὰ s μὴν εἰ ἀριθμῷ ἓν, καὶ μία ἑκάστη τῶν ἀρχῶν, καὶ μὴ ὥσπερ τῶν αἰσθητῶν ἄλλαι ἄλλων, οἷον τῆσδε τῆς συλλαβῆς τῷ εἴδει τῆς αὐτῆς οὔσης, καὶ ἀρχαὶ εἴδει αἱ αὐταὶ (καὶ γὰρ αὗται ὑπάρχουσιν ἀριθμῷ ἕτεραι) εἰ δὲ μὴ οὕτω, ἀλλ' αἱ τῶν ὄντων ἀριθμῷ ἕν εἰσιν, οὐκ ἔσται παρὰ

Text. 13.

** Al. ἕκαστον.*

Text. 14.

Disputatio decimæ quæstionis.

q *Adhæc, vna ne*} Disputat quæstionem decimam, qua quærebatur, vtrum principia, tam formalia, quàm materialia, sint definita numero, an specie sola; hoc est, Num eorum, quæ sunt diuersa numero, sed idem specie, detur vnum tantùm numero principium formale, & vnum materiale; an verò diuersa numero, sed vnum specie. Quòd igitur non detur vnum tantum principium formale respectu diuersarum rerum eiusdem speciei duabus rationibus probatur. Prior est, quia hoc pacto ea, quæ sunt multa ac differentia essent vnū numero, & non essent vnum numero, quo nihil absurdius. Posterior est, quia materia cùm sit diuisa in singulis indiuiduis, non posset accipere vnam, & eandem numero formam omnium (quod ille vocat, materiam fieri vnumquodque horū) siquidem eadem numero forma, non potest simul informare diuersas totales materias,

Argumēta pro parte negatiua.

materias, neque verò hæc ambo possunt constituere ipsum totum diuersum numero in singulis. Itaque, aut forma vnam tantùm numero materiam informaret, aut nullã. Syrianus tamẽ intelligit hæc de Idæis, non de formis, quæ sunt partes compositorũ, ad quã expositionẽ ægrè aptari possunt verba Aristotelis.

r *Præterea, hoc etiam*} Extendit quæstionẽ ad omnia principiorum genera, quæritque, Num respectu eorum, quæ sunt diuersa numero, sed eadẽ specie, detur in quolibet genere principiorum vnum numero principiũ; an verò plũra numero, sed vnum specie. Probat autem priori loco, dandum esse vnũ numero. Primùm, quia si diuersarum numero rerum necessariò diuersa essent numero principia; cùm perspicuè videamus in rerum naturæ rebus quarũ sunt principia, esse diuersas numero; nullum principium multarum esset vnum numero, atque adeo, ne ipsum quidem ens. aut ipsum vnum per se existens, quod Plato posuit commune omnium rerum principium. Hoc autem patet falsum esse in Sole, qui vnus numero existens multa numero effecta produxit, potiorique ratione in primo mouente. Deinde, quia nisi detur aliquod vnũ numero principium respectu eorum, quæ sub eandem numero scientiam cadere dicũtur, nulla earum erit scientia. *Extenditur quæstio ad omnia genera principium.* *Scientia.*

dubitatio existit, in quibus id ponat, in quibus non item. Quòd enim in omnibus poni non possit perspicuum est: neque enim domum quandã præter domos singulas esse posuerimus.

Text. 13. *Ad hæc, vnane omnium erit substantia, veluti hominum? at absurdum est. Neque enim vnum sunt omnia, quorum substãtia vna esset, sed multa ac differentia. Sed & hoc rationi consentaneum non est. Simul autem, quónam pacto materia vnumquodque horum fit, &*

Text. 14. *ipsum totum hæc ambo est?* ¶ *Præterea,* r *hoc etiam de principijs quærat aliquis. Si enim specie vnum sunt, nihil erit numero vnum, neque ipsum etiam vnum, & ipsum ens. Quo item modo erit scientia, nisi aliquid in omnibus vnum fuerit? At* s *verò si numero vnum sint, & principiorum quodque sit vnum, non autem, vt in sensibilibus, alia aliorum, quo pacto huius syllabæ, quæ specie eadem est, principia quoque eadẽ sunt specie? (sunt enim, & hæc numero diuersa) si hoc inquam modo res non habet, sed entium principia numero vnum sunt; non erit præter*

Res enim sciuntur per sua principia: vnde effici videtur, vt quæ eãdem numero scientia comprehenduntur, per eadem numero principia sciantur. Vel tota probatio ad hunc modum habet, vt exponunt Syrianus, Commentator, & alii nonnulli. Si principia nõ sunt vnum numero, neque principiatum erit numero vnum. quandoquidem necesse est, vt omnia, quæ sunt in principiatis, præexistant in principijs. Quòd si nihil erit vnum numero, siue particulare in rerum natura, nullum dabitur vniuersale: ex qua re fiet, vt nulla detur scientia, quippe cùm scientia sit vniuersalium.

s *At verò si numero*} Iam probat oppositum, nempe diuersarum numero rerum necessariò dãda esse diuersa numero principia, quemadmodum diuersarum syllabarum dantur diuersa numero elementa, etsi sint eadem specie. Nam si principia, non essent plura numero sub eadem specie; nec ea quæ illis constarent, essent plura numero sub specie eadem. Vt si non essent multi numero characteres formæ A, neque item multi numero formæ B, vna tantùm numero syllaba ex eis confici posset nempe vel AB, vel BA; alioqui iam essent multi numero characteres vtriusque formæ. Eodémque modo, si quatuor vulgata elementa, essent quatuor numero duntaxat; & ex ipsis constaret aliquod mistum; nullum aliud mistum reperiri posset; quandoquidem illud complecteretur omnia elementa.

t *Præter elementa*} Id est numerus rerum, quæ constarent ex principiis, nō excederet numerum principiorum cuiusque generis. Vt si principia formalia, ex quibus constarēt animalia, essent numero mille, non plura essent animalia, quàm mille: si verò vnum numero dūtaxat: vnū tantùm esset animal numero, siue singulare. Id enim est singulare, quod est vnum tantùm numero, vt hic homo designatus, aut hoc animal, quod quidē multiplicari nullo modo potest, cùm hac ratione vniuersali opponatur.

Singulare quid.

παρὰ [t]τὰ στοιχεῖα οὐδὲν ἕτερον. τὸ γὰρ ἀριθμῷ ἓν, ἢ τὸ καθ' ἕκαστον λέγειν, διαφέρει οὐθέν: οὕτω γὰρ λέγομεν τὸ καθ' ἕκαστον, τῷ ἀριθμῷ ἕν: καθόλου δὲ, τὸ ἐπὶ τούτων. ὥσπερ [u]*οὖν εἰ τὰ φωνῆς ἐν ἀριθμῷ ὦῦ στοιχεῖα ὡρισμένα, ἀναγκαῖον ὦῦ τοσαῦτα [x]εἶ) τὰ πάντα γράμματα ὅσα περ τὰ στοιχεῖα, μὴ ὄντων γε δύο τῶν αὐτῶν, μηδὲ πλειόνων.

* Fortè aū, vel deest aliquid in fine orationis ad cōplendā sententiam, vt Alex. ait Com. 48. Textus.

u *Vt si definita*} Aut supplēda est hoc loco similitudinis accommodatio, quam forsitan Aristoteles obliuione præter misit (quanquam Alexāder ait, hoc ab eo factū esse, qa perspicua res erat) aut expungenda particula οἷῶ ne pendula sit oratio: aut potiùs credendū, id quod facile fiuit, irrepsisse ει, ρ αῦ.

x *Tot omnes literas*} Hoc est, tot compositiones literarū, seu (quod idem est) tot literas cōiunctas. literæ enim ipsæ per se non dicuntur constare elemētis, sed esse elementa.

Οὐθενὸς [y]δ' ἐλάττων ἀπορία παραλέλειπται) καὶ τοῖς νῦν, καὶ τοῖς πρότερον, πότερον αἱ αὐταὶ τῶν φθαρτῶν, καὶ τῶν ἀφθάρτων ἀρχαί εἰσιν, ἢ ἕτεραι. εἰ [z]μὲν γὰρ αἱ αὐταί εἰσι, πῶς τὰ μὲν ἄφθαρτα, τὰ δὲ φθαρτά, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν; οἱ μὲν οὖν περὶ Ἡσίοδον, καὶ πάντες ὅσοι θεολόγοι, [aa]μόνον ἐφρόντισαν πιθανοῦ τοῦ πρὸς αὐτοὺς, ἡμῶν δ' ὠλιγώρησαν. θεοὺς γὰρ ποιοῦντες τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐκ τῶν θεῶν γεγονέναι, τὰ μὴ γευσάμενα τοῦ νέκταρος καὶ τ' ἀμβροσίας, θνητὰ γίγνεσθαί φασιν. δῆλον δ' ὡς ταῦτα τὰ ὀνόματα γνωρίμα λέγοντες αὐτοῖς, καίτοι περὶ αὐτῆς τ' προφορᾶς τῶν αἰτίων τούτων ὑπὲρ [bb]ἡμᾶς εἰρήκασιν. εἰ μὲν γὰρ χάριν ἡδονῆς περὶ αὐτῶν διηγοῦνται, οὐθὲν αἴτια τοῦ εἶ) τὸ νέκταρ καὶ ἡ ἀμβροσία. εἰ δὲ

y *Nullius minor dubitatio*} Id est, nullius minoris momenti dubitatio, nullius minus difficilis quæstio. Hæc enim quæstio est grauissima, & difficillima.

z *Si enim eadem sunt*} Hoc est, si principia interna rerum corruptibilium, & incorruptibilium eadem numero sunt, quomodo vnum numero principium causa est, vt quædam res sint incorruptibles, quædam corruptibles? Quæ quæstio est grauissima, & difficillima.

aa *Modò non curarunt*} Hoc est, modò non curarunt, vt probabilem rationem afferrent, quæ nobis persuaderet.

bb *Nos*} Hoc est, nos Peripatetici.

Solutio quæstionis.

Solutio huius quæstionis, quæ ab Arist. explicatur lib. 12. cap. 4 & sequentibus in eo posita est, vt dicamus, principia interna non esse eadem numero cōparatione diuersorum, sed eadem specie, aut genere, aut analogia, iuxta idētitatē eorum, quæ illis constant, externa verò posse esse eadem numero. Multa enim effici possunt ab eodem agente numero, & propter eundem numero finem: imò verò omnia, quæ fiunt, sunt effecta primi agentis, ac supremi finis, qui vnus tantùm est numero. Nec verò rationes adductæ huic explicationi quicquā obstāt. Primæ enim duæ concludūt, principia formalia interna diuersarū numero rerū non posse esse eadē numero. Tertia verò ostendit, necessariò dandū esse aliquod idē numero principiū diuersarum rerū. Atque hoc modo ponebat Plato idē numero principium rerū omniū, quod appellabat ipsum ens, & ipsum vnū, quibus verbis intelligebat Deū, vt sæpe in cōmentariis huius libri affirmat Syrianus. Quarta autē nihil conficit: siquidē eadē numero scientia

Dilutio argumentorum.

haberi

haberi poteſt de multis rebus conuenientibus in aliquo principio, ſeu ratione formali quæ ſit eadem ſpecie, aut genere, aut analogia. Extrema denique hoc ſolùm concludit principia interna diuerſarum rerum, quæcũque illa ſint, non poſſe eſſe eadem numero, quod iam conceſsimus.

y *Nihilo autem minor*} Diſputat vndecimam quæſtionem, qua quærebatur, *Diſputatio vndecimæ quæſtionis.* Num eadem eſſent principia rerum corruptibilium, & incorruptibilũ, an verò diuerſa &c. Quam quidem ait ab omnibus, tum Recentioribus, tum Veteribus eſſe prætermiſſam. Negat tamen Syrianus, eam eſſe à Platone prætermiſſam in Timæo, cuius etiam verba refert. Verum Ariſtoteles propterea videtur ne Platonem quidem excepiſſe, quia Plato non reddidit in Timæo cauſam immortalitatis rerũ cæleſtium ex earum principiis, quod erat Philoſophi propriũ, ſed ex diuina voluntate, vt patet ex eo loco.

præter t *elementa quicquam aliud. V num enim numero, an ſingulare dicas, nihil intereſt: etenim hoc pacto Singulare exponimus, Quod numero eſt vnum; V niuerſale autem, Quod in his.* V t u *ſi definita vocis elementa vnum eſſent numero; neceſſe foret, tot* x *omnes litteras eſſe, quot elementa; quippe cùm nec duæ eædem eſſent, nec plures.*

Nihilo y *autem minor dubitatio, & ab his, qui hac ætate ſunt. & à ſuperioribus prætermiſſa eſt, Sintne eadem principia eorum, quæ intereunt, & eorum, quæ non intereunt, an diuerſa. Etenim* z *ſi eadem ſunt, quónam modo, & quam ob cauſam alia interire nequeunt, alia caduca ſunt? Ac Heſiodo quidem, cunctiſque Theologis, id a'a ſolùm curæ fuit, vt ſibi probabilia dicerent, nos autem neglexerunt. Cùm enim Deos principia faciant, & ex Dijs orta eſſe cenſeant ea, quæ nectar, & ambroſiam non deguſtarunt, mortalia facta eſſe dicunt. Perſpicuum eſt autem eos, dum hæc nomina ſibi nota vſurparunt, in ipſa etiam harum cauſarum traditione ſupra* b b *vires noſtras dixiſſe. Nam ſi voluptatis gratia ijs vtuntur, nequaquam illis, vt ſint, nectar, & ambroſia cauſæ ſunt. Quòd reliquas verò caducas, ac mortales remanſiſſe: quamuis forſitan aliquid nobis occultũ ſignificet, quod probabile ſit tamen ſi id, quod apertè dicunt, expẽdatur, friuolum valde, & abſque vlla ratione dictum eſt. Nam ſi dii, quos illi cæterarum rerum principia eſſe dixerũt, ſunt immortales propter nectar, & ambroſiam, quibus vtuntur, aut id habent, quia illis vtantur ſolius voluptatis cauſa, aut neceſsitatis: ſi ſolius voluptatis perſpicuum eſt nectar, & ambroſiã non illis conferre, vt ſint, quippe qui nihilominus exiſterent. ſi illis non vterentur: ſi verò neceſsitatis, ergo nutriuntur ex his, ac proinde immortales non ſunt: etenim nutritio reſtauratio eſt ſubſtantiæ amiſſæ. loquitur autem Ariſtoteles de immortalitate naturali qualem Dii, ſi eſſent, habere debuiſſent.*

Text. 15.

z *Etenim ſi eadem*} Hac vna ratione probat, non eſſe eadem principia omnium, quia ſi eſſent eadẽ nulla poſſet ratio afferri, cur aliæ res interirent, aliæ verò eſſent ſempiternæ. Nam quòd Heſiodus Poëta, & alii, qui res theologicas, atque huius ſcientiæ proprias, fabularum inuolucro contexerunt, eas demũ res voluerunt eſſe ſempiternas, quæ nectar, & ambroſiam Deorũ deguſtaſſent, *Argumẽtũ partis negatiuæ.* *Priſcorũ Poetarũ ratio reſellitur.*

a a *Id ſolùm curæ fuit*} Eorum philoſophandi rationem nõ probat Ariſt qui ſibi ſolis loquuntur, & fabularum, aut ænigmatum integumentis res philoſophicas occultant. De qua re in proœmio huius operis egimus. *Quid Veteres nectaris, & ambroſiæ nominibus intellexerint.*

b b *Supra vires noſtras*} Agnoſcit Ariſt. in Veteribus ſapientiam, quam ſe aſſequi nõ poſſe palam fatetur. Quo loco D. Tho. vt eſt omnis veritatis e teneb ris eruendæ ſtudioſus, ſuſpicatur hos Theologos, nominibus nectaris, & ambroſiæ, intellexiſſe ſummã bonitatẽ prim principiũ, cũ omnis dulcedo amoris

Cap. 2. hoc loco lect. 1 ſ. 4.

ad bonitatem aliquam, ac proinde ad ſummam bonitatem referatur. Atque hoc pacto ſignificaſſe res eas, quæ propiùs participant, & quaſi deguſtant perfectionem diuinæ bonitatis, eſſe immortales quoad eſſe numerale, quæ autem remotius (quaſi eam ſolùm odorentur) non eſſe immortales, niſi quoad eſſe ſpecificum.

cc *Qui fabularum*] Alexander ſic cõtextum intelligit. Qui fabulis veritatem excludunt; cui expoſitioni alludit verſio Beſſarionis, quæ ſic habet Sed de iis quæ fabulosè, & ſophiſticè dicuntur; & antiqua quæ ait, Sed de fabulosè ſoph ſticantibus. Non videtur tamen Ariſt. quicquam aliud dicere, quàm quod non ſit ſeriò, & accuratè agendũ cum iis, qui res philoſophicas fabularum inuolucro contegunt, præſertim cum proximis verbis, adeò honorificè locutus ſit de priſcis Poëtis (quos etiã Theologos appellant) vt dixerit, eos ſupra vires Philoſophorum ſuæ ipſius ætatis ſcripſiſſe. Nec certè Græci contextus verba nos cogunt, vt ſenſum illum priorem amplectamur. Cur autem Ariſt. indignum ducat Philoſophi grauitate, fabularũ ſignificationes ſtudioſiùs ſcrutari, ratio eſt, quia planus verborum ſenſus ridiculus nonnunquam eſt, & cuius impugnatio non deceat ſapientem: myſticus autem, & quem Poëtæ ſignificare volunt eſt occultus: quo fit, vt Philoſophus fortè impugnet, quem Poëta minim. ſignificare voluit, quod ipſum non videtur carere leuitate. Alia ratio eſt de iis qui ænigmatis vtuntur, vt Pythagorici, & eorum ſectatores Platonici. Ideo enim indignum non eſt Philoſopho eorum dicta diligentiùs expendere, quia etſi obſcurius loquuntur quam deceat eos, qui erroris occaſionẽ præbere non debent, nõ conſectantur tamen rationem ſcribendi ſpecie ipſa fabuloſam. Quòd ſi quis obiiciat, Ariſt. ſeipſũ pugnare ſecum, cùm dixerit primo libro cap. 2. Philoſophum eſſe fabularum ſtudioſum: meminerit, non dixiſſe illũ ſimpliciter, ſtudioſum fabularum, ſed quodammodo ſtudioſum, idque quatenus Poëtarum fabulæ miranda quædam continent, quæ ad philoſophandum inuitant.

Non eſſe Philoſophi fabularum ſignificationes ſtudioſius perſcrutari.

εἰ ὴ τῶν εἴδη), πῶς ἂν εἶεν ἀίδιοι δεόμενοι τροφῆς, ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν cc μυθικῶς σοφιζομένων, οὐκ ἄξιον μετὰ σπουδῆς σκοπεῖν. Com. 50.

Περὶ dd δὴ τῶν δι' ἀποδείξεως λεγόντων, δεῖ πυνθάνεσθαι διερωτῶντας, τί δή ποτ' ἐκ τῶν αὐτῶν ὄντα, τὰ μὲν ἀίδια ἢ φύσιν ἐστὶ, τὰ δὲ φθειρε) τῶν ὄντων. ἐπεὶ δ' ὅτε αἰτίαν λέγουσιν, οὔτε εὔλογον οὕτως ἔχειν, δῆλον ὡς ἀφ' αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ ὑ δὲ αἰτίαι ἂν αὐτ εἶεν. καὶ cc γὰρ ὅπερ οἰηθείη λέξειν ἄν τις μάλιστα ὁμολογουμένως αὐτῷ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ ὅσοι ταυτὸ πέπονθε. τί θησι μὲ γὰρ ἀρχὴν τινα αἰτίαν τ φθορᾶς, τὸ νεῖκος: δόξειε ff δ' ἂν ὑθὲν ἧττον καὶ τ τὸ γεννᾶν ἐξ αὐτῶν τ ἑνός. ἅπαντα γὰρ ἐκ τούτ τ' ἄλλα ἐστὶ, πλὴν ὁ θεὸς, λέγει γοῦν: ἐξ ὧν πάντα ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἐστὶ, ἔσα τ' ἔσται ὀπίσω: δένδρεά τ' ἐβλάστησε, καὶ ἄνέρες, ἠδ' γυναῖκες. Θῆρές τ' οἰωνοί τε, καὶ ὑδατοθρέμμονες ἰχθῦς: καὶ δὴ τε θεοὶ δολιχαίωνες. καὶ hh χωρὶς δ' ἧστων δῆλον. εἰ γὰρ μὴ ἐν τοῦτο τὸ νεῖκος ἐν τοῖς πράγμασιν ἦν ἐν ᾧ τοῦτα ἅπαντα, ὥς φησιν. ὅταν γὰρ συνέλθῃ, τότε ἔσχατον ii ἐστὶ τὸ νεῖκος. διὸ

Περὶ δὲ τῶν δι' ἀποδείξεως λεγόντων, δεῖ πυνθάνεσθαι διερωτῶντας, τί δή ποτ' ἐκ τῶν αὐτῶν ὄντα, τὰ μὲν ἀίδια ἢ φύσιν ἐστὶ, τὰ δὲ φθειρε) τῶν ὄντων. ἐπεὶ δ' ὅτε αἰτίαν λέγουσιν, οὔτε εὔλογον οὕτως ἔχειν, δῆλον ὡς ἀφ' αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ ὑ δὲ αἰτίαι ἂν αὐτ εἶεν. καὶ cc γὰρ ὅπερ οἰηθείη λέξειν ἄν τις μάλιστα ὁμολογουμένως αὐτῷ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ ὅσοι ταυτὸ πέπονθε. τί θησι μὲ γὰρ ἀρχὴν τινα αἰτίαν τ φθορᾶς, τὸ νεῖκος: δόξειε ff δ' ἂν ὑθὲν ἧττον καὶ τ τὸ γεννᾶν ἐξ αὐτῶν τ ἑνός. ἅπαντα γὰρ ἐκ τούτ τ' ἄλλα ἐστὶ, πλὴν ὁ θεὸς, λέγει γοῦν: ἐξ ὧν πάντα ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἐστὶ, ἔσα τ' ἔσται ὀπίσω: δένδρεά τ' ἐβλάστησε, καὶ ἄνέρες, ἠδ' γυναῖκες. Θῆρές τ' οἰωνοί τε, καὶ ὑδατοθρέμμονες ἰχθῦς: καὶ δὴ τε θεοὶ δολιχαίωνες. καὶ hh χωρὶς δ' ἧστων δῆλον. εἰ γὰρ μὴ ἐν τοῦτο τὸ νεῖκος ἐν τοῖς πράγμασιν ἦν ἐν ᾧ τοῦτα ἅπαντα, ὥς φησιν. ὅταν γὰρ συνέλθῃ, τότε ἔσχατον ii ἐστὶ τὸ νεῖκος. διὸ

dd *Ab iis verò, qui*] Miſsis iis, qui veritate philoſophicam fictis fabulis occultant, tranſit ad eos qui perſpicuè rerũ cauſas in docendo adhibent, à quibus meritò

meritò quærẽdum esse dicit, cur ex eisdem principiis alia entia faciant caduca, alia sempiterna. Verùm cùm illi nihil causæ afferãt, quod satis sit, nec aliunde appareat id consentaneum esse rationi, potius dicendum concludit, non esse omnium rerum eadem principia.

Quòd si ex stendi causa qui fieri potest, vt sempitern sint, cùm alimento indigeant? Sed cum iis qui c c fabularum inuolucro philosophãtur, seriò agere æquum non est.

Ab d diis verò, quæ demonstratiuè disserũt, quærere, ac sciscitari oportet, quid tãdem causæ sit cur entium, quæ ex eisdẽ constãt, alia suaptè natura sempiterna sint, alia intereãt. Cùm autem nec causam afferant, nec rationi consentaneum sit, rem ita se habere: perspicuum relinquitur, non esse eadem eorum, nec principia, nec causas. Namque e e & Empedocli, quem sibi maximè constare aliquis fortasse existimet, idem accidit. Censet enim, principium quoddã, ipsam nimirum contentionem, corruptionis causam esse: nihilo ff tamen minùs, & hæc ex ipso vno generare videbitur. Nam cætera, præter Deum, ex hac constant omnia. Sit enim:

Omnia quotquot erunt, quot sunt præsentia, quotq́;
Orta fuere antehac, stirpes, homines q́; feræq́;
Inde etiam volucres, nutritiq́; æquore pisces,
Longæuiq́; g g Dij---
Idq́; h h etiã alioqui perspicuum est. Nisi n. vna esset in rebus contẽtio, omnia, vt ait, vnũ essent. Cùm n. conueniũt, tunc vltima i i sistit cõtentio.

Quã causam immortalitatis, quæ rundem rerũ Empedocles tradat.

e e Namque & Empedocli} Ne immeritò superiores Philosophos damnare videatur, profert in medium Empedoclem, qui inter Naturales maximè sibi videtur constare. Is ergo visus est rei propositæ hanc afferre rationem; Etsi omnia quatuor vulgatis elementis constant, quædã tamẽ perpetuò existere propter perpetuam elementorũ concordiam, & amicitiam: alia verò interire propter illorũ contẽtionem, siue discordiã. Dicebat enim, vno excepto Deo, hoc est, cœlo, quẽ Sphærum appellabat, & sapientissimum esse dicebat, cætera omnia habere in sua compositione admistã discordiam: illum autem solum ita constare elementis, vt ab eius cõpositione omnis discordia lõgè relegata esset. Empedoclẽ tamen defendit Syrianus hac in re, vt quem putet non aliud, quàm Platonẽ sensisse.

f f Nihilo tamen} Refutat causam adductam ab Empedocle. Primùm, quòd in ea sibi non constet. Nam cùm dicat, discordiam pertinere ad compositionem aliarum rerum, præterquam Dei, siue Sphæri, eam facit generationis causam. At causa generationis, eius sententiã, non est causa corruptionis, cùm apud illum Sphærus genitus sit, nec tamen sit interiturus. *Refellitur.*

g g Longæuiq́; Dij} Hos duos lõgæuos, non autem perpetuos, quos nam esse dixerit Empedocles nõ satis constat. Verisimile non est, illum intellexisse eos dæmones, quorum Platonici meminerunt; quod tamen quidam volunt. Eos enim faciunt perpetuos Apuleius, & Chalcidius Platonici, cùm eisdem penè verbis definiant Dæmonem, Animal animo passibile, mente rationale, corpore aërium, tempore æternum. Nisi Empedocles Longæuos dixit, pro Aeternos (qua in re apertiùs pugnabit secum, cùm velit, eos quemadmodũ & cætera, quæ dixerat, cõstare discordia) aut illi Aeternũ animal dixerũt, p Lõgæuo. *Apuleius in lib. de Dæmone Socratis. Chalcid. in Timæũ Platonis.*

h h Idque etiam alioqui} Hac alia ratione confirmat, discordiam apud Empedoclem esse causam generationis; Quia si illa non esset, nulla daretur rerum distinctio, quæ planè ad generationem pertinet.

i i Cum n. conueniũt} Hoc est, cũ ea quæ discordia siue contentione cõstant, per amicitiã in chaos redigũtur, atque esse desinũt, tũc vltima sistit cõtentio, id est, tũ demũ munus suum obire desinit est igitur contentio generationis causa.

kk *Ita fit vt* } Refutat eandem causam ab Empedocle allatam, quòd in ea reddenda non rectè excluserit à Deo, seu Sphæro discordiã, cùm illũ sapientissimum esse dixerit, & tamen alibi docuerit, simile simili inexistenti cognosci; quod idem asserit primo de Anima cap. 2. non solum de Empedocle, sed etiam de Platone. Ex his. n. sequitur, Sphæram esse minùs sapiẽtẽ cæteris rebus, cũ careat discordia, per quã aliarũ rerũ discordiã cognoscat.

διὸ kk καὶ συμβαίνει αὐτῷ τὸν εὐδαιμονέστατον *θεὸν, ἧττον φρόνιμον εἶναι τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ γνωρίζει τὰ στοιχεῖα πάντα: τὸ γὰρ νεῖκος οὐκ ἔχει: ἡ δὲ γνῶσις τοῦ ὁμοίου τῷ ὁμοίῳ. γαίῃ μὲν γὰρ, φησὶ, γαίην ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, στοργῇ τε στοργὴν, νεῖκός τε νείκει λυγρῷ. ἀλλ' ll ὅθεν δὴ ὁ λόγος, τοῦτό γε φανερὸν ὅτι συμβαίνει αὐτῷ, τὸ νεῖκος μηθὲν μᾶλλον φθορᾶς, ἢ τοῦ εἶναι αἴτιον, ὁμοίως δὲ οὐ δ' ἡ φιλότης, τοῦ εἶναι. συνάγουσα γὰρ εἰς τὸ ἓν, φθείρει τὰ ἄλλα. καὶ mm ἅμα δὲ αὐτῆς μεταβολῆς αἴτιον οὐθὲν λέγει, ἀλλ' ὅτι οὕτως πέφυκεν. ἀλλ' ὅτε δὴ μέγα νεῖκος ἐνὶ μελέεσσιν ἐτρέφθη, εἰς τιμάς τ' ἀνόρουσε τελειομένοιο χρόνοιο, ὅς σφιν ἀμοιβαῖος πλατέος παρελήλατο ὅρκου, ὡς ἀναγκαῖον μὲν ὂν μεταβάλλειν, αἰτίαν δ' ἐξ ἀνάγκης οὐδεμίαν δηλοῖ. ἀλλ' nn ὅμως τοσοῦτον γε μόνον λέγει ὁμολογουμένως: οὐ γὰρ τὰ μὲν φθαρτὰ, τὰ δὲ ἄφθαρτα ποιεῖ τῶν ὄντων, ἀλλὰ πάντα φθαρτὰ, πλὴν τῶν στοιχείων: νῦν δὲ λεγομένη ἡ ἀπορία ἐστὶ, διὰ τὶ τὰ μὲν, τὰ δ' οὔ. εἴπερ ἐκ τῶν αὐτῶν ἐστιν. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴησαν αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ, τοσαῦτα εἰρήσθω.

Text. 25. & 26.

* *Aliàs Βίοι.*

Εἰ δὲ oo ἕτεραι ἀρχαὶ, μία μὲν ἀπορία, πότερον ἄφθαρτοι καὶ αὐταὶ ἔσονται, ἢ φθαρταί. εἰ μὲν γὰρ φθαρταὶ, δῆλον ὡς ἀναγκαῖον καὶ ταύτας ἔκ τινων εἶναι: ἅπαντα γὰρ φθείρεται εἰς ταῦτ' ἐξ ὧν ἐστιν. ὥστε συμβαίνει τῶν ἀρχῶν, ἑτέρας ἀρχὰς εἶναι προτέρας: τοῦτο δ' ἀδύνατον καὶ εἰ ἵσταται, καὶ εἰ βαδίζει εἰς ἄπειρον. ἔτι δὲ πῶς ἔσται τὰ φθαρτὰ, εἰ αἱ ἀρχαὶ ἀναιρεθήσονται; εἰ δὲ

ll *Sed & illud* } Redit ad priorẽ refutationẽ, additque, non solũ ea ratione sibi non cõstare Empedoclem quòd ex eius dictis sequatur, ipsam discordiã generare, sed etiã quia plane efficiatur, ipsam etiam cõcordiam, siue amicitiã esse causam interitus. Ait enim, coëuntibus tandẽ aliquando rebus in vnum, futurum esse interitũ rerum omnium. Excipiẽdus tamen videtur secundũ Empedoclem Sphærus, vt generalis illa corruptio nõ sit intelligẽda, nisi de rebus inferioribus.

mm *Simul autem* } Hoc etiam obiter dãnat in opinione Empedoclis, ꝙ illius generalis corruptionis, quã ait necessariò futuram esse, aliam causam nullam reddiderit, nisi quia ita natura comparatum sit, vt patet ex eius carminibus; in quibus res inferiores (vt videtur) facit quasi quædam membra inferioris mundi. Quòd autem ratio illa, quia ita natura comparatum est, sit inepta, ex eo

Ineptum esse in ratione rerũ assignãda ad naturas rerũ confugere.

ex eo patet, quia isto modo facillimum esset omnium rerum causam reddere.

n n *Verùm hactenus* } In hoc tamen sibi constare Empedoclem, ait Arist. q cùm omniũ entium dica: eadẽ esse principia, quatuor inquũ vulgata elemẽta,

Ita k k *fit vt eius sentẽtia Deus, qui est omniũ fœlicissimus, minùs, quàm cætera, sit sapiens. neq; n. omnia elemẽta cognoscit. cùm ipsam contentionẽ nõ habeat, reiq; similis cognitio simili efficiatur. Sic. n. inquit;*

Terra etenim terrã. atq; vnda cognoscimus vndã,
Sic etiam innato diuinus cernitur æther
Aethere: amore patescit amor, lis inuida lite.

Sed l *& illud, vnde sermo digressus est, eius sententiam aperiè sequitur; Contentionem non magis, vt res intereant, quàm vt sint, eodémque modo, neque amicitiam magis vt sint, causam esse. Cùm enim omnia in vnũ congregat, corrũpit cætera. Simul* m m *autem ipsius mutationis causam nullam exponit, nisi quòd ita natura comparatum sit, Scribit enim;*

Ast vbi nutrita est ingens contentio membris,
Temporeq; exacto iustos repetiuit honores,
Grande quod alterno præscripserat ordine fœdus;

vt necesse quidẽ sit fieri mutationem, sed tamẽ eius necessitatis causam nullã explicet. Verùm n n *hactenus tantùm sibi constat, quòd nõ alias res facit corruptioni obnoxias, alias à corruptione liberas, sed omnes caducas præter elementa: nunc autem quæstio quæ tractatur, ea est, cur aliæ interire possint, aliæ non itẽ. si omnes ex eisdẽ constant. Atque hæc dicta sint, vt intelligatur, eadem principia esse non posse.*

Quòd o o *si diuersa sunt principia, vna dubitatio existit, nũ et ipsa ab interitu libera sint. Nã si interire possunt, & ipsi quoq; ex quibusdã necessariò constare perspicuũ est: quippe cũ omnia in ea dissoluantur, ex quibus constãt. Ex qua re efficitur, vt principiorũ alia sint priora principia: quod fieri nequit, siue sistetur siue in infinitũ abeatur. Iã verò quo pacto, erunt ea, quæ interire possunt, si principia tollantur?*

non asserat, deinde alia interire, alia nõ item; sed omnia omnino, præter elemẽta. Verũ cùm hæc sola verba spectentur, *Quo pacto Empedocles intelligenda videntur, vt beat.* repugnẽt iis, quæ ex Empedocle recitata sunt ita Empedocles non loquatur in hoc generali pronunciato de omnibus omnino rebus, sed de omnibus, quæ ille aiebat constare quatuor elemẽtis, & discordia. Quod quidẽ in reprehensionẽ Platonis videtur dictum, qui cùm vnitatẽ, & dualitatem indefinitam fecisset principia, tum hominum singulorum, tum hominis separati; tamen ita confessus est, illos esse mortales, vt diceret hunc esse sempiternum, quod idem in cæteris pene rebus asseruit.

o o *Quod si diuersa* } Hactenus argumẽtatus est pro ea parte quæstionis, quæ negat omnium rerum esse eadem principia, nunc oppositã duabus rationibus confirmat. Prior est, quia si sunt diuersa, aut principia corrumpuntur etiã aut sunt corruptionis expertia. Si quis dicat, ea corrumpi in alia priora duobus argumentis probat, id fieri non posse. Vno quia constarẽt ex aliis principiis, quod fieri nequit, siue quis dicat deueniendũ ad aliqua prima omnino, quæ nõ fiãt ex alijs prioribus, sed ex nihilo, siue in infinitũ abeundũ in principiis, ex quibus sunt cõstituta. Nã neq; ex nihilo quicquã fit naturaliter, nec ex infinitis principiis aliquid constare potest, vt ex superiori lib. patet. Altero quia si omnia ponantur iam corrupta (hoc enim poni potest, si illa dicãtur posse corrũpi, nullæ erũt res corruptibiles, quæ tamen dicuntur perpetuæ secundũ species suas, quæ non existunt, nisi per sua individua. Si quis autem dicat, esse corruptionis expertia cum manifestũ etiam sit, principia incorruptibiliũ esse corruptionis expertia, difficultas iterum eadẽ penè redit atque ea, quæ modò tracta est, cur inquam, si omnia sint corruptionis

Argumẽtum primũ partis affirmatiuæ.

Species existere per sua individua

ptionis expertia, ex aliis fiāt res sempiternæ, ex aliis verò caducæ, & mortales.

Secundū. pp *Præterea, nemo*} Posterior ratio ducitur ex auctoritate antiquorū. Nullus enim alia fecit principia sempiternorū, aliā mortaliū, sed omnes omniū rerū eadē principia esse dixerunt, facilè prætereuntes difficultatē, quæ pro affirmatiua quæstionis parte adducta est, tanquā quæ leuis esset, & nullius momenti.

Solutio quæstionis. Solutio huius quæstionis habetur lib 12 à cap. 4. vbi docet Arist. principia externa esse eadē omnium rerum, tam corruptibiliū, quàm incorruptibiliū, cuius oppositū Manes Persa, à quo Manichæi dicuntur turpissimo errore asseruit: interna verò, nō esse eadē nisi secundùm analogiam. Itémque, principia interna incorruptibiliū esse corruptionis expertia, corruptibilium autem partim corrūpi, partim minimè. Corrumpūtur. n. ꝑ accidēs, quatenus desinunt esse principia eiꝰ rei, quæ per se corrūpitur, non corrūpuntur autē per se, quasi omnino pereant, aut in alia principia resoluantur. *Materia, & forma.* Materia enim corruptibiliū rerū, nec perit, nec resoluitur, tametsi est apta ad perpetiēdum, cōtrariósque motus successiuè sustinendos, quæ conditio non cernitur in principiis rerum incorruptibilium. Forma autē, etsi perit, excepta humana; non tamen resoluitur. Ad rationē autem, qua initio pars negatiua quæstionis confirmata est, dicendum, rectè eam concludere non esse eadē principia interna corruptibilium, & incorruptibilium. Ad eam verò, quæ adducta est pro parte affirmatiua, quid respondendum sit, ex dictis perspicuum est Nam cætera, quæ ex auctoritate magis, quàm ratione in hac controuersia dicta sunt, non videntur curanda.

εἰ δὲ ἄφθαρτοι, διὰ τί ἐκ μὲν τούτων ἀφθάρτων οὐσῶν, φθαρτὰ ἔσται, ἐκ δὲ τῶν ἑτέρων ἄφθαρτα; *text. 19.* τοῦτο γὰρ οὐκ εὔλογον, ἀλλ' εἰ ἀδύνατον, ἢ πολλοῦ λόγου δεῖται. ἔτι PP δ' οὐδ' ἐγκεχείρηκεν οὐδεὶς ἑτέρας, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς ἁπάντων λέγουσιν ἀρχὰς: ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἀπορηθὲν ἀποτρώγουσιν, ὥσπερ τοῦτο μικρόν τι λαμβάνοντες.

Πάντων qq δὲ καὶ θεωρῆσαι χαλεπώτατον, καὶ πρὸς *Text. 16.* τὸ γνῶναι τἀληθὲς ἀναγκαιότατον, πότερόν ποτε τὸ ὄν, καὶ τὸ ἓν οὐσίαι τῶν ὄντων εἰσὶ, καὶ rr ἑκάτερον αὐτῶν οὐχ ἕτερόν τι ὄν, τὸ μὲν ἓν, τὸ δὲ ὄν ἐστιν: ἢ δεῖ ζητεῖν, τί ποτ' ἐστὶ τὸ ὄν, καὶ τὸ ἓν, ὡς ὑποκειμένης ἄλλης φύσεως. οἱ μὲν γὰρ ἐκείνως, οἱ δ' οὕτως οἴονται τὴν φύσιν ἔχειν. Πλάτων μὲν γὰρ, καὶ οἱ Πυθαγόρειοι οὐχ ἕτερόν τι τὸ ὄν, οὐδὲ τὸ ἓν, ἀλλὰ τοῦτο αὐτῶν τὴν φύσιν εἶναι, ὡς οὔσης τῆς οὐσίας ταυτὸ ἓν εἶναι, καὶ ὄν τι. οἱ δὲ περὶ φύσεως, οἷον Ἐμπεδοκλῆς, ὡς ss εἰς γνωριμώτερον ἀνάγων, λέγει ὅτι τὸ ἓν ὄν ἐστι. δόξειε γὰρ ἂν λέγειν τοῦτο τὴν φιλίαν εἶναι: αἰτία γοῦν ἐστιν αὕτη, τοῦ ἓν εἶναι πᾶσιν. ἕτεροι δὲ πῦρ, οἱ δ' ἀέρα φασὶν εἶναι τὸ ἓν τοῦτο, καὶ τὸ ὄν, ἐξ οὗ τὰ ὄντα εἶναί τε καὶ γεγονέναι. ὡς δ' αὕτως, καὶ οἱ πλείω τὰ στοιχεῖα τιθέμενοι ἀνάγκη rr γὰρ καὶ τούτοις τοσαῦτα λέγειν τὸ ὄν καὶ τὸ ἓν, ὅσαπερ ἀρχὰς εἶναί φασι.

συμβαί-

Solutio argumentorum.

Disputa- qq *Omnium autem*} Disputat quæstionem duodecimam, qua quærebatur

Vtrum

Vtrum vnum,& ens essent ipsæ rerum substantiæ,substantialiaúe principia;an potiùs vnitati,& entitati aliquid subiiceretur, quod primum principium esset, ac substantia rerum. Quam quæstionem ideo ait esse difficillimam,quia habet pro vtraque parte grauissimos auctores, nec minùs probabiles rationes. Addítque, eius explicationem esse maximè necessariam, quia ex ea pendet non modò iudicium de rerum essentiis, sed etiam explicatio aliarum multarum quæstionum, quæ erant eo tempore controuersæ, veluti illius, Vtrum numeri sint essentiæ rerũ,nec ne,& aliarũ similiũ.

tio duode-cimæ quæ stionis.

Si verò hæc interire non possunt, cur ex eorum alijs,cùm interitus expertia sint, res ea cõstabunt,quæ interire possunt;ex alijs verò interitus expertes:hoc enim rationi consentaneũ non est,sed aut fieri nequit, aut longa explicatione indiget.Præterea,ᵖᵖ nemo conatus est alia,atq; alia principia ponere,sed eadẽ omniũ esse cũcti dicunt;primum autem illud,quod dubitatũ est, vt exiguũ quiddam ducẽtes, facilè deglutiunt.

Text. 16. *Omniumᵍᵍ autẽ,& ad considerandũ difficillimum, & ad veritatẽ cognoscendam maximè necessarium illud est, vtrũ ens, & vnum substãtiæ sint eorum,quæ sunt,& ʳʳ vtrunque eorum, non aliud quicquam existens,hoc quidem vnũ, illud verò ens sit; an verò quærere oporteat, quídnam sit ens,& vnum quasi alia quædã natura subiecta sit.Nãque alij illo, alij hoc modo naturã habere existimant. Plato enim,& Pythagorici non aliud quicquã siue ens siue vnum esse,sed hoc ipsum eorum naturam dicunt,quasi substantia sit idem vnum esse,& ens quoddam. Eorum autẽ,qui de natura disputãt,Empedocles quidẽ tanquãˢˢ ad notius reuocans,exponit quid nam sit, id, quod vnum ens est. hoc enim amicitiam esse dicere videri potest; quippe cùm hæc omnibus,vt vnum sint,causa sit. Alij verò ignẽ,alij aerem,hoc vnũ,& ens esse aiunt,atq; ex eo ea,quæ sunt,& esse,& genita esse.Eodẽq; modo sentiunt ij, qui plura elementa ponunt: cogũturᵗᵗ enim & hi dicere,tam multa esse ens, & vnum,quàm multa principia esse asserunt.*

ᵖᵖ *Nemo conatus est alia.*] Sensus est, & neutrum eorum de subiecta aliqua natura dicatur,sed nomẽ vnius, accipiatur pro sola vnitate,entis verò vocabulum pro sola entitate. Nam si alia significẽt aliquid, quod rebus accidat, pro aliqua re subiecta necessariò accipientur, quemadmodum Albũ pro corpore, & Ridens pro homine. Qua quæstione proposita producit Aristoteles vtriusque partis fautores,seu potius auctores.

ᵍᵍ *Omnium autẽ.*] Quoniã ea quæ proximè sequuntur, perpicuè referuntur ad solum Empedoclem;non potuimus hoc loco vti verbo Latino pluralis numeri, pro Græco singularis, quod est, αὐτῶν, quod videbatur postulare illud verbi iupp sitũ οἱ δὲ περὶ Ἐμπεδοκλέα, quemadmodũ fecimus capite primo, quo loco Aristoteles ait, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι καὶ Πλάτων ἐπλάτυνον, & ca.2.vbi dicitur, διὰ ταῦτα τῶν ὁρισαμένων τινες, οἷον Ἀρίστιππος φορητὸν ἀκίζα αὐτό. Itaque vt sensum retineremus, necesse fuit solum Empedoclem suppositũ verbi facere. Sensus igitur verborum Aristotelis hic est.Empedocles quidẽ reddit causam ipsius entitatis,& vnitatis ex alio priori, nempe ex concordia,quam dicebat esse principiũ. Nam cùm idẽ videatur esse causa entitatis,quod est vnitatis & vice versa concordia autẽ sit causa vnitatis vt inductione patet,colligebat ille, esse etiã entitatis. Quo loco illud ἐστιν nõ est legendum coniunctim,vt sint vna particula ἔστιν, sed disiunctim,vt significet Quod quid,siue Quodnam,aut Quidnam quemadmodum latinè reddidimus.

Sensus verborum Aristotelis.

ʳʳ *Et vtrunque eorum.*] Sensus est, & neutrum eorum de subiecta aliqua natura dicatur,sed nomẽ vnius, accipiatur pro sola vnitate,entis verò vocabulum pro sola entitate. Nam si alia significẽt aliquid, quod rebus accidat, pro aliqua re subiecta necessariò accipientur, quemadmodum Albũ pro corpore, & Ridens pro homine. Qua quæstione proposita producit Aristoteles vtriusque partis fautores,seu potius auctores.

ˢˢ *Tanquã ad notius.*] Quoniã ea quæ proximè sequuntur, perpicuè referuntur ad solum Empedoclem;non potuimus hoc loco vti verbo Latino pluralis numeri, pro Græco singularis, quod est, αὐτῶν, quod videbatur postulare illud verbi iupp sitũ οἱ δὲ περὶ Ἐμπεδοκλέα, quemadmodũ fecimus capite primo, quo loco Aristoteles ait, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι καὶ Πλάτων ἐπλάτυνον, & ca.2.vbi dicitur, διὰ ταῦτα τῶν ὁρισαμένων τινες, οἷον Ἀρίστιππος φορητὸν ἀκίζα αὐτό. Itaque vt sensum retineremus, necesse fuit solum Empedoclem suppositũ verbi facere. Sensus igitur verborum Aristotelis hic est.Empedocles quidẽ reddit causam ipsius entitatis,& vnitatis ex alio priori, nempe ex concordia,quam dicebat esse principiũ. Nam cùm idẽ videatur esse causa entitatis,quod est vnitatis & vice versa concordia autẽ sit causa vnitatis vt inductione patet,colligebat ille, esse etiã entitatis. Quo loco illud ἐστιν nõ est legendum coniunctim,vt sint vna particula ἔστιν, sed disiunctim,vt significet Quod quid,siue Quodnam,aut Quidnam quemadmodum latinè reddidimus.

ᵗᵗ *Cogunturᵗᵗ enim dicere.*] Quasi dicat,coguntur enim tot ponere subiecta entitatis,& vnitatis,quot ponunt earum principia,quippe cùm distinguant principia ab entitate,& vnitate rerum,tanquam subiecta ab iis,quæ illis accidunt.

Argumentum pro parte affirmatiua

uu *Si quis verò*} Iam argumentatur pro opinione Platonis, & Pythagoreorum hac ratione. Aut ens, & vnum sunt separata ab indiuiduis, aut minimè: si non sunt separata duo sequuntur; alterum quidem, nullum aliud vniuersale existere separatum ab indiuiduis, alterum verò, nullum numerum esse abstractum à rebus, seu separatam quandam substãtiam: vtrunque autem est incommodum: ergo potius dicendũ est, esse ea separata: at hoc dato planè sequitur, esse illa substantiam rerũ omnium: nõ est igitur negãdum, ens, & vnum esse rerum substantiã. Prior pars maioris ex eo probatur, quia ens, & vnum sunt maximè vniuersalia, ac proinde ex omnib. vniuersalibus maximè separabilia ab indiuiduis, præsertim cùm magis vniuersalia sint priora natura eo antecessionis ordine, quo id prius dicitur, à quo nõ reciprocatur existendi consequẽtia. Posterior autẽ probatur, quia numerus abstractus à rebus nihil aliud est, quã ipsæ vnitates, quarum quælibet est id, quod vel maximè vnũ quid est, ex quo fit, vt si vnum nõ sit substantia quædã separata, neq; ipse numerus sit separata substãtia. Minor probari potest iis rationibus quibus Plato ostẽdere conatur, Ideas esse & numeros esse rerũ essentias ab ipsis rebus separatas. Quòd autem sequatur, si ens & vnũ aliquid sunt, hoc est separata ab indiuiduis, esse illa substantias omnium rerum, ex eo probat Arist. quia si sunt separata nihil aliud eis subest, quod vniuersè de rebus omnibus dicatur, quasi subiectum formalis prædicati, quemadmodum cùm homo prædicatur de omnibus hominibus, nihil ei subest, quod de illis omnibus prædicetur quasi subiectum naturæ humanæ. secus res habet in prædicatione albi, cui subest corpus, quod de omnibus albis dicitur, vt subiectum albedinis, quod idem cernere est in cæteris prædicatis accidentalibus.

Vniuersaliora esse priora natura minus vniuersalib⁹.

συμβαίνει uu ἢ, εἰ μέν τις μὴ θήσεται εἶναί τινα οὐσίαν τὸ ἓν, καὶ τὸ ὄν, μηδὲ τῶν ἄλλων εἶναι τῶν καθόλου μηθέν: ταῦτα γάρ ἐστι καθόλου μάλιστα πάντων. εἰ δὲ μή ἐστί τι ἓν αὐτὸ, μηδ' αὐτὸ ὄν, σχολῇ τῶν γε ἄλλων τι ἂν εἴη παρὰ τὰ λεγόμενα καθ' ἕκαστα. ἔτι δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἑνὸς οὐσίας, δῆλον ὅτι οὐδ' ἂν ἀριθμὸς εἴη ὡς κεχωρισμένη φύσις τις τῶν ὄντων. ὁ μὲν γὰρ ἀριθμὸς, μονάδες; ἡ δὲ μονὰς ὅπερ ἕν τί ἐστιν. εἰ δ' ἔστί τι αὐτὸ ἓν καὶ αὐτὸ ὄν, ἀναγκαῖον οὐσίαν αὐτῶν εἶναι τὸ ὄν, καὶ τὸ ἕν. οὐ γὰρ ἕτερόν τι καθόλου κατηγορεῖται, ἀλλὰ ταῦτα αὐτά.

Ἀλλὰ xx μὴν, εἴγ' ἔσταί τι αὐτὸ ὄν, καὶ αὐτὸ ἓν, πολλὴ ἀπορία, πῶς ἔσταί τι παρὰ ταῦτα ἕτερον: λέγω δὲ, πῶς ἔσται πλείω ἑνὸς τὰ ὄντα: τὸ γὰρ ἕτερον τοῦ ὄντος, οὐκ ἔστιν. ὥστε κατὰ τὸν Παρμενίδου συμβαίνειν ἀνάγκη λόγον, ἓν ἅπαντα εἶναι τὰ ὄντα, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ὄν. ἀμφοτέρως yy δὲ δύσκολον. ἄν τε γὰρ μὴ ᾖ τὸ ἓν οὐσία, ἄν τε ᾖ τὸ αὐτὸ ἓν, ἀδύνατον τὸν ἀριθμὸν οὐσίαν εἶναι. ἐὰν μὲν οὖν μὴ ᾖ, εἴρηται πρότερον διὸ. ἐὰν δὲ ᾖ ἡ αὐτὴ ἀπορία, καὶ περὶ τοῦ ὄντος. ἐκ zz τίνος γὰρ καὶ παρὰ τὸ ἓν ἔσται αὐτὸ, ἄλλο ἕν; ἀνάγκη γὰρ μηδὲν εἶναι: ἅπαντα δὲ τὰ ὄντα ἢ ἓν, ἢ πολλὰ, ὧν ἓν ἕκαστον.

ἔτι

xx *At*

xx *At verò, si ipsum*} Argumentantur pro opinione Naturalium, contra opinionem Platonis, & Pythagoreorũ duabus rationibus quarũ prior hæc est. Si ipsum ens, & ipsum vnum sint aliquid, id est separata, & quod hinc sequitur sint ipsa rerum essentia, & non aliquid posteriùs (quod apud Platonem rectè efficitur) quicquid fuerit præter illud ens, non erit ens, & quicquid fuerit præter illud vnũ, non erit vnum: quare cùm illud ens, & illud vnum idem sint (neque enim possunt esse diuersa) efficitur, vt omnia, quæ sunt, vnũ sint, quod concludebat Parmenides. cùm igitur hoc sit absurdissimum; potiùs dicendum est, ipsum ens, & ipsum vnum non esse separata, ac proinde non esse substantias rerum. Hæc ratio contra solum Platonem cõcludit, vt perspicuũ est, nec absre, cùm tota huius quæstionis disputatio propter Platonem instituta sit. *Argumẽtum pro altera parte.*

Siquis uu *verò ipsum ens & ipsum vnum quãdam substantiam esse non statuat; illud euenit, vt neque aliorum vniuersalium quicquam sit: hæc enim sunt omnium maximè vniuersalia. Quòd si nec vnum ipsum, nec ipsum ens quicquam sit; multò minùs ex alijs quicquam erit præter ea, quæ singularia dicuntur. Præterea, si vnũ ipsum substantia non est; constat neque numerum fore, vt naturam quãdam à rebus separatam. Est enim numerus vnitates: Vnitas autem est id, quod propriè vnum quid est. Si verò ipsum vnum, & ipsum ens aliquid est, necesse est eorum substantiã ens, & vnũ esse: neq; enim aliud quicquã vniuersè prædicatur, sed hæc ipsa.*

At xx *verò, si ipsum ens, ac ipsum vnum aliquid sint, magna dubitatio exsistit, quo pacto aliquid aliud erit, præter hæc; quo inquã pacto entia erunt plura vno: id enim non est, quod ab ente diuersum est. Ita fiet necessariò, vt Parmenidis ratione, omnia entia vnum sint, idq; sit ipsum ens. Vtroque* yy *autẽ modo difficilis res est. Nam siue vnũ substantia non sit, siue sit ipsum vnum; fieri non potest, vt numerus sit substantia. At si non sit quidem, cur id eueniat, superiùs dictum est. Si verò sit, eadem & de ente dubitatio occurrit. Ex* zz *quo enim, & præter ipsum vnum, aliud vnum erit? est enim necesse vt nihil sit; omnia autem, quæ sunt, aut vnum sunt, aut multa, quorum quodq; vnũ est.*

yy *Vtroque autem*} Quoniam tota hæc disputatio contra Platonem instituitur, docet Arist. Vtranque partem quæstionis magnum illi negotium facessere. ex vtraque enim sequitur, numerum nõ esse substantiam, quod tamẽ ille enixè defendere conabatur. Nam si vnum non sit substantia, nec numerus erit substantia, vt paulò antè probatum est. Si verò sit substãtia, cùm præter illud non sit futurum aliud vnum, neque etiam numerus, erit. Nam quemadmodum præter ipsum ens, si ponatur separatum, non erit aliud ens; sic etiam præter ipsum vnum separatum, non erit aliud vnum, ex quo cum priori vno fiat numerus. Quo loco cùm Arist. ait [siue sit ipsum vnum] sensus est, siue vnũ sit substantia. Idem enim est apud Platonem, esse separatũ, atque esse substantiam, quia quicquid separatim, & per se naturaliter exsistit, substantia est.

zz *Ex quo enim*} Quasi dicat, ex quo enim generabitur illud aliud vnum separatũ à primo vno? erit enim necesse, vt id, ex quo fiat, nihil sit. Nam omne ens, aut est vnum, aut multa quorum quodque est vnum: id autem, ex quo fiet illud vnum, non erit vnum, nec multa, quandoquidem præter primum vnum, supponebatur, non esse aliud vnum. Quòd autem illud aliud vnum generari debeat, si ponendum est præter primum vnum, ex eo ipso patet, quia non est primum vnum. Generabitur igitur ex nihilo, quod fieri nequit. Hoc loco verbum αὖτο, non est mente iungendum cum ἄλλο ἓν, sed cum πὶ ἓν, quod præcesserat. Id enim planè poscit loci intelligentia.

Argumẽtum secũdum.

ab *Præterea, si vnum*} Posterior ratio, quam affert pro opinione Naturaliũ contra Platonem, erat Zenonis Eleatæ Parmenidis discipuli, qui hunc in modum argumentabatur. Ipsum vnum separatum, si datur, est omnino indiuisibile ergo nihil est; vnde sequitur, non tantum illud non esse substantiam rerum, sed neque omnino quicquam, quod ad eas pertineat. Consequentiam verò ex eo firmam putabat Zeno, quia nihil esse credebat, nisi quod aliquam magnitudinẽ haberet; quam ob caussam sæpe vtebatur hoc quasi principio, Quod nec additum facit maius, nec detractũ reddit minus, nihil est. Quocirca dicebat, nihil esse, quod omni ex parte esset ens, nisi corpus, quãdoquidẽ solum corpus additũ, secũdùm quãcunque dimensionem facit maius, siquidẽ linea addita non facit maius, nisi secundum longitudinem, nec superficies, nisi secundum longitudinem & latitudinem. Vnde sequebatur, vnitatem abstractam, qualem ponebat Plato, itémque pũctum nihil omnino esse, quia nequeant rem vllam maiorem facere. Hoc loco addidimus illud [aut minùs] quod non est in Græco, quia plane videtur librariorum vitio excidisse, cùm alioqui sententia id postulet, nisi sit ridicula.

Corpus, superficies, & linea.

ἔτι[ab] εἰ ἀδιαίρετον αὐτὸ τὸ ἓν, κατὰ μὲν τὸ Ζήνωνος ἀξίωμα οὐδὲν ἂν εἴη. ὃ γὰρ μήτε προστιθέμενον, μήτε ἀφαιρούμενον ποιεῖ τι μεῖζον, * οὔφησιν εἶναι τοῦτο τῶν ὄντων, ὡς δηλονότι ὄντος μεγέθους τοῦ ὄντος, καὶ εἰ μέγεθος, σωματικόν: τοῦτο γὰρ πάντῃ ὄν. τὰ δὲ ἄλλα πῶς μὲν προστιθέμενα, ποιήσει μεῖζον, πῶς δ' οὐθὲν, οἷον ἐπίπεδον καὶ γραμμὴ, στιγμὴ δὲ καὶ μονὰς, οὐδαμῶς. ἀλλ'[ac] ἐπειδὴ * οὕτως θεωρεῖ φορτικῶς, καὶ * ἐνδέχεται εἶναι ἀδιαίρετόν τι, ὥς τε καὶ * ὄντως, καὶ πρὸς ἐκεῖνόν τιν' ἔχει ἀπολογίαν. μεῖζον μὲν οὐ ποιήσει, πλεῖον δὲ προστιθέμενον τὸ τοιοῦτον. ἀλλὰ[ad] πῶς δὴ ἐξ ἑνὸς τοιούτου, ἢ πλειόνων ἔσται μέγεθος; ὅμοιον γὰρ καὶ τὴν γραμμὴν ἐκ στιγμῶν εἶναι φάσκειν. ἀλλὰ μὴν καὶ εἴ τις οὕτως ὑπολαμβάνοι, ὥστε γίνεσθαι, καθάπερ λέγουσί τινες, ἐκ τοῦ ἑνὸς αὐτοῦ, καὶ ἄλλου μὴ ἑνός τινος τὴν ἀριθμὸν, οὐθὲν ἧττον ζητητέον, διὰ τί, καὶ πῶς ὅτε μὲν ἀριθμὸς, ὅτε δὲ μέγεθος ἔσται τὸ γινόμενον, εἴπερ τὸ μὴ ἓν ἡ ἀνισότης καὶ ἡ αὐτὴ φύσις

* *Deesse videtur ἢ ἔλαττον.*

* *Aliâ. οὕτως.*

* *Aliq̃ habẽt οὐκ ἐνδέχ.*

* *Aliâs οὕτως.*

Contra Zenonẽ.

ac *Sed quoniam is*} Quia Zeno admodũ ineptè philosophabatur, ait Arist. eius rationẽ non modò re vera, siue simpliciter, sed etiam ad hominẽ solui posse. Simpliciter quidem, si detur instantia in aliquo indiuisibili, quod ostẽdatur existere in rerũ natura, vt re vera existit. Ad hominẽ verò, si dicatur, etsi ratio entis non est in eo posita, vt additum augeat, aut detractum minuat, eo tamen admisso, nihil referre si indiuisibile additum non faciat maius, siue non augeat magnitudinem: satis enim esse si faciat plus, hoc est augeat multitudinem. Id enim quod nihil est, augere multitudinem non potest. Hoc etiã loco, pro οὕτως θεωρεῖ videtur irrepsisse οὕτως θεωρεῖ, vt habẽt Græca exemplaria, & pro ὥστε καὶ ὄντως scriptum esse à librariis ὥστε καὶ οὕτως, quod fuit facillimum. Itaque priorem lectionem restituendam putamus. Expunximus autem particulã οὐκ, vt legeretur καὶ ἐνδέχεται, non καὶ οὐκ ἐνδέχεται, id est, nec fieri potest, vt ferè habent Græca exemplaria, quia præterquam quòd pugnat cũ vero sensu huius loci, non legitur apud Alexandrum neque ab vllo interprete vertitur.

ad *Verùm quonam modo*} Quanquã ratio Zenonis posteriori solutione facilè solui

solui potest;addit tamen Aristoteles,ex ea remanere adhuc difficultatē hanc, quod etsi indiuisibile additum faciat : plus, seu maiorem multitudinem,atque adeo multitudinē quamlibet constituat,tamen videtur fieri non posse, vt constituat magnitudinem quam tamen Plato ex vnitatibus etiā constitui dicebat. Perinde enim hoc absurdum videtur, atque siquis lineam ex punctis constare asserat. Nā etsi detur ex ipso vno indiuisibili separato, & quodam nō vno, quod Plato vocabat tum inæqualitatem, tum dualitatem indefinitā, tum etiam magnum, & paruum ex vno,inquam,ipso,vt forma,& ex non vno, vt materia fieri numerum separatū tamen non videtur dicendum,ex iisdem aliàs constare magnitudinē,præsertim cùm ipsum non vnū, siue inæqualitas apud Platonem semper eodem modo sumi videatur. Quinetiam neutrum horum videtur fieri posse, Et quòd ex vno, & inæqualitate fiat numerus;Et quòd ex ipso numero iam constituto, & ex eadē rursus inæqualitate fiat magnitudo, vt quidam dicebant,cùm docere vellēt, quo modo ex vno, & inæqualitate aliàs fieret numerus, aliàs autem magnitudo.

Præterea a b *si vnū ipsum indiuisibile est, nihil sanè erit,Zenonis sententia. Quod enim, neque additum,neque detractum maius aliquid facit, aut minus,id in entibus non numerat,quia scilicet ipsum ens magnitudo sit,& si magnitudo, corporeum quid: hæc enim omni ex parte ens est ; cætera verò modo quidem aliquo faciunt maius,alio verò non item;veluti planum,ac linea facient;punctus verò & vnitas nequaquā. Sed* a c *quoniam is inepte rem considerat , fieriq; potest, vt sit aliquid indiuisibile,hinc efficitur,vt & re vera,& ad illum responsio aliqua adhiberi possit.Id enim,si addatur,maius quidem non faciet, sed tamen faciet plus. Verùm* a d *quonam modo ex eiusmodi vno , aut pluribus magnitudo constabit? id enim simile est, atque si lineam ex punctis constare dicas.Quòd si quis ita sentiat , vt numerum , quemadmodum nonnulli dicunt, ex ipso vno , & ex alio quodam non vno fieri velit ; nihilominus quærendum est, cur, & quomodo id,quod fit,nunc quidem numerus, nunc autem magnitudo existat,siquidē nō vnum inæqualitas erat,atq; eadem*

Pro solutione huius quæstionis animaduertēdum est, ens,& vnum,quod attinet ad hūc locum, tribus modis accipi posse. Primùm pro ente & vno independente, quod est solus Deus Opt.Max. Deinde,pro ente, & vno transcendentibus. Postremò,ens quidem pro quantitate continua,quæ quidē est immediatè vna vnitate numerali (substantia enim mediante quantitate continua,sibi vendicat huiusmodi vnitatem)vnum verò pro vnitate numerali. Si ergo ens,& vnum sumantur primo modo,dicendum est,esse quidem vtrūque separatum ab omni materia , atque adeo ab omni,vt ita dicam,potentialitate, cùm vtrunque sit actus purus : verum non esse substantiam , & quiditatem omnium rerum,sed causam exemplarem, & efficientē omnium quiditatum dependentium,vt Arist. docebit lib.12. Si autem sumantur secūdo modo, esse quidem substantiam , siue essentiam omnium rerum,vt item docebit libro sequenti ; sed tamen non esse separata à rebus singulis. Nulla enim res habet formaliter essentiam per aliquid à se separatum , sed tantùm efficienter, aut imitatiue Si denique sumatur tertio modo,neutrum esse substantiam omnium rerum,sed potiùs ambo accidere substantiis corporeis,quibus solis accidit numerari eo genere numeri.

Triplex entis , & vnius acceptio.

Solutio quæstionis.

Vnū trāscendens quid.

Dilutio argumētorum vtriusque partis.

Ex his facile solui possunt rationes propositæ pro vtraque quæstionis parte. Ratio enim pro opinione Platonis adducta nihil efficit. Existimat enim Plato, separationem entis, & vnius esse necessariam, vt ens & vnum sint ipsa rerum omnium substantia,siue quidditas,quod negamus, cùm potius contrà dicendum

sit. Ac prior quidem ratio pro opinione Naturaliũ rectè concludit contra solũ Platonem, vt eo loco diximus. Posterior autem ab ipso Aristotele soluta est. Cur autem Plato putauerit essentias rerũ dependentiũ à primo ente, & primo vno, esse numeros, non satis constat. Sed tamen D. Thomas credit, eius rei causam fuisse, quia Plato non distinxit vnitatem transcendẽtem à numerali. Vnde cùm vnitas transcendens non distinguatur ab essentiis rerũ, siue simplicium, siue compositarũ, quarum est vnitas, tã quã aliquid, quod illis superadditũ sit; hinc fit, vt quẽ admodum res omnes dependentes à Deo habẽt in suis essentiis aliquam cõpositionem entitatũ, sic ille dixerit, omnes eas habere compositionẽ vnitatum, & quod hinc sequitur, omnes earum essentias esse numeros. Quod autem Plato dixit, non modò numeros, sed etiam magnitudines ex vnitatibus constare (id quod Aristoteles ad finem capitis impugnat) sic accipiendum videtur, vt nomine numerorum intelligat species, magnitudinum autem, indiuidua, quæ sub iis continentur, & ex materia designata constant. Ita fit vt, cum Platonici dicũt, inæqualitatem cum vnitate constituere numeros inæqualitatis nomine intelligãt naturam potẽtialem generis, nomine autem vnitatis differentiam: cùm autem volunt, magnitudines constare numero, & inæqualitate, rursus nomine inæqualitatis intelligant naturam potentialem materiæ, quæ susceptis similitudinibus numerorum, siue formarum separatarum euadit in alia, atque alia indiuidua. Itaque non eodẽ modo accipiunt inæqualitatem in vtraque compositione, etsi eodem modo eam accipere videantur.

Cur Plato rerum essentias numeros fecerit.

Quo pacto intellexerit magnitudines cõstare vnitatibus.

τὴ φύσις ἦν. οὔτε γὰρ ὅπως ἐξ ἑνὸς καὶ ταύτης, οὔτε ὅπως ἐξ ἀριθμοῦ τινος καὶ ταύτης γένοιτ' ἂν τὰ μεγέθη, δῆλον.

Κεφ. Ε'.

Τούτων[a] δ' ἐχομένη ἀπορία, πότερον οἱ ἀριθμοὶ, καὶ τὰ σώματα, καὶ τὰ ἐπίπεδα, καὶ αἱ στιγμαὶ, οὐσίαι τινές εἰσιν, ἢ οὔ. εἰ[b] γὰρ μή εἰσι, διαφεύγει τί τὸ ὄν, καὶ τίνες αἱ οὐσίαι τῶν ὄντων. τὰ μὲν γὰρ πάθη, καὶ αἱ κινήσεις, καὶ τὰ πρός τι, καὶ αἱ διαθέσεις, καὶ οἱ λόγοι, οὐδενὸς δοκοῦσιν οὐσίαν σημαίνειν: λέγον δὲ γὰρ πάντα καθ' ὑποκειμένου τινὸς, καὶ οὐδὲν τόδε τι. ἃ δ' ἂν μάλιστα δόξειε σημαίνειν οὐσίαν, ὕδωρ, καὶ γῆ, καὶ πῦρ,* ἐξ ὧν τὰ σύνθετα σώματα συνέστηκε: τούτων[c] δὲ θερμότητες μὲν, καὶ ψυχρότητες, καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη οὐκ οὐσίαι: τὸ δὲ σῶμα τὸ ταῦτα πεπονθὸς, μόνον ὑπομένει, ὡς ὄν τι, καὶ οὐσία τις οὖσα. ἀλλὰ[d] μὴν τότε σῶμα ἧττον οὐσία τῆς ἐπιφανείας, καὶ αὕτη τῆς γραμμῆς, καὶ αὕτη τῆς μονάδος καὶ τῆς στιγμῆς:

Texta 17.

* *Aliãs καὶ ἀκρ.*

Disputatio quæstionis 16.

Cohæret[a] autem. Disputat in hoc capite quæstionem decimã sextam, qua quærebatur, vtrum entia mathematica essent substantiæ rerum, nec ne? Quam quidẽ non ideo dicit cohærere cum iis, quæ dicta sunt, quòd

quòd proximè propoſita ſit poſt eam quæſtionem, quæ modò diſputata eſt; ſed quia cùm in ſuperiori actum ſit de vno, an ſit rerum ſubſtantia; proximè videtur ſequi, vt idem quæratur de cæteris entibus mathematicis.

b *Si enim non ſunt*} Argumentatur pro affirmatiua parte quæſtionis, ac primùm ea ratione probat, corpus eſſe ſubſtantiam rerum, quia cætera omnia videntur eſſe accidentia illius, & dici de illo, vt de ſubiecto inhæſionis, atque in eodem manente alia aliis ſuccedere. Poſſent hoc loco nomine Rationum intelligi proportiones, quæ ſunt relationes quædam relationum, niſi vocarẽtur αἰτιολογίαι, & iam nomine eorũ, quæ ſunt ad aliquid; comprehenſæ eſſent. Vetus interpres Pro verbo λόγοι reddidit, Orationes, quo nomine D. Thomas vocales intelligit. Alexander ait Ariſtotelem nomine τοῦ λόγου ſignificaſſe numeros. Magis placet ſignificaſſe conceptus rerum, quos hic vocat Auerroës, intellecta. Illud etiã animaduerte, ideo fortaſſe prætermiſſum eſſe hoc loco aërem in enumeratione elemẽtorum, quia eſt omnium minimè ſenſibilis. Vnde fit, vt credat vulgus, mediũ interiectum inter aquam, & cœlum eſſe vacuum, vt de quibuſdã dicitur 4. Phy. lib. cap. 6. tametſi vetus quidã codex habet καὶ ἀήρ. Deniq; cùm additis [corpora cõpoſita] intelige mixta; qđ dictũ eſt ad differẽtiam ſimpliciũ corporũ.

Primum argumentum pro parte affirmatiua

dem natura. Neque enim apertum eſt quo pacto ex vno atque hac, neque item, quomodo ex hac, & quodã numero magnitudines fieri poſſint.

CAPVT V.

Text. 17. *Oriretur a autem cum his dubitatio ea, vtrum numeri, corpora, plana, atq; puncta, ſint quædam ſubſtantiæ, nec ne. Si b enim non ſunt; fugit nos ſinè, quid ſit ens, quæq; ſint rerum ſubſtantiæ. Etenim paſſiones, ac motus, ea itẽ, quæ ſunt ad aliquid, diſpoſitionesq;, ac rationes, nullius rei ſubſtantiam videntur ſignificare; quippe cùm omnia dicantur de ſubiecto aliquo, nihilq; eorum ſit hoc aliquid. Quæ autem maximè videri poſſunt ſignificare ſubſtantiam, ſunt aqua, terra, & ignis, ex quibus corpora compoſita conſtant: quorum c calores, frigora, & huiuſmodi affectiones, non ſunt ſubſtantiæ: corpus verò, quod hæc patitur, ſolum permanet, vt quod aliquid ſit, & quædam ſubſtantia exiſtens. Quinetiam d corpus minùs ſubſtantia eſt, quàm ſuperficies, & hæc quàm linea, atq; hæc quàm vnitas & punctus:*

c *Quorum calores*} Quaſi dicat; Cùm hæc maximè videantur ſignificare hoc aliquid, ſiue ſubſtantiam, nec videantur primò diſtingui, niſi per qualitates primas, primæ autem qualitates non ſint ſubſtantiæ, efficitur, vt ſolum corpus, cui illa inſunt, ſubſtantia ſit.

d *Quinetiam corpus*} Probat ſuperficiem, lineam, & punctum (qui hoc loco explicationis gratia dicitur vnitas, quòd definiri ſoleat, Vnitas poſitionem habens) eſſe etiam ſubſtantias. Nam corpus (inquit) quod probatum eſt eſſe ſubſtantiam, minùs ſubſtantia eſt, quàm ſuperficies, & ſuperficies, quàm linea; & hæc, quàm punctus. Quod duabus rationibus probat. Primùm, quia quæ poſteriùs commemorata ſunt, ponũtur in definitionibus priorum, nempe punctũ in definitione lineæ, & linea in definitione ſuperficiei, & hæc in definitione corporis; quæ autem in definitione ponuntur, cùm ſint principia, & cauſæ ſubſtantiæ rei, ſunt magis ſubſtantiæ, quàm res quæ definitur. Deinde, quia, quæ ſunt poſterùs commemorata, ſunt naturæ ordine priora ſuperioribus, cum poſſint eſſe ſine illis, non autem illa ſine ipſis: at quæ ſunt naturæ ordine priora, magis ſubſtantiæ ſunt, quippe cùm ſubſtantia naturæ ordine ſit

Secundũ.

Superficies, linea, punctus.

primum ens. Quod autem ait, ea quæ posteriùs commemorata sunt, posse existere sine superioribus, vel secundùm Platonem dictum est (nam cùm sine superioribus intelligi possint, poterunt etiam iuxta Platonicam consequentiam, sine illis existere) vel, quia id nō implicat contradictionem. Fortè enim id vidit Aristoteles, tametsi putauerit, nullā esse potētiam in rerū natura, quæ id facere possit.

μῆς: τούτοις γὰρ ὥρισται τὸ σῶμα καὶ τὰ μὲν ἄνευ σώματος ἐνδέχεσθαι δοκεῖ εἶναι, τὸ δὲ σῶμα ἄνευ τούτων εἶναι, ἀδύνατον. διόπερ οἱ μὲν πολλοὶ, καὶ οἱ πρότερον τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ὂν ᾤοντο σῶμα, τἆλλα[e] δὲ τούτου πάθη, ὥστε καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς τῶν σωμάτων τῶν ὄντων εἶναι ἀρχάς. οἱ[f] δ' ὕστερον καὶ σοφώτεροι τούτων εἶναι δόξαντες, ἀριθμούς. καθάπερ οὖν εἴπομεν, εἰ μή ἐστιν οὐσία ταῦτα, ὅλως οὐδεμία ἐστὶν οὐσία, οὐ δὲ ὂν οὐθέν. οὐ γὰρ δὴ τάδε συμβεβηκότα τούτοις, ἄξιον ὄντα καλεῖν.

Ἀλλὰ ἐμὴν εἰ τοῦτο μὲν ὡμολογεῖται, ὅτι μᾶλλόν ἐστιν οὐσία τὰ μήκη τῶν σωμάτων, καὶ αἱ στιγμαὶ, ταῦτα δὲ μὴ ὁρῶμεν ποίων ἂν εἶεν σωμάτων (ἐν γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς ἀδύνατον εἶναι) οὐκ ἂν εἴη οὐσία οὐδεμία. ἔτι[h] φαίνεται ταῦτα πάντα διαιρέσεις ὄντα τοῦ σώματος, τὸ μὲν εἰς πλάτος, τὸ δὲ εἰς βάθος, τὸ δὲ εἰς μῆκος. πρὸς[i] δὲ τούτοις, ὁμοίως ἔν ἐστιν ἐν τῷ στερεῷ ὁποιονοῦν σχῆμα: ὥστ' εἰ μήτ' ἐν τῷ λίθῳ ἑρμῆς, οὐδὲ τὸ ἥμισυ κύβου ἐν τῷ κύβῳ, οὕτως ὡς ἀφωρισμένον, οὐκ ἄρα οὐδ' ἐπιφάνεια. εἰ γὰρ ὁποιανοῦν, καὶ αὕτη ἂν ἦν ἀφορίζουσα τὸ ὕμισυ. ὁ δ' αὐτὸς λόγος, καὶ ἐπὶ γραμμῆς, καὶ[k] ἐπὶ στιγμῆς, καὶ μονάδος. ὥστ' εἰ μάλιστα μὲν οὐσία τὸ σῶμα τούτου δὲ μᾶλλον ταῦτα, μή ἐστι δὲ ταῦτα, μηδὲ οὐσίαι[l] τινὲς, διαφεύγει τί τὸ ὄν, καὶ τίς ἡ οὐσία τῶν ὄντων. πρὸς[m] γὰρ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὰ περὶ τὴν γένεσιν, καὶ τὴν φθορὰν συμβαίνει ἄλογα. δοκεῖ μὲν γὰρ ἡ οὐσία μὴ οὖσα πρότερον, νῦν *οὖσα, ἢ πρότερον οὖσα, ὕστερον μὴ μετὰ τὴν γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι

e *Cætera verò*} Non quidem superficies, lineas, & puncta, quæ sūt principia corporis; sed qualitates, relationes, & alia omnia, quæ corpore posteriora sunt.

f *Posteriores autem*} Pythagorici, nimirum, & Platonici. Quare etiam secundum hos entia mathematica erunt substantiæ rerū, nihilque remanebit in quæstione, quod saltem ex auctoritate, pro affirmatiua parte probatū nō sit.

Argumētum primum partis negatiuæ.

g *At verò, vt*} Probat partē negatiuam ex eo, Quia superficies, lineæ, & puncta, quæ magis vidētur substātiæ, quā corpus, vt dictum est, non sunt re vera substantiæ. Quod quidē quatuor rationibus probat. Prima est, quia in nullo corpore sensibili reperiuntur, eo nimirum pacto, quo considerantur à Mathematicis, quo tamen solo dicuntur principia corporis, vt præcedit omnes qualitates sensibiles.

Secundū.

h *Præterea, videntur*} Secunda ratio est, Quia hæc eadem tria, vt sunt in medio corpore (sic enim accipi debent, vt sint substantialia corporis principia) nihil aliud videntur esse, quam diuisiones corporis, hoc est, ea, quibus corpus secundum

* *Aliàs* εἶναι.

cundum longitudinem, aut latitudinem, aut profunditatem diuiditur, corpus autem non est actu diuisum, dum corpus vnum est, nisi potentia; ergo nec ista sunt in corpore actu, sed potentia. quare nec substantialia eius principia.

ctus: his enim definitur corpus & hæc quidem sine corpore videntur esse posse; corpus verò sine his esse non potest Hac de causa vulgus quidem, ac Priores substantiam, & id, quod est, corpus esse existimabant; cætera [e] *verò huius affectiones: vt & corporum principia eorum, quæ sunt, principia esse putarent. Posteriores* [f] *autem, quiq; his sapientiores habiti sunt, numeros. Ergo quemadmodũ diximus, nisi hæc substantia sint, nulla substantia nullúmque ens omnino est. Neque enim æquum est, vt ea, quæ his accidunt, entia appellentur.*

At [g] *verò si hoc conceditur, longitudines, & puncta magis, quàm corpora substantiam esse; hæc autem, qualium sint corporum, non cernimus (vt enim in sensibilibus existant, fieri nequaquã potest) non erit vtique substantia vlla. Præterea,* [h] *videntur hæc omnia diuisiones esse corporis, aliud in latitudinẽ, aliud in altitudinem, aliud in longitudinem. Adhæc* [i] *eodem modo inest in solido figura quælibet: quare, si neque Mercurius in lapide est, neque in tessera dimidium tesseræ, ita vt determinatum sit, profectò nec superficies. nam si quæuis esset, & ea esset sanè, quæ dimidium determinat. Eadem ratio est in linea, puncto, &* [k] *vnitate. Quapropter, si corpus maximè substantia est, atque hæc magis sunt, quàm corpus, hæc autem substantiæ non sunt, neque verò dantur substantiæ* [l] *quædam; fugit profectò nos, quid sit ens, & quæ sit ipsa rerum substantia. Nam* [m] *vltra ea, quæ diximus, ea quoque eueniunt, quæ in generatione, & corruptione absurda sunt. Substantia enim, quæ cùm priùs non esset, nunc est, aut quæ cùm priùs esset, postea non est, cum generatione, & corruptione*

i *Adhæc, eodem modo*} Tertia ratio est, Quia si ista essent actu, seu (vt ait) definita & designata in medio corpore pari ratione in lapide rudi esset figura Mercurii, ante quàm statua Mercurii è lapide fieret, & pari ratione quæuis alia figura, vt in tessera, seu cubica figura, dimidium tesseræ, quod est alia species figuræ: hoc autem nequaquã est dicendum, cùm in corpore non sit actu, nisi superficies externa, qua finitur Lege Syrianum. Latini ferè aliter exponunt, quòd deprauatũ habuerint contextum, tametsi eorum plerique vnicam tantùm superficiem esse actu in corpore planè fatentur. *Tertium.*

k *Et vnitate*} Videtur loqui de vnitatibus rerum, quæ nõ sunt actu distinctæ, veluti partium eiusdem lapidis. Nã vnitas rei actu distinctæ, non potentiâ tantùm, sed actu est quemadmodũ vnitates triũ lapidum.

l *Substantiæ quædam* Hoc est, substantiæ separatæ, quæ ponebãtur quiditates rerum materialium.

m *Nam vltra ea*} Quarta ratio, hæc est. Quæ incipiunt esse sine generatione, & desinunt sine corruptione, non sunt substãtiæ; hoc autem modo incipiunt, ac desinunt esse puncta, lineæ, ac superficies; quod duobus argumẽtis probat. Primùm quia hæc omnia sola coniunctione, & desiunctione corporũ incipiunt esse ac desinunt; nullãque interueniẽte alteratione, quæ tamen semper est comes generationis, & corruptionis. Deinde, quia quæ generantur, aut corrumpuntur, ex aliquo generantur, & in idem corrumpuntur, siue resoluuntur hæc autem, qua ex parte dicuntur principia, nempe quatenus sunt indiuisibilia (punctum quidem omnino, linea autem secundum latitudinem, superficies verò secundùm altitudinem, siue profunditatem) sunt omnino simplicia, ac proinde nec componi, nec resolui possunt, qua igitur ratione sunt principia, *Quartũ.* *Alteratio generationis comes.*

principia, incipiunt, ac desinunt esse absque generatione & corruptione. Ita Syrianus fere; Albertus longè aliter. *Albert.*

Quo pacto indiuisibilia incipiãt, ac desinant esse.

n *Quare, neque ijs compositis* } Coniunctis duobus corporibus in vnum continuum, vt duabus aquis in aquam vnam. duæ earum superficies, qua parte copulatæ sunt, necessariò perierunt, quia non possunt manere ambæ in medio vtriusque, nec potior ratio est cur hæc pereat, quàm illa. Num autem gignatur noua aliqua, quæ vtrâque partẽ totius copulet, non affirmat Aristoteles hoc loco. *tract. 2. cap. 11.*

φθείρεσθαι ταῦτα πάσχειν: τὰς δὲ στιγμὰς, καὶ τὰς γραμμὰς, καὶ τὰς ἐπιφανείας, ἃ ἐνδέχεται γίνεσθαι, καὶ φθείρεσθαι, ὅτε μὲν ἅπτας, ὅτε δὲ διαιρεῖ. ὅταν γὰρ ἅπτῃ ἢ διαιρῇ τὰ σώματα, ἅμα ὅτε μὲν μία, ἁπτομένων: ὅτε δὲ δύο, διαιρουμένων, γίνονται. ὡς οὔτε συγκειμένων ἐστὶν, ἀλλ' ἔφθαρται: διῃρημένων τέ εἰσιν αἱ πρότερον οὐκ οὖσαι. οὐ γὰρ δὴ ἦν ἀδιαίρετος στιγμὴ διῃρέθη εἰς δύο. εἴτε γίγνονται, καὶ φθείρον, ἔκ τινος γίνονται. παραπλησίως δ' ἔχει καὶ περὶ τὸ νῦν, τὸ ἐν τῷ χρόνῳ: οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἐνδέχεται γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι, ἀλλ' ὅμως ἕτερον ὀχεῖ ἀεὶ ἕν), οὐκ οὐσία τις οὖσα. ὁμοίως δ' ἄδηλον ὅτι ἔχει, καὶ τὰ περὶ τὰς στιγμὰς, καὶ γραμμὰς, καὶ περὶ τὰ ἐπίπεδα. ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος: ἅπαντα γὰρ ὁμοίως, ἢ πέρατα, ἢ διαιρέσεις εἰσίν.

Obiectionis dilutio.

o *Neque enim punctum* } Occurrit ineptæ responsioni eius, qui diceret superficiẽ, qua media putaret copulari partes corporis, diuisam fuisse in duas, cùm corpus in duas partes diuisum est. Deducit, ergo Arist. hominẽ ad apertiùs incommodũ, vt fateatur, cùm linea diuiditur, pari ratione punctũ mediũ diuidi in duo, cũ tamen ex ratiõe sua sit prorsus indiuisibile.

Κεφ. ε'.

Τext. 18.

ΟΛως [a] δ' ἀπορήσειεν ἄν τις, διὰ τί. καὶ δεῖ ζητεῖν ἄλλ' ἄτλα παρὰ τὰ αἰσθητὰ, καὶ τὰ μεταξύ, οἷς ἀεί τι θεμεν εἶδη. εἰ γὰρ [b] [διὰ τοῦτο, ὅτι] τὰ μὲν μαθηματικὰ τῶν δεύρο ἄλλῳ μέν τινι διαφέρει: τῷ δὲ πολλὰ ἄτλα ὁμοειδῆ ἐστὶν οὐδὲν διαφέρει; ὡς ἂν ἔσονταί αὐτῶν

Instans.

p *Similis est ratio* } Quòd punctа, lineæ, & superficies incipiant ac desinant esse sine generatiõe & corruptione, confirmat ex puncto tẽporis, seu momẽto, quod instãs appellatur semper. n. aliud, atque aliud existit, nec tamẽ vnquã generatur, aut corrũpitur. Quod ex eo suadet, quia cũ indiuisibile sit, nec in tẽpore, nec ex materia generari potest, quo tamẽ modo generatur, & corrũpitur quicquid per generationem, aut corruptionem incipit esse, aut desinit.

Solutio quæstionis.

q *Aut diuisiones* } Dicuntur hæc diuisiones, quia per ea diuidi possunt quantitates continuæ, si non semper reipsa, certè cogitatione.

Hæc quæstio facilè dissoluitur distinctione coporis in corpus pertinens ad prædicamentum substantiæ, & quantitatis, quam distinctionem plerique Veteres non cognouerunt. Quare, nõ mirũm est, si crediderint, molem ipsam, seu trinam dimensionem, quam nos dicimus pertinere ad prædicamentum quantitatis, esse primum subiectum aliorum accidentium, quæ tamen re vera est accidens inhærens substantiæ. Ex his patet solutio eorum argumentorum, quæ pro parte affirmatiua adducta sunt. De qua re late agit Arist. lib. 13. & 14.

Capitis

Capitis sexti Explanatio

Quid Aristoteles hoc loco disputet.

MInimè autem] Si planus literæ sensus spectetur, videtur Arist. iterum reuocare in dubium id quod in quæstione quarta continebatur, num videlicet præter res sensibiles, & mathematicas, dãdæ sint formæ, seu naturæ illæ separatæ, quas Plato Ideas appellabat. Causa verò cur id faciat ea esse potest, vt afferat, pro parte affirmatiua rationem quandã, quæ sibi in quæstione illa tractãda fortè nõ occurrerat. Potest quoq; illud dici, tractari hoc loco quæstionem decimamquintam, qua quærebatur, nũ principia essent causæ rerum per solum motũ, vt veteres Physici dixerunt; an verò modo illo antiquis ignoto, quo Plato censuit Ideas esse rerum causas, per participationẽ videlicet. Hæc enim quæstio nullibi per se in hoc lib. tractatur, & tamen ea, quæ hoc loco dicuntur, possunt ad illã accommodari. Vtcunque sit, Arist. vt afferat rationẽ pro parte affirmatiua, hoc iacit fundamentum; Et si entia mathematica ea ratione differunt à sensibilibus, quia non concipiuntur cum materia sensibili. Vel quia sunt perpetua, vt Alexãder exponit, tamen hac ratione cum illis cõueniunt, quòd in vtroque genere dentur plura individua eiusdẽ speciei, imò verò infinita. Tum verò, ita argumentatur. Si præter sensibilia, & mathematica, non darentur formæ separatæ, quæ essent illorum causæ, ac principia, non esset certus numerus principiorum respectu totius eiusdem speciei, quamuis posset esse certus respectu alicuius individui, hoc autem non est dicendum, ergo neque illud. Minor patet, quia si numerus principiorum totius speciei est incertus, non potest haberi scientia de tota specie. Maior declaratur in literis, ex quibus, vt elemẽtis ac principijs voces componuntur. Deinde probatur, quia entia sensibilia, & mathematica sunt infinita numero, vt patet ex proposito fundamento, quo fit, vt eorum principia, nisi sint ab vtrisque separata necessariò sint indeterminata, & incerta numero. Hoc loco prætermisimus illud [διὰ τοῦτο, τι] quòd videatur ascititium, sensumque perturbet, nec ab Alexandro exponatur.

corruptione hæc videtur pati: puncta verò, lineæ, & superficies, quæ aliquãdo sunt, aliquãdo non sunt, nec generari, nec corrũpi possunt. Cùm enim se tangunt, aut diuiduntur corpora, nunc quidem simul vna, cùm se tangunt; nunc verò duæ, cum diuiduntur, fiunt. Quære, [n] neque ijs compositis existũt, sed interierunt; diuisis q; existunt, quæ antè non erant. Neque [o] enim punctum, cùm indiuisibile sit, in duo diuisum est. Quòd si generãtur, & corrumpuntur, ex aliquo generantur. Similis [p] est ratio in ipso temporis momento: neque enim hoc generari, aut corrumpi potest, cùm tamen semper aliud, atque aliud esse videatur, nec sit substantia, quæ cohæreat. Eodem pacto rẽ habere in punctis, lineis & planis perspicuum est. Eadem enim est ratio, cùm omnia similiter, aut extrema, aut [q] diuisiones sint.

CAPVT VI.

Text. 8. MInimè a autem dubitabit aliquis, cur alia etiam quædam præter sensibilia, & res medias quærere oporteat, veluti formas quas ponimus. Nam si Mathematica ab ijs, quæ apud nos sunt, alia quadam ratione differunt, in eo certè quòd multa quædam sunt eiusdem speciei, nihil differunt: quære, non erunt eorum principia numero

Quo differant, & conueniãt entia mathematica, & sensibilia.

b *Vna numero, & specie*} Hoc est, causa formalis, & essentialis totius alicuius speciei non erit vna specie simul, & numero: sed specie tantùm, & quod hinc sequitur, numerus principiorum formalium, & essentialium tum sensibilium, tum etiã mathematicarum rerũ, nõ erit certus, & definitus.

c *Si hoc igitur*} Nempe, principiorum numerũ esse certum.

d *Substantiam esse*} Id est, vnam numero; non tamen eo pacto vnã numero, quo substãtia est vna numero apud nos (nempe per aliquod accidẽs, vt per quantitatem, aut differentiam indiuiduantẽ adiectã naturæ specificæ, aut aliquid aliud, quod naturæ specificæ accidat) sed per se ipsam, hoc est, per solam naturã specificã, quæ ipsa separatione, & solitudine sit indiuidua, & vna numero.

e *At verò si*} Pro parte negatiua nihil addit iis, quæ suprà pro ea, & attulit, & in 1. lib. dicta esse cõmemorauit. Pro qua re lege, quæ in tractãda quæstione 4 & decima dicta sunt.

αὐτῶν αἱ ἀρχαὶ ἀριθμῷ ὡρισμέναι, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἐνταῦθα γραμμάτων, ἀριθμῷ μὲν πάντων οὐκ εἰσὶν αἱ ἀρχαὶ ὡρισμέναι, εἴδει δὲ, ἐὰν μὴ λαμβάνῃ τις τῆς δὶ τῆς συλλαβῆς, ἢ τῆς δὶ τῆς φωνῆς: τούτων δ' ἔσονται καὶ ἀριθμῷ ὡρισμέναι. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μεταξὺ, ἄπειρα γὰρ κἀκεῖ τὰ ὁμοειδῆ, ὥστ' εἰ μὴ ἔστι παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ ἕτερα ἄττα, οἷα λέγουσι τὰ εἴδη τινὲς, οὐκ ἔσται μία [b] ἀριθμῷ καὶ εἴδει οὐσία, οὐδ' αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄντων ἀριθμῷ ἔσονται ποσαί τινες, ἀλλὰ εἴδει. εἰ [c] οὖν τοῦτο ἀναγκαῖον, καὶ τὰ εἴδη ἀναγκαῖον διὰ τοῦτο εἶναι. καὶ γὰρ εἰ μὴ καλῶς διαρθροῦσιν οἱ λέγοντες, ἀλλ' ἔστι τοῦτ' ὃ βούλονται, καὶ ἀνάγκη ταῦτα λέγειν αὐτοῖς, ὅτι τῶν εἰδῶν οὐσία [d] τις ἕκαστόν ἐστι, καὶ οὐθὲν κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ [e] μὴν εἴγε θήσομεν τὰ εἴδη εἶναι, καὶ ἐν ἀριθμῷ τὰς ἀρχὰς, ἀλλὰ μὴ εἴδει, εἰρήκαμεν ἃ συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἀδύνατα πρότερον.

Σύνεγγυς δὲ τούτῳ ἐστὶ τὸ διαπορῆσαι, πότερον δυνάμει ἐστὶ τὰ στοιχεῖα, ἤ τιν' ἕτερον τρόπον. εἰ μὲν γὰρ ἄλλως πῶς, πρότερόν τι ἔσται τῶν ἀρχῶν ἄλλο. πρότερον γὰρ ἡ δύναμις ἐκείνης τῆς αἰτίας, τὸ δὲ δυνατὸν οὐκ ἀναγκαῖον ἐκείνως πᾶν ἔχειν. εἰ δ' ἔστι δυνάμει τὰ στοιχεῖα, ἐνδέχεται μηδὲν εἶναι τῶν ὄντων. δυνατὸν γὰρ εἶναι καὶ τὸ μήπω ὄν: γίγνεται μὲν γὰρ τὸ μὴ ὄν, οὐθὲν δὲ γίγνεται τῶν εἶναι ἀδυνάτων. ταύτας τε οὖν τὰς ἀπορίας ἀναγκαῖον ἀπορῆσαι περὶ τῶν ἀρχῶν. Text. 19.

Καὶ [h] πότερον καθόλου εἰσὶν, ἢ ὡς λέγομεν τὰ Text. 20.

Hæc quæstio, si retractatio, seu iterata discussio est extremæ partis quæstionis quartæ, ex iis, quæ ad finem capitis secundi in ea disputanda dicta sunt, intelligi potest, quo loco ab Aristotele dissoluatur, & quo pacto dissoluenda sit. Atque ad eum locũ reducenda erit tractatio decimæ quintæ quæstionis, vt quæ per se, & separatim disputata non sit. Quòd si Arist. hoc loco disputat quæstionem decimam quintam, dicito, Veteres hac in re rectiùs sensisse Platone, Res enim, naturales, quarum illi principia quærebant, nõ fiunt participatione Idearum, quo pacto Ideæ à Platone ponuntur,

Solutio quæstionis.

nuntur, ſed actione cauſarum ſingularium. Ratio verò in oppoſitum adducta facillimè refelli poteſt negatione minoris. Vt.n.ſcientia totius alicuius ſpeciei cõparetur, ſatis eſt, numerus principiorũ eius ſit certus, & definitus ſecũdùm ſpeciẽ, quamuis ſit incertus & indefinitus ſecundùm numerum: præſertim ſi quæſtio ſit de principiis internis. *Dilutio argumenti.*

numero definita, quemadmodum, neque in literis, quibus vtimur, principia omnium ſunt definita numero, ſed ſpecie; niſi quis huiuſce ſyllabæ, aut huiuſce vocis principia ſumat: harum enim, numero etiam definita erunt. Idem de medijs dicendum. Namque & in ijs infinita ſunt ea quæ ſunt eiuſdem ſpeciei. Quare, niſi præter ſenſibilia, & mathematica ſint alia quædam, qualia nonnulli formas eſſe dicunt, non erit vna b *numero, & ſpecie ſubſtantia, neque principia eorum, quæ ſunt, erunt certa quædam numero, ſed ſpecie. Si* c *hoc igitur eſt neceſſariũ, & formæ hac de cauſa ſint neceſſe eſt. Nam, etſi non ſatis rem declarant, qui hæc dicunt, hoc tamen eſt, quod volunt, & hæc ipſi dicant neceſſe eſt, vnamquamque formarum, ſubſtantiam* d *eſſe quandam, & nullam per accidens. At* e *verò ſi ponamus formas eſſe, principiaq; vnum eſſe numero, non autem ſpecie, ſuperiùs à nobis dictum eſt, quæ neceſſariò eueniant incommoda.*

f *Cohæret autem*} Diſputat decimam quartam quæſtionem, qua quærebatur, num principia eſſent actu, an potentia. Quòd igitur ſint potentia, ex eo probat, quia ſi ſunt alio modo, id eſt actu; aliquid principiis prius erit, quod fieri nequit. Nam potentia eſt prior actu. Id quod ex eo patet quia quicquid eſt actu, eſt poſſibile, non tamen quicquid eſt poſſibile, eſt actu. Quòd autẽ ſint actu, ea ratione oſtendit, quia ſi ſunt potentia tantùm, cùm cætera omnia ex principiis pẽdeãt; efficitur vt nihil vllo ſit actu. Nã, quod pendet ex eo, quod ſolũ potentia eſt, nõ eſt actu. *Diſputatio 14. quæſtionis.*

Text.19. *Cohæret* f *autem cum hac re quæſtio ea, num elementa poteſtate ſint, an aliquo alio modo. Nam ſi modo quodam alio, aliquid profectò aliud principijs prius erit. potentia enim cauſam illam antecedit, cùm interim non omne id, quod potentia eſt, illo modo ſe habere neceſſe ſit. Quòd ſi poteſtate ſint elementa, fieri poteſt, vt nulla res exiſtat. Nam,* g *& id eſſe poteſt, quod nondum eſt: ſit enim quod non eſt, nihilq; fit eorum, quæ eſſe nequeunt. Atque hæc quidem de principijs dubitare neceſſe eſt.*

g *Eſt enim poteſtate*} Hæc ita connectuntur. Id quod fit, nondũ eſt; id quod fit eſt potentia (nihil enim fit eorum, quæ eſſe nequeũt) igitur aliquid eorum, quæ ſunt potentiâ, nondum eſt.

Hanc quæſtionem ſoluit Ariſt. 9. lib cap 8. & lib. 12. cap. 6. Quibus locis ait, in iis, quæ à potentia in actum procedunt, potentiam eſſe actu priorem, vt in iis, quæ generãtur. Quapropter in his materiam eſſe priorem forma. At verò ſimpliciter, & abſolutè, actum eſſe priorem potentia; quia nihil reducitur ex potentia in actum, niſi ab eo quod eſt actu; vt ignis potẽtiâ, ab igne actu. Atque ex his facilè diluentur argumenta quatenus vniuerſè concludunt, omnia principia eſſe potentia, aut omnia eſſe actu. *Soluitio quæſtionis.*

Text.20. *Et* h *vtrum vniuerſalia ſint, an eo modo, quo*

h *Et vtrum vniuerſalia*} Diſputat quæſtionem decimam tertiam, qua quærebatur, num principia eſſent vniuerſalia, an ſingularia; hoc eſt, num illa eſſent principia ſecundùm rationem vniuerſalem, an ſingularem. Quòd igitur non ſint principia ſecundùm rationem vniuerſalem, hac ratione probat. Vniuerſalia non ſunt hoc aliquid: ergo non ſunt ſubſtantiæ: at principia debent eſſe ſubſtantiæ, cùm ſubſtantiæ non poſſint eſſe ex non ſubſtantijs: ergo principia non *Diſputatio 15. quæſtionis. Probatio partis negatiuæ.*

non sunt vniuersalia. Prior consequentia apud Platonem maximè probatur. Quare, quia ille negaret antecedens, probat illud Aristoteles ex eo, quia si vniuersale esset hoc aliquid, nempe singulare per se existens, Socrates esset multa numero animalia, ipse nimirum, Socrates, & homo singularis per se existens, qui de ipso, & cæteris hominibus diceretur, itémque animal singulare per se existens, quod de ipso, ac cæteris animalibus prædicaretur, quæ haud dubiè essent diuersa numero animalia, vt ipse docebit lib. 7.

τὰ καθέκαστα. εἰ μὲν γὰρ καθόλου, οὐκ ἔσονται οὐσίαι. οὐθὲν γὰρ τῶν κοινῶν τόδε τι σημαίνει, ἀλλὰ τοιόνδε, ἡ δ' οὐσία τόδε τι. εἰ δ' ἔστι τόδε τι, καὶ ἐκθέσθαι *δύναται τὸ κοινῆ κατηγορούμενον, πολλὰ ἔσται ζῶα ὁ Σωκράτης, αὐτός τε, καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸ ζῶον, εἴπερ σημαίνει ἕκαστον τόδε τι καὶ ἕν. εἰ μὲν οὖν καθόλου αἱ ἀρχαὶ, ταῦτα συμβαίνει. εἰ [i] δὲ μὴ καθόλου, ἀλλ' ὡς τὰ καθέκαστα, οὐκ ἔσονται ἐπιστηταί· καθόλου γὰρ αἱ ἐπιστῆμαι πάντων. ὥστ' ἔσονται ἀρχαὶ ἕτεραι πρότεραι, τῶν ἀρχῶν καθόλου κατηγορούμεναι, ἄν περ μέλλῃ ἔσεσθαι αὐτῶν ἐπιστήμη.

qua singularia esse dicimus. Si enim sunt vniuersalia, non erunt vtique substantiæ. nihil enim eorum, quæ communia sunt, hoc aliquid, sed tale quid significat; substãtia verò, hoc aliquid est. Sin autem id, quod communiter prædicatur, hoc aliquid est, idémque exponi potest; multa sanè animalia erit Socrates: & ipse inquam, & homo & animal: si singula quidem hoc aliquid, & vnum significant. Atque hæc quidem euenient si principia sint vniuersalia. Si [i] verò vniuersalia non sint, sed vt singularia; non cadent vtique sub scientiam: vniuersales enim sunt omnium scientiæ. Quocirca alia erunt priora principia, quæ de principijs vniuersè prædicentur, si eorum futura est scientia.

** Aliâs non habetur δύναται.*

Argumẽtum pro parte opposita.

i *Si verò vniuersalia*} Probat partem oppositam, hoc est, principia non esse principia secundùm rationem singularem. Argumentum ex eo ducitur, quia hoc pacto non nisi per aliqua vniuersalia, sub scientiam caderent. Omnium enim rerum scientiæ, id est, omnes scientiæ, sunt vniuersales, hoc est, in vniuersalibus versantur. Quòd si principia, per alia superiora principia sciantur, iam vtique principiorum erunt principia, quod fieri nequit.

Solutio quæstionis.

Hanc quæstionẽ soluit Arist. lib. 7 cap. 13. & sequentibus, vbi docet, vniuersalia, vt vniuersalia sunt, nõ esse substantias, quæ nimirum, vt abstractæ sunt à singularibus, existant in rerum natura. Vnde sequitur, principia, vt vniuersalia sunt, non esse principia, sed quatenus singularia: in his enim versatur omnis actio. Quòd autem contrà obiicitur, facile diluetur, si dicas, singularia etiam cadere sub scientiam per sua vniuersalia, si habeant vniuersalia quod addiderim, propter primam causam, quæ nulli naturæ vniuersali subiicitur. Quòd autem obiicitur, isto modo fore vt principiorum alia principia sint, negandum est. Vniuersalia enim non sunt principia à singularibus diuersa, quamuis sint principia id est, principient, vt ita loquar quatenus singularia sunt, & sciantur quatenus vniuersalia, vnumquodque videlicet secundùm suam speciem, naturamque communem.

Dilutio argumentorum.

FINIS LIBRI TERTII.

COMMENTARII
PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS IESV
IN QVARTVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

PRopositis superiori libro, & in vtranque partem disputatis multis, ac variis quæstionibus ad hanc scientiam pertinentibus; apertáque vtcunque via ad veram, tum illarum, tum etiam aliarum similium explicationem; incipit Arist. hoc loco, quid sibi potissimùm de illis, totóq; metaphysico negocio videatur, exponere. *Institutũ Arist. in hoc libro.* Cùm autem constitutio cuiusque scientiæ antecedere debeat tractationem rerum, quæ ad eam spectant; scientiæ verò tum demum constituantur optimè, cùm traduntur propria earum subiecta, subiectorúmque partes, propriæ affectiones, ac principia (hęc enim sunt, quæ in qualibet scientia
tex. 43. cernuntur, vt ex 1. Post. cap. 23. perspicuum est) optimo sanè ordine *Epitome libri.* Arist. disputaturus in lib. sequentibus de iis, quæ ad hanc scientiam pertinent, totum hunc librũ in eo consumit, vt doceat, primo quidem capite, quod nam sit huius scientiæ subiectũ; secundo verò quæ sint partes eiusmodi subiecti, propriæq; illius affectiones; tertio denique, & sequentibus, quæ sint prima principia, quibus in demõstrando vtitur. Ex his autem, & aliis, quæ in libris sequentibus tradentur patebit determinatio earum quæstionum, quæ superiori libro, dialectico more disputatæ sunt; non quidem eodem ordine, quo propositæ aut disputatæ fuerunt, sed vt doctrinæ occasio se obtulerit.

Capitis

Capitis primi Explanatio.

ESt [a] *scientia quædam*} Quoniam prima consideratio eorum, quæ ad cuiusque scientiæ constitutionem spectant, proprii eius subiecti est (ex proprio enim subiecto habet quælibet ars tum naturam suã, tum etiam ab aliis distinctionẽ) docet Arist. ante omnia, quod nam sit huius sciẽtiæ subiectũ, affirmátq; illud esse ens, qua ratione est ens. Id, quod duobus argumentis ostẽdit. Vnũ est. Aliqua est scientia, cuius subiectum est ens, quatenus ens; ea autem nõ est vlla ex particularibus scientiis, est igitur sciẽtia generalis, seu prima Philosophia, quæ in hoc opere traditur. Maior ꝓbari potest ex eo, quia ens quatenus ens non debet incognitum relinqui, cũ naturalis sciẽdi appetitus in omnes cõmunes naturas feratur, atque ea peculiari ratione in cognitionem entis, quòd omnia cõplectatur, quæ sub scientiam cadere possunt. Quòd si ens, qua ratione est ens, ab aliqua scientia consideratur, &, quod hinc sequitur, omnia, quæ illi, quatenus tale est, per se conueniunt, neque aliquid superius ente reperitur; non dubium est, quin illud ea ratione consideratum sit subiectum alicuius scientiæ. Minorem non aliter probat, quàm inductione. Mathematicæ enim scientiæ non versantur in consideratione entis, quatenus est ens, sed partem aliquam subiectam accipientes, & de tota entium vniuersitate quasi abscindẽtes, veluti numerum, magnitudinem, aut quid simile, ea contemplantur in eiusmodi parte, quæ illi per se accidunt, siue conueniunt. Non dixit autem, demonstrant, sed contemplantur, quia non tantùm considerant eius proprietates, quæ demonstrantur, sed etiam attributa essentialia, quæ propriè non cadunt sub demonstrationem. Addidit autem περὶ τοῦτο, hoc est, circa illam, siue in illa; quia non considerant communiora, nisi vt contracta ad illam.

Subiectũ huius sciẽtiæ.

Quo pacto particulares scientiæ cõmunia considerent.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΩΝ μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ γ'.

Κεφ. Α'.

ΕΣτιν [a] ἐπιστήμη τις, ἡ θεωρεῖ τὸ ὂν ᾗ ὄν, καὶ τὰ τούτῳ ὑπάρχοντα καθ' αὑτό. αὕτη δέ ἐστιν οὐδεμιᾷ τῶν ἐν μέρει λεγομένων ἡ αὐτή. οὐδεμία γὰρ τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖ καθόλου περὶ τοῦ ὄντος ᾗ ὄν: ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ τι ἀποτεμνόμεναι, θεοροῦσι περὶ τοῦτο τὸ συμβεβηκὸς, οἷ τε αἱ μαθηματικαὶ τῶν ἐπιστημῶν. ἐπεὶ [b] δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀκροτάτας αἰτίας ζητοῦμεν, δῆλον ὡς φύσεώς τινος αὐτὰς ἀναγκαῖον εἶναι καθ' αὑτήν. εἰ οὖν καὶ οἱ τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων ζητοῦντες, ταύτας τὰς ἀρχὰς ἐξήτουν, ἀνάγκη καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ὄντος εἶναι μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλὰ ᾗ ὄντα. διὸ [c] καὶ ἡμῖν τοῦ ὄντος ᾗ ὄν, τὰς πρώτας αἰτίας ληπτέον.

Texta.

b *Quoniam*

b *Quoniam verò*} Alterum argumentum est. Eius scientiæ subiectum est ens, quatenus ens, quæ quærit causas, & principia entis, quatenus ens est; huiusmodi autē causas quærit hæc scientia, est igitur eius subiectū ens quatenus ens. Maior omittitur, quia perspicuum est, nullum artificem quærere per se, ac directò causas, & principia, nisi proprii subiecti, & eorum, quæ sub eius formalem rationem cadunt Physicus enim non quærit hoc pacto causas, nisi entis mobilis, & omnium specialium mobilium, ac cæteri eodem modo. Minorem sic Probat. Primæ causæ sunt causæ, & principia entis, quatenus entis; hæc scientia quærit primas causas, & principia, vt patet ex primo libro; igitur quærit causas entis quatenus entis. Maior huius ratiocinationis dupliciter probatur. Primùm hac ratione. Quia primæ causæ sunt per se, hoc est, primò causæ alicuius naturæ, siue ea sit simpliciter vna, siue quodammodo vna; quod omnibus causis commune est: ea autem natura non potest esse alia, nisi entis, siquidem maximè vniuersales causæ, quæ nullæ sunt aliæ, quàm primæ, non respiciūt primò, & adæquatè effecta sua sub ratione huius, aut illius speciei, aut generis; sed sub maximè communi, quæ nō alia est, nisi entis. Deinde auctoritate eorum omnium, qui *Primæ Philosophiæ* primam Philosophiam se tractare crediderunt. Quamquam enim non omnes re vera assurgebant ad considerationem omnium entium, tamen cum profiterentur se quærere causas, & principia omnium entium, quatenus entia sunt; meritò dicebant, se quærere primas causas. Idem enim re vera est tradere primas causas, atque causas entium, quatenus entia sunt. *rum.*

c *Quapropter & à nobis*} Minor est secundi argumenti, conclusio autem non exprimitur, quia apertè colligitur ex præmissis.

ARISTOTELIS
Metaphysicorum

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Textus 1. Cap. 2.

Est a *scientia quædam, quæ contēplatur ens, qua ratione est ens, & ea, quæ huic per se insunt. Hæc autem nulla est earū, quæ in parte dicuntur. Nulla enim cæterarū de ente, quatenus ens est, vniuersè agit; sed partem eius aliquam singulæ abscindentes, id, quod ei accidit, in illa contemplantur; vt Mathematicæ scientiæ. Quoniam* b *verò principia, summasq; causas quærimus, illud necessarium esse perspicuum est, naturæ alicuius per se eas esse. Ergo si & ij, qui entium elementa quærebant, hæc principia quærebant; necesse quoque est, elementa entis ea esse non per accidens, sed quatenus entia. Quapropter* c *& à nobis primæ causæ entis, quatenus ens est, sumendæ sunt.*

VTRVM

de affectionibus ſubſtantię; nec reuocandam eſſe ſubſtantiam,& accidentia ad aliquid commune vtriſque quaſi ad primum,& adæquatum ſubiectum Metaphyſicæ: Tertium;ens commune ſubſtantiis,& accidentibus prędicatur eſſentiali prędicatione de omnibus entibus, vt perſpicuum eſt ; nullum autem ſubiectum prædicatur eſſentiali prædicatione de ſuis affectionibus;aut igitur ens commune ſubſtantijs, & accidentibus non eſt ſubiectum Metaphyſicæ, ſed ſubſtantia ſola, vt poſſit habere affectiones, de quibus eſſentiali prædicatione non dicatur;aut abſurdiſſimè dicendum eſt,affectiones ſubiecti Metaphyſicæ nihil eſſe, cum nec ſubſtantiæ ſint, nec accidentia: qua in re inferior erit Metaphyſicus alijs artificibus, qui veras affectiones demonſtrant, & quæ vera ſint accidentia profecta à naturis, & eſſentijs rerum, quas tractant. Ita videtur perſpicuum, ſubſtantiam in commune eſſe ſubiectum Metaphyſicæ, quod ipſum Ariſt. videri poteſt perſpicuè docere ad finem capitis primi,libri ſeptimi, & initio.lib.12. *lib.7.t.x. 4. & 5. & lib.12. text.1.*

Eorũ, qui ens finitũ. Quarta opinio,latiùs patẽs ſubiectum facit,quàm ſuperiores.Aſſerit enim eſſe ens; non ita tamen latè ſumptum,vt Deum cõplectatur,ſed ea ratione duntaxat,qua comprehendit ea,quæ reperiuntur in prædicamentis: atque hoc eſt ens finitum, quod prædicamentale vocant.Quæ ſententia totidem potiſſimũ argumentis probari ſolet. *Dam. de Fland.q. 1.art.6. & 9.*

1 Primum eſt. Ens, quatenus ens, ſi ſumatur, vt eſt commune Deo, & creaturis,non poteſt habere cauſam,alioqui omne ens haberet cauſam,atque adeò Deus ipſe Opt.Max.ſi autẽ ſumatur, vt diuiditur in ea,quę in prędicamentis continentur,habet cauſam:at in hac ſcientia quæruntur cauſæ entis,quatenus ens eſt,vt Ariſt. in hoc cap.& alijs pleriſque affirmat:nõ igitur ens commune Deo, & creaturis,ſed
2 ens finitum eſt huius ſcientiæ ſubiectũ.Secundum,ſi ens commune Deo,& creaturis eſſet ſubiectũ huius ſcientiæ,haberet principia,quibus conſtaret, & paſſiones,quæ de ipſo demonſtrarentur, hoc autẽ dici non poteſt,quia ſequeretur Deũ habere principia,& paſſiones, non eſt igitur dicendum, ens commune Deo, & creaturis eſſe huius
3 ſcientiæ ſubiectum.Tertium,ſi ens commune Deo, & creaturis eſſet ſubiectum huius ſcientiæ,daretur aliquid prius natura Deo, ſiquidẽ omne ſubiectum eſt prius natura ijs omnibus, quę ſub illo continentur, iuxta ſecundum modum prioris, quem Ariſtot. tradit in prædicamentis, cùm ab eo ad inferiora non reciprocetur eſſendi conſequentia,at nihil poteſt dari prius natura Deo,non eſt igitur dicendum,ens commune Deo,& creaturis eſſe huius ſcientię ſubiectũ. *Cap.11. ſiue de priori.*

4 Accedit quarto loco Ariſtotelis ſententia, qui, cum docuiſſet hoc lib.ens,vt ens eſt, eſſe ſubiectum huius ſcientiæ,illud ſubinde diuiſit libro quinto in decem prædicamenta: vnde perſpicuum videtur,Ariſtotelem hoc loco, & vbicunque dixit, ens eſſe ſubiectum huius ſcientiæ, accepiſſe nomen entis pro ſolo ente finito:hoc enim ſolum diuiditur in prędicamenta.Addunt tamen huius opinionis auctores, *lib.5.cap. 7.t.x.14.*

Explicatio ſententiæ.

non

non propterea se excludere Deum à consideratione huius scientiæ: fatentur enim in hac scientia vel maximè agi de Deo; cæterum non agi de illo, vt de re, quæ contineatur sub eius subiecto, sed vt de prima illius causa, ac principio; quemadmodum in Physica agitur de materia, & forma, in Logica de nomine, & verbo; nisi quod hæc sint principia interna, Deus autem externum, & in nulla re creata contentum, aut circumscriptum. Ita concludunt omnes ij, qui quatuor has sententias tuentur; non ens commune Deo, & creaturis, sed aliquid minùs commune, esse subiectum huius scientiæ. Quòd si quis huiusmodi auctoribus obiiciat, Aristotelem planè esse in contraria sententia, cùm toto hoc capite, & sæpe alibi doceat, Metaphysicam agere de ente, vt ens est: priores quidem respondent, Aristotelem eo pronunciato non asserere, ens, quatenus ens est, esse subiectum Metaphysicæ, sed cadere sub eius solius considerationem, quod verum est; posteriores verò accipiunt nomen entis pro substantia, vel pro ente habente veram causam. *Quid ad Arist.*

Mitto hic opinionem eorum, qui nulla pene probabilitate dicunt, subiectum Metaphysicæ esse causam, vt causa est, quam impugnat Auicenna initio suæ Metaphysicæ.

Concluditur pars affirmatiua.

SECTIO II.

D. Tho. Scot. M. Alb. Auer. Alc. Aphr d. & Alef. hoc loco. Aegid. Rom. q. 1. & lib. 2. q. 5. Iandun. lib. 1. q. 3. Soc. hic q. 10. & alij. Vt initio lib. 6. & lib. 12. ca. 6.

HÆC tamen non obstant, quominùs cum D. Thom. Sco. Mag. Alb. Comment. & aliis huius classis auctoribus affirmatiuam quæstionis partem amplectamur. potest enim firmis admodum rationibus concludi. Primùm hoc modo. Illud est primum, & adæquatum subiectum huius scientiæ, cui primò conueniunt primæ, & maximè generales passiones, seu proprietates, quæ in ea demonstrantur, vt vnum, verum, bonum, & si quæ sunt aliæ huiusmodi at enti, vt ens est, seu vt est commune Deo, & creaturis, conueniunt primò huiusmodi passiones; latiùs enim patent, quàm vel Deus, vel substantia corporis expers, vel substantia in commune, vel etiam ens finitum: igitur ens commune Deo, & creaturis constituendum est huius scientiæ subiectum. Secunda ratio. Ens commune Deo & creaturis potest cognosci naturali lumine, vt constat; possuntque de eo demonstrari affectiones, quæ illi per se conueniunt: at huiusmodi cognitio nō potest ad aliquam aliam scientiam pertinere, cùm cæteræ omnes agant de ente contracto ad certum aliquod genus, vt Aristoteles in contextu inductione perspicuum esse supponit: igitur pertinet ad hanc scientiam. quò fit vt si eius primum, & adæquatum subiectum. Nec enim aliquid aliud communius reperitur, quod ab ea tractari possit. Tertia ratio. In hac scientia considerantur adæquatè omnes partes entis communis, Deo, & creaturis; nempe Deus ipse, de quo præcipuè agitur in 12. libro. item omnia, quæ ponuntur in prædicamentis, *Approbatio affirmat. uæ partis.* *Ex passionib. quæ in hac scientia demōstrantur.* *Ex amplitudine naturalis cognitionis.* *Ex partibus entis, quæ in hac scientia tractātur.*

quatenus reducuntur ad decem prima genera, de quibus differitur quinto, septimo, & 12. de his autem omnibus agitur, non vt de principiis tantùm, causis, aut proprietatibus, sed vt de subiectis, quorum affectiones quæruntur, & demonstrantur per propria principia; ergo ens commune Deo, & creaturis est adæquatum huius scientiæ subiectum. Quartò, Metaphysica, Dialectica vt rebus concreta est, & Sophistica circa idem genus subiectum versantur, vt Aristoteles capite sequenti docet: at Dialectica, & Sophistica versantur non tantùm circa ens creatum, sed etiam circa increatum (nullius enim rei disputationem detrectant) est igitur ens genus subiectum Metaphysicæ, vt complectitur creatum, & increatum. Accedit expressa sententia tum Aristotelis planè dicentis in hoc capite, & aliis locis quamplurimis, hāc scientiam agere de ente, vt ens est, & de iis, quæ illi, vt tale est, per se acidunt; tum etiam omnium Antiquorum, qui primam Philosophiam profitebantur. Quærentes enim supremas rerum causas eo ipso palàm fatebantur se quærere causas entium, vt entia sunt; ac proinde subiectum primæ Philosophiæ esse ens, quatenus ens.

Ex reb. in quib. Dialectica, & Sophistica versantur.

Ex Arist. & antiquorum sententia.

Potest etiā confirmari hęc sententia ex infirmatione opinionum, quæ negatiuam quæstionis partem approbant. Tres enim priores hac ratione refutari possant. Quemadmodum dantur scientiæ substantiarum, vt Physica, sic etiam dantur sciētiæ accidentiū, vt Geometria: atqui subiectum Metaphy. debet esse commune subiectis omnium particularium scientiarum, quandoquidem Metaph. cùm sit generalis scientia, differit in totum de iis rebus, de quibus aliæ scientiæ in parte differunt: non est igitur subiectum Metaphysicæ, aut solus Deus, aut substantia separata, aut substantia in communeduntaxtat, sed ens commune substantiis, & accidentibus. Quam rationem planè tangit Aristot. hoc capite, cùm ait. Nulla enim cęterarum id, quod est, vt est ens considerat, sed partem eius aliquā singulæ abscindentes id, quod ei accidit in illa contemplantur, vt Mathematicæ scientiæ. Quarta autem his rationibus refellitur. In hac scientia non solùm agitur de Deo, vt est principium, & causa vniuersalis rerum omnium, sed etiam, vt est quoddam ens, quod patet ex capite 9. libri. 12. vbi Deus ostenditur esse sua intellectio, actus purus & cæt. quæ omnia de Deo absolutè demonstrantur: non est igitur Deus à subiecto Metaphysicæ excludendus. Præterea, si in hac scientia non ageretur de Deo absolutè, & secundum se; in nulla alia scientia, quæ naturali lumine comparatur, cōsideraretur Deus absolutè; at hoc est absurdissimum; ergo & illud. Maior patet, quia in nulla alia scientia humanis viribus parta agitur de Deo, nisi in Philosophia Naturali, & Morali, in quibus sanè, vt est omnium sententia ea sola ratione de deo agitur, qua est primum mouens, & vltimus finis, quæ est consideratio respectiua, non absoluta. Minor probatur, quia naturale desiderium multo magis tēdit in cognitionem absolutam

Ex refutatione opinionū negatiuam partē approbantium.

Refutatio quartæ.

tex. 8.

à tex. 5.

lutam diuiuæ eſſentiæ,quatenus eam naturæ viribus aſſequi poſſumus,quàm cuiuſcunque alterius rei. Si ergo ad hanc ſcientiam ſpectat abſoluta diuinæ naturæ conſideratio;perſpicuum eſt, non eſſe Deum ab eius ſubiecto excludendum,

Refut. omnium ſimul.

Sed & omnes quatuor opiniones ſimul hac ratione refutãtur.Metaphyſicus cùm ſolus inter omnes artifices,ſit ſimpliciter,& abſolutè ſapiens,habet ſcientiã omnium rerum,quoad fieri poteſt,vt patet ex lib.1.cap.2.fieri autem poteſt, vt omnia ab eo ſciantur quatenus entia ſunt;igitur vel hac vna ratione omnia ſciuntur à Metaphyſico;atqui nulla eſt ratio ſuperior,ſub qua res à Metaphyſico conſiderari poſſint ; igitur hæc ipſa eſt ratio ſubiecti Metaphyſicæ ; hæc autem ratio non ſolum conuenit creaturis,ſed etiam Deo,atque adeo præcipuè;non igitur ſolũ ens finitum,ſed cõmunè Deo,& creaturis eſt ſubiectum Metaphyſicæ.

Reuocatio ſuperiorum ſententiarum ad verum ſenſum,& explicatio præcipuæ concluſionis. SECTIO III.

SED quoniam auctores negatiuę partis ad verum ſenſum reduci poſſunt,operæpretium erit illorum ſententias, quo nam pacto veræ ſint exponere.

Subiectũ præſtantiſſimum.

Prima igitur concluſio ſit.Si quęſtio ſit de ſubiecto præſtantiſſimo,& à quo præcipuũ nomen huius ſcientiæ ducitur, non dubium eſt, quin ſit Deus ; ab eo enim tãquam à re præſtantiſſima ductum eſt nomen Theologiæ , ſaltem mediatè; ſi illud interpreteris ſcientiam de rebus diuinis.

Purè Metaphyſicum.

Secunda concluſio.Si quæſtio ſit de ſubiecto communi,purè Metaphyſico,id eſt cuius nulla pars ſubiecta ab alio artifice tractetur; poteſt illud dici ſubſtãtia immaterialis,ſeu ſeparata,vt patet.Quam concluſionem Ariſt.multis in locis innuit.

Cõmune, & ratione eius.

Tertia concluſio. Si quæſtio ſit de ſubiecto communi, ratione cuius cętera cadunt ſub adæquatum ſubiectum, dicendum eſt eſſe ſubſtantiam in commune;quandoquidem accidentia omnia dicuntur entia ratione ſubſtantiæ. Atque hanc concluſionem perſpicuè ponit Ariſt.cap.ſequenti,& aliis locis compluribus,

2. huius cap. 1. ſect. 2. & 3. & lib. 11. c. 6.

Habens veras cauſas, & paſſiones.

Quarta concluſio. Si quæſtio ſit de eo ſubiecto, de quo vniuersè demonſtrentur affectiones per veras cauſas,& principia ſubiecti;dici poteſt ens finitum,ſiue prædicamentale. Nihil enim vniuersè demonſtratur per veras cauſas,& principia de ente,quod ſuo ambitu comprehendit Deum, vt in ſolutione argumentorum patebit.Hæc tamen concluſio nullibi(quod ſciam) ab Ariſt.ponitur,quia excludit præcipuum ens à ſubiecto huius ſcientiæ. Atque iuxta hos ſenſus verè ſunt quatuor impugnatæ opiniones,

Primum & adæquatum.

Quinta cõcluſio.Si autẽ quęſtio ſit de primo,& adæquato ſubiecto,vt ipſa quæſtionis verba ſonãt, dicẽdum eſt, eſſe ens qua ratione eſt

ne eſt ens,ſeu quatenus cõmune eſt Deo,& creaturis, vt probatum eſt.atque hæc eſt præcipua huius quæſtionis concluſio.

Dubitatio. Sed quærat aliquis,quo nam pacto ea intelligenda ſit,num de ente cõmuniſſimè ſumpto,vt complectitur omnia entia, non modò per ſe,& realia,ſed etiã per accidens, & quæ rationis appellantur:an potius de ſolo ente per ſe,& reali.Quod.n.poſteriori modo intelligenda ſit,communis eſt Philoſophorũ ſentẽtia:quam eandẽ non dubitant eſſe Ariſtotelis,qui ad finem libri ſexti, cùm tradidiſſet rationẽ,ſub qua ens à Metaphyſ.tractandum eſt,planè reiicit ab eius

Negatiuæ partis arg.1.

2 conſideratione ens per accidẽs,& ens rationis. Argumẽto etiã non mediocris momẽti eſt, q̃ ens per accidens nõ ſit ens, ſed entia;quæ verò rationis dicuntur nõ habeant veram exiſtentiã,ſed cõmunem ſibi,& figmentis,cùm nõ alia ratione dicãtur exiſtere,niſi quatenus ſunt obiectiuè in intellectu,aut etiã,vt quidã volũt,in volũtate.Ac cedit,q̃ de ente per accidens non poteſt haberi ſcientia, vt Ariſtot.

3 tradit in libro citato;quódq; Metaph. dicitur ſciẽtia realis, nec tantùm realis vt diſtinguitur à ſermocinalib.ſed etiã quia agit de ente reali,cùm interim ens,vt cõmune eſt entibus rationis, nõ ſit reale.

text. 8.

Scotus in 1.d.45.q. vnica. loco citato.

Affirmatiuæ partis arg.1. Quòd verò concluſio intelligenda ſit priori modo, ipſa eadẽ argumenta,quibus concluſio probata eſt, planè oſtendere videntur. Primùm enim affectiones illæ,vnum,verum,bonum,& ſimiles,entibus quoq; per accidens,& rationis ſuo modo conueniunt: neque enim dubitare quiſquam de hac re debet, quia nõ eodem modo illis conueniant,quo conueniunt entibus per ſe,ac realibus.Nam neque eodẽ modo conueniunt accidentibus,quo ſubſtantiis, & tamen

2 dicuntur conuenire accidentibus. Deinde,entia per accidens,& rationis cognoſcũtur lumine naturali,deq; eis multa demoſtrari poſſunt;huiuſmodi autem eorũ cognitio ad hanc vnam ſcientiam,quę

3 agit de cõmunib.iure ſpectat.Tertiò,in hac ſcientia tradũtur multa de ente per accidens,& ente rationis;nec ſolũ agitur de huiuſmodi entibus,quatenus ſunt affectiones entiu realiũ, ac per ſe,ſed etiã, vt ſunt partes ſubiectiuæ entis cõmuniſſimè ſumpti: id, quod cùm proximo cap.in tractãda entis analogia innuitur,tũ verò li.5.in ex-

text.2.

4 plicandis omnibus entium generib.planè perſpicitur.Quartò,Dialectica,& Sophiſtica agunt ſuo modo de his entiũ generibus; ergo Metap.ſuo,hoc eſt demõſtratiuè,ſi æquè latè patet eius ſubiectum,

5 atq; illarum,vt proximo cap.tradit Ariſt.Quintò,In partibus entis, *text.2.* quas eius analogia complectitur, numerantur proximo capite negationes,& expreſſè nõ entia:cur igitur non magis entia per accidens,& rationis,præſertim cùm non entia eatenus numerentur in

6 entib.quatenus ratione,ſiue mente apprehenduntur?Sextò,Dantur ſcientiæ,quarum ſubiecta ſint entia per accidens,vt quædam ſubalternatæ:aliæ item,quæ verſentur in entibus rationis,vt quæ de ſermone agunt;ſubiectum autẽ Metaphyſicę debet eſſe ſubiectis cęterarũ omniũ cõmune,vt dictũ eſt:complectitur igitur ſubiectum

Metaphy-

Metaph. entia per accidēs & entia rationis. Postremò, Si Metaph. est sapiens simpliciter,non ignorare ea debet, quæ certa cognitione sciri possunt; at entia per accidens, & quæ rationis vocātur,sub certā cognitionem cadere possunt,saltem in cōmune; nō est igitur dubium,quin subiectum Metaphysici complectatur entia omnia, cùm per accidens,tum etiam rationis.

Quo pacto pro parte affirmatiua responderi possit.

Atq; est quidē posterior hæc sententia probabilis, possétque pro ea responderi ad primum argum.prioris, Arist.lib.6.nō reiecisse ab omni consideratione Metaphysici entia per accidens,& entia rationis,sed à præcipua,quemadmodum initio libri septimi reiicit accidentia.Ad secundum, satis esse, si eorū quodque suo modo sit ens, suóque modo existat,vt suo modo contineatur sub Metaphysicæ subiecto.Ad tertium,Nec verum esse nullo pacto de ente per accidens posse haberi scientiam, cùm possit de eo haberi in cōmune: nec item scientias dici reales,nisi vt distinguuntur à sermocinalib. aut si dicuntur reales,à subiecto reali,nō esse id intelligendum de adæquato subiecto in se spectato, sed vt est in præcipuis partibus subiectiuis,quo pacto ens communissimè sumptū reale est.

Approbatur potius negatiua.

Verùm,vt priori sententiæ potius inhęreamus,multa nos mouēt. Primùm,quia est omnium communis. Deinde,quia subiectū scientiæ,non ita fusè assignandum est,vt contineat sub se omnia,quæ in ea quoquo modo considerantur.oportet enim extrà relinquere proprias affectiones,quæ de eo demonstrantur, quod sit in cæteris o-
Cap.3. q. 1. sect.3. nib.scientiis,vt secundo etiam lib.diximus, cùm de subiecto Dialecticæ ageremus.Tertiò,quia longè alia ratione reiicit Arist. initio libri septimi accidētia realia, quam ad finem sexti entia rationis,& per accidens.Non enim ideo reiicit accidentia,quia de eis non possit haberi scientia,neq; item,quia non habeant realem existentiam; sed quia sunt entia habitudine ad substantiam , ideo concludit non quidem reiicienda omnino esse , sed maximè , ac primò, & ferè de
ex.8. sola substantia agendum.At in fine libri sexti, in quo libro ex iusti tuto egerat de ratione formali subiecti Metaphys.ea ratione excludit ens,per accidens,quia de eo non possit haberi scientia;ens autem rationis, quia non sit in rebus,sed in mente ;veluti coniunctio eius, quod prædicatur cum eo,quod subiicitur,eorumq; disiunctio,quas verum,& falsum appellauit.Postremò,quia vt Metaph. agit de Necessitate,& contingētia,non vt de rebus, quæ cōtineantur sub proprio subiecto; eodē modo agit de notionib. generis,speciei,totius, partis,& similibus,quæ aut omnino,aut incerta quadam significatione sumpta, sunt entia rationis,non vt de iis quæ sint inferiora proprio subiecto,sed tanquam de cōmunibus affectionib.entiū,vt ipse Auctor apertè scribit ad finē cap.sequentis.Atq; hoc est,quod idem
text.3. text.1. planè significauerat initio libri,cùm docuit quādā esse scientiā,quæ ageret de ente,qua ratione est ens,& de iis affectionibus, quæ illi per se inessent:opposuit enim his verbis subiecto passiones,non vt

Quo pacto Meta. agat de entib. rationis.

partes ei ſubiectas; ſed vt communes affectiones, quæ de eo, & partibus illi ſubiectis demõſtrarentur, tametſi primùm de ſubiecto, ſecundaria verò ratione & per illud de partibus ſub eo contentis. Ita patet, non eſſe deſerendã hac in re communem opinionem.

Solutio arg. aſſir. partis. Ad primum igitur, & ſecundũ contrariæ ſententiæ dicendum eſt, non omnia, quibus quoquo modo conueniunt affectiones entis, & de quibus pleraq; demonſtrari poſſunt in Metaphyſica, eſſe collocãda ſub Metaphyſicæ ſubiecto, niſi ſint realia, & per ſe; quẽadmodum non ideo qualitates ponendæ ſunt ſub Phyſicę ſubiecto, quia multa de eis in Phyſica demonſtrantur. Tertium nihil concludit, quia ens communiſſimè ſumptum nõ poteſt eſſe ſcientię ſubiectũ. Quartum facilè refelletur, ſi dicas, agere quidem de eis Metaphyſicum demonſtratiuè, non tamen vt de partibus ſubiectiuis ſui adæquati ſubiecti, quo codẽ modo reſpondendum eſt ad vltimum. Ad quintum dicendum eſt, ens initio capitis ſequentis, in quo eius analogia fusè explicatur, latiùs accipi, quàm cũ fuit conſtitutum huius ſcientiæ ſubiectum. Nec id mirum videri debet. Nam cùm ſanum conſtituitur ſubiectũ Medicinæ, non ſumitur niſi pro eo, quod propriè ſanum eſt; & tamen ſi quis quærat, ad quæ ſe extendat eius nominis analogia; dicendum eſt, complecti etiam, id vocabulũ ea, quæ per tranſlationem dicuntur ſana, vt ſanum iudicium, doctrinam ſanam, & alia pleraq;. Sextũ hoc modo diſſolues; Id, quod diximus ſub iectum Metaph. complecti debere ſub ſe omnium ſciẽtiarum ſubiecta, de ſubiectis ſcientiarum realium eſſe intelligendum. Nec tamen refert quicquam, quòd ſubiecta quarundam ſubalternatarum realium, ſint entia per accidens: ponuntur enim ſub Metaph. ſubiecto ratione ſubiectorum ſubalternantium, à quibus eæ ſcientiæ accipiunt ſua principia. Quòd ſiquis obiiciat, multas quoque eſſe ſcientias reales ſubalternantes, quæ agunt de entibus per accidens, vt eſt Politica, & Architectura, quarum illa agit de Republica, hæc verò de ædificio, aut naui, alijſúe huiuſmodi entibus per accidens; Reſpondendum eſt, non excludi à nobis hoc loco hæc entia per accidens; ſed ea tantùm, quæ non ſolùm non ſunt vnius eſſentiæ, ſed neque etiam habent ordinem per ſe veluti theſaurus caſu inuentus, linea viſualis, & ſimilia. Vnde collige ſubiectũ Metaph. eſſe ens per ſe, ac reale, quatenùs dicitur non modò de entibus verè vnius eſſentiæ, ſed etiam alio modò per ſe ordinatis.

Latiùs accipi ens cap. 2. quàm primo.

Obiectio.

Dilutio.

Nõ rectè ſoluta eſſe arg. partis negatiuæ. Ex his patet, non ſatis reſpõſum eſſe ad primum, & ſecũdum arg. prioris ſententiæ. Ad ſolutionem verò tertij dicendum, vt ens per accidens dicatur cadere ſub certam aliquam ſcientiam, non ſatis eſſe, ſi de eo in commune ſumpto habeatur ſcientia, niſi etiam haberi poſſit de ſingulis quaſi ſpeciebus eius; vt omittamus individua, quæ non per ſe cadunt ſub ſcientiam. Eodemque modo, vt ſcientia dicatur realis, non ſatis eſſe, ſi aliqua pars ſubiectiua adæquati ſubiecti ſit realis; ſed neceſſe eſſe, vt ipſum quoque in commune ſit reale.

reale. Nam, vt scientia sumit speciem ab obiecto adæquato, ita ab eo sumere debet realis appellationem.

Cur Metaphysica distincta non fuerit, antequam eius subiectum traderetur?

SECTIO IIII.

QVÆRAT etiam aliquis, cur non priùs distincta sit à nobis Metaph. quàm eius subiectum traderetur. Erunt enim, qui credant, quatuor, vel etiam quinque ponendas esse Metaph. Vnam, quæ agat de transcendentibus, vt de iis, quæ ratione sola abstracta sunt à rebus omnibus. Alteram, quæ agat de primis decem vulgatis generibus, vt de primis partibus entis, quę & minùs abstracta sunt, quàm transcendẽtia, & per solam notitiam transcendentium percipi non possunt. Tertiã, de substantiis separatis finitis, quæ non ratione tantùm abstracta sunt, sed re etiã ipsa. Quartam, de Deo Opt. Max. qui non solum abstractus est re, ac ratione, à materia propriè dicta, sed etiam ab omni potẽtialitate, quę modo quodam materia dici potest. Addet etiam fortasse, quintam Metaphysicam de anima separata, quæ cùm sit abstracta re ipsa, non autem ratione (neque enim sine essentiali propensione ad materiam intelligi potest) aliam postulat scientiam distinctam à prædictis quatuor, & mediam inter eas ac Physicam,

An admittendæ sint plures scientiæ metaphys.

Verùm non opus erat huiusmodi distinctione. A qua enim scientia tractatur genus, aut quasi genus, ab eadem tractantur omnia, quæ cadunt sub eam rationem formalem, sub qua illud in ea scientia consideratur. Cùm igitur ens, quatenus in suo cõceptu, nec sensibilem materiam includit, nec intelligibilem, postulet sciẽtiam aliquam superiorem Physica, & Math. (hac enim ratione transcendit ens ea omnia, quæ in Physica, & Mathematicis tractãtur) ab eadem illa, quæ versabitur in Ente eo modo spectato, tractabuntur omnia, quæ sine vlla materia cõcipiuntur, siue illa sint re ipsa omnino separata ab vtraque materia, vt Deus & intelligentiæ, siue in quibusdã sint, in quibusdam non sint, vt attributa cõmunia rebus materialib. & immaterialibus. Quòd si ex diuersis gradibus maioris, & minoris abstractionis metaph. colligere velis diuersas Metaph. species; pari ratione ex diuersis gradibus maioris, & minoris abstractionis physicæ, colligendæ tibi erunt diuersæ species physicæ scientiæ. Quare cùm omne genus physicum sit abstractius à materia sensibili particulari, quàm eius species; tot erunt species physicæ scientię, præter Physicam, quæ agit de substantia corporea in commune, quot species substantiæ sub corporea substantia continentur, siue immediatæ illi sint, siue mediatæ. Ac in eis quidem scientiis, quarũ alię agunt de superioribus, alię de inferioribus, perspicua est consequutio. In iis autem, quæ agũt de specieb. ex opposito diuidentibus idem genus, ex eo perspicuè res probatur, quia cùm scientia vnius speciei minorem connexionẽ habeat cum scientia alterius oppositæ, quàm cum

Non essẽ admittẽdas.

ſcientia ſui generis;ſi ſcietiæ ſuperiorum,& inferiorũ differunt ſpecie:& ſpecierum quoque oppoſitarum ſpecie different. Ita fiet, vt tot ponendæ ſint ſpecies Phyſicæ ſcientiæ,quot ſunt genera & ſpecies rerum naturalium,quod puerile eſt,atque à Philoſoph.conſuetudine & ratione ipſa alieniſſimum. Accedit, quòd tranſcendentia ſunt analoga,nec naturam aliquam vnam ſignificant,quæ communis ſit Deo,& primis generibus entium:quo fit,vt niſi ij, quib.hæc Metaph.multitudo placuerit,velint tranſcendẽtia imperfectiſſimè, & cõfuſiſſimè,ſolóque conceptu,quid nominis(vt à quibuſdam vocatur)in prima illa ſua Metaph.tractari; neceſſariò fateri debeãt, agi etiam in ea de Deo,& decem primis vulgatis generibus. Quòd ſi de his;ergo & de ſubſtantiis ſeparatis finitis, ſiue illæ contineantur ſub primo genere,ſiue conſtituant per ſe genus quoddam medium inter Deum,& prima vulgata genera.Neque opus eſt pluribus contra huiuſmodi commentationem, præſertim hoc loco, cùm libro ſexto de ſcientiarum diſtinctione agendum ſit. Quo loco intelliges, qua ratione Metaph.agat de anima ſeparata,cùm illa in ſua eſſentiali ratione habitudinem ad materiam includat; qua itẽ de iis ſummis generibus quæ ſine materia nõ intelligũtur:ac demum,cur Mathemat. non ſit vna tantum ſcientia,quemadmodum Phyſica.

Tranſcendentia nõ ſignificare vnam aliquam naturam.

Solutio argumentorum primæ opinionis. SECTIO V.

Appellatio ſcientiarum.

AD primum igitur argumentum primæ opinionis dicendum eſt,non ſemper appellationem ſcientiæ deſumi ex ſubiecto primo,& adæquato,ſed interdum etiam à re,quæ præcipuè in ea conſideratur,vt Aſtrologię ab aſtris.Poſſet breuiùs dici,Deum eſſe in ea ſubiectum denominationis, vt dictum eſt, non adæquationis. Quanquam hæc ſcientia dicitur Theologia non tantùm, quia agit de Deo,ſed etiam quia de diuinis rebus,quo nomine Philoſophi appellant cæteras,quæ re ipſa ſunt materiæ expertes.

Subiectũ adæquatum præſtantiſſimum.

Ad ſecundum dicendum eſt, ſcientiam dici pręſtantiſſimam ex præſtantia ſubiecti primi,& adæquati. Cęterum è multis ſubiectis primis & adęquatis,illud dicitur præſtantiſſimum,quod ſuo ambitu complectitur ens præſtantiſſimum,iuxta illud commune pronunciatum,quod habes 3.Top.cap.2.Si id,quod eſt in hoc genere optimum,præſtantius eſt,quàm quod optimum in illo; hoc certè genus præſtantius eſt illo.Quanquam igitur ens,quatenus ens,ſi ſimpliciter accipiatur,ſit minùs pręſtãs quàm quodcumque particulare ſubiectum,tamẽ ſi totum genus,cum toto quouis genere ſubiecto conferatur,præſtantius eſt ens,quàm quodcunq; ſubiectum particulare, cũ ſubſtantias ſeparatas,atq; adeo Deũ Opt.Max.cõplectatur. *Sect.3.*

Ad tertium dicendum eſt, hanc ſcientiam agere de primis cauſis, non ſolùm vt cauſæ ſunt,ſed etiam vt entia ſunt.

Ad

Ad quartum negandum est, non aliter distingui hanc scientiam à sacra Theologia, quàm ratione principiorum: distinguitur enim ratione etiam subiecti, & finis, ex cuius differentia principiorum quoque, & subiecti distinctio colligitur. Finis Theologiæ sacræ est cognitio eorum, ad quæ intelligenda nullum naturale lumen creaturę satis est; cuiusmodi sunt ea, quæ ad diuinarum personarum distinctionem, clarámque Deitatis cognitionem, multáque eorum, quæ ad diuinam voluntatem, prouidentiam, & potentiam spectant: quæ omnia numerantur in secretioribus Dei arcanis. Vnde fit, vt sacra Theologia, non alia principia propria, & peculiaria habere possit, nisi per reuelationem accepta; neque aliud subiectum, nisi Deum, quoad ea, quæ naturali lumine cognosci nequeunt. At finis Metaphysicę est naturalis cōtemplatio eorum omnium quæ in suo conceptu materiam non includunt. Vnde efficitur, vt eius principia cadant sub lumen naturale, eiusque subiectum proprium, & adæquatum sit ens non includens in suo conceptu materiam, quatenus potest naturali lumine cognosci. Quare, etsi Theologi censent, Deum esse subiectum Theologiæ sacræ, quemadmodum & obiectum fidei Orthodoxæ, qua propria eius scientiæ principia cognoscuntur; non tamen inde efficitur, eundem esse huius scientiæ subiectum.

Quæ ratione Theologia sacra à stinguatur à Metaphysica.

Solutio argumentorum secundæ.

SECTIO VI.

AD primum secundæ opinionis negandum est, substantiam separatam distinguere primò, & per se hanc scientiam à cęteris; atque ad primam eius rei probationem dicendum, fuisse quidem substantiam separatam, occasionem distinguēdi Philosophiam naturalem à prima Philosophia, & causam sine qua ea distinctio non cognosceretur; sed tamen non esse primam, & adæquatam eius distinctionis causam, cùm ea substātia non sit primum, & adæquatum primæ Philosophiæ subiectum. Quòd autem ea fuerit occasio eius distinctionis, & solùm causa sine qua non, ex eo patet, quia antequàm vlla separata substantia cognosceretur, Philosophia naturalis dicebatur prima Philosophia, quòd omnes substantię crederentur sub eius considerationem cadere. Quanquam enim eo tempore dari potuit conceptus substantiæ, vt substantia est, qui re vera communior est, quàm conceptus substantiæ corporeæ, & postulat scientiam superiorem Naturali; tamen quia nondum putabatur esse vlla substantia expers materiæ, merito credebatur eiusmodi conceptus substantiæ reciprocari cum conceptu substantiæ corporeæ, nec opus esse scientia superiori ad eius explicationem. At verò cùm primùm substantiæ corporis expertes cognitæ fuerunt, & Philosophi intellexerunt, conceptum substantiæ latiùs patere, quàm substantiæ corporeæ: tum demum quæri debuit superior aliqua-

Quo pacto substātiæ separatæ hāc scientiā à cæteris distinguāt.

Quid olim de substantiæ conceptu iudicabatur.

qua ſcientia,quæ de ſubſtantia in commune,& de omnibus ſubſtantiis materiæ expertibus,earúmque accidentibus,ac proinde de ente,vt ens eſt,diſſereret. Ita patet, ſubſtantiam ſeparatam, primam occaſionem diſtinctionis fuiſſe, primam autem & adæquatam cauſam non eſſe.

Ad ſecundam probationem dicendum,non eſſe in ea diſtinguendi ratione ſermonem de ſubiecto Metaphyſicæ primo,& adæquato,ſed de purè Metaphyſico,quod ſecunda concluſione aſſeruimus eſſe ſubſtantiam ſeparatam.

Tertiæ probationi eodem modo occurrendum,ex eo,quod Ariſt. ait in loco citato,nihil aliud colligi,quàm quòd ſubſtantia immobilis ſit occaſio diſtinctionis,aut ſubiectum purè metaphyſicum.

Solutio argumentorum tertiæ.

SECTIO VII.

Cur ſubiectum Metaphyſicæ non ſit ſubſtantia,vt Phyſicæ.

AD primum tertiæ opinionis dicendum,etſi ſubiectum Phyſicæ eſt ſubſtantia;non tamẽ inde effici,vt ſubiectum Metaphyſicæ ſubſtantia eſſe debeat. Nam etſi Metaphyſica nobilior eſt,quàm Phyſica,tamen eius nobilitas non eſt ponderanda ex nobilitate ſubiecti adæquati ſimpliciter accepti:ſed ex nobilitate rerum,quas illud ſuo ambitu complectitur,vt dictum eſt. *Sect. 4.*

Ad ſecundum negandum eſt,ita ſe habere Metaphyſ.ad ſubſtantiam in commune,& accidentia in commune, vt ſe habet Phyſica ad ſubſtantiam naturalem,& accidentia naturalia.Nam,etſi illa non differunt ab his,niſi ſola communitate, & abſtractione à materia; tamen Metaphyſica agit de illis, vt de partibus ſui adæquati ſubiecti:Phyſica autem,non eodem modo de his agit, ſed de ſubſtantia naturali, vt de ſuo adæquato ſubiecto;de accidentibus verò naturalibus,vt de propriis illius affectionibus. Cauſa huius diſcriminis eſt,quia Phyſica cùm ſit particularis ſcientia, verſari poteſt in ſola ſubſtantia,vt ſubiecto,quemadmodum aliæ quædam ſcientiæ in accidentibus;at Metaphyſica cùm ſit vniuerſalis, neceſſariò ſibi vendicat ſubiectum omnibus omnium ſcientiarũ ſubiectis cõmune,& (quod conſequens eſt) aliquid commune ſubſtantiis & accidentib.

Ad tertium concedendum eſt, ens prædicari eſſentiali prædicatione de omnibus entibus; itemque nullum ſubiectum prædicari eſſentiali prædicatione de ſuis paſſionibus:negandum eſt tamen inde ſequi,aut ens commune ſubſtantiis,& accidentibus,non eſſe ſubiectum Metaphyſicæ,aut paſſiones ſubiecti Metaphyſicæ nihil omnino eſſe.Quanquam enim illæ, nec ſubſtantiæ ſunt,nec accidentia; ſunt tamen, vel negationes quædam ſuo modo in rebus exiſtentes;vel entia rationis: quæ omnia ad caput ſequens explicanda ſunt.

Paſſiones entis, non eſſe omnino nihil.

Solutio

Solutio argumentorum quartæ. SECTIO VIII.

AD primum denique quartæ opinionis vt reſpondeamus, illud animaduertendum eſt, duobus modis poſſe accipi nomen cauſæ; vno, pro cauſa propriè dicta, quæ ſignificatio aperta eſt; altero pro ratione, ſeu medio à priori, vt vocant; quo pacto dicimus demonſtrationem, qua oſtendimus, Deum eſſe æternũ, quia eſt omnino immutabilis, eſſe noſtro intelligendi more per cauſam, quia eſt per rationem à priori, quanquam non ſit per veram, ac propriè dictam cauſam, de qua re plura 1. Poſt. c. 2. Illud etiam animaduertendum eſt, cùm Ariſt. hoc loco ait, in hac ſcientia quæri cauſas entis, vt ens eſt, ſic intelligendum id eſſe, ac ſi apertiùs diceret, in hac ſcientia quæri cauſas, per quas entia quatenus entia, aut ſint, aut aliqua attributa ſibi vendicent; latè tamen ſumpto nomine cauſæ, vt rationes à priori complectitur. His poſitis negandum eſt, ens, quatenus ens, non poſſe habere hoc pacto cauſam. etenim non ſolùm de alijs rebus, ſed etiã de Deo poteſt aliquid hoc modo per cauſam demonſtrari, vt quòd ſit quiddam vnum, verum, bonum; quæ cum ſint primæ entis paſſiones, de quauis re per rationem entis demonſtrari poſſunt, maximè autem de Deo, cui maximè conuenit ratio entis. Poſſunt quoque entia, quatenus entia ſunt, habere cauſam propriè dictam, quia omnes res finitæ entitatis habent huiuſmodi cauſam, etiam quatenus entia ſunt; quippe cùm ſecundum omnes entitatis gradus verè, ac propriè pendeant à primo ente. Nec mirum videri debet, quòd dicamus, ea, quæ analogicè conueniunt cum aliquo primo, verè ac propriè ab illo pendere, etiam quatenus cum illo conueniunt. Analogica enim conuenientia, non fundatur in vnitate alicuius naturæ, quæ vnius omnino rationis ſit, & omnibus analogatis ex æquo conueniat (hoc enim pacto, non poſſet vnum pendere ab altero ſecundum eiuſmodi naturam) ſed in participatione, aut proportione quadam imperfecta, quæ nihil impedit quominus vnum verè, ac propriè pendeat ab altero, etiam quatenus cum illo conuenit. Quo pacto accidentia, quatenus accidentia, non ſolùm pendent à ſubſtantia, vt à vera cauſa, ſed etiam quatenus entia. Quòd ſi quis obiiciat, entia quatenus entia, habent veram cauſam, vt ais; igitur omnia entia habent veram cauſam, quod falſum eſt: neganda eſt conſequentia. In ſolis enim vniuocis neceſſariò infertur vniuerſalis ex indefinita reduplicatiua. Nam in analogis, vel ex propoſito accidentium exemplo oppoſitum intelliges; quippe cùm etiam quatenus entia ſunt, pendeant à ſuſtantia, nec tamen iccirco omnia entia à ſubſtantia pendeant. Verum hęc capite ſequenti planiora fient.

è tex. 5.

Quo pacto hæc ſcientia quærat cauſas entis, vt ens eſt.

Analogicæ conuenientiæ fundamẽtum.

Obiectio.

Dilutio.

Ad ſecundum dicendũ eſt, nullũ eſſe incommodum, ſi noſtro intelligẽdi more conſideremus in Deo principia quædã à priori multorũ attributorũ, quæ de eo demonſtrẽtur more paſſionũ, ſiue affectionum

Quo pacto in Deo principia, & affectiones intelligi poſſint.

ctionum.vt esse actum purum, per quod à priori demonstratur eius perfecta immutabilitas; & esse prorsus immutabile, per quod demonstratur eius æternitas;& omnino esse ens,per quod eius vnitas.Neque enim imperfectio vlla est,habere hoc pacto principia,& quasi passiones; sed est potiùs imperfectio nostra,non posse naturaliter hæc omnia percipere,vt sunt in Deo,quo pacto ea inter se non distinguuntur.

Prius, à quo non reciprocatur consequentia, quot modis dicatur.

Ad tertium negandum est, omne subiectum scientiæ esse prius natura iis,quæ illius ambitu continentur,etiamsi ab eo ad illa modo aliquo non reciprocetur consequentia.Duobus enim modis potest ab vno ad alterum non reciprocari consequentia. Vno, quoad prædicationem,nempe si de quacunque re alterum dicitur, dicatur ipsum,non tamen vice versa;quo pacto concedimus,ab ente ad Deũ non reciprocari consequentiam: altero, quoad existentiam, quod tum accidit,cùm altero posito in rerum natura, necessariò ponitur ipsum,& tamen ipso posito,non necesse est ponere alterum;quo pacto negamus ab ente ad Deum non reciprocari consequentiam. Nam quemadmodum posito Deo in rerum natura,eo ipso ponitur ens,sic etiam posito ente necessariò ponitur Deus,cùm quicquid in rerum natura existit, vel sit Deus, vel ab existentia Dei pendeat.

Prius natura non secundum prædicationem, sed secundum existentiam sumendã.

Cùm ergo id dicitur prius natura,à quo non reciprocatur cõsequentia,non est accipiẽda reciprocatio quoad prædicationem, sed quoad existẽtiam, vt perspicuum est apud Aristotelem in loco citato:alioqui vnum,non esset prius natura duobus(quo exẽplo ille eo loco vtitur) cùm de duobus nequaquam prædicetur. Accedit hæc ratio, quia si id esset prius natura, à quo non reciprocatur prædicationis consequentia,sequeretur Deum esse priorem natura qualibet personа diuina.Nam,etsi quicquid in Diuinis est pater, sit Deus, non tamen quicquid est Deus,est pater,& ita in cæteris personis: at Deũ esse priorem natura diuinis personis nemo dixerit, sed tantum nostro intelligendi more, qui imperfectè diuinam naturam concipimus.

Num ens more intelligendi nostro sit prius Deo

Quòd si quis dicat,Ergo saltem more intelligẽdi nostro ens esse prius Deo; concedendum id quidem est,si modò ens confusè concipiatur;quo pacto entis nomen nullum naturæ gradum significat Deo,& creaturis communem,vt cap.sequenti patebit. Cæterùm ens esse hoc pacto prius Deo,non est esse prius natura illo, sed posse à nobis priùs concipi,vt à multis,qui Deum esse negauerunt, conceptum est,imò & à veris Philosophis concipitur,cùm distinguitur in ens finitum,& infinitum.Quinetiam addiderim;etsi ens diceret gradum aliquem entitatis communem Deo,& creaturis,& Deus adhuc maneret creator (quod planè videtur contradictionem inuoluere) adhuc tamẽ iuxta modum illum prioris,qui ex Aristotele adductus est,non esset ens prius natura Deo:adhuc enim posito ente in rerum natura necessariò poneretur Deus.Vnde colliges,si vera est sententia eorum

Nũ omne genus sit prius natura suis

tia eorum,qui dicunt lineas esse actu in media superficie, & numerum esse verum genus numerorum,darique simul in rerum natura plures species numerorum,quarum aliæ sint partes aliarum; planè sequi,non omne genus esse prius natura suis speciebus illo prioris modo,cùm his datis perspicuè sequatur,magnitudinem reciprocari cum linea secundum existentiam,& numerum eodem modo cum binario.Nam quemadmodum si linea existit,magnitudo existit; ita secundum hanc sententiam si magnitudo existit,linea existit; eodémque modo,vt existente binario existit numerus,sic etiam existente numero existit binarius.Ad hoc idem argumentum breuissimè respondet Aegidius,Rectè illud concludere in vniuocis, non in analogis.

Aegid. lib.1.q.9.

speciebus, vt à quo non reciprocetur existendi consequentia.

Ad quartum dicendum est,cùm Aristoteles diuidit ens in prædicamenta,non ita illud diuidere,seu potiùs distinguere, quasi omnia eius significata ponat per se,ac directò in prædicamentis. Nam nec differentiæ,quæ species constituunt,nec materia, nec formæ substantiales, nec motus,vt motus sunt, siue inchoati quidam actus, possunt per se in prædicamentis collocari,& tamen hæc omnia, & alia entia incompleta sub ente,quod est subiectum Metaphys.comprehenduntur.Alioqui non iam ens in commune, sed ens finitum, & completum esset primum,& adæquatum huius scientiæ subiectum;quod hi auctores minimè volunt, neque itē ens,vt Metaphysicæ subiectum est,diceretur per se, siue essentiali prædicatione de differentiis,quæ sunt entia incompleta;quod tamen falsum esse capite sequenti patebit.Cùmergo Arist.distribuit ens per decem prędicamenta,sic accipienda est distributio, vt non solùm ea, quæ in illis ponuntur per se,sed etiam,quæ reductitiè,& per alia;imò etiam si quid est,ad quod ipsa prædicamenta,quasi ad caput reuocentur;in prædicamenta ipsa,quasi in classes quasdam distributa esse intelligantur.Hoc igitur modo non dubium est,quin Deus etiam ipse in illa distributione ad prædicamentū substantiæ potuerit referri,non quidem vt per se pertinens ad illud,nec etiã vt reductum per aliud, sed potiùs vt principium, ad quod ipsum substantiæ prædicamentum,& cæteræ deinceps accidentium classes ordine quodam redigantur;quod factum fuisse ab Aristotele suo loco patebit.Quod de niq; hi auctores addunt,in hac scientia non agi de Deo,vt de re,quæ contineatur sub eius subiecto, iam refutatum est. Hæc de subiecto huius scientiæ dicta sint,in cuius explicatione,si quę desiderabuntur,ex libro sexto petenda erunt.

Quo pacto Arist distribuat ens in prædicamenta.

Quo pacto Deus ad prædicamenta pertinere possit.

S.Th.1.

SINT

SINT NE CAETERAE OMNES scientiæ huic scientiæ subalternatæ.

QVAESTIO II.

Quibus rationibus videantur esse subalternatæ.

SECTIO I.

1 CAeteras omnes scientia esse huic scientiæ subalternatas, ex iis, quę ab Aristotele hoc capite dicuntur, videtur perspicuum.

Primùm, quia quò latiùs patet subiectum scientiæ, eo latiùs patet eius finis, quemadmodum, quia subiectum Politicæ est Respublica, Ethicæ autem homo priuatim sumptus, finis politicæ latiùs patet, quàm finis cuiusque singulatim: ergo si ens, quatenus ens, est subiectum huius scientiæ; cæterarum autem scientiarum particularia entia; erit vtique finis Metaphysicæ superior finibus particularium scientiarum; at scientia, cuius finis est subiectus fini alterius, est illi subalternata, vt frænorum effectiua Militari, quod est apud Aristotelem 1. Ethic. cap. 1. sunt igitur cæteræ omnes scientiæ huic subalternatæ.

2 Deinde, quia vt se habet subiectum vnius scientiæ ad subiectum alterius, ita proportione quadam se habent principia vnius ad alterius principia; est enim in vtriusque par ratio: at subiecta cæterarum scientiarum pendent in suo esse ex subiecto huius scientiæ: igitur & principia illarum pendent in sua veritate ex principiis huius. probantur igitur illarum principia per principia huius, quod veram & propriè dictam subalternationem efficit.

Tertiò, quia iccirco Perspectiua dicitur subalternata Geometriæ;
3 & Musica Arithmeticæ, quia harum subiecta cõtinent illarum subiecta, eisque addunt accidentarias differentias visualis, & sonori: at subiecta cæterarum scientiarum includunt subiectum huius, eique addunt accidentarias differentias, naturalis, continui, discreti, & alias huiusmodi, quæ accidunt enti, quatenus ens est: non est igitur dubium, quin cæteræ scientiæ sint huic scientiæ subalternatæ. *tex. 8.* *tex. 23.*

4 Atque hæc planè videtur esse sententia Platonis 7. libro de Republica, & Aristotelis 1. Physicorum c. 2. & 1. posteriorum c. 7. eisdemq; locis Simplicij, Themistij, & aliorum complurium, in quibus videtur esse D. Thomas in opusculo, quod De natura generis inscribitur, & Proclus 1. lib. commentariorum in primam Elementorum Euclidis. *Cap. 14.* *Cap. 4.*

Quot

Quot modis vna ſcientia dicatur alteri ſubalternata.

SECTIO II.

VT igitur,quid in hac quæſtione dicendum ſit, intelligatur, exponenda ſunt breuiter tria illa ſubalternationum genera,quæ circunferri ſolent,Ratione finis,Ratione principiorum,& Ratione ſubiecti.

Subalternatio ratione finis.

Ac ratione quidem finis, ea ſcientia dicitur alteri ſubalternata, cuius finis eſt ſub fine illius,ſiue ea,quæ agit de ſuperiori fine, habeat imperium in inferiorem,eiſque præcipiat, vt in agendo ad ſuperiorem finem ſe accommodet,quo pacto ars frenorum conficiendorum ſubalternata eſt Equeſtri,Equeſtris Militari,& Militaris Politicæ;ſiue nullum habeat imperium in inferiorem, ſed ſolùm contemplatiuè agat de ſuperiori fine,quo pacto Ethica ſubalternatur Phyſicæ.Agit enim Phyſica contemplatiuè tantùm de optima hominis operatione,quæ eſt perfecta operatio partis intellectiuæ;Moralis autem Philoſophia docet, quid cuique agendum ſit, vt perfectè,hoc eſt bene,beatéque viuat.

Ratione principiorum.

Ratione principiorum ea dicitur ſubalternata alteri, cuius principia in illa demonſtrantur;ſiue id fiat oſtenſiuè, ſiue deductione ad impoſſibile.Oſtenſiuè quidem eo modo,quo Medicina, & Geometria ſubalternatur Phyſicæ;Medicina quidem totali ſubalternatione, quòd omnia eius principia in Phyſica poſſint directò oſtendi; Geometria verò ſubalternatione partiali,ratione illius principij, A quouis puncto in quoduis punctum licet lineam ducere, quod demonſtratur oſtenſiuè in ſcientia naturali.Deductione autem ad impoſſibile,eo modo,quo eadem Geometria ſubalternatur Arithmeticæ, vt cùm Mathematici probant,Diametrum quadrati non eſſe commenſurabilem lateri, quia alioqui ſequeretur, vnitatem eſſe commenſurabilem numero,hoc eſt,habere cum numero communem menſuram.

Ratione ſubiecti.

Ratione ſubiecti ea ſcientia ſubalternatur alteri, cuius ſubiectum ſub illius ſubiecto continetur; ſiue ſubiectũ ſubalternantis contrahatur ad ſubiectum ſubalternatæ per differentiam aliquam per accidens,quo pacto Muſica ſubalternatur Arithmeticæ,quòd ſubiectum illius ſit numerus ſonorus,huius autem numerus ſimpliciter; ſiue per differentiam per ſe,quo pacto ſcientia de rebus naturalibus ſecundum ſpeciem,ſubalternatur ei, quæ agit de ente naturali in commune; quæ ratione libri de Cœlo, & qui ſequuntur in Phyſica, dici ſolent ſubalternari libris de Phyſica auſcultatione.

Subalternatio propria, & impropria.

Illud tamẽ in omnibus his tribus ſubalternationũ generibus animaduertendũ eſt,ſemper priorẽ modũ cuiuſque earum à nobis propoſitum eſſe propriũ;poſteriorem improprium.Atque vt ſingula genera percurramus,nũquã in primo genere ſubalternatio eſt propria,niſi cùm ſcientia ſubalternans dirigit practicè ſubalternatã,eiq; præcipit,

In primo genere.

præcipit,vt ad ſuperiorem finem actiones ſuas dirigat. Nam ſi contemplatiuè tantùm agat de fine ſuperioris;impropriè dicetur ſubalternare ſibi eam, quæ agit de inferiori, quo pacto Phyſica impropriè ſubalternat ſibi Ethicam hoc ſubalternationis genere, licet in alio genere propriè ſubalternans dici poſſit.

In ſecũdo genere. In ſecundo autem genere,nunquam ſubalternatio propria eſt,niſi cùm ſubalternans oſtenſiuè,& à priori demonſtrat principia ſubalternatæ,quo pacto Medicina ſubalternatur Phyſicæ. Nam per deductionem ad impoſſibile etiam principia vnius ſcientiæ poſſunt demonſtrari per principia diſparatæ ſcientiæ, quo pacto quædam principia Geometriæ demonſtrari poſſunt per principia Arithmeticæ,quòd ſequatur,neganda eſſe hæc, quæ notiora ſunt, ſi illa negentur.Accedit, quòd demonſtratio ducens ad impoſſibile, non demonſtrat rem directò,ſed refutando oppoſitum; vt meritò cenſeatur illam minùs propriè demonſtrare.

In tertio. In tertio verò genere, ea ſola ſubalternatio habetur propria, in qua ſubiectum ſubalternantis contrahitur per differentiam per accidens.Differentia enim per ſe adiuncta generi,quod diuidit,ac contrahit,efficit ſpeciem; at ſpecies eſt id ipſum quod genus, vt homo id ipſum quod animal;compoſitum autem per accidens, non eſt id ipſum quod altera pars,veluti numerus ſonorus id ipſum quod numerus,aut id ipſum quod ſonorum;vt meritò eiuſmodi differentia aliud ſcientiæ ſubiectum conſtituere cenſeatur. Quod ita tamen intellige,ſi talis differentia non pertineat ad ſcientiam eius, cui adiungitur: hæc enim ſola efficit ſubalternationem ratione ſubiecti. Nam ſi pertineat ad eam ſcientiam,ad quam ſpectat,id,cui adiungitur,non conſtituetur de eo diſtincta ſcientia.Id,quod Scotus in prologo ſententiarum doctè animaduertit,cùm ſic ait? Scientia ſubalternata de aliquo vno per accidens,præſupponit duas tractantes de partibus illius totius ſeparatim.

Quæ differentia per accidens requiratur.

Quæſt. 1.

Subalternata ſimpliciter. Denique illud animaduertendum eſt, hoc ſolum tertium genus ſubalternationis efficere ſcientiam ſimpliciter ſubalternatam.Nam primum & ſecundum reperiri poſſunt in partibus vnius omnino ſcientiæ.Poteſt enim vna pars eiuſdem practicæ ſcientiæ imperare alteri parti,vt ad ſuum finem ſe accommodet in agendo: & paſſim videmus concluſiones vnius partis ſumi vt principia oſtenſiua in aliis partibus.At cùm adiungitur differentia per accidens, quæ pertineat ad aliam ſcientiam,ſemper ſciẽtia,quæ de eo compoſito agit, cenſetur alia ab iis,quæ agunt de ſingulis partibus: atque cum hac ſubalternatione ſemper coniuncta eſt ſubalternatio ſecundi generis.Alia pleraque hoc loco de natura ſubalternatarum, & ſubalternantium ſcientiarum,earúmque ſubiectis, principiis,& cognitione prætermittimus,quòd ad librum ſextum explicanda ſint.

Cæterũ

Cæteras scientias non subalternari Metaphysicæ, saltem subalternatione totali, nisi impropriè, & secundùm quid.

SECTIO III.

His positis facilè concludi potest, cæteras scientias non esse subalternatas Metaphysicæ, saltem subalternatione totali, nisi impropriè, & secundum quid. *Assertio præcipua.*

Ac nō esse propriè subalternatas primo subalternationis genere, hinc intelligi potest. Nam, etsi Metaphysica agit de eo, quod in omni natura est optimum, vt Aristoteles ait primo lib. cap. 2. &, quod hinc sequitur, de supremo fine, sub quo omnes particularium scientiarum fines continentur; tamen non agit de eo practicè quasi doceat, quo pacto obtineri possit, sed contemplatiuè tantùm, solius que cognitionis gratia. Quo fit, vt non dirigat practicè inferiores scientias, vt in suis operationibus ad illum se accommodent. Quòd si quis obijciat, Metaphysicam ex omnibus scientiis esse maximè principem, ac cæteris omnibus imperare, vt eodem loco docet Aristoteles; ergo esse propriè subalternantem hoc subalternationis genere; occurrendum est, Quòd Metaphysica dicitur imperare cæteris, impropriè accipiendum esse: Nihil enim aliud Aristoteles significat ijs verbis, quàm Metaphysicam cognoscere id, cuius causa omnia agenda sint, quod est summum totius vniuersitatis bonum: at non quisquis id cognoscit, cuius causa aliquid agendum sit, præcipit, vt aliquid fiat eius consequendi causa. *Probatio in primo genere.* *Quo pacto Meta. imperet cæteris.*

In secundo etiam genere perspicua res est, si de totali subalternatione sit sermo. Nam, etsi cæterarum omnium scientiarum principia possunt à Metaphysico demonstrari deductione ad impossibile; propterea quòd prima principia Metaphysicæ sunt omnium manifestissima, & quorum oppositа sunt omnium absurdissima; non omnia tamen ab illo ostensiuè demonstrantur. Primùm, quia cùm cęteræ scientiæ habeant plurima principia immediata, seu, quod idem est, indemonstrabilia; non possunt omnia eorum principia ostensiuè demonstrari à priori, vt patet ex 1. Post. cap. 2. alioqui iam non essent immediata, ac indemonstrabilia. Deinde, quia alioqui nulla alia scientia demonstraret propter quid, vt patet ex ijs, quę Aristoteles de scientijs subalternatis scribit eodem libro cap. 10. ac proinde, vt aliquid sciretur propter quid, oporteret priùs discere Metaphysicam, quod negant Philosophi, & ipsa experientia falsum esse docet. Postremò, quia in qualibet scientia non subalternata alteri particulari reperiūtur causę proximę, itemque primæ in eo genere, per quas fiunt plurimæ demonstrationes propter quid. Dixi [si de totali subalternatione sit sermo] quia nihil est incommodi, si aliqua scientia subalternatione partiali huius generis dicatur proprie subalternari Metaphysicæ, vt elut Dialectica, quoad illa pronunciata, Quinque esse genera *In secūdo.*

text. 5.

text. 10.

vniuerſalium;Decem eſſe prædicamenta,quorum probatio à priori ad ſolum Metaphyſicum ſpectat.

In tertio. Denique eadem aſſertio patet in tertio ſubalternationis genere. Nam ſi ſubiectum alterius ſcientiæ ſit ens rationis,non erit illa huic ſubalternata hoc ſubalternationis modo, cùm ens rationis non conſtituatur ex ente reali, quod eſt huius ſcientiæ ſubiectum.Si verò ſit ens reale, conſtituetur vtique per differentiam realem;verùm nulla differentia realis poteſt eſſe per accidens reſpectu entis realis in cõmune ſumpti. Omnis enim differentia realis eſt eſſentialiter ens reale, vt patebit ad caput ſequens; quod autem eſt eſſentialiter aliquid, non poteſt illi adiungi ad conſtituendum quicquam,ſiue per ſe,ſiue per accidens;qua ratione homo nõ poteſt adiungi animali, vt faciat cum illo compoſitionẽ,ſed rationis particeps,& rationis expers,quę nõ ſunt eſſentialiter animalia.Quòd ſi quis obijciat,mobile,ſiue naturale additum enti reali facere vnũ per ſe,& tamen eſſe eſſentialiter ens reale;reſpondendum eſt,mobile non contrahere immediatè ens reale in cõmune,ſed ens reale per ſe exiſtens atque completum;quo pacto cõcedimus,ex ente reali,& differentia reali addita,fieri poſſe ens per accidens,ſi ex additione illius non reſultet eſſentia vna.Verùm ſi ea differentia realis pertinebit ad Metaphyſicã;vt ſi dicas ſubſtantiam qualem,ſubſtantiam relatã,aut ſimile quid; iam compoſitũ quoad vtramque partẽ pertinebit ad Metaphyſicam, nec conſtituet illi ſcientiam ſubalternatam vt patet ex ijs,quę dicta ſunt.Si verò nõ pertinebit ad Metaphyſicam ; faciet vtique immediatè compoſitionem cum aliquo pertinente ad aliã inferiorem ſcientiam,quo pacto ſonorum facit compoſitionem cum numero , & viſuale cum linea: ſed ſcientia de eo compoſito non erit ſubalternata Metaphyſicę,niſi mediatè,quàm dari non negamus.Quę enim in hac quęſtione diximus,de immediata ſubalternatione intelligenda volumus.

Obiectio.

Dilutio.

Ad ſuã ſectionem ſecundã.

Subalternatio mediata non negatur.

At obijcies,defuiſſe in hac probatione tertium membrum, nempe ſi ſubiectum alterius ſcientiæ ſit compoſitum ex ente reali, & ente rationis adiuncto. Erit enim ſubiectum hoc modo compoſitum, verè ens per accidens, & aptiſſimum, vt conſtituat ſcientiam ſubalternatam Metaphyſicæ. Sed reſpondendum eſt , Si ens rationis adiunctum pertineat ad Metaphyſicam, itémque ens reale,cui adiungitur, veluti ſi dicas, ſubſtantiam generalem, vel, rem intellectam; non erit ſatis ea compoſitio,vt conſtituat ſubiectum ſcientiæ, quæ ſubalternata ſit Metaphyſicæ , vt patet ex dictis.Si verò non pertineat ad Metaphyſicam,aut iungetur immediatè alicui non pertinẽti ad Metaphyſicam,aut pertinenti.Si non pertinenti,veluti ſi dicas ens ſignificatiuum ex inſtituto, in quo aggregato ſumitur ens pro voce,aut ſcripto; iam ſcientia,quæ circa illud verſabitur (ſi nulla tamen erit) mediatè tantùm ſubalternata erit Metaphyſicæ,quod negandum non eſt. atque hoc pacto eſſet Rethorica ei ſubalternata,ſi oratio ornata quoad id reale,quod continet,eſſet ens per ſe,quod tamen

Obiectio.

Dilutio.

men non est dicendum, cùm vox subiecta ornatui, non sit vnum per se, nisi supposita significatione ex instituto, qua per se ordinatur ad exprimendam orationem interiorem, & naturalem. Si verò immediatè iungatur alicui pertinenti ad Metaphysicam, vt si dicas, Substantiã definitam, aut, Qualitatẽ demonstratã, nõ efficiet ea aggregatio totale subiectũ, & principale, sed partiale, & minùs principale, vt inductione patet. Nullam enim scientiam reperies, quæ versetur circa compositum ex ente reali per se, & ente rationis adiuncto tanquam circa subiectum totale, ac principale. *Subiecta Rhetoricæ, quo pacto sint entis per se.*

Ita patet, nullo ex prædictis modis scientiam vllam esse propriè subalternatam Metaphysicæ, saltem subalternatione totali, nisi quis pueriliter fingere velit nouas quasdam scientiolas ex particularibus, ac minùs præcipuis quibusdam considerationibus ad sermocinales scientias pertinentibus. Vnde etiam perspicuum relinquitur, nullam cæterarum esse huic subalternatam subalternatione simpliciter, qua diximus sine subalternatione tertij generis non reperiri. *Conclusio quæstionis.*

Solutio argumentorum partis affirmatiuæ.

SECTIO IIII.

EX his apertum est, quid ad primum, & tertium argumẽtum eorum, quę initio proposita sunt, respondendum sit.

Ad secundum dicendum, non esse parem rationem principiorum ad principia, atque subiecti ad subiectum. Non enim quemadmodum subiectum superioris scientiæ, ad essentiã subiecti inferioris pertinere potest, ita & principia superioris, ad essentiam principiorum inferioris. Non est igitur mirum, si, cùm subiecta cęterarum scientiarum pendeant in suo esse à subiecto Metaphysicę, principia tamen complexa illarum (de ijs enim est sermo) non pendeant in sua veritate à principijs huius. Negandum tamen non est, cæterarum omnũ principia defendi posse à priori per principia Metaphysicæ deductione ad impossibile.

Ad quartum dicendum, citatos auctores, cùm docent, aut docere videntur, cæteras scientias esse huic subalternatas, de impropria, aut partiali subalternatione loqui. *Auctores quo pacto intelligẽdi.*

Capitis secundi Explanatio.

Institutũ Arist. in hoc cap.

ENS [a] *autem multipliciter* } Tradito in superiori capite subiecto huius scientiæ, docet in priori parte huius, quæ nam sint partes subiectæ, in quas illud primò, & immediatè diuidatur, seu potiùs, cùm multiplex sit, distinguatur. Cuius rei explicatio hac occasione introducta est. Cùm dictũ esset, subiectum huius scientiæ esse ens, Ens autem nõ significet vnã naturam omnibus entibus communem, sed multas ac varias; diceret aliquis, scientiam, quæ circa illud versatur, nõ esse vnã, sed multas. Cui tacitæ obiectioni respõdet Arist. ita ens significare multas, ac varias naturas, vt illæ quatenus entia dicũtur, cõueniant inter se attributione quadã ad principale significatũ quod ipse explicat similitudine Sani, & Medicinæ quæ autem hoc pacto significant multas, ac varias naturas, posse sub eandem scientiã cadere. Hinc intelliges, non mirum esse, si aliquando latiùs acceptum sit ab Arist. ens hoc loco, quàm superiori capite, cùm subiectum huius scientiæ constituit, vt eo loco diximus. Explicatio enim analogiæ entis poscebat, vt ad omnia omnino quæ entia dicuntur, extenderetur, etiã si nõ omnia sub ente, vt est subiectum huius scientiæ, caderent. Itaque Arist. eo pacto propositæ obiectioni respondet, vt ipsa responsione doceat, partes subiectas enti, quatenus dicũtur entia, nec solo nomine cõuenire inter se, nec esse subiectas enti, vt generi, aut speciei, sed conuenire attributione quadam, quod est alterũ genus analogiæ. Hoc verò, vt luculentiùs doceat, tres cõclusiones subiicit. Prima est; Agere de ente, vt ens est ad vnam scientiam pertinere, etiam si ens non vnam aliquam naturam, sed multas, ac varias significet. Secunda Scientiam, quæ agit de ente, vt ens est, præcipuè agere de substantia. Tertia; Agere de omnibus speciebus, ad eandem scientiam genere spectare, de singulis autem speciebus ad singulas species scientiæ. Primam conclusionem hac ratione probat, Quia non tantùm ea, quæ vna ratione dicuntur (id est in natura vna conueniunt) sed etiam ea quæ attributione ad aliquid vnum, sub vnam scientiam cadunt ens autem, etsi non vnã, sed multas naturas significat dicitur tamen de quodam ente primùm, ac præcipuè, de cæteris autem per attributionem ad illud. Priorem propositionem, & exemplo, & ratione probat. Exemplo quidẽ, Quia, etsi sanum non dicitur vniuoce de iis, quæ

Cur latiùs hic sumatur ens, quàm in superiori cap.

Prima conclusio Arist.

Κεφ. Β'.

Τὸ [a] δὲ ὂν λέγεται μὲν [b] πολλαχῶς, Text. 2.
ἀλλὰ [c] πρὸς ἓν καὶ μίαν τινα φύσιν, καὶ
οὐχ ὁμωνύμως: ἀλλ' ὥσπερ καὶ τὸ ὑγιει-
νὸν ἅπαν πρὸς ὑγίειαν, τὸ μὲν τῷ φυλάττειν,
τὸ δὲ τῷ ποιεῖν, τὸ δὲ τῷ σημεῖον εἶναι τῆς ὑγιείας,
τὸ δὲ ὅτι δεκτικὸν αὐτῆς: καὶ τὸ ἰατρικὸν πρὸς ἰα-
τρικὴν, τὸ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν ἰατρικὴν λέγεται
ἰατρικὸν, τὸ δὲ τῷ εὐφυὲς εἶναι πρὸς αὐτὴν, τὸ δὲ τῷ
ἔργον εἶναι τῆς ἰατρικῆς: ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλα λη-ψόμε-
θα λεγόμενα τούτοις: οὕτω δὴ καὶ τὸ ὂν λέγεται
πολλαχῶς μὲν, ἀλλὰ πᾶν πρὸς μίαν ἀρχήν. τὰ
μὲν γὰρ ὅτι οὐσία, ὄντα λέγεται. τὰ δὲ ὅτι πάθη οὐ-
σίας, τὰ δ' ὅτι ὁδὸς εἰς οὐσίαν, ἢ φθοραὶ, ἢ στερή-
σεις, ἢ ποιότητες, ἢ ποιητικὰ, ἢ γεννητικὰ οὐ-
σίας, ἢ τῶν πρὸς τὴν οὐσίαν λεγομένων, ἢ [d] τούτων
τινὸς ἀποφάσεις, ἢ οὐσίας. διὸ [e] καὶ τὸ μὴ ὂν εἶναι μὴ
ὄν φαμεν.

Text. 2.
Ens multipliciter dicitur, sed ad vnum principium. Nam quæ dicuntur entia, quia substantiæ sunt, quia substantiæ passiones, quia via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut productiua, aut generatiua substantiæ, aut eorum quæ ad substantiam dicuntur, aut horum negationes, aut substantiæ. Quamobrem & non ens non ens esse dicimus.

Secunda conclusio Arist.

Secunda conclusio, Agere de substantia præcipuè, & primò ad scientiam pertinere, quæ agit de ente, vt ens est. Hanc probat, Quia ea, quæ dicuntur entia, quia substantiæ sunt, quia substantiæ passiones, quia via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut productiua, aut generatiua substantiæ, aut eorum quæ ad substantiam dicuntur, aut horum negationes, aut substantiæ, dicuntur entia. Ergo ens primò, & præcipuè substantia est. Quamobrem & non ens non ens esse dicimus. Hæc ratio ex Auerroe, & Alexandro. Tertia conclusio, Agere de omnibus speciebus ad eandem scientiam genere spectare, de singulis autem speciebus ad singulas species scientiæ. Hanc probat, Quia, cùm ens non vnam naturam, sed multas significet, & de quodam primò, & præcipuè, de cæteris autem per attributionem ad illud dicatur, necesse est, vt de omnibus speciebus ad eandem scientiam genere spectare, de singulis autem speciebus ad singulas species scientiæ. Hæc ratio ex Auerroe, & Alexandro. Tertia conclusio, Agere de omnibus speciebus ad eandem scientiam genere spectare, de singulis autem speciebus ad singulas species scientiæ. Hanc probat, Quia, cùm ens non vnam naturam, sed multas significet, & de quodam primò, & præcipuè, de cæteris autem per attributionem ad illud dicatur, necesse est, vt de omnibus speciebus ad eandem scientiam genere spectare, de singulis autem speciebus ad singulas species scientiæ.

Tertia conclusio Arist.

quæ ſana appellantur, ſed analogicè; nihil tamen obſtat, quo minùs omnia, quæ propriè, ſiue non figuratè dicuntur ſana, ad vnam Medicinæ ſcientiam pertineant. Ratione verò, Quia quæ dicũtur talia per attributionem ad vnum tale, quodammodo eadem ratione conueniunt. Poſteriorem ex eo oſtẽdit, quia ens præcipuè dicitur de ſubſtãtia, de cæteris autem per attributionem ad ſubſtantiam, id quod exemplo Sani, & Medici perſpicuè docet.

CAPVT II.

Ex hac concluſione intelliges, partes ſubiectas, in quas primò, & immediatè ens diuiditur, eſſe ſubſtantiam, prima accidentium genera, & reliqua omnia quæ dicuntur entia non ratione alicuius ſuperioris naturæ. Ex eadẽ patet ſolutio quintæ quæſtionis ſuperioris lib. qua quærebatur, num hæc ſcientia circa ſolas ſubſtantias, an circa ea etiam, quæ per ſe ſubſtantiis accidunt, verſaretur. Dicendum eſt enim, verſari circa omnia entia, quatenus entia ſunt etſi ens, vt complectitur ſubſtantias, & accidentia, ac reliqua omnia, quæ dicuntur entia non ſit natura aliqua vna ſimpliciter, ſed analogũ quid.

Cõfectarium.

Solutio q. 3. lib. 3.

Text. 2. ENS a autem multis b quidẽ modis, ſed c tamẽ ad vnum, vnamq; naturam quãdam, & non æquiuocè dicitur: ſed quemadmodum ſanum omne ad ſanitatem refertur, aliud quòd eam conſeruet, aliud, quòd efficiat, aliud, quòd ſignum ſanitatis ſit, aliud, quòd eius ſit capax: & medicum ad Medicinam; aliud, enim, quòd Medicinam habeat, medicum dicitur, aliud, quòd ad eam natura ſit aptum, aliud, quòd ſit Medicinæ opus: cuiuſmodi, & alia ſumemus his ſimilia: ita & ens multis quidem modis dicitur, ſed omne ad vnum principium. Alia enim dicuntur entia, quòd ſubſtantia ſint, alia, quòd ſubſtantiæ affectiones, alia, quòd via ad ſubſtantiam, aut interitus, aut priuationes, aut qualitates, aut quæ ſubſtantiam, eáve, quæ ad ſubſtantiam dicuntur, efficere, vel generare poſſint, aut d alicuius horum, ſubſtantiæve negationes. Quocirca, e & ipſum, non ens, eſſe non ens

b *Multis quidem modis*} Multis modis, ſeu multipliciter dici eſt, cõmune omnibus æquiuocis, ſiue caſu æquiuoca illa ſint, ſiue conſilio, hoc eſt, ratione ſumpta ex aliqua rerum affinitate, quæ analoga appellari ſolent.

c *Sed tamen ad vnum*} Id eſt ad vnam aliquam naturam, quod explicationis gratia ſtatim adiicitur. His verbis diſtinguitur ens ab iis, quæ ſunt caſu æquiuoca, quæ quidẽ ſola hoc loco æquiuocorũ nomine comprehenduntur, etſi *Cap. 1.* in prædicamentis analoga etiã æquiuoca dicantur. Aduerte tamen cùm Ariſt. paulò inferiùs ait, omne ens dici ad vnũ principium, excipiendum eſſe ipſum principiũ, quod quidem eſt ſubſtantia. Nam, etſi alia omnia dicuntur entia habitudine quadam ad ſubſtantiã, ipſa tamen ſubſtantia per ſe ipſam dicitur ens.

d *Aut alicuius horum*} Negationes etiam, cùm accidentium, vt cæcum, tum etiam ſubſtantiæ, vt mortuum, infimo entitatis gradu dicuntur entia; ea nimirum ratione, qua intellectus circa illa verſatur, quaſi circa entia, vt cum dici- *Alb. vt. hoc loco tract. 1. cap. 1. D. Tho. hoc loco lect. 1 p. 4. & lect. 2. p. 3.* mus cæcitas eſt in oculo, mors eſt in cadauere. Nam alioqui nullo pacto ſunt entia, vt patebit libro quinto.

Negationes, qua ratione entia ſint.

e *Quocirca, & ipſum non ens*} Probat non entia eſſe aliquo modo entia hac ratione. Cùm dicimus, non ens eſt non ens, verum dicimus, igitur non ens aliquo modo eſt, non tamen ſimpliciter eſt, ſed eſt nõ ens. Quo loco aduerte hoc qualecunque eſſe non conuenire non enti, niſi quatenus intellectus circa illud verſatur, quaſi circa ens. Id quod Albertus hoc loco, & D. Thomas, tum hoc ipſo, tum etiam lectione ſecunda annotarunt. Alioqui cæcitas, exempli cauſa, ſeu priuatio viſus, haberet aliquod eſſe in oculo. Nam ſicubi illa eſt non ens re-

mota omni conceptione intellectus certè in oculo est. Quare cùm esse in subiecto, quantumcunque diminutè sumatur, sit esse accidentis, tale esse cæcitatis esset accidentis esse. Ad dices, Hæc propositio est vera, Cæcitas est in oculo, igitur cæcitas habet aliquod esse in oculo, nēpe esse non entis. Neganda tamē est consequentia, quia propositiones affirmatiuæ de negationibus, non verificātur nisi per negatiua fundamēta. Itaque cùm dicimus, Cæcitas est in oculo, fundamentum in rebus est negatiuū, nempe, visum nō esse in oculo, quā quidē negationē intellect' sumēs, vt aliquid, tum demum de illa aliquid affirmare potest. Præterea, negatio hominis dicitur esse in equo, itemq; negatio elephantis, & infinitæ aliæ negationes infinitarum specierū, & indiuiduorum, ergo si eiusmodi negationes habent aliquod esse in equo, quantumcūque diminutū illud sit, dabuntur in equo infinita esse. Quapropter dicendum est, nullum non ens habere esse, etiam illud diminutissimum, quo non entia dicuntur esse non entia, nisi quatenus apprehenduntur ab intellectu. Quo autem modo non entia apprehendi possint, cum solum ens sit obiectum intellectus, alia quæstio est, de qua re agendum est lib. sequenti.

Obiectio.

Dilutio.

ὄν φαμεν. καθάπερ οὖν καὶ τῶν ὑγιεινῶν ἁπάντων μία ἐπιστήμη ἐστὶν, ὁμοίως τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ μόνον τῶν καθ' [f] ἓν λεγομένων ἐπιστήμης ἐστὶ θεωρῆσαι μιᾶς, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς μίαν λεγομένων φύσιν. καὶ γὰρ ταῦτα τρόπον τινὰ λέγεται καθ' ἕν. Δῆλον οὖν ὅτι καὶ τὰ ὄντα μιᾶς θεωρῆσαι ἦν ὄντα.

Πανταχοῦ [g] δὲ κυρίως τοῦ πρώτου ἡ ἐπιστήμη, καὶ ἐξ οὗ τ' ἄλλα ἤρηται καὶ δι' ὃ λέγονται. εἰ οὖν τοῦ τ' ἔστιν ἡ οὐσία, τῶν οὐσιῶν ἂν δέοι τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς αἰτίας ἔχειν τὸν φιλόσοφον.

Ἅπαντος [h] δὴ γένους, καὶ αἴσθησις μία ἑνός, καὶ ἐπιστήμη· οἷον γραμματικὴ, μία οὖσα πάσας θεωρεῖ τὰς φωνάς. Διὸ καὶ τοῦ ὄντος ὅσα εἴδη θεωρῆσαι, μιᾶς ἐστιν ἐπιστήμης τῷ γένει, τά τε εἴδη τοῦ εἰδῶν.

Εἰ [i] * δὴ τὸ ὄν, καὶ τὸ ἓν ταὐτὸ, καὶ μία φύσις, τῷ

Text. 3.

** Videtur legendum ἐστὶ δὴ, vel ἡ δὴ.*

f *Quæ ratione vna*} Hoc interest inter πρὸς ἕν, id est, ad vnū, & καθ' ἕν, hoc est, secundùm vnum, quòd illud significat analogicam attributionē, hoc autem vniuocam conuenientiam in natura vna. Verùm, quia Aristoteles initio capitis exposuit illud, Ad vnum, his verbis [ad vnamque naturam] clariùs, ac minùs ambiguè putauimus reddi posse verba καθ' ἕν, si diceremus, Ratione vna, quæ locutio in vniuocis propriè vsurpatur.

Probatio 2. concl.

g *Vbique autem*} Probat cōclusionem secundam hac ratione, Scientia, quæ agit de multis, quorum vnum est primum, & ex quo cætera pendent, tum natura, tum etiam appellatione, propriè, hoc est præcipuè agit de primo vt patet in Medicina, quæ præcipuè agit de sanitate secunda verò ratione de iis, quæ attributione ad sanitatem & sunt, & dicuntur sana: at scientia, quæ agit de ente, quatenus est ens, huiusmodi est, cùm substātia sit primum ens, & cætera omnia & sint, & dicantur entia attributione ad substantiam, quod hactenus à principio capitis explicatum est: agit ergo præcipuè de substantia. Hanc conclusionē aliis verbis exprimit Arist. quæ tamen idē valēt, modò in verbo, teneat, subaudiatur verbū, Propriè, siue Præcipuè, quod in maiori ꝓpositione expressū erat.

Probatio 3. concl.

h *Porrò cuiusque*} Probat tertiam conclusionem hoc pacto. Quemadmodū totius generis obiecti sensibilis vnus est sensus, ita & totius generis subiecti

scibilis

ſcibilis vna eſt ſcientia: vt enim vnus atque idem aſpectus percipit omnes colores, ita Grammatica omnes voces literatas: atqui vnus ſenſus genere verſatur circa omnes ſpecies ſenſibilium ſingulæ autem ſpecies ſenſus circa ſingulas ſpecies ſenſibilium: igitur vna ſcientia genere verſabitur circa omnes ſpecies entis, ſingulæ autem ſpecies ſcientiæ circa ſingulas ſpecies entis. Quod ad verba attinet, nomine Generis intelligendum eſt hoc loco quicquid cõmuni aliqua ratione de multis dicitur, etiam ſi analogũ ſit. Cùm verò audis, ſingulas ſpecies ſciẽtiæ verſari circa ſingulas ſpecies entis, ne accipias ſpecies entis pro ſpeciebus entis, vt res ſunt, ſed vt ſpeciali ratione ſcibiles, quemadmodũ cũ dicimus, ſingulas ſpecies ſenſus verſari circa ſingulas ſpecies ſenſibiliũ, non ſumimus ſpecies ſenſibiliũ, vt res ſunt, ſed vt ſenſibiles ſunt, id eſt, vt ſpeciali ratione cadũt ſub ſenſum. Alioqui quot ſunt ſpecies rerum, tot eſſent ſpecies ſcientiarum, & quot ſpecies qualitatum ſenſibiliũ, tot etiã ſpecies ſenſuum. Hac de cauſa conſultò Ariſtoteles in hoc capite modò vocat ſubiecta ſcientiarũ Genera, modò autẽ Species, vt nomine generis intelligamus ſubiectũ ſciẽtiæ, quatenus res eſt (poteſt enim ſubiectũ ſciẽtiæ, vt res eſt, cõplecti plures ſpecies) nomine autẽ ſpeciei, intelligamus ſubiectũ, vt ſcibile eſt: etenim ex diuerſitate ſpecifica ſcibiliũ, quatenus ſcibilia ſunt, vt Philoſophi dicũt, ſumitur diuerſitas ſpecifica ſciẽtiarũ: quod quo pacto intelligendũ ſit lib. 6. exponendũ eſt. Quocirca ens, quatenus ens eſt, duobus modis accipi poteſt: vno, vt res eſt, ſeu (quod eodẽ redit) quatenus eſt generali ratione ſcibile, quo pacto eſt ſubiectũ ſcientiæ in cõmune, ſeu ſciẽtiæ vnius genere: altero, vt ſpeciali ratione ſcibile eſt, id eſt, vt cõſideratur abſq; vlla materia, quo pacto cùm ſit vnius tãtùm ſpeciei ſcibilis, vnius tãtùm ſpeciei ſcientiæ ſubiectũ dici debet. Ita patet, verã eſſe tertiã cõcluſionẽ, quæ tamen falſa eſſet, ſi in ea ſumerentur ſpecies entis pro generibus rerum, vt res ſunt, non autem quatenus ſpeciali ratione ſub ſcientiam cadunt.

Quid hoc loco nomine generis.

Subiecta ſcientiarũ cur modò genera, modò ſpecies dicãtur.

Ens, vt res eſt.

Vt ſpeciali ratione ſcibile.

Ex hac tertia cõcluſione habes ſolutionẽ tertiæ quæſtionis ſuperioris libri, quod ad priorẽ eius partem attinet. Quærebatur enim in priori eius parte, Nũ eadem ſcientia circa omnes ſubſtantias verſaretur: hinc autem patet, eandem ſcientiam genere verſari circa omnes; non tamen eandem ſpecie, ſed diuerſas. Tametſi quatenus omnes ſubſtantiæ cõueniunt in ratione ſubſtantiæ, quæ ſine materia cõcipitur, nõ dubiũ eſt quin hæc ſciẽtia de omnibus ſubſtãtiis differat.

Solutio q. 3. lib. 3.

De vno.

i *Iam verò ens*] Docuit hactenus hanc ſcientiam differre de ente, & partibus entis, quæ ſub eandẽ ſpecialem ſcibilis rationem cadunt, nunc continenter oſtendit, eandem agere modo eodem de vno, & partibus vnius, vt hac tractationis conſequentia innuat, vnũ eſſe primã paſſionẽ entis. Quòd igitur ad hanc ſcientiã pertineat agere de vno hac ratione probat Ariſtoteles, quia de iis quæ idẽ ſunt, & vna natura, etiamſi nõ ſint eiuſdẽ rationis, eadẽ ſcientia differit; ens autẽ, & vnũ idẽ ſunt, vnaque natura, tametſi non eandẽ rationẽ ſubeunt: Pro

Text. 1.

Text. 3.

ens dicimus. Quemadmodum igitur, & eorum omnium, quæ ſana ſunt, vna eſt ſcientia: ita & in cæteris accidit. Non enim ea tãtùmmodò quæ [f] ratione vna dicuntur, vnius ſcientiæ eſt cõtemplari; ſed ea etiam, quæ ad vnam naturam dicuntur. Etenim, & hæc quodammodo ratione dicuntur vna. Conſtat igitur, vnius quoque ſcientiæ eſſe, entia, quatenus entia ſunt, contemplari.

Vtrique [g] autem ſcientia in eo propriè verſatur, quod primum eſt, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur. Si igitur ſubſtantia hoc ipſum eſt: ſubſtantiarum profectò principia, atque cauſas Philoſophus teneat oportet.

Porrò [h] cuiuſque generis vnius, & ſenſus eſt vnus, & ſcientia: ſic Grammatica vna cùm ſit, omnes cõtemplatur voces. Quare, & entis quot-quot ſunt ſpecies, vnius ſcientiæ genere eſt; & ſpecierum, ſpecies contemplari.

Iã [i] verò ens & vnũ idẽ ſunt, & vna natura, quod

cuius assumptionis explicatione aduerte, ea de causa ens, & vnum non solùm dici idem, sed etiam vnam naturā ne putentur esse idem subiecto tātùm, veluti Socrates & hoc album. quod idem hoc loco Albertus annotauit. hæc enim ita sunt idem, vt non significent vnam naturam, sed duas, substātiæ inquam, & accidētis. At vnum nullam naturam addit enti, sed solam indiuisionem, quæ nihil aliud est, quàm negatio diuisionis. Atq; ob hanc negationem, quæ in ratione vnius includitur, nō autē in ratione entis, datur inter ens, & vnū distinctio rationum. Quanquā magis ad rem faceret, si vnū nulla ratione distingueretur ab ente. planiùs enim hoc pacto colligeretur, sciētiam hanc agere de vno, & partibus vnius, quo pacto agit de ente, & partibus entis.

Ens & vnum cur dicantur vna natura.

tract. 2. cap. 5.

τῷ[k] ἀκολουθεῖν ἀλλήλοις, ὥσπερ ἀρχὴ, καὶ αἴτιον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἑνὶ λόγῳ δηλούμενα. διαφέρει δὲ οὐθὲν οὐδ' ἂν ὁμοίως ὑπολάβωμεν, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἔργου μᾶλλον. ταυτὸ[l] γὰρ εἷς ἄνθρωπος, καὶ ὢν[m] ἄνθρωπος καὶ ἄνθρωπος: καὶ οὐχ ἕτερόν τι δηλοῖ κατὰ τὴν λέξιν ἐπαναδιπλούμενον τὸ, ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος, καὶ[n] εἷς ἄνθρωπος. Δῆλον δ' ὅτι οὐ χωρίζεται οὔτ' ἐπὶ γενέσεως, οὔτε ἐπὶ φθορᾶς: ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνός. ὥστε φανερὸν ὅτι ἡ πρόσθεσις ἐν τούτοις ταυτὸ δηλοῖ, καὶ οὐδὲν ἕτερον τὸ ἕν, παρὰ τὸ ὄν.

Ἔτι

Hoc loco Græci codices habēt εἰ δὴ τὸ ὄν &c. sed quia hoc pacto sensus pendet, neq; ea, quæ sequuntur illā quasi parenthesin, διαφέρει δὲ &c. aptè nectūtur cū præcedentibus, facilius fuit credere, nō, εἰ sed ἐστὶ scriptū esse ab Aristotele; aut totū illud εἰ δὴ irrepsisse pro ἤδη: vtrouis enim modo idem redit sensus, & omnia rectè cohærēt, neq; vllo opus est antapodoto, siue supplemēto sentētiæ.

k *Quod mutuo se sequantur*} Hæc verba non habent vim probationis, sed expositionis: paulò enim pòst subiungetur probatio assumptionis propositæ. Exponit autem Arist. hac quasi parēthesi, quo pacto ens, & vnum sint vna natura, docétque illa eo pacto esse vnam naturam, vt reciprocentur inter se quemadmodum principium, & causa. Hoc verò iccirco explicandum fuit, ne quis putaret, ens, & vnum esse vnam naturā, vt superius, & inferius. Quo loco illud prætermittendū non est, nomen causæ latiùs accipi in hoc exemplo, quàm propria eius significatio postulet, nēpe vt extenditur ad occasionē, & alia pleraque, quæ vulgo, non apud Philosophos, dicuntur causæ. Si enim sola propria causæ significatio spectetur, non dubium est quin minùs latè pateat, quàm principiū, vt initio libri sequentis perspicuum erit. Vsus porrò videtur Arist. huiusmodi exemplo, vt innueret modū, quo vnū ab ente distinguitur. Vt enim principiū, cùm idem sit, quod primum, vt ipse ait 1. Post. cap. 2. nihil aliud causæ adiungit, quàm negationem prioris, ita vnū, cùm idem sit, quod indiuisum, vt idē docet lib. sequenti cap. 6. nihil aliud addit enti, quàm negationem diuisionis.

Quo pacto principiū nō latiùs pateat quā causa.

tex. 5.

Prior ratio.

l *Idem enim sunt*} Probat propositā assumptionem duabus rationibus. Prior est. Quæ non sunt diuersæ naturæ ab vlla re particulari, non sunt diuersæ naturæ inter se, sed potiùs vna, & eadem; atqui ens, & vnum non sunt naturæ diuersæ ab vlla re particulari; igitur nec inter se, sed vna atque eadem. Maior perspicua est ex illo communi pronunciato, quæ sunt eadem eidem tertio, sunt eadem inter se, quo pacto illi sunt eadem, quod principium negatiuè etiā verum est. Nec obiicias, animal, & rationale esse eandem naturam cum homine, cùm essentiali prædicatione de illo dicantur; & tamen non esse eandem naturam inter se, sed diuersas: Animal enim, & rationale, etsi sunt eadem natura cum homine, non tamen sunt eadē natura cū lapide, aut candore &c. at maior propositio, vt à nobis intelligitur, apertè dicit, Quæ non sunt diuersæ naturæ

t. x. 11.

ab vlla

ab vlla re particulari &c. Minorẽ dupliciter probat Arist. Primùm inductione, Quia idẽ inquit, sunt, ens homo, & homo; itémque vnus homo, & homo: quod idem cernere est in reliquis rebus particularibus, addito ente, & vno. Etenim perspicuum est additionem hãc nullam naturam diuersam apponere: quæ tamen apponeretur, si diceres, Albus homo, vel Grammaticus homo &c. Ratio verò huius rei est, quia detractis ab homine omnibus naturis, & relicta tantummodò natura humana, adhuc illa est ens, & vnum quid. Deinde probat eãdem minorem hac ratione. Quæcunque eãdem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur sunt eadem natura, & nõ diuersæ; ens & vnum eadem generatione generantur, & eadẽ corruptione corrumpuntur, cum quauis re particulari; igitur non sunt diuersæ naturæ ab vlla re particulari, sed vna, & eadẽ.

quòd [k] *mutuò se sequantur, quemadmodũ principium & causa, sed nõ vt quæ vna ratione declarentur. nihil autem interest, si hoc modo sentiamus; quin etiam magis ad rem faciet. Idem* [l] *enim sunt vnus homo, & qui* [m] *est homo, atque homo; neque aliud quicquam dictio significat, si ita gemines, est homo, atque homo; & vnus* [n] *homo. Constat etiam, ea neque in generatione, neque in corruptione separari: eodémque modo res habet in vno. Itaque perspicuum est, additionem in his idem significare, nihilque aliud esse vnum, præter ens.*

Obiectio.

Præterea, At obiiciat aliquis, essentiã cuiusque rei naturalis, & qualitates proprias, quæ illam per se comitãtur, generari vna, & eadem generatione, eadémque corruptione corrumpi: & tamen non esse eandem naturam, sed diuersas; igitur nihil confici hac probatione. Huic obiectioni occurrendum est qualitates, quæ per se consequuntur essentias rerum naturalium, etsi generantur eisdem generationibus, quibus essentiæ, quas consequuntur, tamen non generari eisdem primò, sed secundaria ratione, & consequutione quadam, quasi manantes ab ipsa essentia, quæ generatur: at proximam probationem ita intelligendam esse, quasi dictum sit, Quæcunque primò generantur eadem generatione, eadémque corruptione primò corrumpuntur, esse eandem naturam, non diuersas.

Dilutio.

Qua ratione generatio cursque rei terminetur primò ad ens, et vnum.

Quòd autem ens eadem generatione generetur, & corruptione corrumpatur primò cum quauis re, ex eo patet, quia generatio definitur esse via à non ente tali ad ens tale, & corruptio via ab ente tali ad non ens tale: quo fit, vt generatio intelligi non possit terminari ad aliquid prius ente; eodémque modò nec corruptio ad priùs non ente. De vno tamen, etsi non ita perspicua res est; non tamen difficile intelligetur. Nam cùm vnum solam negationem formaliter significet; negatio autem non sit ens, ac proinde nec natura vlla, certe si quo modo Vnum significat naturam aliquam, non aliam, quàm entis significabit. Vnde cùm generatio, & corruptio non sint nisi naturæ alicuius, necessariò efficitur, vt Vnum eadem generatione, & corruptione primò generetur, & corrumpatur, qua generatur, & corrumpitur ens. Ita patet, ens, & vnum esse vnam eandémque naturam, seu potiùs nullo modo diuersas.

Ens duobus modis.

m *Qui est homo*] Quemadmodum τὸ ὄν, siue ens in genere neutro aliquãdo sumitur, vt significat existentiam, nempe cùm accipitur, vt participiũ, aliquando essentiam, cùm subit vicem nominis, ita & ὁ ὤν, quod est Ens in masculino genere. Itaque ὁ ὤν non priori, sed posteriori modo sumendum est hoc loco, vt sensus postulat, eadémque significatione accipiẽdum volumus ipsum verbum Est, quo maioris claritatis causa in versione vsi sumus: quod haud præter consuetudinem Aristotelis fecimus, qui paucis verbis interpositis scribit ἐστιν ὁ ἄνθρωπος pro eo, quod dixerat, ὁ ἄνθρωπος.

n *Et vnus homo*] Horum verborum intelligentia hoc pacto supplenda est [Et vnus homo, atque homo]

o *Præterea,*

Posterior ratio.

o *Præterea, vniuscuiusque*} Posterior probatio eiusdē assumptionis hæc est. Quæcunque per se dicuntur de quauis re particulari, sunt vna, atque eadē natura vera, & realis; ens, & vnū dicūtur per se de quauis particulari re; sunt igitur vna, atque eadē natura vera, ac realis, seu potiùs nō plures, & diuersæ. Maior ex eo perspicua est, quia quæcunque duo attributa prædicātur per se de omnibus rebus, necessariò reciprocātur inter sese, alioqui de aliqua re diceretur vnū, de qua nō diceretur alterū, ac proinde neque vtrunque de omnibus diceretur: at quæ reciprocātur inter se, etsi tum demum plures, ac diuersæ naturæ reales esse possunt, cum ad certa genera addicta sunt, vt homo, & ridēdi facultas; tamē, cùm omnia rerū genera transcēdunt, nō possunt esse diuersæ, sed solā naturā entis significāt, vel formaliter, quo pacto eam significat ens; vel qua ratione indiuisa est, quo pacto eā significat vnū, vel quatenus habet respectū aliquē rationis, quo modo eam significāt Verū, Bonū, & si quæ sunt alia huiusmodi, vt inferiùs patebit, quo loco nobis erit cōtrouersia cum Auicenna, & Scoto asserentibus, ens, & vnum non dicere vnam duntaxat naturam positiuam, & realem, sed plures.

Ἔτι [c] δὲ ἡ ἑκάστου οὐσία ἕν ἐστιν οὐ κατὰ συμβεβηκός: ὁμοίως δὲ καὶ ὅπερ [p] ὄν τι. ὥσθ' [q] ὅσαπερ τοῦ ἑνὸς εἴδη, τοσαῦτα καὶ τοῦ ὄντος ἐστί: περὶ [r] ὧν τὸ τί ἐστι τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης τῷ γένει θεωρῆσαι: λέγω δὲ, οἷον περὶ ταυτοῦ, καὶ τοῦ ὁμοίου, καὶ [s] τοῦ ἄλλων τοῦ τοιούτων, * σχεδὸν δὲ πάντα ἀνάγεται τἀναντία εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην. ¶ τεθεώρηται δ' ἡμῖν ταῦτα ἐν [u] τῇ ἐκλογῇ τῶν ἐναντίων.

Καὶ [x] τοσαῦτα μέρη φιλοσοφίας ἐστὶν, ὅσαι περ αἱ οὐ-

**Hoc loco Alexāder, & nonnulla exēplaria addūt, καὶ τῶν τούτοις ἀντικειμένων Text. 4.*

Transcēdentia nō posse significare diuersas naturas reales.

p *Id ipsum quod ens quoddam*} Græcè est καὶ ὅπερ ὄν τι. qua loquendi forma Aristoteles significare consueuit prædicationem per se, & essentialem, vt 1. Post. cap. 18. cùm sic scribit: οὐ γὰρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὔτε ὅπερ λευκόν, οὔτε ὅπερ λευκόν τι, ἀλλὰ ζῷον ἴσως ὅπερ γὰρ ζῷόν τι ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Hoc est; Neque enim homo est id ipsum quod album; neque id ipsum quod album quoddam, sed animal fortasse: est enim id ipsum quod animal quoddam, lege ibi quæ proximè præcedunt, & sequuntur. Aduerte tamen, hæc, etsi propriè accommodantur prædicationi entis de quauis re; non tamen propriè accommodari prædicationi vnius, nisi ratione entis, cuius naturam quoquo modo significat. *text. 35.*

Quot species entis, tot vnius.

q *Quare quot sunt*} Vt colligat id, quod reliquum erat, Metaphysicum agere de iis partibus vnius, quæ ad eandem specialem scibilis rationem spectant, infert ex dictis quot sunt species vnius, tot esse species entis, seu potiùs quot entis tot vnius. Quod non modò verum est, si sermo sit de his, vt res sunt, sed etiam, vt sub scientiam cadunt. Nam quemadmodum ens, vt res est, diuiditur, verbi causa, in substantiam, qualitatem, & quantitatem, sic etiam vnum diuiditur in vnum, simile, & æquale, hoc est, in ea genera vnius, quæ sunt fundamenta idētitatis, quæ cernitur inter substantias; & similitudinis, quæ cernitur inter qualitates, & æqualitatis, quæ cernitur inter quantitates: hoc enim pacto accipiendæ sunt identitas, similitudo, & æqualitas, cùm dicuntur species vnitatis, siue quasi species. Præterea, vt ens, quatenus sub scientiam cadit, diuiditur in ens consideratum absque omni materia, & cum materia intelligibili tantùm, aut etiam sensibili, vt sexto lib patebit, sic etiam potest diuidi vnum: quæ omnia ex dictis facilè intelliges. Quod autem ad verba attinet, planiùs hunc in modū loquutus fuisset Arist. Quare quot sunt eius, quod est, tot & vnius species sunt, præsertim propter id, quod sequitur, Quarum quiditatem cōsiderare &c. quæ planè verba ad species vnius referuntur, vt patet ex subiectis exemplis.

Quæ sciētiæ agant de partibus vnius

r *Quarum quiditatem*} Iā colligit, huius sciētiæ esse, agere de partibus vnius, quæ ad eā specialem scibilis rationē spectāt, sub qua partes entis in hac sciētia con-

cõsiderantur. Hoc autẽ intelligit sub forma huiusmodi generalis pronunciati. Ad eandem genere scientiam spectare contemplationem omnium specierum vnius, & (quod suppleṅdũ est) ad singulas species contemplationem singularũ specierũ quatenus scibiles sunt, quod antea quidẽ expressè dictũ erat de speciebus entis, nũc autẽ breuitatis causa de speciebus vnius prætermissum est. Cùm igitur hæc scientia sit species quædã scientiæ, & vnũ nõ aliã naturã significet, quàm entis, ad eam vtique pertinebit agere de vno, & iis specieb. vnius, quæ ad eã specialẽ scibilis rationẽ pertinent, sub qua ens in hac scientia consideratur.

*Præterea, [a] vniuscuiusque substantia vnũ est, non per accidens: similiter, & id ipsum [p] quod ens quoddã. Quare quot [q] sunt vnius, totidẽ entis species sunt: quarũ [r] quidditatem cõtemplari, ad eandem genere scientiam spectat; vt eiusdẽ & similis, & aliorũ huiusmodi. * Ferè [t] autẽ contraria omnia ad hoc principiũ reuocantur. ¶ Atq; hæc à nobis in [u] Ecloge cõtrariorũ tractata sunt.*

Text. 4.

[p] Quidã addunt [eorũq; quæ sunt his opposita]

Tot [x] etiã sunt Philosophiæ partes, quot ipsæ sunt

Ex iis quæ dicta sunt satis innuit Aristoteles, idẽ dicendũ esse de cæteris attributis, quæ cũ ente reciprocãtur, vt de vero & bono, atque de vno. Nullã, inquã, earũ dicere naturã aliquã diuersam ab ente, proinde eodem modo illa pertinere ad hanc scientiam, quo vnũ: nisi [p] vnum est omniũ primum, & ipsi enti immediatum.

De cæteris passionibus entis.

[*Et eorum huiusmodi*] Alexander adiungit [eorúmque, quæ sunt his opposita] sed hæc non habentur in pleriſque Græcis codicibus, eisdémque carent ferè latinæ interpretationes, ac demum videntur ascititia, cùm Aristoteles paulò inferiùs incipiat ea de re agere, vbi ait, Cum autem vnius sit, opposita contemplari, &c.

[*Ferè autem*] Hæc verba, quæ obiter adiecta sunt, satis etiã declarãt vnũ esse primam entis affectionem cùm ab Aristotele principiũ appelletur. Dicũtur autẽ contraria reuocari ad vnum, vel quia alterum contrariorũ est velut priuatio alterius: priuatio verò cùm sit negatio quædã, primò cernitur in vno quod sola negatione diuisionis distinguitur ab ente: Vel quia contraria necessariò sunt multa, multa autẽ necessariò reuocantur ad vnũ quod est radix, & origo multitudinis. Quod autẽ Arist. nõ ait simpliciter, omnia, sed ferè omnia, ea ratione dictũ existimat D. Tho. quia in quibusdã contrariis nõ est res satis manifesta quãquã omnia re vera ad vnũ reuocẽtur. Alexãder nomine Principii nõ intelligit vnũ sed oppositionẽ vnius & multorum quæ est prima contrarietas, quod minus placet, cùm nondum sit facta expressa mentio huius oppositionis.

Idem D. Tho. hoc loco.

Cur contraria dicantur reuocari ad vnum.

[*In Ecloge contrariorum*] D. Thomas ait, significari his verbis decimũ huius operis librum quòd Aristoteles eã partem delegerit ad agendũ de contrariis. Verũ, quia Aristoteles planè ait se iã ista considerasse in tractatione peculiari ad eam rem instituta, dicẽdum est potiùs, hæc verba significare peculiarẽ aliquem librũ, in quo priuatim de contrariis disputatũ sit, quem Alex. ait esse secundum lib. de bono, qui ad nos non peruenit. Aut potiùs dicendum significari librum, hoc ipso titulo inscriptũ, vt est is, quem Laërtius inter Aristotelis opera commemorat Ecloge atatomorum: qua de causa Græcũ nomẽ retinuimus.

Comm. 9.

Lib. 5.

Expositio quorũdã.

[*Tot etiam sunt*] D. Tho. Alber. Comment. & alii nonnulli existimant Arist. hoc loco distinguere partes huius scientiæ, & inter eas ordinẽ naturæ constituere, vt ea sit natura prior, quæ agit de eo substantiarũ genere, quod naturæ ordine prius est, vtpote de substãtia immobili, de qua lib. 12. ea verò posterior natura, etsi doctrinæ ordine prior est, quæ disserit de eo, quod est naturæ ordine posterius, quod est substantia mobilis, de qua lib. 7. & 8. Verùm hæc sentẽtia non placet. Primùm quia quæ hoc loco vocantur partes Philosophiæ, mox vocantur scientiæ, & superius appellatæ sunt species scientiæ: partes autẽ eiusdẽ specialis scientiæ non dicuntur plures scientiæ minùs etiam plures species scientiæ. Deinde, quia Philosophia, & partes eius comparantur hoc loco cum

D. Tho. hoc loco lect. 2. p. 5. Alber. tract. 2. c. 6. Auer. comm. 4.

Refutatio.

Mathematicis

Mathematica, & partibus eius; at Mathematica non est species aliqua infima, sed genus quoddam, cuius etiam partes mox vocantur scientiæ, & alia prima, alia secūda, ac exterę deinceps. Potiùs ergo dicendū est, Aristotelē soluere hoc loco posteriorē partem tertiæ quæstionis superioris libri, qua quærebatur, Nū si plures essent scientiæ, quæ circa substantias versarentur (id enim priori quæstionis parte quæ rebatur) omnes ita essent cognatæ, vt communi sapientiæ nomine appellandæ essent, an verò aliæ nomine sapientiæ, aliæ alio vocabulo. Cùm igitur Arist. iam hoc capite priorem partem huius quæstionis soluerit, vt suprà diximus, consentaneū rationi fuit, vt hoc loco solueret posteriorem. Ait ergo, tot esse Philosophiæ partes, seu species, quot sunt substantiæ (intellige autē, speciali ratione scibiles) ita scilicet, vt alia sit prima naturæ ordine, alia secunda. Est enim in primis rationi consonum, vt ex tantùm scientiæ, quæ disserūt de per se ente, & per se vno, per se etiam, & propriè Philosophiæ titulo ornentur, quando nomen sapientiæ apud nos aliquam arrogātiæ speciem præ se videtur ferre. Deinde cùm ens, & vnū, quod per se tale dicitur (id est substantia) in duo genera proximè diuidatur, quorū alterū est substantia expers materiæ, alterū materiæ particeps, atque illud sit natura prius, hoc posterius, ordo autem naturæ scientiarū, sequatur ordinem naturæ earū rerum, in quibus illæ versantur, perspicuū est, scientiā, quæ agit de substantia materiæ experte, siue immobili, esse primā partem, siue speciē Philosophiæ, quæ autem disserit de substātia materiæ participe, siue mobili, esse secundā. quo pacto inter species Mathematicæ, Arithmetica dicitur prima, Geometria secūda, & aliæ, quæ de rebus cōpositioribus agūt numerātur deinceps. Hinc fit, vt Metaphysica, quia disserit de substantia immobili, dicatur, tū prima Philosophia, tū absolutè, & quasi dignatione quadā Philosophia, Physica verò, quia agit de substantia mobili, appelletur, vel cum adiectione Philosophia naturalis, vel Physiologia. Quo loco perspicuū est, prę se accipi nomē Philosophiæ, cū alibi sæpe, & Mathematicæ scientiæ, quæ hic apertè à Philosophiæ appellatione excludūtur, & nōnullæ Practicæ scientiæ, quæ de accidentibus disserūt, vt Morales, & disserēdi scienna, in Philosophiæ partibus numerentur. Hinc igitur patet solutio posterioris partis, tertiæ quæstionis superiori libro propositæ. Constat enim dicendum esse scientias, quæ agunt de substantiis, etsi æquum est, vt non appellentur nomine sapientiæ, modestiæ causa, tamen propter nobilitatem rerum, de quibus agunt, omnes ac solas nomen Philosophiæ, quasi propium sibi vendicare.

Vera explicatio.

αἱ οὐσίαι. ὥστε ἀναγκαῖον εἶναί τινα πρώτην, καὶ ἐχομένην αὐτῆς. ὑπάρχει γὰρ εὐθὺς γένη ἔχοντα τὸ ὄν, καὶ τὸ ἕν: διὸ καὶ ἐπιστῆμαι ἀκολουθήσουσι τούτοις. ἔστι γὰρ ὁ φιλόσοφος, ὥσπερ ὁ μαθηματικὸς λεγόμενος: καὶ γὰρ αὕτη ἔχει μέρη, καὶ πρώτη τις, καὶ δευτέρα ἐστὶν ἐπιστήμη, καὶ ἄλλη ἐφεξῆς ἐν τοῖς μαθήμασιν.

Ἐπεὶ δὲ μιᾶς τὰ ἀνηρημένα θεωρῆσαι: τῷ ὄντι ἑνὶ ἀντίκειται πλῆθος: ἀπόφασιν [bb] ὄν καὶ στέρησιν μιᾶς ἐστι θεωρῆσαι, διὰ [cc] τὸ ἀμφοτέρως θεωρεῖσθαι τὸ ἕν,

Quæ scientiæ Philosophiæ nomine digniores sint.

Philosophia prisse accepta.

Solutio 2. partis quæstio. 3. lib. 3.

Vt 6. Metaph. cap. 1. text. 2.

[y] *Genera statim habent.*] Duobus modis sentēnia hæc intelligi potest. Vno, vt verbū, Statim, idē valeat hoc loco quod Cōtinēter, siue, Ordine quodā, ac Deinceps. quo pacto Aristoteles nihil aliud significat, quàm ens, & vnū multa cōplectātur genera scibilia, nō cōfusè, tamē, sed apto ordine, & rerū naturæ congruo. Atque hunc sensum satis declarāt proximè antecedētia, & quæ mox de Mathematicis adduntur, eundémque sequitur Bessario, qui pro, Statim, scribit Subinde. Altero, vt verbum, Statim, significet genera scibilia entis, & vnius, id est, substantiæ (vt rectè Alexander interpretatur) nō habere commune aliquod genus

Prior interpretatio.

Posterior.

genus ſcibile, quod priùs cadat ſub aliquã ſpeciem ſcientiæ. Vt enim quantitas cõmunis numero, & magnitudini, in quibus primæ ſpecies Mathematicæ ſcientiæ verſantur, nõ cadit ſub ſpeciẽ vllã Mathematicæ ſcientiæ, ita ſubſtantia in cõmune non cadit ſub aliquam ſpeciem ſcientiæ diſtinctã ab iis, quæ agunt de ſubſtantia immobili, & mobili. Quæ enim agit de ſubſtantia immobili, eadem agit de ſubſtãtia in cõmune, atque adeò de ente communiter ſumpto, ꝙ nec in cõceptu ſubſtãtiæ, neque entis cõmunis mobilitas vlla, aut materia includatur. Atque hoc pacto accipit Ariſtoteles verbũ, ſtatim, 8. lib. c. 6. cùm docet, ſumma prædicamentorũ genera ſtatim habere vnitatẽ, & entitatẽ, neque aliã eſſe naturã ſuperiorem, quæ priùs ſignificetur nominibus entis, & vnius, cui priùs conueniat eſſe ens, aut vnum.

ſunt ſubſtantiæ. quare neceſſe eſt, vt earum quædam prima ſit, alia ſequatur. Ens enim, & vnũ genera y *ſtatim habent: quapropter, & ſcientiæ ea ſequentur. Eſt enim Philoſophus ſimilis ei, qui Mathematicus dicitur: nam* z *& hac partes habet, & quædam prima eſt, quædam ſecunda ſcientia, & alia deinceps in mathematicis.*

text. 16.

Cùm aa *autẽ vnius ſit oppoſita contemplari; atq; vni multitudo opponatur; negationiq;,* bb *& priuationis tractatio ad vnum ea ratione pertineat, quia* cc *vtroq; modo ſpectetur vnũ, cuius*

y *Statim habent* } Hoc eſt, huius ſcientia, Mathematici inquam. Quod autem additur [in mathematicis] referri poteſt, vel ad res mathematicas, ſeu mathematica theoremata, réſque alias mathematicas, vel ad ipſas ſcientias Mathematicas. quæ non nunquam ſignificantur nomine τῶν μαθημάτων, quo hic vtitur Ariſtoteles; quanquã hoc vocabulum propriè ſignificat ipſa theoremata, omninóque res mathematicas. μαθήματα.

z *Nam & hæc* } Hoc eſt, huius ſcientia, Mathematici inquam. Quod autem additur [in mathematicis] referri poteſt, vel ad res mathematicas, ſeu mathematica theoremata, réſque alias mathematicas, vel ad ipſas ſcientias Mathematicas. quæ non nunquam ſignificantur nomine τῶν μαθημάτων, quo hic vtitur Ariſtoteles; quanquã hoc vocabulum propriè ſignificat ipſa theoremata, omninóque res mathematicas.

aa *Cùm autem vnius* } Cùm Ariſt. ſuperiori parte capitis docuerit, hanc ſcientiã agere de vno & partibus, ſeu quaſi ſpeciebus vnius, vt de eodẽ, ſimili, æquali, & cæteris huiuſmodi, quibus nomina nõ ſunt impoſita, cõſequens eſſe videbatur, vt in hac tertia oſtenderet eandẽ agere de multitudine, & partibus, ſiue, vt ita dicã, ſpecieb⁹ multitudinis, vt de diuerſitate, diſſimilitudine, inæqualitate, & ſimilibus, quatenus abſque vlla materia cõſiderari poſſunt. Ratio igitur, qua id probat, huiuſmodi eſt. Eiuſdem facultatis eſt oppoſita cognoſcere, vt Medicinæ ſanitatẽ, & ægritudinẽ, at multitudo opponitur vnitati, & partes ſubiectæ multitudinis partibus ſubiectis vnitatis, igitur ad hãc ſcientiã, quæ agit de vno, & partibus ſubiectis vnius, pertinet agere de multitudine, & partibus illi ſubiectis. Quo loco aduerte, quemadmodum primæ ſubſtantiæ ſunt exẽ, aut diuerſæ ſecũdùm ſubſtantiã: ſimiles, aut diſſimiles ſecũdùm qualitatẽ, & æquales, aut inæquales ſecundum quantitatem, ſic etiam habere aliquam vnitatem, aut diſtinctionẽ inter ſe ratione accidentium ad alia prædicamenta pertinẽtium.

Eiuſdem facultatis oppoſita cognoſcere.

bb *Negationiſque, & priuationis* } Quæ exemplorũ cauſa adiuncta ſunt maiori propoſitioni, hoc pacto ſupplenda ſunt Alexandri ſentẽtiã [atque negationem, priuationemque eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare, cuius eſt conſiderare id, cuius eſt negatio, aut priuatio.] Potiùs autem Ariſt. attulit exempla in his duobus generibus oppoſitionum, quia oppoſitio vnius, & multorũ ad alterum eorum pertinet, vt mox docebit.

com. 12.

cc *Quia vtroque modo* } Vt doceat, vnum opponi priuatiuè multis, ait in primis, vnũ vtroque modo cõſiderari poſſe, & vt ſignificat negationẽ diuiſionis, quæ cernitur inter multa, & vt ſignificat eius priuationẽ: ſiquidẽ indiuiſio, quæ in vno cernitur priuatio quædam eſt, cùm ſupponat naturam entis ſubiectã, in omni autem priuatione includitur negatio, quæ ex ratione ſua ad nullũ genus addicta eſt, nullamve naturã ſubiectã ſupponit, atque ideo dicitur tam de entibus, quã de non entibus, vt nõ albũ de Æthiope, & Chimæra. Ita fit, vt vnum conſiderari poſſit, & vt ſignificat priuationẽ, & vt ſignificat negationẽ, quæ in priuatione quodãmodo includitur. Quod autẽ attinet ad verba illa, Cuius eſt negatio,

Vnũ duobus modis conſiderari poſſe.

negatio,vel priuatio &c. sensus est; Et vt significat negationem, & vt significat priuationem, quæ negatio, aut priuatio ex sua ratione aut significat simpliciter non inesse id, quod remouetur, aut non inesse alicui generi determinato.

dd *Atque iui quidem*} Docet, interiecta, vt videtur, parenthesi vnũ opponi multis priuatiua oppositione, nõ autem negatiua, seu cõtradictoria. Ratio verò est, quia ibi, hoc est, in ipso vno, hoc discrimẽ cernitur præter id, quod est in negatione, id est, vt à negatione absoluta distinguitur, q negatio absoluta, & libera, quæ cotradictoriam oppositionẽ efficit, est absoluta, & libera absentia illius, quod negatione remouetur, priuatio autem est alligata alicui naturæ iubiectæ, de qua sola prædicatur. Cum igitur vnum non sit idẽ absolutè, quod non diuisum, sed idẽ quod ens indiuisum, efficitur, vt non opponatur multis cõtradictoria oppositione, sed priuatiua.

Vnũ non idem absolutè, quod non diuisum.

Sed cõtra hæc sic licet obiicere. Vnum opponitur multis cõtrariè, vt Arist. docet lib. 10. cap. 5. vbi hanc quæstionem de oppositione vnius, & multorum accuratè disputat, nõ opponitur ergo priuatiuè, vt dictũ est. Præterea, si vnũ priuatiuè opponeretur multis, cùm priuatio sit suapte natura posterior eo, cuius est priuatio, vnum esset posterior natura multis, at hoc aperte falsũ est, tũ quia vnũ est causa multitudinis, tũ etiã quia ab vno ad multa nõ reciprocatur existẽdi cõsequentia, vt habes in prædicamẽtis, ergo fieri nõ potest, vt vnũ priuatiuè opponatur multis.

Prior obiect.

Posterior.

His obiectionibus ita respodebis, vt ad priorẽ dicas, Aristotelẽ in loco citato nomine cõtrariæ oppositionis intellexisse etiã priuatiuã, vt eo loco patebit. Ad posteriorẽ verò, vnum non significare priuationem multitudinis, sed eius diuisionis, quæ cernitur inter ipsa multa, vt paulò antè diximus. Quanquam verò multa, vt multa sunt, posteriora sunt vno (quod rectè probatũ est) tamen prima diuisio quæ inter ipsa multa cernitur, est prior ipso vno: hac enim ratione primò distinguuntur multa inter se, q inter illa datur hoc, & nõ hoc, vt Socrates, & non

Solutio prioris.

ἓν, ἢ ἡ ἀπόφασις, ἢ ἡ στέρησις, * ἢ ἁπλῶς λεγόμενον ὅτι οὐχ ὑπάρχει ἐκεῖνο, ἢ τινι γένει (ἔνθα dd μὲν οὖν τῷ ἑνὶ ἡ διαφορὰ πρόσεστι, παρὰ τὸ ἐν τῇ ἀποφάσει· ἀπουσία γὰρ ἡ ἀπόφασις ἐκείνου ἐστὶν· ἐν ᾧ τῇ στερήσει καὶ ὑποκειμένη τις φύσις γίνεται, καθ' ἣς λέγεται ἡ στέρησις) τῷ δ' ἐνὶ πλῆθος ἀντίκειται· ὥστε καὶ τὰ ἀντικείμενα τοῖς εἰρημένοις, τότε ἕτερον, καὶ τὸ ἀνόμοιον, καὶ ἄνισον, καὶ ὅσα ἄλλα λέγεται, ἢ * καὶ ταῦτα, ἢ καὶ πλῆθος καὶ τὸ ἓν, διὰ * τὴν εἰρημένην γνωρίζειν ἐπιστήμην· ὧν ἓν μέν τι καὶ ἡ ἐναντιότης ἐστί· διαφορὰ γάρ τις ἡ ἐναντιότης, ἡ δὲ διαφορὰ ἑτερότης. ὥστ' ff ἐπεὶ δὴ πολλαχῶς τὸ ἓν λέγεται, καὶ ταῦτα πολλαχῶς μὲν λεχθήσεται· ὁμως δὲ μιᾶς ἁπάντα γνωρίζειν ἐστίν. διὰ γὰρ εἰ πολλαχῶς, ἕτερα· ἀλλ' εἰ μήτε καθ' ἓν, μήτε πρὸς ἓν σημαίνοι ἀναφέροντα, τό τε ἕτερα. Ἐπεὶ δὲ πάντα πρὸς τὸ πρῶτον ἀναφέρεται, οἷον ὅσα ἓν λέγεται, πρὸς τὸ πρῶτον ἓν· ὡσαύτως φατέον καὶ περὶ ταυτοῦ καὶ ἑτέρου, καὶ gg τῶν * ἄλλων ἐναντίων ἔχειν. ὥστε διελόμενον ποσαχῶς λέγεται ἕκαστον, οὕτως ἀποδοτέον πρὸς τὸ πρῶτον ἐν ἑκάστῃ κατηγορίᾳ, πῶς πρὸς ἐκεῖνο λέγεται. τὰ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν ἐκεῖνο, τὰ δὲ τῷ ποιεῖν, τὰ δὲ κατ' ἄλλως λεχθήσεται τοιούτους τρόπους. ¶ φανερὸν

* *Alexãder legit* γὰρ ἀπουσία. *Græci* γάρ.

* *Alibi* κατ' ἀντίφασιν.

* *Alibi non habetur* ἄλλων.

Text. 9.

Posterior. Cap. de prior.

& non Socrates; huiuſmodi autem diſtinctio, ſiue diuiſio, eſt prior ipſo vno, quãdoquidem, vt D. Tho. rectè animaduertit, primò concipimus ens; Deinde non ens, vbi iam cernitur diuiſio; Tertio loco vnum, quod addit enti priuationem diuiſionis; Quartò multa, quæ ſunt hoc vnum, & illud vnum, ac proinde hoc, & non hoc. Dixi [huiuſmodi autẽ diuiſio] quia diuiſio entium nõ eſt prior, ſed poſterior ipſo vno, cùm ſupponat ſingulorũ vnitates, vt ſuperiùs dictũ eſt. Itaque vnũ opponitur priuatiuè multis, non vt multa ſunt, ſed vt diuiſa ſunt inter ſe primâ illa diuiſionis ratione in qua reperitur hoc, & nõ hoc. Vnde fit, vt vnum, non tam ſit oppoſitum priuatiuè multis, quàm diuiſioni, quæ cernitur in multis: quanquam quia multitudo eſt compoſiti or, & proinde notior ſenſui, aliquando explicamus vnum à poſteriori per negationẽ, ſeu potiùs priuationem multitudinis, vt Ariſtoteles loco citato docet.

Poſteriora.

Quæ ratione diuiſio ſit prior vno.

Quo pacto vnum priuatiuè opponatur multis.

cuius eſt negatio, aut priuatio, ſiue ea, qua ſimpliciter dicitur non ineſſe illud, ſiue qua cuidam generi. (Atque dd ibi quidem vni differentia adeſt, præter id, quod eſt in negatione: eſt enim negatio, illius abſentia; in priuatione verò ſubiecta etiam quædam eſt natura, de qua priuatio dicitur) cùm, inquam, vni multitudo opponatur; efficitur, vt & oppoſita iis, quæ dicta ſunt, diuerſum, diſſimile, inæquale, & quæcunq; alia, aut ab his, aut à multitudine, & vnitate dicuntur, dictæ ſcientiæ ſit cognoſcere; in ee quibus etiam contrarietas numeratur: eſt enim cõtrarietas differentia quædam; differentia verò diuerſitas. Quare, ff cùm vnum multipliciter dicatur, hæc etiam multipliciter dicentur: ſed tamen vnius ſcientiæ eſt ea omnia cognoſcere. Neque enim, ſi quæ multipliciter dicuntur, ad aliam, atque aliam pertinent; ſed ſi nec ratione vna dicantur, neque rationes ad vnũ reuocentur. Quoniam verò ad primum referuntur omnia, veluti quæcunque vnum dicuntur, ad primum vnum; eodem pacto in eodem, & diuerſo alijsq; gg contrarijs rem habere dicendum eſt. Quare vbi diuiſione exploratum fuerit, quot modis dicatur quidque, tum demum referendum eſt ad primum in vnoquoque prædicamento, quo pacto ad illud dicatur. Alia enim, quia illud habeãt, alia quia efficiant, alia alijs modis ſimilibus dicentur.

ee *In quibus etiam* } Sub pluralitate, ſeu multitudine, continetur diuerſitas, ſub diuerſitate differẽtia, ſub differẽtia cõtrarietas. Eodẽ modo cernere eſt ſub vno idẽ, ſub eodem varias quaſi ſpecies eiuſdem, vt idem genere, & ſpecie.

ff *Quare, cùm vnum* } Docet huiuſmodi affectiones, quæ ab vno deriuantur, & ad illud rediguntur, non eſſe vnitoca, ſed habere multiplicem ſignificatum, quemadmodum, & ipſum vnum, ſed tamẽ nihil obſtare, quo minùs ad eãdẽ ſciẽtiã pertineãt, ente apertè dictũ eſt, & de vno planè ſignificatũ, cũ illatũ eſt, ſpecies, ſeu quaſi ſpecies entis, & vnius æquiparari inter ſe. Addit deinde Ariſtoteles, in tractatione harũ affectionum (quandoquidẽ ſunt multiplices, & ſemper aliquid præcipuũ ſignificãt, ad quod cætera ſignificata referãtur) explorandã eſſe in primis earũ multiplicitatẽ, deinde reuocãda minùs principalia ſignificata ad præcipuũ illud, quod reſpiciunt, & ex quo nominantur, explicata nimirũ peculiari ratione, qua vnumquodque ad illud refertur; veluti & contrariorũ, quædã ſint, quia in ſe habeant contrarietatem, vt morbus, & ſanitas; quædã verò, quia illã efficiant, vt ſedẽtaria vita, & moderata corporis exercitatio &c. Quæ res tanti eſt ponderis, vt totum librum ſequentem in ea explicanda ponat Ariſtoteles, habent, contrariũſque.

Affectiones entis ſe inuicem ſequuntur.

De qua re agat liber quintus.

gg *Aliſque contrarijs* } Sic legit Alexander, etſi noſtri cõtextus ad verbum

Com. 14.

hh *Perſpicuum eſt igitur*} Soluit ex dictis quæſtionem quintam ſuperiori libro propoſitam, atque adeo ſextam, cuius erat eadem difficultas. Quærebatur enim in quinta, Num hæc ſcientia in ſubſtantiarũ tantùm conſideratione verſaretur, an etiam in conſideratione eorum, quæ illis per ſe accidunt; quæ quidem in ſexta quæſtione mox explicata ſunt his verbis, De eodem, & diuerſo; de ſimili, & diſſimili; de idẽtitate, & contrarietate; de priori, & poſteriori, déque aliis huiuſmodi omnibus.

Φανερὸν hh οὖν ὅπερ ἐν ταῖς ἀπορίαις ἐλέχθη, ὅτι μιᾶς περὶ τούτων ἡ τῆς οὐσίας ἐστὶ λόγον ἔχειν: τοῦτο δ' ἦν ἓν τῶν ἐν τοῖς ἀπορήμασι. Text. 5.

ii *Atque Philoſophi eſt*} In hac extrema parte capitis cõfirmat Ariſtoteles more Dialectico, cõmunibúsve argumentis id, quod in ſuperioribus duabus oſtenderat ex propriis. Ad hanc ſcientiã pertinere, diſputationẽ de vno, & multis, déque omnibus entis affectionibus, quæ ad has reuocantur. Primum argumentũ eſt. Tractatio omnium quæſtionũ, quæ in controuerſiam venire poſſunt, ad aliquam ſcientiam pertinet: at de prædictis entiũ affectionibus plurimæ excitãtur quæſtiones, vt quid idem ſit, quid diuerſum; ſit ne vnum tantum vni contrarium; & ſimilia: igitur ad aliquam ſcientiam pertinet earũ explicatio: non pertinet autem ad vllam ſcientiam, quæ de particulari aliquo rerum genere diſputet: igitur ad hanc quæ de communi entium natura diſſerit. Proximam aſſumptionem ex eo probat Ariſt. quia huiuſmodi affectiones non ſunt certi alicuius generis ſed entis, vt ens eſt. Quod nõ ita intelligas, quaſi hæc omnia conueniant omnibus omnino entibus (neque enim omnia exempli cauſa ſunt contraria, aut differentia) ſed ita, vt in omni genere rerum, quod quæque particularis ſcientia ſibi aſſumit tractandum, reperiantur. Quanquã ſi hæc attributa latè in primis, deinde diſiunctim cũ ſuis oppoſitis, poſtremò, tũ abſolutè, tũ aliarũ rerum cõparatione ſumantur, vix vlla reperiẽtur, quæ de quouis ente

Omnium quæſtionũ tractatio nẽ ad aliquã ſcientiam ſpectare.

Καὶ ii ἔστι τοῦ φιλοσόφου, περὶ πάντων δύνασθαι θεωρεῖν. εἰ γὰρ μὴ τοῦ φιλοσόφου, τίς ἔσται ὁ ἐπισκεπτόμενος, εἰ ταυτὸ Σωκράτης, καὶ Σωκράτης καθήμενος, ἢ εἰ ἓν ἐνὶ ἐναντίον, ἢ τί ἐστι τὸ ἐναντίον, ἢ ποσαχῶς λέγεται; ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. Ἐπεὶ οὖν τοῦ ἑνὸς ἦν ἓν, καὶ τοῦ ὄντος ἦν ὄν, ταῦτα καθ' αὑτά ἐστι πάθη, ἀλλ' οὐκ ἦν ἀριθμοὶ, ἢ γραμμαὶ, ἢ πῦρ: διὸ ἄλλων ὡς ἐκείνης τῆς ἐπιστήμης καὶ τί ἐστι γνωρίσαι, καὶ τὰ συμβεβηκότ' αὐτοῖς. καὶ kk διὰ τοῦτο ἁμαρτάνουσιν οἱ περὶ αὐτῶν σκοπούμενοι, ὡς οὐ φιλοσοφοῦντες, ἀλλ' ὅτι πρότερον ἡ οὐσία, περὶ ἧς οὐδὲν ἐπαΐουσιν. ἐπεὶ ll ὥσπερ ἐστὶ καὶ ἀριθμοῦ ἦ ἀριθμὸς ἴδια πάθη, οἷον περισσότης, ἀρτιότης, συμμετρία, ἰσότης, ὑπεροχὴ, ἔλλειψις: καὶ ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτοὺς, καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχει τοῖς ἀριθμοῖς: ὁμοίως δὲ καὶ στερεῷ καὶ ἀκινήτῳ, καὶ κινουμένῳ, ἀβαρεῖ τε καὶ βάρος ἔχοντι ἐστὶ ἕτερα ἴδια: οὕτω καὶ τῷ ὄντι ἦ ὄν, ἐστί τινα ἴδια, καὶ ταῦτα ἔστι, περὶ ὧν τοῦ φιλοσόφου ἐπισκέψασθαι τὸ ἀληθές.

Σημεῖον mm δὲ οἱ γὰρ διαλεκτικοὶ, καὶ σοφισταὶ τὸ αὐτὸ μὲν ὑποδύονται σχῆμα τῷ φιλοσόφῳ (ἦ γὰρ

ente non dicantur. Quod autem Arist. ait, hæc ipsa esse etiam affectiones vnius vt vnũ est, propterea dictum esse intellige, quia cùm vnũ sit prima entis proprietas, reliqua omnia, quæ consequũtur, eius quasi affectiones censeri possunt. *Cur cæteræ affectiones entis dicũtur affectiones vnius.*

Com. 16. k k *At non ea ex parte*} Sophistas designat (inquit Alexander) qui Philosophi nomen induti de substantia, cuius inter Philosophos præcipua est disputatio, nullam mentionẽ faciunt sed in eo sunt occupati, vt de contrariis, ac oppositis, iisque quæ multipliciter dicũtur, & similibus edisserant; eáque ad sophismata accommodãt, & in alterationibus vsurpãt, vt aduersarios conturbent, ac circumueniãt. Hos autem incusat, non quòd de his disserere ad Philosophum non pertineat (neque enim huiusmodi commentatio à Philosopho aliena est) sed quòd de his tãtum, quasi de præcipua re disputent: de substantia verò, quæ prima est, & à qua cætera esse mutuãtur, & propter quam de illis Philosophi agunt, mentionem nullam faciant, nec de ipsa quicquã sciant. Horum Sophistarum multos licet agnoscere apud Platonem, Socratis disputatione conuictos, quòd nihil solida doctrina, quam maximè præ se ferunt, habere deprehendantur. Albertus tamen hoc loco non refert ista ad Sophistas, sed ad veteres illos Philosophos, qui vnum & multa, numeros, & alia huiusmodi principia substantiæ esse credentes, de his tantùm disseruerunt, nihilque de veris substantiæ principiis docuerunt. *Alexandri expositio.* *Albertus.*

*Perspicuum*h h *est igitur id, quod in dubitationibus dictum est, vnius scientiæ esse de hisce, & de substantia disserere: hoc enim vnum erat eorum, quæ in quæstionibus continebantur.*

Text. 5. *Atque*i i *Philosophi est, de omnibus posse agere. Si enim Philosophi non est, quisnam erit, qui considerabit, sitne idem Socrates, & Socrates sedens; vel, sit ne vnum vni contrarium; vel, quid sit contrarium, quótve modis dicatur? Eadem quoque est ratio de cæteris huiusmodi. Cùm igitur hæc vnius, qua ratione vnum est & entis, qua ens, non autem qua numeri, aut lineæ, aut ignis, per se affectiones sint; perspicuum, est illius scientiæ esse, & quid ea sint, & quæ illis accidant, cognoscere. At*k k *nõ ea ex parte peccãt ij, qui ea tractant, quasi non philosophentur; sed quia prius quiddam est substantia de qua tamen nihil sciunt. Etenim*ll *vt numeri, qua ratione numerus est, propriæ sunt affectiones, veluti imparitas, paritas, cõmensuratio, æqualitas, excessus, & defectus; atque hæc & per se spectatis, & inter se comparatis numeris insunt; eodemque modo, & solido, & immobili, & ei, quod mouetur, ponderis experti, & pondus habenti alia sunt propria; ita & enti, qua ens est, quædã propria conueniunt. Atque hæc sunt ea, de quibus Philosophi est, veritatem exquirere.*

Tract. 2. cap. 7.

*Quod*m m *hoc argumẽto intelligi potest. Dialectici n. & Sophistæ eandẽ, quã Philosophus, personã induunt (So-*

ll *Etenim vt numeri*} Ex comparatione rerum particularium cum ente in commune confirmat, quemadmodum particularia entia suas habẽt proprias affectiones; sic ens in commune habere suas.

m m *Quod hoc argumento*} Secundum argumentum est. Dialectici, & Sophistæ induunt personam primi Philosophi, quanquam alio, atque alio fine, & aliis, atque aliis mediis adhibendis. Dialecticus enim eodem fine, quo primus Philosophus (gratia nimirum exquirendæ, ac tradendæ veritatis) conatur quã maximè probabilibus argumentis id docere, quod primus Philosophus necessariis rationibus ostendit: Sophista verò, non vt verum inueniat, aut doceat sed vt verum docere, & sapiens esse videatur, ea argumenta conquirit, quibus non tam contineatur veritas, quam videatur contineri: at Dialectici, & Sophistæ disserunt de generalibus entium affectionibus, quia sunt primi Philosophi *Dialectici.* *Sophistæ.*

propria; illi quidem, vt primo Philosopho ministrent; hi verò, vt sapientes esse videãtur: agit ergo verè primus Philosophus de cõmunibus entiũ affectionib⁹.

Subiectũ Dialectica, & Sophistica, quatenus ꝓprijs præceptis in qualibet materia vtuntur. Genus enim subiectũ Dialecticæ docentis, vt secundo libro diximus, est verus differẽdi modus, & nequaquã fallax; Sophisticæ autẽ docentis, apparens & fucatus. Illud tamen aduerte hoc loco, etsi prima Philosophia, Dialectica, & Sophistica in hoc conueniunt, quòd agũt de ente, eiusq; affectionibus; tamen primã Philosophiam, non descendere ad omnia particularia entia, ad quæ tamẽ omnia descendunt Dialectica, & Sophistica; quod rectè animotauit Auicẽna initio suæ Metaphysicæ.

Idẽ Albertus hic tract. 2. c. 7. & D. Thom. lect. 4. p. 2.

nn *Ens autem omnibus*} Quòd hic ens dicitur genus subiectum, in quo versentur Dialectica, Sophistica, & Prima Philosophia; nõ ad artem Dialecticam, & Sophisticam quatenus docent, suaque principia tradunt, referẽdum est, sed quatenus ꝓprijs præceptis in qualibet materia vtuntur. Genus enim subiectũ Dialecticæ docentis, vt secundo libro diximus, est verus differẽdi modus, & nequaquã fallax; Sophisticæ autẽ docentis, apparens & fucatus. Illud tamen aduerte hoc loco, etsi prima Philosophia, Dialectica, & Sophistica in hoc conueniunt, quòd agũt de ente, eiusq; affectionibus; tamen primã Philosophiam, non descendere ad omnia particularia entia, ad quæ tamẽ omnia descendunt Dialectica, & Sophistica; quod rectè animotauit Auicẽna initio suæ Metaphysicæ.

(ἡ γὰρ σοφιστικὴ φαινομένη μόνον σοφία ἐστὶ, καὶ οἱ διαλεκτικοὶ διαλέγονται περὶ ἁπάντων) κοινὸν nn δὲ πᾶσι τὸ ὄν ἐστι. Διαλέγονται δὲ περὶ τούτων, διότι διὰ τὸ τῆς φιλοσοφίας εἶδος αὐτῆς οἰκεῖα. περὶ μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ γένος τρέπεται ἡ σοφιστικὴ καὶ ἡ διαλεκτικὴ τῇ φιλοσοφίᾳ: ἀλλὰ διαφέρει τῷ μὲν τρόπῳ τῆς δυνάμεως, τῷ δὲ τοῦ pp βίου τῇ προαιρέσει. ἔστι δὲ ἡ διαλεκτικὴ πειραστικὴ περὶ ὧν ἡ φιλοσοφία γνωριστική: ἡ δὲ σοφιστικὴ, φαινομένη, qq οὖσα δ' οὔ.

Modo facultatis, quo pacto differat Metaphysica à Dialectica.

oo *Facultatis modo*} Ad media, argumentáve referendum hoc est. Itaque aut Aristoteles significat maiorem esse v.m, & facultatẽ primæ Philosophiæ quàm Dialecticæ vtentis, quia illa sit demõstratiua, hæc minimè: Vel è contra rectiò, maiorẽ esse hac ex parte potestatẽ Dialecticæ vtentis, quàm primæ Philosophiæ, quòd Dialectica vtens possit in vtrãque partẽ de quacunque re proposita differere; Prima autẽ Philosophia eã tãtum partẽ, quæ vera est, confirmet.

Alexander legit, ὁ δὲ πρῶτος.

pp *Vita instituto*} Est enim Sophistæ institutum, sapientiæ ostentatio quæstus causa; quod longè distat ab instituto veri Philosophi.

Sophistica.

qq *Apparet quidem*} Sophistica non modò apparet tentatrix cognoscendæ veritatis ex probabilibus, vt Dialectica; sed etiam demõstratrix ex necessariis, vt Philosophia. Apparet autem tum Dialectica, tum etiam Philosophia, quia vtitur duobus illis fucatis argumentationum generibus, quorum alterum dicitur litigiosum, siue certandi studio comparatum, quo vtrumque videtur esse Dialectica; alterum appellatur pseudographum, siue mendacis demonstrationis, quo cùm vtitur, videtur esse Philosophia.

rr *Practica contrariorum*} Tertium argumẽtum hanc habet sententiã. Quæcunque

τὰ δ' ὄντα, καὶ τὴν οὐσίαν ὁμολογοῦσιν σχεδὸν ἐξ ἐναντίων *συγκεῖσθαι ἅπαντες γὰρ τὰς ἀρχὰς ἐναντίας λέγουσιν, οἱ μὲν περιττὸν καὶ ἄρτιον, οἱ δὲ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, οἱ δὲ πέρας καὶ ἄπειρον, οἱ δὲ φιλίαν καὶ νεῖκος. πάντα δὲ καὶ τἄλλα ἀναγόμενα φαίνεται εἰς τὸ ἓν, καὶ τὸ πλῆθος (εἰλήφθω rr γὰρ ἡ ἀναγωγὴ ἡμῖν) *αἱ δ' ἀρχαὶ καὶ παντελῶς, καὶ

Τεκ. 6.

Alibi non habet συγκεῖσθαι.

Alibi addit ταῖς πρώτοις οὖσι: vt vidit Alexander.

cunque reuocantur ad ens, & non ens, vel ad vnum, & multitudinem, pertinēt ad hanc scientiam, omnia prædicta sunt huiusmodi, pertinent igitur ad hanc scientiam. Maior ex eo patet, quia quæ reuocantur ad vnum, & multitudinem, reuocantur etiam ad ens, & non ens: siquidem vnum etiam ipsum reuocatur ad ens, & multitudo ad non ens, ipsum autem non ens, cùm sit negatio entis, ad ipsum quoque ens reducitur: quo fit vt, vt quæcūque reuocantur ad ens, & non ens, vel ad vnum, & multitudinem, tandem reuocentur ad ens. Quare cùm in hac scientia disseratur de ente, efficitur vt quæcunque reuocētur ad ista, pertineant ad hanc scientiam. Minorem probat Arist. primùm hac ratione, Quia affectiones iam dictæ habent inter se quandam contrarietatem latè sumptam, semper autem alterum contrariorū est quodammodo priuatio alterius, quo pacto quies est priuatio motus. Quocirca quemadmodum quies, quia est priuatio aliter, atque aliter habendi, reducitur ad vnum, & motus propter varietatem, quam rebus affert, reuocatur ad multitudinem, ita de cæteris contrariis dicendum est. Deinde auctoritate Antiquorum. Illi enim, etsi in assignandis primis cōtrariis nō rectè philosophati sunt, ea tamen tradiderunt prima contraria, quæ ad vnum, & multitudinem perspicuè videntur reduci. Impar enim ad vnum reducitur, quia minùs aptum est ad diuisionem; par verò ad multitudinem quia aptiùs diuiditur; frigidum reuocatur ad vnum, quia stringit, & in vnum cogit; calidum, ad multitudinem quia dissoluit, & dissipat: denique satis constat, finitum, & concordiam reuocari ad vnum; infinitum verò, & discordiam ad multa: quod idem de cæteris dicendum est. Quòd si prima contraria ad vnum, & multitudinem rediguntur, non dubium, quin omnia omnino contraria ad eadem reuocentur. Non pugnant autem secum duo illa, quæ Aristoteles hic scribit, Ferè in confesso esse omnia ex contrariis constare, &, Omnes dicere principia esse contraria. Loquitur enim in priori pronunciato de omnibus omnino Philosophis quorum nonnulli, iique paucissimi, principia rerum naturalium esse negauerunt, vt Parmenides, & Melissus, in posteriori autem de iis tantùm, qui earum principia posuerunt. Non censuerunt tamen hi, omnia quæ sunt, constare contrariis, sed principia omnium esse contraria, seu, vt rectius loquar, habere contrarium. Itaque cùm ait [Omnes enim] subaudi [qui principia ponunt] &c.

(Sophistica enim apparens tantùm est sapiētia; Dialectici etiam de omnibus disserūt) ens[nn] *autem omnibus cōmune est. De his verò propterea disserunt, quòd ea Philosophiæ sint propria. In eodem enim genere Sophistica, & Dialectica, in quo Philosophia, versantur: verùm Philosophia ab altera facultatis*[oo] *modo; ab altera vitæ*[pp] *instituto differt. Estq; Dialectica tentatrix de ijs, quorū cognitio ad Philosophiam spectat; Sophistica vero apparet*[qq] *quidem, re autē ipsa non est.*

Text. 6. *Præterea*[rr] *contrariorum altera series priuatio est, & omnia ad ens, & non ens; ad vnum ītem, & multitudinem reuocantur: quo pacto status ad vnum pertinet, motus ad multitudinem. Porrò ea, quæ sunt, atque substantiā ex contrarijs constare, ferè in confesso est. Omnes enim dicunt, principia esse contraria; quidam par, & impar; alij calidum, & frigidum; alij finitum & infinitum; alij amicitiam, & contentionem. Sed & cætera omnia ad vnum & multitudinem videntur reuocari (ponatur*[ss] *enim à nobis ea reductio) principiaque, & omnino, & quæ*

Cōtrariæ.

Prima cōtraria Veterum reuocari ad vnum & multa.

ss *Ponatur enim a nobis*} Quidam Græci codices sic habēt [Sumatur enim à nobis ipsa reductio in primo de bono] quasi dicatur, Supponatur. vt dici solet, ex eo libro. in quo, si lectio vera est, videtur Arist. reductionē hanc latè persequutus. Verū nec liber extat, nec lectio hæc est admodū vulgata. Et Alexander

Com. 19.

Varia lectio.

ait Aristotelem de ea reductione egisse in 2. de bono, non in primo. Denique Argyropylus, & Bessario citationem prætermiserunt. Illud constat, postulare Aristotelem his verbis, vt ponamus rem ita habere, quia longũ esset, hanc reductionem singulatim in omnibus principiis persequi. certum enim esse putat, principia rerum naturalium, quas tantum Veteres illi cognoscebant, tum quæ omnino, ac verè sunt principia, tum quæ ab illis afferuntur, in hæc genera cadere, hoc est ad vnum, & multitudinem vt generalia principia reuocari. Potiùs autem reddidimus verbo εἰλήφθω. Ponatur, quàm, Sumatur, quia & vtrúmque significat apud Philosophos, quod Budæus ex Analyticorum lectione rectè obseruauit, & magis cõgruit huic loco, Ponatur, clariúsq; Aristotelis sententiam exprimit.

Vniue tãtum scientiæ esse agere de ente vt ens est.

καὶ παρὰ τῶν ἄλλων, ὡς εἰς γένη ταῦτα πίπτουσι.

Φανερὸν [tt] οὖν καὶ ἐκ τούτων, ὅτι μιᾶς ἐπιστήμης τὸ ὂν ᾗ ὂν θεωρῆσαι. πάντα γὰρ ἢ ἐναντία, ἢ ἐξ ἐναντίων. ἀρχαὶ δὲ, καὶ τῶν ἐναντίων, τὸ ἓν καὶ τὸ πλῆθος: ταῦτα δὲ μιᾶς ἐπιστήμης, εἴτε [uu] καθ' ἓν λέγεται, εἴτε μὴ, ὥσπερ ἴσως ἔχει τ' ἀληθές. ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ πολλαχῶς, λέγεται τὸ ἓν, πρὸς τὸ πρῶτον τἄλλ' ἀναχθήσεται: καὶ ἐνατία ὁμοίως. καὶ διὰ τοῦτο, καὶ εἰ μή ἐστι τὸ ὂν ἢ τὸ ἓν καθόλου, καὶ ταυτὸ ἐπὶ πάντων: ἢ χωριστὸν, ὥσπερ ἴσως οὐκ ἔστιν: ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς ἓν, τὰ δὲ τῷ ἐφεξῆς: καὶ [xx] διὰ τοῦτο οὐ τοῦ γεωμετρου θεωρῆσαι, τί τὸ ἐναντίον, ἢ τέλειον, ἢ ἓν, ἢ ὂν, ἢ ταυτὸ, ἢ ἕτερον, ἀλλ' ἢ ἐξ ὑποθέσεως.

Ὅτι [yy] μὲν οὖν μιᾶς ἐπιστήμης τὸ ὂν ᾗ ὂν θεωρῆσαι, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ᾗ ὂν, δῆλον: καὶ ὅτι οὐ μόνον τῶν οὐσιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἡ αὐτὴ θεωρητική, τῶν τε εἰρημένων, καὶ περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου, καὶ γένους, καὶ εἴδους, καὶ ὅλου καὶ μέρους, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων.

[tt] *Atque ex his*} Cõfirmat ex opinione Antiquorũ proxime citata id, quod in prima parte capitis dixerat, Agere de ente, vt ens est, non ad plures, sed ad vnam scientiam spectare. Nam cùm omnia entia illorum sententia, aut contraria sint, aut ex contrariis constent; atque ea, quæ ex contrariis constant, in eadem scientia tractari debeant, in qua de contrariis agitur, agere autem de omnibus contrariis, vt

VTRVM ENS, QVA RATIONE EST ens, sit analogum. QVAEST. I.

Sententia eorum, qui dicunt esse prorsus æquiuocum. SECT. I.

Cõmune, quotuplex.

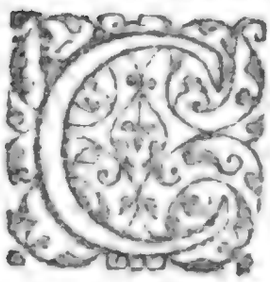

CVM quicquid multis commune est, aut sit comparatione eorum æquiuocum, aut vniuocum, aut quodammodo medium, quod analogum vocatur; quæri id meritò potest de ente in cõmune. Quod nam communitatis genus sibi vendicet. Nam, etsi Arist. initio huius capitis planè hanc quæstionem explicauit, *text. 2.*

vt contraria ſunt,ad vnam ſcientiam pertineat, vtpotè ad eam,quæ agit de vno, & multitudine (ad hæc enim cætera vt ad prima,generaliaque principia rediguntur) efficitur, vt omnia entia,qua entia ſunt,ad vnã ſcientiã pertineãt.

uu *Siue ratione vna*} Sententia huius loci eſt, Siue vnum,& multitudo vniuocè dicantur, ſiue non vniuocè,vt fortaſſe rei veritas habet,tamen ad vnam ſcientiam pertinere poſſunt, quia ſignificãt primò aliquid ad quod cætera,quatenus talia ſunt,referuntur. Eodemq; modo, etſi ens, & vnum vniuerſalia non ſunt,atque eadẽ in omnibus (hoc eſt proprie vniuerſalia) ac multo minùs ſeparata, vt Plato autumat, quemadmodum, inquit,forſitan re vera non ſunt, tamen ſub eandẽ cadere poſſe, eo quòd inter ſignificata entis, & vnius alia conueniant in nomine communi attributione vnius ad alterum,vt ſubſtãtia,& accidẽs; alia proportione quadam (quod vocat Deinceps)veluti idem,æquale,ſimile,& cætera huiuſmodi, quatenus ſunt prima vnius ſignificata. Vtitur autem Ariſt.hoc loco nõ ſemel dubitandi verbo,quia nec de multiplicitate vnius nec cõtra vniuerſalium ſeparationẽ adhuc accuratè diſſerunt, quod 5.& 7.lib.faciet.

Vnum nõ dici vniuocè.

Dubitãdi verbo cur vtatur.

xx *Atque hinc fit* } Colligit ex toto capite hoc conſectarium; Cognitionem eorũ, quæ hactenus dicta ſunt, & aliorum ſimilium,non pertinere ad Geometriam, niſi quatenus ea ſupponit explicata à primo Philoſopho. Quod idem dicendum eſt de cæteris artificibus.

yy *Quòd igitur entis* } Cõcluſio eſt,& quaſi epilogus totius capitis Quo loco quaſdam affectiones entis enumerat,quarum hactenus non fecerat mentionẽ & alias plures ſupereſſe innuit, de quibus ſequenti lib diſſeret. Quod autem ait ad Metaphyſicum pertinere diſputationem de genere & ſpecie, non ſolum verum eſt quoad vnitatem genericam,& ſpecificam rerum, aut etiam quoad relationes identitatis,quæ in eis fundãtur,ſed etiam quoad relationes generis, & ſpeciei,non quidem prædicabilitatis vt ſic dicam (id enim ad Dialecticum, pertinet)ſed inexiſtentiæ,& ſubiectionis rerũ, quæ ſunt illarum fundamenta.

Agere de Genere, et ſpecie ad Metaphyſicum ſpectare.

explicauit,aſſerens,illud nec eſſe æquiuocum nec vniuocum,ſed ex eorum numero, quæ dicuntur ad vnum, quæ quidem inter analoga numerari ſolent; non deſunt tamen, qui in alterutrum extremum declinent.

Sententia eorũ, qui volũt,ens eſſe omnino æquiuocum.

Atque in primis quidam Rabbi Moyſes,quem D.Tho.citat.q.7.de potentia Dei ar.8.exiſtimat,illud comparatione Dei,& creaturarum

esse omnino æquiuocũ, nullámque inter Deũ, & creaturas analogiã reperiri posse, ea fortitan ductus ratione, quòd analogia idẽ sit, quod proportio, constétque inter finitum, & infinitum nullam esse proportionem.

Aureolus quoque apud Capr. in 1. d. 2. q. 1. videtur credere, illud nõ modò comparatione Dei, & creaturarum, sed etiam respectu diuersorum prædicamentorũ esse prorsus æquiuocum; quippe qui multis argumentis contendit, nullam rationẽ, quæ modo aliquo sit vna, cõuenire enti, quatenus ens est. Eius argumenta tria sunt potissimùm.

Primum Aureoli. Primum est, quia si ens vendicat sibi rationem aliquo modo vnã, iam quæritur, num rationes particularium entium sint prorsus eædẽ cum illa, an illi aliquid addant. Primum dici non potest, quia sequeretur, entia particularia esse prorsus eadem inter se. Nec verò secundũ, quia sequeretur, entia particularia aliqua ex parte non esse essentialiter entia. quicquid enim additur rationi entis, vt ens est, non potest esse essentialiter ens, quemadmodum quicquid additur rationi albi (vt quod moueat gustatum) non potest esse essentialiter album.

2 Secundum, quia si ens haberet rationẽ aliquo modo vnam, aut illa esset respectiua, aut absoluta (nã cùm respectiuum sit ad aliud, absolutum autẽ non sit ad aliud; fieri non potest, vt inter eorum rationes detur medium) at ratio entis non potest esse respectiua, cùm sit communis rebus absolutis; nec itẽ absoluta, cùm sit cõmunis respectiuis.

3 Tertium, quia si ratio entis aliquo modo esset vna, entiaque omnia non solùm entis nomine, sed etiam ratione conuenirent; illud planè sequeretur, summa prædicamentorum genera nõ esse primò diuersa: quæ enim in aliquo cõueniunt præterquàm in nomine, & in aliquo differunt, non sunt primò diuersa, sed differẽtia, vt docet Arist. 10. lib. *text. 24.* huius operis, cap. 11. at decem summa prædicamentorum genera sunt primò diuersa, vt est communis Philosophorum sententia.

Quarta ratio addi potest hunc in modum. Entis nomen significat
4 immediatè substantiam, quantitatem, & cætera summa genera, ac potiori ratione Deum; non est igitur vlla ratio communis, quæ nomini entis adæquatè respondeat: alioqui interuentu illius significarẽtur hæc omnia, quod negat Arist. 8. Metaph. cap. 6. cum ait statim vnũ- *text. 16.* quodque horum, & vnum quippiam esse, & ens quoddam, hoc est, absque vlla communi ratione media. Qua eadem de causa idẽ paulò antè dixerat non poni ens in definitionibus. *Eadem text.*

Confirmatio ex Aristot. & Porphy. Atque his duabus posterioribus rationibus videtur hæc sententia Aristotelicæ doctrinæ consentanea, vt mirum non sit, quòd Porphyrius in Isagoge cap. de specie illam Aristoteli planè attribuere videatur his verbis. Etsi omnia quis entia vocauerit, æquiuocè inquit (nempe Aristoteles) vocabit. Quocirca paulò etiam pòst, exponens æquiuocationem entis, sic ait: Cùm autem sint decem prima: communicatio nomine tantùm est, non item & ratione ad id nomen accommodata.

Sententia

Sententia eorum, qui affirmant esse vniuocum. SECT. II.

Nominales idem sentiunt, vt Ochamus, & Gabr. in 1. d. 2. & Greg. d. 8. q. 3. Bonetus item primo suæ Met. cap. 6. Trõb. hoc loco.

AT verò Scot. 1. lib. Sent. d. 3. q. 1. & tertia, & li. 3. d. 8. q. 2. aliiq; non pauci oppositam omnino sententiam sibi persuadentes, asserunt, ens, qua ratione est ens, vniuocum esse. Argumenta Scoti sequuntur cæteri. Verùm, quia sunt plurima, satis erit, si præcipua quæque afferamus. *Scoti, & Nominalium sententia.*

Primum est. Conceptus certus de re quauis distinguitur à conceptu incerto de eadem apud eundem hominem; alioqui idem conceptus apud eundẽ esset certus, & incertus, quod fieri nequit: multi autem Philosophi fuerunt certi de prima causa, quod esset ens, incerti vtrum esset ens finitum, an infinitum: quidam etiam dubitarunt de lumine, esset ne substantia, an accidens, cùm interim nemo dubitet, quin sit ens: igitur conceptus entis est alius à conceptu Dei, & creaturę, substantięque, & accidentis; ex qua re efficitur, vt sit vniuocus. 1

Secundum. Si ens non diceretur de omnibus rebus eadem ratione, & conceptu, neque Deum per creaturas, neque substantias per accidentia cognoscere possemus: at hęc sunt absurdissima (pugnant enim cum eo, quod sacra fides docet apud Paulũ ad Rom. & cum omnium Philosophorum doctrina, ac experientia) nõ est igitur negãdum, ens, qua ratione est ens, esse vniuocum. Maior ex eo probatur, quia nulla res cognoscitur per aliã, nisi in ea cõtineatur, aut formaliter, quoad aliquem conceptũ vtrique communẽ, quo pacto Angeli continentur in substantiis corporeis quoad conceptum substãtiæ generis summi; aut virtute, & eminenter, quo pacto operationes vitales continentur in anima tanquam in re, a qua oriri possunt. Cùm igitur, nec Deus cõtineatur virtute in creaturis, nec substantię in accidentibus (res enim perfectiores nõ continentur hoc modo in minùs perfectis) efficitur, vt si non cõtinerentur in illis formaliter, saltem quoad conceptum entis; nec Deus per creaturas, nec substantię per accidentia cognosci possent. 2

Cap. 1.

Ad hoc argumentum reuocandũ est illud, quo Scotus in hũc modũ probat ens esse vniuocum substantiis & accidentibus, Quia alioqui, vt ait, nõ cognosceretur à nobis substantia per accidẽtia, sed immediatè per se ipsã; quod tamẽ falsũ est. Isto enim modo nõ dubium esset, quin internoscere possemus hostiam consecratam, quòd in ea substantia pãnis non existat, à non consecrata, in qua existit. Si quid enim præsentia sua immediatè immutat intellectum; absentia illius potest naturaliter cognosci; quod patet in lumine, & tenebris comparatione visus. *Reuocatio argumenti cuiusdam.*

Tertium. In omni inquisitione Metaphysica ad intelligendũ Deũ per cõceptus creaturarũ, ita progredimur, vt cõsiderata ratione formali cuiusq; rei, & sublata ab ea omni imperfectione, quod reliquũ est Deo attribuamus: ergo, nisi saltẽ conceptus entis esset vniuocus, nihil omnino per huiusmodi inquisitionẽ relinqueretur in creaturis, quod Deo verè tribui posset; quo fieret, vt nõ veriùs prędicaretur, 3

ſapientia de Deo per conceptum deſumptum ex ſapientia creata, quàm lapis. Quantumcunque enim ſapientia creata denudaretur ab imperfectionibus, quas habet, nunquam tamen id, quod ex ea relinqueretur, tale eſſet, quale re vera eſt in Deo.

4 Quartum: A quibuſcunque ſimilibus poteſt abſtrahi natura aliqua vna, in qua fiat eorum inter ſe, quatenus ſimilia ſunt, comparatio; omnia entia ſunt ſimilia, quatenus ſunt entia; igitur ab omnibus entibus poteſt abſtrahi natura entis: at natura, quę à multis abſtrahitur, eſt vnius & eiuſdem rationis in omnibus.

5 Quintum; Vnitas obiecti non ſolùm eſt prior naturę ordine quàm vnitas potētię, ſed etiā nō minor; quippe cùm potētia, quemadmodū ſumit ſpeciē ab obiecto, ſic & vnitatē ſumat: ens autē eſt obiectum intellectus, intellectus verò habet vnitatē naturæ cuiuſdā vniuocę: ergo prius naturę ordine eam vnitatem ſibi vendicat natura entis.

6 Sextū: Quędam repugnāt creaturis, quatenus entia ſunt, quę Deo etiam, quatenus eſt ens, repugnant, vt eſſe nō intelligibile, eſſe impoſſibile (neq; enim huiuſmodi prædicata repugnāt primò alicui rei propter aliquam ſpecialem entis rationem) poſſumus igitur abſtrahere naturam entis ab omnibus particularibus entiū naturis, cui primò illa repugnēt, & in quam primo cadat reduplicatio. Quòd ſi illam poſſumus abſtrahere ab omnibus particularibus, non dubium eſt quin ſit vniuoca.

7 Septimum; Ens vt commune eſt Deo & creaturis, ſubſtantiis, & accidentibus, poteſt eſſe ſubiectū veræ contradictionis, vt ſi dicas, Omne ens eſt finitum, Non omne ens eſt finitum. Poteſt item aſſumi, vt medius terminus in vero, & neutiquam fallaci ſyllogiſmo, vt ſi dicas Omne ens eſt cauſa: aut effectus; nulla negatio eſt cauſa, aut effectus; igitur nulla negatio eſt ens. Nō eſt igitur negādum ens eſſe vniuocum. Alioqui nulla ex propoſitis enunciationibus eſſet vna enunciatio, ſed multiplex, & diſtinguenda, vt veram contradictionem, verúmque ſyllogiſmum conficeret. *tex. 4.*

8 Octauum, quod nobis ex argumentis Scoti vltimum ſit, ducitur ex auctoritate Ariſtotelis ſecundo lib. huius operis cap. 1. quo loco ex pronunciato illo, vt verbum de verbo reddamus [Vnumquodq; autem præ cæteris maximè ipſum eſt, ſecundum quod & aliis vniuocatio ineſt] in hanc ſententiā argumentatur Ariſtoteles. Id quod eſt, cauſa vniuoca veritatis cæterorum omnium, eſt maximè verum; primę cauſę, ſiue principia, ſunt huiuſmodi; ergo ſunt maximè vera. Cùm ergo mox ſubiiciat, Vt vnumquodque eſt ens, ita & verum eſſe; apertum eſt, ens illius ſententia vniuocum eſſe.

9 Nonum addi poteſt hunc in modum. Si ens non eſſet vniuocum, non dicerētur entia magis, ac minùs entia; at dicūtur; eſt igitur vniuocū. Maior ex eo probatur, quia duobus modis fingere poſſumus, res plures conferri inter ſe ſecundum magis & minus: altero, ſecundum vnam, & eandem rationē omnibus cōmunem: altero, ſecūdùm

rationes

rationes earùm peculiares:at posteriori modo impossibilis est cõparatio secundùm magis & minus.non minùs enim perfectè quantitas est ens per se extensum, quàm substantia ens per se existens;quod idem in cęteris perspicuum est;igitur,nisi ens esset vnius,& eiusdem rationis in omnibus, quod vniuocum appellamus; non dicerentur quædam magis entia,alia minùs entia.

Decimum.Par ratio esse censetur in accidente, quatenus dicitur de omnibus accidentibus,atque de ente,quatenus dicitur de omnibus entibus (vtrumque enim dicitur analogum ab iis, qui contrariam sententiam tuentur) atqui accidens non est re vera analogum,sed vniuocum omnibus nouem prędicamentis accidentium, tum quia nomen accidentis non significat vnum eorum principaliter, & alia per habitudinem ad illud, tum etiam quia ratio accidentis,siue eius,quod est in subiecto, initio prędicamentorũ posita æquè conuenit omnibus accidentibus: igitur neque ens analogum est,sed vniuocum omnibus entibus. 10

cap.6.

Ens non esse omnino æquiuocum.

SECTIO III.

MEdia tamen sententia,quam Arist.paucis verbis complexus est initio huius capitis, & D. Tho.cum communi Philosophorum schola sequitur, vera est, & à nobis amplectenda, ac perspicuitatis causa tribus conclusionibus explicanda, eo primùm animaduerso, non esse nobis in hac quæstione sermonem de solo ente reali, vt in superiori,sed de ente in commune,vt cõplectitur entia realia,& rationis: sic enim accipit Aristoteles nomen entis, cùm eius analogiam explicat,vt in expositione contextus diximus.

Approbatio mediæ sententiæ.

Prima conclusio. Ens,qua ratione est ens, nõ est omnino æquiuocum.Hęc conclusio,quæ cum prima opinione directò pugnat,planè proponitur ab Arist.initio huius capitis,cùm ait.Id, quod est,non æquiuocè dici,de pura enim æquiuocatione intelligendum est verbum,Æquiuocè, vt patebit ex secũda cõclusione.Veritas hùius cõclusionis ex eo facillimè perspicitur, quia maior est cognatio inter Deum,& creaturas, substantiasque,accidentia, atq; adeo inter entia realia,& rationis,quàm solius nominis.Nam si omnia fortuitò entia dicerentur, nec inter se vllam omnino conuenientiam haberent propter quam entis nomine appellarentur; nullus omnino conceptus de omnibus,quatenus entia sunt, formari posset, quemadmodũ,nec de homine Gallo,& gallo aue,quatenus huic nomini, respõdent;quod falsum esse perspicuum est.Præterea,si ens esset purè æquiuocum Deo,& creaturis,nihil de Deo,audito nomine entis,intelligeremus,vt doctè argumẽtatur D.Thomas, quòd significatio huiusmodi nominum nobis nota non sit, nisi quatenus sumitur ex iis, quæ in creaturis nouimus. Nulla etiam similitudo imitatiua esset creaturarum respectu Dei. si qua enim similitudinis cognatio creaturis cum Deo intercedit,ea primùm in eo cernitur;quod entia sint.

Conclusio.

Communia nomina nõ esse nota nobis,nisi ex iis,quæ in creaturis nouimus.

2.contra gen.ca.33.

qui

qui,autem id diceret, negaret Deum esse primam omnium rerum causam;negaret item,posse aliquid de Deo ex creaturis colligi:quo fieret,vt inanes,& fallaces essent ratiocinationes, quib.perfectiones Dei ex perfectionibus creaturarum cõcluduntur; negaret quoque Deum per suã essentiã cognoscere creaturas, vt quibus cum diuina natura nulla omnino esset communio, nisi solius nominis, quod D. Th.alibi concludit:at hæc non modò absurdissima sunt,sed etiã impia.Si ens quoq; substantiis,& accidentibus nulla omnino ratione, quæ ex rebus ipsis duceretur,cõmune esset,non posset vtrumq; genus sub vnã scientiã cadere,quod Aristoteles negat,tum hoc capite, tũ verò multò clariùs docet lib.11.cap.3.Deniq; si entibus etiã realibus,& rationis purè æquiuocũ esset ens,nulla cõmunis passio cõueniret vtrisque,quatenꝰ entia sunt;at cõuenit cõcipi posse; quod etiã extenditur ad nõ entia, vt ad Chimerã,& Hippocentaurũ, quatenus sunt entia ficta;igitur ne entibus quidẽ realibus,& rationis purè æquiuocũ est ens.Probari etiã potest cõclusio hæc omnibus penè argumẽtis,quæ ex Sco.pro secũda opinione attulimus.Hoc enim saltẽ efficiunt,vt neeessariò concedendũ sit,omnia entia,quatenus entia sunt conuenire in ratione aliqua, quæ ex natura ipsorũ petatur.

De Verit.q.2. art.11.

Passiones communes entibus realibus & rationis.

tex.2.

Neque item vniuocum.

SECTIO IIII.

Conclusio 2.

SEcunda conclusio. Ens,qua ratione est ens, non est vniuocum. Hæc conclusio ponitur ab Arist.in primis verbis huius capitis cum ait,Id,quod est,multis modis, siue multipliciter dici. Quòd enim loquatur de multiplicitate, quæ opponitur vniuocationi, non autem quo pacto eam accepit iũ prædicamentis, cùm dixit,qualitatem esse ex iis,quæ multipliciter dicuntur; ex hoc eodem cap.manifestum est.Docet enim paulò inferiùs,& planiùs ad finem capitis , Etsi ens non vna ratione dicitur, tamen pertinere ad eandem scientiam : perspicuum est autem, ea, quæ non vna ratione dicuntur,non esse vniuoca.Ex qua re clariùs perspicies,Aristotelem, cùm initio capitis dixit,Id,quod est,non dici æquiuocè, de pura,siue omnimoda æquiuocatione id intellexisse,vt diximus ad superiorem conclusionem,quippè cùm ea,quæ de multis dicũtur, quantùm deficiunt ab vniuocis , tantùm ad æquiuoca necessariò pertineant, vt patet ex eorum definitionibus.

Cap. de Qualitate.

Probatur conclusio hunc in modum.Si ens esset vniuocum,necessariò esset genus;atqui nõ potest esse genus;nõ est igitur vniuocum. Maior duabus rationibus patet.Primùm,quia omne simplex prædicatũ vniuocum , quod essentiali prædicatione dicitur de pluribus, necessariò est genus,aut species, aut differentia;ens autẽ dicitur essentialiter de pluribus,seu potius de omnibus,nec tamen potest esse species,aut differentia,cùm sit omnium prædicatorum primum. Deinde,quia ens dicitur de pluribus differentibus specie in quæstione,quid

Idẽ Bessarion in Porphyr. ad cap.de specie.

Vniuocũ essentiale simplex tantùm.

ne,quid eſt;quo fit,vt ſi vniuocum ſit,nihil ei deſit quominùs ſit genus.Atq; huic maiori propoſitioni innititur argumẽtatio illa Porphi
Cap. de ſpecie. rij inIſagoge,Dãtur decẽ ſumma genera,ſupra quæ nullũ genus trãſcendit;igitur cõmunicatio omnium rerum in ente eſt in ſolo nomine,hoc eſt,ita eſt in nomine,vt non ſit in ratione verè vna.Minor autem præterquàm quòd eſt omnium Peripateticorum communis ſententia(niſi velis excipere neſcio quos ex Nominalibus)ea ratione facilè oſtendi poteſt, Quia omne genus habet differentias, per quas contrahatur;ens autẽ,qua ratione eſt commune omnibus entibus,per nullas differentias cõtrahitur. Id quod hac ratione oſtenditur.Nullum genus dicitur eſſentiali prædicatione de differẽtiis,per quas contrahitur,vt probauimus ſuperiori lib.cap.3.ex libro 6.Top. cap. 3. ens autem dicitur eſſentiali prædicatione, atque adeo quiditatiua de omnibus differentiis,vt q.3.patebit,& cęt.

Ens non poſſe eſſe genus.

Ad tex. 10.

Huic argumento cederet omnino Scotus,niſi in maiori propoſitione,exciperet trãſcendẽtia,vt videre eſt in 1.d.8.q.3. Verùm ea exceptio,cùm & cauſa fugiendi vim argumenti excogitata ſit, & vulgatæ enumerationi vniuerſalium ab omnibus Philoſophis receptę, ac ipſi generis definitioni repugnet,non eſt audienda.Nominalium quidam conceſſa,vt neceſſe erit, maiore,negandam putarunt minorem contra Ariſtotelem,& totius Peripateticæ ſcholæ doctrinam apertiſſimamque rationem, incidentes in Scyllam, vt Charybdin vitarent.Alij vtramque aſſumptionem negare non ſunt veriti; in quos omnium ſuperiorum reprehenſio conuenit.

Exceptio Scoti.

Nominales.

a Vt Gal. 1.d.2.q. 1.& ibi de Gr.q. 3. quibus aſſentitur Bnetus in ſua Metaphy. cap.6.

b Vt Maior 1.d. 8. q.1.

Prętereà,ſi ens in commune dicitur vniuocè de omnibus entibus, aut entia de quibus illud immediatè prædicatur, ſunt diuerſarũ eſſentiarum,aut eiuſdem; non poſſunt autem eſſe eiuſdem, niſi quis ita inſaniat,vt dicat, omnia eſſe vnum(idem enim pari ratione dicendum eſſet de cæteris inferioribus comparatione aliarum naturarum vniuocarum, quæ ſub ente continentur) ſunt igitur diuerſarum eſſentiarũ:at entia,quæ in eadem cõmuni eſſentia conueniunt & ſunt diuerſarum eſſentiarũ, neceſſariò includũt diuerſas entitates,ex quibus ea diuerſitas naſcitur:igitur, ſi ens vniuocè dicitur,vnumquodque eorum,de quibus illud immediatè prædicatur,includit duas entitates,quarum vna cõmunis eſt,ſiue ea vocetur genus,ſiue quiduis aliud;altera propria, & peculiaris, ſiue hæc dicatur differẽtia,ſiue quicquid aliud libuerit; quod certè fieri nequit;Entitas enim illa peculiaris eſt entitas quædam,ac proinde eſſentialiter ſubiecta entitati communi;quare cùm ea includat communem entitatem,& pari ratione aliam ſibi propriam,qua ſit diuerſa à cęteris ſub eadem cõmuni entitate contentis; fit,vt eadem quæſtio poſſit de ea excitari,& ita deinceps de infinitis. Cùm hæc igitur danda non ſint, neceſſariò dicendum eſt,fieri non poſſe,vt ens ſit vniuocum.

Entia cõtenta ſub vniuoca natura neceſſario eſſe compoſita,ſi diſſentiunt eſſentialiter.

Anton.And.pro præceptore Scoto reſpõdet,Ea,de quibus ens immediatè dicitur,non differre inter ſe entitatibus peculiaribus adiunctis

Reſponſio Antonij Andreæ.

Impugnatio. iunctis entitati cõmuni, sed modis intrinsecis duntaxat. Verùm hęc responsio parum habet momenti. Quæ enim modis tantùm differunt inter se, non sunt essentiæ diuersæ; vt candor separatus, & idem in subiecto; calor intensus, & idem remissus; res quælibet existens, & ipsa non existens. Itaque, aut modi, quibus entia distinguuntur sub ente, sunt entitates quædam, quo pacto non soluitur argumentum; aut si non sunt entitates, sed tantùm modi entitatum, omnia profecto entia sunt eiusdem omnino essentiæ, quãdoquidem idem dici potest de iis, quæ remotè & mediatè continentur sub ente, atque de iis, quæ proximè, & immediatè, vt paulò antè diximus. *Lege Fer. 1. contra gent. c. 32.*

Quorundam argumentũ. Præterea, sic argumentantur quidã D. Tho. sectatores. Si ens, quatenus ens, esset vniuocum, in quauis definitione repeteretur idem sub eadem ratione; hoc autem faciendum non est; ergo nec illud est concedendum. Maior patebit resoluenti definitionẽ quamlibet vsque ad ens, tum ex parte generis, tum etiam ex parte differentiæ. nam cum vtrumque sit formaliter, & essentialiter ens, bis ponetur ens in resolutione partium definitionis; semel ratione generis, & iterum ratione differentiæ; atque adeo sub eadem ratione, quia natura vniuoca est penitus eiusdem rationis in vniuocatis. Minor perspicua est, quia superuacanea repetitio eiusdem sub eadem ratione ab omnibus arguitur vitij, & merito nugatio appellatur. *Vt Cai. libello de ente, & essentia q. 3. & alij.*

Solutio Scoti. Huic argumento occurrit Sco. hoc modo. Quemadmodum differentia sumitur denominatiuè respectu generis, quod informat; sic etiam ens, quod includitur in differentia, sumi denominatiuè respectu entis inclusi in genere; nec esse nugationẽ cùm idem sumitur semel absolutè, & iterum denominatiuè in eadem definitione: vt si resoluendo definitionem hominis, dicas, Homo est ens, per se existens, corporeum, viuens, sentiens, affectum entitate, qua est rationis capax. Ac Caietanus quidem in commentariis de ente, & essentia q. 3. adeo absurdam putat hanc responsionem, vt eam impugnatione indignam iudicet; idq; ea ratione, Quia, etsi ens secundùm particulares rationes sumptum, potest seipsum denominare; tamen in commune acceptum, si modò vniuocum est, non possit: in communi enim natura vniuoca, vt ait, non datur vlla varietas. Sed hæc non videntur à Caietano rectè dici. Potest enim in natura communi vniuoca dari varietas absoluti, & denominatiui, vt albedinis, & albi, qualitatis, & quali, auri & aurati, præsertim si natura non sumatur, vt est abstracta à suis particularibus, seu, quod idem est, in suppositione simplici, sed absolutè, ac personaliter, vt loquuntur Dialectici, quo pacto sumũtur omnia prædicata essentialia, quæ in definitionibus ponuntur. Quòd cùm verum sit, & homo sit animal rationale; erit profectò ens affectum entitate, neque vlla dabitur nugatio, quemadmodum, nec si dicas albedinem triangularem esse qualitatem affectam qualitate, quod quidẽ est, esse qualitatem qualem. Itaque propositum argumentum apud eos valeat, qui vi- *Loco citato.*

Scotum quo pacto reprehendat Caietanus.

Impugnatur Caietani reprehensio.

tium

tium in Scoti reſponſione viderint.

Vniuocorum conuenientia.

Præterea; Nulla res,quæ in prædicato vniuocè conuenit cum altera,includit quicquam in ratione eiuſmodi prædicati, quod altera non includat:atqui accidentia,quatenus ſunt entia,includunt in ſuis rationibus reſpectum ad ſubſtantiam,quem non includit ſubſtãtia, quatenus eſt ens:non conuenit igitur ſubſtantia vniuocè cum accidentibus in ente,potioríque ratione,neq; Deus cum creaturis. Maior ex eo patet,quia alioqui prædicatum vniuocum non diceretur eadem omnino ratione de iis,quæ in illo vniuocè conueniuut,quod eſt contra definitionem vniuocorum.Minor verò probatur duabus rationibus.Prior eſt, Quia naturalis dependentia eſſentiæ rerũ colligitur ex dependentia naturali exiſtentiæ illarum; tota autem exiſtentia accidentiũ,etiã quatenus entia ſunt,pendet à ſubſtantia,veluti exiſtentia caloris,& quatenus caloris, & quatenus qualitatis, & quatenus accidentis,& quatenus entis;ergo tota eſſentia accidentis, etiam quatenus ens eſt,à ſubſtantia pendet. Quod cùm Scotus ipſa veritate cogente cõceſſerit in 1.Sentent.d.3.q.3.miror cur adiungat eodem loco,poſſe tamen à ſubſtantia,& accidente conceptũ vnum communem vniuocum abſtrahi. Poſterior eſt, Quia enti per ſe, & enti in alio nihil poteſt dari cõmune vniuocum; ens autem in alio, quod eſt accidens,neceſſariò includit reſpectum ad ens per ſe, quod eſt ſubſtantia;ergo omne accidens,quatenus eſt ens,includit reſpectum ad ſubſtantiam. Aſſumptio perſpicua eſt. propoſitio autem probatur,quia nihil poteſt abſtrahi ab eo quod per ſe poteſt exiſtere,& ab eo,quod non poteſt per ſe exiſtere; hæc enim diſiunctio in omnem naturam cadit quantumcumque ſit abſtracta. Eadem minor principalis perſpicuè aſſeritur ab Ariſt.tum hoc loco,tum verò clariùs 7.lib.cap.1. Nec verum eſt,quod nonnulli dicunt, Ariſtotelẽ non docere iis locis,accidentia,quatenus entia ſunt,includere reſpectum ad ſubſtantiam,ſed tantùm quatenus accidentia. planè enim docet,præſertim in loco citato libri 7.ſe id intelligere de accidentibus non modò quatenus accidentia ſunt ſed etiam quatenus entia. Exempla quoque ſani & medici, ſeu medicinalis, quæ hoc loco afferuntur,idem perſpicuè oſtendunt. Deambulatio enim non tãtùm quatenus ſpeciali ratione dicitur ſana,ſed etiam quatenus nulla adhibita limitatione eo nomine appellatur,ad ſanitatem refertur; atque ita res habet in cæteris. Quòd ſi quis dicere pergat, omnia minùs principalia ſignificata analogorum ſecundùm ſpeciales rationes accepta includere reſpectum ad principale, non autem quatenus nulla limitatione adhibita eo vocabulo ſignificantur, quaſi eo pacto omnia cum principali ſignificato eadẽ omnino ratione conueniãt; is apertè tollet de medio omnia analoga attributionis, totúmque genus huiuſmodi analogiæ ad vniuocationem traducet: quod multo erit faciliùs in analogia proportionis, quæ propiùs ad vniuocationem accedit,vt ex iis,quæ dicenda ſunt perſpicuum erit.

Dependẽtiam eſſentiæ ex dependent a exiſtentiæ colligi.

Nihil poſſe abſtrahi ab eo, quod eſt per ſe, & quod in alio.

Hæc ipſa cap. tex. 2. & lib. 7. cap. 1. tex. 2.

Nota hæc

Mitto

Mitto plures rationes alias,quæ ad hanc concluſionẽ confirmandam valent,quoniam diſtantiam entis creati ab increato,diſtinctionémque prædicamentorum attingũt:quod ea de cauſa facimus, ne materiam lib. ſequentis anteuertamus. Quanquam verò rationes, quibus hæc cõcluſio probata eſt, ſolius entis realis vniuocationem impugnent ; ex eiſdem tamen relinquitur impugnata vniuocatio entis,vt realis,& rationis complectitur. Minùs enim cõueniunt in ratione entis entia rationis cum entibus realibus,quàm entia realia inter ſe.

Eſſe analogum.

SECTIO V.

Cõcluſio. TErtia cõcluſio. Ens,qua ratione ens eſt,analogum eſt. Hanc concluſionem planè aſſerit Ariſtoteles,tum hoc capite ſæpius,tum aliis locis quàm plurimis,nunc affirmans illud eſſe ex iis,quæ dicuntur ad vnum, nunc ex iis,quæ vna quodammodo ratione dicuntur. Probatur autem concluſio perfacilè ex ſuperioribus. Cùm enim ex prima pateat, ens nõ eſſe omnino æquiuocum;ex ſecunda autem non eſſe vniuocum;conſtet autem illud dici de pluribus ; planè ſequitur, eſſe medium quid inter vtrumque, quod trita iam appellatione analogum dicitur. *Hæc ipſo textu. 2. & lib. 7. c. 4. tex. 14. & 15. & lib. 12. c. 2. tex. 19. & alibi ſæpe.*

Ens eſſe vniuocũ reſpectu quorundam. Illud tamen prætereundũ non eſt,ens,qua ratione ens eſt,non ita dici analogum,vt reſpectu omnium,quæ ſunt analogũ ſit. Eſt enim vniuocum iis omnibus,quæ in qualibet vniuoca natura conueniũt, vt omnibus ſpeciebus eiuſdem generis,& omnibus indiuiduis eiuſdem ſpeciei;ſiquidẽ eadem ratione dicitur ens de homine,& equo; itemque de ſocrate, & de Platone. Neque id mirum videri debet, cùm ea etiam,quæ omnino æquiuoca ſunt aliquarũ quoque rerum comparatione ſint vniuoca,vt canis comparatione latrantium. Itaque cùm ens dicitur analogum,reſpectu eorum analogum eſſe intelligendum eſt, de quibus proximè,ac immediatè dicitur cuiuſmodi ſunt Deus Opt.Max.genera ſumma,& omnes differentiæ.Nã de iis,quæ ſub eodem genere, aut ſpecie eſſentialiter continentur, non dicitur ens immediatè, ſed interiectu alicuius generis, aut ſpeciei,aut etiam differentiæ.

Obiectio. At dices,id,quod in ſe non eſt vnius rationis, non poſſe eſſe eiuſdem rationis quarumlibet rerum cõparatione,ac proinde, nec vniuocum;ens autem non eſſe in ſe vnius rationis ; quare nec reſpectu eorum,quæ ſub eodem genere, aut ſpecie continentur vniuocum eſſe.

Diluitur. Sed facilè diluitur obiectio negatione maioris. Quod enim in ſe non eſt vnius rationis ſimpliciter, ſed multarum, poteſt per aliquam earum eſſe vnius rationis comparatione aliquarum rerum. Ita ergo ens per eam rationem,qua ſignificat genus ſummum ſubſtantiæ,eſt eiuſdem rationis reſpectu omnium ſpecierum, & indiuiduorum prædicamenti ſubſtãtiæ,& ita res habet in cæteris.

Occurritur inſtãtiæ. Quòd ſi quis vrgeat,rationem,quæ eſt ſecundum nomen ſubſtantiæ, non

eſſe

esse rationem secundum nomen entis in commune, sed secundum nomen particularis cuiusdam entis; occurrendum est, In iis, quę non significant immediatè vnam naturam, sed plures, cuiusmodi sunt analoga, & casu æquiuoca, rationes omniũ immediatè significatorum esse secundùm commune nomen, vt patet ex definitione æquiuocorum in Prædicamentis tradita, in qua tam analoga, quàm casu æquiuoca cõprehenduntur. Quod diligenter animaduertendũ est. Quanquã in iis, quę sunt casu æquiuoca, quia nec simpliciter, nec secundũ quid habent eandem communem rationem, id melius perspiciatur. Ita patet, ens communissima ratione sumptũ esse analogum. Quòd autem idem dicendum sit de ente reali completo, libr. sequenti patebit.

Cap. de Æquiuocis.

De variis analogiæ modis, & eorum discrimine.

SECTIO. VI.

VT autem qualis sit entis analogia intelligatur (neque enim id facilè est perspicere) excludenda est in primis ab hac disputatione analogia quædã, quã Arist. 7. Phys. cap. 4. & 10. lib. huius operis, cap. 13. in natura generũ subesse docet; quam D. Tho. 1. sent. d. 19. vocat analogiã secundùm esse tantùm; Caietanus autẽ in libello de analogia nominũ analogiã inæqualitatis, quòd natura generica, etsi vniuoca est, perfectius tamen esse habeat in vna specie, quàm in alia, ratione perfectioris differentię, cui coniuncta est. Ideirco autem hoc genus analogiæ excludendum est hoc loco, quia non impedit veram vniuocationem, vt eisdem locis patebit.

Analogia generum.

7 li. Phys. tex. 31. & 10. li. Metaph. tex. 26. D. Tho. q. 5. ar. 2. Caiet. libello de analog. nom. ca. 1.

Reuocanda est deinde in memoriam distinctio illa analogorum in analoga secundum attributionẽ, & secundum proportionem, de quibus quantum satis erat, in Dialecticis Institutionibus, & Prædicamentorum commentariis scriptum est.

Analogia propriè dictã duplicẽ esse.

Lib. 1. ca. 20.

Post hęc, animaduertẽda sunt nõnulla discrimina, quę inter huiusmodi analoga cernuntur. Primum, quod ad vocabula pertinet, huiusmodi est; Ea, quę secundùm attributionem appellantur, nunquam aliter apud Arist. nuncupari, quàm nomine eorum, quæ ad vnum, vel ab vno dicuntur; eaque sola, quæ nos analoga secundùm proportionem dicimus, analogorũ nomine apud illum vocari. Hæc intelliges ex hoc ipso cap. & ex cap. 6. lib. 5. ex cap. 4. li. 7. ex cap. 4. li. 12. ex cap. 16. 2. Post. & ex aliis pleriſq; locis, maximè verò ex cap. 6. primi Ethic. vbi planè distinguuntur analoga ab iis, quę ab vno, vel ad vnum dicuntur. Eandem distinctionem faciunt Græci auctores initio Prędicamentorum Aristotelis. Vsus tamen Latinæ Scholæ obtinuit, vt vtraque hodie analoga dicantur.

Primum discrimẽ inter analoga.

Hoc capite tex. 2. & lib. 7. tex 14. & 15. & lib. 5. tex. 21. & lib. 12. tex. 19. 22. & 23. & lib. 2. Poster. tex. 23. & 24. Ammonius, & alij.

Alterum discrimen est, semper dari aliquid vnũ & idem, ad quod membra analoga secundum attributionẽ, vel cætera, vel omnia referantur, & ratione cuius talia nominentur. Dico autẽ (cætera) quia

Secundũ.

illud

illud vnum,& idē,ad quod alia referuntur,interdum ſignificatur eodem nomine; vt nomine ſani animal ſanū,& nomine Medici homo Medicus;quod cū accidit, tunc illud dicitur principale ſignificatū, cætera verò ratione illius dicuntur eodem vocabulo. Quod genus analogorum vocat D.Tho.analoga ſecundùm attributionem vnius ad alterum, comprehendēs nomine Vnius omnia minùs principalia;nomine verò alterius,ipſum principale.Interdū vero illud vnum, & idem,ad quod alia referuntur,non ſignificatur eodem nomine;vt ſi nomen Sani reſtringatur ad ſalutaria duntaxat ; & nomen Medici ad medicinalia,tum illa , ad quæ horum nominū ſignificata referētur,non cōtinebuntur ſub iiſdem nominibus. Res enim dicūtur ſalutares ab animali ſano,& tamen animal, quatenus ſanum , nō dicitur ſalutare ; eodemque modo multa dicuntur medicinalia ab homine Medico,cùm tamē Medicus non dicatur medicinalis.Hoc igitur cùm accidit,tum illud vnum , ad quod alia referuntur , non ſolùm non dicitur principale ſignificatum,ſed ne ſignificatū quidem illius nominis,vt patet.Vnde fit, vt omnia ſignificata horum nominum dicātur talia,quia referūtur ad aliquid aliud. Quod genus analogorum vocat D. Tho.analoga ſecūdùm attributionē duorum ad tertium , ſignificans nomine duorum omnia ſignificata huiuſmodi analogorum ; nomine autem tertij , vnum illud ſub eodem nomine minime comprehenſum , ad quod omnia referuntur. Ita patet,ſemper dari aliquid vnum , & idem, ad quod mēbra analoga ſecundùm attributionē, vel cætera, vel omnia referantur , & ratione cuius talia appellentur;quod tamen in analogis ſecundùm proportionem neceſſariū non eſt. Etenim Principiū eſt analogum principiis rerum naturalium,principio temporis,& principio viæ,cùm tamen nec principia minùs principalia dicātur principia per attributionem ad aliquod idem principium principale,nec item omnia per habitudinem ad aliquid vnum , & idem , quod non ſit principium. Quanquam enim illa dicuntur principia per attributionem ad principiatum,tamen principiatum non eſt vnum,& idem,ſed tam multiplex,quàm eſt ipſum principium: quod idem obſeruare poteris in cæteris analogis huius generis. Quòd ſi cum hac analogia iungatur analogia attributionis,tum demū ratione illius dabitur vnum, & idem , ad quod cætera,vel omnia referantur , iuxta conditionem eius analogiæ.Exempli cauſa, Ridens eſt analogum ſecundùm proportionem comparatione hominis , prati,& fortunæ : at pratum, & fortuna dicuntur ridere,ſeu arridere, quia quodammodo imitantur hominem arridentem alicui,in qua imitatione ſpectatur attributionis analogia.Idem cernere eſt in cæteris omnibus , quæ per tropum aliquem dicuntur,vt cùm aſpectus dicitur per metaphoram de interna animi contemplatione.

Analoga attributionis vnius ad alterū. *1.p.q. 13. ar.5.*

Duorum ad tertiū. *Locus proximè citatus.*

Tertium diſcrimē. Tertium diſcrimē eſt,analoga ſecundùm attributionē non neceſſariò ſignificare formā,quæ inſit in omnibus mēbris diuidentibus.

Nam

Nam quicquid dicendum sit de analogis duorum ad tertium, certè ea, quæ sola attributione vnius ad alterum analoga sunt, significãt formam in solo principali significato existẽtem. Sanitas enim, quæ est forma significata nomine Sani, in solo animali ineſt, non in vrina, aut potione, aut aëre, quæ denominatione extrinseca dicuntur sana. At analoga secundùm proportionẽ necessariò significant, formam, quæ ineſt in omnibus membris diuidentibus, vt inductione patet. Nam principium significat naturam principij existentem in omnibus, quæ dicuntur principia, eodémque modo se res habet in cæteris non modò propriè dictis, sed etiam impropriè, & per tropũ. Ridere, enim, exempli causa, significat risum nõ modò inhærentem homini, sed etiam suo modo florenti prato. Namque ipsa florũ productio est quadam quæsi hilaritatis significatio per vultum.

Quartum discrimen est, In analogis secundùm attributionem, omnia significata, quæ habitudine ad aliquid vnum dicunt talia, necessariò per illud definienda esse; vt pulsum sanum, & deambulationem sanam per animal sanum. At in analogis secundùm proportionem id non est necessarium, nisi eadem sint analoga secundùm attributionẽ. Nam neque principium temporis necessariò definitur per habitudinẽ ad principium viæ; neque hoc per habitudinem ad illud. Quod idem cernere est in cæteris analogis proportionis propriæ, si in eis sola proportionis analogia reperiatur. *Quartum*

Sectione præcedẽtie. His ita constitutis, cùm superiùs ostensum sit, ens esse analogum Deo, & creaturis, substantiæ creatæ, & accidentibus, itémque ipsis accidentibus diuersorum prædicamentorum, & postremò entibus, & rationis; his quatuor analogijs explicandis totum, quod quærimus, apertum fiet.

Qualis sit analogia entis.

SECTIO VII.

AC non esse quidem ens comparatione Dei, & creaturarum vllo pacto analogum secũdùm attributionem duorum ad tertium luce clarius est, cùm præter Deum, & creaturas nihil aliud sit, cuius comparatione Deus, & creaturæ, & sint, & dicantur entia. Quòd verò nec sit analogum secundùm attributionem vnius ad alterum, creaturarum, inquã, ad Deum (nemo enim dixerit, Deum esse ens per attributionem ad creaturas) his rationibus videtur ostendi. *Ens non esse analogũ Dei, & creaturis attributione duorũ ad tertium.*

Primùm, quia si creaturæ essent entia per attributionẽ ad Deum; solus Deus esset formaliter ens, siquidem forma significata per analoga, quæ dicuntur secundùm attributionem vnius ad alterum, soli principali significato ineſt, vt patet in sano. Itaque non magis quælibet creatura diceretur ens ab entitate, quàm potio dicitur sana à sanitate, quàm in se non habet. *Prior ratio cur entia creata nõ videantur dici entia attributione ad Deũ.*

Posterior. Deinde, quia si creatura esset ens per attributionem ad Deum; necessariò quatenus est ens, definienda esset per Deum; quod patet esse falsum, tum quia creatura, quatenus est ens; satis aptè definitur esse, quod existere in rerum natura potest; tum etiam, quia entia creata, quatenus sunt entia, priùs cognita fuerunt à Philosophis, quàm vlla eorum dependentia à diuina natura cognosceretur. Adminiculo enim cognitionis creatarum rerum sese erexit humanus intellectus ad diuinæ naturę cognitionē, vt etiā D. Paulus ad Rom. scribit. Atque in hac sententia videbitur D. Thomas esse in q. 2. de veritate articulo 11. Vbi docet, inter Deum & creaturas non cerni analogiam vnius ad alterum, sed proportionalitatis, quam nos proportionis analogiam dicimus. *Ad Rom. 1.*

Eisdem argumentis videtur concludi, non esse ens analogū substantiæ creatę, & accidenti. Nam neq; accidens est ens sola extrinseca denominatione; neque item videtur definiri per substantiā quatenus ens; vt patet ex tradita entis definitione, sed quatenus accidēs.

Ens esse analogū, & analogia attributionis, & proportionis. Dicendum est tamen, vtroque modo esse ens analogum, & secundùm attributionem, & secundùm proportionem, cùm respectu Dei, & creaturæ, tum etiam respectu substantiæ creatæ, & accidentis, atque adeo respectu accidentium diuersorum prædicamentorum, entiúmque realium, & rationis.

Proportionis. Hęc assertio, quod attinet ad analogiā ꝓportionis (ab hac enim, vt faciliori inchoabimus) nullo negotio ꝓbatur quoad omnes partes. *Proportionis.* Vt enim Deus se habet ad suū esse, sic proportione quadā se habet ad suū substātia creata; & quo pacto substātia creata, ita, & accidēs; quo item modo vnū genus accidentium affectū est ad suam existentiam, sic vnumquodq; cæterorū ad suam? qua deniq; ratione entia realia, eadē quoq; entia rationis; est enim in omnibus ęqua proportio, quāuis res ipsę, & ipsę etiā existētię per se sumptę diuersę admodū sint.

Pręterea, omnia analoga, in quibus non cernitur analogia proportionis, sunt analoga secundùm attributionem vnius ad alterū (Quæ enim sunt analoga secundùm attributionem duorum ad tertium, sunt etiam analoga secūdùm proportionem, vt inductione patet) atqui forma significata per nomina huiusmodi analogorum, soli principali significato inest, vt patet ex tertio discrimine; entitas autem, quæ est forma nomine entis significata, necessariò inest omnibus entibus; igitur omnia entia, quatenus entia sunt, conueniunt secundùm analogiam proportionis. Atque hoc idem docet Arist. quoad entia realia lib. 5. cap. 6, & lib. 12. cap. 4. & 5. asserens, ea, quæ ad diuersa prædicamenta pertinent, non eadem ratione, sed similitudine rationum inter se conuenire. Loquitur autem non solùm de iis, quæ directò pertinent ad prædicamenta, sed etiam de iis, quæ sunt illorum principia, in quibus patet, Deum quoq; Opt. Max. intelligi. *Lib. 5. tex. 7. & lib. 12. tex. 22. & 27.*

Reprehensio non agnoscentium. Ex his collige, non rectè philosophari eos, qui in ente solā analogiā attributionis agnoscūt. Cogūtur enim fateri (quod etiā libenter admittunt)

mittunt) ſolam ſubſtantiam eſſe formaliter ens, quemadmodū ſolum animal eſt formaliter ſanum: eámque exiſtimant Recentiores quidam fuiſſe opinionem Parmenidis, quemadmodum illam refert Simplicius in primū Phyſicorū. Idem videtur credere Aegidius hoc loco cùm ait, accidentia non habere entitatē, niſi in obliquo, vt non ſint entia, ſed entis: ex quo quaſi fundamēto colligit li. 7. & in libello de Eſſe, & eſſentia abſurdā illam ſentētiam, Accidentia non habere propriam exiſtentiam, ſed per ſolam exiſtentiā ſubſtantię exiſtere,

tiū in thē te analogiā proportionis.

Niphus diſput. 1. Aegid. q. 3. & 4. Idem lib. 7. q. 2. De Eſſe, & eſſentia q. 10.

Quod verò attinet ad analogiam ſecundùm attributionem, id quidem in accidentibus; & comparatis inter ſe, & cùm ſubſtantia creata facilè intelligitur. Nam cùm accidentia dicantur entia reſpectu ſubſtantiæ creatæ; efficitur, vt ſi ens, quatenus de eis dicitur, analogum eſt; neceſſariò ſit analogū ſecundùm attributionē; duorum quidem ad tertium, ſi ens ſumatur pro ſolis accidentibus; vnius autem ad alterum, ſi ſumatur, vt eſt commune omni enti creato.

Analogia attributionis accidentium.

Hoc lib. tex. 2. lib. 7. tex. 1. 2. 3. 4. & 14.

Atqne hæ duæ aſſertionis partes, quibus conferuntur accidentia, & inter ſe, & cum ſubſtantia creata, hoc ipſo cap. & lib. 7. cap. 1. & 4. Et lib. 11. cap. 7. planè traduntur ab Ariſtotele.

Ex qua duplici comparatione patet, idem dicendum eſſe de entibus rationis, tum comparatione entis realis; tum etiam inter ſe, ſi diuerſo omnino genere habitudinis referuntur ad ens reale, quemadmodum accidentia diuerſorum prædicamentorum ad ſubſtantiam. Neque enim entia rationis minùs pendent ab ente reali, quàm accidentia à ſubſtantia.

Entium rationis.

In Deo autem, & creatura, in quibus aſſertio non ita facilè perſpicitur, duabus potiſſimùm rationibus id concludi poteſt. Prior ratio. Non minùs pendet ens creatum à Deo in genere cauſſæ exemplaris, efficientis, & finalis, qnàm pendeat accidens à ſubſtantia creata in genere cauſſæ ſubiectæ, quæ reducitur ad materialem; atqui accidens ità pendet à ſubſtantia creata, vt ſit ens per attributionem ad ſubſtantiam; igitur & ens creatum ita pendebit à Deo, vt non ſit ens, niſi per attributionem ad illum. At obiiciat aliquis; Res non pendere ſecundum ſuas eſſentias abſolutas à ſuis cauſis exemplaribus, efficientibus, & finalibus, vt patet in ſtatua Cęſaris reſpectu ſui exemplaris, quod eſt in mente ſtatuarij & ipſius ſtatuarij, & eius finis, propter quem ſtatua facta eſt, cùm tamen accidens ſecundùm ſuā eſſentiam pendeat à ſubſtantia. Sed reſpondendum, diſparem eſſe rationem. Nam, etſi id verum eſt collatis rebus cum ſuis particularibus; & ſecundariis cauſis exemplaribus, efficientibus, & finalibus; tamen ſi conferantur cum primo exemplari, efficiente, & fine, falſum eſt. Adeo enim eſt eſſentialis omnibus entibus creatis dependentia à Deo tanquam à primo exemplari, efficiente, & fine, vt ſine ea, quatenus entia ſūt, intelligi non poſſint, quemadmodū nec accidens abſque dependentia à ſubſtantia, vt à prima cauſa ſubiectiua. Vnde collige, perfectam cognitionē ſubſtantię creatæ, quatenus eſt,

Analogia attributionis creaturārum ad Deum.

Perfecta cognitio entis creati.

ens,indigere cognitione triplicis dependentiæ,à primo, ſcilicet exemplari efficiente,& fine:cognitionem autem accidentis, quatenus eſt ens,indigere adhuc cognitione dependentiæ à prima cauſa ſubiectiua,quæ eſt ſubſtantia creata. Ex qua re apertiùs intelliges, veram eſſe Indi illius ſententiã,cuius meminimus lib. 2. Neminem poſſe res humanas intelligere,qui diuinas ignoret. *Cap.3. q. 3. ſect.4.*

Poſterior ratio. Id, quod ea ratione de vno dicitur per eſſentiam, quia tota eſſentia, quam ſignificat, illi conueniat; de altero autem per participationem,quia pars eſſentiæ,dicitur de ſecundo per attributionem ad primum,veluti homo,de Paulo,& anima Pauli, aut etiam,de corpore Pauli:ea enim ratione anima Pauli,dicitur homo interior,& corpus exterior,quòd illa ſit pars interior humanæ naturæ.corpus autem exterior:atqui ens ea potiſſimùm ratione dicitur de Deo per eſſentiam,quod omnes gradus entitatis, ſiue eſſentiæ,qui immediatè ſignificantur nomine entis, illi conueniunt (alij quidem formaliter,alij autem eminenter,id eſt, excellentiùs, quàm cæteris rebus)de creaturis verò per participationem,quia vnicuiq; earum conueniat pars aliqua totius eius multitudinis graduum eſſentiæ:ergo dicitur de Deo, & creaturis per attributionem creaturarum ad Deum.Ita patet,ens eſſe analogum reſpectu Dei,& creaturæ per attributionem vnius ad alterum.Quod idem intelliges apud D.Tho.1. p.q.13.ar.5. *Lege item Caiet. in lib.de analog. Nõ ca. 2.*

Solutio prioris rationis pro parte oppoſita.

Ad priorem verò rationem, quæ hanc analogiam creaturæ ad Deum infirmare contendebat,dicendum eſt,in quib.analogia proportionis ſimul reperitur cum analogia vnius ad alterum,in iis poſſe formam ſignificatam ineſſe in omnib. membris, vt patet in pede,quatenus dicitur de pede animalis & lecti:in pede enim lecti ſimul cernitur,& imitatio pedis animalis(quæ eſt, quædam attributio)& proportio quædam ad illum.Ita fit, vt pedalitas quæ eſt forma ſignificata nomine pedis,inſit ſuo modo in pede lecti,quemadmodum in pede animalis.Eodem igitur modo res habet in ente reſpectu Dei,& creaturæ propter vtramque analogiã,& proportionis, & attributionis.Reſponderi quoque poteſt ad argumentũ, Creaturas quatenus dicũtur entia per attributionẽ ad Deum,appellari entia denominatione extrinſeca ab entitate diuina:at quatenus dicuntur entia ſecundùm proportionem,eſſe ac dici entia à propriis entitatibus.Quo pacto loquitur Caiet.in libello de analogia nominũ.

Alia reſponſio.

Quænam ſint vtriuſque analogiæ fundamenta.

Quòd ſi quis roget,quæ nam ſint fundamenta vtriuſque analogiæ in ente reſpectu Dei,& creaturæ:& vtra earũ prius enti conueniat;Dicendum eſt ad priorem quæſtionem,fundamentum ſiue ratione fundandi analogiæ attributionis creaturarum ad Deum eſſe ipſam diuinam entitatem,à qua creaturæ omnes extrinſeca denominatione dicuntur entia,vt à primo fine,efficiente,& exemplari:fundamentum verò proportionis cum Deo, eſſe modum habendi formaliter atque eſſentialiter entitatem,qui idem quodammodo eſt in

omnibus

omnibus entibus. Ad posteriorem dicẽdum, primo quidem aspectu priorem videri ex natura rei analogiã, qua Deus, & creaturę conueniunt in ente per proportionem, qua eam, quam cõueniũt per attributionẽ creaturarum ad Deũ: sẽper enim attributio vnius ad alterum videtur supponere aliquid in eo, quod attribuitur; siue refertur, vt patet in attributione sani cõseruantis, & efficientis ad sanũ formaliter. Verùm hęc respõsio, etsi locũ habet in pleriſq; rebus creatis collatis inter sese; nõ habet tamen in creaturis cõparatione Dei, quippe cùm atributio creaturarum ad Deum, earumúe dependentia ab illo, vt à primo fine efficiẽte, & exẽplari, nihil supponat in creaturis, sed illis potiùs entitatem largiatur. Itaque dicẽdũ, aut hasce analogias in ente esse simul natura; aut, quod magis, placet, analogiã attributionis prędecedere analogiã proportionis. Nã ex essẽdi ratione, quam res creatæ à Deo variè accipiunt, nascitur earum proportio, & inter ipsas, & cum Deo.

Vtra analogia prius cõueniat entia.

Ad posteriorem rationem dicendum, creaturam, quatenus est ens, necessariò definiẽdam esse per Deum, si definitio esse debeat omnino distincta, & perfecta. Nec enim proposita entis definitio est distincta eius explicatio, sed confusa, vt mox patebit. Nec item Philosophi perfectè cognouerunt entia creata, quatenus entia sunt, antequàm cognoscerent diuinam naturã, à qua illa pendent, qua ratione sunt entia, sed imperfectè, & à posteriori; quod satis fuit, vt eorũ adminiculo ad diuinę naturę cognitionẽ ie attollerẽt. Quòd si Theologorũ plerique negant, definiendas esse creaturas necessariò per Deum; id haud dubiè intelligunt de sufficientibus definitionibus, cuiusmodi sunt, quæ traditur per genus proximũ, & differentiam proximam, non de omnino distinctis, & absolutis.

Nũ creatura necessariò sit definiẽda per Deũ.

Vt D. Th. Veri tate. q. 2. ar. 11. ad 6. Caiet. de ente & ess. ca. 2. & Capr. 1. d. 35. q. 2. cõcl. 10.

Quod verò in eodẽ argumẽto additur, negasse D. Thomã in creaturis analogiã attributionis ad Deũ, facilè refellitur. Neq; enim negat ille, quod alibi sepe concedit. vt q. 7. de Potẽtia Dei ar. 7. 1. p. q. 13. ar. 6. & primo con. gẽt. cap. 34. multoque luculẽtiùs in prologo sent. q. 1 ar. 2. sed eam solã analogiam vnius ad alterum inficiatur, qua significatur determinata habitudo creaturarũ ad Deum: quasi dicat, eã habitudinem, non esse talem, qualis est inter vnũ, & duo, aut inter duos quoslibet designatos numeros. Hoc enim pacto negandũ est, creaturã dici ens per habitudinẽ ad Deũ, cùm inter finitũ, & infinitum non possit dari habitudo determinata, siue dimidij, siue tertiæ partis, siue quartę, siue cuiusuis alterius denominationis, quę ex numero vllo sumatur. Itaq; vult D. Thomas, creaturã nõ dici ens, quia eius entitas habeat certam commensurationẽ cum entitate Dei; sed quia diuinã essentiã quoquomodo imitatur. Atque hæc est Thomistarum explicatio. Quo autẽ modo propositę duę rationes soluẽdæ sint, quatenus accõmodantur ad euertendam analogiam entis per attributionem accidentis ad substantiam, ex dictis patet.

Quo pacto D. Tho. neget analogiã attributionis creaturarum ad Deũ.

Vt apud Fe. 1. cõ. gent. cap. 34.

Occasio quæstionis sequẽtis.

Verùm vt ea, quę dicta sũt, pleniùs intelligãtur; simulque argumẽ-

ta,quæ initio quæstionis pro prima, ac secunda opinione proposita sunt,apertiùs dissoluãtur; operæpretium erit exquirere, qualis nam sit conceptus entis;vnus ne,& præcisus à conceptibus membrorum diuidentium ; an verò ab eis nulla ratione distinctus & abstractus. Hinc enim plena huius quæstionis explicatio pendet. Sect. 1. & 2.

QVALIS SIT CONCEPTVS ENTIS.

QVAESTIO SECVNDA.

De conceptu formali,& obiectiuo. SECTIO I.

ATque vt à distinctione conceptus ordiamur ; illud principio ponatur,duplicem esse cõceptum : formalẽ vnum, alterum obiectiuum.Quo etiam pacto nostri distingunt rationem,in formalem,& obiectiuam;nisi quòd pressiùs accipiunt rationem,vt idem sit,atq; cõceptus definitiuus. Cõceptus formalis nihil est aliud,quàm actualis similitudo rei, quæ intelligitur,ab intellectu ad eam exprimendam producta. Exempli causa, cùm intellectus percipit naturam humanam; actualis similitudo illius,quam sibi fabricat,vt naturam humanam exprimat, est conceptus formalis humanę naturæ.Dicitur autem actualis similitudo,vt discernatur à specie intelligibili,quæ etsi est similitudo rei, quæ intelligitur ; non inhæret tamen intellectui , vt actus,sed vt habitus, Hinc patet,cur huiusmodi cõceptus dicatur formalis.Cùm enim sit forma quædam accidentaria inhærens intellectui , meritò formalis appellatur,vt distinguatur ab obiectiuo , qui rarò,& ex accidente in intellectu inest. Est & alia ratio, cur dicatur formalis ; nẽpe,quia repręsentat rem sub ea forma, seu natura,secundùm quam intelligitur.

Cõceptus formalis.

Duplex formalis.

Diuiditur porrò conceptus formalis in simplicem,& compositum, siue complexum,qui definitiuum complectitur.v.g. conceptus, qui respondet in mente subiecto huius enunciationis,Homo est animal rationale,est simplex; qui autem respondet prædicato,est cõplexus, atque adeo definitiuus. Ac simplex quidem vocatur aliàs verbum mentis latè accepto verbi vocabulo, vt nomina etiam cõplectitur; definitiuus autem, ratio formalis. Atque in hac explicatione magis perspicuam.D.Tho.sententiam sequuti sumus: num autem eadem quoque sit verior,suo loco videbimus.

Obiectiuus.

Conceptus obiectiuus est res quæ intelligitur , secundùm eã formam,naturámve,qua per formalem cõcipitur. Dicitur autem simplex,quatenus repręsentatur per simplicem formalem; compositus autem atque complexus, quatenus repræsentatur per complexum formalem.Qui quidem, cùm respondet definitiuo formali , dicitur ratio obiectiua. Quanquam & ipsa ratio obiectiua appellari nonnunquam solet ratio formalis;non tamen simpliciter , sed cum hoc addito,obiectiua. Exempla vtriusque cõceptus obiectiui sumi possunt in

ſunt in homine, quatenus repræſentatur per terminos huius enunciationis mentalis, Homo eſt animal rationale; eſt enim conceptus obiectiuus ſimplex, quatenus repræſentatur per ſubiectum; complexus autem, atque definitiuus, quatenus repræſentatur per prædicatum. Hęc de conceptu formali, & obiectiuo; itémque de ratione, tum formali, tum obiectiua.

Tres opiniones de conceptũ entis.

SECTIO II.

NOn deſunt igitur, qui videantur ſentire, vtrumque conceptum analogicum entis, tum formalem, tum etiam obiectiuum (neque enim vlla nobis iam hoc loco quæſtio eſt cum iis, qui illum vniuocum ponũt) eſſe vnum, ac præciſum à propriis conceptibus membrorum immediatè diuidentium, vt à propriis conceptibus ſubſtantiæ, quantitatis, & aliorum ſummorum generum. Horum ſententiã refert Caiet. in libello de analogia nominum. In eadémque videtur eſſe Iauellus hoc loco; Quæ, quod attinet ad conceptum formalem, fere eſt communis opinio, & tribus potiſſimùm rationibus confirmari poteſt. *Opinio prima.* *Cap. 6. Quæſt. 1.*

Primùm, Quia formalis conceptus entis, tum ſimplex, tum definitiuus, nec eſt proprius ſubſtantiæ, nec quantitatis, nec alicuius alterius particularis entis, ſed communis omnium, vt patet in hac enunciatione mentali, Ens eſt id, quod eſt. Deinde, Quia omnium ſimilium, quatenus ſimilia ſunt, poteſt dari vna numero imago: at omnia entia, qua ratione ſunt entia, ſimilia ſunt inter ſe, conceptúſque formalis quædam imago rerum eſt. Tertiò, Quia formalis conceptus entis eſt omnium ſimpliciſſimus, & ad quem fit cæterorum vltima reſolutio, vt eſt communis Philoſophorum ſententia: non eſſet autem huiuſmodi, niſi eſſet vnus, atq; abſtractus ab omnibus particularibus, & (quod hinc ſequitur) ab omnibus præciſus. *Prima ratio pro præciſione formalis conceptus.* 2 3 *Vt Diui Thomæ de verit. q. 1. ar. 1. ex Auicenna in 1. ſuæ Metaphyſicæ.*

Quod autem ad obiectiuum attinet, ex his videtur eadem ſententia oſtendi. Primùm. Quia conceptus obiectiuus reſpondet conceptui formali, cùm ſit nihil aliud, quàm res, quæ intelligitur, quatenus per formalem repræſentatur, vti diximus. Quare cùm formalis conceptus entis ſit vnus, & præciſus ab omnibus particularibus, vt probatum eſt; neceſſariò efficitur, idem dicendum eſſe de obiectiuo; alioqui cõceptui formali entis, vt eſt præciſus à conceptu ſubſtantiæ, quantitatis, & aliorum entium particularium, nullus omnino conceptus obiectiuus reſponderet. *Prima pro præciſione obiectiui.*

Deinde, quia ſi cõceptus obiectiuus entis non eſſet vnus, ac præciſus ab omnibus particularibus obiectiuis; nihil aliud eſſet ens, quàm tota copulatio, aut diſiũctio ex cõceptibus obiectiuis, eorũ quæ entis nomine ſignificãtur; quod quàm ſit abſurdũ ex eo planè videtur 2

colligi,quia si ita esset,profectò,cùm dicimus, substantiam esse ens, aut sensus foret,substantiam esse substantiam,& quantitatem &c.si nomina,inquam,communia significant multa copulatim;aut substantiam esse substātiam,vel quantitatem &c.si illa significant disiunctim:at illud apertè falsum est;hoc autem planè ridiculum.

Tertiò,Quia si nullus esset conceptus obiectiuus entis præcisus à conceptu obiectiuo substantiæ,& cæterorum entium, per eundem prorsus naturæ gradum esset homo substantia , per quem est ens; quod ex eo patet fieri non posse,quia homo per id,quo est ens, cōuenit cum omnibus entib. per id autem , quo est substantia, distinguitur à cæteris omnibus quæ non sunt substantiæ,vt à quantitate & qualitate. Qui autem fieri potest , vt res vlla per idem omnino conueniat cum alia re,& distinguatur ab illa? Cōsecutio autem luce clarior est.Nam si homo esset ens,per aliquē naturæ gradum distinctum ab eo,per quem est substantia;iam ille esset cōceptus obiectiuus entis præcisus à conceptu obiectiuo substantiæ eademq; ratione à conceptib. obiectiuis omniū aliorū entium particulariū.

Cur si præcisus est,non sit vniuocus

In hac videtur esse Capreolus 1.d.2. q.1.

Quod si ab his petas,cur ens non sit vniuocum,si eius conceptus obiectiuus est vnus,ac præcisus ab omnibus obiectiuis particularibus;respondent,causam esse,quia is conceptus non æquè participatur à conceptibus obiectiuis entium particularium,cùm priùs dicatur de Deo,posteriùs de creatura;eodémque modo priùs de substātia,posterius de accidente.

Vide etiā Herucū quolib.2. q.7. & Flād.hic q.2.ar.6. Libell.de Anal.nominum cap.6.

Secunda opinio.

Alij sunt,qui etsi de conceptu formali idem sentiunt,quod superiores;tamen quod attinet ad obiectiuum existimant,illum non esse vnum,nisi vnitate disiunctionis,ac proinde non esse præcisum à conceptibus obiectiuis membrorū diuidentium. Hanc sententiam refert Caiet.in loco citato,quàm Paulus * Sone. in hunc librum, vt veriorē amplectitur Quo loco,vt meliùs rem declaret, docet, conceptui formali entis primò,& immediatè respondere in rebus hoc disiunctum, Substantia vel accidens , atque hunc esse conceptum obiectiuum entis communem omnibus obiectiuis, quia quicquid est,aut est substantia,aut accidens.Probat autem suam sententiam hoc ferè modo.Cōceptus obiectiuus tribus modis potest dici vnus; primo,vnitate naturę vniuocæ ; secundo , vnitate analogiæ ; tertio, vnitate disiunctionis ; at conceptus entis , non est vnus vnitate nature vniuocæ, ne vnitate analogiæ ; est igitur vnus vnitate disiunctionis.Maiorem quasi perspicuam supponit.Priorem quoque partem minoris ait esse communem omnium D. Tho. sectatorum,& antè probatam à se hoc ipso libro; Posteriorem autem, in qua est cardo rei,duabus rationibus ostendit.

Probatio.

** Q.2.& 3.*

Prior ratio contra analogicā vnitatem cōceptus entis.

Q.3.

Primùm.Quia nemo pouest distribuere terminum communem, nisi apprehendat totum eius primum significatum:nemo enim potest dictribuere v.g.terminum, Homo in hac propositione. Omnis homo est animal,nisi apprehēdat totam naturā humanam in concreto

creto,quod est primum eius significatum, etsi non apprehendat significata secundaria,quæ sunt suppositа humana,vt Petrũ, & Ioannem:atqui experimento constat, terminum,Ens, distribui à nobis, absque eo quòd concipiamus actu omnia membra, in quæ ens immediatè distinguitur,vt Deum, & decem summa genera, quod patet in hac propositione, Omne ens est id, quod est : non est igitur cõceptus obiectiuus entis tota aggregatio ex mẽbris immediatè diuidẽtibus entis,quæ tamẽ aggregatio esset, si esset analogicè vnus.

Deinde, Quia in omni prædicatione essentiali, necesse est, vt totum primum, & immediatum significatũ prædicati conueniat subiecto : nulla autem res est, de qua verè prædicetur tota aggregatio ex membris immediatè diuidentibus entis, cùm tamen ens prædicetur vera,& essentiali prædicatione de quauis re.Ita concludit,cõceptum obiectiuum entis non esse vnum vnitate aggregationis,& ex consequente,nec vnitate analogiæ. *Posterior*

Cap.4. Denique Caiet.in eodẽ libello existimat, si simpliciter,& absque distinctione loquendum est, nec conceptum obiectiuum entis,nec verò formalem esse vnum, sed plures;quamquam vterque sit quodammodo vnus propter vnitatem analogicam repertam in naturis immediatè significatis.Proinde,vt ipse inferiùs collligit,neuter cõceptus entis est præcisus à conceptibus omnium entium particularium.Ratio huius sententiæ esse potest , Quia analoga sunt simpliciter æquiuoca, quamuis non pura,sed quæ ad vniuoca aliquo modo inclinent ; æquiuoca autem omnia sunt simpliciter diuersarum rationum cùm obiectiuarum , tùm etiam formalium , vt patet ex æquiuocorum definitione: quãdocunque autem ratio formalis, seu conceptus formalis definitiuus , non est vnus simpliciter,nec etiam conceptus formalis simplex est vnus simpliciter. huiusmodi enim conceptus se habent,vt definitio,& definitum. *Tertia opinio.*

Cap.6. *Probatio.*

Vera explicatio conceptus entis.

SECTIO III.

QVamquam verò sola Caietani sententia, aut omnino veritatem attingere, aut propiùs ad illam accedere videatur; tamen vt hæc intelligantur pleniùs, animaduertendum est in primis,trifariam posse distingui formalem conceptum entis ; in omnino distinctum,omnino cõfusum;& partim distinctum partim confusum. *Formalis conceptus triplex.*

Omnino distinctus esset,qui determinatè,& expresse , repræsentaret omnes entitates simplices, seu non cõpositas ex natura communi , & differentia contrahente(hæc enim sunt immediata entis significata)vt Deum,genera summa, & omnes differentias, quibus illa contrahuntur,non solùm ad ea,quę extant in rerum natura,verùm etiam ad ea , quæ diuina virtute fieri possunt. Verumtamen *Omnino distinctus*

huiusmodi

huiuſmodi cõceptus formalis,nec datur,nec dari poteſt in creaturis, cũ ſolus Deus hęc omnia determinatè,& expreſſè intelligere poſſit.

Omnino confuſus. Omnino confuſus eſt, qui omnes huiuſmodi entitates ſimplices repræſentat cõfusè, & indeterminatè,cuiuſmodi eſt vterq; terminus huius enunciationis mentalis, Ens eſt id,quod eſt;qui conceptus, quia imperfectiſſimus eſt, vocatur à quibuſdam conceptus quis nominis.

Caiet.in opuſ. de conceptù entis, & Ferr. 1. con. gent. c.34.

Partim diſtinctus partim cõfuſus. Partim verò diſtinctus, & partim confuſus eſt,qui repræſentat vnam expreſſè, & determinatè, cæteras verò implicitè,& indeterminatè;vt cõceptus formalis ſubſtantię generis ſummi.Is enim repręſentat,ſubſtantiam expreſſè, & determinatè,quantitatem autem, & cæteras implicitè, & indeterminatè,nẽpe quatenus omnes cũ ſubſtantia proportione quadam conueniunt.

Eodem modo diſtingui poteſt conceptus obiectiuus entis in omnino diſtinctũ,omnino cõfuſum,& partim diſtinctũ,partim confuſum.Siquidem immediatũ entis ſignificatum, quatenus omnino diſtinctè repręſentatur, dicitur conceptus obiectiuus omnino diſtinctus;quatenus verò omnino confuſè,appellatur omnino confuſus; quatenus denique partim diſtinctè, & partim confuſè, partim confuſus,& partim diſtinctus nuncupari poteſt.

Conceptũ duobus modis poſſe dici vnum. Animaduertendum eſt deinde, quemlibet conceptũ duobus modis poſſe dici vnum, nempe,aut re,aut ratione.Exempli cauſa,conceptus formalis,quem habeo de omnibus hominibus,quatenus homines ſunt,eſt vnus re,& ratione, quia & eſt vna numero qualitas, & eodem prorſus modo repræſentat naturam humanam, quæ eſt multiplicata in indiuiduis hominibus.At verò natura humana,quæ in illis exiſtit,nõ eſt conceptus obiectiuus vnus re,ſed ratione duntaxat,cùm in diuerſis ſit diuerſa numero ſubſtantia.

Duobus item modis præciſum. Tertio loco animaduertendum eſt, duobus item modis poſſe quemlibet conceptum dici præciſum ab aliis;Vno, re;altero,ratione.Eum conceptum intelligo præciſum re,qui eſt re ipſa diſtinctus ab iis,à quibus dicitur præciſus;qualis eſt conceptus formalis, quo concipimus hominem communem comparatione eorum, quibus concipimus Socratem,Platonem,& alios particulares.Eſt enim alia qualitas numero diſtincta ab iis omnibus, quibus repræſentantur homines particulares. Eodem modo credebat Plato hominẽ communem (qui eſt conceptus obiectiuus prædicti formalis)eſſe præciſũ à particularibus, quippe qui putabat, illũ eſſe re ipſa à particularibus diſtinctum. Eum autem dico præciſum ratione (qui etiam abſtractus, appellatur) in cuius ratione nihil includitur eorum, quæ ſunt propria conceptibus, à quibus præciſus eſt. Hoc pacto eſt præciſus vterque conceptus hominis communis à particularibus. Nam neque in repræſentatione conceptus formalis, quo concipimus hominem communem, includitur repreſentatio cuiuſquam particularis entis, nec item in quiditate ipſius hominis communis

Re.

Ratione.

nis includitur quicquam, quod sit proprium,& peculiare cuiquam particulari.

De conceptu entis obiectiuo. SECTIO IIII.

HIs positis, vt à cõceptu obiectiuo ordiamur, sit prima conclusio. Conceptus obiectiuus entis nec est vnus re, nec pręcisus re ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium. Huius conclusionis veritas ex eo facilè perspicitur, quia conceptus obiectiuus entis nihil est aliud, quàm ipsa natura entis omnibus entibus communis: at nulla natura communis, non solùm analoga, sed ne vniuoca quidem (hęc enim maiorem vnitatem habet, magisque videretur esse præcisa à suis particularibus) est reipsa vna, aut ab eis re ipsa separata. *Prima conclusio.*

Secunda conclusio. Conceptus obiectiuus entis non est vnus ratione, nisi secundùm quid. Hæc ex eo probatur, quia si ratione esset vnus simpliciter, necessariò admittenda esset vniuocatio entis, quæ tamen superiùs refutata est. Nam, etsi non omnes existimant, vniuocationem rerum ex vnitate simpliciter conceptus formalis esse colligendam (quod rectè, an secus quidam negent, paulò pòst patebit) omnes tamen ex vnitate simpliciter conceptus obiectiui eam necessariò colligi putant. Quod sanè non de vnitate reali, vt patet ex superiori conclusione, sed de vnitate rationis necessariò intelligendum est. Ita fit, vt conceptus obiectiuus entis non sit vnus ratione, nisi secundùm quid, vnitate nimirum analogica. Quam eandem conclusionem planè asserit Arist. de omnibus analogis secundùm proportionem 2. Post. cap. 16 vbi sic ait: Est & alius modus perueſtigandi per analogiam, seu proportionem. non enim potest vnum quippiam idem sumi. Et paucis interpositis subdit. Inerunt autem & his, atque sequentur aliqua, quasi talis sit vna quædam natura. De analogicis autem secundùm attributionem in hoc ipso capite, in quo nunc versamur, cùm sic scribit; Non enim ea tantùm, quæ ratione, vna dicuntur, vnius scientiæ est contemplari; sed ea etiam, quæ ad vnam naturam dicuntur. nam & hæc quodammodo ratione dicuntur vna. *Secunda.* *text. 23.* *text. 3.*

Tertia cõclusio. Cõceptus obiectiuus entis nõ est pręcisus ratione ab omnib⁹ obiectiuis mẽbrorũ diuidentiũ, nisi secũdùm quid. Et quidẽ, quod attinet ad conceptũ entis omnino distinctũ, aut partim distinctũ, & partim cõfusum, cõclusio aperta est. Etenim, qui omnino distinctus est, plane includit omnes peculiares modos essẽdi entitatũ simpliciũ, quę sũt mẽbra proximè diuidẽtia entis, vtpotè modũ essendi subsũtię, quãtitatis, & cæterarũ. Is autem, qui est partim distinctus, partim cõfusus, necessariò includit eum, quẽ sibi entitas distinctè repręsentata, vt proprium, & peculiarem vendicat, vt patet ex dictis. At omnino confusum non esse simpliciter, & omnino *Tertia.*

ptęcisum

præcisum ratione ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentiũ, haud facilè quiuis sibi persuadebit: præsertim cùm ideo dicatur omnino confusè, quia omnino confusè repræsentatur, id est nulla entitate determinatè, & expressè concepta. Verùm si quis animum aduertat, planè intelliget, ne hunc quidẽ conceptum entis esse simpliciter, & absolutè præcisum ratione. Aut enim cùm definimus ens esse id, quod est, tribuimus enti modũ essendi vnius rationis simpliciter, aut diuersarum; si vnius simpliciter effugere nõ possumus, quin concedamus, illud esse vniuocum: sin autẽ diuersarum, quasi dicamus, ens est id, quod aliquẽ essendi modũ sibi vendicat, significantes verbo, Aliquem, oẽs essendi modos entitatũ simpliciũ; iã in eo conceptu includimus ea, quæ sunt propria conceptibus obiectiuis mẽbrorũ diuidentiũ. Ergo si vniuocatio entis concedenda non est; necessariò efficitur, ne eũ quidẽ conceptũ obiectiuum entis qui omnino confusus est, esse simpliciter, & absolutè ratione præcisum à conceptibus membrorum diuidentiũ. Quia tamen homini cõceptus entis nihil expressè, & determinatè continet, quod sit propriũ, & peculiare membris diuidentibus, ideo quodammodo, & secundùm quid potest dici præcisus ratione à conceptibus eorum obiectiuis.

Definitio entis.

Collatio conceptus entis cum conceptib. vniuocis.

Quod vt meliùs intelligas, aduerte, aliter hominem excludere à ratione sua ea, quæ sunt propria Socrati, & Platoni; aliter verò ens, quatenus omnino confusè concipitur. ea, quæ sunt propria substantiæ, & cæteris entitatibus, quæ proximè entis nomine significãtur. Ita enim natura hominis excludit propria Socratis, & Platonis, vt hæc non pertineant ad essentiam illius; at ens, quatenus omnino cõfusè concipitur, ita excludit ea, quæ sunt propria substantiæ, & cæterarum entitatum simplicium, vt tamen eius essentia non sit alia, quàm essentia huiusmodi entitatum. Itaque hæc non simpliciter excluduntur à cõceptu entis, etiam omnino confuso. sed quodammodo excluduntur; vtpotè quatenus, nec determinatè, nec expressè sed indeterminatè, & implicitè concipiuntur. Vnde patet, nunquam ens abstrahi simpliciter à suis mẽbris diuidentibus, sed solum quodammodo, & secundum quid, idem enim est abstrahi, atque præcisum esse ratione, vt diximus. Satis est tamen hæc qualiscunque præcisio, & abstractio, vt diluantur multa sophismata, quæ ex verbo, Ens, contexi possunt, vt, Ens est analogum; substantia genus summum est ens; est igitur substantia genus summum analoga: Ens est vnum secundum quid; substantia genus summum est ens; est igitur substantia, quæ genus summum est, vnum secundum quid. Adhæc enim, & similia respondent Dialectici, ideo vitiosam esse consequentiam, quia nomen entis sumitur in maiore præcisè, siue abstractè, quod facit simplicem suppositionem, vt diximus in Institutionibus Dialecticis; in minore autẽ sine præcisione, siue abstractione iuxta formam suppositionis absolutæ.

Num ens abstrahi possit à membris diuidentibus.

Lib. 2. c. 14.

Cõfirmatio ex Ar.

Hanc eandem conclusionem, quæ in proposita dubitatione præcipua

text. 16.

cipua est,planè constat esse assertam ab Arist.8.lib.huius operis cap. vltimo, vbi sic ait:Statim enim vnumquodque (nempe generum summorum)ens quoddam,& vnum quiddam est,idest,non per aliquam communem naturam ab omnibus abstractam,quæ entis nomine significetur.Qua etiam de causa paulò antè dixerat, ens non poni in definitionibus;quod tamen necessarium foret,si nomen entis significaret naturam aliquam abstractam à decem summis generibus.Atque hæc de conceptu obiectiuo entis.

Eodem textu.

De formali conceptu entis. SECTIO V.

QVod verò attinet ad formalem, sit quarta conclusio. Formalis conceptus entis potest esse non solùm vnus re, sed etiam præcisus re ab omnibus conceptibus formalibus membrorum diuidentium.Et quidem quòd possit esse vnus re, ex eo patet,quia & si is,qui omnino distinctus, non potest esse vna numero qualitas;tamen, & qui est omnino confusus, & qui partim distinctus,partim confusus,vna numero qualitas esse potest; vterque enim potest esse subiectum vnius numero enunciationis mentalis; tametsi hoc interest,quòd prior potest distribui pro omnibus entibus;posterior autem non,nisi pro iis,quæ continentur sub ea entitate,quàm expressè repræsentat. *Quarta conclusio.*

Quòd autem possit esse præcisus re ab omnibus formalibus mẽbrorum diuidentium,ex eo intelligi potest,quia si nec is,qui omnino distinctus est, nec qui partim distinctus, partim confusus,potest esse alia qualitas numero ab iis omnibus, quibus expressè, & determinatè repręsentantur particulares entitates;is tamen,qui est omnino confusus,necessariò est qualitas diuersa numero ab illis omnibus, cùm nullam particularem entitatem determinatè repręsentet.

Quinta conclusio,Formalis conceptus entis,nec est vnus ratione, nec item præcisus ratione ab omnibus conceptibus formalibus membrorum diuidentium, nisi secundum quid. Hæc conclusio facilè deducitur ex secunda,tertia,cùm ratio conceptus formalis in actuali repręsentatione obiecti consistat,vt ex supradictis patet. *Quinta.*

Sexta conclusio.Etsi formalis ille conceptus entis,qui est omnino confusus, potest dici simpliciter præcisus ab omnibus formalibus membrorum diuidentium; non potest tamen simpliciter dici vnus conceptus,nisi quo pacto nomen vocale æquiuocum simpliciter,& sine adiectione,dicitur vnum nomen.Prima pars huius conclusionis ea ratione probatur,quia quicquid est re ipsa præcisum ab alio, potest dici simpliciter, & absolutè præcisum ab illo. Non tamen hinc colligas,posse illum dici simpliciter abstractum: idem est enim abstractum:quod præcisum ratione. *Sexta.*

Vt conceptus sit vnus simpliciter, non satis esse sit vnus re.

Secunda pars hac ratione ostenditur,Quia cõceptum esse vnum re duntaxat,non est satis,vt dicatur simpliciter vnus conceptus:alioqui conceptus obiectiui huius actionis,& huius passionis,qui sunt vnus re,dici

re,dici poſſent ſimpliciter vnus cõceptus,quod falſum eſt.Cùm igitur cõceptus ille formalis non ſit vnus ſimpliciter niſi re (oſtenſum eſt enim nullum conceptum entis,ſiue obiectiuum, ſiue formalem; eſſe vnũ ratione,niſi ſecundùm quid) efficitur neceſſariò,non poſſe illum ſimpliciter appellari vnum conceptũ. Addidi tertiã illã concluſionis partem[niſi quo pacto nomen vocale &c.] quia quemadmodum nomen vocale æquiuocum, cùm diſtinguitur à rationibus ſecundũ illud nomen, ſolet dici ſimpliciter,& ſine adiectione vnum nomen,ſeu idem nomen; vt patet ex æquiuocorum definitione; ſic etiam formalis ille conceptus entis,ſi ſumatur, vt diſtinguitur à rationibus formalibus,ſeu definitionibus mẽtalibus, quibus explicatur,poterit appellari ſimpliciter,& ſine adiectione vnus conceptus: vt ſi dicamus,iccirco omnia entia æquiuocè cõuenire in eo q̃ entia ſunt,quia habeant eundem cõfuſum cõceptum cõmunem,rationes autem ſecundum illum diuerſas. Verùm vt nomẽ æquiuocum non dicitur vnum & idem nomẽ,niſi quatenus eſt vna & eadem vox; ità formalis ille cõceptus entis non dicitur vnus & idem cõceptus,niſi quia eſt vna & eadẽ numero qualitas: ſimpliciter enim atq; abſolutè,& nomen vocale æquiuocum eſt multiplex nomen,& conceptus ille eſt multiplex cõceptus. Ita patet totius dubitationis explicatio, ſit ne videlicet conceptus entis vnus, & præciſus à conceptibus membrorum diuidentium,& quo pacto ab eis diſtinguatur.

Nomen æquiuocum an ſit vnum nomen.

Ex his obiter collige,rationis nomẽ in definitionibus æquiuocorum,& vniuocorũ ç̃què accipi poſſe pro ratione formali, atque pro obiectiua,quod non rectè à nõnullis negari video. Dum enim concedunt accipiendũ eſſe pro obiectiuo, etiã pro formali accipi poſſe concedant neceſſe eſt.Nam cùm dicant æquiuoca eſſe ea, quorum nomen eſt cõmune & cõceptus obiectiuus diuerſus; vniuoca autẽ, quorum nomẽ eſt cõmune, & cõceptus obiectiuus id autem intelligi nõ poſſit de obiectiuo diuerſo,aut eodem re,ſed de eodem,aut diuerſo ratione(illo enim pacto homo eſſet æquiuocus Socrati, & Platoni,in quibus humana natura eſt re ipſa diuerſa;& calefactio eſſet vniuoca huic actioni,& huic paſſioni,quia eſt eodem re in vtraque)efficitur, vt neceſſariò intelligendum ſit de conceptu diuerſo, aut eodem ratione.At is conceptus obiectiuus dicitur diuerſus, aut idem ratione, qui eſt diuerſus, aut idem definitione mentali, ſiue conceptu formali definitiuo:igitur dum cõcedunt, rationis nomen accipiendum eſſe in prędictis definitionibus pro conceptu obiectiuo,implicitè fatentur, illum æquè poſſe accipi pro formali;quod tamen aliàs negant.Quin etiam crediderim, potiùs pro formali accipiendum eſſe,quando obiectiuus non cognoſcitur eſſe ſimpliciter vnus ratione, niſi ex vnitate ſimpliciter rationis formalis.

Quo pacto Ratio nis vocabulum ſumatur in definitionibus æquiuocorum, & vniuo.

In his eſt Herueus quo lib.2. q 7.

Idẽ Fon. con.Gent. c. 34. ex ex Ammo. & ſimpl.in Prædicam.& Ochamus 1.d.2.q.9. ad finem.

Potiùs ſumendum pro formali conceptu.

At obiicit Herueus. Si rationis nomẽ poſitum in definitione vniuocorũ & æquiuocorũ non ſumatur pro obiectiuo conceptu, fore vt omnia ſint vnius & eiuſdẽ rationis, cùm à Deo vnico & ſimpliciſſimo

Obiectio Hervei.

ciſſimo conceptu comprehendantur. Sed non aduertit, nullam eſſe eam conſequentiam; tum, quia conceptus, quo Deus omnia cõprehendit, non eſt immediatus rerum omnium, ſed ſolius diuinæ eſſentiæ, cùm interim Ariſtoteles intelligendus ſit de immediato: tum etiam quia cõceptus ille diuinus non ex æquo participatur ab omnibus rebus, ſed ab aliis magis, ab aliis minùs, præterquàm ab iis, quæ vniuocè conueniunt, quemadmodum ab his ſolis ex æquo participatur ſimilitudo naturæ diuinæ, in quam primò fertur ille conceptus. Sed iam ad rem propoſitam reuertamur. *Diluitur.*

Solutio argumentorum, quibus vtuntur ij, qui ponunt conceptum formalem entis vnum, ac præciſum ſimpliciter.

SECTIO VI.

QVapropter primum argumentum eorum, quibus videbatur oſtendi, conceptum formalem entis eſſe vnum, ac præciſum à formalibus membrorum diuidentium, quatenus quidem nititur concludere, illum eſſe præciſum ratione, hoc pacto diſſoluendum eſt. Etſi is, qui eſt omnino confuſus, non eſt proprius cuiuſquam particularis entis; tamen includere cõfusè proprios modos eſſendi eorum omnium, quæ proximè entis nomine ſignificantur. Quòd ſi nititur oſtendere vnitatem & præciſionem realem; nihil contra nos concludit.

Ad ſecundum dicendum, rectè illud colligere, dari poſſe vnum numero conceptum formalem, qui repræſentet omnia entia, quatenus entia ſunt; verùm inde nõ effici, aliquem eſſe ſimpliciter vnum ratione, aut ſimpliciter præciſum ratione: quanquam rectè efficitur, eum, qui omnino confusè repræſentat omnia entia, eſſe præciſum re ab iis, qui diſtinctè entia particularia repræſentant.

Ad tertium dicendum eſt, & ſi conceptus entis ſiue formalis, ſiue obiectiuus eſt omnium ſimpliciſſimus, & ad quem fit vltima reſolutio cæterorum; non ideo tamen neceſſe eſſe, vt aut formalis, aut obiectiuus ſit vnus ſimpliciter, aut abſtractus ſimpliciter ab omnibus particularibus. Neque enim analogia repugnat ſimplicitati, ſed compoſitio. Itaque vt conceptus entis ſit ſimpliciſſimus, ſatis eſt ſi ſit minimè omnium compoſitus, quanquam ſit minimè omnium & vnus, abſtractus. *Conceptũ entis eſſe ſimpliciſſimum.*

Solutio eorum, quæ pro præciſione conceptus obiectiui entis propoſita ſunt.

SECTIO VII.

AD primum vero eorum, quibus concludi videbatur, conceptum obiectiuum eſſe vnum, ac præciſum ſimpliciter, dicendum eſt, conceptum obiectiuum non reſpondere formali, niſi in repreſentando. Vnde & ſi aliquis formalis ſit vnus re, ac præciſus re, non inde ſequitur, obiectiuum quoque eſſe *Quo pacto obiectiuus reſpondeat formali.*

que esse vnum re, aut præcisum re. Quòd si formalis esset simpliciter vnus, ac præcisus ratione, tum rectè idem colligeretur de obiectiuo, vt argumentatio optimè ostendit.

Ad secundum dicendum, etsi conceptus obiectiuus entis non est simpliciter vnus nec simpliciter præcisus ratione à particularibus; tũ non inde effici, illum nihil aliud esse, quàm copulationẽ, aut disiunctionem illorum. Siquidem nomen entis, nec cum copulatione, nec cum disiunctione significat sua significata, sed absolutè, licet eius significatio exponatur per coniunctionẽ, & eius suppositio, siue acceptio personalis (vt vocant) per disiunctionẽ. Cùm enim significationem entis explicamus, dicimus, nomen entis significare substantiã, & quantitatẽ &c. cùm autem exponimus acceptionẽ personalem qua habet v.g. in hac enunciatione, substantia est ens, tu huiusmodi expositione vtimur. Substantia est hoc ens, aut illud &c. quę sanè ridicula non est, cùm substantia, quæ in ea cũ aliis membris diuidentibus disiunctim ostenditur, non exprimatur sub nomine substãtię. Dixi [Licet eius suppositio personalis &c.] quia quemadmodũ nomina, vniuoca cùm de re aliqua affirmãtur, duplicẽ habent suppositionem, vnam absolutã, alteram personalem, quę non eodem modo exponuntur; sic quodammodo res habet in analogis secundũ proportionem propriam. Verbi caussa cùm dicimus, Socrates est homo, nomẽ, Homo accipitur, tum absolutè pro homine vt homo est, quę est primaria eius suppositio, siue acceptio; tum etiam pro singulis hominibus disiunctim, quę est eius suppositio secũdaria, Nam cum dico, Socrates est homo, nihil aliud primò, ac præcipuè significo, quàm id ipsũ, quod exprimo, quòd Socrates inquam sit homo. At quia homo re ipsa est hic, aut ille (neque enim datur homo communis, qui separatus sit à singulis, vt à Platone ponebatur) secundaria ratione significo, Socratem esse re ipsa hunc hominem, aut illũ &c. Quanquam priorem illam suppositionem, de qua egimus 8. lib. Inst. Dialect. Recentiores Dialectici; non tractent, quòd vel sint Nominales, qui nullam rem communem agnoscunt, vel in exponendis acceptionibus verborum modum loquendi Nominalium sequantur. Eodem igitur pacto, cùm dicimus, Substantia est ens, nomen Entis duobus modis sumitur, vno obsolutè pro ente, vt ens est, nullo particulari designato, propter omnimodam confusionem conceptus, quæ est suppositio absoluta; altero disiunctim pro singu membris diuidentibus entis, vt pro substantia, quantitate &c. quæ est suppositio personalis. Hæc enim semper comitatur absolutam, vt eodem libro diximus.

Aliter exponi significatio nẽ nominum communiũ, aliter acceptionẽ.

Suppositionem absolutam ignotam esse recentioribus.

Cap. 26.

Cap. 27.

Membra immediatè diuidentia entis per eundẽ naturæ gradum conuenire, ac distingui inter se.

Ad tertiũ dicendũ est, membra proximè diuidẽtia entis per eundẽ omnino naturæ gradu cõuenire, & differre inter se. Nã si per alterũ conueniret, per alterũ differret, posset gradꝰ ille naturę, siue entitatis abstrahi ab omnib. quib. differret. Aut igitur gradus ille in omnib. entibus esset idẽ omnino ratione, aut analogicè idẽ. Si rõne omnino

idem,

Idem, iam esset vniuocus: si analogicè idē, rursus rediret eadē quę-
stio, num scilicet diuersi gradus entitatū, qui in illa vna analogica
ratione continerentur, vniuocè conuenirēt in aliquo communi gra-
q. 1. Sect. 4. du, an verò analogicè, sicque nullus esset quęrendi exitus. Cùm igi-
tur ostensū sit, entia, quatenus entia, non habere vniuocam conue-
nientiam: progressus autem ille infinitus non sit dandus; necessariò
concedendū est, substantiā, quantitatē & cætera membra immedia-
tè diuidentia entis, per eundē omnino naturę gradum conuenire, ac
differre inter se, seu potius diuersa esse, veluti substantiam, genus
summum per eundem omnino entitatis gradum conuenire cum
quantitate, quo diuersa est à quantitate, atque ita in cæteris. Nec de- *Ratio.*
bet id cuiquam impossibile videri. Nam conuenientia analogica,
est conuenientia secundùm quid, atqui idem entitatis gradus, qui
est principium differendi ab altero simpliciter, potest esse prin- *Simile.*
cipium conueniendi cum eodem secundùm quid, siquidem eadem
differentia specifico coloris cęrulei, qui omnium sententia est sim-
plex entitatis gradus, & nequaquam ex multis compositus, non so-
lùm est principium, quo cæruleus color differt simpliciter à nigro,
vt perspicuum est; sed etiam, quo cum illo quodammodo conue-
nit, vtpote quatenus albi comparatione quodammodo est niger.
Idem intelliges ex differentia specifica fortitudinis, quæ cum sit *Alterum simile.*
principium differendi simpliciter ab audacia; est tamen principium
quodammodo conueniendi cum eadem; si quidem fortitudo com-
parata cum timiditate est quodāmodo audacia. Quod idem in aliis
mediis qualitatibus cernere licet. Denique in Deo comparatione *Explicatio necessaria.*
creatarum omniū entitatum id necessariò concedēdum est, hoc ad-
misso, nullā omnino esse in diuina natura distinctionem graduū su-
perioris, & inferioris entitatis, quod libro quinto ostēdetur. Nā cùm
inter Deū, & creaturas sit aliqua conueniētia, & nihilominus diuer-
sitas infinitę distātiæ; necesse est, vt simplicissima illa entitas sit, &
conuenientiæ, & diuersitatis principium. Quod idem ex parte crea-
turarum necessariò etiam dicendum est: siquidem ille identitatis
gradus, quo vnaquæque creatura est ens, ille inquam idem omnino
est principium conuenientię cum, Deo, & diuersitatis ab illo; alioqui
per aliquem entitatis gradum conueniremus cum diuina natura
quo ab illa non distingueremur; quod fieri nullo modo potest. Ita
patet, Deum, genera summa differentias omnes, materiam, & for-
mam substantialem in cōmune, & reliquas omnes entitates simpli-
ces per eundē naturæ gradum conuenire analogicè inter se, ac di-
uersa esse simpliciter. Vnde sequitur, substantiam genus summum *Consectarium notandum.*
per eundem omnino naturæ gradum esse talē substantiam, & sub-
stantiam, & omnino ens: eodēque modo quantitatem per eundē o-
mnino naturæ gradu esse quantitatem, & accidens, & ens. Nam si
per alios cōmuniores gradus huiusmodi communiora attributa il-
lis conuenirent, non essent substantia, quantitas, & cætera, quæ dixi-

mus,simplices entitates,sed compositæ;quod nunc supponimus esse falsum,quinto autem libro ostendemus.

Num conceptus vnus,ac præcisus à multis,possit esse analogus respectu illorum.

SECTIO VIII.

Refutatio ad afferentium.

SEd eo autem,quod hi auctores dicunt, etsi conceptus obiectiuus entis sit vnus ac præcisus à particularibus, non inde tamen effici,vt ens vniuocum sit, cùm is conceptus non ex æquo participetur à membris diuidentibus; in eo, in quam, aut à nostra,comuniq; opinione re ipsa non discordãt; aut certè sibi repugnant;aut denique nihil ad rem loquuntur, & falsam sententiã pronunciãt. Nam si non accipiunt vnũ,ac pręcisum pro vno,ac pręciso simpliciter, sed pro eo, quod est tale secundùm quid,nihil a veteri, quam sequimur, & cui se videntur opponere, opinione, dissentiunt. Quanquam non erat absolutè appellandum vnum, ac præcisum id, quod est talesecundùm quid.Sin autẽ accipiunt vnum, ac præcisum pro vno simpliciter,ac præciso simpliciter;quæ nam quæso est inæqualis ea participatio,quæ illud vnum,ac præcisum analogum facit?

Quadruplex participatio inæqualis.

Quadruplex enim videtur esse inæqualis participatio; vna secundùm rationem participati; altera secundùm esse,quod habet in participantibus; tertia secundùm plures,& pauciores gradus formæ eiusdem omnino rationis;quarta secundùm diuersum modum prædicationis de participantibus. Si ergo loquuntur de inæquali participatione secundùm rationem entis, vt alia sit ratio Dei, quatenus ens est,alia substantiæ creatæ,quatenus etiam ens est,alia quantitatis & cæterorum,vt entia sunt; omnino sibi repugnãt.Nam quod,quatenus tale est,non est vnius rationis,id nec est ratione vnum simpliciter.nec simpliciter præcisum ratione.Si verò loquũtur de inęquali participatione secundùm esse,quod ens habet in suis membris diuidentibus,vt in aliis habeat perfectiorem existentiam, in aliis minùs perfectam; non credunt ens esse verè analogum. neque enim hæc participationis inæqualitas veram inducit analogiam, nisi absurdè velis,genera esse verè analoga, quòd inæqualiter perfectam existentiam habeãt in diuersis speciebus.Quòd si loquantur de inęquali participatione secundùm plures, & pauciores gradus formæ eiusdem omnino rationis,quo pacto album participatur a magis albo,& minùs albo; præterquàm quòd ea non potest conuenire enti, vt perspicuum est,nullã quoque inuehit analogiam; alioqui album esset analogum cõparatione magis albi, & minùs albi, quod nemo dixerit.Si denique loquuntur de inæquali participatione secundum diuersum modu prædicationis de participantibus,vt id dicatur analogicè prædicari,quod dicitur de vno essentiali prædicatione,de altero autem accidentaria; quo pacto album prædicatur de Socrate albo vt hoc album est,& de Platone albo,vt Plato est(hæc enim po-

Qua ratione sibi repugnẽt.

Quibus modis veram entis analogiã non inducant.

Quo pacto, nõ ad rem loquantur.

tissimùm

tissimùm diuersitas prædicandi,aut si mauis, inexistendi, quæ illius fundamentum est,videbitur, analogiam inducere) nihil ad rem loquuntur;quemadmodum nec si dicant, idem omnino prædicatum; si de vno subiecto prædicetur per inhærentiam; de altero verò per extrinsecam denominationem, conuenire vtrique analogicè. Hæc enim participationis inæqualitas non potest accommodari rei propositę,cùm ens de omnibus rebus, earúmq; entitatibus dicatur non modò intrinseca,sed etiam essentiali prædicatione.Num autem huiusmodi prædicationum inexistētiarúm ue diuersitas afferat analogiam prędicatis,libro sequenti commodiùs dicetur.

Solutio argumentorum, quibus vtebantur ij, qui ponunt conceptum entis esse vnum vnitate disiunctionis. SECTIO IX.

AD sententiam verò eorum, qui dicunt, vnitatem obiectiui conceptus entis non esse aliam,quàm disiunctionis,dicendum est,id fieri non posse:Primùm,quia disiunctio non est in rebus,sed in ipsa indeterminatione intellectus;cùm tamen vnitas, & conuenientia omnium rerum,quatenus entia sunt,in rebus sit ipsis.Deinde, quia vnitas disiunctionis æquè tribui potest casu æquiuocis,atque analogis,cùm tamen ea,quæ sunt casu æquiuoca,quatenus talia sunt,nullam omnino conuenientiam habeant,prętерquàm nominis. Tertiò,quia isto modo tollitur omnis vnitas analogica, quam tamen cùm omnes Philosophi, tum potissimùm Arist.enumerat inter vnitates lib.5.huius operis cap.6.Nam quo pacto ea negatur enti, eodē negabitur cæteris analogis. Quartò,quia cùm dicimus,aliquid esse ens cōceptu omnino confuso,nihil tum de substātia,aut accidente,aliá ue particulari entitate cogitamus.Quintò,quia id,quod pertinet ad essentiā rei determinatæ, ac certæ non consistit in disiunctione, quæ nihil dicit certum,& determinatum:quælibet autem res certa,& determinata est essentialiter ens,vt patebit quęst: sequenti.Postremò,quia hac admissa sententia vix,ac ne vix quidem stare possunt pleraque pronunciata communi sensu recepta,vt,Ens esse adæquatum subiectum Metaphysicæ;Ens esse obiectum intellectus;Esse commune rebus omnibus; & similia, quæ cum disiunctione vera esse non possunt.

Disiunctionem non esse in rebus, sed in ipsa indeterminatione intellectus.

text. 12.

Ad rationem autem, qua Paulus Sonc.in hanc sententiam deflexit admissa vtcunque maiore, negandā est posterior pars minoris; atque ad priorem eius probationem dicendum,eandem difficultatem esse illi communem cum iis, qui dixerint, & conceptum obiectiuum entis esse vnum coniunctione.Nam,vt cōiunctio multorum non potest concipi, nisi ipsa concipiantur, ita nec disiunctio. Quòd si ille facit disiunctiuum conceptum ex sola substantia, & accidente, nec descendit ad Deum, ad decémque summa genera,alij quoque facient coniunctionem ex sola substantia,&

Nec coniunctionē, nec disiunctionem sine extremis posse concipi.

accidente. Ita nihil colliget contra alios, quod alij in ipſum retorquere non poſſint. Adde, quòd cùm ſubſtantia & accidens in commune ſumpta adhuc ſint analoga; aut illa non concipientur, ſine diſiunctione ſuorum membrorum diuidentium; aut ſi ſine illa concipi poſſunt, eadem ratione poterit concipiens. Verùm, quia augendis tantùm difficultatibus non ſoluuntur argumenta: ad formam argumentationis dicendum eſt, Vt terminus communis analogus diſtribuatur, ſatis eſſe, ſi totum eius immediatum ſignificatum confuſè apprehendatur; atque hoc pacto concipi ens, cùm diſtribuitur in propoſita enunciatione. Dixi autem [analogus] quia ad diſtributionem termini communis vniuoci, neceſſe eſt, vt totum ſignificatum immediatum apprehendatur diſtinctè, ſiue expreſſè.

Ad diſtributionem termini communis, quid requiratur.

Ad poſteriorem probationem reſpondendū, neceſſè quidem, eſſe, vt in omni vera prędicatione totum ſignificatum prędicati conueniat ſubiecto; non tamen hoc intelligendū eſſe de toto prędicato re, ſed de toto ratione, iuxta modum, quo ratio prædicati eſt eadem in omnibus ſuis ſignificatis, vniuocè nimirum, aut analogicè. Verbi gratia, cùm animal prędicatur de homine, totum quidem eius ſignificatum de homine enunciatur; Verùm non totum re, cùm natura animalis, quæ eſt in vno eius indiuiduo, in nullo alio re ipſa exiſtat, ſed totum omnino ratione, cùm ratio animalis eadem ſit omnino in omnibus animalibus. Sic ergo ſuo modo res habet in prædicatione entis. Nam cùm dicimus, hominem eſſe ens, non ſignificamus, illum eſſe re ipſa quicquid eſt ens, ſed ei conuenire totam quodammodo rationem entis. Quod pronunciatum ideo eſt verum, quia ratio ſubſtantię, quę analogicę eſt eadē cum ratione quantitatis, & cęterorū immediatorum ſignificatorū entis, conuenit homini. Ita patet non neceſſe eſſe totā aggregationem immediatorū ſignificatorū entis prædicari de homine, vt homo verè dicatur ens.

Quid ad verā prædicationē.

Ad ſententiā verò Caietani, rationémq; quā illā confirmauimus, nihil eſt, quod dicamus, cùm bene habeant ſi rectè intelligantur. Ita patet qualis ſit conceptus entis, tū formalis, tum etiam obiectiuus. Ad cuius rei explicationē longiùs, quam putauimus, digreſſi ſumus.

De Caietani ſententia iudicium.

Solutio eorum, quæ initio ſuperioris quæſtionis pro pura entis æquiuocatione propoſita ſunt.

SECTIO X.

EX his facilè erit argumentis vtriuſque contrariæ partis ſuperioris quæſtionis occurrere, & iis, quæ puram æquiuocationem entis oſtendere videbantur, & iis, quæ vniuocationem.

Quo pacto inter finitum & infinitum non dari vllam proportionem.

Ad illud igitur, quo forſitan ductus eſt Rabbi Moyſes, dicendum eſt, inter finitum, & infinitum non dari vllam proportionem, ſi pro-

si proportio sumatur pro habitudine determinatæ distātiæ, dari tamen proportionem, id est similitudinem imitatiuam, siue habitudinem effectus ad causam, vt eam vocat D. Thomas. *detur proportio.*

1. p. q. 12. ar. 1.

Ad primum Aureoli respondendum, rationes particularium entium, eorum, inquā, in quæ ens proximè diuiditur (de his enim præcipuè dubitari potest) posse cōparari, vel cum ratione entis omnino distincta, vel cum omnino confusa, vel cum ea, quæ partim confusa est, partim distincta. Si comparentur cum ratione omnino distincta, nihil illi addūt, sed omnes simul sunt ipsa ratio entis, seu potiùs ipsæ rationes entis, cùm ens non habeat vnam rationem simpliciter. Si autem conferantur cum ratione partim distincta, partim confusa, nulla earum distinguitur ab eiusmodi ratione entis; siquidem ratio substantiæ est ratio entis partim distincta, partim confusa, & similiter ratio quantitatis & cęteræ; nisi quòd vnaquæq; earum est omnino distincta talis entis, entis verò communiter sumpti partim distincta, partim confusa. Quòd si conferantur cum ratione omnino confusa, de qua sola in argumento videtur fieri mentio, addunt quidem ei illæ aliquid; verùm non aliquem naturæ gradum, vt rectè probat argumentatio, sed solam expressionem, vt D. Tho. non semel ait in quæstionibus de Veritate. Quod enim ea ratio dicit confusè, & implicitè, dicunt distinctè, siue expressè rationes immediatorum significatorum entis. *Num rationes entium particulariū addāt aliquid rationi entis.*

q. 1. ar. 1. & q. 21. ar. 1. Vide Capr. 1. d. 2. q. 1. Vt Frāciscus Mairon. in tractatu de vniuocat. entis.

Ad secundum, etsi quidam Scoti sectatores respondent, rationem entis abstrahere ab absoluto, & respectiuo; tamen quia rationes absoluti, & respectiui videntur omnino immediatæ; hoc potiùs modo respondendum. Cùm ratio entis non sit vna simpliciter, sed secundùm quid; si sermo quidem sit de ratione omnino distincta; illam esse simpliciter & absolutam, & respectiuam: est enim ens commune rebus absolutis ratione absoluta (seu potiùs rationib. absolutis) respectiuis autē respectiua. Si verò de partim distincta, partim cōfusa; talē esse simpliciter rationē entis secūdùm differentiā absoluti, & respectiui, qualis est natura, quæ distinctè, siue determinatè exprimitur. Verbi causa, ratio substantiæ, quæ est ratio entis, partim distincta, partim confusa, est simpliciter absoluta, & secundùm quid respectiua; contrà verò, ratio relationis, est simpliciter respectiua, & secundùm quid absoluta. Quòd si sermo sit de ratione omnino confusa, dicendum est, eam quatenus quodammodo est abstracta, esse absolutam, cùm ens quatenus omnino confusè concipitur, non intelligatur habitudinem aliud. Non sequitur tamen ex hac sententia, omnia entia esse absoluta, nisi secundùm quid, nempe quatenus conueniunt in conceptu omnino confuso entis. *Cōceptus entis an absolutus sit.*

D. Tho. q. 21. de ver. ar. 1. ad 1. ait ens dici absolutè. Vide etiam Capreol. in loco proximè citato.

Entia omnia quo pacto absoluta dici possūt.

Ad tertium dicendum, etsi ea, quæ conueniunt in natura vniuoca (de his enim loquitur Aristoteles) non possunt esse primò diuersa, quippe cum conueniant in aliquo vno simpliciter, & ex consequenti non differant se totis, sed propriis, & peculiaribus differētiis; *Primò diuersa.*

tamen ea, quæ sola analogica cognatione cõmunicant, posse esse primò diuersa; cuiusmodi sunt genera summa.

Ad quartum dicendum, non ideo Aristotelem docere, nomine entis significari immediatè naturas summorum generum, quia nulla omnino ratio respondeat nomini entis, secundùm quam illud de iis omnibus dicatur; sed quia nullus ei respõdet superior naturę gradus. Atque hæc est causa, cur ens in nullius speciei definitione ponatur.

Non rectè Porphyrium à Scoto reprehendi.

Quòd autem Porphy. ait, conuenientiam omnium rerum in ente vocari ab Aristotele ęquiuocam, etsi à Scoto in primo sententiarum dist. 3. negatur (ait enim nihil tale apud Arist. in lib. logicis inueniri, quicquid autem alibi in hanc sententiam videtur dici, aliter exponi posse) à nobis tamen nec negandum est, cùm planè scriptum sit apud Arist. 1. Elench. initio cap. 6. neque ita accipiendum, quasi dicat, ens esse purè æquiuocum, & non potiùs ex numero eorum, quæ dicuntur ab vno, vel ad vnum, ac propriè etiam analogum, vt sæpe alibi docet. Id quod Porphy. apertè significat, cùm subiicit. Id enim addit, vt declaret, Aristotelem non numerare ens inter purè ęquiuoca, sed inter ea, quæ ideo æquiuoca dicantur, quia non sunt vniuoca, quo pacto æquiuoca initio prædicamentorum definiuntur. Ex qua re liquet, verba illa sequentia [communicatio nomine tantùm est] in eum sensum scripta esse à Porphyrio, vt excluderet communicationem in ratione vna & eadem simpliciter, non autẽ attributione, ut proportione vna.

Solutio argumentorum Scoti, quæ pro vniuocatione entis allata sunt.

SECTIO. XI.

Ex certitudine cõceptus entis nõ rectè colligi eius vniuocationem.

AD primum verò eorum, quibus Scotus contrariam omnino sententiam de vniuocatione entis realis ostendere nitebatur, dicendum est, conceptum entis omnino confusum posse esse certum de re aliqua, dum dubitatur de eadem, num sit finita, an infinita; per se existens, an in alio; Verùm ex hoc pronunciato non effici, illum esse vniuocum. Nam, etsi communis sententia est, ens commune reali, & rationis non effici, illum esse vniuocum, vt ipsi quoque Scoti sectatores fatentur; multa tamen sæpe certò nouimus esse entia, de quibus dubitamus sint ne realia, an rationis, vt patet in identitate, distinctione formali, & aliis plerisque reationibus. Id quod ipse Scotus postea animaduertit asserens, hoc argumento, etsi non probatur vniuocatio conceptus certi comparatione incertorum; probari tamen varietatem, siue diuersitatem ab eisdem, vt Caietanus annotauit. Qua tamen in re distinctione opus erat. Nam si conceptus certus sit disiunctiuè constitutus ex incertis, qualis est conceptus entis, vel non entis quem habemus de pygmæo, dubitantes interim de vtraque parte per se; non colligitur diuersitas certi ab incertis, nisi tanquam totius à partibus, quod certè non

Non satis esse correctionem quã Scotus suæ rationi adhibet.

Bonetus quidẽ primo suis Metaphy. cap. 6. asserit esse vniuocũ, sed nõ est numerãdus inter Scotistas. In librũ Ente, & essen. q. 3.

non est ad rem, Neque enim quæstio erat de conceptu disiunctiuo entis constante ex conceptu finiti,& infiniti:aut per se existentis, & existentis in alio;sed de simplici. Si verò sit simplex, qualis est conceptus opinabilis,aut significabilis, quem de pygmæo habere possumus;etsi tum demum rectè colligitur diuersitas certi conceptus entis ab incertis membrorum diuidentium; non colligitur tamen vera eius communitas respectu incertorum, quia sæpe certi sumus de specie, dubitantes interim de genere,aut alio communiori prædicato; quo pacto apud omnes notũ est, corpus esse trinam dimensionem,cùm interim plerique dubitarint, sit ne substantia, an accidens. Ita patet, non probari primo argumento, non solùm ens esse vniuocum,sed ne aliquid quidem verè commune Deo, & creaturis.

Triplex continentia vnius rei in alia

Ad secundùm dicendum, præter illos dũos modos cognoscendi rem vnam per aliam, dari quendam tertium (quod non semel contra Scotum annotat Caietanus) quo res cognoscitur per eã, in qua cõtinetur participatiuè;atque hoc pacto contineri Deum in creaturis,& substãtiam in accidẽtibus. Vel dic,Quicquid cognoscitur per aliud, cõtineri in illo formaliter,aut virtute, quod Scotus vult:dum modo nomine continentiæ formalis intelligatur continentia per conceptũ vniuocum, aut ànalogicum; quo pacto Deus quoad conceptum entis cõtinetur formaliter in creaturis, & substãtia in accidentibus. Vtrouis autem modo dicas substãtiam cognosci per accidẽtia, non potest intellectus noster cognoscere naturaliter absentiam panis in hostia consecrata. Etenim accidentia panis, quatenus sunt participatiua panis,qui desiit esse, eiúsque virtute agunt, non minùs cõcurrunt ad producendã in intellectu speciem panis,quàm si adhuc in pane existerent, quemadmodum non minùs nutriunt, quàm quæ sunt in pane non consecrato.

Vt in cõment. 1. par. q. 13. ar. 5. & lib. de ente. & ess. q. 3.

Quo pacto attributa creaturarum remotis imperfectionibus tribuãtur Deo.

Ad tertiũ neganda est cõsequentia, satis est enim, si sublata omni imperfectione à conceptibus creaturarũ, relinquatur aliquid, quod etsi non idem omnino sit in Deo, & creaturis, sit tamen analogicè idem. Verbi causà.si à conceptu sapientiæ creatæ tollas quòd habeatur per discursum, & quòd sit qualitas; id quod relinquitur, nẽpe cognitio rerum omnium per causas altissimas, etsi non eadem omnino ratione tribuitur Deo,qua humanę sapiẽtiæ cõuenit tamen ratione analogica verè,ac formaliter illi tribuitur,vt iam verè dicere possis,Deũ esse sapientẽ,quia cognoscit effecta omnia per altissimas causas,quanquam cognitionis verbum non eadem prorsus ratione Deo cõueniat,qua nobis. Longè aliter res habet in cõceptu lapidis, qui quantumq; abstrahatur ab imperfectionibus lapidis, modò tamen adhuc sit conceptus lapidis, nunquam Deo formaliter tribui poterit,siue vniuoce ei tribuatur,siue analogicè; nisi velis per metaphoram,quo pacto non est necesse, lapidem ab vlla imperfectione abstrahere. Eodem igitur modo si à quouis ente creato, quatenus est ens,tollas inhærentiam in alio,quæ est imperfectio accidentium

propria, & dependentiã ab alio, quæ eſt imperfectio omnium creaturarum, & relinquas hoc ſolùm, quod eſt, habere eſſe; non dubium eſt, quin id formaliter Deo tribui poſſit, tametſi non eodem prorſus modo quo tribuitur entibus creatis, ſed eodẽ proportione quadam. Si tamen conceptui, quem ab imperfectionibus abſtraxeris, apponas alium negatiuum, aut relatiuum, quid ſoli Deo conueniat; iam analogicus ille prior reſtringeretur ad eam rationem nobis ignotam, quæ in ſolo Deo reperiri poteſt; vt ſi concipias ens infinitum, Subſtantiam ſupremam, & cæt.

Cõceptus proprij diuinæ naturæ.

Non omnia ſimilia eſſe reciproca.

Ad quartum dicendum, ab iis tantùm, quæ ſunt ſimilia ſimpliciter, poſſe abſtrahi vnam ſimpliciter naturam: at entia quatenus entia ſunt non eſſe ſimilia ſimpliciter, ſed quodãmodo. Id quod ex eo patet quia in iis duntaxat, quæ ſimpliciter ſimilia ſut, admittitur ex vtraq; parte ſimilitudinis reciprocatio, vt quo pacto hoc dicitur ſimile illi, ita viciſſim illud dicatur ſimile huic: entia verò creata ita dicuntur ſimilia Deo, quatenus entia ſunt vt Deus nullo pacto dicatur eiſdẽ ſimilis; quod Dionyſius ſcribit 9. cap. de diuinis nominibus, & D. Thom. ac cæteri ſcholaſtici approbant. Hoc autem ideo accidit, quia ſimilitudo, quam tribuimus creaturis reſpectu Dei, eſt ſola ſimilitudo imperfectæ imitationis, quæ ex Deo ad creaturas reciprocari non poteſt.

Scholaſtici dicti 2. ſent. d. 3. & D. Th. 1. p. q. 4. ar. 3. ad 1. que lo cis.

Ens quo pacto ſit obiectum intellectus noſtri.

Ad quintum dicendum, non eſſe ens obiectũ formale intellectus noſtri, ſed materiale; in ſubiecto autem materiali potentiæ non eſſe neceſſariam tantam vnitatem, quanta eſt vnitas potentiæ, alioqui concludendum eſſet hac argumẽtatione Scoti, colorem, qua ratione color eſt, eſſe vnum ſpecie infima, quia facultas videndi noſtra eſt ſpecies infima. Imò etiam ſi quid ea colligeret, planè concluderet in ſubiecta materia, ens eſſe ſpeciem infimam, quia intellectus noſter ſpecies infima eſt. De ſubiecto autem formali intellectus libro nono, cùm agetur de obiectis potentiarum, diſſerendum eſt.

Etiã per naturam analogicã poſſe aliquid primò demõſtrari.

Ad ſextum dicendum qũemadmodũ aliqua poſſunt primò conuenire, ac repugnare naturæ vniuocè, ſic etiam poſſe nãturæ analogicè. Vnde fit, vt per naturam quoque analogicã, tanquam per cauſam adæquatam, poſſit aliquid primò demonſtrari, vt Ariſt. docet 2. Poſt. cap. 16. perſpicuum eſt autem in omnem cauſam, per quam aliquid primò demonſtratur, poſſe cadere reduplicationem.

text. 23.

Ad ſeptimum neganda eſt conſequentia dicendũque, vt aliquid ſit ſubiectum veræ contradictionis, & medius terminus in ſyllogiſmo nequaquam fallaci; non eſſe opus, vt ſit vniuocum, ſed ſatis eſſe ſi ſit analogum ſecundùm proportionem propriam. Cauſa verò eſt quia analoga huius generis poſſunt cõcipi vno cõceptu, qui abſolutè accipiatur, ac diſtribuatur pro omnib⁹ ſignificatis, quod aliis analogis non eſt conceſſum, niſi antecedentia, & conſequentia id poſtulent. Vt ſi dicas, Omne ſanum propriè dictum pertinet ad medicum. Ad probationem autẽ conſequentiæ dicito etſi ens eſt multiplex, etiam

quatenus

quatenus omnino cõfusè concipitur; tamẽ non efficere enunciationẽ ambiguã, & distinguendã, eo quòd eius cõceptus omnino cõfusus pro omnibus entibus accipiatur; quod idẽ dicendũ est de cęteris analogis secundùm proportionẽ propriã. Quanquã non est negandum, propter eorũ multiplicitatẽ, ac variũ vsum, securius esse distinguere eiusmodi enunciationes. Quod Arist. nõ solùm faciendũ docet in libris Elench. præsertim cap. 6. sed etiam ipse nõ rarò facit, vt 1. Phys. cap. 2. in disputatione contra Parmenidem, & Melissum.

Securius esse distinguere omnia pronunciata, in quibus sit verbũ analogũ.

1. Elench. c. 6. text. 6.

Ad octauum, quod erat vltimum Scoti, dicendum est, analoga secundùm proportionem propriam, propter magnam affinitatem, quam habent cum vniuocis, nonnunquam ab Arist. appellari vniuoca. Efficiunt enim veram contradictionem, distribuuntur simpliciter, & absolutè pro omnibus significatis; assumuntur vt media in veris syllogismis, atque adeo in demõstrationibus propter quid, vt patet ex dictis; & penè omnes alias vniuocorũ cõditiones in dissẽrendo subeunt: qua de causa ens, & verũ quæ in huiusmodi analogis numerantur, dicta sunt vniuoca 2. libro cap. 1. vt patet ex Græco contextu, tametsi id apud Latinos Philosophos non est in vsu.

Cur quædam analoga nonnunquam vniuoca dicantur.

text. 4.

Censura de Scoti opinione, & solutio argumentorum, quæ illius argumentis addita sunt.

SECTIO IX.

SVnt tamen non pauci, etiam ex Scoti sectatoribus, qui dicant, Scotum non alio sensu asseruisse ens esse vniuocum, nisi quia multas vniuocorum conditiones sibi vendicat. Id quod ex eo apertè constare dicunt, quòd Sco. in 1. d. 3. q. 1. in hac eadem cõtrouersia tractanda, huiusmodi præfatione vtatur, Et ne (inquit) fiat contentio de nomine vniuocationis, conceptũ vniuocum dico, qui ita est vnus, quòd eius vnitas sufficit ad contradictionẽ, affirmando, & negando ipsu de eodẽ; sufficit etiã pro medio syllogistico, vt extrema vnita in medio sic vno, sine fallacia æquiuocationis cõcludantur inter se vnũ. Ex quibus verbis satis videtur cõstare, Scoti sententiam non eã esse, vt putet ens esse prorsus vniuocum.

Prior locus Scoti in quo sentire videtur, ens nõ esse verè vniuocũ.

Videtur etiam id apertũ ex iis, quæ idem scribit d. 8. q. 3. Ait enim Deum, & creaturam in nulla realitate conuenire, & ideo esse primò diuersa in realitate, etsi non sint primò diuersa in cõceptibus. Quod idem inferiùs repetit, addens ad explicationẽ eius rei, Conceptũ entis, & conceptũ entis infiniti hoc solùm differre ꝙ alter est diuinæ realitatis imperfectè cõceptæ, alter eiusdẽ realitatis perfectè concepte; ita vt si prior cognitio perficeretur, iã per eã cognosceretur ens infinitum, nulla prorsus realitate de nouo addita, id est, cognita. Et post pauca, Propter imperfectionẽ intellectꝰ nostri, posse nos habere in Deo, & creaturis vnũ obiectum formale solũ. Vnde quidã Scoti sectatores colligũt, etsi Deus videt vniuocationẽ entis in nostro

Posterior locus.

In solut. primi principalis.

Vt Malaf. ßus eodem loco.

intellectu confusè concipiẽte,ipsum tamen ens non esse vniuocum cõparatione intellectus diuini,quia nulla sit natura eadem cõmunis Deo,& creaturis. Ex quibus videtur effici eandem prorsus esse sententiam Scoti,ac nostram.de soloque verbo esse controuersiam.

Pro parte oppositæ apertus locus Scoti.

Verũ hæc nõ carent difficultate. Primùm,quia Scotus d.3.q.1.ita asserit ens esse vniuocũ Deo,& creaturis, vt planè neget esse analogum. Quod patet ex dilutione obiectionis,quã ipse sibi cõtra confirmationẽ primæ rationis extruit,vbi sic ait: Quòd si non cures de auctoritatę ista accepta ex diuersitate opinionũ philosophantium (cõuenientium, scilicet, in eo,quòd primũ principiũ sit ens;dissentiẽtium autẽ in peculiari natura illius) dicasque quòd quilibet habet duos conceptus intellectu suo propinquos qui propter propinquitatem analogiæ videntur esse vnus conceptus: Cõtra hoc videtur esse ratio,quia ex ista euasione videtur destructa omnis via probandi vnitatem alicuius conceptus vniuocam. Si enim dicis hominem habere vnum conceptum ad Socratẽ, & Platonem,negabitur, & dicetur quòd sunt duo, sed videntur vnus propter magnã similitudinem. Hæc Scotus Quam candẽ exclusionem analogię non solum à conceptu entis,sed etiam sapientię,& aliarum perfectionum simpliciter,tangit in tractatione reliquarum duarum rationum sequentium.Deinde,quia q.3.eiusdem distinctionis,& q.3.octauę planè docet, conceptum obiectiuum entis posse & abstrahi à conceptibus membrorum diuidentium entis,ac præcisè accipi,& contrahi ad eadem;non quidem per differentias, sed per modos realitatis intrinsecos: at abstrahi,& præcidi à membris diuidentibus,nulla omnino natura potest,nisi vniuoca.

Alũ loci eiusdem pro parte eadem.

Atque ad priorem quidem locum, cùm Scotus negat, ens esse analogum, facilè responderi posset Negari ab illo eam analogiam, quæ impedit veram contradictionem, quæque non patitur, terminum distribui simpliciter,& accipi vt medium terminum in syllogismo,& cæt.Sed ad posteriorem,quid respondendum sit, non satis apparet.Neque enim ista videntur cohærere. Nullam esse entitatem,siue realitatem communem Deo, & creaturis, quod asserit in locis priùs citatis;& Conceptum entis obiectiuum posse abstrahi à membris diuidentibus, & præcisè concipi,ac rursus ad eadem membra contrahi.Quòd si dicas, Scotum loqui de abstractione, & præcisione, ac contractione secundùm quid, quæ à nobis non negatur,cùm de imperfecto conceptu entis sermo est;non erit profecto ens dicendum vniuocum simpliciter,sed quodammodo,siue secundùm quid.

Quæ potissimùm ratione Scotus videatur verè putasse ens vniuocum esse.

Responsio quorundam. Refutatio.

At dicunt nonnulli Scoti sectatores,propterea Scotũ voluisse,ens esse vniuocũ, quia etsi nõ habet conceptũ obiectiuum vnũ simpliciter,habet tamẽ apud nos formalẽ vnũ simpliciter, Sed contra hãc sententiã satis est illud,quod dictum est superiùs, Si de vnitate quidem reali cõceptus formalis agitur,nihil eã esse ad rem:neque enim

vniuo

vniuocatio ſumenda eſt ex vnitate reali conceptus, quemadmodum neque ex vnitate reali vocabuli. Si verò de vnitate rationis, ſiue repræſentationis, non maiorem eſſe vnitatẽ formalis, quàm obiectiui, vt ſuprà dictum eſt. Quæro etiam, quid inueniat intellectus noſter in Deo, & creatura ex quo conceptum ſimpliciter vnum ratione formare poſſit? ſi aliquid, quod ſit omnino eiuſdem rationis; iam illud eſt natura vniuoca: ſi diuerſæ; erit vtique formalis conceptus, multiplex. Poſtremò. Si conceptus ille formalis aliquem naturæ gradum, certamúe entitatem diſtinctam ab omnibus particularibus entitatibus determinatè repræſẽtat; ergo eſt diſtinctus & perfectus, non autem cõfuſus, & imperfectus vt aiunt; Si non vnam, ſed pluresꝫ ergo non eſt ſimpliciter ratione vnus; quare neque vniuocus. *Perſtringitur Scotus.* Si igitur Scotus ſenſit cõceptum formalem eſſe ratione vnum ſimpliciter; obiectiuum autem non eſſe vnum ſimpliciter; planè ſibi repugnat: Si verò vtrumque cenſet eſſe vnum ſecundùm quid, de nomine tantùm laborat; & cùm iſto modo idem re ipſa, quod alii, ſentiat, non erat cur contra ſuperiores Philoſophos, & Theologos adeo longam diſputationem texeret.

Ad nonum dicẽdum, etiam in eadem ratione analogica poſſe fieri comparationem multorum ſecundùm magis, & minùs; etſi non tam propriam, quàm cùm fit in eadem ratione vniuoca, potiſſimùm verò in ea ſpecifica, quæ in alias ſpecificas diuidi nequit. Veluti cùm duo corpora comparantur in ratione candidi, aut calidi, vt æquè, aut magis & minùs talia, quod Ariſt. docet 7. Phyſ. cap. 4. *dux. 24.*

Accidens quo pacto analogũ. Ad decimum dicendũ, nõ eſſe accidens analogum eo genere analogiæ, quæ dicitur per attributionẽ vnius ad alterum; ſed quia variè refertur ad ſubſtantiam. Quantitas enim ideo dicitur accidens, quia eſt menſura ſubſtantiæ; qualitas quia alio quodam modo ſe habet ad ſubſtantiam; & alia, quia aliis. Quòd enim neque omnino æquiuocum ſit, neque vniuocum, eiſdem penè rationibus oſtẽdi poteſt, quibus idem oſtenſum eſt de ente: loquimur autem de acidẽte vt commune eſt completis, & incompletis, quo pacto in hac quæſtione loquuti ſumus de ente, acturi de ente, & accidente completis lib. ſequenti cap. 7. Quòd autem non ſit analogum per attributionem vnius ad alterum, rectè probatum eſt in argumento. Reſtat igitur vt ſit analogũ per attributionẽ ad aliquid tertium; neque enim quatenus accidẽs eſt, aliter cõcipi poteſt, quàm habitudine ad ſubſtãtiam; quòd & ipſa concipiendi experientia conſtat, & omnium Philoſophorum communi ſententia comprobatur, etiam eorum, qui illud quatenus eiuſmodi eſt, vniuocum putant. Ex qua re efficitur, vt etiam ſit analogum ſecundùm proportionem. Quare cùm non ſit analogum impropriè, ſeu figuratè, reſtat vt poſſit cadere ſub vnum, & eundem numero conceptum formalem omnino cõfuſum, quemadmodum & ens. Quæ omnia ex dictis patent. Addendum quoque eſt, Etſi vnum genus ſummũ accidentiũ non eſſe principalius

lius accidens,quàm aliud(quod tamen haud conceſſerim, cùm nec in ſpeciebus eiuſdem generis id concedendum ſit,vt patebit lib.8.) non inde tamen ſequeretur,accidens eſſe vniuocum. Satis eſt enim, vt non ſit vniuocum, ſi membra diuidentia non participẽt naturam diuiſi per eundem entitatis gradum,ſed diuerſa per diuerſos, vt dictum eſt de ente.Cùm ergo obiicitur,definitionem traditam accidentis ſub nomine eius, quod eſt in ſubiecto, non æquè omnibus conuenire,negandum eſt,quod aſſumitur. Nam, etſi illa propter omnimodam confuſionem illorum verborum[Quòd cùm in aliquo ſit]quæ loco generis ponuntur,videatur eſſe omnino eadem; nõ eſt tamen re vera omnino eadem. Neque enim ſignificant vnum modum eſſendi omnibus accidentibus communem,& qui ab omnibus abſtrahi poſſit,ſed omnes ſimul cõfuſè,& indeterminatè, vt dictum eſt de definitione entis omnino confuſa.

Definitio eius,quod eſt in ſubiecto.

VTRVM ENS PRAEDICETVR IN quæſtione Quid eſt de omnibus rebus, & de omnibus earum differentiis, propriiſque ipſius paſsionibus. QVAEST. III.

Variæ opiniones in hac quæſtione. SECTIO PRIMA.

VAriæ in hac quæſtione circũferuntur opiniones.Vna eſt Auicennæ dicẽtis, Ens non prædicari in quæſtione,quid eſt,de vlla re,quæ habeat eſſe ab alio.Ratio illius, vt D. Tho.refert,hæc eſt,Quia in omni re,quæ habet eſſe ab alio,aliud eſt eſſe rei,quod ipſum nomen entis formaliter ſignificat; aliud verò ipſa eſſentia,ſiue quiditas rei,ſecundùm quam fit prædicatio in quæſtione,quid eſt.Quæ ratio æquè uidetur poſſe accommodari differẽtiis earundem rerum,& paſſionibus entis.Ita fit Auicennæ ſententia,vt ens non dicatur quidditatiuè,niſi de ſolo Deo.

Opinio Auicennæ.

Hic loc. lect.2.q.1

Altera eſt multorum Thomiſtarum dicentium ens prędicari quiditatiuè de omnibus rebus,déque omnibus earum differẽtiis,& propriis ipſius paſſionibus. Eam verò tribus potiſſimùm argumentis probant. Vno,quia obiectum adæquatum cuiuſque potentiæ dicitur quiditatiuè de omnibus particularibus obiectis, quæ ſub eam cadunt;vt color, qui eſt obiectum viſus,de omnibus, quæ cadunt ſub aſpectum:at omnia,quæ dicta ſunt,cadunt ſub intellectum; cuius obiectũ eſt ens.Altero,quia omnia, quæ dicta ſunt,aut ſunt entia realia,aut rationis,aut non entia; non ſunt autem non entia, vt patet;nec item ſunt entia rationis, cùm entia rationis nec ſint veræ res, nec differentiæ, paſsioneſue rerum verarum; ſunt igitur entia realia:ens autẽ reale,de quo in præſentia ſermo eſt,nõ minùs quiditatiuè prædicari debet de quouis ente reali, quã animal prędicatur de quo-

Thomiſtarum quorundam.

1

2

de quouis animali. Tertio, quia quod attinet ad passiones entis planè significat Aristoteles, esse eas vnam atque eandé naturam cum ente. dum id affirmat, atq; adeo probat de vno in hoc capite. Quicquid enim dicit vnam, & eandem naturam cum alio, est idem quiditatiuè cum illo. 3

Tertia est Scoti 1. sent. d. 3. q. 3. dicentis, Ens prædicari quiditatiuè de omnibus rebus; non tamen de omnibus differentiis, nec item de passionibus suis. Ac in prima quidé parte suæ assertionis cum Thomistis conuenit. Vt autem probet secundam, distinguit differentias in vltimas, & non vltimas. Differentiæ non vltimæ apud illum sumuntur à tota forma; vltimæ verò ab vltima realitate formę Verbi causa; si homo per aliam formam esset animal, per aliā verò, vt per animam rationalem superadditam priori formæ, esset homo: rationale autē hoc pacto sumeretur à tota entitate animę rationalis; esset rationale differētia nō vltima: anima enim à qua sumeretur non est entitas simpliciter simplex, sed composita ex realitate cōmuni, qua conuenit cum aliis formis, & ex realitate propria, qua ab aliis formis, distinguitur. Quòd si homo est non solùm animal, sed etiam homo per eandem numero formam, quæ secundùm aliam realitatem dat esse, animalis, & secundùm aliam dat esse hominis; rationale autem significat solam posteriorem realitatem; iam rationale est vltima differētia. Hac igitur distinctione posita, duabus rationibus probat secundam partem suæ assertionis.

Scoti opinio.

Differentiæ vltimæ, & non vltimæ apud Scotum, quæ.

Prior ratio. Si ens prædicaretur in quæstione, quid est de differentiis vltimis; vltimæ differentiæ essent propriè differentes; consequens est falsum, ergo & antecedens. Maiorem probat. Quia eo dato iam vltimæ differentiæ conuenirent vniuocè (supponit enim ens esse vniuocum) vnde cùm illæ sint diuersæ inter se vt patet, necessariò essent propriè differentes. omnia enim diuersa, quæ sunt idem in aliqua natura vniuoca, sunt propriè differentia, vt Arist. docet lib. 5. cap. 9. & lib. 10. cap. 5. Minorem ex eo ostendit, quia si propriè sunt differentes, differunt vtique per alias differentias: aut ergo ens dicitur in qnæstione Quid est de huiusmodi aliis differentiis, aut minimè: si dicitur; aut eodem modo dicitur de iis, quibus hæ differunt, & ita de aliis, atque aliis in infinitum, quod absurdum est asserere; aut deueniēdum est ad aliquas, de quibus ens non prædicetur in quæstione Quid est: at hæ sunt vltimæ, quandoquidem vltimę sunt, quæ non amplius per alias differunt, seu (quod idem est) quæ sunt primò diuersæ.

Prior ratio Scoti pro secunda parte assertionis.

tex. 16. li. 5. tex. 12. lib. 10.

Posterior ratio hæc est. Vt in resolutione rei per se cōpositę deuenitur tādem ad vltimā materiam, quæ nō includit quicquā formę, & ad vltimā formam, quę non includit quicquam materiæ; ita necesse est vt in resolutione conceptus per se cōpositi deueniatur tandem ad vltimum aliquem conceptum determinabilem, qui non includat quicquam determinātis, & ad aliquem vltimu determinantem

Posterior.

rem

tem, qui non includat quicquam determinabilis: at conceptus per ſe compoſitus reſoluitur in ens vt in conceptum vltimum ex determinabilibus,& in differentiam vltimam,vt in conceptum ex determinantibus: igitur nec ens includit quicquam differentiæ vltimæ,nec differentia vltima quicquam entis.

Primum arg. pro tertia p. 1.rt. Tertiam verò partem ſuæ opinionis tribus argumentis colligit Vnũ eſt.Ens nõ predicatur per ſe de paſſionib⁹ ſuis;ergo nec in quęſtione quid eſt.Probatur antecedẽs,tũ quia omne ſubiectũ ponitur quaſi additamentũ in definitione ſuæ paſſionis, vt Ariſt.docet li. 7. tex.18. cap.5.quę autem hoc modo ponuntur in definitionibus rerum,non prædicantur de illis per ſe; tum etiam,quia cùm paſſiones entis dicantur per ſe de ente,neceſſariò efficitur, vt ens dicatur de illis per

Secundũ. accidẽs,ſiue non per ſe:docet enim Ariſt.1.Poſter.cap.18.propoſitiones per ſe nõ cõuerti in alias per ſe.Alterũ eſt.Ens diuiditur adęquatè,& ſufficienter,tãquam prędicatum quidditatiuum in ens increatum,& in decem genera, & in partes eſſentiales decem generũ (aut ſaltẽ nõ diuiditur in plura, quod adiungit propter differentias vltimas)atqui paſſiones entis nihil horum ſunt,vt patet:alioqui nõ eſſent trãſcendẽtes:nõ ergo prędicatur ens quidditatiuè de ſuis paſſio-

Tertium. nib⁹ in quæſtione quid eſt. Tertium.Si vnum quod eſt prima paſſio entis,eſt quidditatiuè ens,aut prędicisè eſt ens,aut addit enti aliquid,de quo etiã quidditatiuè dicatur ens:aut aliquid, de quo ens quidditatiuè non dicatur:primũ non eſt dandum,ne idem cõcedatur eſſe paſſio ſui ipſius; nec verò ſecundũ,tum quia vnum bis includeret quidditatiuè ens;tum quia daretur progreſſus in infinitum(eadem enim quæſtio fieri poſſet de illo addito,atque de ipſo vno,& pari ratione de quocunque alio ſimili addito)dandũ igitur eſt tertiũ,&,quod ex eo ſequitur, id, quod vnum addit enti tanquam paſſionẽ illius, non

Additur quartum. ſubiici enti in quęſtione quid eſt. Quartũ additur ab aliis hũc in modũ.Si paſſiones entis ſubiicerẽtur enti in quæſtione quid eſt,ab illis iterum fluerẽt aliæ ſimiles paſſiones,& ab illis alię atque aliæ in infinitum(ſi quidem ab iis omnibus, quæ quidditatiuè cõtinentur ſub quauis natura cõmuni,fluunt paſſiones illius naturę alioqui paſſiones nõ reciprocarentur in quæſtione,Quale eſt,cũ ſubiectis, quibus primò cõueniunt:at conſequens eſt abſurdiſſimũ;ergo & antecedẽs.

Quintũ. Quintũ ab aliis hoc pacto. Nullum includens aliquid in quæſtione quid eſt conuertitur cum eo,quod in ſe ſic includit;paſſiones entis, ſi eſſent quidditatiuè entia,includerẽt illud quidditatiuè; ergo non cõuerterentur cum ente:at conuertuntur, cùm ſint eius proprietates: igitur non ſunt quidditatiuè entia.

Quarta ſententia, & probanda. Quarta extremaque ſententia eſt,Ens prædicari in quæſtione, Quid eſt de iis omnibus,quæ poſitiuè ſunt in rerũ natura.Dico autem[poſitiuè] vt excludã negationes. quarũ plurimę dantur in rerum natura,tametſi nihil ponendo in rebus,ſed potius remouẽdo,vt cæcitas aſpectum,& tenebræ lumen,quæ ſententia nobis probatur.

Veræ

Veræ sententiæ explicatio. SECTIO II.

EAm igitur vt explicemus, quartuor antè prẹmittenda sunt. Vnum est, nomine entes intelligi à nobis hoc loco solum ens reale, quoniam hoc solum est, quod veram habet quiditatem, & essentiam, quæ scilicet verè, ac positiuè existere in rerum natura possit. *Ens quo pacto in hac quæstione sumatur.*

Alterum est. nomen entis generaliter spectatum, duobus modis accipi posse. Vno, vt significat actũ essẽdi, seu (quod idẽ est) existendi; quo pacto est participium verbi, Sum: altero, vt significat ipsam naturam rei existentis; quo pacto non sumitur, vt participium (semper enim participium adsignificat tempus) sed tanquam nomen verbale, vt vocant; quo hactenus caremus; nisi velis, essentiam, vt in creaturis præcedit existentiam, significari nomine, Eandem distinctionẽ videre licet in verbo Viuens. Interdum enim sumitur vt significat actum viuendi, seu vitalem, quo pacto pertinet ad prædicamenta accidentium, & opponitur mortuo, estque participium verbi, Viuo: interdum vt significat ipsam naturam rei viuentis; quo pacto pertinet ad prædicamentũ substantiæ & distinguitur à substantia inanimata, nec sumitur, vt est participium verbi, Viuo, sed vt nomen verbale. Dixi [generaliter spectatum] quia nomen entis sumi etiã potest restrictè pro re, in qua distinguitur esse ab habente esse; quo pacto ens interdum sumitur apud quosdã Veteres, veluti apud Dionysiũ in libro de Diuin. nom. & apud Platonem in Parmenide; quorũ hic Dialectico more, disertis tamen verbis, concludit, Deum non esse ens, ille verò ait, Deum esse supra ens, quod in idem incidit. Verùm nos, quia accipimus ens, quatenus ad omnia, quæ positiuè sunt in rerum natura, extẽditur; hãc acceptionem entis prætermittendam duximus. *Entis duplex acceptio.* *Simile.* *Alia entis vsurpatio.* *Cap. 5.*

Tertium est, etsi nomen entis ex ipsa impositione solam priorem significationem habet; ex vsu tamen Philosophorum, quorum est absolutè disserere de rebus, siue illæ existant, siue non; ad solam penè posteriorem significationem traductum esse, accommodato ad priorem significationem participio verbi, Existo. Atque hoc posteriori modo sumitur ens, cùm dicitur subiectum Metaphysicę: nisi quòd subiectum Metaphysicæ complectitur quædam entia per accidens veluti domum, Rempub. & alia huiusmodi per se ordinata; vt superiori capite dictum est; cùm tamen entia per accidens non significent essentiam, verè vnam. *Ens quid significet ex ipsa impositione, quid ex Philosophorum communiori vsu*

Quartu est. Id, quod nomine entis posteriori, & longè frequẽtiori vsu significatur, trib. potissimũ nominib⁹ appellari solere; Naturę, Quiditatis, & Essẽtię. Naturę, quatenus aliquã operationem habere potest, vt inquit D. Tho. libello de ente, & essẽtia; aut potiùs, cũ hoc valde impropriè de omni entitate dicatur, Quia nulla entitas est, quę aliquam proprietatẽ nõ habeat: sumitur enim hoc pacto natura, vt *Entitas cur natura dicatur.* *Cap. 1.*

ab

Cur quiditas. *Cur essentia.*

ab ea aliquid proprium quasi nascitur. Quiditatis, quatenus significatur per definitionem, quòd sola definitio, quid res sit, explicet. Essentiæ verò, quatenus vnaquæq; res per eam, & in ea habet essendi actum, quem appellamus existentiam: de qua quid sit, & quo pacto ab essentia distinguatur, proxima quæstione docebimus.

Prima conclusio.

His ita explicatis, sit prima conclusio. Ens, quatenus significat existentiam, nec de vlla re, nec de vlla differentia rei, nec de passionibus entis prædicatur in quæstione, Quid est, præterquam de Deo, Ac illud quidem non prædicari de cæteris in quęstione, quid est, ex eo patet; quia nec necessariò de illis dicitur, cùm omnes possint esse, & non esse. Atque hoc pacto vera est sententia Auicennę, rectáque eius probatio; nisi quòd aliter accipit nomen entis, quàm frequentiori Philosophorum vsu accipi soleat, Quòd verò de Deo prædicetur in quæstione, quid est, ea ratione probatur, quia existentia Dei est ipsa eius quiditas, & essentia: alioqui non esset diuina essentia purus actus, siue nihil habens admistum potentiæ ad alium actum; quod fieri non posse lib. 12. cap. 9. cum Arist. ostendemus. Atque hæc est vna ex cautis, ob quas Deus sibi vendicauit nomen entis tanquam proprium, cùm dixit Moysi, Ego sum qui sum. Id enim dixit, & quia ipse solus necessariò existit; & quia solus est quiditatiuè sua existentia; & quia eius solius esse complectitur omnes essendi perfectiones sublatis omnibus imperfectionibus.

Existentia prædicari de Deo in quæst. Quid est.

Exod. 3

Secunda conclusio.

Secunda conclusio, Ens quatenus significat essentiam, prædicatur in quæstione, quid est de omnibus rebus, & omnibus earum differentiis. Nomine rerum intelligo entia completa. Atque in his perspicua est conclusio; nec quisquam de ea dubitat sumpto hoc pacto rerum nomine. Quod ergo attinet ad differentias, quibus res inter sese intrinsecus differunt, his rationibus potest conclusio confirmari.

Primùm, Quia omnia, quibus cõueniunt passiones entis, sunt quiditatiuè entia; passiones enim non communicantur, nisi quibus communicatur quiditas, à qua fluunt: at nulla est differentia, cui non conueniat esse vnum, verum, bonum, & alia huiusmodi, quæ in passionibus entis numerari solent.

Deinde, Quia si differentię non essent quiditatiuè entia, ea, quæ ex iis cõstant, non essent omni ex parte entia: at hoc asserere nõ minùs absurdum est, quàm substantiam non omni ex parte esse substantiam, quod cum Aristotele primo Physicorum, cap. 6. putant absurdissimum omnes Philosophi.

tex. 52.

Tertiò, Quia si qua esset ratio, ob quam ens non diceretur quiditatiuè de omnibus differentiis, hæc vna esset maximè, quia alioqui liceret concludere, vltimas differentias esse differentes (ea enim est præcipua ratio Scoti, qui solus cũ suis sectatoribus propositæ conclusioni aduersatur) at hoc nõ efficitur, cùm ens non sit re vera vniuocum, vt suprà ostensum est; non est igitur cur de omnibus quiditatiuè

Scotũ nihil conficere, nisi posita vniuocatione entis.

tatiuè non dicatur. Atque ex hac ratione patet, quàm sit periculosum, paucis inspectis à sententiis longa, communique consensione probatis discedere. Ea enim potissimum de causa incidit Scotus in oppositam conclusionem, quia vniuocationem entis contra Veterum opinionem de entis vniuocatione statuerat.

Impugnatur Scoti opinio de distinctione differẽtiarum in vltimas, & nõ vltimas.

Quarta ratio hoc modo duci potest ex differentiarũ non vltimarum explicatione, qua Scotus vtitur. Nullæ sunt differẽtiæ non vltimæ, vt eas explicat Scotus; igitur, si verũ est, quod idem supponit, ens non prædicari in quæstione quid est de differentiis vltimis; de nullis differentiis eo pacto prædicabitur; at cõsequens est absurdissimum; ergo & ea explicatio differentiarum non vltimarum. Antecedẽs ex eo probatur, quia nullæ differẽtiæ internæ (de iis enim sermo est) sumuntur ex tota forma. Nam, quod attinet ad internas differẽtias accidentiũ, vt albedinis & nigredinis; itémque substãtiarum separatarum; ipse etiã Scot. admittit, nullã esse, quæ sumatur à tota forma, cùm ab alio gradu sumatur genus, ab alio differentia. Quod verò attinet ad differentiam substantiarũ materia, & forma cõstantium, idem patebit lib. 7. vbi ostendemus, omnes differẽtias, quæ ad constitutionẽ rei naturalis pertinent, sumi à diuersis gradibus eiusdem formę, nec vllam earum esse, quæ à tota forma sumatur.

Nullã differentiam internam sumi à tota forma.

Necessariò ens prædicari essentialiter de differentijs internis.

Quòd verò absurdissimum sit, ens de nullis differentiis prædicari in quæstione Quid est, non solùm ipse Scotus fatetur (asserit enim necessariò ens fore genus, si de nullis differentiis quiditatiuè dicatur) sed etiam ex eo perspicuum est, quia sequeretur, nullas res inter se differre essentiali discrimine. Si enim nulla differentia est quiditatiuè ens, nulla omnino habet essentiam, vnde fit, vt nulla earum essentiale discrimen rebus afferre possit. Quin etiam cùm modi intrinseci, quibus Scotus trahit ens ad genera summa, atque adeo ad Deũ, & ad cætera immediata membra diuidentia entis, eadem ratione concludantur non esse quiditatiuè entia, quibus ille id concludit de vltimis differentiis; efficitur, vt data vniuocatione entis necessariò concedendum sit nullam esse diuersitatem essentialem in rebus, sed omnia esse vnius & eiusdem essentiæ.

Vltimæ duobus modis dici possunt.

Quinta, & extrema ratio duci potest ex differentiarũ vltimarum declaratione, hoc pacto. Si differentiæ vltimæ sunt, quæ non per alias differũt, vt Scotus ait: sequitur omnes omnino, aut solas indiuiduantes esse vltimas. Nã si eæ omnes sunt vltimę, quæ non differũt per alias differẽtias, ex quibus cõstituantur, cùm nullæ cõstituãtur ex aliis differentiis (iam enim essent species) omnes omnino erunt vltimæ. si verò eæ tantùm sunt vltimæ: quæ nõ differunt per alias per quas contrahantur ad inferiora; solę indiuiduãtes erunt vltimę. At si omnes sint vltimę; de nulla earũ prędicabitur ens quiditatiuè, vt Scot. vult; &, quod inde sequitur, de nullis omnino differẽtiis. Si verò solæ indiuiduãtes sint vltimæ, de iisq; solis nõ prædicetur ens quiditatiuè; nõ erũt primę substãtię magis entia, quàm secũdę;

quare nec magis ſubſtantiæ,primóque,ac principaliter ſubſtantiæ. Nullam igitur vim habet diſtinctio differentiarum in vltimas,& non vltimas,vt ex ea oſtendatur, non prædicari ens quiditatiuè de omnibus differentiis.

Tertia concluſio.

Tertia concluſio. Etſi ens poteſt prædicari in quæſtione Quid eſt de paſſionibus particularium entium, ſaltem de quibuſdam;tamen non poteſt hoc pacto prædicari de ſuis paſſionibus. Prior pars huius concluſionis ex eo patet,quia etſi quædam paſſiones entiũ particularium nõ ſunt formaliter entia realia,ſed aptitudines quædam ad aliquid, cuiuſmodi eſt paſſio illa quantitatis, vt ſecundum eam res dici poſſint æquales,& inæquales) neque enim credendum eſt, eam eſſe qualitatem aliquã aliudúe accidens, quod ex natura quantitatis oriatur)tamen multæ ſunt formaliter entia realia, vt intellectus,& voluntas,quæ ſunt proprietates ſubſtantiarum materiæ expertium:de iis autem,quæ formaliter ſunt entia realia,non dubium eſt,quin ens reale prædicetur in quæſtione, quid eſt.Poſterior pars probatur eiſdem rationibus, quibus Scotus probauit tertiam partem ſuę aſſertionis. Nec enim hac ex parte inter nos,& Sco.vlla diſſenſio eſt niſi quòd ille putat paſſiones entis poſſe addere enti, ſiue ſignificare formaliter aliquid,quod ſit poſitiuum reale, nec tamen ſit formaliter ens, quod apertè fatetur de vno;nos autem credimus, nihil eas poſſe enti addere,niſi vel negationem, vel relationem rationis,vt quæſtione quinta oſtendemus.

Duplex genus paſſionum,ſiue proprietatum.

Quæ in re eadem ſit Auctoris ſententia, quæ Scoti de paſſionibus entis.

2. Sent. d. 1. q. 2. ad argumẽta.

Solutio argumentorum oppoſitarum opinionum. SECTIO III.

SVpereſt, vt ad ea argumenta ſecundæ & tertiæ opinionis, quæ noſtris concluſionibus aduerſantur, reſpondeamus. Nam,quod attinet ad ſententiam Auicennæ,nihil eſt quod dicamus,cùm nec falſa ſit,ſi rectè intelligatur,nec pugnet cum iis, quæ dicta ſunt.

Quo pacto verũ ſit obiectũ potentiæ dici quiditatiuè de ijs, quæ à potentia attinguntur.

Ad primum ſecũdæ opinionis dicendum eſt,non omnia,quę quomodocunque attinguntur à potentia, contineri quiditatiuè ſub illius ſubiecto adæquato, vt patet in ſilentio,motu,& figura,quæ,aliquo modo attinguntur ab auditu;ſed ea duntaxat,quæ per ſe,& directò cadunt ſub potentiam,vt hic ſonus, & ille.At paſſiones entis quoad id,quod enti addunt, non attinguntur per ſe, ac directò ab intellectu,cùm ſint vel negationes, vel relationes rationis; ſed per ipſum ens,cuius ſunt affectiones.

Paſſiones entis.

Ad ſecundum dicẽdum eſt,paſſiones entis quoad formale abſtractum,vel eſſe negationes,quę ſunt nõ entia,vel relationes rationis. Si autem concretè ſumantur,nec poſſe dici nõ entia,nec verò entia rationis,quia ſubiectum,aut quaſi ſubiectum, pro quo accipiuntur, ſit ens reale.Poteſt tamen vnum dici negatiuum; verum autẽ,& bonum relatiua rationis,quia hæc concreta verè,ac ſimpliciter dicuntur

tur de entibus realibus.Quòd si quis obiiciat, genus,& speciem dici entia rationis, etiamsi accipiantur pro animali,& homine, ergo pari ratione verum, & bonum posse dici entia rationis.Occurrendum est, eam locutionem esse impropriam, & figuratam,quia sumuntur concreta pro abstractis;quod etiam sæpe fit, cùm de entibus realibus est sermo, vt si dicas, album est qualitas. Verùm hæ locutiones vix admitti debent,& in plerisque rebus ne vix quidem vt si quis dicat,agens & patiens sunt accidentia. *Obiectio* *Dilutio.*

Ad tertium dicendum est, non rectè in primis ea ratione colligi, ens dici quiditatiuè de vno,quia ambo sunt vna atque eadem natura:alioqui liceret colligere,ipsum quoque vnum dici quiditatiuè de ente. Et quidem non desunt ex auctoribus secundæ opinionis, qui id cõcedant. Verùm quàm id sit absurdum, adeo apertũ est,vt explicatione non egeat.Adde,cùm Aristoteles ait,ens, & vnum,esse vnam atque eandem naturam;non ita id esse intelligẽdum,quasi velit,vtrumque significare formaliter vnam,& eandem essentiam,sed vnum non significare vllam aliã.Itaque sensus est negatiuus, vt suprà diximus.Loquitur autem eo pacto Aristoteles vt doceat, vnum non addere formaliter enti aliquid reale, sed solam negationem diuisionis.Vnde patet quid de cæteris passionibus dicendum sit. *Falsa sententia eorum, qui volũt, Vnum dici quiditatiuè de ente.* *Vt Flãdren.*

Ad priorem verò rationem earum, quibus Scotus secundam partem suæ assertionis confirmat,dicendum est;Primùm quidem,eam distinctionem,cui argumentatio innititur,nõ esse ad rem: siquidem differentiæ non vltimæ,vt à Sco.explicantur,non sunt ex iis,quibus genera per se diuiduntur;sed vel sunt concreta accidentium,vt albũ aut nigrum, ac proinde entia completa; vel sunt concreta formarum substantialium secundùm omnes gradus earũ simul; quæ concreta,etsi incompleta sunt, quemadmodũ, & formæ substantiales ex quibus fiunt;tamen non diuidunt per se vllum genus, sed tãtùm illæ, quæ sumũtur ex singulis gradibus formarum,vt patebit lib.7. Deinde verò, non rectè Scotum docuisse, differentias vltimas sumi ex sola vltima realitate formæ,quã nos vocamus vltimum gradum entitatis formæ. Nam aut debuit ponere differentias medias inter nõ vltimas,quas ait,sumi ex tota forma, & vltimas,quę sumũtur ex vltimo gradu;aut certè dicere, vltimas sumi ex quibusuis gradibus,siue illi sint vltimi,siue non vltimi;quandoquidem ex quolibet gradu formæ sumitur aliqua differentia. Denique ad argumẽtum neganda est maior:nec probatio quicquam efficit,cùm falso innitatur fundamento vniuocationis entis, quæ suprà impugnata est.Deinde, quia eadem ratione probabis, decem summa genera esse propriè differẽtia, ac proinde non summa genera.ita enim sunt diuersa inter se,vt tamen Scoti sententia vniuocè conueniant in ente:quod haud scio quo pacto Scotus non attenderit. *Differẽtiæ non vltimæ; quæ sint re vera.* *Contrà Scotum.* *Genera summa non propriè inter se differre.*

Ad posteriorem dicẽdum est,multa quoque in ea deprehendi vitia.primùm enim,etsi colligit institutu ex vniuocatione enti ;tamen

ſi ens eſt analogum, vt oſtendimus, nihil conficit. Poteſt enim ens alia ratione dici quiditatiuè de vltimo conceptu obiectiuo determinabili, vt de ſubſtantia genere ſummo; alia verò de vltimo conceptu determinante, vt de conceptu corporei; quos quidem intelligè eſſe vltimos in reſolutione. Deinde ſi quid colligit, non ſolùm cõcludit, non dici ens quiditatiuè de vlla differentia vltima, ſed nec de vlla omnino. Id enim, quod determinatur à forma, ſi modò ſit vniuocum, non poteſt pertinere ad quiditatem formæ determinantis. Poſtremò ſumit quaſi certum, ens ſecundùm conceptum communem eſſe veluti materiã primam, quod tum demum dici poſſet, ſi eius conceptus obiectiuus eſſet ſimpliciter præciſus ab omnibus conceptibus obiectiuis particularibus. Itaque ens non ſecundùm communem conceptum, quem omnino confuſum diximus, ſed ſecundùm conceptus diſtinctos primò determinabiles in compoſitione, & vltimò in reſolutione, ſubit vicem materiæ primæ; vt ſecundùm conceptũ ſubſtantiæ, aut quantitatis: differentiæ verò, quę proximè diuidunt eiuſmodi conceptus, ſubeunt vicem formarum ſubſtantialium, quæ ſunt primæ in compoſitione, & vltimæ in reſolutione; veluti corporeum, & continuum.

Quo pacto ens materiæ primæ vicẽ ſubeat.

Denique iis argumentis, quibus Scotus tertiã partem ſuæ aſſertionis confirmat, nihil eſt repugnandum, quia rectè probant poſteriorem partem tertię cõcluſionis noſtrę, ſumpto ente pro ente reali, vt in hac quæſtione ſumitur.

VTRVM EXISTENTIA RERVM diſtinguatur ab eſſentia.

QVÆSTIO IIII.

Trium opinionum enumeratio, primæque explicatio, & impugnatio.

SECTIO PRIMA.

POSVIMVS initio ſuperioris quæſtionis, exiſtentiam diſtingui aliquo modo ab eſſentia; nunc vtrum ita res habeat, & qualis ſit earum diſtinctio videamus. Eſt enim hac de re inter Philoſophos non mediocris contentio.

Prima opinio de diſtinctione eſſentiæ ab exiſtent.

Alij enim dicunt, exiſtentiam nullo pacto diſtingui ab eſſentia: tametſi exiſtẽtia diſtinguatur ab exiſtere, & exiſtente, itémque eſſentia ab eſſe, & ente ſola grammatica diſtinctione, tanquam abſtracta à concretis, & nomina verbalia à verbis, & participiis: quæ diſtinctio non cernitur in rebus ſignificatis, ſed in modo ſignificandi, & concipiendi. Exiſtentia enim & eſſentia, vt aiunt, ſolam naturam cuiuſque rei ſignificãt: exiſtere autẽ, & eſſe, habere eſſentiam: exiſtens denique & ens, ſi ſumantur vt participia, ſignificant habẽs eſſentiam in tempore præſenti; ſi autem ſumantur vt nomina, ſignificant

gnificant habens essentiam absolutè; id est, sine adsignificatione temporis præsentis.

Alij existimant existentiã, etsi in Deo non distinguitur ab essentia distinctione vlla inuenta in rebus; tamen in creaturis distingui reali distinctione, vt rem vnam ab alia re. *Secunda.*

Alij dicunt, existentiam creatam distingui quidem aliquo modo ab essentia, atque adeo distinctione inuenta in ipsis rebus: sed tamen non vt rem vnam à re alia. *Tertia.*

Ioã. Gãd. hoc lib. q. 3. Niph. disp. 2.

Sententia quorundã de distinctione qui ditatis ab essentia.

Sunt denique qui existiment, in rebus corruptibilibus distingui esse ab essentia, in perpetuis non item. Sed eorum sententia prætermittenda nunc est, quòd in alienũ sensũ quæstionẽ detorqueant, sumentes esse pro quiditate, de cuius distinctione ab essentia hoc loco non agimus.

Quod si quis eodẽ modo atq; illi, respõdeat, sed tamen sumat esse pro existere, & distinctionẽ pro separatione (tametsi impropria) quasi dicat, res corruptibiles nõ semper existere, perpetuas semper; nulla erit in quęstione difficultas, nisi quod adhuc reliquũ erit dubiũ idẽ, de quo superiores tres sentẽtię dissentiũt, de modo, inquã, distinctionis existẽtię ab essentia. Ita satis erit, si tres superiores discutiamus.

Auctores primæ opinionis.

Prima opinio est Heruæi quoli. 7. q. 9. Gab. in 3. d. 6. q. 2. & Nominalium, in quam etiam inclinat Durand. in 1. d. 3. q. 2. quanquã in 3. d. 6. q. 2. videatur dubitare. ait enim in posteriori loco existentiã vel esse idem cum essentia vel eam immediatiùs sequi quacunque proprietate. Quæ sentẽtia quinque argumentis potissimùm probari solet. *Argumẽtum primum.*

Primum est. Ita se habet existẽtia ad existere, vt essentia ad esse, atqui existere, & esse nullo pacto distinguuntur, ergo à commutata proportione, nec existentia, & essentia.

2 Secundum. Realitas rei nullo modo distinguitur ab essentia rei; at rem existere idem est omnino atque esse realiter, igitur rem existere, seu habere existẽtiam, idem est omnino atque habere essentiam, & à coniugatis, existentia rei idem omnino est atque essentia rei.

3 Tertium. Si existentia distingueretur ab essentia tanquam aliquid illi adiunctũ, nulla esset creatio; consequens est absurdissimum; ergo & antecedens. Maior ex eo probatur, quia creatio est actio, per quam aliquid perducitur ex non esse ad esse, nulla suppolita entitate illius; nunc autem si esse est aliquid adiectũ essentiæ, iam ad creationem supponitur ipsa essentia, quæ tamen per creationẽ accipit esse.

4 Quartum. Si existentia non esset idem, quod essentia, in omni generatione darentur duo termini totales, seu duo composita, quę per se fierent, quorum vnũ esset ipsa essentia rei, quæ constat materia, & forma, alterum, totum hoc, essentia existens, quod constaret ex essentia, & existentia: at duo termini totales vnius mutationis nõ sunt admittendi: ergo nec distinctio existentiæ ab essentia.

5 Quintũ. Quãdocũq; aliquid diuiditur per duo membra, quorum alterũ destruit diuisũ, reliquũ membrũ nihil addit diuiso, siue reale,

ſiue rationis,ſed ſolùm affirmat ipſum diuiſum;vt patet in diuiſione hominis per verum, & pictum, aut per viuum, & mortuum:huiuſmodi autem eſt diuiſio entis per ens actu, & ens potentia;ſiquidem lapis potentia non eſt lapis, & ita res habet in cęteris, igitur ens actu,ſiue actu exiſtens,nihil omnino addit enti abſolutè ſumpto, ſiue reale, ſiue rationis.

Loca Ariſtotelis pro eadē opinione.

Confirmatur hęc ſententia ex iis, quæ Ariſt. docet. Ait enim hoc capite,idē eſſe dicere hominē,atq; ens hominē,id eſt,hominē exiſtētē:Et rurſus;Quęcunq; eadem generatione generantur,& eadē corruptione corrumpuntur,eſſe eandē naturā:latis autem patet,eſſe,& eſſentiam eadem generatione generari, & eadem corruptione corrumpi;imò etiam per ſe primò:neq; enim datur vnū ante aliud.Scribit etiam libro ſequenti cap.7.hunc in modū. Quoniam igitur eorum,quæ prædicantur,alia quid eſt ſignificant,alia quale,alia quantum,&c. ipſum eſſe, idem, quod vnumquodque iſtorum ſignificat, Nihil enim hęc differunt,homo valens eſt, & homo valet &c. *tex.3.* *tex.14.*

Impugnatur.

Verùm hæc ſententia,vel his rationibus facile refutatur.Duo prędicata communia,quę ita affecta ſunt ad idem ſubiectū,vt alterū de eo dicatur in quęſtione Quid eſt,alterum non item,ſi non re,ſaltem ratione diſtingui debent;alioqui eodem modo de eo ſubiecto diceretur:at ens, quatenus ſignificat exiſtentiam de nulla re prędicatur in quęſtione Quid eſt, prętерquam de Deo, vt patet ex prima concluſione ſuperioris quęſtionis;quatenus autem ſignificat eſſentiam de omnibus rebus prędicatur in quęſtione Quid eſt, vt patet ex ſecunda concluſione eiuſdem: ergo &c.

Exiſtentiam de ſolo Deo dici quidditatiuè.

Prętерea ſi exiſtētia,nec in Deo,nec in creaturis vllo modo differret ab eſſentia,nō eſſet propriū diuinę eſſentię eſſe ſuam exiſtentiā; hoc autē pugnat cum omnium Theologorū ſententia;ergo & illud.

Reſpōſio Heruei.

Huic argumento reſpondet Herueus,Ideo dici à Theologis,Deum eſſe ſuam exiſtentiā, quia nomina cōcreta in diuinis, nec ex formali ſignificatione,nec ex modo ſignificandi important aliquid diuerſum à diuina eſſentia:quo fit,vt quemadmodum verè dicimus,Deus eſt ſua eſſentia,ſic etiam dicere poſſimus Deus eſt ſua exiſtentia. Ideo autem hominem,Angelum,& alias creaturas non dici ſuas exiſtentias, quia nomina concreta in creaturis important multa, & diuerſa entia : ſignificant enim aliquam vnam eſſentiam ex formali ſignificatione:ex modo autem ſignificandi concretorum,importāt cętera omnia, quæ cum illa eſſentia coniuncta ſunt. Verbi cauſa, homo ſignificat ex formali ſignificatione ſolam humanam naturā, ex modo autem ſignificandi importat quantitatem, & omnes qualitates, quæ ſunt cum natura humana coniunctæ.Angelus item ſolam naturam angelicam formaliter ſignificat ; ex modo autem ſignificandi concretorum nominum importat omnia accidentia,quę Angelo inhærent. Vnde fit,vt quemadmodū falſō dixeris, hominē, & Angelum eſſe eſſentias ſuas;quòd vterque plura importet,quàm eſſen-

Diſcrimē inter nomina cōcreta in diuinis, & in creaturis.

Idem diſcrimen tradit D. Thom. ſupra Bort. de hebdomadibus.

essentiam suam, sic etiam falsò dices, hominem, & Angelum esse suas existentias, quæ eadem sunt omnino cum suis essentiis.

Verum hæc responsio nullam vim habet. Primùm, quia etsi hoc discrimen cernatur inter Deum, & creaturas, quatenus significātur nominibus concretis; nullum tamen habet locū, quatenus significantur abstractis. Vt enim Deitas nullo pacto distinguitur à sua existentia, sic etiā auctores sentētiæ, quā impugnamus, fatentur humanitatē nullo pacto distingui à sua existētia, quod tamen negāt Theologi: atq; ideo nos in obiiciendo, abstracto nomine essentiæ diuinæ vsi sumus. Deinde quia Theologi, dum hoc discrimen constituunt inter Deū & creaturas, non agunt de Deo, & creaturis, vt his vel illis nominibus significātur, sed de reb⁹ ipsis, vt de homine, quatenus homo est, seu quatenus quędā substantia, vt à cæteris omnibus entibus distinguitur. Postremò, quia si hęc sentētia vera sit, necessariò sequetur, apud eos, qui nullā relationē realem in creaturis agnoscunt, si angelus creetur sine vllo prorsus accidente absoluto (quod fieri nil videtur repugnare) fore, vt eiusmodi angelus nō solùm quaten⁹ nomine abstracto significabitur, sed etiā quatenus cōcreto, eodē prorsus modo idē sit cū sua existētia, quo id Theologi affirmant de Deo; quòd certè ne ipsi quidē relationū realium impugnatores cōcedere audebūt. Quòd si auctores huius sentētiæ huic argumento respondeant, etiā angelum sine vllo accidēte creatum non posse dici suam existentiam, eo quòd sublatis omnibus accidentibus adhuc sit suppositū, quod quidē vt omniū Theologorū sententia distinguitur ab essentia, ita etiā distinguitur ab existentia; nihil ad rē erit responsio. Neq; enim loquimur de distinctione existētiæ à supposito seu subsistēte, sed ab essentia siue natura. Accedit, ꝙ nō desunt ex ijs auctorib⁹ qui existimēt, suppositū & naturā idē prorsus esse à parte rei, soloq́; significādi modo distingui. Quòd si omnino idē sūt à parte rei, profectò quemadmodum essentia huius angeli creati sine accidente reali erit prorsus idem cum existētia eiusdem; ita & suppositum.

Respōsionis impugnatio.

D. Th. 3. p. q. 17. & doct. in 3. lib. sent. d. 6.

Refellitur alia responsio.

Vt Dur. in. 1. d. 34 q. 1.

Suppositū

Postremò. Si essentia, & existentia, etiam in creaturis penitus idem essent, & pari ratione existere, & esse ens (sumpto ente vt formaliter significat essentiam) quo pacto hæc est vera, Antichristus non existit, sic etiam hęc esset vera, Antichristus non est ens; at hoc est falsum; ergo & illud. Probatur minor. Quia si Antichristus non est ens; ergo nec substantia, nec homo, ac proinde nec Antichristus; quæ est aperta contradictio.

Hanc etiam rationem dissoluere conatur Herueus asserens, idem posse negari de seipso alio modo sumpto, vt homo actu de homine potentia. Itaque existimat, hanc esse nunc veram, Antichristus non est Antichristus, quemadmodum hæc, Antichristus non existit, idq́ue propterea quòd Antichristus potētia non sit Antichristus actu, qui solus verè, ac simpliciter est Antichristus.

Solutio Heruei.

Sed nec huiusmodi respōsio dissoluit propositum argumentum.

Refutatio.

Primùm,quia hæc eſt ſimpliciter falſa,Antichriſtus nõ eſtAntichriſtus(neque enim apertior eſt vlla contradictio , ſi ſimpliciter, & ex vi verborum iudicanda eſt)& tamen hæc eſt ſimpliciter vera,Antichriſtus non exiſtit.Deinde,quia hæc poſterior eſt contingens, cùm aliquando futura ſit falſa;illa verò, ſi in eo ſenſu, quem ille ei tribuit,admittenda eſt,planè eſt neceſſaria , cùm nullo vnqnam tempore,propoſitio hæc Antichriſtus potentia non eſt Antichriſtus actu,falſa eſſe poſſit.

Exiſtẽtiã diſtingui ab eſſentia ex Ariſtotelis ſententia.

Poteſt item refutari eadem opinio ex Ariſtotelis ſententia 2. Poſt. cap.7.vbi perſpicuè docet, eſſentiam diſtingui ab eſſe , ſiue ab exiſtentia his verbis: Quid autem ſit homo,aliud eſt , quàm hominem eſſe,& rurſus;Eſſe verò nulli rei eſt ſubſtãtia, id eſt,eſſentia.Item ex diuiſione quæſtionum, quam tradit initio eiuſdem libri , ſi ita concludas; Quæſtio quid eſt,Ariſtotele auctore,diſtinguitur à quæſtione An eſt;ergo & quiditas ſiue eſſentia ab exiſtentia.Ita patet,falſam eſſe primam ſententiam,neceſſarióque diſtinctionem aliquam cõſtituendam eſſe inter eſſentiam , & exiſtentiam,quæ non ex verbis tantùm,& modo ſignificandi ſumatur.

tex. 7. 2. Poſt. tex. 5.

Ita argumẽtatur Ægidius in tractatu de Eſſe, & eſſentia.q.9.

Secundæ opinionis impugnatio. SECTIO II.

D. Thomæ, eiuſque ſectatorum ſententia.

SEcunda opinio , quæ quoad poſteriorem partẽ,primæ ſententiæ opponitur(nã de priori parte nulla eſt cõtrouerſia) placet Diuo Thomæ 2.cõtra Gen.cap.53.in libello de ente, & eſſentia cap. 5. & in tract. de formis quæſtio.3. ar. 3.& aliis locis compluribus, vt illum interpretantur Ferrarienſis in commentariis primi loci;Caiet.in commentariis ſecundi;Cap.in primum ſent. d.8.q. 1. Paulus Sonc. hoc loco q. 12. & reliqui doctrinæ illius non modò ſectatores , ſed etiam inſectatores: excepto vno , aut altero ex recentioribus Thomiſtis, qui eius ſententiam minùs rectè videtur explicare.ſic enim ſcribit ipſe in loco citato de formis(Nec poteſt ad hoc reſponderi(ſicut quidam volunt)quòd eſſe,& forma differant ſecundùm rationem, ſed tamen ſint idem ſecundùm rem, & cæt.] Eandem ſententiam amplectitur Ægidius Rom.in primum ſent.d.2. q. 4. art. 1. Quæ quinque etiam potiſſimùm argumentis quemadmodum ſuperior confirmari ſolet.

Caiet. ca. 7. de Ente, & eſſentia. q. 11.

Argumẽtum primum huius opinionis.

Primum eſt. Nulla res eſt in potentia ad ſeipſam,vt patet;eſſentia creaturæ eſt in potentia ad ſuam exiſtentiam ; non eſt igitur idem re cum ſua exiſtentia.

2 Secundum.Nulla res verè intelligi poteſt ſub oppoſito eius, cum quo eſt idem realiter(neque enim homo intelligi poteſt ſub oppoſito animalis, aut rationalis , quia eſt idem re cum animali, & rationali;eodemque modo res habet in cæteris) at eſſentia cuiuſlibet creaturæ poteſt verè concipi,ac intelligi ſub oppoſito ſuæ exiſtentiæ,vt cum eſſentia roſæ,aut tonitrui intelligitur non exiſtere; igitur nullius creaturę eſſentia eſt idem re cum ſua exiſtentia.

Tertium

Tertium. Par est ratio in existentia substātiæ creatæ,atque in exi- 3
stentia accidentis,vt vel vtraque vel neutra dicatur distingui ab es-
sentia distinctione reali, at existentia accidentis distinguitur re ipsa
ab essentia accidentis;ergo & existentia substantiæ creatæ ab essen-
tia substantiæ creatæ. Minor ex eo videtur perspicua,quia in sacra-
mento Eucharistiæ quātitas panis amittit re ipsa existentiam illam,
quam habebat in pane,vtpotè existentiam in illo ; & quod plus est,
accipit nouā existentiam substantiæ,qua possit esse subiectum re-
liquorum accidentium,vt quidem dicunt.Ita fit,vt omnis existen-
tia creata distinguatur re ipsa ab essentia,cuius est existentia.

Quartum.Si existentia creaturæ nō distingueretur re ab essentia, 4
nō reciperetur in illa;consequens est falsum, & absurdum; ergo &
antecedens.Maior patet,quia nulla res dicitur recipere se ipsam.Mi-
nor probatur dupliciter.Primùm, quia si existentia creaturæ nō re-
cipitur in essentia;nulla est ratio cur hoc existens,per se,& hoc intel-
ligens(accepto nimirū vtroq; termino pro eodē homine,aut Ange-
lo)sint idē subiecto:neq; enim duo aliqua dicuntur idē subiecto;ni-
si quia vel alterum inest alteri, vel vtrumq; eidem tertio:at nec in-
tellectio potest inesse ipsi existētiæ per se cùm existētia sit vltimus
actus, seu forma cuiusq; rei; nec itē existentia per se potest inesse in-
tellectioni, cùm priùs natura res existat,quàm intelligat: ergo, nisi
vtraq; recipiatur, ac insit in essentia,nulla prorsus ratio relinquitur,
cur hoc existēs per se,& hoc intelligēs sint idē subiecto;quod tamen
negari nullo modo potest,cùm perspicuū sit, vnū,& idem suppositum esse per se existens,& intelligēs. Deinde, quia si existentia sub-
Sonc. hoc modo, aliter Caiet. stantiæ creatæ non reciperetur in essentia,illud absurdum admittē-
dum foret,esse eā infinitam. Nulla enim forma est limitata,& finita,nisi aut propter differentiā,qua contrahitur, quo pacto color est finitus in albedine;aut propter subiectū,in quo recipitur,quo pacto albedo limitatur ad certos gradus,quia recipitur limitatè in subiecto:cùm ergo existētia creaturæ nō sit limitata,& finita per differē-
Ita Ferra riē.in loco citato. tias(existētia enim,cùm sit vltimus actus,non potest limitari per alios actus, cuiusmodi sunt differentię) efficitur, vt,nisi sit limitata propter receptionē in essentia,necessariò sit illimitata,& infinita.

Quintū.Id,quod cōuenit alicui non per vllam causam effectiuā, 5
distinguitur re ipsa ab eo,quod non conuenit eidē,nisi per aliquam:
atqui prædicata essentialia conueniunt creaturis non per vllā cau-
sam effectiuam(siquidem huiusmodi propositiones,Homo est ani-
mal,Homo est substantia, & similes semper fuerunt veræ, etiam
antequàm Deus quicquam efficeret)prædicatum autem,quo de re-
bus creatis affirmatur existentia , non conuenit creaturis, nisi per
causam efficientem,vt patet:non est igitur dubium,quin essentia,&
existentia creaturarum re ipsa distinguantur.

Eadem sentētia confirmatur ab his auctoribus ex loco illo Arist. *Confirmatur ex Aristotele*
tex. 7. 2. Poster.cap.septimo,quo superiorem opinionem impugnauimus.

dicunt

Dicũt enim verba illa planè ſignificare diſtinctionem realem inter eſſentiam,& exiſtentiam,cùm affirment, aliud eſſe eſſentiam,aliud exiſtentiam. Idem quoq; volunt,docuiſſe Boëtium in libro de hebdomadibus cap.1.cùm ita ſcripſit, Diuerſum eſt eſſe, & id quod eſt, & paulò inferiùs,Eſt autem aliquid,cùm eſſe ſuſceperit. *Ex Boëtio.* *Propoſ.2.* *Propoſ.3.*

Verùm huiuſmodi ſententia non videtur probanda.Primùm,quia ſi exiſtentia creaturarum diſtingueretur ab eſſentia,vt res à re,poſſet ab illa ſeparari diuina poteſtate,preſertim cùm neutra quicquam includat alterius;at nullo modo videtur fieri poſſe,vt exiſtentia v.g. huius lapidis permaneat in rerum natura pereũte eſſentia eiuſdem lapidis, aut cõſeruata ſeparatim ſub alia exiſtentia, quemadmodum illi conſeruari poſſe arbitrantur, argumento ſumpto ab exiſtentia naturæ aſſumptæ à Verbo diuino. *Refutatio propoſitæ ſententiæ, quia eſſentia,& exiſtentia ſeparari nequeant.*

Deinde,quia fruſtra inducitur realis diſtinctio, tãquam rei à re,vbi minor eſt ſatis, quàm realis: quicquid autem illi efficiunt,ac defendũt ſua illa diſtinctione exiſtẽtię ab eſſentia,nos efficiemus, ac tuebimur minore,vt patebit.Atque hęc communia ſunt argumenta. *Quia ſuperuacanea ſit realis earũ diſtinctio.*

Tertiò,quia ſi diſtinguuntur vt res à re,erunt vtique diuerſa entia realia.Quare cùm nulla ſit ratio cur,ſi exiſtentia eſt ens reale,non ſit ens reale completum (ea ſaltem, quæ eſt cõpletarum rerum)ponetur profectò huiuſmodi exiſtentia in prædicamentis; quod & ipſi de communi Philoſophorum, & Theologorum cõſenſu negant;& fieri non poſſe patebit libro ſequenti. *Quia exiſtentia nõ ponatur per ſe in prædicamentis.*

Refutatur quoq; eadem ſententia ex iis, quę Ariſtoteles ſcribit 2. Poſt.cap. 1. cùm excludit à numero earũ quęſtionũ,quę plura complectuntur,quæſtiones, An eſt, &, Quid eſt.Ideo enim id facit,quia nunquam earũ termini ſignificant plures res; cùm interim id ſæpe contingat in quæſtionibus,Quia eſt,& Propter quid eſt. *Ex Ariſtotele.* *text.1.*

Approbatio tertiæ ſententiæ,& refutatio trium quorundam ſenſuum illius.

SECTIO III.

Media ſẽtentia.

TErtia demum ſententia,quæ vt media eſt,ita veritatem attingere videtur, eſt fermè Realium Scholaſticorum, atque adeo quorundã recentiorum Thomiſtarum,qui nobis videntur inuitum etiam D. Thomam in eandem ſententiam trahere.Verùm non omnes eodem modo eam explicant. *Sot. 2. Phy.q.2. & in 4. ſent.d.10. q.2.p.ſi. Frãciſcus Victoria. Quo lib. 9. & 10.*

Henrici explicatio.

Henricus enim Gandauenſis in Quolibetis ait,creaturam exiſtentem nihil addere vltra eſſentiam, niſi relationem quandam, quæ idem ſit re cum eſſentia,& terminetur ad cauſſam efficientem.à qua creatura actu ſit, aut conſeruatur.Sed hæc Henrici ſentẽtia,niſi profundius aliquid intelligat,non eſt probanda.Iſto enim modo nihil aliud eſſet exiſtere creaturæ, quàm referri relatione actualis *Refutatio*

actualis dependẽtiæ ad cauſam efficientem; quod non ſolum ex eo falſum eſſe deprehenditur, quia exiſtendi verbum non eſt relatiuum, ſed abſolutum; verum etiam quia relatio actualis dependentiæ ſupponit exiſtentiam creaturæ dependentis.

Recentio resquidã. Alij dicunt, creaturam exiſtentem nihil addere ſuæ eſſentiæ, niſi hoc ſolùm, q̃ ſit extra cauſas ſuas. Sed nec huiuſmodi ſentẽtia placet. Nã ſi idẽ eſſe credunt, rẽ eſſe extra ſuas cauſas, quod referri ad illas relatione actualis depẽdẽtiç, ex proximè dictis refutata relinquitur. Si verò idẽ eſſe putant, quod rem productam eſſe à ſuis cauſis, & nondum corruptam, aut annihilatam; ex eo non eſt probanda ſentẽtia, quia hæc oratio non ſignificat formaliter, rem habere eſſe actu, ſed accepiſſe illud à cauſa ſua, & nondum amiſiſſe, quæ haud dubiè ſunt cõditiones coniunctæ cum actuali exiſtentia creaturarum, nõ ipſa earum actualis exiſtentia. Si denique idem, quod rẽ neq; eſſe ſolùm obiectiuè in intellectu, neq; etiam in ſola poteſtate ſuarũ cauſarum (neque enim alius præterea ſuccurrit ſenſus illorum verborum) de eo eſſe nos quærimus, qui nam ſit, & quo pacto ab eſſentia diſtinguatur. Itaque nihil liquidò conſtat ex hoc explicandi modo.

Alterius explicationis reiectio.

Alij Recentiores. Alij denique, dicunt, exiſtentiam creaturæ diſtingui formaliter ab eſſentia, quo pacto ſimilitudo diſtinguitur ab albedine, poſita identitate reali relationum cum ſuis fundamentis. Verùm hæc explicatio, quæ Scoto à quibuſdam tribuitur, nec Scoto tribuenda eſt, vt eius quoque ſectatores aſſerunt nec videtur vera. Ea enim ſola propriè diſtinguuntur formaliter, quæ ſunt diuerſæ entitates, vt ſubſtantia, & quantitas; animal, & rationale; aut vnum addit aliquid entitatis entitati alterius, vt homo, & animal, exiſtentia autem non diſtinguitur ab eſſentia, vt entitas ab entitate, cùm non ſit quiditatiuè ens, vt patet ex dictis; vnde ſit, vt nec entitatem enti poſſit adiungere. Præterea, ſi diſtingueretur formaliter ab eſſentia, ac proinde eſſet ens, cùm nulla ratio appareat, cur non eſſet completum (ea ſaltem, quæ eſſet completarum rerum, vt contra ſecundam opinionem dicebamus) poneretur vtique per ſe in vno aliquo, aut pluribus prædicamentis, at non ponitur per ſe, vt omnes fatentur, ergo &c. Quòd ſi quis illam, aut contra omnium communem ſententiam dicat, eſſe ens completum, & poni per ſe partim in prædicamento quantitatis partim in prædicamento Quando (in his enim prædicamentis videbuntur per ſe poni durationes ſucceſſiuæ, & non ſucceſſiuæ creaturarum, à quibus nihil credentur differre ipſæ earum exiſtentiæ) aut certè aſſerat, eſſe ens incompletum vtpotè actum quendam vltimum, quo quælibet ſpecies contrahatur ad ſua indiuidua (hæc enim ſententia alicui forſitan arrideat) vtrumque nos fieri non poſſe, latè oſtendemus libro ſequenti.

Vti Trõb. lib. 5. q. 6.

Tertia explicationis refutatio.

Aliter probant ſectatores Scoti eſſentiam, & exiſtentiam non diſtingui formaliter. Quia eadem, inquiunt, eſt definitio hominis actu exiſtentis, & hominis abſolutè. Quę ratio, ſi bona eſt, ad ſuperiorem

Scoti ſectatorum ratio.

Definitio rem reuocari debet. Quia enim actualis exiſtentia non eſt entitas; iccirco non alia definitio tradenda eſt hominis abſolutè ſumpti, alia hominis exiſtentis actu: multiplicatio enim definitionum ex multiplicatione entitatum naſcitur.

Vera explicatio tertiæ ſententiæ. SECTIO IIII.

QVo igitur pacto media ſententia vera ſit, tribus concluſionibus explicandum eſt.

Prima concluſio. Prima concluſio. Exiſtentia creaturarum non eſt idem omnino, quod eſſentia illarum. Quę concluſio ex impugnatione

Secunda. primę ſententię perſpicua eſt.

Secunda concluſio. Exiſtentia creaturarum non diſtinguitur ab eſſentia illarum realiter, ſiue vt res à re. Hæc item patet ex impu-

Tertia. gnatione ſecundæ ſententiæ.

Mutuo intrinſecus. Tertia concluſio. Exiſtentia creaturarum diſtinguitur ab illarum eſſentia ex natura rei; non tamen formaliter, ſed tanquam vltimus eius modus intrinſecus. Voco autem modum intrinſecum, eum, qui conuenit rei, non per aliam realitatem, ſiue entitatem; quales ſunt modi, quibus diſtinguuntur genera ſumma inter ſe; & modus, quo intẽſio trium graduum diſtinguitur ab albedine, cuius eſt intenſio. Quocirca qualitates, quę dicuntur modi ſubſtantię, vt habitus, figura, & huiuſmodi alia, ideo non ſunt modi intrinſeci ſubſtantię, quia conueniunt ſubſtantię per aliam entitatem ab entitate ſubſtantiæ,

Author concluſionis 3. nempe per entitatem qualitatis, quę eſt verum ens ab entitate ſubſtãtiæ diſtinctum. Atque hæc concluſio eſt Alexandri Alenſis in ſeptimum librum huius operis, quam fatetur ſe ab aliis accepiſſe; eandémque poſtea ſequutus eſt Scotus, & alij complures.

In textũ 22. Vide Scoti additionem 1. quæſtionis 1. quolibeti 1. Prima pars huius concluſionis probari poteſt argumentis ſecundę ſententię ad verum ſenſum reductis. Id enim ſolum efficiunt, vt exiſtentia creaturarũ diſtinguatur ab earũ eſſentia, ſecluſa omni operatione intellectus, vt ex eorum ſolutione patebit, hoc autem eſt

Quotuplex diſtinctio ex natura rei. diſtingui ex natura rei. Secũda pars ex fine ſuperioris ſectionis patet. Tertia probatur. Quia quicquid diſtinguitur ab aliquo ex natura rei, & non realiter, aut diſtinguitur ab eo ratione alicuius realitatis, vt homo ab animali additione differẽtiæ, aut ratione modi intrinſeci, vt albedo certę intẽſionis ab albedine abſolutè additione determinationis; aut ratione vtriuſq;, quo pacto ſimilitudo diſtinguitur ab albedine, in qua fundatur, habet. n. nõ ſolũ diuerſã realitatẽ, ſiue entitatẽ, ſed etiã diuerſum modũ eſſendi, cùm pertineat ad aliud prędicamentũ. At exiſtentia creaturarũ diſtinguitur ab eſſentia earum ex natura rei, nec realiter, vt oſtenſum eſt, & inſuper non eſt formaliter realitas vlla, ſiue entitas, vt formaliter ab eſſentia diſtingui poſſit: reſtat igitur, vt diſtinguatur ab eſſentia tanquam modus in-

Exiſten- trinſecus illius. Quòd autẽ diſtinguatur vt vltimus, ex eo patet, quia

quic-

Lege D. Th. in tract. de formis. q. 3 art. 3. In his fūt D. Tho. 1. p. q. 3. ar. 4. & alibi sæpe Sept. 2. sentent. d. 3. quæ. 3. Aegidij quolib. 1. q. 7.

quid in creaturis cōcipitur ſub quauis entitate, aut modo entitatis, qui non ſit actualis exiſtentia, adhuc vlterius naturæ ordine concipi poteſt ſub actuali exiſtentia. Atq; hęc eſt cauſa, ob quam Theologi, ac Philoſophi dicunt, exiſtentiam eſſe vltimam actualitatem omnis formę. Dicerem generaliùs [omnis entitatis] quia omnis entitas habet ſuam exiſtentiam, etiam entitas materiæ primæ, vt patebit lib. 8. Verùm illi partim preſſiùs loquuntur de exiſtentia in illo pronunciato; partim ſunt ex eorum numero, qui putant, omnem exiſtentiam prouenire à forma.

Etiam eſſe vltimum modū intrinſecū.

Eſſe vltimam actualitatē omnis entitatis.

Sed quærat aliquis hoc loco, Qui fieri poſſit, vt exiſtentia actualis ſit vltima actualitas omnis entitatis, cùm ipſa adhuc ſit in potentia, vt ſit actu. exiſtentia enim roſę, cum roſa non exiſtit, eſt in potentia vt ſit actu; quo eodē modo res habet in cęteris exiſtētiis creaturarū.

Prima dubitatio.

Quęrat item. Num quemadmodum inferiora cōſtituuntur ex entitatibus ſuperiorum, ita etiam exiſtentię inferiorum conſtituantur ex ſuperiorum exiſtentiis.

Secunda.

Quęrat poſtremò, Quid interſit inter exiſtentiam, & ſubſtantiā, & quibus primò vtraque conueniat.

Tertia.

Verùm miſſa extrema dubitatione, quoniā maioris negotij eſt, & latè diſputabitur lib. ſequēti; ad primam dicendū eſt, exiſtentiam roſę, & cuiuſuis alterius rei non exiſtentis, non propriè eſſe in potentia vt ſit actu; ſed roſam potiùs, & quamcunq; rem aliam non exiſtentem eſſe in potentia, vt ſit actu per illam. Neque enim exiſtentia, ſi propriè loquendum eſt, exiſtit, quemadmodum neq; albedo eſt alba, ſed eſt id, quo res formaliter exiſtit, quo pacto albedo eſt id, per quod res formaliter eſt alba. Quòd ſi quis colligat, exiſtentiā nihil eſſe, aut ſaltem non eſſe quicquam reale, quia quod non exiſtit in rerū natura, non ſit reale quicquā, ſed vel nihil, vel ens rationis, vel aliquid fictitiū: negandū eſt antecedens. Nam vt aliquid ſit reale, ſatis eſt, ſi per illud aliquid realiter exiſtat. Verùm latè ſumpto exiſtēdi verbo, dici poteſt exiſtentia exiſtere, quemadmodū albedo nonnunquam dicitur albere, & lux vſitatius lucere, cùm interim ſola res ſubiecta propriè dicatur albere, ac lucere. Hoc igitur pacto nō dubiū eſt, quin exiſtentia ſit in potentia, vt ſit actu. Sed hinc non efficitur, vt nō ſit vltima actualitas omnis entitatis. Siue enim ipſa ſit actu, ſiue non ſit, ſemper ſuapte natura eſt vltimus modus intrinſecus cuiuſque entitatis, quemadmodum forma ſubſtantialis, ſiue ſit actu, ſiue non ſit, ſemper tamen eſt prima forma materię, & quantitas primum accidens abſolutum ſubſtantię corporeæ.

Prima dubitationis ſolutio.

D. Th. 1. p. q. 45. art. 4.

Ad ſecundam dubitationem dici poteſt, Quemadmodum ex paſſionibus ſuperiorum non conſtituuntur paſſiones inferiorum, vt apertū eſt; ita nec exiſtentias inferiorum ex ſuperiorū exiſtētiis conſtitui. Hoc tamen intereſt, quod paſſiones, ſi ſunt vera accidentia, conſtant ſuis generibus, & differentiis pertinentibus ad aliquod prędicamentū; exiſtentię autem nullis conſtant generibus, & differentiis,

Secūda.

tiis, vt patebit libro ſequenti; quod Scotus animaduertit ad diſtinctionẽ tertiam 2. ſenten. ſed ſunt modi quidam eſſendi ſupponentes quamlibet entitatem, ſiue ſimplicem, ſiue compoſitã in eſſe poſſibili, quo pacto in prædicamentis ſpectantur; & ponentes formaliter earum quamq; in eſſe actuali, quod vocamus eſſe in rerum natura. Poteſt etiam dici exiſtentiam nõ conuenire immediatè cuilibet entitati, ſed cuilibet entitati ſingulari per ſe; naturáſq; vniuerſales non exiſtere per proprias, & peculiares exiſtẽtias, ſed per exiſtentias ſingulariũ per ſe; de qua tamen controuerſia libro ſequenti agendũ eſt. Scot. 2. d. 3. q. 1.

Solutio argumentorum primæ opinionis.

SECTIO V.

Eſſe duobus modis ſumi poſſe.

His expeditis, ad primũ primę opinionis argumentũ dicendum eſt; Quemadmodum Ens, ita & Eſſe duobus modis accipi poſſe, Vno, vt ſignificat exiſtere, quæ eſt propria verbi ſignificatio, altero vt ſignificat eſſentiam, quo pacto ſumitur lib. 3. de Anima cap. 4. cum dicitur, Aliud eſſe carnem, aliud carnis eſſe, id eſt carnis eſſentiã. Si ergo eſſe in argumento ſumatur priori modo, neganda eſt propoſitio, ſi poſteriori, neganda eſt aſſumptio, quo pacto nihil conficitur. tex. 9. & 10.

Ad Secundum conceſſa vtcunque maiore, eo quod eſſe exiſtentiæ non dicatur realitas quemadmodum neque entitas, neganda eſt minor. Neque enim idem omnino ſunt exiſtere, atque eſſe realiter, ſed ſumpto Eſſe priori modo tantùm.

Creatio quid ſupponat.

Ad tertium neganda eſt maior. Nam etſi creatio nullam ſupponit entitatem rei actu exiſtentem, ſupponit tamen totam illius eſſentiã potentia exiſtentẽ, vt per ipſam creationem accipiat eſſe actu, alioqui nulla res creari poſſet, ſed vel omnia ex ſe ipſis actu exiſterent, vel nihil præter Deum poſſet exiſtere. Sola enim Diuina natura ex ſe exiſtit. Atq; hæc ratio contra aduerſarios plurimum valet, eamq; doctè perſequitur Ægidius Romanus in tractatu de Eſſe, & eſſẽtia. q. 9. 6.

Ad quartum neganda eſt conſequentia. Nam etſi argumentũ aliquid momenti habere videtur contra ſecundam opinionẽ, nihil tamen efficit contra nos, qui non dicimus, exiſtentiã eſſe re ipſa diſtinctam ab eſſentia, ſed eſſe modum intrinſecum eſſentiæ, ex quo cũ eſſentia, ſi propriè loquendum eſt, non fit compoſitio. Quanquam ne contra ſecundam quidem opinionem vim habet argumentum, cum eius auctores dicant, exiſtentiam non eſſe id, quod propriè incipit eſſe per generationem, ſed id, quo res genita incipit eſſe. 12.

Eſſe cum eſſentiã non facere compoſitionẽ. Nihil eſſe in potentia, vt habeat eſſentiam.

Ad quintum, quicquid veritatis habeat maior propoſitio, falſa eſt minor. Nam ſi in ea ſumatur ens actu pro eo, quod habet eſſentiam, ens autem potentia pro eo, quod non habet eſſentiam, ſed poteſt illam habere, cum nullum tale ens potentia dari poſſit, imò ne fingi quidem

quidem;falsa omnino erit isto modo diuisio entis in ens actu,& ens potentia.Si verò ens actu sumatur pro habẽte existentiã,ens autem potentia pro eo,quod non habet existentiam,sed potest illam habere, vera quidem erit diuisio: cæterum hoc pacto esse potentia non destruet diuisum, cum ens potentia hac significatione sumptum verè dicatur ens,veluti Antichristus.

Ad ea verò loca Aristotelis,quibus eadẽ sententia confirmabatur, dicendum est, in iis locis, tam ens,quàm esse, accipi vt significant essentiam.Quanquam etsi sumerentur, vt significant existentiam, nihil contra nostram sententiam colligeretur. Sensus enim eorum locorum est,Neque ens hominem dicere aliam essentiã ab homine, neque verbum, Esse,significare aliquam essentiam ab essentiis prędicamentorũ distinctam ; cui veritati nihil obstat ea distinctio existentię ab essentia,quam possumus. *Explicatio quorũdam locorũ Arist.*

Solutio argumentorum secundæ. SECTIO. VI.

PRimum verò secundæ opinionis argumentum, hoc pacto dissoluendum.Simpliciter quidem non esse dicendum,rem vllam esse in potentia ad seipsam, posse tamen dici in potentia ad aliquid,quod futurum sit idem re cum ipsa, quo pacto albedo potest esse in potentia ad similitudinẽ.Hoc igitur modo verè dici potest,omnem creaturam fuisse ab ęterno in potentia ad suam existentiam,cum qua futura erat idem re. *Num res vlla possit esse in potentia ad seipsam.*

Hinc patet solutio secũdi.Neganda enim est maior,vt patet ex dictis.Nec obstant exempla adducta. Rãtio enim,ob quam homo nõ potest intelligi sub opposito animalis, aut rationalis,non est,quia sit idem re cum vtroque,sed quia vtrumque pertinet ad essentiã ipsius.

Ad tertium concessa maiore negandum est, existentiã accidentis distingui re ipsa ab accidente.Ad probationem verò dicendu,quantitatem panis,non admittere in consecratione suam existentiam,sed modum existendi,quem habebat in pane,& relationem inhærentiæ actualis,quæ modum illum existendi suapte natura sequitur. Quo fit,vt nullo modo sit probanda sententia eorum,qui putant,quantitatem, per consecrationem accipere existentiã substantię,vt possit, tum existere per se,seu absque subiecto,tum etiam reliqua accidentia sustinere. Nam cum quantitas dum est in pane,sit medium,seu subiectum.Quo(vt vocant)cuius interuentu illa insunt pani,satis erit,si Deus quantitatis existentiam conseruet,vt illa non solum existat sine subiecto, sed etiam reliqua accidentia sustineat. Itaque habet quidem existentia quantitatis post consecrationem similitudinem quandam cum existentia substantiæ , veram autem rationem illius non habet. Quòd si quis obiiciat,existentiam accidentis nihil aliud esse,quàm existentiam, qua aliquid existit in subiecto, quemadmodum existentia substantiæ nihil est aliud,quàm existentia,qua aliquid

Hoc impugnat Scotus in 4. 2. q. 1. & Scotus ibidem d. 10. q. 2. ar. 2.

Quædã sententia de existẽtia quantitatis impugnatur.

Obiectio.

aliquid exiſtit per ſe; at quantitatem poſt conſecrationem non exi-
Diluitur. ſtere in ſubiecto; ergo non exiſtere per exiſtentiam accidentis, ſed ſubſtantiæ: hunc in modum occurrendum eſt. Quemadmodum eſſentia accidentis non in eo conſiſtit, quòd actu inſit ſubſtantiæ, ſed in eſſentiali aptitudine, vt inſit ſubſtantię, quod initio 7. lib. patebit; ita quoq; exiſtentiã accidẽtis non in eo poſitã eſſe, vt per eam accidens actu exiſtat in ſubſtantia, ſed vt per eam poſſit in ſubſtantia exiſtere.

Ad quartũ dicendũ, etſi nulla res ſe ipſam recipit, poſſe tamen re-
Num fundamentũ recipiat relationẽ, à qua re ipſa non diſtinguitur. cipere aliquid, quod ſit idem cum re ipſa, quo pacto albedo recipit ſimilitudinem, ſeu (vt exemplũ ſumatur in iis, quę nunquam ſeparantur in rerum natura; cuiuſmodi ſunt eſſentia, & exiſtentia) quo pacto creatura recipit relationẽ actualis dependẽtiæ à creatore. Hoc igitur pacto recipit eſſentia creaturarum exiſtentiam vt vltimum modum intrinſecum, ſeu vltimam actualitatem. Vnde cùm earum exiſtentia iſto modo ſit recepta, & limitata, nihil efficitur in reliquo argumentationis progreſſu. Adhuc enim hoc exiſtens per ſe, & hoc
Limitatio exiſtẽtiæ. intelligens, erunt ſuo modo idem ſubiecto, quia in eadem eſſentia hominis, aut Angeli recipitur exiſtentia per ſe, & intellectio: illa quidem, vt modus intrinſecus; hæc autẽ, vt verum accidens. Adhuc itẽ exiſtentia per ſe erit finita, & limitata ad eſſentiã ſubſtantiæ creatæ, in qua recipitur, vt modus, & actualitas illius. Quanquã propoſitio illa, Nullam formam eſſe finitam, & limitatam, niſi vel propter differentiam, qua contrahitur, vel propter ſubiectum, in quo recipitur, non eſt vſquequaque vera, ſaltem in formis impropriè dictis, cum differentia indiuiduans, qua Socrates conſtituitur in eſſe Socratis, finita ſit, & neutro modo ſit limitata, niſi dicas, eam quodammodo recipi, in natura ſpecifica ad conſtitutionem Socratis.

Ad quintum dicẽdum, etſi nulla ſit cauſa efficiens huius cõnexio
Connexiones neceſſariæ an habeant cauſam efficientem. nis, Homo eſt animal, quod rectè aſſumitur in argumentatione, nóſque oſtendemus lib. 5. tamen hanc connexionem, Homo eſt animal exiſtens, habere veram cauſam efficientem. Quę enim efficit, vt homo exiſtat, eadem efficit, vt homo ſit animal exiſtens, quod eodem modo dicendum eſt de cęteris enunciationibus, in quibus prędicatum eſſentiale de ſubiecto dicitur.

Ad locum verò illum Ariſtot. in 2. Poſt. dicendum eſt, in iis etiam, quæ non differunt re, ſed vel formaliter, vel ſolùm ex natura rei, ita nonnunquam loqui Ariſtotelem, vt dicat, vnum eſſe aliud ab alio, vt cùm in loco ſuprà citato Librorum de Anima ſcribit, aliud eſſe carnem, aliud carnis eſſe, id eſt eſſentiam carnis, aliud magnitudinem, aliud eſſe magnitudinis, id eſt magnitudinis eſſentiam.

SIT

SIT NE VNVM VERA PASSIO entis.

QVÆSTIO QVINTA.

Quòd non videatur esse vera eius passio. SECTIO I.

VBI quatuor priores quæstiones de ente expediuimus; sequitur vt de passionibus, propriísve illius affectionibus, potissimùm verò de iis, quæ in præcipuis habentur, disseramus. Ac primùm quidem se offert disputatio de vno, quòd hæc entis affectio cæteras naturæ ordine videatur antecedere. Primùm quia dicitur de omnibus rebus absolutè, & sine disiunctione oppositi; cùm tamen reliquæ, aut non dicantur nisi comparatè, vt verum, & bonum; aut non de omnibus, nisi cum disiunctione oppositi, vt necessarium, & contingens. Deinde, quia nulla est passio entis, quæ rerum essentiis minorem additionem videatur facere, cùm solam negationem diuisionis illi adiungat, vt ex progressu quęstionis patebit. Postremò, quia cæterę omnes affectiones supponunt vnitatem rerum, quibus conueniunt, cùm aliquam entium *text.3.* distinctionem exigant, quæ sine vnitatibus distinctorum intelligi non potest. His, & aliis de causis meritò Arist. in hoc cap. cùm primùm entis analogiam explicauit, cõtinuò ad vnius explicationem aggressus est. Nec id solùm, verùm etiã adeo connexum fecit cum ente vnum, vt vtrumque vnam, atque eandem naturã esse docuerit; Philosophiæ item partes ex partibus vnius, quemadmodum & ex partibus entis colligendas esse dixerit; ac demum cæteras entis affectiones, quæ per disiunctionem dicuntur, ad vnum ipsum, quasi ad principium omnis contrarietatis reuocandas esse affirmauerit, vt ex contextu patet.

Cur primum agatur de vno.

Quanta sit vnius cum ente connexio.

Non desunt tamen argumenta, quibus illud videatur non esse vera passio entis realis. Primum est. Vnum non solùm dicitur de entibus realibus, sed etiam rationis; siquidem in his etiã dicimus, vnum esse aliud ab alio: damus quoq; in his definitiones, & vniuocas prædicationes; cùm interim id, quod definitur, aut vniuocè prædicatur, necessariò sit vnum: latiùs ergo patet vnum, quàm ens reale.

Primum argumẽtum pro parte negãti.

Secundum. Cùm duo opposita prædicata dicuntur de cõmuni aliquo subiecto, neutrum eorum cum illo reciprocatur; sed vtrumque per se minùs latè patet (alioqui vtrumq; simul diceretur de aliquo contento sub eiusmodi subiecto, quod fieri nequit) atqui vnum, & multa sunt opposita prædicata, & dicuntur de ente reali, ac per se; vtrumque enim dicitur à Metaphysicis affectio subiecti Metaphysicæ: ergo etsi vnum non dicatur de entibus rationis, adhuc tamen non reciprocabitur cum ente reali, quod est Metaphysicę subiectũ, sed minùs latè patebit. Eadem vis est in illo communi argumẽto;

2

Ens diuiditur per vnum & multa; ergo fieri non potest, vt vnum reciprocetur cum ente.

3 Tertium. Id, quod formaliter, aut est negatio, aut relatio rationis, non potest esse vera passio entis realis; siquidem negatio nihil est, relatio item rationis non conuenit entibus realibus, nisi per operationem intellectus, quod dicendum non est de passionibus entium realium: atqui vnum non videtur posse significare formaliter, nisi vel negationem, vel relationem rationis, vt dicere cæpimus q. 3. de omnibus passionibus entis: ergo etsi quis ratione aliqua concludat, vnum reciprocari cum ente reali; non tamen efficiet, vt sit vera eius passio. Quod idem argumentū valet ad euertendas cæteras passiones entis, si verum est, nullam earum addere enti, nisi vel negationem vel relationem rationis.

Num omnia quinque transcendentia, quæ enti addi solent, sint veræ illius passiones. SECTIO II.

PRO huius quæstionis explicatione illud principio ponendū est, ens habere veras ac proprias passiones, quę de ipso, quatenus est ens demonstrari possint. Nā, vt Arist. hoc cap. concludit, quemadmodum numerus, solidum, & cætera entium genera, quatenus talia sunt, suas habent proprias affectiones, quæ in particularibus scientiis demonstrantur: ita ens, qua ratione est ens, proprias affectiones habere debet, in quibus considerandis, ac demonstrandis primi Philosophi cura versetur. *tex. 5.*

Ens habere veras, ac proprias passiones.

Ad verā passionē, quæ requirantur.

Illud etiam animaduertendum, vt attributa aliqua sint veræ passiones entium realiū, non opus esse, vt ipsa sint formaliter entia realia, sed satis esse, si reciprocentur cum subiectis, quibus attribuūtur, & ex eorum natura quasi nascantur, etiam si sint negatiua, aut relatiua rationis. Hoc enim satis est, vt demōstrari possint. Qua de causa nō mirum est, si Arist. 2. de Anima cap. 7. doceat, visibile esse propriam affectionem coloris, etiam si nullā entitatē colori adiungat.

Duo genera passionū entis.

Postremò animaduertendū est, duo dici solere genera passionū, quæ cum ente recurrant, alias simplices, alias coniunctas. In simplicibus numerari solent quinque illa vulgata attributa, quæ cum ente senarium transcendentium numerum conficiunt, Res, Vnum, Aliquid, Verum, Bonum, quæ in primis, ac præcipuis affectionibus entis habentur. In coniunctis censentur, Idem, aut diuersum; Necessarium, aut contingens; & aliæ similes, quæ & posteriores, & minus præcipuæ dicuntur. Cōstitui autem solet inter hæc passionum genera huiusmodi discrimen, quòd priores sine disiunctione cum ente conuertantur; posteriores non nisi cum disiunctione. Quicquid tamen veritatis habeant exempla, quæ proponi solent; misso nunc toto posteriori genere, & in alios libros dilato, de quinque illis trāscendentibus, quæ in priori genere numerari consueuerunt, agendum est nobis hoc loco. *tex. 66.*

De quibus agendum.

Ac

Ac primùm quidem operæpretium eſt intelligere, num duo illa attributa, Res, & Aliquid, veræ illius paſsiones exiſtimari debeant. Hac enim in re conſuetudo recentioris ſcholæ cum veteri, atque adeo cum veritate ipſa videtur pugnare. Ferè enim Recentiores illa diſtingunt, tum inter ſe, tum etiam ab ente, ac cæteris tranſcendentibus, ex qua re ſequitur, ea omnia numeranda eſſe in paſsionibus entis, ſi modò ens ſit primum omnium tranſcendentium, quod omnes concedunt. Ratio diſtinctionis, eorum ſententia, in hoc poſita eſt; quòd Ens ſumatur ab actu eſſendi; Res ab eſſentia; Vnum ab indiuiſione in ſe; Aliquid ab alietate à cæteris, quaſi iuxta etymologiam nominis idem ſit atque Aliud quid; tum deinde accedant Verum, & Bonum, de quorum diſtinctione poſtea agendum.

Quo pacto diſtinguantur ſex tranſcendētia apud quoſdam.

Hæc tamen ſententia non placet. Primùm, quia pugnat cum doctrina Veterum, apud quos idem ſunt, Ens, Aliquid, & Res; neq; aliter hæc nomina, quàm vt ſynonyma vſurpantur. Deinde, quia ſi vnum ex his addatur alteri, aperta cōmittitur nugatio, niſi verbum, Aliquid, ſumatur vt eſt particularitatis nota, veluti cùm dicimus, Aliquod ens, vel, Res aliqua. ſignificamus enim hoc pacto certum aliquod genus entis, nec iam vtimur vocabulo, Aliquid, vt eſt nomen tranſcendens. Tertiò, quia ſi hoc ſolo diſcrimine diſtinguūtur, Ens, & Res, quòd Ens actum eſſendi ſignificat, Res autem eſſentiā; nullus iam diſtinctioni reliquus eſt locus, ſi Ens ſumatur, vt ſignificat eſſentiam, quo pacto ſumitur, cùm Metaphyſicæ ſubiectum conſtituitur, & pene in omni Philoſophia, tametſi à ſignificando actu eſſendi ad ſignificandam eſſentiam ſit traductum.

Refutatio ex ſententia Veterum.

Ex nugatione, quæ committeretur.

Ex ſuprà dictis.

Poſtremò, quia etſi verbum, Aliquid, ab alietate, ſeu (quod idem eſt) à diuerſitate ductū videri poteſt, vt fortaſſis lapis à lædendo pede; tamē quia audito verbo Aliquid, nihil de diuerſitate cogitamus, quēadmodū nec de læſione pedis, audito lapidis nomine; nō ſignificat propriè eiuſmodi verbum alietatem, ſed vel contradictorium verbi, nihil, quo pacto etiam exiſtentia, & quilibet alius intrinſecus modus eſſendi appellatur aliquid; vel magis propriè, magiſq; vſitatè apud Philoſophos, Entitatē, ſiue Ens. Accedit, quod Diuerſum apud eos, qui hæc diſtinguūt, nō eſt ſimplex paſſio entis, ſed pars eius diſiunctę affectionis, quam appellant, Idem aut diuerſum. Quòd ſi alietatē accipiant, pro alietatis fundamento, quod videtur eſſe diuiſio; vt enim identitas fundatur in indiuiſione, ita videtur diuerſitas fundari in diuiſione) primùm multi eorū ſibi repugnabunt, cùm velint, vnū non modò ſignificare diuiſionē rei in ſe vel à ſe, ſed etiā diuiſionem ab aliis, quo fit, vt aliquid, eorū ſententia, non ſit alia paſſio ab vno, ſed in ipſo vno includatur. Tum etiam quia non diuiſio, ſed multitudo eſt fundamentum diuerſitatis, quemadmodum vnitas identitatis. Nam etſi inter ens, & non ens datur diuiſio, non tamen datur diuerſitas. Ac denique, quia diuiſio eſt communis entibus & non entibus, vt quemadmodum entia à non entibus, ita & non

A ſignificatione verbi.

Ex eorum dictis.

Reſponſio

Impugnatio.

entia ab entibus diuiſa ſint; atque hæc eſt diuiſio, quæ antecedit vnum, & nomine vnius negatur in ente quaſi ſubiecto, vt diximus in expoſitione contextus.

Ens Aliquid, & Rem idē omnino eſſe.

Dicendum eſt igitur, Ens, Aliquid, & Rem idem prorſus eſſe, nec vllo pacto diſtingui inter ſe, niſi quòd nomina Entis, & Alicuius ſæpe ſumuntur in commune, vt dicuntur de entibus realibus, & rationis (vt cum Ens, aut Aliquid in reale, & rationis diſtinguitur) nomē autem Rei ſemper ſumitur pro ente reali, niſi fortè cum adiectione proferatur, vt ſi cū de ſecundis notionibus diſſeris, dicas te diſputare de rebus, quæ pendēt ab operatione intellectus; Id quod ſatis declarant denominationes, & inflexiones ex nomine rei factæ, vt Reale, Realiter, & Realitatis vocabulū, quibus Recentiores potiſſimum vtuntur. In ſolis enim veris entibus, quæ realia dicūtur, vſurpari ſolēt. Auerroes in ſua paraphraſi contra exiſtimat: ait enim latius patere Rei nomē, quàm Entis, quod res dicatur de omni re concepta, vt de Hircoceruo, & Chimæra: Ens autem de ſolis veris rebus. Sed nō rectè philoſophatur. Figmenta enim non dicūtur res, ſed res fictitiæ; qua moderatione adiecta æquè poſſunt illa dici entia, atq; res. Itaque cū ſermo eſt de ente reali, de quo primus Philoſophus diſputat, quēadmodū apud nos hoc loco, in quo eius vt ſubiectū eſt huius ſcientiæ, proprias affectiones quærimus: perſpicuū eſt, nullū eſſe diſcrimen inter Ens, Aliquid, & Rem, quod ſaltem ad præſentem diſputationem attineat: niſi verbum Aliquid valde improprie pro Diuerſo accipias. Quo forſitan modo dicat aliquis idem, & diuerſū eſſe ſimplices paſſiones entis, & ſingulatim reciprocari cū ente reali comparatione alicuius. Verum, vt præfati ſumus, non hic agimus de omnibus huiuſmodi paſſionibus, ſed de quinque vulgatis.

Cauere.

De eodē, & diuerſo.

Obiectio.

Poteſt tamē ſic cōtra obiici. Eorū, quæ ſunt penitus idem, quoties multiplicatur vnū, toties multiplicatur alterū; at ſæpe ens reale multiplicatur, nec tamē multiplicatur Res (dicūt enim multi, actionē, & paſſionē eſſe duo entia realia, nec tamen fatentur eſſe duas res) aliquod igitur diſcrimē eſt inter rē, & ens reale. Huic obiectioni ita occurres, Quemadmodū actio, & paſſio nō ſunt duæ res, ita etiā nō eſſe duo entia; dici tamē aliquādo impropriè duo entia; quia aut ſūt, aut creduntur eſſe duæ entitates, vſurpato nimirū cōcreto pro abſtracto; quod frequens eſt in iis tranſcendentibus, quæ ſunt participia, vt ens, aut adiectiua nomina, vt Verū, & Bonū. Nomen autem Rei, quia ſubſtantiuū eſt, nō ita ſolet vſurpari pro nomine realitatis, ſiue entitatis. Quid porrò ſit diſtingui re, &, eſſe idem re lib. ſequēti explicandū eſt. Cùm igitur cōſtet ex quinque tranſcendentibus, quæ enti velut paſſiones ſimplices à recentioribus addūtur, prima duo nihil ab ente diſtingui; reſtat, vt de ſolis tribus extremis, id eſt de vno, vero, bono, his tribus quæſtionibus agendum ſit.

Dilutio.

Quid

Quid Scotus, & alij Scholastici sentiant de formali significatione vnius.

SECTIO TERTIA.

QVOD ergo ad Vnum attinet; quia proposita quæstio pendet ex ea, qua disceptari solet, quid nam vnum addat enti, quidque formaliter significet; exponendum est in primis, quid de hac re sentiant Scholastici. q. 2.

Sententia Scoti.

Scotus in hunc librum existimat, vnum addere enti aliquid reale, positiuũ. Quòd.n. addat aliquid reale, ex eo videtur supponere, quia quælibet res est vna, pręcisa omni operatione intellectus. Quòd verò illud nõ sit negatiuũ, sed positiuum, quatuor argumentis probat.

Primum eius argumentum.

Primum est. Quia multitudo est quippiam positiuum, & tamen nihil aliud continet formaliter, quã vnitates. Res enim, quæ à multitudine dicuntur multæ, non pertinent ad constitutionem multitudinis, sed sunt subiecta multitudinis.

2 Secundum. Quia negatio in subiecto, seu priuatio, nullam perfectionem ponit in rebus; vnitas autẽ est perfectio simpliciter, cùm in quolibet melior sit ipsa, quàm non ipsa, iuxta definitionem Anselmi; siquidem diuisio vbique sonat imperfectionem.

3 Tertium. Quia imperfectiones non reducuntur ad summam imperfectionem (neque enim dari potest summum malum, quódque omni bono careat) & tamen omnes vnitates reducuntur ad summam vnitatem, vtpotè diuinæ naturæ.

4 Quartum. Quia priuationes non recipiunt magis, & minùs, cùm tamen ens simplex sit magis vnum, quàm compositum.

Parum apta censura de opinione Scoti.

Non deerunt fortasse, qui putent, Scotum mutasse sententiam in 1. sent. d. 3. q. 3. amplexúmque fuisse opinionem eorum, qui putant, vnum nihil addere enti, nisi negationem, priuationémve diuisionis. Id enim parum aduertẽtibus fortasse videatur, præsertim cùm concludat eo loco, ens reale non dici quiditatiuè de suis passionibus; siquidem ex hac cõclusione haud obscurè videbitur effici, passiones entis nihil addere enti reale, ac positiuum. Verùm, quòd ille eo loco sententiam non mutauerit, ex eo perspicuum est, quia nec in tota eius loci disputatione verbum facit vllum de ea re; nec quicquam scribit vnde apud eum id colligi possit. Ex eo enim, quòd probat, ens non prædicari quiditatiuè de suis passionibus, non magis infertur, passiones entis significare formaliter solã negationem, aut relationem rationis, quàm si id colligas de differentiis vltimis; quod credo vides, quàm pugnet cum eius sententia. Nam, etsi putauit se ostendisse, ens reale non prædicari quiditatiuè de differentiis vltimis; nemo tamẽ dubitat, quin crediderit, esse eas formaliter reales, & positiuas. Itaque semper Scotus in ea sentẽtia perstitit, vt crederet, vnum addere enti aliquid reale positiuum, quod comitaretur negatio, seu priuatio diuisionis, idémq; repetiuit in 2. dist. 3. q. 2. Quã

proinde opinionem secutus est eius fidus discipulus Antonius Andreas in hunc librũ [a] & alij omnes Scoticę doctrinę sectatores. Nec desunt extra Scholam Scoti qui eandem sententiam approbent. [b]

a q. 3.
b Vitpaulus Ven. in sua Metaphysica cap. 13.

Solutio argumentorũ Scoti.

Quicquid tamen hac de re dicendum sit, certę rationes Scoti nihil efficiunt; tametsi id rectè supponunt, vnitatem rerum verarum non pendere ab operatione intellectus. Vnde rectè efficitur, eam suo modo esse realem.

Multitudo positiuè ne, an negatiuè sumatur.

Ad primum igitur argumentũ eorũ, quibus probat, id quod vnum addit enti, non esse negatiuum, dicendum, multitudinem transcendentem, de qua est sermo, ratione quidem rerum subiectarum multitudini, esse multa positiuè; sed tamen ratione ipsarum vnitatum, quę proximè pertinẽt ad multitudinem, nihil aliud esse, quàm multa negatiuè, id est, multas indiuisiones, vt ex dicendis patebit.

D. Tho. & Caiet. 1. p. q. 1. ar. 1. & 2. & Capr. 1. d. 24. q. 1. conclu. 3.

Vnũ an perfectionem significet.

Ad secundum dicendũ est, vnum, qua ratione vnum est, & ab ente distinguitur, nullam dicere perfectionem, vt D. Thom. rectè docet; tantùm abest, vt dicat perfectionem simpliciter. Cum autem Theologi dicunt, perfectionem simpliciter esse eam, quæ in quolibet melior est ipsa, quàm non ipsa, loco generis intelligenda est perfectio. Nec verum est, diuisionem vbique importare imperfectionem. Diuisio enim Dei à creatura nullam affert imperfectionẽ Deo; quod in aliis plerisque diuisionibus cernere est.

D. Th. 1. p. q. 6. ar. 3. ad 1. & Caietabi.

Ad tertium dicendum, & si omnes vnitates ad summam vnitatem reducuntur; non tamen inde sequi dari reductionem aliquarum imperfectionum ad summam imperfectionem, siquidem vnitas vt ex se nullam perfectionem formaliter significat, ita nullam imperfectionem: quanquam ratione rei subiectę sępe dicitur perfecta, vel imperfecta. Isto enim modo dicimus, vnitatem voluntatum in rebus bonis esse bonam; in malis, vitiosam.

Priuationes num recipiant magis, & minùs.

Ad quartum dicendum, & si priuationes non recipiunt magis, & minùs ratione sui, posse tamen vtrumque admittere ratione rerũ, quarum sunt priuationes. Hoc enim pacto aër dicitur magis, & minus tenebrosus, quia lumen, cuius tenebræ, siue obscuritas est priuatio, magis & minus admittit. Cum ergo diuisio, cuius priuatio est indiuisio, aliquo modo recipiat magis, & minus; non mirum, si vnum quod priuatiuũ diuisionis dicitur, magis, & minus admittat. Ita patet, rationes Scoti nihil efficere; quicquid de eius sententia dicendum sit.

Iãd. q. 4. Sõc. q. 20. & 23. Iauel. q. 5. & 8. Flãdr. q. 3. ar. 8.

Sententia Ianduni, & multorũ Thomistarũ.

Alij vero, in quibus sunt hoc loco Iandunus, Paulus Soncinas, & alij post Capreolum in primum sententiarum ad dist. 24. asserunt, vnum nihil addere enti præter negationem diuisionis; ita tamen, vt non significet formaliter solam eiusmodi negationem, sed etiam ipsum ens; quam sententiam plerique conantur ostendere esse D. Thomæ præsertim in 1. sent. dist. 19. & 24. in Opusculo 42. & in quęstionibus de potentia Dei. Quibus locis non solùm ait, vnum quatenus vnum, esse ens indiuisum, sed etiam vnitatem ipsam esse essen-

Capr. 1. d. 2. q. 1. d. 19. q. 3. ar. 1. d. 24. q. 1. ar. 3. Opus. 42. c. 2. de potentia q. 9. ar. 7.

essentiam indiuisam.

Est tamen inter eos nonnihil discriminis: namque alij asserunt vnũ significare formaliter totum hoc in recto casu, ens indiuisum: alij vero ens in recto, indiuisionem autem in obliquo, quasi dicas, ens habens indiuisionẽ, seu cum indiuisione: alij denique sentiũt vnum significare ens indiuisum, quatenus indiuisum est, ita tamen vt non excludatur ens; quod certè à prima explicatione nihil videtur differre; præsertim cum dicant, ens esse id, quod materiale est in vno, & quasi genus eius, & aliorum transcendentium; indiuisum autem id, quod formale, & quasi differentia, non quia contrahat ens, sed quia additum enti cõstituat vnum, & distinguat illud à vero, & à cæteris transcendentibus. *Discrimẽ eorum inter se.*

Probant autem hi auctores suam sententiam hac potissimum ratione. Aut vnum significat formaliter solam negationem diuisionis, aut negationem, & aliquid aliud; non solam negationem; ergo & negationem, & aliquid aliud: non videtur autem posse significare aliquid præter negationem diuisionis, nisi ens; igitur significat & ens, & indiuisionem. Priorem assumptionem dupliciter probant. Primũ, quia si vnum nihil aliud formaliter significaret, quàm negationem connotãdo ens, nihil formaliter enũciaremus de Deo, cùm dicimus, Deus est vnus. Deinde, quia si solam priuationem significaret, esset terminus priuatiuus, ac proinde non posset conuenire in Deum, cùm omnis terminus priuatiuus significet aliquam imperfectionẽ rei, de qua prędicatur. *Ratio qua suam sententiã cõfirmãt.*

Verùm, siue eorum sententia vera sit, siue falsa; certè ratio, qua illam confirmant, non efficit quod volunt. Nam & si negemus priorem assumptionem, nihil inde absurdi sequetur. Neque enim necesse est, vt quicquid prædicatur de Deo, significet formaliter positiuum aliquid, cum multa nomina purè negatiua possint de Deo enunciari, vt Non factum, Non mutabile, seu Immutabile, & similia. Nec item absurdum est, attribuere Deo nomina priuatiua, quæ tum demum imperfectionem significant, cùm id, cuius absentiam denotant, dicit perfectionem, cuiusmodi non est diuisio ea, cuius absentia significatur nomine vnius. Quocirca si quis dicat, Socrates est incõtaminatus, inculpatus, & similia, nullam in eo notabit imperfectionem, sed potiùs perfectionem, quòd contaminatio, & culpa sint imperfectiones quædam. *Propositæ rationis refutatio.*

Alij denique dicunt, vnum addere enti solam negationem diuisionis per modum priuationis, ita tamen vt non significet formaliter ipsum ens, sed solùm connotatiuè. Quæ sententia, vt magis amplectenda, nonnullis conclusionibus explicanda est. *Aliorum probanda sententia.*

Quid vnum,& reliquæ ſimplices paſſiones poſſint addere enti

SECTIO IIII.

Prima concluſio. PRima concluſio. Vnùm non eſt re ipſa diſtinctum ab ente. Hæc planè traditur ab Ariſt. hoc cap. vbi docet,ac probat ens & vnum eſſe vnam atque eandem naturam, ſiue non diuerſas, vt in explicatione contextus diximus;ſatis autem patet,apud Ariſt.quicquid non eſt natura diuerſa,non eſſe quoque rem diuerſam: quod idem vniuerſè verum eſt in rebus creatis. Poteſt etiã concluſio ea ratione probari, quia ſi ab vnaquaque re tollerẽtur cætera omnia:à quibus illa re ipſa diſtinguitur,adhuc eſſet ens,& vnum quidpiam.Adde quod alioqui nulla res vna,eſſet ſimplex realiter. Nam quæ realiter differunt, ſi ita coniuncta ſint,vt alterum ſit forma, aut quaſi forma alterius,realem compoſitionem faciant neceſſe eſt.Sed in hac cõcluſione nulla eſt inter Philoſophos diſſenſio. *tex.3.* *Ita probãt theologi ſent. d. 24.*

Secunda. Secunda concluſio.Vnum non eſt idem omnino cum ente, hoc eſt, & re,& ratione. Hanc etiam concluſionẽ ſubiicit Ariſtoteles in verbis proximè ſequentibus,cùm ait,ſed non vt quæ vna ratione declarentur. Eandémq; omnes ea ratione approbant:Quia ſi eſſent idem omnino,ęquè nugaretur,qui diceret,ens vnum,atque qui dicat Gladius enſis,quod tamen à nemine vitio nugationis arguitur. *tex. 9.*

Tertia. Tertia concluſio. Vnum nihil addit enti,quod reale,& poſitiuum ſit,& ab ente formaliter diſtinguatur. Hanc concluſionem, ſi rectè quis aduertat,planè innuit Ariſt.eiſdem illis verbis, Ens, & vnum eſſe vnam atque eandem naturam. Si enim credidiſſet, vnum addere enti aliquid reale poſitiuũ ab ente formaliter diſtinctum,non dixiſſet eſſe vnam,& eandẽ naturam, ſed vnum & idem re,ſiue ſubiecto. Id enim,quod ab altero eſt formaliter diſtinctum,non eſt eadem natura cum illo,etiã ſi poſſit eſſe eadem res. Eſt etiam hęc concluſio penè omnibus communis prętерquàm iis,qui Scoti doctrinam ſequuntur. Potéſtque in hunc modum probari. Si vnum adderet enti aliquid reale poſitiuum ab ente formaliter diſtinctum,iam ens prędicaretur quiditatiuè de vno;hoc autem non eſt dandum; ergo nec illud.Minor patet ex tertia concluſione quæſtionis tertiæ,quàm rationibus Scoti potiſſimùm probauimus. Maior autem dupliciter oſtendi poteſt.Primùm,Quia reale poſitiuum habens propriam,vt ita dicam, formalitatem, nihil aliud omnino videtur eſſe, quàm ens reale; nec ſanè aliud mens concipere poteſt. Dixi[habens propriam formalitatem]vt excluderem modos:hi enim vt non diſtinguuntur formaliter à naturis rerum,ita non dicuntur habere proprias formalitates. Deinde,quia omne reale poſitiuum,quod diſtinguitur formaliter ab alio,habet aliquam vnitatem propriam,& peculiarem ſibi:alioqui non faceret cum illo multitudinem naturarũ,ſeu(vt verbis auctorum aduerſę partis vtar)formalitatum.At omne,quòd habet vnitatem propriam, & peculiarem ſibi, eſt quiditatiuè ens, vt *tex. 3.*

Probatio ex prædicatione entis.

quę-

quæstione tertia de differẽtiis cõcludebamus. Prẽterea; aut vnitas illius realis positiui formaliter distincti ab ente, est etiam realis, & positiua, & formaliter distincta ab illa priori vnitate, aut minimè. Si distincta, idẽ quæri poterit de alia, atque alia in infinitum; sin minus, idem potuit dici de prima. Non igitur dicendum, vnum addere enti quicquam reale positiuum ab eo formaliter distinctum. *Quia nõ sit dandæ infinitio.*

At dicat aliquis, vnum addere enti aliquid reale positiuum ab eo formaliter distinctum eo pacto, quo attributa diuina distinguuntur inter se; siue eorũ distinctio formalis sit ex natura rei, vt putat Scotus, siue ex sola cõsideratione nostra, vt est D. Thomæ sententia. Etenim contra hunc dicendi modum nullam vim habent propositæ rationes, cùm vnum possit isto modo distingui formaliter ab ente, & tamen esse quiditatiuè ens. Hoc enim pacto sapientia diuina distinguitur formaliter à iustitia diuina, & tamen est quiditatiuè sapientia diuina. Nec desunt ex Recentioribus, quibus hęc commentatio placere videatur, cum ab eis petitur, Quónam pacto intelligant, passiones entis distingui ab ente. Aiunt enim, omnes passiones entis addere enti aliquid reale positiuum formaliter ab eo distinctum, nec tamen satis explicant modum, quo id fieri possit, nisi quod dicunt, eas esse generales quasdam perfectiones cuiusque rei. Atque eadem fortasse fuit Scoti sententia q. 2. in hunc librum. *Commẽtatio quorundam.*

Si quis tamen animum aduertat, planè intelliget, hanc commentationem longè à vero aberrare. Primum, quia isto modo rediret iterum labor respondendi ad eas rationes, quibus posteriorem partem tertiæ conclusionis quæstionis tertiæ ostendimus, quæ tamen nil faciunt contra distinctionem attributorum diuinorum, vt lib. 12. patebit. Deinde, quia attributa diuina dicuntur quiditatiuè de se inuicem, vt eo loco dicemus, ens autem (quicquid nonnulli sentiant) non dicitur quiditatiuè vnum, alioqui Socrates non posset concipi vt ens perfecto conceptu quiditatiuo, nisi conciperetur vt vnus. Tertio, quia iuxta hanc sententiam nullæ darentur veræ passiones entis, cùm eæ, quæ dictæ sunt, maximè videãtur numerandæ in veris, ac propriis. Postremò, quia ille modus distinctionis, qui cernitur in attributis diuinis, quem putamus non esse ex natura rei, sed ex sola consideratione nostra, nascitur ex perfectione diuinæ naturę, quę, quia infinita est, quiditatiuè à nobis in hac vita vno, ac simplici conceptu concipi non potest, imò nec quantumcunque multis, vt patet ex iis quæ diximus lib. secundo: ridiculum est autem, & ab omni opinione alienum, asserere Socratem: quatenus est ens, tantam habere perfectionem, vt simplici conceptu à nobis quiditatiuè concipi nequeat, sed opus esse, vt concipiatur conceptibus omniũ transcendentium, vt simplex natura Entis, quæ in eo primùm cernitur, percipiatur. *Refutatio.*

Flãd. q. 3. art. 1. ait, vnũ prædicari quiditatiuè de ente.

Cap. 1. q. 2. sect. 3.

Quarta conclusio. Vnum addit enti negationem aliquam, vel relationem rationis. Hæc ex superioribus facilè probatur. Nam cum *Quinta conclusio.*

præ-

pręter ea, quę realia, & positiua sũt, nihil supersit, nisi negationes, relationes rationis, & commentitia; probatúmque sit, vnũ non addere quicquam reale positiuum, constet autem nihil addere commentitium; efficitur vt nihil aliud possit addere quàm negationem aliquã, aut relationem rationis. Quod si quis obiiciat, hoc tantum ex superiori conclusione perspicuum esse, non addere vnum enti aliquid reale positiuum formaliter distinctum ab ente; hinc autem non sequi, nihil illud posse addere reale positiuũ: potest enim addere modũ realem intrinsecum qui non distinguitur formaliter ab eo, cuius est modus: Occurrendum est, communem omnium sententiam esse. non ita distingui vnum ab ente, quasi solum modum illi adiungat. ac meritò quidem: tum quia omnis modus entis contrahit ens (vt finitum esse, infinitum, per se, in alio, actu, potentia, & similes) vnum autem æquè latè funditur, atque ens, illúdque perpetuò sequitur quocunque modo accipiatur: tum etiam quia vnum omnium sentẽtia distinguitur formaliter ab Ente, nisi quòd alij dicunt distingui formalitate positiua, alij negatiua.

Obiectio.

Dilutio.

Extensio conclusionum.

Atque hæ quatuor conclusiones ad verũ etiam, & bonum extendi possũt, omnésq; alias, si vllę pręterea sunt simplices passiones Entis.

Quid vnum formaliter significet.

SECTIO V.

Quinta conclusio.

QVinta conclusio. Vnum addit enti negationem diuisionis per modum priuationis; ita tamen vt formaliter non includat ens. Prima pars huius conclusionis, quæ est Cõmentatoris, D. Thomę, Alberti, Durandi & penè omnium, exceptis iis, qui Scotum sequuntur, planè asseritur ab Arist. 5. lib. cap. 6. vbi sic ait: Vniuersè autem ea, quæ diuisionem non habent, ea ratione, qua non habent, vnum dicuntur. Quod idem sæpius repetit, pręsertim lib. 10. cap. 1. vbi exponẽs, quæ sit ratio vnius, quatenus omnia genera vnius complectitur, ita concludit, Quapropter vnius esse est indiuisibile esse, aut saltem (quod addit cap. 5.) indiuisum. Id autem facilè probatur. Nam quòd vnum addat enti negationem, hac ratione patet. Vnũ addit enti aut negationem, aut relationem rationis, vt ex superiori conclusione perspicuum est: non addit autem relationem rationis; ergo negationem. Assumptio ex eo probatur, quia vnũ non est relatiuum, sed absolutum. Quòd autẽ ea negatio sit diuisionis, ex eo patet, quia negatio, quam vnũ addit enti, vel est negatio multitudinis, vel diuisionis (neque enim quicquam est aliud, quod per illã negari possit) at nõ potest esse negatio multitudinis, quaten⁹ multitudo est; negatio enim est naturę ordine posterior eo, quod negatur; Vnũ autem est suaptè natura prius multitudine: igitur est negatio diuisionis, quod in expositione contextus luculentiùs diximus.

Probatio primæ partis.

Lege D. Tho. tum hoc loco tum 1. p. q. 11. ar. 1. Dur. Ochamum & Gabrie. 1. d. 24. q. 1. & alios, tum ead. dist. tum etiam hoc loco, & sæpe alibi.

Lib. 5. tex. 11. li. 10. à tex. 1. & tex. 9.

Contra sentit Aegid. q. 8.

Quòd

Quòd si quis obiiciat, Vnum non solùm dicere negationem diuisionis, sed etiã identitatis, vt multi asserunt; dicunt enim id esse vnũ, quod est indiuisum in se, & non idem, seu potiùs diuisum à quouis alio: Occurrendum est, eam sententiam non esse approbandã. Nam vt aliquid sit vnum, satis est si sit indiuisum in se: esse enim præterea diuisum ab alio, non efficit vnũ pręcisè, sed vnum ex pluribus. Plenè enim consideratur quælibet res vt vna, cùm consideratur vt indiuisa. Accedit quòd & si solus Deus, aut quoduis aliud ens per se, esset res possibilis (quod tamen ipsum impossibile est) non propterea tamen non esset verè ac propriè vnum quid. *Obiectio.* *Dilutio.*

Ita Capr. i. d. 13. Gabr. 1. d. 24. q. 1. Sonc. hic. q. & 23. 27. ōtrà sentiunt Aegid. hoc loco q. 6. & Her. quolib. 4. q. 2. & 3. (licet obiter idem dicere videatur) & alij plerique. tex. 9.

Secunda pars conclusionis, quam iidem auctores pari consensu approbant, asseritur ab Arist. tum hoc cap. cum ait. [Atque ibi quidem vni differentia adest, &c.] tum verò clarius lib. 10. cap. 5. cum docet; vnum opponi multitudini vt indiuisum diuiso, non tamen contradictoriè, seu per modum purę negationis. Probatur autem facilè ex eo pars hęc, quia si Vnum adderet enti negationem diuisionis per modum purę negationis, non ens quoque verè diceretur vnum (vt argumẽtatur D. Thomas) quemadmodum verè appellatur, Nondiuisum Nonalbum, & cæteris nominibus purè negatiuis. Imò etiam, cùm opposita circa idem genus versentur, non entia quoque dicerentur verè multa & diuersa, quòd apertè falsum est. *Probatio secundæ partis.*

Sed contra hanc conclusionis partem sic licet obiicere. Quemadmodum dicimus, vnum ens, & duo entia, sic etiam dicimus, vnum figmentum, & duo figmenta, vt vnum hippocentaurum, duos hippocentauros; igitur vnum & multitudo nõ magis accommodãtur entibus quàm nõ entibus. Huic obiectioni occurres, Vnum, & multitudinem non dici de nõ entibus, nisi quatenus non entia modo aliquo entia sunt, nẽpè quatenus cõcipiũtur vno aut pluribus cõceptib⁹; hinc enim habẽt, vt denominatione extrinseca sint entia: at entia ex se habẽt vt sint vnã, vel multa. Secus accidit prędicatis purè negatiuis; hæc enim dicũtur de nõ entibus; etiã quatenus nõ entia sunt. *Obiectio prior.* *Dilutio.*

Licet quoq; obiicere in hunc modum. Diuisio, quam negat vnum, est impossibilis; ergo Vnum non addit enti negationẽ diuisionis per modum priuationis. Consecutio perspicua est, quia priuatio est negatio eius, quod natũ est inesse, & (quod hinc sequitur) quod possibile est esse. Antecedens dupliciter probatur. Primùm, quia si diuisio, quam negat Vnum, esset possibilis; aut Deus nõ verè diceretur vnus; aut simplicissima Dei essentia diuidi posset. Deinde, quia diuisio, quã negat vnum, non videtur esse alia, quàm diuisio cuiusq; entis à seipso, quę est omnino impossibilis, vt est luce clarius. Quòd autem ea negetur nomine vnius ex eo perspicuum videtur, quia vnitas transcendens est communis omnibus entibus; sola autem indiuisio à se, videtur omnibus entibus communis. Namq; alię indiuisiones, vt totius integri in suas partes, velut, aquę maris; aut speciei in sua indiuidua, veluti solis, non sunt communes omnibus entibus, cùm non *Obiectio posterior.*

omnia

omnia entia cõſtent partibus integrãtibus, neq; omnia ſint ſpecies.

Negatur conſequẽtia. Ad hanc obiectionẽ,omnes qui vnũ priuatiuũ eſſe dicũt, negant cõſequutionẽ:atq;ad probationẽ reſpondent, nõ ita intelligendum eſſe,vnũ ſignificare negationem diuiſionis per modum priuationis, quaſi ipſa negatio diuiſionis ſit vera priuatio, & quæ remoueat aliquid aptũ ineſſe in eo quaſi ſubiecto,in quo eſt ipſa negatio; ſed ea ratione duntaxat, quia nõ ſignificat illã per modũ puræ negationis.

Negatur antecedẽs Ad priorem prob. Verùm ne quis ex prætermiſſione antecedentis aliquẽ errorẽ imbibat;negandũ quoq; eſt antecedens;ad priorẽmque eius probationem hac diſtinctione vtẽdum:Si diuiſio,quam negat vnum, dicatur poſſibilis in eo quaſi ſubiecto, in quo eſt ipſa negatio,planè ſequi abſurda illa,quę ſubiiciũtur:Sin autẽ dicatur poſſibilis in aliis rebus neutrũ effici.Neque.n.vllũ eſt incõmodũ,ſi dicas, Deũ eſſe indiuiſũ diuiſione poſſibili in aliis rebus:neq; itẽ nomina priuatiua sẽper ſumũtur,quatenus ſignificãt negationẽ eorũ,quę apta ſũt ineſſe reb⁹, de quibus dicũtur ſed aliis etiã:quo pacto ſumũtur cęcũ,ſilẽs,inculpatũ,&ſimilia,quatenus dñr de talpa,de lapide,aliisq; reb⁹ inanimis. Hac igitur rõne,Deus dicitur vnus,ſiue indiuiſus nomine priuatiuo quia nõ eſt diuiſus diuiſione poſſibili in cęteris entibus;quo etiã pacto appellatur infinitus,immenſus,inęſtimabilis,inculpabilis,& aliis hmõi vocabulis;quibus tantũ abeſt,vt aliqua imperfectio tribuatur Deo,vt ſummã potius,atq; adeò infinitã pfectionẽ in eo ſignificẽt. *D.Tho. q.9.de po tẽtia Dei ar.7.*

Ad poſteriorẽ. Ad poſterioręm verò probationẽ dicendũ,nõ eſſe verũ,diuiſionem, quã negat vnũ trãſcendẽs,eſſe diuiſionẽ cuiuſq; entis à ſeipſo; eiuſq; rei pbationẽ nihil efficere.Nã,etſi negatio huiuſcemodi diuiſionis oĩbus entibus cõmunis eſt,nõ eſt tamẽ ea ſatis, vt rẽ efficiat verè vnã. Nã homo vt eſt in ſuis inferioribus eſt indiuiſus à ſe, id eſt nõ eſt homo & nõ homo;& tamẽ vt eſt in illis, non eſt vnũ aliquid; ſed multa:Aceru⁹ itẽ lapidũ eſt indiuiſus à ſe, vt nõ ſit aceruus & nõ aceruus;& tamẽ nõ eſt aliquid verè vnũ,ſed multa.Itaque,vt aliquid ſit verè vnũ,neceſſe eſt,vt non ſolùm nõ ſit ipſum,& nõ ipſum, ſed neq; vlla multa,inquę cadere poſſit contradictio huius & non huius. *Sonc.q. 23.*

Probatio tertiæ partis. Tertia pars cõcluſionis probatur. Primùm, quia nunquã affectio rei tantæ perfectionis eſt quantæ eſt res ipſa,cuius eſt affectio, ſiue ea ſit propria paſſio,ſiue commune accidens:atqui id accideret, ſi vnum includeret formaliter ens, & indiuiſionem. Deinde, quia non poſſet vnum includere formaliter ens;niſi ei eſſentialiter ſubiiceretur,vt homo animali,aut rationali, vel alia ratione ex eo conſtitueretur,vt Socrates ex materia & forma:at vnũ nõ poteſt eſſentialiter ſubiici enti,vt patet ex cõcluſ.3.q.3.nec itẽ ex eo cõponi,quia nulla affectio,quæ fluit ex ſubiecto, poteſt ex eo cõſtitui: alioqui iam ſubiectũ ex ſe ipſo flueret,& ſe ipſo eſſet poſterius.Poſtremò,quia ſi vnũ cõſtituitur ex ente & diuiſione, quaſi affectione adiũcta,potiùs indiuiſio dicẽda erit paſſio entis,quàm totũ cõpoſitũ. Aptiùs enim affectio demonſtratur de ſubiecto,quàm totũ cõpoſitum de parte.

Quòd

Quòd si aduersæ partis auctores dicant vnũ nõ cõstitui ex ente & indiuisione, sed esse tertiũ quippiã cõpositæ cuiusdã naturæ quæ ex vtroq; resultet, iã petã, sit ne illud reale aliquid, an rationis, an verò negatiuũ. Si reale, iã ens de vno dicetur quiditatiuè, q̃ fieri non posse, ex tertię cõclusionis probatione patet. Si rõnis, numerabitur vtiq; vnũ in relatiuis; quod pugnat cum prima parte huius conclusionis. Quòd si negatiuũ, idipsum est, quod volumus. Neq; enim alia negatio afferri potest, quæ nomine vnius significetur, quàm negatio diuisionis. Quòd autẽ afferunt ex D. Thoma in Disputatis de Potentia Dei, & aliis locis, Vnum nõ significare solam indiuisionem, sed etiã ipsam substantiam, siue entitatem rei, non de sola formali significatione tãtùm, sed de cõnotatiua etiam, siue insinuatitia intelligẽdum est; quo pacto dicimus, cæcitatem significare non modò negationem aspectus, sed etiam oculum cui illa suo modo inest.

Responsio ficta.

2. 29. ar. 7.

Explicatio locorũ quorundam D. Thom.

Nec verò ea moderatio quam quidã eorũ adhibẽt de significatione indiuisionis in obliquo, quicquã iuuat. nã & si id eode modo intelligunt, quo dicimus simitatẽ significare nasũ in obliquo, quia sit nasi curuitas, & patrẽ aliquo modo significare filiũ, quia filiũ respiciat, nõ putãt certè vnũ significare formaliter indiuisionẽ, quicquid tandẽ dicant. Nã nec simitas significat formaliter nasum, nec pater filiũ, licet nasus ponatur in rõne formali simitatis, & filius in ratione formali patris. Quòd si ita dicũt, vnũ significare indiuisionẽ in obliquo, quo pacto albũ significat albedinẽ (siquidẽ esse albũ nihil est aliud, quàm affectũ esse albedine, vel habere albedinẽ) planè sentiunt, vnum componi ex ente & indiuisione. Nam cùm dubium non sit, quin album significet formaliter albedinẽ, certè cùm addãt, Vnum significare formaliter, & in recto ipsum ens, perinde sentiunt de vno, ac sentirent de albo, si album præter significationem formalem albedinis, significaret etiã formaliter ipsum corpus, quod denominatur affectum albedine. Quid enim hoc esset aliud, quàm vnum, quatenus vnũ, cõstitui atque cõponi ex ente & indiuisione?

Cuiusdã responsionis impugnatio.

Sed contra hanc cõclusionis partem obiiciat aliquis in hunc modum, quòd pugnet cum prima conclusione. Ens, & vnum sunt idem re, vt patet ex prima conclusione, imò etiam vna natura vt affirmat Aristoteles; ens autẽ reale non potest esse eadem res cum negatione, seu priuatione, nedum eadem natura, siue priuationes & negationes sint non entia, vt credimus; siue sint entia rationis, vt plerique putant. igitur prima conclusio, aut hæc pars quintæ falsa est.

Obiectio.

Interquos est Sõcin. 10. Metaph. q. 15 tex. 66. & 67.

Huic obiectioni occurrendum est, non esse dictum à nobis in prima conclusione, ens & vnum esse idem re, sed vnum non esse reipsa distinctum ab ente, quod aliud est. Quanquam si id assertum esset nihil absurdi sequeretur. Nam, vt Arist. ait 1. Phys. cap. 7. materiam esse idem numero, siue re cum priuatione; sic etiã à nobis dici potuit hoc loco, ens esse idẽ re cũ vnitate, seu indiuisione. Vtrunque enim verum est in sensu negatiuo: quasi dicas, non est aliud reipsa: quo

Dilutio.

ſa: quo eodem modo intelligendum eſt illud Ariſt. Ens & vnum eſſe vnam & eandem naturam, id eſt, non duas.

Vnum eſſe veram paſſionem entis, & quo pacto ſit.

SECTIO VI.

Sexta cõcluſio. SExta & extrema concluſio. Eſſe vnũ reale, per ſe, abſolutè, atque in ſe, eſt vera paſſio entis huic ſcientiæ ſubiecti. Quę concluſio explicatione magis, quàm probatione indiget.

Vnum. Vnum communiſſima ratione ſumptum nihil eſt aliud quàm indiuiſum ſecundùm aliquam rationem entis. Non diximus [ſecundùm aliquem gradum entis] ſed rationem; quia neque analoga ſunt indiuiſa ſecundùm gradum vllum entis communem analogatis; neque entia per accidens ſecundum gradum vllum communem iis entibus, ex quibus conſtant; ſed ſecundum qualemcunque rationem entis complectentis omnia.

Vnũ Reale. Vnũ reale eſt, cuius vnitas poteſt actu exiſtere ſine operatione intellectus, vt vnitas Angeli, vel lapidis. Nã vt entia exiſtũt ſine operatione intellectus, ita & earum vnitas. Atque per hanc particulam excluditur omne vnum, cuius vnitas exiſtere non poteſt ſine operatione intellectus, vt vnitas prędicati, ſubiecti, generis, ſpeciei.

Vnũ per ſe. Vnum per ſe, interdũ ſumitur preſſiùs, pro eo, quod eſt verè vnius eſſentiæ, ſiue ea ſimplex ſit, vt Angeli, ſiue cõpoſita, vt hominis, aut lapidis: cui vni opponitur vnum per accidens cõmuniter ſumptum. Interdũ vero ſumitur fuſiùs, nõ ſolũ pro eo, quod verè eſt vnius eſſentiæ, ſed etiã pro eo, quod cõſtat ex multis per ſe ordinatis, ex quibus nulla vera eſſentia reſultat; cuiuſmodi eſt nauis, aut exercitus: cui vni opponitur vnũ per accidens preſſiùs acceptũ, nempè quod nec verè eſt vnius eſſentiæ, nec cõſtat ex pluribus per ſe ordinatis; cuiuſmodi eſt aceruus lapidũ, aut turba hominũ. Atque hoc ſolum vnum per accidens, excluditur in concluſione per particulam per ſe.

Vnum abſolutè. Eſſe vnum abſolutè & comparatè, differunt inter ſe ſe. Eſſe vnum comparatè, eſt eſſe vnum cum aliquo, quo pacto Socrates eſt ſecum vnum numero, cum Platone vnum ſpecie, cum Bucephalo vnum genere, cum magnitudine, aut figura vnum analogia. Quo loco vnu ſpecie ac genere nolim accipias formaliter, ſed fundamentaliter, ne redeamus ad vnitates pendentes ab operatione intellectus. Eſſe vnum abſolutè, eſt eſſe vnum non cum aliquo, ſed ſine comparatione ſpectatum, quo pacto animal eſt vnum in eo quaſi momento, naturę, in quo nec ſecum adhuc, nec cum alio confertur, ſiue illud ſpectetur vt animal, ſiue vt viuens, ſiue vt homo, ſiue etiam vt Socrates: modo enim non cõferatur cum aliquo, cum quo dicatur vnum, ſemper ſpectatur abſolute. Atque hoc pacto ſumendum eſſe vnum in concluſione hac; ex eo patet, quia neceſſe eſt vt vnitas, quæ prima paſſio entis eſſe debet, conueniat cuilibet, ante quamcunque multitudinem, non modò pendentem ab operatione intellectus, qualis eſt multitudo Socratis bis ſumpti, ſed etiã diſtinctorum

ctorum ex natura rei,qualis eſt multitudo numeralis, ſpecifica, &c. *Vnum in ſe.*

Eſſe vnum in ſe eſt eſſe vnum ſecundùm propriam,& peculiarem rationem,non ſecundùm rationem ſuperioris,aut inferioris,aut accidentis;quo pacto animal eſt vnum,quatenus animal,non quatenus viuens,non quatenus homo, aut Socrates, non quatenus quantum, aut huius,illiusvè figuræ. Atque hoc pacto ſumendum eſſe vnum luce clarius eſt,cùm vnitates, quæ conueniunt inferioribus per ſuperiora, aut ſuperioribus per inferiora,aut ſubiectis per accidentia, aut contrà,non conueniant illis primò,& per ſe.

Quòd ſi quis obiiciat,ens complecti omnem Entitatis rationem; ergo & vnum,quod eſt paſſio entis,complecti omnem rationẽ vnitatis: quare nullo pacto reſtringendum eſſe vnum, cùm tribuitur enti, vt propria eius paſſio: Occurrendum eſt,etſi ens in commune complectitur omnem Entitatis rationem,non tamen vt eſt ſubiectum primæ Philoſophiæ. Quapropter cùm illud non quouis modo,ſed vt eſt reale ac per ſe, ſit eius ſubiectum;non mirum eſt,ſi vnum etiam ad vnum reale, ac per ſe reſtrictum ſit. Cur autem additæ ſint reliquæ duæ particulæ,ex dictis conſtat.Ita non modò explicata,ſed etiam probata relinquitur propoſita concluſio: tametſi pronunciatum hoc,quemadmodum & cętera,quæ valde propinqua ſunt primis principiis difficilè probari ſolent, vt docet Ariſtoteles in Topicis,non propter ambiguitatem,ſed perſpicuitatem. *Obiectio.* *Dilutio.* *& lib. c. 2.*

Poteſt item concluſio his argumentis cõfirmari. Ens,qua ratione eſt ens, habet veras aliquas paſſiones, vt ratione Ariſtotelica initio oſtẽdimus;nihil autem reperitur,quod ſit magis propria paſſio Entis,de quo agit primus philoſophus quàm vnum reale,per ſe, &c.eſt igitur propria eius paſſio.Quòd ſi quis obiiciat,prius conuenire enti diuiſum eſſe à nõ ente diuiſione contradictoria, quàm eſſe vnum ſiue indiuiſum in ſe;ergo aliquid prius vno reperiri, quod paſſio entis dici poſſit;hunc in modum reſpondendum eſt.Si diuiſum eſſe ſumatur vt entibus & non entibus commune eſt,non poſſe illud dici paſſionem entis,cùm latiùs pateat; quod ipſum ſuperius monuimus.Quòd ſi ſumatur vt ſupponit ens quaſi ſubiectu,quo pacto ſumitur indiuiſum, quod conſtituit vnum;non latius quidem eo modo patebit,quàm ens;ſed tamẽ ea ratione nõ poterit paſſio entis appellari,quia quæ ſola diuiſione cõtradictoria diuiſa ſunt,non dicuntur diuiſa per aliquid aliud,etiã ratione diſtinctũ, ſed per ſeipſa formaliter,vt homo à nõ homine per idipſum quod homo eſt, & lapis à nõ lapide per idipſum quod lapis eſt: alioqui aliquid expectarent, ſaltem ratione diſtinctum,per quod ſibi mutuò repugnarent, quod dici nullo modo poteſt. Præterea nõ enti nihil accidere poteſt, per quod diuiſum ſit ab ente,cùm ipſum nihil ſit:ergo nihil etiã requirendũ eſt in ente,per quod diuiſũ ſit à non ente.Accedit quod diuiſum eſſe ab ente nihil aliud eſt, quàm nõ eſſe ens;ergo diuiſũ eſſe à nõ ente nihil eſt aliud, quàm eſſe ens.Atq; hęc de diuiſione cõtradictoria *Confirmatio prior.* *Obiectionis dilutio.* *Ens à nõ ente, & nõ ens ab ente ſeipſis formaliter diuerſa.*

ctoria,seu(quod idem est) de contradictione fundamentali, non de contradictionis relatione,quæ est relatio rationis,hæc enim nihil ad rem facit, cùm supponat fundamenti apprehensionem ,ac proinde multitudinẽ entiũ,apprehendentis inquam,& apprehensi,ac proinde sit posterior vtriusque vnitate. Patet igitur non posse dici passionem entis Diuisum esse à nõ ente diuisione cõtradictoria,quę transcendentẽ vnitatem præcedat.Præterea, esse vnum necessariò reciprocatur cum ente,& sequitur ipsam entis naturã (addantur autem cõditiones eius entis,& eius vnius,de quib⁹ est sermo)igitur est vera passio entis. Cõsequentia perspicua est.Prior pars antecedẽtis facilè probatur.Nam, quòd omne vnum necessario sit ens, ex eo patet,quia vnũ nihil est aliud, quã ens indiuisum, quatenus indiuisum est.Quod autem omne Ens necessariò sit vnũ,ea ratione probat D. Thomas, quia omne ens necessariò est simplex,aut compositum, quod autem est simplex, eſt diuisum actu,& potentia, vt Angelus, quod verò est cõpositum,est indiuisum actu, licet sit diuisum potestate,vt homo.quã probationem innuit Arist.lib.10.cap. 6. cum ait, Quod verò est indiuisibile, aut indiuisum, id dicitur vnum. Indiuisibile enim dixit propter simplicia,indiuisum autẽ, propter cõposita.Atque hanc reciprocationem entis, & vnius,habes hoc capite,cùm dicitur,Ens & vnũ mutuò se sequi. Quam candẽ tradit Parmenides apud Platonem his verbis, Neque enim ens vni,neque vnum enti deest, sed duo hæc potiùs per omnia coæquantur. Posterior autem antecedentis pars ex eo facilè perspicitur, quia vnitas supponit entitatem,tanquam subiectum,non entitas vnitatem.

Confirmatio posterior.

1.p. q. 6. ar.3.& 9.11.ar.1.

tex.5.

tex.3.

Platonis sententia.

In Parmenide sect.7.

Obiectio. At obiiciat aliquis contra prioris partis probationem, hoc modo.Indiuisio rerum compositarum in suas partes realiter cõstituentes,non est vnitas earum transcendens,& pari ratione, neque indiuisibilitas simplicium in eiusmodi partes, igitur non rectè eo argumento probatum est,omne ens esse vnum, cùm conclusio intelligatur de vnitate transcendente. Prior pars assumptæ propositionis (quæ sola indiget probatione) ex eo patet, quia Socrates, etiam postquam è viuis excessit,est vnus vnitate transcendente,quę non potest illi nõ conuenire, & tamen nunc est verè diuisus in animam & corpus: eodemque modo sunt verè diuisi in partes integrantes,qui abscisso capite obierunt.

Dilutio. Huic obiectioni occurrendum est verum esse, quod sumitur. Vnitas enim transcendens neque est indiuisio,neq; indiuisibilitas in partes realiter constituẽtes,siue essentiales illæ sint,siue integrales, sed est indiuisio in hoc & non hoc, ita vt illud dicatur vnum vnitate transcendente, quod quatenus tale est, non est hoc,& non hoc; quo pacto Angelus est vnus vnitate transcendenti, quia, quatenus est Angelus, non aliqua saltem duo,quorum alterum, non sit alterum:tametsi quatenus est reip'a hic, & ille Angelus, sit hoc,& non hoc,ac proinde nõ vnum quid,sed plura. Eadem ratione homo non

est vnus

est vnus vnitate transcendẽte,quatenus est indiuisus,siue in animam & corpus, siue in partes integrantes;sed quatenus, vt homo est, non est vlla duo.quorum alterum non sit alterum ; tametsi quatenus est re ipsa Socrates, & Plato, ac cæteri particulares, sit hoc & non hoc,ac proinde plura non vnum aliquid. Quod idem dicendum est de Socrate. nam cùm probabilius sit Socratem viuentem non esse animam & corpus,aut partes suas integrantes,sed tertiam quandam entitatem constantem ex anima & corpore,vt patebit libro 7. multò minùs dicendum erit,illum post mortem esse animam & corpus, partesue suas integrantes,cùm priores illæ sint à se inuicem seiunctæ, posteriores autem perierint. Verùm, quia indiuisio illa, in qua diximus, cõsistere vnitatẽ transcendentẽ,cùm existit realiter,quoad composita quidem coniuncta est cum eorum indiuisione in partes reales;quoad simplicia coniuncta est cum eorum indiuisibilitate in eiusmodi partes:iccirco D.Thomas ex adiunctis probauit,omne esse vnum,quia simplicia diuidi non possunt in partes realiter constituentes,composita verò, etsi diuidi possunt, quandiu tamen in rerum natura existunt,non sunt actu diuisa. Quocirca illud hoc loco prætereundum non est,hoc interesse inter vnitatem transcendentem compositorum & simplicium,quòd vnitas simplicium non potest perire per dissolutionem partium,quas non habent,sed per simplicem definitionem, vt si Deus annihilaret Angelum ; vnitas autem cõpositorum perire potest, non solùm hoc pacto,sed etiam in quibusdam per dissolutionem partium;siue ea dissolutio sit vera separatio formæ à materia, vt in homine ; siue resolutio in materiam pereunte forma, vt in equo,& cæteris rebus caducis.

De toto, & partibus.

Defenditur probatio D. Thomæ.

Quo pacto vnitas transcendens perire possit.

Verùm obiiciat aliquis hunc in modum. Vnio,qua anima Socratis vnitur corpori in generali resurrectione,erit alia ab vnione,quę facta est in generatione Socratis; quandoquidem hæc fuit facta per creationem formę in materia;illa verò fiet per coniunctionem formæ existentis cum materia existente:igitur vnitas compositionis, quam habuit post resurrectionem ; non erit eadem vnitas , siue indiuisio;atque illa,quam habuit,dum viueret: quod si ita est,ergo nec vnitas transcendens erit eadem,sed alia. Huic obiectioni occurres, vniones quidem illas, siue actiones vniendi,diuersas esse;sed tamen vnitatem compositionis resultantem , esse vnam & eandem , quia compositum vnum,& idem est:quemadmodum si Deus annihilaret Angelum , & iterum illum eundem produceret,eadem illa vnitas,quæ est indiuisibilitas in partes realiter constituentes, inciperet esse cum Angelo iterum esse incipiente. Non est igitur,cur vnitas etiam transcendens Socratis viuentis olim,& iterum victuri post resurrectionem, non sit vna atque eadem:

Obiectio.

Dilutio.

Solutio argumentorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO VII.

PRimum igitur argumentum eorum, quæ initio proposita sunt, facilè dissoluitur ex dictis. Nam, etsi vnum communissimè sumptum dicatur de entibus rationis; tamen vnum reale non dicitur, nisi de entibus realibus: eodémque modo vnum reale, ac per se de solis entibus realibus, ac per se.

Quorundam solutio.

Ad secundum non desunt, qui dicant, vnum simpliciter, & multa simpliciter (quo dūtaxat modo hæc sunt opposita prædicata) non dici de ente reali, ac per se, quod est subiectum Metaphysicæ, sed de ente reali, quod est commune enti per se, & enti per accidens. Namque omne ens per se, esse vnum simpliciter, etiamsi simul esse possit multa secundùm quid: & omne ens per accidens, esse multa simpliciter, etiamsi possit simul esse vnum secundùm quid: nihilque esse, quod simul sit & vnum simpliciter.

Cur non placet.

Verùm, quia Philosophi, cùm tradunt, vnum, & multa esse partes cuiusdam diuiunctæ affectionis, planè videntur eam tribuere enti, quod est subiectum Metaphysicæ; alio modo videtur respondendū, præsertim cùm superiùs confessi simus, quædam entia cōtineri sub Metaphysicæ subiecto, quæ fortasse non libenter fatearis esse vnum simpliciter, vt est domus, aut Respublica.

Quid de sententia Nominalium respondendum.

Et quidem Nominalium plerique existimant, vnum simpliciter non dici, nisi de rebus simplicibus, definientes vnum simpliciter esse id, quod ita est indiuisum, vt nihil intrinsecè sit in ipso, quod non sit ipsum: composita verò, etsi cum additione sunt vnum; simpliciter tamen non esse vnum. verbi causa Socratem esse vnum hominem, vnum animal, & cæt. simpliciter tamen, & sine addito, nec esse, nec dici posse vnum. Id quod ex eo probant, quia composita (vt aiunt) nihil aliud sunt, quàm suæ partes: quare cùm partes cuiusq; necessariò sint plures; necessariò effici, vt eorū quodque multa quidem dici possit, vnum autem dici non possit. Quod si ita est, perspicuè soluetur argumentum, si dicas, Vnum simpliciter non conuerti cum ente, quod est subiectum Metaphysicæ, sed esse partem diuiunctæ illius affectionis, Vnum vel multa; quippe quod conueniat omnibus entibus simplicibus, quemadmodū multa omnibus compositis. *Ochamus Greg. Gabriel, & alij 1. sent. d. 24.*

Impugnatio responsionis.

Sed hæc sententia non est audienda. Nam, vt mittamus illud de identitate totius cum suis partibus, cuius oppositum magis probandū esse libro septimo patebit; certè compositum ex materia, & forma substantiali, vt homo, est verè, ac simpliciter vnius essentiæ, itémq; magnitudo, vt superficies globi: est igitur horū quódq; verè, ac simpliciter ens; at nulla ratio afferri potest, cur id, quod est simpliciter ens, non sit simpliciter vnum, nisi approbetur definitio illa vnius, quam illi pro suo arbitratu fingunt; quæ tamen non est definitio, vnius, sed simplicis, siue indiuisibilis. Vnum enim, vt vnum est,

est in diuisione,non in indiuisibilitate cõsistit:simplex autẽ,siue indiuisibile(idem enim est,quod componi,& quod diuidi nequit) negatione partium describitur.Nec verò August.quem illi eodem loco pro se afferũt,existimat, id, quod diuisibile est,non esse vnũ simpliciter, sed non ita propriè esse vnum,atque id,quod diuidi potest: Quòd ũ cui etiam libeat id solum vocare vnum,in quo nihil omnino sit,quod non sit ipsum,solus Deus erit verè, & simpliciter vnus; quod nonnunquam Patres affirmant; nec iam omne simplex erit simpliciter vnũ,vt hi auctores volunt,sed solum id,quod est simplicissimum. In eo etiam,quod dicunt,cõpositum quodque esse multa simpliciter,& perperã dicunt,& seipsos impediunt. Nã superficies globi nõest multa cutia simpliciter,cùm nec sic multę superficies, sed vna superficies,vt etiã fatẽtur; nec verò alia vlla accidẽtia absoluta,quę eius sint partes,vt inductione patet.Quinetiã,cũ nulla dẽtur multa, nisi quorũ quodq; sit vnũ;si nulla pars eius superficiei sit vnũ simpliciter,nec omnes simul erunt multa simpliciter: at si vera sunt quæ dicũt,nulla earum est vnũ simpliciter,cùm cõstet ex infinitis.Ita fit, vt eorum sententia nec vera sit, nec secũ ipsa cohæreat. *Prior responsio.*

Duo igitur modi succurrũt, quibus respõderi possit.Vnus,si cum his auctoribus dicamus, vnum simpliciter non conuerti cum ente, de quo agit Metaphysicus,sed hoc disiunctum, Vnum simpliciter, vel multa simpliciter; non ita tamen,vt cum eisdem sola simplicia dicamus esse vnum simpliciter, sed ea omnia, quæ sunt verè, ac propriè vnius essentię,siue simplicia illa sint, siue composita: ea verò sola,quæ ita sunt per se cõposita, vt non sint vnius essentiæ, dicamus esse plura simpliciter. Quæ solutio si approbetur, non erit intelligendum in extrema conclusione nomine vnius per se, vnum simpliciter, sed solum vnum per se, vt verba sonãt,quod perspicuè reciprocatur cum ente per se.

Alter, si ea quoque cõposita, quæ non sunt verè, ac propriè vnius essentiæ(si tamen illa sint per se,& ordinatè composita),appellemus vnum simpliciter;ac proinde dicamus, vnum simpliciter conuerti cum ente,quod est Metaphysicæ subiectum;idque vnum subaudiamus nomine vnius per se in vltima cõclusione. Neque enim durum videtur,aut præter cõsuetudinem, vt omne per se cõpositum simpliciter appellemus vnum, idq; solum negemus de cõposito omnino per accidens, cuiusmodi est aceruus lapidum,aut turba hominũ. Quòd si hoc pacto omne ens,de quo agit Metaphysicus, sit vnum simpliciter;tum ad argumentum dicẽdum,Et vnum simpliciter, & multa simpliciter posse prædicari de ente per se,non tamen eodem modo sumpto. Homo enim communis in se,est vnum simpliciter; in Socrate verò,& Platone;cęteriśque particularibus est multa simpliter;eodémq; modo se habẽt cætera cõmunia, siue simplicia sint, vt substantiæ separatæ;siue composita vnius essentiæ, vt homo; siue quasi vnius essentiæ propter compositionem per se ordinatam; *Posterior re-*

vt domus. Atque hinc est id, quod Porphyrius docet in Isagoge, Quemadmodum plures homines in homine communi sunt vnus homo,& (quod subaudiri potest)vnum ens,ita,& homo communis in pluribus hominibus est plures homines, &, quod sequitur,plura entia.Caue tamen colligas ex hac solutione, vllum ens per se posse simpliciter, & sine adiectione appellari vnum, & multa. Id enim, quod non in se,sed in multis est multa, non simpliciter, sed quatenus in illis est, dicendum est multa; quod diligenter animaduertendum est.Atque hoc forsitan est id,quod D.Thomas ait,Ens diuidi per vnum quidem simpliciter; per multa verò secundùm quid. Neque enim iungit verbum, Secundùm quid, cum verbo, Multa (oportet enim in ea diuisione sumere multa pro multis simpliciter, quemadmodum & vnum)sed cum verbo,Diuidit,vt sit sensus Omne ens sine adiectione vlla dicendum esse vnum: at quod commune est cum adiectione illa duntaxat,Quatenus est in particularibus, aut alia simili,dicendum esse multa.

Animad uersio.

1.p.q.11. art.1. ad 2.

De negationibus.

Ad tertium dicendum,etsi negationes non sunt entia realia, nec etiam rationis, nisi quatenus apprehenduntur,aut apprehendi possunt; tamen negationes,quæ aliquod ens quasi subiectum sibi vendicant,non censeri purè nihil,eo quòd comitetur entia,quibus, non insunt formæ, quarum priuationes sunt. Atque hoc pacto indiuisio, quam significat vnum reale, comitatur entia realia, quæ in se non sunt actu diuisa.Ad id autem,quod additur de relationibus rationis, etsi nihil facit contra ea,quæ dicta sunt de vno; obiter tamen dicendum est,etsi nullæ earum existunt,nisi per operationem intellectus; pleraſque tamen posse conuenire subiectis sine operatione intellectus,vt patebit libro quinto.

De relationibus rationis.

SITNE VERVM PASSIO ENTIS propria.

QVÆSTIO SEXTA.

Quibus argumentis non videatur propria entis passio.

SECTIO PRIMA.

QVOD attinet ad verum,etsi Arist.lib. secundo cap. primo, haud obscurè significat, illud esse veram, ac propriam passionem entis,cùm ait,Vt vnumquodque est, ita & verum esse,eámque sententiam omnes Peripatetici ex eo loco colligunt;non desunt tamen argumenta, quibus opposita potius quæstionis pars uideatur probanda.

tex.4.

Primum argumentum partis negatiuæ.

Primum est, quia idem paulò ante docuerat, quædam entia non semper esse vera,sed interdum; quod autem non semper conuenit, propria passio esse non potest.

Secun-

2 Secundum,quia cùm verum & falsum sint contraria, contraria autem circa idem versentur;aut dicendum est, aliquod ens esse simul
3 verum & falsum; aut certè,non omne ens esse verum.

Tertium,quia cùm non minùs verum sit,id,quod non est,non esse,quàm quod est,esse efficitur,vt Verum non minùs dicatur de non entibus,quàm de entibus.

4 Quartum,quia si verum reciprocaretur cum ente,non adderet illi nisi, aut negationem,aut relationem rationis;vt ex quæst. 4.perspicuum est:at neutram videtur posse addere. Namque verum, vt verum est,dicit perfectionẽ intellectus:imò etiam videtur dicere perfectionem simpliciter;cùm melius sit,vnicuique verum esse, quàm non esse verum:negationes autem,& relationes rationis perfectionem nullam dicunt. Huc accedit,quòd relationes rationis pendent ab operatione intellectus:quod de propriis passionibus nequaquam videtur dicendum.Denique id ex eo videtur fieri nõ posse, quia verum, cùm sit obiectum intellectus, necessariò antecedit intellectum naturæ ordine; omnes autem relationes rationis sunt suapte natura posteriores intellectu,cùm ab eius operatione pendeant.

Quid verum addat enti,quidque sit totum eius formale significatum.

SECTIO SECVNDA.

PRo huius quæstionis explicatione, illud in primis constituendum est,quidnam verum addat enti,& quod sit totum eius formale significatum. Cui dubitationi breuiter ex superiori quæstione satisfieri potest.

Sit igitur prima huius quæstionis conclusio; Verum addere enti solam relationem rationis, eámque solam formaliter significare. *Prima conclusio*
In priori parte huius conclusionis omnes penè conueniunt.Potéstque ea ex quarta conclusione superioris quæstionis sic colligi: Verum,bonum, etsi quæ alia dicuntur simplices passiones entis, non possunt addere enti,nisi aut negationem,aut relationem rationis; at verum non addit negationem,quia non est nomen negatiuum, sed positiuum; addit igitur solam relationem rationis.

Præterea Veritas, vt omnes Philosophi, & Scholastici Theologi definiunt,est adæquatio, seu potiùs conformitas rei, & intellectus; conformitas autem est quædam relatio; addit ergo verum enti relationem:atqui non potest addere relationem realem,tum quia enti in commune nihil potest addi reale,vt patet ex concluſ. 3. eiusdem quæstionis; tum etiã,quia si verũ adderet enti relationem realem, cùm Deus sit verissimum ens, daretur in Deo relatio aliqua realis, quæ omnibus diuinis personis communis esset,quod & Sanctorum dictis,& penè omnium Scholasticorum repugnat:non est igitur dubium,quin addat relationem rationis. *Veritas quid.*

Quorundam sententia de significatione veri.

In posteriori parte non parua dissensio est, Capr.enim in primum sentent.d.19. q.3.Paul. Sonc. in 6. lib. huius operis q.17. Ferr.in primum contra Gen.cap.7.& alij non pauci D.Thomæ sectatores existimant, verum significare formaliter & relationem conformitatis, & ipsum ens;quo pacto credunt, vnum significare & indiuisionem, & ens ipsum, quod est indiuisum, vt superiori quæstione diximus. Hoc autem ex eo sibi persuadent, quia D. Thom. multis in locis idem videtur sentire:præsertim in Disputat.de Veritate q.1.ar.8.vbi sic ait [Veritas rerum existentium includit in sui ratione entitatem earum:& superaddit habitudinem adæquationis.]

Vide iũ ar. 1. ad 6.

Aliorum sententia, quæ & approbatur.

Alij dicunt,verum significare formaliter solam relationem, connotato tamen, siue immutato ente: quę sententia vera est,vt posterior pars nostræ conclusionis asserit, & iisdem argumentis probari potest, quibus tertia pars quintæ conclusionis proximæ quæstionis confirmata est; ad rem tamen præsentem accommodatis. Quibus addi potest hoc proprium. Veritas est adæquatio, siue cõformitas rei & intellectus: cõformitas autem nihil aliud est formaliter,quàm relatio: ergo & veritas,nihil aliud, quàm relatio conformitatis. Nec puto D.Thomam aliud sensisse in verbis citatis, quàm quòd veritas per entitatẽ,tãquam propria passio per propriũ subiectum,aut quasi subiectũ,definenda sit,vt perspicuè colliges ex 1. p.q.16.ar.3. ad 3.

Diluitur obiectio.

Quòd si quis obiiciat, sæpe Deum dici à Patribus,primam veritatem,summam veritatem,& similia;ergo veritatem non esse formaliter relationem rationis:occurrendum est,veritatem in huiusmodi sententiis sumi pro vero iudicio de rebus; vt aliàs sæpe;quo pacto proprium est Dei,esse primam,summamque veritatem,quia eius iudicium sit norma, & regula omnis veri iudicij.Quòd si veritas sumatur pro veritate transcendente, ea ratione intelligendũ est,Deum esse primam,& summam veritatem, qua est primum,summúmque verum,sumpto veritatis nomine pro Veri,quemadmodum verbum Oruatus nonnunquam sumitur pro re composita. Ita patet posterior pars conclusionis,ac denique tota conclusio.

Variæ sententiæ de veritate. SECTIO III

Quæ sint deinceps explicãda in hac quæstione

HOc igitur ex superiori, quęstione cõstituto, operepręţium est tria disquirere. Vnum,consistátne veritas in sola compositione, & diuisione intellectus,an etiam in simplici rerum apprehensione.Alterum,si danda est etiam veritas simplex, nũ ea sit sola conformitas rerum ad intellectũ, an intellectus ad res,an verò vtraque,Neque enim definitio veritatis id satis explicat: præsertim cùm ita communiter ab omnibus exponi soleat. Veritas est conformitas rei & intellectus,id est,inter rem,& intellectũ.Tertium ,cuiusnam intellectus comparatione expendenda sit veritas,de qua in hac disputatione præcipuè disseritur.

Ad

Hæc nõnulli Recent. adducti quibusdã locis D. Th. 1. p. q. 16. ar. 1. & 1. contra gent. c. 59. & de Verit. q. 1. ar. 2. & 4.

Ad hæc respondent nonnulli, duabus assertionibus, Prior est; Veritatem in sola compositione, & diuisione intellectus consistere. Posterior; Veritatem non esse conformitatem rerum ad intellectum, sed intellectus ad res; nempe quatenus intellectus de rebus aliquid enunciat. Itaque dicunt, solas enunciationes mentales esse formaliter veras, cùm conformantur rebus; falsas autem, cùm à rebus discrepant: cætera autem dici vera, vel falsa, quia habent aliquam attributionem ad mentalem enunciationem; intellectum quidem, quia profert illam; Orationem vocalem, quia illam significat; res autem ipsas, quia sunt illius obiecta actu, aut potentia; hoc est, quatenus intellectus de illis aliquid enunciat, aut enunciare potest. Quo pacto, vir probus, dicitur iustus, quia est præditus iustitia; iudex verò (etiamsi vitiosus) quia quod iustum est, iudicat; præco, quia iustam sententiam diuulgat; & ipsum opus iustitiæ, vt interfectio latronis, quia est materia obiecta iustitiæ. *Quorundam sententia.*

Durandus autem in 1. sent. d. 19. q. 5. etsi quod attinet ad priorem assertionem idem sentit, quod prædicti auctores; tamen posteriori contradicit. Ait enim, veritatem non esse conformitatẽ intellectus ad res; nec rerum secundùm esse reale ad intellectũ; sed rerũ, quatenus enunciatiuè concipiuntur, ad seipsas sumptas secũdùm esse reale. Exẽpli causa, hominẽ esse verum ens, non quia intellectus dicens illũ esse ens, est cõformis rei significatæ, acceptæ secũdùm esse reale, sed quia homo, quatenus enunciatiuè intelligitur esse ens, est cõformis sibi ipsi sũpto secũdùm esse reale, Quo fit, vt nomine intellectus, posito in definitione veritatis, intelligat Durãdus rẽ, vt est enũciatiuè concepta; nomine autem rei, rem ipsam secũdum esse reale. *Sententia Durandi.*

Herueus verò, quolib. 3. q. 1. ar. 2. & 3. & si idem sentit, quod Durandus in eo, quod ait, veritatem non esse conformitatem intellectus, sed rerum (hac enim in re illum sequitur Durandus, vt solet in plurimis) tamen ea ratione contrà existimat, quòd putat, veritatem non esse conformitatem, qua res, vt enunciatiuè conceptæ conformantur sibi ipsis secundum esse reale, sed è cõtrariò, qua res secundùm esse reale conformantur sibi ipsis, vt enuntiatiuè conceptis. *Heruei opinio.*

Denique alij dicunt, veritatem non solum consistere in compositione & diuisione intellectus, sed etiam in simplici rerum apprehensione; neque esse solam conformitatem intellectus creati ad res, quæ sunt illius mensurę; sed etiam omnium rerum creatarum ad intellectum diuinum. Quorum sententia, vt probabilior, tribus proximis conclusionibus explicanda, & approbanda est. *Aliorum probanda sentẽtia.*

Non omnem veritatem consistere in compositione, & diuisione; & aduersariorum argumenta.

SECTIO IIII.

Secunda conclusio. SEcunda conclusio: Non omnis veritas consistit in compositione, & diuisione, sed aliqua etiam, atque adeò ea, de qua in præsentia est quæstio, in simplici rerum apprehensione.

Ex prioritate conceptuum simplicium. Priores duæ partes huius conclusionis, his rationibus probari possunt. Primùm, quia quemadmodum conceptus simplices suaptè natura antecedunt suam inter se compositionem & diuisionem, sic etiam aliqua simplex conformitas inter res, & illos antecedere debet conformitatem inter res & compositionem, ac diuisionem ipsorum: nulla est autem ratio, cur eiusmodi conformitas non sit etiam veritas quædam, vt patet ex definitione veritatis. Deinde, quia vt vnumquodque est ens, sic etiam verum est, quod pronunciatum omnes cum Aristot. approbant lib. 2. cap. 1. res autem non solùm sunt entia, quatenus de ipsis actu, aut potentia aliquid affirmatur, aut negatur, sed etiam absolutè; quò fit, vt etiam absolutè acceptę, seu vt antecedunt ordinem ad affirmationẽ, & negationem, sint veræ. Postremò, quia aliquod veritatis genus dandum est, quod sit peculiare, ac proprium entium realium, quæ vera entia appellamus, & à non veris distinguimus; huiusmodi autem veritas, non est veritas compositionis, & diuisionis. Hæc enim non solùm entibus realibus, quæ sola vera entia appellamus, sed etiam entibus rationis, & negationibus conuenit. Nam vt verum est, hominem esse animal rationis particeps, sic etiam est verum, notionem generis esse relationem rationis ad speciem; &, cæcitatem esse negationem aspectus in subiecto apto; nec discrimen est, nisi in simplici veritate terminorum, quatenus videlicet homo, & animal secundùm realem existentiam, & per seipsa respondent suis conceptibus simplicibus, quod de negationibus & entibus rationis dici non potest. Eędem conclusionis partes planè, ac sępe asseruntur ab Arist. vt 9. lib. huius operis cap. 12. & 3. de Anima extremis verbis ca. 6. Docet enim iis locis, duplex esse genus veritatis; vnum, quod cernitur in compositione, & diuisione; alterum, quod in simplicium apprehensione; vt mirum sit, qua ratione auctores oppositæ sententiæ se Aristotelem sequi existiment.

Ex ratione essendi.

Ex peculiari ratione veritatis entium realium.

Ex Aristotele. *9. lib. tex. 21. & 22. & 3. de Anima tex. 26.*

Responsio quorundã At dicunt eorum nonnulli, non esse prorsus negandam veritatem simplicem, sed tamen eam nihil differre ab entitate rerum, quam proinde vocant veritatem fundamentalem, vt si dicas, albedinem esse similitudinem. Verùm hæc responsio parum habet momenti. Primùm; quia iam ostendimus, in ipsa entitate rerum ante ordinem ad compositionem, & diuisionem, dandam esse aliquam conformitatem ad simplicem apprehensionem: quare & aliquam veritatem formaliter. Deinde, quia si veritas simplex nihil aliud esset, quam entitas ipsa rei, necesse erit, vt hunc in modum interpretentur de veri-

Dur. Hamus & alij.

Impugnatio.

tate

tate ſimplici.pronunciatum illud,quod citauimus ex libro ſecundo,
tex.4. Vt vnumquodque eſt ens, ita & verum eſt;quam interpretationem, quis non videat nugatoriam eſſe,& indignam homine Philoſopho, in tam præclaro præſertim pronunciato ? Poſtremò,quia hoc pacto planè nugabitur,qui dixerit,ſiue ens verum , ſiue verum ens,quemadmodum gladius enſis,aut enſis gladius ; quod tamen nemo ſanæ mentis nugationem eſſe dixerit.

Tertia verò pars concluſionis ex dictis colligi poteſt. Eſt enim hoc loco queſtio de veritate,quæ primò cernitur in vnoquoque ente, quæ ſanè eſt veritas ſimplex.Præterea eſſe, & non eſſe,vt dicunt compoſitionem, & diuiſionem,reiiciuntur ab Ariſt. lib.6.quaſi aut
tex.8. non pertineant , aut minùs propriè pertineant ad conſiderationem entis,de quo in hac ſcientia diſſeritur;ergo & veritas, & falſitas,quæ in eo eſſe,& non eſſe fundãtur:at veritas ſimplex, ſi eſt propria paſſio entis propriiſſimè pertinet ad hanc ſcientiam. *Tertiæ partis probatio.*

Sed contra hanc concluſionem multa obiiciunt auctores aduerſę partis.Primùm afferunt quædam loca,in quibus Ariſt.aſſerit,verum & falſum non cerni in ſimplici rerũ,apprehenſione,ſed in ſola compoſitione & diuiſione.Dicunt enim,id expreſſè ſcriptum eſſe primo de Interpretat.cap.1.& 2.de Anima,initio cap.6.& lib.6.huius operis propè finem 2 . cap. vt nulla ratione id negari poſſit. Addúntque nonnulli,idem ſenſiſſe D.Thomam,quod non mediocri argumento eſt,eam fuiſſe Ariſtotelis ſententiam,cuius ille vbique fuit ſcrutator ſtudioſiſſimus.Ait enim 1.p.q.16.ar.2.[& ideò propriè loquendo, veritas eſt in intellectu componente & diuidente, non autem in ſenſu, neque in intellectu cognoſcente, quod quid eſt]hoc eſt,apprehendente rem conceptu ſimplici, ſine vlla affirmatione,aut negatione. Quod idem aliis locis quàmplurimis ſcribit,vt quæſt.1.de ver.art.3. &.1.contra gent.cap.59. *Primum argumentum cõtra ſecundam concluſionem.*

3. lib. de Anima tex. 22. & 26. & lib.6. huius operis.

tex.8.

Deinde ſic argumentatur. Si veritas eſſet conformitas inter rem, & conceptum ſimplicem,pari ratione eſſet inter rem,& ſpeciem intelligibilem,quę ſimpliciter , & ſine cõpoſitione, ac diuiſione illam repręſentat:at hoc eſt falſum,quia ſpecies intelligibilis præcedit natura,& interdum tempore cognitionem;veritas autem eſt ſimul natura cum cognitione , aut illam ſequitur:non eſt igitur dicendum, veritatem eſſe conformitatem inter rem , & conceptum ſimplicem. *Secundũ.*

Tertiò ſic obiiciunt.Si in ſimplici rerũ apprehenſione daretur veritas, etiam daretur falſitas; ſiquidẽ contraria circa idem verſantur;
tex.21. at non datur falſitas;ergo nec veritas.Aſſumptio patet ex initio cap. 6.lib.3.de Anima,vbi ſic ſcribit Ariſt. Indiuiſibiliũ igitur intellectio in iis conſiſtit,circa quæ falſitas non eſt.Nec audiendus erit,qui reſponderit,ea ratione dari falſitatem in ſimplici rerum apprehenſione,quia conceptus,qui eſt conformis vni rei,non eſt conformis alteri,vt conceptus,qui verè reſpondet homini,falſo reſpondet lapidi,& *Tertium.*

aliis

aliis infinitis rebus. Nam, qui ita dixerit, necessariò concedet, omnẽ conceptum esse falsum, quòd infinitæ res sint, quibus quilibet non sit conformis: &, quod longè minùs ferendum est, in Ideis etiam diuinis concedenda erit falsitas repręsentationis, quia infinita sunt entia, quæ cuilibet earum non respondeant.

Quartũ. Postremò ita obiiciunt. In iis tantùm conceptibus cernitur veritas, qui respondent vocibus significantibus verum: at huiusmodi conceptus non sunt conceptus simplices, sed enunciatiui: hi enim soli respondent enunciationi vocali, quæ sola in vocibus significat verum, vel falsum: non cernitur ergo veritas in simplicibus conceptibus, sed in enunciatiuis tantùm.

Dissoluuntur argumenta proposita contra secundam conclusionem.

SECTIO QVINTA.

HAec tamen argumenta hunc in modum dissoluenda sunt. Ad primum dicendum, vbicunque Aristoteles ait, Verùm & falsum in sola compositione, & diuisione consistere, intelligendum id esse de vero & falso vt cognito. Neque enim verum & falsum cognoscuntur per primam intellectus operationem, sed per secundam, in qua sola potest fieri comparatio inter res & intellectum. Atque eodem modo intelligendum esse D. Thomam, asserunt Caietanus in primam partem, & Ferrarien. in primum contra Gent. Quod enim Arist. ita intelligendus sit, ex eo patet, quia alioqui sibi apertè contradiceret, cùm in locis supra citatis planè dicat, veritatem cerni non solùm in compositione & diuisione, sed etiam in simplici apprehensione: imò etiam intellectionem simplicium semper esse veram, quemadmodum & cognitionem, qua sensus in propria sensibilia feruntur. Quòd verò D. Thomas hoc etiam genus veritatis agnoscat, vel ex verbis eius in argumento citatis, & ex toto illo articulo secundo perspicuum est. Neque enim negat veritatem simplicem, sed solùm negat, veritatem esse propriè in simplici apprehensione, siue sensus siue intellectus, quia veritas non dicitur esse propriè, nisi in cognoscẽte verum. Si cupis alia loca videre, in quibus D. Thomas simplicem veritatẽ planè asserat, lege Ferrarien. eodem loco. Dicitur autem veritas non esse propriè, nisi in cognoscente, quia, cùm sit ens rationis, non habet actualem existentiam, nisi obiectiuè intellectu. Quod verò dicitur esse in solo intellectu cõponẽte, intelligendu est non de veritate cõcepta, sed exercita, vt Caiet. aduertit. Potest enim intellectus prima operatione concipere ipsam veritatem, quasi abstractam à rebus, & tamen non potest intelligere rẽm vllam esse veram, seu conformem intellectui, aut falsam, siue discordantem ab intellectu, nisi facta comparatione rerum ad intellectum: quæ non fit, nisi secunda intellectus operatione.

Quo pacto verũ, & falsũ in sola cõpositione, & diuisione consistant.

1. p. q. 16. ar. 2. 1. cõtra Gent. cap. 53.

Agnoscit planè D. Th. veritatem simplicem.

1. contra Gent. cap. 53.

Explicatio notanda.

Ad secundum, dicendum est in primis, probationem minoris repugnare

pugnare maiori. Si enim veritas est simul natura, aut posterior cognitione actuali, quam illi nomine cognitionis intelligunt, falsa est maior. Deinde neque hoc ipsum, quod in probatione minoris assumitur, verũ est. Semper enim veritas præcedit cognitionem; in creaturis quidem ex natura rei: in Deo autem, nostro intelligendi modo. Quicquid enim intelligitur, priùs, saltem modo intelligendi nostro, eorúmque ipsorum sententia repræsentatur in specie intelligibili, aut conceptu, quàm intelligatur. Id quod Diuus Thomas quæstione prima de Veritate articulo 1. videtur animaduertisse, cùm ait, cognitionem esse quendam veritatis effectum. Nam cùm cognitio, vt ipsi aiunt, priùs terminetur ad conceptum, quàm ad rem, satis aperte apud eos colligitur, priùs dari conformitatem inter rem & conceptum; quàm cognitio rei absoluta sit, & completa. Concedendum est tamen id, quod in maiori propositione infertur, eam quoq; conformitatem, quæ est inter rem, & speciem intelligibilem, esse veritatem. Nec enim is solus intellectus dicitur verus, qui habet proprium conceptum rei, sed etiam is, qui habet propriam illius speciem. Magis tamen propriè dicitur esse veritas inter rem & conceptum, quàm inter rem & speciem intelligibilem; tùm, quia cognitio magis propriè dicitur de cognitione actuali, quę habetur per conceptum quàm de habituali, quæ habetur per speciem intelligibilem: tum etiã, quia repræsentatio rerum per conceptum est expressior, quàm per speciem intelligibilem.

Veritas an præcedat cognitionẽ.

Lege D. Th. 1. q. 17. ar. 1. Aegid. quol. 4. q. 7. & Fer. 1. contra Gent. cap. 59. tex 22.

Ad tertium neganda est maior propositio; quandoquidẽ veritati, quę in simplici rerum apprehensione cernitur, nulla opponitur contraria falsitas, vt patet ex loco adducto in confirmationem minoris, & ex fine eiusdem capitis, & ex cap. 12, lib. 9. huius operis. Hoc tamen quod dicimus, intelligendum est de simplici rerum apprehensione, quatenus ei nulla admiscetur cõpositio, aut diuisio, vt patebit li. 9.

Veritati simplici non opponi cõtrariam falsitatem.

Ad quartum. Si verum, quod per voces significatur, non sumatur in maiore formaliter, sed pro re, quæ denominatur vera; concessa maiore, neganda est minor. Nam, vt enunciatio significat compositionem rerum, quæ denominantur verę vel falsę veritate, & falsitate complexa: sic etiam voces simplices significant res, quæ denominãtur veræ veritate simplici. Si autem sumatur formaliter pro veritate vt exercita: vt nimirum illę tantũ voces dicantur significare verum quæ significãt rem esse verã (quo pacto vtcunq; dici potest, enunciationem vocalẽ significare verum, vel falsũ) falsa est maior. Nam, etsi in conceptibus simplicibus non cernitur veritas complexa: tamen cernitur simplex. Dixi, vtcunque verum esse, enunciationem significare formaliter verum, vel falsum, seu rem esse veram, vel falsam; quia si habeatur ratio eius, quod formaliter, & non insinuatitiè significatur per enunciationem vocalem; nulla est, quæ significet formaliter rem sibi obiectam, esse veram, vel falsam. Nam cùm dico, Homo est animal, non significo formaliter verum esse, quòd homo

Nũ enunciatio significet formaliter verũ, vel falsũ.

homo ſit animal;ſed tantùm hominem eſſe animal.Si autem proferam hanc modalem[Hominem eſſe animal.eſt verum]vel[eſt conforme intellectui]vel[ita habet in re,vt intellectus concipit]ſignificabo quidem obiectum illius alterius enũciationis, Homo eſt animal,quæ per ſubiectum principalis enunciationis ſignificatur, eſſe verum ; ſed tamen non ſignificabo formaliter obiectum eiuſdem principalis enunciationis verum eſſe. Itaque hac ex parte,id eſt, in non ſignificãda formaliter veritate exercita ſui principalis obiecti, pares ſunt voces ſimplices,& enunciatio vocalis.Sed tamen hoc eſt diſcrimen, quòd voces ſimplices nunquam ſignificant veritatem exercitam,ſiue ſui obiecti,ſiue alterius;enunciationes autem vocales ſæpe ſignificant veritatem exercitam obiecti aliarum, vt patet ex propoſito exẽplo, Deinde,voces ſimplices non ſolùm non ſignificãt formaliter rem vllam eſſe verã,ſed neque id innuunt:at omnis enunciatio vocalis innuit, ſuum obiectũ eſſe verum.Nam cùm dico,homo eſt animal,etſi nihil aliud ſignifico formaliter, quàm hominem eſſe animal;tamen,quia ſimul innuo,rem ita habere, vt ipſe concipio;planè innuo,verum eſſe,quòd homo ſit animal. Ita patet, cur dictum ſit,vtcumque verum eſſe, enunciationem vocalẽ ſignificare formaliter verum,vel falſum.

Definitio enunciationis.

Vnde collige,definitionem enunciationis in priori libro de Interpretatione traditã,non ita eſſe intelligendam,quaſi omnis enunciatio dicatur ſignificare formaliter verũ, vel falſum,ſed ſolùm materialiter,id eſt,compoſitionem, aut diuiſionem rerum, quæ denominatur vera vel falſa,quamuis ſemper innuat,eam cõpoſitionem eſſe veram.Ideirco enim plurimæ enũciationes modò veræ ſunt, modò falſæ quia cùm ſẽper earum quæque ſignificet,ſiue innuat, ita rem habere,vt concipit is. qui illam profert;aliquãdo tamẽ aliter res habet.Ita patet, veritatem non ſolùm conſiſtere in compoſitione, & diuiſione intellectus,ſed etiam in ſimplici rerum apprehenſione. *Cap. 4.*

Num veritas complexa ſit conformitas inter res enunciatiuè conceptas,& conceptus apprehenſiuos,an iudicatiuos.

SECTIO VI.

SEd quoniam dici ſolet,dari in ſecunda intellectus operatione duo genera conceptuum,alios apprehenſiuos,alios iudicatiuos quorum illi producantur ab intellectu,cùm aliquid enunciatiuè apprehendimus; hi verò,cùm de eo,quod ita apprehendimus, iudicium ferimus: quærat aliquis hoc loco, vtra conformitas ſit veritas cõplexa;ea ne,quæ cernitur inter res enũciatiuè, conceptas,& conceptus enunciatiuos apprehenſiuos,an potiùs ea, quæ ſpectatur inter illas, & conceptus iudicatiuos. Quòd enim prior conformitas ſit dicenda veritas, ex eo perſpicuum videtur, quia omnis apprehenſio enunciatiua,eſt vera,vel falſa,etiãſi per eam nullum feratur iudiciũ de rebus. Quòd verò ſit ſola poſterior, duobus argumentis

Quod vtraque.

Quod ſola poſterior.

argumentis videtur oſtendi. Vno, quia ſolus is, qui fert iudiciũ, cenſetur dicere verum, vel falſum. Altero, quia cùm Deus videatur apprehẽdere enunciatiuè omnia, quæ ab homine apprehenduntur, quorũ multa ſunt falſa (nihil enim homo apprehendit, quod non apprehendat Deus. etiãſi aliter Deus de plurimis rebus, quàm homo, iudicent) in apprehenſione enuntiatiua daretur falſitas, iam falſitas daretur in mente diuina; quod vel ipſæ aures ferre non poſſunt.

Probabilis aſſertio.

Huic dubitationi forſitã dicendũ, Etſi conceptus apprehenſiuus ſimplex diſtinguitur à iudicatiuo; apprehenſiuum tamen enuntiatiuum, eſſe eundẽ omnino atq; iudicatiuum. Nihil enim aliud videtur eſſe, apprehendere per modum, enunciatiuum, hominem eſſe animal (quod tum demum fit, cùm mẽte dicimus, homo eſt animal) quàm iudicare hominem eſſe animal. Dico autẽ per modũ enunciatiuum, quem Grãmatici vocant Indicatiuum; quia apprehẽdere per modum infinitiuum, aut alium quemcunque, non eſt iudicare: vt ſi mẽte has oratione s pronuncies, Stellas eſſe pares; Si ſtellæ eſſẽt pares, & ſimiles. Nondum, n. iudicaſti, an ſtellæ ſint pares, nec ne. At ſi mente dicas, Stellæ ſunt pares, iam iudicas eſſe pares. Itaq; ente iudicium intellectus fortaſſe non præcedunt in mente alij cõceptus apprehẽſiui, niſi rei, quæ prædicatur, & rei, quę ſubiicitur, & ipſius coniunctionis, ſeu vnionis, nõ tamen vnitiuè acceptæ. Poteſt tamen ante iudiciũ de cõiunctione prędicati cum ſubiecto præcedere conceptus apprehenſiuus, ipſius enũciationis, de qua ferendũ eſt iudicium, & ipſius quoq; enunciabilis, quod eſt enunciationis obiectũ. Verùm hic conceptus ad primã operationẽ intellectus pertinet; vt ſi mens dicat [hæc enũciatio, ſtellæ ſunt pares, eſt mihi dubia; vel hoc ipſum, quod eſt ſtellas eſſe pares, eſt mihi dubiũ] Quòd ſi auctores, qui diſtinctionẽ illã inuexerunt, intelligũt nomine conceptuũ apprehenſiuorũ ad ſecundã intellectus opęrationẽ ſpectantiũ, eos, quib⁹ ipſæ enũciationes, aut ipſa enuntiabilia cõcipiuntur, ea fortaſſe ratione quia enunciationes ad ſecundã operationẽ pertineãt, impropriè loquuntur, Cõceptus enim, quibus ipſæ enũciationes, & earũ obiecta apprehẽdũtur, ſunt cõcept us ſimplices, hoc eſt, nõ enũciatiui, vt patet. Confirmari autẽ poteſt hæc ſentẽtia ex libro Prædicamentorũ ad finẽ c. de ſubſtãtia, vbi Ariſt. pro vocabulo enunciationis mentalis, quæ dici ſolet conceptus apprehẽſiuus enunciatiuus, vſurpat nomen, opinionis, quod vocabulum haud dubiè iudicium ſignificat; id quod aliàs ſæpe facit, vt extremo cap. 2. de Interpretat.

Qui nam conceptus præcedãt iudicium.

Cõceptus enũnciationũ, & enunciabiliũ, an ſimplices.

Quòd ſi obiicias, ſæpe à nobis fieri ratiõcinationes mentales ex propoſitionibus, quib⁹ nõ aſſentimur; vt ſi quis mẽte dicat, Homo eſt lapis, bellua eſt homo, bellua igitur eſt lapis; ergo non eoſdẽ eſſe conceptus apprehẽſiuos, atq; iudicatiuos occurri poteſt, etſi verbis hoc modo ratiocinari poſſumus ex apertè falſis, nõ tamẽ mẽte, niſi ex cõditione, aut hypotheſi noſtra, aut alterius, quod in idẽ redit, vt ſi ſenſus propoſitæ ratiocinationis hic ſit; Si homo eſt lapis & bel-

Obiectio.

Dilutio.

bel-

lua est homo;bellua est lapis.Vel hic;Homo ex hypothesi(mea scilicet,vel tua &c.)est lapis;bellua ex eadē hypothesi est homo igitur bellua ex eadē est lapis. Quāuis enim voce negare possimus ea quę certò scimus esse vera,& affirmare, quæ planè intelligimus esse falsa;mēte tamē id facere nō possumus, nisi fictè,quod Greco nomine dicitur,ex hypothesi.At hoc nō est simpliciter affirmare, aut negare;sed fingere,aut ponere ita esse,aut nō esse. Quocirca Arist. hoc ipso li.cùm agit de primo principio cōplexo,quod est omniū notissimum,ac firmissimū.docet,etsi nō defuerint, qui illud voce negauerint; mente tamen à nemine negari potuisse. Ita videtur perspicuum,nihil aliud esse, dicere veritatē esse conformitatem inter res enunciatiuè conceptas,& conceptus earum enunciatiuo aprehēsiuos, atque dicere, esse conformitatem inter illas & conceptus iudicatiuos cùm huiusmodi conceptus iidem omnino videantur. c.3.dex.9.

Mente,an omnia negare possimus.

Ad argumenta pro vtraque parte.

Nec verò argumentum,quo colligebatur veritatem esse conformitatem inter res enuntiatiuè conceptas,& conceptus enuntiatiuos apprehensiuos, quicquam pugnat cum priori eorum, quibus videbatur esse conformitas inter res enunciatiuè conceptas, & conceptus earum iudicatiuos. Nam si huiusmodi conceptus sunt iidem; ergo & conformitas inter res,& illos eadem est, nec datur ibi prior, & posterior conformitas,Ad id àutem,quod in posteriori argumento sumitur,dici potest,nec hominem, nec Deum apprehēdere quicquam enunciatiuè,nisi iudicando,id est asserēdo aliquid, aut negando,Vnde fit,vt falsum sit,quod sumebatur, Nihil ab homine apprehendi enunciatiuè, quod non apprehendat Deus. Apprehendit tamen Deus omnes ennnciationes, etiam falsas. Verum hoc non est, apprehensionem esse falsam,sed aliquid falsum verè apprehendi.Ac cùm neutra huius dubitationis pars sit contra ea,quæ hoc loco traduntur de veritate cōplexa;eam. quam nos hoc,loco probabilē fecimus, disputationis causa propositā volumus, dicturi libro sexto, quid de ea,aliisque cognatis quæstionibus sentiendum sit. Sed missa iam veritate complexa,de sola simplici,quæ ad institutam disputationem pertinet,deinceps disseramus.

Veritatem simplicem posse cerni tam in conformitate rerum, quàm intellectu:argumentaq; aduersariorum.

SECTIO VII.

Tertia cō clusio. Ab inductione.

TErtia conclusio. Veritas simplex aliquando dicitur de conformitate rerum cum intellectu;aliquando de conformitate intellectus cum rebus. Hæc conclusio in primis probatur inductione Etenim res, quæ arte conficiuntur, tum dicuntur, veræ (vt vera domus, verus gladius) cùm habent conformitatem cum intellectu artificis. Contrà vero intellectus Philosophi naturalis tum dicitur verus,cum habet notiones rebus naturalibus conformes, eodemque modo res habet in cæteris. Siue enim res conformentur

formentur intellectui, siue intellectus rebus, semper id, quod alteri conformatur, & quasi commensuratur, dicitur verum. Deinde, quia vnde aliquid habet vt sit, inde habet, vt verũ sit (quod est omnium Philosophorum receptissimum pronunciatum) satis autem constat, res omnes, quæ fiunt per intellectum, habere esse ex conformitate cum notionibus illius; contrà verò, notiones intellectus, quæ accipiuntur ex rebus, habere esse ex conformitate cum rebus conceptis, Tertio hac ratione. Inter Deum, & diuinum intellectum datur perfecta conformitas ex vtraque parte, & absque vlla depẽdentia vnius ab altero; igitur qua ratione dixeris, alteram earum conformitatum esse veritatem, eadem cogeris alterã fateri. Postremò, hac ratione. Etsi conformitas, quæ cernitur inter rẽ, & intellectum, si est conformitas mensuræ, non semper dicatur veritas; tamen si est conformitas mensurati, semper dicitur veritas: at quædam res sunt mensuratæ ab intellectu, & quidam intellectus est mensuratus à rebus, vt patet ex dictis: potest igitur veritas dici, & de conformitate rerum cum intellectu, & de conformitate intellectus cum rebus. Cur autem dixerim, conformitatem, quæ cernitur inter rem, & intellectum, si est conformitas, mensuræ, non semper dici veritatem, ex eo patet, quia in Deo dicitur veritas, in creaturis autem, minimè. Nam perfectus conceptus entis, qui quidem est mensura omnium rerum, atque adeò ipsius diuinæ essentiæ, est verus ex conformitate ad essentiam diuinam, quam primò & immediatè exprimit, & tamen Sol, qui est mensura conceptus naturalis philosophi, non est verus ex conformitate ad huiusmodi conceptum; quod idem accidit in cæteris. Sed quid de conceptu, quem Angelus habet de Sole? Respondet Aegidius, esse verum non ex conformitate cum Sole ipso, à quo non mensuratur, quemadmodum nec species quam habet de Sole, sed ex conformitate ad ideam Solis, à qua fluxit species concreata Angelo.

A dependentia assendi.

A perfecta conformitate inter Deũ, & diuinum intellectum.

A ratione mensurati.

Non semper cõformitatem mensuræ veritatẽ esse.

Quo lib. 4. q. 7.

Contra priorem partem primũ argumentũ.

Contra priorẽ partem huius conclusionis obiiciunt primò auctores primę opinionis quędã ex Arist. Primùm, id quod ille ait cap. 7. huius libri, Verũ, inquit, est dicere id, quod est, esse, & id, quod nõ est, non esse. Cùm igitur in hac definitione veri nõ declaretur cõformitas rerum ad intellectum, sed intellectus ad res; efficitur, vt conformitas rerum ad intellectum non sit dicenda veritas. Deinde, id quod ad finẽ libri 6. sic scriptum est: Verũ enim, falsumque non sunt in rebus, sed in mente, Quibus verbis satis superq; videtur declarari, veritatem nũquam ponitam esse in cõformitate rerum ad intellectum, sed semper consistere in conformitate intellectus ad res,

tex. 27.

tex. 8.

Secundũ.

Secundò obiiciunt quædã cõmunia Philosophorum dicta, quale est illud; Veritas est in rebus, vt in causa; in oratione externa, vt in signo; in intellectu autẽ, vt in subiecto. Et illud, Veritas est perfectio intellectus. Quæ ideò dici putãt, quia veritas nõ est cõformitas rerum ad intellectũ, sed solùm eorum, quæ inhęrẽt intellectui, ad res.

Caiet. 1. p. q. 16. ar. 6.

Tertio

Tertium. Tertiò, sic obiici potest pro opinione Heruei. Cùm veritas rerum dicitur conformitas earum & intellectus, aut conformitas intelligitur in essendo, aut in repræsentando: at non potest intelligi in essendo, quia sæpe res, quæ intelliguntur, sunt corporeæ, qualis non est intellectus: nec verò in repræsentando, quia res non dicitur vera, quòd talis sit secundùm se, qualis est intellectus in ea repræsentenda sed quia talis secūdum se, qualis ipsa est secūdùm esse apprehēsum, siue repræsentatum: non est igitur veritas rerum, cōformitas earum ad intellectum, sed ad seipsas, vt intelliguntur, seu apprehenduntur.

Contra posteriorem. Contra posteriorem partem sic obiiciunt Herueus, & Duran. in locis citatis. Intellectus nec secundùm se, nec ratione conceptus est verus formaliter, sed solùm denominatione extrinseca à veritate rerum; igitur conformitas intellectus ad res non est dicēda veritas, sed sola conformitas rerum ad seipsas secundùm aliud, & aliud esse: consequentia perspicua est. Antecedens ex eo probatur, quia intellectus secūdùm se, non dicitur verus, nisi effectiuè, vtpotè quia percipit res veras; conceptus autem non dicitur verus, nisi repræsentatiuè, nimirum, quia repræsentat res veras; neque omnino aliquid inhærens intellectui dicitur verum, nisi aut effectiuè, aut repræsentatiuè: at ea, quæ hoc pacto dicuntur vera, non sunt vera, nisi denominatione extrinseca; quemadmodum ea, quæ dicuntur sana effectiuè duntaxat, vt potio; aut repræsentatiuè, vt vrina: nulla igitur conformitas intellectus ad res, est dicenda veritas.

Cōtra vltimæ probationem. Denique cōtra id, quod in extrema probatione obiter dictū est, sic obiici potest. Immensi nulla est mensura; Deus est immensus; falsò igitur dictum est in probatione illa, perfectum cōceptum entis esse mensuram diuinæ essentiæ. Præterea, Si Dei est aliqua mensura, Deus est mensuratus; Deus autem mensuratus esse non potest; quia quicquid est mensuratum, est imperfectum. Non est igitur vlla diuinæ essentiæ mensura. Atque hac ratione ductus videtur D. Thom. q. 1. de Veritate ar. 7. cùm apertè negat, inter intellectum diuinum, & diuinam essentiam esse relationem mensuræ & mēsurati.

Explicatur vulgata Veritatis definitio.

SECTIO VIII.

PRo solutione horum, & similium argumētorum altiùs aliquanto repetita explicatione vulgatæ illius definitionis, quæ veritas dicitur conformitas rei, & intellectus, siue inter rem & intellectum; Animaduertendum est in primis, veritatem non dici quamlibet conformitatem. Nemo enim dixerit conformitatē, quæ cernitur inter quasuis res, præcisa omni cognoscendi potentia, esse veritatem. Necesse igitur fuit, vt veritas definiretur conformitas inter rem, & potentiam cognoscendi. Et satis quidem hæc explicatio foret, si placuisset Philosophis, omnem veritatem comprehende-

Quænam conformitas sit veritas.

prehendere. Verùm,quia ea,quæ ad ſenſus pertinet, nec funditur ad omnes res,nec eſt homini propria (quãquam ſolus homo ex omnibus animalibus illam percipit) maluerunt illi, eam ſolam definire, quæ inter res, & intellectum cernitur. Atque hac de cauſa dixerũt, veritatem eſſe conformitatem rei, & intellectus.

Denique illud intelligendum,conformitatem hanc,non eſſe accipiendam pro conformitate in eſſendo,cùm inter res veras, & intellectum ſæpe magna ſit difformitas,& diſſimilitudo in eſſendo (vt ſi res ſint corporeæ)ſed in repræſentando:quo ſenſu docet Ariſt. 3. de Anima cap. 8. animam ratione intellectus eſſe quodãmodo omnia, eò quòd in intellectu omnia repræſententur. Non enim ipſe lapis, inquit,in anima, ſed forma (hoc eſt ſimilitudo lapidis) ineſt. Cùm autem intellectus noſter (vt de eo potiſſimùm loquamur) nullius rei ſimilitudine ſit ex ſe præditus, ſed perinde ſe habeat ex natura ſua,ac tabula, in qua nihil adhuc depictum eſt, vt ipſe docet cap. quarto eiuſdem libri;efficitur,vt conformitas,in qua veritas conſiſtit,non ſit intelligenda inter res,& intellectum noſtrum ſecundùm ſe ſpectatum, ſed ſecundùm aliquid illi accidentarium & aduentitiũ.Vnde cùm quatuor ſint genera rerũ, quæ noſtro intellectui naturaliter adueniũt,Species intelligibiles,quę ſunt principia formalia actuũ intelligendi; conceptus formales, qui D. Tho.ſententia interuè actus intelligendi;terminãt ipſi actus intelligendi, & habitus, qui ex actibus gignũtur: actus autẽ non ſint repræſentatiui rerum, quę intellectui obiiciũtur,vt tertio de Anima patebit:habitus vero, vt ſcientia,opinio,& ſimiles ſupponant ſimplicẽ veritatẽ de qua loquimur: reliquũ eſt,vt conformitas,in qua ſimplex veritas conſiſtit, ſumenda ſit pro conformitate inter rem, & ſpeciem intelligibilem, aut conceptum formalem.Etenim hæ ſunt ſimilitudines rerum intellectui obiectarum; illa habitualis, hæc actualis; tametſi magis propriè cernitur inter rem, & conceptum formalem, quàm inter rem,& ſpeciem intelligibilem, vt paulò ſuperiùs oſtendimus.Quod idem D.Tho.animaduertit primo cõtra Gen.cap.51. vbi negat veritatem ſpectari inter rem & actũ intelligendi,& affirmat,cerni inter rem & id,quod intellectus dicit, hoc eſt conceptum,qui exprimitur per actum intelligendi : pro qua re lege eodem loco Ferrarienſem.

tex. 37. *Quænam ſit cõformitas inter res & intellectũ*

tex.14. *Quæ intellectui aduenĩãt.*

Tertiò, cùm veritas dicitur conformitas rei & intellectus, non eſt accipiendum nomen rei pro rebus ſecundum eſſe obiectiuũ (vt illæ dicantur veræ, quæ, quatenus obiiciuntur intellectui, ſunt illi conformes) ſed ſecundùm eſſe reale. Priori enim modo Chimæra, & quicquid aliud fictitium concipimus,eſſet verum ens: ſiquidem iſta omnia,quatenus obiiciuntur intellectui,ſunt conformia conceptibus, quibus apprehenduntur: at poſteriori, nihil eſt verum ens, niſi quod habet exiſtentiam realem. Neceſſe eſt igitur, vt conformitas intelligatur ſecundùm exiſtentiam realem, ſi non actualem, ſaltem potentialem, quod addiderim,quia ad conformitatẽ, in qua

Secũdùm quod eſſe debeant res eſſe cõformes intellectui.

ſimplex veritas conſiſtit, non eſt neceſſe, vt res actu exiſtant; ſed ſatis eſt, ſi exiſtere poſſint: vnde fit, vt Chimæra, & cætera eiuſmodi figmenta, non ideo negentur eſſe vera entia, quia non exiſtunt actu, ſed quia non poſſunt exiſtere. Quòd ſi quis obiiciat, rem, vt poteſt exiſtere, nec tamen exiſtit, non eſſe actu conformem intellectui, ſed potentia duntaxat, ergo non eſſe actu veram: negandum eſt antecedens. Res enim, quæ poteſt exiſtere, ſecundùm ipſam poteſtatem exiſtendi, conformatur actu ſpeciei, vel conceptui.

Cuiuſdã obiectionis diluti.

Poſtremò, Simul atque res, quæ poteſt exiſtere, concipitur, aut ſaltem per ſpeciem intelligibilem repreſentatur, ſtatim relatio conformitatis, quæ dicitur veritas, vel ex altera parte, vel ex vtraque conſequitur, Si enim conceptus & res omninò adæquantur per omnimodam ſimilitudinem, vt in Deo, tunc ex vtraque parte conſequitur: ſi autem non adæquantur omninò, ſed alterum pendet ex altero: in eo ſolo conſequitur, quod ex altero pendet; ſiue res, quę cõcipitur, pendeat ex conceptu; ſiue conceptus ex re, vt ex ſupradictis patet. Itaq; cùm non datur perfecta adæquatio, ſemper veritas eſt relatio menſurati ad menſuram: oppoſita autem relatio, quæ illi ex altera parte reſpondet, quatenus terminatur ad illam non dicitur veritas, ſed ſolùm relatio menſuræ.

Quo pacto veritas reſulteat in rebus, & intellectu

Solutio eorum, quæ contra tertiam concluſionem obiecta ſunt.

SECTIO NONA.

His poſitis, quæ non tam gratia diſſoluendi propoſita argumenta, quam explicandi præſentem materiam dicta ſunt; ad primam obiectionem, quæ priorem partem concluſionis impugnat, dicendum eſt, Ariſtotelem iis in locis non agere, niſi de vero complexo, quemadmodum & de falſo illi oppoſito: imò verò nec de omni vero & falſo complexis, quia non de vero & falſo rerum enunciatarum, ſed intellectus enunciãtis, de quo vero & falſo frequentiùs apud Philoſophos ſermo eſt; ac meritò quidem. Nam verum & falſum ſimpliciter, ac ſine addito, de ſola complexione enunciatiua dicitur. Propoſita enim quauis complexione huiuſmodi, vt, Quòd homo ſit animal, vel, Quòd equus ſit lapis, ſimpliciter & ſine adiectione dicimus, Hoc eſt verum, vel, Hoc eſt falſum. At cùm loquimur de ſimplicibus ſiue rebus, ſiue conceptibus, non ſimpliciter dicimus, Hoc eſt verum: Illud falſum, ſed cum addito, Hoc eſt verum aurum, aut verum ens: Hic eſt verus conceptus auri; verus conceptus entis; & ſimiliter de falſo. Præterea etſi verum & falſum dicuntur & de rebus conceptis, & de intellectu concipiente; magis tamen propriè dicuntur de intellectu, conceptibusue illius, quam de rebus conceptis, quod non ſemel annotauit D. Thomas, cuius rei hæc eſt ratio, quia intellectus non ſolum poteſt eſſe verus ac falſus

Cur Ariſtoteles ſe rè loquatur de veritate cõplexa, & intellectu potius, quã rerum.

Vt ſup. ſ. 16.

in

& de veri. q. 1. & alijs locis.

in concipiendis rebus, sed etiam ipse solus est veritatis cognitor ac iudex.

Eodem modo respõdendum est ad secundum, quod ad priùs pronunciatum attinet. Quod verò attinet ad posterius, occurrendum; cùm veritas dici solet perfectio intellectus, veritatem, pro veritatis cognitione accipi: quo etiam modo sumitur apud Platonem, cùm ait; Animi cibus est veritas: & longè clariùs apud Augustinum cùm scribit; Veritas est, qua ostenditur id quod est: & apud Gregorium Nissenum, cùm inquit; Veritas est eius, quod verè est firma intellectio. Tametsi hæc de veritate complexa præcipuè dicuntur.

De veritate quædam.

In Symposio. In lib. de vera Relig. In lib. de vita Mosis.

Ad tertiam, quatenus impugnat veritatem simplicem (magis enim accommodatur complexæ) neganda est posterior pars minoris. Ad probationem verò dicendum est, ex eo, quòd res talis est secundum se, qualis est intellectus in ea repræsentanda, seu concipienda, nasci, vt talis sit secundum se, qualis est, vt repræsentatur, siue concipitur. Repræsentari enim, & concipi sunt denominationes extrinsecùs desumptæ à conceptu, quo intellectus rem concipit.

Ad id verò, quòd obiectum est contra posteriorem partem conclusionis, quatenus ad simplicem veritatem euertendam instituitur (directò enim, apud illos, solam complexam impugnat) dicendum est, intellectum ratione conceptus non solùm dici verùm à veritate rerum, sed etiam à veritate sua. Neq; enim solùm dicitur verus quia res concepta est illi conformis, sed etiã, quia ipse est conformis rebus, siue omnimoda conformitate, vt in Deo, siue cõformitate imitationis, vt in creaturis. Quocirca non est apta similitudo proposita inter verum, & sanum: potio enim, & vrina ita dicuntur sana à sanitate animalis, vt non dicantur sana à sanitate sua.

Intellectus quo modo dicatur verus.

Ad id denique, quod in extrema probatione conclusionis reprehensum est, quod quidem attinet ad priorem obiectionem, dicendum immensi nullam esse mensuram excedentem, siue repetitione sui, quo modo vlna est mensura panni; siue perfectionis præstantia, qua ratione dicimus, candorem esse mensuram aliorum colorum; siue causandi ratione aliqua, quo pacto Sol est mensura conceptus, quem de illo habet Philosophus, & conceptus Architecti est mensura ædificij: posse tamen immensi esse mensuram per omnimodam adæquationem. Itaque non magis repugnat, dari mensuram diuinæ essentiæ, quæ est perfecta ratio, siue conceptus entis, quàm diuinæ durationis; quam mensuram Theologi vocant æternitatem. Vtrumque tamen more intelligendi nostro dictum esse accipe, quia ex natura rei nulla datur in Deo mensura. Quòd si quis obiiciat, ne more quidem intelligendi nostro, rẽ vllam dici mensurã sui; Deum autem esse idem cum perfecta ratione entis: negandum est in primis quod assumitur, vbi nihil est aliud, quod rei propositæ mensura esse possit, alioqui falsum esset id, quod dici solet. Rectum est iudex,

Immensi quo pacto mensura esse possit.

Obiectionis diluutio.

ſeu norma ſui, & obliqui. Quod tamen ideò vſurpatur, quia in figuris nihil eſt recto rectius, ad cuius normam rectitudo recti examinari poſſit. Deinde addendum; nihil obſtare quo minùs eadem res ratione diuerſarum cõſiderationum dici poſſit menſura ſui, ſi ſit ſummè perfecta, ſiue ſimpliciter, ſiue in certo genere duntaxat. Quod verò attinet ad poſteriorem obiectionem, neganda eſt conſequentia propter energiam verbi, Menſuratũ, quod quandã imperfectionem præſe fert. Itaque etſi menſurę nomen ſoleat accõmodari Deo, etiam reſpectu ſui, eo quòd nullã imperfectionem importet; tamen menſurati vocabulum, quia imperfectionem ſonat, vtpotè finitionem & circumſcriptionem, non eſt in diuinis vſurpandum. Similis eſt ratio horum nominum, Principium & Principatum: nam etſi in diuinis dicimus Patrem eſſe principium Filij: reprehendetur; tamen qui dixerit, filium eſſe principiatum: neque alia ſanè de cauſa, niſi quia principiati vocabulum, non tantùm ſignificat habitudinem ad principium, ſed etiam innuit quandam dependentiam ab illo, atque adeò rationem effectus. Nec verò D. Thomas in loco citato ideò negat, inter intellectum diuinum, & eſſentiã diuinam relationes menſuræ, & menſurati, quia ratio menſuræ pugnet cum diuina natura, noſtro etiam intelligendi modo concepta, vt quidam putant (hoc enim pacto non docuiſſet ille, æternitatem eſſe menſuram diuinæ durationis (ſed idcirco ita loquitur, quia non datur in diuinis ratio menſuræ, cui in ipſa diuina natura reſpondeat ratio menſurati, & circumſcripti, vt patet legenti citatum articulum.

Menſurati nomen non eſſe vſurpandũ in diuinis.

Veritatem, de qua eſt ſermo, eſſe conformitatem rerum cum intellectu diuino. SECTIO X.

Concluſio 4.

QVarta concluſio, Veritas, quæ propriè ad hanc diſputationem pertinet, eſt conformitas rerũ cum intellectu diuino, hoc eſt, cũ rationibus formalibus ipſarum, quę ſunt in mẽte diuina. Dico autẽ [quæ propriè ad hanc diſputationẽ pertinet] quia non eſt hoc loco quæſtio de veritate cõplexa, nec de veritate intellectus, quę magis propriè dicuntur, vt paulò ſuperiùs explicauimus, ſed de veritate rerũ. Probatur cõcluſio hũc in modũ. Veritas cuiuſq; rei eſt conformitas eius cũ propria & prima ipſius mẽſura: at eę tantùm rationes formales rerum, quæ exiſtunt in mente diuina, ſunt propriæ, ac primę menſuræ rerum omniũ; eſt igitur veritas rerum omniũ conformitas cũ iis earũ rationibus. Propoſitio perſpicua eſt. Aſſumptio probatur dupliciter. Primùm, quia rationes formales, quę exiſtũt in intellectu creato, aut non ſũt menſurę rerũ, ſed menſuratę ab eis, vt cõcepus, quẽ habem⁹ de Sole; aut ſi ſũt earũ mẽſurę, veluti conceptus, quẽ habet Architectus de domo faciẽda (de quo quidẽ, quo pacto ſit mẽſura differemus lib. 7. cùm de idęis diſputabimus) non tamen ſunt primæ earũ menſuræ per ſe, ſed eę tantùm quę ſunt in mente diuina. Deinde, quia primùm ens ideo dicitur verum ens, quia conforme rationi formali perfecti entis exiſtenti in

Propriæ ac primæ rerũ menſuræ.

mente

rum ens,quia cõforme rationi formali perfecti entis exiſtẽti in mente diuina:ergo pari ratione cætera entia, quia conformia cæteris rationibus formalibus in eadem exiſtentibus.

Præterea,res omnes ideo dicũtur veræ,quia ſunt conformes alicui intellectui;nõ ſunt autẽ veræ veritate ea,de qua loquimur,quia ſint conformes intellectui creato; ergo quia intellectui diuino. Maior patet ex tradita veritatis definitione. Minor ex eo primùm probatur,quia intellectus creatus,cùm decipi poſſit, veritatis regula eſſe non poteſt.Deinde,quia vnde res primùm habent vt ſint, inde primùm habent,vt veræ ſint;cùm igitur nulla res primò habeat ab intellectu creato vt ſit;efficitur, vt nõ primò habeat ex eo vt ſit vera.

Res ab æterno veræ fuiſſe.

Poſtremò,res, quas dicimus veras, ab omni æternitate veræ fuerunt(neque enim illæ vnquam cœperũt eſſe veræ res, etiamſi cœperunt verè exiſtere)atqui nulla res eſt vera,niſi quatenus cõformis alicui intellectui,vt ex dictis patet;igitur nulla res eſtprimò vera,niſi quatenus eſt cõformis alicui intellectui æterno,qui ſolus eſt diuin⁹.

Quo pacto omnia dicantur vera à prima veritate.

Accedit in huius rei confirmationem id,quod Patres ſæpe docẽt, Omnia dici vera à prima veritate,id eſt à primo intellectu. Neque enim id ſolùm intelligunt denominatiuè, vtpote à veritate intellectus increati, quemadmodum nonnumquam denominamus vera hæc vel illa entia à veritate intellectus creati; quatenus videlicet de eis habetur,aut haberi poteſt verus intellectus;ſed etiam terminatiuè,hoc eſt,à propria ipſarum veritate,ſeu conformitate, quæ ad intellectum diuinum terminatur.

Quot modis res poſſint dici veræ.

Vnde collige,res omnes tribus modis poſſe dici veras. Vno,à veritate intellectus increati.Altero, à veritate intellectus creati: quæ denominationes ſumũtur à veritate alterius. Tertio,à veritate ipſarum propria,quæ ad diuinum intellectũ terminatur. Primum modum ſignificat Anſelmus in Dialogo de Veritate,cùm docet,Eodem modo ſe habere ſummam veritatem ad omnia vera, quo ſe habet vnum atque idem tempus ad omnia,quæ ſunt in tempore. Secundum,ac tertium complexus eſt Auicenna ſecundo lib. ſuæ Metaph. in deſcriptione illa, qua D. Thomas vtitur primo lib. contra Gent. veritas eſt proprietas eſſe vniuſcuiuſq; rei, quod ſtabilitum eſt ei,in quantùm talis res nata eſt de ſe facere veram exiſtimationem, & in quantùm propriam ſui rationem,quæ eſt in mente diuina, imitatur. Atque in hoc tertio modo conſiſtit veritas, de qua agimus, & quæ propria entis paſſio cenſetur.

Cap.14.

Cap.60.

Quibus argumentis impugnari poſſit propoſita concluſio.

SECTIO VNDECIMA.

Argumẽtum 1.cõtra 4. concl.

SEd contra hanc concluſionem hæc obiici poſſunt. Primò ſi veritas rerum eſſet conformitas earũ cum intellectu diuino, ſeu (quod eodem redit) cum ſuis rationibus formalibus,quæ ſunt in mente diuina; cùm omnes ſint æquè conformes

ſuis rationibus formalibus; omnes eſſent æquè veræ: hoc autem dici non poteſt, ſiquidem aliæ res ſunt aliis veriores, vt patet ex cap. 1. ſecundi libri: non eſt igitur veritas rerum eiuſmodi conformitas. text. 4.

2 Secundò. Conceptus noſtri cõtemplatiui dicuntur veri per conformitatem cum rebus conceptis, vt cum ſole, vel lapide; igitur non ideo dicuntur veri, quia conformes ſunt propriis ipſorum rationibus exiſtentibus in mente diuina.

3 Tertiò. Conformitas rerum creatarum cum intellectu diuino eſt relatio realis; veritas tranſcendens non eſt relatio realis; non eſt igitur veritas conformitas rerum cum intellectu diuino. Aſſumptio ex eo perſpicua eſt, quia veritas tranſcendens non poteſt addere enti quicquã reale, vt ex dictis patet. Propoſitio ex eo probatur, quia conformitas creaturarum cum intellectu diuino habet fundamentum reale in creaturis, vtpote ipſam earum entitatem realẽ; & exercetur inter extrema realia.

4 Quartò. Veritas intellectus diuini, non eſt conformitas eius cum rebus, quarum rationes apud ſe habet; ergo nec veritas rerum eſt conformitas cum intellectu diuino. Conſequentia perſpicua videtur; eſt enim conformitas relatio æqualis comparationis, cuius ea natura eſt, vt ex vtroq; extremo reciprocetur, veluti ſimilitudo. Si enim Socrates eſt ſimilis Platoni; ergo & Socrati Plato: quòd ſi Plato non eſt ſimilis Socrati, nec Platoni Socrates. Antecedens verò probatur, quia intellectus diuinus non eſt verus, propter conformitatem cum rebus creatis, vt ex dictis apertum eſt.

5 Quintò. Si res eſſent veræ per conformitatẽ cum rationibus ſuis, quæ ſunt in mente diuina; nec aurifex percipere poſſet, quodnam eſſet verum aurum; nec Philoſophus, quæ nam eſſet vera eſſentia; nec denique vllus mortalium in hac vita haberet regulam, qua veritatem rei vllius cognoſceret; ſiquidem rationes illæ, quæ in diuina eſſentia ſunt, idem ſunt, quod ipſa diuina eſſentia, quæ in hac vita cognoſci nequit: at conſequens eſt abſurdiſſimum; ergo & antecedens.

6 Sextò In mente diuina non ſunt multæ rationes, ſeu conceptus rerum ſed vnica ratio, & conceptus diuinæ eſſentiæ, & omnium quæ in ea relucent, quod eſt verbum diuinum; at rationes propriæ diuerſarum rerum ſunt diuerſæ; non ſunt igitur res veræ per conformitatem cum rationibus, quæ in mente diuina exiſtant.

7 Poſtremò. Si quo modo in mente diuina dantur multæ, ac diuerſæ rationes rerum, non dantur, niſi per operationem diuini intellectus percipientis diuinam eſſentiam, vt variè imitabilem, ſeu participabilem à creaturis; hoc enim pacto & conceptus formalis diuini intellectus complectitur infinitas rationes formales creaturarum; & obiectiuus infinitas obiectiuas: at cætera omnia videntur eſſe & entia, & vera in ordine ad diuinam eſſentiam, quatenus ea noſtro intelligendi modo antecedit omnem operationem diuini intel-

ni intellectus: non sunt igitur vera per conformitatem cum rationibus, quæ sunt in mente diuina.

Solutio eorum, quæ proximè obiecta sunt.

SECTIO XII.

HÆc tamen hunc in modum dissoluenda sunt. Ad primum distinguenda est maior propositio. Si enim res conferantur cum suis propriis ac peculiaribus rationibus, quæ sunt in mente diuina, vt equus cum ratione equi, & lapis cum ratione lapidis; omnes dicendæ sunt æquè veræ, cùm omnes æquè illis respõdeant. At si cõferantur cum rationibus, quæ sibi cum aliis rebus coës sunt, fieri potest, vt aliæ dicantur aliis veriores. Nam etsi omnes sunt æquè veræ in rationibus vniuocis, vt homo & equus in ratione animalis; itemque Socrates & Plato in ratione hominis; tamen in rationibus analogis, vt entis substantiæ, accidentis, aliæ possunt dici aliis veriores, quemadmodum & magis entia; vt substantia, quàm accidens; & qualitas, quàm relatio; & forma, quàm materia. Atque hoc modo sunt omnia inæqualiter vera in ratione perfecti entis; quæ cum simpliciter soli Deo conueniat, variè tamen participatur à cæteris entibus in proprio cuiusque genere. Vnde facile est colligere analogiam veritatis, de qua loquutus est Aristot. lib. 2. cap. 1.

Quo pacto sint æquè veræ.

Quo pacto non sint æquè veræ.

Prima solutio.

Ad secundum dicat fortasse aliquis, non esse aptam consequentiam. eò quòd conceptus nostri duobus modis spectari possint; vno, quatenus sunt res quædam; altero quatenus sunt repræsentatiui rerum. Atque vt sunt res quædam; dici veros per cõformitatem cum rationibus suis, existentibus in mente diuina; quatenus autem sunt repræsentatiui rerum, esse veros per conformitatem cum rebus iis, quas per eos concipimus. Verùm obstat, quòd conceptus nostri eadem ratione sunt quædam res, quæ sunt repræsentatiui rerum. Dices forsitan, ea ratione negandam esse consequentiam, quia conceptus nostri speculatiui, cùm proximè pendeant à rebus vt à quibusdam cautis particularibus exemplaribus, remotè autem, sed præcipuè ab intellectu diuino; eadem conformitate, qua conformantur rebus, conformãtur etiam rationibus suis existentibus in mente diuina. Sed neque huiusmodi solutio videtur satis. In mente enim diuina alia est ratio Solis, cui conformatur Sol; alia conceptus humani repræsentantis Solem, cui huiusmodi conceptus conformatur. Illa enim est ratio essendi Solis; hæc, ratio repræsentandi Solem. Vnde patet, conceptum, quem habemus de Sole, non eadem conformitate, qua conformatur Soli, conformari suæ rationi formali existenti in mente diuina, sed rationi Solis, quæ in eadem existit.

Secunda.

Tertia. Dicendũ eſt igitur,hac de cauſa cõſequentiã eſſe vitioſã, quia cõceptus noſtri ſpeculatiui nõ ſolùm dicũtur veri per conformitatem cũ rebus.ſed etiã per cõformitatẽ cũ rationibus cõcipiendi, quę ſũt in mẽte diuina,quę cõformitates ſũt inter ſe diuerſæ,& in poſteriori cõſiſtit veritas trãſcendens,nõ in priori.Id quod ex eo patet,quia fieri poteſt,vt aliquis cõceptus nõ ſit cõformis vlli rei,veluti cõceptus corporis infiniti,qui tamẽ neceſſario erit cõformis alicui rationi cõcipiendi exiſtẽti in mẽte diuina, quæ ratio,etſi eſt ratio eſſẽdi talis cõceptus;nõ erit tamẽ ratio eſſẽdi rei cõceptæ, ſi nullũ corpus infinitum eſſe poteſt. Planiùs hæc diſtinctio cernitur in cõceptibus enunciatiuis,quod D. Th.priori lib.de Interpret.ad cap.1. annotauit in enunciationibus vocalibus. Nãque eadẽ enũciatio mẽtalis poteſt eſſe vera res & falſum ſignum:vt ſi mente dicas, Cælum eſt corpus cubicum,vera quidẽ res erit eiuſmodi enũciatio,quia cõformis propriæ ipſius rationi formali exiſtenti in mente diuina:falſum verò ſignũ,quia nulli rei erit conformis in ratione eſſendi illius; non q̃ nõ verè ſignificet aliquid eſſe (verè enim ſignificat cęlum eſſe corpus cubicum) ſed quia eius ſignificationi nullum reſpõdet verum eſſe.

D Th.q. 1.de ver. ar.6.

Lectione 3.

Quorundam reſponſionis refutatio.

Ad tertiã plerique[a] cõcedunt maiorẽ propoſitionẽ victi eius probatione,parũ fortaſſe memores,quòd aliàs cũ D.Tho.[b] negent,verum trãſcendens addere enti aliquid reale.Sed quicquid illi excuſationis afferãt, negãda eſt maior. Nã præter rõnes ſuperiùs propoſitas,hæ quoque addi poſſũt. Vna, quia relatio rationis nõ poteſt fieri realis; at veritas trãſcendens ante Mũdi creationẽ erat relatio rationis,vt iidẽ cõcedunt.Altera quia ſi qua paſſio entis eſſet relatio realis, ac proinde quiditatiuè ens,non poſſet illa prædicari in quęſtione Quale eſt de quolibet ente,quod eſt cõtra rationẽ paſſionis cõuertibilis cũ ente. Ad probationẽ verò dicendũ, res creatas(vt alias ſępe annotauimus)duobus modis referri ad intellectũ diuinũ,vt ad cauſam exemplarem;vno, relatione eſſẽtiali,quã dicunt traſcendẽtem; altero,relatione accidentaria, nẽpe quatenus ab illo ſũt menſuratæ.

[a] *Vt Paul. Sõc. lib.6.q. 17.& Iã. de trãſc. c.5.*

[b] *1.d.19. q.5.ar.1. & cũ Capreolo ibidem q. 3.cõclu. 2.*

Quo pacto conformitas ſit relatio realis.

Si ergo conformitas earũ cum intellectu diuino ſumatnr priori modo,dicendũ eſt,eſſe relationẽ realem;nõ tamen,quæ fundetur in entitate rerũ,ſed quæ ſit ipſa earum entitas:quo pacto relationes tranſcendentes accidentium ad ſubſtantias ſunt ipſæ eorum eſſentię:de quo genere relationum nõ eſt hoc loco ſermo,quia nõ conſtituunt res in eſſe relatiuo ſimpliciter (quale eſt verũ)ſed abſoluto. Si verò ſumatur poſteriori modo,dicendũ eſt,illã vel ea de cauſa nõ eſſe relationẽ realẽ.ſed rationis , quia fundatur in eſſe potentiali creaturarũ,non in actuali, quod contingẽter cõuenit omnibus creaturis.Ex eo enim,q̃ creaturę cõcipiũtur à Deo in ipſa diuina eſſẽtia vt ab eis participabili, non quidẽ notitia viſionis , ſed ſimplicis intellegẽtiæ, cõſequitur illas formaliter ea relatio menſurati à diuino intellectu, in qua trãſcendens earũ veritas conſiſtit;intellectũ verò diuinũ,ſeu potiùs rõnes formales rerũ,quas cõtinet,cõſequitur relatio menſu-

Quo pacto ſit rationis,

rantis.

rantis. Itaq; res creatę ratione illius prioris habitudinis, quę est realis, sunt entia, ratione autẽ huius posterioris, quę est rationis, sunt veræ.

Quo pacto intellectus diuinus sit verus.

Ad quartum dicendum est, non esse antecedens omni ex parte verum. Nam, etsi veritas intellectus diuini non dici conformitatẽ illius cum rebus creatis; significat tamen conformitatẽ eius cum re increata, quę est primariũ diuinæ essentię obiectum, in quo excellentiùs illæ, quám in se ipsis existunt. Concesso tamen antecedente respectu rerũ creatarũ, neganda est consequentia, atq; ad probationẽ dicendũ conformitatem non esse relationẽ æqualis comparationis, nisi quãdo conformitatis nomine nulla importatur dependentia eius, quod dicitur conforme ab eo, quod terminat eius conformitatẽ, quemadmodum accidit in similitudine Socratis cũ Platone. At creaturæ eatenus dicuntur conformes intellectui diuino, quatenus sunt quędam imitationes rationum earum, quæ sunt in mente diuina, quod vtiq; importat dependentiam ipsarum ab intellectu diuino.

Quinti argumenti solutionẽ difficiliorem reddit Augustinus qui 12. lib. cõfess. & 14. ac 12. de Trinit. docet, Veritatẽ nõ cognosci à nobis, nisi in rationib. æternis, quæ sũt in mẽte diuina: quod etsi cõclusionẽ propositã cõfirmat, quia tamen pugnare videtur cum experientia, ipsã quoq; cõclusionẽ videtur labefactare. Sed D. Thomas studiosissimꝰ obseruator verborũ Augustini nodũ dissoluit ex iis, quę ille scribit in 1. Soliloquiorum; quo loco docet, Veritates, quæ in disciplinis traduntur, eo modo cognosci in Deo, ęterníſq; rationibus, quo visibilia videntur in Sole. Ait enim & 1. p. q. 8. ar. 5. & 3. contra Gentes ca. 47. & aliis pleríſque locis, Duobus modis aliquid cognosci in aliquo. Vno, vt in obiecto cognito; quo pacto videmus imaginẽ in speculo, atq; hoc pacto non cognosci à nobis, dum hanc vitã degimus, veritatem rerũ in illis rationibus ęternis, quemadmodũ nec reliqua visibilia videmus in Sole ipso, quẽ directò aspicere non possumus. Altero, vt in principio cognoscendi; atq; hoc modo cognosci à nobis veritatem rerum creatarũ in rationibus æternis, quatenus eiusmodi rationes participãtur in nobis per lumen naturale; quo pacto dicimur cernere alia visibilia in Sole, quia cernimus illa per lumen participatum à Sole. Idq; docet significasse diuinũ Vatem, cùm sibi ipsi quærenti, Quis ostendit nobis bona, hunc in modũ respondit; Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Significauit enim his verbis, veritatem omnẽ, quę ad quęrendam salutem necessaria est, ipsa participatione diuini luminis, quod in mente nostra fulget, cognosci à nobis posse, Ita fit, vt per principia naturaliter cognita rationes rerũ inuestigemus, & per conformitatẽ earum cum eiusmodi rationibus, veritates, quę naturaliter cognosci possũt, intelligamus, ac proinde per conformitatẽ cum rationibus ęternis, quę sunt in mente diuina.

Cap. 25. Cap. 7. Cap. 2.

Cap. 8.

Quo pacto veritas à nobis cognoscatur in rationib. æternis.

Psal. 4.

Quo pacto multæ rationes in intellectu diuino esse possint.

Ad sextum dicendum cum D. Thoma 1. p. q. 15. ar. 2. & q. 3. de Verit. ar. 2. & 1. contra Gentes cap. 54. Etsi ea, quę sunt principia cognoscendi, non possunt esse multa numero in Deo, veluti si quis singeret

in-

intellectu diuino multas ſpecies intelligibiles, aut multas artes, quemadmodum re vera eſſe poſſunt in quolibet intellectu creato: tamen ea, quæ ſunt termini diuinæ cognitionis, vt talia ſunt, poſſe eſſe multa. Vnde cùm rationes rerũ tam formales, quàm obiectiuæ (quęque tamen ſuo modo) terminent intelligendi actum; non dubium eſt, quin multæ, ſint, atque adeo infinitæ in mẽte diuina. Nam, etſi Verbum Diuinum eſt vnica ratio formalis diuinæ eſſentiæ; continet tamen infinitas rationes formales creaturarum, & vt creaturæ in ſe ipſis ſunt, & vt in diuina eſſentia continentur. Ipſa etiam diuina eſſentia per Verbum expreſſa, & declarata, etſi eſt vnica ratio obiectiua Verbi diuini, cõplectitur tamẽ infinitas raõnes obiectiuas creaturarũ, non vt creaturę in ſe ipſis ſunt, ſed eminenter in ea cõtinentur. Num autẽ quemadmodũ dicimus, multas eſſe rationes rerũ in mente diuina, ſic etiã dicere poſſimus multos conceptus, quęſtio eſt. Nobis certè nõ placet pars affirmatiua, quiaſi propriè loquamur, vnus tãtùm eſt cõceptus intellectꝰ diuini; de qua re Theologi plura.

Creaturas non eſſe entia nec vera, niſi ſuppoſito actu intellectꝰ diuini.

Ad ſeptimum negandum eſt, creaturas eſſe aut entia, aut vera in ordine ad diuinam eſſentiam, quatenus illa antecedit more intelligendi noſtro diuinum intelligendi actum. Primùm, quia creaturæ ſunt entia, & vera habitudine ad Ideas diuinas, vt omnes fatentur: at Ideæ cùm ſint rationes exẽplares creaturarum, ac proinde ſuo modo termini cognitionis diuinæ, ſupponuntur actum intelligendi diuinum, quo diſtinguuntur inter ſe. Deinde, quia creaturæ quemadmodum nõ ſunt producibiles à Deo per naturam, ſed per artem, ita nec poſſibiles niſi per artem diuinam: quare nec entia, nec vera, niſi per habitudinẽ ad diſtinctas rationes, in quibus diuina ars intueatur agenda omnia: at earum rationum diſtinctio ſequitur actum intelligendi diuinum, vt dictum eſt. Poſtremò, quia inde res primùm habent vt ſint multa entia, vnde habent vt ſint diſtincta entia; at diſtinctio creaturarum refertur primùm ad diſtinctionem rationum, quæ ſunt in mente creatoris; alioqui eſſet à caſu, & præter intentionem primi agentis: ſupponit ergo diſtinctionem rationum, quæ ſunt in mente diuina, ac proinde actum intelligendi diuinum. quòd ſi earum entitas ſupponit diuinum intelligendi actum; ergo & veritas, quæ entitatem ſequitur.

Obiectio.

At obiiciat aliquis, eſſentiam diuinam, etiam vt præcedit diuinum intelligendi actum, eſſe variè imitabilem, & participabilem, à creaturis, ergo creaturas eſſe entia, & vera priùs quàm more intelligendi noſtro habitudinem habeant ad rationes, quæ ſunt in mente diuina.

Diluitur.

Huic obiectioni reſpondendum eſt, Eſſe quidem diuinam eſſentiam eo pacto ſumptam imitabilem, & participabilem à creaturis. verùm non proximè, ſed remotè, vt ita loqui liceat. Quo ferè modo forma humana, etiam vt præcedit intelligendi facultatem, eſt intellectiua: & materia prima, vt præcedit molem corpoream eſt repletiua loci: proximè enim, ac formaliter, illa per ipſam intelligẽdi facultatem,

tatem,hæc per molem corpoream, has conditiones ſibi vendicant.

Quòd ſi quis quęrat,cur hactenus dixerimus, creaturas eſſe entia, & vera,propter habitudinẽ ad rationes formales exiſtentes in mente diuina,& non potiùs propter habitudinẽ ad obiectiuas, vt in ipſa diuina eſſentia cõtinẽtur;pręſertim cùm diuinæ Ideę potiùs videãtur eſſe rationes obiectiuę,quàm formales;Reſpõdendum eſt meritò id dictum eſſe.Primùm quia,cùm veritas primi entis ſit conformitas illius cũ ſua ratione formali,vt paulò antè diximus(hoc enim neceſſariò fateri oportet)idem pari ratione dicendum eſt de cæteris entibus cõparatione ſuarum formalium rationum in eadem mente exiſtentium.Deinde,quia rationes formales propinquiùs ſe habent ad intellectũ,quàm obiectiuę,cùm obiectiuæ ſępe ſint res extra intellectum, & nõ rarò ſola formalĩ diſtinctione diſtinguantur inter ſe: at mẽſura,penes quã veritas attenditur, ad intellectum pertinet. Tertio,quia nõ eſt re vera dicendũ,Ideas eſſe rationes obiectiuas,ſed formales,tum quia id concedunt omnes in Ideis artificũ, ex quibus diuinas inueſtigauimus ; tum quia proprium Ideæ eſt,eſſe expreſſiuum,& declaratiuum,quod nõ conuenit rationibus obiectiuis, ſed formalibus;tũ denique,quia vbi nulla eſt diſtinctio ex natura rei,veluti in iis,quę in diuina eſſẽtia cõtinentur, prior eſt diſtinctio rationum formalium,quàm obiectiuarũ:at Idearum diſtinctio eſt prima omniũ earum,quæ ad creaturas ſpectãt.Atq; hac de cauſa Patres omnes ponũt Ideas in Verbo diuino,cui appropriatur ratio formalis diuinę eſſentiæ,nõ autẽ in eſſentia diuina,vt declarata,& manifeſtata per Verbum;de qua re libro ſeptimo accuratiùs diſſerendum eſt.

In ordine ad rationes formales diuini intellectus, an ad obiectiuas ſint creaturæ entia & vera.

Patrum ſententia.

Concluſio quæſtionis,& ſolutio argumentorum,quæ ſunt initio quæſtionis propoſita.

SECTIO XIII.

QVinta concluſio, qua directò quæſtioni reſpõdetur.Verum eſt propria paſſio entis. Hæc concluſio eodem illo argumento, quo in ſuperiori quæſtione vſi ſumus oſtendi poteſt;Reciprocatur cum ente,& ſequitur ipſam naturam entis igitur eſt vera, & propria paſſio entis. Prior pars antecedentis ex dictis haud difficilè probatur.Nam quòd omne verum ſit ens(loquor autem de vero,vt ſignificat ſimplicem veritatem rei,& de ente, vt ſignificat entitatem realem) ex eo patet, quia res ea tantùm dicitur vera,quæ ſecundum eſſe reale eſt conformis intellectui diuino, vt ex dictis perſpicuum eſt:quicquid autem habet eſſe reale, ſiue actu, ſiue poteſtate,eſt ens reale.Quòd autem omne ens reale ſit verum, ea ratione patet, quia nihil eſt ens reale,niſi quod poteſt exiſtere realiter; nihil autem poteſt realiter exiſtere, niſi conforme ſit alicui rationi exiſtenti in mente diuina.Poſterior pars antecedentis ex eo oſtenditur,quia verũ,quemadmodum de vno diximus, eſt poſterius ente,cùm & ſignificet formaliter relationẽ cõformitatis innuẽs entitatẽ vt fundamentũ,ac veluti ſubiectũ illius;& ita ſit cũ eo cõnexũ, vt de eo negari nõ poſſit ſine eius euerſione. Vnde eſt illud Hilarij

Concluſio 5

Perime

Perime aquæ, q̃ aqua eſt, & per id poteris abolere, quòd vera ſit. Ita patet, verum eſſe propriam paſſionem entis. Eadem cõcluſio confirmatur ex omnium ſententia, Omnes enim colligunt ex illo pronunciato ſecundi libri, Vt vnumquoque eſt ita & verum eſt, veritatẽ eſſe propriam entis affectionem. *5. de Trinitate.*

Ad primum igitur argumẽtum eorum, quę cõtra hanc cõcluſionẽ initio quęſtionis propoſita ſunt, patet reſpõſio ex iis, quę in locũ citatũ ſecũdi libri annotauimus. Diximus.n. quẽadmodũ ens duob⁹ modis ſumitur, altero vt eſſe poteſt altero vt eſt actu, ita cõſequẽs eſſe, vt ſimplex veritas duobus quoq; modis dici poſſit; vno quatenus res cõformãtur intellectui diuino, vt eſſe poſſunt altero, quatenus illi cõformãtur vt ſunt actu. Quãquã ergo nõ omnia entia ſint ſẽper vera, ſũpto vero poſteriori modo, quo pacto Ariſt. in eo loco intelligendus eſt, ſemper tamẽ omnia ſunt vera, ſumpto vero priori modo. Atq; hoc pacto dictũ eſt hactenus, verũ eſſe paſſionem entis.

Duplex veritas ſimplex.

Ad ſecundum dicendũ eſt, verum illud, cui opponitur falſum, non dici de rebus, vt reſpondent conceptibus ſimplicibus, ſed tãtùm enũciatiuis: at verũ, quod eſt paſſio entis, cõuenire rebus, vt reſpõdẽt rõnibus ipſarũ formalibus exiſtẽtibus in mẽte diuina, quę non ſunt cõceptus enunciatiui. Itaq; ad argnmẽtum, cõceſſo vtcũque, verũ & falſũ eſſe cõttaria (impropriè. n. ſunt cõtraria, vt patet ex prędicamẽtis) itemq; verũ, & falſum circa idẽ verſari (verſãtur. n. circa cõpoſitionẽ, & diuiſionẽ tum ex parte intellectus, tũ ex parte rerũ, vt reſpõdent intellectui cõponẽti, & diuidẽti) negãdum eſt, inde effici, aut aliquod ens eſſe verum & falſum aut nõ omne ens eſſe verum. Nã ſi ſermo ſit de vero, cui opponitur falſum, neutrũ dicitur de vllo ente, niſi quatenus cõceptui enũciatiuo obiicitur, aut obiici poteſt. Si aũt de vero ſimplici, quẽadmudũ nullũ ens cõparatione intellectus diuini poteſt eſſe falſum, ita nullũ poteſt non eſſe verũ. Nihil. n. poteſt in rerũ natura exiſtere, quod poſſit nõ eſſe cõforme diuino intellectui Quod. n. intellectui humano cõparatũ, forſitã eſt falſum aurũ (quod quidẽ eſt eſſe falſũ ſecũdũ quid, & denominatione extrinſeca à falſa applicatione cõceptus humani) idipſũ cõparatione intellect⁹ diuini eſt verũ aurichalcũ, aut aliquid aliud, quod aurũ nobis eſſe videatur. *Cap. de ſubſtãtia.*

Num aliquod ens poſſit eſſe falſum.

Ad tertium dicendũ eſt, argumentationẽ nõ eſſe ad rẽ. Neq; enim agimus de vero cõplexo, ſed de ſimplici; quanquã ſi de complexo loqueremur, adhuc dicendũ foret, verius eſſe id, quod eſt, eſſe quam quod nõ eſt, nõ eſſe quia, ſemper veritas negationis in veritate alicuius affirmationis, quaſi in ſua cauſa fundatur; ſemper autem cauſa ęquiuoca eſt verior effectu. Quòd ſi argumẽtatio accõmodetur vero ſimplici, vt cõcludat, nõ ens ea ratione, qua eſt non ens (quod eſt quodãmodo eſſe) verum eſſe; dicendum eſt, nõ entia non habere ratione ſui vllum eſſe (etiã nõ entis) ſed ratione cõceptus, qui, dum illa concipit, confert illis eiuſmodi eſſe. Quare quẽadmodum nõ entia, nõ ſunt ex ſe vllo modo entia, ſed quatenus cõcipiũtur quaſi entia

Veritatẽ negatiuæ ſemper fũdari in veritate alicuius affirmatiuæ.

ſic;

Lege D. Th. 1. p. q. 16. ar. 3. ad 2.

sic etiam non sunt ex se vllo modo vera, sed tantùm vt obiiciuntur intellectui: nos autem, cum dicimus, sola entia esse vera, intelligimus, ex se, siue ratione sui.

Vide Aureolũ. apud Capreol. 1. d. 19. q. 3. ar. contra 2. concl.

Ad quartum dicẽdum est, verum non addere enti, nisi relationem rationis; proinde ratione eius, quod addit, nullam dicere perfectionem. Quod autem obiicitur, verum dicere perfectionem intellectus, ex superioribus diluitur: diximus enim in ea locutione nomen Veri pro cognitione veri accipiendum, maximè autem pro cognitione fundamenti veritatis, quod est esse rei. Neque enim intellectus tam expetit cognitionem ipsius relationis, quę dicitur veritas, quàm rei veræ.

Quod verò obiicitur, verum esse perfectionem simpliciter, quia melius sit vnicuique verum esse, quam non esse; nihil efficit. Id enim non nisi ratione fundamenti veritatis, concedendum est.

Num relationes rationis possint esse proprietates rerum.

Cùm autem obiicitur, relationes rationis non posse esse proprietates rerum, quia pendent ex operatione intellectus; respondendum est, quoniã concipi est proprietas rerum, nihil mirum esse, si relationes rationis, quæ consequuntur res ex eo, quòd concipiuntur, sint etiam proprietates illarum. Cùm ergo concipi posse, ac proinde cõcipi à Deo, sit proprietas rerum omnium, & ex eo, quòd illæ concipiantur à Deo, consequatur illas relatio veritatis, non mirum esse debet si eiusmodi relatio sit earum proprietas.

Diluuntur duæ quædam obiectiones contra solutionem quarti argumenti, & completur solutio. SECTIO XIIII.

Prior obiectio.

SEd contra hanc solutionem duæ obiectiones sese offerunt. Prior est, nec concipi, nec posse concipi à Deo, videri proprietatem rerum omnium: si enim id verum esset, duo sequerentur incommoda. Vnum, dari aliam positiuam passionem entis priorem vero, quod nemo hactenus videtur dixisse; alterum, res omnes pendere ab operatione intellectus, & (quod hinc sequitur) esse entia rationis, quo nihil absurdius. Nam si proprietas rei pendet ab operatione intellectus, & ipsa etiam res pendeat necesse est, cùm res quælibet necessariã habeat cõnexionem cum propria passione.

Posterior.

Posterior est, nec relationem veritatis consequi res, vt concipiuntur à Deo. Si enim relationes rationis consequuntur operationem intellectus diuini, cùm Deus necessariò concipiat omnia, quæ ab intellectu creato simplici conceptu concipi possunt; sequitur omnes relationes rationis, quæ dici solent, conuenire rebus per operationem intellectus nostri. vt relationem generis ad speciem, & speciei ad genus, non minùs esse proprietates rerum, quàm esse verum: hoc autem non solùm ex eo absurdum esse apparet, quia esse genus, speciem, & similia dicuntur attributa contingentia rerum; sed etiam, quia isto modo non rectè diceretur intellectus noster facere, vt res, quæ sunt potentia vniuersales, sint actu vniuersales, essent enim vniuersales ex æternitate.

Verùm

Prioris solutio. Verùm ad priorem obiectionem, quod attinet ad prius incommodum, dici potest, concipi posse; atq; adeò, concipi à Deo, esse proprietatem rerum omnium, non tamen, quæ solis veris rebus conueniat. Nam, & ea etiam, quæ esse nequeunt, possunt suo modo concipi. Quod autem dici solet, verum esse primam passionem entis post vnum, de iis, quæ cum ente reciprocantur, intelligendum esse; non de iis, quæ latiùs patent. Verùm, quia hæc restringi possunt ad ea, quæ secundùm esse possibile ac reale concipiũtur, aut concipi possunt, quo pacto non latiùs patebunt, quàm ens reale; simpliciter respondendum est, nihil esse incõmodi, si detur alia proprietas entis inter vnum & verum. Neque enim omnes numerantur à Philosophis, sed tantùm insigniores. Quocirca ex simplicibus duæ tantùm numeratæ sunt post Vnum, quod quidem sine alterius comparatione dicitur; altera, per quam omnia habent ordinem ad intellectum; altera, per quam ad appetitum, quibus solis potentiis omnia entia obiici possunt, etsi aliæ passiones entis has præcedant, aut sequãtur.

De passionibus entis.

Quod verò attinet ad posterius incommodum, dicendum est, nihil esse absurdi dicere, creaturas pendere ab actu intellectus diuini, vt patet: dicere autem, Deum pendere à conceptu sui, si id quidem intelligatur, tanquam à causa, absurdissimum est: sin autem tanquam ab eo, quod si non esset, nec Deus ipse esset; non modò non est absurdum, sed etiam, necessarium. Vt enim Deus, si non existeret actu, non esset Deus, sic etiam si se actu non conciperet. Sed ea consequentia, qua deinde infertur, res omnes isto modo esse entia rationis, tantam vim habet apud quosdam, vt eius vitandæ causa dicant, operationem intellectus diuini non satis esse ad fabricandas, vt ita dicam, relationes rationis: sed opus esse ad eam rem operatione intellectus creati. Verùm hi non satis videntur considerasse simile incommodum admittẽdum illis esse, si pendere quouis modo ab operatione intellectus creati, constituat entia rationis: multa enim vera entia pendent ab operatione intellectus creati, vt scientiæ, & artes omnes, & quæ arte cõficiuntur. Quòd si pendere non quouis modo, sed certo quodam intelligatur, eodẽ intelligi poterit respectu intellectus diuini. Dicendum est igitur, quemadmodũ ex operatione intellectus creati consequuntur multæ relationes rationis, quæ rebus conueniunt, ita etiam ex operatione intellectus diuini. Atque ex his esse veritatem, seu conformitatem rerum ad intellectum diuinum; neque oppositum rectè dici. Quapropter negada est proposita consequentia, quia nec omnia, quæ quouis modo pendẽt ab operatione intellectus, sunt entia rationis; nec quæuis dependentia ab intellectu constituit ens rationis; sed id solùm in entibus rationis numerãdum est, quod cùm de veris rebus dici possit, non potest tamẽ aliam existẽtiam habere, quàm obiectiuã in intellectu, vt alibi diximus, & libro sequenti latiùs explicabimus; quo certè modo perspicuum est, nullã rem veram pẽdere ab vllo intellectu, siue creato, siue increato.

Quorundam sententia de relationibus rationis. Refutatio.

Vera solutio.

Ad

Ad posteriorem obiectionem dicendum est, relationes rationis, quę dicuntur conuenire rebus per operationem intellectus creati, si non omnes, saltem plurimas consequi operationem intellectus diuini, vt generis, speciei, ciusdē numero, diuersi, & similes. Concipit enim Deus res omnes, & omnes earū gradus conceptu distinctissimo ex parte ipsarū. Quo fit, vt relationes, quæ propter distinctā apprehensionē intellectus creati consequuntur res, non minùs consequātur illas propter apprehensionē intellectus diuini. Cùm autem obiicitur, hinc sequi, relationē generis, & similes, esse proprietates rerum; modo quidem aliquo id concedendū est; neq; Aristoteles id inficiatur, sed planè fatetur ad finē huius capitis, vbi huiusmodi relationes vocat affectus per se entiū, quatenus entia sunt. Non est tamē simpliciter concedendū, esse eas veras rerū proprietates, nisi descendant cum rebus, quibus conueniunt ad inferiora, quod non faciunt relationes generis, & speciei. Ad ea verò absurda, quæ hinc colliguntur, non est difficile respondere. Ad alterum, esse genus, speciē, & similia, dici contingentia attributa rerū non simpliciter, sed quatenus conueniunt rebus operatione intellectus nostri. Ad alterū verò dicendū est, nullam rem, pręcisa omni operatione intellectus, esse vniuersalē; sed tamen, quæ ab omni ęternitate comparatione intellectus diuini sunt vniuersales, fieri à nobis vniuersales, ęi operatione intellectus nostri abstrahuntur à singularibus. Nec plus est incommodi hoc asserere, quàm si dicas, res, quæ nobis ante operationem intellectus agentis non sunt intelligibiles actu, seu potentia propinqua, quod Aristoteles docet 3. de Anima cap. 4. & 5. esse apud Deum actu intelligibiles, imò & intellectas; adde, & necessariò intellectas.

Posteriori obiectionis dilutio.

De relationibus generis, & similibus.

Qua ratione res fiāt vniuersales.

tex. 14.
tex. 18.

Ad id deniq;, quod in eodem 4. principali argumento obiicitur, verum esse obiectum intellectus, atque iccirco non addere enti solam relationem rationis, cùm omnis relatio rationis sit posterior, natura intellectu; obiectum autem cuiusque potentiæ sit prior ipsā potentia, respōderet Caiet. iuxta id, quod scribit 1. p. q. 16. ar. 3. verū non esse obiectum intellectus, sed conditionē, quæ semper comitatur obiectum, quod quidem affirmat esse ens. Eadem videtur esse sententia D. Th. eodē loco, & aliis plerisq;, quā ex eo videtur probare, quia verū non potest apprehendi ab intellectu, nisi apprehendatur ratio entis, & tamen ens apprehendi potest, etiam si non apprehendatur ratio veri; quanquam semper apprehensionem entis comitetur veritatis relatio. Idem quoque sentit Scotus in primùm sentent. d. 3. q. 3. §. His visis, vbi duabus potissimùm rationibus probat sententia suam de hac re. Primùm, quia Verum est quædam passio entis, qua intellecta non intelliguntur entia nisi per accidens. Deinde, quia obiectum habitus cuiusque potentiæ non prior natura obiecto potentiæ. subiectum autem Metaphysicæ, quæ est habitus intellectus, non est verum, sed ens, quod quidem naturæ ordine antecedit verum. Eadem sententia videtur esse Auicennæ initio suæ Metaphys. cap. 5.

Num verū sit obiectum intellectus.

Caietanus.

D. Thomas.

Idē Scot. 6. Metaphy. q. 3. & Coprē. in 1. d. 19. q. 3. ad 1. Item.

Scotus.

Auicēna

cap.5.vbi docet,conceptum entis primùm imprimi in animam,quasi dicat,nihil posse obiici intellectui, nisi sub aliqua ratione entis. Iuxta hanc igitur sententiã,quæ valde probabilis est perspicuè dissoluitur argumentum.Siquis tamen oppositam magis probauerit, dicat verũ esse posterius intellectu,quoad esse veritatis, qualecunque illud est; imò etiam quoad rationem conueniendi rebus, cùm veritas non cõueniat rebus, nisi per aliquam actionem intellectus, quæ præcedat complerum intelligẽdi actum; & tamen intellectum esse posteriorem verò quoad actum intelligendi completum, Neque enim actus intelligendi completur, nisi præcedat conformitas inter rem intelligendam,& speciem,aut conceptum illius, vt ex dictis patet. Verùm quid nam ipsi de obiecto intellectus sentiamus, tum dicemus, cùm de obiectis potentiarum disputabimus.

Opposita sententia.

SIT NE BONVM PROPRIA entis affectio.

QVAESTIO VII.

Non videri propriam entis affectionem.

SECTIO I.

QVod demum attinet ad bonum, non pauca sunt argumenta, quibus ostendi videatur, non esse illud propriam entis affectionem,siue passionem.Primum est, quia non omnibus entibus conueniat.Nam nec conuenit entibus mathematicis, vt ipse autor docet lib.superiori cap.2.nec item materiæ primæ, cùm sit pura potentia: etenim bonum & perfectum idem videntur esse; pura autẽ potẽtia, vt caret omni actu sic etiam caret omni perfectione;idem enim sunt actus, & perfectio,quod facilè colliges ex 2.de Anima cap.1.& ex 3.Physicorũ cap.1. & 2. Nec deinde conuenit relationibus. Nam cùm diuinæ personæ relationibus distinguantur,aliqua perfectio esset in vna persona,quæ non esset in cæteris:nec denique conuenit iis entibus, quæ dicuntur mala, vt actibus,& habitibus vitiosis, alioqui eædem res simul essent bonæ,ac malæ, quod fieri nequit. Sunt enim bonũ, & malũ contraria.

Primum argumentum pro parte negatiua.

tex. 3.

2.de Anima tex.2.

3. Phys. cap.1.tex. 5. & c.2. tex.15.

2 Secundum, quia nec de solis entibus dicatur; siquidem bonum, & appetibile reciprocantur iuxta illam definitionẽ initio primi Ethicorum adductam,Bonum est, quod omnia appetunt, multa autem appetuntur, quæ non sunt entia, vt priuatio vitæ siue alienæ siue interdum proprię:multa etiam,que fieri nequeunt,quo pacto flagitiosi homines vellent non esse in Deo Iustitiam. Appetitur etiam ipsa existentia,atque adeò maximè,quæ tamen non est ens,sed modus entis,vt superiùs diximus.

2.4.

3 Tertium,quia si bonũ reciprocaretur cum ente, nihil posset enti adiungere.

Q. 5. adiungere,nisi aut negationem, aut relationem rationis,vt suprà etiam definitum est:at neutrum potest adiungere. Non quidem negationem,quia negationes nullam perfectionem formaliter significant,vt patet ex duabus proximis quæstionibus, cùm tamen bonum videatur formaliter dicere perfectionē. Nec verò relationem rationis;tum quia bonum,qua ratione bonum est, mouet appetitū; relatio autem rationis nihil mouere potest: tum etiam, quia Deus dicitur bonus per essentiam,& tamen non est per essentiam relatiuum rationis:esset enim diuina essentia relatio rationis:

Pro affirmatiua.

At verò, quod bonū sit propria entis affectio, Peripatetici omnes communi sententia pronunciant, quam dicunt tradi ab Aristotele 1. Ethicorum cap.6.his verbis; Cùm bonum æquè atque ens dicatur,&c.

Refutatio opinionis Heruei de formali significatione boni:

SECTIO II:

IN hac quæstione non erit idē tractationis ordo, qui in superiori. Quoniam enim constabat inter omnes,Verum significare relationē,idque ex definitione veritatis apertum erat;rationi consentaneum fuit,vt ante omnia cōstitueremus ex iis;
Q. 5. quæ dicta erant,nomine veri vltra naturam entis solam relationem rationis significari;tum verò reliqua exponeremus, in quibus esset dissensio.Nunc autem,quia non omnibus placet, bonum esse relatiuum;sed alij dicunt nomine boni significari formaliter absolutum quid; alij relationem realem; alij absolutum,& relationem simul,alij solam relationem rationis iniinuato ente; ab hac cōtrouersia sumendum est disputationis initium.

Variæ sententiæ de formali significatione Boni.

Ac Herueus quidem quodlib.3.q.2.existimat, bonum non dicere formaliter relationem,sed absolutum tantùm, aut aliquid commune relato,& absoluto.Hanc sententiam tribuit Capreolus in 2.sent. d.34.q.1.Scoti sectatoribus: quam eandē Durandus eadem distinct. & quæst.tacito auctoris nomine latè refert.Heruei argumenta hæc sunt.Primum,quia nulla relatio dicit formaliter perfectionem; bonum autem perfectionē significat:eò enim aliquid est melius, quò est perfectius.Alterum,quia relatio semper dicitur ad alterum; bonum autem non semper, vt patet in homine probo; qui etiam per se sumptus,bonus est ac dicitur. Tertium, quia bonum non significat in Deo relationem; ergo nec in creatura, ac proinde in nulla re.Probat consequentiā,quia bonitas creaturæ est similitudo quædam participata bonitatis diuinæ. Antecedens verò, quia bonitas Dei nec est relatio rationis, sed verè existens in rerum natura;imò etiam(quod addere posset)maximè existens,cùm omnia creata per eam existant,vt D.Dionys.scribit:nec itē relatio realis, quia in Deo nulla datur relatio realis,quæ sit omnibus personis communis,vt re vera est bonitas. Si quis autem ab Heruco quærat,quæ nam sit for-

Heruei opinio:

1

2

3

De diu. nom.cap. 5.

Quid Bonum formaliter significet apud Heruæum.

malis ratio boni, Respondet, bonum esse, nihil aliud significare formaliter, quàm esse perfectum, aut ad perfectionem ordinatum. Id quod ex eo probat, quia ratio boni est ratio finis, aut eius, quòd est ad finem: constat autem, finem formaliter significare perfectionem. Denique, vt luculentiùs rem declaret, hac ratione distinguit bonum ab ente; quod ens, vt ens est, significet id, quod in qualibet entitate primũ occurrit: id vero nihil aliud esse ait, quàm quòd secundùm eã aliquid dicatur esse tale, vt calidum, aut frigidum: at bonum, vt bonũ est, significat eandem entitatem, vt modo quodã contracta est, non quidem ad partem aliquam subiectiuam, cùm bonum æquè latè pateat, atque ens; sed ad esse perfectionẽ alicuius, aut ad alicuius perfectionem ordinatum. Quòd enim hæ rationes distinguantur inter se, vel ex eo patere docet, quia calor febrilis est ens Socratis, cùm Socrates secundum illum habeat esse calidi; & tamen non est bonum Socratis, quia nec est perfectio Socratis, nec ad eius perfectionẽ ordinatus; quanquam sit bonum materię, quia illam perficit.

Refutatio

Hęc tamen sententia nec videtur vera, nec sibi satis consona. Primũ, quia sanitas per se ipsam, & sublata omni posteriori ratione absoluta, est bona ęgroto, quod eodem modo accidit in cæteris. Deinde, quia aut Heruæus sumit perfectu, & ad perfectionem ordinatum, pro rebus denominatis à perfectione, vel ab ordine ad perfectionẽ; aut formaliter. Si pro rebus denominatis, facit Bonũ synonymũ enti: Ens enim sufficit, vt denominetur bonum, sublata quacunque alia ratione absoluta, vt patet ex superiori argumento. Si vero formaliter, non dubium est, quin sibi repugnet. Nam perfectum, vt perfectum est, aut dicit negationem defectus (perfectum enim est, cui nihil deest, siue simpliciter, siue in certo aliquo genere) aut relationem ad formam perficientem, quasi habens formam perficientem: ordinatum autem ad perfectionem, vt est ordinatum, est relatum. Fatetur igitur hoc pacto, bonum, vt bonum est, esse partim negatiuum: partim relatiuum; cùm tamen contendat ostendere, non esse relatiuum, & potiori ratione nec negatiuum.

Perfectũ

Refutatio opinionis Durandi. SECTIO III.

Durandi sententia.

DVrandus verò in secundo d. 34. q. 1. contrariam sententiam sequutus ait, bonum significare formaliter relationem cõuenientiæ, eámque esse realem. Quòd autem significet relationem conuenientiæ, ex eo potissimùm ostendit, quia idem absolutum, vt calor, per solam conuenientiam cum vna re, & negationẽ conuenientiæ cum alia dicitur bonum vnius, & malum alterius, vt vinum respectu sani, & ęgroti; & color pallidus respectu pomi, & vultus. Quòd verò sit realis, supponit certum esse iuxta sententiam Aristotelis in fine lib. sexti, vbi docet; etsi verum, & falsum in mente sunt; tamen bonum, & malum esse in rebus. Quo loco apertè videtur

Cap. 2. text. 3.

tur docere, etsi verum, & falsum significant relationes rationis: bonum tamen & malum significare relationes reales. Quòd si quis obiiciat, si bonitas est relatio realis, ac proinde quædam pars subiectiua entis, fieri non posse, vt bonum conuertatur cum ente: respondet, bonum non conuerti cum ente essentialiter, vt quemadmodum omnis bonitas est essentialiter ens, sic etiam omne ens sit essentialiter bonitas (si quidem omnis relatio est essentialiter ens, & tamen non omne ens est essentialiter relatio) sed conuerti denominatiuè. Nam quemadmodum quicquid habet relationem conuenientiæ cum aliquo est ens, ita quicquid est ens habet relationem conuenientiæ cum aliquo.

Quo pacto Bonũ apud Durandũ cõuertatur cũ Ente.

Impugnatio.

Sed neque huiusmodi sententia probanda est. Nam si bonitas est relatio realis, erit quiditatiuè ens, vt patet ex quæstione tertia, atque adeò bona secundo modo dicendi per se, si modò bonum est propria passio entis, vt dicitur. Iam ergo quæretur de illa bonitate, sit ne relatio realis, eadémque ratione deinceps de alia atque alia in infinitum. Quòd si hoc absurdum vitari non potest, nisi dicas, aliquam bonitatem non esse relationem realem, idem pari ratione de prima dici potest; aut saltem non est asserendum, bonum transcendens in commune, dicere relationem realem. Occurrat fortasse aliquis pro Durando, bonum non esse passionem entis realis in commune, sed solius absoluti. Verùm hæc responsio pugnabit primum cum communi Philosophorum sententia, qui docent, bonum æquè latè patere atque ens; imò etiam ipsius Durandi, quẽ paulò antè diximus asserere, bonũ conuerti denominatiuè cũ ente. Deinde hoc saltem negari non potest, bonitatẽ esse communẽ omnibus entibus, quæ perfectionẽ significant: at huiusmodi est apud illũ relatio bonitatis, vt patet ex eadem quęstione in solutione primi argumenti: quo fit, vt adhuc sequatur progressus infinitus, quẽ diximus; aut danda erit aliqua bonitas, quę significet relationẽ rationis; ac proinde bonitas, quæ cũ ente conuertitur, non erit relatio realis.

Respõsionis cuiusdam refutatio.

Pręterea, si bonitas esset relatio realis, esset quoque bonitas diuina realis relatio, quod fieri nequit: nulla enim relatio realis est communis omnibus diuinis personis, atque hoc pacto concludebamus quęstione superiori, veritatem non esse relationem realem.

Responsio Durandi.

Huic obiectioni respondet Durandus Deum esse bonum relatione reali, si relatio realis nõ sumatur pro respectu per se consequente naturam rei, sed pro reali denominatione sumpta ex pluribus rebus. Deus enim, vt ait, dicitur bonus, quia tota bonitas creaturæ pendet à Deo. Sed nec responsio hęc satisfacit argumento. Nam præterquàm quòd hæc distinctio relationum realium à Durando, inuecta, non est probanda, vt patebit lib. 5. ex hac eius respõsione sequitur, Deum bonitate transcendente non esse bonum, nisi denominatione extrinseca, & ex ordine ad creaturas, quod dici nullo modo potest.

Impugnatio.

Refutatio quarundam aliarum opinionum.

SECTIO IIII.

Quæ inter Thomistas omnes cõsentiat.

POrrò D. Thomæ sectatores partim conueniunt inter sese, partim variant. Duo enim sunt, in quibus omnes consentiant. Vnum, quòd bonum nihil addat enti, nisi relationem rationis; alterum, quòd includat, & huiusmodi relationem, & absolutum, quod ab ea denominatur. Verùm si ab eis quæratur, quo pacto bonum hæc duo includat, & quænam sit relatio boni, & cuius absoluti sit relatio, non parua iam inter eos dissensio exurgit.

Quo pacto dissentiant.

Nam alij existimant, bonum includere formaliter, & relationem, & absolutum. Alij asserunt, non includere formaliter relationem, sed tantùm sine illa explicari non posse. De relatione etiam, quæ tandem sit, implexa est admodum apud eos quæstio propter varia dicta D. Thomæ, qui modo eam vocat relationem finis, modò appetibilis, modò etiam conuenientis. Denique de absoluto, quod à relatione denominatur, non leuis quoque est inter eos controuersia, quòd D. Thomas nunc videatur dicere esse ens, nunc ipsum actum existendi, aliàs quamlibet perfectionem additam essentiæ rei. Ratio autem, quæ hos auctores in eam sententiam adducit, vt credant, bonum includere & relationem & absolutum, quouis tandem modo id intelligant, hæc ferè vna est. Quia si bonum diceret formaliter solum absolutũ, esset synonymum enti, quod dici non potest; si solam relationem rationis, iam res non essent bonæ, nisi per operationem intellectus; quo nihil penè absurdius.

Refutatio quarundã explicationum.

Verùm nec huiusmodi opinio: qua ratione ait, bonum includere relationem & absolutum, amplectenda est. Nam, quod ad eos attinet, qui dicunt, includere vtrumque formaliter, satis refutata relinquitur ex iis; quæ diximus quæstione quinta, cuius confirmatione similem sententiã de Vno impugnauimus. *Concl. 5.* Quod verò attinet ad eos, qui ea ratione tãtùm affirmant, includere relationem, quòd absque illa explicari non possit, facilè refellitur. Primùm, quia vt bonum dicatur includere relationẽ, nõ satis est, si absque ea explicari nequeat. Sic enim pater includeret filium, & cæcitas visum; quia nec pater, nisi per filium; nec cæcitas, nisi per visum explicari potest: quæ tamẽ non rectè dicerentur. Deinde, quia si bonum non significat formaliter relationẽ, sed solum id, quod ab ea denominatur, nihil sanè distinguitur ab ente. Id enim, quod denominatur, siue appetibile, siue finis, siue conueniẽs, proculdubio ens est. Vnde sequitur, si ens nõ indiget ad sui explicationẽ huiusmodi relatione nec bonũ illa indigere: quæ enim sunt vnius omnino naturæ, eadẽ prorsus definitione explicantur.

Obiectio.

Quòd si quis obiiciat, sapientiã diuinam, & iustitiam diuinam esse eiusdẽ omnino naturæ, & tamen iustitiã indigere ad sui explicationem respectu aliquo, quo nõ indiget sapientia nempe habitudine ad actũ reddendi vnicuique quod suũ est: respondebis, aliam

Dilutio.

esse rationem in attributis diuinis, aliam in transcendentibus. Nam

attributa

attributa diuina ſunt formaliter infinitæ perfectionis,vnde fit, vt à nobis explicari nõ poſſint,vt ipſa in ſe ſunt, ſed tãtùm vt participãtur à creaturis, in quibus certum eſt,iuſtitiam diſtingui à ſapientia. At tranſcendentia nõ ſunt formaliter perfectionis infinitæ,ſed permiſſiuè duntaxat, quia dicuntur etiam formaliter de rebus finitæ perfectionis,imò ſunt imperfectiſſima attributa cuiuſque rei:vnde fit,vt poſſint à nobis explicari, prout ſunt in ſe ipſis. Quare,ſi bonum non ſignificat formaliter relationem,ſed ſolum ens,quod bonum dicitur;ac proinde ens, & bonum vt ſunt in ſe ipſis,nullo pacto diſtinguuntur; nulla ratio eſt, cur bonum ad ſui explicationem indigeat relatione,qua non indiget ens.

Vera ſententia de formali ſignificatione boni,& præcipua quæſtionis concluſio. SECTIO V.

QVid ergo hac in re dicendum ſit, nonnullis concluſionibus explicandum eſt.

Prima concluſio.Bonum addit enti ſolam relationem rationis, eamque ſolam formaliter ſignificat.Quæ concluſio,cùm ſimilis ſit primæ cõcluſioni ſuperioris quæſtionis,eodem modo probari poteſt.Primùm, quia non poteſt addere enti niſi aut negationem,aut relationem rationis,vt patet ex quæſtione quinta; non addit autem negationem,quia Bonum eſt nomen poſitiuum, non negatiuũ. Deinde,quia bonum nõ ſignificat formaliter aliquid abſolutũ,ne ſit ſynonymũ enti,vt patet ex impugnatione opinionis Heruei;non ſignificat item relationem realem, vt contra Durandũ definitum eſt:ergo relationem rationis; quæ eſt ſententia D. Thomæ q.1& 21.de Veritate vtrobique ar.1. & aliis locis quamplurimis. Poſterior patet,tum ex eadem quæſtione, in qua eadem excluſiua latè oſtenſa eſt de ſignificatione vnius;tum etiã ex iis,quæ contra quoſdam paulo antè diximus:quæ breuiter in hanc rationem redigi poſſunt.Aut bonũ ſignificat formaliter ſolũ ens,aut ſolam relationem additã enti,aut vtrũque; non ſignificat autẽ ſolũ ens,non etiã ens & relationem;ergo ſolã relationẽ.Adde,q; bonũ dicitur denominatiuè de ente;denominatiua autẽ id ſolũ ſignificãt formaliter,quod addũt rebus denominatis:quẽadmodũ albũ,cum denominatiuè dicatur de corpore,nõ ſignificat formaliter corpus,ſed ſolã albedinẽ, ſeu affectum albedine,vt tale eſt,quod Ariſtoteles docet in prædicamentis.

Prima concluſio.

Concl.4.

Sect. 2.

Sect.3.

D. Thomas.

Ex 3.p. concl.5.q. 5.

In ſuperiori ſect. huius q.

Cap. de ſubſt.

Secunda cõcluſio.Relatio quã bonũ formaliter ſignificat, nõ eſt relatio finis,nec appetibilis,ſed conuenientis.Prima pars probatur, tum quia nõ omne bonũ eſt finis,ſed vel finis,vel mediũ ad finẽ,vel etiã alio modo bonũ,vt patet in ſanitate & ſciſſionẽ venæ,& in partibus cuiuſque rei:tum etiã,quia nõ omne,quod eſt finis,eſt bonũ; ſed aut bonum, aut quod bonum eſſe videatur, vt Ariſtot. docet

Secunda concluſio.

text.31.

2.Phy.ca.3. tum denique, quia nec bonũ per ſe, ſemper eſt finis,ſed tum ſolùm, cùm aliquid propter ipſum fit, aut fieri intenditur, vt

patet in auro,quod prima hominum ætate non erat finis humanæ cupiditatis, quia nondum propter illud maria trnaſmittebantur,aliquidúe aliud agebatur,aut agi intendebatur ; quanquam iam tum erat bonum.

Res eſſe appetibiles, quia bonæ,non contrà.

Secunda pars probatur.Primùm,quia ideò res dicũtur appetibiles, quia bonæ;non autem ideò bonæ,quia appetibiles.Deinde,quia bonum,vt bonum eſt,eſt obiectum appetitus ; appetibile autem non item,ſed affectio quædam,quæ illud ſequitur in ſecundo modo dicendi per ſe;quo pacto ſe habet viſibile reſpectu coloris, ſiue lucidi,vt Ariſtoteles docet ſecundo de Anima,capite 7.Quod idem annotarunt Caiet.1.p.5.ar.1.& poſt eũ Capreol.2.ſent.d.2. q. 3. & Ferr. primo contra Gẽtiles cap.37. ducti auctoritate D. Thomæ in caput primum primi Ethicorũ,qui in in explicando illo pronunciato,Bonum eſt,quod omnia appetunt,ait , eam deſcriptionem à poſteriori traditam eſſe.Itaque dicunt,bonum,eſſe fundamentum appetibilitatis,quemadmodum coloratum eſt fundamẽtum viſibilitatis; ſiue appetibilitas , & viſibilitas ſint denominationes quædã ab actibus appetendi, & videndi, vt Caiet. ait ; ſiue relationes aptitudinales ad appetitum & viſum,vt Ferrarienſis exiſtimat; ſiue quiduis aliquid.

text. 66. 1 apr. ad vltimum contra 2. concl.

Rationẽ formalẽ boni in conuenientia ſitam eſſe.

Tertia pars probatur.Primùm,quia nihil in bono reperitur prius, quod appetibilitatis cauſa eſſe poſſit,quàm cõuenientia. Quidquid enim appetimus,id ea de cauſa appetimus, quia nobis conuenit, aut aliis rebus,quibus illud appetimus ; aut certè , quia putamus id nobis, aut illis cõgruere:nec alia videtur eſſe ratio, ſub qua noſter appetitus moueatur.Deinde,quia vna,eadémque res (vt argumẽtabatur Dur.)ex eo ſolùm,quòd vni rei cõgruit, & alteri non congruit, dicitur bona reſpectu vnius,& mala reſpectu alteriùs. Tertiò, quia qui aliam rationem formalem boni priorem ratione appetibilis , & diuerſam à ratione conuenientis excogitauerunt, nempè rationem perfectionis,aut perfectiui,aut perfecti,in ipſam rationẽ conueniẽtis vel nolentes inciderũt;niſi quòd ij,qui ſolius perfectionis,aut perfectiui meminerunt,preſſiùs loquuti ſunt, quàm bono tranſcendenti conueniat.Nam perfectionem,aut perfectiuũ eſſe,ſi propriè loquẽdum eſt,de ſolo actu dicitur;at cõueniens, ſiue cõgruens,res omnes complectitur, atque adeo ipſam puram potentiam. Eſt enim bona, quia congruens tum formis naturalibus,tum etiam compoſitis naturalibus,tum agentibus,&c.

D.Th.de Veritate q.1.ar.1.

Tertia cõcluſio.

Tertia concluſio.Cõuenientia,quæ ſignificatur nomine verè boni,de quo agimus,& non apparentis tantùm,eſt conuenientia ſecũdùm veram exiſtentiam realẽ. Hæc concluſio duobus potiſſimùm argumentis oſtendi poteſt. Vno,quia conuenientia,quæ non eſt ſecundùm veram exiſtentiam realem, ſed ſolùm ſecundùm exiſtentiã conceptam,qualis eſt ea,qua peccator concipit,conuenire humano generi non eſſe Deum malorum vltorem; non eſt vera conuenientia,ac proinde nõ conſtituit aliquid verè bonũ.Altero,quia cùm appetibilitas

petibilitas cuiuſque rei fundetur in conuenientia illius, vt patet ex dictis; nihil autem appetatur, niſi ſecundum exiſtentiam realem, ſeu verã, ſeu apparentem (hinc enim oſtendemus lib. ſequenti, finẽ non mouere, niſi ſecundùm eſſe reale) neceſſe eſt, vt quicquid appetitur ſit conueniens ſecundùm exiſtentiam realem, aut veram, aut apparentem. Si ergo bonũ ſumatur pro verè bono, vt de eo hoc loco agimus, neceſſe eſt vt cõuenientia, in qua eius formalis ratio cõſiſtit, ſit cõuenientia ſecundùm verã exiſtentiã realẽ; intellige autẽ potẽtialẽ, vt illud dicatur verè bonũ, quod congruit rei ſecundùm realẽ exiſtentiã, quã habere poteſt. Ita patet, quæ ſit formalis ſignificatio boni. Quib⁹ hùc in modũ explicatis facilè eſt quęſtioni reſpõdere.

Quarta igitur, extremáque concluſio ſit, Bonũ eſſe propriã paſſionem entis. Quæ concluſio ex eo facilè oſtenditur, quòd bonu & reciprocatur cum ente, & eius naturam ſequitur. Nam, quòd omne ens ſit bonũ inductione patet, quia nulla res eſt quantumcunque exiguæ entitatis, quæ alicui non congruat.

Quarta concluſio.

Quòd autem omne bonum ſit ens, ex iis etiam, quæ dicta ſunt, facilè colligitur. Nam cùm bonum ſignificet cõuenientiam ſecundùm exiſtentiam realem poſſibilẽ, ſola verò entia poſſint exiſtere realiter, perſpicuum eſt, omne bonum eſſe ens. Nec refert, quòd D. Dionyſius 4. cap. de diuinis nominibus facit bonum maioris ambitus, quàm ens. Accipit enim eo loco ens pro ente, quod eſt actus, vel includit actum; cuiuſmodi ſunt omnia, excepta materia prima. Itaque vult materiam eſſe bonam, & tamen non eſſe ens, ſcilicet actuale, vt D. Thomas interpretatur tertio cõtra Gent. cap. 20. tametſi aliter illum exponit quæſt. 1. de Veritate ar. 2. ad 2. vt ens acceperit pro ſolo exiſtente; bonum autem pro eo, quod nondum exiſtit, ſed exiſtere poteſt; quod eſt preſſius nomen entis accipere, quàm ſecundùm eſſentiam. Ita perſpicuum eſt, bonum, & eius reciprocari inter ſe, quod ipſum Ariſtoteles docet 1. Eth. cap. 6. vt ſuprà diximus, eſtque omnium Philoſophorum communis ſententia.

Dionyſius quo pacto intelligatur

Quòd denique bonum eſſe ſequatur naturam entis, ex eo patet, quia conuenientia rerum in ipſa earum entitate fundatur. Quod D. Auguſt. ſignificat, cùm ait, In quantum ſumus, boni ſumus. Ita patet, bonum eſſe veram, ac propriam paſſionem entis.

1. de Doctrina Chriſt.

Solutio primi argumenti partis negatiuæ initio propoſiti.

SECTIO SEXTA.

PRimum igitur argumentum negatiuæ partis initio propoſitum, quod quidem attinet ad entia mathematica, hoc pacto diſſoluendum eſt, mathematica entia, eo pacto, quo à Mathematicis conſiderantur (vtpote abſque materia ſenſibili) & ſpectatà virtute cauſarum naturalium, quo pacto

Num entia mathematica habeant rationem veri.

Aristoteles de illis loquitur,nõ posse existere in rerum natura,etiam per sua indiuidua sic accepta, ac proinde eo pacto considerata non habere rationem boni, quemadmodũ nec veri entis. Cæterùm collata cum supernaturali Dei virtute, vel etiam absolutè accepta, & non ea ratione præcisè,vt abstrahunt à materia sensibili,non solùm esse vera entia,sed etiã bona. De qua re doctè loquitur Caiet.in cõment. primæ par. D.Thomæ ad art. 3. quæst. 15. nisi quòd ait, illa absolutè accepta esse entia, nec tamen esse absolutè bona. Quod ideò non videtur rectè dictum, quia cùm illa absolutè accepta habeant ordinem ad esse;quemadmodum ex hoc ordine sequitur, esse ea absolutè entia, ita non est negandum, esse absolutè bona: nec Caiet.oppositum satis confirmat.

Caietani opinio.

Cõsectarium. Hinc patet, non rectè dici à quibusdam, Mathematica abstrahere ab ente.Nam & absolutè accepta,& vt à Mathematicis considerãtur,entia sunt,nec ab eis tractãtur sub ratione vlla,qua nõ sint entia,id est,qua per sua singularia,existere nõ possint,nisi eorũ sententia,aut potiùs errore, qui in Deo potentiam superiorẽ naturali non agnoscunt. Quòd si quis obiiciat,tractari ab eis quantitatem infinitam, quæ vt nulla potestate existere potest in rerum natura,ita rationem entis habere nõ potest:respondendum est;Primùm quidem, rarò à Mathematicis fieri mentionem quantitatis infinitę, veluti cùm dicunt,æquè distantes lineas esse eas,quę non concurrunt, & si in infinitum protrahantur;&, cùm ex infinita linea abscindunt quantancunque magnam volunt, aut ex infinita magnitudine desumunt quantumlibet magnum numerum. Deinde, nnnquam eos loqui de quantitate simpliciter infinita,sed de finita indefinitè, hoc est,sine certi termini præfinitione,vt possint ex ea quantancumque designatam desumere,vt Aristoteles docet 3.Physicorum,cap. octauo. Postremò, quantitatem infinitam potiùs supponi à Mathematicis,quàm re vera tractari.Sola enim finita ab eis tractatur;supponitur autem infinita, quocunque id modo intelligatur, maioris perspicuitatis gratia,ne vnquam illis desint quantitates, quas velint assumere ad demonstrandum,vt dictum est.

Obiectio.

Dilutio.

Quo pacto Mathematici agant de quantitate infinita.

text.51.

De bonitate materiæ primæ. Quod attinet ad materiam primam, sunt qui respondeant, illam esse bonam per formam,quæ vt est eius perfectio,ita & eius bonitas.Hæc tamen solutio non placet,quia vt illa est ens entitate propria,siue vt distinguitur à forma,sic etiam habere debet bonitatem propriam. Alij, vt propriam materiæ bonitatem declarent,dicunt, illam iccirco esse bonam per seipsam,quia in genere suo nihil ei deest. Sed neque hi rem prorsus attingunt. Accipiunt enim nomen bonitatis pro Perfectionis, quod etsi sæpe fit apud vtriusque Philosophiæ auctores, diuinæ inquam, ac humanæ:non est tamen bonitas(si propriè loquendum est) idipsum,quod perfectio.Quę vt meliùs intelligas, aduerte, triplicem dici solere perfectionem, Moralem,Naturalem,& Transcendentem,siue communem.

Triplex perfectio. Moralis.

Per-

Perfectio moralis, quæ & honestas & probitas dicitur, est forma, siue actus perficiens secundùm rectam agendi rationem, cuiusmodi sunt temperantia, fortitudo, & reliquæ huiusmodi virtutes, earumq; actus. Atq; ab hac perfectione, vt sola entia intellectiua possunt dici perfecta, ita & hoc pacto bona, quo modo sumitur bonũ
2. Eth. c. 6. ab Aristotele, cùm definit virtutẽ, Habitum, qui bonũ efficit habentẽ, & opus eius bonũ reddit. Perfectio naturalis est forma, siue actus perficiẽs secũdùm naturã subiecti, vt calor ignis, frigus aquæ. & motꝰ naturales vtriusq;, cõprehendẽtq; hoc genus pfectionis sub se perfectionẽ moralẽ, quia quicquid perficit secũdùm rectã agẽdi rationem, perficit secundùm naturã rationalẽ, siue intellectiua, subiectã. Quo fit, vt ab hac perfectione dicantur perfecta, ac proinde bona, omnia, quæ habent formas, actusúe sũę naturæ cõuenientes. Perfectio trãscendẽs est negatio defectus cuiusq; rei in suo genere, vt perfectio cæli in genere corporũ, & intellectus in genere potentiarũ; tametsi perfectionis nomẽ hoc tertio modo sumptũ, ferè accipi solet pro ipsa re pfecta, siue cõposita illa sit, siue simplex, siue substãtia, siue accidens, siue actus, siue potẽtia. Ab hoc autẽ perfectionis genere dicimus perfecta ac bona, etiam ea, quæ aliàs dicuntur mala, vt bonum furem, bonum morbum, id est perfectum in suo genere.

Naturalis.

Transcẽdens.

Ac cùm perfectiones primi, & secũdi generis, sint formæ ipsę actusúe perficientes, nõ dicẽtur ab eis bona, nisi ea, quę informari, actuariúe, aut quasi actuari possunt, quod addiderim propter perfectiones morales, & naturales Dei, quæ non actuant diuinam essentiam, sed habent se nostro intelligendi modo, more actuantium. At à tertio genere, quemadmodum omnia dicuntur perfecta in aliquo genere, ita & bona: atque hoc pacto potest materia dici bona per seipsam quia in genere potentiæ passiuæ nihil ei deest. Deniq; priora duo perfectionum genera significat Auctor libelli de Causis cùm scribit, Bonũ dici per informationẽ entis: tertiũ autẽ Dionysius in li-
Cap. 4. bro de Diuinis nominibus, cùm ait, Bonã ex vna totaq; causa (id est integra) proficisci; malum autẽ ex particularib. defectibus accidere.

Perfectiones diuinæ.

Cæterùm, quòd bonitas, si propriè loquendum est, non idem sit, quod perfectio, ex eo primùm constat, quia perfectio dicitur absolutè, bonum autem comparatè. Deinde, quia quicquid est bonũ in hoc vel illo genere, est etiam bonũ in genere entis, id est bonũ ens; & tamen non quicquid est perfectum in hoc vel illo genere, est etiam perfectum ens. Quis enim dicat, materiam, aut punctum esse pfecta entia, cùm interim materia dicatur perfecta potẽtia passiua, & punctũ perfectus terminus lineæ? Postremò, quia Theologi aliam tractationem faciunt de perfectione Dei, aliam de bonitate Dei, tametsi multi sunt, qui hæc attributa, non plenè & apertè distinguãt, propter eorum affinitatem, quemadmodum non videntur distinguere bonum ab appetibili, cùm tamen omnis bonitas fundetur in aliqua perfectione, & omnis appetibilitas in bonitate aliqua.

Bonitatẽ non idem esse atque perfectionem.

Dicendum

Dicendum igitur potiùs, iccirco materiam propriè dici per ſe bonam, quia per ſe ſuamvé eſſentiam eſt conueniens, ſiue congruens accipiendis formis, aliiſque plurimis vſibus. Quod idem D. Thomas, qui aliàs genus hoc bonitatis in materia non videbitur agnoſcere, planè fatetur tertio contra Gentiles cap. 20. *Materia quo pacto ſit per ſe bona.*

Sed cùm vna eademq; res multis modis eidem poſſit eſſe conueniens, imò etiã multis rebus, quemadmodũ gladius delphicus, qui in varios vſus comparatus erat; rogabit aliquis hoc loco, in qua cõuenientia bonitas tranſcendens poſita ſit. Ad quã dubitationẽ dicẽdum videtur, bonitatẽ tranſcendentẽ, cùm ſit prima rerum bonitas poſitã eſſe in conuenientia earũ cum Deo, quẽadmodum de veritate ſuo modo dictũ eſt. Vt enim Deus eſt verũ ens, atq; adeo veriſſimum, quia omnino conformis cõceptui, quem habet de perfecto ente, cætera autẽ ſuo quæque gradu ſunt vera, quatenus maiorem, minoremvé cum illo eodẽ conceptu habent imitationis cõformitatem; ita idem eſt bonus, ac optimus bonitate tranſcendente, quatenus ſibi eſt cõuenientiſſimus, ſeq; ipſo digniſſimus; cętera autem eò magis, minúsve ſunt bona, quatenus plus minusvé diuinæ bonitati congruũt. *Bonitatẽ tranſcendentem conſiſtere in conuenientia rerum cum Deo.*

Quod enim ita dicendũ ſit, his argumẽtis patet. Primùm, quia vnde res primùm habent, vt ſint, inde primam habẽt bonitatis rationem: cùm igitur Deus ex ſeipſo, cætera autem ex illius participatione habeãt vt ſint, efficitur vt ipſe ſit bonus primo cõmuniſſimóq; bonitatis genere, quia ſibi conueniens, cętera autem, quia illi congruunt. Deinde, quia, vt diuina cognitio eſt regula omnis cognitionis; ita diuina appetitio norma omnis appetitionis; igitur vt diuina cognitio antecedit omnem creatam cognitionem; ita & diuina appetitio omnem creatam appetitionẽ: priùs ergo res omnes ſunt appetibiles à Deo, quàm à quouis alio appetitu: res autem non ſunt appetibiles à Deo, niſi quatenus illi congruentes; conſiſtit igitur prima rerum bonitas in eo, quod Deo congruant; quæ bonitas nulla eſt alia, niſi tranſcendens. Poſtremò, ſi bonitatem creaturarum ex eo metiamur, quia congruunt his, vel illis, planè intelligemus, quemadmodũ hæc congruit huic, ita non congruere illi, veluti calor, quia ita congruit igni, vt aquæ non congruat: ſunt igitur creaturæ reſpectu ipſarum inter ſe, non tantùm bonæ, ſed etiam malæ: atqui res omnes creatæ, quatenus entia ſunt, ita ſunt bonę, vt malę nõ ſint; vnde eſt illud Auguſtini primo de Doctrina Chriſtiana, Inquantũ ſumus, boni ſumus) igitur nõ eſt ſumenda earum bonitas tranſcendẽs ex ordine ad creaturas, multoq; minus ipſa Dei bonitas ſed potiùs omniũ bonitas in ordine ad Deum. Atque ex hoc ordine habent creaturæ vt ſint bonæ, aliæ in ordine ad alias: vt materia in ordine ad omnes formas, quarum eſt capax, & ad compoſita tã ſubſtantialia, quàm accidentalia, quæ ex ea fieri poſſunt, & calor reſpectu ignis, & frigus reſpectu aquæ, ac reliqua eodem modo. *Probatio.*

Tria tamen ſunt, quæ contra hæc obiici poſſint. Vnum, ſi Deus eſt *Prima obiectio.*

bonus

bonus eo bonitatis genere, de quo agimus, quia ſibi congruens; eodem modo videri dicendum, cætera eſſe bona, quia ſibi congruentia. *Secunda.* Alterũ, ſi creaturæ ſunt bonæ, quatenus Deo congruentes, ergo creaturas eſſe bonas Deo, ac proinde pendere bonitatẽ Dei ex creaturis, cùm per illa boni ſimus, quæ nobis ſunt bona, etiam bonitate tranſcendente; quo pacto res quælibet naturalis eſt hoc genere bonitatis bona propter materiam & formam, quæ illi ſunt bona, ſiue conuenientia. *Tertia.* Tertium, creaturas multis modis congruere Deo, veluti ad manifeſtandam eius potentiam, ſapientiam, bonitatem, ad excitandam quoque in nobis eius admirationem, ad conciliandum eius amorem, &c. aut ergo multas eſſe bonitates tranſcendentes cuiuſque rei, aut non eſſe huiuſmodi creaturarum bonitatem in eo poſitam, quòd Deo congruant.

Verùm ad primum dices, quemadmodum nulla creatura ex ſeipſa eſt, ita nullius tranſcendentem bonitatem ſumendã eſſe ex cõuenientia, qua quæque ſibi ipſa congruit, præſertim cùm hæc congruentia procedat ex ea, qua ipſa congruit creatori. *Solutio obiectionũ.*

Ad ſecundum dices, cùm de rebus diuinis loquimur, non modo à falſa ſententia, ſed etiam ab ea, quæ ſpeciem falſitatis habeat, cauendum eſſe. Ita fit, vt quoniam dicere, creaturas eſſe bonas Deo, neſcio quid indigentiæ in Deo innuit, non videatur ea loquutio vſurpanda. Alioqui ſi res ipſa ſpectetur, cùm bonum, vt de eo nunc loquimur, nihil aliud ſignificet, quàm eſſe conueniens alicui, quemadmodum creaturæ ſine errore vllo dicuntur conuenientes, ac congruentes Deo, ita ſine errore dici poſſent bonæ Deo. Vt enim cùm dicimus, diuitias eſſe bonas iuſto, non ſignificamus, bonitatem iuſti pendere ex bonitate diuitiarum, ſed potiùs econtrario bonitatẽ diuitiarum ex bonitate iuſti; ita ſiquis vero ſenſu retento dicat, creaturas eſſe bonas Deo, non ſignificabit, bonitatẽ Dei pendere ex bonitate creaturarum, ſed contrà bonitatem creaturarum ex bonitate Dei. Nec ſimile eſt illud, quod obiectũ eſt de bonitate tranſcendẽte rei naturalis. Quòd enim res naturalis ſit bona propter materiam & formã, quæ illi ſunt bonæ, non ideo accidit, quia illi ſunt bonæ, ſed quia ſunt illius partes, quod non accidit in creaturis reſpectu Dei. *Quo ſenſu dici poſſit, creaturas eſſe Deo bonas.*

Ad tertium dices, conuenientiã reſpectu Dei, in qua cõſiſtit creaturarum bonitas tranſcendens, eſſe eam, qua quæque earum congruit Deo ad manifeſtationẽ diuinæ naturæ, ac proinde earum perfectionũ, quæ in ea continentur: cæteras autẽ conuenientias, quibus Deo congruunt, ad excitandam diuinitatis admirationem, ad conciliandum eius amorem, &c. conſequentes eſſe, & poſteriores prima earum bonitate: tametſi dici poteſt, per vnam & eandem conuenientiam hæc omnia præſtari, cùm alia ex aliis naturaliter ſequantur. *Propria ratio bonitatis trãſcendẽtis.*

Solutio

Solutio eiusdem argumenti, quod attinet ad relationes, & ea, quæ dicuntur mala. SECTIO VII.

An relationes dicant perfectionē.

QVod verò attinet ad relationes, plerique sunt qui dicant, illas non significare perfectionem, qua in re D. Tho. & Scotus, eorúmq; sectatores penè conueniunt. Ac de perfectione quidem formali, quo nomine comprehendi possunt moralis, & purè naturalis, nō caret hoc controuersia. Altera enim ex parte, cùm omnis relatio sit forma quędam atque actus (loquor autem tantùm de relatione reali) actus autē idem videatur esse, quod perfectio formalis; omnis relatio videbitur dicere perfectionem. Contra tamen, cùm intemperantia, & cætera vitia huiusmodi, sint formæ quædam & actus; nec tamen sint perfectiones formales, cum non perficiant subiectum, nisi velis secundum quid, siue quatenus qualitates; nil mirum videri debet, si relationes quoque nō dicantur significare perfectionem formalem, præsertim cùm sint tenuissimę entitatis: earúmque esse non tam consistat in afficiendo, & quasi ornando proprio subiecto, quàm in referendo illo ad aliud. Sed quicquid in hac controuersia dicendum sit de relationibus creaturarum; oppositum dicendum est de diuinis: qua in re melius sentire videtur D. Thomas qui putat, relationes, quibus personę cōstituuntur & distinguuntur, dicere formalem perfectionē, quod negat Scotus. Dicunt enim perfectionem diuinæ essentiæ, ac proinde perfectionem diuinæ sapientiæ, potentiæ, & cæterorum attributorum, quæ in diuina natura cōtinentur; de qua re aliàs. Lege si placet Herueum Quolib. 1. q. 4. contra Scotum doctè differentem, eiusq; argumēta acutè dissoluentem.

Lege D. Tho. 1. p. q. 28. ar. 2. Cai. de Ente & ess. ca. 2. Capr. 1. de 7. q. 2. ad 3. cōtra 1. cō. Scot. quolib. 5. &c.

Quid sentiendum sit de diuinis relat.

Ad argumentum igitur negandum est, si bonum dicatur de relationibus, aliquam perfectionem formalem fore in vna persona diuina, quæ non sit in aliis. Nam nec bonum esse, idem est, quod perfectū esse, vt superius probatū est, nec quicquid est bonum bonitate trāscēdente, est etiam perfectū ex se, perfectione formali, vt patet in materia prima, in habitibus vitiosis, & fortasse in relationib⁹ creaturarū; nec denique vlla perfectio formalis est in vna persona diuina, quæ nō sit in aliis, cū eiusmodi earum perfectio sit indiuisa in omnibus, quemadmodum & ipsa diuina essentia. Quod si perfectio sumatur in argumēto pro perfectione transcendēte, quo pacto est perfectū quicquid est bonū bonitate trāscendēte, cum ea perfectio nihil aliud sit formaliter, quàm negatio defectus in genere aliquo, non solùm nō erit incommodum fateri, aliquam perfectionem esse in vna persona, quæ non sit in aliis, sed etiam necessarium: quod idē dicendū est de bonitate ipsa trāscendēte, quæ fundatur in huiusmodi perfectione, & est relatio rationis, vt inferius patebit. Itaque si de transcendēte, siue perfectione, siue bonitate sermo sit; alia ratione est perfecta paternitas; alia, filiatio; alia, spiratio passiua, vt perspicuū est: alio item modo congruit Pater naturæ diuinæ, alio, Filius; alio, Spiritus Sanctus; Pater, vt gignens, Filius, vt genitus, Spiritus Sanctus, vt

Quędam de perfectione, & bonitate diuinarū relationū.

ab vtroque procedens;quæ origines ſummam,& incomprehenſibilem diuinæ eſſentiæ fœcunditatem declarant.

Nec obiicias illud Athanaſij,qualis Pater,talis filius,&c.Qualitatis, enim verbo nō ſignificat Athanaſius perfectionem tranſcendentē ſed formalē;nec verò omnem formalē,ſed eā,quæ complectitur attributa illa,quæ apud nos qualitatis nomine ſignificātur,vt ſapiētię, iuſtitię.Quapropter addere etiam potuiſſet, Quantus pater,tantus filius,&c.vt eandē eſſe omnium perſonarū quantitatiua, vt ſic dicā, perfectionē declararet, quæ & ipſa formalis eſt,tametſi & quantitatiuā mox explicauit ſpecialibus verbis immēſi,ęterni,& omnipotētis.Itaque quicquid perfectionis formalis dicit vna perſona diuina, totum id formaliter dicunt cæteræ ex natura rei.Dico autē ex natura rei, quia ſi relationes illæ ſumantur, vt noſtro intelligendi modo diſtinguuntur ab eſſentia,nullam dicunt perfectionem huius generis;quemadmodum ſapientia diuina, etſi ex natura rei includit iuſtitiā,tamen vt modo intelligendi noſtro diſtinguitur à iuſtitia, nullā includit perfectionem iuſtitiæ. Qua vna reſponſione diſſolues omnia argumenta,quæ aduerſæ partis auctores cōtra hanc ſententiā ingeminant,ſi de perfectione formali loquātur;quale eſt illud:Si relationes diuinæ dicunt formaliter perfectionē,plus perfectionis eſſe in duabus perſonis,quàm in vna,pluſque in tribus,quàm in duabus: & illud, Fore vt perfectior ſit perſona quælibet, quàm eſſentia,cum perſona & eſſentiæ,& relationis perfectionem habeat;& illud,Concedendū eſſe neceſſario,relationes ipſas, vt diſtinguuntur ab eſſentia, dicere peculiares ſibi perfectiones.Nihil enim iſta efficiunt,ſi omnes dicūt eandē omnino perfectionem formalē,& inter ſe,& cum diuina eſſentia comparatę. Quòd ſi quis obiiciat,relationes creatas, ſi formalē perfectionē ſignificant,dicere peculiares huiuſmodi perfectiones,vltra perfectionē fundamēti; ergo & diuinas, vltra perfectionē eſſentiæ:neganda eſt cōſequentia, quia relationes creaturarū diſtinguuntur à ſuis fundamentis ex natura rei ,& illa perficiunt, ſi dicunt perfectionem formalē;at relationes , quibus diuinę perſonæ diſtinguuntur,nec diſtinguūtur ex natura rei ab eſſentia diuina,nec quatenus ab ea more intelligēdi noſtro diſtinguuntur,illa perficiunt, cùm cōcipiamus diuinā eſſentiā , vt infinitè perfectā omni formali perfectione.Si verò loquātur de perfectione tranſcendente, cum ea nihil poſitiuum addat rebus perfectis,nullū incommodū colligetur prædictis argumentis. Dicere enim plus hominis perfectionis eſſe in duabus perſonis,quàm in vna,& in duabus,quàm in tribus;in perſona item,quàm in eſſentia,& vnamquāq; perſonā ſuam peculiarē habere perfectionem,nihil aliud erit, quàm dicere , plures res perfectas eſſe duas,quàm vnā,& tres quam duas,perſonamq; habere perfectionē eſſentiæ & perſonæ , eſſentiā autem eſſentiæ duntaxat,&, quamlibet perſonam, quoad propriam & peculiarem referendi rationem nullum habere defectum:in quibus ſentētiis nihil eſt abſurdi-

Obiectionis Diluſio.

Modus diſſoluendi argumenta, quæ fiunt contra veram ſententiā de relationū diuinarū perfectione.

Alterius obiectionis diſſolutio.

Diſcrimē inter relationes creaturarum, & diuinas.

di-

di quemadmodum si Deus faciat duas formas æquè perfectas, ea demum ratione non erit absurdum asserere, plus perfectionis esse in vtraque, quàm in altera, si is, qui id asserit significare velit, plures perfectiones esse in vtraque, quàm in altera tantùm.

Quo pacto entia quæ mala dicuntur, sint bona.

Quod demum attinet ad entia, quæ dicuntur mala (hoc enim erat extremum membrum primi argumenti) respondendum est, bonum transcendens de iis quoque verè prædicari; neque esse incommodum si res eædem dicantur bonæ quatenus quædã entia sunt, & ad Deũ referuntur: malę autẽ quatenus referuntur ad quasdam alias, quibus non congruunt: quemadmodum non est incommodũ si dicamus, febrilem calorem esse bonum respectu materiæ, malum autẽ respectu formæ: &, auaritiam esse bonam cõgregandis caducis opibus, malam autem comparandis æternis. Etenim bonum, ac malum, non dicuntur contraria respectu diuersorum, sed eiusdem.

Quo pacto mala bonis opponãtur.

Illud porrò aduerte hoc loco, ea, quæ dicuntur mala, interdum opponi contrariè bonis: vt in moralibus auaritia liberalitati, & actus illius actibus huius; in naturalibus error scientiæ, morbus sanitati: interdum autem priuatiuè, vt in moralibus peccatum formaliter sumptum honesto operi; in naturalibus cęcitas visu. Quæ cùm ita sint, mala quidem prioris generis sunt etiam bona transcendenter; posterioris autem non item. Est enim malum hoc pacto sumptum priuatio boni, & vt Dionysius ait, nec existens, nec aliquid in existentibus. *Cap. 4. de Diuinis. nom.*

Solutio secundi & tertij. SECTIO VIII.

Quo pacto verũ bonum sit appetibile.

SEcundum argumentum initio propositum duobus modis solui potest. Vno, si dicas, Appetibile, vt in definitione veri boni à Veteribus tradita intelligitur, accipiendum esse vt fundatur in vera conuenientia, & secundùm existentiam realem: in qua conuenientia diximus rationem boni consistere. Hoc enim pacto reciprocatur appetibile cum bono. At priuatio vitæ, egestas, & reliquæ priuationes, & negationes, quę à multis exoptantur, etsi sæpe sunt verè congruentes, vt cùm propter Christum expetuntur; tamen quia non sunt entia, non habent conuenientiam secundùm propriam existentiam realem; entia autem ficta & impossibilia, nec habent propriam existentiã realem; nec verè congruere possunt cuiquam rei.

Quo pacto non entia.

Altero, si respondeas, priuationes, & alias negationes, atque vno nomine non entia, nõ esse ex se appetibilia, quo pacto dicetur proprium entis appetibile esse: sed ratione alicuius entis adiuncti, aut consequentis, aut certè quatenus entia esse putantur, aut aliquã entis rationẽ induunt; veluti paupertas ratione eius libertatis animi, quam secum affert; aut regni cælorum, quod pauperibus promittitur; & equus rationis particeps, si possibilis esse putetur, aut vt tale

Soluitur obiectio.

apprehen-

apprehendatur. Atque hęc eſt cõmunis ſolutio propoſiti argumenti. Quòd ſi quis obiiciat, ſciſſionem venę pharmacum amarum, & alia, quæ non propter ſe expetuntur, ſed propter alia, non eſſe entia: occurri poteſt hoc modo, Non idem eſſe appetibile eſſe propter ſe, & ex ſe; quemadmodum non idem eſt, eſſe bonũ propter ſe atque eſſe bonũ ex ſe. Nam, etſi quicquid eſt bonum, & appetibile propter ſe, eſt etiam appetibile ex ſe, nõ tamẽ contrà accidit. Eſſe enim bonũ, & appetibile ex ſe, eſt habere ex ſe ſe cur apperi poſſit, ſiue appeti poſſit propter ſe, ſiue tantùm propter aliud atque hoc omnibus, ac ſolis entibus cõuenire poteſt. At eſſe bonũ. & appetibile propter ſe, eſt eſſe appetibile non ratione alterius; quod nõ modò non conuenit non entibus, ſed ne omnibus quidem entibus videtur conuenire, vt patet in ſciſſione venę, potione amara, & aliis quamplurimis. Poteſt, etiam dici, hæc entia eſſe appetibilia non tantùm ex ſe, ſed etiã propter ſe, ſi non naturaliter, certè ex libertate; aut ſi non vt ea patiatur appetens, ſaltem vt efficiat, aliisvé modis.

Appetibile ex ſe, & propter ſe.

Quod autem attinet ad exiſtentiã, ſunt qui dicant eam eſſe quod dam ens. & ideò non colligi, ſi ipſa eſt bonũ quippiam, aliquid præter ens eſſe bonũ. Hęc tamen opinio non placet, quia exiſtentia non poteſt numerari in mẽbris diuidentibus entis, atque eſſe quaſi ſpecies illius, niſi ſumatur pro ſola exiſtentia diuina, vt patet ex quæſt. 4. & latiùs patebit libro quinto. Potiùs ergo dicendum eſt, exiſtentiam eam, quæ non eſt formaliter entitas, & cæteros modos eſſendi intrinſecos, non eſſe appetibiles vt ea, quæ appetuntur, ſed vt modos eorum, quæ appetuntur, ac proinde nec bona, vt ea quæ ſunt conuenientia, ſed vt modos conuenientium: vnde nec appetuntur vnquam peculiari appetitione, ſed eadem illa, qua appetuntur ea, quorum ſunt modi eſſendi.

De bonitate exiſtentiæ.

Ad tertium dicendum eſt, bonum tranſcendens nõ adiungere enti negationem; non quia formaliter, ſiue quatenus eiuſmodi eſt, dicat perfectionem, ſed quia eius ratio conſiſtit in cõuenientia quadã, vt dictũ eſt, quę eſt relatio rationis. Quòd autẽ ſit relatio rationis, & non realis, ex eo patet, quia cõuenit rebus, ſiue actu exiſtant in rerũ natura, ſiue nõ exiſtant, & iã ex omni æternitate conueniebat; quod genus relationũ nobis videtur nõ eſſe reale, ſed rationis, quia nõ poteſt mutare naturã ſuam, quã ex æternitate habuit, & ex ente rationis, fieri ens reale. Idem credimus dicendum de relationibus identitatis, ac diuerſitatis tũ generica, tũ ſpecifica, & aliis huiuſmodi. Alia ratio eſt de relationibus, quæ non conueniunt rebus, niſi actu exiſtãt in rerum natura; cuiuſmodi ſunt ſimilitudines, & diſſimilitudines in formis contingentibus, veluti ſimilitudo Socratis, & Platonis in albedine, ſcientia, prudẽtia, & c. itemque relationes actu agentis, & patientis; propinqui, & remoti; ſuperioris ſecundùm locum, & inferioris, atque aliæ huius generis, de qua re accuratiùs libro quinto.

Cur bonitas tranſcendens ſit relatio rationis.

Nõnulla de relationibus.

Ad priorẽ verò impugnationẽ dicendum eſt, non ideò dici ſolere, bo-

Quo pacto bonũ moueat appetitum.

re, bonum mouere appetitum, quia, quatenus bonum eſt, moueat efficienter, ſed quia mouet vt finis, aut vt medium ad finem; neque item quia relatio ipſa conueniẽtiæ, quam bonum formaliter ſignificat, ſit id, quod mouet, cum vera aliqua res appetitur; ſed quia eſt ratio, ſub qua res ipſa mouet. Quantumcunque enim res ſit perfecta, ſi tamen conueniens non ſit huic vel illi, neutiquam ab eo appetetur. Aduerte tamen etiam ipſas relationes rationis poſſe mouere appetitum vt ea, quę mouent, ſeu directò, appetũtur, cùm id experimento conſtet in relationibus multarum dignitatum, quæ pendent ex hominum æſtimatione. cernimus enim, eas auidè quæri non tantùm ratione opum, aut poteſtatis adiunctæ, ſed etiam ratione ipſius excellentiæ conceptæ ab aliis: neque enim tam expetunt homines, vt alij de ipſis magnum aliquid concipiant (quod eſſet appetere aliquid reale) quàm vt ipſi ab illis magni æſtimentur, quod planè eſt appetere aliquid rationis, & pendens ab aliorum iudicio.

Entia rationis per ſe appeti.

Non tamen habere bonitatem de qua hic diſſeratur.

Quamquam ergo ita res habeat, non dicentur tamen entia rationis bona, vt hoc loco de bono ſermo eſt, id eſt bonitate propria entis realis, quia non habent conuenientiam ſecundùm exiſtentiam realem, etiam potentialem, qua appetitum mouere poſſint, quod eſt proprium boni, quod reciprocatur cum ente, de quo propriè agit primus Philoſophus.

Dupliciter aliquid dici tale per ſuam eſſentiam.

Ad poſteriorem verò probationem dicendum eſt, duobus modis aliquid dici per ſuam eſſentiam tale. Vno, quia id, quod tale dicitur, conſequitur, & quaſi profluit ex eſſentia illius, quo pacto homo per ſuam eſſentiã eſt riſus capax. Altero, quia id, quod tale dicitur, pertinet ad eius eſſentiam; quo pacto homo eſt per ſuam eſſentiã animal. Si quis ergo, ſumpto bono vt ſignificat bonitatẽ tranſcendentẽ, reſpõdeat, Deum eſſe bonũ per ſuam eſſentiã priori modo; verũ quidẽ dicet, ſed nihil Deo peculiare tribuet, cùm res omnes ſint illo modo bonæ per ſuas eſſentias, & tamẽ Theologi, ac Philoſophi dicant propriũ eſſe Deo, eſſe bonũ per ſuã eſſentiã. Si verò reſpõdeat, eſſe bonũ per ſuam eſſentiã poſteriori modo; falſum dicet, vt rectè probat argumentum. Reliquũ eſt ergo, vt bonũ in eo pronuntiato ſumendum ſit vt ſignificat perfectionẽ moralẽ, aut naturalem, aut potius vtramque, ſeu, quod idẽm eſt, quãcunque perfectionẽ formalem; quo pacto & verũ eſt, & Deo peculiare, eſſe bonum per ſuam eſſentiam, cùm diuina natura ſit ipſa diuina exiſtẽtia, potentia, ſapiẽtia, iuſtitia, & quæcunq; alia ſua perfectio formalis, ſiue earũ, quas naturales tantùm appellamus, ſiue earum, quas vocamus morales; quod in nulla omnino creatura cernitur. Atque in hoc ſenſu planè loquũtur Patres, & ſcholaſtici omnes Doctores, cùm dicunt Deum eſſe bonum per ſuam eſſentiam; quo etiam pacto intelligitur illud Domini apud D. Marcum Nemo bonus niſi ſolus Deus.

Quomodo intelligi debeat proprium eſſe, Deo eſſe bonũ per ſuam eſſentiã.

Quid interſit inter eſſe bonum per eſſentiam ſuam, & eſſe bonũ per eſſentiam.

Cap. 10.

Aduerte tamẽ hoc loco, aliud eſſe dicere, Deũ eſſe bonũ per eſſentiam ſuã, quod iam explicatum eſt: aliud, eſſe bonum per eſſentiam:

quemad-

quemadmodũ aliud eſt dicere, hoc eſt ens per ſuam eſſentiam; aliud, ens per eſſentiam. Qui enim dicit aliquid eſſe tale per eſſentiam, ſignificat illud continere in ſe omnem perfectionem totius eius generis, ſecundùm quod dicitur tale, latè tamen ſumpto generis nomine. Atque hoc etiam modo proprium eſt Dei eſſe bonum, ſeu perfectum per eſſentiam, quemadmodum & ens per eſſentiam, quia ipſe ſolus continet in ſe omnes perfectiones entis, quaſdam formaliter; quaſdam eminenter. Vnde meritò cętera omnia dicuntur à Theologis entia, & bona per participationem.

Solutio argumentorum Heruei, Durandi, & aliorum.

SECTIO IX.

AD primum autem Heruei, quicquid dicendum ſit de quæſtione illa, Num omnes relationes dicant perfectionẽ formalẽ, de qua ille loquitur, negandum eſt, nomine boni trãſcendentis ſignificari formaliter perfectionem, ſiue moralem, ſiue naturalem, ſiue tranſcendentem, cùm ſignificet relationem conuenientiæ: tametſi verum eſt, quo res ſunt perfectiores tranſcendenter, eo eſſe meliores bonitate tranſcendente.

Ad ſecundum, Etſi bonum pro perfectione morali, & naturali ſũptum dicatur abſolute; tamen bonum tranſcendens ſemper dici cõparatè, quemadmodum & bonum, quod ſignificat bonitatem fundatam in perfectione morali, de quo hic non agimus. *Ad 4.*

Ad tertium dicendũ, Si antecedens intelligatur de bono pro perfectione morali, aut naturali, verum quidem ſumi antecedens & rectè probari conſequentiam: at ſi intelligatur de bono tranſcendenti, falſum eſſe antecedens. Ad eius verò probationem dicendum, eam totam conferri ad priorem ſenſum, aut certè in ea acçipi bonitatem, pro ipſa rerum entitate, pro qua etiam non rarò ſumitur veritas, vt ſuperiori quęſtione diximus. Atque hoc commune eſſe omnibus tranſcendentibus ſatis declarat commune illud Philoſophorũ pronunciatum, In tranſcendentibus concreta & abſtracta prædicari de ſe inuicem, vt vnum de vnitate, & vnitatem de vno. lege D. Thomã q. 21. de veritate ar. 4. ex Dionyſio 2. cap. de Diuinis nominibus.

Bonitatẽ & veritatem aliquando ſumi pro ipſarum entitate.

Ad locum verò Ariſtotelis, quo Durandus ſibi perſuadet, relationem, quę ſignificatur nomine boni, eſſe realem, dicendum eſt, ſententiam Ariſtotelis eo loco, ſi accuratiùs expendatur, hanc eſſe tandem; Res eſſe bonas, ac malas ſine operatione intellectus; nõ tamen veras, aut falſas. Cętcrum ex ea non effici, bonum, & malum dicere relationes reales. Nam, etſi plerçque relationes rationis ſunt, quę nõ conueniant rebus, niſi quia res ipſę concipiuntur, aut alio modo in mente tractantur, vt relatio prædicati, ſubiecti, generis, ſpeciei; cuiuſmodi eſt relatio veri; tamen aliæ etiam quædam ſunt, quæ rebus conueniant præciſa omni conceptione rerum ipſarum. Atque huius generis ſunt relationes creatoris, prioris, & poſterioris ſiue tempore, ſiue natura, vt ſequenti libro docebimus in quibus numeratur relatio

Explicatur locus Ariſtotelis.

Nõnullas relationes rationis præciſa intellectus operatione rebus conuenire.

tio boni. Sensus ergo loci est, Verum & falsum significare relationes prioris generis; bonum autem, & malum non, nisi posterioris. Quod perinde est, ac si in exemplis nunc adductis dixisset, res non prædicari, nec subiici, nisi quia concipiuntur; esse tamen priores, & posteriores tum natura, tum etiam tempore, etiamsi nō concipiantur. Quòd si quis obiiciat, relationē conuenientiæ habere in rebus extrema realia vt patet in igne, & calore; itémq; fundamenta absque operatione intellectus; ergo esse realē: occurrendū est, nō omnes relationes rationis indigere operatione intellectus tāquam fundaméto, vt rebus conueniāt, quemadmodum patet in relatione creatoris; sed tantùm eas, quæ in priori genere, continentur: quanquam omnes indigent operatione intellectus, vt existant. quod patebit libr. 5.

Obiectio.

Dilutio.

Κεφ. Γ'.

Ἐπτέον δὲ, πότερον μιᾶς ἢ ἑτέρας ἐπιστήμης, περί τε τὸ ἓν λοῖς μαθήμασι καλουμένων ἀξιωμάτων, καὶ περὶ τὴν οὐσίας. φανερὸν δὴ, ὅτι μιᾶς ἐστὶ, καὶ τοῦ φιλοσόφου καὶ ἡ περὶ λόγων ἐστὶ σκέψις. ἅπασι γὰρ ὑπάρχει λοῖς ὅσων, ἀλλ' ᾗ γένει τινὶ χωρὶς ἰδίᾳ τῶν ἄλλων. καὶ χρῶνται μὲν πάντες, ὅτι τοῦ ὄντος ἐστὶν ἡ ὄν, ἕκαστον δὲ τὸ γένος ὄν: ἐπὶ τοσοῦτον δὲ χρῶνται, ἐφ' ὅσον αὐτοῖς ἱκανὸν: τοῦτο δ' ἐστὶν, ὅσον ἐπέχει τὸ γένος περὶ οὗ φέρουσι τὰς ἀποδείξεις. ὥστ' ἐπεὶ δῆλον ὅτι ἡ ὄντα ὑπάρχει πᾶσι (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς τὸ κοινὸν) τοῦ περὶ τὸ ὂν ᾗ ὂν γνωρίζοντος, καὶ

lect. 1.

Denique ad rationē, qua prædicti sectatores D. Thomæ asserunt, bonum includere relationem rationis, & absolutum, dicendum est, non inde sequi, res esse bonas per solam operationem intellectus, quia bonum solam relationem rationis formaliter significet; hoc enim pacto non esset Deus formaliter creator, nec prior natura, aut duratione creaturis, nec diuinæ hypostases æquales, aut similes inter se, nisi per operationem intellectus; quandoquidem hæc omnia formaliter significant relationem rationis, vt ipsi etiam asserunt. Causa verò, cur id non sequatur, est, Quia operatio intellectus nō est necessaria, vt relatio rationis posterioris generis cuiquam conueniat, sed solùm vt existat eo modo, quo existere potest. Quinetiā retorqueri potest in eos proprium illorum argumentum. Si enim rectè colligunt, bonum non dicere formaliter solam relationem rationis, ne cogantur fateri, res nō esse bonas, nisi per operationem intellectus; eadem ratione asserere non debent, illud includere formaliter absolutū, & relationē. Nam si altera pars totius coniuncti pēdet ab operatione

Dissoluitur ratio quorundā Thomistarū.

Retorquetur argumentum ad aduersarios.

ratione intellectus, totũ etiam coniunctũ ab ea pendeat necesse est. Itemq; si hęc est apta consecutio, Bonũ significat formaliter solã relationem rationis; ergo Deus non est essentialiter bonus: eadem ratione hæc erit apta, Bonum significat formaliter absolutum, & relationem rationis, ergo Deus non est essentialiter bonus. Quandocumque enim prędicato essentiali adiungitur aliquid accidentarii, totum prædicatum ex vtroque coniunctum est accidẽtarium, vt patet in hac enunciatione, Socrates est homo albus: Quæ nescio qua ratione hi auctores nõ animaduerterint, aut potiùs non apertè viderint.

Prædicatũ ex pte essentiali, & accidẽtaria cõflatũ, accidentariũ esse.

CAPVT III.

Dicendum a quoque, vnius ne scientiæ, an diuersarum sit & de ijs, quæ b in Mathematicis dignitates appellantur, & de substantia agere. Ac perspicuum est, & vnius scientiæ, & eius, quæ Philosophi est propria horum etiam considerationem esse. Omnibus c enim entibus conueniunt, non priuatim alicui generi ab alijs seiuncto. Et vtuntur his quidem omnes, quia sint entis, qua ratione est ens, & vnumquodque genus sit ens: verùm eatenus vtuntur, quatenus eis satis est: hoc verò est, quoad patitur genus, de quo demonstrationes affert. Quare cum ea omnibus, quatenus entia sunt conuenire constet (hoc enim ipsis commune est) ad eum profectò qui ens, quatenus ens est, cognoscit

Nec sanè puto D. Thomam saltem iuxta doctrinam primæ partis, quæ illi veriùs tribuenda est, tanquam extremo testamento relicta, idem atque illos sensisse. Cùm enim quæst. 6. ar. 3. ad primum apertè doceat, Vnum solam rationem indiuisionis formaliter importare, vt quęstione quinta annotauimus, non dubium videtur, quin sentiat, bonum quoque transcendens solam relationem conuenientiæ formaliter significare. Idem enim aliis locis dicendum putat de omnibus passionibus entis quoad inclusionem, aut exclusionem entis, vt etiam prædicti auctores aliàs asserunt.

Hęrũ sententiã nõ esse D. Thomæ

Lege etiã eundem q. 21. de Verit. ar. 2.

Capitis tertij Explanatio.

Dicendum a quoque} Tradito subiecto huius scientiæ, subiectique partibus, ac passionibus, tradit Aristoteles propria ipsius scientiæ principia, quod erat quartũ, ac extremum caput eorum, quæ ad cuiusque scientiæ constitutionem pertinere diximus. Qua etiam re explicanda dissoluit secundam quæstionem superioris libri, qua quærebatur, Num ad hanc scientiam pertinerent sola simplicia substantiæ principia, an etiam complexa, ex quibus omnes scientiæ demonstrãt. Repetita igitur quæstione, breuiter respondet, Ad vnum, eandémque scientiam pertinere, & de substantiis, vt substantiæ sunt, & de communibus principiis, quæ dicuntur dignitates, differere, eámque scientiam esse primam Philosophiam.

Totius ea pars sunt.

Mathematicas antiquiores esse, et in demonstrando feliciores.

b *Quæ in Mathematicis*} Dignitates, etsi omnium scientiarũ demonstrationibus vires subministrant; tamen in mathematicis, quæ antiquiores videntur, & in demonstrando feliciores sunt, nomen dignitatum acceperunt.

c *Omnibus enim*} Duobus modis institutum ostendit. Primùm ex communi-

Agere de cõmunissimis principijs ad Metaphysicum pertinere.

nitate ipsarum dignitatum constant enim terminis communissimis, vt entis, totius, partis, & similibus, quibus scientiæ particulares non vtũtur, nisi contractis ad proprias materias. Deinde ex auctoritate eorum artificum, qui in certo aliquo duntaxat entium genere versantur. Nemo enim eorum de cõmunium principiorum veritate conatus est agere, exceptis quibusdam veteribus Physicis, qui cùm ignoratis adhuc rebus materiæ expertibus, de omnibus entiũ generibus se agere existimarent, non immeritò crediderunt, ad se pertinere communiũ principiorum tractationem.

Reprehendũtur veteres Physici circa primorũ principiorũ tractationem.

d *At cùm aliquis*} Reprehendit nihilominus veteres Physicos. Primũ, quòd ea in re officium superioris artificis vsurparint. Deinde, quòd eorum quidam ita egerint de primis, ac communibus principiis, vt ea demõstrare conati sint; quod vitium ex ignoratione artis analyticæ natũ fuisse ait. Ars enim analytica nõ solùm docet, principia demõstrationũ esse indemonstrabilia; sed etiam ea, quæ inter illa vocantur dignitates, tãtæ perspicuitatis existere, vt antè quàm præceptorem adeas, iam tibi ea nota sint, atque perspecta, vt patet ex primo Post. cap. 2.

καὶ περὶ τούτων ἐστὶν ἡ θεωρία. Διόπερ οὐθεὶς τῶν κατὰ μέρος ἐπισκοπούντων ἐγχειρεῖ λέγειν τι περὶ αὐτῶν εἰ ᾖ ἀληθῆ ἢ μὴ, οὔτε γεωμέτρης, οὔτ' ἀριθμητικὸς, ἀλλὰ τῶν φυσικῶν ἔνιοι, εἰκότως τοῦτο δρῶντες. μόνοι γὰρ ᾤοντο περί τε τῆς ὅλης φύσεως σκοπεῖν, καὶ περὶ τοῦ ὄντος. ἐπεὶ[d] δ' ἐστὶν ἔτι τῶν φυσικοῦ τις ἀνωτέρω (ἐν[e] γάρ τι γένος τοῦ ὄντος ἡ φύσις) τοῦ καθόλου, καὶ τοῦ περὶ τὴν πρώτην[f] οὐσίαν θεωρητικοῦ, καὶ ἡ περὶ τούτων ἂν εἴη σκέψις. ἔστι[g] δὲ σοφία τις καὶ ἡ φυσικὴ, ἀλλ' οὐ πρώτη. ¶ ὅσα δ' ἐγχειροῦσι τῶν λεγόντων τινὲς περὶ τῆς ἀληθείας, ὃν[h] τρόπον δεῖ ἀποδέχεσθαι. δι' ἀπαιδευσίαν τῶν ἀναλυτικῶν τοῦτο δρῶσι. δεῖ γὰρ περὶ τούτων ἥκειν προεπισταμένους, ἀλλὰ μὴ ἀκούοντας[i] ζητεῖν. ὅτι μὲν οὖν τοῦ φιλοσόφου καὶ τοῦ περὶ πάσης τῆς οὐσίας θεωροῦντος, ᾗ[k] πέφυκε, καὶ περὶ τῶν συλλογιστικῶν ἀρχῶν ἐστὶ ἐπισκέψασθαι, δῆλον. Text. 8.

Προσήκει[l] δὲ τὴν μάλιστα γνωρίζοντα περὶ ἕκαστον γένος, ἔχειν λέγειν τὰς βεβαιοτάτας ἀρχὰς τοῦ πράγματος: ὥστε καὶ τὴν περὶ τῶν ὄντων, ᾗ ὄντα, τὰς πάντων βεβαιοτάτας. ἔστι δ' ἐστὶν ὁ φιλόσοφος. βεβαιοτάτη[m] δ' ἀρχὴ πασῶν, περὶ ἣν δια ψευσθῆναι ἀδύνατον: γνωριμωτάτην τε γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην (περὶ γὰρ ἃ μὴ γνωρίζουσιν, ἀπατῶνται πάντες) καὶ ἀνυπόθετον. ἣν γὰρ ἀναγκαῖον ἔχειν τὴν ὁτιοῦν ξυνίεντα τῶν ὄντων, τοῦτο Text. 3.

e *Naturam enim*} Ante pauca verba Naturam acceperat ea ratione, qua significat essentiam cuiusque rei; nunc pressius idem nomen accipit (per synecdochen tamen) pro ipsis rebus naturalibus, quæ natura constant.

Quid Aristoteles primæ substãtiæ nomine intelligat.

f *Primæ substantiæ*} Primæ substantiæ nomine intelligit Substantiam corporis expertem, quæ prima est comparatione substãtiæ naturalis: vel certè intelligit Deum, vt Commentator exponit.

g *Est quidem, & ipsa*} Hoc ad dubium illud pertinet, quod superiori libro cap. 2.

cap.2.in proponenda,& tractanda quæstione secunda assertum est.

h *Quo pacto ea approbanda* } Hoc est, qua probatione, demonstratione ve admittenda.

i *Dum audiunt quærere* } Quærendi verbum ad ea spectat, de quibus disputatio suscipitur, non ad ea, quæ in disputatione nota, & perspecta esse debẽt, cuiusmodi sunt prima communissima quæque principia, quorũ rationem auditores inquirere non debent.

k *Quatenus natura fert* } Sine illud, κ πφυσις cum Argyropylo interpreteris, Ea ratione, qua naturæ talis est, siue vt nos cum Bessarione; addita est hæc particula moderationis causa. Nec enim primus Philosophus disputat de omni substãtia, nisi vel ea ratione, qua substantia est, vel quatenus fert natura & conditio subiecti primæ Philosophiæ, id est, ratione eorũ attributorum, quæ sine materia considerari possunt. Vel iccirco id additum est, vt significaretur imperfecta participatio huius scientiæ ab humana natura; de qua re nonnihil dixerat 1. lib. cap. 2. & 2. lib. cap. 1.

Qua ratione Metaphysicus agat de omni substantia.

l *Est autem rationi* } Docuit in priori parte huius capitis, principia omnibus scientiis cõmunia esse propria huius scientiæ: nunc docet ad eandem pertinere principia firmissima, seu, quod idem est, certissima. Hæc autem, etsi eadem sunt atque cõmunissima, tamen ratione distinguuntur, vt patet. Probatio, qua vtitur, hæc est. Quia ad eum artificem pertinent firmissima principia, qui est in cognoscẽdo accuratissimus: huiusmodi autem est primus Philosophus. Prior propositio ex eo patet, quia firmitas scientiæ ex firmitate principiorum pẽdet. Posterior ex cap. 2 primi libri perspicua est.

Principia firmissima ad Metaphysicam spectare.

Textus 8. *scit, horum quoque contemplatio pertinet. Quocirca nemo eorum, qui per partes considerant, quicquam de ijs conatur dicere, veráne sint, an secus, neque Geometra, neque Arithmeticus, sed Naturalium quidam, non immeritò id facientes. Hi enim soli de tota natura, & de eo, quod est, se agere existimabant. At* [d] *cùm aliquis adhuc Naturali sit superior (natura enim vnum quoddam genus est entis) eius, qui vniuersalis est, quiq; contemplator est primæ* [f] *substantiæ, horum quoque fuerit consideratio. Naturalis autem disciplina, est* [g] *quidem & ipsa sapientia quædam, sed non prima.* ¶ *Quæcunque autem nonnulli eorum, qui de veritate dicunt, quo* [h] *pacto ea approbanda sint disserere conãtur, ob imperitiam Analyticæ artis id faciunt. Debent enim ij, qui accedunt, hæc priùs scire, non autem dum* [i] *audiunt quærere. Quòd igitur ad Philosophũ, eumq; qui, quatenus* [k] *natura fert, de omni substantia disserit, de ratiocinationum quoque principijs agere pertineat, perspicuum est.*

Est [l] *autem rationi consentaneum, vt is, qui in vnoquoque genere cognoscendo maximè versatur, firmissima rei principia afferre possit: quare & is, qui in entibus, quatenus entia sunt, est, quæ sunt omnium firmissima: est autem hic ipse Philosophus. Firmissimum* [m] *verò omnium principium illud est, in quo fieri nequit, vt quisquam fallatur: nam & notissimum esse, quod tale sit necesse est (in ijs enim, quæ non norunt, falluntur omnes) & non ex suppositione. Quod enim necesse est vt teneat is, qui quamlibet rẽ intelligat, id sup-*

m *Firmissimum verò omnium* } Etsi principia Metaphysica sunt firmissima cõparatione principiorum cuiusque alterius scientiæ; tamen si ipsa inter se conferãtur, vnum aliquod reperietur, quod sit cæteris firmius, ac certius; ac proinde firmissimum simpliciter: quemadmodũ etsi omnia genera summa dicuntur prima comparatione aliorum, tamen si ipsa inter se comparentur, genus substantiæ inuenietur primum simpliciter, cùm sit cæterorum etiam primorum

Quæ ratione principia Metaphysica firmissima sint.

fundamentum. Traditurus ergo Aristoteles principium firmissimum simpliciter, quod a Metaphysico in primis notandum, ac tradendum est, docet prius quale nã illud esse debeat, asseritque tale esse debere, vt nemo in eo falli possit. Quod quidem dupliciter probat. Primùm quia quod eiusmodi est, vt nemo in eo falli possit, necessariò est notissimum; siquidem nemo fallitur, nisi in eo, quod ignorat: principium autẽ omnium notissimum, & omniũ firmissimum idẽ sunt, cùm omnia ex notioribus cõfirmentur. Deinde, quia quod tale est, vt nemo in eo decipi possit, sed potius requiritur, vt cætera percipiantur, id, antequam quicquã aliud percipias, cognitũ habeas necesse est; quod autem necesse est cognitũ haberi, vt quidquis aliud percipiatur, nullo pacto suppositio esse potest. Quod enim supponitur nondum perspectũ est. Cùm ergo solũ firmissimũ principium non possit esse suppositio, cum ad omnia percipienda requiratur; efficitur, vt nemo in eo falli possit.

Principiũ firmissimũ simpliciter.

τοῦτο δ' οὐχ ὑπόθεσις. ὃ γὰρ χρὴ εἰδέναι ἀναγκαῖον τῷ ὁτιοῦν γνωρίζοντι, καὶ [n] ἥκειν ἔχοντι ἀναγκαῖον. Ὅτι μὲν οὖν ἡ τοιαύτη πασῶν βεβαιοτάτη ἀρχή, δῆλον. τίς [o] δ' ἔστιν αὕτη, μετὰ ταῦτα λέγωμεν.

Τὸ γὰρ αὐτὸ ἅμα ὑπάρχειν, ἢ μὴ ὑπάρχειν, ἀδύνατον τῷ αὐτῷ, καὶ κατὰ τὸ αὐτό: καὶ ὅσα ἄλλα προσδιορισαίμεθ' ἄν, ἔστω προσδιωρισμένα πρὸς τὰς λογικὰς δυσχερείας. αὕτη δ' ἁπασῶν ἐστι βεβαιοτάτη τῶν ἀρχῶν: ἔχει γὰρ τὸ εἰρημένον διορισμόν. ἀδύνατον γὰρ ὑντινοῦν ταυτὸ ὑπολαμβάνειν εἶναι, καὶ μὴ εἶναι, καθάπερ τινὲς οἴονται λέγειν Ἡράκλειτον: οὐ γὰρ ἔστι ταῦτα ἀναγκαῖον, ἃ τις λέγει, ταῦτα καὶ ὑπολαμβάνειν. εἰ δὲ μὴ ἐνδέχεται ἅμα ὑπάρχειν τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία (προσδιορίσθω δ' ἡμῖν καὶ ταύτῃ τῇ προτάσει τὰ εἰωθότα) ἐναντία δ' ἐστὶ δόξα δόξῃ, ἡ τῆς ἀντιφάσεως: φανερὸν ὅτι ἀδύνατον ἅμα ὑπολαμβάνειν τὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ μὴ εἶναι τὸ αὐτό: ἅμα γὰρ ἂν ἔχοι τὰς ἐναντίας δόξας ὁ διεψευσμένος περὶ τούτου. διὸ πάντες ἀποδεικνύντες, εἰς ταύτην ἀνάγουσιν ἐσχάτην δόξαν: φύσει γὰρ ἀρχὴ καὶ τῶν ἄλλων ἀξιωμάτων αὕτη πάντων.

Text.

n *Id etiam secum ferat*} Ad verbũ est [eo etiam percepto veniat] sed Hellenismus est. Idẽ est enim Græcis ἥκειν ἔχοντα, quod φέρειν, aut οἴκοθεν φέρειν, id est, è domo ferre.

Fieri non posse, vt idẽ simul insit, & non insit, esse principiũ firmissimũ simpliciter.

o *Quodnam verò illud*} Iam ostenditur ex dictis quodnam principium sit firmissimum simpliciter, aitque illud esse, Fieri non posse, vt idem simul insit, & non insit eidem, & secundùm idem: adiunctisque cæteris particulis, quæ priori libro Elench. cap. 4. ad vitandas differentium molestias annotatæ sunt. Probat autem hanc assertionem ex tradita conditione firmissimi principii. Quia, inquit, fieri non potest, vt quisquam existimet, idem simul esse, & non esse, quo duntaxat modo falli contingeret in proposito principio.

Occurrit obiectioni

p *Quamadmodum nonnulli*} Diceret aliquis, nihil repugnare quominùs aliquis existimet idem simul esse, & nõ esse, cùm Heraclitus (vt quidam volunt) id senserit. Cui obiectioni occurrit Aristoteles, etsi Heraclitus id forsasse dixerit, nõ tamẽ inde effici, vt idem senserit. Multa enim facillimè dicũtur, quæ ex animo

animo dici non possunt, vt siquis lucente sole noctem esse affirmet. Sed ne quis sine ratione hoc dictum existimet, adhibet Arist. hanc probationem, Si aliquis in animum induceret, rem eandem simul esse, & non esse, haberet simul in mente contrarias opiniones, hoc autem fieri non potest, ergo nec illud. Maiorem propositionem ex eo probat, quia opiniones contrariæ sunt illæ, quarum obiecta contradictorie opponũtur, quod etiam habes ex tremo capite secundi lib. de Interpretatione. Opinio enim, quæ ait, Socratem esse album, non est contraria (saltẽ per se primò) illi, quæ dicit, Socratem esse nigrũ, sed ei, quæ negat, Socratem esse album. Iccirco enim Socrates (saltẽ Aristotelis sentẽtiâ) non potest simul esse albus & niger, quia esset albus & non albus, niger & non niger, vt patet ex iis, quæ ille scribit ad finem cap. 6. Dico autem [Aristotelis sentẽtia] quia plerique recentiores. Theologi negant, ex quibuis contrarius sequi contradictoria, quòd credãt supernaturali virtute fieri posse, vt aliqua cõtraria simul perfectè insint in eodem subiecto; quod tamen fieri nequiret, si ex illis sequerentur contradictoria. Quicquid tamen de eorum assertione sentiẽdum sit (quam valde quidem dubiam facit Gregorius Arimi nensis; Capreolus verò cum aliis quibusdan plane negat; nósque libro 8. examinabimus, cùm de intensione formarum agemus) illud certum est, duas contrarias opiniones, siue iudicia, nullo modo posse simul esse in eodem subiecto. Nã cùm contraria iudicia ita versentur circa eiusdem prædicati, & subiecti coniunctionem, vt alterum sit eius approbatio, reiectio alterum; reiectio autem includat negationem approbationis; efficitur, vt contraria iudicia includant contradictionem; quod luculentiùs eo loco explicabitur.

Quænam dicantur opiniones cõtrariæ.

Theologos quosdam aduersari Aristoteli.

id suppositio non est. Quod autem necessariò tenere debet is, qui quidvis cognoscat, id n etiam secum ferat necesse est. Perspicuum est igitur, huiusmodi principium esse omnium firmissimum. Quod o nam verò illud sit, deinceps dicamus.

Textus 9. *Etenim fieri non potest, vt idem simul insit, & non insit eidem, & secundùm idem: sintq; ad logicas difficultates adiecta, quæcunque alia à nobis adiungi possent. Hoc autem est omnium principiorum firmissimum, cùm ei prædicta definitio conueniat. Non enim fieri potest, vt idem quisquam esse, & non esse existimet, quemadmodum p nonnulli Heraclitum dicere arbitrantur: neque enim necesse est, vt quæ quis dicit, ea & sentiat. Quòd si fieri nequit, vt eidem simul contraria insint (addantur q autem à nobis & huic propositioni, quæ addi consueuerunt) est autem ea opinio opinioni contraria, quæ contradictionis est; perspicuum est, fieri non posse, vt idem, simul rem eandem & esse, & nõ esse existimet: simul enim contrarias opiniones haberet qui ea in re deceptus esset. Quocirca r omnes, qui demonstrant ad hanc vltimam sententiam omnia reuocant: hæc enim cæterarum quoque omnium dignitatum suapte natura principium est.*

Text. 27.

Gregor. I. d. 17. q. 3. ar. 2. Capr. ibidẽ q. 2. ad argu. contra 2. concl.

q *Addantur autem*} Eædem illæ particulæ, quæ contradictoriis addi solent, Secundum idem, Ad idem, Simpliciter, & Eodem tempore, addendæ etiam sunt contrariis, vt vero contrarietas efficiatur.

r *Quocirca omnes*} Confirmat iterum principium à se propositum esse firmissimũ simpliciter. Confirmatio ex vsu demonstrandi ducitur hunc in modũ. Omnes, qui demonstrant, reuocant demonstrationes suas ad principium propositum; est igitur firmissimum simpliciter. Antecedentis ratio ex eo sumitur, quia propositum pronunciatum est suaptè natura principium cæterarum omnium dignitatum, & potiori ratione omnium particularium principiorum. Quod qua ratione verum sit, seorsum expendamus.

Omnes demonstrationes ad propositũ principiũ reuocari.

VTRVM HOC PRINCIPIVM, impossibile est, idem simul esse, & non esse, sit omnium primum.

QVÆSTIO I.

Quibus rationibus non videatur primum.

SECTIO I.

Primum argumẽtum pro parte negatiua.

ESTI Aristotelis sententia in hac quæstione planè est affirmatiua: non desunt tamen argumẽta, quæ negatiuam partem ostendere videantur. Vnum est, Quia simplicia sunt priora compositis; propositum autem pronunciatum, cùm sit modalis propositio, itémq; de extremo coniuncto, atque etiam constet verbis, quæ possunt resolui in plures conceptus (cuiusmodi sunt, idem, & simul) multis modis est compositum.

2 Alterum, Quia affirmationes sunt priores negationibus: propositum autem pronunciatum est negatiuum, cùm idem valeat, Impossibile atque Non possibile.

3 Tertium, Quia notiora natura sunt priora minùs notis: propositũ autem pronunciatum est suaptè natura minùs notũ, quàm si dicas, ens est ens, Nulla enim enuntiatio est notior, & euidentior ea, qua aliquid affirmatur de se ipso, vt Boëtius inquit; ea præsertim, in qua termini sunt omnium notissimi, cuiusmodi est ens.

4 Quartum, Quia primum principium nõ potest probari per aliud; propositum autem pronunciatũ videtur ea ratione probari in contextu, Quia impossibile est cõtraria inesse simul in eodẽ subiecto.

5 Quintum. Quia si propositum pronunciatũ esset primum principium simpliciter, per illud demonstrarentur cætera omnia principia: hoc autẽ fieri nequit, tum quia per vnum solum principium non tantùm demonstrari non potest, sed nec concludi quicquam; tum etiã quia cætera omnia principia, cùm sint propositiones immediatæ, planè sũt indemonstrabiles.

6 Postremum. Quia si vlla esset ratio, propter quam propositum principium dicendum esset firmissimum, ac proinde primum, illa esset maximè, Quia in eo non contingit deceptio (ea enim pluris fit ab Aristotele, & ab omnibus probari solet) at hæc ratio in primis assumit falsum; deinde æquè probat, omnia principia esse firmissima, non est igitur propositum pronunciatum omnium primum. Minor, quod ad priorem partem attinet, ea ratione perspicuè ostendi videtur, quia propositum pronunciatum, vt approbetur, indiget inductione ex iis, quæ sensibus percipiuntur, quod primo libro de omnibus principiis constitutum est; ex quare fit, vt quemadmodum in sensibus potest dari deceptio, ita etiã in illo dari possit. Cap. 24. 4.

ſit. Quod verò attinet ad poſteriorem ex eo probatur, quia Ariſtot. intelligit, neminem poſſe decipi in propoſito pronuntiato, quia eius termini non poſſint non probè concipi ab omnibus; aut quia ſi probè teneantur, nemo poſſit oppoſitum illius in animum inducere: at primum dici non poteſt; tum quia alia ſunt principia ex terminis etiam communibus conſtituta, quæ non minùs probè videntur teneri ab omnibus, quale eſt illud, Quodlibet eſt, aut non eſt; & illud, Quæ eidem ſunt eadem, ſibi inuicem ſunt eadem; tum etiam quia multi ſunt, qui non probè teneant conditiones veræ contradictionis, quas tamen omnes in propoſito pronunciato intelligere oportet: dandum eſt igitur ſecundum; ex quo planè ſequitur in nullo quoque aliorum principiorum contingere deceptionem. Nullum eſt enim principium, quod rectè perceptis terminis non ſtatim approbetur: alioqui non omnia principia eſſent propoſitiones per ſe notæ.

Refutatio duarum opinionum, quæ negatiuam partem quæſtionis amplectuntur.

SECTIO II.

Hoc loco q. 5.

ANtonius Andreas tribus primis argumentis perſuaſus aſſerit, propoſitum pronuntiatum non eſſe primum principium ſimpliciter, ſed hoc potiùs, Ens eſt ens: ſed tamen appellari ab Ariſtotele primum principium, quia eſt primum comparatione eorum, quæ circunferuntur, vt illius, Omne totum eſt maius ſua parte; & illius, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia, & ſimilium. *Antonij Andreæ de primo ſimpliciter principio ſentẽtia.*

Hæc tamen ſentẽtia, nec vera eſt, nec Ariſtotelicę doctrinæ cõſentanea. Quòd .n. vera non ſit, ex eo patet, quia propoſitiones identicæ; cuiuſmodi eſt, Ens eſt ens, quemadmodum ſunt artis expertes, & penè nugatoriæ; ſic etiam in ſcientiis non admittuntur; tantum abeſt, vt ad aliquam earum omnes ſcientiarum demonſtrationes reuocentur. Quòd verò, nec Ariſtotelicę doctrinæ ſit conſentanea, ex- *nex. 9.* trema verba huius capitis apertè declarant; ait enim Ariſtot. pronunciatum illud, Impoſſibile eſt, idẽ ſimul eſſe, & non eſſe, eſſe vltimum in reſolutione omnium demonſtrationum, & principium cęterarum omnium dignitatum. Quibus verbis nullum pronunciatum excipit, quod priùs ſit, & ad quod cætera, tanquam ad primum ſimpliciter reuocentur. *Refutatio*

Alij dicunt primum principium ſimpliciter eſſe pronunciatũ illud, De quolibet eſt affirmatio, aut negatio vera; cuius meminit Ari- *nex. 4.* ſtoteles cũ aliis locis quamplurimis, tum verò libro ſuperiori cap. 2. in tractãda quæſtione ſecunda ſub his verbis. Quoduis affirmetur, aut negetur neceſſe eſt. Ratio huius ſententiæ eſt, Quia vel hoc pronunciatum, vel illud, Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe, di- *Aliorum eadem de re opinio. Fundamẽtum huius opinionis.*

cendum

cendum eſt primum principium ſimpliciter. Neque enim aliud generalius reperiri poteſt, ad quod omnes demonſtrationes reuocentur;at illud non poteſt eſſe primum ſimpliciter,cùm ſit negatiuum: hoc ergo potius dicendum eſt ſimpliciter primum.

Cur pleriſque nõ probetur.

Sunt quibus propterea non placeat horum opinio,quia ita loquãtur de his principiis,quaſi ſint re vera duo.Dicũt enim,idem omnino principium contineri in vtraque propoſitione,ſed hoc intereſſe, quòd in altera efferatur per verbum affirmandi, & negandi,quatenus vſurpatur à Logico;in altera per verba eſſendi , & non eſſendi, quatenus pertinet ad Metaphyſicũ:nam ſi res ipſa expendatur,horũ ſententiam nihil differre ab opinione illorũ;qui dicunt,primũ principium eſſe illud,Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & nõ eſſe. Verum hæc conciliatio non placet.Primùm,quia pronunciatũ hoc,De quolibet eſt affirmatio, vel negatio vera, poteſt etiam efferri per verba eſſendi, & non eſſendi,vt effertur capite 7.huius libri, veluti ſi dicas Quodlibet eſt,aut non eſt;& viciſſim illud Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe,& nõ eſſe;per verba affirmandi.& negandi,vt ſi dicas,Fieri non poteſt,vt idem ſimul affirmetur,ac negetur,quo pacto effertur capite quarto, & ſexto: primo etiam poſt.c. 8. ambo efferuntur per verba affirmãdi,& negãdi.Deinde,quia vtrouis modo efferãtur, ſententia affirmatiui adeo diuerſa eſt à ſententia negatiui, vt doceat Ariſtoteles in loco proximè citato, negatiuum in nulla demonſtratione aſſumi; affirmatiuum autem admitti in iis demõſtrationibus, quæ ducũt ad impoſſibile:quæ diſtinctio non ad verba tantùm ſpectat,ſed ad ſenſum,ac rem ipſam. Poſtremò, quia cap.7. huius libri defenſo eatenus negatiuo,tum demum incipit Ariſtoteles defendere affirmatiuum,vt re vera ab illo diſtinctum,& quod propriis quibuſdam argumentis contra proteruos indigeat.

Reiicitur eorũ ratio.

Iauel. hoc loco q. 9.

tex. 27.

tex.15.

tex.27.

1. Poſt. tex. 26. & 27.

tex. 27. & 28.

Cur hoc pronũtiatũ, Quodlibet eſt vel nõ eſt, non ſit primum ſimpliciter principiũ

Dicendum eſt igitur,pronunciatum hoc,De quolibet eſt affirmatio,aut negatio vera,ſeu mauis dicere,Quodlibet eſt,vel non eſt,etſi eſt cum primo principio maximè coniunctum,& cęterorũ omniũ primum;non eſſe tamen primum ſimpliciter:eſt enim poſteriùs negatiuo iam dicto,cùm ad illud ſuapte natura perſpicuè reuocetur.Si quis enim neget hanc conſequentiam , De Cygno affirmatur albũ, ergo non negatur;in qua quidem principium affirmatiuum exercetur;poterit ille vrgeri hoc apertiore incõmodo , Ergo eſt ſimul albus,& non albus,quod eſt contra principium negatiuum.Atque hac de cauſa non meminit Ariſtoteles in hoc capite affirmatiui , in locis autẽ citatis poſterius de affirmatiuo,quàm de negatiuo egit. Quin etiam in loco citato primi Poſter. cum docet, affirmatiuum aſſumi in demonſtrationem, negatiuum autem minimè; excellentiam negatiui non obſcurè ſignificat. Vt enim præſtantia primę cauſæ ex eo colligitur, quod ita cæteræ ex illa pendeant,vt ipſa non contineatur in ordine illarum ; ſic etiam præſtantia negatiui principij ea ratione declaratur,quòd ita omnibus demonſtrationibus vires ſubmini-

Principij ſimpliciter primi, excellentia.

Cap. 8. tex.26.

miniſtret, vt in nulla earum includatur. Quod quo pacto intelligendum ſit, ad eum locum expoſitum habes.

Affirmatiuæ partis approbatio.

SECTIO III.

HIs ergo ſententiis reiectis dicendum eſt, pronunciatum hoc, Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe, eſſe primum principiũ ſimpliciter; quæ concluſio hunc in modũ oſtendi poteſt. Illud eſt primũ principiũ ſimpliciter, quo non modò omnes concluſiones, ſed etiam cętera omnia principia à priori confirmari poſſunt: atqui hoc principio confirmantur à priori non modò omnes concluſiones, ſed etiam cætera omnia principia: eſt igitur primum principium ſimpliciter. Maior patet, quia primum principium ſimpliciter, & firmiſſimum ſimpliciter idem ſunt, & pro eodem accepta ſunt ab Ariſtot. in hoc capite: quod autem eſt firmiſſimum ſimpliciter, id ſuapte natura eſt cauſa firmitatis cæterorum omnium. Minor ex eo probatur, quia non modò concluſiones omnes, ſed etiam cætera omnia principia confirmantur à priori, deductione ad contradictionem, quod eſt omnium maximum, ac manifeſtiſſimũ impoſſibile, huiuſmodi autem impoſſibile hoc ſolo principio exprimitur. Præterea illud eſt primum principium ſimpliciter, quod cùm ſit neceſſarium, nec oſtenſiuè, nec per deductionem ad impoſſibile demonſtrari poteſt: at hoc principium eſt huiuſmodi: eſt igitur primum principium ſimpliciter. Maior, & prior pars minoris perſpicuæ ſunt. Poſterior minoris pars ex eo probatur, Quia cuius veritas eſt omnium notiſſima, id nec oſtenſiue, nec deductione ad impoſſibile demonſtratur, cùm omnis demonſtratio fiat ex notioribus: veritas autem propoſiti principij eſt omniũ notiſſima, quod patet ex falſitate oppoſiti pronũciati, quod eſt omniũ abſurdiſſimum. Atque hanc eſſe Ariſtotelis ſententiam ex conditionibus, quas ille attribuit propoſito pronunciato perſpicuum eſt. Docet enim, eſſe omnium firmiſſimum, ac notiſſimum, cæterarum que dignitatum ſuaptè natura principium; quę, niſi primo principio ſimpliciter, conuenire non poſſunt. Quo fit, vt meritò dicat Auerroes hoc loco ſine hoc pronunciato non modò poſſibile non eſſe philoſophari, ſed ne diſputare quidem, aut ratiocinari.

Aſſertio principalis.

Quo pacto primũ principiũ omnes cõcluſiones, & principia à priori confirmet.

Non poſſe illud vllo modo demõſtrari.

At obiiciat aliquis hãc in modũ, Quã abſurda eſt duarũ contradicentiũ enunciationũ affirmatio, tã abſurda eſt earum negatio: atqui traditũ pronũciatum damnat illarũ affirmationẽ; ergo aliud tradendũ eſt, quo damnetur earũ negatio, vt ſi dicas, Impoſſibile eſt, idẽ ſimul, nec eſſe, nec nõ eſſe. At hoc principio addito neutrũ erit primũ ſimpliciter, quia per neutrum demõſtrabuntur cætera omnia (neutrum enim per alterum demonſtrari vllo modo poteſt, cùm ſint æqua-

Obiectio.

æqualium virium)non eſt igitur dicendum, traditum principium eſſe primum ſimpliciter.

Dilutio. Huic obiectioni reſpondendum eſt,neminem negare duas enunciationes contradicentes, qui non eaſdē aliis verbis affirmet, verbi cauſa,idem facit,qui negat has duas contradicentes,Socrates eſt albus,Socrates non eſt albus,atque qui eaſdem affirmat,ſeu concedit. Negare enim Socratem eſſe album,nihil aliud eſt, quàm affirmare illum non eſſe album;itemque negare,illum non eſſe album, nihil eſt aliud,quàm affirmare eſſe album. Quod idem cernitur in vniuerſalibus pronunciatis. Nam idem eſt negare,omnem hominem eſſe album,atque affirmare aliquem non eſſe album; idemque eſt negare aliquem non eſſe album, atque affirmare, omnem eſſe album.Ita fit, vt non opus ſit alio principio ad damnandam negationem duarum contradicentium,præter illud, quod damnat illarum affirmationem,ſiue approbationem.

Solutio argumentorum,quæ initio propoſita ſunt.

SECTIO QVARTA.

AD primum argumentum pro partè negatiua initio propoſitum dicendum eſt, parum referre,quod propoſitum pronuntiatum habeat formam modalis propoſitionis: poteſt enim redigi in formam enunciationis de ſimplici inexiſtentia, vt ſi dicas, Nulla res ſimul eſt,& non eſt. Quanquam ſimplicitas primi principij potiùs in eo poſita eſſe debet,vt non poſſit per alia principia demōſtrari,quàm vt paucioribus verbis cōſtet. Quo fit,vt nihil ad rem attineat, ſi ſit de extremo coniuncto,aut conſtet aliis particulis,quæ in plures conceptus reſoluantur:modò ipſum nullo pacto per alia priora principia demonſtrari poſſit.

In quo ſita ſit primi principij ſimplicitas.

Ad ſecundum dicendum, non omnem enunciationem negatiuam probari à priori per aliam affirmatiuam;tametſi omnis negatiua includit aliā priorem,ac ſimpliciorem affirmatiuam, & particulam negatiuam adiectā.Itaque ad argumentum, concedendum eſt, generatione quidem, & ipſa etiam enuntiationum natura ſpectata, priores eſſe affirmationes negationibus: at quod ad vim demonſtrandi attinet,non eſſe id verum vniuerſē.

Nō omnē enunciationem negatiuam probari à priori per aliam affirmatiuam.

Ad tertium negandum eſt,minùs notum eſſe propoſitū pronunciatum,quàm illud,Ens eſt ens.Quod hunc in modū probari poteſt. Non minùs nota eſt falſitas contradicentis propoſitionis,quàm veritas eius,cui contradicit, nec veritas illius,quàm falſitas huius: ergo nō minùs nota eſt falſitas huius,Ens nō eſt ens, quàm veritas illius.Ens eſt ens. At propoſitū pronunciatū contradicit huic.Ens nō eſt ens,ſiquidem ait fieri non poſſe, vt idē ſimul ſit,& nō ſit:non eſt igitur minùs nota eius veritas, quàm huius,Ens eſt ens.Atq; hoc quidem ſatis eſt ad ſolutionem argumēti.Sed quia eadē ratione cōcludi poteſt, non minùs notam eſſe veritatē huius pronuntiati,Ens eſt ens,quàm illius, impoſſibile eſt idē ſimul eſſe,& non eſſe,ac proinde non

Non eſſe minus per ſe notum propoſitū principiū quā hoc, Ens eſt ens.

de non minùs illud,quàm hoc ponendum esse primum principium simpliciter;Addendum est,hac ex parte non esse parem rationem in vtroque, quòd pronunciatum hoc, Ens est ens, quemadmodum est artis expers, ita nunquam assumitur ad quicquam demonstrandum.

Ad quartum dicendum est, propositum pronunciatū nō probari in cōtextu per illud, Impossibile est cōtraria simul inesse in eodem subiecto,sed solùm hoc, Fieri non posse,vt quisquā oppositum sibi persuadeat,quod in contextu apertissimum est. Aliud est autem probare,neminē posse in animū inducere oppositū illius;aliud,ostēdere, illud esse verum; veritas enim illius non potest per aliā magis perspicuā veritatem demonstrari,& tamen magis perspicuum est (saltem apud Aristotelē) duo contraria nō posse esse simul in eodē subiecto, quàm quòd nemo possit approbare duo contradictoria. Multa enim vel ipsis sensibus iudicamus per se nota quorū oppositā cernimus ab aliis approbari,vt patet in hac propositione,Mel est dulce,cuius cōtrariū iudicat ęgrotus verū esse.Si quis tamē per proteruiā propositū pronunciatu negauerit; si modò aliquid affirmet, licitū erit apud eiusmodi hominē illud probare per id,quod ille affirmauerit,vt Aristoteles inferiùs docebit. Verùm ea probatio nō erit à priori,nec ita à posteriori,vt illud re vera notū faciat, cùm sit notissimum;sed erit probatio ad reuincendum hominem.

Veritatē primi simpliciter principij non posse per alia magis perspicuā demonstrari.

Cap. sequenti.

Ad quintū dicendum est,cætera principia per hoc non ostensiuè, sed deductione ad impossibile demonstrari posse,vt dictum est.

Ad sextum, quod attinet ad priorē partē minoris, sunt qui respondeant,etsi in sensibus dari possunt multę deceptiones;nūquam tamen dari tantam, vt iudicēt idem simul esse,& non esse,vt esse album,& nō esse albū,id,quod,Aristoteles videtur sentire cap.5.huius libri,vbi scribit,hanc deceptionem non contingere in sensibus.Verùm cùm experientia oppositū doceat (sæpe enim iudicamus aspectu,lignum dimidia parte submersum in aquis fractum esse, atque distortum;tactu autē esse integrum,ac rectum)id autem, quod Aristoteles scribit cap.quinto,planè de vno,eodemque sensu circa proprium sensibile intelligatur, vt eo loco patebit potiùs dicēdum est, tantam esse vim propositi pronuciati,vt nunquam intellectus contra eius præscriptum sequatur iudiciū sensus,aut vim cuiuscunque argumenti quantęcumque probabilitatis specie oppositū probantis; quod tamen in aliis principiis secus accidit. Sunt enim,qui dicant, atque adeò sentiant,principia illa, Omne totū est maius sua parte, Quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se,& alia quædam,non esse vniuersè vera, sed solùm in rebus finitis. Itemque illud,Contraria non posse esse simnl,nou esse verum,nisi naturaliter. Itaque vbi aperta contradictio non cernitur, passim videmus de eadem re contrarias sententias; quo fit,vt in altera necessariò sit error. Vbi autem aperta spectatur contradictio, quantumcūque iudicium sensus,aut

Ad sex.24.

Nonnullorum de sensuum deceptione opinio. Refutatio

Vera argumenti solutio.

Vbi aperta est contradictio, nunquam intellectus assentitur.

sus aut ratiocinatio aliqua videatur illam statuere; nunquam intellectus præbet assensum; quippe in quo iudicium oppositæ veritatis tanta perspicuitate impressum est à natura, vt nulla ratione corrumpi possit; quod idem videtur accidere in illo altero principio. Necesse est, vt quodlibet sit, aut non sit, non quòd ipsum per se tanta perspicuitate notũ sit, quanta est primum principiũ, sed quia adeò propinquũ est primo principio, vt à nemine negari possit, quin statim videat, ex negatione illius sequi negationẽ primi principij. Nam siquis dicat, falsũ esse, Socratẽ sedere, aut non sedere, continuò videt, se necessariò concessurum, aut Socratem sedere simul, & non sedere, aut nec sedere, nec non sedere, quę idem valent, & primo principio apertissimè repugnant.

Κεφ. Δ'.

Ισὶ [a] δέ τινες οἱ (καθάπερ εἴπομεν) αὐτοί τε ἐνδέχεσθαι φασι τὸ αὐτὸ εἶ), καὶ μὴ εἶ), καὶ ὑπολαμβάνειν οὕτως. χρῶνται δ' τῷ λόγῳ τούτῳ πολλοὶ καὶ ἴων [b] περὶ φύσεως. ἡμεῖς [c] δὲ νῦν εἰλήφαμεν, ὡς ἀδυνάτου ὄντος, ἅμα εἶ), καὶ μὴ εἶ): καὶ διὰ τούτου ἐδείξαμεν, ὅτι βεβαιοτάτη αὕτη τῶν ἀρχῶν πασῶν. ἀξιοῦσι [d] δὲ καὶ τοῦτο ἀποδεικνύναι τινες δι' ἀπαιδευσίαν: ἔστι γὰρ ἀπαιδευσία, τὸ μὴ γινώ-

Obiectio. Sed quid? Non ne Aristoteles in reliqua parte huius libri defendit hæc duo principia non modò contra proteruos, qui sola contentionis causa ea negabant, sed etiam contra quosdam imbecilli ingenij Philosophos, qui fallacibus rationibus decepti illa non verbis tantùm, sed mente etiam falsa esse affirmabant?

Dilutio. Hoc argumentum hunc in modum dissoluendum est, duobus modis intelligi posse, principia hæc mente negari: vno absolutè; altero ex conditione: absolutè quidẽ, si mens eò adducatur argumentorum vi, vt verè, & absque vlla conditione sibi persuadeat, illa esse falsa. Atque hoc ipsum est, quod hactenus diximus fieri non posse, & Aristoteles hoc capite probauit. Ex conditione verò, si nondũ mens absolutè deducatur de sententia, sed tantùm, quia nescit soluere argumenta, quæ contrà obiiciuntur, fateatur, illa esse falsa, quatenus argumentã ostendere videntur. Quo pacto non defuerunt, qui interna mentis dissentione illa inficiarentur; quorum Aristoteles in progressu meminit.

Quo pacto prima principia negari possint.

Capitis

Capitis quarti Explanatio.

Quid præ stet hoc capite Aristoteles.

Vnt[a] *autem quidam* } Constituto in extrema parte superioris capitis firmissimo, primóque omniũ principio, tria deinceps capita consumit Aristoteles in refutatione eorum, qui aliud, siue per proteruiam aut fallacem aliquam rationem negabant, siue per imperitiam demonstrare nitebantur. Vtrique enim, quantum in ipsis erat, illud euertebant primi, quia quod falsum est principium non est secundi, quia quod cadit sub demonstrationem etsi ratione aliqua principium esse possit, primũ tamen esse nõ potest. Ea autẽ de causa suscepta est hoc loco ab Aristotele tam longa disputatio, quia nõ parua cura incumbit primo Philosopho, vt eos disputatione coarguat, qui artium principia non recipiunt, primum præsertim ac firmissimum, ex quo tota Philosophia pẽdet. Quoniam verò in, qui illud nitebantur demõstrare, per inscitiam, & ruditatẽ peccabant, paucique poterant ad veritatis semitam reduci; iis breuiter admonitis, atque ad artem Analyticã reiectis totã reliquã disputationem ad eos conuertit, qui per proteruiam, aut deceptionẽ illud negabant. Cùm igitur ait [sunt autem quidam] eos significat, qui per deceptionem illud inficiabantur. Neque enim solùm dicebant, fieri posse, vt aliquis re vera existimet idem simul esse, & non esse, sed etiam vt re vera ita sit; quantum videlicet argumenta oppositum demonstrare videbantur, vt paulò antè diximus.

CAPVT IIII.

Ratio susceptæ disputationis

Vnt a autem quidam, qui (quemadmodum diximus) & ipsi asserãt, fieri posse, vt idem sit, atque non sit, & ita esse aliquis existimet. Vtuntur autem hac sententia plerique etiam eorum, qui b *de natura disserunt. Nos* c *autem nunc vt impossibile accepimus, simul esse & non esse; atque ex eo principium hoc principiorum omnium firmissimum esse demonstrauimus. Sunt* d *autem, qui per ruditatem, hoc etiam ipsum se demõstrare existiment: est enim ruditas, haud necesse*

Quanto aliter Arist. circa primum principiũ, quàm nõnulli Philosophi, se habuerit.

b *Qui de natura* } In his referuntur Democritus, Anaxagoras, & Heraclitus, vt in progressu patebit. Protagoras enim, qui hoc ipso capite citatur, ad sophistas pertinet.

c *Nos autem nunc* } Hinc intelliges, quantò aliter Aristoteles circa primum principium se habuerit. Alii enim, quia putabant fieri posse, vt contraria simul eidem inessent, colligebant, fieri quoque posse, vt idem simul esset, & non esset, quod est oppositum primi principii. At ipse, cùm capite superiori accepisset hoc principium vt per se notissimum (neque enim illud probauit) ex veritate eius implicitè ostendit, illud esse firmissimum, ac certissimum, id est, neminem posse oppositum sibi persuadere. Probatio enim illa, Quia duæ opiniones contrariæ non possunt simul eidem inesse, ex eo vim habet, quia fieri non potest, vt idem simul sit, & non sit. Si enim illæ eidem simul inessent, idem simul esset, & non esset, quod Arist. ex omnibus contrarius simpliciter denominantibus subiectum, colligi putat ad finem cap. 6. tametsi id plerisque Theologis non placet, vt diximus ad finem expositionis superioris capitis.

Cur duæ opiniones contrariæ in eodem esse non possunt.

text. 27.

Ignoratio analytica artis cur ἀπαιδευσία dicatur.

d *Sunt autem qui* } Significat eos, qui primum principium demonstrari posse credebant. Quo loco ignorationẽ artis analyticæ quasi per excellentiã vocandam putauit ἀπαιδευσίαν, id est, ruditatem, siue ineruditionẽ, cuius cõtrarium est eruditio, quæ Græcis est παιδεία, cuius meminit initio primi de partibus animalium. Huius rei causa, Assequutum esse modũ sciendi, qui in Analyticis libris

In primis verbis.

libris traditur, dicitur cap. 3. lib. 2. huius operis πεπεδεύσθαι pro qua re vide quæ eo loco diximus. Ex hoc loco intelliges quàm rudis, & imperitus censeri debeat is, qui artis dialecticæ ignarus est, quantumcunque eruditionis aliunde comparauerit.

e *Etenim omnium*} Ratio, qua hos breuiter refutat, sic habet. Aut omnium est demõstratio, aut quædam ita sunt perspicua, vt demonstratione non egeant. non est autem dicendum omniũ esse demonstrationẽ, alioqui dabitur progressus infinitus in principiis, atque adeo nulla prorsus demonstratio vnquam absoluetur: ergo aliqua sunt ita ꝑspicua vt non cadunt sub demonstrationẽ. Quòd si ita est, nullum sanè principium magis indemonstrabile reperietur, quam quod ꝓpositũ est. Ideo autẽ Arist. in probãda minore nõ fecit mentionem circularis demõstrationis, qua quidam dicebãt, omnia demonstrari, vt habes 1. Poste. cap. 3. quia circulo demonstrare nihil est aliud, quàm idẽ per idem ostendere, quod non solùm non est demonstrare, sed ne simpliciter quidẽ probare: omnis enim probatio ex notioribus esse debet.

Confutãtur ij, qui primum principiũ demõstrari posse affirmabãt.

γινώσκειν τίνων δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, καὶ τίνων οὐ δεῖ. ὅλως [e] μὲν γὰρ ἁπάντων ἀδύνατον ἀπόδειξιν εἶναι: εἰς ἄπειρον γὰρ ἂν βαδίζοι, ὥστε μηδ' οὕτως εἶναι ἀπόδειξιν. εἰ δέ τινων μὴ δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, τίνα ἀξιοῦσιν εἶναι μᾶλλον τοιαύτην ἀρχήν, οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν. ἔστι [f] δ' ἀποδεῖξαι ἐλεγκτικῶς καὶ περὶ τούτου ὅτι ἀδύνατον, ἂν μόνον τιθῇ λέγῃ ὁ ἀμφισβητῶν. ἂν δὲ μηθὲν, γελοῖον τὸ ζητεῖν λόγον πρὸς τὸν μηθενὸς ἔχοντα λόγον, ᾗ μηθένα ἔχει λόγον: ὅμοιος [h] γὰρ φυτῷ ὁ τοιοῦτος ᾗ τοιοῦτος. τὸ δ' [i] ἐλεγτικῶς ἀποδεῖξαι λέγω διαφέρειν καὶ τὸ ἀποδεῖξαι, ὅτι ὁ ἀποδεικνύων μὲν ἂν δοξειεν αἰτεῖσθαι τὸ ἐν ἀρχῇ: ἄλλου δὲ τοῦ τοιούτου αἰτίου ὄντος, ἔλεγχος ἂν εἴη, καὶ οὐκ ἀπόδειξις.

Ἀρχὴ [h] δὲ πρὸς ἅπαντα τὰ τοιαῦτα, οὐ τὸ ἀξιοῦν ἢ εἶναί τι λέγειν, ἢ μὴ εἶναι (τοῦτο μὲν γὰρ τάχα ἄν τις ὑπολάβοι τὸ ἐξ ἀρχῆς αἰτεῖν) ἀλλὰ τὸ σημαίνειεν γέ τι καὶ αὐτῷ καὶ ἄλλῳ: τοῦτο γὰρ ἀνάγκη, εἴπερ λέγει τι: εἰ γὰρ μή, οὐκ ἂν εἴη τῷ τοιούτῳ λόγος, Text. 16.

Circulo demõstrare quid sit

f *Licet tamen*} Quanquam primum principiũ non possit simpliciter demonstrari, vt dictum est, docet tamen Aristoteles, posse illud demonstrari ad hominem, vtpotè causa redarguendi eius, qui illud negauerit, atque adeò ex dictis illius, quando re vera nihil est primo principio notius.

Primum principiũ demõstrare posse ad hominẽ.

g *Aliquid dicat*} Hoc est, certum aliquid verbis significet, vel hoc enim satis erit, vt conuincatur, vt inferiùs patebit. Quòd si nihil certi dixerit, sed inania verba effutierit, ridiculus erit, qui ad illum arguendum rationem aliquam quæsierit: namque risu dignus est, qui cum eo, qui ratione nõ vtitur, quatenus ratione non vtitur, via, & ratione disputat.

Eum, qui nihil affirmat, similem esse plantis.

h *Plantæ est similis*} Non dixit brutis animantibus, vel quia bruta animãtia, etsi naturaliter, aliquid tamen certum voce declarãt: vel quia sermone nostro ad certum aliquid agẽdum moueri solent, quorum vtrunque stirpibus (quibus isti stupiditate sua similes esse dicuntur) à natura negatum est.

Demonstrationẽ primi

i *Demonstrare autem*} Docet demonstrationem primi principii, quæ fieri potest redarguendi hominis causa, vt dictũ est, non esse re vera demonstrationẽ simpliciter, non modò ostensiuam, sed nec ducentem ad incommodum. Quòd enim

enim non posſit eſſe oſtenſiua ex eo patet, quia non poteſt procedere ex notioribus, cùm nihil ſit notius primo principio. Quòd verò nec ducens ad incommodũ, ex eo oſtendi poteſt, quia omnis demonſtrario ducens ad incõmodum, quæ ſimpliciter demonſtrationis nomine cenſetur, ducit ad maius incõmodum, quàm ſit illud quod ab aduerſario admittitur, nempe vt ille renuens concedere, quod maius eſt, deſinat admittere minus, quod ante conceſſerat. Quod certè in demonſtratione primi principii accidere non poteſt, cum is qui illud negauerit, non poſſit duci ad maius incommodũ, quàm ſit illius negatio. Ita fit, vt qui primum principium demõſtrare nititur ſi leges ſimpliciter demonſtrandi ſpectentur, neceſſariò incidat in vitium petitionis principii. Dum enim procedit ex minùs notis ad notiſsimum pronuntiatum oſtendẽdum, aut ducit aduerſarium ad minus incõmodũ, quàm ſit illud quod refutandum ſuſcepit, gratis, & ſine probatione videtur petere aſſenſum cõcluſionis, quam ſibi à principio oſtendendam, aut refellendam propoſuit, quod principii, ſiue eius, quod in principio erat, petitio appellatur. Quocirca meritò ait Theophraſtus (id quod Alexander ex lib. illius de Affirmatione refert) primi principii demõſtrationem violentã eſſe, & præter naturam. Quod ſi in huiuſmodi redargutione non ſpectentur leges ipſius demõſtrationis ſed ſola cõditio eius, qui redarguitur (huc.n. ſpectãt verba, illa Si autẽ alia eius rei cauſa ſit) cũ ille pro notioribus ſumat, quæ re vera minùs nota ſunt, aut maiora putet incõmoda, quæ minus abſurdi cõtinẽt; etſi eiuſmodi argumẽtatio nõ ſit vera demõſtratio, erit tamẽ vera redargutio. Vera.n. redargutio nõ tã ſpectat q̃d rei natura habeat q̃ q̃d aſſerat is, q̃ veritati aduerſatur.

noſſe quarum rerum demonſtratio quærenda ſit, & quarum non ſit. Et enim [c] *omnium omnino demonſtrationem eſſe impoſsibile eſt: in infinitum enim progrediendum eſſet, vt neque hoc modo demonſtratio eſſet futura. Quòd ſi quorundam non eſt quærenda demonſtratio, quodnam potiùs tale principium eſſe cenſeant, dicere profectò nequeũt. Licet* [f] *tamen redarguendo, id etiam impoſsibile eſſe demonſtrare; ſi modò is, qui contrà diſputat, aliquid* [g] *dicat. Quòd ſi nihil dicat, ridiculum ſanè erit aduerſus eum quærere rationem, qui nullius rationem habet, quatenus rationem habet nullam iam enim is, quatenus talis eſt, plantæ* [h] *eſt ſimilis. Demonſtrare* [i] *autem redarguendo, & demonſtrare hac ratione differre dico, quòd is, qui demõſtrat, id, quod initio quæritur, petere videri poteſt. Si autem alia eius rei cauſa ſit redargutio fuerit, non demonſtratio.*

Principium [k] *autem ad hæc omnia eſt, non, petere quidem, vtrum eſſe aliquid, aut non eſſe dicat (id enim aliquis forſitan eius, quod initio quærebatur, petitionẽ eſſe exiſtimabit) ſed & ſibi & alteri aliquid ſignificare: hoc.n. faciat neceſſe eſt, ſi quid dicat:*

Text. 10.

Com. 18.

principij ad hominem, non eſſe veræ demõſtrationem.

Quid cõcludat demõſtratio ducens ad impoſſibile.

Eum qui primum principiũ demõſtrare nititur, principiũ petere.

Demonſtrationẽ primi principii violẽtam eſſe, & præter naturam.

k *Principium autem*] Aggreditur refutationẽ eorum qui negabant primũ principiũ admiſsis contradictoriis ſimul veris: quos hoc capite ſeptẽ rationibus coarguit. Pro prima igitur, quæ ex verborum ſignificatione ſumẽda eſt, docet Ariſtoteles quo ex fundamẽto contra iſtorũ deliramẽta procedere conueniat. Quod enim nõ oporteat pro diſputationis initio quærere ab eis, an certã aliquã propoſitionẽ cõcedant, cuius contradicentẽ non admittant ex eo oſtendit Ariſtoteles quia nihil aliud hoc eſſet quàm petere apud illos principiũ. Hoc.n. eſt, quod negant, ita aliquid eſſe verũ, vt eius contradictorium ſimul verũ eſſe non poſsit. Nõ videtur ergo ex eorũ conceſsione aliud ſumendũ pro principio impugnationis quam quod illi, cum loquuntur, certũ aliquid verbis ſignificet, cùm ſibi ipſis, vt intelligant quid dicãt, tũ etiam aliis vt ab eis intelligãtur. Nã etſi illi etiam hac in re principiũ re vera petunt (nihil enim certi ſignificatur,

Refutatio eorũ, qui admittebãt cõtra dictorias ſimul veras.

Initiũ diſputationis cõtra hos vnde ſumendũ.

si simul cõtradictoriũ significatur) necessariò tamen ab illis concedendũ est, & modo velint ad disputationem admitti. Alioqui perinde habendi erunt atque stirpes. quibus nullus est vocis vsus, nullius humani sermonis perceptio.

l *Et ita demonstratio.*} Redarguitiua scilicet, non vera, & quæ simpliciter dicatur demonstratio.

m *Sed tamẽ eius rei.*} Sensus est, sed causa, cur tunc sumetur pro fundamento disputationis, quod verba significent aliquid certũ, & definitũ; nõ erit is, qui redarguet (neque enim ille id ex se sumet ne petat principiũ) sed is, qui sustinet absurdam propositionẽ, contra quẽ ipse argumẽtatur. *Vitium eius, qui negato primo principio disputat.* Hoc enim illius vitium est, quod tollens orationẽ, ideſt, cùm negatione primi principii euertat omnẽ definitã significationem verborũ nihilominus, cum ab eo quæritur, habeat ne sermo determinatam significationẽ, quasi immemor sui, sustinet orationẽ, id est, admittit certam, & definitam verborum significationem, ne stirpibus videatur similis esse, & ad disputationem ineptus. In hanc ferè sententiam exponit Alexander

λόγος, ἢ τ' αὐτῷ πρὸς αὐτὸ, ἢ τε πρὸς ἄλλον. ἂν δέ τις τοῦτο διδῶ, ἔσται ἀπόδειξις· ἤδη γάρ τι ἔσται ὡρισμένον· ἀλλ' [m] αἴτιος οὐχ ὁ ἀποδεικνύς, ἀλλ' ὁ ὑπομένων· ἀναιρῶν γὰρ λόγον, ὑπομένει λόγον. πρῶτον [n] μὲν οὖν δῆλον ὡς ἔστι τι αὐτὸ ἀληθὲς, ὅτι σημαίνει τὸ ὄνομα τὸ εἷς, ἢ μὴ εἶναι τοδί· ὡς' ὰν ἂν πᾶν οὕτως, καὶ οὐχ οὕτως ἔχοι. ἔτι [o] εἰ γὰρ ἄνθρωπος σημαίνει ἕν, ἔστω τοῦτο τὸ ζῷον δίπουν· λέγω δὲ τὸ ἓν σημαίνειν τοῦτο, * εἰ τοῦτ' ἔστιν ἄνθρωπος, ἂν ᾖ τι ὁ ἄνθρωπος, τοῦτ' ἔστι τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι. διαφέρει δ' οὐθὲν, οὐδ' εἰ πλείω τις φαίη σημαίνειν, μόνον ᾖ, ὡρισμένα· τεθείη γὰρ ἂν ἐφ' ἑκάστῳ λόγῳ ἕτερον ὄνομα· λέγω δ' οἷον, εἰ μὴ φαίη τ' ἄνθρωπον ἓν σημαίνειν, πολλὰ δ' ἄν, ὧν ἑνὸς μὲν εἷς λόγος, τὸ ζῷον τὸ δίπουν εἰσὶ δ' οἳ καὶ * ἕτεροι πλείους, ὡρισμένοι δ' τὸ ἀριθμὸν· τεθείη γὰρ ἂν ἴδιον ὄνομα καθ' ἕκαστον τῶν λόγων. εἰ δὲ μὴ τεθείη, ἀλλ' ἄπειρα σημαίνειν φαίη, φανερὸν ὅτι οὐκ ἂν εἴη λόγος. τὸ γὰρ μὴ ἓν τι σημαίνειν, οὐθὲν σημαίνειν ἐστί. μὴ σημαινόντων δὲ τῶν ὀνομάτων, ἀνῄρηται τὸ διαλέγεσθαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ δὲ ἀληθείαν καὶ πρὸς αὐτόν. οὐθὲν γὰρ ἐνδέχεται νοεῖν, μηθὲν νοοῦντα ἕν. εἰ δ' ἐνδέχεται, τεθείη ἂν ὄνομα τούτῳ τῷ πράγματι ἕν. ¶ ἔστω ἄρα δὴ (ὥσπερ ἐλέχθη καὶ κατ' ἀρχὰς) σημαῖνόν τι τὸ ὄνομα, καὶ σημαῖνον ἕν.

* *Vide desin. 6.*

* *Aliqui pro ἕτεροι legunt, τρόπον τινὰ ἕτεροι.*

quod ita possit fortasse.

Cõm. 14

Τεκμ.

οὐ δὴ

Sequitur deinde apud Argyropylum periodus quædam, quæ apud Alex. legitur, eam tamen prætermisimus, quia nec admodum cohæret cum antecedẽtibus & consequentibus, nec habetur in emendatioribus codicibus, nec apud alium interpretem.

n *Primum igitur.*} Ex definita, & certa verborũ significatione, quã aduersarius cogitur admittere, illud in primis colligit Arist. saltẽ hac in re nõ posse dari cõtradictoria simul vera, vt sermo definitũ, ac certũ aliquid significet, & nihil significet certũ, ac definitũ. Quod autem hic dicitur, nomẽ significare hoc esse, aut nõ esse, pro eo accipiendũ est, ac si dicatur, significare certũ ens, aut nõ ens.

o *Præterea*

o *Præterea, si homo*} Collecturus eodē argumento, neque in cæteris rebus da ri contradictoria simul vera; tria ante præmittit. Primum pronunciatum est, Hoc nomen, homo (quod idem intelligendum est de quouis alio quod verè ac simpliciter sit vnum nomē) significare vnum quid ratione aliqua, definitione ve circūscriptū, & ab aliis distinctū. Nihil n. refert, quod quidā obiiciunt, nomen casu æquiuocū significare multa, modò illa sint finita. Poterit n. vnūquodq; significatū suo nomine donari, iuxta propriā cuiusq; rationē: quod si fiat, iam omne nomē, quod simpliciter vnū erit, significabit vnū ratione propria, atque à cæteris distincta. Namq; ipsum nomen æquiuocū nō est re vera vnū nomen, sed plura, quamuis ex vsitate vocis vnū appellari soleat. Quod si quis ita deliret, vt dicat, fieri posse, vt nomen æquiuocum proximè ac immediatè significet infinita, is iterum incidet in incommodum suprà memoratum, vt prorsus nulla sit inter homines sermonis communicatio, nec quisquam seipsum loquentē intelligat. Nam quemadmodū nemo intelligit, nisi vnū, id est aliquid certa notione apprehensū, & ab aliis distinctū (alioqui necesse foret, vt quādocūque aliquid mēte cōcipimus, omnia simul conciperemus) ita nemō, vel sibi, vel alteri nomine vllo significare quicquā potest, nisi vnū. Nihil n. aliis significamus, nisi quod ipsi cōcipimus. Quocirca, cùm nomen æquiuocum in oratione sumimus, nisi ii qui audiunt, illius significationem ex adiunctis ad vnum significatum trahant, nullam omnino sententiam concipere possunt, veluti siquis dicat, Gallum vidi.

Omne nomen, quod simpliciter vnum est significare vnū.

Æquiuocū nomen non esse re vera vnū nomen.

Quo pacto nemo intelligat nisi vnū.

Quid sit significare vnum.

Siquid dicat: sin minùs, nec ipsi secū, nec cū alio sermo esse poterit. Quòd si quis hoc concedat, erit[l] *demonstratio: iam enim definitum aliquid erit, sed*[m] *tamen eius rei causa non erit is, qui demonstrat, sed qui defendit: dum enim orationem de medio tollit, orationem defendit. Primum*[n] *igitur hoc ipsum verum esse perspicuum est, nomen significare esse, aut non esse hoc; ex qua re fit, vt non quiduis hoc modo, & non hoc modo habeat. Præterea*[o] *si homo vnum significat, sit illud animal bipes: dico autem*[p] *vnū significare hoc, veluti si hoc homo est & homo aliquid sit, hoc erit hominis esse. Nihil vero interest, si quis plura significare dicat, modò definita sint: poni enim potest cuique rationi aliud nomen: veluti si nō dicat hominem significare vnum, sed plura: quorum vnius quidē vna sit ratio illa, Animal bipes: aliorum autem aliæ plures. sed tamē numero definitæ: potest enim iuxta rationem quamque proprium imponi nomen. Quòd si imponi nequeat, sed infinita significare dicat: perspicuū est, orationem non esse. Etenim nō vnum quippiam significare, nihil significare est. Sublata autem nominum significatione, mutuus hominum inter ipsos, & vniuscuiusque re vera secum, sermonis vsus tollitur. Nihil enim intelligi ab eo potest, qui nihil intelligat vnum. Quod si potest; licebit ei rei nomen vnum imponere.*

Tex. 11. ¶ *Sit igitur nomē (quemadmodum & initio dictum est) aliquid significans, & vnum significans. Non*

Ad quæ significanda imponātur nomina.

p *Dico autem vnum*} Exponit quid sit significare vnum, nihilque aliud esse ait, quàm significare ipsum esse, siue quiditatem rei. Videtur autē loqui de nominibus cōmunibus, in quibus solis per se versantur scientiæ. Quāquam suo modo idem dici potest de propriis, sumpta quiditate pro particulari natura rei. Quanquā n. nomina sæpe imponūtur ab accidentibus tamen ea, ad quæ significanda imponūtur, sunt ipsæ naturæ rerum, quicquid illæ sint nihil n. proprie ac primò est homo, nisi ipsa quiditas hominis cōcreta significata, atq; ita suo modo res habet in cæteris. Itaque cùm Aristot. ait, si hoc homo est, sensus est, si hoc nomen, hominē significat, &c. vt Alex. exponit. reliqua ex dictis patēt.

q *Non ergo fieri potest*] Præmittit secundum pronunciatum, quod ex primo colligit, nempe fieri non posse, vt esse hominis siue ratio hominis significet idē, quod non esse hominis, hoc est sit vnum & idem, quod ratio non hominis; cuā si apud eos, qui primum principium negant, ambo de eodē dicantur, vt de Socrate. Quod autem non sint idem, ex eo probat, quia nomen, homo, vnam tātū rationē significat, nempè animal bipes (sublata iam æquiuocatione, si quam habet) etiam si illorum sententia de eodē dicatur de quo dicitur non homo. Neque enim rectè colligat quis, hominē & non hominem vnū, & idē significare, quia de eodem dicātur. Illo enim pacto quæcunque de eodē dicuntur (vt musicum, & albū ac homo de Socrate) idem significarent; atq; adeò quæ his vocabulis significantur, vnū & idē essent: ex quo fieret, vt contradictio non in ipsis rebus, sed in solis vocabulis cerneretur, si modò vlla contradictio in sola voce potest consistere. Neque enim plus interesset, inter hominem, & non hominē quā inter hominē & [illegible]: quam diuersitatem sola id omnium varietas fecit: quod tamen vel ipsi aduersarij minimè volūt. Etenim cùm dicunt, cōtradictoria posse esse simul vera, de oppositione rerum loquuntur, non vocabulorum. Ac meritò quidem, quia nec oppositio vocabulorum vlla esset, si omnia idem significarent.

Ex eo, quòd nomina dicantur de eodem, non rectè colligi significare idem.

* εἰ δὲ ἐνδέχεται τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι σημαίνειν ὅπερ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ, εἰ τὸ ἄνθρωπος σημαίνει μὴ μόνον καθ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ μίαν φύσιν καὶ ἕν. ἔστω γὰρ τοῦτο ἀξιοῦμεν τὸ ἓν σημαίνειν, τὸ καθ' ἑνός· ἐπεὶ εἰ οὕτω γε, κἂν τὸ μουσικὸν, καὶ λευκὸν, καὶ τὸ ἄνθρωπος ἓν ἐσήμαινε· ὥστε ἓν ἅπαντα ἔσται. συνώνυμα γὰρ· καὶ ἔσται εἶναι καὶ μὴ εἶναι τὸ αὐτό. ἀλλ' ἢ καθ' ὁμωνυμίαν, ὥσπερ ἄν, εἰ ὄνομα ἡμεῖς ἄνθρωπον καλοῖμεν, ἄλλοι μὴ ἄνθρωπον καλοῖεν. τὸ δ' ἀπορούμενον, τοῦτό ἐστιν, εἰ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ καὶ εἶναι, καὶ μὴ εἶναι ἄνθρωπον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ μὴ σημαίνει ἕτερον τὸ ἄνθρωπος, καὶ τὸ μὴ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι καὶ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ, τῷ εἶναι ἀνθρώπῳ. ὥστε ἔσται τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι, τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ· ἓν γὰρ ἔσται. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ εἶναι ἓν, ὡς λῶστον, καὶ ἱμάτιον, εἰ ὁ λόγος εἷς. εἰ δὲ ἔσται ἓν, ἓν σημαίνει τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι, καὶ μὴ ἀνθρώπῳ· ἀλλ' ἐδείκνυτο ὅτι ἕτερον σημαίνει.

Ἀναλαμβάνουσι δέ τινες ἀληθὲς εἰπεῖν ὅτι ἄνθρωπος, ζῷον εἶναι δίπουν· τοῦτο γὰρ ἦν ὃ ἐσήμαινε τὸ ἄνθρωπος. εἰ δ' ἀναλαμβάνοιτό δε, καὶ ἐνδέχεται μὴ εἶναι τόδε αὐτό, ζῷον δίπουν· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ἀναγκαῖον εἶναι, τὸ ἀδύνατον εἶναι μὴ εἶναι ἄνθρωπον. καὶ ἄρα ἐνδέχεται ἅμα ἀληθὲς εἶναι εἰπεῖν τὸ αὐτὸ ἄνθρωπον εἶναι, καὶ μὴ εἶναι ἄνθρωπον. ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος, καὶ ἐπὶ τοῦ μὴ εἶναι ἄνθρωπον· τὸ γὰρ ἀνθρώπῳ εἶναι, καὶ τὸ μὴ ἀνθρώπῳ εἶναι, ἕτερον

* Sic legit Alexander fere inuersa prima dictione cum ea, quæ sequitur.

r *Et nomina synonyma*] Synonyma, & homonyma idem valēt hoc loco quē admodum & vocabula præ se ferūt. Sed tamen, cùm conuenientia intelligi possit, vel diuersarum rerum in eodem nomine, vel diuersorum nominum in eadem

Tex. 11.

dem re; hoc loco vtrumque vocabulum ſumitur, quatenus ſignificat conuenientiam diuerſorum nominum, ſiue aliarum vocum in eadem re; quæ conuenientia magis dici ſolet Polyonymia, quam Synonymia, aut Homonymia.

Non [q] ergo fieri poteſt, vt eſſe hominis id ipſum, quod non eſſe hominis ſignificet, ſi verbum homo non ſolùm de vno, ſed etiam naturam vnam, atque vnum ſignificat. Neque enim hoc exiſtimamus vnum ſignificare, de vno inquam dici; quandoquidem ſi ita res haberet, iam Muſicum & Album, atque Homo vnum ſignificabũt: quare vnum erunt omnia. [r] erunt enim ſynonyma. neque [ſ] erit contradictio niſi ſecundùm homonymiam, vt ſi quem nos hominem vocamus, alij non hominem appellent. Id autem, de quo eſt quæſtio, non illud eſt, Num contradictio hominis, & non hominis in nomine ſit poſita, ſed in re ipſa. Quòd [t] ſi non aliud ſignificant Homo & Non homo; perſpicuum quoque eſt, non eſſe hominis non aliud ſignificare, quàm eſſe hominis. Itaque erit hominis eſſe, ipſum non eſſe hominis: erunt enim vnum. Hoc enim ſignificat eſſe vnum; velati tunica, & veſtis, ſi ratio vna ſit. Si verò vnum erũt; vnum: profectò & eſſe hominis, & non eſſe hominis ſignificant: at demõſtratum erat, aliud ſignificare.

Si [u] quid igitur verè dicitur homo, id animal bipes ſit neceſſe eſt: hoc enim erat, quod homo ſignificabat. quòd ſi hoc neceſſe eſt; fieri non po-
Text. 12. *teſt, vt hoc idem non ſit animal bipes: ¶hoc enim ſignificat Neceſſe eſſe, Fieri non poſſe, vt [x] non ſit homo. Non igitur fieri poteſt, vt idem ſimul verè dicatur, & eſſe homo, & non eſſe homo. Eadem [y] ratio eſt, ſi quid dicantur non eſſe homo: aliud*

f *Neque erit contradictio*} Græce eſt ad verbum, Neque erit eſſe, & nõ eſſe, niſi ſecundum homonymiam, ſeu nominum diuerſitatem. Quia tamen Ariſt. ſignificat contradictionem periphraſi illa Eſſe & non eſſe idem, quæ obſcurã admodum orationem efficit; potius nos omiſsis verbis ſenſum expreſsimus, cùm præſertim ex verbis quibus Ariſtoteles vtitur, cõtrarius ſenſus facilè concipi poſsit. *Cur interpres hoc loco verbũ è verbo nõ expreſſerit.*

t *Quod ſi non aliud*} Præmittit tertium hoc pronũciatũ quod ex ſecundo colligit. Hæc nomina, homo, & non homo, non idem ſignificare Nã ſi non diuerſa ſignificãt homo & non homo, ſed vnum & idẽ, nõ diuerſa etiã, ſed idem ſignificabunt eſſe, ſeu ratio hominis, & nõ hominis, quod falſum eſſe ſuperioris pronũciati demõſtratione cõſtat. Quod autem ad verba attinet, cùm Ariſtoteles ait Hoc enim ſignificat, &c. explicat, ſeu potius repetit, quid ſit hoc loco vnum ſignificare. Nec enim eſt ſignificare vnũ numero, aut ſubiecto aut quouis alio modo præterquàm vnũ ratione quo pacto vnũ ſignificant veſtimentum, ac tunica ſi vna eſt eorũ ratio. *Synonyma, & homonyma.*

v *Si quid igitur*} Iam cõcludit ex certa, & definita ſignificatione nominũ, ex qua diximus primã ratione dẽſumẽdã, in nullis omnino rebus dari cõtradictoria ſimul vera. Ratio hæc eſt: ſi quid verè dicitur homo, id neceſſe eſt eſſe animal bipes, vt patet ex primo pronũciato, quod aũt neceſſe eſt eſſe, impoſsibile eſt nõ eſſe; igitur impoſsibile eſt, idẽ nõ eſſe animal bipes, ſiquidẽ Neceſſe eſſe idẽ ſignificat, quod Impoſsibile nõ eſſe. ita ergo ſit, vt impoſsibile ſit verè dicere, ſimul aliquid eſſe hominẽ, & nõ eſſe hominẽ. Quæ ratio in cæteris etiã contradictionis eodem modo valet. *Extruitur prima ratio ex iis quæ poſita ſunt.*

x *Vt non ſit homo*} Pro eo, ac ſi diceret, vt non ſit animal bipes.

y *Eadem ratio*} Idem valet argumentatio ſi incipias à negatione hominis, cuius ratio eſt Non eſſe animal bipes. Nam ſi quid verè dicitur non eſſe homo, id neceſſe eſt vt dicatur non eſſe animal bipes; quod autem neceſſe eſt nõ eſſe, impoſsibile eſt eſſe; ergo &c.

z *Aliud enim, ac aliud*] Probat consequentiam propositæ rationis ex secūdo pronūciato. Nisi.n ex illo cōstaret, esse hominis & nō esse hominis, non idem significare negaret aduersarius consequentiam, atque ad probationē diceret, Necesse esse, non idem significare, quod impossibile non esse, quoniā assereret esse hominis & non esse hominis idem significare: nunc autē cùm probatione secundi pronūciati demonstratum sit, id fieri nō posse (quod etiā perspicuè confirmatur in albo, & homine, argumento à minore sumpto) fit id, quod dictū est, hoc est, necessariò sequitur principalis cōclusio, Impossibile, nimirum, esse, vt idē simul sit homo, & non sit homo.

ἕτερον[z] σημαίνει εἴπερ καὶ τὸ λευκὸν εἶναι, καὶ τὸ ἄνθρωπον εἶναι, ἕτερον: πολὺ γὰρ ἀντίκειται ἐκεῖνο μᾶλλον: ὥστε σημαίνειν ἕτερον. εἰ δὲ καὶ τὸ λευκόν φησι τὸ αὐτὸ καὶ ἓν σημαίνειν, πάλιν τὸ αὐτὸ ἐρῶμεν, ὅπερ καὶ πρότερον ἐλέχθη, ὅτι ἓν τὰ πάντα ἐστὶ καὶ οὐ μόνον τὰ ἀντικείμενα. εἰ δὲ μὴ ἐνδέχεται τοῦτο, συμβαίνει τὸ λεχθὲν, ἂν [aa] ἀποκρίνηται τὸ ἐρωτώμενον. ἐὰν δὲ προστεθῇ, ἐρωτηθέντος τινος ἁπλῶς, καὶ τὰς ἀποφάσεις, οὐκ ἀποκρίνεται τὸ ἐρωτώμενον: οὐθὲν γὰρ κωλύει εἶναι τὸ αὐτὸ, καὶ ἄνθρωπον, καὶ λευκὸν, καὶ ἄλλα μυρία τὸ πλῆθος. ἀλλ' ὅμως ἐρωμένου, εἰ ἀληθὲς εἰπεῖν ἄνθρωπον τοῦτο εἶναι, ἢ οὔ, ἀποκριτέον τὸ ἓν σημαῖνον, καὶ οὐ προσθετέον, ὅτι καὶ λευκὸν, καὶ μέγα: καὶ γὰρ ἀδύνατον ἄπειρα ὄντα τὰ συμβεβηκότα διελθεῖν. ἢ οὖν ἅπαντα διελθέτω, ἢ μηθέν. ὁμοίως τοίνυν εἰ [bb] καὶ μυριάκις ἐστὶ τὸ αὐτὸ ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, οὐ προσαποριτέον τῷ ἐρομένῳ εἰ ἔστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἔστιν ἅμα καὶ οὐκ ἄνθρωπος, εἰ καὶ μή τ' ἄλλα ὅσα συμβέβηκε προσαποκριτέον, ὅσα ἐστὶν, ἢ μή ἐστιν. ἐὰν [cc] δὲ *μὴ τοῦτο ποιῇ, οὐ διαλέγεται.

Ὅλως [dd] δ' ἀναιροῦσιν οἱ τοῦτο λέγοντες οὐσίαν, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι. πάντα γὰρ ἀνάγκη συμβεβη-

Occurritur cauillationi aduersarij.

aa *Si modo ad id*] Posset aduersarius, vt vim propositæ rationis effugeret, ita se habere in respōdendo, vt cùm initio redarguens ab eo quæreret, esset ne Socrates homo, illi respōderet nō simpliciter, Esse, vel Non esse sed tū, Esse, tum etiā, Non esse: hoc enim pacto nō posset redarguēs vlterius progredi. Huic ergo cauillationi occurrit Arist. propositam rationem aptè rem conficere, si modò is, qui defendit positionem, legitimè ad id, quod quæritur, respondeat, quod tum demū faciet, si tantùm respōdeat, Ita esse, vel, Non ita. Quòd si ille non tantùm ad id, quod quæritur, sed ad non quæsita etiā respondeat, vitio illius tribuendū erit, quòd argumentatio vlteriùs nō procedat. Quòd aūt ea responsio vitiosa sit, ex eo probat Arist. quia cū Socrati, de quo quærim' an sit homo, multa alia attributa cōueniāt, vt quòd sit albus, quòd magnus, &c. aut omnia præter id, quòd designatè quærimus, afferēda sunt in responsione, aut nullū: est.n. par ratio in omnibus, cùm nihil cæterorū quæratur, cùm ergo fieri nō possit, vt omnia afferātur, eò quòd nihil prohibeat esse infinita, efficitur, vt nihil afferendū sit in respōsione, nisi ꝙ in quæstione exprimitur. Addit Alexā. hoc quoq; vitio notādos esse aduersarios, ꝙ cū rogati, sit ne Socrates homo, respōdent, illū esse hominē, & nō esse hominē in ipsa

Vitium eorū, qui respondēt ad nō quæsita.

* *Abs: non habetur in textus 13.*

ipſa reſpõſione principiũ petãt. De hoc enim poſita erat quæſtio, Nũ fieri poſſet. Quo loco aduerte, tertiũ pronunciatũ, quod autè præmiſſum eſt huic cauillationi diluendæ vtile fuiſſe. Ideò enim ad quæſitũ illud ſimplex, Num Socrates ſit homo, nõ eſt reddẽda reſponſio quòd ſit homo & nõ ſit homo, ſeu (quod eodẽ redit) quòd ſit homo, & non homo, quia homo & non homo, non idem, ſed diuerſa ſignificant.

Lect. 7. p. 8. *aliud [z] enim atque aliud ſignificãt eſſe hominis, & non eſſe hominis quandoquidem & album eſſe, & hominẽ eſſe diuerſa ſunt: multò enim magis illud opponitur: quare aliud, atq; aliud ſignificãt. Si verò & album dicat, vnum atque idem ſignificare, idem illud rurſus, quod antea dictum eſt proferemus, Vnum eſſe omnia, & non tantùm oppoſita. Quòd ſi hoc fieri nequit, iã id, quod dictũ eſt, efficitur, ſi aa modò ad id, quod quæritur, reſpõdeat. Sin verò ſimpliciter rogãte aliquo, negationes quoque addat, non reſpondet ad rogatum: nihil enim prohibet, quominus idem ſit & homo, & albũ, & alia multitudine infinita. Sed tamẽ rogãte verũ ne ſit, hoc hominẽ eſſe, an non, reſpondendum eſt id, quod vnũ ſignificat, nec addendum eſſe albũ, aut magnũ: neque enim fieri poteſt, vt accidentia, cùm infinita ſint, quiſquã percurrat, aut igitur omnia recenſeat, aut nullũ. Eodẽ igitur pacto, etſi bb millies idẽ ſit homo, & non homo, interroganti tamẽ, num homo ſit, reſpondendũ non eſt, eſſe ſimul non hominem, niſi etiam cætera omnia, quæ acciderunt, ſiue ſint, ſiue non ſint, afferantur. hoc cc enim niſi faciat, non diſputat.*

Illud etiam aduerte, id quod Ariſtoteles ait fieri poſſe, vt eidẽ infinita conueniant (quod de iis, quæ actu, ac ſimul conueniũt, intelligendum eſt) ſaltẽ propter infinitas relationes rationis, vt placet D. Thom. dictum eſſe. Ac rectè quidẽ ait {ſaltẽ} quia idem dicendum eſt de infinitis negationibus, vt innuit ipſe Ariſtoteles, cùm ait, Quæcũque inſunt, aut non inſunt. Quæ ſi vera ſunt non ſolũ negationes, ſed etiam plurimæ relationes rationis poſſunt conuenire rebus abſque operatione intellectus, quòd ſæpius monuimus. *Infinitæ relationes rationis, & negationes poſſi ſimul eidem rei conuenire.*

bb *Et ſi millies* } Græcè eſt μυριάκις, id eſt decies millies, quod Beſſario vertit Infinities. Vetus interpres, & Perionius, quos ſequuti ſumus, magis accõmodatè ad Latinum vſum reddunt, Millies. Sinſus tamen rectè exprimitur ab Argyropylo, qui pro μυριάκις legit, Quam maximè. Nihil enim aliud ſignificat Ariſtoteles quàm quòd, etſi veriſimum

textus 13. *Omnino dd autẽ, qui hoc dicũt, ſubſtantiã & quiditatẽ de medio tollunt. Omnia enim accidere dicant neceſſe*

eſſe concedatur, Socratem eſſe ſimul hominem, & non hominem, tamen quærenti, num Socrates ſit homo, non ſimul reſpondendum eſt, eſſe hominem, & non hominem, ſed tantùm, eſſe hominem, aut, non eſſe hominem

cc *Quod tamen niſi faciat* } Ideſt, niſi aut ſimpliciter reſpondeat, aut omnia reddat, non legitimè diſputat. Quidam Græci codices, & Perionii verſio habent, Quod ſi faciat nõ diſputat. Quæ lectio ſi vera eſt, ſic eſt exponẽda. Quòd ſi omnia conetur reſpõdere, quæ rei inſunt, ac nõ inſunt omnis de medio diſputatio tollitur, quia nunquam reſponſio abſoluetur. Nos negatiuam magis probauimus, vt cæteri interpretes. *Varia lectio.*

dd *Omnino autem* } Proponit ſecundam rationem, quæ ducitur ex ratione prædicationis ſubſtantialis hunc in modum. Si cõtradictoria eſſent ſimul vera, nulla eſſet ſubſtãtia, quiditaſque, ideſt, nulla eſſet prædicatio ſubſtãtialis ſed omnia prædicarentur vt accidentia, hoc autẽ fieri nõ poteſt, ergo nec illud. *Secunda ratio.*

Maiorem dupliciter probat. Primùm, quia ea, quæ prædicantur substantiali prædicatione de vna, & eadē re, sunt vnum & idē, vt animal, & substantia: quēadmodum & ipsa substantia est vna & eadem: at contradictoria, vt hominem esse, & non esse hominem, (aut si mauis) esse hominem & esse non hominem, non sunt vnum & idē, vt superiùs dictum, ac probatum est. Deinde, quia quādo aliquid substantiali prædicatione dicitur, subiectū est id ipsum, quod prædicatū; quod in accidētariis, nō est concedendum, ne, cùm multa accidāt eidem rei subiectæ cogamur admittere, rem vnā esse multas. Socrates autem v. c. nō potest esse id ipsum quod homo, & id ipsum, quod non homo; quod ex dictis patet. Atq; hæ duæ probationes adeò sunt inter se connexæ in contextu, vt vna & eadē videātur.

βηκέναι φάσκειν αὐτοῖς. καὶ τὸ ὅπερ ἀνθρώπῳ εἶναι, ἢ ζώῳ εἶναι, μὴ εἶναι. εἰ γὰρ ἔσται τι ὅπερ ἀνθρώπῳ εἶναι, τοῦτο οὐκ ἔσται μὴ ἀνθρώπῳ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ. καί τοι αὗται ἀποφάσεις τούτου. ἓν γὰρ ἦν ὃ ἐσήμαινεν. καὶ ἦν τοῦτό τινος οὐσία· τὸ δ' οὐσίαν σημαίνειν ἐστὶν, ὅτι [ee] οὐκ ἄλλό τι τὸ εἶναι αὐτῷ. εἰ δ' ἔσται αὐτῷ, καὶ τὸ ὅπερ ἀνθρώπῳ εἶναι, ὅπερ μὴ ἀνθρώπῳ εἶναι, ἢ ὅπερ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ, ἄλλο ἔσται. ὥστ' ἀναγκαῖον αὐτοῖς λέγειν, ὅτι οὐθενὸς ἔσται τοιοῦτος εἰδικὸς. καὶ οὐσιώδης, καὶ ἀεὶ τῷ ὑποκειμένῳ προσηρμοσμένος λόγος, ἀλλὰ πάντα κατὰ συμβεβηκὸς: τοῦτο γὰρ διώρισται οὐσία τὸ συμβεβηκός. τὸ [ff] γὰρ λευκὸν τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκεν, ὅτι ἐστὶ μὲν λευκὸς, ἀλλ' οὐχ ὅπερ λευκόν. ¶ εἰ δὲ πάντα κατὰ συμβεβηκὸς λέγεται, οὐθὲν ἔσται πρῶτον τὸ [gg] καθόλου. εἰ [hh] δ' ἀεὶ τὸ συμβεβηκὸς καθ' ὑποκειμένου τινὸς σημαίνει τὴν κατηγορίαν, ἀνάγκη ἄρα εἰς ἄπειρον ἰέναι. ἀλλὰ ἀδύνατον. οὐδὲ γὰρ πλείω συμπλέκεται δυοῖν: τὸ γὰρ συμβεβηκὸς, οὐ συμβεβηκότι συμβεβηκὸς, εἰ μὴ ὅτι ἄμφω συμβέβηκε ταυτῷ. λέγω δ', οἷον, τὸ λευκὸν καὶ μουσικὸν, καὶ τοῦτο λευκὸν, ὅτι ἄμφω τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκεν. ἀλλ' οὐχ ὁ Σωκράτης μουσικὸς οὕτως, ὅτι ἄμφω συμβέβηκεν ἑτέρῳ τινί. ἐπεὶ τοίνυν τὰ μὲν οὕτως, τὰ δ' ἐκείνως λέγεται συμβεβηκότα, ὅσα οὕτως λέγεται ὡς τὸ λευκὸν τῷ Σωκράτει, οὐκ ἐνδέχεται ἄπειρα εἶναι * εἰς τὰ ἄνω, οἷον τῷ

Text. 14.

* Aliis ὅπερ τῷ ἀνθρώπῳ.

ee *Quod non aliud*} Quàm videlicet idipsū, quod res est.

ff *Album enim*} Etsi Argyropylus habet, Albedo enim, quēadmodū & Bessario placuit tamē magis versio antiqua, tū quia sensus planior est (nec enim albedo, sed albū prædicatur de subiecto) tum etiā, quia pene idem pronunciatum habetur primo Post cap. 18. vbi τὸ λευκὸν verti solet Album, non Albedo.

Nomine primi substantiam intelligi.

gg *Id quod vniuersale*} Nomine primi intelligit substantiam, quæ est primū genus entium vt per substantiam significet substantialem prædicationem, quēadmodum paulò antè Itaque verba hæc ad expositionem maioris propositionis propositæ rationis videntur pertinere, vt Aristoteles idem esse dicat, omnia prædicari, vt accidentia, atque nihil prædicari vt substantiam.

hh *Quòd si accidens*} Probat minorem rationis propositæ (nempe, fieri non posse

posse, vt omnia prædicentur vt accidentia) hunc in modum. Si omnia prædicarentur vt accidentia, daretur infinitus progressus in accidentibus; hoc autē fieri non potest; ergo nec illud. Maior ex eo ostenditur, Quia omne accidens eget subiecto aliquo, de quo dicatur. Quo fit, vt si nulla sit substantia, de qua accidens dicatur, accidens A. dicatur de B. accidente, & B. de C. atque ita aliud de alio in infinitū, veluti album de frigido, & frigidum de quanto, & quātū de alio accidente, quod subiiciatur quāto & ita deinceps. Vt autem ostendat fieri non posse, vt detur infinitus progressus in accidētibus, quæ est minor propositio, duo supponit. Alterum est, ad vnum subiectū ex multis conficiendū non posse connecti plura, quam duo, quorum alterū sit, vt materia, alterum vt forma; vt si dicas, Animal rationale est substantia; vel, Socrates albus est musicus. Quòd si vni quasi materiæ addas duas formas, iam non erit vnum subiectum, vt si dicas Socrates albus musicus est grammaticus, quod ipse iā docuerat secundo de interpretat. cap 3. Alterum verò est, duobus tātùm modis accidētia posse prædicari; aut de se inuicem, ratione communis subiecti, vt musicum de albo & vicissim album de musico, aut de ipso subiecto, quod item docuerat primo Post. cap. 18. Hæc si aduersarius rogatus concesserit, iā sic argumentatur Arist. Neutro modo potest dari progressus infinitus in accidentibus, ergo nullo. Consequentia patet ex posteriori suppositione. Antecedens, quod ad priorem modum prædicandi attinet, ex eo supponit quasi per spicuum, quia in eo reperitur vltimum subiectum, vtpotè illud, ratione cuius accidentia de se inuicem prædicātur: quo fit, vt illo prædicandi modo non abeatur in infinitum deorsum versus, facto progressu à prædicatis ad subiecta. Quod verò attinet ad posteriorem (quod est facto progressu sursum versus à subiectis ad prædicata) ea ratione probatur, quia duobus tantùm modis id posset accidere. Vno, si quemadmodum album accidit Socrati, sic aliud accidēs, vt musicum, accideret Socrati albo, & aliud deinde Socrati albo musico, atque ita in infinitum: altero, si relicto subiecto diceremus, quemadmodum album accidit Socrati, ita musicum accidere albo, & musico accidere grammaticum, & ita in infinitum. Prior modus impugnatur, quia Socrates albus musicus, non potest esse vnum subiectum, vt patet ex priori suppositione. Posterior dupliciter.

Non dari progressū infinitum in accidētibus.

Duplex prædicatio accidētium.

necesse est, & id non esse, quòd verè hominis esse, aut animalis est. Si quid enim erit ipsum hominis, esse, id non erit nō hominis esse, aut nō esse hominis. At qui hæ sūt eius negationes. V nū enim erat quod significabat, atque id erat alicuius substantia: substantiam antē significare est, quòd e e *non aliud quicquam sit eius esse. Quòd si eius esse, hominis quoque esse fuerit; aliud sanè erit non hominis esse, aut nō esse hominis. Quare dicant ipsi necesse est, nullius propriam, & essentialem, ac semper subiecto conuenientem esse eiusmodi rationem sed omnia per accidens dici: hoc enim interest inter substantiam, & accidens. Album* ff *enim propterea homini accidit, quòd albus quidem est. sed nō est id ipsum, quod album.* ¶ *Si verò per accidens omnia dicantur, id* g *quod vniuersale est, nihil primum erit. Quòd* h h *si semper accidens de subiecto aliquo prædicationem significat, in infinitum eatur necesse est. At fieri non potest. Neque enim plura, quàm duo copulantur, quippe cùm accidens non sit accidenti accidens, nisi quia vtrumque eidem accidit. V erbi gratia, & album est musicum, & hoc album est, quia vtrumque accidit homini. V erùm Socrates non ea ratione est musicus, quòd vtrumque alicui alteri accidat. Cùm igitur quædam hoc modo, alia illo accidētia dicātur; quæ ita dicuntur vt albū de Socrate, ea* * *superiora versus infinita esse nequeunt, vt So-*

Text. 14.

text. 35.

* *Aliàs in homine*

In accidentibus non dari ordinem.

pliciter. Primùm, quia in accidentibus inter se cōparatis non datur ordo, sed indifferenter fit reflexio inter quælibet, neque magis hoc accidit illi, quā illud huic: vbi autem datur reflexio, non datur progressus in infinitū. Deinde, quia iā isto modo inciditur in illū, quo accidēs ea ratione prædicatur de accidente, quia ambo prædicantur de eodē subiecto, in quo quidē modo iā suppositū erat, nō dari progressum in infinitum.

Prior obiectio.

At obiiciat aliquis, hāc rationē nihil concludere. Primùm, quia in accidentibus datur ordo. Qualitates enim primæ subiiciuntur secūdis, & ex secūdis aliæ supponuntur aliis: quo fit, vt nō rectè sūpserit Arist. nō dari in accidentibus ordinē.

Posterior.

Deinde, quia, etsi in priori prædicandi modo nō detur progressus infinitus deorsum versus, nec in posteriori sursum, dicet tamen fortasse aliquis, dari in priori sursum, & in posteriori deorsū, quod si verum est, nihil est conclusum ab Aristotele.

Obseruatio.

Ad hæc, in primis dicendū est, Aristotelem non argumentari hoc loco, nisi ex concessis ab aduersario: alioqui nihil probare, vt suprà dictū est, cū saltē ex minùs notis ad notiora cōfirmanda progrediatur: id quod in omnibus rationibus sequētibus est obseruandum.

τῷ Σωκράτει τῷ λευκῷ καὶ ἕτερόν τι συμβεβηκός: οὐ γὰρ γίνεταί τι ἓν ἐξ ἁπάντων. οὐδὲ δὴ τῷ λευκῷ ἕτερόν τι ἔσται συμβεβηκός, οἷον τὸ μουσικόν: οὐθέν τε γὰρ μᾶλλον τοῦτο ἐκείνῳ, ἢ ἐκεῖνο τούτῳ συμβέβηκεν. καὶ ἅμα διώρισται, ὅτι τὰ μὲν οὕτως συμβέβηκε, τὰ δ' ὡς τὸ μουσικὸν Σωκράτει: ὅσα δ' οὕτως, οὐ συμβεβηκότι συμβέβηκε τὸ συμβεβηκός, ἀλλ' ὅσα ἐκείνως. ὥστ' οὐ πάντα κατὰ συμβεβηκὸς λεχθήσεται. ἔσται ἄρα τι καὶ ὡς οὐσίαν σημαῖνον. εἰ δὲ τοῦτο, δέδεικται ὅτι ἀδύνατον ἅμα κατηγορεῖσθαι τὰς ἀντιφάσεις. *Tex. 15.*

Ἔτι [ii] εἰ ἀληθεῖς αἱ ἀντιφάσεις ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ πᾶσαι, δῆλον ὡς ἅπαντα ἔσται ἕν. ἔσται ἄρα τὸ αὐτὸ καὶ τριήρης, καὶ τοῖχος, καὶ ἄνθρωπος, εἰ [kk] κατὰ παντός τι ἢ καταφῆσαι, ἢ ἀποφῆσαι ἐνδέχεται, καθάπερ ἀνάγκη τοῖς τοῦ Πρωταγόρου λέγουσι λόγον. εἰ γὰρ τῷ δοκεῖ μὴ εἶναι τριήρης ὁ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι οὐκ ἔσται τριήρης: ὥστε καὶ ἔστιν, εἴπερ ἡ ἀντίφασις ἀληθής. καὶ γίνεται δὴ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου ὁμοῦ πάντα χρήματα: ὥστε μηδὲν [ll] ἀληθῶς ἓν ὑπάρχειν. τὸ ἀόριστον οὖν ἐοίκασι λέγειν, καὶ οἰόμενοι τὸ ὂν λέγειν, περὶ τοῦ μὴ ὄντος *λέγουσι. τὸ γὰρ δύναμει ὄν, καὶ μὴ ἐντελεχείᾳ, τὸ ἀόριστόν ἐστιν. ἀλλὰ [mm] μὴν λεκτέον γε αὐτοῖς κατὰ παντὸς τοῦ κατάφασιν, ἢ τὴν ἀπόφασιν. ἄτοπον γὰρ εἰ ἑκάστῳ ἡ μὲν αὐτοῦ ἀπόφασις ὑπάρξει, ἡ δ'

* *Græci codices inserunt hoc loco verbū δύνασθαι quod à nullo interpretū vertitur.*

Solutio prioris.

Deinde ad priorē obiectionē dicendū cum D. Thoma, Etsi in plerisque accidentibus datur ordo causæ, cùm alia quasi oriātur ex aliis, nō tamē dari ordinē subiectionis. Etenim nullū accidens est propriè subiectū alterius, quamuis possit esse causa, cur subiectum, illud recipiat. At hic agi de ordine subiectionis.

Posterioris.

Ad posteriorē dicendū est si quis daret in priori modo progressū in infinitū sursū versus, iā incideret in posteriorē, & vicissim. si illū cōcederet in posteriori deorsū, iā incideret in priorē. Quare ea in re nihil prætermissū esse ab Aristot. *Lect. 9. p. 10.*

11 Præterea

ii *Præterea si contradictoria.*] Proponit tertiã rationẽ, quæ ducitur ex distinctione rerũ hoc modo. Si cõtradictoria sunt simul vera, omnia sunt vnũ, nullaque datur distãtia inter verum & falsum hoc est, fieri potest, vt vtraque sint vera simul, & vtraque falsa. hæc autem sunt absurdissima, ergo & illud. In hac ratione (cuius minor propositio ponitur cõcessa ab aduersario, alioqui nihil fit) proposita priori parte maioris ait Aristoteles, idem incommodum sequi ex opinione Protagoræ Sophistæ, & Anaxagoræ Philosophi. Dicebat enim Protagoras, quicquid videtur, ita habere vt videtur. Anaxagoras autem, omnia esse in omnibus: quanquam pro Anaxagora hanc excusationem affert Arist. quòd eius sentẽtia quodammodo vera sit in materia, quæ, cùm ex se indefinita sit, & omnium formarum capax, quodammodo censetur esse omnia. Anaxagoras autem hoc peccabat, quòd perinde de rebus, quæ sunt potentiã, loquebatur, ac si essent actu. *Tertia ratio.* *Protagoras.* *Anaxagoras.*

vt Socrati albo aliud quoddam sit accidens: non enim ex omnibus vnum quid efficitur. Sed neque albo aliud quoddam erit accidens, veluti musicum: neque enim magis hoc illi, quàm illud huic accidit. Definitum quoque & illud est, alia hoc pacto accidere, alia vt musicum Socrati: quæ autem hoc modo accidunt, ea accidenti non accidunt; sed quæ illo modo. Quare non omnia per accidens dicentur. Erit igitur aliquid, quod substantiam significet. Quod si ita est, demonstratum relinquitur, fieri non posse, vt simul contradicentia prædicentur.

textus 15. *Præterea* ii *si contradicentia simul de eodem vera sunt omnia; perspicuum est, omnia vnum fore. Erunt igitur idem, & triremis, & murus, & homo, si* kk *quid de omni re, aut affirmare, aut negare possumus. quemadmodum necesse est fateantur ij, qui Protagoræ sententiam sequuntur. Nam si homo cuipiam videatur non esse triremis, patet, illam non fore triremem; quare & triremis est, si contradictio est vera. Atque etiam illud Anaxagoræ efficitur, res omnes simul esse; proinde nihil* ll *verè vnum esse. Ipsum igitur indefinitum asserere videntur; & existimantes, se de ente loqui, de non ente agunt. Id enim, quod indefinitum est, potentia ens est, non actu. At* mm *verò concedenda est eis de quauis re affirmatio, aut negatio. Absurdum est enim, si sua cuique negatio conueniat, alterius autem, quòd*

KK *Si quid de omni*] Id est si indifferenter de quauis re vtralibet pars cõtradictionis est vera, siue negatiua, siue affirmatiua, quod perinde est, ac si dixisset, si vtraque est vera.

ll *Nihil verè vnum*] Verè vnũ hoc loco alii exponunt, distinctũ ab aliis. Quia tamen distinctio ab aliis non est de ratione vnius, nec Anaxagoras ita dicebat, omnia esse simul, vt nihilominus nõ distingueret singula propriis rationibus, potiùs dicendum, verè vnum significare, non multa. Nulla enim res corporea est quæ Anaxagoræ sententia non esset cæteræ omnes. *Verè vnum.*

mm *At verò concedenda*] Probat priorem partem maioris ex eo, quia, qui putant contradictoria posse esse simul vera, coguntur fateri, quamlibet, siue affirmationem, siue negationem posse esse veram, atque adeo, triremem posse verè affirmari de homine, itémque parietem, & cætera omnia, & quod hinc sequitur, omnia esse vnũ & idẽ inter se. Quòd si aliquis admittẽs cõtradicentia simul vera, neget, triremẽ, aut quidlibet aliud, posse dici de homine, cogit illum Arist hac ratione. Magis videtur pugnare cum homine negatio hominis, quàm *Qui admittit cõtradicentia, simul vera, nihil negare de re vlla,*

quàm negatio triremis non conuenientis homini, vt ais, at negatio hominis nō pugnat per ſe cum homine, ergo nec negatio triremis: quare neque huius contradictorium, quod eſt triremis, pugnabit cum homine: quod idem eodem modo concludi poteſt in reliquis.

nn *Et negatio dicatur* } Supple, Et viciſſim affirmatio, ſi negatio dicatur. Ita videtur ſupplere Alex.

δ' ἑτέρᾳ, ὃ μὴ ὑπάρχει αὐτῷ, οὐχ ὑπάρξει. λείπω δ', οἷς εἰ ἀληθὲς εἰπεῖν τὸ ἄνθρωπον, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι ἡ τριήρης εἰ μὴ ἔστιν ἡ κατάφασις, ἀνάγκη nn τὴν ἀπόφασιν. εἰ δὴ μὴ ὑπάρχει ἡ καταφασις, εἴγε ἡ ἀπόφασις ὑπάρξει μᾶλλον, ἢ ἡ αὐτή. *εἰ ἔστιν καὶ ἐκείνη ὑπάρξει, καὶ ἡ τριήρης. εἰ δ' αὕτη, καὶ ἡ κατάφασις. ταῦτά τε δὴ συμβαίνει τοῖς λέγουσι τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ὅτι οὐκ οο ἀνάγκη ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι. εἰ γὰρ ἀληθὲς ὅτι ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι καὶ τ' ἄνθρωπος, καὶ τ' οὐκ ἄνθρωπος ἔσται: τοῦτο γὰρ δυοῖν, δύο ἀποφάσεις. εἰ δὴ μία ἐξ ἀμφοτέρων ἐκείνη, καὶ αὕτη μία ἂν εἴη ἀντικειμένη.

* Græci codices ad quod emendandum variant. Latinus quod emendandum interpres expungit quæ non excepta Pericom.

Ἔτι ππ δεῖ ἅπαντα οὕτως ἔχειν, καὶ ἔστι λευκὸν, καὶ οὐ λευκὸν, καὶ ὂν καὶ οὐκ ὄν, καὶ δεῖ πάσας ἄλλας φάσεις καὶ ἀποφάσεις ὁμοιοτρόπως, ἢ οὕ, ἀλλὰ δεῖ μὲν τινας, δεῖ τινας δ' οὔ. καὶ εἰ μὲν μὴ δεῖ πάσας, αὖ ἂν εἶεν ὁμολογούμεναι. εἰ δὲ δεῖ πάσας, πάλιν ἢ δεῖ καθ' ὅσων τὸ φῆσαι, καὶ ἀποφῆσαι, καὶ καθ' ὅσων ἀποφῆσαι, καὶ φῆσαι. ἢ καὶ ἐμοὶ ὧν φῆσαι, καὶ ἀποφῆσαι, καθ' ὅσων ἀποφῆσαι, οὐ πάντων φῆσαι καὶ εἰ μὴ οὕτως, εἴη ἂν τι ταχέως οὐκ ὂν καὶ αὖ πᾶν βέβαια δόξα. καὶ εἰ τὸ μὴ εἶναι βέβαιον ἦν καὶ γνώριμον, *βεβαιοτέρα ἂν εἴη φάσις ἡ ἀντίφασις ἐμοῦ. εἰ δὴ ὁμοίως, καὶ ὅσα ἀποφῆσαι φάναι, καὶ φάσαι, ἀνάγκη ἤτοι ἀληθὲς διαιροῦντα λέγειν, οἷς,

Text. 16.

* Abſ. γνώριμα.

Negationes quid efficiunt præpoſitæ enũciationibus.

ſicitur, vt ſuperior illa ſit falſa, ita fieri poteſt, vt cōtradictoriæ enunciationes ſint veræ ſimul, ac falſæ.

oo *Nec neceſſe eſſe* } Probat poſteriorem partē maioris hac ratione. Quia, ſi contradictoria ſunt vera, fieri poteſt, vt eadē ipſa ſimul falſa ſint, vt, ſi vera ſūt hæc, Socrates eſt homo, & Socrates non eſt homo, vera etiā eſſe poterūt per aduerſarium hæc, quæ illis cōtradicunt, Nec Socrates eſt homo, nec Socrates non eſt homo, ſiue ex vtraque parte ſeorſim ſumantur duæ enūciationes ſimplices, ſiue vna comuncta ex duobus. Quòd, ſi tota hæc poſterior oratio vera eſt, cùm ea dicat, ſuperiorē eſſe falſam (hoc enim ſignificāt negationes in principio ſingularum ſimpliciū enūciationū poſitæ) ef-

Quarta ratio.

pp *Præterea aut* } Addit quartam rationem, quæ huiuſmodi eſt. Si contradicentes enunciationes ſunt ſimul veræ, aut in omnibus ita res habet, aut in quibuſdam. Si tantùm in quibuſdam, certe in iis, in quibus non ita res habet (quod ſuperiùs ſattem in ſubſtantialibus prædicationibus concedendum eſſe oſtendebat) in iis, inquam, habentur pronuntiata definitæ veritatis, hoc eſt, quæ ita ſunt vera, vt oppoſita ſint falſa, quod aduerſarii minimè videntur velle. Sin autem in omnibus ita res habet, aut in quocunque eſt vera affirmatio, eſt etiam vera negatio,

negatio, & viciſſim, in quo negatio, & affirmatio, aut in quibus eſt vera affirmatio, eſt item vera negatio, non tamen vice verſa: hoc enim potiùs aliquis dixerit, quàm quòd, in quibuſcũque eſt vera negatio, ſit vera affirmatio. Quicquid enim eſt homo, poterit videri non eſſe homo, cùm poſſit videri aliquid, quod non admodum diſtet ab homine atque ita, illorum ſententia, quicquid eſt homo, poteſt nõ eſſe homo, & tamen non quicquid non eſt homo, continuò poteſt videri homo. Nemo enim punctum verbi cauſa aut lapillum hominem putet. Si ergo in quibuſcũque eſt vera affirmatio, eſt item vera negatio; non tamen vice verſa, in quibuſcũque negatio, & affirmatio, erit aliquid certè non ens, ideſt dabuntur negatiuæ certæ, ac definitæ veritatis, quibus nimirum repugnabit veritas oppoſitarum affirmationum, vt, punctum nõ eſſe hominem. Quòd ſi in genere negationum datur aliqua firmitas, maior ſanè dabitur in oppoſito genere affirmationis ſiquidem, vt, vel prima Dialecticæ rudimenta docẽt, veritas negatiuæ concludi, nequaquam poteſt, niſi ex veritate alicuius affirmatiuæ: veritas autem affirmatiuæ nunquam ex veritate negatiuæ concluditur: quod aperto argumento eſt, veritatem affirmatiuæ eſſe fundamentum veritatis negatiuæ. Ita fit, vt dici non poſſit, in quibus eſt vera affirmatio, eſſe veram negationem, nõ tamẽ viciſſim, in quibus negatio, & affirmationẽ. Hoc enim nihil eſt aliud quàm dicere firmiorem eſſe veritatem negationum, quàm affirmationum. Quòd ſi hæc inter ſe reciprocantur, vt in quibuſcumque eſt vera affirmatio, ſit etiam negatio, & in quibus negatio, affirmatio, id fieri non poſſe deinceps oſtendit.

quod ipſis non conuenit, non conueniat. Exempli cauſa ſi verum eſt, hominẽ non eſſe hominem dicere perſpicuum eſt, & non triremen dici. Si igitur affirmatio dicitur, & negatio dicatur neceſſe eſt. Si verò affirmatio non conuenit, negatio certè magis, quàm propria conueniet. Ergo ſi & illa ineſt, triremis etiam negatio inerit; quòd ſi hæc, & affirmatio. Et hæc igitur euenium iis, qui hanc ſententiam vſurpant, nec neceſſe eſſe aut affirmare aut negare dicunt. Nam ſi verum eſt, eſſe hominem, & non hominem, perſpicuum eſt, nec hominem, nec nõ hominem fore: duorum enim duæ negationes ſunt. Quòd ſi illa vna eſt ex duabus conſtans, & hæc ſanè vna erit oppoſita.

Text. 16. *Præterea aut in omnibus ita res habet, eſtque album, & non album, & ens & non ens, atq; in cæteris affirmationibus, & negationibus eodẽ modo, aut non ita, ſed in quibuſdam ita habet, in quibuſdam non item. Si non in omnibus; hæ vtique certò conſtabunt. Si verò in omnibus, rurſum aut de quibuſcunque licet affirmare, licet negare, & de quibuſcunque negare, affirmare; aut certè de quibus quidem affirmare licet, licet etiam negare, non autem de quibuſcunque negare, affirmare. Ac ſi res quidem hoc pacto habeat, erit aliquid haud dubiè nõ ens, atque hæc firma erit opinio. Quod ſi ipſum non eſſe firmũ quiddam, notumque eſt, * firmior profectò erit oppoſita affirmatio. Sin autem eodem modo res habet, & quæcunque licet negare, licet affirmare; neceſſe eſt, aut diuidentem, verum dicere, veluti*

* *Alias, notior.*

qq *Sin autem eodem* } Probat late non reciprocari iſta inter ſe; vt, in quibuſcũque eſt vera affirmatio, ſit vera negatio, & in quibus negatio, & affirmatio, quod aduerſarii planiùs videntur dicere, cùm omnia incerta faciant. Probatio hæc eſt. Si fieri poteſt, veriſto modo omnes contradicentes ſint ſimul veræ, aut id conceditur diuiſim, vt ſi dicas, hæc eſt vera, Socrates eſt albus, & hæc item vera, Socrates non eſt albus, aut coniunctim tantummodò, vt ſi dicas, hoc totum, Socrates eſt albus, & Socrates non eſt albus, eſt verum. Iam enim Ariſtoteles

aliquid falsum, sed omnia esse vera (siquidem falsum in dissensione rerũ & existimationis positum est) is sanè à turpibus nihil distabit, vt supra dictum est

Sextaratio.

tt *Hinc & illud*} Sextam rationem auspicatur ex is, quæ proxime dixerat. Sumpto enim argumẽto ex ea existimatione quam habemus de rebus expetẽdis, & fugiendis, non tam probat, contradicẽtes non esse simul veras, quàm, neminem id sibi in mẽtem inducere ne eos quidẽ, qui primum principium inficiantur; quod quidẽ dixerat extrema parte superioris capitis. Ratio huiusmodi habet. Siquis putet contradicẽtes esse simul veras, is certe, cùm deliberat de rebꝰ amplectendis, aut fugiẽdis, æque se habebit ad earũ prosequutionem, & fugam: aque enim Megarensis aliquis putabit, bonũ esse proficisci Megarã, & nõ proficisci, & quilibet cùm primũ surgit, æque putabit bonum esse ruere in puteũ, aut præcipitium, & nõ ruere: atqui nemo æquè se habet ad fugã, & prosecutionem rerum siquidem quasdam potius quærit, quam fugiat: alias potiùs fugit, quàm quærat non putat igitur, saltem in rebus prosequendis & fugiẽdis, contradicẽtes esse simul veras. Quòd si in his rebus non simul approbat cõtradicentes, par ratio est, vt non putet æquè verũ esse, Socratem esse hominẽ, & non esse hominem, mel esse dulce, & non esse dulce, & sic in cæteris.

εἰ δ' ὁμοίως ἅπαντες καὶ ψεῦδος καὶ ἀληθῆ λέγουσιν. ὥστε φθέγξεσθαι, ὥστε εἰπεῖν τῷ τοιούτῳ ἔσται· ἅμα γὰρ ταῦτά τε, καὶ οὐ ταυτὰ λέγει. εἰ δὲ μηδὲν ὑπολαμβάνει, ἀλλ' ὁμοίως οἴεται, καὶ οὐκ οἴεται, τί ἂν διαφέροντως ἔχει τῆς περυκότος;

Ὅθεν tt καὶ μάλιστα φανερόν ἐστιν ὅτι οὐθεὶς ταῦτ' οὕτω διάκειται, οὔτε τῶν ἄλλων, οὔτε τῶν λεγόντων τὸν λόγον τοῦτον. διὰ τί γὰρ βαδίζει μεγάραδε, ἀλλ' οὐκ ἡσυχάζει οἰόμενος βαδίζειν; οὐδ' εὐθέως ἕωθεν πορεύεται εἰς φρέαρ, ἢ εἰς φάραγγα, ἐὰν τύχῃ; ἀλλὰ φαίνεται εὐλαβούμενος, ὡς οὐκ ὁμοίως οἰόμενος μὴ ἀγαθὸν εἶναι τὸ ἐμπεσεῖν, καὶ ἀγαθόν. δῆλον ἄρα, ὅτι τὸ μὲν βέλτιον ὑπολαμβάνει, τὸ δ' οὐ βέλτιον. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ μὲν ἄνθρωπον, τὸ δ' οὐκ ἄνθρωπον, καὶ τὸ μὲν γλυκύ, τὸ δὲ οὐ γλυκὺ ἀνάγκη ὑπολαμβάνειν. οὐ γὰρ εἰς ἴσου ἅπαντα ζητεῖ, καὶ ὑπολαμβάνει ὅταν οἴηται βέλτιον εἶναι τὸ πιεῖν ὕδωρ καὶ ἰδεῖν ἄνθρωπον, εἶτα ζητεῖ αὐτά. καίτοι ἔοικέ γε, εἰ ταυτὸν ἦν ὁμοίως καὶ ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ἀλλ', ὅπερ ἐλέχθη, οὐδεὶς ὡς φαίνεται τὰ μὲν εὐλαβούμενος, τὰ δ' οὔ. ὥστε, ὡς ἔοικε, πάντες ὑπολαμβάνουσιν ἔχειν ἁπλῶς, εἰ μὴ περὶ ἅπαντα, ἀλλὰ περὶ τὸ ἄμεινον καὶ χεῖρον. εἰσὶν οὖν οἳ μὴ ἐπισκοποῦσιν, ἀλλὰ δοξάζοντες, πολὺ μᾶλλον ἐπιμελητέον ἂν εἴη τῆς ἀληθείας, ὥσπερ καὶ τοῦ ὑγιεινῶς, τῆς ὑγιείας. καὶ γὰρ ὁ δοξάζων πρός τι ἐπισκοποῦν, οὐχ ὑγιεινῶς διάκειται πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

¶ Ἔτι

Responsio pro aduersarijs.

uu *Quòd si non sciunt*...} Dicerent aduersarij, Quòd aliquis in rebus agendis hanc potiùs partem contradictionis amplectatur, quàm illam, non ex eo nasci, quod

quòd certò sciat, hanc esse amplectendam, illam refutandam, sed & ita verisimiliter opinetur: verisimilem autem existimationem de approbatione vnius contradicentis, non excludere omnino veritatem alterius. Ac posset quidem Arist. his statim occurrere, saltem hac ratione perspicuum esse, non omnes contradicentes, eorum iudicio, æquè veras esse, vt videntur docere. Verùm hac responsione quasi perspicua prætermissa, ad hoc saluberrimum documentũ reprehensioni coniunctum se conuertit. Quòd more ægrotorum, qui suum morbũ agnoscunt, cùm nihil se certò scire, sed solùm opinari fateantur, diligentius curare deberent, vt veram de rebus scientiam assequerentur. Cognitio enim, quæ verisimilitudini, siue probabilitati innititur, est infirma quædã notitia rerum, quæ tamen diligenti inquisitione in certam scientiam potest eũualescere: quod sanè apud eos accideret, si primis principiis, quæ sunt veræ scientiæ fontes, nõ repugnarent. Itaque vt ægrotãti (quod ait Alexãder) non res ipsæ sunt accusandæ, quasi nihil salubritatis habeant, sed curandum est, vt medicamentis salubribus adhibitis conualescat, Sic valentibus, qui inchoatam cognitionem habent, danda opera est, vt perfectam scientiam nanciscantur. Potest & aliter intelligi responsio Aristotelis, quasi ita dicat, Si opinio vos mouet, vt alteram potiùs partem amplectamini, cùm opinio sit infirma cognitio, ad eius perfectionem aspirare debetis: perfecta autẽ cognitio de rebus amplectendis, & fugiendis, si res ipsæ in se spectentur, in eo posita est, vestra sententia, vt omnes æquè sint amplectendæ, & non amplectendæ, fugiẽdæ, & non fugiendæ: igitur hoc ipsum curare deberetis, vt neque amplecteremini quas approbatis, nec reiceretis quas repudiatis, sed sicut ipsum more nihil probabilitate earum ad agendum moueremini: quòd vtique esset, culmen vestræ Philosophiæ attingere.

Documentum.

Alius sensus.

Quòd si omnes æquè & mentiuntur & vera dicũt: ei certè qui talis est, nec loqui, nec dicere quicquã licet: simul enim & hæc, & non hæc dicit. Si verò nihil existimat, sed æquè putat, atq; non putat: quid quæso inter hunc & stirpes interest?

Text. 18. *Hinc tt & illud apertissimum est, neminem nõ modo cæterorũ, sed ne eorum quidem, qui ista dicunt, hoc pacto affectũ esse. Cur enim Megaram proficiscitur, nec quiescit existimãs proficiscendũ? nec verò summo mane mox in puteum pergit, aut in præcipitium, si forsitan occurrat? at cauere videtur; vt qui non æquè bonum atque non bonum esse existimet in illa ruere. Perspicuum est igitur, huiusmodi hominem hoc quidem melius, illud verò non melius esse existimare. Quòd si ita est, & hoc profectò hominẽ esse, illud non hominem: hoc dulce, illud non dulce existimet necesse est. Neq; enim omnia ex æquo quærit atque approbat, cùm melius esse iudicat aquã bibere, & hominẽ videre, deinde ea ipsa quærit. At oportebat sanè si æquè idẽ esset homo, atque non homo. sed, quemadmodum dictũ est, nemo est, qui nõ alia cauere videatur, alia non itẽ. Itaque omnes, vt videtur, si non in omnibus, certè in genere melioris & deterioris, vno modo rẽ habere existimãt. Quòd uu si non scientia, sed opinione ducuntur; multò magis danda est veritati opera; quẽadmodum & ægrotanti, quàm valenti magis adhibenda est sanitatis cura. Qui enim opinatur, si cum sciente conferatur, non benè ad veritatem affectus est.*

Præterea perspicuum esse, non omnes contradicentes, eorum iudicio, æquè veras esse, vt videntur docere. Verùm hac responsione quasi perspicua prætermissa, ad hoc saluberrimum documentũ reprehensioni coniunctum se conuertit. Quòd more ægrotorum, qui suum morbũ agnoscunt, cùm nihil se certò scire, sed solùm opinari fateantur, diligentius curare deberent, vt veram de rebus scientiam assequerentur. Cognitio enim, quæ verisimilitudini, siue probabilitati innititur, est infirma quædã notitia rerum, quæ tamen diligenti inquisitione in certam scientiam potest eũualescere: quod sanè apud eos accideret, si primis principiis, quæ sunt veræ scientiæ fontes, nõ repugnarent. Itaque vt ægrotãti (quod ait Alexãder) non res ipsæ sunt accusandæ, quasi nihil salubritatis habeant, sed curandum est, vt medicamentis salubribus adhibitis conualescat, Sic valentibus, qui inchoatam cognitionem habent, danda opera est, vt perfectam scientiam nanciscantur. Potest & aliter intelligi responsio Aristotelis, quasi ita dicat, Si opinio vos mouet, vt alteram potiùs partem amplectamini, cùm opinio sit infirma cognitio, ad eius perfectionem aspirare debetis: perfecta autẽ cognitio de rebus amplectendis, & fugiendis, si res ipsæ in se spectentur, in eo posita est, vestra sententia, vt omnes æquè sint amplectendæ, & non amplectendæ, fugiẽdæ, & non fugiendæ: igitur hoc ipsum curare deberetis, vt neque amplecteremini quas approbatis, nec reiceretis quas repudiatis, sed sicut ipsum more nihil probabilitate earum ad agendum moueremini: quòd vtique esset, culmen vestræ Philosophiæ attingere.

xx *Præterea, si vel maxime*} Adiungit septimam ac postremam rationem ex gradibus veritatis desumptam hoc modo. Etsi demus, verissimum esse, quod aduersarii aiunt, in omnibus affirmationem, & negationem esse simul veras, tamen hoc negari non potest, quin concedendi sint in rerum natura veritatis

Septima ratio.

gradus, vt alia dicantur magis vera, alia minùs: hoc autem dato, necessariò concedendum est, non in omnibus rebus contradicentes esse simul veras: nullo igitur modo id asserendum est. Maiorem ita probat, Nam vt illis concedamus, binarium esse numerum parem, & non parem, idémque de ternario asseramus: verius tamen conuenit binario esse parem, quàm ternario. Eodémque modo, etsi, illorum sententia, tum quatuor, tum etiam mille sint quinque, & non quinque; minùs tamé falsum est, ac proinde verius, quatuor, quàm mille, esse quinque. Minorem probat ex eo, quia ideò aliquid dicitur verius, quia est absoluto vero propinquius, id-est, ei, quod ita verum est, vt nullo etiam modo sit falsum, quemadmodũ id dicitur leuius, quod propinquius est leui non habenti quicquam grauitatis. Caterum, quia hoc fortè non concederetur ab aduersario, satis esse ait Aristoteles ad probationem minoris, quòd detur in rerum natura aliud alio verius, aut saltem minus falsum, vt ostensum est. Hinc enim rectè sequitur, aliquam contradictionis partem dari posse ita veram, vt opposita vera nó sit. Quæ enim dixerit priorem partem huius contradictionis, Bonum est famelico sumere cibum, Non bonum est famelico sumere cibum; vel huius, Binarius est numerus par; Binarius non est numerus par, esse veriorem, seu minùs falsam posteriori, nec vera esse, vt opposita non sit vera.

Verius quid.

Ἔτι [xx] εἰ ὅτι μάλιστα πάντα οὕτως ἔχει, καὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸ γε μᾶλλον καὶ ἧττον ἔνεστιν ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων: οὐ γὰρ ἂν ὁμοίως φήσαμεν εἶναι τὰ δύο ἄρτια, καὶ τὰ τρία, οὐδ' ὁμοίως διεψευσμένους τὰ τέτταρα πέντε οἰόμενος, καὶ ὁ χίλια. εἰ οὖν μὴ ὁμοίως, δῆλον ὅτι ἄτερος ἧττον: ὥστε μᾶλλον ἀληθεύει. εἰ οὖν τὸ μᾶλλον, ἐγγύτερον, εἴη γε ἄν τι ἀληθὲς, οὗ ἐγγύτερον τὸ μᾶλλον ἀληθές. κἂν εἰ μὴ ἔστιν, ἀλλ' ἤδη γέ τι ἐστὶ βεβαιότερον, καὶ ἀληθινότερον, καὶ τοῦ λόγου ἀπηλλαγμένοι ἂν εἴημεν τοῦ γε ἀκράτου, καὶ κωλύοντές τι τῇ διανοίᾳ ὁρίσαι.

Κεφ. Ε'.

Ἔστι [a] δ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς δόξης, καὶ ὁ Πρωταγόρου λόγος, καὶ ἀνάγκη ὁμοίως ἀμφω αὐτοὺς, ἢ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι. εἴτε [b] γὰρ δοκοῦντα πάντα ἔστιν ἀληθῆ, καὶ τὰ φαινόμενα, ἀνάγκη πάντα ἅμα ἀληθῆ, καὶ ψευδῆ εἶναι: πολλοὶ γὰρ τἀναντία ὑπολαμβάνουσιν ἀλλήλοις, καὶ τοὺς μὲν ταυτὰ δοξάζοντας ἑαυτοῖς, διεψεῦσθαι νομίζουσιν. ὥστ' ἀνάγκη τὸ αὐτὸ εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι. καὶ [c] εἰ τοῦτ' ἔστιν, ἀνάγκη τὰ δοκοῦντα εἶναι, πάντα ἀληθῆ: τὰ ἀντικείμενα γὰρ δοξάζουσιν ἀλλήλοις οἱ διεψευσμένοι, καὶ ἀληθεύοντες. εἰ οὖν ἔχει τὰ ὄντα οὕτως, ἀληθεύουσι πάντες. ὅτι μὲν οὖν ἀπὸ τῆς αὐτῆς εἰσι διανοίας ἀμφότεροι οἱ λόγοι, δῆλον. ἔστι

Text. 19

yy 4b

yy. *Ab eaque insana*} Intemperatam vertit Bessario. Vtrumque autē dici potest, cùm hæc sententia non solùm tollat de medio omnem distantiam boni, ac mali, quo appetitus coercetur, & temperans fit, sed etiam discrimen veri; ac falsi quo intellectus rectè, ac sanè iudicat. Quòd autem Argyropylus, Miram, vertit, ad admirabilem licentiam omnia affirmandi, & omnia negādi, qua directò notatur hæc sentētia, referri potest; quæ ipsa summa est insania, & intēperantia, tum appetitus, tum etiam intellectus. *Insania negantiū primum principiū*

Præterea xx *si vel maximè sic, & non sic habeant omnia; inest tamen in rerum natura magis & minùs: neque enim æquè paria esse duo, ac tria dixerimus; nec decipietur æquè is, qui quatuor, atque is, qui mille, quinque esse existimauerit. Quòd si non æquè decipiuntur; perspicuum est: alterum minùs decipi: quo fit, vt magis verum dicat. Si ergo id, quod magis tale dicitur, propiùs accedit; erit profectò aliquid verum, cui magis verum, sit magis propinquum. Quòd si non est, at certè aliquid iam firmius, ac verius est; ab* yy *eaq; insana sententia, & quæ prohibet quicquam mente definire, liberi erimus.*

Caput V.

Text. 19. A B[a] *eadem verò opinione, Protagoræ etiam sententia nascitur, & æquè necesse est, vtramque aut esse, aut non esse. Nam* b *si omnia, quæ videntur, & quæ apparent, vera sunt; necesse est, omnia simul & vera, & falsa esse: multi enim contraria inter se opinantur, & eos, qui non eadem, quæ ipsi sentiunt, falli existimant. quo fit, vt necesse sit rem eandem & esse, & non esse. Quòd* c *si ita res habet; necesse est, ea quæ videntur, vera esse omnia: opposita enim inter se opinantur ij, qui falluntur, & qui verum dicunt. Ergo si ea, quæ sunt, hoc pacto habent; verum profectò omnes dicunt. Atque vtramque sententiam ex* d *eadem intelligentia proficisci perspicuum est.*

Congre

Capitis quinti Explanatio.

A B[a] *eadem verò*} Disputauit hactenus communiter aduersus eos omnes, qui primum principium negauerunt; nunc disputaturus speciatim contra duo genera Philosophorum, qui diuersis de causis in hanc absurdam philosophādi rationem inciderunt: docet initio huius capitis, nihil esse discriminis inter opinionem Protagoræ Sophistæ, atque eam quæ recitata, & impugnata est. Dicebat enim Protagoras, quicquid videtur cuilibet, siue exteriori sensu, siue qualibet interiori cognoscendi facultate, verum esse. Docet igitur, Protagoræ opinionem effici ex ea, quæ impugnata est, & vicissim impugnatā sententiam ex Protagoræ opinione: ac proinde ambas pari ratione veras esse, aut falsas. Protagoram narrat Socrates apud Platonem in Menone amplius quadraginta annos pecuniæ cumulandæ causa iuuentutē instituisse, totōque eo tēpore clarū extitisse. *Institutū auctoris in hoc ea.* *Protagoræ sententia.* *Eius vitæ institutū.*

b *Nam si omnia*} Ostendit impugnatam sententiam colligi ex Protagoræ opinione.

c *Quod si ita res*} E contrariò ostendit, Protagoræ opinionem ex impugnata sententia effici.

d *Ex eadem intelligentia*} Hoc est, idem valere, ac proinde pari ratione veras esse, aut falsas.

e *Congrediendi vero*} Duo fuerunt Philoſophorum genera (ſi tamen omnes Philoſophorum nomine digni ſunt) qui contra primi principii præſcriptum, contradicentes ſimul veras eſſe dicebant. Alii enim fallacibus rationibus ſeducti, cùm eas ſoluere non valerent, ita eſſe non modò verbis, ſed mente etiam aſſerebant; non abſolutè tamen, vt ſupradiximus, cùm principio illo nihil notiùs reperiri poſſit; ſed quatenus rationibus oppoſitũ concludẽtibus reſiſtere nequibant. Qua de cauſa Ariſt. fieri nõ poſſe docuit, vt quiſquã rem eãdem ſimul eſſe, ac non eſſe exiſtimet. Alii verò, nec rationibus fallacibus circumſcripti, nec vllo alio errore mentis deluſi, ſed ſolo cõtentionis ſtudio eam ſententiam contra primi principii manifeſtiſſimã veritatem defẽdere nõ dubitabãt, quod ſperarẽt, ſe nulla ratione poſſe redargui. Docet ergo Ariſt. non eodem modo aduerſus vtroſque diſputandum eſſe. Priores enim quoniam dubitando, hoc eſt rationibus alicuius momẽti, & quæ dubitationem aliquam afferre queunt, in eam negationem inciderunt, cum morbo mentis laborent, adhibita ſolutione rationum ſanari facilè poſſunt. Neque enim pertinaciter, aut gloriæ aucupandæ cauſa ſuam ſententiam defendunt, ſed vi tantum modo rationum coacti, quæ ſi ſoluantur, nihil eſt quod amplius requirãt. At poſteriores, cùm ſanum habeãt iudicium, nec eam ſententiam aſtruant, niſi facti diſputãdi facultate, quia exiſtimant, ſe nullo pacto poſſe conuinci, ſola redargutione curandi ſunt, hoc eſt, ſola ſuæ ipſorũ orationis repugnantia, quo pacto ſuperiori capite cõmuniter contra oẽs primi principii euerſores diſputatũ eſt.

Duo Philoſophorũ genera.

Nõ eſſe eodem modo aduerſus vtroſque diſputandum.

cap. 5

ἔστι c δ' ὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος πρὸς ἅπαντας τ' ἐντεύξεως, οἱ μὲν γὰρ πειθοῦς δέονται, οἱ δὲ βίας. ὅσοι μὲν γὰρ ἐκ τ' ἀπορῆσαι ὑπέλαβον οὕτως, λύτων εὐπετὴς ἡ ἄγνοια: οὐ γὰρ πρὸς τ' λόγον, ἀλλὰ πρὸς τ' διάνοιαν ἡ ἀπάντησις αὐτ. ὅσοι δὲ λόγου χάριν λέγουσι, τούτων δ' ἔλεγχος ἴασις τ' τ' ἐν τῇ φωνῇ λόγου, καὶ τοῦ ἐν τοῖς ὀνόμασιν.

Ἐλήλυθε f δὲ τοῖς διαποροῦσιν αὐτη ἡ δόξα ἐκ τ' αἰσθητῶν, ἡ μὲν τοῦ ἅμα τὰς ἀντιφάσεις, καὶ ἐναντία ὑπάρχειν, ὁρῶσιν ἐκ ταὐτοῦ γινόμενα, τἀναντία. ἀεὶ γὰρ μὴ ἐνδέχεσθαι γενέσθαι τὸ μὴ ὂν προϋπῆρχεν ὁμοίως τὸ πρᾶγμα ἄμφω ὄν, ὥσπερ καὶ Ἀναξαγόρας μεμίχθαι πᾶν ἐν παντὶ φησι, καὶ Δημόκριτος. καὶ γὰρ τοῦτ' τὸ κενὸν, καὶ τὸ πλῆρες ὁμοίως καθ' ὁτιοῦν ὑπάρχειν μέρος, καίτοι τὸ μὲν ὂν εἶναι τοῦτον ἔφη, τὸ δὲ μὴ ὄν. ¶ πρὸς g μὲν οὖν τοὺς ἐκ τούτων ὑπολαμβάνοντας, ἐρῶμεν, ὅτι τρόπον μέν τινα ὀρθῶς λέγουσι, τρόπον δέ τινα ἀγνοοῦσι. τὸ γὰρ ὂν λέγεται διχῶς. ὡς' ἔστιν ὃν τρόπον ἐνδέχεται γίγνεσθαί τι ἐκ τ' μὴ ὄντος, ἔστι δ' ὃν οὔ, καὶ ἅμα τὸ αὐτὸ εἶναι ὄν, καὶ μὴ ὄν, ἀλλὰ οὐκ τὸ αὐτὸ ὄν. δυνάμει μὲν γὰρ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ εἶναι τἀναντία, ἐντελεχείᾳ δ' οὔ. ἔτι h δ' ἀξιώσομεν αὐτοὺς ὑπολαμβάνειν καὶ ἄλλην οὐσίαν

Text. 20.

Docet ergo Ariſt. non eodem modo aduerſus vtroſque diſputandum eſſe. Priores enim quoniam dubitando, hoc eſt rationibus alicuius momẽti, & quæ dubitationem aliquam afferre queunt, in eam negationem inciderunt, cum morbo mentis laborent, adhibita ſolutione rationum ſanari facilè poſſunt. Neque enim pertinaciter, aut gloriæ aucupandæ cauſa ſuam ſententiam defendunt, ſed vi tantum modo rationum coacti, quæ ſi ſoluantur, nihil eſt quod amplius requirãt. At poſteriores, cùm ſanum habeãt iudicium, nec eam ſententiam aſtruant, niſi facti diſputãdi facultate, quia exiſtimant, ſe nullo pacto poſſe conuinci, ſola redargutione curandi ſunt, hoc eſt, ſola ſuæ ipſorũ orationis repugnantia, quo pacto ſuperiori capite cõmuniter contra oẽs primi principii euerſores diſputatũ eſt.

Qua in re inſumatur huius capitis diſputatio

Hæc cùm ita ſint, contra priores diſputat Ariſt. toto hoc cap. adducendis primum ac ſoluendis rationibus quibus illi mouebantur. Contra poſteriores autem partim diſſeruit cap. ſuperiori, partim diſputabit cap. 6.

Hoc loco verbum ἀπάντησις, ſine occurſus, quorundam interpretum ſententia

tentiâ ad redarguentes pertinet, vt sit sensus: horũ non orationi, sed menti occurrendũ est. ¶ Verùm nos, quia dictio ὡς magis cũ verbo ἀποφαίνεται, quàm cum verbis σὺν λόγῳ, & τῷ φαίνεσθαι videtur iungi, ad eos potiùs, cõtra quos hoc loco disseritur, illud referendũ putauimus. Hi.n.cùm primum principium negant, veris Philosophis se opponunt; siue mente id faciant fallacibus rationibus impediti; siue sola voce, & cõtentionis studio.

Congrediendi verò modus non idem est cũ omnibus. Alij enim persuasione, alij vi indigent. Qui enim dubitando eò progressi sunt, vt ita existimarent: eorum ignoratio facilè sanari potest: neque enim eorum consentio de sermone est, sed de intelligentia. Qui verò disputationis gratia ita dicunt, eorum curatio redargutio est eius orationis, quæ & in voce, & in nominibus posita est.

Orta f *est autem in ijs, qui dubitãt, opinio hæc ex ijs, quæ sensibus percipiũtur; contradicentia,* 1. Met. c. 4. & 1. Phy. c. 4. text. 32. 33. & 34. *inquam & contraria inesse: cùm ex eodem cõtraria fieri cernerent. Itaque si id, quod non est, fieri nequit, iam antè profectò res erat vtrumque, quemadmodum & Anaxagoras ait, rẽ quãuis in quauis mistã esse, & Democritus item. Nam & hic inane plenúmq; æquè in quauis parte esse tametsi horum alterum ens, alterum non ens esse* text. 20 *existimat.* ¶ *Eos* g *igitur, qui ex his ducũtur, partim rectè dicere, partim ignorare dicemus. Duobus.n. modis dicitur ens. Itaque est quo pacto aliquid ex non ente fieri possit, est itẽ quo non possit; idemq; simul sit non ens & non ens; non tamẽ eadem ratione. Nam potestate idem simul cõtraria esse potest; actu non item. Deinde* h *verò eos rogabimus, vt aliam quoque rerum substantiã esse existi-*

f *Orta est autem*} Proponit arguméta, quibus Anaxagoras, & Democritus adduci potuerunt, vt cõtradicentes simul veras admitterent, vt quidam eos admisisse existimabant: aitque, illa, ex generatione rerum ortũ habuisse. Nam cum Anax. videret ex eadẽ re fieri cõtraria, vt aerem, & terrã ex aqua, persuasúm que haberet ex nõ ente nihil fieri; colligebat, in qualibet eadem re inesse simul cõtraria, ac proinde cõtradicentia. Putabat.n. nõ alia ratione entia gigni posse ex entibus, nisi vnumquodque simulare corpus ex infinitis corpusculis eiusdem naturæ in eadẽ re latẽtibus coalescceret, vt 1. lib huius operis, & 1. Phy. habes. Democr. verò cũ experiretur, ignẽ fieri ex nõ igne, & aquã ex non aqua, & ita cætera ex non talibus, qualia essent, quæ gignerẽtur, demonstratũ existimabat, in quauis re, atque adeo in quauis euiusq; rei particula, esse simul ens & nõ ens, quæ quidẽ plenũ, ac vacuũ appellabat. Ita putabat vterq; rectè colligi, rẽ quamlibet esse simul, & nõ esse.

Ratio Anaxagoræ.

Democriti ratio.

g *Eos igitur.*} Dissoluit proposita argumenta primum quidẽ, distinctione entis actu, & potẽtia, deinde negatione consequẽtiæ. Quod.n. Anaxag. finxebat nihil fieri ex non ente, verũ quidẽ est, si non ens sumatur pro eo, quod non est potentiã hoc est, pro eo, quod esse nõ potest, falsum autem si sumatur, pro eo quod nõ est actu: omnia.n fiunt ex materia, quæ nõ est ens actu, sed potentia, id est, quæ secundùm se non pertinet ad certam aliquã speciẽ rei naturalis, sed per formã pertinere potest. Proinde non sequi siue omnia, siue contraria esse actu in eadẽ re, sed potestate dunt taxat, quo quidẽ pacto ex cõtrariis non sequãtur contradicentia. Quod verò Democr. econtrario sumebat, quodlibet ens fieri ex non ente, verũ quidem esse si non ens sumatur pro eo, quod ita nõ est ens actu, vt tamen sit ens potẽtia qualis est materia, falsum autem, si sumatur pro eo, quod nec est actu, nec potentia ens: quo tamen pacto sumendũ foret, vt sequerẽtur cõtradicentes simul veræ. Aduerte autẽ, fieri ex aliquo, non idem esse hoc loco, atque fieri ex termino a quo, sed fieri ex subiecto.

Solutio ex distinctione entis actu, & potentia.

Solutio negatione consequẽtiæ.

h *Deinde verò eos*} Dissoluit eadẽ rationes negatione cõsequentiæ Quan-

quàm negatio triremis non conuenientis homini, vt ais, at negatio hominis nõ pugnat per se cum homine, ergo nec negatio triremis: quare neque huius contradictorium, quod est triremis, pugnabit cum homine: quod idem eodem modo concludi potest in reliquis.

nn *Et negatio dicatur.* } Supple, Et vicissim affirmatio, si negatio dicatur. Ita videtur supplere Alex.

δ' ἑτέρᾳ, ὃ μὴ ὑπάρχῃ αὐτῷ, οὐχ ὑπάρξῃ. λέγω δ', οἷς εἰ ἀληθὲς εἰπεῖν τ' ἄνθρωπον, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι καὶ οὐ τριήρης εἰ μὴ ἦν ἡ κατάφασις, ἀνάγκη καὶ nn τῷ ἀποφάσιν. εἰ δὲ μὴ ὑπάρχῃ ἡ κατάφασις, εἴγε ἡ ἀπόφασις ὑπάρξει μᾶλλον, ἢ ἡ αὐτή. *εἰ ἦν καὶ ἐκείνη ὑπάρξει, οὐ ἡ τριήρης. εἰ δ' αὕτη, οὐ ἡ κατάφασις. ταὐτὰ τε δὴ συμβαίνῃ τοῖς λέγουσι τὸν λόγον εἶναι, καὶ ὅτι οὐκ oo ἀνάγκη ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι. εἰ γὰρ ἀληθὲς ὅτι ἄνθρωπος, οὐκ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι οὐ τ' ἄνθρωπος, οὔτ' οὐκ ἄνθρωπος ἔσται: τοῦτο γὰρ δυοῖν, δύο ἀποφάσεις. εἰ δὲ μία ἐξ ἀμφοτέρων ἐκείνη, καὶ αὕτη μία ἂν εἴη ἀντικειμένη.

* Graeci codices ad τριήρης. 1. τριήρους, quod non mutandum. 2. τὸ ἐκφεύγειν τὴν ἔκφυσιν Pereum.

Ἔτι PP ἅμα δεῖ ἀπαντᾶν οὕτως ἔχῃ, οὐ ἔστι λευκὸν, οὐ οὐ λευκὸν, οὐ ὂν οὐκ ὄν, οὐ δεῖ ἄλλας φάσεις, ἀποφάσεις ὁμοιοτρόπως, ἢ οὔ, ἄλλα δεῖ μὴ τινας, δεῖ τινας δ' οὔ. οὐ εἰ μὲν μὴ δεῖ πάσας, αὖ ἂν εἶεν ὁμολογούμεναι. εἰ δὲ δεῖ πάσας, πάλιν ἅμα δεῖ καθ' ὅσων τὸ φῆσαι, ἀποφῆσαι, καθ' ὅσων ἀποφῆσαι, φῆσαι. ἅμα μὲν ὧν φῆσαι, οὐ ἀποφῆσαι, καθ' ὅσων δ' ἀποφῆσαι, οὐ πάντων φῆσαι οὐ εἰ μὴ οὕτως, εἶναι ἂν τι παγίως οὐκ ὂν οὐ αὖ βεβαία δόξα. ἀ εἰ τὸ μὴ εἶναι βέβαιόν τι οὐ γνώριμον, *βεβαιοτέρα ἂν εἴη φάσις ἡ ἀντικειμένη. εἰ δὲ ὁμοίως, οὐ ὅσα ἀποφῆσαι φάναι, καταφάσεις, ἀνάγκη ἤτοι ἀληθεῖς διαιροῦντα λέγειν, οἷς,

Negationes quid efficiant præpositæ enũciationibus.

* Alii παγίως.

Quarta ratio. pp *Præterea aut* } Addit quartam rationem, quæ huiusmodi est. Si contradicentes enunciationes sunt simul veræ, aut in omnibus ita res habet, aut in quibusdam. Si tantùm in quibusdam, certe in iis, in quibus non ita res habet (quod superius fatemur in substantialibus prædicationibus concedendum esse ostendebatur) in iis, inquam, dabuntur pronuntiata definitæ veritatis, hoc est, quæ ita sunt vera, vt opposita sint falsa, quod aduersarii minimè videntur velle. Sin autem in omnibus ita res habet, aut in quocunque est vera affirmatio, est etiam vera negatio,

negatio, & viciſſim, in quo negatio, & affirmatio, aut in quibus eſt vera affirmatio, eſt item vera negatio, non tamen vice verſa: hoc enim potiùs aliquis dixerit, quàm quòd, in quibuſcũque eſt vera negatio, ſit vera affirmatio. Quicquid enim eſt homo, poterit videri non eſſe homo, cùm poſſit videri aliquid, quod non admodum diſtet ab homine atque ita, illorum ſententia, quicquid eſt homo, poteſt nõ eſſe homo, & tamen non quicquid non eſt homo, continuò poteſt videri homo. Nemo enim punctum verbi cauſa aut lapillum hominem putet. Si ergo in quibuſcũque eſt vera affirmatio, eſt item vera negatio; non tamen vice verſa, in quibuſcũque negatio, & affirmatio, erit aliquid certè non ens, ideſt dabuntur negatiuæ certæ, ac definitæ veritatis, quibus nimirum repugnabit veritas oppoſitarum affirmationum, vt, punctum nõ eſſe hominem. Quòd ſi in genere negationum datur aliqua firmitas, maior ſanè dabitur in oppoſito genere affirmationis ſiquidem, vt, vel prima Dialecticæ rudimenta docẽt, veritas negatiuæ concludi, nequaquam poteſt, niſi ex veritate alicuius affirmatiuæ: veritas autem affirmatiuæ nunquam ex veritate negatiuæ concluditur: quod aperto argumento eſt, veritatem affirmatiuæ eſſe fundamentum veritatis negatiuæ. Ita ſit, vt dici non poſſit, in quibus eſt vera affirmatio, eſſe veram negationem, nõ tamẽ viciſſim, in quibus negatio, & affirmationẽ. Hoc enim nihil eſt aliud quàm dicere firmiorem eſſe veritatem negationum, quàm affirmationum. Quòd ſi hæc inter ſe reciprocantur, vt in quibuſcumque eſt vera affirmatio, ſit etiam negatio, & in quibus negatio, affirmatio, id fieri non poſſe deinceps oſtendit.

quod ipſis non conuenit, non conueniat. Exempli cauſa ſi verum eſt, hominẽ non eſſe hominem dicere perſpicuum eſt, & non triremem dici. Si igitur affirmatio alicui, & negatio dicatur neceſſe eſt. Si verò affirmatio non conuenit, negatio certè magis, quàm propria conueniet. Ergo ſi & illa ineſt, triremis etiam negatio inerit; quòd ſi hæc, & affirmatio. Et hæc igitur eueniunt iis, qui hanc ſententiam vſurpant, nec neceſſe eſſe aut affirmare aut negare dicunt. Nam ſi verum eſt, eſſe hominem & non hominem, perſpicuum eſt, nec hominem, nec nõ hominem fore: duorum enim duæ negationes ſunt. Quòd ſi illa vna eſt ex duabus conſtans, & hæc ſanè vna erit oppoſita.

Text. 16. *Præterea aut in omnibus ita res habet, eſtque album, & non album, & ens & non ens, atq; in cæteris affirmationibus, & negationibus eodẽ modo, aut non ita, ſed in quibuſdam ita habet, in quibuſdam non item. Si non in omnibus; hæ vtique certò conſtabunt. Si verò in omnibus, rurſum aut de quibuſcunque licet affirmare, licet negare, & de quibuſcunque negare, affirmare; aut certè de quibus quidem affirmare licet, licet etiam negare, non autem de quibuſcunque negare, affirmare. At ſi res quidem hoc pacto habeat, erit aliquid haud dubiè nõ ens, atque hæc firma erit opinio. Quod ſi ipſum non eſſe firmũ quiddam, notumque eſt, * firmior profectò erit oppoſita affirmatio. Sin autem eodem modo res habet, & quæcunque licet negare, licet affirmare; neceſſe eſt, aut diuidentem, verum dicere, veluti*

Verũ affirmationis ne gatiuæ fũdamentũ.

* *Aliàs, notior.*

qq *Sin autem &c.* Probat latè non reciprocari iſta inter ſe; vt, in quibuſcũque eſt vera affirmatio, ſit vera negatio, & in quibus negatio, & affirmatio, quod aduerſarii planiùs videntur dicere, cùm omnia incerta faciant. Probatio hæc eſt. Si fieri poteſt, vt iſto modo omnes contradicentes ſint ſimul veræ, aut id conceditur diuiſim, vt ſi dicas, hæc eſt vera, Socrates eſt albus, & hæc item vera, Socrates non eſt albus, aut coniunctim tantummodò, vt ſi dicas, hoc totum, Socrates eſt albus, & Socrates non eſt albus, eſt verum. Iam enim Ariſtoteles

teles hoc capite ad finem rationis primæ quosdam hoc posteriori modo re-
sponsuros suspicatus est. Si solum coniunctim, duo sequuntur absurda, Vnū est,
Prius ab surdum. quòd is, qui diuisim contradicentes pronunciat, nihil dicat, atque adeò nihil
sit in rerum natura, ne ipse quidē, qui loquitur aut se intelligere aliquid putat.
Nam, cum omnia diuisim affirmari possint, & negari, si nulla, nec affirmatio,
nec negatio diui
sim vera est, ni
hil omnino est.
Etenim si quic-
quam esset, saltē
contradicentes,
quæ aliquid esse
affirmarēt, veræ
essent. Alterum
Posterius absurdū est, quòd
omnia sint vnū,
id quod superiori
etiā ratione ostē
sum est. Nam si
Vide gra dationem omnes contradi-
cētes coniunctim
veræ sunt, omnia
vere dicuntur de
quolibet; Si om-
nia vere dicūtur
de quolibet, om
nia sunt omnibus
communia: Si o-
mnia omnibus
sunt communia,
nihil est vlli rei
propriū: Si nihil
vlli rei propriū
est, nulla est om
nino distinctio:
siquidem distin-
ctiones, nisi per
propria, fieri nul
lo modo possunt.
Quòd si cōtradi-
centes sunt veræ
diuisim, eadem
rerum confusio,
& indistinctio in
primis sequitur:
nihil enim re-
fert, siue diuisim,
siue coniunctim
omnia de omnibus dicantur. Deinde sequitur, omnes, quicquid dicant, verum
dicere. Aut enim dicunt affirmationem, aut negationem, quarum vtraque
ponitur vera; itémque omnes falsum dicere, cum vera dicentibus repugnent,
alioqui idē omnes dicerēt. Fit etiam, vt vnusquisque se falsum dicere fateatur,
si modò cùm loquitur dicat se ab aliquo discrepare. Quisquis enim ab aliquo
vera dicente discrepat, falsum dicit. Fit denique, vt cum huiusmodi homine
disputatio haberi non possit omnia enim affirmat, & omnia negat, & rursus
quamlibet

οἷς, ὅτι λευκόν, καὶ πάλιν ὅτι οὐ λευκόν, ἢ οὐ, καὶ εἰ μὲν
μὴ ἀληθὲς διαιρεῖται λέγειν, οὐ λέγεται ταῦτα,
καὶ οὐκ ἔστιν οὐδέν· ταὶ γὰρ μὴ ὄντα, πῶς ἂν φθέγξαιτο,
ἢ βαδίσειε; εἰ πάντα δ' ἂν εἴη ἕν, ὥσπερ καὶ πρότε-
ρον εἴρηται, καὶ ταὐτὸν ἔσται καὶ ἄνθρωπος, καὶ θεός,
καὶ τριήρης, καὶ αἱ ἀντιφάσεις αὐτῶν· * εἰ δ' ὁμοίως * Prolegē te Alexan-
καθ' ἑκάστου, οὐδὲν διοίσει ἕτερον ἑτέρου. εἰ γὰρ διοί- der ait.
σεταί τι, τοῦτ' ἔσται ἀληθὲς καὶ ἴδιον. ὁμοίως δὲ καὶ εἰ διαι- Idem habes supra nu-
ρεῖται ἐνδέχεται ἀληθεύειν συμβαίνειν τὸ λεχθέν. mero 12. ad fi-
πρὸς δὲ τούτῳ, ὅτι πάντες ἂν ἀληθεύοιεν, καὶ πάν nem textus.
τες ἂν ψεύδοιντο, καὶ αὐτὸς αὑτὸν ὁμολογεῖ ψεύ-
δεσθαι. ἅμα δὲ φανερὸν ὅτι οὐδενός ἐστι πρὸς
τοῦτον ἡ σκέψις· οὐθὲν γὰρ λέγει. οὔτε γὰρ οὕτως, ὥστ'
οὐχ οὕτως λέγειν, ἀλλ' οὕτως τε, καὶ οὐχ οὕτως·
εἰ δὲ πάλιν γε ταῦτα ἀπόφασιν ἅμφω, ὅτι οὐδ'
οὕτως, οὐχ οὕτως λέγειν, ἀλλ' οὕτως τε, καὶ οὐχ οὕ-
τως. εἰ γὰρ μή, ἤδη ἄν τι εἴη ὡρισμένον. ἔτι [11] εἰ Text. 57
ὅταν ἡ φάσις ἀληθὴς ᾖ, ἡ ἀπόφασις ψευδής, κἂν
αὖτη ἀληθὴς ᾖ, ἡ κατάφασις ψευδής, ὥστ' ἂν εἴη
ἅμα τὸ αὐτὸ φάναι καὶ ἀποφάναι ἀληθῶς, ἀλλ'
ἴσως φαίη ἂν τοῦτ' εἶναι τὸ ἐξ ἀρχῆς κείμενον.

Ἔτι [12] ἆρα ὁ μὴ ἔχων πῶς ὑπολαμβάνων, ἢ
μὴ ἔχων, διέψευσται, ὁ δὲ ἅμφω, ἀληθεύει; εἰ γὰρ
ἀληθεύει, τί ἂν εἴη τὸ λεγόμενον, * εἰ μὴ ὅτι τοιαύτη
τις ἂν τῶν ὄντων ἡ φύσις; εἰ δὲ μὴ ἀληθεύει, ἀλλὰ μᾶλλον
ἀληθεύει ὁ ἐναντίως ὑπολαμβάνων, ἤδη πῶς ἔχοι
ἂν τὰ ὄντα, καὶ τὸ ἀληθὲς ἂν εἴη, καὶ οὐχ ἅμα καὶ
οὐκ, ἀληθές. εἰ δὲ * Duæ se quentes particulæ desunt in Græcis codicibus, quas tamen fere omnes interpretes agnoscūt.

quamlibet affirmationem,& negationem inficiatur. Alioqui iam aliquid definitum ac certum ſtatueret,& non quodlibet aſſereret.

Idem Alenſis hoc loco.

rr *Præterea,ſi?* D. Thom.ait hanc argumentationem inniti definitionibus veri & falſi. Sed tamen id non apparet ex contextu. Alexander putat, non ideo Ariſt.illam inſtituere, vt aduerſarium conuincat (quippe quam fatetur etiam apud illum petere principium) ſed vt abſurditatem poſitionis illius reprehẽdat, quod rebus manifeſtiſſimis, & incõfeſſo veris repugnet. Verum,quia Ariſt.ſe ſtatim corrigit , potiùs videtur dicendum, nolle illum,vt habeatur ratio huius argumẽtationis. Sæpe enim accidit in ſcribendo vt mal. inſtituta per incuriam oratio e veſtigio emẽdetur, aut parum habere momenti ſignificetur.

Alia expoſitio.

Com.46. *veluti album eſſe.& rurſum,non album,aut non. Et quidem,ſi non accidit vt verũ dicat diuidens; nec profectò hæc dicit,nec omnino quicquam eſt: ea verò quæ non ſunt,quonam pacto aut loquentur,aut ambulabunt? Omnia etiam vnũ fuerint, quemadmodum & ante dictum eſt , idémque erunt.& homo & Deus & triremis, eorumq; negationes ; ſi enim ſimiliter de vnoquoq; dicentur, nihil alterum ab altero differet. Nam ſi differet, illud iam verum,ac proprium erit.Eodẽ verò mõdo accidit id, quod dictum eſt,ſi diuidentem verũ dicere contingat. Adhæc,omnes vera dicent,& omnes mentientur , atque adeo ſeipſum quiſque mentiri confitebitur. Simul autem manifeſtum eſt,de nulla re cum hoc homine eſſe diſputationem : nihil enim dicit. etenim neque ita ait, neque non ita,ſed ita & non ita:ac rurſus horum vtrumque negat,nec ita,nec non ita,dicẽs,ſed ita, & non ita.Si enim non hoc modo res haberet.aliquid iam definitum eſſet .* ¶ *Præterea* rr *ſi cùm affirmatio vera eſt negatio falſa ſit. & cùm hæc eſt vera,affirmatio ſit falſa non licebit vtique idem ſimul verè affirmare ac negare.At forſitan dicant,hoc illud eſſe,quod initio poſitum erat.*

Text.17.

Præterea ff *an is, qui aut modo aliquo rem habere,aut nõ habere exiſtimat,mentitur,is autem, qui vtrumque putat, verum dicit? Si enim verum dicit,quid aliud quæſo fuerit id quod dicitur,quã quòd talis ſit rerum natura? Sin autem non verũ dicit,ſed is potiùs , qui illo modo exiſtimat,iam profectò res modo aliquo habebunt,idque verum erit,non item ſimul & non verum.*

ff *Præterea,is n?* Adhibet quintam rationem, quæ etſi obſcura eſt,tamen videtur ſumi ex conſenſione,ſeu correſpondentia rerum , & exiſtimationis, atque in hũc modum colligere. Aut is ſolus verum dicit , qui exiſtimat rem quamque vno modo ſe habere,vtpotè eſſe talem , vel non eſſe talem, aut potiùs,qui exiſtimat, res omnes habere vtroque modo : ſi is ſolus , qui putat res omnes habere vtroque modo:ergo, cùm huius ſententiæ , quæ plane pugnat cum ipſa rerum experietia, nulla ratio reddi poſſe videatur, confugiendum erit ad rationem illam Heracliti, Sic eſſe, quia ſic fert natura rerum , quia nihil ineptius : ſi verò is ſolus , qui putat res vno modo tantùm ſe habere , ergo vno modo tantùm ſe habent (reſpondent enim ſibi mutuò res, & veræ exiſtimationes)quo fit,vt dẽtur pronunciata,quæ ita ſint vera,vt non ſint etiam falſa. Quòd ſi quis occurrens dicat, neminem dicere ſolum verum , aut ſolum falſum , infert Ariſt. ſequi ex hac reſponſione,fieri non poſſe,vt quiſquam loquatur,ſi modo dicat ſe loqui. Falsò enim id affirmabit,vt ex hac reſponſione patet. Quòd ſi quis eo pergat inſaniæ, vt ad vitanda hæc abſurda dicat neminem cùm loquitur,certã aliquã exiſtimat omnem habere de rebus,ſed ſimul oppoſitas , proinde non ſequi dari aliquid

Quinta ratio.

Heraclitii ineptia ratio.

Quòd

aliquid falsum, sed omnia esse vera (siquidem falsum in dissensione rerũ & existimationis positum est) is sanè à stirpibus nihil distabit, vt supra dictum est

tt *Hinc & illud*} Sextam rationem auspicatur ex is, quæ proxime dixerat. Sumpto enim argumẽto ex ea existimatione quam habemus de rebus expetẽdis, & fugiendis, non tam probat, contradicẽtes non esse simul veras, quàm, neminem id sibi in mẽtem inducere ne eos quidẽ, qui primum principium inficiantur; quod quidẽ dixerat extrema parte superioris capitis. Ratio hunc in modum habet. Siquis putet contradicẽtes esse simul veras, is certe, cùm deliberat de reb' amplectendis, aut fugiẽdis, æquè se habebit ad earũ prosequutionem, & fugam: æquè enim Megarensis aliquis putabit, bonũ esse proficisci Megarã, & nõ proficisci, & quilibet cùm primũ surgit, æque putabit bonum esse ruere in puteũ, aut præcipitium, & nõ ruere: atqui nemo æquè se habet ad fugã, & prosecutionem rerum, siquidem quasdam potius quærit, quàm fugiat: alias potiùs fugit, quàm quærat non putat igitur, saltem in rebus prosequendis & fugiẽdis, contradicẽtes esse simul veras. Quòd si in his rebus non simul approbat cõtradicentes, par ratio est, vt non putet æquè verũ esse, Socratem esse hominẽ, & non esse hominem, mel esse dulce, & non esse dulce, & sic in cæteris.

Sexta ratio.

εἰ δὲ ὁμοίως ἅπαντες καὶ ψεύδονται καὶ ἀληθῆ λέγουσιν. οὔτε φθέγγεσθαι, οὔτε εἰπεῖν τῷ τοιούτῳ ἐστὶν: ἅμα γὰρ ταυτά τε, καὶ οὐ ταυτὰ λέγει εἰ δὲ μηθὲν ὑπολαμβάνει, ἀλλ' ὁμοίως οἴεται, καὶ οὐκ οἴεται, τί ἂν διαφερόντως ἔχει τῶν πεφυκότων;

Ὅθεν tt καὶ μάλιστα φανερόν ἐστιν ὅτι οὐθεὶς οὕτω διάκειται, οὔτε τῶν ἄλλων, οὔτε τῶν λεγόντων τὸν λόγον τοῦτον. διὰ τί γὰρ βαδίζει μεγάραδε, ἀλλ' οὐχ ἡσυχάζει οἰόμενος βαδίζειν; οὐδ' εὐθέως ἕωθεν πορεύεται εἰς φρέαρ, ἢ εἰς φάραγγα, ἐὰν τύχῃ; ἀλλὰ φαίνεται εὐλαβούμενος, ὡς οὐχ ὁμοίως οἰόμενος μὴ ἀγαθὸν εἶναι τὸ ἐμπεσεῖν, καὶ ἀγαθόν. δῆλον ἄρα, ὅτι τὸ μὲν βέλτιον ὑπολαμβάνει, τὸ δ' οὐ βέλτιον. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ μὲν ἄνθρωπον, τὸ δ' οὐκ ἄνθρωπον, καὶ τὸ μὲν γλυκὺ, τὸ δὲ οὐ γλυκὺ ἀνάγκη ὑπολαμβάνειν. οὐ γὰρ ἐξ ἴσου ἅπαντα ζητεῖ, καὶ ὑπολαμβάνει ὅταν οἰηθῇ βέλτιον εἶναι τὸ πιεῖν ὕδωρ καὶ ἰδεῖν ἄνθρωπον, εἶτα ζητεῖ αὐτά. καί τοι ἔδει γε, εἰ ταυτὸν ἦν ὁμοίως καὶ ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος: ἀλλ', ὅπερ ἐλέχθη, οὐδεὶς ὃς οὐφαίνεται τὰ μὲν εὐλαβούμενος, τὰ δ' οὔ. ὥστε, ὡς ἔοικε, πάντες ὑπολαμβάνουσιν ἔχειν ἁπλῶς, εἰ μὴ περὶ ἅπαντα, ἀλλὰ περὶ τὸ ἄμεινον καὶ χεῖρον. εἰ uu δὲ μὴ ἐπισταμένοι, ἀλλὰ δοξάζοντες, πολὺ μᾶλλον ἐπιμελητέον ἂν εἴη τῆς ἀληθείας, ὥσπερ καὶ νοσώδει ὄντι ἢ ὑγιεινῷ, τῆς ὑγιείας. καὶ γὰρ ὁ δοξάζων πρὸς τὸν ἐπισταμένον, οὐχ ὑγιεινῶς διάκειται πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Text. 18.

¶ Ἔτι

Responsio pro aduersarijs.

uu *Quòd si non scient...*} Dicerent aduersarii, Quòd aliquis in rebus agendis hanc potiùs partem contradictionis amplectatur, quàm illam, non ex eo nasci, quod

quòd certò sciat, hanc esse amplectendam, illam refutandam, sed ꝙ ita verisimiliter opinetur: verisimilem autem existimationem de approbatione vnius contradicentis, non excludere omnino veritatem alterius. Ac posset quidem Arist. his statim occurrere, saltem hac ratione perspicuum esse, non omnes contradicentes, eorum iudicio, æquè veras esse, vt videntur docere. Verùm hac responsione quasi perspicua prætermissa, ad hoc saluberrimum documentũ reprehensioni coniunctum se conuertit. Quòd more ægrotorum, qui suum morbũ agnoscunt, cùm nihil se certò scire, sed solùm opinari fateantur, diligentius curare deberent, vt veram de rebus scientiam assequerentur. Cognitio enim, quæ verisimilitudini, siue probabilitati innititur, est infirma quædã notitia rerum, quæ tamen diligenti inquisitione in certam scientiam potest cõualescere: quod sanè apud eos accideret, si primis principiis, quæ sunt veræ scientiæ fontes, nõ repugnarent. Itaque vt ægrotãti (quod ait Alexãder) non res ipsæ sunt accusandæ, quasi nihil salubritatis habeant, sed curandum est, vt medicamentis salubribus adhibitis conualescat, Sic valentibus, qui inchoatam cognitionem habent, danda opera est, vt perfectam scientiam nanciscantur. Potest & aliter intelligi respõsio Aristotelis, quasi ita dicat, Si opinio vos mouet, vt alteram potius partem amplectamini, cùm opinio sit infirma cognitio, ad eius perfectionem aspirare debetis: perfecta autẽ cognitio de rebus amplectendis, & fugiendis, si res ipsæ in se spectentur, in eo posita est, vestra sententia, vt omnes æquè sint amplectendæ, & non amplectendæ, fugiẽdæ, & non fugiendæ: igitur hoc ipsum curare deberetis, vt neque amplecteremini quas approbatis, nec reiiceretis quas repudiatis, sed stirpium more nihil probabilitate earum ad agendum moueremini: quòd vtique esset, culmen vestræ Philosophiæ attingere.

Documentum.

Quòd si omnes æquè & mentiuntur & vera dicũt; ei certè qui talis est, nec loqui, nec dicere quicquã licet: simul enim & hæc, & non hæc dicit. Si verò nihil existimat, sed æquè putat, atq; non putat; quid quæso inter hunc & stirpes intersit?

Text. 18. *Hinc* [tt] *& illud apertissimum est, neminem nõ modo cæterorũ, sed ne eorum quidem, qui ista dicunt, hoc pacto affectũ esse. Cur enim Megaram proficiscitur, nec quiescit existimãs proficiscendũ? nec verò summo manè mox in puteum pergit, aut in præcipitium, si forsitan occurrat? at cauere videtur; vt qui non æquè bonum atque non bonum esse existimet in illa ruere. Perspicuum est igitur, huiusmodi hominem hoc quidem melius, illud verò non melius esse existimare. Quòd si ita est, & hoc profectò hominẽ esse, illud non hominem: hoc dulce, illud non dulce existimet necesse est. Neq; enim omnia ex æquo quærit atque approbat, cùm melius esse iudicat aquã bibere, & hominẽ videre, deinde ea ipsa quærit. At oportebat sanè si æquè idẽ esset homo, atque non homo: sed, quemadmodum dictũ est, nemo est, qui nõ alia cauere videatur, alia non itẽ. Itaque omnes, vt videtur, si non in omnibus, certè in genere melioris & deterioris, vno modo rẽ habere existimãt. Quòd* [uu] *si non scientia sed opinione ducuntur; multò magis danda est veritati opera; quẽadmodum & ægrotanti, quàm valenti magis adhibenda est sanitatis cura. Qui enim opinatur, si cum sciente conferatur, non benè ad veritatem affectus est.*

Præterea

Alias sensus.

xx *Præterea, si vel maxime*} Adiungit septimam ac postremam rationem ex gradibus veritatis desumptam hoc modo. Etsi demus, verissimum esse, quod aduersarii aiunt, in omnibus affirmationem, & negationem esse simul veras, tamen hoc negari non potest, quin concedendi sint in rerum natura veritatis

Septima ratio.

gradus, vt alia dicantur magis vera, alia minùs: hoc autem dato, necessariò concedendum est, non in omnibus rebus contradicentes esse simul veras: nullo igitur modo id asserendum est. Maiorem ita probat, Nam vt illis concedamus, binarium esse numerum parem, & non parem, idémque de ternario asseramus: veriùs tamen conuenit binario esse parem, quàm ternario. Eodémque modo, etsi, illorum sententia, tum quatuor, tum etiam mille sint quinque, & non quinque; minùs tamé falsum est, ac proinde veriùs, quatuor, quàm mille, esse quinque. Minorem probat ex eo, quia ideò aliquid dicitur verius, quia est absoluto vero propinquius, id est, ei, quod ita verum est, vt nullo etiam modo sit falsum, quemadmodũ id dicitur leuius, quod propinquius est leui non habenti quicquam grauitatis. Cæterum, quia hoc fortè non concedetur ab aduersario, satis esse ait Aristoteles ad probationem minoris, quòd detur in rerum natura aliud alio verius, aut saltem minùs falsum, vt ostensum est. Hinc enim rectè sequitur, aliquam contradictionis partem dari posse ita veram, vt opposita vera nó sit. Quæ enim dixerit priorem partem huius contradictionis, Bonum est famelico sumere cibum, Non bonum est famelico sumere cibum; vel huius, Binarius est numerus par; Binarius non est numerus par, esse veriorem, seu minùs falsam posteriori, ita vera erit, vt opposita non sit vera.

Verius quid.

Ἔτι [xx] εἰ ὅτι μάλιστα πάντα οὕτως ἔχει, καὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τό γε μᾶλλον καὶ ἧττον ἔνεστιν ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων: οὐ γὰρ ἂν ὁμοίως φήσαιμεν εἶναι τὰ δύο ἄρτια, καὶ τὰ τρία, οὐδ' ὁμοίως διέψευσται ὁ τὰ τέτταρα πέντε οἰόμενος, καὶ ὁ χίλια. εἰ οὖν μὴ ὁμοίως, δῆλον ὅτι ἅτερος ἧττον: ὥστε μᾶλλον ἀληθεύει. εἰ οὖν τὸ μᾶλλον, ἐγγύτερον, εἴη γε ἄν τι ἀληθὲς, οὗ ἐγγύτερον τὸ μᾶλλον ἀληθές. κἂν εἰ μή ἐστιν, ἀλλ' ἤδη γέ τί ἐστι βεβαιότερον, καὶ ἀληθινότερον, καὶ τοῦ λόγου ἀπηλλαγμένοι ἂν εἴημεν τῶν [yy] ἀκράτου, καὶ κωλύοντός τι τῇ διανοίᾳ ὁρίσαι.

Κεφ. Ε'.

Ἔστι [a] δ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς δόξης, καὶ ὁ Πρωταγόρου λόγος, καὶ ἀνάγκη ὁμοίως ἄμφω αὐτοὺς, ἢ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι. εἴτε [b] γὰρ τὰ δοκοῦντα πάντα ἐστὶν ἀληθῆ, καὶ τὰ φαινόμενα, ἀνάγκη πάντα ἅμα ἀληθῆ, καὶ ψευδῆ εἶναι: πολλοὶ γὰρ τἀναντία ὑπολαμβάνουσιν ἀλλήλοις, καὶ τοὺς μὴ ταὐτὰ δοξάζοντας ἑαυτοῖς, διεψεῦσθαι νομίζουσιν. ὥστ' ἀνάγκη τὸ αὐτὸ εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι. καὶ [c] εἰ τοῦτ' ἔστιν, ἀνάγκη τὰ δοκοῦντα εἶναι, πάντα ἀληθῆ: τὰ ἀντικείμενα γὰρ δοξάζουσιν ἀλλήλοις οἱ διεψευσμένοι, καὶ ἀληθεύοντες. εἰ οὖν ἔχει τὰ ὄντα οὕτως, ἀληθεύουσι πάντες. ὅτι μὲν οὖν ἀπὸ [d] τῆς αὐτῆς εἰσι διανοίας ἀμφότεροι οἱ λόγοι, δῆλον. ἔστι

Text. 13

ŷy *Ab eaque insana*} Intemperatam vertit Bessario. Vtrumque autē dici poteſt, cùm hæc ſententia non ſolùm tollat de medio omnem diſtantiam boni, ac mali, quo appetitus coercetur, & temperans fit, ſed etiam diſcrimen veri, ac falſi quo intellectus rectè, ac ſanè iudicat. Quòd autem Argyropylus, Miram, vertit, ad admirabilem licentiam omnia affirmandi, & omnia negādi, qua directò notatur hæc ſententia, referri poteſt; quæ ipſa ſumma eſt inſania, & intēperantia, tum appetitus, tum etiam intellectus. *Inſaniæ negantis primum principiū*

Præterea xx *ſi vel maximè ſic, & non ſic habeant omnia; ineſt tamen in rerum natura magis & minùs: neque enim æquè paria eſſe duo, ac tria dixerimus: nec decipietur æquè is, qui quatuor, atque is, qui mille, quinque eſſe exiſtimauerit. Quòd ſi non æquè decipiuntur; perſpicuum eſt: alterum minùs decipi: quo fit, vt magis verum dicat. Si ergo id, quod magis tale dicitur, propiùs accedit; erit profectò aliquid verum, cui magis verum, ſit magis propinquum. Quòd ſi non eſt, at certè aliquid iam firmius, ac verius eſt; ab* yy *eaq; inſana ſententia, & quæ prohibet quicquam mente definire, liberi erimus.*

Capitis quinti Explanatiò.

AB *eadem verò*} Diſputauit hactenus communiter aduerſus eos omnes, qui primum principium negauerunt; nunc diſputaturus ſpeciatim contra duo genera Philoſophorum, qui diuerſis de cauſis in hanc abſurdam philoſophādi rationem inciderunt: docet initio huius capitis, nihil eſſe diſcriminis inter opinionem Protagoræ Sophiſtæ, atque eam quæ recitata, & impugnata eſt. Dicebat enim Protagoras, quicquid videtur cuilibet, ſiue exteriori ſenſu, ſiue qualibet interiori cognoſcendi facultate, verum eſſe. Docet igitur, Protagoræ opinionem effici ex ea, quæ impugnata eſt, & viciſſim impugnatā ſententiam ex Protagoræ opinione: ac proinde ambas pari ratione veras eſſe, aut falſas. Protagoram narrat Socrates apud Platonem in Menone amplius quadraginta annos pecuniæ cumulandæ cauſa iuuentutē inſtituiſſe, totóque eo tēpore clarū extitiſſe. *Inſtitutiō auctoris in hoc lib.* *Protagoræ ſententia.* *Eius vitæ inſtitutiō.*

Caput ŷ.

Text. 19. B *eadem verò opinione, Protagoræ etiam ſententia naſcitur, & æquè neceſſe eſt, vtramque aut eſſe, aut non eſſe. Nam* b *ſi omnia, quæ videntur, & quæ apparent, vera ſunt; neceſſe eſt, omnia ſimul & vera, & falſa eſſe: multi enim contraria inter ſe opinantur, & eos, qui non eadem, quæ ipſi ſentiunt, falli exiſtimant. quo fit, vt neceſſe ſit rem eandem & eſſe, & non eſſe. Quòd* c *ſi ita res habet; neceſſe eſt, ea quæ videntur, vera eſſe omnia: oppoſita enim inter ſe opinantur ij, qui falluntur, & qui verum dicunt. Ergo ſi ea, quæ ſunt, hoc pacto habent; verum profectò omnes dicunt. Atque vtramque ſententiam ex* d *eadem intelligentia proficiſci perſpicuum eſt.*

b *Nam ſi omnia*} Oſtendit impugnatam ſententiam colligi ex Protagoræ opinione.

c *Quod ſi ita res*} E contrariò oſtendit, Protagoræ opinionem ex impugnata ſententia effici.

d *Ex eadem intelligentia*} Hoc eſt, idem valere, ac proinde pari ratione veras eſſe, aut falſas.

e *Congrediendi vero*] Duo fuerunt Philoſophorum genera (ſi tamen omnes Philoſophorum nomine digni ſunt) qui contra primi principii præſcriptum, contradicentes ſimul veras eſſe dicebant. Alii enim fallacibus rationibus ſeducti, cùm eas ſoluere non valerent, ita eſſe non modò verbis, ſed mente etiam aſſerebant; non abſolutè tamen, vt ſupradiximus, cùm principio illo nihil notiùs reperiri poſſit; ſed quatenus rationibus oppoſitũ concludẽtibus reſiſtere nequibant. Qua de cauſa Ariſt. fieri nõ poſſe docuit, vt quiſquã rem eãdem ſimul eſſe, ac non eſſe exiſtimet. Alii verò, nec rationibus fallacibus circumſcripti, nec vllo alio errore mentis delũſi, ſed ſolo cõtentionis ſtudio eam ſententiam contra primi principii manifeſtiſſimã veritatem defẽdere nõ dubitabãt, quod ſperarẽt, ſe nulla ratione poſſe redargui. Docet ergo Ariſt. non eodem modo aduerſus vtroſque diſputandum eſſe. Priores enim quoniam dubitando, hoc eſt rationibus alicuius momẽti, & quæ dubitationem aliquam afferre queunt, in eam negationem inciderunt, cum morbo mentis laborent, adhibita ſolutione rationum ſanari facilè poſſunt. Neque enim pertinaciter, aut gloriæ aucupandæ cauſa ſuam ſententiam defendunt, ſed vi tantummodo rationum coacti, quæ ſi ſoluantur, nihil eſt quod amplius requirãt. At poſteriores cùm ſanum habeãt iudicium, nec eam ſententiam aſtruant, niſi fieri di putãdi facultate, quia exiſtimant, ſe nullo pacto poſſe conuinci, ſola redargutione curandi ſunt, hoc eſt ſola ſuæ ipſorũ orationis repugnantia, quo pacto ſuperiori capite cõmuniter contra oẽs primi principii euerſores diputatũ eſt.

Duo Philoſophorũ genera.

Nõ eſſe eodem modo aduerſus vtroſque diſputandum.

Quæ in re inſumatur huius capitis diſputatio

Hæc cùm ita ſint, contra priores diputat Ariſt. toto hoc cap. adducendis primum ac ſoluendis rationibus quibus illi mouebantur. Contra poſteriores autem partim diſſeruit cap. ſuperiori, partim diſputabit cap. 6.

Hoc loco verbum ἔκστασις, ſiue occurſus, quorundam interpretum ſententia

ἔστι δ' οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος πρὸς ἅπαντας τὸν ἐντεύξεως, οἱ μὲν γὰρ πειθοῦς δέονται, οἱ δὲ βίας. ὅσοι μὲν γὰρ ἐκ τοῦ ἀπορῆσαι ὑπέλαβον οὕτως, λύτων εὐπετὴς ἡ ἄγνοια· οὐ γὰρ πρὸς τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν ἡ ἀπάντησις αὐτοῖς. ὅσοι δὲ λόγου χάριν λέγουσι, τούτων δ' ἔλεγχος ἴασις τοῦ τ' ἐν τῇ φωνῇ λόγου, καὶ τοῦ ἐν τοῖς ὀνόμασιν.

Ἐλήλυθε δὲ τοῖς διαποροῦσιν αὕτη ἡ δόξα ἐκ τῶν αἰσθητῶν, ἡμὲν τοῦ ἅμα τὰς ἀντιφάσεις, καὶ ταὐναντία ὑπάρχειν, ὁρῶσιν ἐκ ταυτοῦ γινόμενα, τἀναντία. εἰ οὖν μὴ ἐνδέχεται γενέσθαι τὸ μὴ ὂν προϋπῆρχεν ὁμοίως τὸ πρᾶγμα ἄμφω ὄν, ὥσπερ καὶ Ἀναξαγόρας μεμίχθαι πᾶν ἐν παντὶ φησι, καὶ Δημόκριτος. καὶ γὰρ οὕτως τὸ κενὸν, καὶ τὸ πλῆρες ὁμοίως καθ' ὁτιοῦν ὑπάρχειν μέρος, καίτοι τὸ μὲν ὂν τοῦτον εἶναι, τὸ δὲ μὴ ὄν. ¶ πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἐκ τούτων ὑπολαμβάνοντας, ἐρῶμεν, ὅτι τρόπον μέν τινα ὀρθῶς λέγουσι, τρόπον δέ τινα ἀγνοοῦσι. τὸ γὰρ ὂν λέγεται διχῶς. ὡς ἔστιν ὃν τρόπον ἐνδέχεται γίγνεσθαί τι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἔστι δ' οὐκ οὖν, καὶ ἅμα τὸ αὐτὸ εἶναι ὄν, καὶ μὴ ὄν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ αὐτὸ ὄν. δυνάμει μὲν γὰρ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ εἶναι τἀναντία, ἐντελεχείᾳ δ' οὔ. ἔτι δ' ἀξιώσομεν αὐτοὺς ὑπολαμβάνειν καὶ ἄλλην οὐσίαν

Text. 10.

tentiâ ad redarguentes pertinet, vt sit sensus {horũ non orationi, sed menti occurrendũ est.} Verùm nos, quia dictio αὐτῷ magis cũ verbo ἀπάντησι, quàm cum verbis τὴν λόγον, & τὴν διάνοιαν videtur iungi, ad eos potiùs, cõtra quos hoc loco disseritur, illud referendũ putauimus. Hi.n. cum primum principium negant, veris Philosophis se opponunt; siue mente id faciant fallacibus rationibus impediti; siue sola voce, & cõtentionis studio.

Congrediendi[e] *verò modus non idem est cũ omnibus. Alij enim persuasione, alij vi indigent. Qui enim dubitando eò progressi sunt, vt ita existimarent; eorum ignoratio facilè sanari potest: neque enim eorum contentio de sermone est, sed de intelligentia. Qui verò disputationis gratia ita dicunt, eorum curatio redargutio est eius orationis, quæ & in voce, & in nominibus posita est.*

Orta[f] *est autem in ijs, qui dubitãt, opinio hæc ex ijs, quæ sensibus percipiũtur; contradicentia, inquam & contraria inesse; cùm ex eodem cõtraria fieri cernerent. Itaque si id, quod non est, fieri nequit, iam antè profectò res erat vtrumque, quemadmodum & Anaxagoras ait, rẽ quãuis in quauis mistã esse, & Democritus item. Nam & hic inane plenúmq; æquè in quauis parte esse tametsi horum alterum ens, alterum non ens esse existimat.* ¶ *Eos*[g] *igitur, qui ex his ducũtur, partim rectè dicere, partim ignorare dicemus. Duobus.n. modis dicitur ens. Itaque est quo pacto aliquid ex non ente fieri possit, est itẽ quo non possit; idemq; simul sit non ens & non ens; non tamẽ eadem ratione. Nam potestate idem simul cõtraria esse potest; actu non item. Deinde*[h] *verò eos rogabimus, vt aliam quoque rerum substantiã esse existi-*

1. Met. c. 4. & 1. Phy. c. 4. tex. 32. 33. & 34.

textus 20

f *Orta est autem*} Proponit argumenta, quibus Anaxagoras, & Democritus adduci potuerunt, vt cõtradicentes simul veras admitterent, vt quidam eos admisisse existimabant: aitque, illa, ex generatione rerum ortũ habuisse. Nam cum Anax. videret ex eadẽ re fieri cõtraria, vt aerem, & terrã ex aqua, persuasúmque haberet ex nõ ente nihil fieri; colligebat, in qualibet eadem re inesse simul cõtraria, ac proinde cõtradicentia. Putabat.n. nõ alia ratione entia gigni posse ex entibus, nisi vnumquodque similare corpus ex infinitis corpusculis eiusdem naturæ in eadẽ re latẽtibus coalesceret, vt 1. lib huius operis, & 1. Phy. habes. Democr. verò. cũ experiretur, ignẽ fieri ex nõ igne, & aquã ex non aqua, & ita cætera ex non talibus, qualia essent, quæ gignerẽtur, demonstratũ existimabat, in quauis re, atque adeo in quauis cuiusq; rei particula, esse simul ens & nõ ens, quæ quidẽ plenũ, ac vacuũ appellabat. Ita putabat vterq; rectè collig., rẽ quamlibet esse simul, & nõ esse.

Ratio Anaxagoræ.

Democriti ratio.

g *Eos igitur.*} Dissoluit proposita argumenta primum quidẽ, distinctione entis actu, & potẽtia, deinde negatione consequẽtiæ. Quod.n. Anaxag. sumebat' nihil fieri ex non ente, verũ quidẽ est, si non ens sumatur pro eo, quod non est potentiâ hoc est, pro eo, quod esse nõ potest, falsum autem si sumatur, pro eo quod nõ est actu: omnia.n. fiunt ex materia, quæ nõ est ens actu, sed potentia, id est, quæ secundùm se non pertinet ad certa aliquã speciẽ rei naturalis, sed per formã pertinere potest. Proinde non sequi siue omnia, siue contraria esse actu in eadẽ re, sed potestate duntaxat, quo quidẽ pacto ex cõtrariis non sequũtur contradicentia. Quod verò Democr. econtrariò sumebat, quodlibet ens fieri ex non ente, verũ quidem esse si non ens sumatur pro eo, quod ita nõ est ens actu, vt tamen sit ens potẽtia qualis est materia; falsum autem, si sumatur pro eo, quod nec est actu, nec potentia ens: quo tamen pacto sumendũ foret, vt sequerẽtur cõtradicentes simul veræ. Aduerte autẽ, fieri ex aliquo, non idem esse hoc loco, atque fieri ex termino a quo, sed fieri ex subiecto.

Solutio ex distinctione entis actu, & potentia.

Solutio negatione consequẽtiæ.

h *Deinde vero eos*} Dissoluit easdẽ rationes negatione cõsequentiæ Quan-

quã.n. quis admittat, effici ex illis, vt in rebus sensibilibus, & mutationi obnoxiis dentur cõtradicẽtes simul veræ, tamen nõ efficitur vt dentur in omnibus, quippe cùm præter res sensibiles sint aliæ quædã substantiæ omnis mutationis expertes, in quibus rationes propositæ nihil cõficiunt. Quanquam vero Arist. hoc dicere potuit accõmodatè ad suam sententiã de substãtiis separatis, potiùs tamẽ videtur hoc loco Platonis partes agere, alludẽs ad ideas, vt D. Thom. existimat. Id enim significãt verba illa, Rogabimus & aliam substantiã eorũ, quæ sunt, &c. Nã nec dixisset Arist. rogandos esse illos, vt substantias separatas à se positas admitterẽt, quas necessaria ratione se inuexisse existimabat, nec etiam illæ dici possunt substantiæ, siue essẽtiæ rerum, quales dicebantur apud Platonem ideæ. Hunc tamen locũ trãstulit Argyropylus accõmodatè ad Arist. sententiam hunc in modũ: Et insuper eos admonebimus, & aliam in ratione rerũ substantiam esse eximare, &c. Quæ lectio Græco contextui haud satis respondet.

οὐσίαν εἶναι τῶν ὄντων, ἢ οὔτε κίνησις ὑπάρχει, οὔτε φθορὰ, οὔτε γένεσις τὸ παράπαν. *Lectio 19. p. 4. Text. 21.*

Ὁμοίως [i] δὲ καὶ ἡ περὶ τὰ φαινομένα ἀλήθεια, ἐνίοις ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐλήλυθε. τὸ μὲν γὰρ ἀληθὲς οὐ πλήθει κρίνεσθαι οἴονται προσήκειν, οὐδὲ ὀλιγότητι, τὸ δ' αὐτὸ, τοῖς μὲν γλυκὺ γευομένοις δοκεῖ εἶναι, τοῖς δὲ πικρόν. ὥστ' εἰ πάντες ἔκαμνον, ἢ πάντες παρεφρόνουν, δύο δ' ἢ τρεῖς ὑγίαινον, ἢ νοῦν εἶχον δοκεῖν ἂν τούτους κάμνειν, καὶ παραφρονεῖν, τοὺς δ' ἄλλους, οὐ. Ἔτι δὲ πολλοῖς τῶν ἄλλων ζώων τἀναντία φαίνεσθαι, καὶ ἡμῖν, καὶ αὐτῷ δ' ἑκάστῳ πρὸς αὐτὸν οὐ ταυτὰ κατὰ τὰ αἴσθησιν ἀεὶ δοκεῖν. ποῖα οὖν τούτων ἀληθῆ ἢ ψευδῆ, ἄδηλον. οὐθὲν γὰρ μᾶλλον τάδε ἢ τάδε ἀληθῆ, ἀλλ' ὁμοίως. Διὸ Δημόκριτός γέ φησιν, ἤττοι οὐθὲν εἶναι ἀληθὲς, ἢ ἡμῖν γ' ἄδηλον. ὅλως [k] δὲ διὰ τὸ ὑπολαμβάνειν, φρόνησιν μὲν τὴν αἴσθησιν, ταύτην δ' εἶναι ἀλλοίωσιν, τὸ φαινόμενον κατὰ τὴν αἴσθησιν, ἐξ ἀνάγκης ἀληθὲς εἶναί φασιν. ἐκ [l] τούτων γὰρ καὶ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ Δημόκριτος, καὶ τῶν ἄλλων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἕκαστος, τοιαύταις δόξαις γεγένηνται ἔνοχοι. καὶ γὰρ Ἐμπεδοκλῆς μεταβάλλοντας τὴν ἕξιν, μεταβάλλειν φησὶ τὴν φρόνησιν. Πρὸς

Refutatio eorũ, qui dicebant, quicquid videtur, cuilibet, verũ esse. Primum argumentum eorũ, qui quicquid apparet, verum esse dicebant.

i *Sed & veritas*] Proponit sententiã eorũ, qui propterea cõtradicentes simul veras admittebãt, quòd putarẽt quicquid verũ esse apparet, verũ esse. Qua in re primùm docet, hanc sententiã ex rebus etiam sensibilibus profectã fuisse, quod paulò pòst, qua ratione acciderit exponet, tum tria eorum argumenta proponit. Primũ est, Si qua est ratio, ob quã non quicquid verũ apparet, verum fit, ea est maxime. quia cũ homines cõtraria sentiunt, iudiciũ veri, & falsi penes plures est, hoc autem non est dicendũ, ergo nec illud. Maior ab illis ex eo forsitan perspicua supponebatur, quia natura nõ deficit in pluribus, sed in paucioribus. Minorẽ ex eo ostendebãt, quia si iudicium veri, & falsi ex multitudine, & paucitate eorum, qui hanc, vel illam partẽ approbant, metiendum esset, cùm mel à rectè valentibus iudicetur dulce, ab ægrotis autẽ amarũ, virtúsque ab homine sanæ mentis dicatur amplectẽda, ab insano autem, & peruersæ mentis repudiãda: si duobus, aut tribus exceptis cæteri omnes ægrotarent, aut insani essent, iam ægroti, & insani essent valentes, ac mentis cõpotes, qui

qui autē rectè valent, ac mentis sunt suæ, ægrotarent, ac insanirent, siquidem apud vos iudiciū de sapore, ac virtute penes eos tantùm est, qui rectè valēt, ac sanæ sunt mētis. Si hoc igitur absurdū est, vt dicitis, efficitur, vt nō ex multitudine, & paucitate hominū metiendū sit iudicium veri, & falsi, sed quod cuique videtur verum, id planè verū sit. Cæterùm, quia diceret aliquis, nō quod pluribus videtur, id solum, ac semper verū esse, sed quod iis, qui corpore, ac animo rectè valent, hoc secundum argumentū adhibebāt. Brutæ animātes cū rectè valēt, contra atque nos, dum bene habemus, de plerisque rebus iudicant: quod enim pabulum approbat bos, id ferè reiicit homo sæpe quoque homines, qui mente, ac corpore rectè valent, alii ab aliis in iudicio earumdem rerum dissentiunt, vt patet in cōtrouersia Philosophorū de humana felicitate, de bono & æquo, & plerisque rebus agendis: quin etiā vnusquisque nostrū etiā, tum cùm nullo morbo laborat, alio atque alio tēpore contraria fert iudicia secundū sēsum, imò verò, quod addere posset, & secundū mētem. non est autē potior ratio, cur alii, quàm alii, aut iidē hoc tēpore, quàm alio (si modo omnes, ac sēper bene habeant) rectius indicēt: igitur si vlla est in reb' veritas, sanè iudiciū de rebus æquè verum est in omnibus. Id quod etiam confirmabant ex sententia illa Democriti, Aut nihil verum esse (determinatum videlicet, & cuius oppositum verum non sit) aut si quid est verum, exploratum id nobis non esse. *Secūdum*

existiment, cui neque motus, neque corruptio, nec generatio vlla insit.

Text. 21. *Sed* [i] *& veritas eorū, quæ apparent, apud quosdam, ex sensibilibus est orta. Neque enim æquū esse existimant, vt multitudine, & paucitate verum discernatur, cùm idē alijs gustantibus videatur dulce, alijs amarum. Quocirca si omnes ægrotarent, aut omnes insanirent; duo autem, vel tres rectè valerent, aut sanæ mentis essent; hi profectò ægrotare, insanique esse viderentur, cæteri non itē. Præterea plerisq; alijs animalibus cōtraria apparere, itemque nobis, neque etiam eadem quemque semper, quæ aliàs, sensuum iudicio æstimare. Quæ nam igitur vera sint ex his aut falsa, obscurum est. neque enim magis hæc, quàm illa, sed æquè vera sunt omnia. Hinc Democritus ait, aut nihil verum esse, aut nobis manifestum non esse. Omnino* [k] *autem quia prudentiam sensum esse atque hunc alterationem existimant; necessariò effici dicunt, id, quod sensui apparet, verum esse. Ob* [l] *hæc enim & Empedocles, &, Democritus, &, vt vno verbo dicam, cæteri omnes, talibus opinionibus obnoxij facti sunt. Nam & Empedocles eos, qui habitu mutantur, prudentia mutari, his verbis ait.*

Ad

K *Omnino autem*] Proponit tertium argumentum illorum, quod ita habebat, Quicquid videtur sensui, est verum: omne iudicium de vero est iudicium sensus, igitur omne iudicium de vero est verum, seu, quod idem est, quicquid videtur verum est verum Maiorem probabāt. Quia actus sentiendi est alteratio quædam facta à re sensibili in sensu, id autem, quod alteratur, tale fit per alterationem, quale est id, à quo alteratur, quandoquidem omne agens assimilat sibi id, quod patitur cum igitur veritas consistat in conformitate iudicii, & rei, de qua iudicium fertur, efficitur, vt quicquid sensui videtur, sit verum. Minorem ex eo veram esse existimabāt, quia putabant prudētiam, siue sapientiam, hoc est, actum iudicandi de vero, esse sensum, siue actum sentiendi, iudicandive secundum sensum. *Tertium.*

l *Ob hæc enim & Empedocles*] Docet, Empedoclem, Democritum, & alios plerosq; iis, quæ in hac extrema ratione dicta sunt, cōcessis, plane teneri reos illius insanæ sentētiæ, quæ contradicentes simul veras esse cōcedit. Quā quidē nomine taliū appellat, ꝙ indigna sit, quæ inter opiniones referatur. Itaq; etsi forte *Vetere accusat.*

forte hi auctores contenderent, se non fuisse in hac sententia, tamen Arist. ex iis, quæ illi concesserunt, atque adeo docuerunt, affirmat, eos, velint nolint, obnoxios illi fuisse, & omnibus incommodis, quæ illam sequuntur.

m *Ad præsens homini*} Hæc verba Emped. eò pertinere videntur, vt significent, intellectum non distingui à sensu: in eãdemque sententiam referuntur ab Arist. 3 de Anima cap. 3. Itemque vt declarent sensum esse alterationem à rebus sensibilibus factam: sic. n. exponenda sunt; Secundũ id, quod adest, apparẽtque efficitur hominibus prudentia, veritatisque cõprehẽsio, vt Alex. exponit, Ita fit, vt intelligat Emp. mutato habitu, id est constitutione corporis a sensibilibus quibus sensus alterãtur, mutari prudentiam, siue sapientiam, hoc est iudicium, quo intellectus verum iudicat; non quòd mutetur sapientia vt non sit, sed vt alia sapientia sit.

Empedoclis verba.

text. 150.

Πρὸς[m] παρεὸν γὰρ μήτις ἐναύξεται ἀνθρώποισι. καὶ ἐν ἑτέροις δὲ λέγει. ὅσον ἀλλοίοις μετέφην, τόσον ἄρ' σφισὶν ἀεὶ, καὶ τὸ φρονεῖν ἀλλοῖα παρίστατο. καὶ Παρμενίδης δ' ἀποφαίνεται τὴν αὐτὸν τρόπον. ὡς[n] γὰρ ἕκαστος ἔχει κρᾶσιν μελέων πολυκάμπτων, τὼς νόος ἀνθρώπωισι παρίσταται. τὸ γὰρ αὐτό ἐστιν, ὅπερ, φρονέει[o] μελέων φύσις ἀνθρώποισι, καὶ πᾶσι καὶ παντί. τὸ[p] γὰρ πλέον ἐστὶ νόημα. Ἀναξαγόρου δὲ καὶ ἀπόφθεγμα μνημονεύεται πρὸς τῶν ἑταίρων τινὰς, ὅτι τοιαῦτα αὐτοῖς ἔσται τὰ ὄντα, οἷα ἂν ὑπολάβωσι. φασὶ δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον τοιαύτην ἔχοντα φαίνεσθαι τὴν δόξαν, ὅτι[q] ἐποίησε τὸν Ἕκτορα, ὡς ἐξίστη ὑπὸ τῆς πληγῆς, κεῖσθαι ἄλλο φρονέοντα: ὡς φρονοῦντας μὲν καὶ τοὺς παραφρονοῦντας, ἀλλ' οὐ ταυτά. δῆλον οὖν ὅτι εἰ[r] ἀμφότεραι φρονήσεις, καὶ τὰ ὄντα ἅμα οὕτω τε, καὶ οὐχ οὕτως ἔχει.

Com. 55.

Ἡ[s] καὶ χαλεπώτατον τὸ συμβαῖνον ἐστιν. εἰ γὰρ οἱ μάλιστα τὸ ἐνδεχόμενον ἀληθὲς ἑωρακότες (οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ μάλιστα ζητοῦντες αὐτὸ καὶ φιλοῦντες) οὗτοι τοιαύτας ἔχουσι τὰς δόξας. καὶ ταῦτα ἀποφαίνονται περὶ τῆς ἀληθείας, πῶς οὐκ ἄξιον ἀθυμῆσαι τοὺς φιλοσοφεῖν ἐγχειροῦντας: τὸ γὰρ τὰ πετώμενα διώκειν, τὸ ζητεῖν ἂν εἴη τὴν ἀλήθειαν.

Αἴτιον[t] δὲ τῆς δόξης τούτοις, ὅτι περὶ τῶν ὄντων μὲν

Text. 22.

n *Namque vt temperies*} Hæc etiam verba, hominis sunt nullã vim animi agnoscẽtis sensibus superiorẽ qua nimirũ homo sensus cohibere, & naturales propensiones comprimere possit.

Parmenidis.

o *Membrorum natura*} Sensus horum verborum est; Solam naturã corpoream mẽbris insitã, esse eam, quæ sapit; id est, cui omnium hominum sapientia tribuenda est.

p *Nã quod plus est*} Hoc est plus valet. Quib' verbis declarat Arist. Parmenid. nõ posuisse mentẽ siue intelligentiã superiorẽ sensibus, quasi dicat. Vis. n. animi, quã ponimus dominãtẽ sensibus, & quã negat Parmenides, intelligẽtia est.

q *Quod Hectorem*} Quod Homerus dicit, Hectorẽ ex accepto vulnere iacẽtem, ac insanientem aliud sapere cœpisse (quasi insani sapiant quidẽ verũ, sed tamen aliter, atq; sani) argumẽto est illũ putasse sapientiã nihil distingui à sensu, & quod quisq; iudicat, id verũ esse. Sapientia .n. non nisi verorum est. Quamquam verò, aliud sapere, in loco Homeri cit. pro desipere accipi potest; tamẽ quia

Homeri.

text. 150. quia Homerus aliàs notatur eius vitii, quod intellectum à sensu non distinxerit, vt habes 3 de Anima cap. 3. ideo Arist iuxta priorem expositionem illum hoc loco interpretatur, seu potiùs illius interpretationē ab aliis inuectā tradit.

r *Si vtraque prudentia*} Quasi dicat: Si iudicium insanorum, vtque ac hominū sanæ mentis sapientia est, ac proinde verum, cùm sani, & insani maxima ex parte de iisdē rebus contraria iudicent planè efficitur, vt eædem res simul esse, & non esse possint.

Ad[m] *præsens homini semper prudentia crescit.*
Et alio rursus loco inquit.;
Mutari vt variè contingit corpore cuique,
Sic animus diuersa capit.--
Parmenides quoque id. m asserit ita scribens,
Qualis[n] *temperies membrorū cuique suorū est,*
Huic etiam talis mens contigit.--
Idem est enim atque illud,
Membrorum[o] *natura viris sapit insita iunctis.*

Quod[p] *enim plus est, intelligētia est. Sed & Anaxagoræ breuis illa sententia ad quosdam eius familiares memoriæ prodita est, Talia ipsis fore ea, quæ sunt, qualia ipsi existimabunt. Aiunt quoque Homerum in eadem sententia videri, quod*[q] *Hectorem cùm ex vulnere, mente dimotus esset, iacere fecerit aliud sapientem: qui si qui mente capti sunt, sapiant illi quidem, sed non eadem. Patet igitur si*[r] *vtraque prudentia est, ea etiam quæ sunt, ita simul, & non ita habere.*

Inuehitur in veteres quosdam.

s *Quæ etiam ex re*} Contineri non potest Aristot. quin in eiusmodi Philosophos inuehatur; & meritò quidem. Vt enim Hospes Eleates apud Platonem in Sophista rectè ait, Aduersus eos omni rationum conatu pugnandum est, qui scientia, prudentia, mentéque sublatis, quicquam aliud asseuerant: hi autem omnē scientiam, & quicquid præterea in nobis est, quo veri percipiendi capaces sumus, de medio tollunt; ac proinde nihil aliud quàm suo philosophandi exemplo, atque doctrina eos, qui philosophari cupiunt, à Philosophiæ studio deterrent. Exemplo quidem, Quasi ii, qui totam vitæ suæ rationem in veritatis inuestigatione posuerunt adeo absurdas, & à vero alienas opiniones in mentem induxerunt; quo pacto non eis concidat animus, qui nouum ad Philosophandum accedunt?

Quæ[s] *etiam ex re molestissimum est, quod efficitur. Si enim ii, quibus verum maximè videre contigit (sunt autem hi, qui illud maximè quærunt ac amant) talia sibi persuadent, atque hæc de veritate pronunciant; quomodo non meritò ij animo concidant, qui philosophari conantur? Erit enim nihil aliud veritatem quærere, quàm volantia insequi.*

Textus 32.

Vt[t] *hi autem ita opinarentur, hæc causa fuerit, quia*

Doctrina vero, quia qui omnia vera esse affirmant, nullam synceram veritatem superest tem relinquunt. Neque enim omnia vera esse possunt (quod ipsi aiūt) nisi simul etiam sint falsa, cùm affirmationes negationibus, & negationes affirmationibus repugnent. Ita fit, vt veritatem synceram quærere perinde sit, ac si quis aues volantes currendo insequatur, quod molestissimum sanè, ac grauissimum auditu est: isto enim modo nihil aliud erit Philosophorum more veritatem quærere, quàm impossibilia conari.

Prior causa horum opinionis.

t *Vt hi autem opinarentur*} Tradit causas, & quasi fontes detegit, vnde istorum error manarit. Vna fuit infinitio materiæ rerum sensibilium; altera, earū mutabilitas, & inconstantia. Priorem sic explicat. Cùm hi de rebus omnibus, quasi primi Philosophi disserere instituissent, nec alias præter sensibiles, & corruptibiles agnouissent; hæ verò constent materia, quæ ex se omnino indefini-

ta est,& ens potentiâ ad omnia,vt superius dictũ est;illud est cõsecutũ, vt quidã eorum respicientes ad amplitudinem,& capacitatẽ materiæ,nec distinguẽtes potentiã ab actu,oia de omnibus verè affirmari,&negari posse existimarẽt.

a *Quocirca verisimiliter*} Quoniam ea,quæ supra in dissoluenda ratione Anaxagoræ dicta sunt,ad huius causæ refutationem valent, id tantum existimauit Arist. dicendum hoc loco, vtcunque verisimili ratione hos Philosophosmotos fuisse, non tamẽ vera,& quæ probari, debeat, vt ex dictis patet, Aequius.n. esse ait illos propter vtcumque probabilem rationẽ,qua permoti sunt,aliqua ex parte excusare,quam propter errorẽ, quẽ inde hauserunt, acriùs reprehendere. Quod secus fecit Epicharmus Poeta, qui cùm intelligeret Xenophanem nonnulla ignorasse, vt scribit Alexãder aliiq; plerisq;,quæ in eo laudare poterat, prætermisis,illum propter errata, quæ deprehenderat, scõmatis,& maledictis incessit. Albertus refert hãc Xenophanis reprehẽsionem ad stupiditatem sententiæ illius,quæ 1.lib.narrata est. Alii legunt, tum Græce,tum etiam latinè [quam vt Epicharmus aut Xenophanes] quæ lectio,sivera est,significat,acriùs Epicharmum, & Xenophanem insectari solitos fuisse eos,quos errasse comperissent. De Xenophane.n.sic refert Laërt. scriptum esse à Timone Xenophanem sub acerbum,& Homeri nobile flagrũ Epicharmi honorificè meminit Plato in Theæteto. Ait enim illum fuisse summum Poetam in Comœdia,vt Homerus fuit in Tragœdia.

Aristotelis modestia in reprehendendo.

μὴν ἀλήθειαν ἐσκόπουν, ἀλλ' ὄντα ὑπέλαβον εἶναι ἀΐδια μόνον: ἐν οἷς τοῦτοις, πολλὴ ἡ τῶν ἀορίστων φύσις ἐνυπάρχει, καὶ ἡ τὸ ὄντος ὕτως, ὥσπερ εἴπομεν. διὸ εἰκότως μὲ λέγουσιν, οὐκ ἀληθῆ λέγουσιν. οὕτω γὰρ ἁρμόττει μᾶλλον εἰπεῖν, ἢ ὥσπερ Ἐπίχαρμος* εἰς Ξενοφάνη. ἔτι δὲ πᾶσαν ὁρῶντες ταύτην κινουμένην τὴν φύσιν, περὶ ἧς τὸ μεταβάλλοντος ὄν ἀληθευόμενον ἀεί γε τὸ πάντως πάντῃ μεταβάλλον, οὐκ ἐνδέχεται ἀληθεύειν. ἐκ γὰρ ταύτης τῆς ὑπολήψεως ἐξώθησεν ἡ ἀκρολάτη δόξα τῶν εἰρημένων, ἡ τῶν φασκόντων πρακλίζειν, καὶ οἷαν κραδύλος εἶχεν, ὃς τὸ τελευταῖον οὐθὲν ὤετο δεῖν λέγειν, ἀλλὰ τὸ δάκτυλον κινοῦντα μόνον, καὶ Ἡρακλείτῳ ἐπιλίμα εἰπόντι, δὶς τοῖς αὐτοῖς ποταμοῖσοὐκ ἐμβῆναι: αὐτὸς γὰρ ὤετο δὶς οὐδ' ἅπαξ.

Alius ἀπ ζηνοφάνης. *Com. 3.*

Ἡμεῖς δὲ πρὸς μὲν τοῦτον τὸν λόγον ἐῶμεν, ὅτι τὸ μὲ μεταβάλλοι* ὅτε μεταβάλλει, ἔχει τινὰ εὐλογίαν πρὸς τοῖς ἀληθεῖ λόγον μὴ οἰομένοις. καὶ τί δεῖ γε ἀμφισβητήσιμον. τόδε γὰρ ἀποβάλλον ἔχει τὸ ἀποβαλλόμενον, καὶ τὸ γιγνόμενον ἤδη ἀνάγκη εἶναι: ἕως τε εἰ φθείρεται, ὑπάρξει τι ὄν, καὶ εἰ γίγνεται ἐξ οὐ γίγνεται, καὶ ὑφ' οὗ γίγνεται ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ

Alius ὅτι. *Hæc lib. tract. 3. cap. 4.*

b *Præterea,cùm omnem*} Hæc est altera causa,ex qua error illorũ est ortus,rerum videlicet sensibilium mutabilitas & inconstantia. Nam cùm illi totam rerum naturã irrequieto motu instar fluminis omni ex parte mutari, ac fluere arbitrarentur;ita nimirũ, vt nihil in re vlla esset,quod continenter nõ mutaretur,de eo autẽ,quod omni ex parte mutatur,dũ ita mutatur,ac variatur, nullũ fixũ entis gradũ dici posse intelligerent(mutatio.n.non est ens, sed entis acquisitio,aut deperditio) illud efici existimabant, veritatem enunciationum, si vlla est,

Posterior causa.

Lib. 9. de vitis Philosophorũ in Xen.

ſi vlla eſt, non eſſe ex rebus ipſis, ſed ex opinione, quæ de illis habetur, metiẽdã: quare ſi quid verũ eſt, quod cuique videtur, id omne, ac ſolum verum eſſe.

Extrema ſententia Heraclitiſectatorum.

y *Ex hac enim.* Hinc manaſſe docet opinionẽ Cratyli, aliorumque Heraclitiſequaciũ, quæ fuit ſumma, ſiue extrema huius ſectæ. Eo enim proceſſit Cratylus in ea defenſanda, vt lõgè poſt ſe præceptorẽ Heraclytũ eliquerit. Primũ enim adeo in ea profecit, vt tandẽ putaret res non eſſe verbis oſtendendas, quòd prius illæ defluerẽt, quam verba finirentur. Proinde lõgè melius eſſe cẽſebat, ſi digito oſtenderentur, tũ ob maiorẽ breuitatẽ, tũ maximè quia quod digito monſtratur, quicquid illud tã dẽ ſit & quantumcũque varietur totũ id digitus monſtrat. Deinde illud præceptoris ferre nõpoterat, quod dixiſſet, neminẽ poſſe bis eundẽ fluuiũ ingredi. Ipſe enim ne ſemel quidẽ id fieri poſſe exiſtimabat, quod in ipſo tranſitu ália, atq; alia aqua aliũ, atq; aliũ fluuiũ efficeret, vel, quod res tranſiens alia atque alia eſſet. Qua ſimilitudine ſignificabat, nõ rectè ſenſiſſe præceptorem, ſi vel quantulũcunque ſpatiũ rem nullã in eodẽ ſtatu permanere exiſtimauerat.

Quia veritatem illi quidem de rebus exquirebant; ſed tamen ea duntaxat, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, eſſe arbitrabantur: in his autem indefiniti naturã, eiusque, quod eo pacto eſt ens, vt expoſuimus abundè ineſt. Quocirca u *veriſimiliter quidem dicunt, vera autem non dicunt. hoc enim potiùs modo loqui par eſt, quàm quo Epicharmus in Xenophanem. Præterea* x *cùm omnem hanc naturam mutari: de eo autem, quod mutatur, nihil verè dici cernerent; de eo, quod omni ex parte mutaretur, nihil verè dici poſſe exiſtimabant. Ex hac* y *enim exiſtimatione orta eſt extrema illa opinio eorum, quos commemorauimus, ea, in qua fuerunt ij, qui ſe Heraclitiſectatores profitebantur, quamque Cratylus habuit, qui tandem nihil dici oportere exiſtimabat, ſed digitum modo mouebat, Heraclitumque obiurgabat, quòd dixiſſet, nõ poſſe quemquam bis fluuium eundem intrare: ipſe enim ne ſemel quidẽ exiſtimabat. Nos* z *autẽ ad hanc quoq; rationẽ dicemus, eos vera quadã ratione duci, vt exiſtiment id quod mutatur, cùm mutatur, nõ eſſe. quamquã hoc nõ caret cõtrouerſia. nam & id, quod abiicit, aliquid habet eius, quod abiicitur; & eius, quod fit, aliquid iam ſit neceſſe eſt: ac omnino, ſi corrumpitur, erit res aliqua; ſi fit, & id ex quo fit, & à quo generatur, neceſſe eſt exiſtat, idque*

Cõtra eos qui ex mutabilitate rerum, nihil certi percipi poſſe putabant primum argumentũ.

z *Nos autem ad hanc.* Diſputat contra eos, qui ex mutabilitate rerum nihil certum, & definitum de re vlla dici poſſe colligebant. Primúmque illis concedit, aliqua ex parte illud verum eſſe, quod dicebant, Quod mutatur, cùm mutatur, nullum fixum ac certum entis gradum ſibi vendicare. Qua enim ratione mutatur, nondum habet completum eſſe, ſed illud acquirit. At ſimpliciter, & abſolutè id dubium eſſe, ne dicat falſum. mitiùs enim pollicitus fuerat ſe acturum cum iis, qui ratione aliqua deluſi primum principium negaſſent. Nam, quod id abſolutè dicendum non ſit, ipſa mutationis ratio poſtulat. Quicquid enim formam abiicit, adhuc habet partem illius, in qua certus aliquis gradus entitatis deſignari poſſit: alioqui iam totam abiecisſet. Id etiam, quod formam acquirit, iam habet partem illius, in qua certum aliquid fixúmque accipi valeat: alioqui iam totam haberet. Rurſus, quod corrumpitur, certum ens ſit neceſſe eſt, alioqui nihil corrumperetur. Quod item generatur ex aliqua materia, & ab aliquo efficiente generatur: nec huiuſmodi materia generatur ſimul ex alia, & illa ex alia, & hoc efficiens ab alio, & illud ab alio, & ſic in infinitum ſed neceſſe eſt, cùm generatio cuiuſque rei fit, dari aliquã materiã, & aliquod efficiens, quæ nullo modo generentur, vt 2. lib. oſtenſum eſt. Ita fit, vt etiã ſi res, qua ratione mutãtur, nullũ certũ entis gradũ ſibi

Niſi certum, & definitum aliquid fit, nõ poſſe dari mutationem vllã

sibi vendicent; tamen in eo, quod nondum abiecerũt, aut iam consecutæ sunt; itémque ratione materiæ, saltẽ primæ, & efficientis primi, certũ aliquid designari possit, quod illis tribuatur. Quapropter ii, etiam, qui continentẽ rerum mutationem profitentur, aliqua etiam excipere coguntur, si suã velint defendere sententiam. Alio, qui non modo non esset perennis fluxus rerũ omnium, sed ne vlla quidem mutatio.

Impugnãdis rebus apertissimis eneruari vim intelligendi.

aa *Sed his omissis*} Quoniam ii, quibuscum disputat, negandis rebus apertissimis imbecillũ, & quodãmodo eneruatum reddiderũt intellectũ, omissis fortioribus, ac robustioribus argumentis, quale est, quod modo tetigit ad planiores, magisque populares rationes se cõuertit, quarum hæc est vna. Etsi illis cõcedatur, res omnes perpetuò fluere, eam tamen continentem mutationem accidere rebus ratione quantitatis, id est materiæ, non autẽ ratione qualitatis, hoc est formæ, per quã res cognoscũtur, & ex qua nominãtur. Ita fieri, vt nõ sit, cur negetur in rebus stabile fundamentũ veræ orationis, & ideo ad solã earũ speciem, &, vt ita dicã apparẽtia cõfugiatur. Fluxus.n. materiæ stabilitatẽ formæ nõ impedit. Appellat autẽ Arist. hoc loco formã nomine qualitatis, & nomine quãtitatis materiã, tũ quia qualitas est nota quædã & indicium formæ, quantitas autẽ materiæ: tũ etiam, quia omnẽ varietatẽ formæ sequitur variatio alicuius qualitatis: accessionem autẽ, & decessionem nouæ materiæ, accessio, & decessio nouæ quãtitis. Quibus de causis, aliisque nonnullis solet quãtitas dici sequi materiã, & qualitas formã. Quo autẽ pacto fluẽte materia forma nõ fluat, quod in sola nutritione viuentium perfectorum proprie accidit, priori lib. de generatione explicatum est.

Secundũ argumentum.

Appellat formam qualitatẽ materiã primam quantitatem.

Tertium argum.

bb *Præterea perhensione*} Tertiũ argumentũ adhibet, q̃ nõ recte colligant ex fluxu quarundã rerũ, omniũ omnino instabilitatẽ. Nam, vt illis concedatur, res omnes, quæ sunt apud nos, esse ex omni parte mutabiles, tamẽ cùm ea omnes minima sint pars vniuersi, quæ nã quæso cõsecutio est, si ex earum cõtinẽti fluxu, omniũ omnino rerũ incõstantia colligatur? iustius sane illi, quoniã nullũ interitũ, nullã incõstãtiã in rebus cœlestib. experti erãt, aliquã terrenarũ stabilitatẽ ex illarũ cõstãtia collegissent (id n. recte fecissẽt secũdũ specie) quã cœlestes, ac maximas, terrenarum argumẽto fluxas, & caducas esse pronunciassent.

Vnde hæc serint opinionem de perẽni fluxu rerũ omnium.

Quo loco aduerte, hos Philosophos ex rebus quæ accrescũt, & decrescũt sibi persuasisse res omnes esse in continẽti fluxu. Cum.n. obseruassent, res viuẽtes, in mẽse, aut longiori tempore accrementũ & decremẽtum accipere, nec tamẽ id, cũ paulatim fit, sensu percipi, suspicati sunt, cœlestes etiã, quas nõ cernimus vnquã deficere, logissimo tamẽ aliquo tẽporis spatio tãdẽ defecturas, aut certè ob id nõ penitus dissolui, quia continenter alãtur ex his, quæ è terra ascendunt.

Quod

κὴ τοῦτο, μὴ εἶναι εἰς ἄπειρον. ἀλλὰ [aa] ταῦτα παρέντες, ἐκεῖνα λέγομεν, ὅτι οὐ τὸ αὐτό ἐστι τὸ μεταβάλλειν κατὰ τὸ ποσὸν, καὶ κατὰ τὸ ποιόν. κατὰ μὲν οὖν τὸ ποσὸν ἔστω μὴ μένον, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶδος ἅπαντα γινώσκομεν. ¶ ἔτι [bb] δ' ἄξιον ἐπιτιμῆσαι τοῖς οὕτω ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων τὴν ἀριθμὸν εἰδότες οὕτως ἔχοντα, περὶ ὅλου τοῦ οὐρανοῦ ὁμοίως ἀπεφήναντο. ὁ γὰρ περὶ ἡμᾶς τοῦ αἰσθητοῦ τόπος, ἐν φθορᾷ καὶ γενέσει διατελεῖ μόνος ὤν: ἀλλ' οὐθὲν, ὡς εἰπεῖν, μόριον τοῦ παντός ἐστιν. ὥστε δικαιότερον ἂν δι' ἐκεῖνα τούτων ἀπεψηφίσαντο, ἢ διὰ ταῦτα ἐκείνων κατεψηφίσαντο. Ἔτι [cc] δῆλον ὅτι καὶ πρὸς τούτους ταυτὰ τοῖς πάλαι λεχθεῖσιν ἐροῦμεν: ὅτι γάρ ἐστιν ἀκίνητός τις φύσις, δεικτέον αὐτοῖς, καὶ πειστέον αὐτοὺς, καί [dd] τοίγε συμβαίνει

Text. 21.

Quod quàm male colligatur non opus eſt docere. Quàm verò id abſurdũ ſit, & à veritate alienum, alibi oſtendendum eſt.

Sunt tamen, qui in hanc ſententiam locum hunc vertendum putent, Reprehendendos eſſe eos qui hoc modo de rebus exiſtimarunt, propterea quod cùm pauciores numero ſenſibilium rerum corrumpi viderent (eas nimirũ, quæ ſunt apud nos) de toto tamẽ vniuerſo ſenſibili eandem ſentẽtiã tulerũt. Sed quoniã Ariſtoteles nõ putat, corpora corruptibilia eſſe pauciora numero ſempiternis, ſed lógè plura ſunt qui velint, res pauciores numero ſumi, hoc loco pro minoribus magnitudine, vt numeri vocabulum pro magnitudine vſurpetur. Alii, quoniam hæc interpretatio violẽta eſt admodũ, exiſtimãt, corpora corruptibilia cẽſeri hoc loco pauciora numero ſempiternis, quia conferuntur non modò cum cœlis, ſed etiã cum aſtris, quæ ſunt pene infinita; ea potiſsimùm, quæ à nobis diſtinctè non cernũtur. Verùm, ſiue hoc modo dicãt, ſiue Ariſtotelẽ loqui velint de corpor bus ſimplicibus, ex quibus cætera cõſtant (horũ. n. numerus apertè minor eſt in iis, quæ intereũt, quàm in ſempiternis) obſtat primum, quòd impropriè accipiũt verbũ ὀλίγων, quod propriè nõ pauciora, ſed minora ſignificat, cum interim nihil cogat accipi hoc loco impropriè pro paucioribus, vt nonnumquã fit. Deinde obſtat id quod pro ratione redditur, locũ videlicet corruptibilium rerum eſſe nullũ propemodũ: neque. n. ex paruitate loci colligitur, minorẽ eſſe numerũ eorum corporũ, quæ in eo continẽtur. ſed minorẽ eſſe magnitudinem omniũ ſimul. Poſtremò. quòd ipſa verborũ ſyntaxis non patitur, vt verbum τὸ πλῆθος iungatur cum verbo ἐλάττω εἶναι, vt ſignificentur pauciora numero: ſed tota periodus hãc omnino collocationẽ poſtulat: ἔτι δὲ ἄξιον ἀπορῆσαι τοῖς κάτω ὑπολαμβάνουσιν, ἂν εἰδότες τὰς ἐλάττους, καὶ αὐτῶν τῶν αἰθερίων τὰ πλείω τὸν ἀριθμὸν ἐλάττω εἶναι τὸν ἐν τῷ ὅλῳ τόπῳ, διὰ τί οὐκ ἀπολωλότα πάντα: quàm ſyntaxim verſio noſtra exprimit. Itaq; Ariſtoteles ſumens numeri vocabulũ pro multitudine rerũ ſeu potius, vt paſſim ſolet, pro ipſis rebus multis, duo paucis verbis in huiuſmodi Philoſophorũ ſentẽtia reprehendit. Vnũ. quod vel ex ſola ſenſibilium rerũ mutatione collegerũt, πᾶν, hoc eſt totũ vniuerſũ ſimpliciter (quicquid tandẽ illud contineat) eſſe mutabile, cùm etiam re vera cõtineat res omnis materiæ, ac mutationis expertes. Alterũ quòd non ex incõſtantia maiorũ, & inſignium ſenſibilium ſed minorũ (quæ etiã ſimul iũcta minimã, ac prope nullã partẽ magnitudinis efficiunt totius vniuerſi) collegerint, totũ cælũ, id eſt, totũ hoc vniuerſũ ſenſibile eſſe inſtabile, & inconſtans ac proinde totum vniuerſum ſimpliciter. quod illi à ſenſibili non diſtinguebant.

Alia verſio.

Quorũdã reſponſio.

Aliorũ.

Impugnatio.

Numerus quo pacto hic ſumatur.

Text. 3. ¶ *Præterea* bb *reprehenſione digni ſunt qui ita exiſtimant, quia cùm vel ipſorum ſenſibilium numerũ hoc pacto habere in minoribus animaduerterent; de toto cæloſimilem ſententiã pronunciarũt. Is enim locus rerum ſenſibiliũ, qui circa nos eſt, corruptioni ſolus generationique obnoxius eſt: at is nulla prope dixerim pars eſt vniuerſi. Itaq; iuſtius illa propter hæc abſoluiſſent, quàm propter hæc illa damnaſſent. Illud* cc *quoque apertũ eſt, nos eadem illa, quæ olim, diſſuimus, his eſſe obiecturos: eſt enim eis oſtendendum, ac perſuadendũ, immobilem quandam naturam eſſe; tametſi* dd *accidit iis, qui idque nõ in infinitũ progrediatur. Sed* aa *his omiſſis illa dicimus, non ide eſſe, quantitate, atque qualitate mutari. Atque vt demus ratione quãtitatis nõ manere; certè ratione formæ omnia cognoſcimus.*

Quartum argumẽtum.

Tandem eos perſtringit ex ipſorũ ſententiæ repugnantia.

cc *Illud quoque apertum.*] Quartum argumentũ adiungit, Quod aliqua ſaltem res detur in rerum natura penitus immobilis, vtpotè primus motor, quod ipſe olim oſtenderat. 8. Phyſicorum lib. & 12 huius operis repetet.

dd *Tametſi accidit.*] Poſtremò arguit eodem Philoſophos, quòd abſurda illa ſententia de contradicentibus ſimul veris, quam colligunt ex continenti, &

irrequieta

irrequieta mutatione rerum, potiùs, repugnet earũ mutationi, quam in ea fundetur. Si enim omnia de omnibus verè affirmantur, ac negantur, non erit vllus terminus affirmatiuus, aut negatiuus, ex quo, vel ad quem res vlla mutari possit siquidem nihil mutatur nisi in id, quod non habet.

ee *Vt quiescere omnia*} Quiescere non propriè sumitur hoc loco, sed pro eo, quod est nõ mutari: quod enim mutari nõ potest nec quiescere. est enim quies priuatio motus, mutationisue.

ff *Cum omnia*} Tam, quæ negatiuè significantur vt nõ albũ, quàm quæ affirmatiuè, vt album. Alioqui si negatiua non inessent, possent vtique res mutari ab esse, ad non esse.

gg *De veritate autẽ*} Disputat cõtra eos, qui quicqd verũ apparet verũ esse dicebãt, ac primũ illis obiicit, quod etsi sẽsus (quo nomine intelligit exteriores) semper concedantur veri, cũ propria sensibilia percipiunt, vt aspectus colorẽ, & auditus sonum tamen non inde sequi, quicquid verum apparet, esse verũ. Phãtasia enim (quo vocabulo significat interiores sensus) nõ est idẽ, quod sensus, in ea verò reperiri potest falsũ iudiciũ, præsertim cũ nõ moueatur immediate à rebus, sed à speciebus earũ quæ per sensus percipiuntur, ac proinde possit accipere imagines rerũ pro rebus ipsis: id quod nõnunquã accidit in iis qui atra bile laborãt, qui cùm sint vehementis imaginationis, sæpe ita cogitãt de rebus absẽtibus, aut quæ nullæ sunt, vt eas se aperte cernere iudicẽt.

Prima obiectio in eos, qui quicquid verũ esse apparet, verũ esse dicebant.

Secunda.

hh *Deinde admirationẽ*} Deinde obiicit, mirũ esse quod aiũt, omnnia, quæ vera esse vidẽtur, æque vera esse, Nemo enim est, qui non dicat, verius iudicari magnitudinẽ rei obiectæ, eiusq; colorẽ, cum e loco propinquo cernũtur, quàm cum è remoto. Nemo etiã dubitat sint ne veriora quæ valentibus videntur, an quæ ægrotis. Nec itẽ rectiùs ne iudicet de grauitate pẽderis robust', an imbecillus Deniq; veriora sint, quæ vigilãtibus apparẽt, an ne quæ dormiẽtibus. Auget autem admirationẽ ipsa eorũ actio Cum enim venitur ad actionẽ perspicuum est longe retro ab eis relinqui doctrinam istam de æquali veritate omnium.

Nam

συμβαίνει τοῖς ἅμα φάσκουσιν εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἠρεμεῖν[ee] μᾶλλον φάναι πάντα ἢ κινεῖσθαι. οὐ γὰρ ἐστιν εἰς ὅτι μεταβάλλει· ἅπαντα[ff] γὰρ ὑπάρχει πᾶσι.

Περὶ[gg] δὲ τῆς ἀληθείας, ὡς οὐ πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθὲς, πρῶτον μὲν, ὅτι οὐδ' ἡ αἴσθησις ψευδὴς τῶν ἰδίου ἐστὶν· ἀλλ' ἡ φαντασία οὐ ταὐτὸν τῇ αἰσθήσει. εἶτ'[hh] ἄξιον θαυμάσαι, εἰ τοῦτ' ἀποροῦσι, πότερον τηλικαῦτά ἐστι τὰ μεγέθη, καὶ τὰ χρώματα τοιαῦτα, οἷα τοῖς ἄποθεν φαίνεται, ἢ οἷα τοῖς ἐγγύθεν· καὶ πότερον οἷα τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἢ οἷα τοῖς νοσοῦσι· καὶ βαρύτερα, πότερον οἷα τοῖς ἀσθένεσι, ἢ οἷα τοῖς ἰσχύουσι· καὶ ἀληθῆ, πότερον οἷα τοῖς καθεύδουσι, ἢ οἷα τοῖς ἐγρηγορόσιν. ὅτι μὲν γὰρ οὐκ οἴονται γε, φανερόν. οὐθεὶς γὰρ ἐὰν ὑπολάβῃ νύκτωρ ἀθήνησιν εἶναι, ὢν ἐν λιβύῃ, πορεύεται εἰς τὸ ᾠδεῖον. ἔτι[ii] δὲ περὶ τῶν μέλλοντος· ὥσπερ καὶ Πλάτων λέγει, οὐδὴ πῦ ὁμοίως κυρία ἡ τῶν ἰατρῶν δόξα, καὶ ἡ τῶν ἀγνοοῦντος, οἷς περὶ τῶν μέλλοντος ἔσεσθαι ὑγιοῦς, ἢ μὴ μέλλοντος.

Ἔτι[kk] δὲ ἐπὶ αὐτῶν τῶν αἰσθήσεων, οὐχ ὁμοίως κυρία ἡ τῶν ἀλλοτρίου, καὶ ἰδίου· ἢ τοῦ πλησίον, καὶ τοῦ αὐτῆς· ἀλλὰ περὶ χρώματος ὄψις, οὐ γεῦσις, περὶ δὲ χυμοῦ γεῦσις, ἀλλ' οὐκ ὄψις· ὧν[ll] ἑκάστῃ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ περὶ τὸ

textus 24

Nam siquis illorum cùm est in Africa, Athenis se in somniis esse putet, non continuò cum è lecto surgit in Odeum proficiscitur, sed quod in somniis vidit, vanum esse; quod in vigilia, verum statuit. *Cùm venitur ad actionē sæpe relinqui doctrinam.*

Hoc loco pro Odeo, quod verbum cantui destinatum locum significat, alii legunt Areopagū, alii Liceū. Verùm id vidētur facere, vt exēplis illustrioribus vtātur. Nā, & Græca omnia exēplaria quæ quidē videri mus, & Alexandri explanatio habent τὸ ᾠδεῖον. cæterū hoc vocabulū, etsi cōmune est, notū tamē Athenis locū publicùmque hic significat, ꝙ illi vidētur nō aduertisse.

qui simul esse, & non esse dicunt, vt e quiescere omnia magis, quàm moueri dicant. Nihil est enim, in quod mutetur quicquam, quippe cùm [ff] omnia in omnibus insint.

Text. 14. *De [gg] veritate autem illius pronunciati. Non omne, quòd apparet, verum esse: Primùm quidē illud dicimus, neque sensum de proprio obiecto mendacem esse: at phantasia non idem est, quod sensus. Deinde [hh] admiratione dignum est, si hoc dubitent, tantæ ne sint magnitudines, talesque colores, quales vidētur ijs, qui procul sunt; an quales ijs, qui prope: Et num res tales sint, quales vidētur ijs, qui rectè valēt; an ijs, qui ægrotāt: & grauiora, ea ne, quæ imbecillibus, an quæ robustis: & vera, ea, quæ dormientibus an quæ vigilantibus. Nā quòd non ita existiment; perspicuum est. Nemo enim qui in Africa sit, si noctu Athenis se esse putet, in Odeum proficiscitur. Præterea [ii] de re futura, quemadmodū & Plato ait, nō est profectò æquè certa Medici, & ignari opinio; verbi gratia, de eo qui futurus sit aut non futurus sanus.*

Præterea [kk] in ipsis sensibus, non æquè certū est de alieno obiecto, atq; de proprio iudiciū; aut de propinquo, atq; de eo, quod ipsius est: sed de colore, aspectus, nō gustatus; de sapore autē gustatus, nō aspectus iudicat, quorū [ll] nullus vnquā eodē tēpore circa idem

ii *Præterea de re* } Tertio obiicit illud Platonis, quo eundē errorē in Protagora refellebat. si de veritate futurorū agitur, verius haberi iudicium Medici, quàm ignari hominis, veluti, sit ne ægrotus valetudinem recuperaturus, an non. *Tertia obiectio.*

kk *Præterea in ipsis* } Quarto loco obiicit, ꝙ non æquè verus sit sensus, cùm versatur circa sensibile per accidēs, quod vocat alienū obiectū, vt cū aspectus iudicat de sapore, atque cum versatur circa sensibile per se, quod appellat propriū, veluti cùm idem iudicat de colore: neque itē cùm versatur circa sensibile cōmune, quod vocat propinquū, vt cùm tactus iudicat de magnitudine, aut numero, atq; cùm versatur circa propriū, quod appellat [id, quod est ipsius] nimirū sensus, vt cùm idē sensus iudicat de calido, aut frigido. Sæpius enim errant sensus in sensibilibus per accidens, quā per se: sæpius item in sensibilibus communibus, quàm propriis. Quin etiam circa propria sensibilia nullus sensus errat, si modò, & valeat ipse, & res obiecta, nec longius distet, nec propior sit, quàm natura sensus postulet, & omnia remoueantur, quæ impedimento esse possunt. Quid autē sit sensibile per se, ac per accidens, itémq; cōmune, ac proprium, in quæ diuiditur sensibile per se, in 2. lib. de Anima cap. 6. explicatum habes. *Quarta.*

ll *Quorum nullus vnquam* } Quinto loco sic videtur argumentari. Nullus sensus eodem tempore iudicat, rem eandem ita se habere, & non ita, vt esse albam, & non albam: ergo si veritas sequitur iudicium sensus, numquam duæ cōtradicentes erunt simul veræ. Vnde tamen hæc consecutio firma sit, haud facilè cernitur. Quamquam enim nullus externus sensus hoc iudicet, tamen internus id videtur iudicare posse, vt cùm aspectus iudicat lignum dimidia parte demersum in aquam esse distortum, tactus autem non esse distortum, sed rectum. tum enim videtur imaginatio iudicare posse esse distortum, & nō distortum. Dicendū est tamen, ex eo hanc consequentiam habere vim, quod loquatur de contradictione in sensibilibus propriis, qualis est albi, & non albi, dulcis, *Quinta.*

à tex. 63.

& non dulcis. de his enim proximè locutus fuerat. Quare cùm negationes priorum sensibilium melius percipiantur iis sensibus quibus illa sensibilia sunt propria, quàm ab imaginatione, quemadmodum, & ipsa propria sensibilia, quibus opponuntur, efficitur argumento à maiore, vt si nullus sensus iudicat eodem tempore rem aliquam esse affectam suo proprio sensibili, & non affectam, nec imaginatio id iudicare possit.

τὸ αὐτό, ὃ δ' ἐποτέ φησιν ἅμα οὕτω, ἢ οὐχ οὕτως ἔχειν. ἀλλ' mm ὃ δ' ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ ἢ πρὸς ἄλλο τι μᾶλλον ἐπιστήσῃ, ἀλλὰ περὶ τὸ ᾧ συμβέβηκε τὸ πάθος. λέγω δ' οἷον ὁ μὲν αὐτὸς οἶνος, ὃ ὄξος ἐν ἀνὴ μεταβαλών, ἢ τὸ σώματος μεταβαλόντος, ὅτε μὲν ἡδὺς γλυκὺς, ὅτε δ' οὐ γλυκὺς· ἀλλ' οὐδέποτε γλυκὺ, οἷόν ἐστιν ὅταν ᾖ, ὃ δ' ἐπώτης ἐστὶ μετέβαλεν, ἀλλ' ἀεὶ ἀληθεύει περὶ αὐτό· ἔστιν ἐξ ἀνάγκης, τὸ ἡσύμενον γλυκύ, εἶναι τοῦτον. καίπερ τοῦτο ἀναιρῶσιν τινὲς οἱ λόγοι ἅπαντες· καὶ ὥσπερ ὑσίαν μὴ εἶναι καθ' ἑτέρου, οὕτω μὴ δὲ ἐξ ἀνάγκης μηθέν. τὸ γὰρ ἀναγκαῖον ἀεὶ ἐνδέχεται ἄλλως καὶ ἄλλως ἔχειν. ὥστ' εἴ τι ἔστιν ἐξ ἀνάγκης, οὐκ ἔξει οὕτω τε καὶ οὐκ οὕτω. ὅλως, οὐκ εἰ ἕτερόν ἐστι τὸ αἰσθητὸν μόνον οὐθὲν ἂν εἴη, μὴ ὄντων τῶν ἐμψύχων. αἴσθησις γὰρ οὐκ ἂν εἴη. τὸ μὲν οὖν μήτε τὰ αἰσθητὰ εἶναι, μήτε τὰ αἰσθήματα ἴσως ἀληθές· ἢ γὰρ αἰσθανομένου πάθος ἢ τὸ ὄξος· τὸ δὲ τὰ ὑποκείμενα μὴ εἶναι ἃ ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, καὶ ἄνευ αἰσθήσεως, ἀδύνατον. οὐ γὰρ δὴ ἡ γε αἴσθησις αὐτὴ ἑαυτῆς ἐστιν, ἀλλ' ἔστι τι ἕτερον παρὰ τὴν αἴσθησιν ὃ ἀναγκαῖον πρότερον εἶναι τῆς αἰσθήσεως· τὸ γὰρ κινοῦν, τῆς κινουμένης φύσει πρότερόν ἐστι· κἂν εἰ λέγοιεν πρὸς ἄλληλα ταῦτα αὐτά, οὐθὲν ἧττον. Κεφ.

Obseruatio. Dubitare itaque poterit imaginatio, sit ne res affecta certo aliquo sensibili, an non: at iudicare, quòd sit affecta illo, & non affecta, nullo modo poterit. Quamquam ne dubitare quidem poterit, nisi sensibilia sint communia, qualis est figura ligni, quæ eadem à diuersis sensibus percipitur. Nam si sensibile sit proprium cùm idē ab alio sensu percipi nequeat, nisi per accidens: si quando duo sensus in iudicando de illo pugnauerint (vt si aspectus iudicet rem flauam esse dulcem, gustatus autem dicat esse amaram) semper imaginatio in iudicādo sequetur iudiciū illius sensus qui per se circa illud versatur.

Sexta obiectio. mm Quales sunt quales videntur, vt dicitis, negare nō potestis, quin aliquid sit necessariū: atqui si aliquid est necessariū nō omnia ita, & nō ita se habēt: igitur si res tales sunt quales vidētur esse, nō est dicēdū, omnia ita nō ita se habere. Priorē propositionē ex eo suadet, quia sensus nūquā dubitat de qualitate, quæ per se cadit sub proprīū eius obiectū, sed semper de ea eodē modo iudicat, atq; adeo semper vere iudicat quamuis de subiecto illius sæpe dubitet, sæpe etiā in iudicando fallatur. Verbi cauſ., gustatus aliquādo iudicat id, quod re vera vinum est, esse vinū, quia dulce sit, interdū etiā non esse vinū, vel quia acidū sit sapū, vel quia lingua infecta est amaris humoribus, qui, cùm vino miscētur, amarū illud videri faciūt. At ipsum dulcē saporē semper iudicat esse dulcē, & amarū esse amarū, nec aliter vnquā de hisce sentit. Si ergo res tales sunt, quales esse videntur,

videntur;saltem hæc necessariò erunt talia,dulce,inquam,dulce,& amarum, amarum, ac cætera eodem modo; necessarióque hoc pacto afficient sensus,nec aliter de illis vnquam iudicabitur.

nn *Atqui hoc tollunt* } Probat posteriorẽ propositionem ex opposito consequentis hoc modo. Si omnia ita,& non ita se habent,vt hæ sententiæ dicũt, tollitur de medio omne necessarium, quemadmodum supradictum est, tolli omne prædicatum substãtiale(necessarium enim id dicitur, quod aliter se habere non potest)igitur si aliquid est necessarium, vt ex eorũ dictis probatũ est, non omnia ita,& non ita se habebunt:id enim saltem, quod necessarium fuerit, nõ ita & aliter se habebit.

idem simul ita habere,atque non habere dicit. Quin[mm] *neque vnquam in alio,atque alio tempore de affectione ipsa dubitarunt; sed de eo,cui affectio accidit. Exempli causa,idẽ vinum,si aut ipsum mutetur,aut corpus,interdum dulce,interdum non dulce videri potest attamen ipsum dulce, quale est cùm fuerit, nunquam mutatum est; sed semper de eo verum nunciat sensus; estq; necessariò tale,quod dulce futurũ est. Atqui*[nn] *hoc tollunt de medio hæ omnes sententiæ; & quemadmodum nullius rei substantiam esse dicunt,ita nec necessarium quicquam. Quod enim necessariũ est, aliter se habere non potest; Quare, si quid ex necessitate sit, id profectò non ita, ac non ita se habebit. Denique*[oo] *si solùm id est,quod sensu percipi potest,nec animalia existant;nulla res omnino fuerit. Nullus enim sensus erit. Fortasse igitur verum erit,neque sensibilia esse,nec sensuum perceptiones: sentientis enim hæc affectio est:at fieri nequit, vt non existant res subiectæ, quæ sensum efficiunt,etiam non existente sensu. Neque enim sensus ipse sui ipsius sensus est,sed aliquid est aliud præter sensum, quod sensum necessariò antecedit; quippe cùm id, quod mouet, prius natura sit eo, quod mouetur; neque id minùs ita habeat, si hæc ipsa ad se inuicem dicantur.*

oo *Denique si solum* } Septimò, Postremò hãc adhibet rationem. Si esse omnium rerum in eo tantum cõsistat, quòd sensui tales appareãt (hoc enim, vt omnes interpretantur significãt verba illa, Denique si solum id sit & cæt.) nihil omnino erit,animãtibus de medio sublatis; hoc autem est falsum; ergo & illud. Maiorẽ probat, quia, sublatis animantibus, sensus nullus erit. Minorem ex eo ostendit. Quia etsi sublatis animantibus nulla fortasse futura sint sensibilia actu, id est,actu percepta (si quidẽ nullæ erunt sensuum perceptiones, quæ sunt accidentia eorum,quæ sentiũt)

Cap.

tamen fieri non potest, vt sublatis sensibus, eo ipso tollantur res ipsæ sensibiles. Cùm enim sensus se ipsum sentire non possit (aut saltem non antequam ab alia re extrinsecus moueatur)omne autem mouens absolutè ac simpliciter sit prius naturâ,quàm id, quod mouetur: etiam si quatenus inuicem referuntur,ambo sint simul natura,efficitur,vt sublatis sensibus non continuò tollantur sensibilia,atque adeo,neque omnia entia. Nullam enim rem agnoscebant illi nisi sensibilem. Videtur autem Arist. vti hoc loco verbo Fortasse propter quosdam sui temporis Philosophos, qui substantiis separatis sensus tribuebant. Addidi porrò {aut saltem non ante} quia sensus quodammodo sentiunt se sentire vt habes 3. de Anima,cap.2. verùm non nisi cùm à rebus sensibilibus mouen- tur.

A tex.136.

Capitis ſexti explanatio.

Quid agatur in hoc capite.

Sunt autem nonnulli. Diſputauit ſuperiori capite communiter contra totum genus eorum Philoſophorum, qui fallacibus rationibus decepti contradicentes ſimul veras eſſe fatebantur. nunc contra eos ſpeciatim diſſerit, qui, ea ratione id aſſerebant, quòd omnia, quæ vera eſſe viderentur, vera eſſe dicerent, ſiue ratione aliqua ducti id aſſererent, ſiue ore tenus, ac per proteruiam.

Κεφ. ϛ'.

Primum igitur docet vtroſque hoc vel maximè ad confirmationē ſententiæ quam defendebāt quærere ſolitos, Quis tandē ſit ille, cuius iudicio ſtandū ſit in diſcernendis iis, qui rectè valēt ab iis, qui non rectè & omnino ſapientibus in vnaquaque re ab iis, qui ſapientes non ſunt. Si enim in rebus, quæ ad ſēſus pertinent, ea ſūt vera, quæ valentes, ac integri ſenſibus vera eſſe iudicant, in iis autem, quæ ad intellectum ſpectāt, ea, quæ prudētes, ac ſapientes dicunt (hoc enim illi ponunt dicturos eos, qui non omnia, quæ vera videntur, vera eſſe aſſeuerant) aliquis tandem conſtituendus eſt iudex, qui valentes, ac ſapientes à cæteris diſtinguat. Cum hoc igitur fieri nequaquam poſſit, tum quia alii alios magis probant; tum etiam, quia eadem eſt difficultas in quærendis iis, qui communem illum iudicē conſtituant (& hi enim ipſi iudices ſint neceſſe eſt, à quibus proinde neceſſe eſt tota de veritate controuerſia pendeat) colligunt illi, quodcunq; videtur, id tandem verum eſſe. Nam quod non ad plura, vt ita dicam, ſuffragia decernendū ſit de veritate, ſatis oſtenſum eſſe putant ea ratione ſuperiori cap. adducta, qua probatū eſt, ſi plures ægrotarent, aut mentis non eſſent ſanæ, quicquid illi iudicarent, id tandem verum habendum foret, quod tamen non concedimus. Cui rationi hæc adiungi poteſt. Si plurium iudicium in examine veritatis pro regula habendum eſſet: ſanè iudicium de pictura, de architectura, deque aliis operibus artium, non ad peritos earum rerum, qui pauci ſunt, ſed ad imperitam plebem deferendum eſſet, quod nemo dixerit.

Cui rationi maximè innitātur negātes primū principiū

Alia ratio.

Ἐισὶ δέ τινες, οἱ ἀποροῦσι, καὶ τῶν ταῦτα πεπεισμένων, καὶ τῶν τοὺς λόγους τούτους μόνον λεγόντων. ζητῆσαι γὰρ, τίς ὁ κείνων τὸν ὑγιαίνοντα, ἢ ὅλως τὸν φρόνιμον ἕκαστα κεκινωμένα ὀρθῶς. τὰ δὴ τοιαῦτα ἀπορήματα ὁμοιά ἐστι τῷ ἀπορεῖν, πότερον καθεύδομεν νῦν ἢ ἐγρηγόραμεν. διώανται δὲ αἱ ἀποριαι αἱ τοιαῦται πᾶσαι τὸ αὐτό: πάντων γὰρ λόγον ἀξιοῦσιν οὗτοι εἶναι, ἀρχὴν γὰρ ζητοῦσι, καὶ ταύτην δὲ ἀποδείξεως λαμβάνειν. ἐπεί γε ὅτι οὐ πεπεισμένοι εἰσὶ, φανεροί εἰσιν ἐν ταῖς πράξεσιν. ἀλλ', ὅπερ εἴπομεν, τῷ αὐτῷ τὸ πάθος ἐστί: λόγον γὰρ ζητοῦσιν, ὧν οὐκ ἔστι λόγος: ἀποδείξεως γὰρ *ἀρχῆς οὐκ ἀπόδειξίς ἐστιν. οὗτοι * Alia cμὲν οὖν ῥᾳδίως ἂν τοῦτο πειθεῖεν: ἔστι γὰρ οὐ χαλεπὸν λαβεῖν. οἱ δ' ἐν τῷ λόγῳ τὴν βίαν μόνον ζητοῦντες, ἀδυνατοῦσι ζητεῖν: *ἐναντία γὰρ εἰπεῖν ἀξιοῦσιν, εὐθὺς ἐναντία λέγοντες. *Subaud. Alexan. der. Ar. pertin.

Εἰ δὴ πάντα

Refutatio.

b *Huiusmodi autem:* Occurrit Ariſt. illorum quæſtioni, eam, & eiuſmodi alias ſimiles eſſe huic. Dormiamus ne modò an vigilemus, quæ quidem proponi ab aliquo poteſt gratia quærendi iudicis, ad quē certò, & abſque errore pertineat diſcernere vigilātes a dormientibus. Nā cùm omnia, quæ vigilantes facimus,

in

in somniis etiam nos facere existimemus, adeo vt somnia etiã ipsa in somniis interpretemur, fieri potest, vt qui se nunc affirmant vigilare, dormiant, & qui credunt se dormire, vigilent, potiúsque ii dormiant, qui illos dormire asserunt. Omnes ergo huiuscemodi quæstiones ait Arist. idem valere, atque eodem, vt ita dicã pede claudicare, quòd nimirum omnium rerũ rationem exigant, nec absque periculo erroris quicquã sine demõstratione admittendum putent. Quo igitur pacto nemo quærat, Dormiamus ne modò, an vigilemus, existimans omnino id dubium esse, sed ratione forsitan aliqua fallaci perstrictus, aut vt experiatur num aliquis partem oppositam demõstrare possit, ita hi non quærunt, quem iudicẽ cõstituere oporteat discernẽdæ veritatis, quasi prorsus, ac absolutè dubitent, num omnia sint æquè vera (etenim ex eorum actionibus contrarium constat vt supradictum est) sed vt illis aliqua ratio reddatur, qua oppositum demonstretur. Hic enim est ipsorum error, saltem exteriùs significatus, quod quærant rationem eorum, quæ ita aperta sunt, vt demonstratione non egeant. Itaque non minus absurdum esse censet Aristot. quærere iudicem, qui discernat num omnia sint æquè vera, quàm siquis iudicem quæreret, qui vigilantes à dormientibus discerneret. Vt enim hoc per se notum est sensu, ita quid in illo dicendum sit, est per se notum, atque adeo notissimum intellectu.

Horum error.

CAP. VI.

Tex. 26. *SVnt* [a] *autem nonnulli & eorum, qui hæc approbant, & eorum, qui ea sermone tenus vsurpant, qui hunc in modum ambigãt. Quærunt enim quis nã internoscat eum, qui rectè valeat, & omnino eum, qui de singulis rectè iudicet. Huiusmodi* [b] *autem quæstiones similes sunt, ei qua quis quærat, dormiamus nunc an ve vigilemus. Namque tales dubitationes idem omnes valent, quippe cùm hi omnium rationem esse censeant. Quærunt enim principium idque per demonstrationem accipere nituntur. Etenim non esse eos in eam sententiam adductos, ipsi actionibus declarant. Verùm hic (quod iam diximus) eorum morbus est: quærunt enim rationem eorum, quorum non est ratio vlla: quippe cùm demonstrationis principij demonstratio non sit. Atque* [c] *his quidem facilè hoc persuadebitur: neque enim difficilè percipi potest. Qui autem id solùm quærũt, vt disputationis vi cogantur, id* [d] *quærũt, quod fieri nequit: contraria enim dici postulant, cùm ipsi statim contraria dicant. At si*

Græci codices hoc loco habent ἀποδείξεως γὰρ ἀρχὴ id est, Demonstrationis enim principium. Nobis verisimile fuit, quemadmodum & re ipsa facillimum, librariorum vitio haberi ἀρχὴ pro ἀρχῆς, præsertim cùm Argyropylus, & Perionius posteriori modo legerint. Potuit tamen Aristoteles dicere, Principium demonstrationis non esse demõstrationem, pro eo, quod est, Non cadere sub demonstrationem, seu Non esse demonstrationis effectũ, quam phrasim vsus Philosophorum non omnino respuit.

c *Atque his quidem* } Repetit id quod dixerat in prima parte superioris capitis, cùm docuit, non eodem modo disputandum esse cum iis, qui per errorem & cum iis, qui per proteruiam primum principium inficiarẽtur. Quo loco verba, His quidem, partitiua sunt quibus respondent illa, Qui verò, &c.

d *Idquærunt quod* } Cùm hi, qui data opera negant primum principiũ, statim initio disputationis contraria dicãt, hoc est maximè repugnantia admittant, dari videlicet contradicentes simul veras: deinde censeant (id quod verè censent) redarguentem ducere oportere respondentẽ ad maximè repugnantia, fit, vt cùm redargui se postulãt, id poscãt, quod fieri nequit. In quæcũq. enim

Excusatio Arist.

repugnantia illos adegeris, ea illi nihil repugnare respondebāt. Id quod Arist. hoc loco iterum commemorat; quia si rationibus iis, quas in hoc cap. proponet non eos deduxerit ad aliqua, quæ ipsi repugnantia esse fateantur; non sibi id vitio detur, sed illorum positioni quæ adeo absurda est, vt qui eam semel defendere audent, nullum omnino pronunciatum quicquam absurdi cōtinere putēt.

Contra eos specia tim, qui quicquid verum videtur, verum esse dicebant.

e *At si non omnia*] Iam specia tim eos refellit, qui ea de causa contradicentes simul veras esse dicebant, quia quicquid verum esse videtur, verū est: id quod hoc loco faciendum diximus. Prima ratio sic videtur habere. Si non omnia sunt ad aliquid, sed aliqua etiam sunt absoluta, nō quicquid apparet est verum, ergo si quicquid apparet est verum, omnia sūt ad aliquid, ad sensum videlicet vel opinionē, at qui non omnia sunt hoc pacto ad aliquid, igitur nō quicquid apparet, est verum. Prior consequentia apta est, cum ex opposito consequentis inferat oppositum antecedentis. Aduerte temen, in antecedente eiusdem consequētiæ verba illa [Nō quicquid apparet, est verum] hūc habere sensum, Non in ipsa, vt ita dicam, apparentia consistit veritas. Hunc enim sensum probant verba sequentia cum dicitur, Id enim, quod apparet, alicui est apparens, quæ idem valent, ac si dicas. Apparere enim, est referri ad aliquam cognoscendi potentiam. Simili modo exposuimus ad finem superioris capitis verba illa. Si solùm id sit quod sensu percipi potest. Aduerte autē hoc loco veritatis nomen pro fundamento veritatis accipi: ipsa enim veritas formaliter sumpta, relatio est quædam.

Εἰ [e] δὴ μή ἐστι πάντα πρός τι, ἀλλ' ἔνια ἐστι, καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ οὐκ ἂν εἴη πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθές· τὸ γὰρ φαινόμενόν τινί ἐστι φαινόμενον. ὥστε ὁ λέγων ἅπαντα τὰ φαινόμενα εἶναι ἀληθῆ, ἅπαντα ποιεῖ τὰ ὄντα πρός τι. διὸ [f] καὶ φυλακτέον τοῖς πλὴν βίαν ἐν τῷ λόγῳ ζητοῦσιν, ἅμα δὲ καὶ ὑπέχειν λόγον ἀξιοῦσιν, ὅτι οὐ τὸ φαινόμενόν ἐστιν, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον, ᾧ φαίνεται, καὶ ὅτε φαίνεται, καὶ ᾗ, καὶ ὡς. ἂν δ' ὑπέχωσι μὲν λόγον, μὴ οὕτω δ' ὑπέχωσι, συμβήσεται, αὐτοῖς τἀναντία ταχὺ λέγειν· ἐνδέχεται γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ μὴ ᾧ ὄψιν μέλι φαίνεσθαι, τῇ δὲ γεύσει μή, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς, δυοῖν ὄντοιν, μὴ ταὐτὸ ἑκατέρα τῇ ὄψει, ἐὰν ᾖ ὦσιν ἀνόμοιαι. ἐπεὶ [h] πρός γε τοὺς διὰ τὰς πάλαι εἰρημένας αἰτίας τὸ φαινόμενον φάσκοντας ἀληθὲς εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο πάντ' ὁμοίως εἶναι ψευδῆ, καὶ ἀληθῆ, οὔτε ἅπασι ταὐτὰ φαίνεσθαι οὔτε αὐτῷ ἀεὶ ταὐτά, ἀλλὰ πολλάκις τἀναντία καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον. ἡ μὲν γὰρ ἁφὴ, δύο λέγει ἐν [i] τῇ ὑπάρξει τῷ δακτύλῳ, ἡ δ' ὄψις ἕν· ἀλλ' οὔτε τῇ αὐτῇ γε αἰσθήσει, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. ὥστε [k] τοῦτ' ἂν εἴη ἀληθές.

Admonitio.

Ex data admonitione argumentū.

f *Quamobrem cauendum*] Antequàm euertat consequens prioris consequētiæ, admonet proteruos, ne absolutè dicant, omnia, quæ vera esse videntur, esse vera. Nam cum ex eorum sententia sequatur, omnia esse prædicto modo ad aliquid, nempe ad sensum vel opinionem, potius dicere deberent, esse vera iis, quibus videntur vera, & per eas potentias, per quas videntur vera, &

Ἀλλ'

eo

eo tempore, atque eo modo, quo videntur vera. Nisi enim cum his moderationibus omnia esse vera concedant, eueniet, inquit, ipsis, vt citò dicant contraria, id est, vt nullo negocio sibi ipsis repugnent. Nam cum experientia constet, numquam accidere, vt eadem res eidem homini secundum eandem potentiam cognoscendi, eodem tempore, & eodem modo videatur talis, & non talis (in quibus conditionibus vera & germana contradictio consistit) efficitur vt ea ratione apud illos dẽtur contradicentes simul veræ, quia eædem res, quibusdam videntur tales, aliis autem non tales: aut si eisdem, tamẽ secundum aliã, & aliam potẽtiam; aut alio & alio tempore, aut alio, atque alio modo; quod sanè non est dari contradicẽtes simul veras. Ita fit vt cùm contradicentes simul veras esse prædicẽt, nullas simul veras assignare possint.

At[e] si non omnia sunt ad aliquid, sed quædam etiam sunt, quæ ipsa per se dicantur: non vtique verum erit, quicquid apparet: apparens enim alicui apparens est. Ita, qui omnia, quæ apparent, vera esse dicit, is omnia, quæ sunt, ad aliquid facit. Quapropter[f] obseruandum quoque est ab ijs, qui vim in disputatione postulant, simulq; id, quod asserunt, defendendum censent; non id, quod apparet, esse, sed quod apparet, cui apparet, & quando, & quatenus, & quomodo apparet. Quòd si id, quod asserunt, defendant; non hoc autem modo defendant; accidet eis, vt quamprimum contraria dicant: fieri enim potest, vt res eadem aspectui quidem mel videatur esse, gustatui autem non item, & vtrique oculo, cùm duo sint, non eadem appareant, si[g] sint dissimiles, Nam[h] ijs, qui propter causas iam pridem expositas, id, quod apparet, verum esse dicũt atque ob id omnia æquè falsa ac vera esse contendunt, illud obijciendum est; neque omnibus omnia apparere, neque eidem semper eadem, sed sæpe cõtraria eodem tempore. Tactus enim, cùm[i] digiti admouentur, duo esse nunciat; aspectus vnum: verùm id neque sensu eodem, neque eadem ex parte, eodemq; modo, atque eodem tempore. Itaque[k] fuerit hoc verum.

g *Si sint dissimiles* } Vt si alter purus sit, alter pallido humore suffusus. Hic enim efficiet, vt res omnes per illũ pallidæ appareant, quæ alteri non pallidæ videbuntur.

Extensio admonitionis.

h *Nam ijs* } Eandem admonitionẽ extendit Arist. ad eos, qui non per proteruiam, sed per errorem dicebant, omnia, quæ videntur esse vera, & pari ratione omnia, quæ videntur falsa, esse falsa, & omnia esse æquè vera, & falsa, Nisi quòd ait, facilem ad hos esse obiectionem, hoc est, quæ minus negotii ac laboris afferre possit iis, qui illos conuincere studẽt. Id, quod ea ratione dictum esse crediderim quia superiores illi, cùm sint proterui, & pertinaces, forsitan non verebuntur dicere, vni, & eidem homini secundùm eandem potentiam, eodem tempore, ac modo, adiectisque aliis quibusuis determinationibus videri rem eandem, & secundum idem esse talem, & non esse talem, at hi posteriores, cùm candidè, & simpliciter disputent, id dicere non audebunt.

i *Cùm digiti admouentur* } Cum duæ res paruæ iunguntur, & altera alteram tegit, atque aspectui subtrahit, tum ambæ oculorum iudicio sunt vna, attrectatione autem digitorum iudicantur duæ.

Videri fortasse potest hoc loco verbum [illegible] errore scriptum fuisse post illa, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ, sed est hyperbaton, nec id quidem valde durum.

k *Itaque fuerit hoc* } Idest, si huiusmodi Philosophi dicerent, omnia esse vera respectu eorum, quibus videntur vera, & falsa respectu eorum, quibus videntur falsa, non autem absolute, omnia esse vera, & falsa; forsitan id verum esset, seu potiùs magis ferendum.

Quid cōcedere cogātur adversarij.

l *Sed hæc forsitan* } Regreditur ad argumentationem propositam, atque vt euertat consequens prioris consequentiæ, Omnia, inquam, esse ad aliquid, ait, proteruos, vel ex eo, quod per digressionem dictum est, cogi vt illud concedāt. Si enim illi absolutè dicere non possunt hoc esse verum, sed comparatione huius hominis, & huius potentiæ cognoscentis &c. necesse est concedant, omnia cōsistere in habitudine ad sensum aut opinionem, interiorémve cognoscendi facultatem. Non meminit autem eorum, qui per errorem peccabant, quia superiori ꝓbatione facilè cōtenti erunt.

Hoc loco vbi est ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τοῦτο, forsitan verba commutata sunt. Melius enim haberet collocatio hūc in modum οὐκ, ὅτι ἔστιν &c. vt sensus esset, nō quidem hoc esse verum, sed huic verum, &c. cùm tamen de sensu nulla sit difficultas, parū refert, vtro legatur modo.

Ἀλλ' l ἴσως διὰ τοῦτο ἀνάγκη λέγειν τοῖς μὴ δι' ἀπορίαν, ἀλλὰ λόγου χάριν λέγουσι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τοῦτο, ἀλλὰ τούτῳ ἀληθὲς: καὶ ὥσπερ δὴ πρότερον εἴρηται, ἀνάγκη καὶ πρός τι ποιεῖν ἅπαντα, καὶ πρὸς δόξαν, καὶ αἴσθησιν. ὥστ' m οὔτε γέγονεν, οὔτε ἔσται οὐθὲν, μηθενός προδοξάσαντος. εἰ δὲ γέγονεν, ἢ ἔσται, δῆλον ὅτι οὐκ ἂν εἴη ἅπαντα πρὸς δόξαν. ἔτι n εἰ ἓν, πρὸς ἓν, ἢ πρὸς ὡρισμένον: καὶ εἰ τὸ αὐτὸ καὶ ἥμισυ, καὶ ἴσον, ἀλλὰ οὐ πρὸς τὸ διπλάσιόν γε τὸ ἴσον ς πρὸς δὴ τὸ δοξάζειν. εἰ o ταυτὸ ἄνθρωπος καὶ τὸ δοξαζόμενον, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος τὸ δοξάζον, ἀλλὰ τὸ δοξαζόμενον. εἰ δ' ἕκαστον ἔσται πρὸς δοξάζον, ἄπειρα ἔσται τῷ εἴδει τὸ δοξάζον. ὅτι p μὲν οὖν βεβαιοτάτη δόξα πασῶν, τὸ μὴ εἶναι ἀληθεῖς ἅμα τὰς ἀντικειμένας φάσεις, καὶ τί συμβαίνει τοῖς οὕτω λέγουσι. καὶ διὰ τί οὕτω λέγουσι, τοσαῦτα εἰρήσθω.

Ἐπεὶ q δ' ἀδύνατον τὴν ἀντίφασιν ἀληθεύεσθαι ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ, φανερὸν ὅτι οὐδὲ τἀναντία ἅμα

Text. 27.

Prior impugnatio consequētis.

m *Quare nec fuit* } Iam euertit consequens duabus rationibus. Prior est, Quia si omnium rerum esse consisteret in habitudine ad sensum, aut opinionem, nihil omnino fuisset, aut futurum esset, nisi ante de eo haberetur opinio: quod quàm absurdum sit, nemo est, qui non videat. Quis enim neget multa fieri in rerum natura, de quibus nulla vnquam hominibus cogitatio subit, vt quæ gignuntur in visceribus terræ, aut in solitudine accidunt. Neque verò hi ad cognitionem diuinam recurrebāt, cùm facerent hominem mensuram essendi omniū rerum, vt Socrates apud Platonē in Cratylo à Protagora dictum commemorat. Quamquam, etsi ad diuinā cognitionem recurrerent, nihil ad rem dicerent. Nam, etsi nihil est, quod diuinā cognitionem effugiat, non est tamen esse rerū id ipsum quod cognosci à Deo.

Idem refert Socra. apud Plat. in Theætete.

Posterior.

n *Præterea si vnum* } Posterior ratio sic habet. Si relatiuum est vnū specie, ad correlatiuum vnum specie refertur, aut, vt accuratius id dictum sit, ad vnum specie non vagum, & indifferens, sed certū, ac determinatum. Quamuis enim res aliqua sit dimidia simul, & æqualis respectu aliarum, tamē non est æqualis respectu duplæ, sed respectu æqualis; nec est dimidia respectu æqualis, sed respectu duplæ, & ita res habet in cæteris. Si igitur istorū sentētia vera est, vniuscuiusq; rei esse cōsistet in habitudine ad id, quod illam opinatur. Quare cum res sint specie infinitæ, id, quod eas opinatur, erit infinita secundū speciem, quod nemo dixerit. Hæc ratio apparens quidem incommodum infert, & apud eos,

contra

contra quos disputat, forsitan non est parui momenti. Re tamen vera, infinitis speciebus rerum, vt numerorum, aut figurarum respondent infiniti conceptus, qui hoc loco appellantur opiniones, etsi homo ipse, qui opinatur siue concipit, sit vnus atque idem.

o *Si homo item*} Exemplum est concise introductum, vt superius. Eo autem ostendit Arist. id, quod proximè dixerat, nempe omnia secundum istos in eo habere positum esse, quòd de eis habeatur opinio. Quo loco verbum Homo in priori parte conditionalis positum, aut scribēdi incuria pro eo, quod opinatur, positū est ab Arist. aut potiùs sumendum pro homine, quatenus est id, quod opinatur, siue opinionem habet, vt à D. Thom. sumitur. Est enim sensus, Quanquam enim homo, qui opinatur, idem sit, atque id, de quo habetur opinio, tamen quatenus homo, vt hi volunt, non erit id, quod opinionem habet, sed id, de quo habetur opinio, quod quidē est habere esse in habitudine ad id, quod opinatur. *Exemplū*

Text. 27. Sed[l] *hac forsitan de causa necesse est, vt ij, qui non dubitationis, sed disputationis causa hæc dicunt, non, esse hoc verum fateantur, sed huic verum &, vt antea dictum est, illud etiam est necesse, vt omnia ad aliquid faciant, & ad opinionem & ad sensum. Quære*[m] *nec fuit, nec erit quicquam, si nemo id antè opinatus sit. Quòd si fuit, aut erit; perspicuum est, non fore omnia ad opinionem. Præterea,*[n] *si vnum est, ad vnum, aut ad definitum aliquid refertur: & si idem & dimidium, & æquale est; non tamē æquale ad duplum dicitur: ad opinionem igitur. Si*[o] *homo item, & quod sub opinionē cadit, idem sunt; non est certè homo id, quod opinionem habet, sed id, de quo habetur opinio. Quòd si res quæque refertur ad id, quod opinionem habet; erit vtique id, quod opinionem habet, specie infinita. Quòd*[p] *igitur hæc opinio sit omnium firmissima, Non esse oppositas enunciationes simul veras, quidque accidat ijs, qui id asserunt, & cur ita loquantur, hactenus dictum sit.*

Lect. 15. p. 4.

Hoc loco nōn. 59. Cum[q] *autem fieri nequeat, vt contradictio simul de eodem vera sit; perspicuum est, fieri nō posse vt*

Hoc loco alia pleraq; argumenta afferūtur ab auctoribus ad refellendā huiusmodi sententiā. Qualia sunt illa apud Alex. Si esse rerū positum sit in eo, quod existimetur, existimās, vt existimās, nihil erit, nisi fuerit etiā existimatus. quo fit vt si à nemine cùm existimat, existimetur, id quod nihil est, existimet, & (quod hinc sequitur) conferat rebus esse, quod tamē, nisi esse habeat facere nō potest. Et illud mutata opinione mutabitur esse rerū. Et illud, si quis me existimet vnū, alius verò plures, ero simul vnus, & plures, ītē, si quis putet aliquē esse in hoc loco, alius verò putet eundē esse in alio, erit is simul in diuersis locis. Quale etiā est illud apud Auer. Si opinio dat esse rebus, tollitur de medio oīs generatio. Quinetiā sequitur, vt inquit Alb. duplū nō referri primò ad dimidiū, sed ad existimās. Neque enim habere potest duo correlatiua, quorū habitudine primò habeat esse. Verum hæc oīa minus absurda sunt, q negatio primi principii, quorū euersores his argumentis impugnantur. *Aliorum argumenta.*

p *Quod igitur hæc*} Epilogus est eorum quæ his tribus capit. dicta sunt.

q *Cùm autem fieri nequeat*} Colligit hoc conclusum ex dictis, Fieri nō posse, vt contraria simul insint. Cùm enim affirmatio, & negatio contradicentes, simul veræ esse nequeant (quod proterui etiam & pertinaces concedere cogantur, vt ex dictis patet) vnum autem contrariū simpliciter existens in subiecto afferat secum priuationē, atque adeo negationē alterius efficitur, vt duo contraria simul in eodē subiecto existere non possint, nisi aut ambo aliqua ex parte insint, aut alterum aliqua ex parte, alterum simpliciter. Illud contrarium dicitur simpliciter inesse subiecto, quod absque adiectione illud denominat, *Cōtraria qua ratione in eodē subiecto esse nequeant.*

quo pacto calor inest igni, & frigus aquæ in suo naturali statu constitutæ. Atque hoc pacto non possunt contraria simul eidem inesse. Illud autem dicitur inesse aliqua ex parte, siue secundùm quid, quod ita imperfectè inest, vt subiectum non absque adiectione denominet, quo pacto calor, & frigus insunt aquæ omnino tepidæ, & candor Aethiopi, & omnes formæ rerum, quæ ex ligno gigni possunt, existunt in materia ligni. Nam neque aqua omnino tepida dicitur calida, aut frigida nisi secundũ dimidietatem graduum, neq; Aethiops candidus, nisi dentibus, aut oculis, nec formæ rerũ, quæ ex ligno generari possunt, dicũtur inesse materiæ ligni, nisi potestate.

ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ. τῶν [r] μὲν γὰρ ἐναντίων, θάτερον στέρησίς ἐστιν οὐχ ἧττον: οὐσίας [s] δὲ στέρησις, ἀπόφασίς [t] ἐστιν ἀπό τινος ὡρισμένου γένους. εἰ οὖν ἀδύνατον ἅμα καταφάναι, καὶ ἀποφάναι ἀληθῶ, ἀδύνατον, καὶ τἀναντία ὑπάρχειν ἅμα: ἀλλὰ ἢ πῇ ἄμφω, ἢ θάτερον μὲν πῇ, θάτερον δὲ ἁπλῶς. Κεφ. Ζ'.

Ἀλλὰ [a] μὴν οὐδὲ μεταξὺ ἀντιφάσεως ἐνδέχεται εἶναι οὐθέν, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι ἓν καθ' ἑνὸς ὁτιοῦν. Δῆλον [b] δὲ πρῶτον μὲν ὡρισμένοις τί τὸ ἀληθὲς, καὶ ψεῦδος. τὸ μὲν γὰρ λέγειν τὸ ὂν μὴ εἶναι, ἢ τοῦτο εἶναι, ψεῦδος: τὸ δὲ τὸ ὂν εἶναι, καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ εἶναι, ἀληθές. ὥστε καὶ ὁ λέγων εἶναι, ἢ μὴ εἶναι, ἀληθεύσει, ἢ ψεύσεται. ἀλλ' [c] οὔτε τὸ ὂν λέγεται μὴ εἶναι, ἢ εἶναι, οὔτε τὸ μὴ ὄν. tex. 5.

Ἔτι

Qua ratione vnũ contrariũ sit alterius priuatio.

r *Neque enim minùs priuatio*} Hoc est, non minùs vnum cõtrariorum est priuatio alterius, seu affert secum priuationem alterius, quàm alterum illius. Id, quod Aristoteles dixit spectata illorum oppositione, siquidem contraria pari repugnantia se mutuò excludunt. Nam spectata eorũ perfectione, semper id, quod deterius, seu minùs perfectum est, censetur priuatio alterius, vt habes 3. Phys. cap 1. & aliis locis. Possunt etiã hæc verba sic explicari, quasi dicat Arist. Non minùs alterum contrariorum simpliciter existens priuare, siue excludere alterum, quàm alterum contradicentium, nisi quod contraria sese mutuò excludunt à certo subiecto; contradicentia autem à quouis, siue ente, siue non ente. Atque hoc videntur subiecta verba declarare. Itaque Arist. iuxta hãc expositionẽ tantam credit esse repugnantiã contrariorũ in certo, ac determinato subiecto, quãta est cõtradicentiũ respectu cuiusque. Quod si verum est, ne diuina quidem virtute fieri potest, vt duo cõtraria existant simpliciter, ac perfectè in eodem subiecto, de qua re lib. 8.

Priuationis substantiæ vocabulo quid hic intelligatur.

s *Substantiæ verò priuatio*} Priuationis nomen, quod latè acceptũ est in verbis proximè præcedentibus, vtrouis modo illa exponantur, propriè iã nũc accipitur, sed tamẽ pro sola priuatione formæ substãtialis, ad quã cæteræ priuationes formarũ accidentaliũ reducũtur. Appellatur autẽ priuatio formæ substantialis, priuatio substantiæ, quia sæpe nomẽ substantiæ apud Arist. pro forma substãtiali sumitur. Vel dic, si placet, substantiæ nomẽ accipi hoc loco pro quacũque forma; vt omnes priuationes propriè dictæ cõprehendantur. Quanquam nõ memini apud Arist. substãtiæ vocabulũ sic accipi, etsi latissime nonnunquam sumatur pro quauis essentia, quæ tamen acceptio hic non congruit.

t *Negatio est à quodam*} Id est, Negatio est formæ à proprio, & determinato subiecto.

Capitis

Capitis ſeptimi Explanatio.

Defendi hoc capite primum principiũ affirmatiuum.

ET [a] *verò neque*} Tria ſuperiora capita conſumpſit Ariſt. in defendendo primo principio, tũ ab imperitis, tum etiam à proteruis, & pertinacibus nunc, id eſt hoc capite, conatur defendere illud, quod ad finẽ cap 3. maxima neceſſitudine cum primo coniunctũ eſſe diximus, Neceſſe eſſe, inquam, eſſe quoduis, aut eſſe, aut non eſſe, ſeu, quod eodem redit, Neceſſe eſſe quodlibet de quo libet affirmari, aut negari, quod Ariſt. vocat, non dari mediũ inter contradicentes, quemadmodũ dicimus, in numerorum genere nõ dari medium paris & imparis, quod neceſſe ſit quemlibet numerũ eſſe parẽ, aut imparẽ. Aduerte autẽ, primum principium negatiuũ, quod hactenus defenſum eſt, latiùs patere, quàm affirmatiuũ, quod hoc capite defẽditur. Siquidem negatiuum cùm dicat contradicentes, nec ſimul veras, nec ſimul falſas eſſe poſſe, vt cap. 3. expoſuimus, in omni genere contradicentium verum eſſe intelligitur, etiam cùm materia eſt de futuro, contingenti. At affirmatiuum, ligatur in materia futurorũ contingẽtium.

vt contraria eidem ſimul inſint. Neque [r] *enim minus priuatio eſt, contrariorum alterum: ſubſtantiæ* [s] *vero priuatio, negatio* [t] *eſt à definito aliquo genere. Ergo ſi fieri nequit, vt ſimul verè affirmemus, ac negemus; fieri etiam non poteſt, vt contraria ſimul inſint; ſed aut vtrũque aliquo ex parte, aut alterum aliqua ex parte, alterum ſimpliciter.*

Cap. VII.

AT *vera neque inter contradicentia quicquam interiectum eſſe poteſt, ſed neceſſe eſt, vnum de vno aut affirmare, aut negare, quicquid tandem illud ſit. Quod* [b] *ita demum perſpicuum erit, ſi antè quid verum ſit, quid falſum, definierimus. Etenim dicere id, quod eſt, non eſſe, aut quod non eſt, eſſe; falſum eſt: id autem, quod eſt, eſſe, aut quod non eſt, non eſſe, verum. Quare & is, qui eſſe, aut non eſſe dixerit, aut verũ, aut falſum pronunciabit. Sed neque* [c] *ens, neque non ens, eſſe, aut non eſſe dicitur. Præ-*

Quo pacto intelligenti.

Epitome huius capitis.

Prima ratio ad euertendã contradictionis medium.

cùm aſſerat neceſſe eſſe, vt altera contradicentium ſit vera, non eſt verum in materia de futuro contingenti ſumptis partibus contradictionis determinatè, ſiue diſiunctiuè (vt ſi dicas, Huius contradictionis, Socrates diſputabit cras, Socrates non diſputabit cras, prior eſt vera, poſterior falſa, aut vice verſa) ſed indeterminatè, ſiue diſiunctim, veluti ſi dicas, Altera eſt vera altera falſa, nullam deſignando, vt ex priori lib. de Interp. patet. Quo fit, vt hac eriã ratione merito affirmatiuum principium non ſit cenſendũ primum principium. Quod igitur nõ detur mediũ inter contradicentes enunciationes, ſeptem rationibus probat Ariſt. Deinde aperit vnde natus ſit oppoſitus error. Tũ vero tradit modum, quo eius fautores commodius refelli poſſint. Poſtremò docet, cui veterum potiſſimum adſcribenda videatur ſententia de contradicentibus ſimul veris, cui etiam, de ſimul falſis.

Cap. 8.

b *Quod ita demum*} Prima ratio ſumitur ex definitionibus veri, & falſi pronũciatihoc modo. Verum pronunciatum eſt dicere id, quod eſt, eſſe, aut quod non eſt, non eſſe falſum autem, dicere id, quod eſt, non eſſe, aut quod non eſt, eſſe, igitur omne pronunciatum, in quo eſſe, aut non eſſe dicitur, verum vel falſum eſt. atqui nullum pronunciatum afferri poteſt, in quo eſſe, aut non eſſe non dicatur, ſiquidem omne pronunciatum affirmat, aut negat, igitur nullum pronunciatum efferri poteſt, quod non ſit verum aut falſum.

c *Sed neque ens*} Quaſi dicat, Ab iis autem, qui medium contradictionis ponunt, neque id, quod eſt, neque id, quod non eſt, neceſſario eſſe, aut non eſſe dicitur, cùm aliquid eorum ſententia, nec eſſe, nec non eſſe poſſit.

Præ-

Secunda. d *Præterea aut aliquid medium*} Secunda ratio huiusmodi est. Mediũ aut est per participationem, quo pacto fuscus color est medium quippiam inter albũ, & nigrum, aut per negationem, quo pacto lapis est medium quid inter hominem, & equum: at neutro modo dari potest mediũ inter esse, & non esse: igitur nullo. Quòd autẽ inter esse, & nõ esse non possit dari mediũ per negationẽ ex eo patet, quia si daretur, neque ex illo neq; in illud posset fieri mutatio. Omnis enim mutatio, aut est generatio aliqua, aut corruptio, quarum illa fit ex non ente (præsertim bono, siue perfecto) in ens (præsertim bonum, & perfectũ, vt habes priori lib. de Generat.) hæc verò fit ex ente, præsertim perfecto, in non ens, præsertim perfectum. Cùm ergo sẽper fieri videatur mutatio ex mediis, in extrema, aut ex iis quæ extrema sunt, in media (ait autem, Semper, propter eos Veteres, qui cõtinenter omnia mutari asserebãt) aut saltem in plurimis fiat, efficitur vt tale medium dari non possit. Nisi quis absurdissimè dicat posse fieri mutationem ex nec homine, nec non homine in hominem, aut non hominem aut certè ex horum altero in illud, quo pacto nulla generatio fit, aut corruptio. Siquidem nulla mutatio fit, nisi in extrema, aut media, nunquam autem fit mutatio ab extremo in extremum, nisi priùs facta mutatione in medium, si inter extrema detur medium. Quòd verò dari non possit medium per participationem, ex eo probat, quia etiam hoc pacto daretur mutatio, quæ nec esset ex non ente in ens, nec ex ente in non ens. Perspicuum est enim inter extrema & media per participationem, fieri mutuam transmutationem vt inter album, & fuscum.

De mutatione, non nulla.

ἔτι[d] ἤ τι μεταξὺ ἔσται τῆς ἀντιφάσεως, ὥσπερ τὸ φαιὸν μέλανος καὶ λευκοῦ, ἢ ὡς τὸ μηδέτερον ἀνθρώπου καὶ ἵππου. εἰ μὲν οὖν οὕτως, οὐκ ἂν μεταβάλλοι. ἐκ μὴ ἀγαθοῦ γὰρ εἰς ἀγαθὸν μεταβάλλει, ἢ ἐκ τούτου εἰς μὴ ἀγαθὸν: νῦν δὲ ἀεὶ φαίνεται: οὐ γάρ ἐστι μεταβολὴ, ἀλλ' ἢ εἰς τὰ ἀντικείμενα, καὶ μεταξύ. εἰ δ' ἐστὶ μεταξὺ, καὶ οὕτως εἴη ἂν τις εἰς λευκὸν, οὐκ ἐκ μὴ λευκοῦ γένεσις: νῦν δ' οὐχ ὁρᾶται. ἔτι[e] πᾶν τὸ διανοητὸν καὶ νοητὸν, ἡ διάνοια ἢ κατάφησιν, ἢ ἀπόφησιν: τοῦτο δ' ἐξ ὁρισμοῦ δῆλον, ὅταν ἀληθεύει, ἢ ψεύδεται. ὅταν μὲν ὡδὶ συνθῇ, φᾶσα, ἢ ἀποφᾶσα, ἀληθεύει: ὅταν δὲ ὡδὶ, ψεύδεται. ἔτι[f] παρὰ πάσας δεῖ εἶναι τὰς ἀντιφάσεις, εἰ μὴ λόγου ἕνεκα λέγεται: ὥς τε καὶ οὔτε ἀληθεύσει τις, οὔτ' οὐκ ἀληθεύσει, καὶ παρὰ τὸ ὄν, καὶ τὸ μὴ ὄν, ἔσται: ὥς τε καὶ παρὰ γένεσιν, καὶ φθορὰν μεταβολή τις ἔσται. ἔτι[g] ἐν ὅσοις γένεσιν ἡ ἀπόφασις τὸ ἐναντίον ἐπιφέρει, καὶ ἐν τούτοις ἔσται, οἷον ἐν ἀριθμοῖς οὔτε περιττὸς, οὔτε οὐ περιττὸς ἀριθμὸς: ἀλλ' ἀδύνατον: ἐκ[h] τοῦ ὁρισμοῦ δὲ δῆλον. ἔτι[i] εἰς ἄπειρον βαδι-

Cap. 3. à text. 11.

Tertia ratio. e *Præterea omne quod*} Tertia ratio, hæc est. Quicquid ratio, ac intellectus iudicat, id ipsum affirmat, aut negat nullum enim iudicium fertur, nisi affirmando, aut negando) affirmatio autem & negatio, cùm rebus conformantur, sunt veræ; cùm ab illis discrepant, sunt falsæ, vt patet ex veri, & falsi pronunciati explicatione: quando autem affirmatio est rebus conformis, tum negatio discordat; & vice versa: igitur necesse est, vt altera sit vera, altera falsa.

Quarta. f *Ad hæc præter omnia*} Quarta ratio sic habet, Aut inter quæuis contradicẽtia

cia datur mediũ aut inter nulla, niſi quis cõtẽtionis cauſa,& abſq; ratione vlla in aliis illud concedat,in aliis neget;eſt enim in omnibus par ratio:at nec inter verũ,& nõ verũ,nec inter ens,& nõ ens,quæ ſunt cõtradicẽtia,datur medium: igitur inter nulla.Minor,quod attinet ad verũ,& nõ verũ ex eo patet,quia,& ſi quis dicat dari mediũ inter verum,& falſum,tamen nemo fuit, qui diceret dari enunciationem vllã, quæ nec eſſet vera,nec nõ vera.Quãuis etiam fuerũt qui videantur poſuiſſe mediũ inter ens particulare, & nõ ens,vt inter hominẽ, & non hominem, vtpaulò pòſt patebit, tamẽ ſumpto ente in cõmune, nemo dixerit dari aliquid , quod nec ſit ens,nec nõ ens:præſertim cùm inde etiam ſequatur fore aliquã mutationẽ,quæ non ſit generatio,nec corruptio,vt ſecũda argumentatione deductũ eſt, liquidẽ generatio, & corruptio tendunt immediatè, aut à non ente in ens,aut ab ente in nõ ens. Sumuntur autẽ hoc loco, quemadmodũ & ſuperiùs, generationis , & corruptionis noĩa,vt ſignificant mutatiões à quouis nõ eſſe ad quoduis eſſe,vel a quo uiſelſe ad quoduis nõ eſſe.

Quinta.

Præterea d *aut aliquid medium erit inter contradicẽtia,vt ſuſcum inter nigrũ & albũ;aut vt neutrum inter hominẽ & equũ. Si igitur hoc pacto; non fiet vtique mutatio. Ex nõ bono enim in bonum mutatio fit,aut ex hoc in non bonũ:nunc autẽ ſemper fierit videtur:non enim datur mutatio, niſi in oppoſita,ac media: Sin autẽ interiectũ aliquid eſt,hoc etiã modo dabitur generatio quædã, quæ non ſit in album ex nõ albo: nunc autem nulla cernitur.Præterea* e *omne quod ratione,ac mẽte percipitur,ratio ipſa aut affirmat , aut negat; id autẽ ex definitione perſpicuũ eſt,quando verũ, aut falſum dicat. Cùm enim hoc modo componit, aut affirmans,aut negans,verũ dicit: cùm aũt hoc alio modo,falſum. Ad* f *hæc,præter omnia cõtradicentia eſſe illud oportet. niſi diſputationis cauſa dicatur: quare neque verum dicet quis,neque non verum;eritque præter ens,& non ens: ex qua re fiet vt præter generationem & corruptionẽ mutatio ſit aliqua,Præterea* g *in quibuscumq; generibus negatio contrarium inducit,in iis quoque illud erit ; quo pacto in numeris , neque impar erit numerus,neque non impar:at hoc fieri nequit; idque* h *ex definitione patet.Præterea* i *in infinitum fiet*

g *Præterea in quibuſcumque* } Quintæ rationis hic eſt ſenſus.Si inter affirmationem , & negationem contradictoriè oppoſitas daretur medium,potiori ratione daretur inter affirmationem, & negationem contractas ad certũ genus quando ſcilicet negatio ſumitur pro differentia cõtraria differẽtiæ ſignificatæ per affirmationẽ,vt inter impar,& nõ impar , quæ ſumũtur vt differentiæ numerorũ,aut inter rationale,& irrationale,quæ ſumũtur vt differentiæ animalium:at inter huiuſmodi affirmationẽ, & negationem non datur medium(nec enim datur numerus,qui nec ſit impar,nec no impar, id eſt,par;nec itẽ animal,quod nec ſit rationale,nec irrationale)igitur nec inter affirmationẽ & negationẽ ſimpliciter. Maior ex eo patet,quia affirmatio, & negatio cõtractæ ad certũ genus,nõ ex eo carẽt medio,quia ſignificãt cõtraria(multa.n.cõtraria habent mediũ)ſed ex repugnãtia affirmationis,& negationis abſolutè,ac ſimpliciter ſumptæ,quam participãt, reſpectu talis generis.

h *Idque ex definitione* } Paris nimirum , & imparis. Siquidem Par, definitur eſſe numerus,qui æquis conſtat partibus;impar verò,qui non æquis,nec vllus præterea eſt numerus,qui neutris conſtet.

i *Præterea,in infinitum* } Sexta ratio hanc habet ſententiam. Si detur medium contradictionis,non ſolùm ea,quæ ſunt(ſeu potius,quæ ſignificantur nominibus,vt rectè exponit Alexãder)ſeſquialtera proportione excedẽt ea, quæ concedi ſolent,ſed etiam infinities illa ſuperabunt:at alterum eſt cõtra omniũ

Sexta.

ſententiam,

ſententiam,alterum fieri non poteſt: ergo non datur medium cõtradictionis. Maior ex eo patet,quia præter hæc duo,Quæ ſunt,& Quæ nõ ſunt,nihil aliud eſt,de quo inter homines ſit ſermo: qui autem ponunt medium inter cõtradicentia,tertium quoddam genus adhibent, quòd nec ſit ex iis, quæ ſunt,nec ex iis,quæ non ſiunt. Ita fit,vt corũ ſententia,ea, quæ nominibus ſignificantur ſeſquialtera proportione ſint plura, quàm quæ cõmuni ſententia cõceduntur: duo enim ſeſquialtera proportione à tribus ſuperãtur. Iam verò cùm quicquid contingit affirmare, cõtingat etiam negare, ſi hæc tria genera affirmãtur; erit illorũ ſimul quædã peculiaris negatio contradictoria. Quare cùm par ſit ratio, vt huius cõtradictionis detur medium; iam emergent quatuor genera, quæ rurſus ſimul ſumpta alia negatione negari poterunt, interiecto rurſus alio contradictionis medio, & ſic deinceps in infinitũ. Ita pene D. Tho. Aliter cõmentator,& Alb.

βαδιεῖται, καὶ οὐ μόνον ἡμιόλια τὰ ὄντα ἔσται, ἀλλὰ καὶ πλείω. πάλιν γὰρ ἔσται ἀποφῆσαι τὸ πρὸς l τὸ φάσιν, καὶ τὸ ἀπόφασιν, καὶ τοῦτ' ἔσται τι· ἡ γὰρ οὐσία m ἕσταί τις αὐτοῦ ἄλλη. ἔτι n ὅταν ἐρομένου εἰ λευκόν ἐστιν, εἴπῃ, ὅτι οὔ, οὐθὲν ἄλλο ἀπέφηνεν ἢ τὸ μὴ εἶναι· ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ εἶναι.

Text.28. Ἐλήλυθε o δ' ἐνίοις αὕτη ἡ δόξα, ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τῶν παραδόξων. ὅταν γὰρ λύειν μὴ δύνωνται λόγους ἐριστικοὺς, ἐνδόντες τῷ λόγῳ, σύμφασιν ἀληθὲς εἶναι τὸ συλλογισθέν. οἱ μὲν οὖν διὰ τοιαύτην αἰτίαν λέγουσιν· οἱ δὲ διὰ τὸ πάντων λόγον ζητεῖν. ἀρχὴ p δὲ πρὸς ἅπαντας τούτους ἐξ ὁρισμοῦ· ὁρι-

K Esse, quæ ſunt} Itaq; ſumuntur hic ea,quæ ſunt,ſiue res(quemadmodũ ex Alexandro diximus) vt ſolent res ſignificatæ à verbis ſignificantibus diſtingui. Proinde, quòd paulò pòſt dicitur[erit aliquid]idem valet,ac ſi diceretur, Erit diſtinctum ſignificatum à ſignificatis contradicentium. *Lect.16. p. 6. A- lex.cõm. 66. Alb.*

Definitio negationis.

l *Ad affirmationem, & negationem*} Id eſt ſimul cum affirmatione,& negatione cõtradicẽtibus,vt ſit vna negatio horũ triũ,affirmationis,negationis & medii. *tract. 4. cap. 1.*

m *Eius ſubſtantia*} Subſtantiam pro ratione, ſeu definitione accipit, vt ſæpe alibi. Vnde colligunt Scoti ſectatores, negationem habere propriam formalitatem,quæ nimirum propria,ac peculiari definitione explicetur.

Septima ratio.

n *Præterea,cùm negant*} Septima, ac poſtrema ratio eſt huiuſmodi. Ad eam quæſtionem,qua quærat aliquis,Sit ne hoc,vel illud album,duæ tantũ reſponſiones redduntur,Eſſe ſcilicetvel, Non eſſe,qui autem reſpondet Non eſſe,nihil aliud ſignificat,quàm negationem albi:igitur inter eſſe albũ, & nõ eſſe albũ,nihil eſt mediũ. Quod idem cõcludi poteſt in cæteris cõtradicẽtibus. Conſequentia ex eo perſpicua eſt, quia ſi quid eſſet medium inter albũ, & nõ albũ: id autem,de quo quæſtio excitaretur, nõ eſſet album. non rectè reſponderet, qui diceret, Non eſſe album, fieri enim poſſet, vt illi conueniret mediũ inter eſſe albũ,& non eſſe albũ Niſi aduerſarius abſurdiſſimè,atque adeo contra ſe reſpondeat,Non album ſignificare etiã medium illud inter album, & non album,quod non ſolùm repugnat minori propoſitioni, ſed etiam inducit oppoſitum eius ſententiæ,quam ille tuetur. Si enim Non album ſignificat quicquid eſt præter Album,ſane inter Album,& Non Album nihil eſt medium.

Quod autẽ ad verba attinet,illud animaduertendũ eſt,vbi nos dicimus[Nihil aliud,quàm nõ eſſe pronunciauit]omnes & Græcos,& Latinos codices loco illius[nõ eſſe]habere[eſſe]In verbo autẽ[pronunciauit] Græcos mecum conuenire,qui habent[ἀπέφηνε]Latinos verò diſcordare, qui habent [negauit]

uit] vt pro ἀπίφωι videantur legisse ἀ'πιφησι, aut vt habet quidam manu scriptus, ἀποπιφησι. Ac dicere quidem [nihil aliud, quàm esse pronunciauit] plane falsum efficit sensum. Qui enim respondet, Non, haud profert esse, sed non esse. Dicere autem [nihil aliud, quàm esse negauit] etsi veram habet sententiam, non tamen satis cohæret cum verbis sequentibus, quibus non infertur non esse ex negatione, sed contrà negatio ex non esse, vt nimirum ostendatur non dari medium inter affirmationem, & negationem, ex eo quòd non datur inter esse, & non esse. Cùm ergo contextus altero modo corrigẽdus esset, magis germana lectio nobis futura visa est, si relinqueretur verbum ἀπίφωι, vt erat, & pro ἢ τὸ μὴ εἶ) legeretur ἢ τὸ μὴ εἶ), id est, quàm nõ esse, præsertim cùm mox repetatur [ipsũ nõ esse] cùm dicitur [ἀποφασις δὲ τὸ μὴ εἶ) vt verisimile sit, illud μὴ. aut excidisse ex priori loco, aut à sciolo aliquo expunctum fuisse. Quòd si quis malit legere ἢ τὸ εἶ), & pro ἀπίφωι substituere ἀποπιφησι, aut potiùs, ἀπίφησι, vt hæc sit sententia [nihil aliud, quam esse negauit] sic intelligenda erunt verba sequentia, vt inferat Aristoteles, ex eo, quòd non datur medium inter affirmationem, & negationem, non dari medium inter esse, & non esse. Quod certe nõ congruit cum superioribus, cùm Aristoteles paulò superius e contrario probauerit, non dari medium inter affirmationem & negationem, quia non datur inter esse, & non esse. Oportébitque facere verum ἀπόφασιν subiectum & τὸ μὴ εἶ) prædicatũ: quæ loquendi formula non admodum vsitata est.

fiet progressio, nec tãtùm sesquialtera erunt ea, [k] *quæ sunt, sed etiam plura. Rursus enim hoc ad* [l] *affirmationem, & negationem negare licebit; & hoc erit aliquid quandoquidẽ alia quædam erit eius* [m] *substantia. Præterea* [n] *cùm rogãte aliquo, an albũ sit, dicat quis, Non, nihil aliud, quàm nõ esse pronunciauit. at ipsum non esse negatio est.*

Text. 28. *Aduenit* [o] *autẽ quibusdã sententia hæc eo modo, quo & aliæ, quæ sunt præter opinionem. Dum enim rationes contẽtiosas soluere nequeunt, rationi cedentes id quod conclusum est, verum esse fatentur. Quidam igitur ob hanc causam ita dicunt: alij, quia omnium rationem quærunt. Principium* [p] *autẽ ad hos omnes ex definitione sumendũ est: definitio-*

o *Aduenit autem*] In hac posteriori capitis parte docet primum Arist. vnde ortus sit error nunc impugnatus. Aitque, hanc sententiam, quemadmodum & cæteras id genus inopinabiles, quas vel ipsa natiua mentis lux cõtinuò reiicit, è duobus fontibus manasse. Quidam enim earum assertores, cum fallaces rationes, quibus illæ concludi videbantur soluere non possent, victi, coactique manus dederunt. Alii, cùm omnia, quæ demonstrari non possunt, negare instituerent, prima principia negauerunt, quod illa neutiquam demonstrari posse cernerent. Vnde facilè perspicitur, quam sit vtilis, Analyticorum, & Elenchorum tractatio, vtpotè cuius ignoratio, tam miserè huiusmodi Philosophos transuersos egerit, & in tam immanium errorum scopulos impulerit. *Vnde ortus sit error impugnatus.*

p *Principium autem*] Quoniam rationes, quæ cõtra hunc errorem adductæ sunt, docilem, & minimè proterum respondentem desiderant, tradit Aristot. quomodo eius assertores efficacius refutari possint. Is autem erit (quemadmodum contra alios cap. 4. dictum est) si ab eis quæratur num verba, quibus illi in disserendo vtuntur, certum aliquid significent, nec ne. Si enim dixerint, nullum verbum esse, quod non magis rem vnam, quàm aliam significet, nec magis entia quam non entia declaret, non erit cum illis disputandum, vt cum iis, qui nihil definitè dicant, sed omnia prorsus non solum entia inter se, sed etiam non entia cum entibus confundant. Sin autem certum verborum significationem concesserint, vt diuersis nominibus diuersæ rationes, siue definitiones in mente respondeant; tum manifestè conuincentur alteram contradictionis partem veram esse concedere, alteram falsam. Definitiones enim ita conueniunt *Præcipua armamentũ contra huiusmodi errores.*

ſententiam,alterum fieri non poteſt: ergo non datur medium cõtradictionis. Maior ex eo patet,quia præter hæc duo,Quæ ſunt,& Quæ nõ ſunt,nihil aliud eſt,de quo inter homines ſit ſermo: qui autem ponunt medium inter cõtradicentia,tertium quoddam genus adhibent, quòd nec ſit ex iis, quæ ſunt,nec ex iis,quæ non ſunt. Ita fit,vt corũ ſententia,ea, quæ nominibus ſignificantur ſeſquialtera proportione ſint plura, quàm quæ cõmuni ſententia cõceduntur: duo enim ſeſquialtera proportione à tribus ſuperãtur. Iam verò cùm quicquid contingit affirmare, cõtingat etiam negare, ſi hæc tria genera affirmãtur; erit illorũ ſimul quædã peculiaris negatio contradictoria. Quare cùm par ſit ratio, vt huius cõtradictionis detur medium; iam emergent quatuor genera, quæ rurſus ſimul ſumpta alia negatione negari poterunt, interiecto rurſus alio contradictionis medio, & ſic deinceps in infinitũ. Ita pene D. Tho. Aliter cõmentator,& Alb.

βαδιεῖται, καὶ οὐ μόνον ἡμιόλια τὰ ὄντα ἔσται, ἀλλὰ καὶ πλείω. πάλιν γὰρ ἔσται ἀποφῆσαι τὸ πρὸς τὸ φάσιν, καὶ τὴν ἀπόφασιν, καὶ τοῦτ' ἔσται τι· ἡ γὰρ οὐσία ἔσται τις αὐτοῦ ἄλλη. ἔτι ὅταν ἐρομένου εἰ λευκόν ἐστιν, εἴπῃ, ὅτι οὔ, οὐθὲν ἄλλο ἀπέφηνεν ἢ τὸ μὴ εἶναι· ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ εἶναι.

Ἐλήλυθε δ' ἐνίοις αὕτη ἡ δόξα, ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι παραδόξων. ὅταν γὰρ λύειν μὴ δύνωνται λόγους ἐριστικοὺς, ἐνδόντες τῷ λόγῳ, σύμφασιν ἀληθὲς εἶναι τὸ συλλογισθέν. οἱ μὲν οὖν διὰ τοιαύτην αἰτίαν λέγουσιν· οἱ δὲ διὰ τὸ πάντων λόγον ζητεῖν. ἀρχὴ δὲ πρὸς ἅπαντας τούτους ἐξ ὁρισμοῦ· ὁρι-

Text. 28.

K Erit, quæ ſunt] Itaq; ſumuntur hic ea, quæ ſunt, ſiue res (quemadmodũ ex Alexandro diximus) vt ſolent res ſignificatæ à verbis ſignificantibus diſtingui. Proinde, quòd paulò pòſt dicitur [erit aliquid] idem valet, ac ſi diceretur, Erit diſtinctum ſignificatum à ſignificatis contradicentium. *Lect. 16. p. 6. A- lex. cõm. 66. Alb.*

Deformalitate negationis.

l *Ad affirmationẽ, & negationem*] Id eſt ſimul cum affirmatione, & negatione cõtradicẽtibus; vt ſit vna negatio horũ triũ affirmationis, negationis, & medii. *tract. 4. cap. 1.*

m *Eius ſubſtantia*] Subſtantiam pro ratione, ſeu definitione accipit, vt ſæpe alibi. Vnde colligunt Scoti ſectatores, negationem habere propriam formalitatem, quæ nimirum propria, ac peculiari definitione explicetur.

Septima ratio.

n *Præterea, cùm reganti*] Septima, ac poſtrema ratio eſt huiuſmodi. Ad eam quæſtionem, qua quærat aliquis, Sit ne hoc, vel illud album, duæ tantũ reſponſiones redduntur, Eſſe ſcilicet vel, Non eſſe, qui autem reſpondet Non eſſe, nihil aliud ſignificat, quàm negationem albi: igitur inter eſſe albũ, & nõ eſſe albũ, nihil eſt mediũ. Quod idem cõcludi poteſt in cæteris cõtradicẽtibus. Conſequentia ex eo perſpicua eſt, quia ſi quid eſſet medium inter albũ, & nõ albũ: id autem, de quo quæſtio excitaretur, nõ eſſet album. non rectè reſponderet, qui diceret, Non eſſe album, fieri enim poſſet, vt illi conueniret mediũ inter eſſe albũ, & non eſſe albũ Niſi aduerſarius abſurdiſſime, atque adeo contra ſe reſpondeat, Non album ſignificare etiã medium illud inter album, & non album, quod non ſolùm repugnat minori propoſitioni, ſed etiam inducit oppoſitum eius ſententiæ, quam ille tuetur. Si enim Non album ſignificat quicquid eſt præter Album, ſane inter Album, & Non Album nihil eſt medium.

Quod autẽ ad verba attinet, illud animaduertendũ eſt, vbi nos dicimus [Nihil aliud, quàm nõ eſſe pronunciauit] omnes & Græcos, & Latinos codices loco illius [nõ eſſe] habere [eſſe] In verbo autẽ [pronunciauit] Græcos mecum conuenire, qui habent [ἀποφῆσαι] Latinos verò diſcordare, qui habent [negauit]

uit] vt pro ἀπέφηνε videantur legisse ἀπέφησε, aut vt habet quidam manu scriptus, ἀποπέφηκε. Ac dicere quidem [nihil aliud, quàm esse pronunciauit] plane falsum efficit sensum. Qui enim respondet, Non, haud profert esse, sed non esse. Dicere autem [nihil aliud, quàm esse negauit] etsi veram habet sententiam, non tamen satis cohæret cum verbis sequentibus, quibus non infertur non esse ex negatione, sed contrà negatio ex non esse, vt nimirum ostendatur non dari medium inter affirmationem, & negationem, ex eo quòd non datur inter esse, & non esse. Cùm ergo contextus altero modo corrigēdus esset, magis germana lectio nobis futura visa est, si relinqueretur verbum ἀπέφηνε, vt erat, & pro ἢ τὸ εἶναι legeretur ἢ τὸ μὴ εἶναι, id est, quàm nō esse, præsertim cùm mox repetatur [ipsū nō esse] cùm dicitur [ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ εἶναι] vt verisimile sit, illud μὴ, aut excidisse ex priori loco, aut à sciolo aliquo expunctum fuisse. Quòd si quis malit legere ἢ τὸ εἶναι, & pro ἀπέφηνε substituere ἀποπέφηκε, aut potiùs, ἀπέφησε, vt hæc sit sententia [nihil aliud, quam esse negauit] sic intelligenda erunt verba sequentia, vt inferat Aristoteles, ex eo, quòd non datur medium inter affirmationem, & negationem, non dari medium inter esse, & non esse. Quod certè nō congruit cum superioribus, cùm Aristoteles paulò superius econtrariò probauerit, non dari medium inter affirmationem & negationem, quia non datur inter esse, & non esse. Oportébitque facere verbum ἀπόφασις subiectum & τὸ μὴ εἶναι prædicatū: quæ loquendi formula non admodum vsitata est.

fiet progressio, nec tātùm sesquialtera erunt ea, [k] *quæ sunt, sed etiam plura. Rursus enim hoc ad* [l] *affirmationem, & negationem negare licebit; & hoc erit aliquid quandoquidē alia quædam erit eius* [m] *substantia. Præterea* [n] *cùm rogāte aliquo, an albū sit, dicat quis, Non, nihil aliud, quàm nō esse pronunciauit. at ipsum non esse negatio est.*

Text. 28. *Aduenit* [o] *autē quibusdā sententia hæc eo modo, quo & aliæ, quæ sunt præter opinionem. Dum enim rationes contētiosas soluere nequeunt, rationi cedentes id quod conclusum est, verum esse fatentur. Quidam igitur ob hanc causam ita dicunt: alij, quia omnium rationem quærunt. Principium* [p] *autē ad hos omnes ex definitione sumendū est: defini-*

o *Aduenit autem*} In hac posteriori capitis parte docet primum Arist. vnde ortus sit error nunc impugnatus. Aitque, hanc sententiam, quemadmodum & cæteras id genus inopinabiles, quas vel ipsa natiua mentis lux cōtinuò reiicit, è duobus fontibus manasse. Quidam enim earum assertores, cum fallaces rationes, quibus illæ concludi videbantur soluere non possent, victi, coactique manus dederunt. Alii, cùm omnia, quæ demonstrari non possunt, negare instituerent, prima principia negauerunt, quod illa neutiquam demonstrari posse cernerent. Vnde facile perspicitur, quam sit vtilis, Analyticorum, & Elenchorum tractatio, vtpotè cuius ignoratio, tam miserè huiusmodi Philosophos transuersos egerit, & in tam immanium errorum scopulos impulerit. *Vnde ortus sit error impugnatus.*

p *Principium autem*} Quoniam rationes, quæ cōtra hunc errorem adductæ sunt, docilem, & minimè proteruum respondentem desiderant, tradit Aristot. modum, quo eius assertores efficaciùs refutari possint. Is autem erit (quemadmodum contra alios cap. 4. dictum est) si ab eis quæratur num verba, quibus illi in disserendo vtuntur, certum aliquid significent, nec ne. Si enim dixerint, nullum verbum esse, quod non magis rem vnam, quàm aliam significet, nec magis entia, quam non entia declaret; non erit cum illis disputandum, vt cum iis, qui nihil definitè dicant, sed omnia prorsus non solum entia inter se, sed etiam non entia cum entibus confundant. Sin autem certam verborum significationem concesserint, vt diuersis nominibus diuersæ rationes, siue definitiones in mente respondeant; tum manifestè conuincentur alteram contradictionis partem veram esse concedere, alteram falsam. Definitiones enim ita conueniunt *Præcipuum argumentū contra huiusmodi errores.*

conueniunt rebus significatis, vt nec illis non conuenire, nec cæteris conuenire possint. Quo fit, vt qui eas de rebus significatis affirmauerint, aut de aliis negauerint, verum dicant, qui autem de illis negauerint, aut de aliis affirmauerint, falsum pronuncient.

q *Ratio enim cuius* } Nomen dicitur signum rationis, hoc est conceptus formalis definitionis, quia quod nomine implicitè significatur, id explicitè significatur, eiusmodi cõceptu. Dico autẽ Rationis vocabulo intelligendum esse conceptũ formalem, non autẽ obiectiuum, quoniam Arist. planè ait, rationem esse definitionẽ, quæ sine appellatio, nisi quis abutatur vocabulis, conceptui, obiectiuo accommodari nõ potest. Vnde patet, apud Arist. in definitionibus vniuocorum, & æquiuocorum rationis vocabulum pro formali conceptu potiùs accipiendum esse, quàm pro obiectiuo, vt quidam volunt. De quare superiùs nonnihil diximus. *Cap. 2. q. 2. Sect. 5.*

Quo pacto nomẽ sit rationis signũ.

ὁρισμὸς δὲ γίνεται ἐκ τοῦ σημαίνειν τι ἀναγκαῖον εἶναι αὐτούς. ὁ γὰρ λόγος, οὗ τὸ ὄνομα σημεῖον, ὁρισμὸς γίνεται τοῦ πράγματος.

Ἔοικε δ' ὁμὲν Ἡράκλειτος λόγος λέγων πάντα εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἅπαντα ἀληθῆ ποιεῖν· ὁ δὲ Ἀναξαγόρας, εἶναί τι μεταξὺ τὴν ἀντιφάσεως, ὥστε πάντα ψευδῆ. ὅταν γὰρ μιχθῇ, οὔτε ἀγαθὸν οὔτε οὐκ ἀγαθὸν τὸ μῖγμα· ὥστε οὐδὲν εἰπεῖν ἀληθές.

Κεφ. Η'.

Ὡρισμένων δὲ τούτων, φανερὸν, ὅτι καὶ τὰ μοναχῶς λεγόμενα, καὶ τὰ κατὰ πάντων, ἀδύνατον ὑπάρχειν, ὥσπερ τινὲς λέγουσιν, οἱ μὲν ὅθεν φάσκοντες ἀληθὲς εἶναι (οὐθὲν γὰρ κωλύειν

r *Porro Heraclito* } Duo errores sunt hactenus impugnati: Vnus eorum, qui contradicentes simul veras esse dicebant, alter eorum, qui simul falsas, concesso medio inter contradicentes. Docet igitur Arist. hoc loco, cui veterum prior, cui etiã posterior videatur tribuendus. Aduerte tamẽ hos errores nõ ita hoc loco tribui Heraclito, & Anaxagoræ, quasi illi proprii eorũ auctores extiterint, sed quia ex illorũ dictis videãtur sequi, Cum enim Heraclitus diceret, res omnes quoad omnia cõtinenter mutari, nec vnquã vlla ex parte esse in eodem statu, quicquid autẽ omni ex parte mutatur, necessariò debeat quoad omnia partim esse partim non esse, efficitur, vt eius sententia concludendũ videatur, omnia simul esse, & non esse. Cùm verò Anaxagoras omnia in omnibus commixta, & confusa esse diceret, etiã contradicentia, vt bonum, & non bonum, eo quòd ei, quodlibet ex quolibet fieri videretur, tota autẽ mixtio nunquam sit eiusdem naturæ cum vllo eorum, ex quorũ cõmixtione cõstat (neq; enim mulsum v.g. est aut vinum, aut mel, quod idem accidit in cæteris) efficitur, vt apud illũ videatur colligendũ, omnia esse falsa. Nullũ enim attributũ hoc pacto verè diceretur de vlla re, quod quid-ni esset mediũ contradictionis inducere.

Quibus auctoribus videãtur asscribẽdi errores impugnati.

Cur prior Heraclito.

Cur posterior Anaxagoræ.

Porrò non sine causa vsus est Aristoteles, verbo, Videtur, in ascribendis his erroribus Heraclito, & Anaxagoræ. Nam, etsi videantur ex eorum sententia colligi (quod satis fuit, vt eorum loquẽdi licentiã hac tacita reprehensione notaret) nõ tamen re vera colliguntur, nisi Heraclitus putauit, quicquid aliqua ex parte de aliquo dicitur, dici de eo simpliciter, & Anaxagoras credidit ex mixtione contrariorum sequi mixtionem contradicentiũ, quod verisimile nõ est.

Nam

Nam quod ad Heraclitum attinet, cùm ille posuerit, res omnes omni ex parte esse in continenti fluxu, potiùs existimauit nullam esse, quæ habeat esse simpliciter, quàm omnia posse de illis simpliciter affirmari. Quo fit, vt potiùs ex eius sententia colligatur omnia esse falsa, vt mirandum non sit, si ei quoque tribuatur cap. sequenti sententia eorum, qui omnia falsa esse asserebant. Quod verò attinet ad Anaxagoram, etsi ille dixit, In qualibet re mistum esse bonũ, & non bonum, album, & non albũ, &c. nullo tamen modo credibile est, accepisse illum formaliter, & vniuersaliter terminos negatiuos sed pro rebus veris denominatis, vt non bonum pro vitio, & non album pro ebeno. Non sequitur ergo apud illum, nullum terminum negatiuum posse dici de lapide: latiùs enim patẽt termini negatiui, quàm quatenus solas res veras denominant. Itaque adhuc Anaxagoræ sententia dicetur lapis non Chimæra, non substantia incorporea & cæt. imò etiam non aqua, non ignis, &c. quia non ponebatur formaliter mixtus ex negationibus.

definitio autem ex eo fit. quòd aliquid eos significare sit necesse. ratio q enim, cuius nomen est signũ, definitio rei est.

Porrò r Heraclitii sententia, quæ omnia esse, & non esse asserit, vera omnia facere videtur: Anaxagoræ, autem medium aliquid contradictionis esse; atque ita falsa esse omnia. Cùm enim mista sint, nec bonum, nec non bonum est mistio ipsa: quo fit, vt nihil verè dicatur.

Cap. VIII.

His a verò definitis, perspicuum est, & b quæ vno modo, & quæ de omnibus dicantur, constare non posse; quemadmodum nonnulli dicant alij quidem nihil verum esse asserentes (nihil c enim prohibe-

Capitis octaui Explanatio.

Quid agatur in hoc capite.

His a vero definitis] Tandem hoc extremo capite refutat Arist. quædã absurda, quæ consequuntur hactenus impugnatas sententias, & eorum scilicet, qui contradicentes simul veras esse dicebant, & eorum, qui simul falsas. Alterum absurdum est, non dari in rebus discrimen veri, & falsi, alterum, tolli de medio, distinctionem motus, & quietis. Quod ergo ad prius absurdum attinet, colligit primùm ex dictis, perspicuum esse, fieri non posse, vt vel omnia sint falsa, vel omnia vera. Nam cum determinatum, ac constitutum sit, necesse esse, vt altera contradictionis pars sit vera, altera falsa, perspicuum est, nec omnia posse dici vera, nec omnia falsa, quæ tamen ex impugnatis sententiis consequuntur. Nam cùm alii dicant, contradicentes esse simul veras perspicuè fatentur omnia esse vera: cùm verò alii asserunt, esse simul falsas; non dubium est, quin concedant, omnia esse falsa, siquidem præter contradicentes nihil est tertium, vt ostensum est.

b *Et quæ vno*] Ea, quæ vno modo dicuntur, & quæ de omnibus, non posse constare, pro eo dixit, ac si apertiùs dixisset, fieri non posse, vt vno modo dicantur omnia, nempe, aut omnia vera, aut omnia falsa.

c *Nihil enim prohibet*] Hoc est, nihil prohibet, quominùs omnia perinde sint falsa, vt falsum est, diametrum esse commensurabilem lateri. quod quidem ita falsum est, vt verum esse non possit. Sanè hi non solùm credebant, nullam esse veritatem actu, sed ne potestate quidem.

Ferè

Quid cōcedere cogātur aduersarij.

l *Sed hæc forsitan*} Regreditur ad argumentationem propositam, atque vt euertat consequens prioris consequentiæ, Omnia, inquam, esse ad aliquid, ait, proteruos, vel ex eo, quod per digressionem dictum est, cogi vt illud concedāt. Si enim illi absolutè dicere non possunt hoc esse verum, sed comparatione huius hominis, & huius potentiæ cognoscentis &c. necesse est concedant, omnia cōsistere in habitudine ad sensum aut opinionem, interiorémve cognoscendi facultatem. Non meminit autem eorum, qui per errorem peccabant, quia superiori ꝓbatione facilè cōtenti erunt.

Hoc loco vbi est ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τοῦτο, forsitan verba commutata sunt. Melius enim haberet collocatio hūc in modum οὐκ, ὅτι ἔστιν &c. vt sensus esset [nō quidem hoc esse verum, sed huic verum, &c. cùm tamen de sensu nulla sit difficultas, parū refert, vtro legatur modo.

Ἀλλ' [l] ἴσως διὰ τοῦτο ἀνάγκη λέγειν τοῖς μὴ δι' ἀπορίαν, ἀλλὰ λόγου χάριν λέγουσι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τοῦτο, ἀλλὰ τούτῳ ἀληθὲς: καὶ ὥσπερ δὴ πρότερον εἴρηται, ἀνάγκη καὶ πρός τι ποιεῖν ἅπαντα, καὶ πρὸς δόξαν, καὶ αἴσθησιν. ὥστ' [m] οὔτε γέγονεν, οὔτε ἔσται οὐθὲν, μηθενός προδοξάσαντος. εἰ δὲ γέγονεν, ἢ ἔσται, δῆλον ὅτι οὐκ ἂν εἴη ἅπαντα πρὸς δόξαν. ἔτι [n] εἰ ἓν, πρὸς ἓν, ἢ πρὸς ὡρισμένον: καὶ εἰ τὸ αὐτὸ καὶ ἥμισυ, καὶ ἴσον, ἀλλὰ οὐ πρὸς τὸ διπλάσιόν γε τὸ ἴσον ς πρὸς δὴ τὸ δοξάζειν. εἰ [o] ταυτὸ ἄνθρωπος καὶ τὸ δοξαζόμενον, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος τὸ δοξάζον, ἀλλὰ τὸ δοξαζόμενον. εἰ δ' ἕκαστον ἔσται πρὸς δοξάζον, ἄπειρα ἔσται τῷ εἴδει τὸ δοξάζον. ὅτι [p] μὲν οὖν βεβαιοτάτη δόξα πασῶν, τὸ μὴ εἶναι ἀληθεῖς ἅμα τὰς ἀντικειμένας φάσεις, καὶ τί συμβαίνει τοῖς οὕτω λέγουσι. καὶ διὰ τί οὕτω λέγουσι, τοσαῦτα εἰρήσθω.

Ἐπεὶ [q] δ' ἀδύνατον τὴν ἀντίφασιν ἀληθεύεσθαι ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ, φανερὸν ὅτι οὐδὲ τἀναντία ἅμα

Text. 27.

Prior impugnatio consequētis.

m *Quare nec fuit*} Iam euertit consequens duabus rationibus. Prior est, Quia si omnium rerum esse consisteret in habitudine ad sensum, aut opinionem, nihil omnino fuisset, aut futurum esset, nisi ante de eo haberetur opinio: quod quàm absurdum sit, nemo est, qui non videat. Quis enim neget multa fieri in rerum natura, de quibus nulla vnquam hominibus cogitatio subit, vt quæ gignuntur in visceribus terræ, aut in solitudine accidunt. Neque verò hi ad cognitionem diuinam recurrebāt, cùm facerent hominem mensuram essendi omniū rerum, vt Socrates apud Platonē in Cratylo à Protagora dictum commemorat. Quamquam, etsi ad diuinā cognitionem recurrerent, nihil ad rem dicerent. Nam, etsi nihil est, quod diuinā cognitionem effugiat, non est tamen esse rerū id ipsum quod cognosci à Deo.

Idem refert Socra. apud Plat. in Theaeteto.

Posterior.

n *Præterea si vnum*} Posterior ratio sic habet. Si relatiuum est vnū specie, ad correlatiuum vnum specie refertur, aut, vt accuratius id dictum sit, ad vnum specie non vagum, & indifferens, sed certū, ac determinatum. Quamuis enim res aliqua sit dimidia simul, & æqualis respectu aliarum, tamē non est æqualis respectu duplæ, sed respectu æqualis; nec est dimidia respectu æqualis, sed respectu duplæ, & ita res habet in cæteris. Si igitur istorū sententia vera est, vniuscuiusq; rei esse cōsistet in habitudine ad id, quod illam opinatur. Quare cùm res sint specie infinitæ, id, quod eas opinatur, erit infinita secundū speciem, quod nemo dixerit. Hæc ratio apparens quidem incommodum infert, & apud eos,

contra

contra quos disputat, forsitan non est parui momenti. Re tamen vera, infinitis speciebus rerum, vt numerorum, aut figurarum respondent infiniti conceptus, qui hoc loco appellantur opiniones, etsi homo ipse, qui opinatur siue concipit, sit vnus atque idem.

o *Si homo item*} Exemplum est concise introductum, vt superius. Eo autem ostendit Arist. id, quod proximè dixerat, nempe omnia secundum istos in eo habere positum esse, quòd de eis habeatur opinio. Quo loco verbum Homo in priori parte conditionalis positum, aut scribēdi incuria pro eo, quod opinatur, positū est ab Arist. aut potiùs sumendum pro homine, quatenus est id, quod opinatur, siue opinionem habet, vt à D. Thom. sumitur. Est enim sensus, Quanquam enim homo, qui opinatur, idem sit, atque id, de quo habetur opinio, tamen quatenus homo, vt hi volunt, non erit id, quod opinionem habet, sed id, de quo habetur opinio, quod quidē est habere esse in habitudine ad id, quod opinatur. *Exemplū*

Text. 27. *Sed*[l] *hac forsitan de causa necesse est, vt ij, qui non dubitationis, sed disputationis causa hæc dicunt, non, esse hoc verum fateantur, sed huic verum &, vt antea dictum est, illud etiam est necesse, vt omnia ad aliquid faciant, & ad opinionem & ad sensum. Quare*[m] *nec fuit, nec erit quicquam, si nemo id antè opinatus sit. Quòd si fuit, aut erit; perspicuum est, non fore omnia ad opinionem. Præterea,*[n] *si vnum est, ad vnum, aut ad definitum aliquid refertur: & si idem & dimidium, & æquale est, non tamē æquale ad duplum dicitur: ad opinionem igitur. Si*[o] *homo item, & quod sub opinionē cadit, idem sunt; non est certè homo id, quod opinionem habet, sed id, de quo habetur opinio. Quòd si res quæque refertur ad id, quod opinionem habet; erit vtique id, quod opinionem habet, specie infinita. Quòd*[p] *igitur hæc opinio sit omnium firmissima, Non esse oppositas enunciationes simul veras, quidque accidat ijs, qui id asserunt, & cur ita loquantur, hactenus dictum sit.*

Lect. 15. p. 4.

Hoc loco nō. 59. *Cum*[q] *autem fieri nequeat, vt contradictio simul de eodem vera sit; perspicuum est, fieri nō posse vt*

Hoc loco alia pleraq; argumenta afferūtur ab auctoribus ad refellendā huiusmodi sententiā. Qualia sunt illa apud Alex. Si esse rerū positum sit in eo, quod existimetur, existimās, vt existimās, nihil erit, nisi fuerit etiā existimatus. quo fit vt si à nemine cùm existimat, existimetur, id quod nihil est, existimet, & (quod hinc sequitur) conferat rebus esse, quod tamē, nisi esse habeat facere nō poterit. Et illud mutata opinione mutabitur esse rerū. Et illud, si quis me existimet vnū, alius verò plures, ero simul vnus, & plures, ltē, si quis putet aliquē esse in hoc loco, alius verò putet eundē esse in alio, erit is simul in diuersis locis. Quale etiā est illud apud Auer. Si opinio dat esse rebus, tollitur de medio oīs generatio. Quinetiā sequitur, vt inquit Alb. duplū nō referri primò ad dimidiū, sed ad existimās. Neque. n. habere potest duo correlatiua, quorū habitudine primò habeat esse. Verum hæc oīa minus absurda sunt, q negatio primi principii quorū euersores his argumentis impugnantur. *Aliorum argumenta.*

p *Quod igitur hæc*} Epilogus est eorum quæ his tribus capit. dicta sunt.

q *Cùm autem fieri nequeat*} Colligit hoc contrarium ex dictis, Fieri nō posse, vt contraria simul insint. Cùm enim affirmatio, & negatio contradicentes, simul veræ esse nequeant (quod proterui etiam & pertinaces concedere coguntur, vt ex dictis patet) vnum autem contrariū simpliciter existens in subiecto afferat secum priuationē, atque adeo negationē alterius efficitur, vt duo contraria simul in eodē subiecto existere non possint, nisi aut ambo aliqua ex parte insint, aut alterum aliqua ex parte, alterum simpliciter. Illud contrarium dicitur simpliciter inesse subiecto, quod absque adiectione illud denominat, *Cōtraria qua ratione in eodē subiecto esse nequeant.*

quo pacto calor ineſt igni, & frigus aquæ in ſuo naturali ſtatu conſtitutæ. Atque hoc pacto non poſſunt contraria ſimul eidem ineſſe. Illud autem dicitur ineſſe aliqua ex parte, ſiue ſecundùm quid, quod ita imperfectè ineſt, vt ſubiectum non abſque adiectione denominet, quo pacto calor, & frigus inſunt aquæ omnino tepidæ, & candor Aethiopi, & omnes formæ rerum, quæ ex ligno gigni poſſunt, exiſtunt in materia ligni. Nam neque aqua omnino tepida dicitur calida, aut frigida niſi ſecundũ dimidietatem graduum, neq; Aethiops candidus, niſi dentibus, aut oculis, nec formæ rerũ, quæ ex ligno generari poſſunt, dicũtur ineſſe materiæ ligni, niſi potestate.

ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ. τὸ μὲν γὰρ ἐναντίων, θάτερον στέρησίς ἐστιν οὐκ ἄντων· οὐσίας δὲ ἡ στέρησις, ἀπόφασίς τίς ἐστιν ἀπό τινος ὡρισμένου γένους. εἰ οὖν ἀδύνατον ἅμα καταφάναι, καὶ ἀποφάναι ἀληθῶς, ἀδύνατον, καὶ τἀναντία ὑπάρχειν ἅμα· ἀλλὰ ἢ πῇ ἅμα, ἢ θάτερον μὲν πῇ, θάτερον δ' ἁπλῶς. Κεφ. Ζ'.

text. 5.

Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ μεταξὺ ἀντιφάσεως ἐνδέχεται εἶναι οὐθέν, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι ἓν καθ' ἑνός τινῶν. Δῆλον δὲ πρῶτον μὲν διορισαμένοις τί τὸ ἀληθὲς, καὶ ψεῦδος. τὸ μὲν γὰρ λέγειν τὸ μὴ ὂν εἶναι, ἢ τὸ μὴ εἶναι, ψεῦδος· τὸ δὲ τὸ ὂν εἶναι, καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ εἶναι, ἀληθές. ὥστε καὶ ὁ λέγων εἶναι, ἢ μὴ εἶναι, ἀληθεύσει, ἢ ψεύσεται. ἀλλ' οὔτε τὸ ὂν λέγεται μὴ εἶναι, ἢ εἶναι, οὔτε τὸ μὴ ὄν.

Qua ratione vnũ minùs priuatio contrariũ sit alterius priuatio.

r *Neque enim minùs priuatio* } Hoc eſt, non minùs vnum cõtrariorum eſt priuatio alterius, ſeu affert ſecum priuationem alterius, quàm alterum illius. Id, quod Ariſtoteles dixit ſpectata illorum oppoſitione, ſiquidem contraria pari repugnantia ſe mutuò excludunt. Nam ſpectata eorũ perfectione, ſemper id, quod deterius, ſeu minùs perfectum eſt, cenſetur priuatio alterius, vt habes 3. Phyſ. cap 1. & aliis locis. Poſſunt etiã hæc verba ſic explicari, quaſi dicat Ariſt. Non minùs alterum contrariorum ſimpliciter exiſtens priuare, ſiue excludere alterum, quàm alterum contradicentium, niſi quod contraria ſeſe mutuò excludunt à certo ſubiecto; contradicentia autem à quouis, ſiue ente, ſiue non ente. Atque hoc videntur ſubiecta verba declarare. Itaque Ariſt. iuxta hãc expoſitionẽ tantam credit eſſe repugnantiã contrariorũ in certo, ac determinato ſubiecto, quãta eſt cõtradicentiũ reſpectu cuiuſque. Quod ſi verum eſt, ne diuina quidem virtute fieri poteſt, vt duo cõtraria exiſtant ſimpliciter, ac perfectè in eodem ſubiecto, de qua re lib. 8.

Ἔτι

Priuationis ſubſtantiæ vocabulo quid hîc intelligatur.

ſ *Subſtantiæ verò priuat. o*} Priuationis nomen, quod latè acceptũ eſt in verbis proximè præcedentibus, vtrouis modo illa exponantur, propriè iã nũc accipitur, ſed tamẽ pro ſola priuatione formæ ſubſtãtialis, ad quã cæteræ priuationes formarũ accidentaliũ reducũtur. Appellatur autẽ priuatio formæ ſubſtantialis, priuatio ſubſtantiæ, quia ſæpe nomẽ ſubſtantiæ apud Ariſt. pro forma ſubſtãtiali ſumitur. Vel dic, ſi placet, ſubſtantiæ nomẽ accipi hoc loco pro quacũque forma, vt omnes priuationes propriè dictæ cõprehendantur. Quanquam nõ memini apud Ariſt. ſubſtãtiæ vocabulũ ſic accipi, etſi latiſſime nonnunquam ſumatur pro quauis eſſentia, quæ tamen acceptio hic non congruit.

t *Negatio eſt à quodam*} Id eſt, Negatio eſt formæ à proprio, & determinato ſubiecto.

Capitis

Capitis ſeptimi Explanatio.

AT [a] *verò neque*} Tria ſuperiora capita conſumpſit Ariſt. in defendendo primo principio, tũ ab impetus, tum etiam à proterus. & pertinacibus nunc, id eſt hoc capite, conatur defendere illud, quod ad finẽ cap 3. maxima neceſſitudine cum primo coniunctũ eſſe diximus, Neceſſe eſſe, inquam, eſſe quoduis. aut eſſe, aut non eſſe, ſeu, quod eodem redit, Neceſſe eſſe quodlibet de quo libet affirmari, aut negari, quod Ariſt. vocat, non dari mediũ inter contradicentes, quemadmodũ dicimus, in numerorum genere nõ dari medium paris & imparis, quod neceſſe ſit quemlibet numerũ eſſe parẽ, aut imparẽ. Aduerte autẽ, primum principium negatiuũ, quod hactenus defenſum eſt, latiús patere, quàm affirmatiuũ, quod hoc capite defẽditur. Siquidem negatiuum, cùm dicat contradicentes, nec ſimul veras, nec ſimul falſas eſſe poſſe, vt cap. 3. expoſuimus, in omni genere contradicentium verum eſſe intelligitur, etiam cùm materia eſt de futuro, contingenti. At affirmatiuum, cùm aſſerat neceſſe eſſe, vt altera contradicentium ſit vera, non eſt verum in materia de futuro contingenti ſumptis partibus contradictionis determinatè, ſiue diſiunctiuè (vt ſi dicas, Huius contradictionis, Socrates diſputabit cras, Socrates non diſputabit cras, prior eſt vera, poſterior falſa, aut vice verſa) ſed indeterminatè, ſiue diſiunctim. veluti ſi dicas, Altera eſt vera altera falſa, nullam deſignando, vt ex priori lib. de Interp. patet. Quo fit, vt hac eriã ratione merito affirmatiuum principium non ſit cenſendũ primum principium. Quod igitur nõ detur mediũ inter contradicentes enunciationes, ſeptem rationibus probat Ariſt. Deinde aperit vnde natus ſit oppoſitus error. Tũ vero tradit modum, quo eius fautores commodius refelli poſſint. Poſtremò docet, cui veterum potiſſimum adſcribenda videatur ſententia de contradicentibus ſimul veris, cui etiam, de ſimul falſis.

Defendi hoc capite primum principiũ affirmatiuum.

Quo pacto intelligitur in materia futurorũ contingẽtium.

Epitome huius capitis.

Prima ratio ad euertendã contradictionis medium.

vt contraria eidem ſimul inſint. Neque [r] *enim minus priuatio eſt, contrariorum alterum: ſubſtantiæ* [s] *vero priuatio, negatio* [t] *eſt à definito aliquo genere. Ergo ſi fieri nequit, vt ſimul verè affirmemus, ac negemus, fieri etiam non poteſt, vt contraria ſimul inſint; ſed aut vtrũque aliqua ex parte, aut alterum aliqua ex parte, alterum ſimpliciter.*

Cap. VII.

AT *vera neque inter contradicentia quicquam interiectum eſſe poteſt, ſed neceſſe eſt, vnum de quo aut affirmare, aut negare, quicquid tandem illud ſit. Quod* [b] *ita demum perſpicuum erit, ſi antè quid verum ſit, quid falſum, definierimus. Etenim dicere id, quod eſt, non eſſe, aut quod non eſt, eſſe; falſum eſt: id autem, quod eſt, eſſe, aut quod non eſt, non eſſe, verum. Quare & is, qui eſſe, aut non eſſe dixerit, aut verũ, aut falſum pronunciabit. Sed neque* [c] *ens, neque non ens, eſſe, aut non eſſe dicitur. Præ-*

Cap. 8.

b *Quod ita demum*} Prima ratio ſumitur ex definitionibus veri, & falſi pronũciatihoc modo. Verum pronunciatum eſt dicere id, quod eſt, eſſe, aut quod non eſt, non eſſe falſum autem, dicere id, quod eſt, non eſſe, aut quod non eſt, eſſe, igitur omne pronunciatum, in quo eſſe, aut non eſſe dicitur, verum. vel falſum eſt. atqui nullum pronunciatum afferri poteſt, in quo eſſe, aut non eſſe non dicatur, ſiquidem omne pronunciatum affirmat, aut negat, igitur nullum pronunciatum efferri poteſt, quod non ſit verum aut falſum.

c *Sed neque ens*} Quaſi dicat, Ab iis autem, qui medium contradictionis ponunt, neque id, quod eſt, neque id, quod non eſt, neceſſario eſſe, aut non eſſe dicitur, cùm aliquid eorum ſententia, nec eſſe, nec non eſſe poſſit.

Præ-

Secunda. d *Præterea aut aliquid medium*} Secunda ratio huiuſmodi eſt. Mediũ aut eſt per participationem, quo pacto fuſcus color eſt medium quippiam inter albũ, & nigrum, aut per negationem, quo pacto lapis eſt medium quid inter hominem, & equum: at neutro modo dari poteſt mediũ inter eſſe, & non eſſe: igitur nullo. Quòd autẽ inter eſſe, & nõ eſſe non poſſit dari mediũ per negationẽ ex eo patet, quia ſi daretur, neque ex illo neq; in illud poſſet fieri mutatio. Omnis enim mutatio, aut eſt generatio aliqua, aut corruptio, quarum illa fit ex non ente (præſertim bono, ſiue perfecto) in ens (præſertim bonum, & perfectũ, vt habes priori lib. de Generat.) hæc verò fit ex ente, præſertim perfecto, in non ens, præſertim perfectum. Cùm ergo sẽper fieri videatur mutatio ex mediis, in extrema, aut ex iis quæ extrema ſunt, in media (ait autem, ſemper, propter eos Veteres, qui cõtinenter omnia mutari aſſerebãt) aut ſaltem in plurimis fiat, efficitur vt tale medium dari non poſſit. Niſi quis abſurdiſſimè dicat poſſe fieri mutationem ex nec homine, nec non homine in hominem, aut non hominem aut certè ex horum altero in illud, quo pacto nulla generatio ſit, aut corruptio. Siquidem nulla mutatio fit, niſi in extrema, aut media, numquam autem fit mutatio ab extremo in extremum, niſi priùs facta mutatione in medium, ſi inter extrema detur medium. Quòd verò dari non poſſit medium per participationem, ex eo probat, quia etiam hoc pacto daretur mutatio, quæ nec eſſet ex non ente in ens, nec ex ente in non ens. Perſpicuum eſt enim inter extrema & media per participationem, fieri mutuam tranſmutationem vt inter album, & fuſcum.

De mutatione, non nulla.

ἔτι d ἤ τι μεταξὺ ἔσται τ ἀντιφάσεως, ὥσπερ τὸ φαιὸν μέλανος καὶ λευκοῦ, ἢ ὡς τὸ μηδ ἕτερον ἀνθρώπου καὶ ἵππου. εἰ μὲν οὖν ὅτως, οὐκ ἂν μεταβάλλοι. ἐκ μὴ ἀγαθοῦ γὰρ εἰς ἀγαθὸν μεταβάλλει, ἢ ἐκ τούτου εἰς μὴ ἀγαθόν: νῦν δ' ἀεὶ φαίνεται: οὐ γὰρ ἔστι μεταβολὴ, ἀλλ' ἢ εἰς τὰ ἀντικείμενα, καὶ μεταξύ. εἰ δ' ἔστι μεταξύ, καὶ ὅτως εἴη ἂν τις εἰς λευκόν, οὐκ ἐκ μὴ λευκοῦ γένεσις: νῦν δ' οὐχ ὁρᾶται. ἔτι e πᾶν τὸ διανοητὸν καὶ νοητὸν, ἢ διάνοια ἢ καταφήσιν, ἢ ἀπόφησιν: τοῦτο δ' ἐξορισμοῦ δῆλον. ὅταν ἀληθεύει, ἢ ψεύδεται. ὅταν μὲν οὖν ἡ συνθῇ, φάσα, ἢ ἀποφᾶσα, ἀληθεύει: ὅταν δὲ διαιρῇ, ψεύδεται. ἔτι f παρὰ πάσας δεῖ εἶναι τὰς ἀντιφάσεις, εἰ μὴ λόγου ἕνεκα λέγεται: ὡς τε καὶ οὔτε ἀληθεύσει τις, οὐδ' οὐκ ἀληθεύσει, καὶ παρὰ τὸ ὄν, καὶ τὸ μὴ ὄν, ἔσται: ὡς δὲ καὶ παρὰ γένεσιν, καὶ φθορὰν μεταβολή τις ἔσται. ἔτι g ἐν ὅσοις γένεσιν ἡ ἀπόφασις τὸ ἐναντίον ἐπιφέρει, καὶ ἐν τούτοις ἔσται, οἷς ἐν ἀριθμοῖς οὔτε περιττὸς, οὔτε οὐ περιττὸς ἀριθμὸς: ἀλλ' ἀδύνατον: ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ δῆλον. ἔτι h εἰς ἄπειρον βαδι-

Cap. 5. à text. 11.

Tertia ratio. e *Præterea omne quod*} Tertia ratio, hæc eſt. Quicquid ratio, ac intellectus iudicat, id ipſum affirmat, aut negat: nullum enim iudicium fertur, niſi affirmando, aut negando) affirmatio autem & negatio, cùm rebus conformantur, ſunt veræ; cùm ab illis diſcrepant, ſunt falſæ, vt patet ex veri, & falſi pronunciati explicatione: quando autem affirmatio eſt rebus conformis, tum negatio diſcordat, & vice verſa: igitur neceſſe eſt, vt altera ſit vera, altera falſa.

Quarta. f *Adhæc præterea omne*} Quarta ratio ſic habet, Aut inter quæuis contradicẽ-

tia

tia datur mediũ aut inter nulla, niſi quis cõtẽtionis cauſa,& abſq; ratione vlla in aliis illud concedat,in alus neget;eſt enim in omnibus par ratio:at nec inter verũ,& nõ verũ,nec inter ens,& nõ ens,quæ ſunt cõtradicẽtia,datur medium: igitur inter nulla.Minor,quod attinet ad verũ,& nõ verũ ex eo patet,quia,& ſi quis dicat dari mediũ inter verum,& falſum,tamen nemo fuit, qui diceret dari enunciationem vllã, quæ nec eſſet vera,nec nõ vera.Quãuis etiam fuerũt qui videantur poſuiſſe medium inter ens particulare, & nõ ens,vt inter hominẽ, & non hominem, vtpaulò pòſt patebit, tamẽ ſumpto ente in cõmune, nemo dixerit dari aliquid , quod nec ſit ens,nec nõ ens:præſertim cùm inde etiam ſequatur fore aliquã mutationẽ,quæ non ſit generatio,nec corruptio,vt ſecũda argumentatione deductũ eſt, liquidẽ generatio, & corruptio tendunt immediatè, aut à non ente in ens,aut ab ente in nõ ens. Sumuntur autẽ hoc loco, quemadmodũ & ſuperiùs, generationis , & corruptionis noïa,vt ſignificent mutatiões à quouis nõ eſſe ad quoduis eſſe,vel a quouiseſſe ad quoduis nõ eſſe. *Quinta.*

Præterea d *aut aliquid medium erit inter contradicẽtia,vt fuſcum inter nigrũ & albũ;aut vt neutrum inter hominẽ & equũ. Si igitur hoc pacto; non fiet vtique mutatio. Ex nõ bono enim in bonum mutatio fit,aut ex hoc in non bonũ:nunc autẽ ſemper fierit videtur:non enim datur mutatio, niſi in oppoſita,ac media: Sin autẽ interiectũ aliquid eſt,hoc etiã modo dubitur generatio quædã, quæ non ſit in album ex nõ albo: nunc autem nulla cernitur.Præterea* e *omne quod ratione,ac mẽte percipitur,ratio ipſa aut affirmat , aut negat; id autẽ ex definitione perſpicuũ eſt,quando verũ, aut falſum dicat. Cùm enim hoc modo componit, aut affirmans,aut negans,verũ dicit: cùm aũt hoc alio modo,falſum. Ad* f *hæc,præter omnia cõtradicentia eſſe illud oportet. niſi diſputationis cauſa dicatur: quare neque verum dicet quis,neque non verum;eritque præter ens,& non ens: ex qua re fiet vt præter generationem & corruptionẽ mutatio ſit aliqua,Præterea* g *in quibuscumq; generibus negatio contrarium inducit,in iis quoque illud erit ; quo pacto in numeris , neque impar erit numerus,neque non impar:at hoc fieri nequit; idque* h *ex definitione patet.Præterea* i *in infinitum fiet*

g *Præt re.i in quibuſcunqu.}* Quintæ rationis hic eſt ſenſus.Si inter affirmationem , & negationem contradictorie oppoſitas daretur medium,potiori ratione daretur inter affirmationem, & negationem contractas ad certũ genus quando ſcilicet negatio ſumitur pro differentia cõtraria differẽtiæ ſignificatæ per affirmationẽ,vt inter impar,& nõ impar , quæ ſumũtur vt differentiæ numerorũ,aut inter rationale,& irrationale,quæ ſumũtur vt differentiæ animalium:at inter huiuſmodi affirmationẽ, & negationem non datur medium(nec enim datur numerus,qui nec ſit impar,nec no impar, id eſt,par;nec itẽ animal,quod nec ſit rationale,nec irrationale)igitur nec inter affirmationẽ, & negationẽ ſimpliciter. Maior ex eo patet,quia affirmatio, & negatio cõtractæ ad certũ genus,nõ ex eo carẽt medio,quia ſignificãt cõtraria(multa.n.cõtraria habent mediũ)ſed ex repugnãtia affirmationis,& negationis abſolutè,ac ſimpliciter ſumptæ,quam participãt, reſpectu talis generis.

h *Idque ex definitione}* Paris nimirum , & imparis. Siquidem Par, definitur eſſe numerus,qui æquis conſtat partibus;impar verò,qui non æquis,nec vllus præterea eſt numerus,qui neutris conſtet.

i *Præterea,in infinitum}* Sexta ratio hanc habet ſententiam. Si detur medium contradictionis,non ſolùm ea,quæ ſunt(ſeu potius,quæ ſignificantur nominibus,vt rectè exponit Alexãder)ſeſquialtera proportione excedẽt ea, quæ concedi ſolent,ſed etiam infinities illa ſuperabunt:at alterum eſt cõtra omniũ *Sexta.*

ſententiam,

ſententiam,alterum fieri non poteſt: ergo non datur medium cõtradictionis. Maior ex eo patet,quia præter hæc duo,Quæ ſunt,& Quæ nõ ſunt,nihil aliud eſt de quo inter homines ſit ſermo: qui autem ponunt medium inter cõtradicentia,tertium quoddam genus adhibent, quòd nec ſit ex iis, quæ ſunt,nec ex iis,quæ non ſunt. Ita fit,vt eorũ ſententia,ea, quæ nominibus ſignificantur ſeſquialtera proportione ſint plura, quàm quæ cõmuni ſententia cõceduntur: duo enim ſeſquialtera proportione à tribus ſuperãtur. Iam verò cùm quicquid contingit affirmare, cõtingat etiam negare, ſi hæc tria genera affirmãtur; erit illorũ ſimul quædã peculiaris negatio contradictoria. Quare cùm par ſit ratio, vt huius cõtradictionis detur medium; iam emergent quatuor genera, quæ rurſus ſimul ſumpta alia negatione negari poterunt, interiecto rurſus alio contradictionis medio, & ſic deinceps in infinitũ. Ita pene D. Tho. Aliter cõmentator, & Alb.

η βαδιεῖται, καὶ οὐ μόνον ἡμιόλια τὰ ὄντα ἔσται, ἀλλὰ καὶ πλείω. πάλιν γὰρ ἔσται ἀποφῆσαι τοῦτο πρὸς l τὴν φάσιν, καὶ τὴν ἀπόφασιν, καὶ τοῦτ' ἔσται τι: ἡ γὰρ οὐσία m ἔσται τις αὐτοῦ ἄλλη. ἔτι n ὅταν ἐρομένου εἰ λευκόν ἐστιν, εἴπῃ, ὅτι οὔ, οὐθὲν ἄλλο ἀπέφηνεν ἢ τὸ μὴ εἶναι: ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ εἶναι.

Text. 28. Ἐλήλυθε o δ' ἐνίοις αὕτη ἡ δόξα, ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τὰ παραδόξων. ὅταν γὰρ λύειν μὴ δύνωνται λόγους ἐριστικούς, ἐνδόντες τῷ λόγῳ, σύμφασιν ἀληθὲς εἶναι τὸ συλλογισθέν. οἱ μὲν οὖν διὰ τοιαύτην αἰτίαν λέγουσιν: οἱ δὲ διὰ τὸ πάντων λόγον ζητεῖν. ἀρχὴ p δὲ πρὸς ἅπαντας οὗτος ἐξ ὁρισμοῦ: ὁρι-

K Eſſe, quæ ſunt} Itaq; ſumuntur hic ea, quæ ſunt, ſiue res (quemadmodũ ex Alexandro diximus) vt ſolent res ſignificatæ à verbis ſignificantibus diſtingui. Proinde, quòd paulò pòſt dicitur [erit aliquid] idem valet, ac ſi diceretur, Erit diſtinctum ſignificatum à ſignificatis contradicentium. *Lect. 16. p. 6. Alex. lex. cõm. 66. Alb.*

Deformalitate negationis.

l *Ad affirmationem, & negationem*} Id eſt ſimul cum affirmatione, & negatione cõtradicẽtibus; vt ſit vna negatio horũ triũ, affirmationis, negationis, & medii. *tract. 4. cap. 1.*

m *Eius ſubſtantia*} Subſtantiam pro ratione, ſeu definitione accipit, vt ſæpe alibi. Vnde colligunt Scoti ſectatores, negationem habere propriam formalitatem, quæ nimirum propria, ac peculiari definitione explicetur.

Septima ratio.

n *Præterea, cùm roganti*} Septima, ac poſtrema ratio eſt huiuſmodi. Ad eam quæſtionem, qua quærat aliquis, Sit ne hoc, vel illud album, duæ tantũ reſponſiones redduntur, Eſſe ſcilicet vel, Non eſſe, qui autem reſpondet Non eſſe, nihil aliud ſignificat, quàm negationem albi: igitur inter eſſe albũ, & nõ eſſe albũ, nihil eſt mediũ. Quod idem cõcludi poteſt in cæteris cõtradicẽtibus. Conſequentia ex eo perſpicua eſt, quia ſi quid eſſet medium inter albũ, & nõ albũ: id autem, de quo quæſtio excitaretur, nõ eſſet album. non rectè reſponderet, qui diceret, Non eſſe album, fieri enim poſſet, vt illi conueniret mediũ inter eſſe albũ, & non eſſe albũ Niſi aduerſarius abſurdiſſimè, atque adeo contra ſe reſpondeat, Non album ſignificare etiã medium illud inter album, & non album, quod non ſolùm repugnat minori propoſitioni, ſed etiam inducit oppoſitum eius ſententiæ, quam ille tuetur. Si enim Non album ſignificat quicquid eſt præter Album, ſane inter Album, & Non Album nihil eſt medium.

Quod autẽ ad verba attinet, illud animaduertendũ eſt, vbi nos dicimus [Nihil aliud, quàm nõ eſſe pronunciauit] omnes & Græcos, & Latinos codices loco illius [nõ eſſe] habere [eſſe] In verbo autẽ [pronunciauit] Græcos nobiſcum conuenire, qui habent [ἀπέφηνεν] Latinos verò diſcordare, qui habent [negauit]

uit] vt pro ἀπίφωσι videantur legisse ἀπίφησι, aut vt habet quidam manu scriptus, ἀποπίφησι. Ac dicere quidem [nihil aliud, quàm esse pronunciauit] plan- falsum efficit sensum. Qui enim respondet, Non, haud profert esse, sed non esse. Dicere autem [nihil aliud, quàm esse negauit] etsi veram habet sententiam, non tamen satis cohæret cum verbis sequentibus, quibus non infertur non esse ex negatione, sed contrà negatio ex non esse, vt nimirum ostendatur non dari medium inter affirmationem, & negationem, ex eo quòd non datur inter esse, & non esse. Cùm ergo contextus altero modo corrigẽdus esset, magis germana lectio nobis futura visa est, si relinqueretur verbum ἀπίφωσι, vt erat, & pro τὸ μὴ εἶναι legeretur τὸ μὴ εἶναι id est, quàm nõ esse, præsertim cùm mox repetatur [ipsũ nõ esse] cùm dicitur [ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ εἶναι] vt verisimile sit, illud μὴ, aut excidisse ex priori loco, aut à sciolo aliquo expunctum fuisse. Quòd si quis malit legere ἡ τὸ μὴ εἶναι, & pro ἀπίφωσι substituere ἀποπίφησι, aut potiùs, ἀπίφησις, vt hæc sit sententia [nihil aliud, quam esse negauit] sic intelligenda erunt verba sequentia, vt inferat Aristoteles, ex eo, quòd non datur medium inter affirmationem, & negationem, non dari medium inter esse, & non esse. Quod certè nõ congruit cum superioribus, cùm Aristoteles paulò superius e contrariò probauerit, non dari medium inter affirmationem & negationem, quia non datur inter esse, & non esse. Oportébitque facere verum ἀπόφασις subiectum & τὸ μὴ εἶναι prædicatũ: quæ loquendi formula non admodum vsitata est.

fiet progressio, nec tãtùm sesquialtera erunt eorum[k] *quæ sunt, sed etiam plura. Rursus enim hoc ad*[l] *affirmationem, & negationem negare licebit; & hoc erit aliquid quandoquidẽ alia quædam erit eius*[m] *substantia. Præterea*[n] *cùm rogãte aliquo, an allũ sit, dicat quis, Non, nihil aliud, quàm nõ esse pronunciauit. at ipsum non esse negatio est.*

Text. 28. *Aduenit*[o] *autẽ quibusdã sententia hæc eo modo, quo & aliæ, quæ sunt præter opinionem. Dum enim rationes contẽtiosas soluere nequeunt, rationi cedentes id quod conclusum est, verum esse fatentur. Quidam igitur ob hanc causam ita dicunt: alij, quia omnium rationem quærunt. Principium*[p] *autẽ ad hos omnes ex definitione sumendũ est: definitio-*

o *Aduenit autem*] In hac posteriori capitis parte docet primum Arist. vnde ortus sit error nunc impugnatus. Atque, hanc sententiam, quemadmodum & cæteras id genus inopinabiles, quas vel ipsa natura mentis lux cõtinuò reiicit, è duobus fontibus manasse. Quidam enim earum assertores, cum fallaces rationes, quibus illæ concludi videbantur soluere non possent, victi, coactique manus dederunt. Alii, cùm omnia, quæ demonstrari non possunt, negare instituerent, prima principia negauerunt, quod illa neutiquam demonstrari posse cernerent. Vnde facilè perspicitur, quam sit vtilis, Analyticorum, & Elenchorum tractatio, vtpotè cuius ignoratio, tam miserè huiusmodi Philosophos transuersos egerit, & in tam immanium errorum scopulos impulerit. *Vnde ortus sit error impugnatus*

p *Principium autem*] Quoniam rationes, quæ cõtra hunc errorem adductæ sunt, docilem, & minimè proterum respondentem desiderant, tradit Aristot. modum, quo eius assertores efficacius refutari possint. Is autem erit (quemadmodum contra alios cap. 4. dictum est) si ab eis quæratur num verba, quibus illi in disserendo vtuntur, certum aliquid significent, nec ne. Si enim dixerint, nullum verbum esse, quod non magis rem vnam, quàm aliam significet, nec magis entia quam non entia declaret, non erit cum illis disputandum, vt cum iis, qui nihil definitè dicant, sed omnia prorsus non solum entia inter se, sed etiam non entia cum entibus confundant. Sin autem certam verborum significationem concesserint, vt diuersis nominibus diuersæ rationes, siue definitiones in mente respondeant; tum manifestè conuincentur alteram contradictionis partem veram esse concedere, alteram falsam. Definitiones enim ita *Præcipuum argumentũ contra huiusmodi errores.*

conueniunt

conueniunt rebus significatis, vt nec illis non conuenire, nec cæteris conuenire possint. Quo fit, vt qui eas de rebus significatis affirmauerint, aut de aliis negauerint, verum dicant, qui autem de illis negauerint, aut de aliis affirmauerint, falsum pronuncient.

q *Ratio enim cuius* } Nomen dicitur signum rationis, hoc est conceptus formalis definitionis, quia quod nomine implicitè significatur, id explicitè significatur, eiusmodi cõceptu. Dico autẽ Rationis vocabulo intelligendum esse conceptũ formalem, non autẽ obiectiuum, quoniam Arist. planè ait, rationem esse definitionẽ, quæ sine appellatio, nisi quis abutatur vocabulis, conceptui, obiectiuo accommodari nõ potest. Vnde patet, apud Arist. in definitionibus vniuocorum, & æquiuocorum rationis vocabulum pro formali conceptu potiùs accipiendum esse, quàm pro obiectiuo, vt quidam volunt. De quare superiùs nonnihil diximus. *Cap. 2. q. 2. Sect. 5.*

Quo pacto nomẽ sit rationis signũ.

ὁρισμὸς δὲ γίνεται ἐκ τοῦ σημαίνειν τι ἀναγκαῖον εἶναι αὐτούς. ὁ γὰρ λόγος, οὗ τὸ ὄνομα σημεῖον, ὁρισμὸς γίνεται τοῦ πράγματος.

Ἔοικε [r] δ' ὁμὲν Ἡράκλειτος λόγος λέγων πάντα εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἅπαντα ἀληθῆ ποιεῖν· ὁ δὲ Ἀναξαγόρου, εἶναί τι μεμιγμένον ἀντιφάσεως, ὥστε πάντα ψευδῆ. ὅταν γὰρ μιχθῇ, οὔτε ἀγαθὸν οὔτε οὐκ ἀγαθὸν τὸ μῖγμα· ὥστε οὐδὲν εἰπεῖν ἀληθές.

Κεφ. Η'.

Ὡρισμένων [s] δὲ τούτων, φανερὸν, ὅτι καὶ [b] τὰ μοναχῶς λεγόμενα, καὶ τὰ κατὰ πάντων, ἀδύνατον ὑπάρχειν, ὥσπερ τινὲς λέγουσιν, οἱ μὲν ἐξ ἁπλοῦ φάσκοντες ἀληθὲς εἶναι (οὐθὲν [c] γὰρ κωλύειν

r *Porro Heraclitus* } Duo errores sunt hactenus impugnati: Vnus eorum, qui contradicentes simul veras esse dicebant, alter eorum, qui simul falsas, concesso medio inter contradicentes. Docet igitur Arist. hoc loco, cui veterum prior, cui etiã posterior videatur tribuendus. Aduerte tamẽ hos errores nõ ita hoc loco tribui Heraclito, & Anaxagoræ, quasi illi proprij eorũ auctores extiterint, sed quia ex illorũ dictis videãtur sequi, Cum enim Heraclitus diceret, res omnes quoad omnia cõtinenter mutari, nec vnquã vlla ex parte esse in eodem statu, quicquid autẽ omni ex parte mutatur, necessariò debeat quoad omnia partim esse, partim non esse, efficitur, vt eius sententia concludendũ videatur, omnia simul esse, & non esse. Cùm verò Anaxagoras omnia in omnibus commixta, & confusa esse diceret, etiã contradicentia, vt bonum, & non bonum, eo quòd ei, quodlibet ex quolibet fieri videretur, tota autẽ mixtio nunquam sit eiusdem naturæ cum vllo eorum, ex quorũ cõmixtione cõstat (neq; enim mulsum v.g. est aut vinum, aut mel, quod idem accidit in cæteris) efficitur, vt apud illũ videatur colligendũ, omnia esse falsa. Nullũ enim attributũ hoc pacto verè diceretur de vlla re, quod quid nõ esset mediũ contradictionis inducere.

Quibus auctoribus videãtur asscribẽdi errores impugnati.

Cur prior Heraclito.

Cur posterior Anaxagoræ.

Porrò non sine causa vsus est Aristoteles, verbo, Videtur, in ascribendis his erroribus Heraclito, & Anaxagoræ. Nam, etsi videantur ex eorum sententia colligi (quod satis fuit, vt eorum loquẽdi licentiã hac tacita reprehensione notaret) nõ tamen re vera colliguntur, nisi Heraclitus putauit, quicquid aliqua ex parte de aliquo dicitur, dici de eo simpliciter, & Anaxagoras credidit ex mixtione contrariorum sequi mixtionem contradicentiũ, quod verisimile nõ est.

Nam

Nam quod ad Heraclitum attinet, cùm ille posuerit, res omnes omni ex parte esse in continenti fluxu, potiùs existimauit nullam esse, quæ habeat esse simpliciter, quàm omnia posse de illis simpliciter affirmari. Quo fit, vt potiùs ex eius sententia colligatur omnia esse falsa, vt mirandum non sit, si ei quoque tribuatur cap. sequenti sententia eorum, qui omnia falsa esse asserebant. Quod verò attinet ad Anaxagoram, etsi ille dixit, In qualibet re mistum esse bonũ, & non bonum, album, & non albũ, &c. nullo tamen modo credibile est, accepisse illum formaliter, & vniuersaliter terminos negatiuos sed pro rebus veris denominatis, vt non bonum pro vitio, & non album pro ebeno. Non sequitur ergo apud illum, nullum terminum negatiuum posse dici de lapide: latiùs enim patẽt termini negatiui, quàm quatenus solas res veras denominant. Itaque adhuc Anaxagoræ sententia dicetur lapis non Chimæra, non substantia incorporea & cæt. imò etiam non aqua, non ignis, &c. quia non ponebatur formaliter mixtus ex negationibus.

definitio autem ex eo fit. quòd aliquid eos significare sit necesse. ratio q enim, cuius nomen est signũ, definitio rei est.

Porrò r Heraclitisententia, quæ omnia esse, & non esse asserit, vera omnia facere videtur: Anaxagoræ, autem medium aliquid contradictionis esse: atque ita falsa esse omnia. Cùm enim mista sint, nec bonum, nec non bonum est mistio ipsa: quo fit, vt nihil verè dicatur.

Cap. VIII.

His a verò definitis, perspicuum est, & b quæ vno modo, & quæ de omnibus dicantur, constare non posse; quemadmodum nonnulli dicant alij quidem nihil verum esse asserentes (nihil c enim prohibe-

Capitis octaui Explanatio.

His a vero definitis} Tandem hoc extremo capite refutat Arist. quædã absurda, quæ consequuntur hactenus impugnatas sententias, & eorum scilicet, qui contradicentes simul veras esse dicebant, & eorum, qui simul falsas. Alterum absurdum est, non dari in rebus discrimen veri, & falsi, alterum, tolli de medio, distinctionem motus, & quietis. Quod ergo ad prius absurdum attinet, colligit primùm ex dictis, perspicuum esse, fieri non posse, vt vel omnia sint falsa, vel omnia vera. Nam cum determinatum, ac constitutum sit, necesse esse, vt altera contradictionis pars sit vera, altera falsa, perspicuum est, nec omnia posse dici vera, nec omnia falsa, quæ tamen ex impugnatis sententiis consequuntur. Nam cùm alii dicant, contradicentes esse simul veras perspicuè fatentur omnia esse vera: cùm verò alii asserunt, esse simul falsas; non dubium est, quin concedant, omnia esse falsa, siquidem præter contradicentes nihil est tertium, vt ostensum est. *Quid agatur in hoc capite.*

b *Et quæ vno*} Ea, quæ vno modo dicuntur, & quæ de omnibus, non posse constare, pro eo dixit, ac si apertiùs dixisset, fieri non posse, vt vno modo dicantur omnia, nempe, aut omnia vera, aut omnia falsa.

c *Nihil enim prohibet*] Hoc est, nihil prohibet, quominùs omnia perinde sint falsa, vt falsum est, diametrum esse commensurabilem lateri. quod quidem ita falsum est, vt verum esse non possit. Sanè hi non solùm credebant, nullam esse veritatem actu, sed ne potestate quidem.

Ferè

Occurritur obiectioni.

d *Ferè enim eorũ sententiæ*} Ne verba hæc ad vtrosque recitatos Philosophos referantur(vt re vera referenda sunt)obstare videtur id,quod ad finem superioris capitis dictum est. Hoc enim solum Heraclito tributũ est eo loco, quod ex eius sententia videatur sequi,omnia esse vera: hic autem vtraque sententia illi tribuitur. & quod omnia sint vera,& quòd falsa omnia. Nihil tamen re vera obstat, quominus ad vtrosque referri possint. Namque Heraclitus dũ omnia vera esse confitetur omnia etiã falsa esse dicere cogitur. Affirmatiua enim pronũciata,si vera sunt negatiua reddũt falsa, & vicissim affirmatiua arguuntur falsa,si negatiua sunt vera. Ita patet ex Heracliti sententia sequi,omnia esse tum vera, tum etiam falsa, quod diuisim dixerant recitatæ sentẽtiæ. Coactus est autẽ Aristoteles adhibere hanc tertiã sententiam, ne quisillum ineptæ diuisionis argueret. Etenim non solum, si omnia essent vera, aut omnia falsa, sed etiam, si omnia essẽt vera, simul,

κωλύειν φασὶν οὕτως ἅπαντα εἶναι, ὥσπερ τὸ τὴν διάμετρον σύμμετρον εἶναι) οἱ δὲ πάντα ἀληθῆ σχεδὸν [d] γὰρ *αὐτοῖς οἱ λόγοι οἱ αὐτοὶ τῷ τῶν Ἡρακλείτου ὁ γὰρ λέγων ὅτι πάντα ἀληθῆ, καὶ πάντα ψευδῆ, καὶ χωρὶς λέγει τῶν λόγων ἑκάτερον τούτων. ὥστ' εἴπερ ἀδύνατα ἐκεῖνα, καὶ ταῦτα ἀδύνατον εἶναι. ἔτι [e] δὲ, φανερῶς ἀντιφάσεις εἰσὶν, ἃς οὐχ οἷόν τε ἅμα ἀληθεῖς εἶναι, οὐδὲ δὴ ψευδεῖς πάσας: καί [f] τοι δόξειεν ἂν μᾶλλον ἐνδέχεσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων. ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας τοὺς τοιούτους λόγους αἰτεῖσθαι δεῖ, καθάπερ ἐλέχθη καὶ ἐν τοῖς ἐπάνω λόγοις, οὐχὶ, εἶναί τι, ἢ μὴ εἶναι, ἀλλὰ σημαίνειν τι. ὥστε ἐξ ὁρισμοῦ διαλεκτέον λαβόντας τί * σημαίνει τὸ ψεῦδος, ἢ τὸ ἀληθές. εἰ δὲ μηδὲν ἄλλο *τὸ ἀληθὲς, ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι, καὶ ψεῦδός ἐστιν, ἀδύνατον πάντα ψευδῆ εἶναι: ἀνάγκη γὰρ τῆς ἀντιφάσεως θάτερον εἶναι μόριον ἀληθές. ἔτι εἰ πᾶν ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι ἀναγκαῖον, ἀδύνατον ἀμφότερα ψευδῆ εἶναι: θάτερον γὰρ μέρος τῆς ἀντιφάσεως ψευδός ἐστιν. συμβαίνει [h] δὴ καὶ τὸ θρυλλούμενον πᾶσι τοῖς τοιούτοις λόγοις, αὐτοὺς ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν.

** Alexãder legit οἱ τοιοῦτοι λόγοι.*

** Codices Græci habent, σημαίνειν, sed omnes interpretes legunt σημαίνει.*

** Hanc lectionem refert Alexander. Codices, qui nunc extant, sic habent. ἢ τὸ ἀληθὲς φάναι ἢ ἀποφάναι ψεῦδός ἐστιν &c.*

& falsa oĩa dicerẽtur vno modo,hoc est sine discrimine veri,& falsi. Docet ergo Arist.hãc quoque sententiam ex dictis refutatã relinqui. Nam sinec omnia sunt vera,nec omnia falsa,perspicuum est non esse omnia vera simul, ac falsa.

Primum argumentum particulare cõtra eos, qui tollunt discrimen veri & falsi.

e *Præterea sunt plane*} Quod generaliter dixerat,ex iis,quæ dicta sunt, euerti sententiam eorum,qui distinctionem veri,& falsi de medio tollebant id modo adhibitis particularibus argumentis concludit. Vnum est, quòd de quibusdam contradicentibus nemo dubitare possit, quin verum, & falsum diuidant; qualia sunt verum esse,& non esse verum, esse ens,& non esse ens, vt superiori capite dixerat: aut quemadmodum Alexander ait vt,diametrum esse commẽsurabilem, & non esse commensurabilem; & breuiter, omnes contradicentes, quarum altera est necessaria, altera impossibilis.

Com. 70.

Secundũ.

f *Tametsi ex iis*} Quoniam aduersarii,(i) saltem,qui pertinaciter propositum defendunt, facilè negabunt, ita rem habere in quibusuis contradicentibus; ait Aristot.plus vitium esse in iis,quæ superius non semel dicta sunt de determinata significatione nominũ. Proinde adhibitis definitionibus iis, quæ nominibus

veri

veri,& falsi respondent,longè efficaciùs apud hos rem posse confici.Cùm igitur nullam aliam explicationē veri,& falsi pronunciati afferre possint,nisi quæ superiori capite adducta est; ex ea autem planè sequatur,si altera contradicētium est vera alteram necessariò esse falsam & vicissim,si altera falsa,alteram esse veram; efficitur vt nullo pacto dicere possint,omnia esse vera,vel omnia esse falsa. Quòd autem ex definitionibus veri, & falsi id sequatur,perspicuum est Si enim res est,certè qui illā affirmat esse,verum dicit;qui negat,falsum. Si verò res non est,quisquis illā esse negat,verum pronunciat; quisquis affirmat falsum ait,vt ex ipsis definitionibus perspicuū est.Ita patet,ex veri,& falsi explicatione,semper affirmationē & negationem eiusdem de eodē verum,& falsum diuidere,atque ita, nec omnia pronunciata esse vera, nec omnia falsa.

prohibere inquiunt, quo minus ita sint omnia, vt diametrum esse commensurabilem) alij autem vera omnia.ferè d *enim eorum sententiæ eadē sunt, quæ Heracliti. Qui enim vera esse omnia, & falsa omnia pronunciat, separatim quoq; vtramque harum sententiarum statuit: quare si illa esse nequeunt,hæc etiam vt sint;fieri nullo modo potest.*

Comm.73 *Præterea,*[e] *sunt planè contradicentia,quæ nec simul vera,nec simul falsa omnia esse possint, tametsi*[f] *ex iis,quæ dicta sunt, magis id effici videri potest.Verùm ad omnes huiusmodi sententias petere oportet, quemadmodum & in superiori disputatione dictum est,non quidem,esse aliquid, aut non esse, sed aliquid ab eis significari. Ita ex definitione disserendum est, sumendo quid falsum*

Text. 29. *aut verum significet.¶ Quòd si nihil aliud est verum,quàm affirmare,aut negare; itemque falsum fieri non potest,vt omnia falsa sint: necesse est enim,vt vera sit altera contradictionis pars. Præterea*[g] *si quiduis aut affirmare,aut negare necesse est,fieri non potest,vt vtraque falsa sint:altera enim contradictionis pars falsa est.Illud*[h] *etiam tritū his omnibus sentētijs accidit,vt ipsæ se ipsas peri-*

Locus hic, cùm dicitur [quòd si nihil,&c.] variè legitur, & intelligitur. Nos secuti sumus probabiliorē lectionem, quā ex quibusdam codicibus refert Alexander. Græci, qui nunc extant, sic habent εἰ δὲ μηδὲν ἄλλο, ἢ τὸ ἀληθὲς φάναι ἢ ἀποφάναι ψεῦδός ἐστι, &c. hoc est,Quòd si nihil est aliud,quàm verum affirmare, aut falsum negare &c. Cuius membri (si cui placet) hæc forsitā fuerit sententia. Quòd si nihil aliud est verum,quàm id, quod est,affirmare; & id,quod non est,negare,&c.vt esse sumatur pro vero,& vicissim Verum,ac Falsum pro esse,& non esse.

g *Præterea si quid vis*} Tertiū adhibet argumentum,quod huiusmodi est. Quicquid affirmatur aut negatur, verè affirmetur aut negetur necesse est vt perspicuum est ex iis, quæ superiori capite dicta sunt(ex eo enim,quod ostensum est, nullum esse contradictionis medium, planè sequitur, alteram saltem contradictionis partem esse veram) igitur fieri non potest,vt omnia sint falsa. Altera enim inquit,pars contradictionis(subaudi,tantùm)falsa sit necesse est; quod quidem explicationis, non probationis causa videtur adiectum. Nisi illud Falsa,pro verbo,Vera irrepsit vitio librariorum,quod valde probabile est hoc autem pacto non oportebit subaudire particulā,Tantùm. Itaque hoc argumentum particulare est:sic enim probat,fieri non posse,vt omnia sint falsa; vt non concludat,fieri non posse,vt omnia sint vera. *Tertium.*

h *Illud etiam tritum*} Quartum adiicit argumentum quod tam ostendit fieri non posse,vt omnia sint vera,quàm vt omnia sint falsa. Vis argumenti in eo

Comm.73 posita est,quod huiusmodi sentētiæ se ipsas tollāt,ac perimant, vt trito sermone dici solet.Quod ideo adiectum esse ait Alexander,quia ante illum Plato in Theæteto eodem argumento contra huiusmodi sententias vsus fuerat, quod *Quartū.*

Pronunciata se ipsa euertentia.

tunc inter eius sectatores trito sermone vulgatum erat. Quòd verò ille se ipsas tollant, ac refellant perspicuum est. Nam qui dicit omnia esse vera, veram esse asserit oppositam enunciationem, siue quæ ait, nihil esse verum, siue quæ ait, non omnia esse vera. Harum autem vtralibet, euertit primam illam. Qui nãque ait, Nihil esse verum, aut Non omnia esse vera, planè negat omnia esse vera. Qui verò asserit omnia esse falsa, se quoque falsum dicere affirmat, cum ait, falsa esse omnia. Ita fit, vt vtraq; sententia se ipsam refellat, ac euertat.

ἀναιρεῖν. ὁ μὲν γὰρ πάντα ἀληθῆ λέγων, καὶ τὸν ἐναντίον αὐτοῦ λόγον ἀληθῆ ποιεῖ: ὥστε τὸν ἑαυτοῦ οὐκ ἀληθῆ: ὁ γὰρ ἐναντίος, οὔφησιν εἶναι αὐτὸν ἀληθῆ. ὁ δὲ πάντα ψευδῆ, καὶ αὐτὸς ἑαυτόν. ἐὰν [i] δ' ἐξαιρῶνται, ὁ μὲν τὸν ἐναντίον, ὡς οὐκ ἀληθὴς μόνος ἐστὶν, ὁ δὲ τὸν αὐτὸν αὑτοῦ, ὡς οὐ ψευδὴς, οὐδὲν ἧττον ἀπείρους συμβαίνει αὐτοῖς αἰτεῖσθαι λόγους ἀληθεῖς, καὶ ψευδεῖς. ὁ γὰρ λέγων τὸν ἀληθῆ λόγον, ἀληθῆ, προσυπακούεται τὸ, ὅτι ἀληθής: τοῦτο δ' εἰς ἄπειρον βαδιεῖται.

Φανερὸν [k] δ' ὅτι οὐδ' οἱ πάντα [l] ἠρεμεῖν λέγοντες, ἀληθῆ λέγουσι, οὐδ' οἱ πάντα κινεῖσθαι. εἰ μὲν γὰρ ἠρεμεῖ πάντα, ἀεὶ ταὐτὸ ἀληθῆ, καὶ ψευδὴ ἔσται: φαίνεται δὲ τοῦτο μεταβάλλον: ὁ γὰρ λέγων, ποτὲ, αὐτὸς οὐκ ἦν, καὶ πάλιν οὐκ ἔσται. εἰ [l] δὲ πάντα κινεῖται, οὐθὲν ἔσται ἀληθὲς: πάντα ἄρα ψευδῆ. ἀλλὰ δέδεικται ὅτι ἀδύνατον. ἔτι ἀνάγκη τὸ ὂν μεταβάλλειν: ἔκ τινος γὰρ εἴς τι ἡ μεταβολή.

ἀλλὰ

Aduersariorũ ficta responsio.

i *Quòd si excipiant?* Dicat aliquis fortasse, aduersarios nõ proferre has sententias absque exceptione. Qui enim ait omnia esse vera, forsitã excipiat oppositam enunciationem, tum contrariam, tum etiam contradicentem. Qui autem dicit omnia esse falsa, forsitan illam ipsam excipiat, qua id pronunciat. Quare non effici, vt huiusmodi sententiæ, si rectè intelligantur se ipsas refellãt.

Refutatio

Huic responsioni occurrit Aristoteles fieri non posse, vt auctores harum positionum eas duntaxat enunciationes excipiant, si modo veras sententias proferre velint. Nam, vt a posteriori sententia incipiamus, fieri non potest, vt ea sola sit vera, quæ asserit omnia esse falsa. Si enim ea est vera, illa etiam erit vera quæ asserit illam esse veram, & rursus ea quæ asseruerit veram esse eam, quæ asserit illam esse veram, & sic deinceps in infinitum. Quare falsa erit eiusmodi exceptio. Falsa quoque erit exceptio prioris sententiæ, si solam oppositam enunciationem à veris exceperit. Nam cùm ea omnes sint falsæ, quæ falsam enunciationem veram esse dicunt, illa etiam erit falsa, quæ eiusmodi oppositã veram esse dixerit; Et rursus ea, quæ dixerit veram esse hanc ipsam, quæ illam veram esse affirmat, atque ita deinceps in infinitum. Necesse igitur erit, vt hi auctores postulent excipi infinita à suis pronunciatis, si veras sententias proferre velint. Verũ his exceptis adhuc emergent alia infinita quæ excipienda sint, vt ab ea quæ omnia falsa esse affirmat, Quòd verũ sit excipi infinita, &, quòd verum sit dicere, verum esse excipi infinita, & ita in infinitum. Ab ea verò, quæ omnia asserit esse vera, Quòd falsum sit excipi sola opposita, &, Quòd falsum sit

Mira implicatio pronunciatorum se ipsa euertentium.

sic dicere verum esse excipi sola opposita, & ita in infinitum. Quare effugere nullo modo possunt hæ sententiæ, quin se ipsas refellant, ac euertant.

Impugnatas sententias videri tollere distinctionem motus & quietis.

k *Illud etiam perspicuum*] In hac posteriori capitis parte refutat Arist alterum absurdum eorum, quæ in hoc capite ab illo refutanda diximus, nempe, tolli de medio distinctionē motus, & quietis, quod ipsum ex supra impugnatis sententiis videtur consequi, aut certè illis esse consentaneum. Si enim omnia sunt vera nullus datur motus, quandoquidem motus facit rē aliter habere nunc quàm antea, quo fit, vt enūciationes, quæ priorem rei statum pronunciabant iam nunc sint falsæ. Quòd si omnia sunt falsa, nulla est rerum quies. Si enim certus aliquis rerum status daretur, aliquid certum, ac proinde verum de rebus pronunciari posset. Vtramque igitur sententiam refellit Arist. & eam quæ asserit omnia quiescere, & eā quæ omnia moueri. Quòd enim non omnia quiescāt, *Nō omnia quiescere* ex eo patet, quia isto modo, quæ vera essēt, semper essent vera; quæ autem falsa, semper falsa quādoquidem absque mutatione alicuius rei non transit enunciatio ex vera in falsam, nec ex falsa in veram, Nūc autem pleraſque enunciationes fieri videmus ex falsis veras, & ex veris falsas,

perimant. Qui enim ait, vera esse omnia, contrariam quoque huius sententiam veram facit: quare & suam non veram: contraria enim, eam veram non esse dicit. Quæ autem, falsa omnia esse, pronunciat; ea etiam se ipsam falsam declarat. Quod i si excipiant, ille quidem contrariam, vt quæ sola non sit vera: hic autem suam ipsam, vt quæ falsa non sit; efficitur nihilominus, vt ij infinitas orationes veras, & falsas postulent. Qui enim veram orationem, veram esse ait, subaudit hoc, quòd vera sit: hoc autem in infinitum progredietur.

Illud k etiam perspicuum est, neque eos, qui dicunt omnia quiescere; neque eos, qui moueri omnia, verum dicere. Nam si omnia quiescunt, semper eadem vera, & falsa erunt: at hoc mutari videtur: qui enim ita dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit. Sin l autem mouentur omnia, nihil verum erit: falsa igitur omnia. At demonstratum est, id fieri non posse. Præterea necesse est, vt id, quod est, mutetur: ex aliquo enim in aliquid mutatio est.

At

vt Socrates loquitur, Socrates non loquitur.

Hoc loco verba illa [semper eadem vera, & falsa erunt] hunc sensum habent; Omnia, quæ vera sunt, semper vera erunt; & omnia, quæ falsa, semper falsa; vt coniunctio, Et, non copulet verum, & falsum respectu eiusdem subiecti, sed diuersas propositiones ex contrariis prædicatis, & subiectis.

Nō omnia moueri.

l *Sin autem mouentur*] Quòd verò non omnia moueantur, duobus argumētis ostendit. Vno, quia si omnia mouētur, nihil est verum sed omnia falsa, quod ostensum est fieri non posse. Consequentia præterquam quòd Veteribus probatur, ex eo patet quia veritas consistit in quadam firmitate, & stabilitate. Vel etiam ex eo, quia quod mouetur quatenus aliquod esse acquirit, nondum est secundùm illud esse; quo fit, vt si nulla ex parte quiescat, nulla ex parte sit: qua verò ratione res nō est, ea ex parte vera dici nō potest. Altero, quia omnis mutatio eget subiecto, quod in aliquo eodē esse permaneat, & ex vno termino in alterū pergat: alioqui nihil mutaretur. Vt. n. Socrates mutetur loco, aut ex ignorāte sapiens fiat necesse est, vt saltē hoc ꝙ ipse permaneat idē sub vtroq; termino. stabile in eo sit: alioqui sit subiectum eius mutationis sub termino à quo fuit Socrates, & in termino ad quē nō erit Socrates, nō erit vtiq; Socrates mutatus: quod idē de cæteris rebus eodē modo concluditur. Nec solū hoc in mutatione

Subiectū mutationis stabilitatem aliquam habere.

accidentaria neceſſe eſt eueniat, ſed etiam in ſubſtantiali. Nihil enim ex altero generabitur, aut in alterum corrumpetur, niſi ex altero in alterum materia eadem permanens tranſeat. Ita patet quo pacto vel ex ipſa mutationis natura colligatur, nou omnia continenti mutatione variari.

Ariſtotelis ſententia de primo motore.

m *At verò neque omnia* } Ne quis ex eo, quod oſtenſum eſt, neque omnia

ἀλλὰ [m] μὴν οὐδὲ πάντα ἠρεμεῖ ἢ κινεῖται πότε, ἀεὶ δ' ὑθὲν· ἔστι γάρ τι ὃ ἀεὶ κινεῖ τὰ κινούμενα, καὶ τὸ πρῶτον κινοῦν, ἀκίνητον αὐτό.

At vero [m] neque omnia interdum quieſcunt, interdum mouentur, ſemper autem nihil: eſt enim aliquid, quod ſemper mouet ea, quæ mouentur, primúmque mouens, quod ipſum immobile eſt.

ſemper quieſcere, Neque omnia continenter moueri, forſitan putet, Ariſtotelis ſententiam eſſe, res omnes eſſe eius naturæ, vt interdum moueantur, interdum quieſcant, nihilque eſſe, quod aut ſemper moueatur, aut ſemper quieſcat; occurrit ille, ſe id minimè ſentire, quippe qui docuerit 8 libro Phyſicorum dandum eſſe neceſſariò aliquod primum mouens, quod perenni motu moueat omnia, quæ mouentur, quod ipſum ſit immobile. *à cap. 5. text. 33.*

Reiicitur in librum 11. quæſtio de certa pronunciatorum veritate.

Eſſet autem hoc loco tractanda quæſtio ea contra Pyrrhonicos, & quoſdã Academicos, nonnullósque alios Philoſophos, Detur ne in rebus ſyncera pronunciatorum veritas, eadémque certa, & determinata; &, Num ea à nobis percipi poſſit. Sed ne volumen plus iuſto excreſcat, differenda eſt potius in cap. quartum, & quintum libri vndecimi, quo loco Ariſtoteles iterum de eadem re agit.

FINIS QVARTI LIBRI.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM

quæ in hoc volumine continentur.

IN QVO NVMERVS PAGINAM

significat; P, Principium; M, Medium; F, Finem.

Academici.

VNde dicti. 16.M.
Eorum principes, Plato, Arcesilas, Carneades. 16.M.
Falsò Academicos in Empedoclem & alios Philosophos Platone, & Socrate antiquiores originem suam referre. 17.P.
Academiæ veteris, & nouæ distinctio. 16.F.
Academicæ Philosophiæ absurditas, atque incommoda. 17.M.

Accidens.

Quo genere analogiæ accidens sit analogum. 571.M.
Non esse progressum infinitum in accidentibus. 681.P.
Duplex prædicatio accidentium. 681.M.
Vtrū in accidētibus detur ordo. 682.P.M.

Actio.

Quid nomine actionis, quid nomine singularium intelligat Aristoteles, cùm affirmat actiones esse singularium. 84.F.
Actiones esse singularium tribus modis intelligi posse. 82.M.
Actiones omnes proficisci per se ab agentibus singularibus per se existētibus. 86.F.
Argumenta contraria proponuntur. 83.M.
Dissoluuntur 90.F.
Actiones omnes recipi per se in singularibus per se existentibus. 87.M.
Argumenta contraria proponuntur. ibidē. & 83.F.
Dissoluuntur. 92.M.
Actiones omnes, quæ cognitiones non sunt, versari per se circa singularia per se existentia. 88.M.
Argumenta contraria proponuntur. 83.F.
Dissoluuntur. 92.F.
Duplex actionum genus. 278.M.
Ex actione rerum naturalium formam substantialem planè colligi. 277.F.
Momentaneam formæ substantialis introductionem, non esse dicendam actionem, sed actionis terminum. 88.P.
Quænam actiones praxeos nomine contineantur. 401 F.
Vtrum actio, & passio dici possint duo entia realia. 596.F.

Actus.

Non dari actum entitatiuum, qualem fingit Scotus. 284.F.
Duplicem esse actum, duplicem potentiam. 284.M.
Quid interfit inter actum informantem, & per se existentem. 285.M.
Actum amoris in homine posse esse necessarium quoad exercitium, actum odii non posse. 49.P.

Alexander Aphrodisiensis.

Aristotelis interpretum Princeps. Quo tempore floruerit 8.M
An primas qualitates existimarit esse differentias elementorum. 282.F.
Eius opinio de secundo libro Metaphysico. 293.M.

Analogia.

De variis analogiæ modis, & eorum discrimine. 543.M.
Analogiam entis, proportionis simul, & attributionis esse. 545.F.
Quænam sint fundamenta vtriusque analogiæ in ente respectu Dei, & creaturæ, & vtra earum prius enti conueniat. 548.F.
Analoga secundum proportionem ad demonstrationem, & scientiam esse accommodata. 568.F.
Cur analoga secūdum proportionem nonnūquam ab Aristotele dicantur vniuoca. 569.M.
Quo genere analogiæ accidens sit analogum. 571.M.

Anaxagoras.

Quo tempore floruerit. 175.P.
Eius de principiis rerum opinio. 265.M.
Secundùm Aristotelis sententiã ad causam finalẽ propius accessit quã Plato. 201.P.
Anaxagoræ mors. 175.F.
Item de Anaxagora. 671.M.693.P.683.M. 718.M.
¶ Anaximander. 202.P.207.P.259.M.
¶ Anaximenes. 258.M.

Anima rationalis.

Num anima rationalis possit à nobis in hac vita quidditatiuè cognosci. 326.P.
Errare eos, qui ponunt duos gradus essentiales in anima humana quatenus humana est. 325.M.
Nonnulla de cognitione animæ separatæ. 327.P.
Vtrum vnio, qua anima vnietur corpori in resurrectione, sit futura alia ab vnione, quæ facta est in hominis generatione. 669.M.

Animal.

Triplex brutorum animalium gradus ex cognitione desumptus. 33.F.
An alia quædam imaginatione, quædam memoria, quædã experiẽtia viuere. 37.F.
In quibus animalibus insit memoria. 33.F.
An perfecta imitatio prudentiæ in animalibus requirat memoriam. 34.F.
Quæ animalia sonum percipiant per modum sermonis. 35.M.
An omnia animalia quæ memoriam, & auditum habent, sint disciplinæ capacia. 34.F.
An omnia animalia secundùm Aristotelis sententiam sint docilia. 36.F.
Discrimen inter prudentiam hominis, & brutorum animalium. 38.M.

Appetitus.

Appetitũ sciendi, quem homini naturalem Aristoteles docet non pro naturæ propẽsione solum (vt quidam volunt) sed etiam pro actu appetendi accipi. 46.M.
Omnes homines naturaliter appetere sciẽtiam, non modo appetitu innato, sed etiam elicito. 50.M.
Quid & quotuplex sit appetitus innatus. 47.P.
Quid & quotuplex sit appetitus elicitus. 48.M.
De libertate, & necessitate appetitus. 48.M.
Appetitum naturalem non posse fundari in sola potentia obẽdientiali, seu non repugnantia naturæ. 58.M.
Vt scientiæ, ita etiam virtutis moralis appetitum esse homini naturalem 54.P.
Quibus argumentis videri possit homo intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem naturaliter appetere. 56.M.
Contrariam sententiam esse multo probabiliorem, & cum Diuo Thoma magis consentientem 58.P.
Appetitum, non ideo dicendum frustrà inditum speciei, quòd non in omnibus individuis expleatur. 54.M.
Quo pacto appetitus materiæ primæ ad formas conueniat cum appetitu, quem habet intellectus ad scientias. 55.F.
Appetitum intellectiuum posse illum quidem ferri in vniuersalia, incomplete tamen, & non vltimatè. 89.M.
Obiectum appetitus esse bonum, appetibilitatem verò esse propriam boni passionem. 646.P.
Appetibile aliud ex se, aliud etiam propter se. 65.P.

Aqua.

A quo frigefiat aqua calida remoto conseruante calorem. 278.F.
Quis aquam commune rerum principium fecerit. 257.M.172.F.173.F.

Aristoteles.

Quibus parentibus, & quando sit natus. 1.F.
Quãdiu Socratẽ, & Platonẽ audierit ibid.
Quanto altius de Aristotele, quam de cæteris auditoribus suis senserit Plato. 2.P.
A Philippo Macedonum Rege, ad Alexandri filii institutionem gloriosè per literas accersitur. 2.M.
Quàm grato in Platonem Magistrum animo fuerit. 2.M.
Quàm modestus in eo refellendo. 215.F.
Quamdiu Alexandrum erudierit: quãdiu in Lyceo Philosophiam docuerit. 2.M.
Alexandri Regis in Aristotelem benevolentiæ, & liberalitatis argumenta. 2.F.

Lepidè

Lepidè admodum,& verecundè ortam inter Theophraſtum, & Menedemum de ſucceſſione controuerſiam dirimit. 3.M.
Quando, & quo modo ſit mortuus. 3.F.
Quot libros ſcripſerit. 4.P.
quoſnam ex ſuis libris exotericos, quoſve appellarit auſcultatorios. 4.P.
Quanto laudabiliore obſcuritate, quàm cæteri Philoſophi, imperitos homines à ſuorum librorũ lectione deterruerit. 6.M.
Quãtum aliis Philoſophis in doctrina tum auſcultatoria, tum exoterica tradenda præſtet. 6.F.11.F.
Ariſtoteles cum Homero, Hippocrate, Socrate, & Platone comparatur, iſque, tum ingenio: tum rerum non ſolum naturaliũ, ſed etiam diuinarum cognitione præponitur. 9.P.
Rationem philoſophandi, diſſerendi, dicendi ab Ariſtotele traditam, Academica, & Stoica eſſe longè ſuperiorem. 18.M.
Ariſtotelis doctrinam, à priſcis Eccleſiæ Patribus acriter admodum, ob multas, quæ enumerantur, cauſas, oppugnatam; cum Chriſtiana veritate magis, quàm cæteras conſentire. 20.P.
Non eſſe calumniæ vitio notandum Ariſtotelem, quod in Philoſophis refellendis ab eorum ſententia ſæpe recedat, & verba ſequatur. 7.M.
Pleróſque de rebus diuinis ab Ariſtotele cõſcriptos libros ad nos nõ peruenisſe. 12.F.
Ariſtotelis libri poſt eius mortem corrupti, & deprauati à quibus ſint reſtituti. 7.F.
Cur Ariſtoteles ſæpe loquatur ambigue. 7.P.
Cõſueuiſſe Ariſtotelẽ antequam de re quapiã ex inſtituto diſſerat, vti verbis, quæ dubitationem ſignificent. 104.M.

Ars.

Artis & experientiæ comparatio. 40.P.
Artium gradus triplex. 38.M.
Generalis diuiſio artium, ac ſcientiarum. 104M.

Auditus.

An apes auditum habeant. 35.M.
De auditu quædam alia. 67.F.

Auguſtinus.

Exponuntur varii loci Diui Auguſtini. 61. P.63.M.144.P.633.M.
Cur D. Auguſtinus Platoni plus tribuat, quàm Ariſtoteli. 14.M.
Quantò moderatiùs alibi de eodem loquatur. 73.F.

Beatitudo.

Quibus in rebus naturalis hominum beatitudo cõſiſtat, & vtrũ ad eam conſequendam auxilio egeãt ſupernaturali. 60.M.
Beatitudinis æternæ deſiderium, eſſe homini naturale ſecundum quid. 65.F.
Beatitudinem, quam in hac vita habere homines poſſunt, non in ſola diuinæ naturæ contemplatione poſitam eſſe. 53. F. 3.8.P.

Bonitas, & Bonum.

Opiniones de formali ſignificatione boni. 641. M.
Bonum addere enti ſolam relationem rationis, eamque ſolam formaliter ſignificare. 645 M.
Relationem quã bonum formaliter ſignificãt, non eſſe relationẽ finis, nec appetibilis, ſed conuenientis. 645.F.
Conuenientiam, quæ nomine boni ſignificatur, eſſe conuenientiam ſecundum veram exiſtentiam realem. 646.P.
Conuenientiam in qua tranſcendens Dei, & creaturarum bonitas cõſiſtit, non niſi ex ordine ad Deum eſſe petendã. 560 P.
Bonũ eſſe propriã paſſionem entis. 647.M.
Argumenta cõtraria proponũtur. 640.M.
Diſſoluuntur. 647.P.
Quo modo ſit intelligendus Diuus Dionyſius, cùm docet, bonum latiùs patere, quàm Ens. 647.M.
Bonũ & perfectum nõ eſſe idem. 649.F.
Vnam & eandem rem reſpectu diuerſorũ bonam, & malam eſſe poſſe. 654.P.
Quæ mala habeant etiam rationem boni tranſcendentis; quæ verò non habeant. 654.M.
Quo modo non entia habere poſsint rationem boni, atque appetibilis. 654.F.
Quo modo bonum moueat appetitum. 656.P.
Quo ſenſu dixerit Ariſtoteles bonum & malum eſſe in rebus, verum & falſum in intellectu. 657.F.

Cauſa.

An cauſa reciprocetur cum principio. 247 M. 520.M.

Agere de cauſis, vt cauſæ ſunt, eſſe propriũ Metaphyſici. 241.P.
Qua ratione tractatio cauſarum ſpectet etiã ad Phyſicum & Dialecticum. 242.M.
Cauſas veritatis alio, atque alio modo ab artifice practico, & ſpeculatiuo cognoſci. 298.F.
Vtrum vnius ſcientiæ, an plurium ſit, omnia cauſarum genera cognoſcere. 441.M.
Quid ſit cauſa, & quo pacto apud Philoſophos ſumatur. 243.M.
Opiniones veterum Philoſophorũ de cauſis, & principiis naturalium rerum. 171.P.25.F.
Confutatio earundem. 204.F.250.P.
Quatuor eſſe genera cauſarum, non plura, non pauciora. 245.P.
Argumenta contraria proponuntur. 238.P.
Diſſoluuntur. 247.M.251.F.
Cauſam exemplarem eſſe vere cauſam, & ad formalem directò pertinere. 248.P.
Breuis definitio ſingularum cauſarũ. 245.F.
In cauſis internis fieri poſſe, vt res minus perfecta habeat perfectiorem cauſalitatem. 355.F.
Quænam ſint cauſæ per ſe, & per accidens, quæ eſſentialiter, quæ accidentaliter ſubordinatæ. 341.F.
Quibus rationibus probet Ariſtoteles non dari progreſſum infinitum in vllo genere cauſarum. 331.P.
Argumenta contra eaſdem rationes proponuntur. 338.F.
Diſſoluuntur. 351.M.
Rationes aliæ ad probandum in cauſis per ſe, & ſubordinatis eſſentialiter non eſſe progreſſum infinitum. 344.M.
In cauſis per accidens, & in cauſis per ſe, accidentaliter tamen ſubordinatis dari ſecundùm Ariſtotelis ſententiam progreſſum infinitum. 343.F.
In diuerſis generibus cauſarum non poſſe eſſe progreſſum infinitum. 351.P.
Sempiterna apud Ariſtotelem habere cauſam ſui eſſe. 300.P.
An cauſa efficiens poſſit ingredi demonſtrationem. 252.P.
¶ Chryſippus. 19.M.432.F.

Cicero.

11.M.14.M.51.P.52.P.291.P.394.M.404.F.

Cœlum.

Non carere cœlum materia ſecundùm Ariſtotelis, & Alexandri ſententiam. 375.P.
Vtrum rotunditas cœli ſit perfecta. 454.M.
Qua coniectura ducti veteres Philoſophi mutabilitatem, & inconſtantiam in cœlo poſuerint. 700.F.
Opinio Platonis de natura corporum cœleſtium. 466.P.

Cognitio.

Quænam, & quotuplex ſit cognitio confuſa, & diſtincta in vniuerſum. 117.P.
An cognitio diſtincta requrat neceſſariò plures conceptus. 117.F.
Vnamquamque rem prius à nobis confuſè, quam diſtinctè cognoſci. 121.P.
Quid interſit inter confuſam, & diſtinctam cognitionem totius eſſentialis, ac totius vniuerſalis. 118.P.
Opinio & argumenta eorum, qui totam veri cognoſcendi difficultatem ad res ipſas, vel ad imbecillitatem intellectus noſtri referunt. 302.P.
Difficultatem in rebus cognoſcendis abſolutè, ac ſimpliciter ex imperfectione intellectus noſtri præcipuè naſci. 307.M. 96.M.
Difficultatem in cognoſcendis ſubſtantiis ſeparatis naſci ex ſola imperfectione intellectus humani. 305.P.
Difficultatem in cognitione rerum, quæ minimam habent entitatem, partim naſci ex imperfectione earum, partim ex imperfectione noſtri intellectus. 306.M.
Tempus & motum cognitione confuſa facilè; diſtincta verò difficilè cognoſci. 304.M.
Res materiales non rectè à quibuſdam inter difficile cognoſcibilia numerari. 304.F.
Duobus modis dici aliquid ex ſe cognitu difficile. 310.P.
Nullum eſſe genus rerum, quod non aliquo modo à nobis cognoſci poſſit. 303.M.
Triplex modus cognoſcendi rem vnam per aliam. 567.M.
Duobus modis aliquid cognoſci in aliquo. 683.M.
Partes omnes continui, non poſſe ab Angelo ſucceſſiuè cognoſci. 370.P.

Conceptus.

Qua ratione conceptus, & ſpecies intelligibiles in intellectu gignantur 160.M.
Nullum videri diſcrimen inter conceptus enunciatiuos apprehenſiuos, & indicatiuos. 621.P.
Quid ſit conceptus formalis, quid obiectiuus. 550.P.
Quo modo conceptus obiectiuus reſpondeat formali. 559.P.
Opiniones de conceptu entis. 551 M.
Conceptum entis tum formalem, tum obiectiuum triplicem eſſe. 559 P.
Quot modis poſſit conceptus aliquis dici vnus, quot modis præciſus ab aliis. 554.M.
Conceptum obiectiuum entis, nec eſſe vnum re, nec præciſum re ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium. 555.P.
Conceptum obiectiuum entis non eſſe vnum ratione, niſi ſecundum quid. 555 M.
Conceptum obiectiuum entis, non eſſe præciſum ratione ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentiũ niſi ſecundum quid 555.P.
Argumenta contraria proponuntur. 551 P.
Diſſoluuntur. 559.P.
Formalem cõceptum entis poſſe eſſe, non ſolum vnum re, ſed etiam præciſum re ab omnibus cõceptibus formalibus mẽbrorum diuidentium. 557.P.
Formalem conceptum entis neque eſſe vnum ratione, neque præciſum ratione ab omnibus conceptibus formalibus membrorum diuidẽtium, niſi ſecundum quid. 557.M.
Formalem cõceptum entis, qui eſt omnino confuſus poſſe illum quidem ſimpliciter dici præciſum ab omnibus formalibus membrorum diuidentium, non poſſe tamen ſimpliciter dici vnum niſi eo modo quo nomen æquiuocum. 557.P.
Argumenta contraria proponũtur. 551. M.
Diſſoluuntur. 559.M.
Conceptum entis non eſſe vnum vnitate diſiunctionis. 563.M.560.P.
Argumenta contraria proponuntur. 552. M.
Diſſoluuntur. 363.F.
Sitne conceptus entis abſolutus, an vero reſpectiuus. 565.M.
Dato cõceptu obiectiuo entis vno, & præciſo à particularibus, non poſſe negari vniuocationem entis. 562.P.
Vtrum rationis nomen in definitione vniuocorum, & æquiuocorũ poſitum pro ſolo conceptu obiectiuo, an pro formali accipiendum ſit. 558.M.718.P.

Contradicentia.

Septem rationibus probatur, non dari medium inter contradicentes enunciationes. Seu, contradicentia nec eſſe ſimul vera, nec ſimul falſa. 713.P.
Vnde natus ſit error oppoſitus. 717.M.&
Quibus adſcribendus videatur. 718.M.
Qua ratione hic error commodiſsimè refellatur. 717.F.
Quænam abſurda conſequantur eorũ opinionem, qui aſſerunt contradicentia eſſe ſimul vera, & ſimul falſa. 719.M.

Contraria.

Qua ratione contraria in eodem ſubiecto eſſe queant. 703.F.
Num ex contrariis ſequãtur contradictoria, quidque in ea re Ariſtoteles, quid Theologi ſentiant. 663.M.671 F.
¶Cratylus. 195.P.699.P.

Creatio, & Creatura.

Creatio quid ſupponat. 590.M.
Vtrum in definitione creaturarum ſit neceſſariò ponendus Deus. 549.M.
Duplicem eſſe relationẽ creaturarum ad intellectum diuinum, vt ad cauſam exẽplarem. 632.F.
Eſſentialem eſſe in rebus creatis dependentiam à Deo tanquam à primo exemplari, efficiente, & fine. 547 M.
Nullam eſſe in creaturis entitatẽ, aut veritatem niſi pendentem ab operatione intellectus diuini. 634.M.
Cur creaturæ dicantur entia, & vera in ordine potius ad rationes formales exiſtentes in mente diuina, quam in ordine ad obiectiuas, vt in diuina eſſentia continentur. 535.P.
Quo modo attributa creaturarum poſsint Deo tribui. 567.M.

Demo

Democritus.

185. P. 671. M. 693. P. F. 695. F. 237. 264. M.

Deus.

Multa prædicata Dei essentialia, posse à nobis in hac vita cognosci. 315 M.
Posse in hac vita haberi cõceptum de Deo, qui nequeat in rem aliam conuenire. 315. M.
Quatuor genera conceptuum haberi posse de Deo, quiditatiuum autem nullum. 315. F.
Simplicum Dei conceptum facilem nobis esse, quiditatiuum verò naturaliter impossibilem. 320. F.
Nõ quicquid affirmatur de Deo significare formaliter aliquid positiuum. 599. M.
Quo sensu dicatur Deus bonus per suam essentiam. 656. M.
Aliud esse dicere Deum esse bonum per suam essentiam, aliud esse bonũ per essentiam. 656. F.
Quo modo nõ repugnet plures rationes rerum esse in mente diuina. 634. P.
Quo sensu dicatur Deus prima, & summa veritas. 674. M.
Quibus in rebus ad Dei voluntatem sit recurrendum. 165. M.

Dialectica.

Dialecticæ, & Logicæ nomen rectè pro eadem arte vsurpari. 380 P.
Dilectica natura, & definitio. 381. M.
Cur Dialectica, & sermocinalis, & rationalis dicatur. 385. P. 388. M.
Proprius, ac peculiaris Dialecticæ finis. 379. M. 402. M.
Subiectum Dialecticæ, non esse ens rationis. 182 M.
Nec demonstrationem, nec modum sciendi propriè sumptum, nec verò argumentationem, aut syllogismum esse subiectũ Dialecticæ. 385. M.
Subiectum Dialecticæ esse modum differendi, siue sciendi latè sumptum. 387. M.
Subiectum Dialecticæ Aristotelicæ esse solam argumentationem. 386. M.
An subiectum Dialecticæ sit vnum vnitate essentiæ, an verò vnitate ordinis. 388. F.
Quo modo idem subiectum sit Dialecticæ, & Sophisticæ, quod Metaphysicæ. 530. P.
Optimam & necessariam esse distinctionem Dialecticæ in docentem, atque vtentem. 391. M.
Dialecticam docentem non esse illam quidem scientiarũ præstantissimam, esse tamen verè, ac propriè scientiã. 394. M.
Argumenta contraria proponuntur. 378. P.
Dissoluuntur. 396. M.
Encomium Dialecticæ ex Iamblico. 395. F.
Quam ob causam Plato, & Diuus Augustinus, & Marcus Tullius, Dialecticã scientiis omnibus anteponant. 393. P.
Dialecticam necessariò dicendam esse, aut practicam, aut speculatiuam. 398. P.
Non rectè probari à plerisque Dialecticam esse scientiam contemplatiuam. 399. M.
Dialecticam esse scientiam practicam actiuam tamen non effectiuam. 402. P.
Dialecticam esse partem Philosophiæ. 409. F.
Argumenta cõtraria proponũtur. 407. M.
Dissoluuntur. 413. P.
Qua ratione Dialectica sit pars, qua item Instrumentum Philosophiæ. 414. M.
Qua ratione Dialectica necessaria sit ad cæteras scientias capessendas. 41 . M.
Argumenta contraria proponuntur. 415. P.
Dissoluuntur. 418. M.
Distinctio Dialecticæ in generalem, & particularem. 395. F.
Vsum differendi ex probabilibus esse proprium solius Dialecticæ. 390. M.
Cur Dialectica videatur difficilior, quam suapte natura sit. 420. M.
Artis Dialecticæ ignoratio, quàm sit reprehenda in homine Philosopho. 671. F. 717. F
Aristotelem intelligendum esse de Dialectica, cùm absurdum esse affirmat modũ sciendi simul, & scientiam quærere. 396. M.
Qua ratione Dialecticus sit communis & particularis artifex. 111. M.

Differentia.

Genus non prædicari essentialiter de differentiis. 459. M.

Ens

Ens quatenus significat essentiam prædicari in quæstione Quid est de differentiis. 576.M.
Opinio Scoti de differētiis vltimis, & non vltimis. 573.M.
Impugnatio eiusdem. 577.P.
Quæ sint re vera differentiæ non vltimæ. 579 M.
Nullam differentiam internam sumi à tota forma. 577.M.
Differentias vltimas non sumi ex vltimo tantùm formæ gradu. 579.F.
¶Diogenes Cynicus. 18.P.77.P.

Durandus.

Censet bonum dicere formaliter relationem conuenientiæ realem. 642.F.
Refellitur. 643 M.
Eius argumentum dissoluitur. 65 .F.
Quo modo apud Durandum bonū conuertatur cum ente. 643.P.
Quo sensu Deus à Durando dicatur bonus bonitate transcendente. 643.F.

Empedocles.

Cur ab Aristotele dicatur prior operibus, quàm Anaxagoras. 174 F.
Quid senserit de forma substantiali 236.P. 237.P.
Causam finalem ab efficiente non distinxit. 182.P.
Ad causam finalem Aristotelis sententia propius accesserit, quam Plato. 201 P.
Empedoclis opinio de principiis rerum. 266 F.
Causa incorruptibilitatis rerum secundùm Empedoclem, eiúsque confutatio. 473.P.

Ens.

Quotuplex sit acceptio entis, & quæ nam earum sit Philosophis vsitatior. 575.P. 590.M.
Num ens more intelligēdi nostro sit prius Deo. 508 F.
Quo modo consideratio specierum entis ad Metaphysicū, & ad particulares scientias pertineat. 519 P.
Ens vt ens, etiam vt complectitur entia realia, & rationis nō dici omnino æquiuocè de suis inferioribus, 537.M.
Opinio & argumenta contraria proponuntur. 533.F.
Dissoluuntur. 564.F.
Ens, vt ens, non dici vniuocè de suis inferioribus. 538 M.
Argumenta contraria proponuntur. 555.P.
Dissoluuntur. 566 M 571.M.
De quibusnam inferioribus ens dici possit vniuocè. 542.M.
Ens quatenus significat existentiam, nec de vlla re, nec de vlla differentia rei, nec de passionibus entis prædicari in quid, præterquam de Deo 576 P.
Ens quatenus significat essentiam prædicari in quæstione quid est de omnibus rebus, & omnibus earum differentiis. 576.M.
Argumenta contraria proponuntur. 573.P.
Dissoluuntur. 579.M.
Ens quatenus significat essentiam posse prædicari in quæstione Quid est de quibusdam passionibus, saltem particulariū entium; de suis tamen passionibus non posse. 578.P 574.P.
Argumenta contraria proponūtur. 572 F.
Dissoluuntur. 578.F.
Quidnam addant rationi entis particulariū entium rationes. 565 P.
Mēbra proxima diuidentia entis pēr eundē omnino naturæ gradum conuenire, & differre inter se. 560.F.
Vbi etiam vniuersè docetur quo modo idem possit esse diuersitatis, & conueniētiæ principium
Similitudo entis, & materiæ primæ. 580 M.

Ens rationis.

Vtrum operatio intellectus diuini satis sit ad producenda entia rationis. 638.M. 639 P.
Ens rationis, nō esse subiectum Dialecticæ. 382.M
Qua ratione tractatio generis, & speciei pertineat ad Metaphysicum. 533.F.
¶ἐπεξεργασίας, fusa explicatio. 290.F.
¶ Epicurei. 16.P.264 F.

Existentia.

Maiorem esse distinctionem inter essentiam, atque existentiam creaturarum, quàm quæ ex verbis, & modo significādi sumitur. 582.M.

Opinio

Opinio & argumenta contraria proponuntur. 581 M.
Dissoluuntur. 590 M.
Existentiam creaturarum non distingui realiter ab earum essentia. 586.P.
Opinio & argumenta cõtraria proponuntur. 584.M.
Dissoluuntur. 591.M.
Id quod addit existentia creaturarum ad essentiam, non bene à quibusdam explicari per relationem actualis dependentiæ à causa efficiẽte. neque per id, quod sit extra suas causas, neque per distinctã formalitatem. 586.F.
Existentiam creaturarum distingui ab earum essentia ex natura rei, non tamen formaliter, sed tanquam vltimum eius modum intrinsecum. 588.M.
Existentiam cum essentiâ non facere cõpositionem proprie. 589 F.
Vtrum antequam res producatur, existentia rei sit in potentia, vt sit actu. 589.M.
Existẽtias inferiorum ex superiorum existentiis non constitui. 589.F.
Quantitatem panis non accipere in consecratione existentiam substantiæ, sed retinere suam, modo tantum existendi mutato. 591.M.
An existentia habeat rationẽ boni, atque appetibilis. 655.M.

Experimentum.

Quid sit experimentum. 74.M.
Quo modo acquiratur. 38.F.
Artes omnes, ac scientias experimento gigni. 68.P. 39.P.
Ad terminos principiorum aptè iungendos, non esse necessarium experimentũ, vt putat Caietanus. 80.P.
Quam ob causam definitiones geometricæ experimento non egeant. 79.P.
Experimento cum intellectu consentiente haberi omnem certitudinem, quæ naturaliter haberi potest. 80.F.
Discrimen inter experientiam hominis, & brutorum. 38.M.

Formæ.

Formas substantiales ex multis rebus perspicuè ostendi. 272.M.
Argumenta cõtraria apponuntur. 271.M
Dissoluuntur 282.M.
Platonis & Aristotelis sententia de forma substantiali. 281.M. 269.M.
Veteres Physicos, non omnino negasse formalem causam, sed formalẽ substantialem. 253.F.
Proprium munus formæ. 252.P.
Quid sibi velit Aristoteles cum dicit formam esse totam rei quiditatem 253.M.
ἐντελέχειαι, & nominum aliorum, quæ formæ substantiali tribuuntur, explicatio. 290 F.
Non posse formas substantiales ita in infinitum augeri secundum speciem, vt earum perfectio in infinitum maior esse queat. 369.M.
Cur forma substantialis nomine qualitatis aliquando ab Aristotele significetur. 700.M.

Finis.

Nullum ex veteribus Philosophis causam finalẽ à cæteris planè distinxisse. 203.M. 330.P. 182.P.
Vtrum finis, & bonũ cõuertantur. 645.F.
Cur fine sublato tollatur etiam bonum. 335.M.
Cui nam principio causa finalis opponatur, & qua nam oppositione. 252.M.
Platonem (vt scribit Aristoteles) nullum genus causæ rectè tradidisse. 229.F.
Finalis, & formalis internæ, cur in Timæo non meminerit. 253.P.
Cùm tamen aliunde constare videatur solam causam finalem Platoni esse propriè causam. 182.M.

Habitus.

Habituum in scientiis duo esse genera, apprehensiuos, & iudicatiuos. 74.P.
Quinam habitus ad sui generationem requirant, vel non requirant experimentum. 74.P.
An quemadmodum potentia superior ad obiecta potentiarum inferiorũ, ita etiam habitus superior ad obiecta habituum inferiorum possit extendi. 116.M.

Heraclitus.

Cur semper flere consueuerit. 259.M.
Omnem veri cognoscendi difficultatem in

in rebus poſitam eſſe ſenſit. 301.F.
An verè ſenſerit, idem ſimul eſſe, & nõ eſſe. 662.F.
Eius opinio de principiis rerum. 258 F.
Item de Heraclito. 671.M. F.687. 718.M.

Heruaus.

Negat bonum ſignificare formaliter relationem. 641.M.
Eius opinio refellitur. 642.M.
Argumenta diſſoluuntur. 657.M.
¶ Hermotimus Clazomenius. 178.F. 179.M.

Heſiodus.

Quo tempore floruerit. 181.P.
Cur terram rerum omnium principium fecerit. 257.M. 06.F.
Quid nomine nectaris, atque ambroſiæ intellexerit, cum illis rerum incorruptibilitatem attribuit. 471.M.

Hippocrates.

Ingenii, & ſcriptorum eius inſignis laus. 9.M.
Quanam in re, ſit Ariſtoteli præferendus quanam poſtponendus. 9.F.
¶ Hippon. 173.F.

Homerus.

An, vt quibuſdam placuit, cunctis mortalibus ingenio præſtiterit. 9.P.
Quanto in honore, ac pretio fuerint apud Alexandrum Magnum eius libri. 9.P.
Ariſtotelis, & Platonis iudicium de Homero. 9.M.

Ideæ Platonicæ.

Qua ratione adductus Plato Ideas poſuerit. 196.P. 216.P.
Refelluntur Ideæ ab Ariſtotele. 25.P. 451.F.
Quibus rõnibus probet Ariſtoteles Ideas nihil planè conferre ad res ſenſibiles. 220 F.
An huiuſmodi rationes quidquam neceſſariò concludant. 223.P.
Ideas etiam apud Platonem non habere cauſam. 224.P.
Diſcrimen inter Ideas, & naturas ſpecificas, quæ ſunt in indiuiduis. 215.P.
Quarum rerũ poſuerit Plato Ideas. 196.P. 222.P.
Cur non poſuerit Ideam materiæ primæ. 229.M.
Quibus rationibus probet Ariſtoteles cõtra Platonem, Non eſſe nobis cognitionem rerum ex participatione Idearum naturaliter impreſſam. 233.F.

Impoſsibile.

Vera interpretatio illius pronunciati Ariſtotelici, Impoſsibile eſſe quoſdam erudiri, & bonos viros fieri. 54.M.

Infinitum.

Infiniti nomen quot modis ſumatur. 356.F.
Infinitum multitudine in tempore infinito poſſe cognoſci. 358.P.
Infinita non poſſe tempore finito, ſiue in ſe ipſis, ſiue in alia re ſucceſsiuè cognoſci. 36 .M.
Argumenta contraria proponũtur. 358.M.
Diſſoluuntur. 367 M.
Infinita in ſe ſe ipſis, nõ poſſe ſimul ab vllo intellectu creato diſtinctè cognoſci: confuſè poſſe. 362.P.
An, ſi Angeli creati eſſent ab æterno, infinitorum annorũ diſtinctam memoriam haberent. 362.F.
Intellectum creatum etiam in re alia naturaliter cognita, non poſſe ſimul infinita percipere naturaliter. 363 M.
Quomodo Chriſtus Dominus per ſcientiã infuſam infinita cognoſcat. 364.M.
Opinio & argumenta eorum, qui negant in diuina eſſentia clare cognita poſſe intellectum creatum infinita ſimul cognoſcere. 364.M.
Refelluntur. 365.F.
Opinio & argumenta eorum, qui affirmãt vnumquemque beatum cognoſcere in verbo poſsibilia omnia. 364.F.
Confutantur. 366.F.
Beatos in diuina eſſentia, non quidem omnia, aliqua tamen infinita poſſe percipere. 365.M.
Vtrum ſpeculũ repræſentare poſsit imagines infinitas. 359.P. 371.M.

De-

De iis, quæ per accidēs ſunt infinita, haberi poſſe ſcientiam. 465.P.
Inter finitum, & infinitum qualis poſsit eſſe proportio, qualis non poſsit. 564 F.
Infinitas relationes rationis, & negationes poſſe ſimul eidem rei conuenire. 679. P.
Non eſſe progreſſum infinitum in accidētibus. 681.P.

Intellectus.

Error eorum, qui aſſerunt vnum numero intellectum in omnibus hominibus, breuiter refellitur. 60.M.
Error eorum, qui negarunt intellectum humanum ad viſionē eſſentiæ diuinæ euehi poſſe. 357.M.
Quomodo nihil ſit in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu. 74.F.
Qua in re comparet Ariſtoteles intellectū poſsibilem cum materia prima. 153.F. 309.P.
Neceſſarium eſſe intellectum agentem. 168.M.
Opinio eorum, qui intellectum non diſtinxerunt à ſenſu. 695.F.

Liber.

De libris Ariſtotelis permulta. 4.P.
De quibuſdā libris dubitari multis de cauſis poſſe, vtrum ſint ab Ariſtotele cōſcripti; de libris Metaphyſicis nulla ratione poſſe. 8.F.
Explicatur inſcriptio librorum Metaphyſicorum Ariſtotelis. 9.M.
Explicatur inſcriptio octo librorum Phyſicorum. 4.F.
Singulorum librorum Metaphyſicorum breue compendium. 29.F.
Secundum librum Metaphyſicæ à loco, in quo eſt, non eſſe remouendum. 293.F. 297.P. 376.M.
Cur Ariſtoteles dubitationes omnes, quæ ad vniuerſam Metaphyſicam pertinebāt in tertium Metaphyſicæ librum cōiecerit. 436.F.
An primus liber Phyſicus ad naturalem Philoſophiam pertineat 377.P.
An rectè coniungatur cum ſecundo. 377.P.
Referuntur, & refelluntur, qui putant octo libros Phyſicos pertinere ad Metaphyſicum. 423.P.
De ordine quorundam librorum Ariſtotelis. 43[illegible].P.
Opinio Geneſii Sepulueda de libris Acroamaticis, & exotericis Ariſtotelis, eiúſque confutatio. 5.M.
Opinio Carpentarii de libris de diuina ſapientia ſecundum Aegyptios. 13.P.
Quinam ſint libri quatuordecim Ariſtotelis de ſubſtantiis ſeparatis, quos D. Thomas teſtatur ſe vidiſſe. 13.M.

Magis & minus.

Explicatur propoſitio illa; Propter quod vnūquodque tale, & illud magis. 299.M.

Materia.

Materiam primam eſſe valde difficilem ad cognoſcendum. 254 M. 289.M.
Vtra difficilior cognitio, materiæ primæ an rerum naturalium. 304 P.
Cur cognitio materiæ primæ dicatur adulterina. 289.M.
Explicantur multa materiæ primæ attributa. 288 M.
Materiæ primæ duplex conceptus. 254.M.
Veterum Philoſophorum opiniones de materia prima. 256.F.
Cur ex antiquis Philoſophis quidam ſolam materiam putauerint eſſe cauſam. 171.M.
Quibus rationibus materia prima probari poſsit. 254 F.
Platonis ſententiam de materia prima ab Ariſtotelica non differre. 269.M.
Materiam primam eſſe puram potentiam, tum ex forma ſubſtantiali, tum ex dictis Ariſtotelis, & Platonis euidenter colligi. 284.M.
Materiam primam habere peculiarem exiſtentiam. 288.M.
Materiam primam eſſe vnam tantum in quaque re, materias ſecundas plures vel pauciores pro perfectione, vel imperfectione rerum. 35.F.
Vtrum potentia materiæ primæ ſit determinata ad certas formas. & vtrum ad comprehenſionem materiæ neceſſaria ſit cognitio omnium formarum, ad quas eſt in potentia. 367.M. 368.M.

Vtrum

Vtrum ratio boni conueniat materiæ primæ. 648.F.
Cur Materia nomine quantitatis aliquando ab Aristotele significetur. 700.M.
De duplici materia, transeunte, ac permanente. 332.F.

Mathematicæ disciplinæ.

An disciplinæ Mathematicæ sint primæ Philosophiæ certitudine anteponendæ. 27.P.
A quibus inuentæ. 43.M.
Quam deditus Plato Mathematicis. 230.F.
Cur Aristippus, & Cyrenaici mathematicas disciplinas tantopere sint aspernati. 443.M.
Scientias Mathematicas carere efficiente, & finali causa. 442.F.
Ordine doctrinæ simpliciter, & absolutè priores esse Physica, & Metaphysica. 420.P.
Entia Mathematica Plato media posuit inter Ideas, & res sensibiles. 197.M.
Quo modo entia Mathematica habeant rationem veri entis & boni, quo modo non habeant. 89.F.647.F.
Nulla esse entia Mathematica à rebus separata. 451.F.
Vtrum entia Mathematica sint substantiæ rerum. 481.F.
Arithmeticam certiorem esse Geometria. 95.M.
Sapientis nomen in Mathematicum non conuenire. 98.M.
¶Melissus. 176.F.190.M.261.P.

Memoria.

Sit ne memoria in omnibus animalibus quæ mouentur motu progressiuo. 34.P. 35.P.

Mensura.

Vtrum Dei possit esse aliqua mensura. 627.F.
Cur cõformitas, quæ cernitur inter rem, & intellectum, si sit conformitas mensuræ, non semper dicatur veritas. 623.M.
Vtrum aliquid possit esse mẽsura sui ipsius. 627.F.
Cur Diuus Thomas alicubi neget inter intellectum diuinum, & essentiam diuinam, relationem mensuræ, & mensurati. 618.M.

Metaphysica, & Metaphysicus.

Intentio Aristotelis in scientia metaphysica. 25.M.
Metaphysicæ necessitas, vtilitas atque excellentia. 26.P.100.F.
Quibus nominib⁹ solitus sit Aristoteles appellare Metaphysicam. 29.M.
Ens qua ratione est ens, seu quatenus est commune Deo, & creaturis esse subiectum Metaphysicæ. 417.M.492.P. 26.M.
Opiniones & argumenta contraria proponuntur. 494.P.
Refelluntur. 498.M.504.M.
An entia per accidens, & rationis excludantur à subiecto Metaphysicæ. 500.P.
Qua significatione sumatur ens cum dicitur subiectum Metaphysicæ. 575.F.
An ens, quod est subiectum Metaphysicæ rectè diuidatur ab Aristotele in decem prædicamenta. 509.M.
Subiectum Metaphysicæ habere principia, causas & passiones. 507.P.594.M.
Metaphysicam esse veritatis maximè contemplatricem scientiam. 297.F.
Ordine doctrinæ, simpliciter, & absolutè posteriorem esse Physica, & Mathematicis. aliqua tamen ratione priorem. 428.P.
Non esse constituendas plures Metaphysicas. 503.P.
Distinctio Metaphysicæ à Theologia. 505.P.
Vtrum Metaphysica consideret solas substantias, an etiam earum accidentia. 450.F.
Cur sublatis substantiis immaterialibus Metaphysicam scientiam tolli, & Philosophiam naturalem esse primam Philosophiam necesse sit 25.F.505.M.
Totius Aristotelicæ Methaphysicæ breue compendium. 29.F.
Metaphysicam scientiam duabus potissimum de causis fuisse solitam oppugnari: quas Aristoteles illa propositione refellit (omnes homines natura scire appetunt.) 31.P.
Cur attributa rebus immaterialibus communia cum materialibus à Metaphysico potius

potius, quàm ab alio artifice tractentur. 25.M.
Distinctam naturarum omnium cognitionē non pertinere ad Metaphysicū. 108
Argumenta contraria proponuntur 106 F.
Dissoluuntur. 114.P.
Omnes, ac solas essentias, quæ in suis conceptibus nullam includunt materiam, à Metaphysico, quatenus est particularis quidam artifex, distinctè cognosci. 110.M.
Multa, quæ includunt materiam à Metaphysico (quatenus est artifex communis) non solum posse, sed etiam debere intelligi. 111.M.
Vbi etiam dissoluuntur argumenta contraria.
Finis eius, qui dat operam Metaphysicæ. 104.F.
Vtrum ad Metaphysicum pertineant sola simplicia principia, an etiam complexa ex quibus omnes scientiæ demonstrant. 447.M.659.F.
Qua ratione Metaphysicus agat de omni substantia. 661.P.
An & quo modo principia firmissima pertineant ad Metaphysicum. 661.M.
Disputare contra negantes artium principia munus esse Metaphysici. 671.P.

Natura.

An semper natura ab imperfectioribus ad perfectiora procedat. 129.F.
Notius & prius natura dici dupliciter. 136.F.
Cur Aristoteles dicat omnem fortasse naturam habere materiam. 375.F.
Duobus modis fieri aliquid præter ordinē naturæ. 60.M.
Quid Naturæ, Quiditatis, & Essentiæ nomina significent. 575.F.

Nomen.

An nomen magis possit significare, quam noster intellectus concipere. 318.P.
An sit aliquod nomen significatiuum essentiæ diuinæ. 317.M.319.F.
De nomine simpliciter vno, & eius significatione. 674.F.675.F.677.P.
Aequiuocum nomen, non esse re vera vnū, sed plura. 675.P.

Numerus.

Cur Plato rerum essentias numeros fecerit. 482.P.
Duo numerorum genera apud Platonem. 13.F.268.M.
Pythagoræorum opinio de numeris. 187.P.
Refellitur ab Aristotele. 212.M.268.M.
Pythagoræos cuique loco certum numerū, aut numeri partem fuisse solitos accommodare. 214.F.
Quibus rationibus probet Aristoteles Ideas non esse numeros. 223.F.

Obiectum.

Obiectum adæquatum duplex. 328.M.

Opinio.

Opiniones contrariæ an possint esse simul. 663.P.

Parmenides.

261.P.696 M.176.F.190.M.

Passiones entis.

Ex quinque transcendentibus, quæ enti addi solent, tria tantum, vnū, verum, bonum esse veras entis passiones. 595.M.
Nihil esse incommodi si detur passio aliqua entis media inter vnum, & verum. 638.P.
Diuisum esse à non ente diuisione contradictoria non posse dici passionem entis, quæ transcendentem vnitatem præcedat. 607.M.
Quæ requirantur ad veram passionem entis realis. 594.M.
Duo esse genera passionum entis. 594.F.

Perfectio.

Triplex perfectionum genus. 648.F.
An sit aliqua perfectio in vna persona diuina, quæ non sit in aliis. 652.M.
Discrimen quoddam inter perfectiones diuinas, & transcendentia. 644.F.

Peripatetici.

Peripateticæ Philosophiæ præstantia 18.F. 22.M.

Cur

Cur priſci Eccleſiæ Doctores doctrinam veteris Academiæ, & Stoicam Peripatheticæ antepoſuerint. 20.P.

Phantaſmata.

Quo modo phantaſmata cõcurrant cum intellectu agente ad productionem ſpeciei. quo modo cum poſſibili ad productionem conceptus. 151.F.
Ad cognitionem rerum vniuerſalium eſſe neceſſarium per accidens concurſum phantaſmatum, ad cognitionem vero ſingularium, per ſe. 152.M.
De phantaſmatũ generatione, & diſtinctione inter ſe ſe. 161.M.

Philoſophia, & Philoſophus.

Quid ſit Philoſophia. 408.F.
Philoſophiæ definitio apud Platonẽ. 115.F.
Philoſophiæ diuiſio. 411.P.
Quid inter Philoſophiam interſit, & ſapientiam. 15.M.
Philoſophiæ, & Philoſophi notio duplex. 15.M.
Philoſophiæ finis. 7.M. 43.F.
Ex quanã ignoratione, atque admiratione ſumpſerit initium Philoſopnia. 105.P.
Quibus de cauſis Philoſophiæ veritas fabularum, & ænigmatum integumentis, aut dictionis obſcuritate, & inſolentia (quod veteres Philoſophi fecerunt) nõ ſit occultanda. 7.M.
Alienum eſſe à Philoſophica grauitate fabularum ſignificationes inueſtigare. 472.F.
Quo tamen pacto Philoſophus ſit quodãmodo fabularum ſtudioſus. 101.M.
Philoſophorum ſectæ ad Ionicã, & Italicam Philoſophiam ſpectãtes, earumque auctores, & ſucceſſores. 15.F.
Cur Patres Eccleſiæ primitiuæ ſæpe in Philoſophos præſertim in Ariſtotelem inuecti ſint. 21.F.
Quanti faciat Ariſtoteles omnium Philoſophorum conſenſum. 235.M.
Veterum Philoſophorum lectionem non eſſe ſpernendam. 296.F.
De ordine doctrinæ in partibus Philoſophiæ ſeruando. 432.M.
Num Dialectica ſit pars Philoſophiæ. 407.M.
Nũ Rhetorica ſit pars Philoſophiæ. 413.M.
Cur Mathematicæ, & nonnullæ aliæ ſcientiæ à partibus Philoſophiæ aliquãdo excludantur. 411.F, 524.P. 98.F.
Veterum Philoſophorum opiniones circa materiam primam, & principia rerum naturalium. 256.F.

Plato.

De diuinis rebus, vt plura ſcripſit, ita & plura peccauit, quàm Ariſtoteles. 13.M. 23.P.
Rerum cognitione inferior, quam Ariſtoteles, vſu eloquentiæ ſuperior. 11.M. 13.F.
Quo nomine à Tertuliano appelletur. 24.M.
Multa illũm ex diuinis lib. hauſiſſe. 24.P.
Cur Platonicorum librorũ lectio non exiſtimetur ſolius Philoſophi propria. 14.P.
Opinio Platonis de principiis rerum. 197.F.
Reprehendit Ariſtoteles Platonẽ in cauſa materiali rerum aſsignanda. 231.P.
In principiis entium ſine diſtinctione rerum inueſtigandis. 232.F.
In triplici tantum rerum genere parum ſibi conuenienter ponendo. 232.F.
¶ Plotinus. 285.F. 288.F.

Potentia.

Quænam ptoportio requiratur inter potentiam & obiectum. 168.P.
Vtrum in obiecto potentiæ neceſſaria ſit tãta vnitas, quanta eſt in potẽtia. 568.M.
Quid requiratur ad perfectam cognitionem potentiæ, tum actiuæ, 369.M.
Tum paſsiuæ. 367.M.
Potẽtias ſuperiores aliquando per exceſſum definiri. 167.M.
Num omni potentiæ paſſiuæ naturali reſpondeat actiua naturalis. 62.F.

Prædicatum.

Prædicata eſſentialia apud Ariſtotelẽ diſtingui pluſquam ratione. 337.M.
Prædicata inferiora eſſe ſubordinata eſſentialiter prædicatis ſuperioribus eiuſdem rei. 355.M.

Principium.

De principiis, & cauſis rerum naturalium ſecundum veterum Philoſophorum ſen-

tentiam. 256.F.171.P.
Vtrum ratio Principij cõueniat magis in genera. quam in partes componentes.
Vtrum potiùs in magis vniuerſalia, quam in minus vniuerſalia. 45[illegible].P.
Vtrum rerum numero diuerſarum poſsit eſſe idem numero principium. 468.F.
Num eadem ſint principia rerum corruptibilium, atque incorruptibilium. 471.P.
Vtrum principia ſint actu, an potentia. 489.P.
Vtrum principia ſint vniuerſalia, an ſingularia. 489.P.
Qua ratione principia illa vniuerſaliſsima, Quodlibet eſt aut nõ eſt, Totum eſt maius ſua parte &c. dicantur notiſsima, & quo modo ingrediantur demonſtrationem. 137 M.
Principia vniuerſaliſsima facilè intelligi. 295.M.
Primum, & firmiſſimum omniũ principiũ eſſe illud Impoſſibile eſt idẽ ſimul eſſe, & non eſſe. 667.P. 662.P 669.F.
Opiniones & argumenta contraria proponuntur. 664 P.
Diſſoluuntur. 668.M.
Diuerſum eſſe hoc principium ab illo De quolibet vera eſt affirmatio, aut negatio. 666 P.
Refelluntur, qui primum principium, vel demonſtrare, vel etiam negare conati ſunt. 671 P.
Primum principium demonſtrari poſſe ad hominẽ genus tamẽ hoc demõſtrationis non eſſe veram demonſtrationẽ. 671.M.
Potiſſimum fundamentum contra negantes primum principium. 673.F.
Duo eſſe genera Philoſophorum negantium primum principium, neque eodem modo eſſe adueſus vtroſque diſputandũ. 692.P 707.F.
Opinio & argumenta eorum, qui ideirco primum principiũ negarunt, quòd quid quid verum apparet, verum eſſe diceret. 694.M.
Refutatio eorundem. 702.M.708 P.
Duæ aliæ cauſæ, quibus nitebãtur. 697.F.
Refutatio. 699 M.
Primum principium negatiuum latius patere, quam affirmatiuum. 615.M.

Prius & poſterius.

Explicatur propoſitio illa, Prius eſt id, à quo nõ reciprocãtur cõſequentia. 508. P.

¶Protagoras. 671.M 683.M.691.M.

Propoſitio.

An propoſitio affirmatiua ſit prior negatiua. 668.F.

Pythagoras.

Italicæ Philoſophiæ princeps. eius ſucceſſores. 16.P.
Pythagoræ ſacrificium cuiuſdam demonſtrationis inuentæ cauſa. 81.M.
Quo tempore floruerit. 186.F.
Decem eſſe corpora ſimplicia ſecundum Pythagoreos. 188.M.
An Pythagorei eſſentias rerum definitionésque cognouerint. 194 P.
Pythagoreorũ opinio de Materia prima 267.M.

Qualitas.

An qualitates virtuales ſint concedendæ. 279.F.
Cur Ariſtoteles elementorum qualitates, differentias appellet. 282.M.
An ſecundum Galenum formæ elementorum, & viuentium ſint qualitates 282.F.
Cur Plato in Timæo formas elementorũ videatur in qualitatib. numerare. 282.P.

Relatio.

Vtrum ratio boni cõueniat in relationem. 652.P.
Relationes diuinas (quidquid ſit de relationibus creaturarum) dicere formalem perfectionem. 652.M.
Diſcrimen inter relationes diuinas, & relationes creaturarum. 653 M.
Cur bonitas tranſcendens non ſit relatio realis, ſed rationis, & vniuerſe, quæ non ſint relationes reales, quæ rationis. 655.F.657.F.
Relationes rationis poſſe directè mouere appetitum, non tamen habere veram rationem boni. 656.P.

Sapiens & ſapientia.

Sapientis proprietates ſex, eáſque omnes in Metaphyſicum conuenire. ab aliis nonnullis iniuſtè vſurpari. 93 F.
Sapientia duplex. 409.P.
Sapientiæ nomen magis conuenire in ſcientiam contemplatiuã, quam in practicã. 43.P.

Scientia.

Scientiæ nomen multiplex. 31.F.

Diſcrimen

Discrimen inter cõtemplatiuam scientiã & practicam. 4co.P.
An scientiæ contemplatiuæ finis sit voluptas. 43 F.
A quibus, & quãdo inuentæ scientiæ contemplatiuæ. 43.M.
Scientiã cõtemplatiuã, magis quã cætera oia, apetitu naturali, atq; elicito, ipsius scietiæ causa ab hominib' expeti 50.M.
Refellitur multis argumẽtis error Platonis existimãtis nihil aliud esse scire quã rei ante coniunctionem animi cum corpore cognitæ reminisci. 7c.P.
Modus scientiæ comparandæ per inuentionem. 81.P.
An de rebus fluxis, & instabilibus possit esse scientia. 308 F.698.F.699.M.
Num sola veritas complexa, an etiã simplex cadat sub scientiam. 300.M.
Metaphysicam, Physicam, & Mathematicas, non esse partes vnius cuiusdam totalis scientiæ. 425.P.
Vtrum vnius, an duarum scientiarum sit agere de principiis substãtiæ, & de principiis communibus demonstrationum. Quod si duarum; Vtra sit dicenda sapientia. 447.M.

Scotus.

Inter vniuersalia censet speciẽm infimam prius cognosci cognitione cõfusa. 122.M.
Difficultatem in cognoscendo ex sola intellectus nostri imbecillitate oriri putat. 302.M.
Eius opinio de formali significatione vnius, & argumentorum, quibus eã confirmat, dissolutio. 597.P.
Vtrum (quod multi negant) senserit ens esse vere vniuocum. 569 M.
Opinio Scoti de nominũ diuinorũ significatione, & eius confutatio. 318.P.
Vnde colligant Scotistæ negationem habere propriam formalitatem. 716.M.

Sensus.

Vtilitas sensuum. 32.M.
Pauca quædam de sensuum deceptione. 669.M.695.F.702.M.703.M.704.F.

Singulare.

Singularia non per accidens solum, & vt in vniuersalibus continentur, sed etiam per se ab intellectu percipi. 140.M.
Argumenta cõtraria proponũtur. 138.F.
Dissoluuntur. 147.P.
Singularia materialia proprio, & peculiari conceptu ab intellectu cognosci. 144.M.151 P.
Ex intellectiua cognitione singularium non effici, supernacaneum esse intellectum agentem. 168.M.
Quo modo vniuersalia directè, singularia verò reflexè ab intellectu cognoscantur. 149.M.166.P.
Opinio quorundam de cognitione reflexa singularium. 157.M.
Explicatur illa propositio: Vniuersalia sunt notiora ratione, singularia verò sensu. 166.M.

Socrates.

Magister Aristotelis. 1.F.
Quibus de causis videri potuerit mortalium omnium ingeniosissimus. 10.P.
Quantum illi tribuerit Plato. 10.P.
Cur Philosophorũ sapientissimus, & parens Philosophiæ sit dictus. 10.M.
Quam ob causam in vtramq; partẽ disserendo nihil ex se, sed ex aliorum confessione concludebat. 16.M.
Eius philosophandi rationem non admodum esse probandam. 11.P.
Auctor Ethices. 195.M.
Definitionẽ vniuersalis, & inductiuas orationes Socrati esse tribuendas. 196.P.

Species intelligibiles, & sensibiles.

Quo modo species intelligibiles in intellectu gignantur. 160.F.
Specierum intelligibilium munus. 154 P.
Nõ esse vllas species intelligibiles rerum singulariũ proprias. 148.P.156.F.
Argumenta cõtraria proponũtur. 145.F.
Dissoluuntur. 151.F.
Per species rerum vniuersalium faciliùs intelligi singularia, quàm vniuersalia. 157.P.
Argumenta cõtraria dissoluuntur. 165 F.
Species intelligibiles inferiorũ perfectiores esse speciebus superiorum. 155.M.
Specie intelligibili aliquando totam naturam specificam, aliquando gradum aliquem genericum, tantùm naturaliter repræsentari. 160 F.

An detur ſpecies intelligibilis, propria ſubſtãtiæ, & quo modo producatur. 324.F.
Cur in hac vita non poſſimus habere ſpecies intelligibiles ſubſtantiarum ſeparatarum. 329.P.
Quo modo ſpecies intelligibiles Angelorum plenè cognoſci poſſint. 370.M.
Diuerſitas ſpecierum in ſenſibus internis, & externis. 162.P.

Stoici.

A quo habuerint originem. 17.F.
Diui Hieronymi ſententiâ Philoſophorum Principes, & cum Chriſtianis maximè conſentientes. 20.M.21.P.
Multorum errorum, atque adeo hæreſum parentes. 17.F.24.F.
Longè inferiores Ariſtotele, etiam in diſſerendi facultate. 19.M.
Opinio Stoicorum de numero cauſarum. 239.F.252.F.

Subalternatio.

Quot modis vna ſcientia dicatur alteri ſubalternata, & quinam modus veram efficiat ſubalternationem. 511.P.
Cæteras ſcientias non ſubalternari Metaphyſicæ ſubalternatione totali, atque immediata niſi impropriè, & ſecundum quid. 513.P.
Argumenta contraria proponũtur. 510.P.
Diſſoluuntur. 515.M.

Subiectum.

Quæ conditiones ſint neceſſariæ ad ſubiectũ alicuius ſciẽtiæ conſtituendũ. 382.P.
Non omnia, quæ quomodocunque attingũtur ab aliqua potentia, ſub illius ſubiecto quiditatiue contineri. 578.F.

Subſtantia.

Qua in re poſita ſit propria ratio ſubſtantiæ. 283.F.
Quot modis ſubſtantiæ nomen ab Ariſtotele ſumatur. 712.F.
Non eſſe probandam diuiſionem ſubſtantiæ corporeæ in corpus Phyſicũ, & Metaphyſicum. 426.P.
Quæſtio illa, ſint ne aliæ ſubſtantiæ præter ſenſibiles, & vtrum earũ ſint plura genera, tractatur. 451.M.
Vtrum materialis ſubſtantiæ quiditas ſit aliud à ſubſtantia, cuius eſt quiditas. 467.F.
Qua ratione omnis ſubſtantiæ tractatio pertineat ad Metaphyſicum. 661.P.
Vtrum omnes ſubſtantiæ pertineant ad vnam & eandem ſcientiam. 449.M.

Subſtantiæ ſeparatæ.

Quibus argumentis videri poſſit ſubſtãtias ſeparatas à nobis, in hac vita quiditatiuè intelligi, & quibus auctoribus id placuerit. 313.M.
Multo pauciora prædicata quiditatiua de aliis ſubſtantiis ſeparatis, quam de Deo à nobis in hac vita cognoſci. 321.M.
Aliqua earum prædicata multo melius, quam quiditatiua Dei prædicata à nobis percipi. 321.F.
Ex prædicatis quiditatiuis ſubſtantiarum ſeparatarum ſolam ſubſtantiam quiditatiuè à nobis in hac vita poſſe cognoſci. 321.F.
Num & quo pacto Ariſtoteles explicauerit quæſtionem de quiditatiua cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum. 312.F.
Explicatur Ariſtoteles, cum ait, eam eſſe proportionem inter intellectum noſtrũ, & ſubſtantias ſeparatas, quæ eſt inter oculos veſpertilionum, & lumen ſolis. 309.F.
Nonnullos ſubſtantiis ſeparatis ſenſus tribuiſſe. 705.F.

Thales Mileſius.

Cur primæ Philoſophiæ princeps ab Ariſtotele dicatur. 172.P.
Quo tempore floruerit. 172.M.
Quid ſcripſerit. 173.M.
Eius opinio de prima Materia. 257.M.
¶ Theophraſtus. 3.M.7.F.29.P.673.M.

Diuus Thomas, & Thomiſtæ.

Explicatur Diuus Thomas cum ait, Magis vniuerſalia eſſe notiora cognitione cõfuſa. 129.M.
Appetitum clare videndi Deũ non eſſe ſecundùm opinionem Diui Thomæ homini naturalem. 60.M.
Refellitur opinio Caietani, & Capreoli de modo cognoſcendi res ſingulares materiales. 144.P

Con-

Confutatur opinio quorundã Thomiſtarũ de formali ſignificatione boni. 644.P.
Eorumque ratio diſſoluitur. 658.M.

Veritas & Verum.

Non omnem veritatem conſiſtere in cõpoſitione & diuiſione, ſed aliquã etiam in ſimplici rerum apprehenſione. 616.P.
Argumenta cõtraria proponũtur 617.M.
Diſſoluuntur. 618.M.
Vtra ſit perfectior veritas, ſimplex ne an complexa. 301.P.
Variæ ſententiæ de veritate. 614.F.
Veritatem ſimplicem tranſcendentem eſſe conformitatem rerum cum intellectu diuino. 628.M.
Argumenta contraria proponũtur. 630.P.
Diſſoluuntur. 631.M.
Vtrum conformitas inter rem, & ſpeciem intelligibilẽ dici poſsit veritas. 619.P. 625.M.
Veritatẽ ſimplicẽ aliquãdo dici de cõformitate rerũ cum intellectu, aliquando de cõformitate intellectus cũ rebus. 622.F.
Argumenta cõtraria proponũtur. 623.M.
Diſſoluuntur. 626.M.
Res omnes tribus modis poſſe dici veras. 629.F.
Quot modis intellectus dicatur verus. 627.F.
Quo modo intellectus diuinus dicatur verus. 633.P.
Quo modo veritas in ſolo intellectu componente, & diuidente eſſe dicatur 618.F.
Veritatis nomen ſæpe vſurpari pro veritatis cognitione. 927.P.
Fruſtra fortaſſe quæri, num veritas complexa ex cõformitate rerum cum conceptibus apprehenſiuis, an verò iudicatiuis ſumatur; cum nullum inter vtroſque cõceptus videatur eſſe diſcrimen. 621.P.
Explicatur vulgata veritatis definitio, qua veritas dicitur conformitas rei, & intellectus. 624.F.
Simplex veritas duplex. 636.M.
Verũ eſſe propriam paſsionẽ entis. 635.F.
Argumenta contraria proponũtur. 612.F.
Diſſoluuntur. 636.M.
Verum non addere enti relationem realem. 632.M.
Verum & falſum maximè propriè dici de complexione enunciatiua, & de conceptibus intellectus. 626.F.
Vtrũ verũ ſit obiectũ intellectus. 639.M.
An veritas ſuſcipiat magis & minus. 301.M. 631.P. 702.F.

Viſus.

Videndi facultatem ratione cognitionis cæteris ſenſibus nobis eſſe cariorẽ. 65.P.

Vniuerſale.

Cognitione omnino diſtincta notiora nobis eſſe magis vniuerſalia, quatenus ſunt quædam tota eſſentialia: quatenus verò ſunt tota quædam vniuerſalia, eſſe ignotiora minus vniuerſalibus. 110.M.
Poſitis omnibus quæ ad cognitionem cõcurrunt remotiſque impedimentis, ſpeciem infimam eſſe inter vniuerſalia cognitu facillimam. 123.P.
Magis vniuerſalia notiora eſſe minus vniuerſalibus ſi vel deſit debita diſtantia, vel ſit aliquod impedimentum in potentia, aut in medio, idque voluiſſe Diuum Thomam. 129.M.
Quot modis magis vniuerſalia poſsint dici notiora minus vniuerſalibus. 131.P.
Simpliciter & abſolutè faciliora cognitu nobis eſſe minus vniuerſalia. 132.P.
Exponitur copiosè locus Ariſtotelis in proœmio Phyſicorum, & alii nonnulli in quibus videtur apertè contrarium dici. 132.M.
Cur minus vniuerſalia facilius abſtrahantur. 124.P.
Duobus modis vniuerſalia à ſingularibus, & magis vniuerſalia à minus vniuerſalibus abſtrahi poſſe. 127.F.
Quid prius cognoſcat intellectus, & magis & minus vniuerſalium rerum ſpeciebus informatus. 130.F.
Cur ſpecies infimæ ſæpe numerentur ab Ariſtotele inter ſingularia. 232.F.

Vnitas, & Vnum.

Variæ opiniones de formali ſignificatione vnius. 597.P.
Vnum reale, per ſe, abſolutè, atque in ſe eſſe veram paſsionem entis huic ſcientiæ ſubiecti. 606.P.
Argumẽta contraria proponuntur. 593.M.
Diſſoluuntur. 610.P.
Vnum & cæteras ſimplices paſſiones entis negationem aliquã, vel relationem rationis enti addere. 602.P 5-8.F.

Vnum non addere enti quicquam reale positiuum, & ab ente formaliter distinctum. 600.M.
Vnum addere enti negationem diuisionis per modū priuationis, ita tamen, vt formaliter non includat ens. 602.M.
Ad rationem formalē vnius non esse necessariam distinctionem à quouis alio. 603.P.
Vtrum diuisio, quam negat vnum, sit possibilis. 603.F.
Vtrū vnitas transcendens consistat in indiuisione partium realiter constituentium. 608.F.
Cur proprietates entis dicantur ab Aristotele proprietates vnius. 528.F.
Vnitatem ordine naturæ esse primam entis affectionem maximéque cum eo cōiunctam. 593.P.
Vnum, quatenus vnum, nullā dicere perfectionem. 598.M.
Vnum non esse re ipsa distinctum ab ente. 600.P.
Quo sensu dixerit Aristoteles ens, & vnum esse vnam, & eandem naturam. 579.M. 520 P. 605.F.
Vnum non esse idem re, & ratione cum ente. 600.M.
Non rectè sentire eos, qui modum distinctionis diuinorum attributorum ad distinctionem vnius ab ente exteriſque transcendentibus accommodare volunt. 601.M.
Vnum opponi priuatiuè multis, & quo pacto id intelligendum. 526.P.
Quo modo vnum, & multa conuertantur cum ente. 610.P.
An vnum, & multa dici possint de nō entibus. 603.M.
Vtrum vnum, & ens sint ipsæ substantiæ rerum. 476.F.
Qua ratione adductus Plato dixerit omnia esse vnum. 231.F.
Non omnes vnitates secundum Platonē esse eiusdem speciei. 227.F.
Explicatur sententia Parmenidis, & Melissi de Vno. 261.M.
¶Xenophanes. 261. P. 176. F. 190. M. 698.M.
¶Zeno Citticus. 17.F. 18.P.
¶Zeno Eleates. 76.F. 480.P. 16.P.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

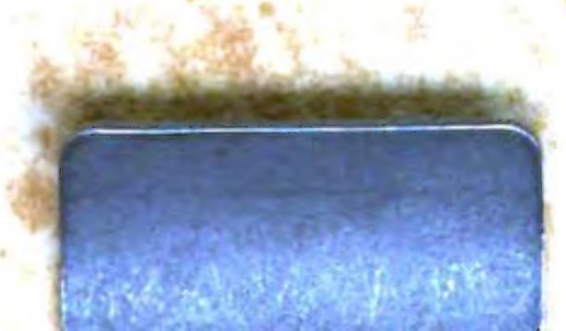

Digitized by Google